LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 375.266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
1
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

1 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1328 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

(ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ)

Թրքական հրամանատարութիւնը երկու ամսուան պատերազմական գործողութիւններէն յետոյ, անշուշտ շատ լուրջ պատճառներէ դրդուած, նոր կեդրոնացումներ բրաւ Վանի, Մուշի եւ Բայազիտի նահանգներուն մէջ: Ըստ «Թայմզ»ի տոյգ տեղեկութիւններուն, այժմ այդ երեք նահանգներու մէջ կեդրոնացած են 60.000 զինուորներ եւ ժանտարմաներ: Այս ինքնին անվիճելի փաստ մըն է, որ Թուրքիա պատերազմական գործողութիւններու կը պատրաստուի եւ վտանգը աւելի մեծ կը տեսնէ, քան կը ներկայացնէին անցած երկու ամիսներուն տեղի ունեցած պոռթկումները:

Այս պատրաստութիւնները աւելի հասկնալի պիտի ըլլան, երբ պարզենք ներկայ կացութիւնը:

Թուրքերը այս երկու ամսուան ընթացքին հաստատեցին թէ Արարատ մինակ չէր, որովհետեւ ապստամբութիւնը տարածուեցաւ մինչեւ Տաւրոսեան լեռնաշղթան: Կռիւները պայթեցան միեւնոյն ժամանակ Սասուն, Ջուլամէրիկ, Կոթուր, Շատախ (Վանի հարաւը) եւ Խնուս-Վարդօ (Դէրզըլբաշներու շրջանը): Այս վայրերը երկրի ներսը գտնուելով, լուրերը շատ աղօտ կը հասնին արտասահման, բայց տեղին վրայ գտնուող Թուրք զինուորականութիւնն անոնց արժէքը լաւ կ'ըմբռնէ: Միւս կողմէ, Արարատի լեռնաշղթան կը միանայ պարսկական սահմանէն երկարող Զակրոշեան լեռնաշղթային, որու ամբողջ երկայնքին վրայ, քրտական բոլոր ցեղերը շարժման մէջ կը գտնուին: Եթէ հաւատանք վերջին հեռագրալուրերուն, Իրաքի սահմանէն Քիւրտերը յարձակած են թրքական պահականոցներուն վրայ: Այս կը նշանակէ, որ Հէքեարիի եւ Բոհթանի քրդութիւնն ալ շարժման մասնակցելու կը պատրաստուի:

Այս բոլորը երբ քարտէսի վրայ կը պատկերացնենք, կը տեսնենք որ կառավարութիւնը ստիպուած է ոչ միայն 60 հազարնոց բանակ մը պահել Խնուս-Մուշէն մինչեւ Վան եւ Արարատ, այլ ստիպուած է նոյնքան բանակ մըն ալ պահել Սասունէն և Շատախէն հարաւ, զսպելու հարաւային Քիւրտիստանի բռնկումը: Սպառնագին դիրք բռնած է նաեւ Տէրսիմը, որ կը կտրէ Երզնկայի եւ Էրզրումի թիկունքը:

Մինչեւ հիմա տեղի ունեցած գործողութիւններէն երկու կարեւոր արդիւնքներ պարզուեցան: Առաջին, Թուրքերը ձախողեցան իրենց այն դիտաւորութեան մէջ, որ ունէին՝ նախ Արարատ խեղդելու, ու ապա, մէկիկ մէկիկ ընկճելու միւս շրջանները: Այսօր, թրքական բանակը կը գտնուի Արեւելեան նահանգներու բազմաթիւ ապստամբ կէտերու մէջ ցրուած: Երկրորդ, Քիւրտերը ծանր հարուած մը կրեցին Արճէշի եւ Զիլանի շրջանին մէջ, իսկ միւս շրջանները տակաւին իրենց ամբողջ թափով կռուի ճակատը չիջան, բաւականանալով փոքր ընդհարումներով:

Այսպիսով, Թուրք-քրտական կռիւներու առաջին փուլը վերջացած պէտք է նկատել: Հիմա գործողութիւնները մտած են երկրորդ եւ շատ աւելի ճակատագրական փուլի մը մէջ: Թուրքերը ամէն ճակատի վրայ կը զօրացնեն իրենց օղակները: Անգօր ըլլալով կռուող շրջաններուն դէմ, ձեռնարկած են ազդաս ազգաբնակչութեան տեղահանութեան եւ կոտորածին: Այս արարքները շատ աւելի կ'ամրապնդեն Քիւրտերը կռուի աւատքին մէջ, ազատման ուրիշ ճանապարհ չգտնելով:

Թուրքերը չափելով Արարատի Քիւրտերու կարողութիւնը, ստիպուեցան գոհանալ միայն պաշարման շղթան զօրացնելով: Ըստ թրքական աղբիւրներուն, պաշարումը պիտի շարունակուի մինչեւ սեպտեմբեր, երբ ձիւնը կրնայ ստիպել քիւրտ մրոստները վար իջնել եւ մտնել թրքական օղակներուն: Եթէ թրքական իշխանութիւնները իրենց յոյսը դրած են ձիւնին ու ցուրտին վրայ, եւ մինչեւ աշուն պիտի պահեն մեծ բանակ մը, բազմամիլիոն ծախքերով, Քիւրտերն ալ շատ յուսահատ չեն ձիւնէն եւ ցուրտէն, որովհետեւ ձմեռը պիտի հանիսանայ զլխաւոր պաշտպանը լեռնային շրջաններն ապստամբ քրտութեան: Իսկ թրքական բանակը պիտի տառապի փոխադրութեան միջոցներէն եւ պաշարէն:

Արտաքին քաղաքական բարդութիւնները Թուրքիոյ, Պարսկաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ, գործին լայն ծաւալը ցոյց տուին: Ռուսաստանը եւ Թուրքիա միացեալ ճակատ մը կը կազմեն Պարսկաստանի դէմ, յուսալով որ պիտի կրնան ստիպել այս վերջինը քրտական ապստամբութեան կռնակէն հարուածելու: Այսօր, թրքական, պարսկական եւ ռուսական ներկայացուցիչները Պոլսոյ մէջ կը խորհրդակցին այդ խնդրի մասին: Մ. Քէմալը ճառ կը խօսի եւ բարեկամական յայտարարութիւններ կ'ընէ Րիզա Շահի հանդէպ: Մինչդեռ Ըսմէթ փաշան, անշուշտ դրութեան ծանրութենէն մղուած, սպառնական լեզու կը գործածէ Պարսկաստանի դէմ:

Այս պայմաններուն մէջ, եթէ Թուրքերը մինչեւ Օգոստոսի վերջը, չկրցան խորտակել քրտական ապստամբութիւնը, կը նշանակէ պարտուած են՛ւ զինուորական՛ւ քաղաքական ճակատներու վրայ:

Արտաքին եւ ներքին այս բարդութիւնները նկատի առնելով, կը կարծենք թէ քրտական ապստամբութիւնը նոր անակնկալներու առջեւ կարող է դնել մեզ:

Կ. Ս.

МАМОՒԼ

ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԸ

«Յուսաբեր» խմբագրականով մը գրէ (յուլիս 19).

— «Եգիպտական անցքերը խռովայոյզ վիճակ ստեղծած են նաեւ եգիպտահայ գաղութին համար, մանաւանդ Աղեքսանդրիոյ մէջ, ուր խաղաղ ցոյցը անակնկալօրէն տխմար ջարդի կերպարանքն առաւ: Վախերը զուր չեն, մուսաւոր անցեալին մէջ, յար եւ նման պայմաններու տակ, փոթորիկը եկաւ եւ մեր քովէն անցնելու փոխարէն՝ անցաւ մե՛ր վրայէն:

Այդպէս պիտի ըլլար նաեւ այն դժբախտ օրը, երբ տեղացի մը գնդակ պարպեց երկրի առաջնորդին, Զաղլուլ փաշայի վրայ, եթէ յանցագործը չըլլանուէր, անցքերու ետին թաքնուած մութ ու դաւադիր ուժի շուրթներէն թռած մահահոտ փրովոքասիոնը — «հա՛յը զարկաւ» — իր բնական արձագանգը պիտի ունենար՝ քաղաքէ քաղաք «հա՛յը զարկաւ» մահակոչը պատեցնելով:

Այս տողերով պիտի ուզէինք ընթերցողի ոչ թէ սրտին, այլ անոր ուղեղին խօսիլ: Զուր է դառնանալ: Զգացումները ամենէն նուազ դերը կը խաղան քաղաքականութեան մէջ, երբ մանաւանդ մոլեգնած են կիրքերը եւ զանգուածները տիրացած փողոցին:

Պայքարի ծանր ու երկունքոտ շրջան կը բոլորէ Եգիպտոսը: Անազատ ազգերը ծերմակ ձեռնոցներով կռիւ չեն մղեր: Ամէն երկիր իր զոհերն ունեցած է, անմեղ թէ «մեղաւոր»: Մեր խօսքը «մեղաւոր»ներու մասին չէ այսինքն անոնց, որոնք գիտակցաբար կռուի դաշտը կը նետուին ցեղային իտէալ մը կենսագործելու համար: Ու կը նետուին ոչ միայն կամովին, այլ եւ իրաւունքով: Եթէ յաղթեն՝ հերոս են, եթէ զոհուին՝ նահատակ: Բայց երբեք — հայամաթլօզ: Թափառիկ զանգուած մը, որ շրջապատի աչքին ո՛չ հայրենիքի հիմայքն ունի իրեն հետ եւ ոչ իրաւունքի ուժը: Յաղթէ իսկ՝ հերոս չէ, զոհուի իսկ՝ նահատակ չէ, ջարդող եւ կամ ջարդուող, եւ միշտ ալ... մեղաւոր: Ահա հայամաթլօզը հայրենատէր քաղաքացիի աչքին:

Եգիպտոսի պայքարը երէկ չսկսաւ ու վաղը պիտի չաւարտի: Եւ առաջին անգամը չէ, որ այս երկրին մէջ արիւն կը հոսի, եւ դէպքեր ու փաստեր, որոնք չեն յիշատակուիր մոռցուելու համար: Որքան մեր խօսքը կշիռ ունի եւ մեր գրիչը ուժ, այդ ուժին բովանդակ թափովը կ'ուզենք յորդորել, համոզել ու ներշնչել, որ հայը այս երկրին մէջ, անոր կեանքի խառնակ օրերուն, իր գոյութեամբը բեռ չըլլայ ընիկներ... Հեռու մնալ այն բոլոր վայրերէն՝ ուր տէրը ամբոխն է եւ ոչ օրէնքը, զուսպ ըլլալ արտայայտութեանց մէջ, եւ նոյնքան զուսպ ու խոհեմ երբ դուրսն ենք, երբ մեր գործը բնիկին հետ է, ու հսկել մանաւանդ մեր լեզուին վրայ, անզգոյշ բառ մը, անխոհեմ արտայայտութիւն մը — մէկ՝ այս կամ այն կողմին — յաճախ լուցկիի դերը կը խաղայ հոն, ուր կիրքերը վառօդի հոտ ունին: Եւ որովհետեւ նման պարագաներուն հրձիգը չէ (կամ միայն ան չէ) որ բոց կը ցանէ մոխիր ժողվելու համար, ուստի՝ կը մնայ, որ հաւաքական հսկողութիւն ըլլայ ամէնուս կողմէ մեզմէ իւրաքանչիւրին վրայ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

(Մեր սեփական թղթակցէն)

... 13 յուլիս

Կռուի վայրէն ղրկուած 7 յուլիս թուակիր տեղեկագիր մը հետեւեալ տոյգ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.— Արճէշի գրաւման ժամանակ Քիւրտերը սպաննած են 400 թրքական զինուորներ եւ գերի բռնած են 300: Սպաննուած են հրամանատարը եւ գայմագամը: Գրաւած են 1 թնդանօթ, 10 գնդացիր, ձիեր եւ ռազմամթերք: Զիլանի գրաւման ընթացքին, սպաննած են 180 թուրք զինուորներ եւ գրաւած են երկու ծանր եւ 3 թեթեւ գնդացիրներ: Արճէշի եւ Բաթնոսի կռիւներու ընթացքին վար առնուած են 4 թրքական սաւառնակներ, որոնք այրուած են:

Յուլիս 5ին, Արարատի դէմ ձեռնարկուեցաւ նոր յարձակողականի մը որ ձախողեցաւ: Քիւրտերը հակայարձակումով գրաւեցին Բուրնօսօր ամրութիւնը: Թրքական վաշտը գերի ինկաւ: Արարատի ուժերը գրաւեցին մէկ թնդանօթ, 7 վրան, ձիեր, 1 ծանր եւ երեք թեթեւ գնդացիրներ: Գերիները լծեցին թնդանօթին եւ քաշել տուին դէպի Արարատի բարձր դիրքերը: Արարատի այս կռիւներու ընթացքին, թրքական 3 սաւառնակներ վար առնուած եւ փճացուած են:

Վանի եւ Աղբակի շրջաններուն մէջ, ընդհանուր կոտորած մը սկսած է: Թուրքերը հաւաքեցին Վանի բոլոր արու քիւրտերը եւ Վանի լճին մէջ թափելով խեղդեցին:

Դիմադրութիւնը լեռնային վայրերու մէջ կը շարունակուի: Դաշտային այն ժողովուրդները, որ կռուին չեն մասնակցիր, կը տեղահանուին եւ անխնայ կը կոտորուին:

500 ՁԻԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ԿՈՂՄԷՆ

Թրքական Անատոլու գործակալութիւնը կը հաստատէ «Թայմզ»ի լուրը 500 Քիւրտերու յարձակման մասին.

ՊԱՑԱԶԻՏ, 25 (Ա.).— Արարատի զսպումի գործողութիւնները սկսելու վրայ են. այս առթիւ կատարուած պատրաստութիւնները վերջացած են, եւ լերան բոլոր անցքերը բռնուած: Հաւանական է որ մէկ երկու օրէն սկսի մաքրագործումը:

Վճռական միջոցներ ձեռք առնուած են, որ այս գործողութեանց առջեւ, նոր խուժում մը չկատարուի Պարսկաստանէն:

Մուսուլի շրջանէն Խարզան ցեղին պատկանող 500 ձիաւորներ, յուլիս 21-22ի գիշերը, յարձակած են Հէքեարիի Օրթան գաւառակին վրայ, բայց սահմանապահ ջոկատներու դիմադրութեան վրայ, չեն կրցած յառաջանալ եւ կորուստներ տալով ետ մղուած են:

Թէեւ հասկցուած է որ այս յարձակման նպատակն է Օյմալըի Թուրք ուժերը դէպի հարաւ քշել եւ զբաղեցնել, բայց նորէն զօրացած է եւ կը զօրացուի այդտեղի Թուրք սահմանապահ ուժը: Այս ձեռնարկը սակայն ոեւէ ազդեցութիւն չպիտի ունենայ Արարատի գործողութեանց վրայ:

ԹԷՀՐԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 25 (Ա.).— Թէհրանի Թուրք դեսպան Խուսրէվ պէյ քանի մը օրէն իր նոր պաշտօնատեղին պիտի մեկնի: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Խուսրէվ պէյի մեկնումին: Կ'ըսուի թէ նոր դեսպանը լիազօրութիւն ունի բանակցելու սահմանային որբագրութեան խնդրին շուրջ:

Բանտ օտարականներ առեւանգուած

Օգոստոս 1ի համայնավարական ցոյցերուն դէմ, կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն առ ի գործադրութիւն, ոստիկանութիւնը երէկ ձեռնարկեց կարգ մը օտարականներու ձերբակալման: Ձերբակալուած են 12 Իտալացիներ, որոնց մէկը կին եւ իր աղջիկը, 6 Լեհեր, 2 Ռումանացիներ, Հունգարացի մը, Ռուս մը, Աւստրիացի մը եւ Թուրք մը (այս վերջինը հաւանաբար Հայ):

Բոլորը ճանչցուած են իբրեւ համայնավարներ եւ երկար ատենէ ի վեր հսկողութեան տակ առնուած էին: Ասոնք, գործօն մասնակցութիւն պիտի ունենային համայնավար կուսակցութեան կազմակերպելիք ցոյցերուն եւ հրապարակային հաւաքոյթներուն:

Բոլորն ալ երէկ իրիկուն ղրկուեցան Պելճիքայի սահմանագլուխը:

Հայ բանուորի մը զարհուրելի մահը

Կրընոպլի մէջ, շաքօլայի գործարանի մը բանուորներէն Յովհաննէս, աշխատանքի պահուն սրկածով ինկաւ շաքօլայի եռացող կաթսայի մը մէջ, որուն յատակը կը դառնար ճզմող երկան մը: Այրած եւ զարհուրելի կերպով անդամատուած, մեր դժբախտ հայրենակիցը մեռաւ քանի մը վայրկեան վերջ:

Կը ջարդեն ու կը թալլեն

Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, Չինաստանի մէջ Շանկ-Շա քաղաքը ինկած է համայնավարներուն ձեռքը, որոնք կողոպտած են ազգայնականներու եւ օտարականներու ինչքերն ու կալուածները: Նաեւ, սպառնացած են հրոյ ճարակ դարձնել ամբողջ քաղաքը, եթէ մէկ միլիոն տոլարի փրկագին չտրուի իրենց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

«ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

«Խորհ. Հայաստան» հետզհետէ կը մխրճուի քրտական կռիւներուն մէջ, Յուլիս 12 թիւով կուտայ հեռագիրներ, որոնք կը հասնին Կ. Պոլսէն, եւ իհարկէ, միշտ Քիւրտերու դէմ, մատ մը հաստութեամբ գիրերով կը ծանուցանէ թէ «Մագդոնալդեան իմպերիալիզմը դաւեր կը լարէ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ. — Թուրք-պարսկական սահմանի աւազակութիւնները (?) կը հրահրուին Լոնտոնէն,— վերջին նպատակակէտն է Բագուի նաւթը,— Անգլիական շտաբը գործում է» եւայլն:

«Խորհ. Հայաստան» առանձին խմբագրականով մը կ'աշխատի ցոյց տալ թէ Անգլիա կ'ուզէ Արարատի ստորոտը հիմնել «անկախ քրտական եւ հայկական պետութիւն» մը: Եւ կը վերջացնէ.— «Մենք ոչ մի կասկած չունինք այն մասին, որ քէմալական կառավարութիւնը կը կարողանայ պահպանել իր երկրի սահմանները»:

Այս ի՞նչ եղբայրութիւն է, որ ցոյց կուտայ Թուրքերուն «Խորհ. Հայաստան»ը որ չի մոռնար նաեւ աւելցնել.

— «Մեզ համար կարեւոր էր մեր զանգուածների ուշադրութիւնը հրաւիրել այն դերի վրայ, որ հակայեղափոխական բուրժուական դաշնակցութիւնը խաղում է արիւնոտ կծիկի ծաւալման մէջ՝ մեր սահմաններին մօտիկ:»

Բայց մեզի համար նաեւ կարեւոր է հրաւիրել ուշադրութիւնը արտասահմանի տարագիր հայ աշխատաւորներուն, որոնց թշնամին՝ Թուրքին կրած պարտութիւններուն առթիւ ակռայ կը կրճտեցնէ հայ (?) թերթ մը, «Խորհ. Հայաստան»:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍԿՍԱՒ ՎԱՆԻ ԴԷՊՔԸ

«Ազգամ»ի մասնաւոր թղթակիցը, որ արեւելեան սահմանը կը գտնուի, այսպէս կը պատմէ քրտական ըմբոստութեան առաջին դէպքը.—

Գիշեր մը, վերջին դրութեամբ զէնքերով զինուած 110 ձիաւորներու հրոսախումբ մը սահմանը կ'անցնի եւ առաջին ընդհարումը ոստիկան զինուորներու պահականոցի մը հետ կ'ունենայ: Պահականոցը կը գրաւուի, եւ ասկէ քաջալերուած, դատարկապորտները կը յառաջանան, ու ձիւնագնդակի նման անդադար մեծնալով 3-4000 հոգի կ'ըլլան եւ կը յարձակին Արճէշի վրայ:

Այդ միջոցին Արճէշի ժողովուրդը քունի մէջ էր: Երբ կ'արթննայ, անմիջապէս փողոց կը նետուի, իսկ տեղական իշխանութիւնը զինարանները բանալով զէնք կը բաժնէ գիւղացիներուն: Սաւառնակներն ալ օգնութեան կը հասնին եւ հրոսակները պարտուելով լեռը կը փախչին: Մինչեւ զսպումի գործողութեանց սկսիլը, հրոսակները երկրորդ յարձակում մը կը գործեն Արճէշի վրայ, յայտարարութիւններ կը բաժնեն, գլխարկները կը կտրեն. մարդիկ լեռը կը փախցնեն, ցետոյ կը սկսի Զիլանի ծանօթ զսպումը, որուն ընթացքին ահաւոր զոհեր տուին աւազակները:

ՈՒԿՐԱՅԻՆԱՅԻ գործավարներու խորհուրդը, որոշեց այս տարուան ընթացքին, հաշուեյարդարի ենթարկել գիւղական բոլոր անհատական ձեռնարկները:

ԱՐԱՐԱՏԷՆ ՏԵՐՍԻՄ

(ԹՈՒՐՔԻԱ ՆՈՐ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ)

Յունիս 20ին, այս սիւնակներուն մէջ, անդրադառնալով Անատոլուի նոր ձերբակալութեանց, գիտել կու տայինք. «Այս հետեւանքը Թուրք եւ քիւրտ կարծեցեալ համաձայնութեան, որ սկզբնաւորութիւնն է վաղուան անխուսափելի ճակատամարտին», եւ տալէ վերջ կարգ մը մանրամասնութիւններ, կը հարցնէինք. «Իսկ թէ ի՞նչ դիրք բռնած է ապստամբ Տէրսիմը այս բոլորին հանդէպ, կ'արժէ անդրադառնալ այդ մասին, կարենալ լրիւ պատկեր մը տալու Թուրք քաղաքական հորիզոնին վրայ կուտակուած փոթորկաբեր ամպերուն, որոնք սկսած են վրդովել Թուրք ներքնաշխարհի արդէն խանգարուած խաղաղութիւնը։»

Ու այսպէս դեռ չանդրադարձած մեր երկրորդ տեսութեան, նախատեսուած փոթորիկը պայթեցաւ անժամանակ, եւ ճակատամարտը որուն կը սպասուէր աւելի ուշ, անակնկալօրէն տեղի ունեցաւ ու դեռ կը շարունակուի նոյն թափով։

Ցրուած հեռագրութները թէեւ միակողմանի, բայց շատ բան կ'ըսեն կռիւներու մասին, այնպէս որ, աւելորդ պիտի ըլլար արձանագրել հոս, կողմերու առժամեայ յաղթութեան կամ պարտութեան մանրամասնութիւնները, որոնք վերջնական բնոյթ չեն կրեր, երբ նկատի առնենք շարժառիթը այս օրուան դէպքերուն, որ ծնունդ տուին քիւրտ-թուրք պատերազմին։

Այս առթիւ անհրաժեշտ է գիտել տալ թէ, Արարատի կռիւները հեռու են մեր նախատեսած ճակատամարտը ներկայացնելէ։

Ընդհանուր ապստամբութիւնը որուն կը պատրաստուէին քիւրտերը, եւ վերջին ճակատամարտը որ կ'ուզէին մղել թուրքերը, նոր է որ պիտի սկսի։ Եւ Արարատի այս օրուան մասնակի կռիւները ազդանշանն են խմորուող ապստամբութեան, իսկ թուրքերու ձեռք առած զսպողական միջոցները, նախակարապետը, վաղուան ճակատամարտին։

Առանց նկատի առնելու Թուրք հեռագրական գործակալութեան կողմէ, պաշտօնապէս հաղորդուած «Ասայիշ պէր քէմալ տըր»ի աւանդական յայտարարութիւնը, մենք աւելի կ'ընդլայնենք զայն եւ պահ մը կ'ընդունինք որ «քըրտական ապստամբութիւնը արիւնոտ կերպով ճնշուած եւ Արարատը մաքրուած է աւազակներէ»։ Արդեօ՞ք այդքանով կը վերջանայ Թուրք կառավարութեան նախատեսած բուն ճակատամարտը, որուն պատրաստուած էր ամիսներ առաջ — երբ դեռ քիւրտերը անցած չէին յարձակողականի — եւ որ կը կազմէ առանցքը Ըսմէթեան նոր քաղաքականութեան։

Ըսինք եւ անգամ մըն ալ կրկնենք, թէ Արարատի կռիւները վաղաժամ են, եւ դատապարտուած առժամապէս ճնշուելու, որովհետեւ ընդհանուր բնոյթ չեն կրեր։ Բայց այդ չի նշանակեր թէ՝ Արարատի պարտութեամբ քրտական ապստամբութիւնը ճնշուած եւ կամ Թուրքիոյ ձեռք առած զսպողական միջոցները վերջացած են։ Ընդհակառակն, Արարատի պարտութենէն վերջն է որ պիտի սկսի արիւնոտ կռիւը կողմերու միջեւ, որ պիտի վերջանայ մէկի կամ միւսի աղետալի պարտութեամբ։

Թերթերը գրեցին թէ Արարատի կռիւները սկսած են յունիսին եւ Թուրք կառավարութիւնը օգնական ուժ ղրկած է զսպելու համար աւազակային դէպքերը, մինչդեռ, մեր կատարած քննութիւնները այդ առթիւ, եւ քաղած ստոյգ տեղեկութիւնները արժանահաւատ աղբիւրներէ, հակառակն է որ կ'ապացուցանեն։

Վերջին ամսուան ընթացքին, Անատոլուէն արտահանման [illegible] իրազեկ պէյ մը, խօսելով քըրտական ապստամբութեան մասին, եւ բացատրելով 1925 մարտէն ի վեր Թուրք կառավարութեան որդեգրած նոր քաղաքականութեան ներքին փուլերը, փաստացի կերպով հաստատեց թէ, Արարատի ապստամբութիւնը թուրքերու կողմէ պատրաստուած անխուսափելի ճակատամարտ մըն էր որ տեղի ունեցաւ նախատեսուած ժամանակէն շատ առաջ։

Այսպէս, Թուրք կառավարութիւնը նկատի ունենալով քրտական խմորումներու վտանգաւոր բնոյթը, գարնան կը ձեռնարկէ ամրացնել իրաք-սուրիական սահմանագլուխը եւ զինուորական կեդրոնացումներ ընել քրտաբնակ շրջաններու մէջ։ Կռիւի ազդանշանը տրուած ժամանակ, Թուրք կառավարութիւնը 80,000 զինուոր ունէր զէնքի տակ, որուն 25,000ը Արարատի ճակատը։

Հետեւաբար կռիւը սկսելէ շատ առաջ նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնուած են, կանխելու համար քրտական ընդհանուր ապստամբութիւնը, որ պիտի պայթէր աւելի ուշ։ Եւ որպէս զի շարժումը ընդհանուր բնոյթ չկրէ, ամրացնելէ վերջ գլխաւոր կեդրոնները, Թուրք զինուորը անցաւ յարձակողականի, այն նկատումով, որ անշշուկ մաքրէ Արարատը եւ անցնի Տէրսիմ։

«Արարատէն-Տէրսիմ», այս է նշանաբանը Թուրք ընդհ. հրամանատարութեան, եւ այդ ուղղութեամբ է որ ձեռնարկուեցաւ զսպումի գործողութեանց։

Այս քանի մը մանրամասնութիւնները տալէ վերջ, անցնինք Տէրսիմի այս օրուան անմիջական քաղաքականութեան։ Ի՞նչ է Տէրսիմի դիրքը հանդէպ ներկայ դէպքերուն։ Զինեալ չէզոքութիւն. եւ այդ զինեալ չէզոքութիւնն էր որ քաջալերեց Թուրք զինուորը, որ արշաւէ Արարատ։ Եւ որ վաղը պիտի ուղղուի իրեն դէմ, անմիջապէս որ նպաստաւոր փուլի մէջ մտնեն Արարատի գործողութիւնները։

Տարիներէ ի վեր ապստամբութեան դրօշ պարզած, կիսանկախ Տէրսիմի այսօրուան զինեալ չէզոքութեան, գլխաւոր պատճառները որքան ալ օրինաւոր ըլլան, կարելի չէ արդարացնել՝ նախ Տէրսիմցին կը սխալի այս օրուան կռիւները բաղդատելով 1925ի ապստամբութեան, բայց Արարատի մէջ կռուող քիւրտը՝ Շէյխ Սայիտի կռիւներուն մասնակցող կրօնական քիւրտը չէ։

Յաջորդ անգամուան ձգելով Տէրսիմցիներու զինեալ չէզոքութեան շարժառիթը, եւ դէպի Արարատի քիւրտերը (Շաֆէի, Սիւննի, Հանէֆի) ունեցած անվստահութեան հիմնական քննութիւնը, փութանք արձանագրել հոս, երեւոյթ մը՝ ներկայ կռիւներու բնոյթի մասին, որ նախադուռն է վաղուան ընդհանուր ապստամբութեան, ինչ որ ալ ըլլայ հետեւանքը այսօրուան մասնակի ապստամբութեան։

Այսօր 80,000նոց կանոնաւոր բանակ մը շարժման մէջ դնող Թուրք կառավարութիւնը, երբ 60,000 զինուոր կեդրոնացուցած Արարատի ճակատը, բուռն կռիւ կը մղէ ափ մը լեռնականներու դէմ, մտքէն ծածուկ է այն յեղաշրջման, որ տեղի ունեցած է քիւրտին մէջ Շէյխ Սայիտի կրօնական ապստամբութենէն, եւ այդ ապստամբութիւնը «արիւնոտ կերպով ճնշուելէն» վերջ։ Այսօրուան կռուող քիւրտը գոյութեան պայքար կը մղէ յանուն հայրենիքի անկախութեան, եւ ոչ թէ կրօնքի պաշտպանութեան, ինչ որ տեղի ունեցած է մինչեւ 1925ը։

Կրօնական քիւրտին տեղ քաղաքական քիւրտը, երբ քաղաքական նպատակներով հրապարակ իջած է պաշտպանելու իր իրաւունքները, Թուրքը իր կարելին պիտի փորձէ նուաճելու համար զայն ինչ գնով որ ալ ըլլայ, եւ ահա հոս է որ կը սկսի բուն ճակատամարտը որ երթալով պիտի խտանայ։

Մեր քաղած վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը պաշարման շըղթայի տակ առած է Ուրֆա-Սեւերէկ Մէրտին Ճեզիրէ գիծը եւ Պոլու, Երզնկա Կարին քրտական շրջանակը, հաղորդակցութեան կապը կտրելու համար Տէրսիմի եւ Արարատի միջեւ, որպէսզի կարողանայ առանձին առանձին մաքրել խռովութեան օճախները։

Արարատէն Տէրսիմ ուղղուած թնդանօթները պիտի գտնեն մասօրէն, եթէ քրտական միւս հարուածները որ այսօր դիտողի դիրքին մէջ կը գտնուին չսթափին խոր թմրութենէն, ու չհասկնան քիւրտ անկախութեան դրօշին տակ, որ կը ծածանի Արարատի վերեւ, հաւաքաբար դիմադրելու թշնամիին մահացու հարուածը, որ կը սպառնայ բնաջնջել քիւրտերը, արեան լճի մէջ խեղդելով քրտական դատը։

Քիւրտ եւ Թուրք գոյութեան պայքարն է որ կը մղուի Արարատի փէշերուն վրայ, եւ վաղուան ընդհանուր ապստամբութիւնն է որ պիտի տնօրինէ մէկին կամ միւսին ճակատագիրը։

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՎԱՆԱՐԵԱՆ

(ՍԻՐԵԼԻ ԸՆԿԵՐՈՋ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Չկայ այլեւս մեր սիրելի Վանարեանը։ Կարճ հեռագրութը մը աղի օր, անոր մահուան անակնկալ գոյժը բերաւ մեզ։ Ու տակաւին այս տողերը ժամուն չյանձնուած, գիտենք որ ան արդէն գրկած պիտի ըլլայ գերեզմանի հողը եւ սկսած՝ իր յաւիտենական հանգիստը։

Խե՜ղճ ու անբախտ երիտասարդ։

Ու մինչ թղթի կտորի մը վրայ ակամայ կ'արձանագրենք այս քանի մը դուրս ու անկենդան բառերը, աչքերը կը թրջուին արտասուքէ եւ միտքը կ'ըմբոստանայ իրողութեան մը դէմ, զոր չենք կրնար հերքել եւ որ ահա, քանի օր է, կապարի ծանրութեամբ կը ճնշէ հոգիները։

Որովհետեւ, եթէ դիւրին է հաշտուիլ մահուան մը հետ, որուն զոհը չափահաս մըն է, կամ կեանքի սեւ ու ճերմակին ըմպած ծերունի մը, ապա դժուար է ու չափազանց ծանր եւ անհանդուրժելի՝ տեսնել որ անոր ծանր կրունկներուն ներքեւ ճզմուած են նաեւ գեղեցիկ ու բուրումնաւէտ ծաղիկներ, դեռ շատ թարմ, առոյգ ու կենսալի…

Արտաշէսը մէկն էր այդպիսիներէն։ Հայրենի հողի վրայ ծնունդ առած ծաղիկ մը՝ պճնուած հարուստ տերեւներով, որ սակայն իր համ ու հոտը եւ աճման ընթացքը չէր կորսնցուցած այս խորթ, օտարոտի ու տարաշխարհիկ մթնոլորտին մէջ։ Եւ մեր աչքերուն առջեւ, ան օրէ օր հասակ կը նետէր, կ'ուռճանար, կը գեղեցկանար ու կեանքին կը փարէր խելայեղ։

Իրական ու ճշմարիտ երիտասարդութիւնն էր ան — ուրախ, ժպտուն, պայծառ, [illegible] ու թեւաւոր, որ սակայն, ահա, ինկաւ անսպասելի ժամու մը, երբ աչքերը շլշլակի հորիզոնին էր յառած, ոտքերը դէպի բարձունքներուն ճամբան ուղղած։ Ու կանգ առաւ ան մահուան ծանր շունչին ներքեւ — թեւակոտոր ու ջարդուած։

«Բախտաւոր տղայ» կոչեցինք զինքը, բայց դուրս եկաւ մէկը՝ ամէնէն անբախտներէն։

*
* *

Կը յիշեմ, երբ մօտաւորապէս ութ տարի առաջ ճանչցայ զինքը Պոսթոնի մէջ՝ առաջին անգամ ըլլալով։

Այդ օրը միասին գացինք Վուսթըր, ուր ան խօսելու էր Կոմիտէի կողմէ նախօրօք նշանակուած ժողովի մը մէջ։

Խօսեցաւ իր խանդավառող եւ ոգեւորեալ ճառերէն մին։

Ու ես զարմացմամբ նկատեցի որ ան կրցաւ կարճ ժամանակի մը մէջ ջերմացնել ընդարձակ սրահը եւ համակել իր ունկնդիրները խորունկ յուզումով մը։

Եւ այնուհետեւ յաճախ լսեցի զինքը մեր ամերիկեան բեմերէն. նոյն ոգեւորութիւնը, ձեւերու եւ արտայայտութիւններու նոյն բուռն եւ ուժգին թափը եւ նոյն հաւատը դէպի մեր գեղեցիկ ու լուսաւոր ապագան։

Իր հռետորականութիւնը կը բխէր իր իսկ էութենէն եւ իր համոզումներէն։ Այդ է պատճառը որ բազմութիւնները կը սիրէին զինքը յաճախ լսել։

Եւ ինչպէս կը խօսէր, կը գրէր եւ նո՛յն ձեւով — միշտ պատկերալից լեզուով ու կենդանի ոճով։ Իր գլխաւոր մտահոգութիւնն էր ամէնէն առաջ դնել իր տեսակէտները ամուր խարիսխներու վրայ, որմէ յետոյ այլեւս հաճոյք էր իրեն համար վէճի բռնուիլ դիմացինին հետ ու վերջապէս համոզել զայն։ Երբեմն կամ նոյնիսկ յաճախ, կարող էինք իր մտքերը բնաւ չբաժնել, բայց չէինք կրնար չհարգել զինքը, որովհետեւ ամէնէն առաջ ան կը գրաւէր ձեր ուշադրութիւնը գրելու ինքնուրոյն եղանակով մը, որ իրեն յատուկ էր։

*
* *

Եւ պատահեցաւ որ այս փայլուն, ուրախ ու կենսալից երիտասարդը օր մըն ալ անփութօրէն ինքզինքը յանձնէ բժիշկի դանակին։

Ամէն ինչ անցած է լաւ, ինչպէս ամէնքը կը պատմեն։

Բախտը սակայն անողոք է երբեմն։ Նոր ու ծանր հիւանդութիւն մը յանկարծ սեղմեց անոր կուրծքն ու թոքերը եւ նետեց զայն մահուան ափերուն առաջ։

Եւ ան, որ վճռած էր քիչ մըն ալ կեանքը ապրիլ եւ անոր գեղեցիկ շողերը ծծել, ապշեցուցիչ արագութեամբ մը ինկաւ [illegible] ու թառամեցաւ։

Խե՜ղճ, անբախտ երիտասարդ…

Մ. ՕՁԱՆԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ Մ…

«ՊԷ՞ՏՔ Է ՀԵՏԵՒԻԼ ԹՐՔԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒՆ»

Գ.

Խնկօ Ապէր.— Մեր քննադատ Վանանդեցին կը նմանէր Հայնէին, որ Կէօթէն տեսնելու գնաց, բայց երբ Կէօթէի ներկայութեան եկաւ, շուարեցաւ ե ճամբան տեսած սալորները գովեց (ծիծաղ)։ Պրոլետարական գրականութիւնը կ'ապրի կազմակերպական շրջան մը, բայց երբեք տագնապ մը։

Սուրէն Վաճունի.— Կը թուի թէ Դէմիրճեան չէ հասկցած տարաշխարհիկ գրականութիւնը, որուն պաշտպան կանգնեցաւ։ Ինչպէս կրնանք գնահատել Հնդկաստանի ազգային յեղափոխութեան շրջանէն վերցուած պատմուածք մը։ Երբ հեղինակ մը այսպիսի նիւթեր կ'ընտրէ, կը նշանակէ թէ չի տեսներ մեր իրականութիւնը եւ երեսը կը դարձնէ դէպի դուրս, Արեւելք։ Վերջերս Լէնինականի մեր սկսնակներն ալ Արեւելք երգելու ելան, ինչպէս Գեղամ Սարեանն ալ։ Արեւելեան գրականութիւնը կը համարիմ աջ թեքում մը մեր պրոլետարական գրականութեան մէջ։ Ձգել մեր պայքարը, ընթերցողին ուշադրութիւնը հեռացնել կարեւոր խնդիրներէն եւ երթալ Արեւելք, կը նշանակէ դասալքութիւն։ Սկսնակ Ղեւոնդ Կոմունին Գրական դիրքերումին մէջ իր բանաստեղծութեանց համար վերագիր ընդունած է Մեծարենցի եւ Դուրեանի քանի մը տողերը։ Ինչո՞ւ այդ վերագիրները։ Պատահական երեւոյթ չէ այս։ Սկսնակները կը հետեւին հին բանաստեղծներուն։ Շատեր կը հետեւին Թրքահայ գրողներու, որոնցմէ կ'օգտուին մեքենաբար։ Այսպէս կ'ընէ Ալազան, որուն բանաստեղծութիւններուն մէջ կը նկատուի Մեծարենցի ազդեցութիւնը։

Ինչո՞ւ մեր գրողները կը գրեն Թրքահայ գրողներու խրթին ու մանուածապատ լեզուով։ Այդ գրողները կտրուած են մեր հողէն ու երկրէն, անոնք չեն խօսիր այն լեզուով, զոր կը խօսի մեր զանգուածը։ Հին (Թրքահայ) գրողներու ուղղութիւնը կործանարար ազդեցութիւն մը կը ձգէ մեր սկսնակ բանաստեղծներուն վրայ։ Ղեւոնդ Կոմունին լաւագոյն սկսնակներէն մէկն էր, բանուոր գրող մը, որմէ կը սպասէինք պարզութիւն, բայց ինկաւ սխալ ճամբու մէջ։ Մենք ամէնէն աւելի պէտք է հետեւինք Տէրեանին ու Թումանեանին։

Վանանդեցի.— Ինչո՞ւ։

Ս. Վաճունի.— Պէտք չէ մոռնանք, որ Թրքահայ գրողներուն մանուածապատ ոճին հետեւելով, սկսնակները հեռանան մեր դասականներուն պարզ ոճէն։

Ս. Տարօնցի.— Իսկ դուն կը հետեւիս Մահարիին։

Ս. Վաճունի.— Ես չեմ ուզեր պակսեցնել Թրքահայ գրողներուն արժէքը, բայց մեր գրողներն անգամ դժուարութեամբ կը մարսեն զանոնք։ Թրքահայ գրողները լեզուի մեծ պաշար կուտան մեզի, սակայն պէտք չէ երթանք մինչեւ այն աստիճան, որ անոնցմէ ազդուինք նաեւ խորքով։ Մեր գրողները, Թրքահայերուն հետեւելով, անորոշ ու խրթին տողանաւորներ կը գրեն, օրինակ Ավանգարդի մէկ տողանաւորը, ուր բարտինները կ'երգուին։ Բարտինները նախ Մահարին էր, որ երգեց։

Մահարի.— Շատ լաւ է, որ կ'երգեն։

Ս. Վաճունի.— Լաւ է, որովհետեւ կը գրեն քու արիւնով։

Մահարի.— Իսկ քու թթենի՞դ։

Ս. Վաճունի.— Ես ունիմ միայն մէկ թթենի, եւ ամենայն համարձակութեամբ կը կտրեմ այդ թթենին։ Իսկ եթէ քու բարտիներդ ալ կտրենք, բանաստեղծութիւններէդ ոչինչ կը մնայ։ Մահարիի ընդմիջումը պատահական չէր, ան պաշտպանել իր արիւնակ…

Մահարի.— Դուն ալ իմ … բիւնէս ես, միայն դէչ կ'…

Ս. Վաճունի.— Ո՛չ, Մ… դուն ես, որ կ'ըսես … քու արիւնէդ չեմ։

Ս. Տարօնցի.— Դուն … Մահարիէն մըն ես (ծիծ…

Ս. Վաճունի.— Մեր … տողները վերջերս սկսան … քարիլ Թախիծի ու վիշ… Սակայն Թախիծին դէմ կը … ուին Տէրեանի Թախիծը … բով։ Էսէնինեան տխր… մը կայ անոնց մէջ։

Կը կրկնեմ. մեր բանաս…ները վտանգաւոր ճամբու կը հետեւին, նմանելով … հայ բանաստեղծներուն։

Վ. Թոթովենց.— Երկ… ազգասիրութի՞ւն։ Տէրեան… կը պատկանի Մեծարենցի … րոցին։

Ս. Վաճունի.— Թերեւս … պէս է, բայց մենք չենք … Մեծարենցի լեզուով երգ… օրերու ճարտարարուեստ… եան նախ պարզութիւն … եւ քաղաքի բանաստ… թիւն տուաւ։

Ալազան.— Մեծարենց… մեծ արժէքներ տուաւ։

Ս. Վաճունի.— Այո՛, … ժէքներ տուաւ, բայց չէ՞ … արժէքներ տուին Նարեկ… Շնորհալին, Փրիկը։ Ո՞ւր … կէք գրենք Նարեկացիի … ուով եւ ոճով։ Թրքահայ … բանաստեղծներէն պէտք է օգ… ճիշդ ինչպէս կ'օգտուինք … Նազարեանի տաղերգութեան… եթէ մենք զանոնք դէպի … ծարենց եւ օգտուինք … բար, այն ատեն, ընկե… զան, կը գրենք Յամպա… գեր եւ ուրիշ ոչինչ։

Ս. Տարօնցի.— Սխալ է … րենցը մեղադրել ռոմանթ… Եւ ի զուր է յարձակիլ … վրայ։ Նարենց մեր … գրողներէն մէկն է, որ … դի խօսքի եւ զգացումի … չափութիւնը պահել։ Գ. … դեցի զաւեշտի կը վերա… նագատութիւնը։ Շատ … ցաւ Վշտունիի մասին։ … եան պաշտպանեց Վշ… Թայֆաբազութեամբ։ Բ… կու երեք տարի է, Վ… չկրցաւ ցոյց տալ գրական … գործ մը, ուր երեւար իր … զացումը։ Անիմաստ … րու կրկնութիւն մը կը … իր վերջին բանաստեղծ… ներուն մէջ, առանց երե… րութիւն մը բերելու … փայտ կը նմանցնեն … թուածները, որոնք ոչ մեր … տին, ոչ ալ մեր միտքին … կ'ազդեն։

Ն. Զարեան զիս մեղ… épigonisme-ով։ Թող ատ… տայ փոքրիկ Մահար… Սուրէն Վահունին (ծիծ… Epigonisme-ի խնդիրը … մեքենաբար։ Այդ խնդիրը … ուած ատեն, Թրքահայ … տեղծութենէն օգտուելու … խօսելով, Ն. Զարեան խօ… կուլթեամբ այնպէս մը … որ ցոյց տայ թէ մենք … թեամբ կը հետեւինք Թր… բանաստեղծութեան ու … նութեան։ Զարեան պէտք … գիտնայ, որ այդ բոլոր … նումներ են՝ ինքնատիպ … ճամբայ մը գտնելու, … մը, որ չի տանիր դէպի … եանը, այլ՝ դէպի Թրքա… ռուսահայ դասականները … մէ կարելի է օգտուիլ՝ վ… շակելով զանոնք։

Զարեան.— Դուն հետե… թիւն կ'ընես Թրքահայ … րուն։

Ս. Տարօնցի.— Շատ լաւ … չէ՞ որ քու կոմինտեռն… թուածդ Թրքահայ բան… Սիամանթոյի ստեղծագ… թեան մէկ թոյլ եւ ան… վերարտադրութիւնն է։ … խողնիկի սէրդ կու տայ … մանեանի ռամկացած …

...թինը։ Մինչ կայր հեռաւո-րութիւն չէ այս։ Դեռ Զարենցն ալ կ'ըսէ բանաստեղծութիւն-ներուն մէջ, բայց քու գրածներդ ֆուրգոն են անոր օծուածներին ...ներին։

Վ. Գրիգորեան.— «Թուրքերս» ...մի՛ ըսեր, այլ ըսէ (ծիծաղ-ներ)։

Ս. Ցարօնցի.— Աւելի լաւ է ...մեծանմին, Վարուժանէն, Զարենցէն սորվիլ, քան Վշտաւո-րներէն։ Կ'ըսես որ կը կարծանիմ ...եւելով Զարենցին։ Ե. Զա-րենցը մեծ բանաստեղծ է, շա-տերուն վրայ ալ ազդած է, աս-...ած է նաեւ իմ վրաս։ Միթէ Զարենցին հետեւիլ կը նշանակէ ...արժանիլ։ Ո՛չ։ Աւելի լաւ է Զա-րենցին հետեւիլ, քան քեզի ...գէս կուրութեամբ կրկնել Բէ-...մէնսկիին։

Ս. Վահունի.— Դուն Բէզի-մենսկին չես կարդացած (ծիծաղ-ներ)։

Ս. Ցարօնցի.— Ձենց ընդու-...ր Զարենցի անհատապաշ-...ութիւնը, բայց կ'ընդունինք ...մեծ բանաստեղծ է ան, եւ ...նոր բանաստեղծութիւնը կըր-...այ մեզի սորվիլիք բաներ ցոյց ...ալ։ Վահանն կը մեղադրէ զիս ...արեւելքի երգերուս համար։ ...մեղադրեց զիս «ալ Թեքու-...ով (գրական տրոցկիսմ. ԽՍՊ.) ...ւանինին խորհուրդ կուտամ ...առայժմ կարդայ «ալ Թեք-...նոս մասին։ Դէմիրճեան արե-...եան ոճ ու գոյն պահանջեց։ ...լիկա «ալ Թեքո՛ւներ է, փոք-...կ Մահարին Զարեան կը լռէ ...գրածներուն մասին։ Իր բա-...ու բանաստեղծութեան առա-...ն տուները լաւ են, վերջը ...յլ։ Իսկ Քանտոֆոնից մինչեւ ...Նէյնէն Լէնին բանաստեղծութ-...էն կրնանք տասնեակ մը տա-...ր ջնջել։

Զարեան.— Կրնաս ջնջել, երբ ...րժապետ ըլլաս...։

Ս. Ցարօնցի.— Նոյնիսկ առանց ...րժապետ ըլլալու...։

Է. Վանանդեցի.— Դէ՛հ, երկուքդ ...գէշ վարժապետներ էք (ծի-...ղներ)։

(Շար.)

ՀԱՅ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐ

Վալանսի երկրագործական եւ ...գործական վարժարանը յա-...ութեամբ աւարտած են Արշամ ...արեան, որ պատուանշան ստա-...ծ է, եւ Ղահրամանեանց ...Երուանդ Գեւորգեան։

Լիէժի (Իզէր) նախակրթարանը ...ութիւն շահելով աւարտած ...Թագէոսեան եւ իր այս ...յաջողութեան համար, շնոր-...ական գրութիւն մը ստա-...է Իզէր նահանգի երեսփոխան ...Փայեէն։

Կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋը

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, 14 յուլիս (թեփ. Թղթ.)— Առաքելական Հայոց Առաջնորդարանը յատուկ մահազդով յայտարարեց Պօղոս Նուպար փաշայի մահը, իսկ ամսոյս 13ին Մայր եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ ազգասէր հանգուցեալի յիշատակին։

Թեմական Առաջնորդ Գերշ. Արքեպ. Մելիքթանգեան՝ գեղեցիկ դամբանականով մը բնորոշեց հանգուցեալի արժանիքները իբրեւ մեծ մարդու, իբրեւ ազգային գործիչի եւ մանաւանդ իբրեւ բարերարի։ Մէկ առ մէկ յիշեց անոր բարերարութիւնները, ու կատարած ազգային եւ քաղաքական գործերը, եւ յորդորեց որ հանգուցեալի օրինակին հետեւին հայ հարուստներն ու վաճառականները։

* * Վերջերս պարսկական թերթերը հրատարակեցին հետեւեալ լուրը, որ պետական որոշում մըն է անշուշտ.

Պարսկաստանի Հայոց երկու Առաջնորդութիւնները (Հիւսիսային Պարսկաստան եւ Ատրպատականի) անմիջապէս կապուած են Էջմիածնի վանքին՝ այսինքն Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան հետ։ Այդ երկու Առաջնորդական թեմերը ինքնագոր են, ժողովրդական ընտրութեամբ ընտրելու իրենց Առաջնորդը եւ այս մասին յայտնել Էջմիածնի կաթողիկոսին կամ անոր տեղապահին, ընտրութիւնը հաստատելու համար։ Սակայն մինչ այդ, Պարսից կառավարութիւնը պէտք է իր հրովարտակով, համաձայնութիւն տայ Առաջնորդ ընտրուած անձի մասին, որմէ յետոյ միայն, ան իրաւունք պիտի ունենայ պաշտօնի անցնելու եւ գործելու Պարսկաստանի մէջ։

Այս որոշումը իբր օրինագիծ պիտի ներկայացուի Պարսից խորհրդարանին՝ ի հաստատութիւն։

Մասիս

ԱՆԳԼԻՈՅ անգործներուն թիւը Յուլիս 21ին, 32834 հոգի աւելի է նախորդ շաբթուան վրայ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ գլխաւոր քաղաքներուն ոստիկանութիւնը պիտի զինուի նորահնար ատրճանակով մը, որուն փամփուշտները կ'արձակեն աչքի գեղձերը գրգռող կազը, այնպէս որ հարուածն ստացող անձը անկարող կը դառնայ որեւէ դիմադրութիւն ընելու։ Այս կազը ենթական կը թմրեցնէ կարճ պահի մը համար, առանց առողջութեան վնասելու։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԼԷՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (16 յուլիս) կը կարդանք հետեւեալ լուրը, որ կը վերաբերի հաւաքական գիւղատնտեսութեան հրամանին առթիւ գործուած սպանութիւններուն.—

Լէնինական հասած է բոլշեւիկեան գերագոյն դատարանը, նախագահութեամբ Լ. Վարդապետեանի, մասնակցութեամբ դատախազ Շահնազարեանի։ Գերագոյն դատարանը պիտի քննէ Ապարանի եւ Աղբաբայի մէջ տեղի ունեցած տէրորիստական երկու դէպքերը։

Մէկը կը վերաբերի Ապարանի շրջանէն Ղարաքիլիսէ գիւղին հաւաքական գիւղատնտեսութեան (կոլխոզ) քարտուղար Աւետիք Եղիազարեանի սպանութեան խնդրին։

Մայիս 23ին Հաջի-Խալիլի շրջանային ոստիկանական պետը եւ քննիչը տեղեկութիւն կը ստանան, որ Հաջի-Խալիլ գիւղին սահմաններուն մէջ, Դանագիրաղ գիւղին վերեւը կը գտնուի անծանօթ մարդու մը դիակը։ Կը պարզուի, որ Ղարաքիլիսա գիւղէն Արամ Գրիգորեան, Արիստակէս Մելիք Պօղոսեան, Երուանդ Մանուկեան եւ ուրիշ քանի մը հոգի կազմակերպուելով կռուեր են հաւաքական գիւղատնտեսութեան գործադրման դէմ։ Ու որոշեր՝ սպաննել կոլխոզին նախագահը, Կնեազ Ցախոյեան, եւ քարտուղարը, Աւետիք Եղիազարեան։

Օգտուելով առիթէն, երբ Եղիազարեան կոլխոզին գործով Լէնինական կ'երթար, կը խորհին զայն սպաննել ճամբան, Դանագիրաղ եւ Հաջի-Խալիլ գիւղերուն միջեւ։ Սպանութեան գործը կը յանձնուի Ա. Մելիք-Պօղոսեանին եւ Մկրտիչ Ցոլհաննէսեանին, որոնք կը հետեւին Լէնինական մեկնող Եղիազարեանին։ Ճամբան կը հասնին ու կը մտնեն անոր եւ միասին կը ճամբորդեն։ Դանագիրաղ գիւղին մօտ, Մելիք-Պօղոսեան կ'առաջարկէ երթալ Հաջի-Խալիլ աւելի կարճ ճամբով, անտառին մէջէն։ Եղիազարեան կը համաձայնի։ Երբ կը հասնին Հաջի-Խալիլէն երեք քիլոմեթր հեռու փոս տեղ մը, կը յարձակին վրան, կը գլորեն գետին եւ դանակով կը կտրեն վիզը։ Զոհը կը խնդրէ, որ զինք չսպաննեն, բայց Մելիք-Պօղոսեան դանակը աւելի ուժեղ կը խրէ եւ կ'ըսէ հայհոյելով. «պէտք է սպաննեմ եւ արիւնդ ալ խմեմ»։

Սպաննելէ յետոյ, քարերով կ'այլանդակեն գլուխը եւ դիակը կը թողեն քարերուն տակը։

Երբ կասկածի վրայ կը ձերբակալուին Ա. Մելիք-Պօղոսեան, Մկրտիչ Ցոլհաննէսեան, Արամ Գրիգորեան, Երուանդ Մանուկեան, կը փախչին Արամ Կարապետեան եւ Անդրանիկ Աստուրեան։ Այս վերջինը կը ձերբակալուի ի վերջոյ, բայց միւսը տակաւին չէ բռնուած։

Ձերբակալուածները նախ կ'ուրանան, յետոյ կը խոստովանին եւ կը պատմեն ոճիրը։

Արամ Գրիգորեան, Ա. Մելիք Պօղոսեան, Երուանդ Մանուկեան եւ Անդրանիկ Աստուրեան ամբաստանուած են իբրեւ ոճիրին հեղինակ, իսկ Մելքոն Մելիք-Պօղոսեան յանցաւոր կը նկատուի, որ լուր ունենալով հանդերձ չէ տեղեկացուցած ոստիկանութեան։

Ամբաստանուածները հակաբոլշեւիկ անցեալ մը ունին։

Երկրորդ դէպքը, Աղբաբայի սպանութիւնը կատարուած է յունուար 4ին, գիշեր ատեն, Խոզուքենդ գիւղին մէջ։

Ցորեն հաւաքելու հրահանգ տրուած օրերուն, ունեւոր գիւղացիներ Խալիլ եւ Հասան Դուրսուն Օղլիները չեն ուզած տալ իրենց աւելորդ ցորենը։ Բողոքած են Մահմուդ Մամադ օղլին եւ եղբայրը Մահմուդը։ Այս երկու բողոքարկուներուն պայքարը կը կասեցնէ Դուրսուն Օղլիներուն թափը. եւ կ'որոշուի սպաննել հակառակորդը։

Յունուար 4ին գիշերը, Մահմուդ հրաւէր կը ստանայ նոյն թայֆայէն Օմար Աբբաս Օղլին տունը սրինգ նուագելու։ Երբ հաւաքոյթը կը ցրուի, Հասան Դուրսուն Օղլին եւ Օսման Մամաշ Օղլին դուրս կ'ելլեն Մահմուդի հետ։ Օմարի տան կտուրէն կը կրակեն եւ տեղն ու տեղը կը սպաննեն Մահմուդը։

Այս ոճրագործները ձերբակալուած են հիմա։

Գերագոյն դատարանը հարցաքննելէ յետոյ հայ ամբաստանեալները, որոշեց գնդակահարել զանոնք։

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻՆ ԴԷՄ

Անգլիական խորհրդարանական յանձնախումբ մը ժամանակէ մը ի վեր քննութիւն կը կատարէր մահապատիժի հարցի մասին։ Աշխատաւորականները կ'ուզէին մահապատիժը ջնջել։

«Թայմզ» կ'իմանայ թէ յանձնախումբին մեծամասնութիւնը հակամէտ է մահապատիժներու գրութեան։ Եւ սակայն կ'ուզեն բրիտանական ոճրային օրինագրքին մէջ աւելցնել մասնաւոր յօդուած մը, նկատի առնելու համար մեղմացուցիչ պարագաները, ինչպէս կը տրամադրէ Ֆրանսական ոճրային օրինագիրքը։

Ներկայիս բրիտանական ոճրային օրինագիրքը պատիժի աստիճանաւորում չի ճանչնար։ Երբ կը հաստատուի թէ ամբաստանեալ մը գիտակցաբար սպանութիւն կատարած է, առանց այլեւայլի կը դատապարտուի մահուան։

Հասարակաց կարծիքը վերջերս փափաք կը յայտնէր մեղմել մահապատիժը կամ գոնէ աստիճանաւորում մը դնել մահապատիժին մէջ։

Հետաքրքրութեամբ կը սպասուի յանձնախումբին եզրակացութեան։ Եւ եթէ մահապատիժի աստիճանաւորումը ընդունուի, եւ դատարաններուն եւս այդպիսի հրահանգներ տրուին, արդարութիւնը պիտի գործադրուի Անգլիոյ մէջ եւս՝ առանց խառնութեամբ դատելու արդար վրէժխնդրութիւնները, հոգ չէ թէ այսպէս հանգստութիւնը խանգարուի»։

ՓԱՐԻԶԻ ԻՐԱՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Համալսարանի տարեկան քննութիւնները վերջացան։ Կը տեսնուի որ մասնաւորապէս Փարիզի Իրաւաբանական վարժարանին մէջ ուսանողներուն հարիւրին 70ը չէ յաջողած քննութեանց մէջ։

Քննութեան ներկայացած են 6,013 ուսանող, եւ կարգ փոխած են միայն 1,800ը։ Ամէնէն աւելի հնձուեցան առաջին կարգի ուսանողները։ 3000 ուսանողներէն յաջողած են 1021 հոգի։ Մինչեւ այժմ կը կարծուէր թէ Իրաւաբանական վարժարանի քննութիւնները դիւրին կ'անցնէին։

Պատճառը, ըստ փրոֆէսէօրներուն, ուսանողներուն ծուլութիւնն է կամ անբաւական մտային պաշարը։ Շատերը կ'ուզեն դիւրութեամբ վկայական մը ձեռք ձգել։ Մանաւանդ այս տարի 800 ուսանող աւելի արձանագրուած էին վարժարանին մէջ։ Բայց հեռացնելէ «պիտի հնձուին» անոնք, կ'ըսեն, որովհետեւ քննութեանց մէջ յաջողածներն իսկ ներկայանալի նիշ մը չեն ստացած։

Հակառակ ուսանողներու առարկութեան, թէ քննութիւնները խիստ կատարուած են այս տարի, փրոֆէսէօրները կը պնդեն թէ անյաջողութեան գլխաւոր պատճառը ուսանողներուն տգիտութիւնն է,— ոչ իսկ ուղղագրութիւն գիտեն, կ'ըսեն, չեն կրնար մաքուր շարադրութիւն մը ընել, մակերեսային ծանօթութիւններ ունին, եւ տրուած նիւթերը չեն հասկնար։

Եւ կան փրոֆէսէօրներ, որոնք կ'առաջարկեն խստացնել քննութիւնները, վերջ տալու համար յաւիտենական ուսանող մնալու արհեստին կամ արգիլելու համար առանձնաշնորհեալ եւ հաճոյասէր կեանք մը վարելու սովորութիւնը, որ ուսանողները ունին։

16,000 ՄԷԹՐ ՎԵՐԸ

Պելժ գիտուն մը, Փիքար այս ամառ պիտի փորձէ 16,000 մեթր վեր բարձրանալ օդապարիկով մը, գիտական փորձեր կատարելու համար երկինքի մէջ։

Ճիշդ է թէ կարգ մը օդապարիկներ հասած են մինչեւ 30,000 մեթր բարձրութեան։ Եւ սակայն փորձեր կատարելու համար անհրաժեշտ գործիքները չեն կրցած վերցնել։ Փիքարի օդապարիկը, որ 30մեթր տրամագիծ ունի, եւ 14,000 խորանարդ մեթր պարունակութիւն, ալիւմինիումէ սենեակ մը ունի, պաշտպանուած բոլոր բնական մթնոլորտային անպատեհութիւններու դէմ։

Օդապարիկը պիտի մեկնի Աւկսպուրկէն (Պավերիա), եւ մէկուկէս ժամէն պիտի կրնայ հասնիլ 14,000 մեթր բարձրութեան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ավալոնէն (Իոն նահանգ) մեզի կը տեղեկացնեն թէ հայ գաղթականներէն Կ. Գրիգորեան, երկիրը եւ 3 զաւակները միասին շոգեկառքով Մելիւզէն իրենց գործին վայրը գացած ատեն, շոգեկառքին դուռը լաւ գոցուած չըլլալով, յանկարծ կը բացուի եւ երախան վար կ'իյնայ։ Եւ Գրիգորեան կը յուսահատի, կ'ուզէ վար ցատկել, կը պոռայ, աղաղակը կը հնչեցնէ, եւ շոգեկառքը կանգ կ'առնէ։ Գրիգորեան դուրս կը նետուի եւ լալով պտտելով 2 քիլոմեթր կը վազէ դէպի ետ։ Վերջապէս կը գտնէ երախան, զոր Ֆրանսացի կին մը վերցուցած՝ արիւնները կը սրբէր։ Նախ մեռած կը կարծեն, բայց ի վերջոյ երախան կը բանայ աչքերը։ Այժմ լաւ է, սակայն հայրը այնքան կը ցնցուի այս դէպքէն, որ մտային հաւասարակշռութիւնը կը կորսնցնէ։ Կինը անոք ու անտէր, ճար մը կ'աղաչէր մեզի զրկած նամակով։ Լուր տուինք Փարիզի Հայոց եկեղեցիին, որպէսզի անհրաժեշտ մխիթարութիւնը եւ օգնութիւնը հասցնեն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 7 —

ՍՈՎԻԷԹ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒՀԻԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

— Լաւ, բաւ, կը նայիմ։

— Դուրս գացի, բայց ան-...ը դարձած պահուն նշմա-...ի որ համագործակցականի ...րեկս տունը ձգեր էի, եւ ...ալ կարագ կը ծախէին։ Ետ ...ձայ։ Դուռը բացի։ Բանա-...միշտ միասին կը տանիմ։ ...կ ըրի, primusի կազի մե-...ային ձայնը չէր գար, ան-...որ կազը մարած էր եւ ...ն ալ չէր եռացած։ Զինա-...ին դուռը զարկի։ Պատաս-...չեկաւ։ Կամաց մը բացի ...րեթէ մարեցայ։ Զինաւո-...ձեղունէն կախուած էր ան-...ցէ օղակով մը։

...արեբախտաբար նման զոր-...ու մէջ վարժ եմ։ Ամուսինս ...անգամ անձնասպանու-...փորձած է։ Իսկոյն աթոռի ...վրայ ցատկեցի, վերցուցի ...եւ օղակէն հանեցի։ Յե-...անշուշտ, ինչպէս կ'ընեն ...պարագաներու մէջ, փա-ղոց վազեցի եւ ագահուկ փըրցուցի։

— Մարուսիան հիւանդանոցն է։ Կը վախցուի որ ուղեղի բորբոքում ունենայ։

* *

Վարդան Աբրահամեանց համալսարան կուգայ ուռած աչքերով, յայտնի է որ շատ չի քնանար եւ ջղային է։ Յաճախ գինիի գոլորշի հոտ մը կուգայ վրայէն։

Կը խմէ՛։

Գիշերները հանրային ապարաններու մէջ երգելով դրամ կը շահի։ Քիչ կը վճարուի սակայն այցելուները վոտքա եւ զարկ-ջուր կուտան թէյամանով։ Ինքը պատմեց մեզի այս բանը։

Գարեջրատունէն քալելով դուրս չի կրնար ելլել։ Կը տանին կամ կ'առաջնորդեն։

Երբեմն տունէ տուն կ'երթայ, կարմիր մազերով, կարմիր երեսով ցնցոտեայ մեծ մարդ մը անոր կ'ընկերանայ ձեռնադաշնակով մը։ Մարդիկ պատուհաններէն անոնց կէս փենի, երբեմն ալ ամբողջ փեններ կը նետեն։

Վարդան նորէն տանց գըն-կէ է, անոր ամառնային գդակը, Լուսթակահար Թոզանքանցի նուէրը, «Արուեստագէտի մը կողմէ արուեստագէտի մը» ձգած է փոքրիկ Պուլվարի մը վրայ, նստարանի մը տակ, երբ գիշեր մը խմած անցուցեր է։

Ձայնը հետզհետէ կը կոշտանայ... Ահա ուրիշ արուեստագէտ մըն ալ շուներուն։

* * *

Կլէպ Իւսպէնսքիի մէկ պատմուածքին (Իրիկի) «Ձիու մը քառորդը» վերնագրով։ Իւրքթոքի հրապարակին վրայ էր, հին պալատին հրապարակը, ուր կազմակերպուած այցելութեան մը գացինք դէպի ռուսական թանգարանը որ նախապէս Ալէքսանդր երրորդի թանգարանը կը կոչուէր։ Կը խորհէի թէ՛

— Ո՞րը աւելի գէշ է. ձիու մը քառորդը թէ վերարկուի մը քառորդը։

«Արշաւի» գացողներուն 34էն միայն 8ը վերարկու հագած էին, հինգ աղջիկ եւ երեք տղաք։ Մնացեալը այնպիսի բաներու մէջ էին որ կարելի չէր հագուստ կոչել։ Եօթը հոգի միայն կրկնակօշիկ ունէին, այսինքն քաուչի կօշիներ իրարմէ բոլորովին անկախ, իրարու հետ կարուած ըլլալով երբեմն ճերմակ երբեմն սեւ թելով։

Գդակները ամենաայլազան տեսակէն էին։ Զանազան տեսակի ամառնային եւ ձմեռնային գլխարկներ կային, ծակ ծմռթկած գզգաթներով։ Երկու հատ զինուորական գդակ, թէեւ անոնց կրողները երբեք զինուորական եղած չէին։

Իւրիցքի հրապարակին մարդիկը կը կենային եւ ապշութեամբ մեզի կը նայէին։

— Կը կարծեն որ սինէմայի ֆիլմ պիտի առնուի, ըսաւ պահապանը։

— Ինչ ֆիլմ։

— Ձեզ տեսնել, կը կարծեն որ գիտումնաւոր կերպով այսպէս հագուած ենք ֆիլմ շինելու համար, ըսենք 1812ին Նափոլէոնի նահանջը ներկայացնելու համար։

Իրապէս ալ, ատոր պէս բան մըն էինք։ Միայն աղջիկները չէին յարմարեր։ Փոքրիկ Պէնը, պահապանը, ինքն իսկ, իր աչխարհ մորթէ վերարկուն գետնէն երեսն քաշելով, կը նմանէր ապստամբող զինուորի մը՝ որ իր սպաննած մէկ զինուորին կռնակէն հաներ էր վերարկուն։

Թանգարանին մէջ լաւութիւնը այն է որ տաք է հոն։ Ընդարձակ սրահներուն մէջ թափուեցանք։ Մեր առաջին տպաւորութիւնը այն եղաւ որ կարծես երկինքէն գետին ինկեր էինք եւ ուրախ էինք որ երկրի վրայ կը գտնուէինք։ Հոս ինքզինքնիս աւելի ընտանի կը զգայինք քան Էրմիթաժի մէջ, ուր վերջերս այցելած էինք։ Հոս առաւելէն խօսելէ չէինք ամչնար։ Հէրմիթաժի մէջ կը կարծէինք թէ նկարները մեզ չէին հասկնար, եւ կը վիրաւորուէին, որովհետեւ Ֆրանսերէն չէինք խօսեր։

Արշաւախումբի անդամներէն մէկը նոյնիսկ անպատկառ կերպով արտայայտուեցաւ հրաշալի հոլանտացի կնոջ մը նկարին վերաբերմամբ։

— Ինչ սքանչելի տանտիկիններ են, ըսաւ։

Անշուշտ կօշտ էր ասիկա։ Մեր շուրջի մարդիկը բարկացան եղած հայհոյութեան համար, եւ մենք ինքներս ալ նշմարեցինք որ հոս շատ բան չէինք հասկնար, այսուհանդերձ տանտիկիններու մասին եղած կատակը տպաւորութիւն մը ձգեց ու մնաց։

Մեր մեկնելէն յետոյ՝ մտածեցի նոյնիսկ որ լաւ կերակրուած մատռոնաները աչքերնին աւելի դէպի երկինք պիտի բարձրացնէին եւ բարկութեամբ ըսէին։

— Ա՜խ Աստուած, գետինը ինչպէ՛ս աղտոտեցին, արդեօք ինչո՛ւ թոյլ տրուեր է որ հոս մտնեն առանց կրկնակօշիկի։

Թարգմ. Մ. Թ.

Ուխը հազար համայնավար գինուորներ են որ կողոպտելէ յետոյ քաղաքը, կը գլխատեն հարուստները կամ պատանդներու փոխարէն, փրկագին կը պահանջեն։

Փէքինէն տրուած լուրի մը նայելով, Շանկ—Շայի կառավարականներու օտար բոլոր շէնքերը, բացի Թղթատարական պաշտօնատունէն եւ հիւանդանոցէն, կողոպտուած եւ կրակի տրուած են։ Կը կարծուի թէ բազմաթիւ պանծալներ կան։ Երկուշաբթի օր, համայնավարներն անցան այն կղզին ուր կը գտնուին հիւպատոսարաններն եւ օտար հաստատութիւնները։ Զրոյց կը շրջի թէ գործադրած են ամէն ինչ այրելու իրենց սպառնալիքը։ Գլխատած են կառավարիչին եղբայրը եւ բազմաթիւ պաշտօնեաներ։

Ամերիկա ազդարարեց Նանքինի կառավարութեան թէ Շանթունկի մէջ, ամերիկեան հպատակներու կեանքի եւ ինչքի կորուստի պարագային, կը վերապահէ իր բոլոր իրաւունքները։

Ջրհեղեղ մը Հնդկաստանի մէջ

Քարաշիի մէջ, աւելի քան հարիւր գիւղեր ողողուեցան։ 30,000 անձեր ապաստանած են Սօքքէր։ Հազարաւոր անձեր անապաստան մնացած են։ Հունձքերը եւ շէնքերը չափազանց վնասներու ենթարկուեցան, իսկ անասունի կորուստը անհաշուելի է։ Կարգ մը վայրերու մէջ, աւազակային մեծ խումբեր, կը կողոպտեն ու կը թալլեն։

Աշխատաւորականներու պառակտումը

Լոնտոնէն տրուած լուրերու համաձայն, աշխատաւորականներու միջեւ պառակտում կը տիրէ եւ կարգ մը դժգոհներ կը փորձեն պաշտօնազուրկ ընել Մաքտոնալտը եւ Սնոտընը։ Գլխաւորաբար երիտասարդ երեսփոխաններ են, որոնց հետ են նաեւ, կը կարծուի, կառավարութեան երկու կարեւոր անդամները։

Դժգոհութեան գլխաւոր պատճառն է անգործներու թիւին տեւական յաւելումը, որուն հետեւանքով, կը վախնան կորսնցնելէ իրենց դիրքը, եթէ կառավարութեան կորովի մէկ քայլը չգայ հաւատալ ընտրողներուն, թէ լուծելու վրայ են այդ հարցը, համաձայն, ընտրական պայքարներու ընթացքին, իրենց տուած խոստումներուն։

Դժգոհները կը մտածեն կառավարութեան գլուխը բերել Հէնտըրսընը։

Ընկերային ապահովագրութիւնները

Առեւտրական նախարարը իր մօտ հրաւիրելով մամուլի ներկայացուցիչները, խօսեցաւ ընկերային ապահովագրութիւններու պատրուակով՝ գիներու անհամեմատ բարձրացման վրայ եւ յայտնեց թէ կառավարութիւնը չպիտի հանդուրժէ այդ երեւոյթին, որ շատ պարագաներու մէջ, գեղծումի կը հասնի։

Միւս կողմէ սակայն, օրէնքին դէմ դժգոհութիւնները կը սաստկանան ու կը ծաւալին։ Ներկայիս գործադուլը կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը։

ՀԻՒՍԻՍԻ ՄԷՋ.— Լիլի մէջ, ուր 6000 գործաւորներ ցոյց մը կազմակերպեցին, բանուորական եւ գործատիրական երկու խառն հաւաքոյթներ չկրցան ելքի մը գալ։ Նոր բանակցութիւն մը եւս մտադրուած է։ Ռուպէի եւ Թուրքուանի մէջ, որոշուեցաւ Աշխատանքի Նախարարութեան դիմել, իրաւախոհութեան մը համար։

Միլլոյի մէջ (Թառն) 5000 հոգի գործադուլ յայտարարեցին, պահանջելով հարիւրին 10 յաւելում օրավարձքերու վրայ։

Թրիթ-Սէն-Լէժէի մէջ 48 ժամ պայմանաժամ տրուեցաւ գործատէրերուն, գոհացում տալու համար բանուորներու պահանջին։

ՊԱՍ-ՍԷՆ.—Մոնվիլի մէջ, 3000 հոգի ցոյց մը կատարեցին, իսկ Էլպէօֆի մէջ, քաղաքապետը գործաւորներուն արգիլեց կարմիր դրօշ պարզել, և «Միջազգային»ը երգել։ Նոյնպէս 3000 հոգինոց ցոյց մը։

ԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳ.— Սէն-Քանթէնի մէջ ուր 6000 բանուորներ բողոքի հաւաքոյթ մը կազմակերպեր էին, 1000 հոգի եւս միացան ցուցարարներուն։

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆ.— Սէն-Տընիի կաշիի եւ մորթի գործարանի մը 1800 բանուորները բանթող յայտարարեցին։

Նոր փոթորիկ

Ամրան վերջը կը մօտենայ եւ տակաւին Ֆրանսա, գրեթէ արեւ չտեսաւ։ Չմնաց շրջան մը որ ողողումի, փոթորկի ու մրրիկի ենթարկուած չըլլայ քանիցս, այս մէկ քանի ամիսներու ընթացքին։ Հունձքերը մեծ վնասներ կրած են եւ կարգ մը շրջաններու մէջ, բոլորովին վտանգուած են։ Եւ դեռ շատ վայրերէ, փուքի ու փոթորկի լուրերը իրարու կը յաջորդեն։

Սէնթ-Մէնհուի շրջանը տեղատարափ անձրեւի մը բռնուեցաւ երէկ գիշեր. երդիքներ փլան ու ծառեր արմատախիլ եղան։ Փարիզ-Պալ ճեպընթացը ստիպուեցաւ կանգ առնել Կարսախի առջեւ։ Հեղեղը խափանած էր երկաթուղին ցեխի ու փայտի կոյտերով։ Ջուրը այնքան բարձր էր որ կառքերուն մէջ կը մտնէր։ Այդ շրջանին մէջ քանի չափ գիւղեր ողողուած են։ Հունձքը բոլորովին փճացած է։ Նոյնպէս Փուաթուլի շրջանը, ուր վնասը 10 միլիոնի կը հասնի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՎԷԶՈՒՎ ԿԸ ԲՈՐԲՈՔԻ.— Երկու օրէ ի վեր, Վեզուվի հրաբուխը վերաբորբոքման նշաններ ցոյց կու տայ, տագնապի ենթարկելով երկրաշարժէն վնասուած շրջանները. հակայ բոցեր կը ժայթքին խառնարանէն։

ԷՏԻՐՆԷԻ ՓՈԹՈՐԻԿԸ.— Անցեալ շաբթու կարկտախառն մրրիկ մը քանդեր էր կարգ մը մզկիթներու մինարէները։ Առջի օր բուռն փոթորիկ մը մեծ վնասներ հասցուց քաղաքին։ 20 մեռեալներ եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ կը համրուին։

ՌՈՒՍԻԱ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԸ ՓՆՏՌԷ.— Խորհրդային կառավարութիւնը որոշեց Ռուսիա կանչել գերմանացի 200 ճարտարագէտներ եւ 1000 մասնագէտներ, աշխատցնելու համար մետաղագործական սէնդիկայի հաստատութիւններուն մէջ։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը, 64 Rue des Ecoles.

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սէն Շամոնի Հ. Յ. Դ. վարուժան Ակումբի մէջ, 15 Rue Jeanne d'Arc St. Chamond. Բոլոր շրջաններու ընկերները պարտաւոր են որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ իրենց լիազօրագրով։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ
Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԸ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
կը նախագահէ՝ Լ. ՄՕՁԵԱՆ — կը խօսի՝ ՌԷՆ
Երգ, արտասանութիւն, նուագ, երգ եւայլն
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է
Շոգեկառք՝ Կառ տիւ Նոռէն 10.25, 11.50, 1.43 եւ 1.51

ՌՈՍՏՈՄԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՕԳՈՍՏՈՍ 10ԻՆ. ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԶԲՕՍԱՆՔ
ՍԻՖԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
Այս կիրակի Ֆօնթէնպլօյի անտառին մէջ
կը հրաւիրուին անդամներն իրենց պարագաներով և համակիրներով
ժամադրավայր Gare de Lyon առաւօտեան ժամը 7—7.30
Առաւօտները մինչեւ ժամը 8ը երթեւեկը կ'արժէ 12.50, 8էն վերջ կրկին գին,
ՃԱՇԸ ՄԻԱՍԻՆ ԲԵՐԵԼ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Մարսէյլի Վասպուրականի Հայրենակց. միութեան կողմէ
Այս կիրակի ժամը 8էն 21, 10 Պուլվար Բապաթօի գեղեցիկ պարտէզին մէջ։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է
Հանրակառքը թիւ՝ 46, իջնել վերջաւորութեան

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ եւ Պիանքուրի Զաւարեան ենթակոմիտէի Վռամեան, Մչօ եւ Մուրատ խումբերու ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ, Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԻՖԱՆ երգչախումբի անդամ-անդամուհիները կը հրաւիրուին ժողովի վաղը իրիկուն 71 Ave. Kléber.

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Մարսէյլի վիճակագրական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին միութեան սրահին մէջ, 23 Պուլըվառ տէ կօմիէ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ Փարիզի եւ շրջակայից Յոբ. Յանձնախումբի հիմնադրամի մասնախումբը կը փութայ խնդրել բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ անհատներէն, որոնք տակաւին չեն փակած առկախ մնացած հաշիւները, (տետրակով հանգանակութիւն, շքադրամ եւ պատկեր), բարի ըլլան մինչեւ Օգոստոս 15 կարգադրել հաշիւները, իրենց քով գտնուած դրամները տետրակներով միասին յանձնել Գ. Վ. Թագւորեանի, 53 Fbg. Montmartre, Paris (9e).

Դիւրութեան համար կը յիշենք հոս առկախ մնացած տետրակներու թուահամարները՝ 4, 5, 6, 10, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 24, 26, 32:

ՇԱՎԻԼԻ Երիտասարդաց երկսեռ միութեան ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՀՐԱՒԷՐ

Գոլսոյ Նարեկեան եւ Խաչեան վարժարաններու երկսեռ բոլոր սաները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին կարեւոր խնդրոյ մը առթիւ, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլօրիա Ճաշարանը 61, Rue Monsieur le Prince, մէթրօ Սէն Միշէլ։

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանը փակ է Օգոստոս 1 — Սեպտեմբեր 1։ Իրենց մօտ գիրք ունեցողներէն կը խնդրուի շուտով վերադարձնել գիրքերը։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՊՈՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Գալ կատարուի 3 Օգոստոս Կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ. Սկսգբնաւորութիւն պատարագի՝ ժամը 10ին. հոգեհանգստեան պաշտամունք ժամը՝ 11.30ին։

Կը հրաւիրենք Փարիզի եւ շրջականերու բոլոր հայութիւնը, մասնակցիլ ողբացեալ մեծ հայուն յիշատակին նուիրուած ազգային սուգի եւ յարգանքի այս հանդիսաւոր ցոյցին։

Հոգաբարձութիւն Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Փարիզի (Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Նուրհան Ծատուրեան կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Տրապիզոնցի Արշաւիր Տիրատուրեանը։ Իմացնել՝ Maison Varteressian, 1 Rue Hautefeuille, Paris.

— Կը փնտռուի Սեբաստացի Մէճիտբէ Ոսկեանի (Պուլախճի) քոյրը, Ս. Սարգիս թաղեցի, Ագապի Հիւսնեան, որ ուսուցչուհի էր Ներսէսեան եւ Ս. Գէորգ վարժարաններուն մէջ։ Իմացնել՝ Armenag Guregh, 170 Rue de Crimée, Paris (19e).

— Մարաշցի Յարութիւն Ագրապեան որ ժամանակ մը կը բնակէր Լիոն։ 3 ամիս առաջ կը գտնուէր Նիս 19 Rue Biscara։ Ներկայիս կը մնայ անյայտ, իր հասցէն գիտցողներէ կամ ուր գտնուելու մասին որեւէ տեղեկութիւն ունեցողներէ կը խնդրուի իմացնել՝ Նազար Ագրապեանի. Rue Boteva No. 2 Bourgas, Bulgarie.

— Առաքազարցի Թագւոր Չէնտիկեան (15—16 տարեկան) կը փնտռէ իր եղբայրը Հաճի Օննիկ Չէնտիկեան, հօր անուն՝ Նշան, մօր անուն՝ Մաքրուհի։ Կը կարծուի թէ Հաճի Օննիկ գտնուած է Երուսաղէմ եւ Պէյրութ եւ այժմ հաստատուած է Ամերիկա։ Իմացնել Թագւոր Չէնտիկեանի, Ecole Arménienne Begnin, Vaud, Suisse.

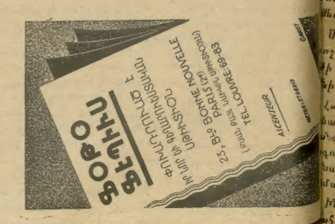

L'E SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 378.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
2
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

2 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1329

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ

...խօսքը ներկայ Հայաստանի մասին է, որ չինական պա...պներով գոցուած է հայ ժողովուրդի առջեւ, իսկ անոր ...քին իրական կեանքը նոյնքան թանձր ու սեւ քօղով ծած...ած կը մնայ մեր տեսողութեան համար։

...Գարնան կոլխոզային փոթորիկները, տեղահանութիւններն ...կոտորածները ցնցեցին ամբողջ Ռուսաստանը, ու տակն ու ...յ ըրին մեր փոքրիկ հայրենիքը։ Հայաստանի վարիչները ...եան տեսարանները գիտեցին թատերական հանդարտու...մբ, Մոսկուայի պետերէն բարեյուսութեան վկայականներ ...նելու համար։ Փոթորիկի վերջին ալիքները միայն մեզի ...սան։ Արտասահմանի հայութիւնը պահ մը ցնցուեցաւ. ու ...ութեամբ սպասեց համագումարներու ելքին։

...Համագումարներն եղան, վերջացան. լռեց հայութիւնը, ...ուած աշխարհի չորս կողմը, հեւի հեւ կը կարդայ Եգիպ...ոսի, Հնդկաստանի, Չինաստանի խռովութիւններու մասին, ...տեղեկանայ բոլոր ազգերու կեանքէն, օրը օրին կը հետեւի ...րտ ազատագրական շարժումներուն։ Եւ սակայն աչքերը ջուր ...կտրին Հայաստանի լաւ լուրերուն սպասելով։

...Ի՞նչ եղաւ հայ գիւղացիութիւնը բոլշեւիկեան քեալա...զութիւններէն յետոյ. ո՞ւր մնացին տեղահանուածներն ու ...խստականները, ցանքերը ի՞նչ վիճակի մէջ են։ Ոչ ոք ...ակ գաղափար մը ունի։ Ու սիրտը ճզմուած, արտասահ...նի հայութիւնը իր մին ու ճար փոքրիկ հայրենիքին կը ...յի։ Կը նայի ողբերգական հոգեբանութեամբ մը, մութ ու ...որոշ այդ հորիզոնին, ուր ծուարած են մէկ միլիոնի չափ ...յ աշխատաւորներ։ Կը նայի իր շուրջը, կը տեսնէ ամէն ...գի կեանքն ու մտահոգութիւնները, ու դառնութեամբ մխո...կ'երթայ դէպի Հայաստան, որուն ոչ երեսը կարող է տես...եւ ոչ ալ ներքին իրական կեանքը ըմբռնել։

...Հապա՞ խորհրդային Հայաստանի մամուլը։ Մատի վրայ ...մրուած մարդիկ միայն կը տեսնեն։ Ու անոնք ալ դառնու...ամբ պիտի հաստատեն անորոշութիւնը, որովհետեւ խորհր...յին մամուլի պարտականութիւնն է իրականութիւնը ծած...եւ բոլշեւիկեան գոյներով միայն ներկայացնել դէպքերը։

...Առէք «Խորհրդ. Հայաստան»ը, ու դուք պիտի տեսնէք այն...Չինաստանի պատերազմական գործողութիւններու նկա...գրութիւնը, պիտի տպաւորուիք հիւսիսային Հնդկաստանի ...ափոխական շարժումներէն, կարծելով որ ամբողջ Ասիան ...երկու օրէն պիտի յեղաշրջուի. Գերմանիան արդէն ֆա...տական պետութիւն մը դարձած է. Մաքտոնալտ կը պատ...աստուի պատերազմ յայտարարել Եգիպտոսին։ Իսկ խմբա...ականները երկար-բարակ կը խօսին Ամերիկայի գրոհներուն ...ծաքային պատերազմի մասին։

...Խեղճ Հայաստան, որ կը մնանիս Չինաստանի յեղափոխու...մբ, ու ջիղերդ կը լարես մօտալուտ պատերազմին դէմ (...հետեւ բոլշեւիկեան մամուլը պատերազմի դամոկլեան սուրը ...էն օր կախած կը պահէ Ռուսաստանի ժողովուրդներու գլ...), պահ մը կը մտածե՞ս Սարտարապատցի Մարտոյի և ...րանցի Գէւոյի մասին։

...Երեւանի և Լէնինականի ժողովուրդը նոյնքան անտեղեակ ...այաստանի ներքին կեանքէն, որքան մենք, այս հեռաւո...թեան վրայ։ Ու արդար է, որ քսաներորդ դարը, առկէ յե...բոլշեւիկեան պարիսպներուն սառելութիւն տայ, մտա...թեան մատնելով չինական դարաւոր պարիսպները։

...Ներքին կեանքի մասին, միայն քանի մը անորոշ արտա...յտութիւններ, որոնց առջեւ ստիպուած էք երկար մտածել, ...ակացութեան մը յանգելու համար։ Բոլշեւիկները կը խօսին ...րկայ խանդավառութեան» մասին, «քեալակէօզութիւն...ու կ'ակնարկեն, կուլակները հալածելու մասին կը գրեն, ու ...կեր կուսական գնդակահարութեան դատապարտութիւններու ...իւ։ Այս բոլորը, ըստ երեւոյթին հասկնալի են Երեւանի ...ունիստական կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին, իսկ մենք ...ւանք գուշակողի դերին մէջ։

...Սակայն յստակ ու որոշ, Հայաստանի ներքին կեանքի չափ ...ոշ», «Խորհրդ. Հայաստան»ը կը խօսի Արարատէն եկող թնդա...ի ձայներու մասին, զգուշացնելով հայ ժողովուրդը սահ...ի վրայ կատարուած դէպքերէն։

...Լսեցէ՛ք. «Մաքտոնալտեան իմպերիալիզմը դաւեր կը յուշէ ...ւոր Արեւելքի մէջ. վերջին նպատակակէտը Բագուի նաւթն ...գլիական շտաբը գործում է։ Մեզ համար կարեւոր էր մեր ...ուածների ուշադրութիւնը հրաւիրել այն դերին վրայ, որ ...ակցութիւնը խաղում է արիւնոտ կծիկի ծաւալման մէջ՝ մեր ...մաններին մօտիկ»։

...Ինչպէս կ'երեւի այս մէջբերումէն, հայ բոլշեւիկները բնաւ ...ոգ չեն երեւիր թրքական 60.000նոց բանակի ներկայու...էն, որ եթէ մէկ ձեռքով Քիւրտերը կրնայ խեղդել, միւս ...քով համաթրքական ծրագիրը պիտի հետապնդէ Արաքսի ...ափի երկայնքը։

...Սարտարապատցի Մարտոյին եթէ, հասկցնելու բան մը ...ն, ճշմարտութիւնն է։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՒ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Հայրենիք» խմբագրականով մը կը գրէ (յուլիս 19).

— «Թէ՛ փոքր եւ թէ մեծ պետութիւններէն շատերն արդէն արտայայտեցին իրենց կարծիքները այս մասին։

Իտալիա, ի միջի այլոց, կը պահանջէր միջազգային կարգ մը հարցերու լուծում եւ մանաւանդ ընդհանուր զինաթափութիւն։ Ան կ'ուզէր նաեւ եւրոպական միութեան մը գաղափարը չհիմնել ապահովութեան հարցին վրայ։ Իտալական պատասխան-ծանուցագիրը, շատ կտրուկ եւ դիւանագիտական լեզուի մէջ քիչ մը անսաշ բառերով, կը հասկցնէր թէ եւրոպական միութիւն մը չի կրնար իրականանալ, եթէ Իտալիա չստանայ այն արդարութիւնը, զոր կը հաստատէ Ֆաշիստ ռէժիմին հաստատուելէն ի վեր։

Գերմանիա կը պահանջէ «իրաւունքի անբաժան հաւասարութիւն եւ հաւասար ապահովութիւն բոլորին համար»։ Այսով հարց կը բարձրացնէ թէ ազգերը պէտք է զինաթափ ըլլան, ինչպէս որ զինաթափ եղաւ Գերմանիա՝ Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութիւններով։ Կամ եթէ այս բանը կարելի չէ, այն ատեն իրաւունք տրուելու է Գերմանիոյ՝ ազատօրէն զինուելու, ինչպէս որ կը զինուին միւս յաղթական ազգերը։

Կը տեսնուի որ եւրոպական պետութեանց միութեան մը ծրագրին հանդէպ գերման տրամադրութիւնները նպաստաւոր վիճակի մէջ դնել կարենալու համար անհրաժեշտ պիտի ըլլայ փոխել կեդրոնական եւրոպայի գոյավիճակը եւ դուռ բանալ այնպիսի արկածախնդրութեանց որոնց հետեւանքները դժուար չէ նախատեսել։

Արդէն ատենէ մը ի վեր լուրջ նկատառութեան առարկայ է Իտալիոյ միջազգային քաղաքականութիւնը կեդր. եւրոպայի եւ Միջերկրականի մէջ, Իտալական դիւանագիտութիւնը իր խլրտումներով կ'անհանգստացնէ Ֆրանսան եւ անոր դաշնակիցները։ Գաղտնիք մը չէ որ Հռոմ շարունակ կը ջանայ մերձենալ երէկի պարտեալներուն, որոնց ներքին ու արտաքին հետապնդումները կը քաջալերէ։ Իտալական գլխաւոր շարժառիթն աւելի խորունկ է, քան որ կրնայ ցոյց տալ քաղաքականութեան մակերեսը։ Իտալիա դժգոհ է մեծ պատերազմի արդիւնքէն եւ ինքզինքը նուաստացուած կը զգայ աւարի բաժանման մէջ։ Նո՛յնը եւ շա՛տ աւելի դառն դժգոհութիւններ կը սնուցանեն պարտեալներն ալ։ Հետեւաբար ինքնին եւ մեծ չափերով բացատրելի կը դառնան Իտալիոյ սիրաբանութիւնները պարտեալ պետութեանց հետ։ Ամէն ոք գիտէ թէ Իտալիոյ դժգոհութիւնն ուղղուած է ընդդէմ Ֆրանսայի, որմէ կ'ակնկալէ հողային, տնտեսական եւ քաղաքական զիջումներ Միջերկրականի աւազանին մէջ։ Եթէ վաղը Ֆրանսա միջոց մը գտնէ գոհացնելու Իտալացիները, դիւրին գործ մը պիտի ըլլայ Իտալիոյ սիրաշահումը թէ եւրոպական միութեան ծրագրին կողմը եւ թէ ուրիշ խնդիրներու մէջ։

Սակայն շատ դժուար կ'երեւին Ֆրանսացիներու կողմէ լայն զիջումներ Իտալիոյ, նմանապէս գրեթէ անկարելի է որ Ֆրանսացիք Եւրոպական Միութեան մը սիրոյն համաձայնին նկատի առնել Գերմանիոյ դրած հիմերը։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքեւպարսիկ յարաբերութիւնները

Փարիզի պարսկական պատուիրակութիւնը, քրտական ապստամբութեան հետեւանքով, Թուրքեւպարսիկ յարաբերութեանց ձգտումի մասին տարածուած լուրերը կը հերքէ, մամուլին հաղորդուած հետեւեալ զեկոյցով.— Երկու երկիրներու միջեւ, յարաբերութիւնները սովորական են եւ չեն խանգարուած Թուրք մամուլին բուռն յօդուածներուն պատճառաւ Պարսիկ կառավարութեան բարեացակամ վերաբերմունքին իրբեւ փաստ, կարելի է յիշել պարսիկ զօրախումբերու կողմէ հետապնդումը եւ սպանումը քիւրտ պետի մը Սմկոյի, որ Պարսկաստան ապաստանած էր եւ հակառակ իրեն եղած կրկնակի ազդարարութեանց, փորձեր կատարեր էր Պարսկաստանի ցեղախումբերը ըմբոստացնելու»։

Միւս կողմէ, Թրքական Անատոլու գործակալութիւնն եւս անհիմն կը նկատէ պարսկական սահմանագլուխին վրայ, զինուորական ուժերու համախմբման լուրերը։ Կ'աւելցնէ նաեւ թէ բոլորովին սուտ են զօրակոչի վերաբերեալ լուրերը։

«Դէպի Թրքական հողերը՝ ըմբոստներու խուժումին դէմ, բոլոր գործողութիւնները կատարուած են Իւրաքանչիւր շրջանի տեղական զօրախումբերու կողմէ եւ սահմանին վրայ, արտասովոր որեւէ միջադէպ չէ պատահած։

«Լուրջ բայց բարեկամական» ազդարարութիւն մը ուղղուած է Թուրք կառավարութեան կողմէ պարսիկ կառավարութեան, ըմբոստ Քիւրտերու արշաւին մասին։

Սինայիայի խորհրդաժողովը

Ռումանիոյ և Եուկօսլաւիոյ միջեւ տնտեսական համաձայնութիւն գոյացնելու նպատակով, խորհրդաժողովի մը բացումը կատարուեցաւ Սինայիայի մէջ, երկու կողմի պատուիրակներու եւ ասումէն նախարարներու ներկայութեամբ։

Ռումանիոյ առեւտրական նախարարը ծանրացաւ երկրագործական տագնապին վրայ որ կը տիրէ ամբողջ Եւրոպայի մէջ, յիշեց ամերիկեան հողագործական արտադրութեանց մրցակցութիւնը որ պատճառ դարձաւ գիներու անկման եւ եւրոպական շուկաները գրաւեց, աւելի ծանրացնելով տագնապը և յոյս յայտնեց թէ Չեխօսլովաքիոյ օժանդակութեամբ, կարելի պիտի ըլլայ երկկողմեան տնտեսական համաձայնութեան շրջանակը ընդլայնել և առով, ապահովել աւելի նպաստաւոր պայմաններ և շուկաներ։

Համայնավարները Հնդկաչինի մէջ

Հնդկաչինի գլխաւոր կեդրոններուն, մասնաւորաբար Հանոյիի, Հայփոնկի, Սայկոնի եւ Շոլոնի մէջ, այս վերջերս, գաղտնօրէն, բազմաթիւ թռուցիկներ ցրուած էին համայնավարները, հրաւիրելու համար ժողովուրդը որ ըմբոստանայ եւ ցոյցեր կազմակերպէ օգոստ. 1ի կարմիր օրուան առթիւ։ Ոստիկանութիւնը կրցաւ ձերբակալել թռուցիկ ցրուողները եւ եւ գլխաւոր գրգռիչները, ինչպէս նաեւ օգոստոս 1ի կազմակերպիչները։

Բոլշեւիկները Անգլիոյ մէջ

«Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Լոնտոնի բոլշեւիկ դեսպանատունն ու զանազան կազմակերպութիւնները իրարանցումի մէջ են, որովհետեւ բազմաթիւ չեկիստներ իբր «հաշուակալ» կը պատրաստուին կեղծ անցագրով մտնել Անգլիա։ Կ'ըսուի թէ անոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ հաշիւները քննել խորհրդային զանազան կազմակերպութիւններու, բայց իրականութեան մէջ, անոնք կուգան հետապնդելու Մոսկուայի չեկիստներու պետին Թոյզէմանի ձեռնարկը։ Կ'ուզեն նաեւ սարսափի ենթարկել այն ըմբոստ պաշտօնատարները, որոնք կը սպառնան զգայացունց յայտնութիւններ ընել, եթէ գիրենք հանդարտ չթողուն։

Խորհրդաւոր սպանութիւն մը

Լեհաստանի մայրաքաղաքին մէջ, խորհրդային պաշտօնատարի մը դիակը գտնուեցաւ իր բնակարանին մէջ։ Ոստիկանական քննութիւնը երեւան հանեց թէ պաշտօնեան սպաննուած է, բայց անոր սպանութեան պարագաները անյայտ կը մնան։ Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ սպանեալը մերժած ըլլալով հպատակիլ Մոսկուա վերադառնալու հրամանին, ինչպէս ուրիշներ, սպաննուած է Չէկայի մարդոց կողմէ։

Հնդկական հարցը

Կը կարծուի թէ Հնդկաստանի փոխարքան պիտի հաւանի որ կանտի իր բանտին մէջ խորհրդակցի Մոթիլալ Նեհրուի հետ, համաձայնութեան մը եզրերը գտնելու համար։

Հնդիկ Ազգային Խորհուրդէն ուրիշ անդամներ եւս պիտի հրաւիրուին որ բանտ երթան՝ մասնակցելու խորհրդակցութեան։

.˙. Լահորի ոստիկանութիւնը երեւան հանեց 11 պայթուցիկ ռումբեր։ ձեռնատուամբեր, լեցուելու պատրաստ վիճակի մէջ, ինչպէս նաև մեծ քանակութեամբ սուրեր։ Ամբողջ նահանգին մէջ, խուզարկութիւններ կը կատարուին մեծ զաւազրութեան մը հետքերը երեւան հանելու համար։ Դաւադրութիւնը կազմակերպուած է ուսանողներու կողմէ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 33

Մասիս Սալխանեան	200
Տիկ. Ռուբէն Զարդարեան	100
Յովհաննէս Չըպուքչեան	100
Գումար	400
Նախորդ գումար	40.780
Ընդհ. գումար	41.180

ԺՈՐԷՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ընկերվարութեան ամենամեծ դէմքերէն Ժան Ժորէսի սպանութեան տարեդարձին առթիւ, Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան իր պաշտօնաթերթը «Փոփիւլէռ»ի և Սէնի Ընկերվարական Դաշնակցութեան կողմէ կազմակերպուած է մեծհաւաքոյթ մը, որ տեղի կ'ունենայ վաղը, Սալ Ժափիի մէջ։

Մեծ Պատերազմի նախօրեակին, 1914 Յուլիս 31ին էր, որ Ժորէս զոհ կ'երթար դաւաճան գնդակի մը, Պրիւքսէլէ վերադարձին, ուր գացեր էր վերջին ճիգ մը կատարելու, արգիլելու համար համաշխարհային արիւնահեղութիւնը։

"ԻՒՄԱՆԻԹԷ"Ի ԽՄԲԱԳԻՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ֆլորիմոն Պոնթ համայնավար «Իւմանիթէ»ի նախկին տնօրէնը եւ արդի խմբագրապետը, երէկ թերթին խմբագրատան առջեւ ձերբակալուեցաւ ոստիկաններու կողմէ եւ ոստիկանատուն տարուեցաւ։

Ընդհ. դատախազը քննութիւն հրահանգած է համայնավար թերթին դէմ, յօդուածի մը համար որ զինուորականները ըմբոստութեան կը գրգռէր եւ կը կրէր «Օգոստոս 1ին՝ կռիւներ զօրանոցներու եւ նաւերու վրայ» խորագիրը։

ՈՂՈՂՈՒԱԾ ՔԱՂԱՔ ՄԸ

Շիքարփուր (Հնդկաստան) բոլորովին պաշարուած է հեղեղներու կողմէ, որոնք կը հոսին դէպի քաղաքին կեդրոնը։ Բացի 2000 բնակիչներէ, որոնք մերժեցին հեռանալ, 50000 անձեր մեկնեցան քաղաքէն։ Սէնդի նահանգին մէջ, բազմաթիւ գիւղեր ողողուած են։

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԻ ՎՐԱՅՈՎ

Անգլիական դեկաւոր օդանաւը Ռ. 100 որ երեքշաբթի առտու ժամը 3.45ին Քարտինկթընէն մեկնած էր, Մոնրէալ հասաւ ուրբաթ առտու 7.15ին։ Տամներորդ անգամն է որ հիւսիսային Ատլանտեանը կարելի կ՚ըլլայ կտրել դեկաւոր օդանաւերով։

ԻՍԼԱՄ ԿԻՆԵՐԸ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Արեւելքցի կիներու համագումարը որ տեղի կ'ունենար բողոքելու համար գերութեան դէմ, որուն ենթարկուած են ըստ մահմէտական օրէնքի, վերջացուց իր աշխատանքները մէկ շաբթուան մէջ։ Անոնց պահանջներուն գլխաւորն է քօղի պարտադիր գործածութեան ջնջումը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ.— ՆԵՐՔԻՆ ՎԷՃԵՐ.— ԱԶԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՐ.— ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— ՔՐԻՔԷԹ ԵՒ ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Քաղաքական կացութեան անստոյգ հանգամանքը լրջօրէն կը սպառնայ ընկերվարական դահլիճին գոյութեան եւ ինչպէս գիտել կուտայինք անցեալ օր, յանկարծական փոփոխութիւն մը, յառաջիկայ ամիսներուն, հաւանական է, ընդդիմադիրներուն համոզումով: Անկասկած, մեծ յաջողութիւն էր ընկերվարական կառավարութեան համար, իշխանութեան գլուխ մնալ ամբողջ տասներեք ամիսներ, հակառակ բազմաթիւ դժուարութեանց եւ բուռն քննադատութիւններուն, որոնք կրնային, տարբեր պայմաններու եւ միջավայրի մէջ, մեռցնել գործունէութեան ամէն եռանդ: Նկատի պէտք է առնել մանաւանդ որ Աշխատաւորականներու քաղաքական փորձառութիւնը կամ պետական գործերու մէջ ունեցած ճկունութիւնը շատ թարմ է դեռ եւ չի կրնար հաւասարիլ միւս երկու դասական կուսակցութիւններու փորձառութեան: Եւ սակայն օրուան վարչութիւնը ապրեցաւ այդ երկար շրջանին. որովհետեւ էական յեղաշրջում մը չեղաւ բոլոր այն արտաքին ձեւերուն մէջ որոնք կը յատկանշեն Անգլիոյ դասական քաղաքականութիւնը: Ընդդիմադիր տարրերը, մանաւանդ այն զանգուածը որ «Մորնինկ Փոսթ»էն կամ «Տէյլի Մէյլ»էն կը առնայ իր քաղաքական դաստիարակութիւնը, չէին սպասեր այդքան հաւատարմութիւն ընկերվարականներէն, որոնց անունն իսկ սարսափ կ'արթնցնէ իրենց մէջ:

Այդ «հաւատարմութիւնը» բաւական է՞ր ինքնապէս ապահովելու համար իրենց կեանքը քաղաքական ասպարէզին վրայ, իբրեւ իշխանաւորներ: Ո՛չ: Եթէ նոյնիսկ չափազանցութիւն ըլլայ պնդել որ ներկայ տնտեսական տագնապը իր բոլոր մանրամասնութիւններով, կամ կարգ մը գաղթավայրերու անհանգիստ վիճակը իր ամէնէն վտանգաւոր բնոյթով, հետեւանքներն են ընկերվարական վարչութեան, դարձեալ պէտք է ընդունիլ որ ժողովուրդը՝ տիրող անժխտելի չարիքներուն առջեւ պիտի փնտռէր նոր իշխանութիւն մը՝ ընդունակ արմատական միջոցներու եւ աւելի համակրելի՝ դրամատիրական դասակարգին: Ամբոխը ամէն երկինքի տակ միեւնոյնն է իր ներշնչումներով. նոր վարիչներ կը փնտռէ միշտ, ինչպէս հիւանդոտ մարդը որ բժիշկ փոխել կ'ուզէ ամէն օր: Ինչո՞ւ չի տապալիր ուրեմն Մաքտոնըլտի դահլիճը որ ո՛չ «համակրելի» է քիչ շատ ունեւոր բազմութիւններուն, ո՛չ ալ ապահովութիւն կը ներշնչէ ուղղափառ Անգլիացիներուն: Շատ պարզ է: Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը շարունակէ իր գոյութիւնը, շնորհիւ միւս երկու կուսակցութիւններու երկպառակութեանց եւ վէճին, կամ, աւելի ճիշդ է ըսել, շնորհիւ Ազատականներուն, որոնք այս կամ այն կողմը կը հակին Խորհրդարանին մէջ եւ կերպով մը կը պահեն ուժերու հաւասարակշռութիւնը այդ պատկառելի ժողովէն ներս: Ընկերվարականները մեծամասնութիւն չունին խորհրդարանին մէջ. իրենց երեսփոխաններուն թիւն է 290. մինչդեռ պահպանողականները (260) եւ Ազատականները (59) միասին կը ներկայացնեն մօտ 319 ընտրական շրջան, բացի քանի մը շրջաններէ (7-8) որոնք անկախ են, բայց կը քուէարկեն իրենց հետ:

Խորհրդարանի ամբողջական թիւն (615) վրայ 290 ներկայացուցիչ բաւական չեն ընկերվարականներու դիրքը ապահով վիճակի մէջ դնելու համար:

Բազմաթիւ առիթներով, Ազատական խմբակցութիւնը քուէարկեց ի նպաստ կառավարութեան. այլապէս անհաւանական չէր տապալումը ամիսներ առաջ: Ստեղծուած պայմանները նպաստաւոր չեն ոչ մէկ կուսակցութեան համար և ամէն ճիգ կը թափեն խուսափելու համար նոր ընտրութեան մը վտանգէն: Պահպանողականներու ներքին վէճերը, զանազան դժգոհ հոսանքներու բաժնած են կուսակցութեան շարքերը: Քննադատութիւններ կան Պօլտուինի դէմ, զոր «չափազանց թոյլ» կը գտնեն կարգ մը ուղղափառ պահպանողականներ: Կուսակցութեան ընդհանուր քաղաքականութիւնը տնտեսական եւ ներքին խնդիրներու մէջ, առիթ ստեղծած է խոշոր տարակարծութիւններու. փորձեր կատարեցին նոյնիսկ փոխելու կուսակցութեան ղեկավարը եւ վերակազմելու կուսակցութեան ամբողջ մեքենան: Ներքին անհամաձայնութիւնները ուրեմն թոյլատու չեն այժմ որպէսզի կուսակցութիւնը ընտրական պայքարի սկսի, մանաւանդ որ իրենց ծրագիրներուն իրագործման համար, անհրաժեշտ է որ ապահովեն խոշոր մեծամասնութիւն մը խորհրդարանին մէջ:

Երեւոյթները աւելի նպաստաւոր չեն Աշխատաւորականներու մօտ: Հետզհետէ կը շեշտուի Անկախ Աշխատաւորականներու եւ Չափաւորներու անհաշտեցողութիւնը: Առաջինները տրամադիր են աւելի արմատական բարեկարգութեանց եւ մեղմ կը գտնեն դահլիճին վարած ուղղութիւնը թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական հարցերու մէջ: Անգործութեան տագնապը աւելի սրած է կիրքերը եւ պէտք չէ զարմանալ որ կարգ մը պատասխանատու անձեր, ընդդիմադիրներուն չափ, եթէ ոչ աւելի, կը դատապարտեն կառավարութիւնը: Դահլիճէն մէկ անդամին հրաժարումը դեռ քանի մը շաբաթներ առաջ, իբրեւ բողոքի արտայայտութիւն՝ գործաւորութեան հարցին առիթով, բաւական յատկանշական էր:

Իսկ ինչ կը վերաբերի Ազատականներուն, վէճի առարկայ չիկրնար ըլլալ իրենց անփառունակ գոյութիւնը: Հակառակ ատոր, անոնցմէ թիւով երեսփոխաններու բազմութիւն մը որ հին փառքերով կ'ապրի դեռ, ձեռքին մէջ ունի ամբողջ քաղաքական կացութիւնը, շնորհիւ Լոյտ Ճորճի հեղինակութեան եւ քաղաքական տաղանդին: Երկու գլխաւոր կուսակցութիւններու դիրքը այնքան խախուտ է վերջին ընտրութիւններէն ետք, որ նախկին ազատական վարչապետը իրեն հաճելի եղող միջոցներով կը ձեւաւորէ կացութիւնը. կը ձգտի մանաւորաբար կարելի եղածին չափ հեռացնել յաջորդ ընտրութիւնները, որոնք յաղթանակ չեն խոստանար իրեն՝ ներկայ պայմաններու մէջ:

Մէկ խօսքով, հաւանելի է որ Աշխատաւորական դահլիճը իշխանութեան գլուխ կը մնայ անոր համար, որ Պահպանողականները եւ Ազատականները տակաւին ի վիճակի չեն մէկ ճակատ կազմելու ընկերվարութեան դէմ. բոլորն ալ համոզուած են որ անհնար է բացարձակ մեծամասնութիւն շահիլ, եթէ անձնական միջոցներով փութացնեն Մաքտոնըլտի տապալումը: Երկու չարիքներու փոքրագոյնը — կացութեան անուանական տէրը թող ըլլայ օրուան վարչապետը: Ատիկա մտահոգիչ չէ, որքան ատեն որ ընդդիմադիրները ի վիճակի են մահացու հարուածը տալու, երբ պատեհութիւն ըլլայ:

Պահպանողականներու լիտըրը կը բացատրէր անցեալ օր իր ունկնդիրներուն, որ խորհրդարանական ընտրութիւնները անխուսափելի պիտի ըլլան յառաջիկայ յունուարին, տրուած ըլլալով տնտեսական տագնապին աննախընթաց սաստկութիւնը: Յայտնի չէ անշուշտ, թէ վարչաձեւին փոփոխութիւնը ինչ չափով պիտի կարենայ դարմանել հետզհետէ աճող չարիքը:

Ուրիշ վարիչ անձնաւորութիւններ, նոյնպէս յանուն աշխատաւորական վարչութեան հանդէպ, կը պնդեն որ շատ բան կախուած է յառաջիկայ հոկտեմբերին, Լոնտոնի մէջ, Հնդկաստանի հարցին առիթով գումարուելիք ժողովէն, ինչպէս նաեւ կայսերական ազատ փոխանակութեան եւ յարակից խնդիրներու կարգադրութենէն: Աւելորդ է ըսել որ գործատութեան հանգոյցը անմիջական կապ ունի դահլիճին ճակատագրին հետ:

Անորոշ են ուրեմն բոլոր ենթադրութիւնները: Ճիշդ է որ անմիջական բարելաւումի նշաններ չկան առայժմ եւ անգործներու բանակը կը մեծնայ ամէն օր, արժելով օրական 220,500 սթերլին պետութեան գանձին. ճիշդ է որ վաճառականութիւնը կը յետադիմէ ամէն շաբաթ եւ արտածումները կը նուազին. ճիշդ է որ Հնդկաստանն ու Եգիպտոսը խոշոր մտահոգութիւն կը պատճառեն վարիչ շրջանակներուն, բայց նոր խորհրդարան մը եւ նոր դահլիճ մը՝ պահպանողական կամ ազատական, պիտի կարենա՞ն իրականացնել մշակուած ծրագիրները այս կամ այն հարցի մասին, այսինքն պիտի լուծե՞ն հոն ուր պարտուեցան աշխատաւորականները: Դժուար է մաթեմաթիքական ճշդութեամբ գուշակութիւններ ընել:

Ընկերվարականները կը տեսնեն իրենց ծանր վիճակը եւ դիւանագիտական փորձեր կ'ընեն ապագայ պատասխանատուութիւններէ ազատելու համար: Հրաւէր ուղղեցին, օրինակ, ընդդիմադիրներուն, որպէս զի միասին աշխատին անգործութեան տագնապին դէմ:

Բացի այդ, գրեթէ որոշ է որ հնդկական ժողովին անգլիական պատուիրակութեան մաս պիտի կազմեն երեք կուսակցութիւններէն ներկայացուցիչներ: Համերաշխական ոգիի արտայայտութիւն մը, որ ապացոյց է նաեւ քաղաքական տեսակ մը ճկունութեան:

Այսպէս կամ այնպէս, դրութիւնը մխիթարական չէ ոչ մէկ հարցի մէջ. տեսակ մը հիւանդկախ քաշքշուք որ պիտի յանգի բացառիկ դէպքերու, մօտիկ ապագային:

Վարիչները հեւ ի հեւ կ'աշխատին. իսկ ամբո՞խը... Քրիքէթ կը խաղայ ու կռփամարտ կը ծափահարէ. «Ինծի ինչ, թո՛ղ նախարարները մտածեն»:

Երնե՛կ այս ժողովուրդին:

Ժ. Մ.

ՀԱԿԱԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայէն տրուած լուրերու համաձայն, կեփէուն աւելի խստութեամբ վերսկսաւ իր հակակրօնական պայքարին, որ այս անգամ, մասնաւորաբար ուղղուած է լութերականներու եւ մկրտչական աղանդին դէմ:

Լուսաւորութեան գործավարութիւնը շրջաբերական մը ուղղեց դպրոցի տնօրէններուն, հրահանգելով որ ուսուցիչները զգուշացնեն դպրոցականները ընդդէմ կրօնական աղանդներու քարոզութիւններուն, «որովհետեւ նոր սերունդը աւելի պէտք ունի կարմիր դաստիարակներու քան թէ ճերմակ պատուելիներու»:

ԱՐԻՒՆՈՏ ՔՍԱՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿ

(Հայ-Թաթարական կռիւները)

Քսանեւհինգ տարի առաջ, 1905 թիւ, փետրուար 6ից սկսած, ընդմիջումներով, մօտ երկու տարի տեւողութեամբ, կատարուեցին եղբայրասպան գործողութիւններ ընդհանուր կովկասում եւ ծանօթ են «Հայ թաթարական կռիւներ անունով...: 25 տարի առաջ, կովկասեան փոխարքայ Գոլիցին երազեց գլուխ բերել հայ թաթարական ընդհարումները, դրանց գործադրութիւնը նա յանձնեց ազգով վրացի Իշխան Նակաշիձէին, որ Բագւի փառամոլ նահանգապետն էր: Կովկասեան ազգերի պատմութեան մէջ բացառիկ տեղ է գրաւում այդ կարճամիտ իշխանը իր սատր արարքով: Նա քանդեց կովկասեան ազգութիւնների միութեան եւ եղբայրացման հանգոյցը... Թաթար հարստահարիչ-բուրժուա դասակարգը եւս շահագրգռուած էր, որ թուրք խոնարհ խուժը մնայ խաւարամիտ ու տգէտ, որպէս զի նրանց հասարակական ըմբոստութիւնները ուղղեն հայ տարրի դէմ:

Ամէն տեղ կոյր գործիք ծառայեցին ցարական բռնապետութեան եւ թաթարական նեղսիրտ բուրժուազիայի ձեռքում խաւար թուրք տարրերը: Իսկ ընդհակառակը, հայաշատ գաւառները՝ Ալեքսանդրապոլ, Նոր—Բայազետ, Էջմիածին եւայլն, համարեա թէ չշարժուեցին եւ չխառնուեցին հայերից մի քանի տասնեակ անգամ պակաս թիւ ունեցող թուրքերին: Վերջինները յետաշրջութեան ձեռքում խաղալիք — գործիք էին դարձել եւ ծառայեցին իբր պատուար՝ յեղափոխական շարժման դէմ՝ կովկասում:

Ամէն տեղ նախայարձակ եղան թուրքերը, իսկ Հայերը դիմեցին հարկադրաբար ինքնապաշտպանութեան, որի կազմակերպողն ու հրահրողն եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Մեր բոլոր կարգի հակառակորդները, նոյնիսկ խոստովանել են հրապարակով, որ եթէ Դաշնակցութիւնը չլինէր, հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեանը վտանգ էր սպառնում ընդհանուր կովկասում, մանաւանդ Բագուի, Գանձակի եւ Երեւանի նահանգներում: Առաւել ճշտութեամբ կարող էին տեղի ունենալ 1895—96 թուականների կոտորածները կովկասում եւ Լաբանով—Ռոստովսկու ծրագրած «Հայաստան առանց հայերի»ն կ'իրականանար եւ ռուսական բաժնի Հայաստանում, եթէ կարճ ժամանակում Դաշնակցութիւնը չլինէր զէնքի ընդունակ Հայերին, եւ առաջին հերթին ռուսական բանակի նախկին հայ զինւորներին, որոնք պատնէշի պէս ծառացան թշնամու դէմ: Քառն—երեսուն տարւայ զինւորականութիւնը ռուսական բանակում, հայ երիտասարդների համար ի զուր չէր անցել.. Իսկ Լազարեան, Լօրիս-Մելիքեան, Տէր-Ղուկասեան զօրավարներ արտադրող սերունդը ցոյց տւաւ, որ ընդունակ է դիմելու զէնքի, եթէ հարկ գտնի պաշտպանելու իր կեանքը եւ գոյքը:

Այդ սերունդը ռուսական հարկերամբաց տիրապետութեան ներքեւ, յամենայն դէպս կազմուել էր ֆիզիքապէս, մտաւորապէս եւ բարոյապէս, կարող էր թօթափել իրենից գերւոր ստրկամտութիւնը, նա աճել էր Նալբանդեան, Րաֆֆի, Գամառ-Քաթիպա եւ Քրիստափոր Միքայէլեան, ունեցել էր սքանչելի ընդվզումներ տաճկական եւ ցարական բռնութիւնների դէմ եւ յեղափոխական հայկական գործեր էր կերտել Տաճկաստանում ու կովկասում, այլեւ գործնական աշխատանք էր թափել՝ յառաջ բերելու հայ-քրդական, հայ-տաճկական, իսկ կովկասում հայ-վրացական եւ հայ-թաթարական եղբայրական մերձեցումներ, ընդդէմ տիրող բռնակալութիւնների:

Այդ սերունդը 1903-4 թւերին մանաւանդ, կալւածների յափշտակութեան օրերին, ծառացել էր ռուս բռնակալութեան դէմ, ցոյց տալով զինւած դիմադրութիւն, պաշտպանելով իր մշակոյթի եւ ազգային նկարագրի պահպանման անկապտելի իրաւունքները... Այդ կռիւների եւ մի շարք յաջող ահաբեկումների պատճառով, ռուսական բռնակալութիւնը փոխել էր իր վերաբերմունքը հանդէպ ռուսացման չենթարկւող հայ սերունդի, միւս կողմից մեր հարեւանները՝ վրացիները եւ թաթարները սկսել էին աւելի մերձենալ Հայերին, անգամ թաթարները մի քանի վայրերում գործնական օժանդակութիւն էին ցոյց տւել Հայերին, հայթայթելով նրանց համար արկղներով փամփուշտ...

Այդ բոլորից յետոյ, վրայ հասան ռուս-ճապոնական պատերազմի օրերը, երբ ռուսական անյաղթելի համարւող ոյժը պարտութեան մատնւեց հեռաւոր Մանջուրիայի դաշտերում, իսկ միւս կողմից բռնկեց ռուսական մեծ յեղափոխութիւնը 1905 թւին...: Ահա այդ օրերին, ռուսական երկրում գահը փրկելու համար, սկսեցին հրահրել հրէական խնդիրը եւ ուսանողական հալածանքները Ռուսաստանում, իսկ հայ-թաթարական ընդհարումները կովկասում: Բաժանի՛ր, որ տիրես,—ահա եղել բոլոր ժամանակների բռնակալների տիրապետութեան հզօր գործիքը: Դժբախտաբար թաթար կալւածատէր հրապարակախօսները՝ Աղայեւ, Թօփչիպաշեւ եւ ուրիշները, զրկւած իրենց տնտեսական-ազգային շահերից, իրենց իսկ ձեռքով եղծւած ու հարստահարւած թաթար գիւղացիներին գրգռեցին հայ հարուստների դէմ, որպէս զի մի օր հարստահարւած թաթարական գիւղացիութիւնը իր բողոքը չի բարձրացնի ագաների, ալալարների, խաների, բէկերի դէմ..:

Նոյն հրապարակախօսները շարունակ առաջ էին մղում հայ բուրժուազիայի դէմ Բագւի քաղաքում եւ տգէտ թաթար բանւորութեանը գրգռում էին Հայերի դէմ, վերջիններիս համարելով իրենց դժբախտութեան եւ կեղեքման պատճառը. եւ զարմանալի չէ, որ տնտեսական անհաւասարութեան խառնարանում, առաջ եկաւ առաջին արիւնոտ ընդհարումը, 1905 թւի փետրուար 6ին:

Այդ թւականին ամբողջ Բագւի նահանգում 84,000 Հայեր կային, 51000ը քաղաքում (Բագւում), 18000 Շամախու գաւառում, 16000 Գեօկչայի գաւառում, շատ քիչ Հայեր կային եւ Լէնքօրանում:

Ցանկապէս Բագւի քաղաքում, մահմեդականների թիւն էր 82000, ընդդէմ 51000 Հայերի, Ռուսները 61000, զանազան ազգութիւններից 28000, ընդամէնը 222000:

ՄԱՐՄԱՐԴԵԱՆ

(Շար.)

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒ...

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ Դ... ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ԽՈ...

Առջի օրւկարեւոր ծ... ըը տուլինք Ֆրանսայի ... պետ՝ Պ. Անտրէ Թարտի... ... ռավարութեան ընկ... տնտեսական քաղաք... թիւնը եւ պէտքը ... վերջ մը դնելու ... նմտացոյցը ... անսպառելիութեան:

Ստորեւ կուտանք ... քաղուածքներ ֆրանսա... ու ձախ մամուլէ ... թիւններէն, այս ... ՏԻՓԻՍԹԻՒԹ ...

«Լը Սուառ» կը ... չապետին ցոյց տուած ... կրանքը ճանչնալ ... րութեան եւ զայն ... թէ չի գիտեր կարե... դապետութիւնը գործ... թեթեւօրէն.

— Անշուշտ, ... շատ աշխատած է ... ալ ճանաչնալ ... գած ըլլալ, ... չափով ըմբռնել ... դապետութիւնը: ... աւելի ծանր է, ... դունել ... մտադրութեան համար, ... ճառեն կարդալ ... հեղինակին ...

Առանց երկար ... Մարքսի ընկերվարական ... վարչապետը կը ձեռնարկ... գամ մը ... իր իսկ կառավարական ... նէութեան: Եւ զարմանալի ... գաւանման իր ... կերպը կը ... զգուշական ... ապառազինման ... ւոր ծրագրին ... փութայ, ... բարիք ... ՄԱՐՔՍ ՆԱՒԱՍՏԱՍ ... ԹԱՐՏԻԷՕ

...կը գրէ «փոփուլէր»... րականներու պաշտօ... եւ ճակտին վերլուծ... Թարկէն յետոյ ... Ցառը, կ'աւելցնէ.

— Այս է որ ... փաստ թէ Մարքս ... նախատեսուած ... րու թշուառութիւն ... պահով վիճակը.

«Իրաւունք չէր ... նախատեսնելու ... ներուն անխուսափելի ... թիւնը.

«Այս նկատառումն ... բոլորովին կը ... գուշակութիւններու ... մէջ».

ՖԱՇԻՍՏԱԿԱՆ ԱՐԱՐ...

...կ'որակէ «իտալա... նավարներու պաշտօ...

— Սովորաբար ... րութիւն որ երկու ... մէջ հարցն գինը ... 35 սանթիմ էւս, իր ... գրկեց ... համար ...

«Հազր քիլօն 2,35... ւաճման ... պետ ... ցաւ,— պետութեան, ... րութեան եւ աշխատա... րաբերութիւններ:

«Այս հարցը կը ... գիտէ քաղքենիա... հոգութիւններուն.

«Տնտեսական ... ցնցուած, գրամատէր... քը կը զգան ... ու զօրեղ պետութեան ...

«Ռուսկավարական ... եղանակները այլեւս ... պահպանելու իրենց ... լութիւնը.

«Շատ երկիրներ ... լքեն խորհրդարան... թիւնը եւ հետզհետէ ... ֆաշիզմի ճամբան:

ՄԵՂՄԱՑՈՒԹԻՒՆ

«Փարիզ Թարտիէօ ... նայողութիւններ ... կը գրէ «Թօթիւֆ»ը ... իսկ պատասխանատու ... խումբ. որուն ... — Ամէնական վերջ... քին մէջ, Խորհրդար... ձաւ ... է որ 4 ... ... մը արժանագր...

«Գ. Թարտիէօ, երեւան կը հանէ ցաւալի գեղծում մը, բայց կը մոռնայ թէ, գիտակցօրէն անոր մեղսակիցն է եղած ։

«Ազգին ներկայացուցիչներուն դերն է պահանջել այն վարկերը, զորս անհրաժեշտ կը նկատեն ընդհանուր եւ տեղական շահերուն համար։ Իսկ կառավարութեան պարտականութիւնն է ցոյց տալ ելեւմտական հնարաւորութիւններու չափն ու սահմանը։

«Եթէ նախարարներու ամբողջ լեզուական կորովը երեւան ելլէր ուղուած պահուն, վարչապետը պէտք չպիտի ունենար գանգատելու հանրային տուրքերու յաւելման համար»։

ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆ

«Իսկ «Լը Թան», կը կարծէ թէ Գ. Թարտիէօ ճրաշալի կերպով խօսեցաւ Կարլ Մարքսի կեղծ եւ վտանգաւոր վարդապետութեան մասին»։

— Գ. Թարտիէօ Մարքսի վարդապետութիւնը քննադատեց միանգամայն խիստ, ազդու եւ արդար եղանակով։ Ցոյց տուաւ անոր հինցած եւ կեղծ երեւոյթները։ Մատնանշեց թէ Մարքսի սկզբունքները որոնք արդէն սկիզբէն իսկ հիմնուած էին վիճելի ըմբռնումներու վըրայ, ամէն օր քիչ մը աւելի կը հեռանան իրականութենէն։ Գործաւորներու թշուառութեան սաստկացում, քաղքենիութեան վերջը, քաղաքակրթութեան կասումը, ասոնք էին երեք գըլխաւոր տուեալները, որոնք կը պայմանաւորէին մարքսեան ընկերվարութեան գահակալումը։ Ոչ գործաւորներու թշուառութիւնը, ոչ քաղքենիութեան անհետացումը, ո՛չ ալ քաղաքակրթութեան անկումը թոյլ չտուին Մարքսի աշակերտներուն զուարճանալ աւերակներու վրայ։ Վարդապետութեան մը այս գլխաւոր կէտերուն վրայ, որոնք ծնած էին «ուժեղ երեւակայութեան և կրակոտ մտքի տէր մարդու մը» գանկէն, Մարքսի ընկերվարութիւնը սնանկութիւն յայտարարեց»։

ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

«Տէպա» կը գրէ.—

«Վարչապետը յանդգնութիւնն ունեցաւ ըսելու ինչ որ փորձառութիւնը կը սորվեցնէ եւ ինչ որ շատ քաղաքագէտներ կը լռեն։ Պետութիւնն ըսաւ, պէտք չէ խառնուի իրենց չվերաբերող գործերու։ Ան կըրնայ իրաւարարի դեր կատարել. կրնայ հսկել եւ ուժ տալ։ Բայց ոչ աւելի։ Պիտի աւելցնենք թէ աւելին ընել պարտաւոր չէ եւ ամէն անգամ որ դուրս ելած է իր էական իրաւասութեանց շրջանակէն, ո՛չ ազգը, ո՛չ աշխատաւորները, ո՛չ ալ հանրային հաքստութիւնները չեն նպաստաւորուած»։

ԻՐԱՊԱՇՏ ՄԸ

«Փըթի Փարիզիէն»ի մէջ Ժօրժ Միրար կը գրէ.

«Ինչ որ կը պահանջէ, պարզ լեզուով եւ վճռական շեշտով բանաձեւուած յստակ գաղափարներ են»։

ՊԱՀԵՆՔ ՄԵՐ ԼՈՒՄԱՆԵՐԸ

«Ֆիկարօ» կը գրէ.—

«Գ. Թարտիէօ ուղղեց ազդարարութիւն մը, որ պէտք է գրաւէ ամբողջ երկրին ուշադրութիւնը։ Ան կոչ կ'ուղղէ հանրային մտքին, ընտրողներէն կը պահանջէ որ իրենք իսկ պահապաններն ըլլան իրենց լումաներուն եւ չքաջալերեն ընտրուածներու շռայլութիւնները։ Պիւտճէն հսկայ հրէշ մը դարձած է։ Միանգամայն պահանջկոտ, անճարակ եւ նեղացնող հարկերը կը սպառնան ամբողջ երկրին, աշխատաւորներուն եւ գործատէրերուն, որոնք պարտաւոր են գործակցիլ ընդհ. շահերու պահպանման համար»։

ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

Չորեքշաբթի երեկոյ Փլորիօ ճաշարանին մէջ Տոքթ. Պարթըն հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Զ. Ե. Ռ. Միութեան։ Ներկայ էին Տոքթ. Պարթընի հետ Պ. Լըպէլ, որ Comité des Enfants Immigrésի մէջ Փրանսական ներկայացուցիչն է, Պ. Ներսէս Օհաննեան, Տիկին Բարսեղեան, Օր. Հայկանուշ (Թարգման) եւ մօտ 80 որբեր ու որբուհիներ Փարիզի, Պուա-Քօլոմպի, Պիյեանքուրի մեր մասնաճիւղերէն։

Ճաշի ընթացքին որբերը արտասանութիւններ կատարեցին, երգեցին հայերէն եւ օտար երգեր։

Պ. Ներսէս Օհաննեան (Նախկին ազգ. երեսփոխան) խօսեցաւ Զ. Ե. Ռ. Միութեան կողմէ։ Ներկայացուց այն օրերը, երբ որբերը ամէն կողմէ կը հաւաքէին Պոլսոյ մէջ։ Ամերիկեան ազգը մեծ մարդասիրութիւն ցոյց տուաւ, եւ Պոլսոյ Ազգ. Խնամատարութիւնը ի նշան երախտագիտութեան հանդէպ ամերիկացի բարերարներու, իր որբանոցները կոչեց անոնց անունով։ Այսպէս կոչուեցան Մօրկընթաուի որբանոց, Պարթընի որբանոց եւ Ցաճի որբանոց։ (Պ. Ն. Օհաննեան հանգուցեալ Ցաճի յիշատակին համար, ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի կանգնիլ)։ Եւ ահա Տոքթ. Պարթըն կու գայ դարձեալ կը գտնէ հայ որբերը, որոնք ցանուցրիւ եղան ամէն կողմ։

Պ. Օհաննեան գովեստով խօսեցաւ հայ որբերուն մասին, Պարթընի ներկայացնելով անոնց բարոյական նկարագրին ամրութիւնը, հպարտութիւնը եւ անձնուիրութիւնը։ Այսօր հազարաւոր որբեր կը վայելեն Ֆրանսայի ասպնջականութիւնը։ Եւ ֆրանսացի ագարակապանն ու գործատէրը միշտ գոհ մնացած են հայ որբին համբերատար եւ խղճամիտ աշխատանքէն։ Հայ որբերէն շատերը ամուսնացած են արհեստի, ինքնապահ դարձած են եւ տուն տեղ եղած։

Բայց որբերը ունին նաեւ գանգատներ։ (Այդ գանգատները խոստացաւ դրաւոր ներկայացնել)

Ետքը խօսեցաւ Տոքթ. Պարթըն, նախ հայերէն լեզուով, յետոյ անգլիերէն։

— Երկար տարիներ ապրած եմ Հայերուն մէջ, սորվեցայ հայերէն լեզուն, եւ ինքզինքս պահ մը Հայ կզգամ։ Ունիմ երկու զաւակներ, որոնք Հայաստան կը գտնուին։ Անոնք եւս հայերէն գիտեն, կը ծառայեն հայ ժողովուրդին, եւ կը սիրեն զայն։

Երբ մենք Ամերիկայի մէջ լսեցինք ձեր տառապանքը, աշխատեցանք կատարել մարդասիրական մեր պարտականութիւնը։ Զափազանց համակրութիւն ցոյց տուաւ ամերիկացի ժողովուրդը ձեզի հանդէպ։ Այսօր անոնց միակ փափաքն է տեսնել, որ լաւագոյնս տարուած է իրենց կատարած գործը։ Ես ուրախ եմ տեսնելով, որ դուք ինքնապահ դարձած էք, եւ կ'ուզէի որ ամերիկացի ձեր բոլոր բարեկամները այստեղ ըլլային իրիկուան, ինծի հետ ուրախանալու համար ձեզմով։

Աշխատեցէք այսպէս, բարձր պահեցէք ձեր անունը եւ պատիւը, սիրեցէք ճշմարտութիւնը եւ եղէք պարկեշտ քաղաքացիներ։

Ինծի համար քաղցր պարտականութիւն մըն է, վաղը մեկնելով դէպի Զուիցերիա, Սուրիա եւ Եգիպտոս, տանիլ ձեր բարեւները ձեր քոյրերուն ու եղբայրներուն։

Ետքը խօսեցաւ Պ. Լըպէլ, որ իր ուրախութիւնը յայտնեց տեսնելով հայ որբերը։ Վերջացուց իր խօսքերը, հրաւիրելով միանալ իրարու, աշխատիլ կողք կողքի, գոհունակութիւն յայտնելով որբերու կատարած աշխատանքներուն մասին։

Հաւաքոյթը վերջացաւ ուշ ատեն, լուսանկարուելէ յետոյ։

Հ. ԱՅԾՃՄԻԿ

ՌՈՒՍԵՐԻԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Լիտվինոֆի խորհրդային արտաքին գործավար նշանակման առթիւ, Լիտվինոֆ եւ Թուրք արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի հեռագրեր փոխանակեցին, յոյս յայտնելով որ պիտի կրնան գործակցիլ, աւելի ամրացնելու համար երկու երկիրներու արդէն բարեկամական յարաբերութիւնները։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

փակուեցաւ արուեստի ողիմպիականը, որ, ինչպէս գրեցինք, տեղի կ'ունենար Մոսկուայի մէջ։

Ցուցուեցաւ որ մասնաւորապէս թատրոնը մեծ զարգացում մը կատարած է։ Հայաստանի պետական թատրոնը եւս գնահատուեցաւ իր կարգին։ Գնահատական ստացաւ նաեւ հայ երգչախումբը։

Հայ աղուղներուն ամբողջականութեան արուած գնահատականին մէջ կը յիշուի վարպետութեան բարձր նկարագիրը, ընկերային-քաղաքական ըմբռնումի բացակայութիւնը։

Պետական թատրոնին արուած գնահատականին մէջ կ'ըսուի.

— «Հայաստանի պետական թատրոնը գոյութեան ցուցանիշն է Հայաստանի հանրապետութեան մշակոյթի արագ աճման։ Իր զարգացման հետ, թատրոնը կրցեր է ստեղծել ամուր երիտասարդ գեղարուեստական տարրեր, զանել ընդունակ բեմավարներ, նկարիչներ, երաժիշտներ։ Միեւնոյն ատեն, ձերբազատուած է հին թատրոնի աւանդութիւններէն»։

Այսպէս Հայաստանի պետական թատրոնը, կ'ըսէ «Խորհ. Հայաստան»ի թղթակիցը, կը ներկայանայ իբրեւ մշակութային մեծ արժէք մը ոչ միայն Խորհըրդային Միութեան, այլ նաեւ արտասահմանի համար։

Հայաստանի պետական թատրոնը իր խաղացանկին մէջ ունի ռուսերէն թարգմանուած, հայացուած, տեղական պայմաններուն յարմարցուած թատերախաղեր («Ցասում»), ինչպէս նաեւ դասական գործերու քննական ձեւով վերամշակումը («Պեպօ»)։

Բեմավարական աշխատանքները եւս յաջող են, ինչպէս նաեւ գեղարուեստական ուժերը։ Թատերական արտայայտութեան մէջ աչքի կը զարնեն շարժումները, կշռոյթը, զուսպ ժեստերու նկարագիրը։

Սովետական շարժանկարը պատրաստած է «Պեպօ»էն քանի մը գրուագներ, համր եւ խօսուն շարժանկարի համար։

ԵՐԿՈՒ ՈՐԲԵՐ

Անանիա Մկրտիչեան եւ Յակոբ Դարբինեան, չափահաս որբեր, յունիս 1ին խեղդուեցան Տաշքենդի Բող-Սու գետին մէջ։

«ՔԵԱԼԼԱԳԻՅՕԶ»ՆԵՐԸ

Քանի մը անգամ «Խորհրդ. Հայաստան»ի թղթակիցը գանգատեցաւ, որ Դիլիջանի շրջանէն մեծ քիթի գիւղին բջիջի քարտուղարը սանձարձակ «քեալլագեօզութիւններ» կը կատարէ։ Ո՞վ որ։ Ամէն քննադատութեան դէմ, մեր երջանիկ կոմունիստ, Համբարձում Գէորգեան, բջիջի ժողովէն կ'առնէ գնահատական մը եւ կը լռեցնէ կասկածող միտքերը։ Վերջոյ կը քննուի խնդիրը, եւ կը տեսնուի որ գնահատականները գրել տուած է ինքն, նոյնիսկ հաւաքական գիւղատնտեսութեան հրամայուած օրերուն՝ աշխատած է ամբողջ գիւղը։ «Ո՞վ կարող էր համարձակիլ Համբարձումի արարքների ժամին խօսել, վայը եկել էր, նրան տարել»։

Գիւղին ուսուցչուհիներէն մէկը սիրտ կ'ընէ եւ բջիջին մէջ կը յայտարարէ, որ «Մենք գիւղացիների հետ լաւ չենք վարւում, եւ գիւղացիները մեզնից կտրւում են, կապւած չեն կոլտնտեսութեան հետ, հարկաւոր է մեր սխալներն ուղղել»։ Համբարձում անմիջապէս կը մեղադրէ ուսուցչուհին իբրեւ «աջ»։ Օր մըն ալ կը կանչէ քովը.

— Անմիջապէս զեկուցագիր գրիր, որ աջ թեքման մէջ ես ընկել, եւ ներողութիւն խնդրիր կատարած սխալիդ մասին։

Ուսուցչուհին, վախի տակ, կը գրէ։ Բայց Գէորգեան կը հրամայէ ուսուցչուհիին, որ երբեք նամակ չգրէ դուրսը, առանց իր արտօնութեան շրջագծային գիւղէն, իրեն կարդացնէ ստացած բոլոր նամակները։

ԽՄԲ.—Կարելի՞ է հարցնել թէ գծօքինո՞ր անկիւնը նետուած են այս գծախոս Հայերը։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ՇԱՎԻԼ, 29 յուլիս.— Կիրակի օր, Շավիլի Արղութեան ենթակոմիտէն կազմակերպած էր ուխտագնացութիւն մը Խանասորի հերոսին՝ Իշխան Արղութեանի գամբանին վրայ, որ կը գտնուի Շավիլի գերեզմանը։

Ժամանակէն առաջ, բազմութիւնը հաւաքուած էր նշանակուած ժամադրավայրը, ուր օրուան նախագահին՝ ընկ. Ա. Գիւլխանդանեանի բազման կրակոտ ու խանդավառ ճառէն վերջ, բոլորը ուղղուեցան դէպի գերեզման։

Հերոսի համեստ գամբանին առջեւ, խօսք առաւ ընկեր Ռէն, որ բացատրեց Խանասորի արշաւանքին յեղափոխական ու պատմական նշանակութիւնը, եւ ներկաները յորդորեց հրաւիրեց ազատութեան ճամբուն վրայ ինկած նահատակներու յիշատակին առջեւ։

Խօսեցաւ նաեւ ընկեր Հայկ Խաչճեան, խորապէս յուզելով ունկնդիրները։

Ուխտագնացութենէն վերջ, ներկաները հաւաքուեցան անտառին գեղեցիկ մէկ անկիւնը, ստեղծելով ընկերական տաք ու մտերմիկ մթնոլորտ մը։

Խմբ.-ըե. Մուլինօյի «Եփրատ» նորակազմ նուագախումբը, մերթ ընդ մերթ կը հնչեցնէր ազգային ու եւրոպական կտորներ, մեծ յաջողութեամբ։ Արտասանութիւններ կատարուեցան ընկ. Մաճառեանի եւ ուրիշներու կողմէ։

Հաւաքոյթը վերջ գտաւ, իրիկուան ուշ ատեն, պարերով ու երգերով։

Մ. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ ՌՕԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՕԱՆ, 29 յուլիս.— Նախաձեռնութեամբ Ռօանի Հ. Յ. Դ. Ակնունի խումբի, Խանասորի տարեդարձը տօնուեցաւ դաշտահանդէսով մը, կիրակի, 27 յուլիսին։

Ժամանակէն առաջ մեր հայրենակիցները եկած էին նշանակուած ծառաստանը, ուր բեմին վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները։

Հանդէսը բացաւ ընկեր Արամ Գառօնէ, բացատրելով օրուան նըշանակութիւնը եւ անմիջապէս նուագուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը։

Մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն պահուեցաւ ի յարգանս նոյն օրուան ինկած հերոսներուն։

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին օրիորդներ Արաքսի, Մարի, Անահիտ Աւագեան, Նոյեմի Սարեան, եւ Հայրապետեան, ընկ. Օյնոյեան եւ Պրն. Մելքոն Հայրապետեան, որոնք ամէնքն ալ փայլ տուին դաշտահանդէսին։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Բարգէն Ազարբէկեան որ պարզեց Խանասորի արշաւանքի տուն տուող դէպքերը եւ բացատրեց անոր յեղափոխական հետեւանքները։

Խորովածի երկու նապաստակները աճուրդի դրուեցան, որմէ գոյացաւ կոկիկ գումար, եւ շահեցան ընկ. Գէորգ Քէօշկէրեան եւ Երուանդ Ճորոխեան։

Փակման ճառը խօսեցաւ ընկ. Արամ Գառօնէ, որ շեշտեց ու գովեց մեր գաղութին համերաշխութիւնը եւ յորդորեց նոյն թափով շարունակել մանկապարտէզի հաստատման աշխատանքները։

Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն խոր տպաւորութիւն թողլով ներկաներու վրայ։

Մեսրոպ Թորոսեան

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՆՏՈՆ, 30 յուլիս.— Փէշավէրէն, Պոմպէյէն, Կալկաթայէն ստացուած բազմաթիւ հեռագիրներ կը հաստատեն թէ, հակառակ արտասահմանի Աֆղան պատուիրակութեան հերքումներուն, գաղութէն հասնող ճամբորդները կը հաստատեն Աֆղանիստանի մէջ խռովութեան լուրերը։ Բազմաթիւ գիւղացիներ ըմբոստացած են Նատիր Խանի իշխանութեան դէմ։ Կառավարական ուժերը սպաննած են 2000ի չափ ըմբոստներ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ։

"ՅԱՌԱՋ"ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 8 —

ՍՈՎԻԷԹ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒՀԻԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ցանըհինգ օրէ ի վեր Ալօշկա Մօրոզովան Տիկին Ալա Վասիլիէվ եղած է։ Ան ամուսնացաւ իր առեւտրական տնօրէնին հետ որ զայն կառքով դպրոց կը բերէ։

Անոր հարսանեկան մատանին անսովոր մեծութիւն մը ունի. ամբողջ մատին կէսը կը ծածկէ։ «Պահապանը» կ'ըսէ.

— Ասիկա հարսանեկան մատանի չէ, այլ դրամագլուխի շահագործում։

— Ալօշկայի ծերուկ ամուսինը սովետական թուղթերուն վրայ հաւատք չունի եւ դրամը ոսկիի կը վերածէ։ Մատանին օրինակ մըն է ատոր։

Մենք կը խնդանք եւ պահապանը կը շարունակէ— «Պէտք չէ խնդաք, չէք հասկնար, անոր համար է որ կը խնդաք։ Այդպէս մէկը կը ճանչնայի, ան ալ համագործակցականի մը նախագահն էր։ Իր բոլոր ակռաները եւ պատկերները ոսկիէ գամերէ կը կախէր։ Ինք, կինը, երախաները (եօթը հատ էին) ամէնն ալ ոսկիէ ակռայ ունէին։ Բոլոր առողջ ակռաները կը հանէին այդ նպատակին համար։ Անգամ մը ամէնէն պզտիկին բան մը պատահեցաւ— անոր կաթի ակռաներ էին դեռ։ Երկրորդ ակռաները սկսան բուսնիլ ոսկիներուն տակէն։ Օ՜հ, ինչպէ՜ս ծծեցին փոքրիկը, հայրը կը պնդէր թէ աղան դիմանար կ'ընէր։ Պէտք չէ այդպէս խօսակիլ համագործակցականի նախագահներու հետ, այնպէս չէ՞»։

* * *

Տիկին Ալա Վասիլիէվը կանանաւոր կերպով ներկայ կը գտնուի դասախօսութիւններուն։ Անգամ մը ինծի մօտեցաւ.

— Նատիա՛, խնդիրք մը ունիմ.

— Ի՞նչ է։

— Այս կիրակի ամուսնայս ծանօթները ճաշի պիտի գան, ես ալ իմ ծանօթներս պիտի ուզէի հրաւիրել։

— Չե՞ս ուզեր գալ մեզի հետ ճաշելու։

— Կ'ուզես ըսել թէ միայն զի՞ս կը հրաւիրես։

— Ո՛չ, ճիշդ ատոր համար ձեր խորհուրդին կը դիմեմ թէ զո՞վ պէտք է հրաւիրել։ Գիտէք այնպիսի մարդիկ պիտի ուզէի որ աւելի պրոլետար ըլլային...

— Ինչ։

— Գիտե՞ս, Նատիա, ամուսինիս հիւրերը իր գրասենեակէն պիտի ըլլան, մեծ մասը հաւանաբար, ուստի պիտի ուզէի որ տեսնէին թէ մեր ծանօթները գլխաւորաբար պրոլետար դասկարգէն են։ Ուրեմն որո՞նք կը թելադրէք որ հրաւիրեմ։

Քաղաքացի Վասիլիէվի ճաշը տեղի ունեցաւ առանց համալսարանի պրոլետար ներկայացուցիչներուն։ Երկու պատճառ կար ատոր։ Նախ ոչ ոք ուզեց ճաշին երթալ։ Երկրորդ, այդ օրը Քօսթիա Կովրիքօվի թաղումին գացինք, ան նոյն օրը հիւանդանոցին մէջ մեռեր էր, երբ մենք ճաշի հրաւէրը ստացանք։

Քօսթիան առանց ծաղկեպսակի եւ դամբանականի թաղեցինք։ Ծաղկեպսակի համար դրամ չունէինք, որովհետեւ ամենագէշ պսակին համար եօթը ռուբլի ուզեցին, եւ մենք դըժուարութեամբ էր որ երեք կըրցանք հաւաքել։

Քօղաքէ գլխարկով ուսանողը դամբանական մը ըսաւ, բայց սակայն տատիկ էր եւ խօսողին ակռաները այնքան իրարու զարնուեցան որ ստիպուեցաւ քանի մը խօսք յետոյ դադրեցնելու։ Մենք, լուռ կերպով դագաղը պաղ հողին մէջ իջեցուցինք։

Դեկաեմբերեաններու հրապարակին վրայ «Պղնձեայ ձիաւոր»ին տակ Քոսթիայի բնակարանները պարապ մնացին։

ՆԱՏԻԱ ԱՌԱՎՈՒՍԿԱՅԱ

Թարգմ. Մ. Մ.

ՎԵՐՋ

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՑ Նախկին բանաւորը Վոլտեմարաս որ աքսորի դատապարտուած էր կառավարութեան կողմէ, փորձեց փախիլ, երկու բարեկամներու օգնութեամբ եւ պահակի մը մեղսակցութեամբ։ Բայց այն միջոցին որ ինքնաշարժ կը մտնէր, ուրիշ պահակ մը արգելք եղաւ եւ առանց վախնալու Վոլտեմարասի ատրճանակին սպառնալիքէն, կրակեց ինքնաշարժին անիւներուն վրայ։ Ռամբիւնէն հասան ուրիշ պահակներ ու ձերբակալեցին փախստականն ու երկու մեղսակիցները։

∴ Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ, բազմաթիւ երեսփոխաններ զանգատ յայտնեցին թէ կառավարութիւնը թոյլ չտար որ ազատական երեսփոխան Ճոն Սիմոն,— Հնդկաստանի մասին համբաւաւոր տեղեկագրին հեղինակը — մասնակցի Լոնտոնի խորհրդաժողովին։

Կառավարութիւնը պատասխանեց թէ այդ ժողովին մասնակցողները պէտք է զերծ ըլլան կանխակալ ամէն կարծիքէ, ինչ որ Սիմոնի պարագան չէ, քանի որ ան արդէն վիճելի խնդրին մասին վերջնական կարծիքներ ունի։

∴ Հնդիկ ազգ. խորհուրդին գործադիր մարմինը որոշեց պայքարիլ հնդկական յառաջիկայ ընտրութիւններուն դէմ, քուէատու մասնաճիւղերուն դռներուն առջեւ դնելով կամաւորներ, որոնք խաղաղ միջոցներով պիտի ջանան համոզել ընտրողները որ չմասնակցին քուէարկութեան։

Չինաստանի կացութիւնը

Ցանկ-Շա քաղաքը կողոպտող համայնավարներուն գլուխը կը գտնուի Գերմանիոյ մէջ կրթուած չինացի զօրավար մը, որ չինական մամուլին կողմէ կը մեղադրուի թէ ծախուած է Մոսկուայի։

Հազարաւոր գիւղացիներ կը փախչին դէպի հիւսիս։

Կառավարական զօրախումբերու հրամանատարները կը փորձեն վերակազմել իրենց խումբերը, նահանջելով։ Սակայն, կառավարութիւնը չի կրնար մեծ օժանդակութիւն մը ցոյց տալ անոնց, դրամանիւթի եւ պատերազմական այլ պիտոյքի պակասին պատճառով։

Ազգայնական երեք զօրագունդեր անձնատուր եղան համայնավարներուն։

Ցանկ-Շայի օտարականները ապաստանեցան անգլիական մարտանաւ մը։ Համայնավարները՝ յարձակեցան ամերիկեան մարտանաւու մը վրայ եւ վիրաւորեցին հինգ նաւաստիներ։ Սպաննուեցան 50 համայնավարներ՝ Բազմաթիւ վիրաւորներ ալ ունին։

Ճափոնական կառավարութիւնը հրահանգ տուաւ ծովային ընդհ. հրամանատարութեան, փութով ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները, պատրաստ գտնուելու համար ի հարկին։

Իտալիոյ աղէտէն վերջ

Փութով առաջ կը տարուին երկրաշարժէն վնասուած եւ անբնակելի դարձած շէնքերու քանդումը, ինչպէս նաեւ թեթեւօրէն վնասուած բնակարաններու նորոգութիւնը. այնպէս որ կարգ մը վայրերու մէջ, աղէտեալները արդէն կը սկսին մտնել իրենց տուներէն ներս։

Տանուտէրու վայրերու մէջ, սկսած են շինել 200 բնակարաններ, ուր կարելի պիտի ըլլայ պատսպարել 6000 անձեր։

Յառաջիկայ շաբթու, բազմաթիւ գիւղերու մէջ պիտի ձեռնարկուի 2385 բնակարաններու շինութեան։

Իսկ Վեզուվը կը գտնուի իր ամառնային սովորական բորբոքման վիճակին մէջ և որ եւ է վտանգ չի սպառնար շրջակայքին։

Սարաճ օղլու Շիւքրի Եւրոպա կուգայ

Թուրքիոյ ելմտական գործավարը Սարաճ օղլու Շիւքրի, ինկիւբիէն մեկնեցաւ Եւրոպա։ Այս ճամբորդութեան քաղաքական որ եւ է նպատակ չի վերագրուիր։ Թուրք գործավարը Զուիցերիոյ մէջ պիտի տեսակցի Ֆրանսացի համբաւաւոր ելմտագէտ Շարլ Ռիսթի հետ, որուն յանձնուած էր Թուրքիոյ ելմտական ու տնտեսական կացութեան ուսումնասիրութիւնը՝ Թուրք կառավարութեան կողմէ։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սէն Շամոնի Հ. Յ. Դ. Վարուժան Ակումբի մէջ, 15 Rue Jeanne d'Arc St. Chamond. Բոլոր շրջաններու ընկերները պարտաւոր են որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ իրենց լիազօրագրով։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Կը նախագահէ Լ. ՄՕՁԵԱՆ — Կը խօսի՝ ՌԷՆ

Երգ. արտասանութիւն, նուագ, երգ եւայլն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Շոգեկառք՝ Կառ տիւ Նորէն 10.25, 11.50, 1.43 եւ 1.51

ՌՈՍՏՈՄԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՕԳՈՍՏՈՍ 10ԻՆ, ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԶԲՕՍԱՆՔ

ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Վաղը Ֆոնթէնպլոյի անտառին մէջ

Կը հրաւիրուին անդամներն իրենց պարագաներով եւ համակիրներով

Ժամադրավայր Gare de Lyon առաւօտեան ժամը 7—7.30

Առաւօտները մինչեւ ժամը 8ը երթեւեկը կ'արժէ 12.50, 8էն վերջ կրկին գին։

ՃԱՇԸ ՄԻԱՍԻՆ ԲԵՐԵԼ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայրենակց. միութեան կողմէ

Վաղը Կիրակի ժամը 8էն 21, 10 Պուլվար Բապաթօի գեղեցիկ պարտէզին մէջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հանրակառքը թիւ՝ 46, իջնել վերջաւորութեան

Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՅԱՏՏԱԳԻՐՈՎ 15 ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆ (նախկին Ազգ. Երեսփոխան)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կազմակերպուած Շավիլի Երիտասարդաց Երկսեռ միութեան կողմէ Կիրակի, 17 Օգոստոս

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ եւ Գրանքուրի Զաւարեան ենթակոմիտէի Վռամեան, Մլօ եւ Մարատ խումբերու ընդհ. ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հասցէին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի անդամ-անդամուհիները կը հրաւիրուին ժողովի վաղը իրիկուն 71 Ave. Kléber.

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Մարսէյլի վիճաբանական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Միութեան սրահին մէջ, 23 Պուլըվառ տէ կօմիէ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Անիէռի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 79 Rue des Chambards, (Անիէռ)։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ կեդր. վարչութիւնը։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի ընթերցասրահը բաց է Երկուշաբթի, Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի իրիկունները ժամը 7ուկէսէն—10, Հասցէ՝ 181 Cours Lafayette, Café de la Gareի ներքնասրահը։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ Փարիզի եւ շրջակայից Յոթ. Ցանձնախումբի հիմնադրամի մասնախումբը կը փութայ խնդրել բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ անհատներէն, որոնք տակաւին չեն փակած առկախ մնացած հաշիւները, (տետրակով հանգանակութիւն, շքադրամ եւ պատկեր), բարի ըլլան մինչեւ Օգոստոս 15 կարգադրել հաշիւները, իրենց քով գտնուած դրամները տետրակներով միասին յանձնել Պ. Վ. Թագւորեանի, 53 Fbg. Montmartre, Paris (9e).

Դիւրութեան համար կը յիշենք հոս առկախ մնացած տետրակներու թուահամարները՝ 4, 5, 6, 10, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 24, 26, 32:

ՇԱՎԻԼԻ Երիտասարդաց Երկսեռ միութեան ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հասցէին։

ՀՐԱՒԷՐ

Գոլսոյ Նարեկեան եւ Եսաեան վարժարաններու երկսեռ բոլոր սաները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին կարեւոր խնդրոյ մը առթիւ, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Գլօրիա Ճաշարանը 61, Rue Monsieur le Prince, մէթրօ Սէն Միշէլ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Զարացեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն, անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց փոքրիկ զաւկին ԴԱՒԻԹ ԶԱՐԱՑԵԱՆի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ յետ երկարատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յուլիս 28ին Կրընոպլի մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կ. Մոմջեան եւ Յ. Եփրեմեան (Բիրէա) շնորհակալութիւն կը յայտնեն բարեկամներու, ծանօթներու որոնք անձամբ եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ տիկնոջ եւ քրոջ

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՄՈՄՋԵԱՆԻ

(ծնեալ Եփրեմեան, Մաղնիսա)

դառնագէտ մահուան առթիւ։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊՐԼՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Պիտի կատարուի Վաղը Կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ. Սկզբնաւորութիւն պատարագի՝ ժամը 10ին. Հոգեհանգստեան պաշտամունք ժամը՝ 11.30ին։

Կը հրաւիրենք Փարիզի եւ շրջականներու բոլոր հայութիւնը, մասնակցիլ ողբացեալ մեծ հայուն յիշատակին նուիրուած ազգային սուգի եւ յարգանքի այս հանդիսաւոր ցոյցին։

Հոգաբարձութիւն Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Փարիզի (Կնիք)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէսին, Յ. Գ.— 35։
Սէն Թ'Օպան, Հ. Խ.— 70։
Մարսէյլ, Յ. Գ.— 35։
Ալֆորվիլ, Կ. Մ.— 50։
Գոնսթանցա, Գործ.— 850։
Կարգադրեցինք։
Թաւրիզ, Գործ. Ն. Գ.Է.— 1000։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Նուրհան Մատուրեան կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Տրապիզոնցի Արշաւիր Տիրատուրեանը։ Իմացնել՝ Maison Varteressian, 1 Rue Hautefeuille, Paris.

— Կը փնտռուի Սեբաստացի Մէճիտիէ Ռովիանի (Գուլախճի) քոյրը, Ս. Սարգիս Թազեցի, Ազապի Հիւսնեան, որ ուսուցչուհի էր Ներսէսեան եւ Ս. Գէորգ վարժարաններուն մէջ։ Իմացնել՝ Armenag Guregh, 170 Rue de Crimée, Paris (19e).

— Մարաշցի Յարութիւն Ագրապեան որ ժամանակ մը կը բնակէր Լիոն։ 3 ամիս առաջ կը գտնուէր Նիս 19 Rue Biscara։ Ներկայիս կը մնայ անյայտ, իր հասցէն գիտցողները կամ ուր գտնուելու մասին որոշ տեղեկութիւն ունեցողները կը խնդրուի իմացնել՝ Նազար Ագրապեանի. Rue Boteva No. 2 Bourgas, Bulgarie.

— Ատաբազարցի Թագւոր Ջէնտիկեան (15—16 տարեկան) կը փնտռէ իր եղբայրը Հաճի Օննիկ Ջէնտիկեան, հօր անուն՝ Նշան, մօր անուն՝ Մաքրուհի։

Կը կարծուի թէ Հաճի Օն... գտնուած է Երուսաղէմ եւ ... րուէթ եւ այժմ հաստատուա... Ամերիկա։ Իմացնել Թագ... Ջէնտիկեանի, Ecole Arménien... Begnin, Vaud, Suisse.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDIT...
208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant H. STEPHA...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
3
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

3 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1330 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀԱՅԱՍԷՐ" ՄԸ

Տոքթ. Գարթըն Փարիզ եկած է, և պիտի անցնի Հայաստան, Սուրիա և Եգիպտոս։

Հոս, ճաշկերոյթ մը տուած է որբերուն, ուր ներկայ եղած են ութսուն չափահաս որբեր, և շարք մը ազգայիններ։ Այդ ճաշկերոյթի ընթացքին, յայտնի միսիոնարը... ըսած է իր ճառին մէջ, թէ ինքը հայասէր մըն է. գիտէ հայերէն. իր երկու աղջիկները կը գտնուին Հայաստան։ Գիտեն հայերէն և կը ծառայեն հայ ժողովուրդին։ Ու աւելցուցած է.— «Երբ մենք Ամերիկայի մէջ լսեցինք ձեր տառապանքը, աշխատեցանք կատարել մարդասիրական մեր պարտականութիւնը»։

Տոքթ. Գարթընի անունը կապուած է հայ ժողովուրդի հետ լաւ և վատ յիշողութիւններով։ Դժբախտաբար վատ յիշողութիւններն այնքան զօրաւոր են, որ լաւ կողմը կը նսեմանայ նոր գէմ և մեզ կը ստիպէ հրապարակաւ ըսել թէ Գարթընեան հայասիրութիւնը կեղծիք մըն է, որուն չի կրնար հանդուրժել հայ ժողովուրդը։

Հայ ժողովուրդը բազմաթիւ առիթներով իր երախտագիտութիւնը յայտնած է ամերիկեան ժողովուրդին և այն անձնուէր գործիչներուն, որոնք մեծապէս օգնեցին հայ ժողովուրդին իր դժբախտութեան օրերուն, փրկարար դեր մը կատարելով։ Հիմա ալ, տարիներ անցնելէն յետոյ, հայ ժողովուրդը նոյն զգացումը կը պահէ ամերիկեան ժողովուրդի վեհանձնութեան հանդէպ։ Թէև մենք գիտենք նաև այն բացասական երեւոյթը և մատնաշած ենք յաճախ, թէ հաւաքուած միլիոններու կէսէն աւելին ծախսուած է ամերիկեան պաշտօնեաներուն վրայ, ու միայն փոքր մասը հասած է բազմաչարչար կարօտեալներուն։ Թերեւս այս սխալը ամերիկեան Besenessին անհրաժեշտութիւններէն կը բխի. բայց վրդովեցուցիչ ըլլալէ չի դադրիր։ Թշուառութեան հաշուոյն առեւտուր մը, որմէ օգտուեցան շարք մը շահագէտ մարդիկ, խաղալով ամերիկեան ժողովուրդի բարեսիրական թելերուն վրայ։

Այս երեւոյթը կրնար մեզ դժգոհ թողուլ, բայց այն քիչ մասն ալ որ կը ստանար հայ ժողովուրդը, երկնային բարիք մըն էր, որմէ չէինք կրնար հրաժարիլ։

Բայց, այսօր, կրնայինք հրաժարիլ Տոքթ. Գարթընի ճաշկերոյթէն։

Որովհետեւ,

Տոքթ. Գարթըն, ժամանակին, երբ միայն մարդասիրական պարտականութիւններ կը կատարէր, արժանացաւ հայութեան երախտագիտութեան։ Իսկ երբ, ան զանազան հաշիւներով, պրճուած բաւականին կասկածելի պատճառաբանութիւններով, նետուեցաւ քաղաքական ջրապտոյտին մէջ, մենք զայն տեսանք հայ ժողովուրդի թշնամիներուն հետ։ Ու այդ թուականներէն աղին, Քրիստոսին ծառայող պաշտօնեան, կայնած Թուրք-իսլամի կողքին միշտ վնասակար եղաւ հայկական դատին և հայ ժողովուրդին։

Միսիոնարի գործունէութեան մեծագոյն դաշտը Թուրքիան էր։ Այդ պատճառով անիկա երբեք չէր ուզեր ձեռք քաշել Թուրքիայէն։ Հայութեան անկախութեան ու առանձնութեան հակառակորդ մը հանդիսացաւ։ Դեգերեցաւ հայկական հողի շուրջ, միշտ նախատեսելով աղէտական վիճակ մը հայ ժողովուրդին համար, ու զայն նկատեց լայն դաշտավայրին մը «բարեսիրութեան» գործունէութեան համար։ Այդ թուականներէն աղին, ուր որ ողբերգական գործողութիւն մը կը կատարուէր հայ ժողովուրդին գլխին, Տոքթ. Գարթընը հոն էր, գործի վրայ, հայասէրի դիմակով, առանց սակայն հայութեան ... ըլլալու։

Լօզանի դաշնագրի օրերուն, «հայասէրը» գործի վրայ էր։ Իսկ այդ դաշնագրի վաւերացման պատմութիւնը շատ երկար ... ամերիկեան եւ հայկական մամուլը։ Տոքթ. Գարթընը գլխաւոր հերոսն էր, կայնած թրքական խմբակին կողքին, որ անհաշիւ եռանդ թափեց ամերիկեան շրջանակները համոզելու, որ դաշնագիրը վաւերացնեն։ Այդ պայքարին մէջ Թուրքերն ու թրքասէրները պարտուեցան։ Բայց Գարթընի գործունէութիւնը մնաց եւ «հայասէրի եւ հայութեան յարաբերութիւնները ճշդուեցան։

Տոքթ. Գարթըն եւ իր կողմնակիցները քանի մը չուաններու վրայ կը խաղային։ Նախ, իսկական թարգմանը կը հանդիսանային դրամատիրական այն խմբակներուն, որոնք առեւտրական եւ դրամատիրական շահեր կը հետապնդէին Թուրքիոյ մէջ։ Քրիստոնէութիւնն ու բարեսիրութիւնը դրկուած ... Երկրորդ, բարեսիրական ձեռնարկներով ոգեւորուող ... հասարակութեան կը հաւատացնէին թէ Թուրք ժողովուրդը ... պիտի դառնայ դէպի քրիստոնէութիւնը եւ թէ իրենց աշխատանքը բարոյական գերազանց նշանակութիւն մը ունի։

Իսկ երրորդ, եւ ամենէն կարեւորը, ճկուն «հայասէրները» ... ուզէին հաւատացնել որ իրենք կ'աշխատին հայ ժողովուրդի բարիքին համար։ Եւ միայն հայ ժողովուրդի բարիքին համար, աւելի, ոչ պակաս...

Արդ, այս բոլորը հայ ժողովուրդի խիղճը վրդովեցին. Որովհետեւ, հայ ժողովուրդի ամենէն զգայուն ջիղը հայ ազգի ազատագրութեան ջիղն է, ու ոչ մէկ մարդասիրական գործ չի կրնար փոխարինել այդ նրբազգացութեան։ Գարթընի «հայասէրութիւնը» անանկացած էր։

Հայ ժողովուրդը ամենէն թշուառ պայմաններուն մէջ իսկ, պիտի ուզէր իր թշուառութիւնը վաճառքի հանել ի հաշիւ քաղաքական դատին։

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Մուսուլի սահմանէն, 500 քիւրտ ձիաւորներու յարձակման մասին, Թուրք ֆիռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.

Այն միջոցին երբ այդ 500 ձիաւորները կը յարձակէին Հէքեարիի Օրամար նահանգին վրայ, Արարատի կողմէն ալ յարձակում կը գործէին Գապաք Թէփէի վրայ։ Ասիկա նոր փաստ մըն է թէ ըմբոստները առանձին չեն գործեր, այլ ազմագէտ ձեռքի մը ղեկավարութեան տակ կը գտնուին։

Բայց եւ այնպէս, ինչպէս որ հիւսիսի ձեռնարկը մեծ կորուստով ամլութեան դատապարտուեցաւ, նոյնպէս ալ հաւանական չէ որ Մուսուլի սահմանէն արշաւողները կարենան ազատիլ պաշարման օղակէն։ Շրջանիկ գործողութիւնները յաջողութեամբ կը զարգանան եւ Մուսուլի սահմանին վրայ բոլոր անցքերը գրաւուած են։

Արարատի գործողութիւնները դեռ չեն սկսած։ Վերջին միջոցները ձեռք կ'առնուին։ Զօրաբանակի հրամանատար Սալիհ փաշա այժմ Գայազիտ կը գտնուի։

Հայերու խնդիրը

«Եարըն»ի համաձայն. «պարսիկ սահմանին վրայ ժողով մը կը գումարուի եւ կ'որոշուի օտար տարրերէն ալ օգտուիլ։ Ասոր վրայ երեք հոգինոց մարմին մը կը կազմուի, որպէս զի գործակիցներ ապահովէ Ասորիներէն եւ Հայերէն։ Այս մարմնին ամէնէն կարեւոր անդամը Պէքօն է։ Դաշնակները իսկոյն նկատի առած են այս միջնորդութիւնը, եւ հայ մամուլը շարժումը ներկայացուցած է իբր քրտական ազգային անկախութեան պայքար մը։ Այս առթիւ Քիւրտերէն, Հայերէն եւ Թուրքերէն յայտարարութիւններ տպուած եւ բաժնուած են սահմանամերձ շրջաններու Քիւրտերուն։»

(Լուրը անշուշտ պէտք է ընդունիլ բացարձակ վերապահութեամբ)։

Թուրքեւյոյն նոր համաձայնութիւն

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ Աթէնքի եւ Էնկիւրիի կառավարութիւնները սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացուցած են վերջ դնելու, երկու երկիրներու միջեւ նաւային սպառազինման մրցակցութեան։

Սակայն նկատի առնելով երկու երկիրներու նաւային ուժերու անհաւասարութիւնը, «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը կարծէ թէ համաձայնութեան գործնական կէտերուն շուրջ, երկու կողմերու մասնագէտներն ու նախարարները բաւական դժուարութեան պիտի հանդիպին։

Օգոստոս 1ի ցոյցերը

Հակառակ համայնավար կուսակցութեան բուռն ջանքերուն եւ կրակոտ կոչերուն, Օգոստոս 1ը անցաւ գրեթէ սովորական օրուան մը պէս, Փարիզի արուարձաններու եւ գաւառներու մէջ։ Հրապարակային հաւաքոյթի երեք մեծ սրահներ, որոնք տարբեր պարագաներու առթիւ, հազարաւոր ժողովուրդ կը պարտկեն, պարապ էին։ Միայն քանի մը հարիւր հոգի գացեր էին լսելու բոլշեւիկներու ամէնօրեայ սպառնալիքները՝ մարդկութեան դէմ։

Փարիզի 90 մեծ գործարանները հազիւ քանի մը բանթող արձանագրեցին։

Արուարձաններէն, միայն Սէն-Տընիի մէջ, 50 բանուորներ միայն փորձեցին բողոքի ցոյց մը կատարել։ Բայց ձերբակալուեցան ու ոստիկանատուն տարուեցան։

Տրանսիի մէջ թաուցիկներ ցրուող 9 համայնավարներ արժանացան նոյն բախտին։

Արժանթէօյլի 10.000 գործաւորներէն միայն 45 հոգի բանեցին Օգոստոս 1ը։

Ներքին նախարարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը կը հաղորդէ.— Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ, գործադուլը չափազանց աննշան էր։ Հանրային փոխադրութեան սպասարկութիւնները եւ ինքնաշարժները կանոնաւոր կերպով բանեցան։

Գաւառներու բանուորական կեդրոններուն մէջ, ինչպէս Լիլ, Հավրը, Սէն-Թ'էթիէն, Ռուէն, Հալլուէն, Լիմօժ եւլն. կացութիւնը հանդարտ էր։ Որ եւ է միջադէպ չէ պատահած։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ.— Օգոստոս 1ը անցաւ չափազանց հանդարտ։ Ոստիկանութիւնը երկու հարիւր հոգի ձերբակալած էր զգուշութեան համար։

ԱՒՍՏՐԻԱ.— Համայնավար կուսակցութիւնը խնդրած էր ոստիկանութենէն որ թոյլ տայ տասուն՝ երկու-երեկոյեան՝ վեց հաւաքոյթներ սարքելու։ Իսկ համայնավար օրկանը հրաւիրած էր բանուորները ցոյցեր կազմակերպելու։ Ոստիկանութիւնը չընդդիմացաւ համայնավար խնդրանքին։ Սակայն, նախազգուշական միջոցներ ձեռք առաւ։ Որ եւ է միջադէպ չէ պատահած։

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ.— Շնորհիւ ոստիկանութեան ձեռք առած միջոցներուն, ամբողջ երկրին մէջ, կարգը չխանգարուեցաւ որ եւ է միջադէպով։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.— Ընկերվարականներն ու համայնավարներն առանձին հաւաքոյթներ սարքած էին ընդդէմ պատերազմին։ Ոստիկանութեան և համայնավարներուն միջեւ բախում մը տեղի ունեցաւ։ Զինւոր ոստիկաններ ցրուեցին ցուցարարները։ Վիրաւոր չկայ, բայց բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

Խռովայոյզ Չինաստանը

Եանկ-Ցէյի նահանգին մէջ, համայնավարներու գործունէութիւնը մեծ ժտահոգութիւն կը պատճառէ, որովհետեւ կառավարական կանոնաւոր ուժերու չգոյութիւնը, զանոնք տէր կը դարձնէ կացութեան եւ թոյլ կուտայ որ անարգել կողոպտեն ու ջարդեն։

Անգլիական երկու մարտանաւեր, մեկնեցան Նանքինի ջուրերը, հոն հրահանգի սպասելու։

Համայնավարները ռմբակոծեցին անգլիական թնդանօթակիր նաւ մը, առանց վնասելու։ 4.000 կարմիրներ կը քալեն Քիու-Քեանկի վրայ, ուր օտարականները հրաւիրուեցան քաղաքէն հեռանալու։

Հանքէուլի մէջ, կացութիւնը չափազանց ծանր է։ Զինուորները կ'ապստամբին օտար հաստատութիւններ։ Ազգայնականները քաղաքին շուրջ կ'ամրացնեն իրենց դիրքերը։

Ձանկ-Շայի մէջ, ճափոնական հիւպատոսարանին համայնավարներու կողմէ հրկիզման պատրուակով, Ճափոնի կառավարութիւնը որոշեց վնասուց հատուցում պահանջել Փէքինի կառավարութենէն։

Ռումանիոյ դահլիճը կը հրաժարի

Պուքրէշի մէջ, յամառ զրոյց կը շրջի դահլիճի հրաժարման մասին։

Պ. Մանիու, իբր թէ իր հրաժարականը ներկայացուցած է թագաւորին, որ վերապահած է իր որոշումը։

Հրաժարման պատճառն այն է որ թագաւորը դժգոհ մնացած է դահլիճին թոյլ վարմունքէն՝ այն պահուն երբ հակասեմական շարժումը խռովութիւններ կը յարուցանէր Պուքովինայի մէջ։

Ընկերային ապահովագրութիւնները

Ընկերային ապահովագրութեանց դէմ շարժումը հետզհետէ կը ծաւալի մանաւանդ Ֆրանսայի հիւսիսային շրջանին մէջ։ Լիլի մէջ, շարժումին կը մասնակցին նաեւ կաշեգործները։ Իսկ Լիլի արուարձաններուն մէջ, նոր գործադուլներ արձանագրուեցան։ Կարեւոր գործատուն մը, որ կ'աշխատցնէ 4000 հոգի, մնացած է 4.500 բանուորներով։

Ռուպէյի մէջ հիւսկեղէնի գործատան մը 400 բանուորները աղէի օր գործադուլ յայտարարեցին։ Թուրքուանի մէջ, 800 հոգի եւս աւելցան բանթողներուն վրայ։

Լիլի մէջ, գործատէրներու սէնդիկան որոշել մերժեց ամէն բանակցութիւն բանուորական կազմակերպութիւններու հետ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՃԱՓՈՆ Կ'ՈՂՈՂՈՒԻ.— Հեղեղանման անձրեւներ մեծ վնասներ պատճառեցին Քիւթայի շրջակայ քաղաքներուն։ 2000 տուներ ողողուած են Ֆուշիմիի մէջ, 7000 անձեր ապաստանած են քաղաքին դպրոցները։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ.— Անգլիոյ խորհրդարանը փակուեցաւ արձակուրդով։ Վերաբացումը պիտի կատարուի հոկտեմբեր 28ին։

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ԱՄԵՐԻԿԱՆ.— Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը այս միջոցիս կը փնտռէ Սիլին կամ Սիմէօն անուն չեկիստ մը որ յատուկ կազմակերպութեան մը գլուխը կը գտնուի։ Այդ կազմակերպութիւնը թէ համայնավար քարոզչութեամբ կը զբաղի եւ թէ միեւնոյն ատեն, կը ջանայ տեղեկութիւններ քաղել ամերիկեան նաւատորմին եւ բանակին մասին։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ.— Պօմպէյի մէջ հիւսկի վեց գործարաններ փակուեցան։ 15000 բանուորներ անգործ կը մնան։

Ուրիշ 7 գործարաններ պիտի փակուին սեպտեմբերին։ Տնտեսական տագնապին հետեւանքով անգործներու թիւը երթալով կ'աւելնայ։

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ.— Երկարատեւ բանակցութիւններէ վերջ, նոր համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ պարսիկ կառավարութեան եւ գերման խմբակի մը միջեւ, պարսկական երկաթուղիի հիւսիսային ճիւղին շինութեան մասին։

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ.— Մոսկուայի բանտին մէջ մեռաւ ռուս ծանօթ պատմագէտ Պլատոնով, 70 տարեկանին։ Պլատոնով բանտարկուած էր Չէկայի կողմէ այն ամբաստանութեամբ թէ՝ Ակադեմիոյ թանգարանին մէջ, կառավարութենէն գաղտնի պահած է, հակաբոլշեւիկ անձերու կողմէ իրեն յանձնուած պատմական կարեւոր վաւերաթուղթեր։

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ.— Հակառակ ալիւրի գիներու բարձրացման, Փարիզի քաղաքապետութեան պնդումին վրայ, հացին գինը պիտի մնայ 2.35։

ԳՈՂՑՆԻ ԿԸ ԽՄԵՆ.— Ամերիկեան ոստիկանութիւնը Պրուքլինի գաղտնի մէկ սրճարանին մէջ, երեւան հանեց հազարաւոր տակառներով գարեջուր եւ վիսքիի եւ գինիի շիշեր։ Անոնց արժէքը կը գնահատուի 37 միլիոն ֆրանք։

ՓՐԱՆՓՈԼԻՆԻ ՄԵՌԱՒ.— Իտալիոյ ընկերվարական համբաւաւոր դէմքերէն Փրանփոլինի որ 30 տարի անընդհատ իտալական ընկերվարութիւնը ներկայացուցած է խորհրդարանին մէջ, մեռաւ անբուժելի հիւանդութեան մը հետեւանքով։

Ինքն էր որ առաջին անգամ Իտալիոյ մէջ նուիրուած է գիւղացիներու կազմակերպութեան։

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՄՏՔԻ ԱՆՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆԸ

Օրուան հոգերէն յետոյ, եթէ միտ ունիք, օր մը Մօնփառնասի կամ Սէն Միշէլի հանրածանօթ սրճարաններէն ներս մտէք: Առանց դժուարութիւն կրելու, ձեր քայլերը պիտի ուղղուին հոն, ուր քով քովի նստած են մեր երիտասարդ հայրենակիցները:

Գրական ակումբ, գրողներու միութիւն կամ գրական մրցանակներ չունինք, սակայն հետաքրքրութիւնը մի՛շտ կենդանի է: Հեղինակներու, թերթերու, գիրքերու եւ գրական ձեռնարկներու շուրջ խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան, բուռն ու տաք, առանց արձագանգ գտնելու թերթերուն մէջ: Բոլոր խնդիրները հոն կը գտնեն իրենց լուծումը. խօսակցութիւններուն կը մասնակցին ամէն անոնք, որոնք գրել կ'արդալ մը գիտեն: Օդին մէջ կ'արձակուին գնդակներ: Յաճախ յանդուգն ու յախուռն են արտայայտուած կարծիքները, որովհետեւ թուղթի վրայ գրի առնուած չեն, որովհետեւ անպատասխանատու կերպով ըսուած են գրական անհաւասարակշռութիւնները:

Կը պատահի, որ խօսքի մասնակցողներէն մէկը, որ ուրիշ խումբի մը մէջ տարբեր կարծիք յայտներ է, այս անգամ, ուրիշներու ներկայութեան, բացասական վերաբերում ցոյց տայ նոյն հարցերու հանդէպ: Զարմանալի ոչինչ կայ: Նախ՝ ինչպէս բոլոր մարդկային էակները, նորերն ալ շա՛տ դիւրաւ կը փոխեն իրենց հաւատքը, նոր սատուածներու երկրպագելու համար, եւ չունին անհրաժեշտ՝ քաջութիւնը, սեւին սեւ, ճերմակին ճերմակ ըսելու համար: Երկրորդ՝ որովհետեւ նոր չէ մտքի այս վիճակը, եւ նորերուն կտակուած է՝ հիներէն: Որովհետեւ մեր մէջ գրական առողջ ու ազնուական բարքեր, աւանդութիւններ, գիրար յարգելու առաքինութիւնը գոյութիւն չունին երբեք:

Ազգային նկարագրի բացասական ուրիշ գիծերու հետ, մեր հոգիին մէջ բոյն դրած են նաեւ հեգնանքն ու արհամարհանքը ուրիշներուն հանդէպ:

Միայն խօսքի մարզանքներու մէջ չէ, որ մեր գրական բարքերը, փոքրոգութիւններն ու անհաւասարութիւններն այսպէս են: Տարիներէ ի վեր, դասաւոր նստած, կը կարդայինք հեղինակներուն գործերը: Անոնց մասին մեր կազմած կարծիքները նոյնը չմնացին, երբ առաջին անգամ Պոլսոյ մէջ դէմ առ դէմ եկանք «գրչի վարպետներուն». խօսք ու միտք փոխանակեցինք անոնց հետ: Հիասթափութիւնը կատարեալ էր: Այս օրուան վիճակը աւելի մխիթարական չէ: Գաղութներու մէջ մեր ընթերցող ժառանգական տղաքը երջանիկ են, որ պատրանքներու մէջ կ'ապրին, ու չեն զգար իրենց հոգիներու մէջ փլուզումը կանգուն չենքերու....:

Մենք հոս ամէն օր յաճախորդները կ'ըլլանք երէկուան անուններուն ու անոնց նաեւ, որոնք հիներուն տեղը բռնել կը փորձեն: Լաւ է, որ մեզ մէջտ հեռուէն կարդան ու մտիկ ընեն: Կենդանի խօսքին ուժն ու հմայքը ամէնուն տրուած չէ ունենալ:

Շրթունքներու մէջէն դուրս արձակուող անպատասխանատու դատողութիւններէն աւելի, գրի առնուածներն են, որ երեւան կը հանեն մեր հոգիներուն սնանկութիւնը: Մէկ տարբերութեամբ, որ ակումբներու եւ սրճարաններու մէջ հանդիսաւոր կերպով արտայայտուած խօսքերու համար, եթէ չկա կրնար մէկը պատասխանատու բռնել, սեւով ճերմակին վրայ արձանագրուած անհաւասարակշռութիւններուն համար, դէթ կը ճանչնաս ենթակաները, ու անոնց հետ կը նստիս հաշուեյարդարի. կը ճշդես դիրքդ անոնց հանդէպ, ու անոր համաձայն կ'զիս ու արժէք կուտաս անոնց կարծիքներուն:

Օրինակի համար, պարբերաթերթի մը երիտասարդ խմբագիրը, որ իր թերթին համար, Ահարոնեանի կողմէ ստորագրուած քանի մը տող ստանալու համար, չէր վարանած քանի մը անգամ անոր այցելել, ուրիշ խօսքով թերթին պատուոյ էջը անոր գրականութեան յատկացնել, նոյն թերթին մէջ հետեւեալ կերպով կ'արտայայտուէր նոյն անձին մասին:

Ահարոնեանի գրականութեան եւ մեր այսօրուայ երիտասարդ սերունդին միջեւ զգալու եւ կամ արտայայտութեան ձեւի կողմանէ ո՛չ մէկ աղերս: Ահարոնեանի գրականութիւնը այլեւս մեզի համար կը վերաբերի պատմութեան: (Ընթերցողներէն կը խնդրեմ անցնիլ կիրակի օրուան, 27 յուլիս, յօդուածիս մէջ մէջբերումները անգամ մըն ալ քով քովի կարդալ):

Ահարոնեանի ամէնէն շատ փառաբանուած «Ազատութեան ճանապարհին»ը գրական յուրջ յատակագիծէ մը զուրկ, պոռոտ, պզտիկ դրուագներու մէջ անտեղի կերպով լիուլի լեցուած յուզումներ են, որոնք կը կաղան նոյն ատեն ծերոններուն մէկ ծայրայեղութենէն միւս ծայրայեղութիւնը ցատկող անտրամաբան հոգեկան վիճակներով: կէտ մը որ այդ գիրքը ռեխան մեզ յաղգանքի կը կանչ է, ատիկա այ մէկ ծայրէն միւսը թափառող մեր անթաղ ծերոններուն յիշատակն է, որոնց կարծես արիւնովը փաթթուած գոյն կը հագնի ու քիչ մը ջերմութիւն՝ իր տողերը: (Ուրիշներուն կը ձգեմ քննութիւնը՝ այս «անտրամաբան հոգեկան վիճակին», նախադասութեան կազմին, ու մանաւանդ ուրիշներէն փոխ առնուած աչքի զարնող բառերուն):

Ահարոնեան յղիւ արուեստագէտ մը չէ, բայց իր խորքէն զարմանալիօրէն կերպով արտաբերուող արուեստագ. յուզումի զգայութիւնը ամէն բացասական երեւոյթ կը ծածկէ: Ցունի գեղարուեստական գործի մը ծանրէպ չափի գիտակցութիւնը: վէպը իր մօտ ստեղծումի աշխատանք մը ըլլալէ աւելի իր յուզումը պարպելու միջոց մըն է: Այդ է պատճառը որ վիպակի մը համար ճամբայ ելած արձակ մը կ'իջնէ մինչեւ պարզ աշուղներու սազին:

Նոյն այդ պարբերաթերթին մէջն է, որ ուրիշ երիտասարդ գրողի մը գրչին տակ, Նարեկացին կը յորջորջուի՝ «Delire verbal»է բռնուած գիշացած միտք» մը: Չէր բաւեր, որ նման ախտավարակ միտքեր վէպի մը մէջ տեղ բռներ էին, հիմա ալ իրականութեննէն փրցուած էջերու մէջ դժբախտութիւնն ունինք զանոնք կարդալու:

* *

Աւելի մը բուռն պայքար կը մղուէր օտար բառերու արշաւանքին դէմ: Անհաղանդ հնչեցողները գլուխնին թող վեր առնեն ու դիտեն այսօրուան մեր երիտասարդ գրականութիւնը, որուն մէջ մտքի անհաւասարակշռութեան հետ, տիրապետող կը դառնայ նաեւ լեզուի անհաւասարակշռութիւնը: Գրականութիւն մը, ուր ոչ թէ բառերու, այլ օտար նախադասութիններու եւ բնագիրներու արշաւանքը կը տեսնես: Երկու բառ ֆրանսերէն սորվողը, հիւանդութիւնն ունի զանոնք արձանագրելու իր վէպին կամ պատմուածքին մէջ, այդ կերպով պատրանքը տալ ուզելով, որ գործողութիւնը կ'անցնի օտար հողի վրայ: Օտարամոլութեան ու այլասերութեան այս տխուր ու չաւեսի հոգեբանութիւնը դարձնել մեզի յատուկ է: (Նորերու լեզուին մասին ալ շատ պէտք է շահեկան է առանձին անդրադառնալ):

Այս բոլորէն յետոյ, ո՛չ մէկ բառ կամ խորհրդածութիւն, անհրաժեշտ չէ: Նորերը զիրար աւելի լաւ կը ճանչնան, զիրար աւելի լաւ ու արժանաւոր կերպով կը գնահատեն: Առոր համար իրենցմէ մէկուն, — տխատաճանաչութեան արգիւնք, — բառերովը կ'ուզեմ վերջացնել այսօրուան յուշերս.

— Ամէնքս ալ ծիւանդ ենք: Բարակ ցաւ ունինք: Բռնուած ենք ջլախտէ ու կարօտախտէ: Մեր հոգին բորոտած է: Ներքին զուլումը ահաւոր է, եղբայր չենք մենք կարծես...:

* *

Գրական անհաւասարակշռութիւնը յատուկ չէ սակայն նոր սերունդին միայն: Այդ մեղքին մէջ կը դոլարուին նաեւ հիները: Գիտակցօրէն թէ անգիտակցօրէն, հոգեկան այս վիճակը գոյութիւն ունի, որուն մասին ուրիշ անգամ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ԶԳԱՑԱՐԱՆՔՈՎ

Բ.

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Փրատօ կը կոչուի այն գեղեցիկ հեմուղին, 3 քիլոմեթր երկար, որ կը վերջանայ ծովուն փրփուրներուն վրայ: Ծառերը, երկու շարքի վրայ, ստորական սիւներու նման, վեր կը բռնեն կանանչ ամպհովանին, զոր կը կազմեն տերեւները:

Այդ հեմուղիին վրայ, կանանչ ծառերու մէջէն՝ Հայոց եկեղեցին կը բարձրանայ ճիշդ ինչպէս սպիտակ շուշան մը:

Զիս չի հետաքրքրեր կրօնքը, ոչ ալ սեւէ Աստուած: Կը մտնեմ Հայոց եկեղեցիէն, իբրեւ արուեստի գործի:

Բանաստեղծ մը այս եկեղեցին պիտի նմանցնէր կանթեղի մը, զոր սովորութիւն է վառ պահել, գիշեր ցերեկ, խորանին առջեւ ինծի կը յիշեցնէ, սակայն, հիւսակին մը, որ սպիտակ քօղի մը տակ, ծնրադիր, բազուկները երկինք կարկառած, կ'աղօթէ: Քօղին ներքեւ ոսկորներն իսկ կը համբուրին կարծես:

Այո՛, զարդուն եկեղեցի մըն է: Գմբէթը քահանայական փակեղի մը ձեւն ունի, եւ իրանը խաչաձեւեր գրեթէ զոյգ չի տար, ոչ ալ նաւու մը կազմուածքը Փրանսական եկեղեցիներուն:

Հայկական ոճով շինուած է, կ'ըսեն:

Հայկական ճարտարապետութի՛ւն: Ցարօրինա՛կ բախտ, վէճի ու կռուի նիւթ դարձած է, ինչպէս մեր հայրենիքը, նոյնպէս մեր արուեստը: Հասեր մերժած են անկախ արուեստի մը հայրութեան մեր իրաւունքը, ուրացած են հայ արուեստին կամ հայկական ինքնատիպ ճարտարապետութեան գոյութիւնը: Փերրօ եւ Շիփիէ կը պնդեն թէ Հայերը երբեք չունեցան «իրենց» արուեստը, ինքնեկ եւ անկախ, ու կը մերժեն Արուեստի պատմութեան իրենց գիրքին մէջ էջ մը շնորհել հայկական արուեստին: Եւ սակայն Ստրշիգովսկին եւ ուրիշներ հայկական ճարտարապետութեան կուտան մայրութեան մը պատիւը:

Արդարեւ չափազանց ինքնատիպ է հայկական ճարտարապետութիւնը, ոչ միայն իր ձեւով, այլ նոյնիսկ իր նիւթով: Թորամանեան ու Լինչ կ'արձանագրեն թէ հայ ճարտարապետները, քրիստոնէական ու նախաքրիստոնէական շրջանին, երբեք փայտ կամ մետաղ չեն գործածած: Եւ վերջապէս հայ եկեղեցին կը ներկայացնէ գօթական ճարտարապետութեան նախատիպարը:

Եւ գօթական շեշտուած նկարագիր ունի Մարսիլիոյ Հայոց եկեղեցին:

Ներս կը մտնենք ընկերներով: Թող կիրքին հասը զովութիւն մը կուտայ ուսնձերուս: Քանի մը գործաւորներ կ'աշխատին սիւներուն տակ, որոնց կուտան կապոյտ մարմարի պատրանքը: Զարդարձեւ գմբէթ մը: Բաղդատութիւն մը կ'ընեմ, միտքս բերելով Արմաշի եկեղեցիին լայնալիճ գմբէթը, որ արաբական բուն մը ունէր: Արաբական կը կարծեմ, վասնզի կ'ենթադրեմ թէ հայկական գմբէթը կոնաձեւ էր, դէթ այդպէս կը վայելէր գօթական իրանին: Գիրուկ փորով գմբէթները կը յատկանշեն մեղկութիւն եւ թմբիր: (Ինչո՞ւ չէ, գմբէթներու ճարտարապետութեան ծագման կուիը պէտք է մօտեցնել նաեւ ազգերու հոգեբանական վերլուծման):

Մարսիլիոյ եկեղեցին, որ կը բարձրանայ Եւրոպայի քղանցքին վրայ, անշուշտ զգալի չափով պիտի մօտենար միջնադարեան գօթական արուեստին: (Միջնադարեան նկարագիրը կարելի է գոյց տալ եւրոպական բոլոր ստեղծագործութիւններուն մէջ): Ահա թէ ինչո՛ւ լոյսը, մտնելով կամարակալներուն մօտիկ պատուհաններու գունաւոր ապակիներէն, եկեղեցիին մէջ կը ձգէ վերջալուսային մթնշաղ մը,— աղօթելու կանչող քաղցր մթութիւն մը:

Բայց դեռ աւարտած չէ եկեղեցին: Մասնաւորապէս խորանը մերկ է տակաւին: Պիտի շինուին անշուշտ բազմաթիւ զարդարանքներ: Պատերուն վրայ կ'երեւին միայն խաչեր, կակուղ գիծերու օլորուող մը շինուած: Արաբական գրուագումներ: Նախագաւիթ չունի եկեղեցին, ինչ որ անսովոր չէ: Եւրոպական տաճարներուն պէս, — արդարեւ Եւրոպացիները շատ կը սիրէին ձերմակը, — սպիտակ ծեփը, շուքին մէջ հանդարտութիւն մը կուտայ, բայց, արեւին տակ, կը զարնէ աչքերու:

Կը հեռանանք: Եւ կը նայիմ վերջին անգամ մըն ալ: Հայոց սպիտակ եկեղեցին ձիւնի պատրանք կուտայ ծառերուն ետին:

Կ'անցնինք թրքական հիւպատոսարանին առջեւէն, քանի մը քայլ անդին: Եւ, թուրք խօսակիցի մը պատասխան տալու ձեւով, կ'ըսեմ միտքէս.

— Այնտե՛ղ է Հայոց եկեղեցին, իսկական գլուխ-գործոց մը, նմոյշը մեր ինքնատիպ արուեստին, որ չպիտի մեռնի երբեք: Հաւատացէք որ կը կորսուի՞ հայ արուեստը, երբ կը քանդէիք Անին:

ՀՐԱՆՑՔԸ

Ու հիմա ֆրանսական արուեստը:

Հին արուեստը բնազանցական էր, Նոր արուեստը՝ նիւթապաշտ: Եւ ամենամեծ արուեստը, հիմա, ճարտարարուեստն է: Ի՞նչ կ'արժեն Հոմերոսի երգերը, Աթենական արձանները կամ Ռաֆայէլի նկարները, բաղդատմամբ այն արուեստին, զոր կուտայ գործարանը: Երկաթը ակսալ կամուրջներ կը ձգէ լայն գետերուն վրայ, կամ կը ծակէ բարձրաբերձ ապառաժները:

Մարսէյլ կը հանգչի ժայռէ պատի մը գոգը: Երկաթուղին կը ծակէ ապառաժէ այդ պատը, որուն ետեւ կը ծփայ Պէրրի լիճը: Եւ ֆրանսացի առեւտրականներու միտքը յղացեր է անգամ մըն ալ ծակել քարէ այդ լեռը, միացնելու համար Միջերկրականը Պէրրի լիճին:

Հինէն ի վեր, քաղաքակրթութիւնը չի հեռանար ջուրին եզերքէն: Հակառակ երկաթուղիներու ցանցին, դեռ մարդիկ կ'ուզեն օգտագործել ջուրի ճամբաները, որ բացուած են ցամաքին մէջ: Նաւ տանիլ Եւրոպայի մինչեւ սիրտը, — այս է օրուան եղանակը խօսքը: Ու ինչպէս շոգեկառքը կը կը պտըտի երկիրէ երկիր, վեր վար ճեղքելով ամբողջ Եւրոպան, շոգենաւը եւս պիտի պտըտի երկիրէ երկիր՝ վեր վար ճեղքելով ամբողջ Եւրոպան: Միջերկրականէն հասած նաւերը, առանց իրենց բեռը պարպելու նաւահանգիստներուն մէջ, պիտի կրնան մտնել ցամաքէն ներս եւ հասնիլ Եւրոպայի սիրտը:

Այս նպատակով, Մարսիլիոյ նաւահանգիստին մէջէն բացած են հսկայ ջրանցք մը ստորերկրեայ, որ Միջերկրականեան աւազանը կը միացնէ Պէրրի լիճին, եւ լիճը՝ Ռոն գետին: Այս ճամբով նաւերը պիտի բարձրանան ցամաքն ի վեր:

Նաւ մտանք ընկերներով: Նախ ծովուն բացերն ելանք: Ալիքները զիրար կը հալածէին կոհակարգելին վրայ, ճօճելով մեր նաւը: Կարծես կախօրրանի մէջ նստած էինք: Քաղաքը երկինք կը բարձրանար, յետոյ գետին կ'իջնար: 45 վայրկեան ճամբորդելէ յետոյ, հասանք ջրանցքին բերանը, որ կ'իյնայ Մարսիլիոյ հիւսիսային արեւմտեան կողմը:

Փապուղիին բերանը 14 մեթր բարձրութիւն եւ 18 մեթր լայնութիւն ունի: Երբ բերնէն ներս կը նայինք, կը տեսնենք լիճին կողմի բերանը: Արեւը կը լուսաւորէ եւ լուսնկայի մեծութեամբ բերան մը կը ձեւացնէ այն կողմը: Կը կարծէք, որ ձեր մօտիկն է, բայց 7ուկես քիլոմեթր երկարութիւն ունի փապուղին:

Արդէն մտած ենք փապուղիին մէջ: Նաւը կ'առաջանայ յամրօրէն: Զով է: Նոյն լուսնկան է մեր առջեւը. բնաւ չի մեծնար: Մութը կը պաշարէ մեզ, եւ հիմա մեր ետեւն ու առջեւը՝ երկու լուսնկաներ: Ի վերջոյ կը պզտիկնայ լուսնաձեւ բացուածքը, զոր թողուցինք մեր ետեւը: Այժմ կը կը նմանի ճրագի մը՝ գիշերային մթութեան մէջ: Քիչ մըն ալ, եւ ահա կարծես սիկար մըն է, որ կը վառի հեռուն, մութին մէջ: Իսկ մեր առջեւ փապուղին կը բանայ իր բերանը: Քառասուն վայրկեան անցաւ, մինչեւ որ դուրս ելանք փապուղիէն: Նաւը այժմ կը սահի գեղեցիկ ջրանցքի մը մէջէն մինչեւ լիճ: Լիճին մօտիկ կանգ կ'առնէ՝ եւ մենք դուրս կ'ելլենք:

Քանի մը վայրկեան Ամերիկացի ծախենք մենք մեզ: Կը նստինք ինքնաշարժ մը եւ կը սուրանք դէպի մօտակայ գիւղը: Ցետոյ ետեւ կը ձգենք գի... կը հեռանանք տափարակ... մը մէջէն: Մէկ կողմը ... իր ապակին կը կոտրէ ծո... ետեւ: Միւս կողմը՝ խաղող... կեր, նոճիներ, եգիպտացորե... նանչ արտեր, ձիթենիներ, ... օդանաւային կայան մը: ... կը փափաքիմ «թռիլ»: ... պտոյտ մը ընել երկինք... Երկու օդանաւեր թռելու ... կ'ընեն: Մէկը հսկայ մար... պէս կ'օստոստէ, ու յանկ... թռի, կը թռի: Ափսո՜ս, ... կրնար ես ալ օդանաւ նստ...

Իրիկուն է: Նաւը նոյ... պուղիէն անցնելէ յետոյ ... է Միջերկրական, Մարսի... ւազանը: Վերջալոյսին ... գայթերը կը խաղան նաւ... մուրճին վրայ, գունաւոր ... ւէններու նման՝ կը քակ... կ'օլորուին:

Հեռո՜ւն ոսկեպատ... ծինը Մարսիլիոյ գլխուն ... Արեւն է զարկեր վրան ... տուածածինը կարծես իր ... գերն է քակեր ու նետեր ... քին ու ծովուն վրայ:

Շ. ՆԱՐԴ...

(Շար.)

ԽՈՀ

Երբ միայնակ կը խոկամ ցոլքերուն տակ լուսնակին,
Աչքերս կէտի մը ուղղած՝
Մըտածումներ գերբնական հոգիիս մէջ կը ծընին,
Ջանճարներէ երազուած:

Ու երբ դիւթուած ու խոհուն կ'ուզեմ այդ կէտն ըմբռնել՝
Բիբերս յանկարծ կը գոցուին.
Ծունկի կուգամ ակամայ. նոր աշխարհներ բոցանուտ
Անոնց ծոցէ՛ն կը ժպտին:

Ցախրանքս յանկարծ կանգ կ'առնէ՝ երբ աստղերուն կը...
Անոնք ի՞նչպէս ըմբռնեմ.
Կը խոնարհիմ. ամէն ինչ մաս մը ունի Անհունէն,
Անոնք մեծ են ու վսեմ:

Ա՛լ կարծես թէ գանկիս տակ մըտածում միսկ չի մընար,
— Անհունն արդէն կը նընջէ —
Բայց դեռ կարծես հոգւոյս մէջ, կայծոռիկի մը նըման,
Ըստուեր մ'յուշի՛կ կը թեւէ...:

ՎԻՋԷՆ ՍՐԱ...

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆ...

(Դ. եւ վերջին մաս...

Վ. Գրիգորեան.— Վ... ցի խօսեցաւ ռոմանթիս... սին, բայց ո՞ւր է ռոման... Երբ պատմուածքի մը հեր... սպաննուի, այդ գրական... ռոմանթի՞զ կը դառնայ...

Մեզմէ շատերը կը ... իրենց զգացումները: Մ... Բայց այդ չի նշանակ... պէտք է գրենք ինչ ... զգանք, ճիշտ ինչպէս ... կը գրէ իր «մեծութեան» ... (ծիծաղներ): Զարեան ... վին ձեւապաշտ է, իր ... նութիւնը չունի շունչ ... ցում: Կը նմանի թիթեռ... ղիկներու, որոնք ար... գեղեցիկ են, բայց՝ նեխ... բոյ: Զարեան կը յաւ... գել նոր սէրը.— Գեղեցի... մը կը տեսնէ, իսկոյն ... սէրը կը յայտնէ. երբ ... մուի, կը դիմէ ուրիշ ... մը: Ա՞յս է նոր սէրը ... տեւ խանութի մը ... յայտնէ իր սէրը, այն ... հետեւ յաթ գնելու...

Գ. Մահարի.— Առա... կապելու... (ծիծաղ):

Գրիգորեան.— Այս ... հին է, ոչ ալ նոր: Զ... քերթուածները բոլոր... պէս են:

Զարեան.— Դեռ շատ ... նիս ինձմէ սորվելիք:

Գրիգորեան.— Միշտ ... թեանդ մասին կը խօս... իբրեւ ձեւապաշտութեան... այս, նման չունիս:

Զարեան.— Ամբաստան...

Գրիգորեան.— ...

Տարօնցիի սայթաք... մասին: Բայց բոլորս ... թաքուն մը ունեցած են... րօնցի վերջին մէկ ... ընթացքին բոլորէս ... մեծ թափով յառաջացա...

Վ. Աճիունի.— Գովեցէք իրար, գովեցէք:

Գրիգորեան.— Ո՛չ, ընկեր, ես միայն փաստերը ցոյց կուտամ: Զարեան ի զուր յարձակեցաւ Կամսունի վրայ, որ կարդացեր է Մեծարենցը: Եւ ընդհակառակը, ժամանակ մը, ուզեց ջնջել իմ ուսանողութիւնս մէկ առնելը...

Հայրապետ.— Նորէն կը պնդեմ, պէտք է ջնջել...

Գրիգորեան.— Որովհետեւ չի համապատասխաներ ճաշակին, որ կը սիրէ ամպագորգոռ և անկենդան բառերը:

Եղազան.— Վիճաբանութիւնը սխալ կ'ընթանայ: Աւելի խօսեցանք ձեւի, քան մասին, մէկ կողմ ձգելով բովանդակութեան խնդիրները: Եւ այսպէս ցոյց տուինք իրար բզկտելու տրամադրութիւն:

Այստեղ դրուած է մեր բանաստեղծութեան գոյութեան հարցը: Եւ մեր ընկերներէն ոչ ոք ըսաւ թէ իրօք մեր բանաստեղծութիւնը կտրուած է ընկերվարական շինարարութենէն: Արձակի մէջ այսպէս թէ այնպէս փորձեր ըրած ենք ներկայացնելու շինարարութեան զանազան պահերը: Բայց բանաստեղծութեան մէջ հոս մնացած ենք: Լէնինականի գործարանին մէջ գրական երեկոյթ մը տուինք բանուորներուն, որոնք մեկի ըսին թէ կտրուած հեռացած ենք իրենցմէ: Արդարեւ մենք կուտանք ոչ թէ բանուորներուն պայքարն ու նուաճումները, այլ ճառեր, աւելորդ եւ կոլլապարուած խօսքեր: Այդպէս է Վշտունիի մէկ բանաստեղծութիւնը (Դիրքերում), որ երեւցաւ Սոցալիշաւ Թերթին մէջ:

Ճառերու տարափը մեր բանաստեղծութեան մէջ վերջ չունի: Թէեւ դեռ անհրաժեշտ է ճառային ձեւով ոտանաւորը, ինչպէս են Դէմեան Բեդնիի ոտանաւորները: Մեր Դէմեան Բեդնին է Խնկօ Ապէրը (ծիծաղ), զոր կը սիրեն կարդալ բանուորները: Զարեան Պրաւդայի խմբագրականը ոտանաւորի է վերածեր, բայց ի՞նչ արժէք ունի այդ կտորը, ընէ՞նչ: Ինծէ զուր լսած էք ճառախօս Վէքարչեանը, տարբերութիւն չէք գտներ Վէքարչեանի ճառին եւ Զարեանի քերթուածին միջեւ (ծիծաղ): Արդարեւ Զարեանի քերթուածը գրուած է ոչ թէ ըստ Պրաւդայի, այլ ըստ Վէքարչեանի (ծիծաղ):

Այժմ գանք Թրքահայ արուեստէն օգտուելու հարցին: Անտիկա, ընկերներ, կարեւոր հարց մըն է: Կան մարդիկ, որ «ձախ» անհամբերութիւնով տոգորուած, ամբարտաւան ձեւով մը կը յախուռնան, օրինակի համար, Թրքահայ մեծ բանաստեղծ Մեծարենցի դէմ:

Վ. Աճիունի.— Մեծարենցը մեզի համար վարդապետութիւն չէ:

Ալազան.— Նման մանկամտութիւններ կը մերժեն Թրքահայ գրական արուեստին մեծ արժէքները: Սա սխալ եւ վտանգաւոր ըմբռնում մըն է: Պէտք է օգտուիլ այդ արժէքներէն՝ ուսուցանողական վերամշակման ձեւով: Վահունի յախուռնաբար կը պնդէ թէ Մեծարենցէն իսկ սորվելիք բան չունի: Բայց Վահունին ամբողջովին կը կապէ Մահարին և կը յախուռէ Մահարիի դէմ: Մի խառնէք հարցերը: Այստեղ պէտք չէ դնել Թիֆլիսահայ եւ ռուսահայ արուեստի հարց, այլ պէտք է դնել ընդհանրապէս մեր անցեալ արուեստի ժառանգութենէն օգտուելու հարց: Մենք պէտք է օգտուինք Թումանեանէն ալ, Տէրեանէն ալ, Մեծարենցէն ալ, Վարուժանէն ալ, մինչեւ անգամ Սերուժան Պարսամեանէն:

Ես կը յայտարարեմ, որ իմ քերթողական աշխատանքին ընթացքին, շատ օգտուած եմ Թրքահայ դասական բանաստեղծներէն: Եւ լաւ եմ ըրած: Դուք կ'ըսէք որ հեռաւորութի՞ւն է: Աւելի լաւ է հետեւիլ Մեծարենցին, Դուրեանին, Տէրեանին, քան թէ Զարեանի նման ճառեր գրել:

Վ. Աճիունի.— Նարեկացիին ալ կ'ուզէ՞ք հետեւիլ:

Ալազան.— Նոյնիսկ Նարեկացիէն ալ կարելի առնել ինչ որ անհրաժեշտ է: Մեր բանաստեղծները չեն ուսումնասիրեր դասականները, ահա թէ ինչո՛ւ չեն խորանար իրենց ստեղծագործութեանց մէջ, եւ կաղապարի պէս բառեր կուտան, «հողմից-կողմից», «արար-վարար» ըսելով յանգ կը կապեն: Դասականներէն օգտուելու հարցը այժմէական է: Դեռ չեմ յիշեր ռուսական և միջազգային վիթխարի դասականները:

Սակայն չեմ ներեր, որ Վահանդեցին երկու տող յիշատակելով Նորենցի, Տարօնցիի բանաստեղծութիւններէն, քանդէ բոլորը:

Զարեան.— Շատ մի՛ հաւնիր բոլորին:

Ալաեան.— Այո՛, ես չեմ հաւնիր բոլոր գրածներուդ (ծիծաղ):

Վանանդեցի.— Կը կարծեմ թէ այստեղ շօշափուած հարցերը լեռոյ առանձին վիճաբանութեան նիւթ պիտի դառնան: Վիճաբանութեան ընթացքին, թէեւ շատ կծու վարուեցանք, իրարու հանդէպ սուր ակնարկութիւններ եղան, բայց տրիկա ցոյց տուաւ որ մեր բանաստեղծները կը հասկնան թէ գոհացուցիչ չէ մեր բանաստեղծութեան վիճակը:

Այժմ մեր բոլոր գրողները հասկցած են թէ առանց փիլիսոփայութեան օժանդակութեան կարելի չէ լուծել գրական խնդիր մը: Մենք կը շարունակենք այս վէճը այժմ եւ աշնան:

Վ. Նորենց.— Մեր արուեստի ասպարէզին մէջ, ամէնէն աւելի սորվելու անհրաժեշտութիւն կը ներկայացնէ բանաստեղծութիւնը: Զարմանալի է, որ Թրքահայ գրողներէն օգտուելու կը հակառակին անոնք, որ մանկութենէն կը ճանչնան Թրքահայ բանաստեղծութիւնը: Տարածուած կարծիք մը կայ, թէ Թրքահայ բանաստեղծութիւնը շատ յագեցած է ազգայնականութեամբ, ինչ որ կը վախցնէ մեր կարգ մը ընկերները: Սխալ է սակայն չզբաղիլ Թրքահայ բանաստեղծութեամբ: Նոյնիսկ պէտք է մասնաւոր երեկոյ մը յատկացնել Թրքահայ բանաստեղծութեան:

Կարեւոր հարց մըն ալ: Մեր պրոլետարական գրականութեան լեզուն անմշակ է եւ անորոշ: Անփոյթ ենք լեզուի մասին: Օրաթերթերու լեզուն, կրճատուած բառերը աղաւաղած են մեր բանաստեղծութիւնը:

Մահարի.— Քանի մը տարի առաջ քաղաքական յանցանք կը նկատուէր ըսել թէ մեր բանաստեղծութիւնը տագնապի մէջ է: Հիմա բաց ճակատով կը խոստովանինք եւ չենք վախնար, որովհետեւ բանաստեղծութեան տագնապին մասին կը խօսուի նաեւ Ռուսիոյ մէջ, ինչպէս ըսաւ Վանանդեցին:

Մարքսիզմը բանաստեղծ չի կրնար դարձնել ամէն թեկնածու: Մարքսը չի կրնար Օպտոպ դարձնել Պօղոսը: Կարլ Մարքս ինքն ալ ժամանակին բանաստեղծութիւններ գրեց, բայց գրածները անհներգ բաներ էին: Կը հիանանք մարքսիստ Մարքսի վրայ, բայց բանաստեղծ Մարքսը ոչինչ կ'արժէ:

Անհրաժեշտ է գրական կրթութիւն եւ խորացում:

ՄՇՈՒՇՈՏ ՍԵՆԵԱԿ

Ցուրտ քամիներն այս գիշեր
Կը սուլեն վայրի.
Մեր կրակն հէք ու նիհար
Օ՛, պիտի մարի:

Ի զուր հոգիս կը սպասէ
Լոյսերու, ձայնի.
Մեր խենթ խռովքն անուրջէ
Ալ պիտի հատնի:

Հոգիս լեցուած մրջուշով
Կը գոցուի կամաց.
Ըստուերներուն մէջ գինով
Ցրտում ցնորք ու երազ:

Աշունն անարեւ ու մեղկ,
Լոյսերն են մարած
Մեր սենեակին մէջ աներգ,
Անձրեւ, հով ու արկած:

Ցուրտ քամիներն այս գիշեր,
Թող սուլեն վայրի.
Մեր կրակն հէք ու նիհար
Թող մարի, հատնի՛:

Գ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՋ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Անարդար եւ ընդվզեցուցիչ մահ:

Դեռ մի քանի շաբաթ առաջ առողջ, կայտառ եւ կենսախինդ՝ մեր մէջ էր նա: Դոյլում էր աշխարհին, գիտում բնութիւնը եւ իր կէս զուարթ, կէս-հեգնական ժպիտով դիմաւորում էր մարդկանց:

Սիրո՞ւմ էր մարդկանց — չեմ կարող ասել: Բայց կեանքը սիրում էր:

— Մինակ բանը, որմէ կը սարսափիմ, մահն է, օ՛հ, մի՛ յիշեցնէք ինձ մահը... — գրեթէ առաջին խօսքն էր մեր առաջին հանդիպումի եւ առաջին զրոյցի ժամանակ:

Վանարեանին ես ճանաչում էի վաղուց, առանց, սակայն, ծանօթ լինելու: Եւ առաջին անգամ ծանօթացայ այս մայիսին Նիագարա Ֆոլսում: Մի քանի հանդիպում միւսերկու օրուաքին զրոյց, եւ մենք արդէն մտերիմներ էինք ու կէս-կատակ, կէս-լուրջ ժամերով զրուցում ու վիճում էինք զանազան հարցերի մասին՝ ե՛ւ համաշխարհային յեղափոխութիւն, ե՛ւ կուսակցական կեանք, ե՛ւ անձնական-ընտանեկան տպաւորութիւններ, եւ գրական-գեղարուեստական նիւթեր: Ցաք սիրտ ունէր եւ սուր միտք, գիտէր արագ ըմբռնել եւ լաւ առարկել: Հետը վիճելը հաճոյք էր:

Կարճ եղաւ մեր հանդիպումը, հազիւ առաջ օր: Նիագարայի ջրերի շուրջ, Օնտարիոյի եզերքին, օթոմոբիլում ամերիկեան հրաշալի ուղիների վրայ, ընկերների շրջանում, — եւ այդ կարճ ժամանակը բաւական էր միմեանց հասկանալու եւ սիրելու համար:

Իր վերջին նամակում նա գրում էր —

«... Հոգիիս մէջ բան մը շարժեցաւ Մովսէսի մօտ անցուած գիշերէն յետոյ: Հասա՞ւ դէպի մեր աշխարհ, սիրոյ պաշտամունք դէպի մեր ժողովուրդը: Նոր պայքարի կանչէ՞ք հանդէպ Հայաստանի — չեմ գիտեր: Ի՛նչ լաւ է, որ կ'ոգեւորէք մեզ Հայաստանով Հայաստանը ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր, անզամ.. Դաշնակցութենէն ալ վեր»:

Մի զարմանալի գիշեր էր այդ: Դեռ նոր էինք ծանօթացել, եւ ահա վէճի բռնուեցանք մեր ազգային-քաղաքական հարցերի մասին, ընկեր Մովսէս Ցակոբեանի պանդոկի հիւրասէր յարկի տակ: Վէճի նիւթը հին էր հին էին եւ հիմնաւորումները, բայց Վանարեանը նոր թափ ու նոր տրամաբանութեան ձեւեր էր տալիս ի՞նչ պէտք է լինի մեր քաղաքականութիւնը Հայաստանի, Ռուսաստանի, Թուրքիայի նկատմամբ, պայքարի ի՞նչ եղանակներ պէտք է կիրարկենք, ո՞ր ճակատը զօրացնենք, ո՞րը հանգիստ թողնենք.. Եւ չնկատեցինք բնա՛ւ ինչպէ՞ս անցաւ գիշերը, ինչպէ՞ս ծագեց արեւը, եւ քաղաքը ինչպէ՞ս սկսեց աղմկել ցերեկուան կեանքով..

Ամառ մնացել է յիշատակ մինուրէշ զրոյց Temperence Hotelի ճաշարանում: Ընդհանուր հարցերից անցանք անձնական-ընտանեկան տպաւորութիւնների: Ես խորհուրդ էի տալիս նրան չուշացնել եւ ամուսնանալ:

— Ինչո՞ւ ես ազատում, խղճի ժամանակին է միշտ ունես, անկախ մարդ ես, աղջիկներ էլ պակաս չեն...

— Բայց ես այս ամառ պիտի մեռնեմ,— ասաց նա կէս-լուրջ, կէս կատակով:

— Էհ, որ պիտի մեռնես՝ կարգին պատրաստուէ՛ր, ինձ էլ չմոռանաս, հա՞...

— Լուրջ՝ պիտի մեռնեմ..

Եւ աչքերի մէջ երեւաց ինչ որ անսովոր թախիծ ու վախ: Ես այն վայրկեանին պզտութիւն զգացի մէջս, բայց խեղճ խօսակցութիւնը վերածեցինք կատակի ու խօսքի նիւթը փոխեցինք: Ով կարող էր, սակայն, մտածել, որ երկու ամիս չանցած՝ Վանարեան այլեւս չպիտի լինի:

Չպիտի՛ լինի... Չէ՛ր...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

Ուշերը պատմեցին իրենց յիշատակները եւ հիմա գրական պարբերաթերթերը համաճարակ հիւանդութիւն մը ունին պատմելու նաեւ մեռած գրագէտներուն յիշատակները: Ուրիշ՞, չես գիտեր, կը գտնեն նամակներ, տուն մը քերթուած կամ որեւէ յիշատակ այդ կամ այն մեռած բանաստեղծէն: Ցաւալի արժէք չունին այդ գտնուած քերթուածները, միայն առարկայութիւնն է որ հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէ: Եւ սակայն խեղճերը յուզիչ էին, երբ կը ձգէին ռուս վէպի վարպետին՝ Ցոլթոյեւսկիի նամակները: Այդ անտիպ նամակներն էին, որ մասամբ Ցոլթոյեւսկիի մէկ մոլութիւնը,—խաղամոլութիւնը: Անօթի էր, եւ սակայն կը խաղար, կ'ուղղէին դրամ կ'առնէր ու կը խաղար, եւ յետոյ հոգեկան ի՛նչ տանջանքներ կը կրէր, ինչ վարպետ էր, որ հրաշալի ձեւով մը կը նկարագրէր:

Եւ ահա Օսկար Ուայլդի մէկ անտիպ նամակը փարիզեան պարբերաթերթի մը մէջ: Այդ գեղեցկապաշտ մեծ գրագէտը նոր բան մը չըսեր այնտեղ, պարզապէս կը պատմէ իր ճամբորդութիւնը Ամերիկայի մէջ, միշտ իր պճնուած ոճով եւ հեգնական խաղերով:

Լեհ կին մըն ալ յիշատակներ կը պատմէ Սինքեվիչի կեանքէն: Զգայագոյն համեստ վիպագիր մըն է ան, որ, փողոցին մէջ, երբ անգործ կիներ կը կենան գիտնալու համար զինք, ամօթխածութեամբ՝ գլխարկը կը հանէ ու կ'ըսէ թէ ինք եղբայրն է վիպագիրին: Շատ քիչ կը խօսէր, կը զգուշանար կարծիք յայտնելէ ուրիշ գրողներու մասին, եւ կարծես կ'ապրէր իր վէպերուն հերոսներուն հետ:

ԺԻԴԻ ԴԷՄ

Ֆրանսական արդի վէպին վարպետներէն մէկը, Ժիտ, բանակ մը հիացող ունի, եւ բանակ մը հակառակորդ ու քննադատող: Խարազանիս հարուածները գրքին մէջ, քննադատ մը խառնութեամբ կը յարձակի այս «գէշ վարպետին» վրայ: Եւ ահա Պիեռ, յարձակելով «Ընդունուած խաղութեան սիւներուն դէմ» (կ'ակնարկէ La Nouvelle Revue Française աշխատակիցներուն), խօսքը կ'ուղղէ Ժիտի:

— «Իր մասին իբրեւ թէ ըսեր եմ յիմար բաներ, նոյնիսկ ամենայն ինչ, որ հակառակն է իմ իրական համոզումին հանդէպ այս գրագէտ վարպետին— անիկա անմահ Ժիտ կը կոչուի—, որ կը կախարդէ բայց կը բարկացնէ, որ ճարտարէ բայց գայթակղեցնէ, որ մարդ մըն է, զգուշաւոր, մենակեաց բայց միշտ հանրակեաց, անկեղծութեամբ սուտ կը խօսի եւ պակսած մեքենաշար մըն է:

Բայց ես երբեք չպայքարեցայ Ժիտի դէմ: Ո՛չ, հարիւր անգամ ո՛չ: Ով որ հակառակը կը պնդէ, թող ցոյց տայ ինչ որ գէշ եմ ըսեր Ժիտի մասին»:

Ռ Ո Ւ Ս Ի Ա

ԲԵՌ ՄԸ ՈՍԿԻ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՖՐԱՆՍԱ

Առջի իր, Պերլինի դատարանին առջեւ սկսաւ հինգ միլիոն տոլարի ձեւաւոր հատուցման դատ մը: Պահանջատէրն է Պանք տը Ֆրանսը, ընդդէմ ամերիկեան դրամատան մը Cheis Equitableի պերլինեան մասնաճիւղին: Խորհրդային պետական դրամատունէն 14 պաշտօնեաներ, որոնք իբր վկայ կանչուած են Մոսկուայէն, կը սպասուին Պերլին:

1928ին փետրուարին, «Կոսպանքը» (Խորհր. Պետական Դրամատուն) Նիւ-Եորք կը ղրկէր եւ ամերիկեան դրամատան կը յանձնէր 5 միլիոն տոլարի արժէքով ոսկիի բեռ մը, ծախուելու համար ամերիկեան հրապարակին վրայ:

Բոլոր դրամատուններու կարգին, Ֆրանսական Դրամատունն ալ որ զրկուած էր Ռուսիոյ յեղափոխութեան նախկին հեռանկարներէն, ամերիկեան դատարաններէն պահանջեց արգիլք դնել ռուսական ոսկիին վրայ: Բայց դեռ ամերիկեան դատաւորը չէր իսկ շարժած, երբ բոլշեւիկները Նիւ-Եորքի դրամատունէն վերցուցին իրենց թանկարժէք բեռը ու փոխադրեցին Գերմանիա, հետեւելով յեղուցական պայմաններով:

Բեռան փոխադրութիւնը յանձնուեցաւ գերմանական նաւու մը, «Ցրեզաւէն»ի որ սահպուած էր անպատճառ կանգ առնել Շէրպուրկի նաւահանգիստը: Այդ, բոլշեւիկներուն գործին չէր գար որ իրենց ոսկիի բեռը մտնէր Ֆրանս. իշխանութիւններու իրաւասութեան սահմանին մէջ: Ամէն գինով պէտք էր արգիլել եւ գտան միջոց մը:

Թամսուն ո՛չ շատ հեռու, ծովին բացերը, «Ցրեզաւեն» նաւէն բեռը փոխադրեցին գերմանական ուրիշ նաւ մը:

Երկու նաւերը հանդիպումը պատրաստուած էր Խորհրդային կերպով: Իբր ժամանակակից սաթերգութեանց մէջ անխախտելի միջադէպ մը, այս արարքը ժամանակին մեծ աղմուկ հանեց:

Այսօր հետեւանքով էր որ Ֆրանսական Դրամատունը դատ բացաւ ամերիկեաններուն դէմ, այն առարկութեամբ թէ ոսկին արտասահման ղրկուած է ծախուելու համար:

Իսկ բոլշեւիկ 14 վկաները Մոսկուայէն պիտի գան ի նպաստ ամերիկեան դրամատան Պերլինի մասնաճիւղին վկայելու թէ ոսկիի կոյտերը հանքէն հանուած են Խորհրդային իշխանութեան օրով, եւ հետեւաբար կապ չունին այն ոսկիին հետ զոր Ֆրանսական Դրամատունը աւանդ դրած էր Ռուսիոյ պետական դրամատան, յեղափոխութենէն առաջ:

Պաշտօնական զեղծարարութիւն...

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊՈՅՔՈԹԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

«Մորնինկ փոսթ»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ, Խորհրդային իշխանութիւնները անթելով հրահանգեցին՝ ամէնէն մօտակայ եւրոպական նաւահանգիստները քաշուիլ եւ հրամանի սպասել, բոլոր այն նաւերուն որ ռուսական ապրանք բեռցած են եւ կը փոխադրեն Ամերիկա:

Այդ նաւերուն փոխադրած փայտերը եւ փայտի խմորը պիտի ծախուին ուրիշ երկիրներու մէջ: Ռուսիա կը պատրաստուի ձեւացուց հատուցում պահանջել Ամերիկայէն, իր ապրանքներուն դէմ դրուած արգելքին համար:

ՕՐ. ԶԱՊԷԼ ՎԱՐԴԵՐԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ԳՐԻԳՈՐ ԳԱՀՎԷՃԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

26 Յուլիս 1930 Պիյեանքուռ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻԻ ՔՄԱՀԱՃՈՅՔ

Վերջերս փարիզի ռուսերէն մէկ թերթը կը ծանուցանէր թէ Զուարիքըլ տառած, մենակեաց միլիոնատէր Ամերիկացի մը կը փնտռէ ամոլ մը (այրը 40, կինը 30 տարեկան) որ զաւակ չունենան, կրթուած ու պարկեշտ նկարագիր մը ունենան եւ անգլիերէն լաւ գիտնան: Թեկնածուները՝ առողջ, միջահասակ եւ միջին ծանրութեամբ, երիտասարդ դէմքով եւ կազմուածքով: Անոնք որ կը լրացնեն այս պայմանները, պէտք ղրկեն նաեւ իրենց կենսագրութիւնը:

Ընտրուած ամոլը պիտի ծառայէ փորձի մը, որ նպատակ ունի մարդկութեան ֆիզիքական եւ բարոյական դաստիարակութիւնը բոլորովին նոր մեթոդով մը»:

Հաւաստեցաւ, որ այս տարօրինակ Ամերիկացին արդէն քննութենէ անցուցած է մօտաւորապէս 300 ամոլներ, եւ հիմա պայմանաւորուած է իր ընտրած ամոլին հետ:

Ահա այդ ամոլին կատարելիք գործը.

1.— Մեր կերած սնունդը թոյն է: Այս պատճառով, ամոլը պիտի սնանի միայն ապամածուագով (պանան) եւ լօլիկի (թոմաթէս) հիւթով: Քիչ պիտի ուտէ, բայց օրը 12 ժամ:

2 — Մենք գէշ կը քնանանք եւ շատ երկար: Այս պատճառով պէտք է քնանալ միայն կէս ժամ եւ օրը 12 անգամ:

3 — Մենք քալել չենք գիտեր: Միշտ ոտքի վրայ մնալով, աղիքները շարունակ բեռնաւորուած կը մնան: Մարդիկ ծնած են չորքոտանի, ուստի պէտք է միշտ քալել չորս ոտքով:

Ամոլը, որ ընտրուած էր, կ'ընդունէր բոլոր այս պայմանները, միայն թէ կինը չէր ուզեր միշտ եւ շարունակ չորս ոտքի վրայ մնալ: Այս պատճառով, շինուեցաւ լոգարան մը, ուր կինը պիտի լողայ 12 ժամ:

Ամերիկացին ստանձնած է ամոլին ամբողջ ծախքերը, ասկէ զատ պիտի վճարէ ամսական 5000 ֆրանք:

Խելքէ պակասնե՛ր:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՑՈՐԵՆԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Խորհրդային Ռուսիոյ առեւտրական գործավարը Միկոյեան յայտարարեց թէ ցորենի արտածումը կը կազմակերպուի լայն հիմերու վրայ, այն կերպով որ թոյլ տայ Խորհրդային իշխանութեան՝ ցորենի փոխարէն ստանալ օտար դրամներ:

Միկոյեան կը նախատեսէ սակայն թէ մեծ դժուարութիւններու պիտի հանդիպին հաւաքական ագարակներու երեսէն, որոնք չեն ուզեր յանձնել իրենց ցորենը՝ արտածման համար:

Հետեւաբար կառավարութիւնը անոնցմէ պիտի պահանջէ ապրանքով վճարելի տուրք մը, բերքին վրայ հարիւրին 25-50 համեմատութեամբ: Բերքին գինը որոշուած պիտի ըլլայ նախապէս:

Կուսակցական կոմիտէներէն խումբ խումբ գործաւորներ պիտի մեկնին օգնելու բերքերը քաղելու աշխատանքներուն, ինչպէս նաեւ վերցնելու եւ ամբարելու կառավարութեան բաժինները:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԸ

Վազը առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Beau Séjour պանդոկին պարտէզին մէջ, Rue Beau Séjour

կը նախագահէ Լ. ՄՈԶԵԱՆ — կը խօսի՝ ՌԷՆ

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, երգ եւայլն

«ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի մասնակցութեամբ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Շոգեկառք՝ Կառ տիւ Նոռէն 10.25, 11.50, 1.43 եւ 1.51

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կազմակերպուած Շավիլի Երիտասարդաց երկսեռ միութեան կողմէ կիրակի, 17 Օգոստոս։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱՍԷՐ ՀԱՄԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ տրամաթիք Թատերախումբը իր եւրդ Թատերաշրջանի (1930 1931) բացումը կը կատարէ Հանդիսաւոր կերպով Théâtre Albert Ierի մէջ 5 Հոկտեմբեր կիրակի օր (ցերեկոյթ եւ երեկոյթ)։ կը ներկայացնէ առաջին անգամ Փարիզի մէջ —Մօռիս Մէթէրլինկի MONNA-VANNA (մոննա վաննա) պատմական գլուխ գործոցը 3 արար, արտօնութեամբ Հեղինակներու ընկերութեան եւ Comédie Françaiseի տնօրէնութեան։թարգմանութիւն Ց. Նշանեանի։ Մոննա վաննայի դերը պիտի կատարէ Տիկին Սիրուհի Նշանեան, որուն ի պատիւ պիտի տրուի այդ ներկայացումը։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն որ Հաճին նկատի առնել 5 Հոկտեմբեր Թուականը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔԻ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ Է

ԱՌՏՆԻՆ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Հեղ. Բժ. ՇԱՒԱՐՇ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

(Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ)

Պիտի պարունակէ բոլոր ծանօթ հիւանդութեանց անունները հայերէն եւ ֆրանսերէն, պատճառները, հիւանդութիւնները ճանչնալու եւ իրարմէ զանազանելու միջոցները, անհրաժեշտ խնամքները եւ դեղերը։

Ամէն հայ ընտանիք բժշկական այս ուղեցոյցով պիտի կրնայ շատ քիչ պէտք ունենալ բժիշկի։ Խմբագրուած է շափազանց ժողովրդական լեզուով, եւ պատկերազարդուած՝

Գիրքը պիտի ունենայ 160 էջ եւ լոյս կը տեսնէ այս աշնան։ Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, ղրկելով իրենց անունն ու հասցէն, որպէսզի տպագրուի սպասրանքին համապատասխանող թիւով մը։

Դիմել՝ Ch. Nartouni, 235, Fbg St. Martin, PARIS (10e)

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

LIBRAIRIE H. SAMUEL

51 Rue Monsieur-le-Prince, Paris (VI) մէթրօ Օտէոն

Հեռաձայն Danton88 65

Ամէն տեսակ, հայերէն եւ ֆրանսերէն գիրքեր, հին եւ նոր

ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ՝ վերջին կատարելագործութեամբ, արագ և մաքուր գործ։

Տպագրական ամէն կարգի գործեր։

ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ

MAISON VARTERESSIAN

1bis Rue Hautefeuille, մէթրօ St. Michel

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ նպարեղէններ

ցոր պտուղներ, լաքէրտա, երշիկ, ապուխտ, եւայլն.

ԱՄԵՆԱԼԱՒ — ՄԱՔՈՒՐ — ԱԺԱՆ

Մասնաւոր սպասարկութիւն բնակարաններու համար

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէն և արտասահմանէն

ՏԱՆՏԷՐ ԸԼԼԱԼ ԵՒ ՎԱՐՁՔԷ ԱԶԱՏԻԼ

Ամենադիւրին եւ նպաստաւոր պայմաններով, Պէքոնի մէջ Սէն Լազարի կայարանէն 8 վայրկեան, ելեքտրական գնացքով, ժամը 10 թրէն, երթեւեկ 0.90 սանթիմ օրական, 2,3 եւ 4 սենեակով ափարթըմաններ, ամենավերջին Confortով, ամառ ձմեռ տաք եւ պաղ ջուր լոգարանին եւ խոհանոցին մէջ, կեդրոնական ջերմութիւն եւ վերելակ (ascenseur)։ 50 հազարէն 100 հազար ֆրանք —միայն մէկ քառորդը կանխիկ, մէկ քառորդը մէկուկէս երկու տարիէն, իսկ մնացեալ կէսը 5, 10 կամ 15 տարիէն վճարելի, ըստ կամս, պետական տոկոսի սակով, հարիւրին 7։ Դիմել Archambault et Delacourt, 14 Rue de la Pépinière, *Կառ Սէն Լազարի մօտ։ Ամէն հինգշաբթի ժամը 4էն 6 հայ թարգման մը պիտի տայ պէտք եղած բոլոր բացատրութիւնները։*

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Փ. Վ. Եարճանեանի իրաւագիտական գրասենեակը՝ փոխադրուած է 54 rue Lafayette, Paris (9). Tél. Provence 87-53, Métro Cadet.

Կ'ընդունի ամէն օր 9էն 12 եւ 2էն 7.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատական նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութեանց (ֆրանկօպա, ջերմախտ) եւ վարքի։ Մասն. լաբօրաթուար։ Խորհրդակցութիւն։ Ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12.*

BRASSERIE HAROLA

3 Rue la Vieuville

Place des Abbesses

Métro:Abbesses, Tél. Marc. 39-88

ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ

Գարահանդէսի, հացկերոյթի, երեկոյթներու եւայլնի համար։ Մասնաւոր գին Հայերու

STUDIO D'ART MANOUK

Մարսէյլի գեղարուեստական լուսանկարչատունը՝

116 La Canebière

ուր պիտի գտնէք արուեստի կատարեալ բաւարարութիւն, ինչպէս նաեւ ամառնային բացօթեայ ժամանցներու համար ընտիր մեքենաներ ամէն պիտոյքներով։ Վճարումներու դիւրութիւն։ Չափաւոր գին։

ՄԱՆՈՒԿ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Le Gérant H. STEPHAN

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE: 20—37

կը խնամէ ներքին եւ կիներու Հիւանդութիւններ

Կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ։ կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12։

ALLO, ALLO

Tél. TRUDAINE 81-07

Այս է թիւը մեր թէլէֆոնին

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՃԷՆԱՉԵԱՆ եւ ԳԱՍԱՆՃԵԱՆ

8, Rue de Chateaudun, PARIS (9e)

Métro Cadetի, Peletierի եւ Notre Dame de Loretteի խիստ մօտ

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.

Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ *Աղիքի* Հիւանդութիւններ Ցատուկ յարկաբաժին *Վեներական* եւ *Մորթի հիւանդութեանց* ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *Ոսկորի*, Ջղային, Արեան Հիւանդութիւններ եւ Թոքախտ։

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր։

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՔԼԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

Շոգեկառքի եւ ճանրակառքի կայարաններուն մօտ

Արեւոտ ու լուսաւոր դիրք։ երեք սենեակ, ճաշասրահ, խոհանոց, Cabinet de Toilette, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, կեդրոնական ջեռուցիչ եւ Հեռաձայն։ Դիմել ամէն օր՝ 27 Rue Lazare Carnot, Clamart.

ՓՐՈՖԵՍԷՕՐ ՏՕՔԹ. Կ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

ՋՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԻՆՉԵՒ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ

Villa «Ma Maison» Chemin des Sables Jean les-Pins (A. M.).

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

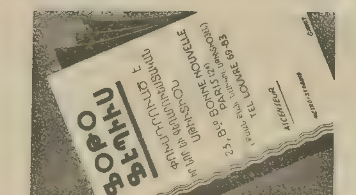

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ Տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՑԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վիրաբուժական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քիթ, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երկ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19.

ՅԱՐԳԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

Եթէ կ'ուզէք քերնի համով մաքուր եւ անարատ սուրճ խմել, դիմեցէք հռչակաւոր

CAFÉ SULTANի

Ս. ԹՈՐՈՍ (Քէմախցի)

92 Rue d'Angoulème — Métro: Couronne, Tél. Ménil. 56—06

Ամենավերջին դրութեամբ մեքենաներով օժտուած մեր վաճառատան մէջ պատրաստուած սուրճը կը գոհացնէ ամէնէն նրբաճաշակները։

Ճոխ տեսակներ, գիները անմրցելի, փորձեցէք անգամ մը եւ պիտի տեսնէք տարբերութիւնը ձեր գործածած եւ մեր պատրաստած սուրճին։ Կ'ընդունինք ապսպրանքներ արտասահմանէն եւ գաւառներէն։ Փափաքողներու կը ղրկենք գիներու ցանկը։ փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում։

ԿԱՐԱՍԻՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

MAISON BOCCIO

Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում Հրապարակի գինէն աժան։ կը ծախենք եւ կ'արտածենք ընկուզենիէ, կաղնիէ, վարդենիէ, աքաժուէ եւ զանազան լաւ տեսակի փայտերէ շինուած՝ ննջասենեակի, ճաշասրահի, սալոնի, գրասենեակի պարզ եւ քանդակուած կարասիներ։

Նախքան ձեր գնումները դիմեցէք Գ. ԿԻՒՐԵՂ ԿԻՒՐԵՂԵԱՆԻ, ժամը 8—12 եւ 1.30—7, Maison Boccio, 1 Passage Rauch, Paris, մէթրօ՝ Bastille, Թռամ. 101, Հեռ. Roquette 62—38.

ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐ

ԱՄՍԱՎՃԱՐՆԵՐՈՎ, Շոգեկառքով կամ Ճանրակառքով 15—30 վայրկեան, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Ամսավճար՝ սկսեալ 200 ֆրանքէ, ցուցներու կառուցում, վճարման մեծ դիւրութիւններ, 15 տարուան մէջ։ 15 տարի տուները ազատ են տուրքէ, ... բաստի villaներ, նոր բնակարաններ գնելու կամ վարձելու համար, ամէն տեսակ գործողութիւններ, կալուածներու առ ու ծախ, գրաւ դնելու, ապահովագրութեան եւայլն։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ, սկսուած է նոր Հողաբաժիններու վաճառումը, Versaillesի մօտ Bois d'Arsyի մէջ, ... պատուած գեղեցիկ անտառով։ Հաղորդակցութիւնը փարիզէն Gare Mont Parnasseէն ուղղակի, իսկ Gard Invalideէն ... St. Lazareէն Versaillesի գիծով։ Ցեմնել կարելի է ամէն ինքնաշարժով՝ ձրի։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել

ՏԱՐԱՍՈՎ ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Գրասենեակը, 18 Rue Chaussé d'Antin, Métro Opera Chaussé d'Aantin, ամէն օր ժամը 10—12 առաւօտները 4—7 կէսօրէ վերջ, կիրակի եւ տօն օրեր ժամը 10—1։ Հեռախօս Provence 87—32 և 82—48։

Ցուցներու շինութեան համար ձրի խորհրդակցութիւն մասնաւոր ճարտարագէտի մը կողմէ Գշ. եւ Ե ք. օրերը ժամը ...

ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԵՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի Ֆրանս. Հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ Ֆրանսայի Առողջ. նախարարութենէն

Կ'ընդունի ամէն օր բացի Կիրակիէ ժ.ը 10էն 12ևւ ժամադրութեամբ

134 Rue Blomet, Րէօնթկէնեան Հաստատութեան մէջ։ Կը կատարէ ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiography), *գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ րէօնթկէնեան դարմանում* (radiothérapie profonde), *ՏԻԱԹԵՐՄԻԻ բոլոր կերպ կոլոները, ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը որ բազմաթիւ հիւանդութիւններու դարմանման լաւագոյն աղդակներն են։*

Թոքախտաւորներու pneumothoraxի *գործողութիւն, ... շիջում եւ պատուաստ։*

Ջղային եւ հոգեկան կարգ մը հիւանդութիւններու դէմ ... կան, քնէածական եւ ֆոլտեան մէթոտներ։

Որպէս ներքին հիւանդութեանց մասնագէտ, կ'այցելէ նաեւ ... ւանդներու։

Հասցէ՝ 134 Rue Blomet, Laboratoire de Radiologie. Métro Convention, Autob. X. եւ AG.

Հեռաձայն՝ Vaugirard 29—55, 47 86.

ՄԷԿ ԱՄԻՍԷՆ...

Այո՛ մէկ ամիսէն՝ մինչեւ որ Հանրածանօթ ՃԱՇԱՐԱՆ ԼԻՒԱՏԻ աւարտէ իր աշխատութիւնները սրահը մեծցնելու արդէն սկսուած գործը, ճաշարանը բաց է կիրակիները եւ տօն օրերը առ. Հասարակ։

Բոլոր անոնք՝ որոնք կ'ուզեն առանց courant d'air ճաշել կուելու, պարկեշտ սպասարկութեամբ, քերնի համով ... կան եւ եւրոպական ճաշացուցակ մը վայելել անհաւատալի գիներով.

Թող Հաճին դիմել ԼԻՒԱՏԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ 24 rue St. Lazare, Paris

24, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ԹԻՒԻՆ, 24

RADIO - MECANIQUE

Պէտք ունի այր եւ կին գործակալներու, T.S.F.ի գործիքներ ծախելու համար։

Օրական 50—100 ֆրանք շահ։

Դիմել՝ Radio-Mécanique, 56 Rue Corvisart, Paris (13e). Մէթրօ՝ Corvisart.

ՍԱՊՈՒՆՋԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ

39 Rue de Trévise, Paris (9), Մէթրօ՝ Cadet, Tél. Prov. 05-...

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ

փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում։

Անարատ եւ Թարմ ՍՈՒՐՃ

Ապրանքներուն ամէնէն լաւը՝ անմրցելի գիներով

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ — ԿԵՐՊԱՍԵՂԷՆՆԵՐ

SIROUNAK ARABIAN & Cie

155 Rue Montmartre (1er étage)

Ֆրանսական եւ անգլիական խիստ ճոխ եւ ճաշակաւոր nouveautéներ այրերու համար։ Մետաքսեայ եւ բրդեղէն ամէն տեսակ ընտիր կերպասեղէններ կիներու համար։

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ձեռք մը կարուած հագուստը ձեզի պիտի արժէ՝

Ֆրանս. առաջնակարգ գեղեցիկ կերպասով 500 ֆրանք փոխանակ 700ի։ Իսկ Անգլ. կերպասէ 700 փոխանակ 1000ի։

Փափաքողներու (այր եւ կանանց) կը տրամադրենք անթերի coupe ունեցող եւ à façon աշխատող վարպետ — դերձակ

Գ. ՇԷՔԷՐԵԱՆ

Փաստաբան Պոլսոյ Պառոյէն, վաւերացեալ Հաշուակալ, անդամ Société des Comptablesի (E. C. I.),

150 Rue du Fbg. St. Denis, Paris. Téléphone Trudaine 76-...

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՄ այցելու տոմարակալութիւն փոքր ամսավճարով

ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՄ Régistre du Commerce, Patente, Chiffre d'affairesի, Bénéfices Commerciauxի և Impôts sur le revenu *գործողութիւնները։*

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄԵՄ ԵՒ ԿԸ ԼՈՒԾԵՄ

Կրնամ ձեզ ազատ պահել Chiffred'Affairesի *եւ* BénéficesCommerciaux *տուրքերէն եթէ արհեստաւոր էք, զոր օրինակ* Lapidaire, Sertisseur, monteur de bijoux, lingère, *շապկագործ, ժամագործ, ... կօշկակար, առաղձագործ, եւայլն, պայմանաւ որ ձեզմէ եւ ձեր տանիքի անդամներէն զատ միայն մէկ գործաւոր եւ մէկ* apprenti *ունենաք*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 378 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ 1930
5 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1331 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՐԴ. ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆԻ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺՈՒԻՆ

Խորհրդային Միութեան առեւտրական գործավար Միկոյ-եան, Մոսկուայի մէջ հրապարակաւ յայտարարած է թէ ցո-րենի արտահանութիւնը, այս տարի, աւելի մեծ չափով մը պիտի կազմակերպուի։ Գործավարը բսած է թէ այս ուղեգիծը որդեգրուած է, որովհետեւ խորհրդ. կառավարութիւնը չի կրնար ստանալ օտար հրապարակներէն իրեն անհրաժեշտ միլիոնները։

Այս գարնան տեղի ունեցած հաւաքական տնտեսութեան փորձերը պատճառ դարձան որ Ռուսաստանի ցանքերը 30 տոկոսով պակաս տեղի ունենան, քան նախորդ տարին։ Այդ ցանցող դէպքերու շնորհիւ հացի սով կայ ամբողջ Ռուսաստանի մէջ, եւ եղած հացն ալ շատ թանկ է։ Սակայն այս ծանր պայմանները բնաւ արգելք չեն հանդիսանար որ Ռուսաս-տանի կեդրոնական կառավարութիւնը հաւաքական եւ մասնա-ւոր տնտեսութիւններէն հաւաքէ ցորենը եւ բոլշեւիկեան յճառականութեամբ արտահանէ աւելի աժան գներով, քան կա-րող է ռուս աշխատաւորը գտնել իր երկրի մէջ, իր իսկ ճա-կատի քրտինքով արտադրածը։

Բոլշեւիկեան կառավարութիւնը, յուսահատ արտաքին փո-խառութեան հնարաւորութենէն, յոյսը դրած է արտահանու-թեամբ արտասահմանի շուկաներէն դրամ քաշել, հանելու համար բազմամիլիոն ծախքերուն, որոնց ենթակայ է կառավա-րութիւնը։ Բայց արտասահմանի շուկաներն ալ կրնան փակ-ուիլ բոլշեւիկներու առջեւ, կամ լուրջ դժուարութիւններու հանդէպ հանել բոլշեւիկեան ապրանքներու առեւտուրը։

Ագդանշանը կուտայ Ամերիկան, մերժելով ներս ընդունիլ Ռուսաստանէն հասած կարգ մը ապրանքներ, յայտարարելով որ այդ ապրանքները արտադրուած են բռնի ուժով եւ մարդ-կային աշխատանքի ամէնէն անխիղճ շահագործումով։ Առանձ-նապէս խօսուեցաւ հասած փայտի մասին։ Ամերիկեան առեւ-տրական տուներն ու մամուլը ծանրացան այն պարագային վրայ, որ այդ փայտերը կտրուած ու փոխադրուած են քաղա-քական աքսորականներու եւ բանտարկեալներու կողմէ, առանց վճարի։ Արդ Ռուսաստանէն արտահանուած ապրանքներու մեծ մասը, ապրանքային արժէք չունի, աշխատանքի եւ վճարի պայմաններու բացակայութեան պատճառով։

Ամերիկեան մամուլի բացատրութիւններն աւելի հեռուն կ՚երթան, բոլշեւիկեան կարգերը նկատելով ճորտատիրական դրութեան մը, ուր ճորտերու ձրի աշխատանքի արդիւնքը, կամ յանձնարարուած ապրանքը, արժէքէ զուրկ ըլլալով, բոլշեւիկ-եան կառավարութիւնը կրնայ աժան գներով այդ ապրանք-ները նետել միջազգային հրապարակին վրայ, և սահեցնել աշ-խատանքի ճգնաժամ մը։

Ամերիկան հրապարակ կուգայ բարոյական պատակ մը տալու բոլշեւիկեան բռնակալութեան, մարդկային աշխատան-քի պաշտպանութեան պիտակին տակ։ Բոլշեւիկեան բանուորա-գիւղացիական ընկերվարական քաղաքականութիւնը հոն պիտի հասնէր, որ դրամատիրական Ամերիկան աշխատաւոր ձեռքերու պաշտպանի դերը պիտի ստանձնէր։ Ռուսաստանի ապրանքնե-րուն դէմ այս բոյքոթը ամէնէն վարկաբեկող հարուածն է, որ կարող էր ստանալ բոլշեւիկեան վարչութիւնը։

Միջազգային մամուլի գործածած լեզուէն կ՚երեւի, որ ամե-րիկեան այս մտայնութիւնը պիտի ընդհանրանայ և դառնայ առեւտրական գործառնութեան մէջ պայքարի նոր զէնք մը ընդդէմ Խորհրդ. Ռուսաստանին։

Անշուշտ դրամատիրական երկիրներու այս կեցուածքը բարոյական ըմբռնումներով չէ որ պիտի ուզէինք բացատրել։ Անոնց մտահոգութիւնը դարձեալ իրենց սեփական շահերէն կը բխի և ոչ թէ այն սրտցաւութենէն, որ հարիւր-հազարաւոր մարդիկ ստրուկի պէս կ՚աշխատին ռուսական տափաստան-ներուն մէջ։ Անշուշտ, դրամատիրական շրջանակները այս դժուարութիւններով և պրօպականտով պիտի ձգտին վարկա-բեկել բոլշեւիկեան առեւտուրը, միւս կողմէ, պիտի գնեն իրենց գործին եկած ապրանքները։

Մեզի համար ուշագրաւ է երեւոյթի բարոյական կողմը, ընկերվարական ակնոցով դիտուած։ Այն ժամանակ, երբ կազ-մակերպուած ընկերվարութիւնը կը պայքարի աշխատաւորու-թեան կեանքը ատրճանական բարելաւումի մը հասցնելու, և աշխատաւորը, առաւելագոյն չափով, բաժնետէր դարձնելու իր աշխատանքի յաւելեալ արժէքին, բոլշեւիկներն ամէն ճիգ կը թափեն վարկաբեկելու աշխատաւորական-ընկերվարական շարժումը։ Բայց իրենց որդեգրած գործելակերպով, ոչ միայն յաւելեալ արժէքի այլ ամբողջական արժէքի խլումը կը հաս-տատեն, աշխատաւորական բազմութիւններն իջեցնելով ճորտի աս-տիճանին, ուր դրամատիրական շահագործումը կը նսեմանայ։

Բոլշեւիկեան շահագործումը ընկերվարական ազատատենչ շարժումին արատներ շատ է բերած, իսկ այս վերջինը բոլո-րէն գերազանց է։ Այն աստիճան, որ շահագործող դասա-կարգն իսկ ձայն բարձրացուցած է Ռուսաստանի մէջ ապրող աշխատաւորութեան ստրկութեան դէմ։

Յաւելեալ արժէքի մասին խօսող բոլշեւիկները պէտք է գիտնան որ աշխարհը կը տեսնէ թէ իրենք ի՛նչպէս աշխա-տաւորի ամբողջ աշխատանքը կ՚իւրացնեն, միշտ ընկերվա-րութեան անունը շահագործելով։

Կ. Ս.

ՀԱՅ ԹԵՐԹԸ

«Յուսաբեր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (26 յուլիս).

— «Օտարացումի վտանգին ենթակայ են ոչ միայն ազգի մը անհատները, այլ եւ անոնց ազգային արժէքները.— պարը, նուագը, տարազը, վրձինը, քան-դակը։

Ու նաեւ խօսքը։

Առէք հայ թերթը։ Հայրենի երկրին մէջ, ճիշդ հայրենիքին նման, իր ուրոյն սեսքը, բովան-դակութիւնը, տարբեր բոյրն ու ուղղութիւնը պիտի ունենար։ Ոչ միայն *հայերէն* պիտի ըլլար ան, այլ եւ *հայ* թերթ պիտի ըլ-լար։ Օտարէն փոխադրուելով հանդերձ, ան պիտի պահէր իր ազգային հանդերձանքը, պիտի յարմարէր հայ կեանքի պահանջ-ներուն, ներդաշնակուէր մեր ժողովուրդի ճաշակին, անոր բարքերուն եւ հասկացողու-թեանց, դառնար պարզ ու վճիտ հայելի, ուր հայը իր ազգութեան եւ հայրենիքի անխարդախ պատկերը տեսնէր։ Մինչդեռ այսօր հայ թերթը, ճիշդ հայ մարդու նման, տեղ մը վրայ տուած է քիչ մը իր տեսքէն, տեղ մը՝ իր բոյրէն ու բարքերէն, տեղ մը՝ իր ուղղութենէն, եւ աննկատ ու անաղմուկ, եկած ու նոյնացած այն միջավայրին, ուր ինք կը գործէ։ *Գիրը* պահած է նոյնը, սակայն *ոգին* յանձնած օտարին։

Հաշակաւոր ու խստապահանջ ծնողք մը փոխէ, թէ որքան դժուար է զաւակ մը վայելչօրէն կրթելը, դաստիարակելն ու հասունցնելը։

Ընթերցողը չի գիտեր սակայն, թէ որքան դժուար է զաւակնե-րէն նրբագոյնը, ան որ ամէնուն կը ներկայանայ, ամէն տեղ կը մտնէ, ծանօթին եւ անծանօթին կը խօսի՝ թերթը — ու մանաւանդ հայ թերթը — հմայիչ դարձնել տեսքով, պատկառելի՝ բովանդակութեամբ եւ ներշնչող իր ոգիով եւ ուղղութեամբ։

Եւ ամէնէն առաջ ոչ միայն *հայերէն* թերթ հրատարակել, այլ եւ *հա՛յ* թերթ, որ պահէր իր ազգային տարազը, որ հա-լածատ արձագանգն ըլլար մեր փոթորկած ու ինքնատիպ կեան-քի, որ ներդաշնակ ամբողջու-թիւն մը կազմէր մեր ժողովուր-դին եւ իր երկրին հարազատ պատկերը տեսնէր։

«Հայրենիք», «Յառաջ», «Հա-յաստան», «Նոր Արաքս», «Ազ-դակ», «Յուսաբեր», — բո-լորն ալ հայերէն թերթեր, սակայն իրենց տեսքով ու տա-րազով ալնքա՞ն տարբեր իրարմէ։ Այս տարբերութիւնը ինքնին կը մատնէ որոնումդժուարինձիգը, որ կայ այս թերթերու խմբա-գրատուններէն ներս։

Եթէ մեր հայրենիքի մէջ ըլ-լայինք, դիւրին պիտի ըլլար հայ թերթի սովորական պատկերը գծել, ինքը կեանքը կ՚ընէր այդ գործը։ Այդպէս չէ օտարութեան մէջ, բարդացած պահանջներ, խռոթացած բարքեր, օտարացած ճաշակ, — այս բոլորը յաճախ կը հարկադրեն հայ թերթի վարիչը պարտադիր տուրքը տալ անեղ ծուլումին, ու նաեւ հայ թերթը դնել օտարացումի թեք գծին վրայ։

Հնար պիտի ըլլա՞յ դիմադրել դանդաղօրէն մեր մարմինը կրծող այս ճշմարիտ չարիքին եւ հայ թերթը պահել իր կոչման բարձ-րութեանը վրայ, ընել այնպէս, որ ան առաւելապէս թարգմանն ըլլայ հայ կեանքի եւ ոչ թէ ար-ձագանգը օտար միջավայրի, անոր անարժէք լուրերուն, սուտ տեղեկութեանց, գ րշելի ոճիր-ներուն ու գ ռեհիկ արկածներուն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐՆՈՑ ԲԱՆԱԿ ՄԸ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻ ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ (?)

Հարիւր յիսուն գիւղեր կ՚այրին

Լոնտոնի ճամբով Պոլսէն առնուած լուրերու համաձայն, «Փ.Փ.»կ՚իմանայ թէ մօտ հարիւր հազարնոց թրքական բանակ մը յաջողած է խեղդել քիւրտ ազատագրական շարժումը. Արա-րատի հայկական շրջանին վրայ։ Ըմբոստներուն դէմ իբր վրի-ժառութիւն, 150 գիւղեր կրակի տրուած են Թուրքերու կողմէ։

Միւս կողմէ, Թրքական զօրաբաժին մը մտած է պարսկա-կան հող, ուր կը գրաւէ կարգ մը դիրքեր։

Թուրքերը կը յայտնեն թէ բախումներու ընթացքին՝ 1600 Քիւրտեր սպաննուած են։ Քիւրտերը իրենց կողմէ կը վստահեցնեն թէ Թուրքերուն կորուստն եղած է 350 սպան-եալներ որոնց 50ը սպայ, եւ 800 վիրաւորներ՝ վերջին կռիւ-ներու պահուն։ Քիւրտերը գերի բռնած են 450 Թուրքեր, որոնց վիճակի մասին, ոչ մէկ տեղեկութիւն կարելի եղած է առնել։

Կ՚ըսուի նաեւ թէ, զանազան տեղեկութեանց համաձայն, Պարսկաստանի քիւրտ ցեղախումբերը սահմանագլուխին վրայ կը հաւաքեն զօրամասեր, որոնք պիտի մտնեն թրքական հողը, զօրացնելու համար քիւրտ կամաւորական խումբերը։

Հարի՞ւր թէ երեսուն հազար

ԼՈՆՏՈՆ, 2 Օգոստոս.— Պոլսէն կը հեռագրեն թէ 30.000նոց թրքական բանակ մը յարձակեցաւ Հայաստանի մէջ, Արարատ-եան շրջանի քիւրտ ըմբոստներուն վրայ եւ այրեց մօտ 150 քրտական գիւղեր՝ իբր վրէժ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Թրքական ուժերը համա-խմբուած էին Իրաքի եւ Պարսկաստանի սահմաններուն մօ-տակայ վիլայէթներուն մէջ։

Թուրքերը մտան Պարսկաստան?

ԼՈՆՏՈՆ, 2 Օգոստոս.— Պոլսէն կը հեռագրեն թէ թրքական զօրաբաժին մը պարսկական հողին վրայ գրաւած է բազմա-թիւ դիրքեր։

Պարսկաստանի քիւրտ ցեղախումբերը զօրակոչի ձեռնար-կած են, թրքական հողը մտնելու եւ ըմբոստներուն օժանդա-կելու համար։ Այս լուրը տակաւին չէ հաստատուած։

Ծ. Խ.— Լոնտոնէն տրուած ուրիշ լուրի մը համաձայն, թուրքեւ պարսիկ յարաբերութիւնները եռթալով կը ծգտին։

Ֆրանսական «Ժուրնալ» թերթը տալով մէկտեղ թուրքերու կող-մէ հարիւր յիսուն գիւղերու հրկիզման լուրը, իր խորագրին մէջ՝ զանոնք կ՚արձանագրէ իբր հայկական, ինչ որ սխալ պէտք է ըլ-լայ։ Լուրին շարադրութենէն յայտնի կ՚ըլլայ թէ խմբագիրը պար-զապէս շփոթած է քիւրտը հայուն հետ։

Պարսկական զեկոյց մը

Թեհրանէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ պարսիկ պատե-րազմական նախարարութիւնը հրատարակած է զեկոյց մը, ո-րով կը յայտնէ թէ թրքական սահմանին վրայ, քիւրտ ըմ-բոստները պարտութեան ենթարկուած են եւ թէ անոնց գլը-խաւոր պետը Սըմկօ." որ ծանօթ էր իր վայրագութեամբ, սպաննուած է, Թուրք զինուորներու դէմ՝ իր մղած վերջին կռիւներու ընթացքին։

Ծ. Խ.— Հաւանաբար հեռագիրը կ՚ակնարկէ յայտնի ցեղապետ Սըմկոյին, որուն սպանումը պարսիկ զինուորներու կողմէ հաղոր-դեր էինք երկու շաբաթ առաջ, եւ որ, ըմբոստներու գլխաւոր պետը չէր ամէն պարագայի մէջ։

Պաշարուածները ազատուեցան

Նոյնութեամբ կը հաղորդենք թրքական աղբիւրէ առնուած հետեւեալ երկու լուրերը.—

ԷՆԿԻՒՐԻ, 29.— Այն միջոցին երբ Ըամէթ փաշա շոգե-կառք կը նստէր, ընդհ. սպայակոյտի նախագահ Ֆէվզի փաշա ստացեր թէ, վայրկեան մը առաջ իր ստացած լուրին համա-ձայն, ազատուած են վաշտ մը (պէօլիւք) զինուորները, որոնք հարաւային սահմանին վրայ պաշարուած էին ըմբոստներուն կողմէ։ Ֆէվզի փաշա աւելցուցած է թէ ըմբոստները խտ ցրը-ուած են եւ հանդարտութիւնը կատարելապէս վերահաստատ-ուած է այդ շրջանին մէջ։

Ընդհ. քննիչը կը փոխուի

ԷՆԿԻՒՐԻ, 29.— Արեւելեան նահանգներու ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ այսօր հոս եկաւ զինուորական խորհրդա-կան Գազըմ փաշայի հետ եւ մէկ ժամ տեսակցեցաւ Ըամէթ փաշայի հետ։ Յետոյ այցելեց ներքին գործավարին եւ երկա-րօրէն տեսակցեցաւ։

Կ՚ըսուի թէ Իպրահիմ Թալի պէյ ուրիշ պաշտօնի մը պի-տի կոչուի։

Սինայեայի խորհրդաժողովը

Սինայեայի խորհրդաժողովը վերջացուց իր աշխատանք-ները։ Երկրորդ Նիստին Ռումանիոյ եւ Եուկօսլաւիոյ պատ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Էջմիածնի կաթողիկոսա-կան տեղակալը Յուլիս 10 թուակիր նամակ մը ղրկած է Պոլսոյ պատրիարքութեան, ներփակելով 1925 Հոկտ. 22ին, հանգուցեալ կաթողիկոսին կողմէ հաստատուած ազգային-եկեղեցական ժողովի յատուկ կանոնագրութիւնը։

Այս կանոնագրութեան հի-ման վրայ է որ առաջիկայ հայրապետական ընտրութեան առթիւ, ազգ. եկեղեցական ժո-ղովը պիտի կազմակերպուի, գումարուի և ղեկավարուի։

Պոլսէն այդ առթիւ, հինգ պատգամաւորներ պիտի եր-թան Էջմիածին։

Կաթ. տեղակալին նամակը կը յայտնէ թէ հայրապետա-կան ընտրութիւնը սօտալուտ է, բայց թուականը չի ճշդեր։

ԱՊՊԱՍ ՀԻԼՄԻ ԱՋՔԸ ԲԱՑԵՐ Է

«Մընտէյ Թայմզ» կը հրա-տարակէ իր մէկ տեսակցու-թիւնը Եգիպտոսի նախկին Խտիվին Ապպաս Հիլմիի հետ, որ աւելի ուշով անշուշտ կը հե-տեւի Եգիպտոսի դէպքերուն, եւ չի զարմանար որ շնորհիւ անփորձ անձերու, հաստատուած սահմանադրութիւնը կը ձա-խողի։

Ապպաս Հիլմի յայտնած է թէ պատրաստ է գալ բարձրա-նալու կրկին, եթէ Եգիպտացի-ները ուզեն եւ այդ պարագա-յին, Անգլիոյ համաձայնութիւնն ապահովելու համար, պատրաստ է կարգադրիչ զիջումներ ընելու Սու-տանի մասին։

ՏՈՆԷՑԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵԹԱՆԱՆ

Ռուսիոյ հանքային գլխա-ւոր կեդրոնը՝ Տոնէցի աւազա-նին մէջ սուր տագնապ մը կը զարգանայ ներկայիս։ Աւտեստ-ղէնի նուազութեան հետեւանքով 20000է աւելի հանքագործներ հեռացան այդ շրջանէն, երեք շաբթուան ընթացքին։ Նոր վը-տանգ մըն է հնգամեայ ծրա-գրին համար, որ հիմէն իսկ կը զարնուի այս կերպով։

Խորհրդային թերթերը կը խօսին «այս վտանգաւոր կա-ցութեան» մասին եւ դիտել կուտան թէ ամբողջ ծանր ճար-տարարուեստն է որ կը վնասուի ածուխի արտադրութեան նուա-զումով։

Կացութեան առաջքն առնե-լու համար, իշխանութիւնները կը մտածեն գերմանացի հանքա-գործներ բերել եւ մանաւանդ կանոնաւորել պարէնի հայթայ-թումը։

ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ ՕԴԱՆԱ-ՒՈՎ.— Երկու Ամերիկացիներ շաբաթ օր մեկնեցան Նիւ-Եոր-քէն, աշխարհի շրջանն ընելու օդանաւով։ Ամերիկացիները պի-տի ջանային կոտրել Ցէփլինի մրցանիշը։ Սակայն, արկածի մը հետեւանքով, ստիպուեցան վար իջնալ եւ առայժմ հրաժա-րիլ իրենց ծրագրէն։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՍԱՆԱ-ՒԵՐԸ.— Քամչաթքայի ջուրե-րուն մէջ ձուկ որսացող ճափո-նական նաւերը պիտի զինուին գնդացիրներով եւ հրազէններ-րով, ի հարկին կռուելու համար խորհրդային եզերապահ նաւե-րուն դէմ։

ՍԵՐԳԻՈՅ ՄԷՋ ՓՈԹՈՐԻԿ. — Բուռն փոթորիկ մը պայթե-ցաւ Զագրէպի շրջանին մէջ։ Ա-ղանիի հաւկիթի մեծութեամբ կարկուտ ինկաւ, այգիները ամ-բողջ ջնջուած են։ Վնասը կը գնահատուի 25 միլիոն։

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՒ ՌՈՒՄԷՆ ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐԸ

(Պուքրէշի ցուցահանդէսին առթիւ)

Ատրիան Մանիու, յայտնի գրագէտ եւ քննադատ, «Ցիմին-՛եացա»յի մէջ կը գրէ.—

«... Մշակութային բացառիկ երեւոյթի մը առաջ կը գտնուինք, որ մանաւորաբար շահեկան է այն պատճառով, որ Վենետիկէն ու Փոքր Ասիայէն եկած առարկաներու կողքին կը գտնուին տեղական գործեր, որոնք քանի մը դարէ ի վեր Ռումանիոյ մէջ հաստատուած հայ գաղութներու կը պատկանին, ապացոյցը ըլլալով անոնց հին եւ անզուգական մշակոյթին, հազուագիւտ ծաղիկ մը, զոր ամէն դարուն, Արեւելքի մէջ, հեթանոս ձեռքերը կը հնձէին...։

Միայն այս ցուցահանդէսով, հայ արուեստը կարելի չէ ճանչնալ իր ամբողջութեանը մէջ։

«Հայկական հին քնարերգութիւնը, անոնց երաժշտութիւնը, ինչպէս նաեւ անոնց պարերը, — որոնք աւելի տասնեւհինգ տարի առաջ նկարիչը հմայած էին, — կարելի չէ ցուցադրել։

Բայց անա հայ հին վարդապետներու ձեռքէն ելած պղնձեայ ու արծաթեայ առարկաներ, վականեր ու սկիհներ, գրքի կողքեր եւ նրբահիւս անօթներ։ Ցախճապակիէ անօթ մը, մինա՛կը, կը պատմէ հայկական յախճապակիներու գեղեցկութիւնը։ որ պարսկականին ու բիւզանդականին կը նմանի, ինչպէս նաեւ այս ժողովուրդի ամբողջ արուեստը։

Շատ մը ճոխ եւ բազմերանգ ձեռագրեր կ'ապացուցանեն զարդանկարչութեան այդ աննման հարստութիւնը՝ ըլլայ գիրքերու լուսանցքներուն, ըլլայ տառագներու կամ գորգի մը նրբաշխութեանը մէջ։

Նոր խնդիրներ կը պարզուին մեր ցուցահանդէսներու սովորական այցելուներու աչքին առջեւ։

Ո՞ւրկէ կու գան այս հինաւուրց զարդանկարները, որոնք այնքան շատ կը նմանին մեր աւետարաններու մանրանկարներուն, կամ այս տապանաքարերը, որոնք նոյնպէս քարէ էջեր են։

Հայ արուեստի գլխաւոր աղբիւրն է գոյներու եւ ձեւերու շինարար երարախառնումը։

Չափազանց ներդաշնակ են եկեղեցական հոյակապ վարագոյրները, որոնց շարքին կապոյտ եւ նարնջագոյն զարդերով հատ մը, հակառակ իր բիւզանդական ազդեցութեան, արեւելեան խոշոր տպաւորութիւն կը գործէ։

Երջանիկ ենք որ հայ ազգը մեր երկիրը ընտրած է իր անդրանիկ ցուցահանդէսը կազմակերպելու համար, մենք պէտք քննենք նաեւ ճարտարապետութեան բաժանմունքին մէջ ցուցադրուած նկարներն ու անոնց ուսումնասիրութենէն մենք պիտի կարենանք ստուգելու այն կարեւոր բաժինը, զոր հայ ժողովուրդը ունեցած է մեր հին եկեղեցիներու ճարտարապետութեան, ինչպէս նաեւ արուեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ։

Հակառակ իր թափառական կեանքին, յամառ աշխատանքով եւ կուռ կամքով, մաանկցած է ցինքը հիւրընկալող ազգերու քաղաքակրթութեանը։

Իսկ ամէնէն մանրամասն յօդուածը գրած է ռումէն երիտասարդ արձանագործը՝ Մաք Քոնստանթինեսքու։ «Թումրնթուլյի մէջ ան կը գրէ.

«... Պաշտօնական Սալոնը գեղարուեստական խիստ շահեկան ու դաստիարակիչ համայնապարփակ ցուցահանդէսի մը հիւրընկալութիւն տուած է, որ տարեշրջանի մը փակման յարմարագոյն ձեւն է։

Նման արուեստի մը նմոյշները, որոնք հեռաւոր Արեւելքի զարդանկարչութեան զրոշմը կը կրեն ու նոյն առնչութիւն ունին մեր հին ճարտարապետութեան հետ, հոգեկան կենարար խաղաղութիւն եւ յուսալից դասեր կու տան մեզի, տարուան մը մեր յոգնաբեկ աշխատանքէն ետք։

Այն խորհրդաւոր համեստութեամբ հանդերձ, որուն մէջ ուզեցին թաղել զայն կազմակերպողները, հայ արուեստի ցուցահանդէսը, տարեշրջանիս ամենակարեւոր դէպքերէն մէկը կը կազմէ, շնորհիւ այն հանգամանքին, որ ան ոչ միայն Ռումանիոյ, այլ եւ Եւրոպայի մէջ առաջինն է։

Այս նրբաշունչ արուեստը ներկայացնելու հարաւ-արեւելեան կաճառի ըրած փորձը, կարելի է մշակութային որ եւ է կեդրոնի մէջ կրկնել, ու տարակոյս չկայ որ նոյն ջերմ եւ խանդավառ ընդունելութիւնը կրնայ գտնել, որուն ապացոյցը տուին Պուքրէշցիները։»

Ցուցահանդէսին բոլոր բաժանումները մի առ մի աչքէ անցնելէ, բոլոր առարկաները ուշադրութեամբ քննելէ ու բոլորին մասին գրաւատալից արտայայտութիւններ ունենալէ ետք, կը ծանրանայ նկարչական բաժնին վրայ.

«Ժամանակակից արուեստի բաժանումը արեւմտեան շարք մը հոսանքներէ ազդուած ըլլալով հանդերձ, կը պարփակէ նաեւ բազմաթիւ մեծատաղանդ արուեստագէտներու գործերը, ու բոնց շարքին կը յիշենք նորդասական Շիլթեանը, որուն իտալական կերովի եւ ձեւերու ըմբռնումով գծուած նկարները առաջնակարգ տեղը կը բռնեն, «Գալլըքի բարեկամը» Հըանդ Ալազեանը, որուն ամրակառոյց գծագրութիւններն ու «տեղական գոյն»ը ցոլացնող նկարները մասնաւոր հիացմունքով կը գնահատենք մեր պաշտօնական սալոններուն մէջ, վարդանեանը՝ իր նրբահիւս մանրանկարներով, ցիկ. Արմինիա Բաքայեանը, որուն բնանկարները եւ nature morteները նրբօրէն estempé եղած են։

Անգերազանցելի փորանկարիչ Շաֆինը, Աւետիսեանը, նորաձեւ փորագրողը, իր Հալէպի շքեղ տեսարաններով, ու շարք մը ուրիշներ։

Արամ Ալփանի լուսանկարչական էթիւտները, գինքը Ֆրանսացի Ման Ռէյի քովը կը դասեն։

Ամավերջի այս փառայեղ փակումը, հայ արուեստի ցուցահանդէսը, գեղարուեստական առողջութեան եւ գեղեցիկ կենսահիւթ մըն է, որմէ պէտք է խմեն բոլոր անոնք, որոնք արուեստի համար շունչ կը սպառեն։

Վ. Կ.

50 ՔԻԼՕՆ 2 ՖՐԱՆՔ, ԻՍԿ ԿԷՍ ՔԻԼՕՆ 1.50 ՖՐԱՆՔ

Սէնի եւ Սէն է-Օուազի երկրագործներու սենտիքային նախագահը կը պատմէ հետեւեալ զուարճալիքը, որ զարմանալի թուելու չէ քաղքենիական բարքերու այս անկման շրջանին։

Հօթ պորնի մէջ, ագարակատէր մը՝ 50 քիլօ 2 ֆրանքէն, 48 պարկ սիսեռ կը ծախէր մէկու մը։ Ագարակատէրը հետաքրքրութեան համար հետեւեցաւ գնորդին, եւ տեսաւ թէ 50 քիլօն երկու ֆրանքի գնուած ապրանքի մը կէս քիլօն կը ծախէ 1.50 ֆրանքի։

Սէնտիքայի նախագահը նման կարգ մը պարագաներ եւս յիշատակելէ յետոյ, կը յայտնէ սակայն թէ շատ դժուար է առաջքն առնել, որովհետեւ պէտք պիտի ըլլայ իւրաքանչիւրին ետեւէն պտտիլ...

ԱՐԻՒՆՈՏ ՔՍԱՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿ

(Հայ-Թաթարական կռիւները)

Բ

Ահա այս խառնարանում 1905 թիւ Փետրուար 6էն մինչեւ 9ը եղան հայ-թաթարական կռիւներ, որոնք Կովկասեան ազգերի պատմութեան սեւ էջերն են կազմում։

Ցայտնի թուրք Բաբայեւը, օրը ցերեկով համայնաևակեց վիրաւորելու ատրճանակով մի հայ զինուորի, այն էլ քաղաքի կենտրոն Պարապետի վրայ. այդ հայ զինուորը (Սալեանսկի գնդից) սպանել էր «Դաշնակցական» Աշուրբէկովին, որ դատարանից բանտ տանելու ճանապարհին փորձել էր փախչելու. հայ զինուորը կատարել էր իր պետական ծառայական պարտականութիւնն ո՛չ իբր Հայ, այլ իբր զինուոր, իսկ Թուրքերը ցանկացել էին այլ գոյն տալ այդ հասարակ իրողութեանը, որի նըման դէպքեր Կովկասում մինչ այդ հարիւրներով էին տեղի ունեցել. չենք կարծում, որ հայ զինուորը հնարաւորութիւն ունենար ա՛յլ կերպ վարուելու,եթէ Աշուրբէկովի փոխարէն փախչողը հայ լինէր, կամ թէ հայ զինուորի փոխարէն մի թաթար զինուոր պահակ կանգնէր. չէ՞ որ պարտազանց զինուորը դատի կ'ենթարկուէր, անկախ իր ազգային ծագումից...

Զարմանալի չէր, որ ռուսական ծառայութեան մէջ գտնուող հայ զինուորին օրը ցերեկով, կիրակի, Բագւի Հայոց եկեղեցու մօտ հազարաւոր հայ երիտասարդների կողքին վիրաւորող թուրք Բաբայեւը ձերբակալուէր նոյն հայ երիտասարդներից մի քանիսի ձեռքով եւ յանձնուէր ոստիկանութեանը. եթէ Լինչի դատաստանին էլ ենթարկուէր ոճրագործ Բաբայեւը, դարձեալ արտակարգ բան չէր լինիլ, բայց արի տես, որ յանցուցն արագութեամբ փախաւ ոստիկանների ձեռքից. եւ ահա այդ ժամանակ մի քանի հայ երիտասարդներ զրգուած վազեցին նրա յետեւից եւ տեղն ու տեղը սպաննեցին նրան... Այնուհետեւ թուրք ամբոխը, անշուշտ տեղական իշխանութեան գիտութեամբ եւ թոյլտուութեամբ, սպանուած դիակը դրած սայլի մէջ, պտտեցրեց Թրքական թաղերում, թուրք ամբոխի ազգայնական զգացումները գրգռելով եւ Հայերին կոտորելու հրաւիրելով...

Այդ ազդանշանն էր, սկսեց քստմնելի գործը. մինչեւ կէս գիշեր սպանեցին 35 Հայեր. այնուհետեւ երեք օր ու գիշեր լսւում էր անդադար Բագւի փողոցներում ի մեծ ամօթ քրիստոնեայ ցարական կառավարութեան՝ «Հրմանի տըր, վուրըն — Հայ է, խփեցէք» վայրենի աղաղակը, որ կարծես, այսօր էլ դեռ լսւում է իմ ականջում, չնայած անցել է քառորդ դար...

Յանկարծակի եկած հայ ժողովուրդն ընդհանրապէս եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մասնաւորապէս, այնուամենայնիւ կարողացան թանգ արժեցնել հայկական կոտորածը, նիւթուած եւ կազմակերպուած ցարական սատրապների ձեռքով...

Պարտիզանական կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան փետր. 7ին Դանիրթափա թաղում, Տօրգովի եւ հայկական փողոցներում։ Նիկոլ-Դումանն էր գլուխ անցել 1-2 տասնեակ քաջերի. այն Դումանը, որ արդէն պատկառելի յեղափոխական - հայդուկային անցեալ ունէր, որ քանիցս անգամ յաղթականընդհարումներ էր ունեցել Բողազ Քեասանում, Խանասորում եւ Դերիկում ընդդէմ Տաճիկների ու Քրտերի...

Հարուստ Աղամեանի գիմադրութիւնը, ինչպէս եւ գլխապետ Բախտամեանի բռնած դիրքը, արեամբ ողողած թաթարներին ուժինաւոր անելը նոյնպէս կը մնան անմոռանալի, բայց այն, ինչ որ արաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բագւի Կոմիտէն յանձինս իր խիզախ մարտիկ Դումանի, դա գերազանց էր ապառածից եւ հմայող տպաւորութիւն թողեց ոչ թէ միայն Հայերի, այլ եւ բոլոր ազգութիւնների ու յեղափոխական կուսակցութիւնների վրայ. այդ օրերին մանաւանդ ռուս սոցիալիստ-յեղափոխականները սերտ մերձեցման մէջ էին իրենց գաղափարակից Դաշնակցականների հետ եւ ամէն տեղ մեզ օգնում էին, ինչով կարողանում էին, որովհետեւ նրանք ամենից շուտ ըմբռնեցին, որ Հայերին կոտորել ցանկացող ցարական բռնակալութիւնը ուզում է յեղափոխական շարժումը խեղդել Կովկասում եւ տգէտ թաթարների ազգայնական ու կրօնական սոսր հակումներին յագուրդ տալ, որպէսզի նրանք եւս չվարակուեն յեղափոխութեամբ, ինչպէս Վրացիներն ու Հայերը։

Որ իրօք հայ-թաթարական կռիւները կազմակերպել են ու հրահրել փոխարքայ Գոլիցինը իր ճեռքով այդ ապացուցեց սենատոր Կուզմինսկին, նոյնը դեռ Կուզմինսկուց առաջ մատնացոյց էին արել Օրեստ Սեամին եւ այլ անկաշառ թղթակիցները, նոյն հանգամանքը կողմեցին եւ բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւնները, որոնք գործում էին նաւթային աշխարհում՝ Բագու, Բալախանի — Բիբի Էյբաթ, Սեւ քաղաք...

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բագւի Կ. Կ.ի կողմից խիզախօրէն ապացուցուեց ի լուր աշխարհի, որ փետրուար 6-9 արիւնոտ գործերի եւ կոտորածների մէջ մեղադրւում եւ ահաբեկման են ենթարկւում նահանգապետ Նակաշիձէն, ոստիկանապետ Դեմինսկին, ոստիկան (պրիստաւ) Մամեդ բէկովը, նրա օգնական Սուլթանովը եւ թաղական վերակացուներ՝ իշխան Միքելաձէն եւ Շահթախինսկին։

Մարտ 16ին գետին տապալուեց Միքելաձէն, մարտ 22ին մահափորձ կատարուեց Մահմեդբէկովի վրայ, իսկ մայիս 11ին ռումբը խօսեց եւ չան սատակ եղաւ մեր խիզախ Դրօի ձեռքով նահանգապետ Նակաշիձէն՝ Մետրոպոլ հիւրանոցի դիմաց։ Այս դատապարտելը Հ. Յ. Դ. որոշումը տպագրւած ստացել էր փոստով դեռ 2 ամիս առաջ եւ ամէն տեղ պահակ էր դրել իր աղօրմելի գոյութիւնը քարշ տալու համար, բայց անօգուտ անցան բոլոր նախազգուշութիւնները, որովհետեւ Դաշնակցութեան որոշումը լինում է անդրդուելի եւ անխուսափելի...։

Փետրուարեան արիւնոտ օրերին, հայերից սպանւեցին 205 հոգի, վիրաւորւեցին 121 հոգի, իսկ թուրքերից սպանւեցին 111, վիրաւորւեցին 128։

1905 թիւ օգոստոս 20–30, տեղի ունեցած ընդհարումների ժամանակ, թուրքերից սպանւեցին 270, իսկ հայեր եւ այլազգիներ՝ 130։

Ուրեմն երկու կոտորածների ընթացքում, թուրքերը ունին ընդամէնը սպանւած՝ 381, վիրաւոր 128, իսկ հայերը 335 սպանւած, 121 վիրաւոր. սա էր «հայկական» կոտորածը...։

Սակայն հայերի նիւթական վնասներն անհելի չափերի հասան, որովհետեւ թաթարները ցոյց տւին իրենց մոնղոլական ցեղին յատուկ «բարեմասնութիւնը...»

Նրանք հրդեհի ճարակ դարձրին Բալախանին, Սաբունչին, Ռոմանին եւ Բիբիէյբաթը. 3000 վիշկաներից անվնաս մնացին 1763ը, միւս նաւթատներ կրակւեցին, վնասը հասաւ 25 միլիոնի. 30,000 բանւորութիւնը 3 միլիոն ռուբլու օրավարձ կորցրեց չորս ամսուայ ընթացքում։

Բագւի երրորդ ընդհարումը տեղի ունեցաւ 1905 թւի նոյեմբեր 20—25ը. այս անգամ ցարական բռնակալութիւնը գործեց բացարձակ կերպով, առանց քօղարկւելու. այդ երրորդ, խուլիգանական անունով մկրտուած ընդհարումը յաջորդեց նոյեմբերեան խանդավառ օրերին։

Հոկտեմբեր 17ի հռչակաւոր մանիֆեստը իւր խոշոր արձագանգներն ունեցաւ համայն Ռուսաստանում ընդհանրապէս եւ բանւորական ու դրամատիրական քաղաքում (Բագւում) մասնաւորապէս։

Հոկտեմբեր 19ին, 1905 թիւ, Բագւի Պարապետի վրայ հաւաքւել էին յեղափոխական բոլոր կուսակցութիւնների երկսեռ հոծ խմբերը, իրենց յատուկ յեղափոխական դրօշակներով. այդտեղ էր ծածանւում եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան սպիտակ դրօշակը՝ «կեցցէ՛ ազգերի համերաշխութիւնը» մակագրութեամբ։ Դաշնակցութեան սպիտակ դրօշակն այդ օրը կրկնակի նշանակութիւն ունէր՝ նախ ազատագրելը ցարական բռնութիւններից — մամուլի, խօսքի, ժողովի, անձի անձեռնմխելիութեան և խղճի ազատութիւնները, ապա ճիշտ վերաբերմունքը բոլոր ազգութիւնների հանդէպ ընդհանրապէս եւ թաթարների նկատմամբ մասնաւորապէս...։

Դաշնակցական խմբերը սպիտակ դրօշակով պտտեցին Բագւի Թրքական թաղերը. բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւններն աւուր պատշաճի ճառեր արտասանեցին, ապա գրոհ տալով Բայիլի բանտի վրայ՝ ազատեցին տեղն ու տեղը բոլոր քաղաքական բանտարկեալներին. իւր յեղափոխական եւ մարտական կեցւածքով ինչ ասել կ'ուզէ, որ այդ օրն աչքի զարնեց դարձեալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը...։

Անցած հոկտեմբերեան խանդավառութիւնները եւ համայն Ռուսիոյ քաղաքներում տիրեց սեւ ըէակցիան, գլուխ բարձրացրին խուլիգաններն ու սեւ հարիւրակները։ Յետ առան տուած ազատութիւնները եւ սկսեցին ջարդեր հրէաներին, ուսանողներին, յեղափոխականներին եւ հայերին, մասամբ էլ վրացիներին։

Բագւի խուլիգանական շարժմանը մասնակցեցին ռուսական եւ թրքական սեւ հարիւրակները, հասարակութեան տականքները այդ երկու ազգերի, ապա ռուս կոզակները, թաթար, լէզգի եւ ռուս խուլիգանները։ Դրանք բոլորը միացած, Նիկոլայ ոճրապարտ կայսեր պատկերն առած ձեռները՝ դուրս եկան Բագւի փողոցները նոյեմ. 20ին եւ իրենց գժոխային ցոյցով ցրեցին նախորդ օրւայ տպաւորութիւնը։ Տեղի ունեցաւ մի նոր քստմնելի ջարդ, ի հարկէ հայկական, որովհետեւ ամէնից յեղափոխական ու գիտակից տարրը Կովկասում՝ Հայերն էին, որոնք վատ ու վարակիչ օրինակ էին հանդիսանում միւսների, գլխաւորապէս թուրքերի համար...։

(Շար.) ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

ՄԵԽԵԼԸ ԿՈՐՍՈՒԵՐ ԷՐ

Դոգաղակիր ինքնաշարժ մը տաքի օր, Լօրիանի մէջ դիակը կը փոխադրէր նաւագի մը, որ արկածի մը զոհ էր գացեր։ Ինքնաշարժը հասաւ այն գիւղը ուր թաղումը պիտի կատարուէր եւ ուր արդէն հաւաքուեր էին հանգուցեալ ազգականները, ծանօթները եւ քահանան։ Երբ կառքը բացին, տեսան որ դագաղը անհետացեր էր, անշուշտ մեռելն ալ միասին։ Ինքնաշարժին տօմստակամածը ճամբան կոտրեր եւ ինկեր էր, դագաղն ալ եաեւէն։ Իսկ վարիչը ազ Լուկէն եւ գնցումներէն, բան չէր իմացեր։ Պէտք եղաւ երեք քիլոմեթր ետ երթալ, գտնելու համար դագաղը, որ կը հանգչէր ճամբուն մէկ եզերքը։

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋԸ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱ[Ն] ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ[ՆԵՐ] ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԱՍԻ[Ն]

Խորհրդային Ռուսիո[յ] գաղին մասին,«Ցէյլի Թելէկ[րաֆ]»ի սիւնակներուն մէջ հետաքրքր[ական] տեղեկութիւններ կը հաղորդէ[...] տահական աշխատակից մը [...] ղենք հետեւեալ մասերը ի [...] թիւն անոնց որոնք գրախ[...] կը բաղդատեն մուժիկներու [...] րենիքը —

Օտարական անցորդին [...] կեանքը չափազանց միօրի[նակ] Մոսկուայի մէջ, տխրութի[...] կայ մարդոց հոգիներուն [...] դէմքերուն վրայ. անժպիտ [...] քեր, զուրկ ընդվզումի [...] արտայայտութենէ։ Խորհրդ[...] կառավարութիւնը կը յայտ[...] որ երկիրը ի վիճակի է արտադ[րած] իր երկրագործական արտա[դրու]թեանց կէսը։ Շատ տարօրի[նակ] է սակայն, երբ պետական խա[նութ]ներու առջեւ դուք կը տես[նէք] օրական երկու երեք ժամ, [...] ցին մէկ ծայրէն միւսը եր[կարող] բազմութիւն մը, որ ամէ[...] համբերութեամբ կը սպասէ [...] տեղ,ստանալու համար ամե[...] նշանակուած ուտելիքի բա[ժին]։ Օտար դեսպանատուններու [...] տօնեաները, եւ կարգ մը թ[...] կիցներ ու անպաշտօն այցել[...] իրենց գնումները կը կա[...] մասնաւոր խանութէ մը [...] նունը գրեր են բաց չուկա[յ ...] տեղ կը ծախեն միս, ձուկ [...] բայց չափազանց սուղ [...] կից երկիրներու դեսպանատ[...] իրենց երկիրներէն բերել [...] ուտեստեղէնի անմիջական [...] թերը — կարագ, հաւկիթ, [...] սեր եւայլն, շնորհիւ դիւանա[...] տական մենաշնորհի։ Այնպ[...] Արեւմտեան Եւրոպայի ն[...] յաջուցիչներուն համար [...] պատիւ է սեղանակից ըլլա[լ ...] նակ, բիւզանդական դեսպա[...]

կեանքը չափէն աւելի [...] Մոսկուայի մէջ,մանաւանդ [...] րականներուն համար, որոնք [...] ուած են օտար թղթադր[...] փոխել պետական դրամ[...] մօտ, շատ վար սակով։ [...] միակ միջոցն է չձանձր[...] համար տեղական կեանքի [...] րինականութենէն։ Հակառա[կ ...] խիստ միջոցներ եւ օրէն[...] կան հագուստ-կապուստի [...] կիներու արդուզարդը օտ[...] մէջ, աչքի կը զարնէ։ Միայ[ն ...] գործավարներու կիներն ու [...] ները իրաւունք չունին ո՛չ գ[...] ղէններ եւ ոչ իսկ մետաք[...] հագուստներ կրելու։ Եթէ [...] կին համարձակի չափազանց [...] արդուզարդը, քննութիւն [...] կատարուին ստուգելու համար [...] ամուսնոյն կամ հօր համ[...] աղբիւրները։ Իրականին մէջ [...] քիչ թիւով դեկավարներ [...] կեցիկ գիրք ունին օրինակ Ս[...] ցիկին Լունաչարսքիները [...] իբրեւ գրական դէմքեր, [...] կը վայելեն իրենց աշխա[տու]թեան արդիւնքը։ Խորհրդ[...] Ռուսիոյ մէջ միայն մօտ[...] խաղաւորներն են որ իրա[...] ունին այդ բանին։ Սուտ է [...] կ'ըսեն թէ թատրոն, շա[...] եւն. ձրի են բանուորներուն [...] գեղչուած գիներով տոմսեր կ[...] նուիրաբանուորներու բայց օ[...] ձերու ժամանութեամբ անմ[...] կը հայտագ բազմութիւն[...] ընկերային ոչ մէկ կապ [...] թիւն ունի օտարականներու [...] տեղացիներու միջեւ։ [...] պարզ այցելութիւն մը օտա[...] րեկամի մը բնակարանը, կա[...] տեղի կու տայ։ Միայն պաշ[...]

...ն ընդունելութիւններու ժա...անակ, խորհրդային պաշտօնա...ներնըկըհամարձակին եւրոպա...ն իմաստով երեկոյեան հագուստ...ներ: Նկատի ունենալով որ ա...ագնիլ ... գէմք մը յատկանիշ...ծին մէկն է «բուրժուա» գա...կարգին, գործավարները ...ինք սովորաբար մօրուք չունին, ...ն ածիլուիլ երկու օր այդ ան...ւ ընդունելութիւններէ առաջ, ...պէսզի չնկատուին վտանգաւոր ...ագիմականներ: Պատահած ... որ ոչ - կոմունիստ երիտասարդ...ր մահուան պատիժէ ազատած ... շնորհիւ իրենց երկու-երեք ...ուան մօրուքին:

* *

Նոյն թերթին պերլինի թըղ...ակիցը տեսակցութիւն մը ունե...ած է անցեալ օր Մոսկուայէն ...երադարձող ռ՚չ-ռուս գիտական ...նձնաւորութեան մը հետ՝ ահա...ասիկ թէ ինչպէս կը նկարագրէ ...խորտակութեան վերաշինութեան ...մար յառաջ տարուող աշխա...ութիւնները — պոլշեւիկները իր ...ագիրներուն հետ կը խաղան ...նպէս, ինչպէս յամառ երախայ ...մը իր խաղալիքներուն հետ: Ար...էն իսկ քանդիր են անոնց մեծ ...մասը, եւ Ճապոնն ալ պիտի ...ծ ոչ՚ին չուտով: Ռուսաստան ...ացի գիտական քննութիւններ ...կատարելու համար, բայց յուսա...կար եղաւ երբ տեսայ ռուսական ...գործարանները, ինչ որ կը կա...տարուէր այնտեղ նպատակ ունէր ...ոլիշները խաբելու: Երկիրը դուրկ ... ճարտարարուեստական վերա...նունդի համար անհրաժեշտ ե...ող ամենէն հիմնական միջոցնե...էն պոլշեւիկները ամէն բանի ...խօսքով կը սկսին ու խօսքով կը ...իրջացնեն, գործադրութեան ա...ռեն ամէն ինչ կը քանդեն որով...հետեւ չունին գործնական փոր...ձառութիւն: Մեքենաներու լեզուէն ...լ չեն հասկնար: Ամերիկայէն ...բերուած բազմաթիւ մեքենա...ներուն կէսը արդէն փճացուցեր ...ն: Օտար արհեստաւորներ կան ...Ռուսիոյ մէջ սորվեցնելու համար ...այինչ կամ այնինչ մեքենա...յին գործածութեան ձեւը:

Պոլշեւիկները կ՚ըսեն թէ գոր...ծառութիւն չկայ Ռուսիոյ մէջ: ...արմանալի չէ ատիկա, քանի որ ...Մերիկայի մէջ մէկ մարդուն ...ելիք գործը Ռուսիոյ մէջ կը ...տարեն տասնըհինգ հոգի: ...ւսուած եղէնի գործարանի մը ...էջ կ՚աշխատին, օրինակ, 1,030 գործա...ւորներ, մինչ նոյն գործը Ամերի...կայի մէջ կարելի է ընել 16 ...պաշտօնեաներով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԻՆԵՑԻՆ ՈՒ ՅԱՆՁՆԵՑԻՆ

Հայաստանի մէջ բարձր ձայնով կատարուած շինարարական գործերէն՝ Երեւանի եւ Լէնինականի ելեկտրաջրակայանները շինուեցան ու յանձնուեցան իրենց տէրերուն:

Արդարեւ, «Խորհ. Հայաստան» (11 յուլիս) կ՚ըսէ թէ Ընդրկովկասի գործավարներու խորհուրդին որոշումով յիշեալ երկու կայանները եւ բնածուխի գործարանը պիտի յանձնուին Անդրկովկասեան «Ջակգորնոխիմ տրեստ»ին:

ՊՈՌՆԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Գործավարներու խորհուրդը հրատարակութեան տուաւ իր մէկ որոշումը, որ կը թելադրէ միջոցներ ձեռք առնել արգիլելու համար պոռնկութեան տարածումը: Մասնաւոր մարմիններ պիտի պայքարին պոռնկութեան, եւ սեռային հիւանդութիւններու դէմ, պաշտպանելով անտէր կիներու աղջիկները:

ՃԱԳԱՐԱԲՈՒԾՈՒԹԻՒՆ

Կը խորհուի Հայաստանի մէջ բանալ ճագարաբուծական կայաններ:

«Զանգ» ճագարաբուծարանը պիտի ունենայ 150 էգ եւ համապատասխան ձեւով արու ճագար: Այսպէս տարեկան պիտի արտադրուի 3000:

Արդէն սկսած են շինել մասնաւոր շէնքեր ու վանդակներ: Հիւանդ ճագարներուն համար պիտի շինուին առանձնարաններ: Մոսկուայէն պիտի բերուին ճագարներ եւ մասնագէտներ: Գալ տարի Մոսկուայի ճագարաբուծական դասընթացքներուն հետեւելու համար, որոշ թիւով ուսանողներ պիտի ղրկուին Երեւանէն:

Շահալիի մէջ եւս պիտի բացուի ճագարաբուծարան մը: Այսպէս շուտով Հայաստան պիտի կրնայ արտածել ճագարի միս եւ մորթ:

ԵՐԱԺԻՇՏ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Մոսկուա երկրորդ մրցանակ մը եւս տուաւ երաժիշտ Ա. Տէր Ղեւոնդեանի, իր ռազմական քայլերգին համար:

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի բարձրաձայն շինարարութեան մասին Նոր նկարագրական մը եւ«Խորհ. Հայաստան»էն (13 յուլիս) —

Ղարաքիլիսայի քիմիական հակայ գործարանին շինութեան յատկացուած է 5 միլիոն ռուբլի:

Ամբողջ շինութիւնները կը բաժնուին երեք մասի.

Առաջին մասին մէջ են գրասենեակ-աշխատանոցը, արհեստանոցը, գործարանը, մթերանոցը:

Երկրորդ եւ երրորդ մասերուն մէջ են բանուորական շէնքերը:

Շինութիւնները կը կատարուին դանդաղ: Մասնաւոր շինարարական ծրագիր ու յատակագիծ չկայ: 500 բանուոր կ՚աշխատին այստեղ, բայց տեղեկութիւն չունին յատակագիծի մասին: Ցաճախ անոնք չեն աշխատիր, 2-3 ժամ դադար կ՚ընեն, որովհետեւ շինութեան նիւթերը կը պակսին:

Եւ երբ շինութեանց նիւթերը կը բերուին, անոնք կը թափուին հեռուն, այս պատճառով ահագին բանուորական ուժ կը սպառուին:

Ոչ աշխատանքի ղեկավարութիւն կայ, ոչ ալ արհեստագիտական հսկողութիւն կայ: Գործարանին համար բերուած են 18,000 կտոր քար, որ անգործածելի է:

Երբ բանուորները կը գանգատին, անմիջապէս գործէ կ՚արձակուին: Մայիս ամսուն 32 արհեստաւոր բանուորներ կը ձգեն գործը ու կը մեկնին վարչութեան կոպիտ ընթացքին պատճառով:

Բանթողութիւնը եւս համաճարակ է դարձած: Մարտ ամսուն կ՚աշխատէին 230 բանուոր, 57 հոգի բացակայեցան առանց պատճառի: Ապրիլին կ՚աշխատէին 359 բանուոր, 219ը չաշխատեցան առանց պատճառի: Մայիսին կ՚աշխատէին 407 բանուոր, 345ը գործի չեկան առանց պատճառի,

Ուրիշ երեւոյթ մը. Մայիս ամսուն, բանուորներուն վճարուեցաւ 30,231 ռուբլի եւ 11,848 ռուբլի ալ պաշտօնեաներուն: Կը հետեւի թէ պաշտօնեաները նոյնքան շատ են: Բանուոր մը կը գանգատի եւ կ՚ըսէ թէ «Երկու բանուորին կ՚իյնայ մէկ պաշտօնեայ»:

Բանուորական հիւղակները անձրեւի ատեն կը լեցուին ջուրով: Կը բողոքեն, բայց անօգուտ:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Փաթէ ընկերութեան ձայնագրական արուեստանոցը հրապարակ հանած է երկու ձայնաթիթեղներ (disque) Կոմիտասի մշակած հայ ժողովրդական երգերէն, զորս երգած է հայ երաժշտուհի Մարգարիտ Բաբայեան: Այդ ձայնաթիթեղներուն թիւերն են 9090, 9091 Pathé (19 Rue des Bernardins):

Գիտական մարզը կը յիշէ յետոյ մանրամասնութիւններու որեւայ կենցաղի մասին, աւելի առուր քան վերը յիշուածները — Մէկ նարինջը 4 շիլին (24 ֆրանք), պզտիկ ծրար մը շոքոլա 3ուկէս շիլին (15 ֆրանք):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ — 1923էն ի վեր է որ հոս հաստատուիլ սկսեր է հայ գաղութը, եւ այսօր արդէն 1500-1800ի մօտ թիւ մը կը կազմէ, որմէ ամէն ազգային կեթական գործունէութիւն կարելի է սպասել: Ամէն տեսակ կազմակերպութիւն կայ այս գաղութին մէջ, որ նաեւ կը պահէ երեք շաբաթական, ժողովներու եւ հանդէսներու համար: Այսպիսի շրջանի մը մէջ, անշուշտ կարելի է դպրոց մը բանալ՝ մեծ թիւով տեղական փարժարաններուն յաճախող եւ օտար լեզուն թոթովող մանուկներուն՝ իրենց ազգային լեզուն ու պատմութիւնը սորվեցնելու, ապագայ հայ քաղաքացիներ պատրաստելու համար: Ի՞նչ է սակայն պատճառը որ այսքան անհոգ ու անտարբեր կը վերաբերուինք դէպի նոր սերունդը: Ինչո՞ւ հասարակական ջանքեր չթափուին նուազագոյնով դուրս գալու այս վատ կացութենէն: Մենք պարտական ենք ամէն ջանք թափելու գէթ մեր խիղճը հանգստացնելու համար: Եթէ ամէն մէկ հայրենակից իր աւելորդ ծախքերէն փոքր մաս մը արամադրէ կրթական գործին, ուրիշ ոչ մէկ դժուարութիւն կը մնայ:

Վիէնի մէջ այսօր եօթներորդ տարին է որ հայութիւնը հաստատուած է եւ այս եօթը տարուան ընթացքին, եղեր են մասնակի ձեռնարկներ, փոքրերը դաստիարակելու, եւ սակայն, առանց ծրագրին արդիւնքի յանգելու:

Վերջերս Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղւոյս կոմիտէն իր ակումբ բազման հանդէսին (մարտ 30) յայտարարեց թէ փոքրիկներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալու համար, ծրագիր մշակած է եւ արդէն ընտրած կրթական գործով զբաղող մասնաւոր մարմին մը:

Մայիս 29ին, տեղւոյս Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնը մեզ կը հրաւիրէր ժողովի մը: Կոմիտէն իմանալով որ այդ հրաւէրը դպրոց մը բանալու շուրջ խորհրդակցելու համար է, անմիջապէս կ՚ուղարկէ իր ներկայացուցիչները: Այսպէս կը գումարուին երեք ժողովներ, գաղութիս բոլոր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն ներկայութեամբ: Կ՚ընտրուի դիւան մը բոլորին համաձայնութեամբ, երեք քաղաքական հոսանքներու ներկայացուցիչներէն:

Դիւանը մէկ ժողով կը գումարէ եւ կ՚որոշէ յունիսի սկիզբները հանգանակութիւն կատարել գաղութին մէջ, ի նպաստ դպրոցին: Անցան յունիսը եւ յուլիսը ու տակաւին ոչ մէկ ձեռնարկ եւ ոչ մէկ յայտարարութիւն: Գաղութին մէջ ալ եռանդը սկսած էր դէպի դպրոցի ձեռնարկը, դարձեալ տիրել կը սկսի թուլութիւնը, դիւանի լռութեան հետեւանքով, եւ կ՚իմանանք որ դիւանը բացի իր առաջին ժողովէն, ուրիշ ո՛չ մէկ ժողով է գումարած: Այս առթիւ հարց կուտանք հրապարակաւ Տիկնանց Միութեան թէ՝ ի՞նչ եղաւ իր ձեռնարկին հետեւանքը, թէ ինչո՞ւ դիւանի անդամ ռամկավարներն ու հնչակեանները ժողովի չեն գար, հակառակ մեր ներկայացուցչի քանիցս հետապնդումին:

Կը սպասենք այս հարցման պատասխանին, ընելու համար մեր վերջին խօսքը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

Վիճակագրական մասնաւոր կամ պաշտօնական դիւաններ հրատարակեցին 1930ի առաջին վեցամսեայի առեւտրական շարժման մասին թուանշաններ, որոնք թէ միջազգային փոխանակութեանց նուազումը ցոյց կուտան եւ թէ անոնց արժէքին անկումը:

Միացեալ Նահանգներու մէջ, առաջին վեցամսեայի արտածումները կը հասնին 5 միլիառ 79 միլիոն տոլարի, ուրեմն 543 միլիոն պակաս՝ 1929ի առաջին վեցամսեայի արտածումներէն: Իսկ ներածումները որոնք հասած են, 1 միլիառ 735 միլիոնի, կարելի չէ ամբողջովին մոգնել առաջին վեցամսեայի հաշւոյն, քանի որ վճարումներու մէկ մասը պայմանաւորուած են յաջորդ տարուան համար: Վիճակագրական մանրամասնութիւնները ցոյց կուտան նաեւ թէ մանուանց յունիսի մէջ է որ ամէնէն աւելի նուազած են փոխանակութիւնները:

Գերմանիոյ մէջ, առաջին հինգ ամիսներու արտածումն էր՝ 5 միլիառ 295 միլիոն, ներածում 4 միլիառ 890 միլիոն, անցեալ տարի այս թիւերը նոյն շրջանին կը հասնէին, արտածում՝ 5 միլիառ 468 միլիոն, ներածում՝ 5 միլիառ 733 միլիոն:

Զուիցերիոյ մէջ՝ արտածում վեց ամսուան մէջ 930 միլիոն ֆրանք, 90 միլիոն պակաս անցեալ տարուընէ, ներածում՝ 1 միլիառ 287 միլիոն, 23 միլիոն պակաս անցեալ տարուան նոյն շրջանի գումարէն:

Ֆրանսա: Առաջին վեց ամիսներու ընթացքին ներածուած են 30 միլիոն 461,000 թոնօ ծանրութեամբ ապրանքներ, անցեալ տարուան նոյն շրջանի 28 միլիոն 587,000 թոնային փոխարէն: Իսկ արտածումներն եղած են 19 միլիոն 304,000 թոնօ: Իսկ դրամական արժէքով գնահատուած, անկումը եղած է 30 միլիոնէն 26 միլիոն, ներածումներուն համար, 24 միլիոն 717 հազարէն 22 միլիոն 600 հազար արտածումներու համար:

Առեւտրական գործունէութեան նուազումը ուրեմն ընդհանուր է: Արդէն գիտէինք: Բայց ինչ որ անծանօթ կը մնար չատերուն, այն էր թէ Ամերիկայի գործերը նուազած են վերջին ամիսներու ընթացքին, հակառակ ամերիկեան տնտեսագէտներու կարծիքին, թէ տնտեսական տագնապը նուազելու վրայ է Միացեալ Նահանգներու մէջ: Թիւերը հակառակը ցոյց կուտան:

ՏԻԿԻՆ ՆԱՆՍԷՆ ԵՒ Հ. Մ. Ը. Մ.

Տիկին Նանսէն, իր ամուսնին մահուան առթիւ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ ուղղուած ցաւակցութեան համար, շնորհակալութեան հեռագիր մը ուղղած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԴԺԲԱԽՏ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ

Մեր ուրբաթ օրուան թիւով գրած էինք թէ բանուոր գրիգորեան կորսնցուցած էր մտային հաւասարակշռութիւնը, սպաննելով իր մէկ զաւկին շոգեկառքէն իյնալը: Այս մասին տեղեկութիւն տրուած էր փարիզի Հայոց եկեղեցիին, որպէսզի անհրաժեշտ մխիթարութիւնը եւ օգնութիւնը հասցնեն դժբախտ ընտանիքին, որ կը բաղկանայ հիւանդ հօրմէ մը, մօրմէ մը եւ երեք փոքր զաւակներէ: Փարիզի Հայ կարմիր խաչը, անմիջապէս օգնութեան փութալով, կը գրէ մեզի.—

«Այսօր իսկ այդ ընտանիքին ղրկեցինք հարիւր (100) ֆրանքի օգնութիւն մը եւ նամակ մը, պահանջելով անունն ու հասցէն այն հիւանդանոցին, ուր կը դարմանուին ընտանիքին պետրն ու իր արկածեալ զաւակը, որպէսզի հարկ եղած դիմումը ընելէ վերջ կարենանք զբաղիլ այս դժբախտ ընտանիքով»:

"ՅԱՌԱՋ„Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 64 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

1900ի գարնան սկիզբներն ...գեր ձիւն կար: Աւէի սպա...նութեան վերաբերմամբ լրտես...ները էին Աւէի հօրեղբօր տղայ ...Մանուկը եւ շուշամերկցի Մո...ս-Խոնէն:

Սերոբի սպաննուելուց մին...ւ էղ տանն Աւէն երկու ան...մ գացած էր Մուշ կուսակա...քով: Ամբողջ երկիրը բա...րձակ մատնիչ կը կոչէր ...ան: Մատնիչ կը պատային ...ււ Շէնքաւ Կրպուին:

Աւէն կառուխէն կառավա...ւթեանը լուր տուած էր թէ՝ ...թէ ինծի սպաննեն՝ հօրեղ...բօրս տղան ինծի սպաննել ...ուած կ՚ըլլայ»:

Մենք իմացեր էինք, որ Ա...ն կառավարութենէն առած ...ղերը կնոջ գդակի տակն է ...րած: Որոշեցի, որ Յարու...թիւն, Ղազար, Զաթալբաշ, Ա...մ, Խնձեցի Սարգիս, Տալւորիկու Գեասօ-Մագօն, Սիմոն, Մշեցի Արամ՝ երթան Աւէի վերայ, խուզարկէին իր զէնքն ալ (զուռը պահել, իրեն ընկերներու մասին հարցուփորձ անել եւյլն.) առաջուց որոշեցի: Նոյն գիշերը պիտի սպաննուէր Շենըքայ Կրպօն, որի համար առոշեցի Գէորգ, Համբարձում, Թորոս եւ էլի մի ընկեր: Ուռքերս էլի կը ցաւէին: Տղերքը գացին եւ առաւօտ դարձան կատարելով իրենց պարտականութիւնը:

Աւէի սպանութեան մասին Յարութիւնը ինծի պատմեց այսպէս.

Լրտեսները մեզ ըսին, թէ Աւէն կը պատրաստուի եւ վաղը առաւօտ Մուշ պիտի գնայ կուսակալի քով: Ներս մտնողները ներս մտանք, դուրս կայնողները, դուրս կայնեցանք: Ճանապարհ գնալու համար գաթա եփել կուտար:

Որոշուած էր, որ Աւէի երկու տղան չպիտի զարնէին: Երկուսն ալ կը փախնին քիւրտերէն քծրելով: Փախած տանն 18 տարեկան փոքր տղան կ՚իյնայ: Այդ տանն Գեամօ-Մագօն զարկած է հրացան: Վերջը այդ տղան առողջացաւ, բայց քիչ մը կը թափէ:

Երբ տղերքը ներս կը մտնեն Աւէն ոտքի կ՚ելլայ ու կ՚ըսէ.

— Համբեցէ՛ք, համբեցէ՛ք, նստեցէ՛ք:

— Նստելու ժամանակ չունինք,— կ՚ըսեն տղերքը,— պատմէ՛ տեսնենք քու ընկերներդ:

Կնոջ երկու եղբայրներն ալ հոզ են եղեր, որոնք Կէլիեկուզան Սերոբի վրայ լրտես էին:

— Ախպէ՛ր, կ՚ըսէ,— նստէ՛ք, էլի կը պատմեմ, նստէ՛ք:

— Նստելու ժամանակը չէ,— կ՚ըսեն ձայներնին բարձրացնելով,— շուտ ըրէ պատմէ:

Այդ ատեն Զաթալբաշ Արամը դիպցիպլինայի չենթարկուելով, կը թողու տան կէս պատուած թաւլայի ծակէ իր գիրքը եւ կուզայ տղայոց քով, որովհետեւ կ՚ուզէ մէկն ու մէկը անպատճառ ինքը սպաննած ըլլալ: Կը զարնէ հրացան մը, կ՚առնէ Յարութիւնի հրացանի զօնդախն ու աչքը կը կորսի, եւ կը վիրաւորէ Յարութիւնի ձեռքը: Կը զարնեն կնոջ, կնոջ երկու եղբայրները: Յարութիւնը կը վերցնէ կնկան գդակը, որ շատ ծանր է եղած:

Սարգիսը կ՚ըսէ.

— Տղե՛րք, շանորդի Աւէն ազատուեցաւ:

Բովերնին մռմռուցկի տուած էի, անմիջապէս կը վառեն ու կը փնտռեն: 3 տարեկան հարթու մը յատուէ կծկած կը գտնեն:

— Դուրս արի՛, պատմի՛ր,— կը պոռան ու կը քշրեն տղերքը:

Նա էլի կը կարկամի: Հրացանի ձայներից զիւղացիք ներս էին մտած տները ու զանները լու ամրացուցած, գիտէին որ էգ օրը «տղերքը Աւէի հարսնիքը կը կատարէին»:

Ծրագը մարած ատեն՝ Յարութիւնի թուքի տակէն ընկեր էր Աւէի կնոջ գդակը: Աւէի հարսներից մէկը էգ գդակը կը նկատէ, անմիջապէս դրամները կը հանէ եւ գդակը նոյն տեղը կը գցէ: Աւէն կը փախնի, կը մտնի հարսի յատակը: Տղերքը նորէն կը գտնեն, կը բռնեն ու կ՚ըսեն.

— Ըսէ ընկերդ:

Նա մինակ կըցեր է ըսել.

— Կուսակալը ինծի ըսաւ՝ «Եա քեզ նման մի հաւատարիմ ալ ունիմ՝ Կէլիեկուզանցի Սամսոնը»:

— Կէլիեկուզանցի Սամսոնը ո՞րն է,— կը հարցնեն տղերքը:

— Քեաթիրը:

— Կէլիեկուզան երկու քեաթիր կայ, էգա ո՞րն է:

— Քեաթիր Կիրակոսը:

«Աւէի խոլքը գլխից բոլորովին գնացած էր», ըսաւ ինծի Յարութիւնը, «ինչ որ ալ կ՚ըսէինք, անկարող էր պատասխանելու: Զարկինք սպաննեցինք ու եկանք»:

— Տղայ, ձեռքդ ի՞նչ է եղեր,— հարցուցի ես Յարութիւնին:

Գլորուեցայ ընկայ՝ ցաւեց,— սուտ խօսաց Յարութիւնը, որովհետեւ գիտէր, որ շատ կը ծեծէի Զաթալբաշ Արամին դիսցիպլինային չենթարկուելուն եւ բասծ տեղը չկանգնելուն համար: Հրացանն ալ տակն էր դրեր, թէ չէ ես կը հասկնայի, որ գլորուելու բանը չէ էդիկը: Երկու ամիսէն վերջ առողջացաւ:

* *

Եկան Շէնքը գրկած ընկերները: Նրանք պատմեցին ինծի թէ՝ «մեր նախկին ընկեր Շենըքայ Մանուկը կանչեցինք եւ յայտնեցինք մեր մտադրութիւնը Կրպօն (*) սպաննելու մասին: Նա շատ ուրախացաւ եւ միացաւ մեզ հետ այդ իրիկունը սպաննելու համար:

(Շար.)

(*) Օր մը Շէնքը բոլորը կ՚երթան եկեղեցի: Նաեւ Կրպօն: Ջախչըպան (ջադացպան) Սամսոն կ՚ըսէ. «Մեր մէջ սատանայ կայ, թող դուրս ելնէ եկեղեցիէն չէնէ ես դուրս կ՚երթամ (ծասկցնելով Կրպօյին)»: ԱՆԴ.

ուիրակները հաստատեցին երկու երկիրներու միջեւ մաքսային միութեան մը օգտակարութիւնն ու կարելիութիւնը։ Մշակեցին նախապատրաստական միջոցներու ծրագիր մը, որ պիտի ենթարկուի երկու երկիրներու կառավարութեանց հաւանութեան։ Ծրագիրը գործադրութեան պիտի դրուի սեպտ. 1ին։ Ջանք պիտի թափուի որ Եւրոպայի շուկաներուն մէջ նախընտրութիւն տրուի Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ երկրագործական արտադրութիւններուն։ Մասնագէտներ պիտի աշխատին այս ծրագրին իրականացման։

Ձեխօսլովաքիոյ տեղեկութիւն պիտի գրուի խորհրդաժողովին աշխատանքներուն մասին։

Ընդհ. գործադուլ Հիւս. Ֆրանսայի մէջ

Անցեալ շաբթու Ռուպէ-Թուրքուանի բանուորները դիմեր էին Աշխատանքի նախարարութեան, անոր միջնորդութեամբ կարգադրելու իրենց եւ գործատէրերու միջեւ վէճը, որ ծագեր էր ընկ. ապահովագրութեանց առթիւ։

Բանակցութիւններն ու նախարարին միջամտութիւնն ալ ձախողեցան։ Այս պատճառով ալ Լիլի շրջանի բանուորները զանազան հաւաքոյթներու մէջ, լսելէ յետոյ իրենց պատգամաւորներուն զեկոյցը որոշեցին ընդհ. գործադուլ յայտարարել եւ զայն կիրարկել երէկ, երկուշաբթի առաւօտէ սկսեալ։

Այս որոշման հետեւանքով, կ'ենթադրուի թէ մօտ 150 հազար բանուորներ պիտի դադրեցնեն աշխատանքը։

Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է արգիլելու համար հաւանական խռովութիւններ։ Աւելի 600 հոգինոց ոստիկան զօրքերու խումբ մը հասաւ Լիլ։ Իւրաքանչիւրը 30ական հոգինոց 50 դասակներ եւս պիտի ղրկուին։

Նոր կռիւներ Հնդկաստանի մէջ

Հնդիկ ազգ. խորհուրդի նախագահ Վալլապհայի Փաթէլի գլխաւորութեամբ, հսկայ ցոյց մը կատարուեցաւ Պոմպէյի մէջ անցեալ գիշեր։ Ցուցարարները գործադրեցին ընդդիմութեան նոր եղանակ մը, թաղերու գլխաւոր փողոցներուն մէջտեղը կկզած նստելով եւ այդպէս արգիլելով երթեւեկը։

Հեղեղանման անձրեւ կը տեղար երբ ցոյցը սկսաւ. սակայն ցուցարարները առանց ազդուելու անձրեւէն, շարունակեցին իրենց ցոյցը, կրօնական երգեր երգելով։

Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ամէնէն առաջ ձերբակալեց Վալլապհայի Փաթէլը, անոր աղջիկը եւ ուրիշ ղեկավար մը՝ Մալաւիա եւ յետոյ ամբոխին ուղղեց ազդարարութիւններ որոնք անհետեւանք մնացին։

Կացութիւնը աւելի ծանրացաւ երբ մէկ ու կէս քիլոմէդրի վրայ սեղմ շարքերով կկզած հնդիկները մերժեցին շարժիլ։

Ոստիկանութիւնը յարձակում գործեց գաւազաններով։ Վիրաւորուեցան 200 անձեր, որոնց մէջ նաեւ կիներ։ Նոյնքան անձեր ալ ձերբակալուեցան։

Փաթէլի ձերբակալման հետեւանքով. Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդը սուգի օր յայտարարեց։ Բամպակի հիւսկի գործարաններ անմիջապէս դադրեցուցին ամէն աշխատանք։

Ռուսական ապրանքներուն դէմ արգելք

Ամերիկա վերցուց խորհրդային ապրանքներու դէմ դրուած արգելքը։ Փայտի խմոր բեռցած 70 նաւեր պիտի կրնան իրենց բեռը պարպել ամերիկեան նաւահանգիստները։ Արգելքին այս վերացումը սակայն չպիտի դադրեցնէ «բռնի աշխատանքով» արտադրութեան եւ փայտի խմորի պատրաստութեան դէմ բացուած քննութիւնը։

Խորհրդային մամուլին բողոքը

Խորհրդային թերթերը բողոքի բուռն յօդուածներ կը հրատարակեն Միացեալ Նահանգներուն դէմ, ռուսական ապրանքներու վրայ դրուած արգելքին հետեւանքով։ «Պրաւդա» կ'ըսէ թէ խորհրդային ճարտարարուեստի դէմ այս պայքարին պատճառն այն է որ կը վախցուի թէ հնգամեայ ծրագրի իրականացումով. Խորհրդային Միութիւնը պիտի կրնայ Միացեալ Նահանգներու դէմ կռուիլ, աշխարհի շուկաներուն վրայ։

Ֆրանսեւլեհական համաձայնութիւն մը

Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի միջեւ կարեւոր համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ օդանաւային հարցերու շուրջ, հետեւեալ կէտերու վրայ։

Փոխադարձութեան հիման վրայ, երկու երկիրներու միջեւ, օդանաւային գիծերը պիտի շահագործուին մէկր ֆրանսական միւսը լեհական երկու ընկերութիւններու կողմէ։

Երկու կողմերը հաւասարապէս պիտի օգտագործեն արհեստագիտական պէտքերու համար հիմնուած կայանները։

Օդանաւերու յատուկ կազմածներու եւ գործիքներու վրայ մաքսային դիւրութիւններ պիտի տրուին։ Օդանաւային արկածներու կամ պարտադիր վայրէջքի ընթացքին փոխադարձ օգնութիւն։ Թղթատարի փոխադրութիւն։

Համաձայնութիւնը գոյացած է հինգ տարուան պայմանաժամով եւ հնգական տարի երկարաձգուելու նախատեսութեամբ, համաձայն 1919 հոկտ. 31ի օդանաւային միջազգային դաշինքին։

Ֆրանսեւռուսական առեւտր. յարաբերութիւնները

Փարիզի խորհրդային առեւտրական ներկայացուցիչը Թումանօֆ մօտ օրէն կը մեկնի Մոսկուայէն, ուր խորհրդային իշխանութեանց հետ, ֆրանքեւռուս առեւտրական յարաբերութեանց զարգացման վերաբերեալ ընդարձակ ծրագիր մը մշակած է։

Ի միջի այլոց, նախատեսուած է Ֆրանսա մտցնել խորհրդային այն ապրանքները, զորս Ամերիկա կը մերժէ ընդունիլ։ Այդ ապրանքները բաղկացած են գլխաւորաբար փայտէ, փայտի խմորէ, զանազան մետաղներէ եւ ածուխէ ու կ'արժեն մօտաւորապէս 1 միլիոն անգլիական։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՃԱՓՈՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ.— Կեդր. Ճափոնի մէջ նոր ողողումներու հետեւանքով 15 անձեր խեղդուեցան։ Հազարէ աւելի տուներ փլան։

ԻՏԱԼՕ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ ի նպաստ իտալական ճարտարարուեստի արտադրութեանց գնման, Ռուսիոյ կողմէ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Սեբաստիոյ Քօչհիսարի հայրենակցական միութեան դաշտահանդէսը Սէն-Քլուի անտառին մէջ՝ Օգոստոս 17ին։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ Եոզկատի Ջափ գիւղի հայրենակցական միութեան պարգեւները.— 39՝ ժամացոյց թաշկինակ, 252՝ սիսի մեքենայ, 251՝ զարթեցուցիչ ժամացոյց, 361՝ կնոջ գուլպայ, 120՝ կնոջ վզնոց, 126՝ Ջաթի հերոսներու նկարը, 294՝ Ֆոնոկրաֆ 387՝ կնոջ պայուսակ, 471՝ կնոջ հովանոց։ Դիմել՝ հետեւեալ հասցէին Magar Vartabédianի, 51 Ave. du Bas Meudon, Issy les Moulineaux, Seine.

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանը փակ է Օգոստոս 1 — Սեպտեմբեր 1։ Իրենց մօտ գիրք ունեցողներէն կը խնդրուի շուտով վերադարձնել գիրքերը։

ՋՐԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Սըլիի (Շուազի-լը Ռուայի մօտ) մէջ պարտէզով բնակարան մը ձրիաբար պիտի տրամադրուի հայ ընտանիքի մը, որ պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.

1. Ունենալ հինգ զաւակ.

2. Ֆրանսահպատակ դարձած ըլլալ.

Կայ նաեւ տղոց համար բժշկական ձրի այցելութիւն.

Պէտք է ներկայանալ օգոստ. 2էն մինչեւ 10, եկեղեցւոյ ընդհ. քարտուղարութեան, հարկ եղած թուղթերով։

Անօգուտ է ներկայանալ Օգոստոս 10էն վերջ։

Ընդհ. քարտուղարութիւն (Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կեսարացի Յովսէփ Ալաճեան (38 տարեկան), հօր անունը՝ Բարսեղ։ Ասկէ 4 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ։ Իմացնել՝ Mme Serpouhi Edjidian, C/o L. Blanchon, Ste. Gullien en St. Alban (Ardèche).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

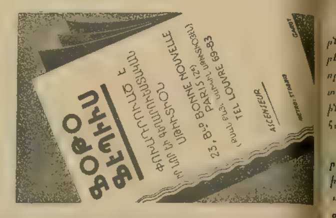

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10°)

MÉTRO : LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 880

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ 1930

6 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1332

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԴԱՒԱՆԱՆՔ ԱՄԲՈԽԸ

Ռամկավար անդաւանանք ամբոխը նորէն հրճուանքի մէջ է։ Դրօշակէ զուրկ այս յետադիմական խմբակը իր հոգիի և մտքի թշուառութեան դրօշը պարզած՝ կ'աւետէ իր ընթերցողներուն թէ՝ Դաշնակցութեան շարքերէն հեռացած են հինգ հոգի և ճակատ յայտարարած կուսակցութեան դէմ։

Խնդիրը հետեւեալն է։

Յունաստանի շրջանին պատկանող հինգ դաշնակցական ընկերներ դուրս վտարուած են կուսակցութեան շարքերէն՝ իրենց ծանր հակակարգապահական արարքներուն համար։ Եւ որովհետեւ տեղական եւ անհատական հաշիւներն ու կիրքերը տաք են, անոնք սկսած են գրի առնել իրենց դժգոհութիւնները, ինչ որ սովորական երեւոյթ մըն է պատիժի արժանացող անհատներուն համար։

Այսքանը միայն մեր նախկին ընկերներու մասին։ Աւելին ըսելու հարկ չենք տեսներ, ու կը հաւատանք որ վտարուածներն իսկ պիտի համոզուին իրենց սխալին։ Դաշնակցութիւնն անսայթաք պիտի քալէ իր ուղիղ ճանապարհով, դուրս մնացածները, նախօրօք կարող ենք ըսել, դատապարտուած են մոռացութեան։

Այս պզտիկ դէպքը ուրախութեան մատնած է ռամկավար օրգանը։ Սակայն տեսնելով որ շատ ինքնիրմէն եղած է, կ'ուզէ արդարացնել իր ընթացքը։ — «Այս որոշումը արժանի է ուշադրութեան, բայց ոչ անոր համար որ պայքարող նոր ոյժ մը կ'աւելնայ միր ծակառակորդ կուսակցութեան դէմ...»։

Դող, սիրտը դողդ։ Այո՛, իրական բացատրութիւնը, ռամկավարի հրճուանքին, վերի կակածամիտ տողերուն մէջ խտացած է։ Բաւական է որ հինգ հոգի ալ կը գտնուին՝ քար մը նետելու հայ կազմակերպուած ուժին դէմ։ Ռամկավարը ընդունակ է աշխարհի ամէնէն յետին մարդուն դաշնակցիլ, երբ խնդիրը Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելուն գայ։

Կ'ուզենք որ այս անդաւանանք ամբոխը հոս կանգ առնէ, և ինքնակոչ ուրախակիցը չներկայանայ մեր վտարուած ընկերներուն։ Այս առթիւ ստիպուած ենք նոյն իսկ մեր պատժած նախկին ընկերները պաշտպանել ռամկավար գռեհիկ մէջամտութեան դէմ։ Անոնք կուսակցութենէ վտարուելով, արդէն ենթարկուած են յեղափոխական շատ ծանր պատիժի մը, որ տրուած է Յունաստանի Շրջանային Ժողովի կողմէ, անշուշտ ցաւով, ու վստահ ենք թէ վտարուածներէն ոմանց համար, ամէնէն մեծ վիշտը պիտի մնայ այս արտաքսումը։ Բայց անգիտութիւն պիտի ըլլար այդ հինգ վտարուածները Ռամկավարներուն համակարծիք դարձնել, ու բարոյապէս սպաննել զանոնք։ Այդ կ'ըլլար աւելի ծանր, քան վտարումը։ Վտարուած ու պատժուած իսկական Դաշնակցականը երբեք հոտ ինկած չէ և չպիտի կրնայ իյնալ։ Անոր երակներու մէջ ներարկուած արիւնը չի կրնար հանդուրժել, ամէն պարագային ռամկավար ջրալի մտայնութիւնը։

Նկարագրի և բարոյական ըմբռնումներու այս տարբերութենէն զատ, երբ սկզբունքային խնդրին գանք, ռամկավար խմբակը իր հրճուանքին մէջ իսկ կը դառնայ ծիծաղելի։ Բարեբախտաբար այս անճարակներն ամէն քայլափոխին նոր փաստ մը կը հայթայթեն իրենց սնանկութեան։ Հեռացուածներու գաղափարներուն արձագանք տալու համար, ռամկավարական իմաստականութեամբ հետեւեալ հատուածը արտագրած է Փարիզի թերթը ըսելու թէ «վերջապէս Դաշնակցութեան մէջ սկսած է առողջ շարժում մը»։

Ահա այդ հատուածը.— «Յեղափոխութիւնը ամէն օր աւելի բուռն թափ ստացաւ, բայց երբեք անիկա համազգային համաժողովրդական գոյն չստացաւ... Քառասուն տարի ամբողջ արիւն թափեցինք Թուրքիոյ մէջ, բայց չեղաւ որ մէկ անգամ գոնէ, համաժողովրդական բռնկում մը ունենայինք ապացուցանելու համար որ մենք ազգովին մտած ենք ազատագրական պայքարի մէջ»։

Շատ լաւ։ Այս միտքը յայտնած են հինգ վտարուածները։ Կրկնենք մենք ալ։ Բայց, հետաքրքիր է գիտնալ թէ Ռամկավարը ի՞նչ առընչութիւն ունեցած է հայ ազատագրական շարժման հետ եւ ո՞ւր է եղած իր ուղեգիծը։ Մենք որքան գիտենք, Ռամկավար խմբակը եւ իր մտայնութիւնն ունեցող գանգուածը ոչ մասնակի եւ ոչ ալ ընդհանուր ապստամբութիւններուն համամիտ եւ մասնակից եղած են։ Հիմա, նոյն անդաւանանք ամբոխը կը մնայ։ Եւ սակայն, կարծել կուտան թէ «համաժողովրդական բռնկումի մը» համամիտ պիտի ըլլային։ Գոնէ մէջբերումին իմաստը այդ է։ Այսօր, եթէ բռնենք այդ գորշ գանգուածին օձիքէն, ու ապարէզ քաշենք ազատագրական պայքարի բեմին վրայ, ոտքերն ու ձեռքերը դողալ կը սկսին։ Մէկ անկիւնը պիտի քաշուի, ինչպէս քաշուած է այժմ, ու պիտի զբաղի բամբասանքով։

Ռամկավարները դատապարտուած են մնալու բամբասող խմբակ մը, որ միայն հակառակութեան համար կը հրճուի, երբ հինգ հոգի կը հեռացուին Դաշնակցութենէն... Ու կը տառապին, երբ 50ով ու 100ով նոր եւ թարմ երիտասարդներ կուգան խտացնելու մեր շարքերը։

Անդաւանանք ամբոխի անբուժելի հիւանդութիւնը։

Վ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

(Հ. Յ. Դ. Յունաստանի Տրդ Երջ. Ժողովի առթիւ)

«Նոր Օր» այս խորագրով կը գրէ (յուլիս 31).

Դաշնակցութեան 40 տարուան կեանքը կը ներկայացնէ միապաղաղ կայունութիւնը կարգապահութեան տեսակէտէն։ Եթէ պատահեր են կուսակցական քաղաքական գծի թեքումներ կամ հակակարգապահական ելոյթներ կուսակցութիւնը առանց այլեւայլի, պատասխանատուներու առիթ տուեր է կամ ուղղելու իրենց սխալը, ենթարկուելու կուսակցութեան բոլոր օրէնքներուն եւ կամ մէկ անգամէն մեկուսացուցեր ու արտաքսեր է այդպիսիները։

Դաշնակցութիւնը անողորմ է այս հարցի մէջ, մեծ կամ պզտիկ, հին կամ նոր տարբերութիւն չունին անոր համար։ Կարգապահութիւնը անոր միակ կենդանի ուժն է որ իրարու կը կապէ տասնեակ հազարներով ընկերներ, տասնեակ մը երկինքներու տակ։

Տրդ Երջ. Ժողովը այս տարի զբաղեցաւ նաեւ այս հարցով, ոչ թէ անոր համար որ կարգապահութիւնը խախտած էր, այլ անոր համար պարզապէս որ տեսակ մը անփութութիւն ու յարգանքի պակաս նշմարուած էր որոշ շրջաններու մէջ, դէպի կուսակցական օրէնքները ու պարտականութիւնները

Բոլոր պատգամաւորներու պահանջումով, որոշուեցաւ նոր տարեշրջանին տառացիօրէն գործադրել կանոնագրի բոլոր տրամադրութիւնները եւ չներել գիտակցաբար գործուած ոչ մէկ յանցագործութիւն։

Երջ. Ժողովը իր որոշումը առաջին անգամ գործադրողը ինք եղաւ, կուսակցութենէն վտարելով Սելանիկի հինգ ընկերները, որոնք կարգապահական ծանր թերացումներու մէջ գտնուած էին, իբրեւ արդարացում առաջ քշելով իրենց հին ու լաւ դաշնակցական ըլլալու առաւելութիւնը։

Այս օրինակը պէտք է վարակիչ ըլլայ բոլոր շրջաններու համար։ Պէտք չէ թոյլատրել որ առանձնաշնորհեալ տարր կազմուի կամ ուրոյն գիծ մշակուի կուսակցութեան մէջ։

Պէտք է կտրուկ կերպով վերջ տալ ամէն ձեւի տատանումներու, գործադրութեան դնելով ծրագրի տրամադրութիւնները։

Պետական կեանքէ ու դաստիարակութենէ զուրկ ժողովուրդ մը կառավարելը շատ դժուար է։

Դժուար է քանի մը տասնեակ հազար անդամներ ունեցող հայ կուսակցութիւն մը ղեկավարել, երբ նկատի ունենանք մեր պայմանները։ Դաշնակցութիւնը՝ միակ կազմակերպուած կուսակցութիւնն ու ուժը հայ կեանքի մէջ, պետութեան մը պէս կը ղեկավարէ իր եւ ազգին ճակատագիրը, շնորհիւ իր մէջ տիրող կարգապահութեան եւ օրինապահութեան ոգիին։

Մեր վեթերան ընկերները 40 տարուան նուիրական աւանդութիւն մը բերած ու յանձնած են մեզի ու մենք պարտաւոր ենք նոյն աւանդութիւնը ժառանգի պէս պահել մեր սրտին մէջ ու յանձնել մեզ յաջորդող սերունդին, որպէս զի Դաշնակցութեան գործն ու հիմայքը իր դերը կատարէ այդ սերունդին ու շրջանին մէջ ալ»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Պարսկաստան հատուցում կ'ուզէ

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Պարսիկ կառավարութիւնը ծանուցագրով մը հատուցում ուզած է յայտնելով թէ սահմանային վերջին դէպքերուն առթիւ վնասի ենթարկուած է։

Առիթ բռնելով այս ծանուցագիրը, Թուրք կառավարութիւնը իր պատասխանին մէջ շեշտեց Պարսկաստանի պատասխանատուութիւնը եւ յայտնեց որ եկած է առենը վերջ տալու սահմանային ներկայ վիճակին։

Թրքական ծանուցագիրը Պարսկաստանի

Իրանի ծանուցագրին տրուած պատասխանը յանձնուեցաւ պարսիկ կառավարութեան։ Պատասխանը, որ բարեկամական է, կը շեշտէ թէ վերջնականապէս կարգադրուելու են սահմանային հարցերը։ Ըստ թրքական տեսակէտին Պարսիկ սահմանը այսօր անբնական վիճակ մը ունի եւ պէտք է սրբագրուի։ Պատասխանը որոշակի կը յայտնէ այս կէտը։

Հանդարտութիւն առեն տեղ ?

Էնկիւրիէն հաղորդուած գեկոյցի մը համաձայն որեւէ փոփոխութիւն չկայ արեւելեան սահմանին վրայ, եւ ամէն կողմ կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէ։ Արարատի ըմբոստները, պաշարուած ամէն կողմէ, շատ խեղճ վիճակի մը մատնուած են։ Պատրաստութիւնները աւարտելուն պէս, գործողութիւնը պիտի սկսի։

Գալով հարաւային սահմանին, երբեմն Իրաքէն հրոսախումբեր գիշերանց կը յարձակին եւ ժողովուրդը ըմբոստութեան կը մղեն։ Այս հրոսախումբերուն մեծ մասը փճացուած է, եւ սահմանին վրայ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են։

ՄԱՐՏԻՆ.— Գարզանի շէյխը, յայտարարութիւններ ցրուելով սահմանի աշիրէթներուն, պահանջած է որ միանան Քէօր Հիւսէյինի փաշայի տղոց վարած ըմբոստութեան, սպառնալով հակառակ պարագային բնաջնջել բոլորը։ Աշիրէթներուն մէկ մասը Սղերդի Բերուն գաւառակը քաշուած է։ Գարզանի շէյխը հաց, հագուստ եւ ռազմամթերք ղրկած է այս աշիրէթներուն, բայց չէ կրցած համոզել զանոնք։

Ուրմիոյ կողմերու Ֆէրզէնտի աշիրէթէն քանի մը ձիաւորներ Հէսիքի գիւղաքաղաքին ուղղութեամբ յարձակում մը գործած, բայց բնաջնջուած են։

Ռուսիտ. նղթայանգութիւն

ՄՈՍԿՈՒԱ. 4 Օգոստ.— Հռոմի մէջ կնքուած ռուսեւիտալական համաձայնութիւնը երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութիւններու մասին, թոյլ պիտի տայ որ խորհրդային յանձնարարութիւնները կրկնապատկուին Իտալիոյ մէջ։

Խորհրդային իշխանութեան կողմէ տրուած յանձնարարութիւններուն վրայ, իտալական կառավարութիւնը պիտի երաշխաւորէ մինչեւ հարիւրին 75 վարկեր։

. «Իզվեստիա» բոլշեւիկեան թերթը, ողջունելով այս առեւտրական համաձայնութիւնը, կ'եզրակացնէ.— Ռուսեւիտալական տնտեսական յարաբերութեանց զարգացման տեսակէտէն, շատ նպաստաւոր պայմաններ ընդունուած են։ Ընդհանրապէս, այս վերջին տարիներու ընթացքին, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները զարգացած են, ի մեծ գոհունակութեան երկու կողմերու»։

Թերթը կը կարծէ թէ Հռոմի մէջ կնքուած համաձայնագիրը նպաստաւոր հետեւանքներ պիտի ունենայ Իտալիոյ եւ Խորհրդ. Միութեան տնտեսական ամբողջ յարաբերութեանց համար։

Կարմիր զօրքը կը չարդէ բանուորը

ԹՈՒՔՐԷՇ, 4 Օգոստոս.— Իտալական Վեսդա նաւը Օտեսայէն մեկնելով հասաւ Քոսթանցա։ Նաւաստիները կը պատմեն թէ յուլիս 25ին, ծանր ըմբոստութիւն մը ծագած է Օտեսայի մէջ, գործադուլի մը հետեւանքով, եւ թէ կարմիր բանակի զինուորները կրակ բացած են բանուորներուն վրայ։ Երկու հարիւր սպաննուածներէ զատ, կան հարիւրաւոր վիրաւորներ։ Զանգուածային ձերբակալումներ կատարուած են։

Հիւսիս. Ֆրանսայի ընդհ. գործադուլը

Լիլի ճարտարարուեստական շրջանին մէջ յայտարարուած ընդհ. գործադուլը— ո՛չ թէ ընկերային ապահովագրութեանց դէմ, այլ ապրուստի սղութեան հետեւանքով,— կը գործադրուի առանց խռովութեան։ Ռուպէ-Թուրքուան շրջանին մէջ, ընդհ. գործադուլը չէ վարակած ճարտարարուեստական բոլոր հաստատութիւնները։ Ռուպէյի 209 գործարաններէն— 47,000 բանուորներով— 61ը կ'աշխատին, գործատէրերու հետ մասնաւոր կարգադրութեանց շնորհիւ։

Թուրքուանի մէջ, տեղական տօնի մը պատճառով, կարելի չէ եղած ճշդել բանթողներու թիւը։ 45000 բանուորներու վրայ, 6000 բանթող կը համրուէր երէկ. առնցմէ զատ գործարաններէն բացակայող 10000 բանուորներ եւս կան։

Ջանազան շրջաններու մէջ, բանթողներու ընդհ. թիւը կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՒՐՏԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՒՊԱՐՍԻԿ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Մասնաւոր տեղեկութիւններ)

Քրտական յեղափոխութիւնը վտանգաւոր բնոյթ ստացած է։ Էնկիւրի սկսած է լրջօրէն մտահոգուիլ։ Արեւելեան նահանգներու մէջ յայտարարուած է պատերազմական վիճակ եւ Էրզրումի բնակչութիւնը սկսած է գաղթել դէպի Տրապիզոն եւ Սվազ։ Վանի եւ Մուշի նահանգներուն մէջ կատարեալ անիշխանութիւն կը տիրէ։ Քրտական ուժերը գրեթէ առանց դիմադրութեան տալու քաշուած են անառիկ դիրքերու վրայ։ Ըստ էթ փաշա քանի մը օրէն Պոլիս կը սպասուի, տեսակցելու համար Մուսթաֆա Քէմալի հետ։

Էսկիշէհիրէն եւ Մալաթիայէն օդնական զօրամասեր ղրկուած են դէպի արեւելեան սահմանագլուխ։ Զրոյց կը շրջի թէ պատերազմող զօրամասերու հրամանատարը Սալիհ փաշա պաշտօնանկ պիտի ըլլայ։

Քիւրտերը քանի մը ճակատէ կը յարձակին թուրք բանակներու վրայ։ Թիկունքի հարուածներն ալ շատ ուժեղ են եւ նեղ կացութեան կը մատնեն հրամանատարութիւնը։

ՀՌՈՄ.— Էնկիւրիէն ստացուած հեռագրական տեղեկութեանց համաձայն, թրքօ-պարսիկ ձգտուած յարաբերութիւնները անակնկալ կերպով դէշ դարձուածք ստացած են։ Թուրք կառավարութիւնը պահանջած էր որ իրեն յանձնուին Պարսկաստան ապաստանած Քիւրտերը, ինչ որ մերժուած է։

Միւս կողմէ պարսիկ կառավարութիւնը ծանուցագրով մը բողոքած էր Էնկիւրիի մօտ Թուրք զօրամասերու պարսկական սահմանագլուխին վրայ կատարած յարձակումներուն դէմ։

Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները այնքան լարուած են որ կը վախցուի ընդհարումներէ։ Թրքօ-պարսկական սահմանագլուխին վրայ Թուրքերը կեդրոնացուցած են աւելի քան 60 հազար զինուոր։

Թէհրանէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութիւնը որոշած է պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնել Թրքական սահմանագլուխին վրայ։

ԼՈՆՏՈՆ.— Պարսկական սահմանագլուխէն ստացուած տեղեկութիւնները կ'ըսեն թէ վախ կայ որ քրտական յեղափոխութիւնը Թրքօ-պարսկական խնդիր դառնայ։ Ըստ էթ փաշա յայտարարած է թէ Թուրքիա պատերազմ չպիտի յայտարարէ Պարսկաստանի դէմ, եթէ վերջինը գոհացում չտայ ներկայացուած պահանջներուն։

Այստեղի քաղաքական շրջանակները մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Արեւելքի անցուդարձերուն։

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ.— Աշխարհի ամենամեծ քաղաքի մրցման մէջ, Լոնտոնի դէմ առաջնութիւնը կը շահի Նիւ Եորք, 9 միլիոն 857,882 բնակիչներով։ Լոնտոն կը համրէ 7,764,130 հոգի։ Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, Նիւ Եորքի բնակչութիւնը աւելցած է 2 միլիոնով։

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

ՏԽՈՒՐ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ցարիներու հետ, գաղութներու մէջ կը նուագէր Հայաստանի հանդէպ կենդանի եւ լայն հետաքրքրութիւնը: Մեր բացառիկ պայմաններու բերումով, հարկ էր սակայն ո՛չ միայն վառ պահել գաղութներու հետաքրքրութիւնը, այլեւ դիւրացնել գործնական մերձեցումը մեր տարամերժ հայրենիքին հետ։

Եթէ բոլորի հետ, մասնաւորաբար քաղաքական կուսակցութիւններու պարտականութիւնն էր այս դժուար բայց կարեւոր աշխատանքը, միակ եւ գլխաւոր աշխատանքն էր մասնաւորաբար բոլոր այն կազմակերպութիւններուն,—ինչ անունի տակ ալ ըլլան — որոնք իրենց մենաշնորհը կ'ընդունին նման աշխատանքները:

Ժամանակ մը, երբ տակաւին խուճապային տրամադրութիւնն էր տիրապետող գաղութներու մէջ եւ երբ Հայաստանի «սինէմա»ն ու զանազան ներկայացուցչութիւնները տարին քանի մը անգամ արտասահման փոխելով, կը փորձէին օգտուիլ տիրող տրամադրութիւններէն, ընդունինք, որ գաղթահայութեան տրամադրութիւնն զգալապէս կը զարգանար ի նպաստ Հայաստանի:

Ստեղծուած այս մթնոլորտին մէջ, բոլոր «Հայաստանեան» քարոզչութեան ախոյեաններուն պարտքն էր տեւականացնել եւ բիւրեղացնել այդ տրամադրութիւնները, հայրենասիրութեան եւ գ. Հարենութեան գիտակցութեան պատուաստումի աշխատանքով։

Այս աշխատանքը, որ իրական անգնահատելի ծառայութիւնը պիտի ըլլար հանդէպ մեր երկրին ու անոր արդի վարիչներուն, ըստ երեւոյթին անբաւարար էր եւ նոյն իսկ, ոչ կարեւոր որոշ հերոսներուն համար: Անոնք տարուած իրենց մութ եւ նեղ հաշիւներէն, ամէնէն աւելի նպատակ էին ընտրած առիթը օգտագործել, ամենավատ միջոցներով, կռուելու իրենց հակառակորդներու դէմ նոր եւ «սուտ» զէնքերով:

«Հօկ»ն ու ռամկավար կուսակցութիւնը, (երբեւ իրական ղեկավարները այս շարժումին, անտարակոյս հաւասարապէս պատասխանատու են պատմութեան դատաստանին առաջ: Իրենց այս անյայտնի յանցանքներով դատապարտուած այս կազմակերպութիւնները պարտաւոր էին կամ լքել իրենց այդ դիրքերը, եւ կամ ուղղել իրենց սխալները, եթէ անկեղծօրէն համոզուած էին իրենց կատարած աշխատանքներու մեծութեան։ Մէկ կողմ թողլով ռամկավար կուսակցութեան դերն ու պատասխանատուութեան հարցի քննութիւնը, այսօր «Հօկ»ն է որ կը մղէ մեզ ծանրանալու միայն իր վրայ: Անիկա երկու հիմնական պատճառներով:

Նախ այս կազմակերպութիւնը հակառակ իր անունին սահմանափակ-վանդակութեան, միակ իրաւատէր ճանչցուած — ի հարկէ ի Հայաստանի կառավարութեան կողմէն — ուժն է եղած, որ իր գործունէութեան ընթացքին առաջնորդուած է ուղղակի Հայաստանի ղեկավարութենէն:

Երկրորդ՝ այս նոյն իրողութենէն մեկնելով, «Հօկ»ն է որ իր ուսերուն վրայ կը ծանրացնէ պատասխանատուութիւնը Հայաստանեան իր ձախաւեր քաղաքականութեան հետ, նաեւ այն վնասակար եւ քայքայող դերին, որ ունեցաւ բոլոր գաղութներու մէջ առհասարակ:

Իր այսօրուան արգահատելի վիճակը, որ իրական գնահատութիւնն է իր անցեալ գործունէութեան, կարելի էր ընդունիլ [illegible] եւ բոլորովին անտեսել անոր աննկատ գոյութիւնը:

Այս սկզբունքը առաջնորդած է մեզի վերջերս եւ սակայն եթէ այսօր կը շեղինք այդ գծէն — պատճառը «Հօկ»ի Փրանսայի կեդրոնական վարչութեան մէկ պաշտօնական յայտարարութիւնն է, երեւցած զանազան թերթերու մէջ:

Բոլորին ծանօթ են այն միջոցները, որոնցմով այս կազմակերպութիւնը կը փորձէր կապել գաղթահայը Հայաստանի հետ բարոյապէս եւ օգնել նիւթապէս: Սակայն ինչպէս ըսինք, կարճ ժամանակի մը յաջողութիւններէն ետք, թափուած բոլոր աշխատանքները ճիշդ հակառակ արդիւնք տուին:

Ինչո՞վ բացատրել այս իրապէս ցաւալի իրողութիւնը.

Իրենք առանց այլեւայլի ունին այն անբովանդակ պատասխանը թէ՝ Դաշնակցութիւնը իր «Հակահայաստանեան» գործունէութեամբ, պատճառ է եղած գաղթահայը հեռացնելու Հայաստանէն եւ անոր ի նպաստ եղած ձեռնարկներէն: Թեթեւօրէն արտասանուած, եւ իրենց իշխանաւորներուն քով ինքնարդարացման ծառայող այս անբովանդակ առարկութիւնը, եթէ իր հիմնաւորումը գտնէ երեւութական արտայայտութիւններէն, անհնար է լուրջ քննադատութեան տակ առնել որպէս հիմնաւոր եւ գլխաւոր պատճառ:

Որովհետեւ, չէ որ ըստ Հօկերու, ինչպէս նաեւ համայնավար կուսակցութեան եւ Ռամկավարներու յայտարարութիւններուն — Դաշնակցութիւնը կը քայքայուի արագօրէն ամէն տեղ — եւ անկէ կը հեռանան բոլոր «բանիմաց եւ հայրենասէր» բազմութիւնները: Եթէ խօսք չեն այս մոլոր, այլ միտք եւ բովանդակութիւն ունեցող արտայայտութիւններ, ապա ուրեմն պէտք չէ գերագնահատել այս քայքայուած ուժը: Մանաւանդ որ միւս կողմն ունի բուն երկրի իշխանութեան հովանաւորութիւնը եւ անկէ յառաջացած բարոյական ուժը:

Ըսել զատ, ի վերջոյ ի՞նչ արժէք կը ներկայացնեն Դաշնակցութեան «Հակահայաստանեան» քարոզները, որոնք կը ձգտին եղեր «ամէն ինչ մռայլ եւ վատ գոյներով ներկայացնել» տարրական մխիթարութեան եւ լաւ խօսքի մը կարօտ բազմութիւններու համար. բնական է, որ ոչ միայն ուժ չունենան նման արտայայտութիւններ, այլեւ մղեն նոյն այդ գաղթահայը Հայաստանի իրականութիւնն ու անոր բարգաւաճումը ներբողողներու կողմէ: Եւ ի վերջոյ չէ՞ որ առհասարակ, ոչինչ այնքան աւելի կրնայ ազդել այսօրուան թափառական հայու մտքին եւ զգացումներուն, քան հայրենիքի քաղցրաշունչ ձայնը, անոր գովքը, փառքը, մեծութիւնն ու զարգացումը:

Այս ուղղութեամբ խոստովանինք որ Հօկն ու իր ուղղութեան ջատագովները իրենց կոչերէն դուրս կուգան, սուտն ու իրաւը, կարելին եւ անկարելին անտեսելու գունով վարդագոյն գոյներով ներկայացնել Հայաստանն ու իր վարիչները:

Դեռ աւելին, գնահատելով ազգային այն առողջ տրամադրութիւնը որ ընդհանուր է գաղթահայութեան մէջ, յանգաւոր թեթեւամտութեամբ կը փորձեն միշտ Հայաստանին տալ ազգային գունաւորում:

Այս բոլորին դէմ, ի՞նչ ազդեցութիւն կրնայ է ունենալ ուրեմն Դաշնակցութեան «Հակահայաստանեան» ուղղութիւնը:—Ի հարկէ ոչինչ, ի վնաս Հայաստանի:

Աւելորդ է ուրեմն ներկայացուած տրամադրութիւններու մէջ յանցանքի վրայ բռնել Դաշնակցութիւնը:

Բուն յանցանքը լաւ է տարբեր տեղ փնտռել, Դաշնակցութենէն դուրս բոլոր անոնց քով, որոնք նկատումներով մտած են Հօկի դրօշին տակ:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԹԷ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ռուսիոյ մէջ փորձուած հաւաքական տնտեսութեան խոշոր ձախող նահանջէն վերջ, սեփականատիրութեան պաշտպան տնտեսագէտները կը մատնանշեն գործադրուած չարիքները եւ կը հարցնեն — Ո՞րը նախընտրելի է, անհատական արտադրութիւնը թէ հաւաքականը:

Սակայն, թոյլատրենք այդ պարոններուն, որ ազատօրէն չփոթեն մենատիրական վարչաձեւը՝ ընկերվարականին հետ, բռնադատուած արտադրութիւնը՝ հաւաքականին հետ, Ռուսիոյ յետամնաց տնտեսականը՝ արեւմտեան Եւրոպայի յառաջացած տնտեսութեան հետ, ու մենք ալ հարցտանք մեր կարգին:

— Ո՞րն է արտադրութեան, ոչ թէ նախընտրելի, այլեւ իրականալի եղանակը:

Եթէ ընտրութիւնը ձգուէր միայն մեր կամեցողութեան, շատ մը ընկերվարականներ թերեւս չմտածէին հաւաքական կարգերու մասին, շատեր թերեւս ըլլային կատաղի անիշխանականներ, որովհետեւ մեր ազատատենչ եւ հաւասարաբաղձ անհատականութիւնն է, որ կ'ուզենք ազատագրել ամբողջ կազմող դրամատիրութեան ազդեցութենէն:

Բայց, ինչպէս որ, մեր անհատական ազատութեան բուռն բաղձանքը չարգիլեր նկատելու, որ արդի քաղաքակրթութեան կնճռոտութիւնները եւ պահանջները ամբողջովին չեն ներդաշնակուիր ազատասէր գաղափարներու հետ, նոյնպէս ընկերվարականները ստիպուած են նկատելու, որ մեքենականութիւնը — զոր ոչ ոք կը մտածէ անհետացնել — չի թոյլատրեր հաստատելու արդար հասարակարգ մը, հիմնուած անհատական սեփականատիրութեան վրայ:

Մենք չենք ծածկեր հաւաքական աշխատանքի տխուր կողմերը — անհատականութեան չափաւորումը եւ վայելքի պակասումը: Նոյնպէս մենք կը գնահատենք սեփականատիրութեան տենչը, որ արտադրելու տալու խթան մըն է:

Անհատը, որ իր գործիքներով իր հաշւոյն կ'աշխատի եւ իրեն կը վերապահէ իր աշխատանքի արդիւնքը, բնականաբար, աւելի ոգեւին կը նուիրուի իր զբաղումին, քան այն աշխատաւորը, որ իր բազուկները վարձու կուտայ մեծ արդիւնաբերողներուն:

Բայց, այդ նախապատմական տեսութիւնը ընդհանրացնելով, կարելի՞ է ուրանալ 150 միլիոն ընչազրկուած աշխատաւորներու տաժանք, 40 միլիոն անգործներու թշուառութիւնը եւ հազիւ մէկ միլիոն մեծ սեփականատէրներու գայթակղեցուցիչ շռայլութիւնը:

Ու յետոյ, արդի տնտեսագիտութեան մասին կարելի՞ է այդքան պարզմտօրէն ագէտ ձեւանալ, չնկատելու համար, որ մեքենականութեան զարգացումով եւ արդիւնաբերութեան միջոցներու ընդարձակումով, մենք կ'ապրինք փոխանցումի տարօրինակ երեւոյթի մը մէջ: Դրամատիրութիւնը, կորսնցուցած իր ինքնութիւնը, կը վերածուի անանուն միջազգային խմբակցութեան, առեւտրականը պարտամուրհակներ շալկած կամակատար միջնորդի մը եւ աշխատաւորը անհատական սեփականութեան ցուցանակներ կրող գործարաններու մէջէն, կը քալէ դէպի հաւաքական աշխատանք:

Ձեռնարկներու կեդրոնացումը հսկայական համեմատութեան հասած է. Դրամատէրը կը սոսկայ այս երեւոյթէն եւ զայն խեղաթիւրել կը ջանայ:

Ճարտարարուեստի եւ վաճառականութեան մայրերուն մէջ, հաւաքական աշխատանքի արդիւնաբերութիւնը կը կազմէ մեծագոյն մասը, 69 առ 100 համեմատութեամբ: Երկրագործութեան մէջ իսկ, անհոգ մշակներու թիւը, որոնք կ'աշխատին ագարակներու համար, կը հաւասարի փոքր հողատէրերու թիւին: Ուրեմն, արդիւնաբերութեան արդի պայմաններուն մէջ, ուր միլիոնաւոր վարձուորներ հաւաքական աշխատանք կը կատարեն, նենգամիտ հեգնանք մը չէ մաս մը տնտեսագէտներու ենթադրութիւնը, թէ այդպէսով «անհատական աշխատանքը եւ սեփականատիրութիւն կը քաջալերեն»:

Ստալին, բոլշեւիկներու տիրապետութիւնը տեւականացնելու համար, դիմեց ռազմական հաւաքականութեան: Ան ուզեց իր նպատակին հասնիլ աւելի շուտ, քան որ կը թոյլատրեն Ռուսիոյ նիւթական եւ արհեստական միջոցները: Մենք կը դատապարտենք միջոցները: Մենք կը դատապարտենք տնտեսական օրէնքներու հակառակ, հակամարդկային եւ գնորական այդ արարքը: Բայց միթէ՞ աւելի հակամարդկային չէ ընչաքաղց դրամատէրին արարքը, երբ յանուն անհատական սեփականատիրութեան, հաւաքական աշխատանքի արդիւնքը կը սեփականացնէ միմիայն իրեն:

Անիրականալին հաւաքական աշխատանքի ձեւը չէ, որ մեր աչքերուն տակ կ'արդիւնաբերէ արդէն, ի նպաստ մի քանիներու: Անիրականալին այլեւս անհատական սեփականութեան վերստացումն է:

Արմատականները նոյնիսկ, երբ կ'երազեն պետութեան հակակշիռին ենթարկել դրամատէրները, ամբարուած դրամագլուխէն շահատուրք գանձել եւ մեծ ճարտարարուեստը պետութեան մենաշնորհի տալ, դարձեալ չպիտի յաջողին բոլոր աշխատաւորները անհատապէս սեփականատէր դարձնել:

Պետական մենաշնորհի դրութեամբ, հաւաքական աշխատանքը աւելի ձեւ ու մարմին պիտի ստանայ: Բայց այդ ալ երբ իրականայ, կ'ենթադրէ՞ք որ պետական ձեռնարկներու աշխատաւորը ինքզինք աւելի սեփականատէր պիտի կարծէ, քան որ մասնաւորներունը: Աշխատաւորը թերեւս իր տէրը փոխած ըլլայ եւ իր դէմը գանէ պաշտօնեայ մը աւելի անփոյթ եւ անքննելի: Ռուսիոյ «անփութութեան» եւ «քեալակէօզութեան» արարքները իրական փաստեր են:

Ուրեմն, անհատական սեփականատիրութեան հարցը եր մէկ կողմէն դարձնենք եւ քննենք՝ կը տեսնենք, որ ան այլեւս չի համապատասխաներ իր նախնական կոչումին. որովհետեւ աշխատանքի եղանակը անհատականէ փոխանցուած է հաւաքականի: Ուստի, անհատը տնտեսական գերութենէ ազատելու եւ զայն պաշտպանելու միակ եւ լաւագոյն միջոցն է, որ ան վերստանայ սեփականութեան իր բնական իրաւունքը այսինքն իր կատարած հաւաքական աշխատանքին համապատասխան մասնակցի հաւաքական սեփականութեան:

Այս դժուարին միջոցը պիտի իրականանայ, ոչ թէ տնտեսական անանուն միութիւններով ոչ թէ Ստալինի հարուածային պաշտօնագրերով, այլ միայն արդիւնաբերութեան ընկերվարականացումով:

ԱՐՍԷՆ Կ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՆՈՐԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՕՇԱԿԸ

Պէտք է վերադառնալ հայկական դրօշակի հարցին, որովհետեւ թէ՛ մեր դրութիւնը այդ մասին, եւ թէ՛ Մխիթարեանց հայրենասիրական ու տրամաբանական որոշումը՝ մեր եռագոյնը պարզելու իրենց հաստատութեան վերեւ, քննադատութեան ենթարկուեցաւ կարգ մը շրջանակներու մէջ, որոնք, բարեբախտաբար, շատ լայն չեն եւ որոնց հանած արձագանգը դիմացի պատէն անդին չանցնիր եւ հոն կը զարնուի, կը փշրուի հետակորոյս:

Այդ մարդիկը, որոնք հինգով առնելու եւ տասնով ծախելու, երեք տալու եւ տասնեւհինգ ետ առնելու վարժուած են կեանքի մէջ, կը կարծեն թէ ազգերն ալ նոյն հաշիւներով կը պահեն իրենց գոյութիւնը եւ կը դիմեն իրենց գերագոյն նպատակներուն: Ձենք ըսեր թէ ազգերու քաղաքականութեան մէջ նիւթական հաշիւները շատ կարեւոր տեղ մը չեն բռներ, բայց հա՛րկ է աղաղակելու թէ զգացումներն ու իտէալներն են որ կը պահեն ազգ մը եւ զայն կը զօրեղացնեն: Մեծ պատերազմին սկիզբը, Գերմանիա առաջարկեց Պելճիքայի որ իրեն թոյլ տայ իր բանակները անցնել երկրէն, փոխարէն ընծայելով ամէն երաշխաւորութիւն եւ խոստանալով անսահման բարիք: Պելճիքա նախամեծար համարեց զէն ի ձեռին դիմադրել ներխուժող բանակներուն, յանձն առնելով ամէն չարիք ու աղէտ: Եթէ հաշիւ ընէր եւ ընդունէր Գերմանիոյ առաջարկը, անշուշտ շատ մեծ շահով կ'ելլէր գործին մէջէն. բայց կը դադրէր այլեւս ազգ մը ըլլալէ, իր բարոյական մեծութիւնը եւ իր իտէալները ունեցող ազգ մը ըլլալէ:

Բայց մը քննենք սակայն այդ շահու այլամերժ տեսակէտը: Մեր հայրենիքը, կ'ըսեն, այսօր սովետական Միութեան մաս ըլլալով, մեր շահը կը պահանջէ չպարզել եռագոյնը, որովհետեւ այդ ժեսթը տհաճելի կ'ըլլայ Մոսկուայի եւ հետեւաբար կը վտանգէ Երեւանի եւ հայ ամբողջ ազգին շահերը:

Նախ ճի՞շդ է արդեօք Մոսկուայի բազմազան եւ բազմադիմի մտահոգութեանց մէջ տեղ ունի՞ հայկական դրօշակին արտասահմանի մէջ պարզուելու կամ չպարզուելու հարցը [illegible]
ատր համոզուած չենք [illegible]
իրեն աչքը յառած է [illegible]
միայն [illegible] աշխատ[illegible]
րին, առանց ցեղի եւ ազգի [illegible]
բութեան, ու այդ դաւանա[illegible]
դուրս գտնուողները [illegible]
ընդհամար հաւասար [illegible]
են, եւ խօսքը մեր վրայ [illegible]
նաւորելով, մէկ ջրով կը [illegible]
հայ դրօշակ պարզողներն [illegible]
դրօշակը ուրացողներն [illegible]

Բայց հարցին վրայ [illegible]
վարէն նայինք: Բանի որ [illegible]
ըը շահու վրայ է, մեր, [illegible]
հայ գաղթականներուս [illegible]
պահանջէ ցոյց տալ որ [illegible]
սովետական իշխանութեան [illegible]
որ եւ է կապ չունինք, [illegible]
հայկական դրօշակը պար[illegible]
կը նկատենք հաստատ[illegible]
կարմիր դրօշակին որ եւ է [illegible]
պով փարած չենք: Այն [illegible]
ներուն մէջ, ուր հաւաքուա[illegible]
այսօր հայ գաղթական[illegible]
Ֆրանսա, Սուրիա, Յունա[illegible]
Պուլկարիա, Ռումանիա, [illegible]
նիստ պրոպականտար սեն [illegible]
առաջ կը տարուի եւ [illegible]
տաբար պատահեցաւ որ [illegible]
նունը խառնուի այդ [illegible]
մին: Մենք պէտք է ամէն [illegible]
պով աշխատինք ցոյց տալ[illegible]
բացի մէկ քանի մոլորեալ[illegible]
եւ վարձկաններէ, գաղթ[illegible]
հայերը, կապուած ըլլալով [illegible]
դերձ իրենց հնաւուր հայրեն[illegible]
քի գաղափարին, որ եւէ կապ[illegible]
առնչութիւն չունին [illegible]
տիրող քաղաքական եւ [illegible]
բային կարգուսարքին հետ [illegible]
ռագոյնը պարզելը՝ առաջ [illegible]
րեւ ապացոյցն է, եւ ամէն [illegible]
կած կը փարատէ:

Աւելցնենք որ չենք հա[illegible]
մեր ընդդիմախօսներուն [illegible]
տարբերելը անպատեհ [illegible]
լու մեզ կապելու Երեւանի [illegible]
ռավարութեան, որ ձայնը [illegible]
ուած տեղը կը պոռայ թէ [illegible]
ո՛չ փափաք եւ ո՛չ կարե[illegible]
թիւն ունի գաղթական հայե[illegible]
զբաղելու: Հօգեւոյս (եթէ [illegible]
ըսել է այս բառը այս [illegible]
զային գործածել) «Երեւանը [illegible]
յունուար 10ի թիւին մէջ [illegible]
հարցին նուիրուած ուշ[illegible]
խմբագրական մը ունէր — [illegible]
ներեւ կերպով ներշնչուա[illegible]
որ բացորոշ կերպով կը յա[illegible]
բերէր Երեւանի կառավա[illegible]
թեան մտքերը գաղթա[illegible]
թեան վերաբերմամբ, — [illegible]
զորոնց «Արեւ» [illegible]
զանելու միամտութիւնը [illegible]
ցած էր: «Երեւան կ'ըսէ [illegible]
Հայաստանի բնակիչները [illegible]
չեն, այլ խորհրդային [illegible]
ցիներ. Առանձին հայկակա[illegible]
դաքացիութիւն գոյութիւն [illegible]
նի: Հայ գաղթականները [illegible]
հայրենիք են, ճայ[illegible]
բոշ ազգութեան կը պատկա[illegible]
Գաղթահայը որ եւ է [illegible]
չիկրնար ունենալ ի Հայաս[illegible]
նի, ուրիշ խօսքով ի Միութ[illegible]
ենու»:

Այս այնքան անկեղծ [illegible]
ցարձակ յայտարարութենէն [illegible]
տոյ ելլել ու ի. Հայաստա[illegible]
կամ Մոսկուայի փէշին փա[illegible]
ուզելը՝ ինքնիրեն հարա[illegible]
ըլլալու կը նմանի: Ամուսն[illegible]
լու համար, երկուք ըլլալ[illegible]
կ'ըսեն Ֆրանսացիները: [illegible]
հրաւէրի հարանիք գացա[illegible]
ճամբու կը դրուին խայտա[illegible]
կաբար:

Երեւանի վարիչները, [illegible]
գերագոյն շահերուն նախա[illegible]
խնդրութեամբ, Մոսկուայի [illegible]
մատնեցութեան շուրջ [illegible]
արբանեակներ են այսօր: [illegible]
մէջ կը գտնեն իրենց մէջ [illegible]
լիոն բնակչութեան փրկու[illegible]
պայմանը: Թողէք որ 350[illegible]
հոգի գաղութահաւութիւնը [illegible]
թուանշաններն ալ «Երեւան[illegible]
են), նոյն մտահոգութիւնը [illegible]
նայ իր կեանքին համար [illegible]
ինչ որ ալ ըսէ «Երեւան» [illegible]
ազգութիւն մը ներկայա[illegible]
նպատակներով, իր իտէալ[illegible]
եւ իր դրօշակով որ առանց [illegible]
հրդանշանն է: Առով է որ [illegible]
կրնայ ինքզինքը փրկել [illegible]
զգուելի անհայրենիք մակ[illegible]
որով «Երեւան» մեզ ան[illegible]
թեան սիւնին կը գամէ [illegible]
անողորմօրէն: Եթէ մեր [illegible]
մարդիկ կան որոնք կ'ուզեն [illegible]
շա մնալ, կամքը իրենցն է: [illegible]

(«Le Foyer»,

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

…ՔԵՐԸ ԿՈԼԽՈԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

…դեռ Հայաստան համատա-…ած ձեւով համայնացուած չէ, …այց եւ այնպէս զանազան շրջան-…ներու մէջ գիւղատնտեսական …ուաքական կորիզներ կոլխոզ …համակերպուած են։

…Նաեւ «Հայաստանի Թեր-…ները սկսած գանգատիլ թէ բար-…երը կազմակերպուած կոլխոզներուն …մէջ։ Ու միայն խնայողական զգա-…ցում չկայ, այլ նաեւ աշխա-…տանքները կը կատարուին անհո-…գութեամբ, — արդիւնքը լա՞ւ է …քեր, գէ՞շ եղեր, որո՞ն հոգը։

«Խորհ. Հայաստան» կը գան-…գատի (11 յուլիս), որ Ն Աշ-…տարակի կոլխոզներուն հաշուական …գիրները շատ գէշ վիճակի մէջ …են. հսկայական գումարներ կը …տանուին, կամ կ'իւրացուին։ …կոլխոզներուն նախագահները իրենց …անձին կը գործածեն հասարա-…կան գիւղատնտեսութեան դրամա-…կան հասոյթը։

Այսքէ դաս ընկերային բար-…քերն ալ ասուած են։ Թղթախաղը, …գինովութիւնը, սեռային յարձա-…կումները համաճարակի պէս շատ-…ցած են։

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

Լենինականի քարհանքերուն …մէջ բանուորները որքա՞ն ապա-…հովուած են հիւանդութեան կամ …փորձանքներու դէմ։ Մասնաւոր …յանձնաժողով մը քննութիւն կատարեց …այստեղ, հետեւեալ տեղեկու-…թիւնները կուտայ «Խորհ. Հա-…յաստան»ի (11 Յուլիս) —

Քարհանքերու բանուորներուն …վիճակը անմխիթար է։ Աշխելու, …թէյ մը առնելու ժամա-…նակ, իրենց վրայ ծածկոց չունին …բանուորները։ Խմելու ջուր ալ …չունին։ Չկայ օճառ լուացուելու …համար։ Գործի հագուստ չունին։ …աշխատավարձը շատ ուշ կը վճա-…րեն։ Ցանապետ կամ հսկիչ չկայ, …հանքերուն աշխատանքը ձգած …բանուորներու հայեցողու-…թեան։ Այս բոլորին հետեւանքն …այն է, որ արկածները յաճախակի …պատահին։ Ապրիլ 15էն արհես-…տաւոր բանուոր մը կորսնց իր …թեւը։

Բանուորները կը խնդրեն, որ …բժիշկ մը գայ եւ քննէ …իրենց առողջական վիճակը։ Մինչ …դեռ չկայ։

Նոր հիմա շինարարական աշ-…խատանքներու ամէնէն եռուն …շրջանն է, երբ նոր շէնքեր կը …կանգնուին, ոչ ոք կը հսկէ բան-…ուորներուն վրայ, որոնք անփոյթ …կերպով կը բարձրանան վերի յար-կերը, կը քանդեն պատերը, վար կ'իջեցնեն քարերը։ Զգուշացնող վտանգաւոր են աշխատանքները։

Զուլհակի շէնք մը կը բարձրացուի այս օրերս, մօտերը դիզ-ուած է 60 վագոն տախտակ, ո-րոնց վրայ կան գամեր։ Վտանգը հաւանելի է։ Քարտաշներուն ակ-նոց չէ տրուած, եւայլն։

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

«Խորհ. Հայաստան» (12 յու-լիս) կը գանգատի նաեւ դպրոցնե-րու հակառողջապահական վիճա-կին մասին։ Ահա թէ ինչպէս.

— Դպրոցական ցանցին շինա-րարութեան զուգընթաց, 8-10 տարեկաններու պարտաւորիչ ձրի կրթութեան ծրագիրը իրականա-ցնելու համար, անհրաժեշտ է ընդարձակել եւ վերանորոգել հին դպրոցները, կահաւորել եւ օրա-գիտական պահանջներու պատշա-ճեցնել։

Արուարձանի? դպրոցներուն մեծ մասը նեղ շէնքեր են, այնպէս որ դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան երկու կամ երեք հեր-թով։ Նաեւ՝ դպրոցները կը զրկուին առողջապահական տար-րական պահանջներէ։

Այս տեսակէտէն, ամէնէն ապառողջ շէնքն է Կոմսեան թա-ղոյի (Երեւան) եօթնամեայ եւ ռուսական ինըամեայ միացեալ դպրոցը։ Դպրոց անունը կրող այդ շէնքին մէջ կ'աշխատին 1000-1500 աշակերտներ, որոնց դասա-խօսութիւնները կը կատարուին ե-րեք հերթով, առաւօտ, ցերեկին եւ երեկոյեան։ Դասարանները ամբողջ օրը գրաւուած ըլլալով, (մանաւորապէս եօթնամեայ վարժարանին մէջ, ուր տեղա-ւորուած է շէնքին ներքին յար-կը), զրկուած են օդէ եւ արեւէ։ Ցախտակամածները այնքան խո-նաւ են, որ կպրաձիւթի պէս կը փակին աշակերտներուն ոտքին։ Աշակերտները մեծ մասամբ աղքատ ընտանիքի զաւակ ըլլա-լով, արդէն ապառողջ տուներու մէջ կը բնակին եւ ցերեկներն ալ ապառողջ դպրոցներու մէջ անցընելով, աւելի շատ կը տուժեն առողջութեամբ։ Մարզանք եւս չեն կրնար կատարել դպրոցին փո-շոտ բակին մէջ։

Մայիս ամսուն կատարուած բժշկական քննութիւնը ցոյց տուաւ, որ աշակերտներուն մե-ծամասնութիւնը հիւանդ է, եւ անարիւնութենէ կը տառապի։ 13—16 տարեկաններուն մէջ տա-րածուած են թոքախտ եւ խղա-գարութեան հիւանդութիւնները, իսկ 8—13 տարեկաններուն մէջ՝ գեղձերու հիւանդութիւն, նիհա-րութիւն եւ գունատութիւն։

1500 աշակերտներու վրայ հսկելու համար չկայ բժշկական մասնաւոր կազմակերպութիւն մը։ Ու ալ տարին քանի մը անգամ բժշկական քննութիւն կը կա-տարուի։ Առողջապահութեան, կանխարգելիչ միջոցներու մասին ոչ մէկ բացատրութիւն կը տըր-ուի աշակերտներուն. «Պայքարը սեռային ագիտութեան եւ մը-տաքնոցային գրականութեան դէմ, որ այնքան տարածուած է դպրոցականներու շրջանակին մէջ, մոռցուած է»։

ՑԽՐՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի ոճրադատ ատեա-նը, զբաղեցաւ Ցխրունիի սպան-նութեան դատավարութեամբ։

Խուռն բազմութիւն մը լեցու-ցած էր դատարանի սրահը։

Իբրեւ վկայ բերուած էին ոճրագործութեամբ ամբաստան-ուած Ստեփան Վահան Սան-թուրեան եւ ուրիշ մը՝ 4 տար-ուան դատապարտուած գող մը։ Նախ տեղի ունեցաւ ընթերցու-մը մեղադրական թուղթի՝ յետոյ կառավարական բժիշկներու զե-կուցումը լսուեցաւ։ Վերջը, տեղի ունեցան վկաներու ցուցմունքը, որոնք երկու կարգի կը բաժ-նուէին։ Վկաներէն Մելքոն, որ չորս տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է իբրեւ գող եւ շղթայակապ բանտէն բեր-ուած, երկրորդ մը Սարգիս Պալ-յաճեան, հանրատան դռնապան, երրորդը սրճարանի ծառայ մը եւ չորրորդը Թուրք ոստիկան մը դէմ կը վկայեն ամբաստանեա-լին։ Առանց վկայութիւններուն յայտնապէս կեղծ ըլլալը կը փաստուի անով որ անոնց բառե-րը դէպքին ներկայ գտնուող հայ եւ արաբ վկաներու ըսածները կը հակասեն։

Ցետոյ կը լսուին երկու արաբ տղաքներ, 14 եւ 16 տարեկան, որոնք կ'ըսեն թէ՝ ամբաստան-եալը չեն ճանչնար, միայն թէ կարճ վերարկու մը հագած էր եւ ծուռ ոտքեր ունէր, մինչ միւս դէմ վկայողները կ'ըսեն թէ երկայն ճաքէթ մը հագած էր։ Դատաւո-րը վազել կուտայ Ստեփանը, տեսնելու համար թէ՝ ծուռ կը քալէ՞ ան. մինչդեռ յայտնի կ'ըլ-լայ որ ծուռ չեն անոր ոտքերը։

Կը վկայեն նաեւ հացագործը եւ Գ. Գ. Դաւիթեան եւ կը յայ-տարարեն որ իրենք տեսած չեն ոճրագործը։

Պաշտպան կողմը ներկայա-ցուց կարգ մը փաստաթուղթեր, որոնք կը հաստատեն թէ՝ ոճրի գործուած օրերուն Ստեփան գտ-նուած է Իրաք։ Ամբաստանեալի առօրագրութեամբ տեղեկագիր-ներ ներկայացուեցան, տրուած Քէրքուքի ոստիկանութեան ճիշդ ոճրին օրը։ Դատարանը հակառակ պաշտպան կողմի պահանջքին՝ անվաւեր նկատե-լու համար այդ փաստաթուղ-թերը, պաշտպան կողմի պա-հանջքին վրայ՝ չընդունեց ա-նոնց անվաւերականութիւնը եւ իբրեւ յաւելուածական քննու-թիւն պաշտօն տուաւ Իրաքի ոճրադատ ատեանին իր կողմէ տեղւոյն վրայ լրացուցիչ տեղե-կութիւններ հաւաքել այդ փաս-տաթուղթերու եւ Ստեփանի այդ օրերուն Քէրքուք գտնուե-լուն մասին։

Այս հիման վրայ ալ դատը յետաձգուեցաւ հոկտ. 15ին։

Կ'իմանանք թէ՝ Իրաքի քն-նութեան արդիւնքը ստացուե-լէն յետոյ, պաշտպան կողմը պիտի պահանջէ բանտարկու-թիւնը կեղծ վկաներու։ «Ազդակ»

ՑԷՐՍԻՄԻ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ

Վերապահութեամբ կը հրա-տարակենք հետեւեալ լուրը.—

Ամերիկայնակ? Քիւրտերու վերջերս ստացած նամակներէն կը հասկցուի թէ Ցէրսիմի եւ Խոզա-թի շրջանին Քիւրտերը պառակ-տեալ վիճակ մը կը պարզեն. Քիւրտ ցեղերը բաժնուած են երկու հա-կառակորդ խումբերու եւ ամէն օր կը կռուին իրարու դէմ։

Քէրաթանլը, Ապասուլի եւ Շէյխ Մէհմէտլի ցեղերը միացած են կառավարութեան եւ կը պայ-քարին հակակառավարական ցեղե-րուն դէմ։ Այս վերջինները կը բաղկանան Գըրկան, Հօճանլը կամ Օճանլը կամ Օճուզալի, Պալան, Գուրէգանլը եւ Ցէմանլը ցեղերէն։ Հակակառավարական ցեղերը մե-ծամասնութիւն կը կազմեն։

Ցունիսի սկիզբները տեղի ու-նեցած վերջին ընդհարումներու ատեն սպաննուած են Ապասանցի-ներէն 10 հոգի, իսկ Գըրկանլը-ներէն 15 հոգի։ Ապասանցիներու ինչքը եւ անասունները աւարի տրուած են։ Նմանապէս այրուած են Ապասանցիներու չորս գիւղերը։

Դարձեալ, փճացուած են Քէրա-թանլը ցեղին (կառավարական) ե-րեք գիւղերը, որոնց բնակիչները քշուած են լեռները։

Կառավարութիւնը հանդիսա-տեսի դերը ստանձնած է եւ կը քաջալերէ որ Քիւրտերը կռուին իրարու դէմ։

Նամակ մը կ'ըսէ «Շատ լուր կայ, բայց չենք կրնար գրել»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

L'Europe Illustrée, պատկե-րազարդ ամսաթերթ, օգոստոսի թիւը, գին 3.50 ֆր.։ Կը գտ-նուի Հրանտ Սամուէլի գրատան մէջ (51 Rue Mr. le Prince):

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԿԱԶՈՎ

Անցեալ շաբթու Լիոն փորձ մը կատարեց ինքզինք պաշտ-պանելու թունաւոր կազով են-թադրական պատերազմի մը դէմ։

Ռազմական օրագիրը կ'ըսէր. — Թշնամին, որ կը բաղկանայ օդանաւային տորմիղէ մը, Կըը-նոպլի կողմէն կը մօտենայ Լի-ոնի հորիզոնին, թունաւոր կա-զով ռմբակոծելու համար քա-ղաքը։ Եւ կը հրամայէր ինք-նապաշտպանութեան զանազան միջոցներ։

Եւ կռիւը տեղի ունեցաւ Ի-զէրի դաշտին վրայ։ Թշնամին յարձակեցաւ քանի մը կէտե-րէ եւ 1,500 - 1,800 մեթր բարձրութենէ մը։

Յարձակումը կրկնուեցաւ նոյնպէս գիշերը։

Այն ատեն ինքնապաշտպա-նութեան կանչուեցան քաղա-քային ու զինուորական ուժերը։ Այսպէս ժամը 22-23ին ահա-զանգ մը արթնցուց քաղաքը։ Հրշէջները վազեցին ենթադրա-կան հրդեհներու վայրը։ Ու մինչ զինուորական ու պատերազմա-կան բոլոր միջոցները կը գոր-ծէին, ոստիկանութիւնը զբա-ղեցաւ բնակչութեան պաշտ-պանութեամբ։

Տեսարանը չափազանց հե-տաքրքրական էր։ Երկինքին վրայ կը պտտէին լուսարձակ-ներու թեւերը։ Նոյն ատեն վա-րէն վեր կը ժայթքէին թնդա-նօթներու բերնէն կարմիր բո-ցեր։ Թշնամին իր թունաւոր կազերու ռումբերը ձգեց Սէն-Ֆոնի, Փէրրաշի եւ Ուլէնի վրայ։

Ռազմավարութեան ուշադիր կը հետեւէր քաղաքին զինուո-րական հրամանատարը, զօր. Սէրինեի։ Պաշտպանութիւնը բաւական յաջող էր։

ԲՈՂՈՔՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԴԷՄ

Լոնտոնի խորհրդային դես-պանը՝ իբր արժանաւոր ներկա-յացուցիչը պրոլետարական յեղա-փոխութեան ու զանգուածներուն, հաստատուած է Լոնտոնի ազնուա-պետական մէկ թաղին՝ Քէնսինկ-թընի մէջ, ինչ որ դժգոհութիւն յարուցած է շրջակայքի բնակիչ-ներուն մէջ։

Մինչեւ վերջին ամիսներս, խորհրդային ներկայացուցիչը ի զուր վազվզեր էր գործակալու-թենէ գործակալութիւն, երազ-ուած ձոխ բնակարան մը ձեռք ձգելու համար, եւ գոհացեր էր համեստ պաշտօնատունով մը, բայց ապարանք մը ուր անգլիա-ցի ազնուականներ կը բնակէին, պարպուեցաւ իր բախտէն եւ ճար-տարօրէն գինը վրայ գնել տա-լով, Ստալինի պաշտօնատարը յա-ջողեցաւ ապարանքը ձեռք ձգել 40,000 ոսկիլինի կոկիկ գումարի մը փոխարէն, այսինքն՝ բոլորէն հասկնալի լեզուով 5 միլիոն Ֆը-րանքի։

Վախնալով որ բոլշեւիկներն իրենց հիւպատոսարանն ալ հոն կը փոխադրեն, դրացիներն սկսան կորովի կերպով բողոքել։ Շատեր կը կարծէին թէ իրենց բողոքը օգուտէ զուրկ չպիտի ըլլար եւ դեսպանատունը պիտի երթար հաստատուիլ Լոնտոնի ժողովրդա-կան մէկ թաղին մէջ, ուր այդ կերպով պիտի կրնար տեւականօ-րէն շփում ունենալ ժողովրդական զանգուածներուն հետ։

Բողոքողները բոլորն ալ կը կարծեն թէ ազնուապետական թա-ղին մէջ հիւպատոսարանի մը հաս-տատումը տեղի պիտի տայ աւելի կամ նուազ բաղձալի անձերու երթեւեկին, ինչ որ պիտի նուա-զեցնէ իրենց սեփական տուներն արժէքը։ Տեսակէտ մըն ալ այս է որ անշուշտ, անգլիական ըլլալուն համար, չենք կրնար ըսել թէ քննադատելի չէ։ Բայց, բոլոր անպատեհութիւններուն առաջքն առնելու համար խորհրդային դեսպանը անշուշտ տան ճակատին չի մոռնար փակցնել համբաւաւոր նշանաբանը՝ մեր կողմէ փոքր յաւելումով մը,— Աշխատաւոր-ներ բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք ու ցնծացէ՛ք ի հաշիւ խորհրդա-ւոր խորհուրդներու։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

«L'Europe Illustrée», իր օ-գոստոսի թիւով հրատարա-կած է Ահարոնեանի մէկ պատ-մուածքը, Դէպի Ազատութիւն, զոր թարգմանած է տոքթ. Մի-սաք Շամլեան։

Նոյն պարբերականին մէջ տպուած են նաեւ նկարիչ Քէ-պապճեանի 6 կտոր նկարները։

Լուսանկարիչ Արաքս այս թիւով կը ներկայացնէ Ա. Ահա-րոնեանը, լուսանկարովը միա-սին, եւ նկարիչ Քէպապճեանը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵԼԵՒՄՈՒՏՔԸ — Ֆրանսական հեռագրական գոր-ծակալութիւն մը կը հաղորդէ թէ ելմտական նախարարութիւնը կա-ռավարութեան հաղորդած է Թուր-քիոյ ելեւմուտքին վերաբերեալ տեղեկագիր մը որ պատրաստուած է մասնագէտ Պ. Շարլ Ռիսթի կողմէ։ Լուրը կը հերքուի. Պ. Ռիսթ Թուրքիոյ ելմտական կացու-թեան մասին ուսումնասիրութիւն մը պատրաստած է Թուրք կառա-վարութեան խնդրանքին վրայ միայն, եւ Ֆրանսայի ելմտական նախարարը չէ ստացած այդ մա-սին որեւէ տեղեկագիր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 65 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Շէնըքայ Մանուկը ըսաւ.

— Էս գաղտնիքը որ մէկէց …ուս եկաւ՝ կը սպաննուի,— …միեւնոյն ատեն կ'աւելցնէ.— …ես կ'երթամ գիւղը կը …տեսնեմ եւ դուք յետոյ կու-…գաք։

Մանուկ կուգայ, կ'ըսէ Կրը-…պոյին.

— Ելի տղայ, փախի՛ր, եկան …քեզ սպաննելու։

Կրպօն գիւղէն կը փախնի։ …երբը կ'երթան գիւղ, Կրպոյի …տուն եւ կը տեսնեն Կրպոյի …հայր Լաքօն,

— Բարի եկաք, տղերք.— …ըսէ Լաքօն, որ իր անցեալի …մէջ շատ կորիճ եւ շատ լաւ …որդ եղած է։

— Աստուծոյ բարի,— կ'ըսեն …կը բարեւեն։ Ապա կը հար-…ցնեն.— Լաքօ, Կրպօն ո՞ւր է։

— Էս գիշեր պառկեր էի, կ'ըսէ, երազ մը տեսայ, դուք եկաք Կրպօն պիտի սպաննէիք։ Ցանկարծ արթնցայ, ըսի Կըր-պոյին ու հեռացուցի քատեղէն։

— Է՛ Լաքօ, խելօք եղի՛ր, քու տղան ո՞վ կը սպաննի։

Դրանից 10 օր առաջ քանի մը գիւղացի մարդկանց մէջ Կրպօն կը խոստովանի, որ Գը-լընթօյի Մահմէդէն առեր է 21 արծաթ։ Աւելորդը, կ'ըսէ՝ Ցու-դայի արծաթը ըլլայ»։ Այդ 21 արծաթը տղերքը առեր են ձեռքէն։ Կրպօն կ'երթայ Գլընթօ-յի Մահմէդի քով եւ կ'ըսէ. «21 արծաթը յեղափոխականները ա-ռին ձեռքէս»։ «Վնաս չունի, կ'ըսէ Գլընթոյի Մահմէդը, ինչ ուզեն տո՛ւր, ե՛ս կուտամ քե-զի»։ Երեք ոսկի եւս կուտայ եւ 20ի չափ զառ։

Գիւղացի տղայ մը կ'իմանայ այդ բանը։ Գիւղացիք կը հար-ցնեն. «Կրպօ՛, էդ ի՞նչ փոխեր են, որ առեր ես Գլընթօ-Մահ-մաղէն»։ «Վալլա՛հ, տուաւ ինծի, որ ես իրեն համար չէրէշ առ-նեմ»։ Չէրէշի լեառը Մուշ երեք զուրուշի կը ծախեն, իսկ ինքը կ'ուզէր 60 փարայի առնել Շէնըքայ մէջ։ Նա նպատակ չունէր չէրէշ առնելու, ինքը գիտէր, որ 60 փարայի նրան չէին տայ եւ փողը կը մնար իրեն։

Շէնըքցի եւ կէլիէկուզանցի 3-4 տղայ բանտարկուած էին։ Գլընթօ-Մահմէդը գիշեր մը դրանց կը տանի իր քով։ Էլ չենք գիտեր, թէ ինչ կը հար-ցնէր, նորէն բանտը կը տանի։ Այդ ատեն մշեցի Կոտօ-Հաճին ալ բանտն էր։ Նա կը հարցնէ էդոնց թէ՝ «ինչո՞ւ Գլընթօ-Մահ-մէդը ձեզ իր քով տարաւ։ Ի-նոնք կը պատասխանեն. «Հար-ցուց մեզի աղբը ձիւն կայ չէ՞ նէ չկայ»։ Տղերքը ասոր կը խօ-սային, սարի ձիւնը հարցնելու համար ղուրսի ասացինքներուն կը հարցնէին եւ ոչ թէ բան-տարկեալներուն։

Այդ օրերը Դաշտէն ինծի նամակ մը եկաւ թէ՝ «որ հաց ուտես՝ տանուտէրը հետդ նստե-ցընես — զանազան տեղերից ու-տելիքներ նուէրներ կուգան՝ չուտես։ Կառավարութիւնը այս ինչ այնինչներու ծրագրով կ'ու-զէ ձեզ թունաւորել»։

Նաեւ Կոտօ-Հաճին նամակ մըն էր գրեր ինծի թէ «Խիստ զգուշութիւն ձեռք կ'առնես, պի-տի թունաւորեն ձեզ. երկու օր մի տեղ չմնաս, ամէն մարդ տեղդ չգիտնայ»։

Մինչեւ էդ ատենը արդէն տեղս 2-3 անհատներէ զատ ոչ ոք չէր կրնայ գիտնալ. կերա-կուրն ալ ոչ ոքի հետ չէի ու-տեր։ Եթէ առնուած ըլլայի ուտելու՝ իմ ամենահաւատարի-միս տունն իսկ՝ տանուտէրի ա-րականը որ մէկն որ էր պէտք է հետս նստեցնէի, կերակուրը պիտի խառնէի, սեղանի վրայ գտնուած հացերը պիտի կտրտէի, բոլորի առաջը թափէի, յետոյ միայն ուտէի։

Այդ լուրը տարածուեցաւ չորս կողմ թէ՝ Քիւրտերու, թէ՝ կա-ռավարութեան մէջ։ Եղած նուէրները յետ կը վերադարձնէի։ Այդ պատճառաւ նրանք, որոնք միշտ նուէրներ կը ղրկէին, այլեւս չէին ղրկեր։

Դառնանք Կրպոյի սպանու-թեանը։ Մանուկը վախնալով, թէ մենք իրեն կը սպաննենք՝ կ'որոշէ իր ձեռքով սպաննելու Կրպօն։ Կրպօն ալ կը գիտնայ, թէ Մանուկը իրեն ամենահա-ւատարիմն է։ Մանուկը գիւղէն կ'առնէ երկու մարդ՝ Զօլլօն եւ Ղազարը եւ կ'երթայ Տափէի հովիտը, որ Շէնըքէն 10 քայլ հեռու է։ Ապա կը վերադառնայ գիւղ եւ կ'ըսէ Կրպոյին.

— Կրպօ, Անդրանիկը եկել է Տալւորիկէն, հիւանդ, ոտքը կը ցաւայ, Տափէի հովիտ քեզ կը կանչէ։

Կրպօն կ'ըսէ.

— Ուրեմն ինձ հետ հաշուել են, ելլեմ երթամ բերեմ Անդ-րանիկին պահեմ։ Անցեալ օրը հայրս Անդրանիկին նամակ մը գրեց թէ՝ «Կրպօն իմ ձեռքովս քեզի կը յանձնեմ, կ'ուզես սպան-նէ, կ'ուզես քո տապրակը պտտցնէ, կ'ուզես Ռուսաստան ղրկէ»։ Դէ՛հ, ուրեմն երթանք բովը։

Մանուկի երկու ընկերները հովիտը կը սպասէին։ Խաբելով երեք հոգի առանց իմ գիտնա-լու Կրպօն կը սպաննեն։

Հայրը սկսեց էդ տղայոց յետեւէն ընկնել եւ կ'ուզէր սպաննել էդոնց մէկն ու մէկին քարով կամ իրմով։ Մի գիշեր ալ հրացան կը զարկեն տան մէջ Զօլլոյին, բայց կը կպի տան սիւնին, Զօլլօն անվնաս կը մնայ։

Քանի մը օր վերջ հինգ տղայ ղրկեցի Հեթինք։ Հեթին-ցիք եկած էին Զօզան ամարա-նոց։ Եղօն պառկած է եղեր խրճիթի մէջ. իրեն մենք ան-ձամբ չէինք ճանչնար։ Ամբողջ Սասունը կը գանգատէր, կը պոռար…։ 94ին շատ մատնու-թիւններ է ըրեր մեր գլխուն»։ 99ին արդէն պատճառ եղաւ Հեթինք գիւղի քանդմանը եւ եօթը մարդու սպանութեանը։ Լոտեսը կ'երթայ կը նայի ու կուգայ տղայոց կ'ըսէ.

(Շար.)

համնի 60000ի։ Հալլուէնի մէջ, համայնավարական հաւաքոյթէ մը վերջ, բանուորներն ուզեցին ցոյցեր կատարել Թաղերուն մէջ։ Ոստիկանութիւնն արգիլեց, իսկ գործաւորները քարեր եւ աղիւսի կտորներ տեղացուցին ոստիկան զօրքերուն վրայ։ Ոստիկան մը եւ բազմաթիւ ցուցարարներ վիրաւորուեցան։

Ինն օտար գործաւորներ, որոնք Լիլի մէջ ցոյցի մը մասնակցելու կ'երթային, ձերբակալուեցան եւ արտաքսուեցան երկրէն։

Հնդկաստանի դէպքերը

Հնդկական իրաւասու շրջանակներ կը կարծեն թէ հնդիկ երկու պետերու վերջին ձերբակալումը մեծապէս պիտի դժուարացնէ Կանտիի եւ բանտարկեալ միւս պետերուն հետ բանակցութիւնները, եթէ նոյնիսկ բոլորովին չձախողեցնէ։

Նոյնպէս, կը վախցուի որ այս ձերբակալութեանց հետեւանքով, հնդկական կուսակցութիւնները մերժեն մասնակցիլ Լոնտոնի խորհրդաժողովին։

Միւս կողմէ, «Մօրնինկ Փօսթ»ի Լահօրի թղթակիցը կը տեղեկացնէ թէ հնդիկ ցեղախումբ մը յայտնած է կառավարութեան թէ 500 ձիաւոր և 2000 զինեալ մարդ կը տրամադրէ կռուելու համար քաղաքացիական անհնազանդութեան դէմ։

Երկու պետերու ձերբակալման առթիւ յայտարարուած սուգը կը շարունակուի, տեղի տալով ցոյցերու։ Կ'ըսուի թէ նոյնիսկ եթէ Կանտի ուզէ համաձայնիլ կառավարութեան հետ, մինակ պիտի մնայ։ Հնդիկ ազգ. խորհուրդի կուսակիցները նկատի չպիտի առնեն Կանտիի հաշտարար ձգտումները։

∴ Պալլիայի մէջ, Հնդիկներու եւ իսլամներու միջեւ բախում մը տեղի ունեցաւ։ Հակառակ տեղական իշխանութեանց արգելքին, 15.000 Հնդիկներ ուզեցին անցք մը կատարել մզկիթի մը առջեւէն։ Գաւազաններով զինուած հազարաւոր իսլամներ փորձեցին արգիլել ցոյցը։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ կրակ բացաւ։ Հինգ հոգի սպաննուեցան եւ 16 անձեր վիրաւորուեցան։

Երկրաշարժ, փոթորիկ եւ ողողում

Բնական աղէտներու շրջան մը կը բոլորէ աշխարհ։ Իտալիոյ զարհուրելի երկրաշարժէն, ամէն տեղ պայթող փոթորիկներուն վերջ, երկրաշարժի, մրրիկի ու ողողումի լուրեր կուգան աշխարհի չորս անկիւններէն։

Ռիկայէն կը հաստատեն թէ Կասպից ծովու հիւսիսային և արեւելեան եզերքներուն վրայ, երկրաշարժ մը քանդած է Ալեքսանդրոֆ եւ Կուրէվ քաղաքները, ուր 500 մեռեալներ և 4000 վիրաւորներ կան։

Երկրաշարժին հետեւանքով Ուրալը յորդեցաւ և Կուրէվի շրջակայ գիւղերը ողողուեցան, մեծ վնասներ տալով։

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ.— Բուռն մրրիկ մը մեծ աւերներ գործեց Վուրն կղզիին մէջ, ուր բազմաթիւ ագարակներ փճացան։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին։

ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ.— Մրրիկներու հետեւանքով, հիւսիսային ծովեզրի քաղաքները ողողուեցան։

Օվաքայի մէջ 1000, Թոքիոյի մէջ 4000, Թոխթոյի մէջ 3000 տուներ ողողուած են։ Փոթորիկին հետեւանքով բազմաթիւ անհետացածներ կան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ.— Փարիզի շրջանին մէջ, փոթորիկը խզեց կարգ մը արուարձաններու հեռագրական եւ հեռաձայնական հաղորդակցութիւնները։

Մանշի ծովը երէկ կատղած էր։ Բազմաթիւ նաւեր ստիպուեցան ապաստանիլ ամէնէն մօտակայ նաւահանգիստները։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԱՔ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ.— Հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի նահանգներուն մէջ, անտանելի տաք կը տիրէ այս միջոցիս։ Միայն Շիքակոյի մէջ, վերջին 48 ժամուան ընթացքին, 63 անձեր մեռան արեւահարութենէ։ Իսկ զովանալու համար ծով կամ գետ մտնող եւ խեղդուող անձերու թիւը շատ աւելի մեծ է։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ.— Անգլիոյ Անկախ Աշխատաւորականները իրենց վերջին համագումարին մէջ որոշեցին իրենց շուրջ համախմբել բոլոր անոնք որ կը բաժնեն իրենց տեսակէտները։ Իրենց ղեկավարներէն մէկը յայտարարեց թէ, ներկայ ընթացքով, մինչեւ տարեգլուխ անգործներու թիւը պիտի հասնի 2.5 միլիոնի, թէ կառավարութիւնը երբեք նկատի չէ ունեցած իրականութիւնը եւ եթէ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը անմիջապէս չփոխէ իր քաղաքականութիւնը գործատուութեան հարցին մէջ, չարաչար պարտութիւն պիտի մատնուի յառաջիկայ ընտրութիւններու ընթացքին։

ԱՆԳԼԵԻՌՈՒՄԷՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ.— Անգլիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ կնքուեցաւ համաձայնութիւն մը, որով Ռումանիա՝ Հունգարիայէն եւ Աւստրիայէն արտադրուած նոյն տեսակի ապրանքներուն վրայ, նախընտրութիւնը պիտի տայ անգլիական ապրանքներուն։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ՄԵՂՄԱՆԱՅ — Նիւ Եորքէն՝ ստացուած լուրերու համաձայն, տնտեսական տագնապը մեղմանալու վրայ է։ Տիթրոյթի մէջ, Ֆորտի գործարանները սկսան բանիլ երէկ եւ հարիւր հազար բանուորներ անցան իրենց գործին գլուխը։ Ինքնաշարժի ուրիշ գործարաններ եւս սկսած են աշխատիլ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԷՌԻ Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambart. Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անզամատետրներով։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ԳՈԼՈՆՊԻ Զէյթուն ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambart, Bois Colombes. Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները։ Կը խօսի ընկեր Բենօ։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Գառ. միութեան վճարանական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ժողովրդային Գրադարանին մէջ։ Նիւթ՝ Անարատեանի Դէզօի արտը, կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՐԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Գուրկ Սէնթ Անտէոյի մէջ, Օր. Ս. Գասպարեանի եւ Գ. Հրանդ Գօյաճեանի հարսնիքին առթիւ.

Եռգկատի Բրնպ. Հայր. միութիւն մարսէյլի 100, Ա. Ճինկէօզեան, Օ. Գալբազճեան, Գ. Գէրպէրեան, Ա. Գալբազճեան, Ա. Գասպարեան, Ս. Մանուկեան, Գ. Փանոսեան, Ա. Աբգարեան, Օ. Այվազեան, Ս. Աբէլեան, Չիօմիւ Տիւրպազ սուրճացի արապ 10ական, Կ. Գէրպէրեան, Յ. Գապաիկիոսեան 15, Ե. Արսլանեան 20, Ս. Գօյաճեան, Կ. Թիլլէրեան, Ն. Գասպարեան, Շ. Արսլանեան, Կ. Ապաճեան, Չէօիւրքճեան, Վ. Փանոսեան 5ական, Փ. Գօյաճեան, Թ. Յակոբեան 15ական, գումար 330 Ֆր.։ Տեղ Յառաջ 3 Յունիս։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վճարանական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիօյի մէջ։ Նիւթ՝ կրօնքին Թեր ու Դէմ։ Ժամը 11էն յետոյ սինէմա։ Մուտքը ազատ է։

ԱՆԻԷՌ-Գուա Գոլոնպի Սահակ Մեսրոպ դպրոցին տարեկան զբօսահանդէսը Օգոստ. 24ին, կը խնդրուի նկատի ունենալ նոյն թուականը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կեսարացի Յովսէփ Ապաճեան (38 տարեկան), հօր անուն՝ Բարսեղ։ Ասկէ 4 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ։ Իմացնել՝ Mme Serpouhi Edjidian, C/o L. Blanchon, Ste. Gullien en St. Alban (Ardeche).

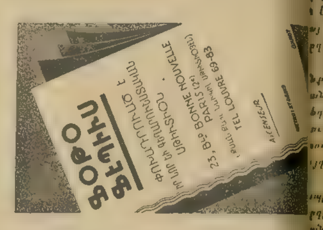

IMPRIMERIE - MASSIS - ...

208bis, Rue Lafayette, Pa...

EMPIRE տիպիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

Le Gérant H. STEPH...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276 806

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
7
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

7 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1333

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Արարատի շուրջ տեղի ունեցած կռիւները շատ արագօրէն ...ալեցան, ու ստացան պատերազմական բնոյթ մը։ Միջազգային մամուլը երկու ամիսներէ ի վեր, գրեթէ ամէն օր արձանագրեց այն կատաղի կռիւները որ տեղի ունեցան Արարատի շուրջը։ Այս վերջին տասնեւհինգ օրերուն յայտնի եղաւ թէ ...0.000 թրքական զօրքեր կեդրոնացած են Արարատի եւ Վանի ...ջաններուն մէջ։ Յայտնի է նաեւ թուրք-պարսկական յարաբերութիւններու ձգտեալ վիճակը, որ երկու ամսուան ընթացքին՝ երթալով բարդացաւ։

Հայաստանի սահմաններուն մօտիկ տեղի ունեցած այս ...դէպքերը ընդհանրապէս կը շահագրգռեն հայ հասարակութիւնը։ Բայց մասնաւորաբար հայութիւնը կը մտահոգուի այն ...ողութեամբ, որ թրքական զօրաբանակները համախմբուած ...Արաքսի ամբողջ երկայնքը, Կարսէն մինչեւ Արարատ։ Ու... ժողովուրդը չի կրնար միամիտ հանդարտութեամբ ու ան...երով դիտել թրքական վտանգը՝ Հայաստանի դռներուն առջեւ։

Այս մտահոգութիւնը առանձնապէս շեշտելու հարկադրուած ...նք, նկատի ունենալով որ թուրք-քրտական կռիւներու հետեւանքով, թրքական խոշոր զօրաբանակի մը այդչափ արագ ...կեդրոնացումը ուրիշ բարդ ծալքեր ունի, որու գաղտնիքը ...ռուս-թրքական յարաբերութիւններու մէջ փնտռելու է։ Հաւ...կոր տեղեկութիւնները հետզհետէ կուգան լոյս սփռելու ...այդ կարեւոր խնդրին վրայ։

Բոլոր երեւոյթներէն կ'երեւի, որ տակաւին այս տարուան ...ապրիլէն սկսած՝ թրքական կարեւոր ուժեր կեդրոնացան ...Էրզրումի եւ Կարսի մէջ։ Ու երբ քրտական կռիւները պայթեցան, թուրքերն առանց մեծ դժուարութեան՝ Իգտիր եւ Բա...յազիտ հասցուցին տասնեակ հազար զինուորներ, որոնք կազմ պատրաստ կը սպասէին Կարս եւ Էրզրում։

Արդ, հարց կը ծագի թէ ինչո՞ւ թրքական զօրաբանակները, այդ ատեն պիտի կեդրոնանային Հայաստանի սահմաններուն վրայ։ Արարատի եւ Զիլանի քրտութեան զսպումի համար, թուրքերը առատաւէն, տասը հազար զօրք միայն կրնային շարժման մէջ դնել։ Ցեռագայ դէպքերը, անշուշտ սոսկալին թուրքերն աւելի խոշոր ուժեր հրապարակ քաշել, բայց ...ա երեւոյթին, պահեստի ուժերը մօտիկ վայրերու մէջ պատրաստ դասաւորուած էին, որ մենք ականատես եղանք 60.000նոց ...բանակի մը երեւումին։ Ամէն տուեալ կայ ենթադրելու, որ ...այդ խոշոր բանակի կեդրոնացումը այլ նպատակներով եղած ..., ու հիմա, այլ նպատակի կը ծառայէ, բայց վտանգ մը ըլլալէ չի դադրիր։

Թրքական բանակի կեդրոնացման գաղտնիքը պէտք է բացատրել այս զարեան. Կովկասի մէջ տեղի ունեցած ապստամբութիւններով։ Ռուս.թրքական յարաբերութիւնները տասը ...տարիներէ ի վեր յայտնի են, մանաւանդ իրենց զինուորական ...աշնակցութեամբ։ Այդ բանը յայտնի եղաւ Հայաստանի ան...կախութեան վերացման ժամանակ։ Նոյն երեւոյթը տեղի ունեցաւ, երբ Վրաստանի ապստամբութիւնը պայթեցաւ։ Եւ ա..., նոյն բանն է որ տեղի կ'ունենայ, երբ հաւաքական տնտեսութեան հետեւանքով, ամբողջ Կովկասի մէջ ապստամբութիւնները ծայր տուին։

Ամէն տուեալ կայ ենթադրելու որ թրքական զօրաբանակները կեդրոնացած էին Կարս, պէտք եղած պարագային Կովկասի զանազան մասերը մտնելու և ճնշելու ապստամբութիւնները։ Ռուսաստանի ներկայ վարիչները շատ յաճախ թրքական ...տանգը առաջ քաշած են. Կովկասեան ժողովուրդները և, մասնաւորապէս Հայերը ահաբեկելու համար։ Թուրքերն արդէն ...իշտ պատրաստ էին կովկասեան պղտոր ջուրերուն մէջ ձուկ որսալու, իսկ երբ կը ներկայանան յարմար առիթներ, անոնք ...իշտ տրամադիր են օգտագործելու այդ պատեհութիւնները։

Ռուս-թրքական այս նախապատրաստութիւնները կրկնակի նպատակներ ունէին։ Հիմա կ'ուզեն քրտական ազատագրական շարժումը խեղդել և ճնշում բանեցնել Պարսկաստանի ...վրայ, զանազան զիջումներ ձեռք բերելու համար։ Բոլշեւիկեան Ռուսաստանը իր սահմանապահ զօրքերով, այժմ կ'օգնէ թըրքական զօրաբանակին՝ քիւրտ ազգը խեղդելու. Ըստ Հայաստանի անմիտ վարիչներուն, ռուս-թրքական միացեալ ուժերը Արարատի բարձունքներուն վրայ «Մաքտոնալտի իմբէրիալիզմ»ն է որ պարտութեան կը մատնեն...։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս 1920ին, թուրքերը հարաւէն և Ռուսերը հիւսիսէն՝ Հայաստանը կը ճզմէին, երբ թէ եւրոպական իմբէրիալիզմի մէկ ...ուը ջախջախելով։ Անշուշտ, օր մը, եթէ պարագաները փոխուին, միջազգային այս շառլաթանները չպիտի քաշուին քիւրտ ժողովուրդին ըսելու թէ՝ իրենք եկան և պիշարին իմբէրիալիզմին ձեռքէն ազատեցին՝ «բանուորա-գիւղացիական» Քիւրդիստանը...։ Գոնէ բոլշեւիկեան պատմութիւնը այնպէս է ...ուած։

Այս բոլորը կարող են թատերական խաղեր նկատուիլ Ռուսաստանի համար, բայց մեզ, Հայերուս համար՝ կը մնան վտանգաւոր իրողութիւններ, ստեղծելով գոյավիճակ մը, ուր հայութիւնը ստիպուած է ըսել, — «Կատուին խաղը մկան մահ է»։

Կը հարցնենք, Հայաստանի այս օրուան վարիչներն ու իրենց արտասահմանի պաշտպան փաստաբանները ի՞նչ կը մտածեն այս ահաւոր վտանգի մասին։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՅԱՋՈՂ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ

«Հայրենիք» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (Յուլիս 22).

Արարատեան ապստամբութիւնը եւ առ հասարակ քիւրտ շարժումը վերին աստիճան կը շահագրգռէ եւ պէտք է շահագրգռէ մեզ, հայերս։ Նախ անոր համար որ այս կարեւոր ապստամբութիւնը տեղի կ'ունենայ պատմական եւ աշխարհագրական Հայաստանի սրտին ու շնչերակներուն վրայ Երկրորդ, որովհետեւ ցեղային եւ դարաւոր դիրացնութեան մէջ ապրող արի, թէեւ *նախնական*, ժողովուրդի մը ճակատագիրը խնդրոյ առարկայ է։ Երրորդ՝ որովհետեւ երէկի «քարեկամ» կարծուած եւ մեզի թշնամի երկու կրօնակից բայց ոչ-ցեղակից ժողովուրդները բացարձակ թշնամութեան մէջ կը գտնուին։ Չորրորդ՝ որովհետեւ դէպքերը տեղի կ'ունենան ալպի ազգագրական եւ պետական Հայաստանի շատ կից շրջանի մը մէջ, ուրկէ հրացանի պայթիւն մը կ'արձագանգէ մինչեւ Երեւան, Արագած եւ Շիրակ։ Հինգերորդ՝ որովհետեւ չազատագրուած Հայաստանը Արարատէն մինչեւ Սիփան եւ Մասուն տակաւին խաւէալն է հայ հայրենասիրութեան եւ հայկական պահանջներուն։

Ահա այս հիմնական նկատումներով, պարտաւոր ենք ուշի ուշով հետեւիլ քիւրտ շարժման բոլոր փուլերուն եւ ջանալ վերլուծել թուրքերու հետապընդած թէ՝ տեղական եւ թէ արտասահմանեան քաղաքականութիւնը։

Քիւրտերու պարզած այս ընդհանուր պատկերը պատճառ մըն է, որ քաղաքակիրթ աշխարհը ամէն անգամ անոնց մասին խօսելու ատեն սիրէ դիմել Քսենոփոնի կամ Հերոդոտոսի տեղեկութիւններուն։

Իսկ մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, թուրքերու մատուցած յոռի ծառայութիւնը քիւրտերու վարկին եղած է արտակարգօրէն աղիտաբեր։ Հայկական կոտորածներու ատեն թուրքերը բնա՛ւ չվարանեցան իրենց սարքած խաղին պատասխանատուութիւնը ամբողջովին նետելու քիւրտերուն վրայ։ Ասիկա չկլլուեցաւ հալկաւ, սակայն թուրքին հետ նոյնչափ վարկաբեկ եղաւ քիւրտն ալ։

Թուրքիա, յաւէտ վարպետ եւ հոգեբան վերլուծող Արեւմտեան ազգերու, երեք ուղեգիծ որդեգրած է հանդէպ քիւրտ ապստամբութեան։ Առաջին, կոտորել եւ առ հասարակ Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ ամփոփուած կորդուական ցեղերը։

Երկրորդ՝ ծածկել ճշմարտութիւնը յաչս արտասահմանի եւ մասնաւորապէս արեւմտեան ազգերուն։ Այս տեսակէտէն Մոսկուա նո՛յնքան բուրժուական է, որքան որեւէ մայրաքաղաք Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէջ։

Երրորդ՝ վարկաբեկել քիւրտերը նաեւ յաչս իսլամ ազգերուն, որպէս զի անոնք պատեհութիւն չունենան քողոքելու քիւրտ անմեղ ժողովուրդին աբեան դէմ։

Թուրքիոյ դէմ պայքարելու համար ազգու միջոց չկայ բացի զէնքէն։ Ցանուցագիրներ, սպառնալիքներ, հանրային կարծիք արեւմտեան երկիրներէն՝ եթէ չկրցան փրկել Հայերը թուրք եաթաղանէն, պիտի չկրնան փրկել քիւրտերն ալ։ Փրկութեան միակ ապաւէնը ուժի ցուցադրութիւնն է, եւ յատկապէս «*ականջ ականի եւ ատամն ընդ ատաման*»ի քաղաքականութիւնը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիոյ բողոքը Միջագետքի

Հինգ հարիւր Քիւրտերու կողմէ Միջագետքի սահմանէն կատարուած յարձակումը պատրուակ բռնելով, Էնգիւրի բողոք.ծանուցագիր մը տուաւ Միջագետքի կառավարութեան։ Ծանուցագրին բովանդակութիւնը յայտնի չէ։ Կը կարծուի թէ Մ. Քէմալի կառավարութիւնը ձեռնարկներ կը կատարէ Միջագետքի մօտ, որպէսզի այս վերջինս արգելք դնէ տեղին Քիւրտերու հաւանական շարժման։

Ընդհ. գործադուլը եւ կռիւներ

Ռուպէյէն տրուած մասնաւոր լուրերու համաձայն, Հիւսիսային Ֆրանսայի մէջ գործադուլի մասնակցողներու ընդհ. գումարը կը գնահատուի 120.000, հետեւեալ բաժանումներով. — Արմանթիէր՝ 15000, Հալլուէն՝ 10.000, Լիլ (մետաղագործներ 14.000, Լիլ՝ (հիւսկեղէն) 18.000, իսկ Ռուպէ-Թուրքուանի մէջ, աւելի քան 60.000 գործաւորներ մտած են պայքարի մէջ։ Կարգ մը մեծ գործարաններու բանուորներէն շատերը նոյնպէս միացած են բանթողներուն։

∴ Հալլուէնի եւ Մընէնի մէջ, աշխատող եւ բանթող գործաւորներու միջեւ բախումներ տեղի ունեցան։ (Հալլուէն՝ ֆրանսական քաղաք է որ Մընէնէն՝ պելճիքական քաղաք՝ կը բաժնուի միայն սահմանագծով)։ Ամէն օր հազարաւոր Պելճիքացիներ Մընէնէն կ'անցնին Հալլուէն աշխատելու ֆրանսական գործարաններուն մէջ։ Իրիկունը գործէ դարձին, աշխատող գործաւորները անարգուեցան բանթողներու կողմէ, որոնք քարեր նետեցին անոնց վրայ եւ փշրեցին զանոնք փոխադրող ինքնաշարժներու ապակիները։

Քանի մը պելճիքացի ոստիկաններ, իրենց պետին հետ, փորձեցին միջամտել ու ձերբակալել գործաւոր մը որ ամէնէն աւելի կը գրգռէր ու կը յարձակէր։ Բանթողները յարձակեցան և ոստիկան մը ու ոստիկանապետը վիրաւորեցին շիշերով, առաջինը՝ կզակէն, երկրորդը ճակտէն։ Ոստիկանապետը հրամայեց կրակել։ Այս սպառնալիքին վրայ ցուցարարները ցրուեցան։

Այս բախումներուն հետեւանքով, պելճիքացի գործաւորները որոշեցին գադրեցնել աշխատանքը։ Այս կերպով, Թուրքուանի մէջ բանթողներու թիւը կը բարձրանայ 60.000ի։

∴ Բանուորական պահանջներու գոհացում տուող գործարաններու թիւը Ռուպէյի մէջ կը հասնի 65ի, Թուրքուանի մէջ 35ի։ Բանթողներուն միացած են նաեւ Ռոշէլի մէջ շինութեանց աշխատաւորները։

Ստալին սկսաւ ճամբել

Մոսկուայի համայնավար կեդր. կոմիտէն հրաժարեցուց Խորհրդ. Միութեան աշխատանքի գործավարը Ուկլանով եւ անոր տեղը նշանակեց Զիխոնը, որ ցարդ կը վարէր շինութեանց սէնդիկաներու կեդրոնական կոմիտէի նախագահութիւնը։

Կը յիշուի թէ Ուկլանով յանդգնութիւնն ունեցած էր քննադատելու Ստալինի քաղաքականութիւնը հանդէպ գիւղացիներուն եւ այս պատճառով ալ կը նկատուէր «աջ ընդդիմադիր»։ Ու թէեւ համայնավարական վերջին համագումարին մէջ, յետս կոչում մը ըրած էր Ռիկովի, Տոմսկիի եւ ուրիշներու կարգին, սակայն իր բացատրութիւնները բաւարար չէին նկատուած։

Ռիկովէն յետոյ, զոր հրաժարեցուցին գործավարներու նախագահութենէն եւ կը փորձեն Պերլին ճամբել իբր դեսպան, բնական է որ կարգը պիտի գար Ուկլանովի եւ ուրիշներու։

∴ Գերմանեւառուսական յանձնախումբ մը պաշտօն ստացաւ հրատարակելու պատերազմի ծագման վերաբերեալ ռուսական վաւերաթուղթերը։

Ցարական կառավարութեան արտաքին նախարարութեան վաւերաթուղթերը, պիտի զատուին Փրոֆ. Պոկրովսկիի կողմէ, որ յանձնախումբին նախագահն է։ Մասնաւոր դասակարգումի պիտի ենթարկուին յեղափոխութեան ընթացքին օտար դեսպանատուններէ եւ պատուիրակութիւններէ ձեռք անցուած փաստաթուղթերը։ Դէպքերու եւ փաստաթուղթերու մասին, ծանօթութիւններն աւելցնելու իրաւունքը կը պատկանի յանձնախումբի գերման անդամներուն։ Հրատարակութիւնը պիտի բաղկանայ քանի մը տասնեակ հատորներէ, որոնց առաջինները պիտի նուիրուին 1913—14 տարիներուն։

Հատորներու առաջին հրատարակութիւնը պիտի կատարուի Գերմանիոյ մէջ, գերմաներէն լեզուով։ Անկից վերջ միայն պիտի ձեռնարկուի ռուսերէն հրատարակութեան։

Ռուսիոյ նախապատերազմեան պարտքերը

Մոսկուայի «Իզվէսդիա» բոլշեւիկեան թերթը, կը հրատարակէ հետեւեալ սպառնալիքը, զոր կարելի է պաշտօնական նկատել. — Չպիտի վճարենք ցարական պարտքերը, բայց կընանք օտարականներուն հաստուցում մը ընել, անոնց յօժարելով աւելի բարձր տոկոս մը, երբ փոխատուութիւններ ընեն մեզ։

«Առեւտուրը հիմնուած է վարկի վրայ։ Ամերիկացիները վարկ չեն բանար մեզ, անոր համար որ չենք վճարեր ցարա-

(Լուրերու շարունա՛կութիւնը կարդալ Դ. էջ.

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 34

Արդուեթեան խումբ (Շավիլ)	400
Սեդրաք Սասունի	150
Հրանտ Ակոնայեան	50
Գումար	600
Նախորդ գումար	41,180
Ընդհ. գումար	41,780

ՄԵԶՄԷ ԴՈՒՐՍ

«ԱՆԱՍՈ՞ՒՆ ԵՆՔ ԹԷ ՄԱՐԴ»

Ընկեր մը ցոյց կուտայ մեքենագիր թռուցիկ մը, որ բարեկամաբար կը թափէ ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին դէմ եւ կը կրէ «Ս. Փ. Թ. Իւ.Ի Ա......հայկական հասուած» ստորագրութիւնը։ Ցրուած են փողոցները եւ փակցուցած պատերուն վրայ, հրաւիրելով հայ աշխատաւորները որ ըմբոստանան «Վսիւլանս Սօսիալի կողոպուտչ օրէնքին դէմ»։

Սովորականը թուծականութիւնները վերջ, փակ սեանակի այս հոլովոյթը հարց կուտայ, — «Անասո՞ւն ենք թէ մարդ»։

Զարմանալի չէ ոճը, եւ պատասխան մը որ կապկած իւաւ ձգէ իրենց «մարդու յաւակնութիւնները»։

Որովհետեւ, յանուն ընկերային յեղափոխութեան ու բանուորներու բարօրութեան, հրապարակ կուգան՝ ձեռք տալու համար անոնց որ ի բաց եւ ի պաշտօնէ կը ձգտին ամէն միջոցով ծզմել աշխատանքի իրաւունքները, փաստ է թէ, ինչպէս ամէն խնդրի մէջ, այս անգամ եւս աջ ու ձախ ծայրերը գիրար գտած են եւ օրէնքը վիժեցնելու իրենց յամառ ու սիրալիր գործակցութեամբ, իսկապէս շահեկան երեւոյթ մը կը պարզեն։

Իսկ մեր կարմրուկ հայորդիներու վախկոտ քայլերը կարաւանին ետեւէն, պարզապէս ծիծաղելի է։

Իրաւունք չէ՞ն տար կասկածելու իրենց մտքի տարողութեան վրայ, եւ ատով իսկ, դէպի վար՝ դուրս չե՞ն ելլեր մարդկութենէ։

Գիտենք թէ այլեւս քայլ մը անգամ նետելու տեղ չէ մնացած։ Հայ աշխատաւորը դատապարտուած է հանդարտ նստելու հոն, ուր հազար դժուարութիւններով հազիւ կրցեր է խարխուլ բոյն մը հիմնել։

Իսկ երբ զայն կը գրգռեն ելլելու եւ խառնելու ուրիշին ապուրը, իր իսկ ծոծքերը այրելու գինով, միթէ՝ փաստը տուած չեն ըլլար այլանդակ բթամտութեան մը եւ ատով իսկ՝ դուրս ելած չեն ըլլար մարդկութեան սահմաններէն։

Կանգ չենք առներ անմտութիւններուն ու անզգամութիւններուն վրայ, որոնք կը վխտան թռուցիկին մէջ։ Աւելորդ յոգնութիւն, այդ գանկերուն մէջ՝ մարդավայել ուղեղ սպասել՝ տղայութիւն է։ Գիտենք թէ դդումէն մեղր չելլեր։ Գիտենք նաեւ թէ հայ աշխատաւորին բնազդական ողջմտութիւնը մէկ պատասխան ունի տալու անկշիռ այդ արարածներուն, երբ պատահմամբ, արեւու լոյսին տակ՝ հանդիպի անոնցմէ մէկուն.

— Գնա՛ բանդ, Չոբլուի տիրացու...։

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԵԱՆՑ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ ԴԱՇՆԱԳՐԵՐԸ

Մեր ժամանակներուն, կարծես խաղաղութիւնը կ'ուզեն ապահովել բազմացնելով դաշնագրերը։ Այս եղանակը բարացուցական է պատերազմէն վերջ։ Բայց դաշնագրերը առանձինն չեն բաւեր, պէտք է նաեւ յարգել ստորագրութիւնները։ Անշուշտ իրաւունք ունին մատնանշելու Գերմանիոյ վրիպումները, Հունգարիոյ սահմանադրական մտահոգութիւնները իբրեւ տեւական պատճառներ միջազգային գժտութիւններու։ Բայց կարեւորները այս հարցերուն, որոնք ծանր տպաւորութիւն կը թողուն Արեւմուտքի վրայ, պէտք չէ որ մեզ մոռցնել տան Լօզանի դաշնագրով ծնունդ առած ինչ ինչ խնդիրներ, զորս վերահաստատեց խաղաղութիւնը, Թուրքիան դնելով եւրոպական գիծին վրայ։

Արդ՝ այս պահուս ի՞նչ կ'անցնի Թուրքիոյ մէջ։ Եթէ երկիրը դուրսէն խաղաղութեան թուական մը կը բոլորէ, իր չափաւոր քաղաքականութեան շնորհիւն է, ընդհակառակն, ներքին բազմաթիւ այժմէական հարցերու լուծումը, զոր պարտադրած են դաշնագրերը, հեռու է վախճանի մը յանգելէ անհրաժեշտ յօժարամտութեամբ։ Կա՛ն հարցեր՝ որոնք կարծես կատարելապէս մոռցուած կը թուին, հակառակ իրենց ստիպողական հանգամանքին եւ այն տառապանքներուն՝ որոնց կ'ենթարկուի ամբողջ ժողովուրդ մը այդ յապաղումներով։

Աւելորդ է ըսել թէ հարցը Հայոց մասին է։ Ես պիտի չծանրանամ այն դժնդակ ողբականին վրայ՝ որով ապրեցաւ այս ցեղը ա՛յն օրերէն ի վեր որ Թաթարներու եւ Թիւրքմէններու լուծին ենթարկուեցաւ։ Անցեալը չէ, այլ ներկան ու ապագան՝ որոնք կը շահագրգռեն Հայերը։

Այն Հայերը, որոնք չհեռացան երկրէն՝ Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցելէն մինչեւ Հանրապետութեան հռչակումը, կը վայելեն Լօզանի դաշնագրին 39 եւ 44 յօդուածներուն մէջ պայմանադրուած իրաւունքները։ Համաձայն այդ յօդուածներուն «Թուրք իրաւասութեան ենթակայ ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց պատկանողներ պիտի վայելեն քաղաքային եւ քաղաքական նո՛յն իրաւունքները, ինչպէս մահմետականները»։ տրուած ըլլալով թէ այս պայմանադրութիւնները, միջազգային շահու տեսակէտով, պարտաւորութիւններ կը կազմեն եւ անոնք դրուած են Ազգերու Դաշնակցութեան երաշխաւորութեան ներքեւ։

Կը հասկցուի ուրեմն թէ հայ ցեղէն Թուրք իրաւասութեան ներքեւ գտնուողները, որոնք երկիրը թողած էին պատերազմէն առաջ՝ առանց մասնակցելու ազգային կռիւին, անոնք որ հեռացած էին Թուրքիայէն տարիներու պատահարներու մէջ՝ որոնք իրենց վերջաւորութիւնն ունեցան Լօզանի դաշնագրով, յաւելեալ վտարուած են Թուրք ազգութենէն՝ եթէ մինչեւ ցարդ, Թուրք կառավարութեան կողմէ, չեն արտօնուած վերահաստատուիլ իրենց երկրին մէջ։ Այնուհանդերձ, մասնաւոր ազգարարութիւններով, հրաւիրեցին Թուրք իրաւասութեան ներքեւ ինկողները ներկայանալու Թուրքիոյ հիւպատոսներուն, կանոնաւորելու համար իրենց իրաւական կացութիւնը։ Բայց հիւպատոսական իշխանութիւններ մերժեցին օրինական վաւերագրեր տալ Հայերուն, առարկելով թէ այդ ազգարարութիւնները կը վերաբերին Յոյներուն եւ Հրեաներուն։ Այս ձեւով, քաղաքային ժառանգութեան, կտակներու, խնամակալութեան, չափահասութեան, կալուածատիրութեան եւ վաճառականութեան վերաբերեալ ամէն գործ երեսի վրայ կը մնայ։ Միւս կողմէ երբ գիտնան թէ օտարութեան մէջ ապրող հայ գաղթականներ իրենց ցեղին ամէնէն հարուստները եւ ամէնէն ազդեցիկներն են, այն ատեն դիւրաւ պիտի ըմբռնեն թէ Թուրք կառավարութիւնը ինչո՛ւ անճապաղանք ցոյց չտար անոնց կացութիւնը կանոնաւորելու համար։ Վասնզի կարգադրութիւն մը բացարձակապէս առաջ պիտի բերէր, իբրեւ հետեւանք, հայ գաղթականներու վնասներու հատուցումը, անոնց ստացուածքներու բռնագրաւման փոխարէն։

Բայց աւելին կայ։

Հեռուները մղելով իր ննջամէտ աններողամտութիւնը, 1927 տարւոյն մայիսին, Թուրք կառավարութիւնը մասնաւոր օրէնք մը հրատարակեց իրեն առարկայ ունենալով զրկել Թուրք ազգութենէն այն օսմանեան հպատակները որոնք, անկախութեան համար մղուած պատերազմի ընթացքին, չեն մասնակցած ազգային կռիւին, այլ մնացած են օտարութեան մէջ, մուտք չեն գործած Թուրքիա այդ թուականէն առաջ։

Անհրաժեշտ չէ դիտել տալ թէ՝ Հայոց այս ապազգայնացումը Թուրք ազգութենէն, երբեք հիմնաւորուած չէ կամաւոր կամ կարծեցեալ հրաժարումի վրայ։

Բացորոշ է ուրեմն թէ Հայերու քաղաքային իրաւունքներու կապուած ըլլալը, պատժական նկարագիր մը ունի հակառակ այն յայտարարութեան, որով Ըսմէթ փաշա, Լօզանի ժողովին մէջ, կը ճանչնար անոնց պատժազերծութիւնը եւ յանձն կ'առնէր ներում շնորհել ամէն անոնց, որոնք կրնային պատժի ենթարկուիլ։

Հայոց կրկնակ պահանջները ոչ մէկ ազդեցութիւն գործեցին Թուրք կառավարութեան վրայ, որ ջանաց Ըսմէթ փաշայի յայտարարութեան տալ այնպիսի մեկնութիւն մը, զոր չէր կրնար ունենալ։

Անշուշտ, կարելի չէ խնդրոյ առարկայ դարձնել կառավարութեան մը ազատութիւնը հպատակութիւն շնորհելու կամ մերժելու հարցին մէջ։ Բայց պէ՞տք էր որ այդ իրաւունքը կիրարկուէր միջազգային յանձնառութիւններու եւ միջազգային իրաւանց կանոններու շրջանակին մէջ։

Հետեւաբար, կը թուի թէ Թուրք կառավարութիւնը, արտասահմանի մէջ ապրող գաղթական Հայոց հանդէպ, շարժած է կատարելապէս կամայական եղանակաւ, եւ թէ անոր վարմունքը, ստորագրուած դաշնագրերու ուժով, պէտք է լրջօրէն ուսումնասիրուի Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ։ Միջազգային արդարութեան այս գործը ա՛յնքան աւելի կարեւոր է, որքան կը պատկանի Թուրքիայէն բացակայ հայերու ինչքերու բռնագրաւման, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ հայ համայնքներու ստացուածքներուն։ Օրինական կեղծիք մը իսկապէս պատրուակ ծառայած է Էնկիւրիի կառավարութեան՝ այդ ստացուածքները, այդ ինչքերը բռնագրաւելու, զանոնք նկատելով «իբրեւ լքեալ գոյքեր»։ Հոս դարձեալ կը գտնուինք կամայական գործի մը առջեւ որ կը մատնէ Թուրքերու դէշ մտադրութիւնը։ Թուրքիա իրաւամբ, կ'ուզէ լքեալ գոյքեր նկատել ստացուածքներն անոնց՝ որոնց կը մերժէ քաղաքային վիճակ մը եւ որոնց կ'արգիլէ այս եղանակաւ գոյքերու օրինաւորապէս պահանջումը։ Այս պատճառով, կը կորսնի ա՛յնչափ ծիծաղելի ո՛րչափ խախուտ թուաբանական փաստարկութեան կամ ճարտարութեան վրայ։

Բայց դատին անիրաւութիւնը ճանչցնելուն մէջ միայն չէր կայանար խնդիրը. անհրաժեշտ է որ անոնց յաջորդէ նաեւ հարկաւոր հատուցումը, այսինքն բռնագրաւուած ինչքերու վերականգնումը։ Այս միջոցը միայն համաձայն պիտի ըլլայ միջազգային իրաւունքի բոլոր պահանջումներուն, ի մասին պետութեանց եւ անհատներու միջեւ, պահանջքներ՝ որոնք կը հաստատեն բանի ուժով մասնաւոր սեփականութեան յարգանքը։ Այդ սեփականութիւնը աւելի եւս պէտք է յարգուի, երբ ան կը պատկանի ազգային փոքրամասնութեան մը՝ որ դրուած է, ճշդուած եւ ապահովուած պաշտպանութեան մը երաշխաւորութեանը տակ։

Կարելի է զարմանալ թէ այս հարցին պարզութիւնը իր հետեւէն չէ քաշած արդարութեան ժեստը՝ որուն կը սպասէին Թուրքիայէն։ Բայց կը մոռնան այն անվերջանալի փաստարկութիւնները՝ զորս պատկանեալ նախարարները եւ վարչութիւնները կը յարուցանեն, ամէն անգամ որ իրենց ներկայանայ այս կարգի պահանջ մը։ Երբ բողոքարկուն իր ետին ոչ եւ է մէկ մը չունի, անոր դատը վտանգուած է նախարարներու արշիւներուն մէջ անվերջ քաշկռտուելու։ Թուրք կառավարութեան առջեւ մինակ մնացած, կողոպտուած խեղճ հայերը ո՛չ մէկ նեցուկ ունին։ Անոնց պէտք էր զօրաւոր օգնական մը, մէկը Լօզանի դաշնագիրը ստորագրող կառավարութիւններէն, կամ գոնէ կառավարութիւն մը՝ որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէկ անդամը եղած ըլլայ։

Պէտք է որ հայերը գտնեն պաշտպան մը, որպէսզի իրենց դատը ի պաշտօնէ պաշտպանուի Թուրք կառավարութեան դէմ, և նոյնիսկ տարուի, եթէ հարկը պահանջէ, միջազգային արդարութեան ատեանին։

Բայց ո՞վ պիտի ստանձնէ այդ առաքելութիւնը։

Եւրոպական երկու գլխաւոր պետութիւններ՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա, չափազանց զբաղուած ըլլալ կը թուին իրենց գաղթավայրերու մտահոգութիւններով, որպէսզի ուզեն Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ձանձրոյթ մըն ալ ստանձնել։ Իտալիա, որ Արեւելքի մէջ մեծամեծ գործեր ունի, լաւագոյն կերպով կրնար ստանձնել այս բեռը եթէ չզարպանէր Թուրքիոյ՝ իրեն ապահովելու համար քանի մը յաւելուածական շահաստաններ եւ Արեւելքի մէջ ինչ ինչ դիւրութիւններ։

Կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութիւնը (?)։ Եթէ Ժընեւեան հաստատութիւնը ինքզինքին չթոյլատրէ հարստութենէ եւ ուժէ շլանալ, պէտք է յուսալ թէ պիտի նախընտրէ լրջօրէն ձեռք առնել գաղթական հայերու օրինաւոր շահերուն պաշտպանութիւնը։ Այդ առաքելութիւնը նախ ուղղակի կը բխի այն բարձր դիրքէն, զոր կը գրաւէ աշխարհի վրայ։

Thomas CREENWOOD
(«La Libre Belgique» թերթէն)

ՅՈՅՆԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լահէյի Միջազգային Ատեանը հինգշաբթի օր յայտնեց իր կարծիքը այն համաձայնութեան մասին, որ գոյացաւ 27 Նոյեմբեր 1919ին, Յոյներուն եւ Պուլկարներուն միջեւ ժողովուրդներու փոխանակութեան խնդրին վերաբերեալ։

Հոլլէնտ պատուիրակութիւնը ներկայացուցած էր 12 հարցում։

Միջազգային Ատեանին պատասխանները, որոնք տրուած են միաձայնութեամբ, կը վերաբերին մասնաւորապէս համայնքներու բացատրութեան։

Համայնք, կը նշանակէ ըստ Միջազգային Ատեանին, հաւաքական բնակութիւնը այն անձերուն, որոնք կը պատկանին մէկ ցեղի, ունին նոյն լեզուն եւ կրօնքը։

Համայնքները կրնան ունենալ հայրենի ժառանգութիւններ,— եկեղեցի, դպրոց, հիւանդանոց, որոնք չեն կրնար անհատներու իրաւունք դառնալ՝ երբ գաղթը տեղի ունենայ։ Այն պահուն, որ համայնական այդ ստացուածքներուն շուրջ նոյն համայնքէն ոչ ոք գտնուի, անհրաժեշտ է իմացնել շահագրգռուած կառավարութեան։

ԵՐԲ ՈՒՂԵՂՆԵՐԸ ԿԸ ՋՐՈՏԻՆ

I

«Գոյժ օ՛քլոք»։ Թէյ կը խմեմ քանի մը հայ տիկիններու եւ աղաներու հետ։ Երախաներ կան մեզի հետ, ամէնէն մեծ տասը տարուան, որոնք գնդակ կը խաղան ու շոքոլա կը ծամեն։ Կը խայտան, կը ճչան. հրաշալի պատկեր։

Կը հարցնեմ նոր մայրիկներէն մէկուն.— Ի՞նչ է ձեր երախային անունը։

— «Հէ՛յկ»։

— Իսկ ձեր աղջկան անո՞ւնը, տիկին

— «Մէրի՛»։ Անոր քով կեցողը Արամեաններուն տղան է, «Ճօն»ը։

—

Հէյկ, Մէրի եւ Ճօն։ Այսինքն Հայկ, Մարիամ եւ Յովհաննէս Ինչո՞ւ այս թեթեւամտութիւնը, որովհետեւ— մտիկ ըրէք —

— Մենք պարտաւոր ենք Եւրոպացիներուն հետեւիլ եւ օգտուիլ անոնց բարքերէն կարելի եղածին չափ։ Ամուսինիս ականջին շատ տգեղ կը հնչեն հայերէն անունները, հայերէն բառերը, արդէն միասին անգլիերէն կը խօսինք տան մէջ, Մօրաքրոջս աղջիկն ալ որ մեզի հետ կ'ապրի կը սիրէ ֆրանսերէն լեզուն, այնպէս որ մեր տունին մէջ հայերէն չէք լսեր, որպէսզի տղաս կատարեալ անգլիացի դառնայ վաղը, նախ պէտք է անունը սրբագրենք. պարոն տասիս «խաթեր»ը համար Հայկ գրենք «Հէյկիս» անունը։ Յետոյ, եւ բակը դրացի տղոց հետ կը խաղայ, եթէ «Հա՛յկ, գըմ հիըր» ըսենք, պիտի կարծեն որ անգլիերէնի ռամիկ արտասանութիւն մը ունինք։ Մնաց որ մենք արդէն գըլխացեր ենք հայ ծնած ըլլալնուս. «Հէյկիս» պէտք է մոռնայ այդ տխուր պարագան.

— Իմ մարդս ալ ճիշդ առանկ կը մտածէ, բնականաբար ամէն խնդրի մէջ իրար կ'ուտենք. բայց երկուքս ալ կ'ուզենք որ մեր «Մէրին» անգլիացի ըլլայ, եւ չըլլալիք բան չէ, լորտի մը հետ կարգենք, մինչեւ այն ատեն արդէն հայութիւնն ալ — ո՛հ ինչ տգեղ բացատրութիւն — անհետացած կ'ըլլայ...

Շարունակեմ, եթէ սիրտ ունիք ականջ տալու այս գարշելի ստորնութիւններուն, որոնք կ'իմանաք դասակարգ մը հայերու բերնէն՝ Լոնտոն փարիզ, մինչեւ Պերլին ու Նիւ Եորք։

Լռեցէք նոր մայրիկներ, նոր հայրիկներ եւ ողբացէք ձեր չեսութեան եւ ազգութեան վրայ։ Կը ճանչնանք ձեզ շատ ։ Դուք երէկ աշակերտ էիք Ցաւքանին կամ Եսայեանին. Պէրպէրեանին ու Կեդրոնականին։ Ձեր անունը Փառանձեմ, Թագուհի. Մարիձա, Կիրակոս ու Սարգիս էր։ Ձեր ծննդավայրը Թալաս, Խարբերդ կամ Էյուպ եւ հակառակ ձեր խարխուլ արտաքինին, տակաւին ասիացի կը հոտիք։ Ձեր կոտրատուքը, ձեր սոսափոկ խօսակցութիւնը, ձեր ամէն ինչը անհամ է, անհրապոյր եւ ողորմելի։ Ձեր գիտցածը—լեզու, գիտութիւն, դաստիարակութիւն — լուրջ հաւկթի մը ծանրութիւնը չունի։ Ճակատագրին գաւեշտական դիպուածը ձեզ Եւրոպա նետեր է — ափսո՛ս — ուր կ'ապրիք քանի մը տարիներէ ի վեր։ Տգէտ էք բառին ամենէն լայն իմաստով ու բան չէք սորվիր Եւրոպայէն։

Փոխեցէ՛ք ձեր երախաներուն անունը. բայց մի՛ մոռնաք որ անոնց արեան գ'նդիկներուն մէջ գրուած է իրենց ծագումը «Հայկ Գեալկէկեօզեան, բնիկ Թալասցի»։ Խօսեցէ՛ք անգլիերէն կամ ֆրանսերէն. երանի թէ լաւ ծանօթ ըլլայիք այդ լեզուներուն, սիրտ չէիք արիւներ— բայց մի՛ մոռնաք որ այդքանը բաւական չէ «եւրոպացի եղայ» ըսելու։

Կապիկի պէս ընդօրինակեցէք եւրոպացիները, բայց մի՛ մոռնաք որ եւրոպացին ձեզի «աֆերիմ» չըսեր։ Եւրոպական դաստիարակութիւնը ձեր խելապատակէն շատ բարձր բան է։ Անգլիական կամ ֆրանսական քաղաքակրթութիւններուն ծանօթ ըլլալ, ճաշակել գիտնալ Լոնտոնն ու Փարիզը տարբեր բան է, ընթացիկ պարերուն եւ ըմպելիքներուն անունները գիտնալ բոլորովին տարբեր։

Հայ էք հարիւրին հարիւր. եթէ ատիկա պատիժ է ձեր աչքին, փրկութիւն չկայ, մի կեղծէք։ Եթէ ատիկա պատիւ է, մի դիմէք զզուելի միջոցներու։

Եթէ հայ ժողովուրդը պարտաւոր է հետեւելու Եւրոպային, այդ բանին հասնելու համար պարտաւոր է միաժամանակ թափանցել եւրոպական քաղաքակրթութեան գաղտնիքներուն, ուսումնասիրել ոչ թէ մակերեսը, այլ ներքինը, պարտաւոր է զարգանալ, ուսումնասիրել, տեսնել, քննել եւ պատշաճեցնել ամէն ինչ իր պայմաններուն։

Իսկ այդ բանը ձեր նմաններէն չէ որ կը սպասէ այս ժողովուրդը։

Լացէ՛ք, լացէ՛ք ձեր ջրոտած ուղեղներուն համար, մինչեւ որ ձեր աչքերուն հետ, երեսնիդ ալ կարմրի։

Մեզի պէտք են Հայկեր, Մարիամներ, Յովհաննէսներ

Մեզի պէտք չեն ո՛չ Հէյկ, ո՛չ Մէրի, ո՛չ Ճօն։

Փ.

Լոնտոն

ԼԵՀ ԿԻՆԵՐԸ ՈՍՏԻԿԱՆ

Հինգ տարիէ ի վեր Լեհաստանի մէջ կը գործէ լեհ կիներու ոստիկանական խումբ մը, որ գնահատելի գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ։

Նախ Վարշաւայի մէջ ոստիկան արձանագրուած էին 25 կիներ Յետոյ լեհական եօթը մեծ քաղաքներ, տեսնելով ոստիկանուհիներուն յաջողութիւնը իրենք եւս կազմակերպեցին նոր խումբեր։

Լեհ ոստիկանուհիները մասնաւորապէս կը գործեն աղջիկներու եւ երախաներու վաճառման դէմ։ Այս կազմակերպութեան ուժ կու տային առողջապահական եւ ներքին նախարարութիւնները։

1924ին, ներքին նախարարութեան մէջ կազմուեցաւ մասնաւոր դիւան մը, որուն դերն էր պայքարիլ աղջիկներու եւ պատանիներու վաճառման դէմ։ Ահա այդ դիւանն էր, որ 1925ին ստեղծեց կին ոստիկաններու կազմակերպութիւնը։

Այս ոստիկաններուն կը հրամայէր տիկին Փալէոլոկ։

Այժմ լեհաստան հաստատած է կին ոստիկաններու յատուկ դասընթացք մը, ուր կը դասաւանդուին զանազան հարցեր, աղջիկներու եւ պատանիներու առեւանգումի եղանակները, թմրեցուցիչ դեղերու գործածութիւնը, պոռնկութեան աւերները, դպրոցականներու պաշտպանութեան եղանակները, եւայլն։ Այս նիւթերուն շուրջ մասնաւոր քննութիւն անցընելէ յետոյ միայն, կիները կ'արձանագրուին ոստիկանութեան մէջ։

ՕՏԱՐ ՄԱՄ

ԸՆԿ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹ
ԵՒ
ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ՇԱՐ

Մինչդեռ ընկերային
վագրութեանց օրէնք
խորհրդարանին մէջ
կուեցաւ բացարձակ մեծ
թեամբ, միայն մէկ
նեակ երեսփոխաններ
պահութեամբ, զարմ
թուի անշուշտ թէ
դասակարգը կ'ընակ
բողոքի լայն շարժում
Ճշդում մը անհրաժ
Միայն ծայրայեղ պահ
կան ու համայնավար
ներն են որ խկայ
եղբայրակցութեամբ
ռեն աշխատաւոր զա
ըը ընդդէմ օրէնքին
սակայն հաստատել թէ
դուլը որ ուժեղ բռնած
սիային Ցրանսան,
երբե՛ք ընկերային
գրութեանց օրէնքին
ապրուստի սղութեան
նորական դասակարգ
զատ հարգումը՝ ա
ընդդ. դաշնակցութիւն
վարէ շարժումը, իր
կը հաստատէր այս
դեռ երկու օր առաջ
տատէր նաեւ թէ բան
դէմ չեմ ընկերային
գրութեանց պարտադր
վճարման, այլ միայն
հանջեն վարձքերու յա
Ճշդենք նաեւ թէ գոր
լը որ այս օրերս սաստ
սկսած էր արդէն օրէն
ծադրութեան թուական
ռաջ, եւ միայն վարձք
ման պահանջով։
Իսկ համայնավար
պահպանողականները
քի. փորձեցին զայն
քին դէմ, բայց ի զուր.
Ստորեւ կուտանք
կան մամուլէն երբ
կան շական կարծիքներ

ԸՆԴԴԻՄՈՒ

«Գ. Թարտիէօ խորհրդ
ներկայացուց օրինագիծ
կրնար բոլորը գոհացնել
հատէ «Լնթրանսիժան»
— Չափ ընդդիմադիր
ծայրայեղներու գլխաւոր
որ տեսութիւն կը փոխէ
ժեն ամէն չափ ու
օրէնքի դէմ կը հան
րական կազմակերպութ
հոս հոն գործադուլներ
որովհետեւ գործատէ
մերժեն աշխատաւորներ
հանգը՝ վճարելու ապահ
թեանց սակի իրենց բա
ժինը։ Մէկ քանի գործ
կը համակերպին, անոր
անշուշտ որ ի վերջոյ ն
ներ կը մերժեն, ցոյց
մար որ իրենց ընդդի
անհիմն չէր նախ քանի
ծագրութիւնը։ Կան
մելժեն, որովհետեւ
չեն եւ չեն կրնար սա
ծաւորներու սակին իրեն
վճարումը, առանց փճան

Վ.ՆԵՐԱՆ

Այս օրէնքը պէտք է
նալ, կը գրէ հրապա
մը, Ֆիրմէն Պաքոնիէ.
— Ամէն բանէ առաջ
է արգիլել որ օրէնքը
«Վպատրի» օրէնք մը
մը, այդպէս ալ է արգ
նի. Թականնպաստին,
վարութիւնն իր կողմէ
կացնէ։ Կը վախնամ որ
այդ վիճակին հասնի,
կարգ մը գործատէրեր
յանուն խաղաղութեան,
կանները գիրծ կը կազմէ
րենց սակաքաժինը վճար
գործատէրերը, կ'երեւի
ունին առաւաձեան
Բայց, կան ուրիշներ,
բնոյներու ծանրութեան
շուտով պիտի կքեին.

ԸՆՈՒՆՑ ՆԻ՞ ՏԵՂԸ

Համայնավարները հասան ի-րենց նպատակին. կը հաստատէ «Չէսլա», անդրադառնալով գործադուլին.

— Գիտենք այս խռովութեան իսկական պատճառները՝ ընկերային Ապահովագրութեանց օրէնքը կը ստիպէ գործաւորները որ իրենց օրավարձքէն մաս մը յատկացնեն ապահովագրութեան սնտուկին, ինչպէս կը ստիպէ նաեւ գործատէրերը։ Ժամանակին ըսինք թէ պարտադրութեան սկզբունքը արհամարհելի է։ Անոնցմէ ենք որ կը մտածեն թէ իւրաքանչիւր քաղաքացի ազատ է կազմակերպելու իր կեանքը, խնայողութիւնը, մտածելու՝ իր ծերութեան, իր հանգստին, համաձայն իր նախասիրութիւններուն եւ միջոցներուն։ Բայց անհատական ազատութեան հանդէպ յարգանքը մեր չի կազմեր օրուան նորոյթին։ Պետականութիւնն ու միջամտութեան իրաւունքի սկզբունքը աւերեր գործեն. ընկերվարութիւնը չփոխեցուց այս սահմը եւ հակառակ բոլոր ակնարկութիւններուն, խորհրդարանը քուէարկեց օրէնքը, ինչ որ սենդիկալիստները նկատեցին մեծ յաղթութիւն մը իրենց համար։

ՁԳՈՒՇԱՆԱՆՔ

«Կ'ուզեն վրդովել հանրային կարծիքը» կը գրէ «Ռէփիւպլիք» արմատականներու թերթը.

— Ընկերային յառաջդիմութեան օրէնքը կ'ուզեն վերածել գործատիրական իշխանութեան գործիքի մը։ Աշխատաւորները պէտք չէ մասնակցին ապահովագրական հաստատութեանց մատակարարման, կառավարութիւնը պէտք չէ միջամտէ ընկերային ապահովագրութեանց կազմակերպման եւ ղեկավարման։ Այլ միայն, գործատէրերու գործիշխանութիւնը որպէսզի կարենան պահպանել իրենց տիրակալութեան մենաշնորհները։

Այս յաւակնութեան հաստատումը երեւան կը հանէ իրական նպատակը, որ կը հետապնդուի ընկերային ապահովագրութեանց հակառակորդներուն կողմէ։

ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՉՆՈՒՔՈՎ

Ինչպէս կարելի է այս օրէնքին դէմ կռուիլ գործաւորներու. իսկ ձեռքով» կը զարմանայ «Փոփիւլէր».

— Ցանգանքը մե՞ծ է եթէ այս օրէնքին դէմ չափաւոր տարրերու յարձակումը կը զուգադիպի համայնավարներու յարձակման, կարելի չէ տեսնել միայն պարզ զուգադիպում մը։

Ո՞չ կառավարութիւնը որ օրէնքին տապալումը դրաւ, ո՛չ ալ անոնք որ զայն պաշտպանեցին թէ խորհրդարանին եւ թէ մամուլին մէջ. չէին յաւակներ թէ ան կատարեալ է։ Ընկերային բոլոր օրէնքներն ալ այդպէս են։ Պէտք է որ հաւկցուին, յարմարցուին եւ ընդունուին։

ՕՐԷՆՔԻՆ ԴԷՄ

կարծիքներու այս ցուցադրութիւնը վերջացնենք համայ Նավար «Իւմանիթէ»ի խմբագրականէն հատուածով մը։ «Ընկերային ապահովագրութեանց խաբեբայական օրէնքին դէմ գործադուլն է», կը յայտարարէ կարմիրներու թերթը,

— Արդէն Հայլուէնի մէջ, Փոլ Պոնքուրի եւ Ռըլօսէլի շըրջան պաշտօնեները, Հօրիւրամլօ Ցիւվալի ոստիկանները, որ անցեալ կիրակի օր, պաշտպանելով Րուսպէյի. Լիլի, Մընէնի եւ այլն. ընկերվար-ֆաշիստ պետերը, կը յարձակէին համայնավար աշխատաւորներուն վրայ, իրենց ժամանակագրութեան էջերուն մէջ արձանագրեցին բարգաւութիւններ եւ բռնութիւններ։

«Հայլուէնի աղաքը պատասխանեցին կորովի.

«Գործադուլութեանց հետագիրներն անգամ ստիպուած են խոստովանիլ թէ ուժեղ ձեռքերու կողմէ նետուած աղիւսներն ու խճաքարերը գինովթափ ըրին թարտիէօյի ձիաւորները»։

ՍՄԿՈՅԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
(Սեփ. Թղթակցութիւն)

Իսմայիլ աղան կամ քրդացան անուամբ Սմկօն, յուլիս 18ին Թիքական սահմանագլխից Նամակ է գրում Ուշնի, պարսից սահմանապահ զօրքի պետին, թէ ուզում եմ գալ Ուշնի, հաշտուել Պարսից կառավարութեան հետ եւ հպատակիլ.

Պետը նամակին պատասխանում է որ կարող էք գալ, որդէն ձեզ երկու տարի առաջ ներում շնորհուել է կառավարութիւնից։

Սմկօն նամակը ստանալով, 250 քուրդ ձիաւորով գալիս է Ուշնի. 2 օր հիւրասիրւում է Պարսից կողմից։

Միւս կողմից Պարսից զօրքի պետը հեռագրում է Թաւրիզ Ատրպատականի զօրահրամանատարին, կարգադրում են որ հաշտութիւնը կարող է լինել այն դէպքում, երբ Սմկօն իր խմբով զինաթափ կը լինէ կը ցանկանայ Թաւրիզ կ'ապրէ, կը ցանկանայ կը ճանապարհենք Թէհրան այնտեղ կ'ապրէ, ինչպէս միւս քուրդ ցեղապետներն այնտեղ են լինում։

Կառավարութեան կարգադրութեամբ Սուֆուլ Բուլուղից մի գունդ հեծելակ զօրք ճանապարհւում Ուշնի եւ լեռներում դիրքեր է գրաւում, որպէսզի Սմկօն պայմանը չընդունելու դէպքում կռուեն։

Ամսոյս 20ի երեկոյեան, Սմկօն հարցնում է Պարսից զօրքի պետից, թէ Թաւրիզից ի՞նչ պատասխան եղաւ, պետն ասում է, որ զօրահրամանատարը կարգադրել է զինաթափ լինէք կը ցանկաք Թաւրիզ կ'ապրէք, կամ Թէհրան։

Սմկօն պատասխանում է.—Հաբարի կը գնամ կը մտածեմ եւ կը պատասխանեմ ձեզ։ Սմկօն իր խմբով նստում են ձիերը եւ ճանապարհւում են։

Ձիերը դեռ տեղ քշելուց յետոյ, նկատում են որ շրջապատւած են Պարսից զօրքի կողմից, սկսում են կռուիլ երկու կողմից սպանւում են 180 հոգի, որոնց մէջ եւ Սմկօն, մնացած քուրդ ձիաւորները փախչում են։

Ամսոյս 21ին Սմկօյի դիակը բերում են Ուրմի՝ ձգում են սարիկանատան առաջը փողոցում ի ցոյց ժողովրդին, Ուրմիայի ժողովուրդը շատ է ուրախանում, որ վերջապէս ազատեց Սմկոյից, որը Ուրմիայում, Խոյում, Սալմաստում շատ թուրք, հայ եւ ասորի էր կոտորել ու կողոպտել, համանաւանդ ասորիները շատ էին ուրախացել Սմկոյի սպանութեան վրայ, որովհետեւ 1918 թւին Դիլմանում դաւաճանութեամբ հիւրասիրութեան ժամանակ սպանել էր Մար-Շիմոնին

Դ. Հայկազեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊՈՒՇԵԱՆԻ ԹՈՌԱՆ ԹՈՌԸ

Փարպի գիւղին նախագահը, որ Առաքելեան կը կոչուի, կը պատմէ «Խորհ. Հայաստան», ուզածը կը խաղայ գիւղին մէջ։

Երբ գարունը հասաւ, մաքրեց իր անհատական հաշիւները. իբրեւ «նախականատէր» ներկայացնելով աղքատ գիւղացիները, որոնց վերջին ունեցածն ալ գրաւեց։

Երբ քննութիւն կատարուեցաւ Հայաստանի ամէն կողմը, մաքրագրելու համար կատարուած «սխալները», դարձեալ քուրին վրայ մնաց կոմունիստ Առաքելեան։ Նոյնիսկ շարունակեց հին խաղը։

Վերջերս ալ ուզեց փառքել ուսանող Գարեգին Եղիազարեանը, տանել յաջողելու։ Բայց երբ ուսանողը պէտք ունեցաւ իր ընկերային միջավայրի մասին վկայագիրի մը, Առաքելեան մերժեց։ Ուսանողը դիմեց գաւառային գործավարութեան, որ հրամայեց Առաքելեանին անմիջապէս թուղթ մը տալ, հաստատելով թէ Եղիազարեան միջակ գիւղացի մըն է։ Առաքելեան մերժեց։ Ուսանողը կրկին դիմում մը, միշտ ոտքով գիւղէն քաղաք եւ քաղաքէն գիւղ բանից ճամբորդելու ստիպուած։ Առաքելեան յօժարեցաւ տալ վկայագիր մը, յայտնելով թէ 1929ին Եղիազարեան միջակ գիւղացի էր, հիմա յայտնի չէ։ Վերէն գործեալ հրաման կուգայ, եւ վերջնագիրի ձեւով հրաման մը։ Առաքելեան կը մերժէ, առարկելով որ Եղիազարեան թոռան թոռն է Պուշեանի «Բարեկենդան»ի հերոս Եղիազար խանի։ Եւ թուղթ չի տար։ Չի տար ու չի տար, հակառակ իր մեծերուն հրամանին։ Ո՞վ է յանցաւորը, Առաքելեա՞ն թէ իր մեծերը։

Այս բոլոր պատմութիւնները կ'ընենք, ցոյց տալու համար թէ կոմունիստ ներկայացուցիչները մէկ մէկ աւատապետ դարձած են հայ գիւղերուն մէջ։ Ահա թէ ինչո՞ւ օծիք կը թօթվէ հայ գիւղացին այս կոմունիստ սատրապներուն բռնութեան։

ԻՆՉԵ՞Ր ԿԸ ԾԱԽԷ ԿԷՓԷՅԻՆ

Փարիզի ռուս թերթերէն մէկը հրատարակութեան տուաւ կարեւոր յայտնութիւններ այն գաղտնի գործունէութեան մասին, զոր Կէփէու կը կատարէ արտասահմանի մէջ, Այդ տեղեկութիւնները առնուած են ռուս նախկին լրտեսներէ, որոնք ներկայիս ճիշդ Մոսկուայի մէջ կը հրատարակեն թերթ մը. «Պայքար», պայքարելու համար Ստալինի կառավարութեան դէմ։

Այս ընդդիմադիրները կը քննադատեն այն Փինքալական ծախքերը, զոր կ'ընեն Կէփէուի արտասահմանեան գործակալները։

Կէփէուին գերն է, կ'ըսեն, գրգռութիւն յառաջացնել երկիրներու մէջ։ Եւ ընդհանրապէս Կէփէուն կը գործէ Պերլինի մէջ։

Գերմանիոյ մէջ ռուս միապետական կազմակերպութիւններուն կէսէն աւելի կ'ապրի Կէփէուի դրամով։

Մեծ դուքս Կիրիլի մարդոցմէն՝ միապետական թերթի մը խմբագրապետը կ'ապրի բոլորովին Սովետներուն դրամով։

Արդէն միապետական շարժման Գերագոյն Խորհուրդին ամէնէն եռանդուն եւ ամէնէն աչխոյժ անդամները պարզապէս Կէփէուի պաշտօնեաներն են։ Եւ ահա այս պաշտօնեաներն են, որ կը քաշկռտեն ձախ միապետականները (հաւանք մը. որ կը պաշտպանէ սահմանադրական միապետութիւնը)։ Մոսկուայէն ղրկուած դրամը յատկացնելով թերթի մը, եւ այդպիսի քարոզութիւն մը կը կատարէ։

Բայց այս յայտնութիւնները կ'ընկերանան թիւերու, որոնք աւելին կ'ըսեն։

Արտասահմանի Կէփէուի անդամները կը ստանան ամսական երկու քուկէս միլիոն տոլար, տարեկան 30,000,000 տոլար։

Եւ այս անհաւատալի գումարէն զատ, Կէփէուի անդամները կը ստանան բացառիկ գումարներ։ Ռուս «Պայքար»ը կը գրէ թէ 1924ին 20,000 տոլար յատկացուեցաւ, «գնելու համար երկու օտար հիւպատոսներ, Ֆինլանտայի հիւպատոսը Գոնըսթանցայի մէջ եւ Լիթուանիոյ հիւպատոսը Պելկրատի մէջ։ Եւ այս երկուքը շարունակեցին իրենց «գործը» Մոսկուայէն ղրկուած գործակալի մը հսկողութեան տակ։

1928ին, ռումէն ոստիկանութեան ղեկավարներէն մէկուն տրուեցաւ 10,000 տոլար, ստանալու համար այն տեղեկութիւնները, զորս Պերլինի ոստիկանութիւնը հաղորդած էր ռումէն ոստիկանութեան։

Եւ սակայն ամէնէն առատ մսխումը կը կատարուի Պերլինի մէջ, ուր կ'ապրին առնուազն 100 պաշտօնեաներ, որոնց ամէնէն «խոնարհ»ը կը ստանայ 100 տոլար չնչին ամսական մը։

Պերլինի մէջ 1922ին ծախսուած գումարը կը հասնէր ամսական 20,000 տոլարի, 1923ին՝ 35,000ի, 1924ին՝ 45,000ի, 1925ին՝ 70,000, ի վերջոյ կըրճատուելով մինչեւ 50,000։

Այս քննադատները դիտել կու տան, որ յիշեալ ղրկուած գումարներուն մեծ մասը գողցուած են։ Այսպէս 1923ին Բոգդանոֆ փախաւ 500,000 տոլարը գանձելէն յետոյ, 1925ին Պերլինի ռուս գեսպանատան գանձապահը եւս կեղծ անցագիրով մը կծիկը դրաւ տանելով 25,000 տոլար, զոր գեսպանը յանձնած էր իրեն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ՄՐՑՈՒՄ

Ռուսական նաւահանգիստներէն մրցումը սկսած է դէպի Միջերկրականի նաւահանգիստները։ Թուրք եւ Հելլէն շոգենաւերը մրցումի ելած են, ռուսական ապրանքները փոխադրելու համար։ Հելլէն նաւատէրերը հաւանած են Թուրքերէն նուազ գինով փոխադրութիւն կատարելու։ Ամէն օր քանի մը հելլէնական փոխադրանաւ կ'անցնի Պոլսէն, Ռուսիա երթալու համար։

ՆՈՐ ԱՄԽԱՀԱՆՔ

Զօնկուլտաքէն կը հաղորդեն թէ Զաֆուշ Աղզըի մէջ ածուխի հարուստ երակ մը գտնուած է, որ մօտերս պիտի շահագործուի։ Այս գործին համար մեծ ընկերութիւն մը կազմուած է, որուն բոլոր բաժնետէրերն ալ թուրքեր են։

ԲԵՐՔԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Զանազան նահանգներէ Առեւտրական Սենեակին սկսած են տեղեկագիրներ գալ, այս տարուան բերքին մասին։ Տեղեկագիրներուն համաձայն՝

Էտիրնէի մէջ, այգիներուն հիւանդութիւնը կը շարունակուի Խաղողները տեսակ մը որդերու յարձակման ենթարկուած են։

Գոնիայի մէջ՝ բերքը առատ է, Ցորենի հատիկները խոշոր են։ Ամէն կողմ քաղի աշխատանք կը կատարուի։

Գասթէմունիի մէջ՝ խնձորը, տանձն ու ընկոյզը որդերու աւերին ենթարկուած են։

Պոլուգըշլայի մէջ՝ օդերը մշուշոտ կ'ելլան, ծխախոտներուն վրայ «աք պէնէք» հիւանդութիւնը սկսած է։

Սամսոնի մէջ՝ արտերը աւերող մարախները իրենք իրենց կը փճանան, մակաբոյծ միջատի մը շնորհիւ.

** Թրակիոյ ցորենն ու գարին դեռ Պոլիս չեն բերուած եւ յայսներ ալ չկան, որովհետեւ մանաւանդ գարիին գինը այնքան է որ փոխադրութեան ծախքը շատ սուղի կը նստի։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

Պետական դրամատան բացման համար պէտք եղած պաշտօնական գործողութիւնները կը կատարուին Էնգիւրիի մէջ։ Օրէնքին համաձայն կազմուելիք առժամեայ վարչական խորհուրդին համար պէտք եղածը գրուած է վարչապետութեան։

Զանգեր կ'ըլլան որ նախապատրաստական բոլոր գործողութիւնները շուտով աւարտին եւ դրամատունը 4 ամիս վերջ գործունէութեան սկսի։

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Գալաթա Սարայի լիսէին մէջ ներկայիս տենդագին գործունէութիւն մը կայ, տեղական ապրանքներու ցուցահանդէսին կազմակերպութեան համար։ Իւրաքանչիւր տեսակի ցուցադրութեան շրջանակը որոշուած է եւ գործարանատէրերը իրենց յատկացուած տեղերը իրենք կը շինեն։ Այս տարուան ցուցահանդէսին համար ընդարձակ սրահներ տրամադրուած են։

Ցուցահանդէսը օգոստոս 11ին պիտի բացուի եւ մասնակցող գործարանատէրերը պիտի կարենան ապսպրանք ընդունիլ եւ վաճառում ընել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 66 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

— Եզօն խրճիթ պառկած է, [illegible]նոր ասոնք խրճիթէն դուրս են [illegible] Հարսն եւ պզտիկ տղան են։

Ցղերքը կ'երթան, կը տեսնան որ ոտքը դուրս ընկած երկար մարդ մըն է պառկած հոն։ Կ'ըսեն

— Եզօ, Եզօ՛։

— Ի՞նչ է, —կ'ըսէ ու կ'ելլէ, կը նստի։

— Եղին գո՞ւն ես

Կ'հաւաքուի կ'ըսէ.

— Ե՛ս եմ,

Կը բռնեն, կը սպաննեն ու կու-տան ազերքը քով։

Աւոյի կնոջ եղբայրներէն երրորդը իր եղբայրներու սպանուելէն վերջ, ինքն ալ սկսաւ [illegible]ութիւններ ընել։ 25 տաւանցի, կեառուքնի (Թաղ մըն) Չաթօյի երկու տղաներուն բանել տուաւ (Չաթօյի տղաները՝ Հեյրօն ու Համբօն), որոնք մինչեւ օրս ալ բանտն են։

Օր մը, Գէորգն ու Համբարձում զրկեցի այդ մատնիչն ալ սպաննելու։ Եղոր ազգականներէն մէկն էր լրտեսը։ Ցղան տունէն կը փախնէ՝ մարագը կը մտնէ. Ետեւէն կ'ընկնին, ճրագը կը մարի։ Ցղերքը անմիջապէս կը վառեն ու կը բռնեն։ Ինքն ու Գէորգը իրար կը կպին։ Գէորգը մի կերպ կը ձգէ գետին։ Ցտկից մատնիչը խենջալով մի փոքր կը ծակէ Գէորգի կոկորդը, որը ութը օրէն առողջացաւ։ Վերջապէս Գէորգը կը յաջողի զարնել՝ սպաննել։ Գէորգն եկաւ քովս։

Այդպէս եօթը մատնիչ սպաննուեցան, բայց ճեցաները աղէ ճ օգին։ Մինչեւ դրանց սպաննութը՝ խօլիլը մի տարը անգամ լրտեսեր է մեզ. բայց չէ կրցեր գիտնալ մեր տեղը։ Մենք այդ տեսն կ'ըլլայինք տասը ընկեր։

Աշխըը եկաւ սարը, սովորական եկող երկու գունդ զօրք եկաւ դրաւ Դունէլ Ցափըկեայ վերը։

**

Ալայ-բէկը 200 հոգով եկաւ Սասուն՝ Սեմալ։ Հօգ հաւաքեց 17 շախմախը, բանեց 3 4 հոգի, յետոյ եկաւ Գելիկուզան։

Ամբողջ ժողովուրդը փախաւ։ Այդ գաղանը սկսաւ գործենները գտնել տեղ ձիերուն կերցնել։ Ցասը օր վերջ վերադարձաւ Գիւղաշէն, հող ճեցէ երեք օր, սպա գիտմամբ լուր տարածեց իբր թէ երեկոյեան հօքին պիտի երթայ Մուշ։

Ես լուրը իմանալով աղայոց ըսի.

— Ցղե՛րք, մեզ կ'ուզէ խաբել, որ նորէն վերադառնայ, յարձակում ընէ մեր վրայ մինչդեռ սուրհանդակը մեզի ըսած էր՝ երեկ շաբաթ լուսցին այսօր պիտի երթայ Մուշ։

Ալայ-բէկը ձերբակալած մարդիկ հետը ման կը բերէր։ Մատնիչը տեղեկութիւն էր տուած, որ մենք երեք տեղ կրնանք գտնուիլ՝ կամ Ալուչակ, կամ Հալոզըը, կամ Հարմօ գոմեր։

Երեկոյեան կողմը Ալայ բէկը զօրքը կ'առնէ, կ'ելլայ դէպի Մշոյ սարը. իսկ գիշերը վրայ գալուն՝ կը վերադառնայ։ Մուշէն կուգայ նաեւ 800 զօրք։ Զօրքը երեք մասի կը բաժնէ՝ մէկը կը ղրկէ Հալոզըը. միւսը Ալուչակ, երրորդն ալ Հարմօ գոմեր։

Ես Ալուչակ կը գտնուէի։ Զօրքի գալու մասին մէկը գրած է ինծի տոմսակ մը եւ ղրկեր է Սաքօ Պետրոսի ձեռքով։ Նա կը բարձրանայ խառնայ վերեւ Սըրգուարայ քով, կը տեսնէ հոգ կրակ վառած է։ Գիտնալով թէ մենք ենք՝ քիչ մըն ալ կը մօտենայ եւ զօրքերը կը բռնեն զրան։ Նա շուտ մը տոմսակը ձեռքերու մէջ կը պատռտէ եւ կը թափէ։ Զօրքի մէկը կար մը կը վերցնէ, կը դնէ ջէբը։ Ցղան կը պառկեցնեն կը ծեծեն, կը հարցնեն.

— Ըհատկ ըսէ՛, ո՞ւր կ'երթայիր։

Նա կը պատասխանէ.

— Ցոլուրիկ։

Ցղան կը տանին Առպի, Ալայ բէկի քով։ Զօրքը պահած թուղթի կտորն ալ կը յանձնէ Ալայ-բէկին։ Թուղթը կը յանձնեն կարդալու հայ ձիաւոր ոստիկանի մը, բան մը չի դուրս գար մէջէն։

Բայց առայժմ զաղանք մեզի։ Այդ բանուոր Պետրոսի հօրեղբօր տղան՝ Չաթօն եւ Հեթինցի Ցարէ Մակարը քովս էին։

Աշխարը մորթած էինք աղերքը կերանք։ Կէս գիշերն անցած էր։ Պահապաններն եկան, եւ ես հարցուցի էնոնց։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ։

— Կրակ կը վառէին Կիլիկուզանի մէջ։

— Բան մը տեսա՞ք։

— Երեք անգամ Պետոյի տուն ճրագ մտաւ, ելաւ, Թխիկայ խուսը կրակ կը վառէր։

— Թխիկայ խուսը ինչո՞ւ կրակ պիտի վառուէր, հիմա հոն ո՛չ մարդ կայ, ո՛չ հովիւ. ուրեմն զօրք է։

Վեր կացուցի բոլոր տղայոց եւ ըսի.

— Ելէք փչփուլ, գիրքը բըռնենք. անպատճառ Ալայ բէկը զարնելու կուգայ մեր վրայ։

Մակար, Գէորգ ըսին.

— Երթանք կռուինք։

(Շար.)

կան պարտքերը։ Բայց արդէն 1905ի յեղափոխականները ազդարարեր էին օտար դրամատէրերուն, որ դրամ չտան ցարին։ Չպիտի վճարենք ցարական պարտքերը»։

Հնդկային յեղափոխականները

Ճշրադատ արտակարգ յանձնախումբը հաւաքուեցաւ Հանոյիի մէջ, դատելու համար 148 յեղափոխականներ, որոնք կը պատկանին ազգայնական եւ համայնավար կուսակցութեանց եւ մեղադրուած են սպանութիւններով եւ ձեռնառումներու պատրաստութեամբ։ .

Դատավարութիւնը պիտի տեւէ երեք օր։

Տարին վնասները Ամերիկայի մէջ

Սաստիկ տաքը որ ներկայիս կը տիրէ Ամերիկայի 20 նահանգներուն մէջ, մեծ աղէտի մը համեմատութիւնները պիտի առնէ, եթէ 15 օր եւս չանձրեւէ։

Ամէն տեղ, տերեւներն արդէն խանձած ու դեղնած են, ծառերէն կը թափին եւ դաշտերուն կուտան աշնան երեւոյթը։

Երաշտի հետեւանքով փճացած բերքերու քանակը կը գնահատուի 500 միլիոն տոլար։ Բամպակի բերքը պիտի իջնայ 10 առ 100ի, եգիպտացորենը 50 առ 100ի։ Երկար տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, եգիպտացորենի գինը աւելի բարձր է քան ցորենինը։

∴ Ծերակուտական մը կը պահանջէ վերաքննել ամերիկեան մաքսային վերջին օրէնքը։ Անոր այս պահանջին ուժ կուտայ նաեւ ժողովրդավար կուսակցութեան վարիչ մարմինը որ կը նախատեսէ թէ Ամերիկա պիտի կորսնցնէ իր օտար շուկաները, օտար պետութիւնները պիտի դիմեն փոխ-վրէժի, որ պաշարման շղթայ մը պիտի ստեղծէ Միացեալ Նահանգներու շուրջ, եթէ օրէնքը չվերաքննուի։

Ներկայիս, Ամերիկայի մէջ, անգործներու թիւը կը տարբերի 5-6 միլիոնի միջեւ։

Նոր միջադէպեր Հնդկաստանի մէջ

Սուքքարի մէջ նոր խռովութիւններ ծագեցան Հնդիկներու եւ Իսլամներու միջեւ։ Զինուորական խումբերն ստիպուեցան կրակ բանալ ժողովուրդին վրայ։ Հինգ սպանեալ եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ կան։ Կացութիւնը ծանր է։ Զօրախումբերը բռնած են քաղքին գլխաւոր կէտերը։ Գոմպէյէն առնուած լուրի մը համաձայն, ծանր միջադէպեր պատահած են նաեւ Քոլափուրի մէջ, ազգայնականներու սարքած մեծ ցոյցի մը հետեւանքով։ Ցուցարարները ցրուելու համար, ոստիկանութիւնն ստիպուեցաւ քանիցս յարձակում գործել գաւազաններով։ Քանի չափ վիրաւորներ կան։ Հարիւրաւոր անձեր ձերբակալուեցան։

∴ Հնդկաստանի փոխարքան արտօնեց որ, Ալլահապատի մէջ բանտարկեալ Նեհրու եղբայրները փոխադրուին Փունայի բանտը, տեսակցելու համար Կանտիի հետ, քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարը դադրեցնելու համար։

∴ Պէնկալի բանտերը այնքան խճողուած են հնդիկ ազգայնականներով, որ կարենալ բանտարկելու համար վերջին դէպքերու հետեւանքով դատապարտուած յեղափոխականները, ազատ արձակուեցան հինները։

Ամերիկայի նաւային նոր ծրագիրը

Ամերիկայի ծովային Նախարարութեան մէջ գրոյց կը շրջի թէ Միացեալ-Նահանգները կը հրաժարին մեծ տարողութեամբ ընդծովեաներ շինելու իրենց ծրագրէն։ Մասնագէտները որոշեցին Լոնտոնի նաւային դաշինքով Ամերիկայի յատկացուած 52,700 թոնօն յատկացնել փոքր ընդծովեաներու շինութեան։ Մասնագէտներու ծրագիրը գեկտեմբերին պիտի ներկայացուի խորհրդարանին։

Չինաստանի կացութիւնը

Պաշտօնական հեռագրեր կը հաստատեն համայնավարներու յաջողութիւնը Չինաստանի մէջ։ Փէքինէն տրուած լուրի մը համաձայն, ֆրանսական եւ անգլիական ներկայացուցիչները տեղական իշխանութեանց հետ համախորհուրդ, անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առին, պաշտպանելու համար Հանքէուի օտարականները։ Քսան հազար ազգայնական զինուորներ Զինկ-Թաօ հասան։ Կը սպասուին դեռ 50,000 զինուորներ։ Այս զօրախումբերը պիտի փորձեն վերագրաւել Չի-Նան-Ֆու քաղաքը։

Չինական թերթերը զարհուրելի մանրամասնութիւնները կը պատմեն համայնավարներու կողմէ գործուած վայրագութեանց։ Կարմիրները երբ Զանկ Շուա մտան, ակսան ցանկի մը համաձայն, ձերբակալումներ կատարել, մարդիկը չարչրկել ատրաշէկ երկաթով, մրկած միսը կտրել եւ անոնց ձեռքերն ու ոտքերը գամել։ Առաջին անգամ ըլլալով, ելեկտրական մասնաւոր գործիքով մը եւս չարչարանքի ենթարկեցին գերիները։ Կառավարական բազմաթիւ պաշտօնեաներ այս կերպով սպաննուեցան։

Ճափոնական թորփիլահալածներու տորմիղ մը մեկնեցաւ Հանքէուի ջուրերը միջամտելու համարի հարկին։

Փոթորիկը կը շարունակէ

Մինչդեռ Փարիզի մէջ, անձրեւ ու արեւ իրարու կը յաջորդեն, ամբողջ Ֆրանսայի ու արտասահմանի վրայ փոթորիկները կը շարունակեն իրենց աւերը։

Հեղեղանման անձրեւներու հետեւանքով Ցորէնը (Սավուայի մէջ) յորդեցաւ, ողողելով շրջակայ 4—5 գիւղեր։ Ամասի կայարանի վնասները կը հաշուուին կէս միլիոն։ Շրջակայքը ամբողջ վնասուած է։

Էնի մէջ, երկու անձեր շանթահար եղան, նոյնպէս Նիմի մէջ։ Գէշ օդերուն հետեւանքով, մէկ քանի գիւղացիներ յուսահատութեան մղուեցան։ Բերքերու փճացման հետեւանքով, գիւղացի մը անձնասպան եղաւ Օվէրնեի մէջ։

Ռումէն դահլիճը կը փոխուի

Հակառակ պաշտօնական հերքումներու, Պուքրէշի մէջ, յամառ զրոյց կը շրջի թէ այս օրերս, Ռումանիոյ դահլիճը պիտի փոխուի, եւ նոր դահլիճին գլուխը պիտի անցնի փրոֆ. Եորկա կամ զօրավար Փէրսան։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԷՌԻ Փօթորիկ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambart։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովիկը հրաւիրէ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անզամատետրներով։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Չէյթուն ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambart, Bois Colombes։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները ու համակիրները։ Կը խօսի ընկեր Բենօ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն 8.30ին Ընկ. Չորմիսեանի բնակարանը։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան վինաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ժողովրդային Գրադարանին մէջ։ Նիւթ՝ Անարենեանի Ղէզօի արտը, կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ Արմէն Գարօ, Գէորգ Չաւուշ, Քեռի, Քրիս եւ Զարզարեան խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ.ի Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանը փակ է մինչեւ Սեպտեմբեր 1։ Իրենց մօտ գիրք ունեցողներէն կը խնդրուի շուտով վերադարձնել գիրքերը։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վինաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ցլըրի-ի մէջ։ Նիւթ՝ կրօնքին Թեր ու դէմ։ Ժամը 11էն յետոյ ակնէժա։ Մուտքը ազատ է։

ԼԻՈՆԻ Կիլիկիոյ Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին Պ. Թորոս Մինասեանի բնակարանը։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ԼԻՈՆԻ Բարձր Հայքի Հայր. միութեան վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի ժամը 2.30ին Բարձր Հայքի ճաշարանին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն որ անպայման ներկայ գտնուին որոշեալ ժամուն։ Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Ի գիտութիւն Սէն Միշէլի, Պէլվիլի թաղամասերուն, ինչպէս նաեւ Ալֆորվիլի, Անկիէնի, Պուա Քոլոնպի, Իսի-լէ-Մուլինոյի, Մարսէյլի, Սէվրանի շրջանակներու հայ ծնողաց կը ծանուցուի թէ նոյն վայրերուն մէջ Հայ Բարեգործական ընդհ. միութեան Փարիզի մասնաժողովին կողմէ բացուած հայ լեզուի եւ ազգ. պատմութեան շաբաթական դասախօսութիւնները պիտի շարունակուին արձակուրդի ամիսներուն ընթացքին։

(կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կեսարացի Յովսէփ Ապաճեան (38 տարեկան), հօր անուն՝ Բարսեղ։ Առէ 4 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ։ Իմացնել՝ Mme Serpouhi Edjidian, C/o L. Blanchon, Ste-Gullien en St. Alban (Ardèche).

— Կը փնտռուի Եղիսաբէթ Օհանեան 4 տարիէ ի վեր տեղեկութիւն չունինք իր մասին։ Կը կարծուի թէ այժմ ամուսնացած է և կը գտնուի Պէյրութ կամ Պաղտատ (Միջագետք)։ Իմացնել Տիկին Աղաւնի Մինասեանի. Usine de Gromelle, St. Saturnin les Avignons, (Vaucluse) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Սեբաստիոյ Տէնտիլ գիւղացի Սարգիս Խաչատուրեան որ 1921ին կաշխատէր Դիւլէք Պօղազի (Ատանա) կայարանը։

Կը փնտռեմ նաեւ ազգականներէս Յովսէփ Խաչատուրեան, (Սեբաստիոյ Տէնտիլ գիւղացի) որ 1921ին կը գտնուէր Ամերիկա։ Իմացնել H. Kachadourian, Chez Toufenkdjian, 1bis Rue Wilson, Décines. Isère (France).

Le Gérant H. STEPHAN

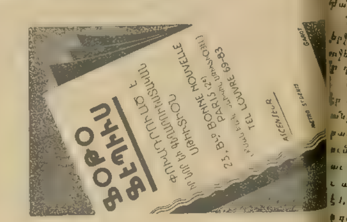

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Téléphone : NORD 67-23

R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ 1930

8 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1334

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

[ՕՐ]ՎՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ

Տարագիր հայութեան կրթական գործը տխուր պատկեր մը [կը] ներկայացնէ, երբ զայն կը բաղդատենք նախապատերազմեան [շր]ջանի վիճակին հետ։ Պատճառները շատ են. քաղաքական [ա]րիվայրումները, տեղահանութիւնները, անտեսական քայ[քա]յում մը, ազգային մարմիններու հաւաքական կամքի բացա[կա]յութիւնը և հարուստներու անտարբերութիւնը իրարու միա[ցա]ծ՝ ստորինաբար անկման մատնեցին հայ կրթական գործը։ [Վե]րջին տարիներու ժողովրդական և անհատական ճիգերը հա[ս]տատելի զրութիւն մը ստեղծեցին, նուազագոյն չափով [գո]հացնելու հսկայական պահանջին։

Կրթական կեանքի այս աստիճանական անկումը խոշոր [վ]տանգ մըն է, որուն վրայ, տարագիր հայութիւնը պէտք եղած [ու]շադրութեամբ տակաւին չէ անդրադարձած։ Մինչդեռ, ազ[գա]պահպանման ամէնէն զօրաւոր ազդակը տոհմային դաս[տ]իարակութիւնը կը հանդիսանայ, գործ մը, որ պիտի կլանէր [մ]եր գաղութներու աշխատանքի մեծ մասը, եթէ ոչ ամբողջը։

Այս ընդհանուր ցաւին զուգահեռ, տկարացած կը գտնենք [նա]և հայ ուսուցչական կազմը։ Երբ աչք մը պտտցնենք գա[ղո]ւթներու կրթական գործին և պաշտօնական մարմիններու [ձե]ռնարկներուն վրայ, նիւթական նեղ կացութեան հա[մ]ար, կը տեսնենք ուսուցչի պակասը։ Ընդհանուր դժգոհու[թ]իւն մը ծայր տուած է իրենց պաշտօնին անհապատասխան [ու]սուցիչներուն դէմ, ու ամէն տեղէ հասած խնդրանքները, [պ]ատրաստուած և նուիրուած իսկական ուսուցիչն է որ կը [պա]հանջեն։

Ազգի մը ուսուցչական կազմը գլխաւոր հիմքն է, որուն վրայ կառուցուի տուեալ ազգին կրթական դաստիարակութիւնը։

Հայերս պետական-քաղաքական կեանքէ զուրկ ըլլալով, [մե]ր գլխաւոր ուշադրութիւնը դարձուցած էինք կրթական [գո]րծին վրայ։ Համաշխարհային պատերազմէն առաջ, 90 ական [թ]ուականներէն սկսած, հայ մտաւորական ընտրանին լծուած [էր] ուսուցչական նուիրական գործին, պատրաստելով հայ մտա[ւո]ր վերազարթնում մը։ Պատերազմը եկաւ, ամէն ինչ տակն [ու] վրայ բրաւ, ու ժողովուրդին հետ՝ քայքայեց նաեւ հայ ու[սու]ցչական կազմն ալ։ Հայ ուսուցչական կազմը քայքայուե[ցա]ւ թէ տնտեսական և թէ բարոյական պատճառներով։ Յետ[պա]տերազմեան հայ ուսուցչական կազմը խառնուրդ մըն է [վա]կան ու կոչում ունեցող ուսուցիչներու (որոնք տարա[բա]խտաբար փոքրամասնութիւն կը կազմեն), և անկոչ ու պա[տա]հական մարդոց, որոնք զանազան ասպարէզներուն մէջ ձա[խո]ղելէ յետոյ, կրթական գործի անկիրթ մշակները դարձան։ [Ա]յս երեւոյթի տնտեսական պատճառները շատ յաճախ խնդրոյ [ա]ռարկայ եղած են։ Հայ ուսուցիչը չի վարձատրուիր, ու միշտ [կ]ը նկատուի ամէնէն յետին պաշտօնեան, որ «քար չի կրեր», [բ]այց շուկային փոխարէն խեղճուկ թոշակ մը կը ստանայ, ու [ա]յդ իսկ կը նկատուի նուէր մը։ Ուսուցչութեան համար պատ[րա]ստուած մարդիկ, կեանքի պայքարէն մղուած, նետուեցան [ա]յլ ասպարէզներու մէջ, ապրուստ մը ճարելու համար։ Նոյն [տն]տեսական հարկադրանքով՝ ուրիշներ եկան իրենց չունեցածը [ա]յն գնով վաճառքի հանելու։

Նոյնքան կարեւորութիւն ունի բարոյական պատճառը։ [Ա]նցեալ 15 ամեակի ընթացքին, ուսուցիչը (դուք միշտ աչքի [առ]ջեւ ունեցէք «Վարժապետ»ը) արհամարհելի ու ծաղրելի էակ [մը] դարձաւ հայ գրականութեան մէջ։

Շնորհիւ այն իրողութեան որ հայ մտաւորականութիւնը [չ]էր դասաւորուած ըստ աշխատանքի բաժանման, ան գերա[զա]նցապէս ուսուցիչ էր, ըլլալով միեւնոյն ժամանակ գրագէտ, [հր]ապարակագիր, քաղաքական գործիչ։ Սակայն վերիվայ[րո]ւմները մէկէն ցնցեցին մեր կեանքը, ու իւրաքանչիւրը երե[ւա]ւ այս կամ այն բեմին վրայ։ Ու ահա, սկսաւ անգիտակից [ու] ապերախտ արշաւանք մը ուսուցչին և «վարժապետ»ին [դէ]մ, այն աստիճան, որ նորահաս մտաւորականութիւնը ամօթ [կը] զգայ վարժապետ ըլլալ, եթէ շատ հարկադրուած չէ։

Այս «բարոյական» վերաբերմունքն ալ իր կարգին օժան[դա]կեց, որ այսօրուան հայ ուսուցչական կազմը աննախան[թա]ցելի պատկեր մը ներկայացնէ։

Առենը եկած է որ հայ հանրային հաստատութիւնները և [մա]նաւորաբար մամուլը, ստեղծեն նպաստաւոր մթնոլորտ մը [հա]յ կրթական գործին շուրջ և մղեն հայ մտաւորական ընտրանին, [որ]ն թէ նոր, լծուելու ուսուցչական գերազնիւ աշխատանքին։ [Բա]յց ամէնէն կարեւորը, մղում տալ այն հաստատութիւններուն [ու] վարժարաններուն, որոնք կոչուած են պատրաստելու նոր [ու]սուցչական կազմեր, որոնք բարձր նուիրումով մը, գիտա[կց]օրէն պիտի ջանան բարձրացնել հայ դաստիարակութեան [մա]կարդակը։

Կ. Ս.

ԳԵՐՄԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նորակազմ պետական կուսակցութեան և ժողովրդական կու[սակ]ցութեան միջեւ, վերջին բանակցութիւնները տեղի ունեցան [ի]նչ, երկու կուսակցութեանց ձուլման մասին։

Չի կարծուիր որ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութիւն գո[յաց]նել քաղաքական երկու հոսանքներուն միջեւ։ Ուսմկավարնե[րու] ձախ թեւը կը մնայ անհաշտ, չուզեր միանալ պետական կու[սակ]ցութեան, զոր կը նկատէ «շատ զինապաշտ եւ շատ ազգայ[նակ]ան»։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

«Հորիզոն» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (յուլիս 31).

— «Ուսուցչական պայմանագրութեանց օրերն են։ Երջանիկ ազգային մարմիններն ու վարժարանական հոգաբարձութիւնները կը ջանան ամբողջացնել դպրոցներու ուսուցչական կազմերը եւ ի հարկին զօրացնել զանոնք, յառաջիկային, աւելի օգտակար արդիւնքներ ձեռք ձգելու նախանձախնդրութեամբ։

Այս տարի, տարօրինակ կերպով մեծ փոփոխութեանց ենթարկուեցան Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ ուսուցչական կազմերը։ Ցէտէաղաճը, կիւմիւլճինան, Ցրաման եւ Քավալան փոխեցին կամ փոխելու վրայ են իրենց տնօրէնները՝ ոմանք հրաժարած են՝ այլուր պաշտօնավարելու համար, իսկ ուրիշներ հեռացուած են իբրեւ անկարող ու անցանկալի։ Բայց այս բոլոր փոփոխութեանց մէջ կայ ուշագրաւ պարագայ մը,— կարող, փնտռուած ուսուցչի պակասը՝ յունահայ գաղութին մէջ։ Կարողութիւն եւ անուն ունեցող ուսուցիչը ձեռքէ ձեռք կը խլուի, որովհետեւ հազուագիւտ է։ Ազգ. իշխանութիւնները կամ կրթական մարմինները կը յօժարին մինչեւ իսկ կարող ուսուցչի համար առաւելեալական ամսաթոշակ տրամադրել որ սակայն չի գտնուիր։ Այսպէս, տարիներէ ի վեր մեր շրջանին մէջ պաշտօնավարող տնօրէն մը, վերջին մէկ ամսուան ընթացքին, միաժամանակ հինգ վարժարաններէ հրաւէր ստացաւ, պատկառելի ամսաթոշակով։ Կրթական հինգ մարմիններու ուշադրութիւնն ալ կեդրոնացեր էր այս ուսուցչին վրայ, որովհետեւ, յիշեալը չէր կրնար միաժամանակ գոհացնել բոլորը, ազգ. մարմինները ստիպուեցան ուրիշ դուռ զարնել։ Քավալան, որ դիմողներէն մէկն էր, տակաւին չէ գտած իր ցանկացած տնօրէնը։ Կիւմիւլճինայի կատաղօրէն հակադաշնակցական թաղ. խորհուրդը, որ մինչեւ իսկ երե՛ս ունեցած էր դիմելու... դաշնակցական տնօրէնի մը, զայն պաշտօնի կոչելու համար, կը մնայ նոյնպէս առանց տնօրէնի։ Եւ կան տակաւին վայրեր, որոնք լաւագոյնը գտնելու պարագային, պիտի ուզէին փոխել ապահովաբար իրենց ուսուցչական կազմերը։

Կարող ուսուցչի պակասը սակայն, մեր կրթական ցաւին մէկ երեսն է միայն։ Անդին կայ նոյնքան ցաւալի ուրիշ երեւոյթ մը, որմէ կը տուժէ շրջանիս կրթական գործը։ Եթէ եղածներն ալ նուիրուէին իրենց ասպարէզին այնպէս ինչպէս պէտք է ընէ որեւէ խղճամիտ ուսուցիչ, կարող ուժերու չգոյութեան հասցուցած վնասը գոնէ մասամբ կը դարմանուէր։ Մեր ուսուցիչներուն անտարբերութիւնը իրենց գործին հանդէպ, ընդհակառակը, աւելի կը շեշտէ կրթական ցաւը, որ կայ այս շրջանին մէջ։

Լաւ, փնտռուած ուսուցչի պակասը,— սա հասկնալի է։ Բայց գոնէ գտնուածնե՛րը արժեցնէին իրենց գոյութիւնն ու գիտցածը...»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Պիթլիսը գրաւուած

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԱՒԱՐ

«Ազդակ»ի տրուած լուրերու համաձայն, Պիթլիսի շրջաններուն մէջ կռուող թրքական ուժերուն համար ղրկուած գինամթերքը եւ ուտելիքը, ճամբան քիւրտ ապստամբներու կողմէ գրաւուած ըլլալով, թրքական ուժերը անզէն ու անօթի, փախուստի դիմած են և Քիւրտերը գրաւած են քաղաքը։ Բազմաթիւ բարձրաստիճան թուրք զինուորականներ եւ զինուորներ գերի բռնուած են։ Քիւրտերը այս յաղթութեամբ մեծաքանակ զինամթերք, թնդանօթ, գնդացիր եւ այլ պատերազմական գոյքեր գրաւած են։

Հայաստանի պետական ագարակները

ՄՈՍԿՈՒԱ, 6 օգոստոս.— Հայաստանի կառավարութիւնը սկսաւ երկրագործական նոր ձեռնարկի մը կազմակերպման, 117.000 հեկտար տարածութեան մը վրայ։ Այս ձեռնարկին հիմը պիտի կազմէ կաթնատնտեսական մեծ կեդրոն մը՝ 315000 կովերով։ Տասներկու գործարաններ պիտի զբաղին կաթնատնտեսական արտադրութիւններով։

Գործադուլը պիտի տեւէ

Կարելի չէ ներկայ պայմաններու մէջ նախատեսել թէ ինչպէս եւ երբ պիտի վերջանայ հիւսիսային Ֆրանսայի գործադուլը։

Լիլի հիւսկեղէնի գործատիրական խմբակին քարտուղարը կը յայտնէ թէ գործատէրերը չպիտի նահանջեն, նոյնիսկ եթէ գործադուլը աւելի սաստկանայ եւ ընդհանրանայ։

Իսկ բանուորական սէնտիքաները ընկրկումի որ եւ է նշան ցոյց չեն տար։

Ռուպէ-Թուրքուանի հիւսկեղէնի գործադուլը աւելի տարածուեցաւ եւ բանթողներու թիւը աւելցաւ։ Այս յաւելման պատճառներէն մէկն է բանթողներու կողմէ պելճիքացի բանուորներու դէմ զրուած աշխատանքի արգելքը, տօշի օրուան կռիւներէն վերջ։ Երէկ առտու Ռուպէ-Թուրքուանի մէջ 9000է աւելի նոր բանթողներ կային, որով միայն այդ շրջանի մէջ, թիւը կը բարձրանայ 73,000ի։

Միայն Ռուպէի մէջ գործադուլէ փակուած գործարաններու թիւը 117ն է 29,500 բանուորներով։ Գործադուլը ընդհանուր է 86 եւ մասնակի՝ 31 հաստատութիւններու մէջ։ Երեք փոքր գործարաններ գոհացում տուին իրենց գործաւորներու պահանջին։ Կան նաեւ 71 գործարաններ, որոնք ստիպուեցան բանակցութիւն ընդունիլ՝ գործաւորներու պահանջքներուն հիման վրայ։

Թուրքուանի մէջ 41 գործարաններ բոլորովին դադրած են. 79 հաստատութիւններու մէջ՝ գործադուլը մասնակի է։ Կան միայն 5 գործարաններ որոնք գերծ մնացած են հոսանքէն։

Իսկ Լիլի մէջ, մետաղագործները կը սկսին վերադառնալ գործարան։ Անոնց թիւը 12500 էր երկու օր առաջ։ Այսօր իջած է 9900ի։ Իսկ հիւսկեղէնի մէջ, նոյնպէս գործադուլը մեղմացած է։

Մընէնի մէջ (Պելճիքական հող) նոր բախումներ տեղի ունեցան ոստիկանութեան եւ բանթողներուն միջեւ։ Այս վերջինները սկսեր էին հաւաքուիլ։ Սահմանին վրայ հսկող ոստիկանները նշմարեցին բանթողներու հաւաքոյթը եւ օգնական ուժ ուզեցին։ Երբ ձիաւոր ոստիկաններ հասան, արդէն հազարի չափ գործաւորներ հաւաքուեր էին։ Ոստիկաններն ուզեցին պարպել հրապարակը, սակայն, քարերով եւ սրուակի կտորուանքներով ընդունուեցան։ Ոստիկաններն այն ատեն հրացանի կոթով յարձակեցան ցուցարարներուն վրայ։ 20ի չափ վիրաւորներ կան։ Բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարուեցան։

Ամերիկայի տաքը եւ սակարանը

Միացեալ-Նահանգներու մէջ, տիրող սաստիկ տաքին պատճառով, կացութիւնը ծանր է։ Ջերմաչափը կը շարունակէ բարձրանալ եւ կը վախցուի որ երաշտը շատ վատ հետեւանքներ կ'ունենայ։ Չիքակոյի մէջ, 60 անձեր տրեւահար եղան։ Ջուրի եւ խոտի պակասը կը սպառնայ մեծ վնաս տալ արջառին, 14 նահանգներու մէջ փճացնելով կաթնատնտեսութիւնը։

Տաքը իր անդրադարձումն ունեցաւ նաեւ սակարանային գործողութեանց վրայ, տեղի տալով կատաղի շահադիտութեան։ Երաշտի շարունակման հաւանականութիւնը անօրինակ կերպով բարձրացուց եգիպտացորենի, վարսակի եւ ցորենի գիները։

Եգիպտոսի ընտրութիւնները

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Աղեքսանդրիոյ թղթակիցը կը գրէ թէ Եգիպտոսի մէջ կարգը վերահաստատուած է, այնքան որ կարելի չէ ենթադրել սահմանադրական ռեժիմի վերերեւումը։

Իսկ «Մորնինկ Փոսթ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ իր կարգին, թէ հակառակ տեւրեւոյթ հանդարտութեան, մութին մէջ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի Հ. կ. Խաչի հանգանակութեան հաշուեփակը	254.—
Նախորդ գումար	75,573.30
Ընդհ. գումար	75,827.30

ՔԻՒՐՏԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

«Ազդակ»ի (Պէյրութ) յուլիս 26ի թիւով կը կարդանք.

Ամսոյս 18ին Էգրի Տաղի ապստամբներուն վրայ յարձակման պատրաստուող թրքական ուժերը անակնկալ յուսախաբութեան եւ աներեւակայելի պարտութեան մատնուեցան։ Մինչ թուրք ուժերը պատրաստութիւններ կը տեսնէին յարձակման, իրենց կռնակէն, ամբողջ Թէնտիւրէք, Չիլանի, Արճէշի եւ Սիփանի լեռներուն մէջ գտնուող քրտական ուժերը յարձակման սկսելով՝ սարսափի կը մատնեն Էգրիի շուրջերը գտնուող թրքական ուժերը։ Թուրք հրամանատարը իսկոյն հրահանգ կուտայ ետ դառնալ եւ կռուիլ կռնակի ապստամբներուն հետ։ Մաս մը զինուորներ իրենց զէնքերուն մէջ կը մնան, արգիլելու համար Էգրիի ապստամբներուն արշաւը եւ մնացածը կը մեկնի միւս շրջանները։

Ամսոյս 18էն սկսեալ նորէն արիւնահեղ կռիւներ տեղի կ'ունենան Արճէշի եւ Չիլանի շրջաններուն մէջ, ուր Բէզօր Հիւսէյնի տղան Մահամմէտ պէյի հրամանատարութեան ներքեւ գտնուող մօտ 10,000 քիւրտ ուժեր, ամէն ուղղութեամբ կը հալածեն թրքական ուժերը։ Էնկիւրիէն Տրապիզոնի եւ Սվազի ճամբով նոր ուժեր կը բերուին Վան եւ կը ղրկուին ապստամբական շրջանները։ 7րդ եւ 9րդ զօրաբանակները, հրամանատարութեամբ Սալիհ փաշայի, ամբողջութեամբ բերուած են ապստամբական շրջանները։

Մէրտին, Տիարպէքիր, Սղերդ, Էլ Ազիզ եւ շրջակաները գտնուող բոլոր մեծ շէնքերն ու դպրոցները հիւանդանոցներու վերածուած են։ Պոլսէն եւ Էնկիւրիէն մասնաւոր բժիշկներ բերուած են վիրաւորները դարմանելու համար։

Ամսոյս 12 — 13ին Պիթլիսի շրջակաները Քիւրտերու եւ թրքական ուժերու միջեւ սոսկալի ընդհարում մը տեղի ունեցաւ և տեւեց 16 ժամ, երկու կողմէն ալ բազմաթիւ կորուստներ կը հաշուուին։ Քիւրտերը այդ կռիւներու միջոցին ծանր թնդանօթներ գործածած են։ Թուրք վիրաւորները փոխադրուած են Տիարպէքիր եւ կռիւները կատաղի կերպով կը շարունակուին Պիթլիսի շրջակաները։ Կառավարութիւնը արդէն պարպած է քաղաքը եւ լոկ զինուորական կեդրոնի վերածած։

Ներկայ կռիւներուն կը մասնակցին 30 օդանաւեր, որոնցմէ 3ը ճամբան աւրուելով վար ինկած են. 3ը Քիւրտերու կողմէ Էգրիի մէջ վար ձգուած են եւ 5 հատն ալ Սիփանի լեռներուն վրայ կռուող Քիւրտերու գնդակներով վար ձգուած են։ Որով 11 օդանաւեր կորսնցուցած են Թուրքերը։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ.— Մարդահամարի տուեալներու համաձայն, Միացեալ Նահանգներու բնակիչներու թիւն է 122 միլիոն 728,873, իսկ ամբողջ ամերիկեան երկիրներու բնակիչներունը՝ 137ուկէս միլիոն։

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՒ ՌՈՒՍԷՆ ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐԸ

(Պուքրէշի ցուցահանդէսին առթիւ)

«Ռոմփա» օրաթերթին մէջ Ցի՞կ. Գլոտուիա Միլլեան կը գրէ.

«Զուտ անհատական բնոյթ կրող, գեղարուեստի երեք ինքնուրոյն արտայայտութիւններ ուշադրութիւնդ կը գրաւեն, հայ արուեստի ցուցահանդէսին մէջ։

Անհատական ըսելով, ես կը մտածեմ, գոնէ այդ արտայայտութիւններէն երկուքին վերաբերմամբ, բառիս հաւաքական իմաստին, որ հայ ժողովուրդին կողմէ հաւասար կերպով արտայայտուած, գեղարուեստական կենսունակ արտայայտութիւն մը կը ստեղծէ։

Այդ երեք արտայայտութիւնները՝ վարագոյրները, ձեռագիրները ու Շիլթեանի ժամանակակից նկարներն են։

Եթէ այս հեղինակը, ուրիշ նուազ ինքնատիպ ժամանակներու մէջ ապրէր, անտարակոյս ինք ալ իր նկարները չպիտի ստորագրէր։

Ամբողջ հայ արուեստին մէջ այլասեր անանունութիւն մը կայ, որ կարծես կ'ուզէ ապացուցանել ցեղի մը անընդհատ ստեղծագործական պայքարը ու իսկ շարունակական ծիւրումը։

Սկսեալ հայ այբուբէնէն, — Մեսրոպի ստեղծագործութիւնը, — ու մինչեւ հայկական կրօնական ճարտարապետութիւնը, ամէնը իրենց կը պատկանին, իբրեւ անոնց մտածողներու անմիջական արգիւնքները, սնուած եւ պահպանուած մասնաւոր հոգեկան ճակի մը շնորհիւ, որ անոնց վարած հաւաքական եւ պատմական կեանքին կը համապատասխանէ։

Ոչ մէկ տեղ նկատելի թէ ինքնատիպութիւնը, իր միջավայրի ազդեցութեան վարկածով, աւելի լաւ չէ արտայայտուած քան հայ ժողովուրդի կեանքին եւ արտադրութիւններուն միջեւ եղած կապին մէջ։

Վարագոյր հանձանքներու պատրանքէն անզգամ շարժուած, տաճկական բնապետութենէն սարսափահարուած իր ստեղծագործ կարողութիւններուն, իր աղօթքներուն, իր երգերուն մէջ կղզիացաւ, հաւասար, մտացի եւ միօրինակ յամառութեամբ։

Հալածական՝ անոնք աղօթելու մարմաջը զգացին, կատաղուած՝ լացին ու երգեցին, իրենք իրենց մէջ, առանց արձագանգի ու առանց յոյսի. որպէս խիստ մտերիմ արտայայտութիւն մը, որպէս դարման չարի մը դէմ, ու բով իրենց իսկ աշխարհագրական դիրքը կը մոռնէր զանոնք։

Այդ պատճառով, անոնց գեղարուեստը համաշխարհային համեմատութիւններ չստացաւ։

Աղքատցած ապրելով, դաշն ու սարսափի գերի, անոնց պահպանողական բնազդը աւելի սահմանափակ հեղափոխութիւն մը թելադրեց անոնց։

Այսպիսով ստեղծեցին այբուբենը, որ միայն իրենցն է, ստեղծեցին լեզուն որ միայն իրենցն է։

Սկիզբները Աստուածաշունչը ասորերէն կամ յունարէն լեզուով կը կարդային։ Միայն 25 տարուան աշխատանքով եւ խաղաղ կեանքի մը ընթացքին, ինքնատիպ տառեր ստեղծեցին, սեփական գրականութիւն մը ընծայելով տալու, մշակութային վերածնունդ մը կատարուեցաւ, հուաքի մը, յատուկ մը՝ Մեսրոպի մղումին ներքեւ։ Ան կը պատահէր 400 թուին։

Պատմագիրներ ու գեղարուեստի քննադատներ առանց անկեղծ յուզումի մը չէ որ ուսումնասիրեցին հայ ժողովուրդի ժամային ստեղծագործութիւնները։

Մեր մէջ Պ. Նորման, իր թանկագին գործ ընացով, եկեղեցական վարագոյրներու գոյութիւնը մատնանշեց, որոնք անծիր մը նետուած էին, որպէս անարժէք ու գեղարուեստական կարեւորութենէ զուրկ իրեր։

Այնուհանդերձ, մեծանուն պատմագրին յայտնաբերած ձեռագիրը, յանկարծ ի լոյս ընծայեց կրօնական արձանկարի նոր ձեւ մը, քանի մը կանգուն կերպասի վրայ եւ միայն 2 կամ 3 գոյներով։

Դասր պարզութիւն մը կայ, մանաւանդ ամէնէն հին վարագոյրներու մէջ, որոնք արեւմտեան ազդեցութիւն չկրեցին, յունական դրոշմ մը չհօթթոյի սուրբներուն նման, պարզունակ եւ ջերմ գունաւորում մը՝ կապոյտ եւ հողագոյն, կարմիր եւ սեւ միախառնուած, նման հնդիներու մէջ եփուած յախճապակիներու, վերջապէս, գոյնի եւ գծերու համադրութիւն մը, որ կրօնական նոր ոճի մը եզրը կը հանէ։

Անոնց ձեռագիրներուն մէջ տիրապետողը կարմիրը, կապոյտը եւ ոսկեգոյնն է։

Մեծ մասամբ կրօնական գիրքեր, անգուգական են իրենց զարդանկարներով, որոնք ժամանակի ընթացքին անաղարտ մնացած են։

Այս ձեռագիրներու զարդանկարները ժպտուն չեն, այլ ախուր։ Թռչունները, ծաղիկները, տառերը թախծոտ արտայայտութիւն մը ունին. գլխիկոր երգուած երգ մըն են, թերթիկները արարուած ծաղիկ մը։ Բոլորը, — սկսած անոնց ոսկեղէն, կէս սեպաձեւ, կէս ծաղկագիր տառերէն, — կ'արտայայտեն ազնիւ եւ ցաւատանջ մտայուզում, խորհրդապաշտ տանջանք մը։

Անոնց թագուհիներու կերտողներին իրենց ժողովուրդին հետ եւ այդ է կ'երեւի պատճառը, որ ամենաչքեղօրէն զարդանկարուած Աստուածաշունչերը անոնց համար գրուած են, ու անոնց պատկանած։

Մլքէ թագուհին անունը պիտի յաւերժանայ իր աւետարանին համար ժանրանկարուած իւրաքանչիւր էջին վրան։

Հուշակաւոր կը մնան ըլլալ արքայական, Ռոմկլայի, Երզնկայի եւ Հեթումի աւետարանները։

* *

Շիլթեան, անտարակոյս, հայկական նկարչութեան ամենաներկայացուցիչ անունն է։ Բնականաբար մենք կրնանք հպարտանալ Պոլթազարի կորճառնեւ կեանքով, մեր մէջ Ոսկան. այսօր Հայերը Շիլթեանին մէջ պէտք է տեսնեն ժամանակակից նկարչութեան համայնապարփակ ոգին։

Ապրելով Հռոմի եւ Փարիզի մէջ, հոգեկան ազերս ունենալով Հակոբին հետ, ան իր նկարներուն մէջ կը բերէ գաստան կորով մը, իր ցեղին յատուկ թախիծը եւ գոյներու ազնուագրական եւ տարօրինակ զգայնութիւն մը։

Շիլթեան ժամանակակից նկարչութեան խորհրդապաշտն է։

Վ. Կ.

ԱՐԻՒՆՈՏ ՔՍԱՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Իւղոտ լաթերով, նաւթի աւոթներով, եւ հրկիզութեան պարագաներով բեռնաւորուած, զինուած թուրք եւ ռուս խուժանները շրջում էին փողոցները մուզիկայի ուղեկցութեամբ՝ իրենց սեւ գործը կատարելու համար։

Մանչուրիայի դաշտերում ճապոնացիներից պարտուած եւ պապանձման ենթարկուած ռուսական թնդանօթը սկսեց գործել Տարգովայեա փողոցում Մելիքեանի լուսանկարչատան եւ Սաղաթելեանի ու այլոց տների վրայ... հայ հպատակները իբր թէ կրակել էին զօրքի վրայ այդ տներից. գրգռութիւնը ակնյայտնի էր...

Նիկոլայեւսկի փողոցում հրդեհեցին Միրզաբէկեանի, Զաքիյանեանի, Բուդաղեանի եւ դրանց շուրջում գտնուող 13 հոյակապ տներ, բոլորն էլ հայապատկան. այդ օրը սպանւեց խուժանի ձեռքով հայ Մեսրոպ քահանայ Խոռխոռունին։ Հոկտեմբեր 22ին, Բալախանսկի և Ստանիսլաւսկի փողոցների անկիւնում, նոյնպէս կրակի ճարակ դարձան մի քանի հայկական տներ։ Կողպտուեցին Գեղարահանի, Առաքելեանի եւ Արզումանեանի խանութները։ Բէ՜յ Արմնաշեկ, Էրմանի տը. վո՛ւրըն վայրի աղաղակները հնչում էին անդադար... Հայ ժողովուրդը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չէին կարողանում զսպել իրենց հրազէնները, և, որովհետեւ ռուսական իշխանութիւնն առաջացուց յայտարարել էր, որ եթէ մի տեղից գնդակ արձակւի, այդ տեղը պէտք է թնդանօթով ռմբակոծւի եւ փլատակների վերածւի։ Առանց գնդակահարութեան էլ այդ սպառնալիքը դարձաւ իրողութիւն։ Բայց ահա՛ վերջապէս դանակը ոսկորին հասաւ։ Հոկտեմբեր 27ին, թուրքեւռուս խուլիգանները միասին յարձակւեցին Հայոց Աղքատախնամի վրայ. այրւեցին կրակի բոցերի մէջ վեց աղքատ կին ու երախաներ։ Յեղափոխական կուսակցութիւնների արտակարգ նիստում որոշւեց դիմել սառն զէնքի. եւ ահա սոցիալիստ յեղափոխականները, սոցիալ-դեմոկրատները եւ հայ Դաշնակցականները, զինուած դաշոյններով, մէկէն յարձակւեցին խուլիգանների վրայ եւ նրանցից մի քանի տասնեակ զոհեր փռւեցին գետին՝ թուրքեւ ռուս. խուճապահար փախան խուլիգանները. հինգ օրուայ ընթացքում նրանք ո՛չ մի դիմադրութեան չէին պատահել եւ անպատիժ կերպով շարունակում էին իրենց վայրագութիւնները, բայց այժմ տեղի տուին յեղափոխական կռւեցիայի առջեւ. միջազգային խուլիգանութիւնը պարտւեց միջազգային յեղափոխութեան հանդէպ։ Այնուհետեւ խուլիգանները փորձեցին յարձակւել Միրզաբեկեանի ծխախոտի գործարանի վրայ, բայց յետ մղւեցին... Բալախլավում եւ Բիբի Էյբաթում եւս տեղի ունեցան խուլիգանական դէպքեր. կորուստը միլիոնների հասաւ, տուժեց միայն հայ հասարակութիւնը. նա՛ էր միշտ աւր բաժ ցարիսմի, որովհետեւ Հայերն էին ծնում յեղափոխական փայլուն դէմքեր, նրանք էին կազմակերպում գործադուլներ եւ անհարբեկումներ...

Բաքւի նահանգի գաւառներում՝ Նուխի, Գեօկչայ եւ Շամախի, տեղի ունեցան կոտորածներ, որովհետեւ տեղական սիւննի թուրքերը դէմ էին ընդհարումներին, ապա Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինուած խմբերն արթուն հսկում էին Դաղստանի փէշերին թառած այդ լեռնաբնակ Հայերի պատւի եւ կեանքի ապահովութեանը,

Բաքւի ընդհարումների ժամանակ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հետզհետէ ասպարոցից իւր ղեկավարութեան տակ զօրեղ բանակը, մի տասնեակից հասցնելով մի քանի հազարի։ Այդ հերոսական ընդվզումների ընթացքում աչքի ընկան՝ Նիկոլ-Դուման, Դրօ, Խեչօ, Մարտիրոս Չարուխչեանը, Ղլըտչի Կարօն, Աբրահամ Գիւլխանդանեանը, Գէորգ Վաչչամեանը, Գասպար Տէր Մկրտչեանը, Թադէոս Ամիրեանը, Տիգին Թուրիգեանը եւ շատ ու շատ նիբրական մտաւորական ու ռազմիկ գործիչներ. դրանք բոլորը միասին կերտեցին հայ ժողովրդի ինքնապաշտպանութեան վսեմ գործը Բաքւում եւ ցոյց տուին, որ հայ ցեղը կարող է կոտորւել միայն կոտորելու պայմանով, որ նա գիտէ տղամարդու պէս պաշտպանել իւր կեանքն ու գոյքը։

Շուտով «կոտորածները», այսինքն հայ-թաթարական պատերազմները փոխադրւեցին՝ Գանձակ, Թիֆլիզ, Շուշի, Երեւան, Նախիջեւան, Զանգեզուր-Ղարաբաղ, Շարուր ու Դարալագեազ եւ Ղազախ-Շամշադին...

Երկու տարի տեւեց մօտաւորապէս այդ կովկասեան վանդէան, ինչպէս անուանել է մեր անկանալի ընկ. Մ. Վարանդեան, աւերակ դարձան 252 գիւղեր եւ 7 քաղաքներ, զրկանքներ ունեցան 15,000 ընտանիքներ, 100,000 ժողովուրդ զրկւեց միայն կուլէ եւ զոհեր ունեցան երկուստեք 10,000 մարդ, որից 5000ը սպանուած գնդակով եւ սրով, իսկ 5000 էլ մահացած սովի, ցրտի եւ ջաղի պատճառով. կոտորածներին մասնակցեցին 12 գաւառներ, ունենալով 1,300,000 ազգաբնակչութիւն եւ 100,000 կուռողներ երկու կողմից։

Նիւթական վնասը հասնում էր 20—30 միլիոն ռուբլու։ Երկար ու ձիգ տարիների ընթացքում կանգ առաւ մշակոյթն ու յեղափոխութիւնը, որովհետեւ ժողովուրդները զբաղւած էին դրամական տուրքեր հաւաքելով, զինւելով, դատաստանական ներքին մանր-մունր գործերով, կռիւներով, ալան թալանով... Գիրք, դպրոց, ուսում, գրականութիւն, քաղաքակրթութիւն եւ այլ բովանդակալից ու համակրելի հասկացողութիւնների փոխարէն իշխում էին հրացան, ատրճանակ, գնդակ, փամփուշտ, ռումբ, արշաւանք, ըսպանութիւն, հրդեհ, թալան հասկացողութիւնները, որոնք այնպէս խորթ էին խաղաղ ու աշխատասէր հայ շինականի ու քաղաքացու համար...։

1906 թւի փետրւարին, Կովկասի փոխարքայի պալատում տեղի ունեցաւ հայ-թաթարական համագումար. այդտեղ երկու կողմից ներկայ էին 60 ներկայացուցիչներ. այդ հաշտարար համագումարի աշխատանքները տեւեցին 15 օր։ Եղան քննադատութիւններ եւ սրտացաւ խոստովանութիւններ։ Նշանակալից էր պետական Դումայի թուրք պատգամաւոր Զիաթխանովի խոստովանութիւնը։ — «Հրաշագետ վրաստանը ադմինիստրատօրները մատնեցին զօրքերի աւերին, իսկ մուսուլմաններին ու հայերին իրար դէմ գրգռեցին ու կռւեցրին։ Այս ամբիոնից ես յայտարարում եմ, որ մեր ու հայերի մէջ տնտեսական հողի վրայ թշնամութիւն չի եղել, մենք ապրում էինք իբրեւ բարի դրացիներ եւ սիրում էինք միմեանց։ Զինւած ընդհարումներ երբեք մենք չենք ունեցել։ Եթէ եղել են մասնակի սպանութեան դէպքեր, նրանք չէ՞ որ մինչեւ այժմ էլ տեղի ունէին, բայց երբեք իսկական չափեր չէին ստացել»։

Արիւնոտ եւ եղբայրասպան կռիւներն այն արդիւնքը ունին, որ կառավարութիւնը շարունակեց իշխել, իսկ երկու ազգութիւնները, հայ ու թուրք, տուժեցին ֆիզիքապէս, մտաւորապէս, նիւթապէս եւ մանաւանդ բարոյապէս։ Հայերնակ 119 եւ Թրքերնակ 133 գիւղեր նըստեցին մոխիրների վրայ, 7110 հայկական եւ 5920 թրքական ընտանիքներ սուգ մտան ի մեծ ուրախութիւն ցարական բռնապետութեան...։

Ներքին միլիտարիզմի պատճառով այլասերման ենթարկւեցին եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարական շարքերը, որոնք զտւեցին ընդհարումներից յետոյ, աջ ու ձախ հոսանքներին, անջատական ու Միհրանական խմբակութիւններին բովից դուրս գալով։

Եւ այսօր, արիւնոտ 25ամեակի առթիւ, պարզ կարողանում եմ պատկերացնել, թէ ի՞նչ կը լինէր հայ ժողովրդի վիճակը, եթէ նրա անմահ մարտիկները չբոլորւէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան շուրջը եւ չկերտէին կովկասեան կուռ ու հոյակապ հայկական հերոսամարտը, որ գերազանցօրէն ինքնապաշտպանողական էր...։

Պարտ համարենք երախտագիտութեամբ յիշելու վսեմ ինքնապաշտպանութեան յայտնի եւ անյայտ մնացած հերոսներին՝ Նիկոլ-Դուման, Դրօ, Մարտիրոս ու Խեչօ, մշեցի Սմբատ, Գասնիկ, Դաշքաշցու Օնէ. Ռաշիտ, Թադէոս, Կոտոյի Հալի, Համազասպ, Սեպուհ, Թաթօյի Արշակ ու Գրիգոր, Սեւ Քարեցի Սաքօ, Արամայիս, Վարդան, Մարգար Ժամհարեան, Մարգար Սարգսեան, Մաշուրեան, Գերասիմ Բոլայեան, Իշխան Հէյբաթեան, Մածուն Խեչօ, Բալլուճեցի Բախշին, Ալեքսան դալին, Արտեմը, Աղալարը, Աղասին, Դայի Մահրասան, Եսայեանները, Մելիքը, Զաքար Տէր-Դաւիթեանը, Դարաքասցի Դաւիթը, Հնչակեան Փարամազն ու Սեւ Մելքոնը, ապա գործնական դաշնակցական՝ Ստեփան Ստեփանեանը (Ռուբէն), Օր. Ամատունի, Կայծակ Առաքելը, Աւօն, Քեռին, Կնեազը, Զօրաւոր Արսէնը, Մուրադը (Սվազցի), Կորիւնները, Հրաչը, Խեկօն, Լօրդօն, Շիրինը, Տրլորսեցի Միքայէլը, Սարհադը, Դուրրախը, Արմէն Գարօն, Աբրօն, Կոփեցի Մուշեղը, առիւծ Մուշեղը, Մըկրտիչը, Սերգօն, Դաղթեցի Տիգրանը, Շխալի Ստեփանը եւ շատերը, մնացած կամ ապրող մարտիկներ...։

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

«Իզվեստիա» ուրախ կ'երեւի, տեսնելով որ Միացեալ-Նահանգները վերցուցին սովետական փայտին ներածման վրայ դրուած արգելքը, ինչպէս նաեւ խորհրդային համաձայնութիւնը կնքուեցաւ եւ «փարատոքս» մը կը գրէ.

— «Մեր թշնամիները սովետական առեւտուրին դէմ դըժգոհութիւն յարուցանելու նպատակաւ, կ'ուզեն փակել արտածման ամէն ճամբայ։ Սակայն մեր արտածումը սահմանափակելու համար, գոյութիւն ունի միայն մէկ միջոց, — ջնջել մեր վաճառականութեան վրայ դրուած «պոյքոթ»ը։ Արդարեւ «պոյքոթ»ի այդ ծրագիրը ցնորք է, որովհետեւ եթէ մեր մրցակցութեան պատճառաւ կարգ մը գործատէրեր կը կորսնցնեն, ուրիշներ ալ կը շահին, մանաւանդ անոնք որ չեն մերժեր օգտուիլ մեր աժան գիներէն։ Եթէ Խորհրդային Միութեան դէմ տնտեսական «պոյքոթ»ը յաջողէր, ամենամեծ վնասներու պիտի ենթարկուէին նախ օտար դրամատէրերը»։

ԽԵՐՍՈՆԷՑ ՔԱՂԱՔԸ

Ռուս հնագիտական մարմին մը, ամբողջ երեք օր ջուրին տակ աշխատելէ յետոյ, գտաւ Սեւաստոփոլի առջեւ Սեւ ծովին մէջ հին Խերսոնէս քաղաքին մնացորդները։

Քաղաքին պարիսպներուն եւ շէնքերուն մասին ուսումնասիրութիւնները կը շարունակուին։

ԵՐԲ ՈՒՂԵՂՆ... ԿԸ ՋՐՈՏԻ...

II.

ԱՆԳԼԱԶՊԱՏԱԿ ԹԱՂԻ...

...գործութիւն – առաջինութիւններ են որոնց մասին Թադիկ աղան ունի իրեն յատուկ տեսակէտներ. «իշ պէճէրէնին» ըսածներ է ինք ատենին, բարեկամի մը կողմէ իրեն վստահուած գումար մը իւրացնելէ յետոյ։
...ճայլոք
Թադիկ աղան արեւելցի էր եւ հայ-լուսաւորչական մինչեւ երկու տարի առաջ։

Օրին մէկը զգայացունց լուր մը շրջան կ'ընէր մեր շուկան. Թադիկ աղան անգլիահպատակ եղեր, է իմացա՞ք։ Ցեղափոխումն ալ առաջուանը չէր Թադիկ աղան. սփացիք զոռազութիւնը տանտապատկուեր էր. ...էնքը կը ճառագայթէր. մեծամտութեան հով մը կար վրան։ Առաջ Հայերուն համար կ'ըսէր Մենք. Անգլիացիներուն համար՝ Անոնք. սրբագրեր էր ասը։ Անգլիացիք եղան Մենք. Հայաստանցիները եղան Դուք. առաջ «Տէյիր քաֆրէս» կը կարդար, հիմա «Մօրնինկ Փօսթ» կը դնէր գրպանը. «Ազատ յորջորջուածը կը կրէր առաջ, հիմա «Մ...Թըըր» էր ...ւնեւ։

∴

Բան փոխուեցա՞ւ Թադիկ աղային նկարագրէն. ազնուացա՞ւ Թադիկ աղային հոգին, որ ազգանունի կը նմանի. զարգացա՞ւ Թադիկ աղան. ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ։ Թադիկ աղան եղաւ անգլիահպատակ, բայց ո՛չ անգլիացի։

∴

Թադիկ աղան 65 տարեկան է եւ հարազատ նմոյշը իր դասակարգին ու սերունդին։ Կը ճանչնամ ուրիշ Թադիկ աղաներ երիտասարդ. դպրոցի երես տեսած, նոյնքան ակէտ, շնորհիւ անցագրի մը փոփոխութեան։
Ինչո՞ւ այսպէս կը Հրատինգ. ...
չնտուն Ժ.

...ՈՒՍԱԿԱՆ ԴՐԱՄԸ ՁԵՌՔԷ ՁԵՌՔ Կ'ԱՆՑՆԻ

...սովետ ոստիկանութեան խնդրանքով, գերլինի մէջ ձերբակալուեցաւ իվան Սմոյլոֆը, որ, ...րպու տնօրէն ռուս առեւտրական ընկերութեան, ի ճաշիւ ...ոսկուայի գնումներ կը կատարէր Եւրոպայի մէջ։
...վերջերս սովետ կառավարութիւնը խնայողութեան ճամար որոշեց լուծել այդ ընկերութիւնը։ Սմոյլոֆ, որ ժամանակին սեփականազրկուած էր ...վետներու կողմէ եւ այդ առթիւ մեծ ճարստութիւն մը կորսնցուցած էր, ընկերութեան ...ման ճազար տոլարը չուզեց վերադարձնել սովետներուն։
Մոսկուայէն ճասած ճեռագրի մը վրայ, Սմոյլոֆ ձերբակալուեցաւ առանց ընդդիմութեան։ Նոյն իսկ քսան ճազար տոլարը յանձնեց գերման ոստիկանութեան, յայտնելով թէ ինք ...ղ մը չէ, եւ դատարանով պիտի պաշտպանէ իր իրաւունքը, գրաւուած իր ստացուածքը ...րուն այդ փոխարժէքը։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ի՞նչպէս բոլոր երկիրները նոյնպէս եւ Պուլկարիա, տնտեսական ծանր տագնապ մը կ'անցնէ ներկայիս։ Առեւտրական հրապարակը խիստ կայուն է. ճարտարարուեստական հաստատութիւնները մեծ մասով դադրեցուցած են իրենց գործունէութիւնը։

Լիափչէֆի կառավարութիւնը ջանք չի խնայեր բարելաւելու համար երկրի տնտեսական վիճակը։ Դինա վերջերս արտաքին գործոց նախարար Պուրով այցելութիւններ կատարեց Թուրքիա, Յունաստան, Սերպիա եւայլն. առեւտրական դաշինքներ կնքելու համար, բայց դեռ ոչ մէկ արդիւնք ձեռք բերուած է։ Այս տարուան բերքը բաւականաչափ նախորդին, ընդհանուր առմամբ լաւ է եւ գիները մեծ համեմատութեամբ անկում կրած են։ Օրինակ ցորեն, 3.50էն մինչեւ 1.25 լէվայի իջած է, խաղողը 90էն 30ի, իսկ ծխախոտ ամէն գնորդի տրամադրութենէն կախում ունի, հակառակ առոր գըներ չկայ, բոլոր շուկաները փակուած են։ Մաքսատուրքի յաւելումին պատճառաւ, կերպասեղէնը սղած է. գիւղացին եւ բանուորը սպառող տարր ըլլալէ գրեթէ դադրած են։ Առաջինի արդիւնաբերութիւնը բաւարար չէ պէտքերուն, իսկ երկրորդը արդէն անգործ է։

Գործազրկութիւնը ուելի քան կը ճնշէ Փիլիպէ. այս երբեմնի վաճառաշահ կեդրոնը հետզհետէ կը կորսնցնէ իր կարեւորութիւնը այժմ ծխախոտի գործարաններու մեծ մասը գոցուած են գումբելէ գործադուլներու թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ։ Անոնց մէջ համեմատաբար մեծ տեղ մը կը բռնեն Հայերը։

Ցեղացին մասամբ հնարաւորութիւն ունի իր գոյութիւնը քաշկռտելու, բայց 921ի գաղթականութիւնը, որոնց թիւը աւելի քան 4000ի կը հասնի, չատ փազանգած չգիտի ըլլալ, եթէ ըսեմ թէ բացարձակապէս անելի մատնուած է բոլորը իրենց աչքերը յառած են արտասահման, շատերը իրենց ունեցածը ծախած, ձեռք առած են առտնդգական ցուպը. իսկ թէ ինչ կը մատեն վերին մարմինները, այդ մասին չարժեր անդրադառնալ իսկ։ Ըստ խորհուրդ ձեւով կարելի չէ կեցնել գաղթը եւ կը կարծեմ որ ո՛չ աւելորդական քարոզի եւ ոչ ալ ժամուլի նիւթ կարելի է դարձնել

գայն կասեցումի տեսակէտով. ներկայ տագնապը բոլորովին տարբեր հանգամանք ունի եւ կարելի չէ համաճարակի բնոյթ տալ այս գաղթին։ Հայ ժողովուրդը անհրաժեշտութեան մը առջեւ կը թողու Պուլկարիան. այս պարագան ուղիղ ըմբռնելու համար, աւելորդ չգիտի ըլլար ըսել թէ, ներկայ տնտեսական տագնապը համաշխարհային արդիւնաբերական մրցակցութեանց արդիւնքն է։

Յովճ. Սինանեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆ ԱԼ ԿԸ ՊԱԿՍԻ

Լէնինականէն կը գրեն «Խորհ. Հայաստան» (18 յուլիս) թէ այս տարի մէկուէկէս անգամ աւելի ցանուած էր բանջարեղէնը, սակայն մասնաւորներուն ցանքը արգիլուած ըլլալուն պատճառաւ, բանջարեղէնի պահպանման մասին հոգ տանող չկայ։ Եւ ահա այս կանանչ եղանակին, Լէնինական կը տառապի բանջարեղէնի պակաս։ Ցեղ ահզ խանութներու առջեւ պոչ կը կապեն տանտիկինները, քիչ մը բանջարեղէն գնելու համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ (17 յուլիս) թէ զաւեշտ մը կը կատարուի Առեւտրական Ժողովրդային Գործավարութեան մէջ։

Արեւիան ներկայացուց կասութիւնը, յետոյ վէկոյց մը տուաւ Վ. Մելքումեան, որ անդրադառնալով զանազան քննադատութիւններու, ըսաւ թէ «ժողովրդային գործավարութեան բարեփոխութիւնը կը շարունակուի Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի նախաձեռնութեամբ, եւ Հայաստանի լիազօրը իրաւասութիւն չունի փոխելու այդ բարեփոխութիւնը, քանի որ տարիս կուգայ կուսակցական վերին մարմիններէն»։

ԱՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏ Թէ ԴԷՄ

Բանուորական խանութներու զաւեշը եւս կը շարունակուի այս օրերուս։ Հրփսիկ Խաչատրեան գամ կ'ենթարկուի, «քշեցէք» կը պոռան երբերը, ուղղհեառ պարսի. Լէնինականի եւ Ստեփանաւանի մէջ անողոք կերպով հալածեր է գիրենք, մինչդեռ «առաւուածահաւող մարսերին» Հոփսիկը 1922, 23 24 թուականներուն, որքերուն արգիլեր է Պոլիգոնի պառերէն դուրս գալ։

Հոփսիկ «տուարակ եւ սրիկայ» կ'անուանէ բոլոր անոնք, որ «քշէ՛լ» կը հրամայեն։

Պատգամները կ'ըսէ նոյնթերթը, նոյն որբերն են, որ հիմա չափահաս դարձած են եւ սիրուած զանազան պաշտօններու։

Այսպէս Զօփահաս Որբերը տագարեց կուգան նաեւ Հայաստանի մէջ։

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեցինք թէ հաւաքական գիւղատնտեսութեան քարոզչութեամբ Ա. Եղեգնաձորեան սպանութեամբ ամբաստանուած են քանի մը գիւղացիներ։ Դժբագդոյն դատապարտեց հարցաքննութեան ընթացքին պէտք տեսած է քըքրել ամբաստանեալներուն սեռը պորտին պատմութիւնը։ Եւ այսպէս «վրիկաները» հաստատած են, որ ամբաստանեալ Պօղոսեանի գերդաստանին մէջ, Ցարին ժամանակ, գոյութիւն ունեցած են տանուտերեր, գատաւորներ, եւայլն (ըստ պոլշեւիկեան օրինագիրքին՝ ոճիր էր պատկանիլ մտաւորական կամ սեփականատէր ընտանիքի, ոճիր է ունենալ քիչ շատ ունեւոր պապ մը)։ Ամբաստանեալներէն մէկուն եղբայրը, թէեւ տանը մը նախագահ եղած էգիւղական խորհուրդին, սակայն յետոյ աքսորուած է, ինչ որ կը ծանրացնէ ամբաստանեալին յանցանքը.— բա՜ն իմացէք։

Ցնոյ դատարանը կը կարգայ զանազան «բանաձեւեր», գորս ղրկած էին Թուրքանց, Ղարաքիլիսա, Բաշապարան, Ալեքսանդրեւ եւ ուրիշ բազմաթիւ գիւղերու խորհուրդները։ Բոլորն ալ կը պահանջէին— կամ այդպէս գրել տրուած էր— գնդակահարել ամբաստանեալները, գորս կը նկատէին «գործիք հակաբոլշեւիկ եւ գիւղէն աքսորուած տարրերու»։

Դատախազն ալ իր կարգին սպանութիւնը կը վերագրէր հակախորհրդային կազմակերպութեան մը, «հակայեղափոխական տէրորիստներու»։

Որպէսզի կատակերգութիւնը կատարեալ ըլլայ, դատարանը թոյլ տուած էր որ պաշտպան փաստաբաններ գան ու խօսին։ Եւ ի՞նչ պաշտպան փաստաբաններ, մարդիկ որ կուգան ըսելու թէ ամբաստանեալները ունին «գեղավարներ, բոլշեւիկ իշխանութեան թշնամի տարրեր», որոնց անունը մինչ ծածուկ պահուեցաւ, կ'ըսէ «Խորհ. Հայաստան»։

Ի վերջոյ ամբաստանեալներէն Պօղոսեան եւ Յովհաննէսեան գլխուն կը յայտնեն, իսկ միւս 4 ամբաստանեալները «անմեղ ենք» կը պոռան։

Եւ սակայն դատարանը գնդակահարութեան վճիռ տուաւ բոլորին, երկու տարուան բանտարկութեան դատապարտելով միայն մէկը, որ լուր չէր տուած ամբաստանեալներուն ոճիրին մասին։

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ.— Թուրքիայէն տարագրուած եւ Սուրիա ապաստանած հայ բեկորներուն օգնութեան հասնելու կոչը հասաւ նաեւ Պուէնոս Այրէս, ուր երկար ապառումներէ յետոյ Վասպի Հայր. Միութիւնը առիպուած եղաւ ինքը վերցնել նախաձեռնութիւնը եւ տրամադրելով իր գանձարկղէն «150» փեսոյի գումար մը, կոչով մը հրաւիրեց տեղիս 42 Հայրեն. Միութիւններ եւ ազգային մարմինները խորհրդակցական ժողովի, Սուրիոյ նոր տարագիրներուն օգնութեան փութալու համար։ Կազմուեցաւ հանգանակիչ մարմին մը, նախագահութեամբ Հայ Գաղթային կեդրոնի նախագահ Պ. Ի. Ասլանեանի։

Հանգանակիչ մարմինը ձեռնարկեց միայն մասնակի հանգանակութեան մը, որուն մասնակցութիւն բերին Հայրենակցական Միութիւններ, ազգային մարմիններ եւ մասնաւոր անհատներ։ Գոյացաւ 958 փեսօ գումար մը (ցանկը տեսնել 4րդ էջ)։

Սոյն 958 փեսօն ամսոյս 24ին վերածուելով 74 ուկէս անգլիականի, չէքով մը ղրկուեցաւ Փարիզ, կեդր. Հանգանակիչ Մարմնոյ գանձապահ Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտանեանի անուան։

(Կնիք)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԱԼԼՈՒԽԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԻՈՆ — Լիոնի մէջ կան 30-35 ընտանիքի մօտ Նալլուխանցի հայրենակիցներ, որոնք քանի մը տարիէ ի վեր համախմբուած կը բնակին Մօնշալլանցմէ գաւ Ցեւսինի քաղաքին մէջ եւս կան 4-5 ընտանիք, ընդհանուր գումարը կը հասնի 35ի։

Այս տարի կազմուած էր ժամանակաւոր վարչութիւն մը Նալլուխանի Հայրենակցական Միութեան եւ դարձ գրեթէ կառավարուեցաւ այս կերպով։ Նոյնթուականին բոլոր հայրենակիցներն ալ ընդհ. ժողովի հրաւիրելով ընտրուեցաւ վարչութիւն մը, մայր գիւղին հետեւեալ կազմով՝

Պ. Պ. Մանուկ Դ. Մանուկեան, Կարապետ Ղուկասեան, Յակոբ Դանիէլեան։

Վարչութիւնս պիտի ունենայ իր հովանաւորութեան տակ մարզական միութիւն մը, որ կազմուած է 15 վարժ եւ մարզիկ Նալլուխանցի երիտասարդներէ։

Միութեանս կանոնագիրը եւ ծրագիրը վաւերացուած է տեղական իշխանութենէն 23 յուլիս 1930ին։ Նորընտիր վարչութիւնը ձեռնարկած է արդէն մօտերս սարքելու բացման հանդէս մը։

(Կնիք)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ 4 օգոստոս.—Անհատական մեր մարզիկներուն ձեռք բերած վերջին արդիւնքները։

Յուլիս 20ին, Վիզիլի մէջ, Վազգէն խիստ անյարմար գետնի մը վրայ բարձր ցատկեց 1 մեթր 55 եւ դասուեցաւ երկրորդ։

Օգոստ. 3ին Լա Միւրի մրցահանդէսի ընթացքին Խթիկեան ունեցաւ երկու նոր յաջողութիւններ, առաջնութիւն շահելով գունդ եւ սկաւառակ նետելու մրցումներուն մէջ (12 մ. 50 եւ 30 մ. 50)։

Օգոստոս 3ին, Փօն Շարայի մարզահանդէսին մէջ, Վազգէն մասնակցեցաւ երկու մրցումներու երրորդ ելաւ բարձր ցատկելու մէջ (1 մ. 60) եւ չորրորդ՝ գունդ նետելու մէջ (8 մ. 70)։

Մասնաճիւղիս աթլէթիսմ խումբը այս տարի փայլուն շրջան մը բոլորելու վրայ է։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունը ծանօթ է Ալպեաններու եւ Լիոնի շրջանի գրեթէ բոլոր անկիւններու։ Ամէնքն ալ կ'ուզեն ապահովել մեր մասնաճիւղին մարզիկներուն մասնակցութիւնը իրենց մարզահանդէսներուն։ Այսպէս անցեալ կիրակի սոփուեցանք, երկու կողմերուն կրկնակի զիմումներուն վրայ, մեր լաւագոյն մարզիկներէն մին ղրկել Լա Միւր եւ միւսը՝ Փօն Շարա, գոհացում տալու համար մասամբ մը գոնէ երկու կազմակերպիչներուն ալ։

Յառաջիկայ կիրակի, 10 օգոստոս մեր մարզիկները կը մեկնին Իւժին, իտալական սահմանագլխին մօտ, օգոստ. 15ին՝ դարձեալ Լա Միւր, իսկ օգոստ. 17ին, Կրընոպլըի մէջ տեղի ունենալիք մրցահանդէսի մը ընթացքին, Խթիկեան պիտի փորձէ կոտրել իր վերջերս հաստատած գունդ նետելու մրցանիշը (13 մ. 50)։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆրանսական զինուորական օդանաւ մը իջաւ Ճէնովայի Ֆինալէ Մարինա հրապարակը։ Օդանաւը կը պատկանի ֆրանսական օդանաւային 35րդ շոկատին, օդանաւորդները որ մեկնած էին Լիոնի մօտի Պրոնի կայանէն, կը յայտարարեն թէ ուղղութեան մէջ սխալի հետեւանքով է որ ստիպուած են իջնալ Ճէնովա։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 67 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բոլորս դուրս ելանք։ Տակէ ...տերը մաքրել տուի, սիկարէ...րու գլուխները հաւաքել տուի, ...փոփեցի մի տեղ, մարթուած ...իսարի արիւնն ու ոսկորները ...նհետացուցի, ոչ մի հետք ...ողուցի։ Այնպէս որ եթէ գա... Ըլլայի՞ն չէին կրնար ըսել ...հոս մարդ է եղել։ Զաթոյին Մակարին ըսի.
— Հետեւիս պիտի գա՛ք, չէ կը վերադառնաք։
Ըսին.
— Մենք կ'երթանք։
— Դէ, ուրեմն աչքիս առաջ ...ացէ՛ք, որ ապահով ըլլամ։
— Վալլահ կ'երթանք։
Մենք հեռացանք մի ժամ...ն ճանապարհ։ Փայտը ձեռքը ...տքը կը ցաւէր։ Ցղայոց ...մասը արդէն բարձրացաւ ...րշիկ, եւ ալ բաւականին ...րձրացայ։ Հեռու էին Բաբսեղն Թոբոն։

Արեւը տարերի գագաթին նոր այր տուած էր։ Յանկարծ հրացաններու ձայն լսուեց։ Մեր դիրքերից կ'երեւային Հալաղըր, Ալուշակ եւ Հալմօ-զամեր։ Տեսանք, որ երեք տեղի վրայ ալ ահագին բազմութեամբ զօրք կայ։ Գամերու մէջ գտնուածները կը փախնին։ Բանից դուրս կուգայ, որ Զաթօն ու Մակարը նորէն դամ կը մտնեն ու կը քնանան։

Զօրքերը կ'երթան կը պաշարեն Ալուշակ։ Երկու զօրք կը մտնեն դամի պատուհաններուն և կ'ըսեն. «Զան-ֆետա վար պառկած»։ Զաթօն յանկարծ կ'արթննայ, ընկերոջ ձայն կուտայ։ Երկու հրացան կը զարնեն (Զաթոյի ձեռքին բերդանկայ էր, իսկ ընկերոջը՝ չախմախլը)։ մէկ զօրք կը սպաննեն, միւսը կը վիրաւորեն, դռնից դուրս կը նետուին դէպի ցած։

Զօրքերը յետեւից դալպեր (հավազարկ) կուտան, գնդակ մը կ'առնէ Զաթոյի մէջքը կապած խանչալը եւ կը կոտրէ։ Մի ժամ անեց՝ Զաթօն ու Մակար հասան մեզ։ Փոսադանները չորս կողմէն կը հնչէին։

Զօրքերը վերցրին իրենց սպաննուածը ու վիրաւորը ու տարին Մըղդուներայ գլուխը, հոն ասլիով հող փորեցին եւ թաղեցին իրենց սպաննուածը, վիրաւորը հասուցին Քափայ գլուխը, էն ալ հոն ստոկեցաւ։

Երբ այդ զօրքերու ազանութեան լուրը կը հասնի Ալայբէկին, զայրացած՝ տարմանակը կը քաշէ և ձերբակալուած Գետրոսին կը խփէ։ Գնդակը բանտէր Գետրոսի պարանոց քովէն, կողքից դուրս էր ընկեր։ Ալայբէկը կ'ըսէ. «Վերցրէ՛ք, դցէ՛ք էդ շունըս»։ Զօրքերը ոտքերից կը վերցնեն, կը նետէն առանիքէն։ Գետրոսը կ'ընկնի աղբի վրայ։

Այդ բանը կը պատահի Աւոպի գիւղի մէջ։ Զօրքերը կ'ըսեն

մ աոպեցի հայ, որ շալէէի տանի էղիկը։ Տղան կը շալակէ կը բերէ ներքին Աւոպի եկեղեցու քով։ Գետրոսը ծածուկ շոլկլուորէն կ'ըսէ. «Տղայ, ես մեռած չեմ շ'ա տեղ մը հասցրո՛ւ»։ Շալկուորը Խտանէն գացող զօրքերը տեսնելով՝ վիրաւորը հոգ կը թողու եւ ինքը կը փախչի մօտիկ տեղ մը կը թաքնուի։

Զօրքերը կը հասնին ձեւացեալ մեռածի քով, եզզը մի հատ սուրով կը խփէ ու կ'երթայ։ Զօրքի մէկը կ'ըսէ. «Էսիկ մեռածի էի նմանիր (ալի վէրքից արիւն կ'երթար)։ Տափէն կը հանէ մի քիչ ծխախոտ, ափի մէջ լաւ կը տրորէ եւ կը լեցնէ ալի քթի առաջ, որպէսզի տղան փռշտայ, եթէ կենդանի է։ Տղան ալինչ չըներ։ Միւս զօրքը կ'ըսէ. «Թէլէ՛, մեռած է»։ Փախած եւ թաքնուած տղան այդ բոլորը կը նկատէ։ Երբ զօրքի վերջինն ալ կ'անցնի, նա կուգայ կը շալկէ ու կը տանի։ Վերջը այդ տղան կ'առողջանայ եւ այդ լուրը կը տարածուի զօրքերու

մէջ, որոնք շատ կը զարմանան եւ իրարու կը պատմեն։

Զօրքերը ցրուեցան գիւղերու մէջ (Կէլիէկուզան, Աւոպի, Խըտան)։ բոլոր ցորեն թափեցին աղբի մէջ. կեր. կորեկ, գարի, ցորեն, ցեխ, կըլկըլ, եւայլն., եւայլն. իրար խառնեցին, բոլորովին անպէտք դարձուցին, ջարդեցին փեթակները, տան կահկարասիները աւրեցին, ոչնչացրին ամէն բան ու վերադարձան, գացին Մուշ։

Այս եղաւ 1900ի գարնան։

∴

1900ի ամառը տարերը կ'անցնէինք օրերնիս։ Մենք ընդամէնը 10 հոգի էինք եւ բաժնուած էինք երկու մասի։ Կէսը գացած էինք Խիանք Հաժբարձումի առաջնորդութեամբ, կէսն ալ քովս կը մնային։ Մենք ուտելու ոչինչ չունէինք։ Ոտքի ամանն ալ կարգին չէր։ Այդպիսով մի կերպ անցուցինք ամառը։

Խալիլը գացած էր Բաղէշ, ուր ձերբակալուած Հարթի գիւղացի Խաչօ-Գասպարը չարք մը մասնութիւններ էր ըրեր։ Լըսուած էր թէ Մացեր է Անդրանիկը 10 12 հոգով եւ կը բնակի Սպաղանք։ Սպաղանցիք ունին մօտ 12 ասրմալի հրացան։ Խալիլը կը խոստանայ Խաչօ-Գասպարին միջամտելուկուսակալին քով եւ ազատել տալու, եթէ նա Խալիլին կը խոստանայ քանի մը ծառայութիւններ։ Խաչօ-Գասպարը ըսելով, որ եթէ սա իր խոստումները չկատարէ, կրկին պիտի բանտ նստի։

Խալիլն ու Գասպարը կուգան Աւգիարմը։ Գասպարը կը կանչէ քանի մը իշխաններ եւ կ'ըսէ.

— Ես բանտի մէջ ամէն բան հասկցայ, որ յեղափոխութիւնը սուտ է. այլ եւս հաւատալու ոչինչ չունինք։Ո՞ւր են այդ քանի մը տղերք ալ, եկէ՛ք ըսէք տաղը, նրանք ալ թո՛ղ բռնեն, մենք ալ կ'ազատուինք, երկիրն ալ կը խաղաղի։

Իշխանները կը պատասխանեն.

— Մենք չենք գիտեր ո՛ւր կը բնակին տղերքը։

(Շար.)

աշխատանքներ կը կատարուին եւ թէ կարելի է որ մէկ երկու ամիս վերջ, յեղափոխական շարժումը վերսկսի նոր թափով։ Կառավարութիւնն այս միջոցիս, մշակելու վրայ է ընտրական նոր օրէնքը, որ չափազանց պիտի նուազեցնէ ընտրողներու թիւը՝ յառաջիկայ ընտրութեանց ընթացքին։ Ընտրող կարենալ ըլլալու համար, պայման պիտի դրուի գրող-կարդացող ըլլալ։

Ռումանական դահլիճին շուրջ

Ռումանիոյ դահլիճին փոփոխութեան լուրերը կը կրկնուին մէկ շաբաթէ ի վեր։ Պ. Թիթուլէսքօ Լոնտոնի դեսպանը վերադարձաւ Վիեննայէն եւ երկար խորհրդակցութիւն ունեցաւ վարչապետին Պ. Մանիուի հետ, որմէ յետոյ, երկու ժամու չափ տեսակցեցաւ թագաւորին հետ։

Պ. Թիթուլէսքոյի տեսակցութիւնները Պուքրէշի մէջ տեղի տուած են ծայրայեղ մեկնաբանութիւններու եւ ենթադրութիւններու. կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ այս տեսակցութիւններն ու խորհրդակցութիւնները կը դառնան ազգային կեդրոնացած կառավարութեան մը կազմութեան շուրջ։

Չինաստանի դէպքերը

Անգլիական եւ ճափոնական կառավարութիւնները միջոցներ ձեռք կ'առնեն, Չինաստանի մէջ օտարականներու պաշտպանութեան համար։

Ճափոնական երեք մարտանաւեր Շանկհայ հասան, չորրորդ մըն ալ կը սպասուի 300 հրացանակիրներով։ Այս մարտանաւերը պիտի մեկնին Քիու-Քիանկ, գործելու համար ճափոնական նաւային ուժերու հրամանատարութեան կարգադրութեամբ։

Ուաշինկթընի անգլիական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ ամերիկեան արտաքին նախարարին հետ, հասկնալու համար Ամերիկայի մտադրութիւնները՝ Չինաստանի ներկայ կացութեան հանդէպ։ Նախարարն ու դեսպանը Նախագահին քով գացին՝ խորհրդակցելու։

Հանքէուի ամերիկեան հիւպատոսը կը հաստատէ թէ ազգայնական զօրախումբերը վերագրաւած են Չանկ Շա քաղաքը։

Համայնավար զօրախումբերու շարժման մասին ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին։

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց մարտանաւեր ղրկել Հանքէու ուր Շանկհայէն մեկնած 150 հոգինոց զօրախումբ մը արդէն հասած է։

Հնդկաստանի կացութիւնը

Սուքքուրի մէջ, ուր հնդիկներ և իսլամներ կռուած էին իրարու դէմ, մեռեալներու թիւը կը համրուի 12. վիրաւորներունը 150։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 200 անձեր։ Կառավարական հրովարտակ մը արգիլեց փողոցներու մէջ հինգ հոգիէ աւելի անձերու հաւաքոյթը։ Զինեալ խումբեր կը շրջին թաղէ թաղ, կարգը պահպանելու։

Կալկաթայի թաղապետութիւնը հակառակ անգլիական տան մը շատ աւելի նպաստաւոր գիներուն, գերմանական տան մը յանձնեց քաղաքին օդային կազի պատրոյգներու հայթայթումը։

Պոմպէյի մէջ, 600 ազգայնական գործաւորներ սատանձնեցին օտար վաճառատուններու դէմ պոյքոթի գործը։ Բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարուեցան։

Անգլիագերման միջադէպ մը

Թանկանիքայի մէջ (Արեւելեան Ափրիկէի մէջ գերմանական գաղութ, որ պատերազմէն ասդին անցած է Անգլիոյ ձեռքը) Գերմանները միջադէպի մը տեղի տուին։ Պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, գերման յածանաւ մը՝ «Քարլսրուհէ» այցելեց Ափրիկեան ջուրերը։ Թանկայի մէջ, գերման հիւպատոսը, այս առթիւ ճաշկերոյթ մը տուաւ գերման գաղութին, որմէ յետոյ, կրակոտ ճառի մը մէջ ակնարկեց թէ այդ հողը նախապէս գերման գաղութ մըն էր եւ վերջինեց 1914ին, գերման յածանաւի մը սխրագործութիւններն այդ ջուրերուն վրայ։

Գերման նաւաստիներու ջոկատ մը, զօրանցք մը կատարեց, արժանանալով գերման գաղութին խանդավառ ծափերուն։ Երկու օր վերջ, մինչդեռ անգլիական ջոկատ մը կը շրջէր քաղաքին մէջ, գերման օդանաւ մը կը սաւառնէր երկրին վրայ։

Անգլիա պահանջեց գերմանիայէն որ ետ կանչէ իր հիւպատոսը եւ պարտադրէ գերման յածանաւուն հրամանատարին որ ներողութիւն ներկայացնէ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ.— Առջի օր, երկրաշարժի երկու թեթեւ ցնցումներ զգալի եղան Գասրայի եւ Շաթէլարապի մէջ։ Նոր ցնցում մը եւս կրկնուեցաւ երէկ առտու։

ԹՈՒՐՔ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ.— Երկրորդական վարժարաններու 200 ուսուցիչներ Էնկիւրիի մէջ ժողով գումարեցին, քննելու համար այն փոփոխութիւնները զորս պէտք կը տեսնեն մտցնելու Թուրք լեզուի ուսուցման մէջ, տառերու յատինացման հետեւանքով։

ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ ՄԸ ԿԸ ԽԵՂԴՈՒԻ.— Էնկիւրիի խորհրդային դեսպանատան առաջին քարտուղարը, Էնկիւրիէն 30 քիլոմեդր հեռու լիճի մը մէջ խեղդուեցաւ երբ կը փորձէր իր զարկած մէկ բադը բռնել։ Հակառակ երկար փնտռտուքներու, կարելի չեղաւ անոր մարմինը գտնել։

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ.— Պալքանեան երկիրներու — (Ալպանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա, Թուրքիա, Եուկոսլաւիա) ժողովրդային արուեստի ցուցահանդէս մը պիտի կազմակերպուի Աթէնքի մէջ եւ պիտի տեւէ 9էն 10 հոկտեմբեր։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ.— Աշխատանքի նախարարութիւնը կը յայտնէ թէ մինչեւ յուլիս 28, պաշտօնապէս արձանագրուած անգործներու թիւը հասած է 2 միլիոն 11,467ի, —38,737 աւելի քան նախորդ շաբաթը։ Միւս կողմէ, կ'ըսուի նաեւ թէ Ամերիկայի մէջ աշխատող մօտ 10,000 Անգլիացիներ, անգործութեան հետեւանքով, կը փորձեն Անգլիա վերադառնալ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԷՌԻ Փոթորիկ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambart։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէին ժողովիկը հրաւիրէ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անզամատոմսերով։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈԼԻՍ-ՔՈԼՈՆՊԻ Զէյթուն ենթակոմիտէի զաւախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambart, Bois Colombes։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները ու համակիրները։ Կը խօսի ընկեր Բենօ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն 8.30ին Ընկ. Զօրմեհանի բնակարանը։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Երեքշ. իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանը։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէին առերպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամէն Գարօ, Դէօրգ Չավուշ, Քեռի, Քրիս եւ Զարգարեան խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ.ի Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին «Վարուժան» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն առերպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Կիւրիւնի հայր. միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին Պ. Թորոս Մինասեանի բնակարանը։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ԼԻՈՆԻ Բարձր Հայքի հայր. միութեան վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի ժամը 2.30ին Բարձր Հայքի ճաշարանին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն որ անպայման ներկայ գտնուին որոշեալ ժամուն։ Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Ի գիտութիւն Սէն Միշէլի, Պէլվիլի Թաղամասերուն, ինչպէս նաեւ Ալֆորվիլի, Անկիէնի, Պուա Քոլոմպի, Իսի-լէ-Մուլինոյի, Սարսէլի, Սէվրանի շրջանակներու հայ ծնողաց կը ծանուցուի թէ նոյն վայրերուն մէջ Հայ Բարեգործական ընդհ. միութեան Փարիզի մասնաժողովին կողմէ բացուած հայ լեզուի եւ ազգ. պատմութեան շաբաթական դասախօսութիւնները պիտի շարունակուին արձակուրդի ամիսներուն ընթացքին։

(կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սեվերեկցի Թարգմանաց ... Տիրանուհի Մինասեան կը փնտռէ իր քոյրը Շանդա եւ քեռայրը Յարութիւն Չէնաշրեան։ Մէկ տարի առաջ կը գտնուէին Դամասկոս։ Իմացնել Մինասեան եղբայրներու, 79 Rue Rablais, Lyon, France.

— Կը փնտռուի Կեսարացի Յովսէփ Ալպաճեան (38 տարեկան), հօր անուն՝ Բարսեղ։ Ասկէ 4 տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ։ Իմացնել՝ Mme Serpouhi Edjidian, C/o L. Blanchon, Ste. Gullien en St. Alban (Ardèche).

— Կը փնտռուի Եղիսաբէթ Օհանեան 4 տարիէ ի վեր տեղեկութիւն չունինք իր մասին։ Կը կարծուի թէ այժմ մտնուած է և կը գտնուի Պէյրութ կամ Պաղտատ (Միջագետք)։ Իմացնել Տիկին Աղաւնի Մինէթեանի, Usine de Gromelle, St. Saturmin les Avignons, (Vaucluse) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Սեբաստիոյ Տէնտիլ գիւղացի Սարգիս Խաչատուրեան որ 1921ին կաշխատէր Գիւլէք Պօղազի (Ատանա) կայարանը։

Կը փնտռեմ նաեւ ազգականներէս Յովսէփ Խաչատուրեան, (Սեբաստիոյ Տէնտիլ գիւղացի), որ 1921ին կը գտնուէր Ամերիկա։ Իմացնել H. Kachadourian, Chez Toufenkdjian, 1bis Rue Wilson, Décines. Isère (France).

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Գուէնոս Այրէսի ցանկը.—

Վասպ.ի հայր. Միութիւն 150 բէսօ, Հայ Աւետարանական 60, Հայ գաղութային կեդրոն 50, Հայ Բարեգ. միութիւն 40, Անթապի հայր. 50, Տարօնի 50, Սեբաստիոյ 40, Էվէրէկի 30, Էքպէզի 25, Եթեսիոյ հայր. միութիւն 25, Զ. Ե. Ո. միութիւն 35, Սիսի հայր. 20, Հ. Նէկտաեան 100, Ի. Ասլանեան 50, Ա. Պերկամալի 50, Ե. Խաչիկեան 50, Լ. Թօփալեան 50, Յ. Պալանեան 20, Յ. Սարեան, Մ. Բէօթիկեան, Յ. Ապտեան, Եղբ. Թախթաճեան, Հիւսեան Միրաքեան ընկ. 10ական, Պ. Գ. Կառավարեան 5, Յ. Վանակեան 5, Իսքալէլեան եւ Միրաքշիրաքեան 3։ Գումար 958 բէսօ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ...

208bis, Rue Lafayette Par...

Le Gérant H. STEPH...

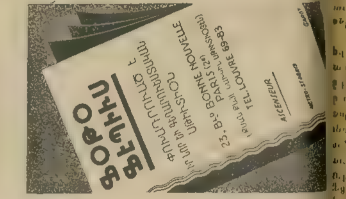

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տոլ.	10 տոլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10ᵉ)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 289

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ 1930

9 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1335 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՕՏ

Տարագիր հայութիւնը, ամէն անգամ երբ դժբախտ լուրեր ստանայ Հայաստանէն, կը մղկտայ, կը գալարուի խորունկ ցաւով մը, բայց նորէն գուրգուրանքով մը իր յոյսը կը կապէ փոքրիկ հայրենիքին հետ։

Հայ ժողովուրդը քաղաքական և տնտեսական աղէտներ շատ է տեսած։ Այս ուղղութեամբ ան դարձած է ճակատաբաղաշտ. մտածելով որ ծանր դարեր շատ են անցած հայ ժողովուրդի վրայէն, այս ծանր օրերն ալ պիտի անցնին։ Հայրենիքի մէջ ամփոփուած ժողովուրդը, ողնահարը կծկած, կը մնայ քաղաքական իրաւազրկումներուն, սովանաւ՝ կը տանի տնտեսական քայքայումները, և մանկական յոյսերով, վաղուան սպասէ։ Արտասահմանի հայութիւնը, հեռաւորութեան և յրենաբաղձութեան պատճառով, իր խինդը կը հանդարտեցնէ քնախաբէութեամբ. ու բոլոր փոթորիկներէն յետոյ՝ միածան կը կարծէ տեսնել, միայն անոր համար որ տակաւին հայ ժողովուրդը ֆիզիքապէս գոյութիւն ունի։

Հայ ժողովուրդը, սակայն, աւելի մեծ աղէտի մը ենթակայ է ու անոր անմիջական ֆիզիքական գոյութիւնը հոգիի մահէն յետոյ, կը դառնայ անբովանդակ, ու ենթակայ անակնկալ ործանումի։ Մեր ժողովուրդը ազատութեան կարօտէն, հետզհետէ անասունի աստիճանին կ'իջնէ։ Եւ որովհետեւ, այս ճակոտ աղէտը աստիճանաբար կը վարակէ ազգին ամբողջ զանգուածը, շատերու համար աննշմարելի կ'անցնի։ Մինչդեռ ամէնէն մտահոգ խնդիրն է։

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ։ Արտասահմանի հայութիւնը ապրելով ուրժական (մեզի համար անգոհացուցիչ) ազատութեան մէջ, երբեք չէ կրցած կշռել արժէքն այն մեծ կարօտին՝ որ չտեսնուած բռնութեան մը լուծին տակ ընկճուած ժողովուրդը ունի այդ ազատութիւնը։ Ազատութիւնն այդ գետնատարած բազմութեան համար, օդ, ջուր և հացէ։ Շատերը կը կարծեն թէ բոլշեւիկ ենթիրապետութեան տակ ապրողները, այնքան դժբախտեն, որքան բանտերու մէջ փակուածները։ Ո՛չ։ Այդ ըմբռնումը տեղական ու հմանափակ դատողութիւն մըն է, ու երբեք չի կրնար բացատրել բոլշեւիկեան բռնութիւնը, որ ինքնայատուկ գործմըն մըն է, ուր բազմութիւնները մեքենայի տակ կը դրուին՝ ոչպէս մեռնելու, ու փուճ մարմին մը կը պահեն, չորքոտանիէն աւելի վատ, ու աւելի պակաս արժանապատուութեամբ։

Մուզէ՞ք փոքրիկ գաղափար մը կազմել հայ մարդու ազատութեան կարօտի մասին, մտիկ ըրէք հետեւեալ փոքրիկ նուագը, որ կ'առնենք անձնական նամակէ մը, գրուած Երեւանի ուսանողներէն մէկուն կողմէ.

«Մի քանի մաերիններով հաւաքուել էինք Զանգուի ափը, ող հետ էին մի քանի ուսուցիչներ, խօսում էինք անվնաս բաների ..., խօսք եղաւ այն մասին թէ, ո՛վ ինչ է ցանկանում։ Ոմանք բարձրային երթալ ու հաստատուել Մոսկուայում, մէկը ուզում ունենալ մի վիլլա, քաշուել այն տեղ ու գրականութեամբ պարապել. մէկ ուրիշը շատ կը ցանկար եւրոպական համալսարանի ... աւարտել։ Լուռ էր գիւղական ուսուցիչը, երբ ուզեցինք նրա ցանկութիւնն իմանալ, անասելի տխրութեամբ ասաց.— «Կ'ուզէի մի էշ ունենալ, գոնէ մի անգամ ազատօրէն կուշտ ու կուռ զռայի...»։ ... մեծ վախով մեր շուրջը նայեցինք եւ արագ ու լուռ բաժանուեցինք իրարից...»։

Ու այս, չափանիշն է ազատութեան կարօտին, որմէ կը տառապի ամբողջ ժողովուրդ մը, կորսնցնելով մարդկային ամէն արժանապատուութիւն, անհատական ամէն կարողութիւն, դառնալով արհամարհելի իր մը, գործիք մը, որ առանց ոգիի, գործիքէն աւելի վար արժեք մը կը ստանայ։

Այս պայմաններուն մէջ գիւղացին, բանուորը, մտաւորականը, ուսանողը, ընտանիքի հայրն ու մայրը, բոլորը միասին, ազգհետէ կը կաղապարուին բոլշեւիկեան բռնութեան գործարանին մէջ, անպէտ զանգուածի մը վերածուելով, անպէտ թէ ... եւ թէ ընդհանրութեան համար։

Սա, արդէն «Տոքթ. Մօրոյի կղզին» է, (յայտնի վէպը, ուր Տոքթ. Մօրօն զանազան անասուններ գործողութեան կ'ենթարկէ զանոնք մարդ դարձնելու համար) միայն մէկ տարբերութեամբ, որ հոն բոլշեւիկեան Հայաստանի մէջ, բոլշեւիկեան գործողութիւնը մարդկային զանգուածներէն անասուն կ'ուզէ պատրաստել։

Երբ մենք կը կռուինք բոլշեւիկեան անլուր բռնութեան դէմ, այն կատարեալ գիտակցութիւնն ու մտահոգութիւնն ունինք որ ազգը կը մեռնի ազատութեան կարօտէն։ Եթէ տակաւին ֆիզիքական երերուն շուքերն իրենց դատարկ դիմակները պահեն՝ այդ միայն համրանքի արժէք ունի։

Կ'ուզէինք որ այս անհաւատ աղէտը իր ամբողջ խորութեամբ ըմբռնէ արտասահմանի հայութիւնը, ու երանիյին ինքնախաբէութեամբ չօրօրուի։

Կ. Ս.

Եգիպտոսի դէպքերէն վերջ

Եգիպտոսի վարչապետը Սըտքը փաշայ մտադրեր է ժողովրդեան ընդհանուր քուէարկութեան ենթարկել անգլօ-եգիպտական դաշնագրի նախագիծը։ Սըտքը փաշա այս կերպով կը յուսայ նեղը դնել «Վաֆտ»ը որ կը յաւակնէր թէ Եգիպտոսի ժողովուրդը ի վիճակի են քաղաքական առողջ վճիռ մը տալու ... սական հարցի մը շուրջ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԴԱՍ ԱՌԻՆ

«Վագըթ» քրտական շարժումներուն առթիւ կը գրէ.

— «Ամփոփելով, չենք կրնար մոռնալ թէ մեր ծայրային սահմանին վրայ գտնուող Հալէպի մէջ ուղղակի մեր Արեւելեան նահանգներուն, եւ անուղղակի կերպով Թուրքիոյ դէմ դաւադրութիւն պատրաստող կարգ մը քրտական եւ հայկական կազմակերպութիւններ կան, թէ մուսուլի եւ թէ իրաքի մէջ կարգ մը կասկածելի շարժումներ աչքի կը զարնեն եւ թէ իրանի սահմաններուն մէջ գտնուող Մակուն մեր Արեւելեան նահանգներուն համար խռովութեան օճախի մը բնոյթը ստացած է այսեւս։»

Այս տողերը կարծէք թէ ընդօրինակուած են Հալէպի «Սիֆրատ»էն կամ Փարիզի «Ապագայ»էն։

«Ճիւ Հուրիէթ»ի մէջ Եուսուֆ Մազհար պէյ կը գրէ.

«Երբեք չզարմացայ, երբ տեղեկացայ թէ Արարատի շրջանի քիւրտ հրոսակները ըմբոստական ալիքի ձեւով մեր կողմերը եկած են, չզարմացայ, որովհետեւ, անոնց քով ըմբոստութեան ոգին կրակապաշտներու օճախին մէջ դրուած կանթսային նման տեւականօրէն կ'եռայ...

Կը նշանակէ թէ, այս անգամ կարգ մը թունաւոր շունչեր կրակը աւելի արծարծած են, կարգ մը դաւաճան ձեռքեր քիչ մը աւելի խառնած են կրակը եւ յաւիտենական կաթսան յորդած է կրկին...

«Երբեք չեմ մոռնար քիւրտերը, ընդհակառակը յարմար չեմ նկատեր որ կառավարութիւնը անոնց հանդէպ գթութիւն ցոյց տայ, որով պատմութիւնը հաստատած է թէ անոնց չափ արիւնարբու ժողովուրդ չկայ. անոնք դարերէ ի փորձանք եղած էին մեր ցեղին գլխուն։

Ռուսական գրաւումի ատեն Իկտիրի շրջանին մէջ երբ Հայերու կողմէ ջարդի ենթարկուած ժողովուրդը լեռները կ'ապաստանէր, քիւրտերը առանց պատճառի կը խողխողէին ու կը սպաննէին զանոնք։

Ժողովուրդը այն աստիճան չարչարուած է որ ճարահատ քիւրտ եղած է։ Երզնկանի անմիջական մօտիկը գտնուող թրքագիւղ մը ամբողջովին քրտացած է, Երզնկանցիներուն եթէ հարցնէք, պիտի ըսեն թէ 20 30 տարի առաջ ամբողջովին քրտացած են Մէճիտիէ եւ Գէչիտ գիւղերը։

Ներկայիս ըմբոստութեան շրջանին մէջ գտնուող Կիւմիւշ Թէփէ, Գայազիտ Աղա, Քըզըլ Քայա, Քարապուլաք Սօյուք, Սու գիւղերուն մէջ ոչ մէկ Թուրք մնացած է, հակառակ անոր որ գիւղերը տակաւին կը պահեն իրենց Թրքական անունները։

Ինչո՞ւ, որովհետեւ քաղաքական եւ քաղաքակրթական կազմակերպութեան տակ Թուրք գիւղացին կամ փախած է եւ կամ քրտացած է...»

Թրքական քաղաքականութեան բնական հետեւանքները։

ՌՈՒՄՊԷՅԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Գրեր էինք թէ ընկ. ապահովագրութեան դէմ բողոքի շարժման զուգադիպող գործադուլներուն առթիւ, Ռումպէյի գործատէրերը մերժեր էին բանթողներու հետ բանակցիլ։ Ռումպէյի քաղաքապետը՝ երեսփոխան Լըլը, յայտնեց թէ թաղապետութիւնը որոշած է մինչեւ վերջ նեցուկ կանգնիլ բանթողներուն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

(Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Յուլիս 23...

Արճէշի եւ Զիլանի կռիւներու մասնակցող ղեկավարներէն մէկը, կը հաղորդէ հետեւեալ տեղեկութիւնները վերջին կռիւներու մասին.—

Թուրքերը 1500է աւելի զոհեր տալէ յետոյ հեռացան Զիլանէն եւ Արճէշէն։ Նոր օգնական ուժեր ստանալէ վերջ հակայարձակման անցան։ Կատաղի կռիւները շարունակուեցան 10 օր։ Անհնարին է ճիշդ թիւը տալ թրքական կորուստներուն։ Կռիւները կ'երկարէին Բաթնոսէն Արճէշ մինչեւ Բերկրի։ Քիւրտերու ռազմամթերքը պակսելով, սկսան քաշուիլ Ալա Տաղ։ Այդ ծանր կռիւներու ընթացքին, քիւրտերը շատ քիչ կորուստներ ունեցան, որովհետեւ պաշտպանողական դիրք բռնած էին, կ'օգտուէին լեռներէն, կիրճերէն եւ բերդանման ժայռերէն։ Կռուող քիւրտերէն ընդամէնը սպաննուած են 180 հոգի։ Թրքական ուժերը ցրուելու համար, քիւրտ կռուողները յուլիս 11էն սկսած քաշուեցան Սիփան, Զիլանի ձորի ամրութիւնները, Բերկրիի լեռները եւ Արագայի բարձունքները, պարսկական սահմանին մօտիկ։ Սակայն թրքական բանակը չկրնալով ձեռք ձգել կռուող ուժերը, անողորմ ջարդի ենթարկած է կիներ, երախաներ եւ անզէն մարդիկ, մօտաւորապէս 5000 հոգի։

Կռիւները կը շարունակուին լեռներու վրայ։ Դժբախտաբար քիւրտ կռուողները կը նեղուին ռազմամթերքի պակասէն։

Պարսկաստանի պատասխանը

Թէհրանէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքիոյ Մահմուտ Շէվքէթ պէյ պարսիկ արտաքին նախարար Ֆիրուզի խանին այցելած է, Էնկիւրիէն անթելով առած իր ծանուցագիրը յանձնած եւ բերանացի ալ բացատրութիւններ տուած է։

Պարսիկ արտաքին նախարարը, կրկնելով մէկտեղ ամէն առաջ իր տուած բարեկամական հաւաստիքները, յայտնած է թէ ծանուցագիրը պիտի ենթարկէ նախարարական խորհուրդին եւ ճշգուելիք պատասխանը պիտի տայ։

Թուրք-պարսիկ սահմանի խնդիրը

Թէհրանէն կը հաղորդեն թէ թուրք եւ պարսիկ սահմանագծումի պարսիկ պատուիրակութիւնը կազմուած է, նախագահութեամբ արտաքին նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաներէն Րէֆիիւլմիւլքի։ Այս պատուիրակութիւնը Թաւրիզի մէջ պիտի միանայ թուրք պատուիրակութեան եւ պիտի սկսի սահմանը գծել։

Գերմանեւթուրք պայմանագրութիւն մը

Էնկիւրիի մէջ, թուրք առեւտրական գործավարին եւ գերման ճարտարարուեստական ներկայացուցիչներու միջեւ պայմանագրութիւն մը կնքուեցաւ, երկաթուղային նիւթերու առաքման համար։ Ըստ այս պայմանագրութեան, պետական երկաթուղիին եւ նորոգութեան արհեստանոցի մը համապատասխան վերաբերեալ անհրաժեշտ բոլոր իրերը՝ 10 միլիոն 138,000 տոլար արժէքով, պիտի հայթայթուին գերման գործարաններու կողմէ։ Մինչեւ 1934, պետական երկաթուղին պիտի հասնի 3669 քիլոմեդրի։ Նշանակուած գումարէն 3 միլիոն 177,000 տոլար պիտի վճարուի երեք տարուան ընթացքին։ Մնացեալը՝ 6 առ 100 տոկոսով՝ պիտի վճարուի 1934, 35, 36 տարիներուն, մասնավճարներով։

Վեց ամիս առաջ ազդարարելու պայմանաւ, մնացեալ գումարին 2/3ին վճարման պայմանաժամը կարելի պիտի ըլլայ երկարաձգել մինչեւ 1939։

Միւս կողմէ, շուէտական ընկերութեան մը հետ բանակցութիւններ կը կատարուին, մէկ տարի առաջ լրացնելու համար մինչեւ Արղընի երկաթուղիին շինութիւնը։

Ռուսեւամերիկեան յարաբերութիւնները

Միացեալ Նահանգներու նախագահին՝ Հուվըրի միջամտութեան վրայ էր որ իբր «բռնի աշխատութեան» արտադրութիւն՝ Ռուսիայէն ներածուած ապրանքներու վրայ դրուած արգելքը վերցաւ եւ թոյլ տրուեցաւ որ 70 նաւերու բեռցած փայտի խիւսը պարպուի ամերիկեան նաւահանգիստները։ Այս արտօնութիւնը տեղի տուաւ սխալ մեկնաբանութիւններու։ Շատեր կարծեցին թէ Ամերիկա կը փոխէ իր քաղաքականութիւնը հանդէպ Ռուսիոյ, մինչեւ զայն ճանչնալու աստիճան։ Ամերիկայի արտաքին նախարարութեան օգնականը կը յայտարարէ սակայն թէ 1923էն ի վեր Ամերիկայի քաղաքականութիւնը չէ փոխուած այս խնդրին մէջ։ Կ'աւելցնէ նաեւ թէ Միացեալ Նահանգները մտադրութիւն չունին Ռուսիա ղրկելու առեւտրական պատուիրակութիւն մը։

Գործադուլը կը տարածուի

Հիւսիսային Ֆրանսայի բանթողներու թիւը հետզհետէ կը շատնայ։ Ռուպէ-Թուրքուանի մէջ, ընդհ. գործադուլի հրահանգ տուացող 100,000 գործաւորներէն հազիւ 42,000ը են-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ.)

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 35

ԿԱՐՏԱՆԷՆ.—	
Նշան Յակոբեան	100
Սենեքերիմ Դեւանեան	100
Արտաշէս Թիւֆէնքճեան	100
Հայկազն Ներկարարեան	100
Արամ Նաւօեան	100
Մամբրէ Թադէոսեան	100
Եղիա Գինոսեան	100
Կարապետ Գասպարեան	100
Սեդրաք Եկաւեան	100
Փիլիպպոս Մանուկեան	100
Յակոբ Նէպոյեան	100
Յովսէփ Յովսէփեան	100
Պօղոս Հէպոյեան	50
Աստուր Մաթոսեան	50
Մանուկ Պետրոսեան	50
Հայկ Սերոբեան	75
Ոսկիան Յովակիմեան	25
Կարտանի Հ. Յ. Դ. կոմիտէն փոխան ծաղկեպսակի ընկեր Աբգար Քէշիշեանի եւ Ներսէս Ռուսեանի մահուան տարելիցին առթիւ	50
Գումար	1500
Նախորդ գումար	41,180
Ընդհ. գումար	42,680

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի նուիրուած յօդուածի մը մէջ «Թայմզ» կը բաղդատէ երկու երկիրներու վերածնունդի շարժումները եւ կը յետեւցնէ թէ Ասիոյ մէջ հոսանք մը կայ ազատագրուելու Արեւմուտքի քաղաքական եւ տնտեսական լուծէն, Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ խորհրդային Ռուսիան, որ նոյնպէս դէմ կը շարժի Արեւմուտքի։

Անցնելով ռուսեւպարսիկ յարաբերութեանց, «Թայմզ» դիտել կուտայ.

«Իր աշխարհագրական դիրքին հետեւանքով, հիւսիսային Պարսկաստան կը գտնուի ռուս առեւտրական ազդեցութեան տակ, եւ Մոսկուա *քաղաքական տեսակէտով կ'օգտագործէ այս պարագան։* Թէհրանի բոլշեւիկ հպատակները շատ աւելի են, քան որեւէ օտար պետութեան հպատակները։ Պարսիկ-Ռուս դպրոցներ բացուած են Թէհրան, Ռաշտ, Թաւրիզ եւ ուրիշ քաղաքներ։ Ետոյ, ինչ որ ամէնէն աւելի յատկանշական է, գրեթէ բոլոր արտաքին լուրերը ռուսական անթելի միջոցով հոն կը հասնին»։

ՎԱՖՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԽԵՏԻՎ ԱՊՊԱՍ ՀԻԼՄԻ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Դահիրէի թղթակիցը կը հաւաստէ թէ սերտ յարաբերութիւններ բանակցուած են Վաֆտ կուսակցութեան եւ նախկին Խետիվ Ապպաս Հիլմիի միջեւ։

Լոնտոնի եգիպտական նախկին գործակալը Ահմէտ Մահմուտ, կ'ըսուի թէ հրահանգներ ունի Եգիպտոսի եւ Անգլիոյ մէջ միաժամանակ բրոբականտ մը ձեռնարկելու ի նպաստ Ապպաս Հիլմիի եւ թէ մեծ գումարներ տրամադրուած են իրեն։

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

"ԱՆԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ,, ՀՕԿԸ

«Հօկ»ը իբրեւ հայրենիքին օգնող կազմակերպութիւն մը կրնար իր գոյութիւնը տեւականացնել բոլոր հայ գաղթավայրերու մէջ առհասարակ: Ո՛չ ոք կարող էր արգիլել հանդիսանալ անոր ծաւալումին, եւ գործի արդիւնաւորութեան: Ընդհակառակն ամէն մէկը իր կոչմէն նուազ կամ աւելի չափով տրամադիր էր գոնէ այդ միջոցով բաւարարել հայրենիքի հանդէպ իր զգացմունքներն ու պարտաւորութիւնները:

Ո՛չ իսկ քաղաքական կուսակցութիւններ, կարող էին արգիլել հանդիսանալ անոր աշխատանքներուն, նկատի ունենալով հայրենիքին անկեղծօրէն օգնելու այն համատարած տրամադրութիւններն, որ մասնաւորաբար կը յայտնաբերուէին կուսակցականներու կողմէն: Աւելորդ է կասկածիլ նոյն այդ կուսակցութիւններու ուղղութեան մասին, որովհետեւ հայ կեանքի մէջ գործող որեւէ կազմակերպութիւն չէր կրնար եւ այսօր ալ չի կրնար Հայաստանի օգնութեան գործին մէջ բացասական դիրք ունենալ:

Այս բոլորը հնարաւոր էր, կարելի եւ տրամաբանական, եթէ միայն «Հօկ»ը իրապէս կեցած ըլլար իր կոչումի բարձրութեան վրայ: Ասոր իբրեւ փաստ կարելի է յիշել 1922էն առաջ Պոլսոյ մէջ գոյութիւն ունեցող նոյնանման կազմակերպութիւնը բաղկացած ժողովրդական բոլոր խաւերէն — որու ցայց տուած իրական աջակցութիւնը Հայաստանին պիտի մնայ միշտ ալ իբրեւ փայլուն ապացոյց գաղթահայութեան լաւագոյն տրամադրութիւններուն՝ հանդէպ մեր երկրին:

Բոլոր միջոցները, «Հօկ»ը իր իսկական դերին մէջ գնելու, եւ անոր կազմութիւնն ու աշխատանքները համաժողովրդական դարձնելու մասին անցան ապարդիւն: Անոնք քայլ առ քայլ սեղմեցին իրենց շարքերը, վանեցին այնքան կարեւոր եւ կենսական կազմակերպութենէ մը ո՛չ միայն Դաշնակցականները, այլեւ ատրիճանաբար ռամկավարներն ու հնչակեաններ:

Եթէ տարբեր տեսակէտներով, փաստը չյիշենք այս յանցաւոր վերաքերմունքը բնորոշելու, իրողութիւնը ինքնըստինքեան խօսուն է: Որովհետեւ եթէ որոշ չափով տրամաբանական նկատուէր Դաշնակցութեան մեկուսացումը Հօկէրէն, ի՞նչ պատճառ կար սակայն ռամկավարի եւ հնչակի հանդէպ ալ նոյն ուղղութեան գործադրութեան: Չէ՞ որ վերջիններ Հայաստանի խորհրդայնացումէն ի վեր կեցած են «Հայաստանեան» քաղաքականութեան վրայ, Հօկի եւ իր տէրերու ընդունած կարգով:

«Հոս է թաղուած շանգլուխը», կ'ըսէ ժողովրդական առածը:

Ժամանակի ընթացքին, Հայաստանի ղեկավարութեան համար շրջուեցաւ Հօկի իրական նշանակութիւնը: Ան սկսաւ թեւրագնահատել Հայաստանի օգնութեան գործը: Կարմիր գիծէն դուրս, ի հաշիւ Երրորդ Միջազգայնականի եւ Մոսկուայի քաղաքականութեան, իր վստահելի կազմակերպութիւնները կարող էին աւելի «մեծ» դերերատանել: Զեւերն ու արտաքին երեւոյթները պահելով, իր ուզած ուղղութեամբ գաղութներու մէջ աշխատանք կատարելու համար, պէտք էր փոխել Հօկի բովանդակութիւնը եւ կազմը: Հայաստանէն ժամանակին պատասխանատու գործիչներ իրենց այս միտքը անվարան յանձնեցին մամուլին, առանց տարբերական նախապաշարութիւններուն:

Երեւանի «Հօկի» գլխաւոր վարչութիւնը իր «անկուսակցականութիւնը» կրկնելով մէկտեղ, կը հրահանգէր Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. Վարչութենէն հեռացնել ռամկավար ղեկավարները:

Որքան ալ այս բոլորի համար անմեղ պատճառաբանութիւններ կը յիշուէին, փաստը այն էր սակայն, որ «Հօկ»ը գաղութներու մէջ պէտք էր դառնար ամէնէն առաջ քաղաքական ղեկավար կազմակերպութիւն մը, Հայաստանի «աչք»ը եւ անոր «շահերու» պաշտպանը:

Ստեղծուած կացութեան հետեւանքով, բազմաթիւ հրաժարականներ յանձնուեցան մասնաճիւղերէն, Ռամկավար եւ Հնչակեան կուսակցութեան անդամներէն, որոնք բոլորն ալ կը կրկնէին վերեւի իրողութիւնները, որպէս հիմնական պատճառը իրենց քայլերուն:

Պարզ էր այլեւս Հօկի նոր դերը: Հայ համայնավար կուսակցութիւնը Հայաստանի օգնութենէն աւելի նպատակ ունէր իր կողմը գրաւելու հայ աշխատաւորութիւնը:

Դեռ 1926ին «Ֆրանսայի Կոմունիստական Կուսակց. Աշխատանքի հայ խումբերու անդրանիկ պատգամաւորական ժողովը» առանց վերապահութեան կը մատնէր իր այս միտքերը: Այդ ժողովը ընդգծելով կոմունիստներու աշխատանքը Հօկերու մէջ, իբրեւ հիմնաւորում կը ներկայացնէ.—

«Ֆրանսահայ եւ գաղութահայ զանգուածի մեծամասնութեան քետաքրքրութեան ու շահագրգռութեան առարկայ են ամենէն առաջ ո՛չ թէ պրոլետարիատի դիկտատուրա հաստատելու խնդիրները, այլ այն թէ լա՞ւ է թ. Հայաստանը թէ վատ: թ. Հայաստանը «ի՞նչ առաւելութիւններ ունի դաշնակցական Հայաստանի հետ համեմատած. պէ՞տք է օգնել թ. Հայաստանի կառավարութեան թէ ոչ»:

Համագումարը այս նկատառումով միայն հնարաւոր կը գտնէ Հօկերու մէջ աշխատիլ, որովհետեւ վերը յիշուած նկատումներով Հօկին մօտեցող անկուսակցականներէն՝

«Այն գործաւորը, որ թ. Հայաստանի բարեկամ է դարձած մեր քարոզի շնորհիւ՝ արդէն թեկնածու է համայնավարութեան եւ այդ ուղղութեամբ առաջին քայլը առեր է արդէն»:

Մեկնութեան հարկ չկայ: Հօկը իրենց իսկ գնահատումով, դեռ 1926ին դարձած է իր օգնութեան մարմնի հանգամանքէն, ներթարկուելով իր տէրերու կուսակցական քաղաքական ազդեցութիւններուն:

Փոխանցման կէտ մը հայ անկուսակցական զանգուածի եւ համայնավարութեան մէջ:

Այս բոլորէն ետք ի՞նչ իմաստ ունին այն պաշտօնական եւ անպաշտօն յայտարարութիւնները Հօկի անկուսակցականութեան մասին: Չէ՞ որ այսօր ո՛չ ոք կայ կարեւորութիւն ընծայող այս կարգի յայտարարութիւններու. եւ հետեւաբար, եթէ հարկ էր վերակենդանացնել Հօկերը, լծելու համար զանոնք հայրենիքի օգնութեան նուիրական գործին եւ ամրացնելու կապը գաղութներու եւ Խ. Հայաստանի միջեւ, այդ բոլորի համար պէտք էր նոր եւ արմատական միջոցներով՝ դնել Հօկերը իրապէս անկուսակցական հիմերու վրայ: Իսկ[ի]նչոր յայտարարուած է Կեդ. Վարչութեան կողմէ. կը ծառայէ վատ վերյիշումներու եւ ըմբռնումներու:

Խ. Հայաստանի վարիչներն ու իրենց արտասահմանեան մասնաճիւղերը պարտաւոր են հաշուի առնել գաղութներու տրամադրութիւններու հետ նաեւ անոնց պահանջները: Ճիշդ է որ հայ գործաւորը այսօր չի հետաքրքրուիր «պրոլետարիատի դիկտատուրայով», անոր շա-

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁ

Մի քանի տարիներէ ի վեր Աղեքսանդրիոյ արուարձաններէն Քամ ալ Սէզարի մէջ բացուած է կրթարան մը Հայկազնեան անունով: Այս կրթարանին հիմնադիր - տնօրէնն է Հայկազուն քհնյ. Ոսկերիչեան՝ շրջանաւարտ Փարիզի Էգոլ Նորմալէն: Կրթարանին նպատակն էր օտար վարժարաններ յաճախող դեռատի հայ մանկտին փրկել այլասերումէ: Գովելի եւ ծափահարելի նպատակ: Այս ձեռնարկը սկիզբէն ունեցաւ իր թեր ու դէմ քննադատները:

Քահանան մօտէն ճանչցողներ կ'ըսէին թէ՝ շահամոլ եկեղեցական մըն է եւ իր այս ձեռնարկն ալ պարզապէս շահադիտական: Ճիշդ կամ սխալ, ինծի համար անվերապահ գուրգուրանք մը պէտք էր ունենալ այդ ձեռնարկին հանդէպ, սպասելով որ ժամանակը արձակէ իր վճիռը:

Բոլորուեցան տարիներ,թերթերու մէջ կարդացինք գովեստներ եւ հանդէսներու փայլուն նկարագրականներ հանդէպ այդ հաստատութեան:

Մեզի անծանօթ կը մնար այդ հայկական փեթակին ներքին ըլլայ[ի]ն կազմութիւնը:

Դասն գանգատներ հասած էին ականջիս: Իրաւ թէ անիրաւ, ըսի-ըսաւներ, որոնք միտք պղտորելու հանգամանքը ունէին: Բայց ես կը յամառէի իմ լաւատեսութեանս եւ վստահութեանս մէջ: Չէ՞ որ հայ տղաք կը փրկուէին այլասերումէ: Հայաստանական եւ հայրենասիրական մաքուր կրթութիւն մը կը ջամբուէր հայ տղոց:

Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով բաւական յուսախափ եղայ: Հաւատքս խախտեցաւ: Գառերը ըրած էին ինծի ալ գրկելու վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխման հանդէսին այս տարուան յայտագիրը: Հայկական շունչը կը պակսէր: Ֆրանսական հանդէս մըն էր քան թէ հայկական: Ա՛նքա՛ն խճողուած էին ֆրանսական արտասանութիւններն ու երգերը, որոնց քովը հայկական մէկ քանի երգեր եւ արտասանութիւններ՝ շուքին կամ աւելի ճիշդը մութին մէջ կը մնային: Ֆրանսերէն քայլերգ, շատ լաւ, Եգիպտական քայլերգ, շատ լաւ: Բայց ո՞ւր էր հայկական քայլերգը: Կ'ընդունիմ թէ՝ աւելորդ է նման պահանջ մը ընել Ոսկերիչեան քահանային, քանի որ պաշտամունքն ունի ոսկիի:

Սա բացորոշ է թէ՝ Ալիանս Ֆրանսէզէն Հայկազնեան կրթարանին կապուած կլորիկ տարեթոշակի մը սիրոյն է, որ նմանօրինակ օտարաշունչ յայտագիր մը հայ հասարակութեան հրամցնելու յանդգնութիւնը ունեցած է յիշեալ բազմահմուտ տէրտէրը, մոռնալով թէ դպրոցին պիտանէին մեծագոյն մասը հայ գրպաններէ կը հոգացուի: «Մեր հայրենիք»ը խո՞րթ կը հնչէր իրենց ականջին: Թո՛ղ «Տէր Կեցո՛ գՀայս»ը, կամ «Ով մեծածաւալդ դու լեռներ», եւ կամ «Փամ Փորտանը երգէին:Վերջին անգամ այս քահանային բարեկամները «Աղեքսանդրիոյ Թեմական»ին դիմելով տարեկան

հագրդութեան կարեւոր աարկան Հայաստանի իրական բարգաւաճումն է: Տարաբաղդաբար այս կէտն է, որ կը մոռցուի բոլորէն, շնորհիւ այն ընդհանուր սկզբունքին թէ՝

«Խորհրդային Հայաստանեան պրոպականտը այսպիսով ոչ թէ վերջնական նպատակ մըն է, այլ կարեւոր միջոցներէն մէկը համայնավարական նուաճումի, որ մեր գերագոյն նպատակը պիտի հանդիսանայ»: («Վերելք» 926, Թիւ 6-7)

Այս նպատակին ծառայող Հօկը լաւ է որ քիչ խօսեցնել տայ իր վրայ:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

նպաստ մը խնդրած էին Հայկազնեան կրթարանին համար: Խնդրանքը մերժուեցաւ: Այս մերժումը ինծի ցաւ պատճառած էր: Բայց վերոյիշեալ յայտագիրը, որ հարազատօրէն կը ցոլացնէ այդ կրթարանին ներքին պատկերը, սարսափեցուց զիս: Կ'երեւի թէ՝ քահանան վրէժ կը լուծէր ազգ. իշխանութենէն, հակառակ իր Հայկազնեան անուան, հայկական դրոշմը որբելով կրթարանին վրայէն: Եւ ըսել թէ՝ այս կրթարանին խնամակալութեան մէջ կան տխրահռչակ անձեր, որոնց հովանաւորութեանը տակ կը կատարուի նման կատակերգութիւն մը, կամ եթէ կ'ուզէք, ողբերգութիւն մը:

Սարսափելի՜ զահավիժում: Հայկական տանիքը կրակ է առեր: Անձնուէր հրշէջներ կը պակսին: Ո՞վ պիտի մարէ այս կրակը, որ հետզհետէ տարածուն հանգամանք մը կ'առնէ: Ո՞ւր են հին օրերու անձնուէր եւ կրթանուէր հովիւները: Ըսէք ինծի, մեր օրերու տէրտէրներ, մեղրածորան շրթունքներով կեղծաւորներ եւ խոնդամերես փարիսեցինե՛ր, ոսկի հորթին պաշտամունքին մէ՞ջ է արդեօք փրկութիւնը մեր քամրախտ ազգին:

Ազգ. կրթութի՛ւնն ալ կ'ուզէք ծրարել ձեր սեւ փէշերուն տակ, ի շահ ձեր քսակին:

Ո՞ւր կ'առաջնորդէք այսպէս հայկական երերուն նաւը:

Այսօր իրականութիւն է թէ՝ Քամ ալ Սէզարի Հայկազնեան կրթարանը, հայ փոքրատի մանկտին, փոխանակ այլասերումէ փրկելու, կ'առաջնորդէ այլասերման:

Տէրտէր եւ խնամակալութիւն պիտի սթափի՞ն արդեօք եւ պիտի ուզե՞ն սրբագրել իրենց սխալը, քանի դեռ ուշ չէ:

Ցաւանք եւ սպասենք:

• •

Ասենք մը ի վեր հոս հանրային կարծիքը կը զբաղեցնէ նաեւ «Արեւ»-Ալպօյաճեան դատեմարտը: Կ'ուզենք մօտենալ հարցին սկզբունքի տեսակէտով եւ ցուցնել թէ «Արեւ» երկու չափ եւ երկու կշիռ կը գործածէ:

«Արեւի 11 յուլիս 1930ի խմբագրականը, ի մէջ այլոց, կը բովանդակէր հետեւեալ տողերը: «Հետեւաբար, Ալպօյաճեան դիմակաւոր մըն է, որ, փոխանակ իր իսկական անունով հրապարակ գալու՝ պայքար կը մղէ վատաբար: Հասկնալի է կեղծանուն գործածել գրական արտադրութեանց համար, բայց երբ մէկը կ'ուզէ քննադատել, յարձակում գործել մէկուն վրայ եւ մինչեւ անգամ ամբաստանել եւ նախատել զայն (ատորագծումները «Արեւ»ինն են), ինչպէ՞ս կարելի է այդ բոլորը ընել դիմակաւոր կերպով: Բարոյական ի՞նչ ըմբռնում է այս, ի՞նչ զզուելի գործ: Եթէ ըսուածները ճշմարտութիւններ են՝ զանոնք հրապարակելու համար դիմակ գործածելու պէտք չկայ: Իսկ եթէ հակառակն է, եթէ ըսուածները զրպարտութիւններ են եւ քինախնդրական ոգիով գրուած բաներ՝ ներելի չէ դիմակ գործածել»:

Կատարելապէս համամիտ ենք «Արեւ»ին: Բայց կարելի է՞ հարցնել «Արեւ»ին թէ՝ երբ ամէն առաջ, Աղեքսանդրիոյ ընտրութեանց առթիւ, մեր իսկ ստորագրութեամբ թռուցիկով մը ընտրական պայքարին մէջ կը նետուէինք եւ երբ շաշերին եւ թափառականին մէկը ծածկանունով մը կը յարձակէր մեր անձին վրայ, ինչո՞ւ համար «Արեւ» այդ ծածկանունով անարգալից թռուցիկը կը հրատարակէր իր էջերուն մէջ, կ'իւրացնէր անոր հայհոյալից բովանդակութիւնն եւ մեր անձնական ստորագրութիւնը կրող թռուցիկը — որ կը ջատագովէր օրէնքին պաշտպանութիւնը ամէն գինով — կը զլանար հրատարակել:

Դարձեալ անցեալները «Յառաջ»ի մէջ մեր իսկ ստորագրութեամբ կը քննադատէինք, Աղեքսանդրիոյ ազգ. գործելու

Ի պատասխան մեզի «Արեւ»ին մէջ «Ազատական մը» ստորագրութեամբ մէկը, փոխանակ իբրեւ ուղղամիտ հակառակորդ, մեր քննադատած նիւթերուն պատասխանելու — որովհետեւ կարելի չէր այդ ճշմարտութիւնները հերքել— սեւցնել կը ճգնէր հայ Գիւղատնտեսականը, հասկցնել ուզելով հայ ժողովուրդին որ գլանայ իր լուման[?] անհրաժեշտ[?]...

կարելի չէր այդ ճշմարտութիւնները հերքել— սեւցնել կը ճգնէր հայ Գիւղատնտեսականը, հասկցնել ուզելով հայ ժողովուրդին որ գլանայ իր լումաները նետել մեր գանձանակին մէջ: Այսօր հայ Գիւղատնտեսականը, իր կատարած հսկայ գործով, ծաղկալից ովասիս մըն է եգիպտահայ անապատ կեանքին մէջ: Մեծ ու փոքր պարտքին յարգանքով մօտենալ անոր: Այս տարի նորէն հայ Գիւղատնտեսականը 12 նոր ուսանողներ կը ղրկէ Ամերիկեան Համալսարաններ, որոնց տարեկան ծախքը կը յանգի 1000 անգլ. ոսկի: Ասոր համար եգիպտահայը ի՞նչ կը վճարէ հայ Գիւղատնտեսականին: Հազիւ 100 անգլ. ոսկի: Կայրոը չե՞ն տեսներ գործուած հրաշքը եւ ազգ. սնուցէն խնայուած հազարաւոր ոսկիները:

Անդրադառնալով մեր յարուցած սկզբունքին, կը հարցնենք «Արեւ»ին: Ինչո՞ւ երկու չափ եւ երկու կշիռ: Ինչո՞ւ օր մը աստնկ, օր մը անանկ: Մամուլը՝ հայելին է հանրային բարոյականին: Այս ընթացքով ո՞ւր կ'առաջնորդուի հանրային բարոյականը:

Անդրադառնալով նաեւ Գահիրէի վերջին թեմական ընտրութեանց, ուրախ ենք որ Աղեքսանդրիոյ ընտրութեանց ժամանակ մեր ցանած գաղափարի մաքուր սերմերը, ուռճացան եւ պտղաբերեցան Գահիրէի մէջ: Սերմնացանին ալ միակ մխիթարանքը յաջող հունձք մըն է:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Աղեքսանդրիա

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Հայաստանից նոր եկողները կը պատմեն հետեւեալը.—

Կոլեկտիվացման դէմ գնացող շրջանները, սովալի գրկանքների են ենթարկուած խորհ. իշխանութեան կողմից: Մեր շրջանի, ինչպէս նաեւ Գորալագեազի եւ Բասարգեչարի լեռներն ու անտառները լեցուն են ապստամբներով:

Ղըրբուլաղի շրջանի երիտասարդութիւնը, կարելի է ասել, որ ամբողջովին փախել է զանազան ուղղութիւններով: կառավարութիւնը այդ շրջանի գիւղերը շրջապատել ու զէնք է պահանջել: Գեօգ-Քիլիսայի (Ղըրխբուլաղի շրջան,)մօտ ուժեղկռիւներ են տեղի ունեցել կարմիր զօրքերի ու ապստամբների միջեւ: Կարմիրներից խփուել է 5 հոգի եւ անհաշիւ վիրաւորներ է եղել իսկ ապստամբներից միայն երեք հոգի է վիրաւորուել: Կառավարութիւնը ապստամբներին ճնշելու համար «Գոլեմիտանայեա կոմանտա» գործածած է հրապարակ բերել:

1901-4 թուականների ծնուածներին զօրահաւաքի են ենթարկել եւ նրանցից զօրամասեր կազմելով ու իրենց վստահելի վաշտերին միացնելով, ղրկել են ապստամբների դէմ կռուելու իսկ մեր գիւղի (Դ) երիտասարդութեանը հաւաքեցին եւ ուղարկեցին Իգդիրի ճակատը: Ըստ տարածուած լուրերի, այդ ճակատում կռիւներ են տեղի ունենում. իսկ թէ ո՞ւմ հետ, մեզնից գաղտնի է պահւում:

* * *

Բոլշեւիկներիբարբարոսութիւններից.—Այսօրլոյսեցնող,պատմեմ նաեւ մի սրտաճմլիկ դէպքի մասին, որը մեր աչքի առաջ տեղի ունեցաւ: Ինչպէս գիտէք մեր գիւղացի Ն. ……ը եւ որդի Ռ…ը երկու եղբօր հետ կարմիր դաշնակները

մի քանի ամիս առաջ [...] պատճառաբանելով, որ[...] ապստամբների ու արտա[...] հետ կապ են պահում:

Նրա աղջիկ Պօլիան [...] րեկան) երբ լսում է իր [...] երկու հօրեղբօր գնդակահ[...]ման լուրը. առանց քաշ[...] վախ զգալու, սկսում է [...] արտայայտուել եւ [...] կարմիր դահիճներին, [...] բազատներին ի զուր սեղ[...] գակահարել, քանի որ [...] եւ է մէկի հետ կապ [...] հում եւ ընդհանրապէս [...] քական խնդիրներով չէ[...] ւում, ինչ խօսք, որ [...] կաւ եղած այս թողուածը [...] գալիս մեր գիւղի [...] յեղափոխականների [...] ծելու համար, խեղճ աղ[...] ցերեկով բռնաբարում [...] տան մէջ. որից յետոյ [...] չ'տողելով տանել [...] պատուութիւնը, ինքն[...] լինում:

Այս դէպքը շատ ծ[...] ւորութիւն թողեց մեր [...] վրայ. սակայն ինչ [...] անել երբ ձեռք ու [...] կապկպուած ենք ու [...] կ'ապրինք:

Թաւրիզ

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԳՈՒՇ[...] ԱՊԱԳԱՆ

Աշխատանք՝ հարցե[...] որուն դժուար է պատասխ[...] որը ամէն դարու մէջ փի[...] թեան նիւթ հայթայթ[...] քուն գիտութեամբ զբ[...] րուն:

Ոմանք բացարձակա[...] մերժեն ապագայ գու[...] կարելիութիւնը, եւ կա[...] շագրաւ դէպքեր գիտ[...] գիւնք կը նկատեն: Ուրիշ[...] հակառակը, կը պնդեն թ[...] լի է կանխատեսել աւելի[...] մօտաւոր ապագայի մէջ[...] ունենալիք դէպքերը:

Հին պարսիկ, եգիպ[...] ցոյն ազգերու կախարդ[...] մեհենական քուրմերը մ[...] բաւ հանած էին գուշա[...] արհեստին մէջ: Անոնց մէ[...] մասը սուտ գուշակներ էի[...] իրենց ժամանակակից [...] ազիտութիւնը կը շահ[...] Սակայն անոնց մէջ կա[...] այնպիսիներ՝ որոնց գուշա[...] ները կ'իրականանային:

Ի՞նչպէս կարելի է [...] այս երեւոյթը:

Ա. Տրպէյ գիտակա[...] ծիքով, մարդուն մտքի[...] թիւնները կատարելապ[...] ենթակայ են անոնք գո[...] լով կը զարգանան եւ կր[...] շալի երեւոյթներ առա[...]

Այս սկզբունքէն [...] Տրպէյ կ'ըսէ թէ՝ մ[...] տեսութիւն կոչուած կար[...] նը զարգանալով կրնայ [...] միայն ներկայ դէպքեր[...] հասուլլալ եւ թափանցե[...] ւան հանել, այլ եւ [...] ապագայի գաղտնիքներ[...] փանցել:

Առանց խնդիրը մօտե[...] նասիրելու, պահ մը [...] կամ հակառնական պի[...] մեզի այս իրողութիւ[...] երբ անգամ մը աչքի [...] րենք մարդուն ամենակ[...] քին յղացումը եղող [...] հրաշալի գիւտերը եւ վ[...] խոյթին գիտութիւնները [...] օրէ օր կատարելագոր[...] յառաջդիմելու վրայ [...] րնական պիտի գտնենք [...] կայեն մտքը կարող [...] ապագան գուշակել:

Մարդկային ուղեղը բնականէն օժտուած է ա՛յնպիսի արտակարգ հետաքրքրութեամբ մը, որ կրնայ ներկայի մէջ պատահած դէպքերը գուշակել եւ մօտաւոր ապագայի մէջ պատահելիք իրողութիւնները երեւան հանել։

Սպինոզա գիտնականը կը պնդէ թէ մարդը իր բնախօսական կազմութեամբ տրամադիր է գուշակելու, եւ գուշակութիւնները կը զանազանուին իւրաքանչիւր խառնուածքի համաձայն։ Մաղձային կամ մելամաղձոտ մարդիկ տխուր բաներ կը գուշակեն, իսկ արիւնային խառնուածք ունեցող անձեր՝ ուրախ իրեր կը նախատեսեն։

Մեծանուն գիտնական Պաքօնի փորձառութեան համաձայն, գուշակելու կարողութիւնը աւելի զօրաւոր է ջղային մարդոց, երազատեսներու, ծոմապահներու, փանաքաններու՝ քան թէ հոգիով ու մարմինով առողջ ինթականներու քով։

Արդարեւ, մոգի յափշտակութեան եւ երեւակայութեան չափազանց գրգռման ազդեցութեան տակ ուղեղին կարողութիւնները ծայր աստիճանի զարգանալով՝ կրնան ամենահրաշալի երեւոյթներ արտադրել։

Պ. Գաբրիէլ Թոռաբօ քսան տարիէ ի վեր հետաքրքրուած ըլլալով ապագայ գուշակելու հարցով, ի մէջ այլոց հետեւեալ ուշագրաւ դէպքերը կը պատմէ։

Կնոջ մը խորհուրդին վրայ, գացի Քասանդր անունով ծանօթ գուշակուհիին. յիշեալը իմ ամբողջ անցեալ կեանքս ճշգութեամբ ու մանրամասնօրէն պարզեց։

Ըսաւ թէ գաւառի մէջ քոյր մը ունէի, ամուսնացած եւ երեք զաւակի մայր, որ երկու տարիէն պիտի մեռնէր, իսկ աւելի ուշ իմ կինս պիտի մեկնէր Ֆրանսայէն։ Այս երկու գուշակութիւնները նոյնութեամբ իրականացան։

Ուրիշ օր մը կրկին նոյն գուշակուհիին գացի, եւ սպասման սրահին մէջ տեսայ հասուն տարիքով եւ աչքառու արդուզարդով տիկին մը, որ սպասուհիի մը երեւոյթն ունէր։ Երբ այդ կինը իր կարգին ներս մտաւ, քիչ յետոյ սկսաւ աղմկել եւ գուշակին երեսն ի վեր պոռալ

— «Ասիկա բացարձակ խայտառակութիւն է եւ ամօ՜թ գիտէ՞ք թէ որու հետ է ձեր գործը»։

Երբ սպարականը մեկնեցաւ եւ իմ կարգիս ներս մտայ, Քասանդրին հարցուցի թէ ի՞նչ էր այդ կնոջ բարկութեան պատճառը։

— «Աստուած իմ, պատասխանեց Քասանդր, աչքիս առջեւ պատուաւոր անտառ մը ներկայացաւ անոյ գէ՞քեր, վայելչութիւններ, գետին փռուած արիւնաթաթախ մարդու մը մարմինը։ Այս յայտնութեան վրայ, տիկինը սկսաւ թարխանել, յանդիմանել եւ դուռը ուժգնօրէն զարնելով մեկնիլ, առանց նոյնիսկ վճարելու իր այցելագինը։

Քանի մը օր վերջ, այդ կինը կրկին եկաւ, այս անգամ սգաւոր տարազով, եւ Քասանդրի առջեւ ծունկի գալով ներողութիւն խնդրեց եւ հեծկլտալով ըսաւ անոր.— «Դուն իրական մարգարէ մըն ես, իմ սիրական Քարլօս մեռա՜ւ»։

Արդարեւ, այդ կնոջ ամուսինը՝ Փոլթուգալի Քարլօ թագաւորը՝ դաւադիրներու կողմէ սպաննուած էր։

Ուրիշ օր մը պատուանշան կրող պաշտօնական անձնաւորութիւն մը Քասանդրին ներկայացաւ.— «Ձեռքիդ մէջ բանտ ու աքսոր կը տեսնեմ», ըսաւ գուշակուհին — Այդ անձը ուրիշ մէկը չէր, բայց եթէ Ֆրանսայի կաթոլիկ կրօնական միաբանութեանց հալածիչ-յարգար՝ Պ. Ցիէզ, որ ժամանակին իր ըրած խոշոր զեղծումներուն համար բանտարկուեցաւ եւ աքսորի դատապարտուեցաւ։

Ֆրանսացի պաշտօնատարներ, երեսփոխաններ եւ նախարարներ յաճախ նեղ վիճակի մէջ կը դիմեն Քասանդրի, լսելու համար անոր գուշակութիւնները, որոնք զարմանալի ճշգրտութեամբ կ'իրականանան։

Հ. ՑԷՐՈՍԿԻ

ԽԵՆԹԵՐԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՆ

Պաշտօնական վիճակագրութիւնները կը տեղեկացնեն թէ պատերազմէն ի վեր շարունակաբար կ'աւելնայ խենթերուն թիւը Փարիզի շրջանակին մէջ։

1925ին խենթերուն թիւն էր 22,990, եւ 1926ին՝ 23,043, իսկ 1927ին՝ քիչ մը պակաս՝ 22,416, յաջորդ տարի քիչ մը աւելի՝ 22,625, իսկ 1929ին՝ 23,025։ Եւ այս տարի, առաջին իսկ ամիսներու վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ թիւը հետզհետէ կը մեծնայ։

Արդէն այսօր տարիէ ի վեր անբաւական կը թուին Սէն նահանգին վեց յիմարանոցները. Այնպէս որ մտադրութիւն կայ յիմարանոց մը եւս շինել։ Միւս կողմէ Սէն նահանգը շարունակ յաճախորդ կը ղրկէ գաւառական յիմարանոցներուն, անշուշտ առանձնելով իր ղրկած խենթերուն ծախքերը։ Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ գոյութիւն ունին 87 յիմարանոցներ, որոնց իւրաքանչիւրը անպայման խենթ մը ունի Փարիզէն ղրկուած։

Առողջապահական նախարարութիւնը եւ Սէնի նահանգապետութիւնը մանաւոր ուսումնասիրութեան մը ենթարկած են խենթերու աճման երեւոյթը։

Հոգեբոյժները ի՞նչպէս կը պատճառաբանեն այս երեւոյթը։

Անոնք կ'ըսեն — Իրաւ է թէ կը մոռնանք այս երեւոյթը, բայց քիչ մըն ալ բնական կը համարուի, որովհետեւ հետզհետէ կ'աճի Փարիզի բնակչութիւնը. այնպէս որ խենթերն ալ նոյն համեմատութեամբ պիտի շատնային նոյն շրջանին մէջ։ Ցաւոյ, ժամանակին սովորութիւն էր խենթերը արտասահման կամ հեռաւոր գաւառ մը յիմարանոցը ղրկել, ծախուց պահելու համար հիւանդութիւնը. Այժմ ապրուստը սուղ ըլլալով, անկարելի է ասիկա, հետեւաբար խենթը կը մնայ իր բնական քաղաքը։

Եւ երրորդ, ժամանակին խենթութիւնը միշտ ծածուկ կը պահուէր, այդ պատճառաւ խենթերը կ'արգիլափակէին իրենց տուներուն մէջ, մարդու ցոյց չտալու համար, ընդհակառակն հիմա իբրեւ հիւանդութիւն կը դարմանուի հիւանդանոցներու մէջ։ Այն շրջանին, երբ հիւանդը տագնապ կ'ունենայ, կը ղրուի հիւանդանոց, ուր կը մնան մէկ շաբթէն մինչեւ 10 ամիս։

Եւ սակայն խենթերու թիւին աճումը կարելի է վերագրել նաեւ տարբեր պատճառներու, — պատերազմին, սիֆիլիսին, ալքոլամոլութեան, կեանքի նոր պայմաններուն։ Յաճախ ոճիրներ կան, զորս պէտք է վերագրել խենթութեան, միտքի անհաւասարակշռութեան։ Պէտք է յիշել. որ հայուն միտքն ալ վերջերս ազդուած է այդ վիճակէն, եւ ոճիրները բազմազած են համեմատաբար։

ԳՐՔԻ ԱՌԱՏՈՒԹԻՒՆ

Շա՜տ լոյս կը տեսնեն գիրքերը, կ'ըսէ Անգլիոյ «Գիրքերու Ազգային Վարչութիւնը»։ Եւ գիրքերու առատութեան պատճառաւ, մատենադարանները լեցուած են եւ այլեւս չեն կրնար նոր գիրք առնել։ Ի՞նչ ընել Արգիլե՞լ նոր գիրքերու հրատարակութիւնը։ Անկարելի է, ասիկա գոնէ մենք հայերս լաւ գիտենք։ Այրե՞լ։ Այո՛, կը պոռան իմաստուններ, որոնց կարծիքը հարցուեցաւ։ Այրել միայն անոնք որ անօգուտ են։ Խնդիր է սակայն գիտնալ թէ որո՞նք անօգուտ են։ «Օփինիոն» թերթը կ'ըսէ թէ կարելի չէ զատել անօգուտը օգտակարէն։ Եւ սակայն այրելու այս որոշումը քիչ մը չպի՞տի ազդէ գրագէտներուն վրայ, որոնք, համոզուելով որ ի վերջոյ պիտի այրուին իրենց գիրքերը, այլեւս նոր գիրք չպիտի տպեն։

Սակայն «Մատադէա» մը կ'ըսէ թէ գիրքերը այրելով ալ կարելի չէ հատցնել, օգտակար գիրքերը եւս շատ են. Եթէ հայոց հրատարակած գիրքերը այրուէին —անշուշտ անօգուտները— հասկընալի էր, այլեւս գիրք չէր մնար հրապարակին վրայ, քանի որ օգտակար գիրք երբեք չկայ։

Անգլիական վիճակագրութիւն մը կը հաստատէ թէ կարելի չէ լուծել այս հարցը, որովհետեւ Անգլիոյ մէջ ամէնէն երջանիկ մարդը գրավաճառն է։

Ամէն ճարտարարուեստ ազգաւորէն ազդուեցաւ որոշ աստիճան մը, բայց գրավաճառները երբեք։ Որքան շատ գիրք լոյս տեսնէ, անոնք միշտը կը գտնեն ծախելու։ Այս տարի առաջին վեց ամսուան ընթացքին լոյս տեսած գիրքերը կը ներկայացնեն հետեւեալ պատկերը. 108 առ հարիւրը գեղարուեստական գիրքեր, 86 առ հարիւրը՝ քաղաքական, 73 առ հարիւրը՝ մանկավարժական, 46 առ հարիւրը՝ մանուկներու վերաբերեալ գիրքեր։ Իսկ վէ՞պ, շաբաթը հարիւր հատ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Վաղը կիրակի, 10 օգոստոսէն սկսեալ, Հ. Մ. Մ. կ'սկսի ֆութպոլի փորձերուն, Պակաթելի մարզադաշտին վրայ։ Նախնական փորձերէն առաջ, բոլոր մարզիկները պիտի կատարեն մարմնակրթութիւն (culture physique) 20 վայրկեանի չափ. յետոյ ֆութպոլիստներու ցոյց պիտի տրուի թէ ինչպէս կարելի է իրենց խաղը ազնուացնել։ Փրոֆէսոր Կոլֆիշի մեթոտով պիտի կատարուին դասընթացքները։

Հ. Մ. Մ. պաշտօնապէս բացած ըլլալով ֆութպոլի եղանակը, կը հրաւիրէ բոլոր հայ երիտասարդները որոնք կը փափաքին գնդակ խաղալ, ներկայ գտնուիլ յառաջիկայ կիրակիէն սկսեալ, առաւօտեան ժամը ճիշդ 9ին Պակաթելի մարզադաշտին վրայ։ Պակաթել երթալու համար, Փոռթ Մայիօյէն առնել թրամուէյը ու իջնել Pont de Puteaux։

Վ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Երեւանի մարզարանին մէջ յուլիսի ընթացքին կատարուեցան ֆութպոլի կարեւոր մրցումներ, որոնց նկարագրութիւնէն արտասահմանի մեր մարզիկները կրնան հետեւցնել երկրի մարզական յառաջդիմութիւնները։

Այսպէս յուլիս 10ին, տեղի ունեցաւ Գանձակի հաւաքական եւ Երեւանի մետաղագործներուն մրցումը։

Խաղը սկսաւ բաւական աշխոյժ։ Հովը արգելք կ'ըլլար երկու կողմերուն ալ։ Գանձակի խումբին յաջող «փաս»երը գնդակը կը պահէին միշտ հակառակորդին դարպասին առջեւ։ Եւ սակայն դիմադրութիւնը եւս ուժեղ էր։ Առաջին կիսախաղէն 35 րոպէ անց, մետաղագործներուն ձախ թեւը գնդակը անյաջող կերպով ետ ղրկելով, հակառակորդ կողմը գնդակը անցուց դարպասէն.

Երկրորդ կիսախաղին, մետաղագործները հակայարձակումի սկսան գնդակը իրարու եւեւէ անցուցին դարպասէն, այսպէս 1ի դէմ 3ով յաղթեցին մետաղագործները։

Պէտք է գիտնալ, որ մետաղագործները ֆութպոլը կը խաղան սխալ։ Խաղարկութեան պահուն աչքի կը զարնէ անհաւասար խաղը, ինչ որ կը վնասէ խաղին ընթացքին։ Գանձակի խումբը թէքնիկի կողմէ աւելի զօրաւոր էր։ Միշտ փաս տալով, գնդակը կը հասցնէին հակառակորդին դարպասին առջեւ, սակայն յարձակողները ուժեղ չըլլալով, չէին յաջողեր գնդակը դարպասէն անցընելու։

Յուլիս 20ին, մրցումի եկան Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանին եւ Երեւանի շինարար բանուորներուն խումբերը։ Երեւանցիները յաղթեցին 3ի դէմ 4ով։

Այս խաղին մասին եւս կարելի է ընել նոյն քննադատութիւնը։ Երկու կողմերն ալ, երկար ատեն մարզանք տեսած ըլլալով հանդերձ, թէքնիք չունին։

Խաղադաշտը թէեւ մաքրուած է փոշիէն սակայն շրջակայքէն բարձրացող փոշին անտանելի վիճակի մը կը մատնէ խաղացողներն ալ։ Մուտքը եւս սուղ ըլլալով, խաղին սէրը չի տարածուիր բանուորութեան ու երիտասարդութեան միջեւ։

«Խորհրդ. Հայաստան» կը գանգատի որ խումբերը մաքրուած չեն «անհարազատ տարրերէն», որոնք իրենց սրիկայական ու խայտառակ արարքով տհաճութիւն կը պատճառեն հանդիսատեսներուն։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութ, Հայ Ճեմարանի շէնքին մէջ, տեղի ունեցաւ «Համազգային»ի Բ. ընդհ. ժողովը։

Առայժմ իր գլխաւոր ճիւղերն են Եգիպտոս եւ Սուրիա։ Եգիպտոսի մէջ երեք կեդրոն ունի՝ Գահիրէ, Աղեքսանդրիա եւ Զագազիկ։ կազմակերպուած են 13 մասնախումբեր։ Սուրիոյ մէջ աշխատանքի վրայ է արդէն Հալէպը եւ կազմակերպուելու վրայ են Պէյրութը, Լաթաքիան եւ Դամասկոս։

«Համազգային»ը Պէյրութի մէջ բացած է այս տարուան փետրուար 23ին իր առաջին միջնակարգ վարժարանը՝ Հայ Ճեմարանը։

Իբրեւ յառաջիկայ տարուան գործունէութեան անմիջական ուղեգիծ՝ ընդհ. ժողովը որոշեց. I. Ի գին ամէն զոհողութեան, ապահովել Հայ Ճեմարանի հաստատուն ու քայլաքայլ բարձրացումն ու բարգաւաճումը։

Յառաջիկայ տարի Հայ Ճեմարանը կը բանայ 4 դասարան, նախապատրաստական կարգ մը եւ իր հիմնական դասարաններէն երեքը. աւելի բարձր կարգ՝ը մտնելու պատրաստութիւն ունեցող լուրջ թիւով աշակերտութիւն չկայ Ճեմարանը ինքը պիտի հասցնէ։

Ճեմարանի պիւտճէն յառաջիկայ տարուան համար կը նախատեսուի 3000 օսմանեան ոսկի, որուն 2000ը ուսումնարանական ծախքեր, 1000ը գիշերօթիկ բաժինն հետ կապ ունեցող ծախքեր են։ Նախատեսուած գումարին մէկ մասը կը գոցէ ինքը աշակերտութիւնը, երկրորդ մասը՝ Հայ Կարմիր Խաչին օժանդակութիւնը, իսկ երրորդ մասը՝ 700 եգ. ոսկիի չափ «Համազգային»ը։

«Համազգային» ընկերութեան կեդրոնական Վարչութիւնը կազմուեցաւ հետեւեալներէ

Բժ. Համօ Օհանջեան (Նախագահ), Ստեփան Եսայեան, (գանձապահ), Յակոբ Պալըքճեան, Մինաս Խաչատրեան եւ Սարգիս Մալխասեան (անդամներ)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹՈՎՄԱՍ ԹԷՐԶԵԱՆ (Բանաստեղծութեանց ամբողջ Ժողովածոյ) Վենետիկի գեղեցիկ տպագրութեամբ։ Երկու մեծադիր հատորներ։

ՏԷՎՐԻՇԻՆ ՔԷՇԿԻՒԼԸ (վէպ)։ Գրեց Տէվրիշ։ Տպգր. Հայրենիք, Պոստոն, 1930։ Գին 1.50 տոլար։

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 68 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

— Հայեր,— կ'ըսէ Խալիլը, որեւիցէ տեղ մը ցոյց տուէ՛ք։

Աւգիարմու տէրտէրը կ'ըսէ.

— Ի՞նչպէս սուղ տեղ, բոլոր թէ այսինչ տեղն են։

Խալիլը ձեռքը կը զարնէ խանջալին ու կ'ըսէ տէրտէրին

— Տէրտէր, դուն ո՛ւր որ ալ ըլլաս՝ հոն գործը պիտի խանգարուի։

Տէրտէրը դուրս կը հանեն, մնացածները հոն կը մնան։

Այդ օրը փոխս Հիւսնի էֆէնտին ալ հոն կ'ըլլայ։

Ես կը գտնուէի ընկեր Սարգսի հետ Հարթք. Գասպարի գիւղը։ Ես հիւանդ էի, չէի կրնար հրացանս փամփուշտ պատրաստել։ Մինչեւ էդ ատեն մօտ 12 մարդ հաւաքած էին գլխ սովորական դեղերեն բան մը չէր մնացեր, որ չընէին, ոչինչ օգուտ մը չըրաւ։ Կանչեցի Գասպարի տղայ Աւոյին եւ ըսի

— Տղայ, հայոց մասնութիւն մը ըրեր է, որ մինչեւ հոս բերեր են։ Եթէ խօսքը չլսուի էլի կը վերադարձնեն բանտը։

— Չեմ գիտեր,— ըսաւ,— միայն թէ եթէ քիչ մը փող ըլլայ, տուրք, կարելի է փախցնել։

— Եթէ փողով է,— ըսի,— քու փեսայ Համզօէն առ, փախցուր, յետոյ ես կը վճարեմ, իսկ հիմա ես ալ չունիմ։

Աւօն գացեր է հօր քով եւ առաջարկեր է փախցնել, բայց հայրը մերժեր է։

Ամբողջ Սասունի հայ ժողովուրդը ահ ու սարսափի մէջ էր, որովհետեւ կառավարութիւնից այնչափ չէին վախնար, որչափ Խալիլից։ Ես գացի Սպաղանք, կանչեցի բոլորին եւ ըսի,

— Հոս ինչ որ զարձուածք կայ՝ չեմ կրնար հասկնալ։ Նէ՞ք, բարձէ՛ք ձեր գիւղը ինչ որ ունէք՝ կին, երեխայ փախցուցէք Տալուորիկ, գիւղը թող դատարկ մնայ։ Տէրերը հրացաններդ ուսերնիդ կ'ըլլէք սարերը, գիւղը կը վերադառնաք ձեր բնակարանքի, կին ու երեխայի քով։

Նրանք խոստացան, բայց էլի յանդգնութիւն ըրին, ինձ չլսեցին եւ մնացին իրենց գիւղը։

Ես գացի Եղէգարդ՝ Մկոյի տունը։ Քանի մը սասունցի ինձ խորհուրդ էին տուեր մէջքիս ցաւի համար քելի կապել։ Ես չէի գիտեր թէ ինչ է քելը եւ անգիտակցաբար ըսի՝ «բերէ՛ք»։ Բանից դուրս եկաւ, որ քելը բամբակ կեղեւ է եղեր։ Կողը փաթթեցին մէջքս, բայց ես կրկին չէի գիտեր թէ կեր է։ Մի ժամ հազիւ կրցայ դիմանալ. ցաւը սաստիկ էր։ Քանդեցինք, դէն նետեցինք։ Մէջքիս կաշին ուռեր էր եւ լցուեր էր ջրով։ Կաշին կախուած էր եւ պըլըխպըլը կ'ընէր։ Բռնեցի կաշին պատռեցի, մէջէն մի նուկի չափ ջուր դուրս եկաւ։ Ցեղը վէրք բացուեց, միսը փրթաւ։ Այդ ցաւի պատմութիւնը երկար է, հարկ չեմ համարեր պատմել։

Խալիլը աղբարն ու աչքը բերեր էր Մահարութ։ Լրաբեր գացեր ըսեր էր, թէ Անդրանիկը այսինչ տեղ հիւանդ պառկած է։ Քէֆեցի հայեր իմացեր էին կորսեր գալը։ Փուրթօ Ցարէն՝ Չաթոյի միջնորդ նամակ մըն էր ղրկեր ինծի թէ՝ «Մատնուած ես, այդտեղերուց հեռացի՛ր, այնպէս որ ոչ ոք չիմանայ»։ Մինչեւ անգամ Խալիլը լսած է մէջքիդ կեր կապելը»։

Ես այդտեղից վեր կեցայ, գնացի կէս ժամուան ճանապարհը երկու ժամ կը քալէի։ Հասայ Սպաղանք Մակարի քով, որ ինձ առաջարկեց հոն պահել, սակայն, ես չհամաձայնեցի պահուելու տեղ չըլլալու համար։ Էլի ըսի պաղատանքով. «Հեռացէք գիւղէն, օր մը չէ օր մը խարդանգիք կուգան ձեզնից մարդ կը սպաննեն»։ Էլի չհեռացան։ Գացի Հարթք։

Ես կը մնայի խուղը։ Գասպարը կ'ու՛չեր էր իրեն խնամի Ջիվէլոյին եւ ըսեր էր՝ «Եկո՛ւր ըսէ՝ ո՞ւր տեղ են էդ տղերքը»։ Ջիվէլոն բարկացած պատասխաներ էր՝ «Որ բերեմ տեղը, էհ քու տունն են նստած, ի՞նչ կը հարցնես տեղը»։ Գասպարի տղայ Աւօն եւ մի ուրիշ մարդ պատրաստուեր էին Գասպարի եւ Խալիլի քով գնալու։

Աւօն թթուած երեսով եկաւ ըսաւ ինծի. «Անդրանի՛կ, ելի՛ր էս տեղերէն, որ վաղը հոն կրնամ երդում ընել թէ մարդ տեսած չեմ»։ Մահը ինձ համար աւելի լաւ էր քան քալելը։ Հոդ կը գտնուէին նաեւ քանի մը ժողովուրդ։ Գասպարի եղբայր Օվոն շատ ազնիւ մարդ մըն էր. նա կանչեց զիս, գաղտնի ըսաւ՝ «Ուր որ երթաս՝ քու եղբօրդ ալ չըսես քու գնալու տեղը. գէհ, գնա, Աստուած քու հետ ըլլայ»։ Ես բոլորի ներկայութեամբ խաբելու համար, ընկերոջս ըսի. «Սարգիս, վերցրու հրացանը, երթանք Սպաղանք»։

Երեկոյեան մութին մօտ էր։ Բռնեցի Սպաղանաց ճանապարհը. գնացի, մինչեւ որ անհետացայ էդ մարդկանցից, ապա ճանապարհս փոխեցի, գացի Տալւորիկի խուղերը։ Գաղտնի գացի Սուլօ-Մարտօյի խուղը։ Մարտօն եկաւ ոչխարի քովէն եւ խնդրեցի 3-4 օր պահելու զիս։ Նա ըսաւ. «Դուն լաւ գիտես, որ հոս տեղ չկայ պահելու, կ'ուզես երթանք գիւղ քովս, իմ տունը պահեմ»։

(Շար.)

թարկուեր էին երկուշաբթի օր։ Երեքշաբթի օր, Մընէնի մի-ջադէպէն վերջ, այդ թիւը բարձրացաւ 64.000։ Չորեքշաբթի արդէն 75.000 էին։ Իսկ այսօր 80.000։ Գործի գլուխ մնա-ցած են միայն այն բանուորները որոնք իրենց պահանջին գո-հացում ստացած են։ Ասոնց թիւը ամբողջ շրջանին մէջ 20 հազարը չանցնիր։

Լիլ հիւսկեղէնի գործարաններուն մէջ, գործադուլը գրե-թէ ընդհանուր է։ Միայն մետաղագործներն են որ քիչ քիչ կը սկսին աշխատանքի լծուիլ դարձեալ։ Առաջին օրուան 10.000 բանթողներէն 4000ը արդէն կը բանին։

Հիւսիսի հանքագործներու սէնդիկան որոշեց բանակ-ցութեան մտնել հանքատէրերու հետ, միանգամ ընդմիշտ կարգադրելու համար հանքագործներու վճարովի արձակուրդի հարցը։ Նախապէս կատարուած մէկ քանի դիմումներ այս նպատակով, մերժուած էին։ Այս անգամ ալ եթէ բանակցու-թիւնները ձախողին, գործադուլի այս օրերուն, կրնան յոռի հետեւանքներ ունենալ, որովհետեւ, 300 հազար հանքագործ-ներ են որ շահագրգռուած են անով։

Անգործութիւնը Իտալիոյ մէջ

Իտալական թերթերը կը հրատարակեն կառավարութեան ձեռք առած միջոցները թէ՛ վերաշինելու համար երկրաշարժէն քանդուած վայրերը և թէ ձմեռնային եղանակին, ամբողջ Իտա-լիոյ մէջ, զարկ տալու համար հանրօգուտ աշխատութիւննե-րուն։

Արդէն 5000 գործաւորներ կ'աշխատին քանդուած շրջան-ներուն մէջ։ Միայն Հռոմի մէջ, զանազան շինութեանց եւ աշ-խատութեանց յատկացուած է 200 միլիոնի գումար մը։ Շի-նութեանց կառավարական ծրագրին վրայ կ'աւելնան նաեւ մասնաւոր ձեռնարկութիւններու կողմէ կատարելի շինութիւններ։ Թերթերը կը գնահատեն թէ ձեռնարկելի աշխատութիւնները պիտի կրնան առաջքն առնել ձմեռուան անգործութեան։

Աւելի, հիւսիսային Իտալիոյ մէջ է որ անգործութիւն կը տիրէ։ Լոմպարտիոյ հարաւ. մասը միայն կը համրէ ամբողջ Իտալիոյ անգործներուն 22 առ հարիւրը։ Իտալիոյ ներկայ անգործութիւնը կը դասաւորուի հետեւեալ կերպով 1.— հիւս-կեղէն՝ հարիւրին 16։ 2.— Գիւղատնտեսութիւն հարիւրին 13։ 3.— Երկրագործութիւն հարիւրին 10։ 4.— Մետաղա-գործութիւն հարիւրին 9։ 5.— Հանրային սպասարկութիւն-ներ հարիւրին 9։ 6.— Զանազան՝ հարիւրին 33։

Գերմանիոյ հրովարտակ-օրէնքները

Գերմանիոյ Սահմանադրական օրէնքին համաձայն, Խոր-հրդարանի փակումէն յետոյ Երեսփ. Յանձնախումբ մը կը շարունակէ գործել։ Ներկայ յանձնախումբը որուն նախագահն է ընկերվարական երեսփոխան մը, նիստ գումարեց, գլխաւո-րաբար ճշդելու համար թէ ի՞նչ դիրք պէտք է բռնել կառա-վարութեան հրովարտակ-օրէնքներուն դէմ։ Կարգ մը երես-փոխաններ կը պնդէին թէ յանձնախումբը իրաւունք ունի պահանջելու որ, Սահմանադրութեան 48րդ յօդուածին համա-ձայն հրատարակուած հրովարտակները ետ առնուին։ Այս հարցն էր մանաւանդ որ պիտի լուծէր յանձնախումբը։

Զանազան կուսակցութեանց պատկանող երեսփոխաններ քուէարկեցին բանաձեւ մը, որով յանձնախումբը իրաւասու չէն նկատեր եւ հետեւաբար կը մերժեն քննել կառավարութեան հրովարտակ-օրէնքները։ Բանաձեւը ընդունուած է 12ի դէմ 16 ձայնով։

Գերման ընտրական պայքարը

Պետական կուսակցութեան եւ ժողովրդականներու միջեւ տեղի ունեցող բանակցութիւնները՝ մէկ կազմի մէջ ձուլուելու նպատակով, նպաստաւոր ելք մը չունեցան եւ հետեւաբար գերման քաղքենի կուսակցութեանց գործակցութեան փորձերը ընտրական պայքարի ընթացքին, ձախողած կը նկատուին։ Կը կարծուի թէ ընտրութիւնները նպաստաւոր չպիտի ըլլան գեր-ման ներկայ դահլիճին համար։

Չինաստան կը բողոքէ

Փէքինի չինական թերթերը կը բողոքեն անգլիական եւ ամերիկեան մարտանաւերու միջամտութեան դէմ։

Չինաստանի արտաքին նախարարը հրահանգած է Լոնտո-նի եւ Ուաշինկթընի չինական դեսպաններուն որ բողոքեն Չի-նաստանի գերիշխանութեան տրուած այս հարուածին դէմ։

Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, կարմիրները ջար-դած են 6000 վաճառականներ, պաշտօնատարներ եւ աշխա-տաւորներ Չանկ-Շայի գրաւման օրերուն։

Թերթերը կը հաւաստեն թէ Չինաստանի արտաքին նախա-րարը որոշած է ո՛չ մէկ պատասխան տալ Ճափոնի պահան-ջագրին՝ Չանկ-Շայի մէկ ճափոնցիներու կրած վնասներու մա-սին։

Եւրոպայի միացեալ նահանգները

Եւրոպայի Միացեալ-Նահանգներու կազմութեան մասին, Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Պրիանի յիշատակագրին պատասխանեց նաեւ Զուիցերիա, որ կը յայտնէ թէ պիտի աջակցի ծրագրի իրականացման, պայմանաւ որ չխախտի իր երկրին չէզոքութեան քաղաքական հիմքը։ Զուիցերիոյ պատաս-խանով՝ փակուած կ'ըլլայ հարցարանը։

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը այս պահուս պատրաստելու վրայ է պետութիւններու պատասխաններուն մասին տեղեկագիր մը, որ հաւանաբար կը լրանայ մէկ շաբա-թէն։ Այդ տեղեկագիրը պիտի ենթարկուի դահլիճին հաւանու-թեան, որմէ յետոյ պիտի հաղորդուի պետութիւններուն։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆՊԻ Զէյ-թուն ենթակոմիտէի դասախօ-սական ժողովըայսօր Շաբաթ ի-րիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambart, Bois Colombes։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերնե-րն ու համակիրները։ Կը խօսի ընկեր Բենօ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան խումբի ժողովըայսօր շաբաթ ի-րիկուն 8.30ին Ընկ. Զարմխ-եանի բնակարանը։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողո-վը այս Երեքշբ. իրիկուն ժամը 9ին, Ձլորիա ճաշարանը։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ.ի Գրադա-րանը։ Պարտաւորիչ ներկայու-թիւն։ Ներկայանալ անդամա-տոմսով։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժա-մը 2ին «Վարուժան» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պար-տաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակո-միտէն ստիպողաբար ժո-ղովի կը հրաւիրէ Արամ, Ազբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համա-զասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորա-կան հաւաքատեղին։ Ներկայա-նալ անդամատոմսով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Բարձր Հայքի հայր-միութեան վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրա-ւիրէ բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Բարձր Հայքի ճաշարանին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակից-ներէն որ անպայման ներկայ գտնուին որոշեալ ժամուն։ Ներ-կաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնի հանգանակութիւնը.— Բ. Զօպանեան 1.75, Ա. Պետ-րոսեան, ՈՏՍ, Խ. Գափեան, Ն. Թէրզիեան 2ական, Մ. Գաս-պարեան 2.50, Ա. Կէնճեան, Ռ. Սիսլիեան, Կ. Քիւփէլիեան, Յ. Կիրակոսեան, Յ. Գասպարեան Յակոբ, Պաշըպէօյիւքեան, Ս. Սեթեան 4ական, Ա. Առաքեան, Ա. Զարդարեան, Հ. Առաքելեան, Յ. Գազըճեան, Տ. Խօշխօշեան, Բ. Պըյըքլըեան, Թ. Իրիմեան, Մ. Դուլփայճեան, Գ. Սարգիս-եան, Ա. Կէօվէրլինեան, Ն. Մա-նուկեան, Կ. Ջիքիլեան, Լ. Խու-րունճեան, Յ. Մանուկեան, Ե. Գուլազօղեան, Ռ. Մըգըրտեան, Մ. Մանուկեան, Վ. Սէփէթճի-եան, Ս. Սէմէրճեան, Յ. Առա-քելեան, Ս. Գրիգորեան, Մ Սի-մոնեան, Կ. Գէրպէրեան, Ժ. Զուլֆիեան, Գ. Մալճեան, Մ. Շահինեան, Ո. Թըխթըխեան, Գ. Մուրադեան, Գ. Կէնճեան, Կ. Կարօղլանեան, Գ. Առաքելեան, Տ. Վահրամեան, Ա. Արապեան, Ե. Նալպանտեան, Ս. Եսայեան, Գ. Խաչոզեան. Ս. Տէր Բարսեղ-եան, Գ. Եազմաճեան, Գ. Կա-րապետեան, Ա. Աբրահամեան, Մ. Խաչատուրեան, Ա. Զալըգ-եան, Մ. Մալաքեան, Ս. Սար-գիսեան 5ական ֆրանք։

(Շար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պրուսայի Մեծ Նոր գիւ-ղէն Յակոբ Զուկեան կը փնտռէ իր քոյրը Շողկաթ Էրճէրեան եւ քեռայրը Խաչիկ Լէպոնեան որ երկու տարի առաջ Գրընոպլ (Ֆրանսա) եղած են։ Կը փնտռէ նաեւ իր միւս քոյրը Վարսենիկ Քէսայեան եւ քեռայրը Մկրր Քէսայեանը։ Կը կարծուի թէ Մարսէյլ կը գտնուին։ Իմացնել՝ Յակոբ Զուկեանի, Ուլիցա Գէլ-չէվօքա No. 2, Ռուսճուք, Պուլ-կարիա։

— Կը փնտռուի Եղիսաբէթ Օհանեան 4 տարիէ ի վեր տեղե-կութիւն չունինք իր մասին։ Կը կարծուի թէ այժմ ամուսնացած է և կը գտնուի Պէյրութ կամ Պաղտատ (Միջագետք)։ Իմացնել Տիկին Ազատնի Մինէթեանի, Usine de Gromelle, St. Saturmin les Avignons, (Vaucluse) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Սե-բաստիոյ Տէնտիլ գիւղացի Սար-գիս Խաչատուրեան որ 1921ին կաշխատէր Գիւլէք Պօղազի (Ադանա) կայարանը։

Կը փնտռեմ նաեւ ազգական-ներէս Յովսէփ Խաչատուրեան, (Սեբաստիոյ Տէնտիլ գիւղացի) որ 1921ին կը գտնուէր Ամերի-կա։ Իմացնել H. Kacbadourianի, Chez Toufenkdjian, 1bis Rue Wilson, Décines, Isère (France).

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276 380

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ 1930
10 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1336

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊ,,

Ազատութեան կարօտէն թոշնած գրագէտներու ձայնն է որ մեզ կը հասնի։

Մտքի ու հոգու տագնապ ըսելու փոխարէն, Խորհրդ. Հայաստանի գրագէտները հաւաքուած են վիճաբանելու Հայաստանի բանաստեղծութեան տագնապի մասին։

Մեր ընթերցողները հետեւեցան այն վիճաբանութիւններուն, որոնք տեղի ունեցած էին Հայաստանի գրողներու հաւաքոյթին մէջ, ուր բոլորն ալ, առանց բացառութեան, իրենց լեզուի կապանքները բացած էին ըսելու թէ՝ պրոլետարական գրականութիւնը, մասնաւորաբար բանաստեղծութիւնը տագնապի մէջ է։

Այն զուարճալի տեսարաններն ու ողբալի փոխադարձ վարկաբեկումները որ տեղի ունեցած են այդ վիճաբանութիւններու ընթացքին, ինքնին գաղափար մը կազմել կուտան այն հաւաքականութեան մասին, որ իբր թէ կոչումն ունի հայ գրականութիւնը մշակելու, այն ալ հայրենի հողին վրայ։Բայց մենք անուշադրութեան տանք այդ պարագան, եւ ծանրանանք դրուած հարցին վրայ։

Տասը տարիներէ ի վեր հրապարակը լեցուցին պրոլետարական կանչերով, իրենց չտեսած բոլոր յեղափոխութիւնները երգեցին, պետական զանձը յունպէտս վատնեցին հարիւրաւոր անպէտ հատորներու հրատարակութեամբ, ու այդ յարդի դէզին աջին կայնած՝ բոլշեւիկեան յաւէտ խոցելի յոխորտանքներով՝ յայտարարեցին.— Ահա՛, այս է ծաղկեալ հայ գրականութիւնը։

Հիմա՛, նոր հով փչած է. թօշնած տերեւները սկսած են շարժիլ, ու իրենց աշունն է որ կուլան։

Բանաստեղծութեան տագնապ...

Ինչո՞ւ, ի՞նչ է պատահած։ Ի զուր պիտի փնտռէք իսկական պատճառը։ Ան կայ բոլորի մտքին մէջ, բայց ոչ ոք կը համարձակի անունը տալ։ Ձինաստանէն մինչեւ Վայոց ձորը կը դեգերին, մեքենայէն կը վերադառնան բանուորին, Արեւելահայ ու Արեւմտահայ դասականներու փոշիին կը քսեն իրենց երեսները, կենդանութիւն և գոյն տալու իրենց մարած շունչին, կամ աւելի շիտակ, կրակ մուրալու իրենց «բանաստեղծական» ոգեւորութիւններուն համար, որոնք այրելու յատկութիւն չունին։

Ապարդիւն դեգերումներ, անօգուտ ահազանգ։ Ձեր փնտռածը ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՆ է։ Բայց դուք կը սարսափիք այդ անունը ձեր բերանն առնելու, որովհետեւ բոլշեւիզմը ոչ միայն մարդկային կանգուածները, այլ նաեւ մտաւորականը, բանաստեղծը, չեկիստը և կուսակցական քարտուղարը դրած է իր ճզմող մամուլին տակ, քամած է անոնցմէ ինչ որ ազատութիւն կը կոչուի եւ Խորհրդ. Միութեան սահմաններէն աքսորած է այդ մտայնութիւնը՝ մահուան պատիժի սպառնալիքով։

Ահա, ձեր բերանով խոստովանութիւն մը։ — Գ. Մահարի.— «Քանի մը տարի առաջ քաղաքական յանցանք կը նկատուէր ըսել թէ մեր բանաստեղծութիւնը տագնապի մէջ է։Հիմա բաց ճակատով կը խոստովանինք եւ չենք վախնար, որովհետեւ բանաստեղծութեան տագնապի մասին կը խօսուի նաեւ Ռուսիոյ մէջ, ինչպէս Մոսկուայի համագումարը ցոյց տուաւ յանանդ եցին։»

Այս, արդէն ազատութեան շունչին եռեւէն վազք մըն է։ Բայց վիճաբանութիւնը այդ կէտին վրայ չի յամենար. նոյնիսկ իր անվախութեան յայտարարութիւնը անուղղակի զգուշաւոր կ'ընէ։

Ո՛ւր կը մնայ ձեր «բաց ճակատ» խոստովանանքը, երբ ստիպուած էք անմիջապէս աւելցնել թէ այդ համարձակութիւնը առած էք, որովհետեւ Մոսկուայի մէջ ալ սկսած են խօսիլ։ Հապա եթէ վաղը Մոսկուան դադարի այդ մասին խօսելէ, չէ՞ որ դուք ձեր լեզուն հազար տեղով պիտի կտրէք, որպէս զի ակամայ սխալ մը չգործէք վերին իշխանաւորին դէմ։

Դո՛ւք, Հայաստանի գրագէտնե՛ր, կարող էք միայն մէկ բան ընել.— Ազատութեան։ Երեկուան մեր յիշած գրուածքը, տողերէն կուշտ ու կուռ զգալու մասին, յատկանշական է։ Եթէ կարելի ըլլար ձեր ներաշխարհը անկաշկանդօրէն պատմել, ձեր հոգիներու տագնապը... [illegible] Ձեր հոգին պիտի գտնէինք կարօտը գոնէ անասունի մը չափ ազատութիւն վայելելու։

Դո՛ւք, առանց ազատութեան խնդիրը լուծելու, պարապ տեղը ձեր գլուխը չորսը պատերուն կը զարնէք։ Բանաստեղծութեան տագնապը, ձեր հոգիներու տագնապն է։ Դուք ծնգամեայ փլանի վրայ կը պարէք, կոլխոզային պարտաւորութիւններ կը ստանձնէք, ու չլսուած ալիքներու մասին կը երգէք։ Այս ամբողջը լաւ, օրուան հացի համար ըրէ՛ք, բայց հայ գրականութեան վզին ձեր տագնապած բանաստեղծութիւնը մի փաթթէք։ Որովհետեւ, ձեր բանաստեղծութիւնը թէ ձեր աչքին տագնապ մը միայն կը բոլորէ, մեր աչքին ալ սփիւռ է։ (Ցիշեցէք ձեր Վշտաւորին եւ լռելեան համաձայնեցէք մեզ հետ)։

Բանաստեղծութիւնը երգ է, աղօթք է։ Երգն ու աղօթքը ինհատի ԵՍի խորունկէն կը բխին եւ իրենց սկզբնաւորութեան մէջ՝ բնածին ազատութիւնն ունին։ Անոնք մեր ականջներուն կը հասնին արուեստի գեղեցկութեամբ օծուն, միայն այն ատեն, երբ արտաքերումն ալ ԵՍի չափ ազատ է։

Առանց այս ազատութեան, ներկայ Հայաստանի գրականութիւնը բանաստեղծութիւն չի կրնար տալ, այլ մեզի պիտի համցնէ իր բանաստեղծութեան թշուառութիւնը։

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԱՂԷՏ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԼԽՈՒՆ

ԿԱՐԿՈՒՏ ԵՒ ՀԵՂԵՂ

Հայաստանի վերջին թղթարերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Յուլիս 22ին, իրիկուան դէմ, սաստիկ փոթորիկէ մը յետոյ կարկուտ տեղաց Լէնինականի շրջանին վրայ։ Շուտով կազմուեցաւ հեղեղ մը, որ հարիւրին հարիւր համեմատութեամբ փճացուց կոլխոզներու 1000 հեկտար ցանքը։ Քաղաքին մէջ եւս քանի մը տուներ հեղեղին պատճառով վնասի ենթարկուեցան։ Օրթաքիլիսէ գիւղը եւս վնասուեցաւ։ Համամլուէն կը տեղեկացնեն, որ հեղեղը ոչ միայն նիւթական վնասներ պատճառած է, այլ նաեւ մարդկային զոհեր խլած է։ Գորանամագ գիւղին մէջ հեղեղը քանդեց 25 տուն, եւ բնակիչները մնացին բաց երկնքի տակ։ 12 հոգի վիրաւորուած են։ Խեղդուած են 25 եզ, 20 կով, 500 ոչխար։ Մեծ Միրաք գիւղին շրջակայքը գետին եզերքը գտնուեցաւ աղջկան մը դիակը։ Փճացած է կոլխոզին ճակնդեղի ցանքը 80 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Երկաթուղին քանդուած է, հեռագրական հաղորդակցութիւնը խզուած է Թիֆլիսի հետ։ Շոգեկառքը չի բանիր այլեւս։ Աշխուժութեամբ սկսուած են աշխատանքները, վերանորոգելու համար երկաթուղին, որպէս զի Թիֆլիսի շոգեկառքը վերսկսի բանիլ։

Համամլուի շրջանակին մէջ կարկուտէն ու հեղեղէն վնասուած են 4 գիւղեր։ Կան մարդկային 9 զոհեր։ Բոլորովին քանդուած են 60 տուներ։ Վնասուած են բոլոր ցանքերը, խեղդուած են բազմաթիւ անասուններ։

Համամլուի եւ Հաջիխալիլի շրջանակներուն մէջ բացուած են սնունդի կայաններ աղէտեալ գիւղերուն համար։

Նոր Բայազիտի մէջ եւս երկու ժամ յորդ անձրեւ տեղաց եւ քաղաքին ու շրջակայքին մէջ հեղեղն սկսաւ իր աւերը։ Դեռ յայտնի չեն թէ մարդկային զոհեր կա՞ն։ Սակայն կը տեղեկացնեն թէ փլած են քանի մը տուներ։

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Արարատի գործողութիւնները կը սկսին

ԷՆԿԻՒՐԻ, 4 (Ա).— Արեւելքէն եկած վերջին տեղեկութեանց համաձայն, ցուրտը սկսած է Արարատի բարձունքներուն վրայ, եւ մօտ կը թուի այն օրը երբ ըմբոստները այլ եւս չպիտի կարենան հոն մնալ։

Զտումի գործողութիւնը կը սկսի մօտերս, եւ շատ նպաստաւոր պայմաններու մէջ։ Քիւրտերը սկսած են ուտելիքի նեղութիւն զգալ։

Եթէ Պարսկաստան մերժէ թուրք ծանուցագրին պահանջները, Թուրքիա հարկ եղած միջոցները ձեռք պիտի առնէ, իր սահմաններուն ապահովութիւնը ամրապնդելու համար։

Միջագետքի Քիւրտերը

ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԵՆ

Եկած լուրերէն կը հասկցուի թէ շարժում մը ծայր տուած է Միջագետքի քիւրտերուն մէջ։ Գաղտատի «Էլ Իրաք» թերթը այս մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Սուլէյմանիէի եւ Էրպիլի քրտական շրջաններու մէջ, կացութիւնը մտահոգիչ հանգամանք մը առած է։ Զրոյցի մը համաձայն, Սուլէյմանիէի Քիւրտերը կառավարչատան առջեւ մեծ ցոյց մը ըրած են, գլխաւորութեամբ շէյխ Գատրիի, եղբայրը շէյխ Մահմուտի որ երեք տարի ըմբոստ մնաց Միջագետքի կառավարութեան հանդէպ։ Ցուցարարները իրենց շրջանակին համար ապակեդրոնացում պահանջած են։

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Էրպէլի Քիւրտերն ալ միացած են Սուլէյմանիէի Քիւրտերուն, նոյն պահանջը ընելու համար։ Ապակեդրոնացում պահանջողները դիմած են Գաղտատի անգլ. հիւպատոսին և Ազգերու Դաշնակցութեան։ Լաւատեղեակ շրջանակներու համաձայն, այս շարժումը չի բաժներ քիւրտ հանրային կարծիքը որ կ'ուզէ միացած մնալ Միջագետքի։ Այս շարժումները արդիւնք կը նկատուին օտարներու միջամտութեանց։

Քրտական նոր յարձակում

ՊՈԼԻՍ, 8 օգոստոս.— Թրքական մամուլը կը հաղորդէ սուրիական սահմանէն դէպի Թուրքիա քրտական արշաւի մը լուրերը։

Ըմբոստները կտրած են հեռագրական թելերը և յայտնած են Քիւրտիստանի անկախութիւն յայտարարելու իրենց մտադրութիւնը։

Պոլիս համայնավար կեդրոն

Իզմիրի մէջ ձերբակալուած թուրք համայնավարներու խոստովանութեան վրայ, յայտնի եղաւ թէ Պոլիս կեդրոնն է թուրք համայնավարական հոսանքին։

Ոստիկանութիւնը խիստ քննութիւններ կը կատարէ։ 60 հոգի ձերբակալուած են։ Կը նախատեսուին բազմաթիւ ձերբակալումներ։

Փարիզի թուրք դեսպանը կը հրաժարի

ՊՈԼԻՍ, 8 օգոստ.— Երեկոյեան թրք. թերթերը կը ծանուցանեն Փարիզի թուրք դեսպանին Ֆէթհի պէյի հաւանական հրաժարումը։

Ֆէթհի որ ներկայիս Պոլիս կը գտնուի, մտադիր է եղեր յետ այսու քաղաքականութեան մէջ գործօն դեր մը ստանձնել։ Իբր թէ պիտի հիմնէ կուսակցութիւն մը, որուն ծրագիրը նոր ուղղութիւն մը պիտի պարտադրէ երկրին։

Ֆէթհի անձնական բարեկամն է Մուսթաֆա Քէմալի, որուն լիակատար վստահութիւնը կը վայելէ։

Խռովութիւններ Սուրիոյ մէջ

ԼՈՆՏՈՆ, 8 օգոստ.— Երուսաղէմէն առնուած լուր մը կ'իմացնէ թէ Շամէն տրուած տեղեկութիւններու համաձայն, խռովութիւններ ծագած են հիւսիսային Սուրիոյ Պէտէվիներուն մէջ։

Ռուալլահ ցեղախումբին մարդիկը յարձակում գործած են Մուալի ցեղախումբին վրայ, իսկ ուրիշ զանազան փոքր ցեղախումբերու միջեւ ալ բախումներ տեղի ունեցած են։

Ցիսուն սպանեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան։ Ֆրանսական կառավարութիւնը ստիպուած է միջամտել եւ բռնած է 50ի չափ գերիներ։

Լուրը հաղորդուած է անգլիական աղբիւրէ եւ տակաւին չէ հաստատուած ֆրանսական պաշտօնական շրջանակներէ։

Ռուս բանակին սպառազինումը

ՄՈՍԿՈՒԱ, 8 օգոստոս.— Խորհրդային կառավարութիւնը ձեռնարկած է վերակազմելու ռուս բանակը, զօրացնելով անոր սպառազինումը։

Իւրաքանչիւր հարիւրեակ պիտի զինուի գնդացիրներով։ Կոլտ դրութեամբ գնդացիրները պիտի փոխարինուին ռուս ճարտարագէտի մը՝ Տիէկտիրէվի հնարած գնդացիրներով։ Դարձեալ նոյն ճարտարագէտին հնարած ինքնաշարժ հրազէններէն պիտի տրուին զինուորներուն։Թնդանօթի մեծ ապսպրանք մը տրուեցաւ գործարաններուն,

Նիժնի Նովկորոտի մէջ, պայթուցիկի մեծ գործարան մը կը կառուցուի։ Հեղձուցիչ կազ պատրաստող գործարաններու թիւը շատցնելու ձեռնարկներ կատարուած են։

120,000 բանթողներ Հիւսիսի մէջ

Լիլի մետաղագործական շրջանակներէն զատ, ուր հոսանքը կը մեղմանայ, հիւսիսային նահանգին մէջ գործադուլը աւելի մեծ համեմատութիւններ առած է։ Միայն Ռուպէ-Թուրքուանի շրջանին մէջ, բանթողներու թիւը հասած է 80,000ի։ Զանազան շրջաններով, այսօր բանթողներու թիւը կը հասնի 120,000ի։

Ռուպէյի մէջ 75 գործարաններ արդէն ընդունած են բանուորներու պահանջները։

Համայնավարները նոր փորձ մը կատարեցին շարժումը շահագործելու ի նպաստ իրենց եւ ընդհ. գործադուլ յայտարարելու։ Սակայն ձախողեցան։ Աշխատանքի ընդհ. դաշնակցութիւնը կոչով մը հրաւիրեց բանուորները «չիյնալ ցանցին մէջ, զոր կը լարեն համայնավարները»։

Արնէնի մէջ նոր միջադէպեր ծագեցան բանթողներու եւ ոստիկաններու միջեւ։ Մէկ քանի վիրաւորներ կան։

Հնդկաստանի դէպքերը

ԱՖՐԻՏԻՆԵՐԸ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ

Աֆրիտի ցեղախումբը թեթեւ յարձակում մը գործեց Փէշավէրի անգլ. ուժերուն վրայ, քաղքէն մէկ մղոն հեռու։ Յարձակողները կը պատկանին 10,000 հոգինոց բանակի մը որ կեդրոնացած է Գարայի հովտին մէջ, Փէշավէրէն 12 մղոն հեռու։

Պաշտօնական շրջանակներ վտանգաւոր չեն նկատեր կացութիւնը,որովհետեւ քաղքին պաշտպանութեան համար, ամէն միջոց ձեռք առնուած է։Բացի քաղքին մէջ և շուրջը կեդրոնացած զօրաժասերէն,կարեւոր ուժեր ղրկուեցան Գարայի բերդը՝ Հնդկաստանի հիւսիս-արեւմտեան սահմանին վրայ։

∴ Գանտիզ Մոլավիյարդ Փաթէլի հետ ձերբակալուած էր եւ դատարանին մէջ յայտարարած էր թէ աւելի կը նախընտրէ 15 օր բանտ պառկիլ քան 100 ռուփի տուգանքը վճարել, ազատ արձակուեցաւ, անծանօթի մը կողմէ իր վրայ դրուած տուգանքին վճարումով։

∴ Սուքքուրի մէջ նոր խռովութիւններ ծագեցան Հնդիկներու եւ Իսլամներու միջեւ։ Մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան։ Բազմաթիւ խանութներ կողոպուտի ենթարկուեցան։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՕԴԱՆԱՒԵՐԸ.— Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, Ամերիկայի մէջ օդանաւերու թիւն է 9773, իսկ արտօնագիր ունեցող օդանաւորդներու թիւն է 13041, որոնց 261ը կիներ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Գերմանիոյ յառաջիկայ ընտրութիւններուն մէջ, 43 միլիոն գերմաններ իրաւունք պիտի ունենան մասնակցելու քուէարկութեան, ընտրելու համար 535 երեսփոխաններ։ 60,000 հոգին պիտի տայ մէկ ներկայացուցիչ։

ԿԱՐՈԼԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ.— Ռումանիոյ կարոլ թագաւորին թագադրութեան հանդէսը պիտի կատարուի սեպտ. 21ին, եթէ մինչ այդ՝ իր կնոջ հետ ամուսնալուծման վճիռը ջնջուած ըլլայ։

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ Ի ՓԱՐԻԶ. Պ. Վենիզէլոս Փարիզ հասաւ իր կնոջ հետ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ
ԵՒ
ՀԱՅԵՒՌՈՒՍ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ

Ա.

Վերջերս Մոսկուայի մէջ լոյս տեսաւ ռուսերէն հատոր մը, որ ունի հետեւեալ խորագիրը.

ՄՈՒՍՏԱՖԱ ՔԷՄԱԼ.— Ա. Հատոր.— «Նոր Թուրքիոյ ուղին».— Առաջին քայլերը ազգային ազատագրական շարժման, 1919.— Պետհրատ, Մոսկուա.— Էջ 480։

Մուստաֆա Քէմալի մասին առաջին գիրքը չէ այս։ Բայց այս անգամ Ռուսներն են, որ կը ներկայացնեն զայն։ Ահա թէ ինչո՛ւ ամէնէն կարեւոր գիրքն է, որ գրուած ըլլայ Թուրքիոյ դիկտատորին մասին։

Ռուսիոյ Պետական Հրատարակութիւններու Վարչութիւնը եւ արտաքին գործավարութիւնը միասնաբար ձեռնարկած են հրատարակելու, այս շարքով, Մուստաֆա Քէմալի գործունէութիւնը։ Եւ առաջին հատորով՝ կարեւոր յառաջաբան մը, զոր գրած է ռուս ծանօթ հրապարակագիր մը, Քէմալի կենսագրականը, բնագիրին մէջ տեսնուած Թուրք բառերու եւ զանազան ասացուածքներու բացատրութիւնը, անուանացուցակ մը, ծանօթութիւններ, եւ Մուստաֆա Քէմալի այն ճառը, որուն ընթերցումը տեւեց 36 ժամ։ (Տրուած է ճառին մէկ մասը միայն, որ կը գրաւէ 200 էջ, մնացածը պիտի տրուի երկրորդ հատորով)։

Ինչպէս կը տեսնուի գիրքին ծրագրէն, Մուստաֆա Քէմալ, որ կը պատմէ «մեծ» շարժման սկզբնաւորութիւնը, Էրզրումի եւ Սվազի համագումարները, հետզհետէ եւ յաջորդական հատորներուն մէջ պիտի ներկայացնէ Էնկիւրին, Թուրքեւյոյն պատերազմը, Լօզանի ժողովը, ներքին պայքարը ընդդիմադիրներուն դէմ։

Եւ սակայն մեզի համար հետաքրքրականը այն է, որ գիրքին խմբագիրը, հրապարակագիր, յայտնի բոլշեւիկ դէմք մը, փրոֆէսէօր Գուրկօ Կրիաժին, Մուստաֆա Քէմալի ճառին հետ կուտայ երկար մեկնաբանութիւններ, վերլուծման ենթարկելով նաեւ հայկական ջարդերը։ Եւ ի՛նչպէս։ Այնքան, որ կ'ընդվզի հայ բոլշեւիկ մը Երեւանի մէջ։

Երեւանի Նոր Ուղի *պարբերականին մէջ, հայ բոլշեւիկ քննադատ մը, գրախօսական մը նուիրելով վերոյիշեալ գիրքին, կը յարձակի Գուրկօ Կրիաժինի յառաջաբանին վրայ։*

Հայ քննադատը կը գրէ.

— «Խորհրդային մամուլը յստակ ու որոշ վերաբերմունք ունի Նոր Թուրքիայի նկատմամբ։ Մենք գնահատել եւ գնահատում ենք Թուրքիայի թափած ճիգ ու ջանքը յանուն իր անկախութեան անգլօ-ֆրանսական իմպերիալիզմից։ Մենք գնահատել եւ գնահատում ենք Թուրք պետութեան արդիացումը, խալիֆաթի խորտակումը, հանրապետութեան հռչակումը, դպրոցի եւ դատարանի ազատագրումը հոգեւորական ազդեցութիւնից, կնոջ ազատագրութիւնը...»։

... Եւ հայկական ջարդերը, կը մղուի ըսել ընթերցողը։ Հայ բոլշեւիկ քննադատը «յեղափոխական երկիր» մը կը նկատէ Թուրքիան։ Սակայն, կը յայտարարէ անմիջապէս.

— «... Մենք երբեք աչքաթող չենք արել, որ Թուրք հանրապետութիւնը բուրժուական պետութիւն է, չենք մոռացել որ Անատոլիայի բուրժուազիան Անատոլիայի գիւղացիութեան ուսերի վրայ իշխանութեան հասաւ։ Թուրք բանւորների քաղաքական իրաւազրկութիւնը, նրանց շահագործումն ու թշուառ կացութիւնը երբեք չի վրիպել խորհրդային հասարակութեան ուշադրութիւնից։ Վերջապէս քանիցս մեր մամուլը նշել է ազգային փոքրամասնութիւնների նկատմամբ Թուրք պետութեան յոռի քաղաքականութիւնը» *(ակնարկութիւն հայկական ջարդերուն, Գ.)։*

Ի՛նչքան խակ է հայ բոլշեւիկ քննադատը, եւ որքա՛ն միամիտ։ Կը հաւատայ թէ Մոսկուայի բոլշեւիկները Թուրքիան կը գնահատեն ու կը քաջալերեն իբրեւ «յեղափոխական երկիր մը, որ պայքարել ու պայքարում է» յանուն բոլոր բարի սկզբունքներուն։ Թուրքիան միշտ նոյն Թուրքիան է, չկայ տարբերութիւն Մուստաֆա Քէմալի մը եւ Էնվէրի մը միջեւ։ Եւ Մոսկուայի բոլշեւիկը շատ լաւ գիտէ այդ պարագան։ Այնպէս որ, ի զուր կը զարմանայ Երեւանի հայ քննադատը, երբ Մոսկուայի բոլշեւիկը, Գուրկօ Կրիաժին, «Թուրքիայի ազգային ազատագրական շարժման ծագումը պատմելիս, արտայայտում է Թուրք նացիոնալիստի, ընդգծե՛նք՝ քէմալիստի զգացմունքներ»։

Ուրիշ խօսքով, Գուրկօ Կրիաժին կ'արդարացնէ հայկական ջարդերը։

Եւ այս է որ կատաղութիւն կը պատճառէ հայ բոլշեւիկ քննադատին։ Վերջապէ՛ս։

Գուրկօ Կրիաժին մանրամասն ու երկար կը պատմէ թէ ի՛նչպէս Յոյները գրաւեցին Իզմիրը, թէ ի՛նչ «վայրագութիւններ ու գազանութիւններ» գործեցին» Թուրքերուն դէմ։ Եւ դեռ բաւական չի համարեր իր նկարագրութիւնները, ու կը յանձնարարէ կարդալ Ֆրանսացի գրագէտուհիի մը (տիկին Գոլիս) գիրքը։ Սակայն, կ'ըսէ Երեւանի քննադատը, Գուրկօ Կրիաժին վախնալով որ «մի գուցէ ընթերցողը չդիմէ Գոլիսի գրքին, Յոյների գազանութիւնները կրկին անգամ նկարագրուած է ծանօթութիւնների մէջ»։

Գուրկօ Կրիաժինի Թրքասիրութիւնը չափ ու սահման չունի սակայն, եւ հայ բոլշեւիկը կատաղութեամբ գիտել կուտայ, որ «երանով էլ յարգելի խմբագիրը (Գուրկօ Կրիաժին) չի բաւարարւում նիւթը։ Համար 72 ծանօթութեան մէջ տեղեկութիւններ են տրւում քննիչ կոմիսիայի կազմի եւ քննութեան հետեւանքների մասին»։

Եւ արդար զայրոյթով մը, հայ քննադատը կ'ըսէ.

— «Տեսնե՛նք, թէ ի՞նչպէս է նկարագրում եւ որակում հայկական ջարդերը, կատարւած Թուրքերի ձեռքով»։

Գուրկօ Կրիաժին պարզապէս «ջարդ» կ'անուանէ բոլոր այն ջարդերը, զորս կատարեց սուլթանական կամ իթթիհատական կառավարութիւնը։ Թիւ 6 ծանօթութեան մէջ կը գրէ թէ, «օգտագործելով Քրդերի կրօնական ֆանատիզմը, կառավարութիւնը Քրդերին սրում էր Հայերի դէմ, որի հետեւանքով բռնկւում են Հայերի մասսայական ջարդերը»։ Ու կը յիշէ նաեւ «արիւնարբու» Ապտիւլ Համիտի խօսքը. «Վերջ տալ հայկական հարցին, վերջ տալ Հայերին»։

Բայց նոյն Կրիաժինը, երբ խօսքը կու գայ կը հասնի Քէմալականներու օրով կատարւած ջարդերուն, անմիջապէս կը փոխէ լեզուն եւ ջարդը կը կերպարանափոխուի քաղաքավարի ու քաղցրահնչիւն բառի մը, — տարագրութիւն։ Թիւ 10 ծանօթութիւնը նուիրուած է այդ բառին բացատրութեան, «որ տարագրութեան կը տրուի «ժամանակաւոր օրէնքի» հանգամանք»։

Խիղճը չի տանիր հայ բոլշեւիկին, որ ջարդ կ'անուանէ Իթթիհատականին ու Քէմալականին տուած բոլոր բացատրութիւնները հայկական տարագրութեան մասին։ Ու կը գրէ.

— «Յայտնի է, որ Հայերի եւ Յոյների մասսայական ջարդերը իթթիհատականներն սկսեցին եւ Քէմալականներն աւարտեցին։ Գուրկօ կրիաժինի լեզուն այստեղ կապւում է, նա սիրով դիմում է տիկին Գոլիսի վկայութիւններին Յոյների գազանութիւնների մասին, այսինքն՝ Թրքասիրական աղբիւրի, բայց մերժելով մերժում է Թուրքերի կատարած գազանութիւնների վկայութիւնները, որակելով նրանց հեղինակներին *Թրքատեացներ*»։

Բոլշեւիկ հրապարակագիրը Թրքատեաց կ'անուանէ Կլատսթոնը, որ Պուլկարական ջարդերը եւ արեւելեան խնդիրը գրքոյկով կը պահանջէր Թուրքերը վտարել Եւրոպայէն։ Թրքատեաց կ'անուանէ փրոֆէսէօր Ֆրիմէնը, որ Օսմանեան պետութիւնը Եւրոպայի մէջ գիրքով Թուրք կառավարութեան կուտար «կազմակերպուած թալանի սիստէմ»։ Եւ կը փնտռէ հայկական «չարաբաստիկ» հարցին մէջ օտար պատասխանատուութիւններ, ճիշդ ինչպէս Ալիքի իր մէկ գիրքով։ Մեր պատասխանատուութիւնը Թուրքիոյ փոխարէն։ Վերջապէս Թրքատեացութիւն կը փնտռէ անգլիական քաղաքական ղեկավար շրջանակներուն մէջ, որոնք կ'ընդվզին «աւարաւեան վիլայէթներու հայ բնակչութեան տարագրութեան» լուրը առնելով։

Այսպիսով, չուզեր լսել այդ «Թրքատեաց» քաղաքագէտներուն վկայութիւնները Թուրքերուն գազանութիւններուն մասին, զորս օրէնք կը համարի, իսկ Թրքասէր Գոլիսի վկայութիւնները Յոյներու «բարբարոսութիւններուն» մասին՝ արժանահաւատ եւ ստոյգ։

Հայ բոլշեւիկը, անուանեցէք զայն Զ., կ'ըմբոստանայ եւ «ուղղակի ապշած է մարդ», կը գրէ, խորհրդային փրոֆէսէօրի այսպիսի հաճոյակատարութիւնից Քէմալիստների հանդէպ»։

Բայց, ընթերցող, դեռ պահէ կարծիքդ հայ բոլշեւիկին եւ զայրոյթդ ռուս բոլշեւիկին հանդէպ։

ԲԱՂՀԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՁԳԱՑԱՐԱՆՔՈՎ

Գ.

ՕՐՀՆԵԱ՜Լ ԸԼԼԱՔ, ՈՏՔԵՐՍ

Կ'օրհնեմ ու կը գովեմ ձեզ, իմ թանկագի՛ն ոտքերս։

Ես ձեզ լքեցի իմ գիւղիս կապոյտ սահմաններուն վրայ, երբ հեռացայ բնութենէն ու մտայ քաղաքակրթութեան կեղծ աշխարհը։ Ու դուք, այսօր, նորէ՛ն կը վերադառնաք ինծի, կրկնելու համար յոգնած մարմինս ու ծանրացած գանկս։ Կը ճանչնա՛մ ձեզ, իմ այծի՛ ոտքերս, ու կը հրճուիմ՝ ձեր քայլերուն մէջ տեսնելով իմ պատանեկութիւնս որ կը հալածէր բազերը ձորերուն մէջ, կաքաւները թուփերուն տակ եւ արագիլները կը քշէր կալերուն եզերքէն։ Այն ատեն թեթե՛ւ էր մարմինս, եւ գանկիս մէջ չկայի՛ն ծանր մտքեր։ Դուք կ'ոստոստէիք արեւին տակ, առուէ մը անցնելու ատեն՝ եօթն անգամ կը ցատկէիք վրայէն, երբեք կամուրջներուն պէտք չէիք ընելով, վարտիքը կը հանէիք ու ջուրը կը մտնէիք։

Հապա զուարթութեան պատմութիւննե՛րը։ Թռչնորսել կ'երթայիք բունկալները, եւ եթէ պառաւ կին մը ձայնը արձակէր, ցանկապատ-պարսպէք. ձոր-անտառ մէկ գիծով կը կտրէիք ու կը կորսուէիք։ Անշուշտ հաւկիթ մը թաքնելու համար չէր, այլ ցոյց տալու համար թէ լաւ կը վազէք եւ ոչ ոք կրնայ բռնել ձեզ։

Հիմա, սիրելի՛ ոտքերս, երբ այլեւս յոգնած է մարմինս, եւ ի՛նչպէս չուրախանամ, ի՛նչպէս չերերկրիմ, ի՛նչպէս չհրճուիմ տեսնելով ձեր վերադարձը։ Դուք զիս պատանի կը դարձնէք նորէն, եւ իմ մէջս կ'արթնցնէք հին փափաքներ ցատկելու փուշին վրայէն, եւ կարճի՛կ ժամ մինչ գիտէ թէ ի՛նչպէս։ Ինկօք ինկօք, այգին մէջ իր հաւէն քաղած պտուղը, յանկարծ խենթ փափաքը կ'ունենայի մէկ ոստումով հասնելու իր աշխեր։ Լեղի պտուղ կ'ըլլար խեղճը, կարծելով թէ երկինքէն սատանայ մը ինկաւ աշխեր։

Ձերն եմ հիմա, իմ խենթո՛ւկ ոտքերս։ Ըրէք ինչ որ կ'ուզէք։ Ցատկեցէք, խաղացէք, վազեցէք, ես դաշտ եմ ձեզ,— բարի՛ եմ ըրեր,— գտնելու համար ձեզ։ Բերէք ինծի իմ հի՛ն պատանեկութիւնս, կոլոշ կոլոշ տա՛ք քրտինքս, թող անգա՛մ մըն ալ բարկ արեւին տակ հովը երգէ ականջիս մէջ։ Նետեցէք զիս բլուրն ի վար, բլուրն ի վեր, ծառերէն վար, թուփերուն մէջ, եւ թող ուղտափուշը խայթէ գարշապարս, մորմենին ճանկէ սրունքներս, ի՛նչ փոյթ, անո՛ւշ է կսկիծը, որ ազի քրտինքը կը պատճառէ արեան թելին վրայ։ Օ՛, այդ կսկիծը ինծի պիտի յիշեցնէ պատանեկութեանս կսկիծները։ Տուէ՛ք, ինծի՛ տուէք հին կսկիծներս, իմ հի՛ն օրերս։

Ես, այսօր, իմ փոշո՛տ ոտքերս, ձեզի՛ կը յանձնեմ այս տակառը, որ մարմինս կը կոչուի, եւ այս դաշխուրանը, որ գանկս կը կոչուի։ Լեցո՛ւն է մարմինս եւ լի՛ է դաշխուրանը, բայց պարպող չկայ։ Մեզ հանեցին երկիրէ երկիր, եւ ես հագիս դաշխուրանը լեցուցի հիւթովը բոլոր այն ծաղիկներուն, զորս կ'ընտրէի ճամբուս վրայ։ Ձեւարհեցայ թէ որո՛ւ համար կը լեցնեմ, եւ չանդրադարձա՛յ, աւա՜ղ, թէ երբ լեցուած անօթը չի պարպուիր, բաւ կը պատճառէ աժանին։

Ոտքե՛րս, ոտքե՛րս, լսեցէ՛ք զիս, լա՛ւ կու գայ՝ երբ կը մտածեմ թէ ի՛նչ արժեց այս մեր պտոյտը երկիրէ երկիր, այս ծաղկաքաղը պարտէզէ պարտէզ։ Եւ աղաչանքով ու պաղատանքով կ'ըսեմ ձեզի.— Պարպեցէ՛ք զիս, պարպեցէ՛ք հոգիիս բեռը, հովի՛ն տուէք սարվածս, մոռցուցէ՛ք այլեւս թէ ես մտաւորական մըն եմ։ Ես, Արմաշցի Շաւարշ, գիւղացի տղայ, առնելով կ'առնեմ քաղաքակրթութիւնը, որուն ծոցը նետուեցայ անտուն անտէր թափառականի մը պէս։ Ու կ'ատուածացնեմ ու կը գովաբանե՛մ ձեզ, ծառի պէս աճա՛ծ ոտքերս։

Օրհնեա՜լ ըլլաք, թանկագի՛ն ոտքերս։

ԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ.

Սէն Թ'Անթուանի անտառը։

Որբերը այնտեղ դաշտային զբօսանք մը պիտի կատարեն այսօր։ Ու հանրակառքով կը բարձրանանք Մարսիլիոյ հիւսիսային բարձունքը, որ հետզհետէ քարքարուտ կը դառնայ, ժայռի կը փոխուի եւ, ստեղծելով Միջերկրականին հրուանդան մը կը կազմէ։

Փոքրիկ ու սիրուն ապարանքներու մէջէն, որոնք կը խեղդուին սալոր, ծիրանի եւ կեռասի կանանչ ճիւղերուն մէջ, կը հասնինք անտառին բերանը։ Դէպի հիւսիս, ծովի գոյն ծառերու մէջէն կը տեսնուի սպիտակ տուներու շարք մը,— Սէն Թ'Անթուանի գիւղն է այդ, ուր կը բնակին նաեւ Հայեր։ Գեղեցիկ է դիրքը, որ կը նայի ծովին կապոյտին ու Մարսիլիոյ կարմիր կղմինտրներուն։

Մեր առջեւը եղեւիններ, բեւեկններ, շոճիներ եւ փիճիներ, բոլորը խիժաբեր ծառեր,— անտառին բերանն ենք արդէն։ Գետինը ծածկուած է փշակաղնիի թուփերով, մոշայով, դաղձով ու կոճռով։ Մանաւանդ ծառերը, որ, հակառակ իր կանանչութեան, կատաղութեամբ կը վառի՝ երբ փուշը նետես, իր նուրբ փուշերը տարածած է ամէն կողմ։ Կարծես գետինը առեղ են փռեր։ Վա՜յ քեզի, եթէ գետին ինկար։ Բարեբախտաբար այնքան կարճ եւ բարակ են այդ առեղները, որ արիւն չեն հաներ։ Փորձը տեսայ։

Կ'առաջանանք անտառին մէջ։ Խումբ մը չափահաս որբեր լռ՛ւտ կ'աշխատին ծառի մը տակ։— Նախաճաշ կը պատրաստեն,— եւ ուրիշ խումբ մը «ցատկէ-պառկէ» կը խաղայ անդին, ղեկավարութեամբ «Ջինացիին», — ընկեր մը, որ չինական աչքեր ունի։

Կը ծանօթացնեն,— մէկը «հայրիկ» է եղած, ճաշի, ջուրի, նստելիք տեղի մասին հրամաններ կ'արձակէ, միւսը՝ տանտիկին, որ ճաշը կը պատրաստէ։

«Հայրիկը» հրաման ըրաւ նստիլ ու նախաճաշ ընել։

Խիժաբեր ծառերուն բոյրը եւ առաւօտեան թարմ օդը կը գրգռեն ախորժակս ու կը նստիմ ծալապատիկ։ Ժիժիներ, իրենց ձայնը ձգեր են ամբողջ անտառին մէջ, ձայն մը որ կարծես կը ողողէ բոլոր ծառերը։ Արեւը ոսկիի եւ արծաթի հանքեր կը բանայ անդին, չոր հողին մէջ, վարը, Միջերկրականի կապոյտ մելանը, եւ եզերքներուն վրայ փրփուրը, որ աղաւնիի պէս կը թռչկոտի։

— Կե՛ր, կը պոռան ինծի։

Կերայ եւ հիմա պէտք է մարսել։ «Ցատկէ պառկէ», «գնդակ», «բերդ», «բազդեկալան» եւ դեռ ի՛նչ խաղեր։ Կ'իյնանք, կ'ելլենք, կը գլորինք։ Փուշին կը ծակէ դէմքս, եւ հողի համ կը զգամ շրթներուս վրայ։ Ափերս կը կսկծան, երեսս կ'այրի, սրունքներս կ'առնուին կոճղերին փուշերէն։ Բայց երջանի՛կ եմ, եւ միտքովս կ'օրհնեմ ոտքերս, որ յոգնիլ չեն գիտեր այսօր։

Կէսօրին, ճաշին վրայէն, առատ պտուղով փորս թագաւորի պարտէզի պէս լեցնելէ յետոյ, տեսայ որ նոր խումբեր կը հասնին մեր զբօսավայրը։

Խումբ մը որբեր կը հեռանան մեզմէ եւ քիչ յետոյ ծառերուն ետեւէն կը լսենք ատրճանակի ձայներ։ Ինծի լուր տուին, որ նոր գնուած ատրճանակ մը կը փորձեն թէ որքա՛ն կը ծակէ։ Կը կանչենք այդ յիմարները։ Նոր խաղ մը խաղանք։

Բեւեկնիները, զորոգանակ մը վիրաւորած է, արցունք կը թափեն խիժամաններ մէջ, որ փակցուած է վէրքին վրայ։ Հովը աշխարժ կ'անցնի եւ դէպի ծով կը վազէ։ Ժիժիները դեռ կը աղոցեն։

Խաղը տաք է։ Ցառաջի գործակալը, Ծերիկը եւս, իր կինը եւ զաւակները շուքին մէջ ձգած, կը խաղայ մեզի հետ։ Մեզ տեսնող պառաւն իսկ այդ պահուն երիտասարդ կը դառնայ։ Փուշերուն մէջ կ'իյնանք ու կը տապլտկինք։ Ափսո՜ս, մե՛նք յաղթուեցանք նորէն։ Որովհետեւ ոչ մէկը կը հետեւէր խաղին հրամանատարին, որը կը գործէր անկախ, կարգապահական ոգին ինչպէս սովորութիւն է կայն, կը մտածեմ, երբ բանդը սորվի վերջապէս գանդել ղեկավարի մը, պիտի կրնայ ուրանալ կը բերէ անոր։

Դեռ շա՛տ երիտասարդ Տե՛ս, թարմութիւնը ի՛նչ յորդի անոր շարժումներէն պահ մը թմբիս ու կեն տուած մը կը կատարէ ցատկէ վրայէդ, ճիշդ ես՝ իմ մամիկիս վրայէն։

— Հեծնա՛նք մեր նժ հին վրայ, որ սորվի թէ ւեր միայն հրամայել ցատկե՛լ...։

Ու կը ցատկեն, կը

Ու կը ցատկենք, կը կենք։

Իրիկունը, երբ լոյսը տեղ պառաւ կը վառին մէջ կ'իջնենք հանդար յամր, առանց կարծես թիւն զգալու։ Միայն որ ափերուս մէջ մ մեան, իրենց կսկիծին ծի կը բերեն պատանեկ յիշատակները։ Ու ես կը քալեմ գիւղիս ճամբ մէջէն դէպի հայրենի հաւատացէք, այն պատ որ, քիչ յետոյ, իրիկու թին, տանս դրանը պիտի նեմ, մայրս պիտի ել պիտի նեղանայ ուշանալ մար, իսկ կատուս պիտի ուսերուս, սիրելու համար եւ իր մուշտակը օծանել քսելու համար վէրքեր յոգնութիւն, օ՜ յոգնութի քա՛ն անուշ յիշատակներ թնցնես, թմրեցնելով ու տանելով զիս....

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐ

ՀԱՅՐԵՆԻ ԿԱՐՕՏ

Անհունի մէկ բարկ հիւլէն, վայրկեանն եմ,
Անթաղ յուշերու յոյզի ովկէանն եմ։

*
* *

Հայրենի բոյնէ սեւ ծիծառ մ'ունիմ,
Սրտէս կտուցին՝ վարդ պատառ մ'ունիմ...

Ջէ՞ որ տրոփի կարօտ հիւղ մ'ունիմ...
Ա՜խ, իմ աշխարհիս դրախտ գիւղ մ'ունիմ։

Հոգիս՝ ե՛րգ մ'անհուն, մօր պատկե՛ր ունիմ...
Ա՜խ, այն «մայր» սիրոյն բիւր տաղե՛ր ունիմ։

Գոմբս խոպան է, ջերմ կարօ՜տն ունիմ,
Ա՜խ, գառնուկներուս շունչին հո՛տն ունիմ։

Գորտի օրօրին տենչ գիշե՛ր ունիմ,
Գարնան կարկաչէն սէր— յուշե՛ր ունիմ...։

Ողբերգու հաւքով քարտի ծառ ունիմ,
Արարչի հէքեաթ սրտի պար ունիմ...։

Առինքնող երկնիս շունչէն շունչ ունիմ,
Հայ Աստուածներուս հունչէն հունչ ունիմ։

*
* *

Ախոռ մը ունիմ՝ փնչոցն էր հրզօր,
Ա՜խ, ան օճախիս հեւքն էր դարաւոր,

Առուս շարունակ մեր տան քովն ի վար
կ'երգէր պապերուս հին երգն ու կ'երթար...։

Մեր գոռ գետի գիրկն աթեղ ամէն հեղ
կը զգայի պապուս սրտի զա՛րկն ուժեղ։

Լուսինն հայ դէմքո՛վ կը ծագէր գիշեր,
Անոր լոյս — ակնէն Աստուած կը նայէր...։

Ընկերնե՛րս, տաղե՛րս, խաղեր բազմազան
Ո՛հ, յիշատակներ՝ սուրբերո՛ւ նըման...։

Մեր ժամու կուշտի հողին անըասիր,
Մերկ ոսկորներուն դո՛ղն եմ տարագիր...։

Հալէպ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏՕՆՃՕՅ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒ

ժամանակաւորապէս, թական աղբիւրներու չգո պատճառաւ, գաղրեցա նիստանի Հնագիտական ները, զորս կը ղեկավարէ թու։ Ֆրանսական կրթա արտաքին նախարարութ նիւթապէս կը քաջալերէ պեղումները, որոնք երբ րեն փաստերը հրաշալի մը։ Ողջարեւ գլուխներ ներ կան, որ կը մրցին արձաններու հետ։

ԱՅՍՕՐ

ԽՕՍՔԻՆ ԿԱՐԾԸ

Ռամկավարներու Փարիզի թերթը, գրեթէ միշտ, սահելով քննութեան նիւթ կազմող հանրային եւ ազգային կարեւոր խնդիրներու վրայէն, փոխանակ տրուած հարցերուն պատասխանելու, լրագրական անպարագութեամբ մը, հարցումներ կ'ուղղէ մեզ, անպէտ յերիւրանքներով լեցնելով խմբագրական ընդարձակ սիւնակները:

«Յառաջ» չստացած մեր առաջին հարցումին պատասխանը, (յուլիս 25) ստիպուած եղանք դիմել սա երկրորդ հարցումին, որ կը յուսանք թէ պիտի չարժանանայ առաջինին բախտին:

Արդ, որպէս զի ռամկավար պաշտօնական օրգանը շատ չյուսայ ու սպասէ, պարտաւոր կը զգանք յայտնելու թէ իր բոլոր հարցումները պիտի արժանանան առաջինին բախտին:

Որովհետեւ,

Նախ, մենք ամէն օր կը քննենք ազգային եւ հանրային, կարեւոր խնդիրները եւ կուտանք այդ հարցերու (ոչ թէ հարցում) պատասխանները: Կամաւոր կոյրերը ակամայ կոյրերէն աւելի կոյր են, մէկ պակասութիւն ալ աւելի.— անոնց սիրտն ու միտքն ալ բթացած է:

Երկրորդ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գործով եւ կենդանի օրինակներով պատասխանը տուած է եւ կուտայ հայկական կենսական խնդիրներուն: Անոր սկզբունքները անցեալ ամբողջ գործունէութիւնը եւ պատմութիւնը հրապարակի վրայ են, ուղիղ ճանապարհով եւ պայծառ քաղաքական դիմագիծով:

Երրորդ, ռամկավարները կուսակցութիւն մը ըլլալէ դադրած են (եթէ անցեալի մէջ էին), վերածուելով անլուրջ ու անպատասխանատու արհամարհելի խմբակի մը, որ բամբասանքներով եւ զրպարտութիւններով կը զբաղի, քաղաքական ծրագրէ եւ գործունէութենէ զուրկ է, սակայն, հայ հանրային կեանքը կը թունաւորէ, գիտելով ամէն տեսակ բացասական միջոցներու, եւ այս պարագային՝ անխտիր:

Եթէ մէկը կայ որ պարտաւոր է հանրութեան առջեւ իր գոյութիւնը արդարացնելու եւ ժամէ կեանքը լուսաբանելու, այդ ալ ռամկավար խմբակն է:

Չորրորդ, անձնապէս ինձ ուղղուած (փետրուարեան ապստամբութեան առթիւ ուշադրութեան անարժան կը նկատեմ, ու կարծեմ թէ իմ բոլոր ընկերները ալ այդպէս վարուելու ստիպուած են: Այլապէս Դաշնակցական ղեկավարներն ամէն գործ մէկ կողմ պիտի դնէին եւ զբաղուէին զրպարտութիւնները հերքելով, կամ ամենօրեայ ցեխարձակումներէ պաշտպանուելով: Մեր հակառակորդի բուն գործը խռովանքն է: Մարդիկ միայն «ղուռնա» գիտեն փչել: Ապարդիւն աշխատանք մըն է անոնցմէ պահանջել այլ նուագ նուագելու հայ «ղուռնա»յի անհաճելի ձայնն է որ պիտի լսենք:

Ուրեմն,

Եթէ ռամկավարները կարող են եւ պատասխանիչ, թող իրենց կողերը պաշտպանեն քաղաքական կեանքի անողոք հարուածներուն դէմ: Իսկ եթէ այդքան ժըն ալ պարկեշտութիւն չպիտի ունենան, թող շարունակեն բամբասել, խեղաթիւրել եւ հայ մթնոլորտը աղտոտել (ժամանակաւորէն):

Վե՞րջը: Անտարակոյս, իրենց ստեղծած գարշելի մթնոլորտին մէջ պիտի խեղդուին անփառունակ, ծիծաղելի դառնալէն յետոյ:

Այսքան միայն, սրտցաւօրէն:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ
ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Աքերյի երեսփոխան Մահմուտ Էսատ, «Միլլիէթ»ի մէջ խօսելով Թուրքօ-պարսիկ յարաբերութեանց մասին, կը շեշտէ —

«Թուրքօ-պարսիկ յարաբերութիւնները շատ ուշագրաւ եւ հետաքրքրական փուլի մը մէջ կը գտնուին: Եւ յարաբերութեանց ապագայ ձեւը կախուած է այն ընթացքէն, զոր առաջիկայ միջոցին բռնէ Պարսկաստան: Ընդհանրապէս անշուշտ գիտենք որ Պարսկաստան ստիպուած է բոլորովին տարբեր ընթացք մը բռնել այն դիրքէն, զոր բռնեց վերջին դէպքերու առթիւ:

Սա որոշ է որ, Թուրք եւ պարսիկ սահմանը չի կրնար մնալ ներկայ վիճակին մէջ: Սահմանի խնդրին լուծումը կենսական կարեւորութիւն ունի Թուրքիոյ համար: Ռ. յարաբերութեան՝ Պարսկաստանի հետ բնական յարաբերութիւն մշակելն իսկ դժուար է: Պարսկական կողմի մեր սահմանին վրայ ապահովութիւն չկայ, եւ ստիպուած ենք ամէն տեսակ դաւ սպասել այդ կողմէն: Պաշտօնական Պարսկաստանի այն տարբերութիւնը թէ ինք լուր չունի կատարուած յարձակումներէն եւ հետեւաբար որ եւ է պատասխանատուութիւն չի ստանձներ, գոհ ըլլալ մեզ չէ: Զանոնք չխափանել արգիլելն ալ աւելի դատւան մըն է: Այս պարագային, յարձակում կրող երկիրը ստիպուած է ինքնին պաշտպանել իր սահմանին ապահովութիւնը: Արդեօք Թուրք հանրապետութիւնը անձամբ պաշտպանելու պիտի ըլլէ՞ իր սահմաններուն ապահովութիւնը: Կարելի չէ տարակուսիլ այս մասին: Ըստ էթ փաշայի ըսածին պէս՝ «Շատ սխալ է կարծել թէ երբ երկիրը օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան հարկին առջեւ գտնուի, չպիտի քաշուի հարկ եղածը ընելէ»:

Ի՞նչ կ'ըսէ «Ջիւմհուրիէթ»

Յունուս Նատի այս երեք հաւանական մասերու կը բաժնէ Պարսկաստանի պատասխանատուութիւնը:

1 — Անզգուշութիւնը պատրաստ եւ վարած է:

2 — Թոյլտու գտնուած է աւազակներու հանդէպ:

3 — Անկարող է արգիլել աւազակութիւնը:

Կարելի չէ ծանրանալ առաջին հաւանականութեան վրայ, որովհետեւ երբ համոզուինք ատոր, այնատեն մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ ո՛չ թէ զսպել աւազակները, այլ փոխադարձել թշնամութիւնը: Այն ատեն, ծանուցագրի փոխարէն զէնքի դիմում կ'ըլլայ:

Երրորդ հաւանականութիւնն ալ անտեղի է, որովհետեւ այս պարագային մեզի կը մնայ այլ եւս աւազակները փնտռել եւ զսպել հոն ուր անոնք կը գտնուին: Կը մնայ ուրեմն երկրորդ պարագան, թէ Պարսկաստան թոյլտու գտնուած է աւազակներու հանդէպ:

Ինչպէս շեշտեց Ըստէթ փաշա, այս թոյլտուութիւնը բնաւ ներելի չէ, քանի որ կը վտանգէ մեր սահմաններու ապահովութիւնը: Եւ այս կէտին մէջ մեր դէմը ոչ միայն Պարսկաստան, այլ ամբողջ աշխարհն ալ եթէ ըլլէ, մեր հայրենասիրական պարտականութիւնը պիտի կատարենք, առանց ուշք անգամ քթթելու: Եթէ Պարսկաստան թոյլտու գտնուի աւազակներու հանդէպ, առիթ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ թշնամութիւն.

Կը կարծենք թէ այս կէտը որոշակի պարզուած է մեր ծանուցագրին մէջ: Արդէն, վարչապետին ճառը տեսակ մը բերանացի ծանուցագիր էր:

Պարսկաստանի համար մէկ ելք կայ,— արգիլել աւազակներու գործողութիւնը իր հողին վրայ եւ եթէ իր ուժերը չեն ներեր, միայն այս պարագային յառաջ ըլլալու պայմանաւ, գործակցութիւն մը ընդունիլ եւ նոյնիսկ մեզի առաջարկել եւ մեզմէ խնդրել պէտք է:

Լուսաբանութեան պէտքը

Քրտական շարժման անդրադառնալով Թրքական «Եարըն» թերթը խմբագրականով մը կը շեշտէ լուսաբանութեան պէտքը, գիտել տալով թէ «Պոլսոյ թերթերու մէջ հրատարակուած հակասական տեղեկութիւնները պատճառ կ'ըլլան որ ընթերցողներ ծագին եւ ժողովուրդը հեռանայ ճշմարտութիւններէ»:

«Արեւելեան սահմանի դէպքը ի՞նչ փուլերէ կ'անցնի, կառավարութիւնը մինչեւ հիմա մէկ դեկոյց հրատարակեց, որով կը հաղորդէր թէ վերջ գտած է շարժումը: Բայց յաջորդ օրերուն, անպաշտօն հրատարակութիւններով նոր շարժում մը առջեւ գտնուեցան եւ այդ կարգի լուրերը դեռ կը շարունակուին: Կը տեսնուի որ օրերէ ի վեր ժողովուրդը անտեղեակ կը մնայ իրականութենէն եւ խնդրին իրական վիճակէն»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈՇԻԻՆ ԴԷՄ

Այս օրերուս սարսափելի տաք կ'ընէ Երեւանի մէջ: Եւ ահա փոշիի հարց մը: Ակադեմիկոս Ա. Թամանեան յօդուածով մը («Խորհ. Հայաստան», 24 յուլիս) կը գանգատի այդ փոշիին համար:

Այդ փոշիին գլխաւոր աղբիւրն այն անապատն է, որ կը սկսի քաղաքին հիւսիսային սահմանէն եւ կը տարածուի մինչեւ Քանաքեռ, մօտ 7—8 քիլոմեթր լայնութեամբ, կազմելով կիսաշրջանակ մը (Արինջ, Աւան, եւն.)

Հիւսիսային հովերը, փոշին փչելով Երեւանի երեսին, դարձած են քաղաքին պատուհասը:

Փոշիի աղբիւրներ կը գտնուին նաեւ քաղաքին ներսը: Օրինակ, փողոցներուն սալայատակները չեն համապատասխաներ բանուկ երթեւեկին: Շուտով կը մաշին եւ ծածկուին փոշիով: Ու երբ կառքերը կ'անցնին, փոշիի ամպեր կը ձեւանան:

Աշխատանք կը թափուի նորոգել փողոցներուն յատակը, սակայն միշտ սովորութիւն է շինութեան նիւթերը լքել փողոցին մէջ՝ երբ աւարտած են այլեւս նորոգութիւնները: Ալլահվերդեան փողոցը տարիներէ ի վեր կը գտնուէր աննախանձելի վիճակի մը մէջ: Եւ վերջապէս նորոգեցին, երկու շաբաթ չանցած՝ նորէն քանդեցին, ջրմուղի խողովակ դնելու համար: Աւարտեցաւ այդ աշխատանքն ալ բայց ծածքին աւելորդ նիւթերը: Եւ կազմուեցաւ շերտ մը փոշի, ուր կը թաղուին անցորդներուն ոտքերը:

Ուրիշ յօդուածագիր մը եւս, գանգատելով փոշիէն, կը գրէ թէ Երեւանի փոշին կուգայ դուրսէն: Սայլերը գիւղերէն քաղաք մտնելով, Աբովեան, Նալբանդեան եւ Շահումեան փողոցներուն մէջ կը ձգեն տասը ցեխ, որ փոշիի կը վերածուի:

Շինութեանց ժամանակ եւս աշխատաւորները ուշադրութիւն չեն դարձներ եւ, ինչպէս Գնունի եւ Սունդուկեան փողոցներուն մէջ, շինութեան նիւթերը փոշի կը դառնան:

ԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի մէջ հիմնուեցաւ ընկերութիւն մը, որուն կ'անդամակցին թատերագիրները, երաժիշտները եւ շարժանկարիչները: Այս ընկերութիւնը կը կոչուի Համդրամկոմ. Նպատակն է պաշտպանել հեղինակներու նիւթական եւ իրաւական շահերը, շարունակել արուեստի որոշ ճիւղերու գործիչներու մշակոյթի աշխատանքները:

— Բագուի մէջ լոյս տեսաւ Ադրբէջանի Պրոլետ Գրողներու Միութեան հայկական հատուածին կողմէ գրական - գեղարուեստական ժողովածու մը, Նատրուան խմբագրով:

— Թիֆլիսի «Պրոլետար» թերթին խմբագրութիւնը լոյս ընծայեց «Վերելք» խորագրով ժողովածու մը, ուր կ'երեւին հայ նոր (բոլշեւիկ) գրողներուն գործերը իրենց լուսանկարներուն հետ:

— Վրաստանի Պրոլետ Գրողներու Միութեան հայկական հատուածը սկսած յաջորդաբար հրատարակել իր անդամներուն գործերը առանձին ժողովրդական հատորներու ձեւով: Այսպէս պիտի հրատարակուին Արազի, Մաղաթ Պետրոսեանի եւ ուրիշներու պատմուածքները:

Ի՞ՆՉ ԷՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ՊԱՏՃԱՌԸ

Ճիշդ 45 երկվայրկեանի մէջ, Իտալիոյ վերջին երկրաշարժին, Աւելլինօ քաղաքի նահանգին 161 գիւղերը քանդուեցան, իրենց փլատակներուն տակ թողլով 5000 էակներ, բացի 8000 զինուորներէ:

Պատմութեան մէջ անձանօթ Թոց աղէտ մըն էր, որ իր ծաւալով կը գերազանցէր 63 թուականին պատահած Փոմփէյիի կործանումը, կամ Միջին դարերն ագին, Վեսուվի 59 բորբոքումներուն տուած վնասները: Մասնագէտի մը կարծիքով սակայն, 23 յուլիսին պատահած երկրաշարժը իսկական երկրաշարժ մը չէ եւ իր պատճառներով շատ կը մօտենայ Հարաւ-Արեւմտեան Ֆրանսայի աղատամբներուն: Պատճառ՝ ընդերկրեայ ջուրերն են, որոնք իրենց շատ զօրեղ հոսանքով կը վերցնեն եւ կը ճեղքեն երկրին կեղեւը:

Ուրեմն, 1930ին այս ձախորդ տարուան մէջ, իտալական աղէտ մըն է որ կը կազմեն անընդհատաբար անձրեւներու հետեւանքով, երկրին երեսը հաւաքուած ջուրերը, որոնք ծծուելով կ'երթան կ'ուռեցնեն ընդերկրեայ հոսանքները:

Յաջորդ տարուան աղէտնե՞ր է ուրեմն որ կը պատրաստէ երկիրը:

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ
3700 ՍՊԱՆԵԱԼ
70 000 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ֆրանսայի Ընդհ. Ապահովութեան պաշտօնատունը վիճակագրութիւնը պատրաստեց 1929ի, Ֆրանսայի մէջ, ճամբու արկածներու հետեւանքով մեռնողներուն եւ վիրաւորներուն: Մէկ տարուան մէջ, վիրաւորուած են 70,000 եւ մեռած են 3717 անձեր: Վերջին վեց տարիներու ընթացքին, այս կերպով մեռնողներու թիւը կը հասնի 14,912ի:

Քննութիւնը երեւան բերաւ թէ մահացու արկածներէն 2115ին պատասխանատու են կառավարները (չափազանց արագութիւն, անխոհեմութիւն կամ անփորձութիւն, կանոնի դէմ դանդաղութիւն, անբաւարար կամ ընդհակառակն շլացնող լոյս, գինովութիւն, եւն.):

Ամէնէն աւելի արկածները պատահած են Սէնի նահանգին մէջ, կարգով կուգան Վէրսայլ, Փիրոնտ, Հիւսիսի, Մարսիլիոյ, Քօթ տ'Օրի եւ Հօ - Ռէնի նահանգները:

ՏԵՍԻՆՉԱՅՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ցեսինէն կը գրեն.—

Ցեսինի քաղաքապետը խստիւ կը յայտարարէ տեղւոյս հայ ծնողքներուն որ ամէն ուրբաթ օրեր տեղի ունեցող տօնավաճառի վայրը թոյլ չտան 12 տարեկանէ վար իրենց փոքրիկները, որոնք միշտ ենթակայ կ'ըլլան վտանգաւոր արկածներու, կառքերու եւ ինքնաշարժներու երթեւեկի ընթացքին: Մինչեւ հիմա նման օրինակներ շատ արձանագրուած ըլլալով, ասկէ վերջ՝ պատահելիք դէպքերու առթիւ քաղաքապետարանը ոչ մի պատասխանատուութիւն պիտի ստանձնէ:

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԿԱՌԱԽՈՒՄԲԻ ՎՐԱՅ «Մօրնինկ Փօսթ»ի Ռիկայէն հասած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Թվէրսկայայի մէջ, ուսանելիք փոխադրող կառախումբ մը յարձակման ենթարկուեցաւ, տեղին բնակիչներուն կողմէ, որոնց վրայ զինուորները կրակ բացին:

Կ'ըսուի թէ բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 69 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մենք գացինք անոր քով եւ [...] մնացինք երկու օր: Օսար կին մը իմացաւ մեր հոս ըլլալը: Իրիկուան եկան մեր քով քանի մը [...]ուլուրիկցի իշխաններ: Ես ստիպուեցայ նորէն հեռանալ: Ցագ[...]անցի Գասպարի Ալբէին ըսի. «Ջղայ, տեղ չկա՞յ, ինձ պահեսձ»: Ան տարաւ զիս Ցագմանքի մի [...]դքատ այրի կնոջ տուն:

Օր մը հոդ մնացի: Երկրորդ օրը եկաւ Հարսուց փօթէ-Գէվօն: [...]փօթէ Գէվօն ու եղբայրները [...]տուած էին Հարսուց Գասպարի [...]Աւէքի հետ: Գէվօն եկեր էր ինձ [...]անգատներ ընելու: Ես, քիչ մը [...]ըրդորեցի, ճանապարհ դրեցի: [...]ա ինծի դուրս կանչեց եւ ըսաւ.

— Անդրանիկ, հենց էսօր [...]պուն (ասկեար) պիտի գար Հարսուց, չգիտցայ ինչու համար չեկաւ:

— Ո՞րկից իմացար, — ըսի:

— Էն որ խոլէլի Աւգիմորը խորհուրդ ըրաւ ու կանչեց քանի մը իշխաններու, ես ալ հոն էի: Ինծի դուրս ըրին եւ ներսը խորհուրդ ըրին, որ տեւեց 3-4 ժամ: Հիւսնին ալ հոն էր, վերջը Հիւսնին թուղթը ձեռ քին ձի կը հեծնէր, ես տեսայ, եւ բարկացած ըսաւ. «Անդրանիկ, դու իմ մամոյ տուռ ըլլաս, եթէ անգամ մըն ալ աչքս քեզի դիպայ»:

Գէվօն գնաց: Քանի մը համակիր տասունցիներէն եւ հաւաքած էի մօտ 8 հոգի ալ եւ պահած էի Հլոզինք գէվօյի տուն, նոյ ժամանակուան համար: Երեկոյեան դէմ մութը չէր եղեր՝ Գէորգը եկեր էր վերին գիւղերէն Հլոզինք եւ լուր էր գրեր ինծի՝ «Ես գամ չէ նէ դուն կուգաս»: Ես եկայ, գացի անոր քով: Նա 40 հոգ եւել տուեր պատրաստեր էր:

— Ցղայ, ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ վերի կողմերը.— հարցուցի ես:

— Գործունեքս մը կայ, որ ես ալ չեմ հասկնար. կամ մեր վրայ պիտի գան, կամ Սպաղանաց վրայ:

— Եկածդ տանն Սպաղանց եկե՞ր ես:

— Հա՛, եկեր եմ:

— Պատուիրէ՞ր ես որ բառանան գիւղը:

— Հա՛: կանչեցի Մակարին, նրա եղբայր Խոչոյին, Պօղէին եղկարդաց Գօքոյին եւ պատուիրեցի, որ գիւղէն հեռանան, նրանք ալ խոստացան հեռանալ:

Այդ միջոցին արդէն մութ էր: Եկաւ կոչինքի Մկրօն քրտած:

— Մկրօ,— ըսի,— ո՞րկից կուգաս:

— Մղրու կուգամ:

— Ի՞նչ կայ, չկայ՛ խե՞ր է,

— Դու վալլա՞հ, պարօն, չգիտեմ. ինծի բարեկամ քիւրտ մը ունէի, պատահեցաւ հրացան ուսին ինծի եւ ըսաւ՝ «Մկրօ՛, բան մը ունիս, գնա՛ պահէ, ասկեար պիտի գայ»: Ըսի՝ «Ո՞ւր պիտի գայ ասկեարը»: Ըսաւ՝ «Ես ալ չգիտեմ ո՞րտեղի վրայ պիտի գայ»:

Մենք որոշ չափով հասկցանք որ էլի բան մը ըլլալու է: Հացերնիս վերցուցինք, գացինք Բիալլօ Գէվօյին հողը: Հոն կային քանի մը կասկածելի մարդիկ: Արանց առաջ գիտաժամբ խօսացինք Տռզա գնալու մասին: Մեր նպատակն էր Իշխնձոր գնալ:

Հիւանդ ըլլալուս համար խնդրեցի Գէորգին, որ ինծի քարի մը տակ դնէ ու ինքը երթայ, բայց նա չհամաձայնեց, ըսաւ.

— Կամ դուն ալ կուգաս, կամ ես ալ կը մնամ քովդ:

Վեր կեցանք, սկսանք քալել դէպի Իշխնձոր.

* *

Դէպի կապոյտ սարը կ'ելլէինք: Երկուգրրի աղբրին մնացեր էր 300 քայլ: Ես Գէորգին ըսի.

— Քանի մը անգամ ես էս աղբրի վրայ պառկեր եմ խմեցի քիւրտ կարաւաններ. մի լռեցէք, տե՛ս մարդ կայ չէ նէ չկայ:

— Դէ՛,— ըսաւ,— դուք նստէք էս քարի հովը, ես նայիմ:

Լուսնակ գիշեր էր: Մէկ էլ յանկարծ կապոյտ սարի գագաթէն քիւրտերէն պոռացին՝ «Քոլոր ալ եկեր էք»: Աղբրի վրայից պատասխանեցին՝ «Հրէ՛, հրէ՛, հրէ՛. բոլոր ալ եկեր ենք»: Էդ բոլէին աղբրի վրայ ինչպէս վիշապ մը շարժուեր, բոլորն ալ ոտքի ելան: Հոն կը գտնուէին 700 քիւրտ հրացանով:

— Կարաւան է, — ըսաւ Գէորգը:

— Ցղա՛յ, ասկեար է, — ըսի:

Չէ՛, կարաւան է,— ըսաւ,— երթա՛նք:

— Եթէ կարաւան է,— ըսի, — հապա կապոյտի գլուխը ինչո՞ւ մարդ պիտի լինէր եւ պոռար:

— Նա լրտես է, որ կարաւան անցնելու համար լրտեսէ:

— Խենթաց կարաւանը Ցալւորիկէն կը վերադառնայ. ասկեար է, որ հոդ մարդ կայնեցած է, պիտի վերադառնանք:

Անցանք Քարական Ակոսինքը, եկանք Հլոզինք եւ Ցալւորիկի մէջ գտնուած խուղը: Ցած թագնուելով, փորու վրայ գնալով հասանք Ցալւորիկի Մահրէ սարը:

Հոդ կը գտնուի այր մը, երբեմն յուլիս ամիսն ալ ձիւն կը գտնուի հոդ:

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ
բոլոր ընկերները ստիպողաբար

ՏԷՍԻՆ.— Հինգշաբթի: ժամը եւ ժողովի վայրը կը նշա. նակուին տեղւոյն վրայ:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ուրբաթ իրիկուն, ժամը եւ ժողովի վայրը տեղւոյն վրայ:

Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ-ի լիազօր-ներկայացուցիչը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ԱՌԹԻՒ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՌԱԶՄԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր ժամը 2.30էն 8. (Pline Stine)ի անտառին մէջ

Ֆոգեկառք' կառ-տուն նորէն ժամը 13.27 եւ 15.2ին եւ իջնել Առնուվիլ լէ կօնէս ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն։

Ճոխ պիւֆէ, կարելի է ճաշը միասին բերել:

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Օգոստոս 17ին Սարսէլի Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ խումբի դաշտահանդէսը:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՌԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Օ Գ Ո Ս Տ Ո Ս 2 4 Ի Ն

ՌՈՍՏՈՄԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԵՒ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄԸ ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
ԱՅՍՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Հաղորդկց. Թրամվ. 2 եւ 18 իջնել վերջաւորութիւն:
Առաջնորդներ կը սպասեն ժամը 10էն սկսեալ մինչեւ 3:

ՆՈՐ ԱՌԻԹ ՄԸ ԵՒՍ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳՈՐԾԸ
"ԻՄ ԳԻՐՔԸ", Բ. ՀԱՏՈՐ (ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ)

Տպագրութիւնը աւարտած չըլլալով, մինչեւ գրքին լոյս տեսնելը երկարաձգուած է երկու հատորներուն համար նշանակուած բացառիկ գինը 30 ՖՐԱՆՔ.

Գիրքը հրապարակ ելլելէն վերջ Ա. եւ Բ. հատորները առանձին պիտի ծախուին 20ական ֆրանքի.

Ուստի փութացէք օգտուիլ այս նոր առիթէն: Կանխիկ 30 ֆր. վճարողները պիտի ստանան երկու հատորը միասին: Գաւառէն եւ արտասահմանէն փոստի համար ղրկել 2 ֆր. աւելի:

դիմել հրատարակչին գրատուն Librairie H. SAMUEL, 51 Rue Monsieur-le-Prince, Paris (VIe), հեռաձայն՝ Danton 88-65, *Մեթրօ Օտէօն, ուր պիտի գտնէք ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳԻՐՔԵՐ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ վերջին կատարելագործութեամբ:* Տպագրական ամէն կարգի գործեր:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱՍԷՐ ՀԱՄԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի հայ տրամաթիք թատերախումբը իր երդ. թատերաշրջանի (1930 — 1931) բացումը կը կատարէ հանդիսաւոր կերպով Théâtre Albert Ierի մէջ 5 Հոկտեմբեր կիրակի օր (ցերեկոյթ եւ եկոյթ): կը ներկայացնէ առաջին անգամ փարիզի մէջ —Մօրիսեր մէթերլինկի MONNA-VANNA (Մօննա վաննա) պատմական գլուխ գործոցը 3 արար, արտօնութեամբ հեղինակներու ընկերութեան եւ Comédie Françaiseի տնօրէնութեան, թարգմանութիւն Յ. Նշանեանի. Մօննա վաննայի դերը պիտի կատարէ տիկին Սիրուհի Նշանեան որուն ի պատիւ պիտի տրուի այդ ներկայացումը. Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն.

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն որ հաճին նկատի առնել 5 Հոկտեմբերի թուականը.

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔԻ

Վաճառւ է *մեծ սենեակ մը, անկիւնը խոհանոց: Կազ, ջուր, ելեքտրականութիւն, տարեկան վարձք* 2200 fr. charge*ով միասին եւ փոքր* reprise *մը: Դիմել բացի կիրակիէ երեկոյները ժամը 7էն* 9, Navassartian, 37 rue Archerau, Métro Crimée.

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ-ԺԱՄԱԳՈՐԾ
Հ Ր Ա Չ Ս Ա Ր Գ Ի Ս Ե Ա Ն
Նախկին վարիչ հուշակաւոր ՕՄԷԿԱ ժամացոյցներուն ժընեւի գործարանին

261 Fbg. St. Martin, Paris (10): Մէթրօ՝ Louis Blanc եւ Jaurès. Հեռ. Nord 85—63 եւ 95—50: Հանրակառք՝ 5, 50, 51, 52, 21, 26, 29, Օթօպիւս՝ W. M.

Պատի եւ գրպանի ամէն տեսակ ժամացոյցներ, քարիլոններ, նշանտուքի, հարսնիքի մատանիներ եւ ամէն տեսակ ոսկի եւ արծաթ զարդեղէններ եւ թանկարժէք գոհարեղէններ: Ոսկերչութեան եւ ժամացոյցի վերաբերեալ խնամով նորոգութիւններ:

Նախքան ձեր գնումները այցելեցէք մեր խանութը:

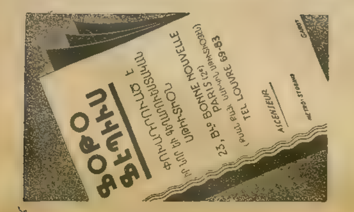

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ
8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE: *20 -37*

Կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւնները

Կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ: Կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12:

ALLO, ALLO
Tél. TRUDAINE 81 07
Այս է թիւը մեր թելէֆոնին
Ն Պ Ա Ր Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ Ա Տ Ո Ւ Ն
ՃԷՆԱՉԵԱՆ եւ ԳԱՍԱՆՃԵԱՆ
8, Rue de Chateaudun, PARIS (9e)
Métro Cadetի, Peletierի եւ Notre Dame de Loretteի խիստ մօտ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Littré 34—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE
Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ
29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վիրաբուժական հիւանդութիւններ: Ականջի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6, Աչքի, կոկորդի ու քիթի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3. ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ
96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով գործածուած արտաքին եւ կանանց մարթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութեանց (Ֆրանկայա, Բերմամիք.) եւ վարակի: Մասն. լաբորատուարս Ռենթկեն եւ արտաքին հիւանդութ. ամէն օր 9—12, 2—6 Կիրակի 9—12.*

BRASSERIE HAROLA
3 Rue la Vieuville
Place des Abbesses
Métro: Abbesses. Tél. Marc. 39-88
ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ
Պարահանդէսի, հացկերոյթի, երեկոյթներու եւ այլնի համար: Մասնաւոր գին Հայերու

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՓԼԱՔՆԵՐ   POLYDOR MARQUE DÉPOSÉE   ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՓԼԱՔՆԵՐ   Columbia

ODÉON Լ. ՆՇԱՆԵԱՆ COLUMBIA
56 RUE PIAT, PARIS (20e).   MÉTRO. BELLEVILLE
ԱՄԷՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՖՈՆՈՆԵՐ   ԿԱՆԽԻԿ ԵՒ ԱՊԱՌԻԿ
ԱՄԷՆ ԼԱՒ ՖՈՆՕ ԵՒ ՓԼԱՔ ՈՒՆԵՑՈՂ ՆՇԱՆԵԱՆԻ ՑԱՃԱԽՈՐԴՆ Է

Մ Օ Տ Ա Տ Ե Ն Է Ն ...

Այո՛ մէկ ամիսէն՝ մինչեւ որ հանրածանօթ ՃԱՇԱՐԱՆ ԼԻԼԱՆ աւարտէ իր աշխատութիւնները սրահը մեծցնելու արդէն սկսուած գործը. Ճաշարանը բաց է կիրակիները եւ տօն օրեր առ հասարակ:

Բոլոր անոնք՝ որոնք կ'ուզեն առանց courant d'air ենթարկուելու, պարկեշտ սպասարկութեամբ, բերնի համով հայկական եւ եւրոպական ճաշացուցակ մը վայելել անհաւատալի գիներով,

Թող հաճին դիմել ԼԻԼԱՅԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ 24 rue St. Lazare, Paris

24, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ԹԻՒԻՆ, 24

ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ՏՕՔԹ. Կ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ
ՋՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՄԻՆՉԵՒ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ
Villa «Ma Maison» Chemin des Sables Jean les-Pins (A. M.).

Գ. ՇԷՔԷՐԵԱՆ
Փաստաբան Պոլսոյ Պառոյէն, վաւերացեալ հաշուակալ, անդամ Société des Comptablesի (E. C. I.).
150 Rue du Fbg. St. Denis, Paris. Téléphone: Trudaine 76-42

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՄ այցելու համարակալութիւն փոքր ամսավճարով:

ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՄ Régistre du Commerce, Patente, Chiffre d'affairesի, Bénéfices Commerciauxի և Impôts sur le revenuի *գործողութիւնները:*

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄԵՄ ԵՒ ԿԸ ԼՈՒԾԵՄ

Կրնամ ձեզ չերծ պահել Chiffred'Affairesի *եւ* BénéficesCommerciauxի *տուրքերէն եթէ արհեստաւոր էք, զոր օրինակ* Lapidaire, Sertisseur, monteur de bijoux, lingère, *շապկագործ, ժամագործ, գերձակ, կօշկակար, սառղաձուգործ, ևւայլն, պայմանաւ որ ձեզմէ եւ ձեր ընտանիքի անդամներէն զատ միայն մէկ գործաւոր եւ մէկ* apprenti *ունենաք*

ՅԱՐԳԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ
Եթէ կ'ուզէք բերնի համով մաքուր եւ անպարտ սուրճ խմել, դիմեցէք հուշակաւոր

CAFÉ SULTANի
Մ. Թ Ո Ր Ո Ս (Բէժմակցի)
92 Rue d'Angoulème   Métro: Couronne, Tél. Ménil. 56—06

Ամենավերջին դրութեամբ մեքենաներով օժտուած մեր վաճառատան մէջ պատրաստուած սուրճը կը գոհացնէ ամէնէն նրբաճաշակները:

Ճոխ տեսակներ, գիները անմրցելի, փորձեցէք անգամ մը եւ պիտի տեսնէք տարբերութիւնը ձեր գործածած եւ մեր պատրաստած սուրճին: կ'ընդունինք ապսպրանքներ արտասահմանէն եւ գաւառներէն: փափաքողներու կը ղրկենք գիներու ցանկը: փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում:

ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱԿԱՆԵ
ԱՄՍԱՎՃԱՐՆԵՐՈՎ: Շոգեկառքով կամ հանրակառքով 15 — 30 վայրկեան, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Ամսավճար՝ սկսեալ *200* ֆրանք, տուներու կառուցում, վճարման մեծ դիւրութիւններ. 15 տարուան մէջ: 15 տարի տուները ազատ են տուրքէ, պատրաստի villaներ, նոր բնակարաններ գնելու կամ վարձելու համար, ամէն տեսակ գործողութիւններ, կալուածներու առ ու ծախ, գրաւ դնելու, ապահովագրութեան եւայլն:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ. Սկսուած է նոր հողաբաժիններու վաճառումը, Versaillesի մօտ Bois d'Arsyի մէջ 20 պատուած գեղեցիկ անտառով: Հաղորդակցութիւնը փոխադրութեան Gare Mont Parnasseէն ուղղակի, իսկ Gard Invalideէն եւ St. Lazareէն Versaillesի գիծով: Յեսնել կարելի է ամէն ինքնաշարժով՝ ձրի: Մանրամասնութիւններու համար դիմել

ՏԱՐԱՍՈՎ ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Գրասենեակը, 18 Rue Chaussé d'Antin, Métro Opéra Chaussé d'Aantin, ամէն օր ժամը *10—12* առաւօտները 4—7 կէսօրէ վերջ, կիրակի եւ տօն օրեր ժամը 10—1: Հեռախօս Provence *87—32 եւ 82—48.*

Տուներու շինութեան համար ձրի խորհրդակցութիւն մասնագէտ ճարտարապետի մը կողմէ Գ. եւ Տբ. օրերը ժամը ...

ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու, Պատուոյ Մէտայլ Ֆրանսայի Առողջ. Նախարարութենէն

Կ'ընդունի ամէն օր բացի Կիրակիէ-ը 10էն 12ը ժամադրութեամբ.

134 Rue Blomet, Ռէօնթկէնեան Հաստատութեան մէջ: Կը կատարէ ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie) գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան ճառագայթում (radiothérapie profonde), *ՏԻԱԹԵՐՄԻԻ բոլոր կիրառումները ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը որ բազմաթիւ հիւանդութեան դարմանման լաւագոյն ազդակներն են:*

Թոքախտաւորներու pneumothoraxի *գործողութիւն, ...*

Ջղային եւ Հոգեկան կարգ մը հիւանդութիւններու դէմ ... կան, քնէածական եւ Ֆոյէտեան մեթոտներ:

Որպէս ներքին հիւանդութեանց մասնագէտ, կ'այցելէ նաեւ հիւանդները:

Հասցէ՝ 134 Rue Blomet, Laboratoire de Radiologie. Métro Convention, Autob. X. եւ AG.

Հեռաձայն՝ Vaugirard 29—55, 47—86.

ՏՕՔԹ. Ա Ս Լ Ա Ն
38 Rue Rochechouart Մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J.

Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ *Աղիքի* հիւանդութիւններ, Յատուկ յարկաբաժին *Վեներական* եւ *Մորթի հիւանդութեանց* ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *կորի,* Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ Յօդացաւ:

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր

R A D I O - M E C A N I Q U E
Առանց ձեր գործը ձգելու, ապահովեցէք նոր շահ մը T. S. F.ի գործիքներ ծախելով ձեր ազատ ժամերուն

Դիմել՝ Radio-Mécanique, 56 Rue Corvisart, Paris (13) Մէթրօ՝ Corvisart.

ԿԱՐԱՍԻՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ
MAISON BOCCIO

Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում հրապարակի գինէն աժան: Կը ծախենք եւ կ'արտածենք ընկուզենի կաղնիէ, վարդենիէ, աքաժուէ եւ զանազան լաւ տեսակ փայտերէ շինուած՝ ննջասենեակի, ճաշասրահի, սալոնի, գրասենեակի պարզ եւ քանդակուած կարասիներ:

Նախքան ձեր գնումները դիմեցէք Գ. ԿԻՒՐԵՂ ԿԻՒՐԵՂԵԱՆի ժամը 8—12 եւ 1.30—7, Maison Boccio, 1 Passage Rauch, Paris. Մէթրօ՝ Bastille, Թռամ. 101, Հեռ. Roquette 62—38.

ՍԱՊՈՒՆՋԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Ա Ր Ա Ր Ա Տ
39 Rue de Trévise, Paris (9). Մէթրօ՝ Cadet, Tél. Prov. 05-...

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ
փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում:
Անպարտ եւ թարմ Ս Ո Ւ Ր Ճ
Ապրանքներուն ամէնէն լաւը՝ անմրցելի գիներով

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տարե.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 375 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
12
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

12 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1337

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զանազան տարաբերումներէ յետոյ, որոնք նոր կազմուած գաղութներու մէջ անխուսափելի էին, — Մարսէյլի գաղութը հետզհետէ մտաւ բնականոն հունի մը մէջ եւ ունեցաւ իր ազգային եւ կրթական գործունէութիւնը: Որքան ալ ուզենք ծանրանալ անցեալ տարիներու թերութիւններուն վրայ, որքան ալ անբարեացակամ մարդիկ մոռնան կատարուած գործերը եւ զբաղուին այն հակամարտութիւններով, որոնք տեղի ունեցած են այս գաղութին մէջ, դարձեալ անուրանալի փաստ մը կը մնայ այն որ Մարսէյլի գաղութին ատենանական կազմակերպումը, անոր կրթական ջանքերը, ազգային—հանրային կեանքի կանոնաւորումը անվիճելի դրական գործեր պիտի մնան, որոնք պիտի արձանագրուին գաղութին պատուին:

Անցեալ տարիներուն գործադրուած աշխատանքներուն այս անհրաժեշտ գնահատանքը տալով, ուրախալի երեւոյթ մը կը նկատենք այն որոշումը որ կայացուցած են ազգային մարմինները, նոր ընտրութիւններով վերանորոգելու տեղական ազգային օրէնսդիր ժողովը, որ հիմքն է ազգային վարչական մարմիններու: Այսպիսի հերթական ընտրութիւններու կանոնաւոր գործադրութիւնը ինքնին լաւագոյն ապացոյցն է թէ Մարսէյլի շրջանը կազմակերպուած գաղութ մըն է:

Մօտաւոր ընտրութիւնները, շրջանի քայքայման հետեւանքով չէ որ տեղի կ'ունենան, այլ ընդհակառակն, աւելի ամրացած, ու աւելի բնականոն դրութեան մը արտայայտութիւնն են: Այս իրողութիւնը նկատի առնելով, կը կարծենք թէ Մարսէյլի ազգային մարմինները, ինչպէս նաեւ զանազան հոսանքները ամէն ջանք պիտի թափեն հանրութիւնը լաւատես մտայնութեամբ մը կապելու ազգային հաստատութիւններուն հետ:

Հանրութեան լաւատեսութիւնը եւ հաւաքական հետաքրքրութիւն անհրաժեշտ են որպէսզի ազգային մարմինները զօրանան եւ բոլորին անվերապահ օժանդակութեամբ կատարեն իրենց պարտաւորութիւնները: Արդիւնաւոր աշխատանքի ամէնէն առաջին պայմանն է այս է:

Այս անհրաժեշտութենէն մեկնելով, մենք կը կարծենք թէ այս ընտրութիւններն իրենց հիմք պէտք է ունենան համերաշխութեան սկզբունքը: Մենք ընդառաջ երթալով համերաշխութեան սկզբունքին, կը փափաքինք որ ոչ միայն քաղաքական զանազան հոսանքները, այլ նաեւ հասարակութեան չէզոք տարրը կենդանի մասնակցութիւն մը բերեն ազգային կեանքին եւ իրենց հաւաքական ջանքերով ընթացք տան կրթական-մշակութային գործերուն: Կ'ուզենք որ համերաշխութեան սկզբունքը ապահովէ զանազան հոսանքներու եւ չէզոք տարրերու համար որոշ տեղեր երեսփոխանական ժողովին մէջ, համաձայն իրենց ուժին եւ կարեւորութեան, որքան կարելի է այն տեղ տալով ազգային այն տարրերուն, որոնք այս կամ այն կուսակցութեան պայքարներուն չեն խառնուած եւ կարող են անկախ կերպով նուիրուիլ ազգային մշակութային աշխատանքներուն:

Ուրախ ենք ըսելու որ արդէն Մարսէյլի մէջ համերաշխութեան եւ համագործակցութեան շուրջ նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծուած է եւ կազմուած է խառն ընտրական յանձնաժողով մը, որու գլխաւոր պարտաւորութիւնը պիտի ըլլայ օգոստոսի ընտրութիւնները կատարել համերաշխութեան հիմերու վրայ, բնական է փոխադարձ զիջումներով:

Արդ, հիմա, բոլոր պայմանները նպաստաւոր են լաւագոյն ընտրութիւնները կայացնելու եւ նոր թափ մը տալու Մարսէյլի գաղութին:

Ընտրութիւն կ'ուզէին, ընտրութեան հնարաւորութիւն տրուած է բոլորին:

Համերաշխութեան եւ համագործակցութեան շուրջ շատ կը խօսէին: Հիմա պաշտօնի վրայ եղող ազգային վարչութիւնը եւ մինչեւ հիմա մեծամասնութիւնը կազմող Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պատրաստ են եւ սրտանց կը փափաքին համերաշխութեան հիմերու վրայ բարձրացնել տեղական ազգային իշխանութիւնը:

Շատերը սուր պայքարներէն եւ կուսակցական անզիջող ոգիներէն դժգոհ էին: Ահա, մենք մեր կարգին, ընտրութիւններու նախօրեակին կը յայտարարենք որ բարեացակամութեամբ ձեռք կը կարկառենք բոլորին, որպէսզի հնարաւորութիւն տանք ամէնքին մասնակցելու հաւաքական աշխատանքին:

Ընտրական ձեւերը եւ փոխադարձ զիջումները տեղական նշանակութիւն ունին, որոնց շուրջ որեւէ համաձայնութիւն կարելի է գոյացնել:

Այս բոլորը, յոյս ունինք որ հիմնաւոր պիտի նկատուին բոլոր շահագրգռուողներու կողմէ եւ եթէ պէտք է խօսք մը աւելցնել համերաշխութեան սկզբունքը հիմնաւորելու, ապա, որովհետեւ մենք պիտի մատնանշենք հետեւեալ պարագան: Գաղութի ազգային հաստատութիւնները գերազանցապէս կրթական-մշակութային նպատակներ ունին եւ քաղաքական բնոյթ չեն կրեր: Եթէ պայքարները ներելի են քաղաքական գետնի վրայ, այս պարագային կը դառնան ոչ միայն աւելորդ, այլ վնասակար: Որովհետեւ կրթական գործը ամբողջ հանրութեան կը պատկանի, հանրութեան հաւաքական զոհողութեամբ կրնայ ապրիլ եւ հանրութեան հսկողութեամբ կը կանոնաւորուի: Ու այդ գործի շուրջ յամենայն դէպս մեծ տարակարծութիւններ չկան:

Եթէ զանազան տարրերը, այս բոլոր բարեացակամութիւններէն յետոյ, աւելորդ առարկութիւններով համերաշխութիւնը անգարեն, մենք այդ ընթացքը պիտի նկատենք պատրուակ մը խուսափելու զոհողութիւններէ եւ պարտականութիւններէ:

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (յուլիս 27).

— «Առաջին անգամն է երկրի մէջ Թուրքերը յաջողեցան հանրային կարծիք ստեղծել իրենց ի նպաստ Թրքական բռնակալութեան դէմ պայքարող ժողովուրդի մը ընդվզումին առթիւ. Առաջին անգամն է որ ամերիկեան մամուլը թրքական աղբիւրներէ միայն սնուեցաւ եւ լուսաբանուեցաւ Թուրքիոյ դէմ պայթած ապստամբական շարժումի մը մասին:

Պէտք է խոստովանիլ, որ Թուրքերը շատ վարպետ եւ լաւ կազմակերպուած եղանակով մը կրցան քրտական ներկայ ապստամբութիւնը ներկայացնել ամերիկեան ժողովուրդին ու կառավարութեան՝ իբրեւ յետադիմական եւ աւազակային շարժում մը, որ արժանի չէ երբեք քաղաքակիրթ ազգերու համակրանքին: Անպէս դուրս բերուեցաւ, որ իբր Քիւրտերը իրենց ազատութեան եւ անկախ Քիւրտիստանի համար չէ որ կը կռուին, այլ պարզապէս գործիք են հին, սուլթանական Թուրքիոյ շէրիաթճիական կողմնակիցներու ձեռքին՝ «նոր առաջադէմ» Թուրքիոյ իշխանութիւնը տապալելու համար: Անպէս դուրս բերուեցաւ, որ օտար պետութիւններ եւս՝ մութ նպատակներ հետապնդելով՝ մատ ունեցած են քրտական ապստամբութեան մէջ:

Դժբախտաբար, հասկնալի պատճառներով ուշացանք քրտ. կամ չէզոք աղբիւրներէ մանրամասն տեղեկութիւնները քիւրտ-թրքական կռիւներու բոլոր ելեւէջներու մասին: Եւ այսուհետեւ հազիւ թէ կարելի ըլլայ լիովին չէզոքացնել Թուրքերու կողմէ այս երկրի հանրային մտքին մէջ արդէն գործուած աւերը:

Ատիկա հարկաւ չի նշանակեր, որ պէտք չէ ամէն ջանք թափել, որպէս զի շուտով երեւան գայ ճշմարտութիւնը քիւրտ-թրքական կռիւներու բնոյթի եւ ընթացքի մասին եւ ըստ կարելւոյն շուտով գէթ չափով մը փարատին Թուրքերու տարածած սուտ լուրերը:

Ցաւալի է, որ, փոխանակ Թուրքերու մոլեցնող եւ վնասակար բրոբագանդին դէմ բուռն կերպով պայքարելու, այս երկրի մէջ կը գտնուին Հայեր, որոնք Թուրքերու յերիւրած սուտ կամ միակողմանի տեղեկութիւնները կ'ընդունին իբրեւ ճշմարտութիւն եւ մինչեւ անգամ չեն քաշուիր պախարակելու եւ ծաղրելու Քիւրտերուն հանդէպ համակրական վերաբերում ցոյց տուող հայ թերթերը:

Այսպիսի դիրք բռնած է, «Հ. Կոչնակ» շաբաթաթերթը, որ ջանք կը թափէ իր վերջին (26 յուլիս) թիւին մէջ հայ ժողովուրդի համար վնասակար գործ մը նկատել քրտական ներկայ կռիւը Թուրքերուն դէմ: Այդ թերթի խմբագիրները, ըստ երեւոյթին, տակաւին չեն հասկցած շատ տարրական բան մը, զոր հայ զանգուածը բնազդով իսկ կը հասկնայ. այն է, որ Թուրքերու գլխուն իջած ամէն հարուած օգտակար է հայկական դատին համար, եթէ նոյնիսկ այդ հարուածը հասցնողները Քիւրտերն են:

Ոչինչ կայ զարմանալի, որ Թուրքերը մեծ ճիգեր կը թափեն ամերիկեան ժողովրդին ներշնչելու իրենց տեսակէտները Թուրքիոյ դէմ ուղղուած շարժումներու մասին: Զարմանալի է սակայն, որ Հայերու մէջէն կ'ելլեն մարդիկ, որոնք «Հ. Կոչնակ»ի խմբագիրներուն նման թրքական տեսակէտները կ'իւրացնեն եւ թրքական ակնոցներով կը նային քրտական շարժման վրայ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Թուրքեւպարսիկ յարաբերութիւնները

ԾԱՅՐ ԱՍՏԻՃԱՆ ԿԸ ԶԳՏԻՆ

Էնկիւրիէն առնուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Թուրքեւպարսիկ յարաբերութիւնները չափազանց ձգտուն վիճակ մը ունին: Քրտական ըմբոստութիւնը զսպելու պատրուակով, Թուրքիոյ կողմէ պարսկական սահմանագլուխի ռմբակոծման դէմ՝ Պարսկաստանի բողոքը յանձնուեցաւ Էնկիւրիի կառավարութեան: Թուրքիա դիմեր էր այդ միջոցին, յաւակնելով թէ իրաւունք ունի գրաւելու պարսկական սահմանագլուխին վրայ՝ Արարատեան շրջանը, պատճառելով որ սահմանագլուխի սրբագրում մը կատարուի:

Պարսկաստան կը մերժէ Թուրքիոյ յաւակնութիւնները և կը բողոքէ սահմանային ռմբարկումներուն դէմ:

Թուրք վարչապետը Ըսմէթ փաշա ստիպուեցաւ ընդհատել իր արձակուրդը եւ վերադառնալ Էնկիւրի, ուր ընդհ. սպայակոյտին և դահլիճին հետ խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ:

Ներկայիս թրքական ուժերը կը գտնուին պարսիկ սահմանագլուխին վրայ, եւ կ'երեւի, հրաման առած են առանց այլեւայլի գրաւել վիճելի հողամասերը:

Կը կարծուի թէ Պարսկաստան որեւէ զինեալ ընդդիմութիւն չպիտի փորձէ և միայն պիտի գոհանայ դիմում կատարելով Ազգերու Դաշնակցութեան:

Էնկիւրիի խորհրդային դեսպանը իրար անցած է իբր հաշտարար՝ միջնորդելու եւ առաջարկելու որ Արարատեան շրջանի պարսկական հողամասը ձգուի Թուրքիոյ, փոխարէն Պարսկաստանի տալով դէպի հարաւ հողամասեր:

ՋԱՐԴ ՉԷ ԱՅԼ...

Առանց մեկնաբանութեան, տուրքը կուտանք թրքական հեռագիր մը Էնկիւրիէն.—

ԷՆԿԻՒՐԻ, (Փ.).— Կարգ մը օտար թերթեր, որոնք «Արեւելքի մէջ ջարդ կայ» ըսելով կ'ուզեն Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել, կ'երեւի թէ ամէնէն հաւատարիմ ջատագովներն են ըմբոստութեան շարժումին:

Եթէ ջարդ է օրինաւոր պաշտպանութիւնը այն օտար մարդոց դէմ որոնք յարձակեցան մեր սահմաններէն ներս եւ իրենց պաշտօնին գլուխը եղերականօրէն սպաննեցին մեր եղբայրները, եթէ ջարդ է թրքական սուինը խոթել ըմբոստներու աղտոտ ճակտին, այն ատեն քաղաքակիրթ Եւրոպային կը ցուցնենք մեր հարաւային եւ արեւելեան սահմանները, եւ կը յանձնարարենք որ այդ տեղերու հարեւան պետութիւնները հարկ եղած ապահովութեան միջոցները ձեռք առնեն:

Ասիկա ամէնէ պերճախօս պատասխանն է այդ անխիղճ ու անզգայ մամուլին:

Քիւրտերը Իրաքի մէջ

ԼՈՆՏՈՆ. 10 օգոստոս.— Պաղտատէն հեռագիր մը կը հաղորդէ, թէ Թուրքիոյ դէմ ըմբոստացած Քիւրտերուն այն ուրացումը, որով Քիւրտիստանի համար կը պահանջէին կատարեալ ազատութիւն, մտատանջութեան մատնած է Իրաքի կառավարութիւնը:

Իրաքի բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ կը բնակին քրտական հոծ զանգուածներ, որոնց ըմբոստացումը ի նպաստ Քիւրտիստանի անկախութեան, ուղղակի կը հարուածէ Իրաքը:

Ստեղծուած նոր կացութեան հանդէպ, Իրաքի դահլիճէն երեք անդամներ, ինչպէս նաեւ բրիտանական փոխ-մարզպանը, օդանաւով մեկնեցան Պաղտատէն, տեսակցելու համար քիւրտ ղեկավարներուն հետ, այն քաղաքականութեան մասին զոր Իրաքի կառավարութիւնը մտադիր է հետապնդելու հանդէպ Քիւրտիստանի:

Թրքական նոր կուսակցութիւն մը

Կը հաստատուի թէ Փարիզի Թուրք դեսպանը Ֆէթհի հրաժարած է իր պաշտօնէն եւ լրջօրէն ձեռնարկած է հիմնելու նոր կուսակցութիւն մը, որուն գլուխը կ'անցնի ինքն իսկ: Տեսակցութիւն մը ունեցած է Մուսթաֆա Քէմալի հետ, որ ներկայիս կը գտնուի Եալովա: Խորհրդակցութեան ներկայ գտնուած են քաղաքական կարեւոր դէմքեր: Մուսթաֆա Քէմալ հաւանութիւն յայտնած է նոր կուսակցութեան մը կազմութեան: Անոր դերը պիտի ըլլայ հակակշռել քէմալականներու ամենահզօր ազդեցութիւնը որուն գլուխը կը գտնուի Քէմալ և որ երկրին միակ տէրն ու տիրականը կը մնայ տարիներէ ի վեր: Քէմալ այսօր կ'ընդունի թէ քաղաքականութեան մէջ քիչ մը աւելի ճկունութիւն անհրաժեշտ է և թէ երկու կուսակցութեանց միջեւ մրցակցութիւնը օգտակար կրնայ ըլլալ երկրին յառաջդիմութեան: Իրականութեան մէջ, որեւէ էական տարբերութիւն չկայ երկու կուսակցութեանց միջեւ: Նորը որ պիտի կոչուի «Ազատ Հանրապետութեան կուսակցութիւն» աւելի ազատականութիւն պիտի ծախէ եւ պիտի հետապնդէ ծրագիր մը որուն համաձայն պէտք է ջնջուին մենաշնորհ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍԱՍՈՒՆ Կ'ԱՊՍՏԱՄԲԻ

ՄԷՀՄԷՏ ԱԼԻ ԽՕՆՈՒՍ ԿԸ ՇԱՐԺԻ

Քանի մը օրէ ի վեր նոր շարժումներ սկսան Սասունի լեռներուն մէջ: Շէյխ Սաիտի ապստամբութեան շրջանին մեծ գործունէութիւն ունեցող եւ մեծ թիւով ապստամբներ ունեցող Մէհմէտ Ալի Խօնուս Սաատ, որ երկար ատենէ ի վեր Սասունի լեռները քաշուած էր իր մարդիկով եւ հակառակ Թուրք կառավարութեան բազմաթիւ դիմումներուն եւ խոստումներուն չէր յանձնուած, մեծ շարժում մը ստեղծած է: Մէհմէտ Ալի Խօնուս այժմ կը քալէ Սասունի լեռներէն դէպի արեւելք՝ միանալու համար Արարատի ապստամբներուն.

Մէհմէտ Ալի սերտօրէն կապուած է քրտական շարժման եւ սկիզբի օրերէն ան եղածէ քիւրտ ժողովուրդի ազատագրութեան հաւատացողներէն մէկը: Շատ ազդեցիկ եւ ծանօթ է ան բոլոր աշիրէթներուն եւ սիրուած բոլորէն: Արեւելեան նահանգներու ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ քանիցս բանակցութեան մտաւ անոր հետ եւ խոստումներ ըրաւ, բայց Մէհմէտ Խօնուս իր 250 զինակիցներով շարունակ անկախ մնաց Սասունի լեռներուն մէջ:

Տիարպէքիրէն քանի մը օր առաջ եկող ճամբորդ մը Նորէն կը հաստատէ որ երեք մեծ շէնքեր հիւանդանոցի վերածուած են եւ 400 վիրաւորներ կը դարմանուին անոնց մէջ: Բացի այդ միւս քաղաքներուն մէջ ալ նորանոր հիւանդանոցներ կը բացուին: Թուրք կառավարութիւնը Տիարպէքիրի մէջ, 15 քիւրտ երեւելիներ ձերբակալած եւ բանտարկած է:

Թէնտիւրէքի, Սիփանի եւ Ցալտըրանի կողմերէն Հայտարան, Խալիդան, Շիքակ եւ Ճէլալէ աշիրէթները նոր ուժեր դրկած են Էղրին պաշարող կամ այդ շրջաններու մէջ գտնուող թրքական ուժերուն վրայ: Խալիտ աղա, Մամօ պէյ, Խալիս պէյ եւ Ֆէրզէնտէ պէյ կը ղեկավարեն այն ուժերը որոնք կ'արշաւեն Էղրիի վրայ:

Կ'ըսուի թէ Էղրիի ժանտարմայի հրամանատար Ցէմիր փաշա Պայազիտի վրայ նոր յարձակման սկսած է, ուր կը գտնուի այժմ թրքական բանակի կեդրոնը: Այս յարձակումը սարսած է Թուրքերու տրամադրութիւնները եւ մեծ վախ պատճառած անոնց:

Քրտական ուրիշ մէկ կարեւոր կեդրոն է Վէրան Շէհիրը որ մինչեւ հիմայ լուռ էր: Այս վերջին դէպքերը հոն ալ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծած են եւ անոր աշիրէթները ոտքի ելած եւ կարեւոր ուժեր ճամբայ հանած են անծանօթ ուղղութեամբ: Միեւնոյն պատրաստութիւնները տեսած են նաեւ Տէրսիմի աշիրէթները: Տէրսիմի մէջ Քիւրտերը սպաննած են Ըսմէթ Րիզայի հրամանատարութեան ներքեւ գտնուող 12 հոգինոց Թուրք ձիաւորներու գումարտակ մը:

*
* *

Թուրքերը վախնալով որ Քիլիս Գազայի նախկին սահմաններուն մէջ գտնուող Քիւրտերն ու Իսլահիէ շրջաններուն մէջ գտնուող Քիւրտերը միանալով յարձակում գործեն իրենց սահմաններուն մէջ, 3000 զինուոր տեղաւորած են Իսլահիէ: Թերթը մամուլի տրուած պահուն տեղեկացանք որ բուռն թափով զինուորական կեդրոնացումներ կ'ընեն Թուրքերը սուրիական սահմանի միւս մասերուն մէջ, Այնթապէն եւ Մարաշէն պատրաստ ուժեր դրկուած են Քիլիս, ուր այժմ 1.000է աւելի զինուորներ կը գտնուին հոն:

«Ազդակ»

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՑՈՒԼԻՍ

Անկայուն Գերմանիան

Ութը ամիսէ ի վեր, Գերմանիոյ խորհրդարանը կ'ապրէր օրը-օրին։ Ո՛չ սոցիալ-դէմոկրատ չափաւորներու համախմբումն ու կազմալուծումը, ո՛չ կեդրոնաջակողմեաններու զինակցութիւնը ու [illegible], ո՛չ ալ Հինտէնպուրկի անձնական միջամտութիւնները կրցան լուծել քաղաքական բարդութիւնը, որ Տօքթ. Շախտի տնտեսական վերջնագիրը յառաջացուցած էր։

Վարչապետ Պրիւնինկ, պարտուած իր տնտեսական ծրագրին առթիւ, վերջապէս լուծուած հռչակեց Ռայխսթակը։ Տնտեսական տագնապի օրերուն, քաղաքական այս երկսայրի զէնքի գործածութիւնը նպաստաւոր արդիւնքներ կրնա՞յ տալ։ Խիստ կասկածելի է։ Ուստի, քննենք թէ ինչո՞ւ Տօքթ. Պրիւնինկ ուզեց այսքան լպրծուն գետնի մը վրայ պայքարելու, ի՞նչ ակնկալութիւններ պիտի ունենայ 14 սեպտ.ի նոր ընդունելութիւններէն։

Ռայխսթակի լուծումը անխուսափելի հետեւանքն էր իրարու հետ սերտօրէն լծորդուած երկու տագնապներու — տնտեսական եւ քաղաքական։ Տնտեսական տագնապը կը կայանայ, արդիւնաբերութեան նուազումի, միլիոնաւոր անգործներու, հողագործներու սնանկումին, պիւտճէի մշտական բացի եւ նորանոր տուրքերու հաստատման մէջ։ Իսկ քաղաքականը կը կայանայ միջին եւ մեծ արդիւնաբերողներու ըմբոստութիւնը հանդէպ սոցիալ դէմոկրատներու իշխանութեան եւ մանաւանդ հանրային նպաստները ու օրավարձքերը նուազեցնելու ձըգտումին մէջ։

Վարչապետ Պրիւնինկ փորձեց տնտեսականը քաղաքականով լուծել։ Ենթադրելով որ, եթէ թէ ընկերվարականներու տնտեսական քաղաքականութիւնը, Գերմանիան ուղղակի սնանկութեան պիտի առաջնորդէր, ան բրտօրէն խզեց հանրապետականներու — ընկերվարական, դէմոկրատ, ժողովրդային համախմբումը եւ հակեցաւ աջակողմեաններուն։

Արդարեւ, սոցիալ-դեմոկրատներու տնտեսական ուղեգիծը եղած էր, խուսափիլ փոքր հարկատուները խրտչեցնող տուրքերէ եւ ամբողջ ծանրութիւնը բարդել մեծ արդիւնաբերողներու վրայ։ Իսկ Պրիւնինկ, ընդօրինակելով Բուանքարէի դրութիւնը, ուզեց պետական պիւտճէն հաւասարակշռել միջինէն վար եւ փոքր առեւտրականներուն վրայ նորանոր տուրքեր հաստատելով։

Գերմանիոյ տնտեսական կացութիւնը կը պահանջէր բացառիկ եւ արմատական միջոցներ։ Մինչդեռ Պրիւնինկի հետապնդածը դասակարգեր ճնշելու ծանօթ միջոցէն տարբեր առաւելութիւն չունէր։ Թերեւս, այս աշխատա՛ օրէնքն ալ թոյլատրուէր, նայած տագնապի ծանրութեան, եթէ անոր քաղաքական պայքարի հանգամանք մը չտրուէր։

Պրիւնինկ, հաւաքելով իր շուրջը կաթոլիկ ազգայնականները, եւ ժողովրդայինները, դասալիք պահպանողականները ինչպէս եւ քրիստոնեայ ընկերվարականներու խմբակը, ան կը յուսար յանդուգն նշանառութեամբ մէկ քարով երկու թռչուն որսալ — վարկաբեկել սոցիալ-դեմոկրատներու վարկը եւ պառակտել Հիւկէնպէրկի հաւատարիմ ծայր աջակողմեան քրիստոնեայ — սոցիալիստները (raciste)։

Զուցէ առարկեն, թէ Պրիւնինկ դէպի աջ հակեցաւ, որովհետեւ ընկերվարականները համակրանքով չպատասխանեցին իր կոչին։ Այդ սխալ է. ձախակողմեանները իրաւախոհութեան ապացոյցը տուած էին, եւ ընդհակառակն, Պրիւնինկ նախընտրեց աջակողմեանները նեցուկ ընել ու թէ հարկադրաբար, այլ կամովին, վասնզի քաղաքական այդ դարձուածքը աւելի կը համապատասխանէր իր կուսակցական համոզումներուն։ Պահպանողականի հնացած բնազդը, որ տակաւին կը հրահրէ շատ մը կեդրոնականներու սրտերը, «կարգ ու կանոն»ի խօրագրով վերջ ի վերջոյ հակամարքսիստական գոյն առաւ։

Զիս ըսեր, թէ կեդրոնի ձըգտումը, ազատել ընկերվարականներու խնամակալութենէն և միջին տարրերէն կառավարական զանգուած մը կազմելը տնիրաւ էր։ Բայց քաղաքականութեան տարրական պայմանն է զատորոշել ինչ որ կարելի է կամ անկարելի։ Արդ, լուծուած Ռայխսթակին մէջ անհնար էր ճարել կառավարելու համար բաւականաչափ չափաւոր ուժեր։ Սոցիալիստները անվստահելի հռչակուած էին, դարպասուելիք կային ազգայնականները եւ հակավայմարականները։ Պրիւնինկ չորս ամսուան մէջ զանազան մենաշնորհներ շռայլեցնաւելու անոնց բարիկամեցողութիւնը կամ գէթ չէզոքութիւնը։ Կը յուսար թէ ժողովրդավար չէր չունենալ այդ տարրերը յանկարծ պիտի ներշնչուէին հանրապետական չեմ գիտեր ինչ զգացումներով։

Այն ժամանակ, երբ Հիւկէնպէրկ — Հիդլէրի միացեալ սադաւարտակիրները աւելի բարձր գլուխ կը ցցէին, երբ միջազգային տնտեսական տագնապը մտահոգիչ պայմաններու մէջ նետած է գերման աշխատաւորը եւ փոքր հողատէրը, երբ Եունկի ծրագրի հաստուցման համար անհրաժեշտ էր առանձնաշնորհեալ դասի հաւաքական զոհողութիւնը, կեդրոնը մեծագոյն սխալը գործեց, հակառակ բոլոր ապացոյցներուն, կարծելով թէ ինք աւելի ընկերային իրաւունք ունի հակելու դէպի դէպի աջ քան ձախ եւ թէ իրեն աւելի ձեռնտու է դարպասել ազգայնականներուն քան թէ համաձայնութեան գետին մը գտնել սոցիալիստներուն հետ։

Ու ձախլիկ ռազմավարութեամբ, պայթեցնելով Գերմանիոյ ներքին քաղաքականութեան հաւասարակշռութիւնը, կեդրոնը ինկաւ արկածախընդրութեան մը մէջ, որուն առաջին զոհը ինք եղաւ։ Սաքսոնիոյ վերջին ընտրութիւններուն մէջ, ընկերվարականները պահեցին իրենց դիրքերը, մինչդեռ ժողովրդայինները եւ դեմոկրատները հակալական վնասներու ենթարկուեցան, որոնցմէ նպաստաւորուեցան երկու ծայրագոյն, ները, գործազուրկ աշխատաւորները քուէարկեցին ի նպաստ համայնավարներուն, իսկ սնանկացած երկրագործները՝ քրիստոնեայ՝ ընկերվարականներու (raciste)։ Այսպէսով, վարչապետ Պրիւնինկ, փաստօրէն անկարող եղաւ լուծելու ոչ տնտեսական տագնապը եւ ոչ ալ քաղաքականը, որուն յաւակնութիւնը ունեցած էր։

Ուրեմն, պահպանողականի հազեբանութեան եւ ընկերվարականի գաղափարականութեան միջեւ ծագած պայքարը Գերմանիան առաջնորդեց քաղաքական քաուղիի մը, որ յանգեցաւ Ռայխսթակի լուծման։ Բարեբախտաբար, ժողովուրդը իր խօսքը ունի 14 սեպտ.ի նոր ընտրութիւններուն առեն, ուր պիտի տիրապետեն երեք գլխաւոր հարցեր։

Կարեւորագոյնը տնտեսական տագնապն է դարձեալ։ Խորհրդարանը դատապարտած էր վարչապետին տնտեսական յետաշրջութիւնը եւ նախագահն ալ խորհրդարանը։ Վայմարի սահմանադրութեան 48րդ յօդուածը նախագահին իրաւունք կու տայ լուծելու խորհրդարանը, բայց երբէք հրամանագրելու նաեւ մերժուած օրինագիծը։ Գերմանիա այսօր ենթարկուած է տնտեսական դիկտատուրայի։ Ուստի դիւրին է գուշակել՝ որ աջ կամ ձախի առնետաւ կռիւը պիտի մղուի նոր տուրքերուն, տնտեսական նոր օրէնքներու շուրջ, որոնք հակասահմանադրական միջոցով պարտադրուած են։

Յետոյ պիտի արծարծուի Նախագահ Հինտէնպուրկի հարցը։ Ծերունի հերոսը վերջերս բացայայտ կողմնակալութեամբ նետեց իր անսահման կամքը եւ հմայքը ազգայնականներու կըշիռին մէջ։ Հետաքրքրուող կողմերը անխնայ պիտի օգտագործեն անոր կենքահայրութենէն, նոյնիսկ կարելի է ըսել թէ Տօքթ. Պրիւնինկի միակ բախտի քուէն է ան։

Ու այս ամէնքին խորքն ու վրան պիտի տիրապետէ ընկերային պայքարը, անոր բախումը ընկերվարականի եւ ազգայնականի, աշխատաւորի եւ դրամատէրի. Նաեւ գերմանական ֆաշիսմի (քրիստոնեայ-սոցիալիստ), որուն ահրէշային վարդապետութեան մէջ եղբայրացած են արծաթի ուժին հետ հրեայի անյագուրդ ոխը, շովինիզմին հետ կայսերապաշտի կիրքը։

Վերջապէս, ի՞նչ գոյն պիտի ունենայ, կրքերու յորդումէն գոյանալիք Ռայխսթակը, կարմի՞ր թէ ճերմակ։ Սակայն նըկատելով ուժերու քանակը եւ բաղակցութիւնը, վստահօրէն կարելի է ըսել թէ, մեռնողին նման, ան անգոյն պիտի ըլլայ։ Ոչ մէկ միատարր մեծամասնութիւն կարելի է յուսալ։ Գերման խորհրդարանական կազմին կը պակսին տակաւին փորձառութիւն, ճկունութիւն, հանրապետական կեանքի յստակ ըմբռնողութիւն եւ մանաւանդ պետական մեծ դէմքեր, ինչպիսին էր Շթրեզման։ Ասոնք պատճառներ են, որ տնտեսական եւ քաղաքական անորոշութիւնը տեւականանայ։

ԱՐՍԷՆ Կ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՉԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲ ՈՒ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԵՒ ԹՐԱԿՈՅ ՄԷՋ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՎՐԱՅ

1922 թուականին, յունական բանակի կողմէ Փոքր Ասիոյ մէջ գրաւուած հողամասերու պարպումէն վերջ Ամերիկեան Նպաստամատոյցը, Ազգ.իշխանութեանց համագործակցութեամբ, կը սկսի Յունաստան փոխադրել, Թուրք եւ քիւրտ տուներէ եւ որբանոցներէ ազատագրուած հայ եւ յոյն որբ ու որբուհիները։

Այս կերպով, Սեբաստիոյ, Խարբերդի եւ շրջանի որբերու մէկ մասը, ինչպէս նաեւ Պոլսոյ եւ Իզմիրի ամերիկեան եւ հայկական որբանոցներու տղաքն ու աղջիկները կը փոխադրուին Յունաստան։ Բորֆու, Սիրա, Կորնթոս, Խալքիս, Օրօբօս, Էտիփսօս եւ Աթէնք հաստատուած որբանոցներ տասնեակ հազարով որբ ու որբուհիներու ապաստանարան կ'ըլլան։

Ամերիկեան Նպաստամատոյցը կը սկսի յարմար գաշտեր փնտռել, չափահաս տղաքն ու աղջիկները ինքնապահ դարձնելու համար։ Այս տեսակէտով, Եգիպտոսի ու Պուլկարիոյ կարգին, Նպատակայարմար գետին մը կը նկատուի նաեւ յունական Մակեդոնիան եւ Թրակիան։

Որբ ու որբուհիներու առաջին կարաւանը Հին Յունաստանի որբանոցներէն Քավալա կուգայ 1923ի մայիսին։ Քավալա քաղաքին եւ Տրամայի մօտ գտնուող Չաթալճա եւ Էտիրնէճիկ գիւղերուն մէջ. Նպաստամատոյցի կողմէ կը հաստատուին որբանոց-կայաններ. ուր տղաքն ու աղջիկներ, ժամանակ մը մնալէ վերջ՝ կը սկսին քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, հողագործներու եւ ընտանիքներու քով տեղաւորուիլ, ամսական եւ տարեկան պայմանագրութիւններով։

Աթէնքի եւ Սելանիկի ազգ. իշխանութիւնները կ'ընդդիմանան որբուհիներու օտար տուներու մէջ տեղաւորումին։ Այս պատճառաւ անոնց մէկ մասը Աթէնք կը վերադարձուի եւ մէկ մասն ալ կը փոխադրուի Եգիպտոս եւ Պուլկարիա։ Նպաստամատոյցը կը շարունակէ միայն որբերը ցրուել։ Իրենց յօժար կամքով Մակեդոնիա մնացած որբուհիներն ալ կը տրուին հայ եւ յոյն ընտանիքներու, իբր որդեգիր եւ կամ աշխատաւոր։

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

1923-1926 (այս թուականէն վերջ՝ հայ որբեր չեն ղրկուած Մակեդոնիա), Հին Յունաստան փոխադրուած հայ որբերու ընդհանուր թիւն է 2550։

1923 - 1929 հետեւեալ փոփոխութիւնները եղած են.

Փոքր տարիքի եւ հիւանդութեան պատճառաւ Հին Յունաստան վերադարձած են 400, Հայաստան մեկնած են 220. Ֆրանսա մեկնած են 230, Եգիպտոս մեկնած են 120, Սուրիա մեկնած են 70, զանազան երկիրներու մէջ գտնուող (Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Ամերիկա) իրենց ազգականներուն միացած, 630, Հիւանդութեան եւ արկածներու հետեւանքով մեռած 20։ Գումար՝ 1720։

Որով Մակեդոնիոյ մէջ կը մնար 830 որբ։

∴

1923 - 1924 Հին Յունաստանէն Նոր Յունաստան փոխադրուած հայ որբուհիներու ընդհ. թիւն է 750։ 1924ին Աթէնք վերադարձած են 50. 1924ին Եգիպտոս եւ Պուլկարիա ղըրկուած 300, 1923 1929 զանազան երկիրներ իրենց ազգականներուն միացած 200, Հայաստան մեկնած 50. ամուսնացած 126, մեռած 3։ Կը մնան 750 - 729 = 21։

Ուրեմն, այսօր (1930ի սկիզբը) Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ կը գտնուին 830 չափահաս որբեր եւ 21 որբուհիներ, առանց հաշուելու ամուսնացած աղջիկները։

Ներկայիս, այս տղաքն ու աղջիկները գլխաւորաբար կը գտնուին, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ հետեւեալ հինգ շրջաններուն մէջ. 1. Սէրէզի շրջան, 2. Քավալայի շրջան, 3. Տրամայի շրջան, 4. Թրակիոյ շրջան, 5. Սելանիկի շրջան։ Տեղաւորուած են այս շրջաններու պատկանող 73 քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ։

Ստորեւ կուտանք այս քաղաքներու եւ գիւղերու անունները եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ գտնուող տղոց թիւը։ Կարգ մը գիւղերու անունները փոխուած ըլլալով, հին անուններու քովը դրած ենք նորերը։

ՍԷՐԷԶԻ ՇՐՋԱՆ

Քաղաքներու եւ գիւղերու Որբեր

Սէրէզ 45, Նիկրիթա 28, Տէմիր Հիսար (Սիտիրօ Քասթրօն) 2, Սուպաշ (Նէօ Սուլի) 18, Վէզնիքօ (Մօնիքօն) 35, Սովիստա (Փափա) 40, Նուսքա (Տաֆնուտի) 50, Սարմուսքլի 10, Թօփալիանի (Խրիսօ) 22, Բօրնա (Ղազարոս) 16, Հօրօվիստա (Այոս Խրիսթոֆորոս) 6, Զիլահօվօ (Նէա Զիհնա) 23, Անկիստա 12, Վիթաօթա 5, Ռօտոլէվօս 19, Քիւփէօյ (Փէօրի) 8, Սէմալթօս (Միքրօսուլի) 8, Փրօվիսթա 3, Ալիսթրաթ 19, Հումքօս 8, Ծրինճօս 2, Տաֆնի 2, Քուչօս 1, Մանտրաքի 3, Տէրվիշան 3, Մէնէրլիճ 2, Նիհօր 1, Քավալա 88, Փրավի 11, Սարը Շապան 8, Տիանիդ 5, Փալիհօր 24, Էլէֆթէրա 6, Միտիա 1, Նուզլա 2, Տրէզնա 3, Քարիանի 2, Փօտօ Հօրիանի 2, Սէյլան 6, Զիկօս 3, Պատէ՛ Զիֆթլիք 2, Պօլինօզ 3, Տրամա 35, Տօքսաթ 43, Չաթալճա 7, Ռօվիքա (Քալիթիրօս) 3, Էտիրնէճիկ-Անտրիանի 18, Գրրեա 3, Նուսրաթլի (Նիքիֆօրոս) 7, Փօրագանլի 4, Քավրեկի - Էհիօն 3, Չարիֆ 3, Օլա 2, Քուրլար — (Քօմինա) 1, Պիւրլէ 3, Փրօսօչանի 10, Քարը Քօվա (Միքրօբօլիս) 5, Էյրի Տէրէ (Քալի Րէա 2, Կրա Մէնիչա 1, Րէսիլօվա (Խարիբօմէնի) 1, Քօլապաք 2, Քարաճա Քէօյ 1, Քսանթի 28, Զիղօս 10, Եսիճէ 4, Քիրէճիլէր 1, Քօմօթինի 6, Տէտէ Ազաճ 6, Սելանիկ 23, Իզվօրան (Հալքիտիքի) 2։ Ընդհ. գումար՝ 830։

21 որբուհիները կը գտնուին Քավալա (8), Տրամա (7), Քսանթի (4), Սէրէզ (2)։

Վերագրեալ թիւերը մինչեւ հիմա ալ փոփոխութեան ենթակայ են։ Կարգ մը տղաք, միշտ միեւնոյն շրջանին եւ գիւղին մէջ չեն մնար։ Ասկէ զատ, ամէն ամիս մէկ-երկու հոգի կը մեկնին արտասահման, մանաւանդ Եգիպտոս, Սուրիա եւ Ֆրանսա։

Որբ ու որբուհիներու մեծագոյն մասը Խարբերդի եւ Սեբաստիոյ շրջանէն են, մեծամասնութիւնը 17 24 տարեկան։ Կան նաեւ 50 տղաք եւ աղջիկներ, որոնք 16-18 տարիք ունին։

∴

Հիմա քանի մը ամփոփ տեղեկութիւններ, այս աղջիկներուն եւ մանաւանդ տղոց ընդհանուր կացութեան վրայ։

Որբուհիները մեծ մասամբ ամուսնացած եւ միացած են Քավալայի, Տրամայի, Քսանթիի եւ Քօմօթինիի հայ հասարակութեանց։ Կան նաեւ երկու տասնեակ որբուհիներ գիւղերու մէջ, ամուսնացած նախկին որբերու եւ հայ երկրագործներու հետ։

Այս ընտանիքները բոլորն ալ, կ'աշխատին ու կ'ապրին եւ հետզհետէ իրենց տնտեսութիւնը կը բարելաւուի։ Մնացած 19 ազատ որբուհիները հայ եւ յոյն տուներու մէջ կ'աշխատին եւ ամէն տեսակէտով լաւ են։ Շատ չանցած, անոնք եւս կ'ամուսնանան եւ այսպիսով միանգամընդմիշտ լուծուած կ'ըլլայ այս շրջանի որբուհիներու հարցը։

(Շար.) ԿԱՐԷՆ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՁԱՅՆԵՐ

ՊԵՐԻՍՕ

Միանգամայն անծանօթ, նոր ու թերեւս խորթ հնչէր մեր ականջին Պերիսօ կոչուած փոքրիկ վայրը, եթէ բախտի դառն խաղերու պատճառաւ, հոն նետուած չըլլային աշխարհի բոլոր հովերէն հալածուած քանի մը տասն հայրենակիցներ։

Ընդամէնը 30-40 տուն, Ատաբազարցիներ, Երզնկացիներ, Զանաքքալէցիներ եւլն., որոնք իրենց օրապահիկի համար քըշուած են այս ամէն հրապոյրէ զուրկ վայրը, մեր հազարաւոր մոռացուած ու լքուած գաղութներու վրայ նոր հայ գաղութ մը եւս աւելցնելու։

Պուէնոս-Այրէսէն մէկ-մէկուկէս ժամուան երկաթուղային հեռաւորութեան վրայ գտնուող այս վայրին մէջ, կը գտնուին Արժանթինի խոշորագոյն մսի գործարաններէն երկուքը, ուր կ'աշխատին մեր հայրենակիցներու մեծամասնութիւնը ժամական ստանալով 55 սէնթ. այսինքն ութժամեայ աշխատանքի մը գումարով օրն օրին հազիւ ապրելու օրապահիկ մը։ Կան նաեւ քանի մը արհեստաւորներ, որու գլխաւոր մասը կը կազմեն կօշկակարներ, աւելի ճիշդը հնակարկատներ։

Ընդհանուր առմամբ նոր գաղթականներ են ասոնք, որոնց մեծ մասը եկած են Յունաստանէն կամ Թուրքիայէն գլխաւորապէս Իզմիրի մեծ աղէտին առթիւ։

Եթէ կայ աչքի զարնող ու մեզ հետաքրքրող մխիթարական երեւոյթ մը, այն է, որ տակաւին թարմ է իրենց մէջ ազգային ոգին ու ջերմօրէն կը հաւատան որ, այս դառն, այս տխուր ու յուսահատական օրերը պիտի անցնին, ու հայ ժողովուրդը, ուշ թէ կան
րէն ազատ շունչ պիտ
իր պատմական հո
մէջ։ Այս պահուս ալ
բունդը սիրայօժար
բասս է մեկնելու հա
եթէ միայն անոր զուն
բօրէն փակուած չըլլ
իսկ հարազատ զա
առջեւ։ Անիկա պատ
յանձն առնել ամէն
զրկանք ու նեղութիւն
ու միայն ի սէր իր
րուն, զալիք սերունդին
սօրուանէ սկսեալ իրե
Ցաւալի, բայց անո
կանութիւն։

Դժբախտաբար եւ
չունեցայ աւելի մանր
րէն ծանօթանալու,
սուտակելու մեր հայրեն
րու ճշգրտօրոշ թիւը,
մօտաւորը, այսինքն
տուն հայկական
այդպիսի վայրի մը
չափազանց խիտ կեր
ջլապատուած են ամէն
օտարներէ, կարուած
ու հայկական միջ
խիստ հրամայական
կը դառնէ դպրոց մը,
պարտէզ կամ մասուր
նալ։

Մինչդեռ պզտիկ ու
լոյսի շառաւիղ մը անց
Ասկէ առաջ Պէրիսօ
գոյութիւն ունեցած
կական դպրոց մը, բայց
ութը ամսուան կեանք
այժմ փակուած է։ Ն
մնացած ուսուցչուհին
տասնեակ աշակերտներ
պիտի հետեւէին դասե
ներ ալ եթէ դպրոցը
նակուէր։ Դպրոցը
միայն անոր համար
կրցած ծածկել իր ծախ
մինչին հաշուով երեւ
սայի ճշմարիտ գումար մը

Խեղճ ծնողները
վիճակի չեն զանէ
երբեմն երբեմն
փոքրերու հետ, որով
միրիկեան աշխատա
կեանքը, հակառակ
Եւրոպայի մէջ թողած
անունին, այստեղ
մէջ կը կլանէ ամբողջ
շատ անգամ ծնողներ
կանութիւն տունէն կ'
կոյեալ յոգնած,
լորովին ուժասպառ
նալու պայմանաւ։

Դեռ հարց ալ
ծնողներն ալ հայերէն
որ, այս ցաւին
շատ աւելին։

Իսկ Պուէնոս-Այրէ
գործարանային մանկապ
ցի փակուելու լուրը
պէս, չհաւատալու
հասնի միացած գոյ
դառնալու, որովհետեւ
նոնագրի, այդ իրաւունք
է եղեր, եւ առանց
րակ մնալու,
թօռներ, սակայն եւ
հանելով, գոյացած
զրպանը ընկած
սրտով Պուէնոս-Այրէ
բազարանն։

Ահա գործունէութ
գոյն եղանակը...։

Ու հիմա այդ
րիկ ու մոռացուած
թը զուրկ է լոյսի
անկիւնն, ուր
իրենց հայրենի
վէին։ Առանց
պէտք.
զուն։

Բայց, սա՛ որ,
մը համար գոյ
դուրը, երբեմ
ուած,

Իսկ այդ կը
նոս Այրէսէն ընդ
մէկուկէս ժամուան
թեան վրայ, ուր
կան միութիւններ
զան կազմակերպ
թիւը առաւելապէս
է հասած, ուր,
գտնուի հայ գաղ
նը իր աղջիկն
ուած ծրագիր
հայ մանուկներ
թութեան հոգ տան
ընթերցարան ու
տանել, եւն. եւն.

Գեղեցիկ խօսքեր՝ լաւ ու աւագոյն թուղթի վրայ տպուած...։

Մեր նպատակը չէ ի հարկէ, երբեւիցէ որ եւ է մէկը, այլ մանաւանդ հայ Դատ. Կեդրոնը վիրաւորել։ Որովհետեւ լաւ գիտենք որ հոն — կան ազնիւ ու իսկապէս ազգասէր մարդիկ, որոնք գուցէ անտեղեակ կը մնան ընդհանուր կացութենէն, իսկ անոնք որ շատ լաւ տեղեակ են, ինչ ինչ հաշիւներով, աւելորդ կը համարեն խնդիրը իր իսկութեամբ մէջտեղ բերել եւ կամ կը սիրեն երեւոյթներ, այլանդակել։ Դժբախտաբար այդպիսի քանի մը տիպեր կան հոն ապրած, որոնք եթէ չստաւ... կարող են այլանդակել գաղութի կեանքը։

Վատ է նոյնպէս եկեղեցիի խնդիրը։ Պուէնոս Այրէս բաղկացած երեք քահանաներէ եւ ոչ մէկը բաւէր կ'ըլլան գոնէ տարին անգամ մը այդ գաղութը հանդիպելու, ինչ որ նորէն հայ Դատ. Կեդրոնի պարտականութիւնն է, քանի որ, կրօնական գործերուն գլխաւորապէս կը խառնուի յիշեալ մարմինը, որով քահանաները իր տրամադրութեան տակ կը գտնուին։

Փոխանակ ամբողջ ուժով լարուած աշխատանքով, նոյնիսկ այս կամ այն շատ աւելի, ազգային տեսակէտով հրամայական խնդիրները խանգարելու աստիճան ձգձգելու, ուժ, նիւթ եւ ժամանակ սպառել միայն ու միայն ի սէր երազ եկեղեցիի մը, որը անպայման ունենայ հայկական ճաշակ (ստիլ) ու նախագուն բանալ հսկայական ծախսերու, այս գաղութը ամէնէն առաջ պարտաւոր է մտածել Պէբիսօի դպրոցի նման տխուր վախճան ունեցող ցաւալի խնդիրներու մասին։

Այլապէս ի՞նչի պէտք այդ եկեղեցին երբ գալիք սերունդը, հեռակուց, սկսեալ մեր իսկ աչքի առաջ ու գիտակցութեամբ, թոյլ կուտանք այլասերման գիրկը իյնալու։

Առայժմ այս աղէտէն պէտք է փրկել այն ինչ որ կարելի է։ Վերջին շիւղն անգամ մեր վաղուան համար խիստ կարեւոր է։

Երբ թոյլ կու տուինք լոյս աչքով այս երազեալ Ամերիկայի մէջ, դպրոցական մանուկները դուրս նետուին արդէն գլուխ ու մարմին առած, կազմակերպուած դպրոց մը, կը կրնանք միմիայն ամսական երեսուն փեսոյի, օրուան հաշուով տասը սոլարի շուրջ դարձող չնչին գումարի մը համար, հապա թոյլ տուէք ըսելու, որ ամաչցնող մեղք է բոլոր անոնց համար որոնք Պուէնոս Այրէս նստած դպրոց ու եկեղեցի կը ճառեն։

Կարմրելու աստիճան ամօթ։

Մինչդեռ Եւրոպա ու այլուր գտնուած մեր հայրենակիցները ո՞ր գիտէ ինչե՞ր, ինչե՞ր, կ'երազեն Ամերիկա կոչուած դժոխքի համար։ Ինացէք ուրեմն որ դպրոցի մը, նման չնչին գումարի մը համար ի վիճակի չեն պահելու մեր հայրենակիցները, նոյնիսկ անոնք, որոնք վաղուց ի վեր հոս են հաստատուած, «տնտեսութիւն» չունկած։

Դժբախտ Պէբիսօ։

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ
Պուէնոս Այրէս

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ՓԱՐԻԶ

Երեւանի պետ. թատրոնախումբը որոշէն վերադարձու մայրաքաղաք, երկար շրջագայութիւն մը կատարելէ յետոյ Թիֆլիսի, Բագուի, Ռոստովի եւ Մոսկուայի մէջ, ուր մասնակցեցաւ Համախառն ողիմպիականներին։

Մօտ օրէն պիտի տրուի ընդհ. գեկոյց մը ուր պիտի ներկայացուին տրուած ողիմպիականին մէջ ցոյց տրուած նորութիւնները։ Պիտի ներկայացուի նաեւ Հայաստանի խօսուն շարժանկարը, «Պեպօն», որ յետոյ պիտի ղրկուի արտասահման։

Արեւմուտքի հետ մշակութային կապ մը պահպանող միութիւնը Երեւանի պետական թատրոնը հրաւիրած է արտասահման։ Սակայն այս տարի թատրոնական եղանակին վերջը արտասահման մեկնիլ անկարելի ըլլալով պետական թատրոնախումբը արտասահման պիտի մեկնի 1930-1931 թատրոնական եղանակին վերջը, եւ առաջին անթիւ ներկայացումներ պիտի տայ Փարիզի մէջ, յետոյ Նիւ-Եորք։

ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւան հասան 40 պատգամաւորներ, որ կը ներկայացնեն Չինաստանի պրոլետարիատն ու գիւղացիութիւնը։

Կայարանին մէջ գումարուեցաւ միթինգ մը, ուր ճառեր խօսուեցան իրար գովելով։

ՀԱՆՔԱԲԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Երեւանի մէջ պիտի բացուի հանքաբանական վարժարան մը, որուն մասին ծրագիր մը ներկայացնելու հոգը յանձնուած է երկրաբան Կարապետեանին։ Մինչեւ վարժարանին շինութիւնը, հանքաբանական դասախօսութիւններուն պիտի յատկացուի մասնաւոր շէնք մը։

ԱՐԶՆԻ ՋԵՐՄՈՒԿՆԵՐԸ

Արզնի ջերմուկներուն մօտ շինուած նոր պանդոկներ, որոնք եւ քիչ կուգան պահանջին։ Այդ շէնքերը հազիւ 140-145 հիւանդ կրնան պատսպարել։ Վերաշինուած են հիւանդանոցի եւ ապաքինարանին միջեւ երկու կամուրջներ։ Ջերմուկը ունի նաեւ բաղնիք մը։

Դրա կը շինուի սիրտի հիւանդութիւն ունեցողներուն համար տարիճանաբար բարձրացող ճամբայ մը, գետին աջ ափին վրայ, պարտէզներուն վերեւ։

ԽՈԶԱԲՈՒԾՈՒԹԻՒՆ

«Խորհ. Հայաստան» (26 յուլիս) խմբագրականով մը կը հրաւիրէ զարկ տալ խոզաբուծութեան, որ «զարգացման խոշոր հեռանկարներ ունի» Հայաստանի մէջ։ Այս հրաւէրը մասնաւորապէս անոր համար, որովհետեւ միսի սովը յաճախ զգալի կ'ըլլայ։ Միւս կողմէ հաճարը առատ է, եւ կրնայ ապահովել խոզերուն կերը։

ԲԱՄԲԱԿԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Հոազդանի շրջանին մէջ Ղարադաղլու, Իմանշալու, Խարաթլու, Ջափաշալու գիւղերուն բամպակի ցանքը վտանգի տակ է, որովհետեւ «չոռ» հիւանդութիւնը տարածուած է 20 հեկտար, եւ ոչ մէկ միջոց ձեռք առնուած է։ Վերին մարմիններուն կը դիմեն խնդրանք խնդրանքի վրայ, բայց ոչ ոք կը մտածէ հիւանդութեան տարածումը կասեցնել։ Բայց «վաղը կարելի չէ առջեւը առնել» կ'ըսէ գիւղացին։ Ո՞վ մտիկ կ'ընէ։ Վերը «սոցիալիզմ» կը կառուցանեն»։

Ս. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Դիլիջանի մէջ մեռաւ թոքախտէ Ստեփան Մանուկեան 29 տարեկան, որ ղեկավարն էր Հայաստանի կոմունիստ պատանիներու կազմակերպութեան։ Այս միութեան գլխաւոր նպատակն էր կռուիլ երբանոցներու մէջ բոյն դրած սկաուտական շարժման քաղքենի ձգտումներուն դէմ։

Երբ երիտասարդ Ստեփան Մանուկեան գործի լծուեցաւ, պաշտօնական մարմինները վերապահ ընթացք մը բռնած էին։ Ի վերջոյ շարժումը ծաւալեցաւ։

«ԶՏՈՒՄ»ՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Առեւտրական ժողովրդական գործավարութեան բոլոր մարմիններուն մէջ «զտումը» կը շարունակուի եռանդագին։ Հրապարակային դատ մը ձեւը կը տրուի այդ զտումներուն, երբ մեղադրուած պաշտօնեան մէջտեղ կուգայ եւ կը պատասխանէ հարցումներուն։ Այսպէս պաշտօնէի պատրաստութեան հակէչ մարմինի մասնագէտներէն ցեր Ցովակիմեան, «Ղայրոյթ ու ծիծաղ» պատճառեց՝ երբ պատասխանեց հետեւեալ հարցումին։

— Ի՞նչով է տարբերւում խորհրդային իշխանութիւնը բուրժուական անսուութիւններից։

Այս գաւառը երեւան բերին գէպքեր, ուր մարդիկ պարզ թիւրիմացութիւն մըն ալ չգիտնալով մեծ պաշտօններու հասած էին, կամ այս կամ այն պաշտօնեային վրայ լրտեսութիւն ըսելով գիրքեր ապահովեր էին։ Եւ այս ամէնը կը խոստովանի «Խորհ. Հայաստան»։

ԴԺԲԱԽՏԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Փարիզի Հայ Կարմիր Խաչը մեզի կը տեղեկացնէ թէ Գ. Գրիգորեան, որ վերջերս կորսնցուցած էր հաւասարակշռութիւնը՝ տեսնելով իր զաւկին իյնալը շոգեկառքէն, փոխադրուած է Օրսէյի հիւանդանոցը։ Հիւանդանոցին բժշկապետը իմացուցած է որ Գ. Գրիգորեանի մտային վիճակը կարելի պիտի ըլլայ շուտով դարմանել։ Հայ Կարմիր Խաչը կրկին անգամ նպաստ մը ղրկած է Գ. Գրիգորեանի ընտանիքին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻԶՄԻՐԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Իզմիրի մէջ, Ճովիմ, Նուսրէթ եւ Զիա անուն երեք համայնավարներ ձերբակալուած են, պատերուն վրայ յայտարարութիւններ փակցուցած ըլլալնուն համար։ «Սօն փօսթա»յի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ այս յայտարարութիւններուն մէջ գրուած է որ պէտք է բանւորական կառավարութիւն մը կազմուի եւ Ռուսիոյ հետ սերտ գործակցութիւն ունենալ։

Ձերբակալուածներէն Րիզա յայտարարած է թէ յայտարարութիւնները յանձնած են «Ազնահ» շոգենաւի ծառայողներէն Ահմէտ ու Ճազիմը, դրամի փոխարէն բաժնելու համար։

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրք մամուլի ներկայացուցիչները սիրալիր ընդունելութեան մը արժանացած են Վառնայի եւ իրենց անցած գիւղերուն մէջ։ Այս Թուրք լրագրողներուն ի պատիւ հացկերոյթ մը տրուած է երկրագործական նախարարին մասնակցութեամբ։ Ճառեր խօսած են նախարարն ու Հաքքը Թարիգ պէյ։ Նախարարը իր ճառին մէջ երախտագիտական արտայայտութիւններ ըրած է Կազի փաշային պուլկար ազգին մասին ըրած յայտարարութեանց համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻ

Թուրքեւպուլկար յարաբերութիւնները չափազանց մտերմական են այս միջոցիս երկու երկիրներու միջեւ, զանազան հարցերու մասին, ոչ մէկ տարաձայնութիւն կայ, ինչ որ յաճախ կը շեշտեն Թուրք եւ պուլկար թերթերը։

Այս սիրալիր յարաբերութեան յաճախ անդրադարձած են նաեւ Թուրք եւ պուլկար նախարարները։ Իսկ Թուրք օրագրողներու Պուլկարիա այցելութեան առթիւ, քէմալ ճառ մը խօսեցաւ Թուրք օրագրողներուն եւ ըրաւ հետեւեալ յայտարարութիւնները։

— Պոլքաննեան պատերազմէն վերջ, Սօֆիա կը գտնուէի զինուորական կցորդի հանգամանքով։ Ցարի մը կեցայ հոն, ուր Պուլկարներու հետ, տեւական եւ սերտ յարաբերութեան մէջ էի, մտերմական ձեւով։ Այս յարաբերութիւնները նշանակելի տպաւորութիւններ ձգեցին իմ վրաս հաստատեցի թէ մտերմութեան այս զգացումը մեծ մասամբ յառաջ կուգայ այն իրողութենէն, թէ Թուրքերն ու Պուլկարները նոյն ծագումն ունին։ Ընոնք եկած են Միջին Ասիայէն, կրելով նոյն արիւնը։

«Այս կէտը ժամանակին գիտել տուած էի Պուլկարներու եւ անոնք որ գիտէին ցեղերու պատմութիւնը, բաժնեցին իմ տեսակէտս Պուլկարիա բնակութեանս ընթացքին, տեղացիներուն հանդէպ համակրանքս շատցաւ։ Աւելորդ է կրկնել թէ իմ բարեկամութիւնս փոխադարձուեցաւ հաւասար համակրութեամբ։ Ընկերոսին, այս լուրջ մերձեցում եւ անկեղծ եղբայրակցութիւնը քանիցս յայտնուեցաւ մեծ յստակութեամբ։

«Կասկած չկայ թէ անցեալին մէջ, լեզուական կամ կրօնական նկատումներ ազդած են թէ Թուրքերուն եւ թէ Պուլկարներուն վրայ։ Բայց այսօր, 1930ին կը կարծեմ թէ այս կարգի ազդակներու ոչ մէկ կարեւորութիւն կուտան Թուրքերը, ինչպէս նաեւ Պուլկարները որոնք նոյն արիւնը կը կրեն»։

Պատասխանելով Թուրք օրագրողի մը հարցման թէ արդեօք Պուլկարներն ալ կը կրե՞ն նոյն զգացումները Թուրքերուն հանդէպ, Մուսթաֆա Քէմալ պատասխանեց։

— «Հոս, ենթադրութիւններու վրայ չենք հիմնուիր մենք, այլ իրականութիւններու։ Գացէք Պուլկարիա եւ յիշեցուցէք Պուլկարներուն, ձեր խօսակցութեանց ընթացքին, թէ ես այն մարդն եմ որ 1912ին Սօֆիա կը գտնուէի եւ Պուլկարներուն՝ մեր արիւնի եղբայրներուն. հետ հաստատեցի բարեկամական անկեղծ յարաբերութիւններ։

ՑԱ՞Ծ Է ԵՐԿՐԻՆ ԽՈՐՔԸ

Միշտ կը կարծուէր թէ, շնորհիւ կեդրոնական ջերմութեան, երկրի խորերը աւելի տաք են քան երկրի կեղեւը։

Գերման բնագէտ մը հակառակ տեսակէտն է, որ կը պաշտպանէ։ Եւ կ'ըսէ թէ ջերմութիւնը կը նուազի, քանի կ'իջնենք երկրի խորերը։ 1656 մեթր խորութեան հասած, այլեւս ջերմութեան նշոյլ չկայ։

Ժընեւցի բնագէտ մը եւս կը միանայ այդ տեսակէտին եւ կը մերժէ գոյութիւնը ժայռերը հալեցնող ջերմութեան, քանի որ 600-700 մեթր խորութեան մէջ տաքութիւնը չանցնիր 30 աստիճանը։

Շլոզեբախի մէջ (Սաքսոնիա) փորձը ցոյց տուաւ թէ 1,656 մեթրէն աւելի խոր իջնելով ջերմութիւնը կը պակսի

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՐ ԼԵԶՈՒ

Էսփէրանթոյէն, Վոլափիւքէն եւ Իտոյէն վերջ, ահա չորրորդ միջազգայնական լեզու մըն ալ, որ կը կոչուի արեւմտեան (occidental)։

Այս լեզուն հիմնուած է լատիներէնին վրայ, այնպէս որ Եւրոպացիները պիտի կրնան սորվիլ ու հասկնալ աւելի դիւրին, քան մենք արեւելքցիներս։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«Երկունք», օրգան Զ. Ե. Ո. Միութեան, Բ. տարի, Թիւ 3—4, ճոխ բովանդակութեամբ.—

Մեր անունը (Խմբ.), Երբ կը մեծանաս (Ա. Ահարոնեան), Ցարգանք քեզ (Հ. Հանտալեան), Ցիշատակի արցունքոտ ծաղիկներ (Փ. Միքայէլեան), Ապրիլեան Սերունդ (Ս. Սիրականեան), Զ. Ե. Ո. Մ. Պատգ. Ժողովի որոշումները (Հ. Խանէտանեան), Խարխափում (Վ. Սրապեան), Մեծն Կարոլոս (Ց. Անասեան), Վահագնեան Դպրոց (Ազատանի) Պատմ. Ուսումնասիրութիւն հայ ժողովուրդին (Բ. Վ.), Ողջոյն «Երկունք»ին (Ն. Մարգարեան), Պուէնոս - Այրէսի Մանանճիւղը (Ա. Պալիկեան), Պէյրութ (Ս.Փ.), Հայկ. Զարդերը (Մորկան)։

Կը պարունակէ նաեւ խմբանկարներ որբերէն, ծաղրանկարը Շ. Նարդունիին եւ նկարը Եւրոպայի առաջին հայ օդանաւորդին, որ որբ մըն է։

Այս թիւը կը ծախուի 4 ֆր. Տարեկան բաժնեգին Ֆրանսա 25 ֆր. արտասահման 1,50 տոլար։ Դիմել Kurkdjian, 247, Bld. Voltaire, Paris։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 70 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Սարի գագաթին կայ 3-4 հաւ խաչքար, որուն կ'ըսուի Մարիամ Աստուածածին։ Երբեմն չունեցող կանայք ենտեղ կ'երթան ուխտի։ 3-4 ընկեր մտան այդ այրի մէջ, 3-4 ընկեր ալ դուրսը ժայռոտ քարերու տակ նստած էինք՝ քրտնած եւ տարտամ յոգնած։

Արեւի ծագելուն Հազմանց Ապրէի եղբայր Պետօն բոլորովին մերկացած վարտիքը առաջքը կապած կուգայ կ'ըսէ, թէ Սպաղանք կուիւ է ու կը վերադառնայ։ Որովհետեւ մարմինը քարերու գոյնը ունէր՝ մերկացեր էր որ տալը գալը չնկատուէր։ Ուզեցի ընկերներս Գէորգի հետ օգնութեան ուղարկել, բայց գիշերուան մեր պատահած քիւրտերը կապլոյէն կը ծաղին դէպի Ցոլուրիկ եւ կը փակեն մեր օգնութեան ճանապարհը։ Եթէ մենք դուրս գայինք նրանց հետ պիտի կռուէինք։ Այդ աշիրի գլխաւորն են Քոռ Ալօն եւ Էնոր եղբայր Էմիրը։ Ցոլուրգցոց կը պատային «Հալեր, մի' փախնէք, եթէ Խալիլ աշխարը Ցոլուրու վրայ գայ, մենք գնացար ըլլանք, եթէ ձեզ հետ չզարնենք»։ Ցոլուրցիք սիրտ առին, մի քանիսը եկան սկսան խօսիլ էգ Քրտերու հետ։

Խիանցի քիւրտերը երեք մաս եղած էին՝ մէկ մասը Կողլոր, միւս մասը Ալեբին գեղ, երրորդը՝ Սխտոր քար։

Խալիլն ու իր ցեղը՝ Խարզանցիք, Խալիլի հօրեղբօր տղաները՝ Եուսուֆի տուն, Բիալիկաքցիք եւ Ալի փաշան 800 զօրքով, հետերին ունենալով Խօզօ-Գասպարը, կուգան Սպաղանոց վրայ։ Գանանուր գէնք ունեցող սպաղանցիք մի գալով կուռան ու կը փախին։ 25 մարդ, կին, երեխայ, որոնց մէջ տէրտէրը, Օսօն ու Օվօն կը մտնեն սուրբ Մարութէ ճգնաւորի եկեղեցու մէջ, որը բոլորովին կիր ու քարից էր շինուած, բացի ներսի քանի մը կամարներէ եւ գաներէ, որոնք փայտից էին։ Եկեղեցին ամրատեղի էր, ուր 3-4 օրուան ճանապարհէն ուխտաւորներ կուգային եւ 2-3 օր հոն կը մնային։

Ինչպէս տէրտէրն ու հոդ եղած մարդիկ կը պատմէին, բռնաքանչիւր ուխտ 300-400 մատաղ կը տրուի եղեր։ Եկեղեցին փոքր էր, հազիւ 50-60 մարդ կը տեղաւորուէր։

Կռիւը կը սկսուի։ Ներսից միայն երեք մարդ են կռուեր եկեղեցու երկու ծակերէն, մինչ դէպի արեւելք, միւսը արեւմուտք), եւ սրտաներ են մի զօրք եւ երկու բիալիքացի քիւրտ փոլոր զօրքերը եկած չէին։ Շատերը Յազեր էին ճանապարհէն, որ օգնութեան չգան ու մի տեղից խիանցիք ալ չէին կռուեր, Սպաղանոց գիւղէն մի ժամ հեռու կայնած էին։

Հիւանին, որ զօրքի հետ է եկեր՝ պատուեր է եկեղեցու մէջ գտնուողներուն՝ «Աղբրանի՛կ, անձնատուր եղի՛ր»։ Այդ ժամանակ գարին քաղուած էր։ Կը բերեն 60 խուրձ գարի, կը լցնեն եկեղեցու առաջ, երկու տնտուկ նաւթ կը լցնեն վրան ու կրակ կուտան, եւ այդպիսով 25 պատմարդ, տէրտէր, երեխայ, կին խեղդամահ կ'ընեն։ Դուրսէն երկու ազգ դուրսին են սպաննուած։

Ալի փաշան կուգայ, կը մտնէ եկեղեցին, կը տեսնէ, որ ոչ մի յեղափոխական հոդ չկայ, բոլորն ալ կին, երեխայ են եւ երեք պատմարդ՝ երկու չախմախլը, մէկ օֆիցերի կարճ բերդանկա։ Կը վերցնեն Պոլէի ձեռքի բերդանկան ու կը տանին։ Զօրքի գալն ու էգ գործը կատարելը տեւած է միայն կէս ժամ։

Խարզանցիք, Բիալիքացիք եւ Եուսուֆի ցեղը Խալիլի հրամանով էին եկած։ Խիանցի ցեղը՝ Քոռ Ալօն եւ Էմիրի աշիրը եկած էին կառավարութեան հրամանով։ Բիալիքացիք եւ Եուսուֆ տան վերադարձան իրենց տեղերնին, հետերնին առնելով մաս մը Թալան հէթինցոց, մաս մը Թալան ալ ախպիցոց, որը վերցրին իրենց վերադարձի ժամանակ։

*
* *

Դառնանք մեզի։ Մենք Մաշբէի սարից վերցրինք 80 հոգ եւ գացինք Փրխուայ քով գտնուած Ֆըրֆըր քարի առաջ։ Մեր հոգ գալը միայն Մկրօն գիտէր։

Էդ Ֆըրֆըր քարի առաջը ժայռի ճաքերին կայ քարայր մը, որուն կ'ըսեն Քուփու-ծակ։ Ծակին առաջ կանգնած է հովանոցի մը նման բրինչի ծառ, որը քարի մէջ է բուսած։ Հետերնիս տարած էինք մի այծի տիկ։ Այդ այրէն մինչեւ գետ եղերքը կէս ժամ է։ Գիշերով կ'երթային տիկը ջրով կը լցնէին ու կը բերէին։ Ժայռի ապարակէն մինչեւ այդ այրը երեք սաժէն բարձրութիւն կը լինի։ Սասունի գետը էգտեղից կ'անցնի, տատանի կամուրջը շատ մօտ է։ Խլուկ քիրայ սարը դիմացն է։

Երեք ծարպիկ ընկեր բարձրացան, եւան այդ այրը, ինձ եւ 2 ընկերի չուանով կապեցին ու այնպէս բարձրացուցին։ Մերվրայ ո՛չ ներքեւուց ո՛չ վերեւուց ճանապարհ կուգար մենք պահենք էինք։ Մկրօն գիշերները կ'երթար, լուրեր կ'իմանար ու կը բերէր մեզ։

Էօմէրն ու Քոռ Ալօն իրենց աշիրեթով Ցոլուրիկ կը գտնուէին։ Քոռ Ալօն կ'ըսէ եղեր տալուրցոց.

(Նար.)

ները, որոնք սկսած են խեղդել երկիրը, պէտք է նաեւ նուազեցնել տուրքերը, հաստատել ընդհանուր քուէարկութիւն, մամուլի ազատութիւն առանց սահմանափակման, վերջապէս, եւրոպական պետութիւններու հետ, աւելի սերտ գործակցութիւն, առեւտուրի ազատութիւն: Նոր կուսակցութիւնը պիտի աշխատի որ օտար դրամագլուխը աւելի ազատ մուտք գործէ Թուրքիա:

Կուսակցութեան գլուխը պիտի գտնուի Ֆէթհի, որ Քէմալի մտերիմն է եւ Տրիպոլսոյ ու մեծ պատերազմներուն, կռուած է անոր հետ: Արդէն Ազգ. Ժողովի 65 անդամներ միացած են անոր:

Կ'ըսուի նաեւ թէ Լոնտոնի թուրք դեսպանը Ֆէթհի մտադիր է մտնել նոր կուսակցութեան մէջ եւ վարել անոր ընդհ. քարտուղարութիւնը: Այս պարագային, Քէմալ ուրիշ պիտի ստիպուի երկու նոր դեսպաններ նշանակել մէկը Փարիզի, միւսը Լոնտոնի համար:

Թուրք ձախայիններ

Պոլսոյ մէջ ձերբակալուեցան ծխախոտի գործարանէն հինգ բանուորներ՝ երկրին դէմ դաւադրութեան եւ հակազինուորական բրոբականտի մեղադրանքով: Իբր թէ անոնք Օգոստոս 1ի առթիւ հակազինուորական ցոյց մը կազմակերպելու ջանք են թափեր Պոլսոյ ծխախոտի գործաւորներուն մէջ: Թուրք մամուլը կը գրէ թէ անոնց նպատակն էր կառավարութիւնը տապալել:

Ասկից զատ, Պոլսոյ ոստիկանութիւնը առջի օր ձերբակալեց նաեւ 34 անձեր, որոնց 5ը կին, երեք ամբաստանութիւններով, — համայնավար քարոզչութիւն, «Կարմիր Սթանպոլ» անուն թերթի մը գաղտնի հրատարակութիւն, գրգռիչ թռուցիկներու տպագրութիւն:

Հիւսիսի գործադուլը

Գործաւորական կազմակերպութեանց ղեկավարները դիմում կատարեցին նոռի նահանգապետին, որպէսզի միջնորդէ եւ մը գտնելու համար, բանուորներու եւ գործատէրերու միջեւ:

Երկու օր է հանդարտութիւն կը տիրէ Լիլի մէջ ու թէեւ իրականութեան մէջ ոչինչ կայ փոխուած եւ բոլոր կողմերը կը կենան ամուր իրենց դիրքերուն վրայ, սակայն թուլութիւն մը զգալի է եւ կարելի է յուսալ թէ շատ չանցած, համաձայնութիւն մը պիտի գոյանայ բանթողներուն եւ գործատէրերուն միջեւ:

Համաձայնութիւնը հաւանաբար հիմ ունենայ գործաւորներու օրավարձքի յաւելման պահանջը,—ժամական 25 սանթիմի յաւելում: Ութսուներեք գործարաններ արդէն այս հիման վրայ տեղի տուած են: Մընէնի մէջ, բանուորական հաւաքոյթի մը ընթացքին, որոշուեցաւ աշխատանքը շարունակել այն գործարաններուն մէջ, որոնք արդէն գոհացում տուած են:

Սթալինի դէմ դաւադրութիւն

Մոսկուայէն Վարշաւիա հասած լուրի մը համաձայն, «Կրասնայա Գազէտա» բոլշեւիկեան թերթը կը գրէ թէ Ստալինի դէմ սարքուած դաւադրութիւն մը երեւան ելած է: Դաւադիրներն են թնդանօթաձիգներու 18րդ գօրագունդին սպաները:

Դաւադիր բոլոր սպաները կը պատկանին համայնավար աջ հատուածին: Բոլորն ալ ձերբակալուած են: Բազմաթիւ ձերբակալումներ եւս պիտի կատարուին:

Ձերբակալուած է նաեւ ուկրայնական ինքնավար եկեղեցիին պետը՝ Փիմիէն եպիսկոպոսը՝ Չեկայի գործակալներուն կողմէ եւ-նետուած է Մոսկուայի բանտը:

Ամերիկայի երաշտը

Նախագահ Հուվըր, այս հինգշաբթի օրուան համար խորհրդակցութեան կանչեց կառավարիչները այն նահանգներուն, որոնք կը տառապին երաշտէ: Խորհրդակցութեան պիտի դրուի յառաջ եկած վնասներու դարմանումի հարցը:

Զանազան նահանգներէ տրուած տեղեկագրերը ցոյց կուտան թէ մօտ մէկ միլիոն անձեր՝ այսինքն Ամերիկայի բնակչութեան հարիւրին 12ը վնասուած են տիրող չորութենէն:

Նախագահը հրահանգեց կարմիր-խաչին որպէսզի անհրաժեշտ օգնութիւնը փութացնէ տաքի զոհերուն:

Կարմիրները Չինաստանի մէջ

Կարմիր ուժերը կը յառաջանան դէպի Քիու Քիանկ կարեւոր նաւահանգիստը: Եանկ Զէյի հարաւային կողքին վրայ, որ գրաւուած է համայնավարներուն կողմէ, կը նշմարուին 10ի չափ այրող գիւղեր. բազմաթիւ փախստականներ կ'ապաստանին Քիու - Քիանկ ու գարհուրելի դրուագներ կը պատմեն կարմիր զօրքերու վայրագութիւններէն. Չանկ-Շայէն Շանկայ հասած են փախստականներ, որոնք կը պատմեն թէ քաղքին համայնավարներու կողմէ գրաւման ընթացքին, երբ հարիւրի չափ անձեր գլխատուեցան, ժողովուրդը՝ 50,000ի չափ, դաշտերը փախաւ, ուր կը թափառի տակաւին: Խանութները կողոպտուելէ վերջ, համայնավարները կրակ կուտային շէնքերուն եւ կը ստիպէին անոնց տէրերը որ մնան իրենց այրող խանութին մէջ:

Համայնավար աւրհանդակներ Հանքէուի ազգային դրամատունէն պահանջեցին որ իրենց յանձնէ 100000 տոլարի փրկագին, մերժման պարագային, քաղքին վրայ յարձակելու սպառնալիքով:

Ամերիկեան, անգլիական, ֆրանսական եւ ճափոնական կառավարութիւնները ներկայիս կը խորհրդակցին, միասնաբար ձեռք առնելու համար նաւային միջոցներ, ի պաշտպանութիւն Եանկ Զէ գտնուող իրենց հպատակներուն:

Այդ միջոցները պիտի կիրարկուին այն ատեն միայն երբ նանքինի կառավարական ուժերը չկարենական պէտք եղած պաշտպանութիւնը ապահովել օտարականներուն:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

բոլոր ընկերները ստիպողաբար՝

ՏԷՍԻՆ.— Հինգշաբթի: ժամը եւ ժողովի վայրը կը նշանակուին տեղւոյն վրայ:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ուրբաթ իրիկուն, ժամը եւ ժողովի վայրը տեղւոյն վրայ:

Ներկայ կ'ըլլայ կ. Կ-ի լիազօր-ներկայացուցիչը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Եռգկատի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան Անիէռի մասնաճիւղին կողմէ: Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Պուա Քոլոնպի թաղապետական սրահին մէջ Րիւ տէ Հալ: Մուտք 5 եւ 10 ֆրանք: Հասոյթը պիտի յատկացուի հիւանդ երիտասարդի մը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Շավիլի Երիտասարդաց երկսեռ միութեան կողմէ Կիրակի, 17 Օգոստոս

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այսօրերեքշ. իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիա ճաշարանը:

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԱՆԱՑԱԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնի ծննդականութիւնը.— Գ. Տիրատուրեան, Դրաթլեան, Ա. Պասմաճեան, Տ. Սէլվիեան, Մ. Մազմանեան, Քլունճեան, Ա. Մալխասեան, Յ. Քէյիշեան, Խ. Զոքարեան, Ա. Պասմաճեան, Խ. Խաչօեան, Ա. Նալպանտեան, Մ. Տէրտէրեան, Գ. Բարդուղեան, Յ. Յովսէփեան, Օ. Ալէքսանեան, Ս. Գըզըլեան, Կ. Մարտիկեան, Ճ. Չայավարգեան, Մ. Ղազարեան, Ա. Ղարիպեան, Յ. Ազըլըեան, Ռմ, Յ. Տէր Ներսէսեան, Կ. Վարդանեան, Լ. Գասպարեան, Սէֆէրեան, Ա. Խաչատուրեան, Գ. Մարտիրոսեան, Գ. Էլմասեան, Ս. Կարապետեան, Մ. Քէլփէթինեան, Խ. Շալվարճեան, Գաղանճեան, Պըշագճեան, Մ. Մարգարեան, Գ. Գագըրճեան, Նալպանտեան, Ա. Ղազարեան, Ֆիշեան, Օր. Սահակեան, Սիլլագեան, Ն. Կիւլիւզեան, Ներկարարեան, Կիրակոսեան, Պաղտասարեան, Ասլանեան, Մ. Աւագիլեան, Ս. Մարտիրոսեան, Գարատայեան, Զարուկեան, Տիկ. Չիւլեան 5ական ֆրանք: (Շար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Յարութիւն Սիրմէնեան: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Պրուսայի Մեծ Նոր գիւղէն Յակոբ Զուկեան կը փնտռէ իր քոյրը Շողկատ Էրճէրեան եւ քեռայրը Խաչիկ Լէպլեպեան որ երկու տարի առաջ Պրենոլ (Ֆրանսա) եկած են: Կը փնտռէ նաեւ իր միւս քոյրը Վարսենիկ Քէսայեան եւ քեռայրը Մկըր Քէսայեան: Կը կարծուի թէ Մարսէյլ կը գտնուին: Իմացնել՝ Յակոբ Զուկեանի, Ուլիցա Պէլչէվսքա No. 2, Ռուսճուք, Պուլկարիա:

— Կը փնտռուի Եղիսաբէթ Օհաննեան 4 տարիէ ի վեր տեղեկութիւն չունինք իր մասին: Կը կարծուի թէ այժմ ամուսնացած է և կը գտնուի Պէյրութ կամ Պաղտատ (Միջագետք): Իմացնել Տիկին Ազատնի Մինէթեանի, Usine de Gromelle, St. Saturmin les Avignons, (Vaucluse) France.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 374 380

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
13
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

13 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻւ 1338

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԳԱԼԱՐՈՒԻ

Պոլսէն հասած լուրերը խիստ յատկանշական են Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան տեսակէտէն: Երկար ժամանակ լռութեան դատապարտուած հանրային կարծիքը վարժուած է միայն ընդունիլ կատարուածը և առնուազն զովքն ընել քէմալական մենատիրութեան:

Ահա, այս լռութեան մէջէն, երբ Պոլսէն լուր կը հասնի թէ Ֆէթհի պէյի ղեկավարութեամբ նոր քաղաքական կուսակցութիւն մը պիտի կազմուի և թէ Մուսթաֆա Քէմալն ալ համաձայն է այդ քայլին, շռնդալից տպաւորութիւն մը կը թողու թէ Թուրքիոյ ներսը եւ թէ արտասահմանի քաղաքական շըրջանակներու վրայ:

Եալովայի մէջ, 48 ժամուան ընթացքին խիստ կարեւոր որոշումներ տրուած են: Տակաւին գործնական կեանքի ապացոյցները կը պակսին թէ ինչ արագութեամբ պիտի ընթանան դէպքերը, և թէ ի՛նչ նոր ուժերու զատաւորումներ կրնան առաջանալ Թուրքիոյ քաղաքական բեմին վրայ: Բայց նկատի առնելով որ Եալովայի խորհրդակցութեան բուն հեղինակն ինքը, Մուսթաֆա Քէմալն է, և որ այդ խորհրդակցութեան մասնակցած են Ըսմէթ փաշան, Ֆէթհի պէյը և ուրիշ կարեւոր քաղաքական դէմքերը, այժմէն կարող ենք ըսել թէ Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան փոփոխութիւնը աւելի բարդ ծալքեր ունի և թէ տեղի ունեցած փոփոխութիւնը քաղաքական խոշոր գալարում մըն է և կարող է շատ անակնկալ շարժումներու տեղի տալ:

Ահա թէ ինչո՞ւ.

Մ. Քէմալ իր բացարձակապետութիւնը պահպանելու համար շարք մը վտանգաւոր իթթիհատականներու վերջ տուաւ: Շարք մը կարեւոր դէմքեր, որոնք իր մեծութիւնը կերտած էին եւ մրցորդներ կը հանդիսանային, չէզոքացուց եւ կրցաւ խեղդել անոնց հմայքը: Բայց որոշ յենարաններ ստիպուեցաւ պահել: Այդ կարեւոր յենարաններն էին Ֆէթհի պէյը եւ Ըսմէթ փաշան, երկու մրցորդները: Ըսմէթ փաշան աւելի կըրցաւ ամրացնել իր դիրքը եւ միակը մնաց որ քալեց Մ. Քէմալի կողքին, իբրեւ Թուրքիոյ երկրորդ ղեկավարը: Իսկ Ֆէթհի պէյը տեղի տուաւ, ու քաշուեցաւ Փարիզ:

Անցած հինգ տարիները Մ. Քէմալի եւ Ըսմէթ փաշայի ապօրինական տիրապետութեան շրջանը կը կազմեն: Ու այդ ժամանակաշրջանին հետզհետէ պատրաստուեցաւ այսօրուան հրապարակ նետուած փոփոխութիւնը, որ շարք մը մտահոգութիւններու արդիւնքն է:

Այդ մտահոգութիւններու անձնական պատճառները կարելի է բացատրել Մ. Քէմալի եւ Ըսմէթ փաշայի խուլ մրցակցութեամբ: Ըստ երեւոյթին, Ըսմէթ փաշան կրցած է տիրանալ ժողովրդական կուսակցութեան (Թուրքիոյ միակ օրինաւոր կուսակցութիւնը, որուն նախագահն է Մ. Քէմալը) եւ այնքան ամրացնել իր դիրքը զինուորական եւ վարչական շրջանակներուն մէջ, որ Մ. Քէմալի դիրքը խախտած է: Ու, ահա, քաղաքական ճկունութեամբ մը, Մ. Քէմալ հրապարակ կը քաշէ զօրաւոր ուժ մը, Ֆէթհի պէյը եւ իր բազմաթիւ անկասկածելի հաւատարիմները քաղաքական նոր կուսակցութիւն մը հիմնելու:

Անձնական դրդապատճառներուն եկան ուժ տալու ներքին եւ արտաքին ծանրակշիռ դէպքերն ալ, որոնք ըստ ամենայնի անձնական պատճառները վարագոյրի ետեւ կը պահեն: Տնտեսական ճգնաժամը տարիէ մը ի վեր կը սասանի Ըսմէթ փաշայի կառավարութեան գլխին: Կառավարութիւնը գերագոյն ճիգ մը թափեց այս տարուան սկզբին տնտեսական ճգնաժամին վերջ տալու եւ կարեւոր փոխառութիւն մը կնքելու: Այդ աշխատանքները մինչեւ հիմա չյաջողեցան: Իսկ քրտական շարժումը անակնկալ համեմատութիւններ առացաւ, բոլորովին խանգարեց Ըսմէթ փաշայի հաշիւները: Հակառակ անոր որ զինուորական իշխանութիւնը 80,000նոց բանակ մը կեդրոնացուց արեւելեան նահանգներուն մէջ քրտական ազատագրական շարժումը խեղդելու, դէպքերը չյաջողեցան Ըսմէթ փաշային՝ Քիւրտիստանի յաղթականը հռչակուելու: Ընդհակառակն, քրտական յեղափոխութիւնը տարածուեցաւ դէպի Հէքիարի, Տերսիմ եւ Մարտին: Ըսմէթ փաշայի ամբաստանութիւնները, որ ուղղուած էին Պարսկաստանի դէմ, հիմա, հարկադրաբար՝ կ՚ուղղուին Իրաքի եւ Սուրիոյ դէմ:

Տնտեսական քայքայումը մէկ կողմէ, քրտական անպարտելի ապստամբութիւնները միւս կողմէ, եկան նսեմացնելու Ըսմէթ փաշայի անառարկելի տիրապետութիւնը:

Մ. Քէմալ վայրկեանը յարմար նկատեց թոյլ տալու որ երկիրը ունենան երկու քաղաքական կուսակցութիւններ, որոնց մրցումին վրայ պիտի կրնայ պահել իր բացարձակ դիրքը:

Բայց այս իրողութիւնը անհաշտ է դիկտատուրայի հետ եւ մենք կը կարծենք թէ մրցորդ կողմերը նոր ցնցումներու պիտի առաջնորդեն ներկայ Թուրքիան, որ ծանր գալարումի մը բռնուած է:

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԿԱԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

«Հայրենիք» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (յուլիս 31).

— «Ամերիկեան Գոնկրէսի ցանձնախումբը, որ պաշտօն ունի քննելու բոլշեւիկեան գրգռութիւններն ու դաւերը Միացեալ Նահանգներու մէջ, Ուաշինկթընէն եւ Նիւ Եորքէն յետոյ փոխադրուեցաւ Տիթրոյիթ, իսկ այժմ ալ Շիքակօ: Այդ բոլոր տեղերու մէջ ալ ընդարձակ եւ մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւններ ու պրպտումներ կատարեց, վկաներ, մեղադրեալներ ու իրազեկ մարդիկ հարցաքննեց եւ փաստեր ու փաստաթղթեր հաւաքեց Մոսկուայի գործակալներու ստորերկրեայ աշխատանքներու մասին այս երկրին մէջ:

Թէեւ քննութիւնը տակաւին աւարտած չէ, բայց մինչեւ այժմ եղած մերկացումներուն եւ յայտնութիւններուն հետեւանքով մեծապէս խախտած է Ամերիկայի մէջ գործող «Ամթորգ» անունը կրող խորհրդային «առեւտրական» մարմնի ու անոր ղեկավարներու դիրքը: Այժմէն իսկ արդէն որոշ է, թէ ներկայ քննութենէն յետոյ Ուաշինկթըն պիտի հարկադրուի խստօրէն վարուիլ «Ամթորգ»ն ու իր բոլշեւիկ ղեկավարներն ու պաշտօնեաները այս երկրէն եւ կամ չափաւորութեան տակ առնել խորհրդային այդ կէս-առեւտրական եւ կէս դաւադրական հաստատութիւնը:

Շատ ազդեցիկ շրջանակներէ զօրաւոր շարժում մը սկսած է արդէն խզելու համար առեւտրական յարաբերութիւնները խորհրդային Միութեան հետ: Այդ շարժման անմիջական առիթն այն է, որ Մոսկուա չափազանց աժան գնով փայտ, մանկանէդ, քարածուխ եւ այլ ապրանքներ կը թափէ ամերիկեան հրապարակը եւ՝ ծայրայեղօրէն կոտրելով գները՝ աւելի եւս կը զօրացնէ տնտեսական տագնապը այս երկրին մէջ: Ուշագրաւ է, որ Ուաշինկթըն փութաց արգելք դնել խորհրդային փայտի ներածման վրայ, եւ հաւանաբար մօտ ատենէն նման արգելքներ դնէ նաեւ Մոսկուայի կողմէ Միացեալ Նահանգները ղրկուող միւս աժան ապրանքներուն վրայ:

Այս արգիլքներու իբրեւ օրինական հիմ կը ներկայացուի այն պարագան, որ խորհրդային ապրանքները կ՚արտադրուին բռնի, ստրկական աշխատանքի միջոցով եւ այդ իսկ պատճառով արհեստականօրէն աժան գնով կը ծախուին:

Փաստ է, որ խորհրդային Միութեան մէջ գործաւորը ազատ չէ եւ չի կրնար իր ազատ կամքով ծախել իր աշխատանքը: Կառավարութիւնը ստրուկներու պէս կը բանեցնէ գործաւորները եւ զանոնք չարաչար շահագործելով հացիւ կիսաքաղց վիճակի մէջ պահելով՝ աժան ապրանքները կը թափէ արտասահման: Ու այդ կ՚ընէ երկու հիմնական նպատակով. առաջին, որպէս զի կարենայ մեքենաներ, զէնքեր գնել եւ բրոքականտ ընել արտասահմանի մէջ՝ իր ծախած ապրանքներու փոխարէն. եւ երկրորդ, որպէս զի աւելի եւս սաստկացնէ դրամատիրական երկիրներու մէջ եղած տնտեսական տագնապը, որով իր խռովարար գործունէութիւնը աւելի եւս պիտի դիւրանայ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Թուրք մամուլի գիտումնաւոր լռութիւնները, այլազան ակնարկութիւններն ալ ու ձախ, ինչպէս նաեւ երբեմնակի պաշտօնական հաղորդագրութիւնները քրտ. դէպքերուն մասին՝ լուսաբանութեան պահանջով, կը բաւեն ամառնելու թէ Թուրք պաշտօնական շրջանակներէ վերջ, հանրային կարծիքն եւս սկսած է լրջօրէն մտահոգուիլ քրտական շարժման հետեւանքներով: Այլեւս զաղրած են հրապարակային պարզ արշաւներ նկատելէ՝ Քիւրտերու խիզախ յարձակումները, մանաւանդ որ Թուրք բանակը բաւական ծանր կորուստներ տալէ յետոյ, ստիպուած պիտի ըլլայ քանի մը թեւի բաժնուելու, անմեղ ու անզէն ժողովրդեան արիւնով մարել փորձելու համար ազատագրութեան յառաջացումն բոցը:

Թուրք պաշտօնական շրջանակներն ու հեռագրական գործակալութիւնները այն աստիճան միայն մշակած շարժման մասին «ըստ կարիքին» լուրեր ղարքնելու, երբ շնորհիւ օտար թղթակիցներու՝ եւրոպական ու ամերիկեան մամուլը սկսաւ արձագանգ տալ Արարատեան հերոսամարտի դրուագներուն:

Իսկ հիմա, որ շարժումը Արարատէն անցած է Իրաք եւ Սուրիոյ մէկ մասին մէջ, կը փորձեն օտար գրգռութիւններ ու պատասխանատուութիւններ փնտռել, չմոռնալով անհրաժեշտ բաժինն եւս հանել Հայութեան եւ Դաշնակցութեան...

Սարսեւ, քանի մը լուրեր Թրքական աղբիւրէ, Հաճոյի խիզախ արշաւին մասին

ԷՆԿԻՒՐԻ, 6 (Ա.).— Ցայտնի կ՚երեւի որ արեւելեան եւ հարաւային սահմաններու դէպքերը անջատ բաներ չեն, այլ մէկ տեղէ կը ղեկավարուին:

Երբ ձախողեցաւ արեւելեան շարժումը, որուն նպատակն էր քրտական անկախ կառավարութիւն մը հիմնել, նոյն դաւաճանները եւ փախստականները սկսան Միջագետքի եւ Սուրիոյ սահմաններուն վրայ յարձակման փորձեր ընել:

Յարգանի չէ[illegible]ը, որ Միջագետքէն յարձակում գործեց, գաղութեցաւ: Հիմա ալ զինուորները կրած են Հաճոն եւ աւ[illegible]

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, իրեն հետ ունենալով 60 ձիաւորներ, Հաճօ Մարտինի ուղղութեամբ սահմանը կ՚անցնի եւ գրաւելով իր գիւղը՝ գաւառակի կեդրոն Հապաթը, կը հրաւիրէ ժողովուրդը իրեն միանալու:

Հաճօ չի համարձակիր աւելի առաջ երթալ: Հապաթ ամբողջովին սահմանին վրայ գտնուելուն համար, մեր զօրքերը զգուշաւոր կը շարժին, որպէսզի Հաճօ չկարենայ Սուրիա փախչիլ:

.·. Էնկիւրիէն ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, վերջին, դէպքերու հետեւանքով, սահմանային փոքր պահակախումբերը ետ կանչուած ըլլալով, Հաճօ որ եւ է դիմադրութիւն չէ գտած:

Թուրք բանակի համախմբումը

«Թայմզ»ի Պոլսոյ Թղթակիցը կը հեռագրէ.— Քիւրտիստանէն հասած լուրերը հետզհետէ կ՚աւելցնեն մտահոգութիւնները: Ցայտնի կ՚ըլլայ թէ կառավարութիւնը նոր միջոցներ ձեռք առած է, ու այդ միջոցներէն ոմանք ինքնապաշտպանողական բնոյթ ունին:

Անպաշտօն կերպով կը յայտնեն թէ Ֆէվզի փաշան, որ ընդհ. սպայակոյտի պետն է, պիտի մեկնի Քիւրտիստան: Կը խօսուի նաեւ Շիւքրի Նայիլի փաշայի մասին, որ Պոլսոյ բանակի հրամանատարն է, նոյնպէս պիտի մեկնի Քիւրտիստան, իբրեւ բանակի ընդհ. հրամանատար:

Իրան եւ Թուրքիա դէմ առ դէմ

ՈՐՆ Է ՃԻՇԴ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 11 Օգոստոս.— Թուրքիոյ Թեհրանի դեսպանին յանձնուած պարսկական պատասխանին մէկ համառօտագրութիւնը հասաւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան: Ընդհ. տպաւորութիւնն այն է թէ պարսիկ կառավարութեան պատասխանը կարելի կը դարձնէ սահմանագլուխի ապահովութիւնը եւ երկու երկիրներու գործակցութիւնը: Կարելի է ըսել թէ՝ երկու կառավարութեանց միջեւ կարգադրելի հարց ըլլալով կը մնայ այս գործակցութեան գործնական եղանակի ճշդումը:

Դեռ երեկուան թուականով հաղորդուած լուր մը կը յայտնէր թէ Պարսկաստան բողոքելով մէկտեղ սահմանագլուխէ թուրքերուն կողմէ բռնաբարման դէմ, որոշած է գինեալ ո՛չ մէկ դիմադրութիւն փորձել եւ խնդրին կարգադրութիւնը յանձնել Ազգերու Դաշնակցութեան:

Եւ ահա, բոլորովին հակառակ լուր մը Լոնտոնէն:

ԼՈՆՏՈՆ, 12 Օգոստոս.— Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Թրքական գահլիճը Էնկիւրիի մէջ երկու երկար նիստեր գումարեց, որոնց ներկայ էր նաեւ ընդհ. սպայակոյտի պետը:

Նախարարաց Խորհուրդը քննեց Պարսկաստանի պատասխանը Թուրքիոյ բողոքագրին եւ որոշեց Թեհրանի ուղղել երկրորդ բողոքագիր մը, Քիւրտերու Պարսկաստանէն Թուրքիա արշաւին մասին: Բողոքագիրը պիտի խմբագրուի աւելի խիստ ոճով եւ մինչեւ 48 ժամ պատասխան պիտի պահանջէ:

Ֆէթհիի կուսակցութիւնը

Եալովայէն «Թայմզ»ի մասնաւոր թղթակիցը կը հեռագրէ. Վերջին 48 ժամուան ընթացքին կարեւոր որոշումներ տրուած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 36

Յակոբ Գույումճեան	100
Արման Սարեան (Միլան)	65
ՇԱՍԷՆ	
Ն. Յովհաննէսեան	100
Ս. Թորոսեան	100
Մ. Յովհաննէսեան	50
ՎԻԷՆՆԷՆ	
Կ. Սապունճեան	100
ՊՕՐՏՕՅԷՆ	
Ս. Եարալեան	50
Կ. Հալաճեան	50
Դ. Հալաճեան	50
Կ. Պօնէեան	50
Ս. Յովսէփեան	50
ՌՕԱՆԷՆ	
Յովսէփ Պօյաճեան	30
Թորոս Դալայճեան	30
Երուանդ Ճօրոխեան	20
Խաչատուր Օհնոյեան	20
Յարկէն Մառուկեան	20
Գէորգ Բէքէեան	20
Մինաս Պետրոսեան	20
Աբրահամ Տէրէճեան	20
Գէորգ Քէօշկէրեան	22
Յովհաննէս Յովհաննէսեան	20
Դաբրիէլ Յակոբեան	20
Օհան Ճիւանեան	15
Գումար	1037
Նախորդ գումար	42.980
Ընդհ. գումար	44.017

ՃՇԴՈՒՄ.— Ցանկ 25ի մէջ ընդհ. գումարը փոխադրուած է 300 ֆր. աւելի, իսկ թիւ 35ի մէջ 600 ֆր. պակաս. վերջին ցանկի ընդհ. գումարն է 42.980:

ՍՏԱԼԻՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ԱՔՍՈՐԻ

Մորնինկ փոսթ»ի մէկ մասնաւոր թղթակիցը կը գրէ.— Կրնամ հաստատել թէ բոլշեւիկեան Քաղաք. Պիւրոն վերջերս քուէարկեց բանաձեւ մը, որուն համաձայն, օտար դրամներով հիմնագումար մը պիտի ստեղծուի եւ պահ պիտի դրուի գերմանական եւ անգլիական դրամատուններու: Այս գումարը մասամբ պիտի ծառայէ արտասահմանի մէջ բոլշեւիկեան բրոբականտի ծախքերը հայթայթելու. նիւթապէս օժանդակելու նաեւ Գ. Միջազգայինի գործունէութեան եւ մասամբ պիտի դրուի Ստալինի տրամադրութեան տակ, որպէսզի հակաբոլշեւիկեան յեղափոխութեան մը պարագային, երբ այսօրուան համայնավար պետերը ստիպուին փախուստ տալ կարմիր դրախտէն եւ ապաստանին եւրոպական դեղին դժոխքը..., բացը չմնան...

Այս հիմնադրամը որ պիտի կոչուի «համայնավարական հրկածեայ հիմնադրամ», պիտի հասնի 20 միլիոն անգլիական ոսկիի.

ԴՐԱՄԻ ՏԱԳՆԱՊ

Խորհրդային թերթերը կը մատնանշեն արծաթ դրամի տագնապ մը, որմէ կը նեղուին Խորհ. Միութեան երկիրները: Ցիսուն կոպէկնոց դրամները բոլորովին պակսած են հրապարակէն, 20, 15 եւ 10 կոպէկնոցներն ալ շատ քիչ մնացած են: Գիւղացիներն են որ արծաթ դրամները կը հաւաքեն եւ կը պահեն: Բազմաթիւ համագործակցական վաճառատուններ ստիպուած են հրապարակ հանել 20, 15 եւ 10 կոպէկնոց չէքեր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԵՒ ՌՈՒՍ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչպէս տեսանք ընթերցողները, ռուս բոլշեւիկը անվերապահ համակրանք կը յայտնէ քէմալական Թուրքիոյ, երկրին ինքնապաշտպանութեան համար անհրաժեշտ կարգադրութիւն մը կը նկատէ հայկական ջարդերը։ Կարդալով այս տողերը, կ'ապշի, կը զայրանայ եւ կ'ընդվզի հայ բոլշեւիկը։

Եւ «քուռ, քծնող» կ'անուանէ Կրիաժինը։

Արդարեւ այս մարդը, որուն Երեւանի հրապարակագիրը կու տայ «գիտնական», «փրոֆէսէօր», «հրապարակագիր» տիտղոսները, բան չի խնայեր՝ արտայայտելու համար իր համակրանքը քէմալական Թուրքիոյ մասին, առանց ծածկելու իր արհամարհանքը Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն (հայ, յոյն, հրեայ) իրաւունքներուն հանդէպ։

Կը պատմէ թէ ի՛նչպէս դաշնակիցները Լօզանի մէջ փորձեցին ապահովել Թուրքիոյ ազգային փոքրամասնութիւններուն իրաւունքները, եւ չյաջողեցան, որովհետեւ Թուրք ներկայացուցիչները անհաշտ էին։ Այսպէսով փոքրամասնութիւնները զրկուեցան իրենց նախկին բոլոր իրաւունքներէն։ Ծխտագային Թուրքերը աշխատեցան Թուրք Հայերու, Թուրք Յոյներու եւ Թուրք Հրեաներու անունով յեղաշրջում մը կատարել ազգային փոքրամասնութիւններու մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ ջնջել նաեւ լեզուական եւ կրօնական անկախութիւնը, միակ իրաւունքը որ շնորհուած էր։ Հրեաները աւելի առաջ գացին, եւ հրեայ Գոհէն, Թրքական կեղծանունով մը, Թէքին Ալփ, հրատարակութեան տուաւ 60 պատուիրանքներ։ Այդ պատուիրանքները պատրաստուած էին բոլոր փոքրամասնութիւններուն համար։ Յիշենք մէկ քանին.

1.— Թրքացո՛ւր ընտանիքիդ անդամներուն անունները։

2.— Թուրքերէն խօսէ։

3.— Աղօթքներդ Թուրքերէն կատարէ։

4.— Թուրքերէն կատարէ դասաւանդութիւնը դպրոցին մէջ։

5.— Երախաներդ Թուրք դըպրոցները ղրկէ՛։

Բոլոր այս պատմութիւնները ընելով, Կրիաժին ներքին գոհունակութիւն մը կ'արտայայտէ, ինչ որ նեղութիւն կը պատճառէ Երեւանի հայ բոլշեւիկին, որ ցարական կառավարութեան «խաւար հարիւրակային» քաղաքականութեան եւ Թուրքերուն վարած քաղաքականութեան միջեւ հանգիտութիւն մը կը գտնէ։

Եւ այստեղ իմաստուն խաղ մը կը կատարէ։ Դուրկօ Կրիաժինի բոլշեւիկութիւնը կասկածի տակ ձգելու համար, կ'ըսէ թէ համակրանք ցոյց կու տայ ազգային փոքրամասնութիւններու Թրքացման քաղաքականութեան, առանց համարձակելու նոյն եղանակով խօսելու ռուս կառավարութեան «շատ աւելի մեղմ ռուսացման քաղաքականութեան մասին»։ Եւ կ'եզրակացնէ.

— «Դուրկօ Կրիաժին կամ իսկական ռուս մարդ է *(այս բացատրութեան իմաստը պարզ է եւ ընթերցողը անշուշտ կ'ըմբռնէ անմիջապէս, Ք.), որ մխիթարւում է քէմալականների ազգայնական քաղաքականութիւնից, կամ չափից դուրս համակրական է ուզում լինել քէմալականների նկատմամբ»։*

Այս երկուքին խօսքով, հայ հրապարակագիրը կը հանէ բոլշեւիկ վերարկուն Կրիաժինի ուսէն, ցոյց տալու համար անոր ազգայնական ներքնաշապիկը։

Արդեօ՛ք թէ բոլո՛ր հայ բոլշեւիկները վերջապէս հասկնային թէ Մոսկուայի դիկտատորները տարբերութիւն չունին ցարական պետերէն, ազգային հարցերու մասին։

Անշուշտ, հայ հրապարակագիրը չէր կրնար աւելի համարձակութիւն ցոյց տալ այդ մասին։ Եւ միշտ աշխատելով հաստատել թէ Թուրք ազգայնական քաղաքականութիւնը քաղքենի քաղաքականութիւն մըն է, կ'ուզէ ամբաստանել ռուս հրապարակագիրը, որ կ'իւրացնէ այդպիսի տեսակէտ մը։ «Անլուծելի առեղծուած» կը համարի ինչ որ շատ լաւ կը հասկնայ։ Գիտէ թէ ինչո՛ւ համար ռուս բոլշեւիկը «հաճոյակատար եւ քուռ» է գիրքին էջերուն մէջ։ Կրիաժին ինքզինք այնքան կը մոռնայ, որ կը խմբագրէ Մուստաֆա Քէմալի կենսագրութիւնը ճիշդ Թուրքի մը պէս։

Սակայն, հայ հրապարակագիրը ինչո՞ւ կը մոռնայ, որ գիրքը չի պատկանիր Կրիաժինի, քանի որ հրատարակուած է նախաձեռնութեամբ Մոսկուայի Պետհրատին եւ արտաքին գործավարութեան։ Կը նշանակէ թէ անոնք եւս կը հսկեն խմբագրութեան։ Այսպէս Կրիաժինի հաճոյակատարութիւնը Քէմալի հանդէպ, գիրքին զանազան բացատրութիւնները հայկական ջարդերուն եւ փոքրամասնութեանց իրաւազրկման մասին գրուած են համաձայնութեամբը Մոսկուայի պաշտօնական եւ վերին մարմիններուն։

Հետաքրքրական է Երեւանի հրապարակագիրին կարծիքը «Նոր Թուրքիոյ» մասին։ Ուստի նոյնութեամբ կ'արտատպենք հատուած մը այդ մասին.

— «Վերջին տարիների ընթացքում խորհրդային մամուլը հրապարակեց մի շարք անհերքելի տուեալներ տնտեսական այն ճգնաժամի մասին, որ ապրում է Նոր Թուրքիան։ Իւրաքանչիւր օր մեր թերթերից կարելի է տեղեկութիւն քաղել Թուրք լիրայի կատաստրոֆիկ անկման մասին։ Օսմանեան պարտքի մասին կայացած համաձայնութեան փաստը յիշեցնում է Թուրքիայի կախումը արեւմտեան եւրոպական կապիտալից։

«Այս ամէնի հետ գիւղընթացաբար Թուրք բուրժուազիան նորանոր ծանրութիւն է բարդում գիւղացիների եւ բանուորների ուսին։ Մանր բուրժուազիան օրըստօրէ քայքայւում է ծանր հարկերից, կեանքի թանգացումից եւ կրճատւող արդիւնաբերութեան ու առեւտրի պատճառով ոչ թէ պրոլետարանում է, այլ մուրացկանանում.

«Այսպիսի պայմաններում քէմալական բուրժուազիայի գովերգութիւնը առնուազն տարաժամ է։

«Նոր Թուրքիայի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան մէջ ճեղքուածք է բացւել, որ օրըստօրէ խորանում ու լայնանում է։ Թուրքբուրժուազիան իր արտաքին քաղաքականութեամբ ձգտում է հեռանալ Խորհրդային Միութեան։ Միաժամանակ նրա դասակարգային շահը չի թոյլ տալիս հեռանալու անգամ ամենափոքր չափով Խորհրդային Միութեան ներքին քաղաքականութեան մէջ։ Ընդհակառակն այստեղ նա հետեւում է կապիտալիստ պետութիւններին, հալածելով բանուոր դասակարգը, ճնշելով ազգային փոքրամասնութիւնները, տուրքի մասնելով օր աւուր ճզմելով վիթխարի մեծամասնութիւնը։ Քէմալականները երկու ջաղացքարի արանքում են, ներքին հակասութիւնը կրծում է Թուրք հանրապետութիւնը»։

Եզրակացութիւն.— Մենք համոզուած ենք, որ Մոսկուան երբեք չի զը՛ղիր փոքրամասնութիւններու ազգային իրաւունքներով, ինչպէս երբեք նըկատի չառին Դաշնակիցները, որոնք փոքր ազգերու անունով մտան պատերազմի դաշտը։ Թէ Մոսկուայի բոլշեւիկները ի՛նչ աչքով կը դիտեն հայկական ջարդերը, հայ ազգային իրաւունքներու պաշտպանութիւնը, Դուրկօ Կրիաժին արտայայտած է որոշ կերպով, նոյնիսկ շնականութեամբ։ Կ'ուզէինք, որ Երեւանի հայ բոլշեւիկներուն մէջ լայն ծաւալ առնէր հիասթափութիւնը, եւ Դուրկօ Կրիաժինի հայ քննադատը եւ իր ընկերները հասկնային թէ խաբուած են, եւ տեսնէին թէ ի՛նչպէս, հայ արեան ծովին վրայէն թեւ կու տան իրարու Էնկիւրին ու Մոսկուան, Թուրքն ու Ռուսը։

ՔԱՂՀԱՆ

ՉԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲ ՈՒ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԵՒ ԹՐԱԿՈՅ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՖԻԶԻՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Տղոց մեծամասնութիւնը կը գտնուի, բարձր դիրք, մաքուր օդ եւ ջուր ունեցող գիւղերու մէջ։ Հակառակ իրենց ծանր աշխատանքին եւ սնունդի պակասին, ֆիզիքապէս մտահոգիչ ոչինչ ունին եւ առողջ ու կայտառ երիտասարդութիւն մը կազմած են գիւղերու մէջ։

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գիւղերու տղաքը մեծ մասամբ ծխախոտի մշակութեամբ կը զբաղին։ Կան նաեւ փոքր թիւով արհեստաւորներ եւ մանր առեւտուրով զբաղողներ։

Ծխախոտի մշակութիւնը երկար ժամերու աշխատանք պահանջող գործ մըն է, որ կը գրաւէ մեր տղոց գրեթէ ամբողջ ժամանակը։

Տղոց մէջ երկու որոշ դասակարգ կայ. Ա. Անոնք որ գիւղացիներու հետ մէկ, վեց կամ ինը ամսուան եւ կամ տարուան մը պայմանագրութիւն կնքելով կ'աշխատին, Բ. Անոնք որ օրավարձով կ'աշխատին։ Պայմանագրութեամբ աշխատողներ կը ստանան՝ իրենց սնունդը, բնակարան եւ ամսական 500-1500 դրախմի, տարեկան՝ 6000-10,000 դրախմի։

Օրավարձով աշխատողներ կը ստանան իրենց սնունդը եւ օրական 40-125 դրախմի։

Նոյն տասնեակ տղաք ալ սկսած են գիւղացիներուն հետ ընկերովի կամ առանձին ծխախոտ մշակել։

Քաղաքներու տղաքը կ'աշխատին արհեստանոցներու, ծխախոտի գործարաններու եւ զանազան շինութեանց մէջ։

Տղոց մէկ երրորդը տնտեսապէս լաւ վիճակի մէջ է եւ ունի պահեստի գումար մը։ Մէկ քառորդը աննախանձելի վիճակի մէջ է եւ յաճախ ապրուստ ճարելու դժուարութեան կը մատնուի։ Մնացածը կ'աշխատի ու կ'ապրի։

Մերձաւոր Արեւելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյցը մինչեւ հիմա իր վերին հսկողութեան տակ կը պահէ այս տղաքը, իր վրայ առնելով անոնց խնամակալութիւնը։ Այս կազմակերպութիւնը ինքնութեան քարթեր տուած է տղոց, հսկած է անոնց գիւղացիներու հետ ունեցած փոխյարաբերութեանց վրայ, դիւրացուցած է անոնց դատական եւ այլ գործերը, աշխատած է որբուհիները ամուսնացնելու, տրամադրած է անոնց մեծ թիւով հայերէն գիրքեր, պարբերաթերթեր, անոնց ազգականները գտնելով օժանդակած է ընտանիքներու անդամներուն եւ անկարներուն։ Նպաստամատոյցի մէջ եղած են պաշտօնեաներ, որոնք այս տղոց եւ աղջիկներուն համար գործած են հայր, եղբայր ու ընկեր։

Արձանագրենք քանի մը անուններ որոնք որոշ դեր խաղացած են Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ որբ ու որբուհիներու կեանքին մէջ։

Գ. Հ. Գ. Մէքաֆի.— *Նպաստամատոյցի Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանին տնօրէնը եղած է 1923-1925։ Իր մարդկայնութեան բարձր գաղափարներն ու սկզբունքներն ապրող եւ զանոնք ջախջախիչ անկեղծութեամբ մը ուրիշներու — ըլլան անոնք որբեր, սովորական անհատներ կամ նախարարներ — պարտադրող զօրաւոր անհատականութիւն մը։ Մեծ եւ փրկարար դեր խաղացած է 1925ին, Հայերու Մակեդոնիայէն տեղահանութեան միջոցին։ Անկեղծ մարդասէր մը որ նուիրուած է որբ ու որբուհիներու, երազելով զանոնք ղեկավարներ դարձնել իրենց ազգին համար։ 1924 25ին հրատարակած է «Պատգամաբեր» անունով որբերու յատուկ հայերէն ամսաթերթ մը։*

Գ. Ր. Մ. Տէյվիտսըն — *յաջորդած է Գ. Մէքաֆիի եւ պաշտօնավարած 1926 1928։ Իր օրով աւելի մօտիկ հսկողութեան տակ առնուած են գիւղերու որբերը ու [illegible] քարոզչութեամբ հայերէն գիրքեր ու պարբերաթերթեր տրուած անոնց։ Անձամբ այցելած է գիւղերը եւ շփում պահած տղոց հետ։ Գործնական միտք մը՝ որ ջանացած է տղոց տնտեսական ու ֆիզիքական վիճակը բարելաւել։*

Տիկ. Է. Գասէօ — 1929ին *յաջորդած է Մր. Տէյվիտսընի։ Նախապէս ընդհանուր տնօրէն Հին Յունաստանի Նպաստամատոյցի որբանոցներուն։ Նոր դէմք մը Մակեդոնիոյ մէջ որ անտարակոյս իր կարգին պիտի ծառայէ որբ ու որբուհիներու, եթէ երբեք Նպաստամատոյցը վերջ չտայ իր գործունէութեան։*

Այս բոլոր անձնաւորութիւններու կողքին աշխատած են հայ, յոյն, անգլիացի եւ ռուս պաշտօնեաներ։ Ասոնցմէ յիշենք Գ. Արսէն Գալեանը որ 1923էն Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ առաջնորդ Ներսէս եպիսկ. Փէրսահճեանի կողմէ զրկուած է Գ. Մէքաֆիի քով։ Եղած է տնօրէնը Զաթալճայի, Էսքիշէհիրի եւ Քավալայի որբանոցներուն եւ այս հաստատութիւններուն փակուելէն ի վեր (1926) կը շրջի գիւղերը, Նպաստամատոյցի լիազօր ներկայացուցիչի պաշտօնով եւ մօտիկ շըփում կը պահէ տղոց եւ աղջիկներուն հետ։

Այս անձնուէր Հայը, որ ներկայիս Եգիպտոս կը գտնուի, իբրեւ պաշտօնեայ Նպաստամատոյցի, ջերմօրէն սիրուած է Ամերիկացիներէ եւ բոլոր որբերէն, իր ուղղամտութեան, անկեղծ վերաբերմունքին եւ շիտակ գիծին պատճառաւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տղաքը հետզհետէ կ'ապրին Մակեդոնիոյ գաղութէն եւ հետզհետէ կը կապուին իրենց բնակած գիւղին հողին, ու բնակիչներուն։

Ազգային տեսակէտով անոնց ունեցած բնազդական մոլեռանդութիւնը տեղի կու տայ միջավայրի դանդաղ ու տեւական ազդեցութեան։

Բաւական թիւով տղաք ամուսնանալ կ'ուզեն եւ չեն կրնար հայ աղջիկներ գտնել։ Մինչեւ հիմա 15 տղաք ամուսնացած են տեղացի աղջիկներուն հետ։ Այդ պարագան սկսած է արդէն մտահոգիչ համեմատութիւններ առնել։

Տղոց մինչեւ 21 տարեկան եղողները, նոր օրէնքի մը համաձայն, յունական քաղաքացի են եւ անոնցմէ շատեր առած են իրենց այս քաղաքացիութիւնը որ սակայն, դեռ շօշափելի առաւելութիւններ չապահովեր։

Մակեդոնիոյ մէջ բաւականաչափ մշակելի հող չկայ եւ տղոց մեծ մասը չի կրնար անկախօրէն գործել հող վարձելով եւ կամ գիւղացիներու հետ ընկերովի մշակելով։ Միւս կողմէ, տղաքը քանի մեծնան, անհանդուրժելի կը թուի իրենց ամսական կամ տարեկան պայմանագրութեամբ ուրիշներու ծառայել։ Այս պատճառով, գուցէ քանի մը տարիէն, օրավարձով աշխատողներու, անտէր ու անտիրական ընտանեկան խնամքէ զուրկ՝ միտքով ու հոգիով թուլցած աշխատաւոր դասակարգ մը ունենանք Մակեդոնիոյ մէջ։

Ըսենք նաեւ որ, գիւղացիներու եւ յոյն իշխանութեանց վերաբերումը, միշտ բարեացակամ եղած է տղոց հանդէպ, որոնք, պարկեշտ, տոկուն, յամառ եւ բծախնդիր գործաւորի համբաւ շահած են գիւղերու մէջ։

Հրամայական պահանջ է, այս տղաքը իբր հայ եւ իբր մարդ արժէքաւորել։ Պատմութեան համար [illegible] բուն մէջ։ աւելորդ է, աւելի երկար դիտողութիւններ եւ վերլուծումներ ընել։

ԿԱՐԷՆ

ՌՈՒՄԷՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

«Ընտրեփիթարիա»ի մէջ Տիկ. Թանծի Գուտիշթեանս կը գրէ.

«Ամենագեղեցիկ բաները, չտեսնուածներն են, ինչպէս ամենագեղեցիկ բանաստեղծութիւնները չգրուած միտքերն են։

Ե՛ւ մէկը, ե՛ւ միւսը մեր երեւակայութեան կը պատկանին, որ զանոնք անմահ զարդերով կը պճնէ։

Երբեմն սակայն, հոսանքէ տարուած, անակնկալ իրագործումներու առջեւ կը գտնուիս։

Նմանօրինակ երեւոյթ մը պատահեցաւ, իմ հայ արուեստի ցուցահանդէսի առթիւ։

Երբ արեւելեան արուեստին աղբիւրները կ'որոնէի, երբ կը ջանայի թափանցել խորհուրդը, որ այդքան ներդաշնակ կերպով կ'եղբայրացնէր իր հնադարեան արուեստը, մեր օրերու բախտաւոր ստեղծագործութիւններով առիթն ունեցայ հանդիպելու այն գեղագոյն դերին, զոր կատարած է Հայաստանը արեւելքի արուեստին մէջ։

Արեւմուտքի, մասնաւորաբար Վիեննայի մէջ տեսայ թանգարան մը, որ, չափազանց հետաքրքրական, գեղարուեստական իսկական գանձեր կը պարունակէր։

Հետեւաբար, կը վախնէի այցելելու մեր երկրի ցուցահանդէսը, հիասթափութեան մը վախէն։

Հիասթափութեան փոխարէն՝ մէկ ժամուան աննկարագրելի վերացում.

Անշուշտ մեր մամուլ
շատ լաւ բաներ գրուեցա
յաջող ձեռնարկի մասին։
Ներկայ յօդուածը
ուշ կու գայ, սակայն անզ
նուս հասարակութեան
թիւնը պիտի կեդրոնացն
ցուցահանդէսին վրայ, անո
մէն առաջ։
Ինչ որ մասնաւորաբ
ւորիչ է, այդ ցուցադրո
առարկաներու իսկութիւն
ճշմարտութիւնը
միայն, այլ կը պարտադր
Ճարտարապետական
լուսանկարներուն առաջ կը
ու երբեք չես զարմանար
նակին վրայ կարդալով
Մայր Եկեղեցի։
Ինչ որ հայկական ճար
պետութիւնը ուրիշ նմա
ստեղծագործութիւններէ
նազանէ, այդ անորոշին ն
ձեւին մէջ միայն է։
Հոգւով եւ համոզմ
որ կը սքանչանաս Յէկօրի
ւոյ վրայ, որովհետեւ
հայկական ճարտարապե
յուշարձանը կը հանդիպ
Գալով հայկական
տարազներուն, հակառա
յաստանի զանազան վ
մէջ աշխատուած են,
այլազան է։ Ռուսական
կական եւ ասճական
թիւնները հոս բնորոշ
ճարպիկ բանուածքներու
Պարսկական տեսակէ
կան շղթան, ուր սակայն
վարպետին մտածումը
գուած է այն լայն
համբերատար ձեռք
անգին պճնազարդեր
Սալմաստի տարազները
են։ Մէկ խօսքով ինչ որ
գուզարդը կը կազմէ, կ
նչէ փառայեղ անցեալ
վուրգի մը, որ յետոյ
տաժանելի հալածանքներ
թարկուեցաւ։ Հալածանք
րոնք 1000 տարիներ
ուեցան ու մեծապէս
հայ ազգի երաժշտու
կանութեան վրայ։
Դարէ դար յոյզ
նայ։ Բարոյականը կը
ցաւը կը համակէ ու կը
հոգիները։
Ցանապանքը կը
գիրքերու զարդերուն
մարդիկը պատ մը հ
կը վայլեն, նոր յոյս
լով։
Սակայն եկեղեցա
մագաղաթներու զարդ
զմայլելի են։ Սեւ
ձապտոյտ գալարներով,
արծաթի առատութեան,
եւ կապոյտ ներկերու
տպաւորութիւնը կու տա
թէ արուեստագէտը
այսպէսով աւելի հ
աւելի թափանցող գործ
ւեստարանի խօսքը
Ձեռագիրներու
րը ամբողջ պատ մը կը
Անոնց վրան, որպէս
թեւեր, կախուած են
րագոյներ։ Ասոնց
հետաքրքիր է, քաղ
հրդապաշտ գոյներով
կամ տպուած են,
է նուիրական յարկի մը
Վերջացնելով այս
կանգ կ'առնեմ նկարչ
ժանմունքին մէջ.
բար դիտելու եւ
մար ճոխ, ջերմ
բնոյթ կրող նկարներ
Նոր դասական Շիլթ
ները պատկառելի են,
նորէն հին եւ ծանօթ
րի։ Էտկար Շահինն է
գիտէ, եւ որուն գուգա

...րը կը փութային տեսնել փարիզի ...ոլոր նրբաճաշակ արուեստասէրները։

Ահա եւ ձեռագործներու բաժանմունքը։ Ոսկր, կարծես թէ մարդկային ձեռք չէ դպած անոնց, համայն աշխարհը կը ճանչնայ հայկական ձեռագործները։ Սակայն հոս գրաւիչ կը հանդիսանայ անոնց բազմազանութիւնը, մանաւորաբար վանի գործերը, ...որթին հիւսուածքով.

Իր ամբողջութեան մէջ, ցուցահանդէսը լաւ կազմակերպուած է ու իր նպատակին ծառայած է ...բոլէ։

Հասարակութիւնը վերջապէս ըմբռնեց այն բազմիցս լսուած ճշմարտութիւնը, թէ Հայաստանը՝ սառոյցներու երկիրը, դիւթիչ ...եւելքի մէջ, գեղարուեստի ներշնչող եղած է։»

Վ. Կ.

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ ԵՒ ՊԷՐԻՍՕՅԻ ՄԷՋ

Յունիս 8ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Յառաջ» խումբի քանի մը ընկերներով, Պուէնոս-Այրէսի կոմիտէի ատենապետ ընկ. Ն. Ահարոնեանի հետ գնացինք կը նստինք ուղեւորուելու համար դէպի Պէրիսօ, ուր տեղւոյն Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէի նախաձեռնութեամբ պիտի տօնուէր Հայաստանի անկախութեան տասներկուերրորդ տարեդարձը։

Յունական ակումբի փոքրիկ սրահը, որ զարդարուած էր եռագոյններով, կը լեցուի մեր հայրենակիցներով ու Հ. Յ. Դ. Ջաւարեան կոմիտէի կողմէ ընկ. Յ. Խոջասեանի բացման քանի մը խօսքերէն վերջ կըսկսի տօնակատարութիւնը։

Ամբողջ ներկաներու կողմէ երգուեցաւ Մեր հայրենիքը։

Արտասանեցին Պ. Պ. Կ. Մոմճեան, Մ. Սէթոյեան եւն.։ Ջութակի վրայ քանի մը կտորներ նուագեց Պ. Թէրզեան։

Ոգեւորիչ ուղերձ մը կարդաց ընկ. Մարտիրոս Զատրճեան։

Բանախօսեցին Ս. Թաղէոսեան եւ Ս. Թորգոմեան։

Մէկ ընդ մէջ եղան խմբերգներ եւն.։

Գիշերը բաւական ուշ առեն կը հեռանանք Պէրիսոյէն, ուրախ, որ հին սերունդը չհալած իր այսքան կրած ցաւ ու տանջանքին, շարունակական լուսաւորութեանց, դեռ եւս ամուր եւ բարձր կը պահէ անկախութեան դրօշը, սակայն շատ աւելի ... է այն հեռանկարը որու կը զանուի նոր սերունդը։ Իրան տեղւոյն վրայ կարելի է տեսնել ու հաւատալ այս առողջ կորուստը, անդառնալի կորուստը, ժառանգ սերունդի՝ գաղութ ...ք ուժերու անվերադարձ հեռացումը։

Միայն սփիւռքան հայրենիքի, ազգային անկախութեան լիակատար ազատութիւնը կարող է փրկել մեզ այս զանգուածէ կորուստէն։

.·.

Հայաստանի Անկախութեան տարեդարձը այս տարի շատ հանդիսաւոր կերպով տօնուեցաւ Պ. Այրէսի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, մասնակցութեամբ տեղւոյս բոլոր Հայրենակցական Միութիւններու ու կազմակերպութիւններու։

Այս տարի մասնաւոր պատրաստուած հսկա ծրագիրը այն առաւելութիւնը ունէր, որ նախ կը մասնակցէր շնորհքով կազմակերպուած շուրջ քառասուն հոգիէ բաղկացած քառաձայն երգեցիկ խումբը, ղեկավարութեամբ գաղութիս ծանօթ երաժշտապետ Լ. Վարդապետեանին եւ ծանօթ դերասաններ Պ. Պ. Լեւոն · Յարութի եւ Կարօ Խաչիկեանի։

Երկար ծափեր խլեցին Սարգիսեան քոյրերը որոնք Հայուհեաց Միութեան կողմէ տուին կենդանի պատկերներ։

Քանի մը երիտասարդներէ կազմուած նուագախումբը նորութիւն էր. ցանկալի է որ կազմակերպուին քիչ մը, որովհետեւ այս պահանջը շատ մեծ է։

Դաշնակի վրայ կը նուագէր Օր. Սիրանոյշ Բարսեղեան։

Բանախօսեցին Պ. Լ. Տէր-Աւետիսեանը (Վասպ. Հայրենակց. Միութեան կողմէ) եւ Սմբատ Թորգոմեան (Հ. Յ. Դ)։ Կը նախագահէր ընկ. Ն. Ահարոնեանը։

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ՔԻՒՐՏԵՒԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ?

Պոլսոյ «Խորըն» թերթը, որ ապստամբութեան պատմականը կը հրատարակէ, կը գրէ Օգոստոս 3ի իր թիւին մէջ —

«Այս դէպքերը պատրաստողներուն մէջ պիտի տեսնենք մասնաւորաբար Հօյպուն ընկերակցութիւնը եւ Դաշնակցականները։

Դաշնակցականները, Քիւրտիստանի մը կազմութեան համար կ'աշխատէին եւ ասոր համար պէտք եղած ծախքերէն ու դրամագլուխներէն չէին քաշուեր։ Անոնք Միջագետքի մէջ սկսած են հրատարակել քրտական լրագիր մը, Թուրքերէն ու քրտերէն լեզուներով, մէկ թերթի վրայ, շաբաթը մէկ օր, իբր օրկան քրտական շարժումին։

Այս գործին մէջ դաշնակներուն ունեցած օգտակարութիւնը խորհրդածութեան արժանի է, Արեւելքի կողմը Պարսկաստանէն առնուելիք հողերով, հիւսիսակողմը՝ մասամբ Միջագետքի սահմանէն անցնելու պայմանով կազմուելիք Քիւրտիստանի մէջ պիտի գտնուէին Պայազիտ, Վան, Հէքքեարի եւ Մուշի մէկ մասը եւ բնականաբար, այս ընդարձակ շրջանին սահմաններն ալ անոնք իրենց համար պիտի կրնային շրջան մը կազմել։

Այս կերպով, քրտական վաշկատուն աշիրէթները դիւրացուցած պիտի ըլլային դաշնակներուն անվերջ աշխատութիւնները։ Բնականաբար, ասոր ամէնէն առաջին նպատակակէտը ո՛չ թէ Քիւրտերն են, այլ յաջողութեան պարագային իրարու եւեւ Քիւրտիստանի եւ Հայաստանի կազմակերպութիւնը դիւրացնել եւ ապահովել։

Դաշնակներու այս մեծ ջանքերը կ'ամրապնդուէին՝ եւրոպական պետութեանց մօտ իրենց կատարած փրօփականտներով. նախապէս Թուրքիա գտնուող Յակոբեան անուն անձը, որ դաշնակցական պետերէն է եւ վերջերս Միջագետքի մէջ բացուած Հայ Գաղթականական Օգնութեան Մարմինին հովանաւորիչը եւ հիմնադիրն է, դաշնակցական թերթերու մէջ հրատարակուած իր մէկ բանախօսութեան մէջ խօսելով մասնաւորաբար քրտական խնդրին մասին շատ ուշագրաւ բաներ ըսած է։

Քիւրտերը, ըսած է ան, Ասորիներու օրէն յիշուած պատմական ազգ մըն են եւ եթէ չեն յաջողած իրականացնել իրենց ազգային բաղձանքները, ասոր պատասխանատուն Թուրքիան էմիրն։ Նկատելով որ միշտ պատմական յարաբերութիւններ գոյութիւն ունեցած են Հայերուն եւ Քիւրտերուն միջեւ, բոլոր Հայերը պէտք է օժանդակեն Քիւրտերուն։ Մանաւանդ որ խնդիրը կը վերաբերի հայրենակ շրջաններու։

Ճոռը կ'աւելցնէ թէ, այդ նպատակները իրագործելու համար, Դաշնակները սատանձած են անհրաժեշտ դրհողութիւնը»։

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Թուրքական «Սօն Սաաթ» թերթը կը գրէ Արեւելեան դէպքերը այլեւս վերջացած կարելի է նկատել, եւ հետեւաբար տեղն է պատասխանատուները ճշդելու։ Եւ պատասխանատուութիւնը կը կեդրոնանայ ընդհ. քննիչին վրայ, հետեւեալ պատճառներով —

1 Շէյխ Սայիտի ըմբոստութենէն յետոյ, ընդհ. քննիչը կացութեան պահանջած միջոցները ձեռք չառաւ։

2. Արեւելեան նահանգներու մէջ գետեղման սխալ քաղաքականութիւն մը կիրարկուեցաւ, եւ պէտք եղած դիւրութիւնները չարուեցան որ Թուրք աշիրէթները հոն զետեղուէին։

3. Աշիրէթապետները, որոնք Շէյխ Սայիտի ըմբոստութենէն յետոյ երկրին զանազան վայրերը աքսորուեցան, վերադարձուեցան իրենց տեղերը, ինչ որ հնարաւորութիւն տուաւ ըմբոստութեան պատրաստուելուն։

4 Նախապէս լուր կը տրուէր թէ ըմբոստները կը պատրաստուին, բայց ընդհ. քննիչը կարեւորութիւն չի տար։

5 Աշիրէթները կը հայթայթեն ամէն տեսակ զէնք եւ նոյն իսկ գնդացիր, ու ընդհ. քննիչը լուր չունենար։

6 Հակառակ անոր որ աերէպէյութիւնը ջնջուած է եւ կալուածներն ալ գրաւուած, ի վերջոյ ետ տրուեցան կալուածները։

Այս անհոգութիւնը պատճառ եղաւ որ պետութիւնը ամիսներով զբաղի արեւելեան սահմանին վրայ. շատ մը արիւն թափուի եւ դրամ ծախսուի։

Պէտք է փնտռել եւ պատասխանատու բռնել անոնք որ երկիրը այսքան մեծ հոգի մը մատնեցին։

ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

Սոֆիա, 2 Օգոստ.

Անօրինակ հոսանք մը ծայր առած է նորէն։ Կը գաղթեն խումբով, անճամբարանքով, առանց եւեւ իսկ նայելու։ Տնտեսական անօրինակ տագնապը աւելի զօրկ տուաւ այս անգամ «հեռաւոր սուրբերու բաղձանքին», ու կ'երթան, հանգիպող շոգենաւը նետուելով։

Վառնայէն հարիւրաւորներ մեկնեցան անցեալները։ Ահա նաեւ Շումէնը, ուրկէ մինչեւ հիմա 115 ընտանիք գաղթած է, նոյնը՝ Այթօս, Ռուսճուք, Պուրկազ, Ֆիլիպէ։ Անէր ու շփոթած հօտ մը, բառին բովանդակ առումով։ Քանի մը անուշ խօսք՝ սրճարաններուն մէջ, կեղծ պատրիոտամակեր՝ Ֆրանսայի մէջ գտնուողներու շահերէն խօսող, հանգիստ ճամբորդութեան մը հեռանկարը. մէկ երկու վարձուած նախաձեռնողներ, եւ որդէն ցանկը պատրաստ է «յաջորդ շոգենաւին»։

Անշուշտ, թերթով ու յօդուածներով կարելի չէ կասեցնել այդ բոլորը—«Թերթը կ'ուտուի», աղբա՛ր», պիտի ըսեն, կարգալէ վերջ։ Մանաւանդ որ, շահագրգռող մարդիկ ժամ գրգռութիւններ ունին — «Անոնց գործին անանկ կուգայ ու գիտամ մը այդպէս կը գրեն.։»

Բնմակալը քրանքի ու քրտնի մէջ է։ Եւ մասնա՞ծ իսկ չունի քանի մը խօսք աւելու այս շուարած բազմութիւններուն։ Բացատրել թէ ոսկի փռուած չէ այնտեղ, թէ երիտասարդներ, իրարու եւեւ կը հիւանդանան ու կը մեռնին, թէ գործարաններու ծուխին ու մուխին մէջ պիտի խմէրին իրենց գեղեցիկ աղջիկները, եւ թէ կեանքը ուրիշ վտանգներ ունի, ու մեռնողներուն մեծ մասին մուխը յաճախ կը մարի հոն...։ Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ գովքը կը հիւսուի գորգագործութեան, որ վերջերս լքուած էր։ Յօդուածագիրը կը հրաւիրէ ժողովուրդը այս անկեալ արհեստին, զօրացնելու համար ոչ միայն երկրին պահանջը, այլ նաեւ մրցելու համար արտասահմանի շուկային վրայ պարսկական, յունական, չինական գորգերուն հետ։

Արդարեւ գորգագործութիւնը ամէն յարմարութիւն ունի այն Հայուհիներուն համար, որոնք կ'ապրին լեռնային գիւղերուն մէջ, եւ տարուան 6-7 ամիսը ձմեռնային ըլլալով ազատ ժամեր ունին։ Այսպէսով ապրուստի աղբիւր մը կը դառնայ հայ գեղջկուհիին համար, որ ամէն ընդունակութիւն ունի գեղեցիկ գորգեր արտադրելու։

Ժամանակ մը ամէն գիւղի մէջ գորգագործութեամբ կը զբաղէին, սակայն նիւթերու, գործիքներու պակասութեան պատճառով, լքուեցաւ։ Այժմ գորգագործութեամբ կը զբաղին մասնաւորապէս Լոռիի գիւղերը, Երեւան եւ Զանգեզուր։

ԶՈՒՐ ՊՈՌՉՏՈՒՔ

Հայաստանի թերթերը կը պոռան, կը կանչեն, կարծես գիշեր ցերեկ գործի վրայ են, հրաւէր հունձքը քաղելու, բնակարան շինելու, եւ այլն։ Ի վերջոյ կը տեսնէք, որ կատարուած գործերը ուժի եւ նիւթի աւելորդ սպառում է աւելի արժէք չունին։

Ահա «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (17 յուլիս) երկար յօդուած մը, ուր կը նկարագրուի թէ ինչպէս «բազմիցս գրուել է թերթերում աշխատանքների ձեւերի մասին, չնայած դրան՝ գրեթէ ոչինչ չի արուել»։ Եւ կը ներկայացնէ Դարալագեազի պատկերը։ Ու գիւղատնտեսական մեքենաներուն վրայ հոգող կայ, ոչ ալ կարմրաշէնի գուծիքները պահպանող կայ։ Քէշիշքենդի մէջ պարկերըշէն հաւաքուած, Արփայի մէջ պարկերը չեն կարկատուած, Փաշալուի մէջ պարկ բնաւ չկայ։ «Էհ, ինչ կայ վերցնելու, դեռ երկու ամիս ժամանակ կայ»։

Աւելի գէշ է Դարալագեազի միւս գիւղատնտեսական մթերքներուն (բուրդ, իւղ, պանիր) վիճակը։ Գիւղացին կը շալկէ իր իւղն ու բուրդը տանելու համար հոն, ուր նշանակուած է իբրեւ մթերումի վայր։ Սակայն գիւղացին բուրդն ու իւղը շալկած ետ կը դառնայ, որովհետեւ ոչ փոխանակող կայ, ոչ ալ փոխանակելիք ապրանք։ Ի վերջոյ գիւղացին կը ստիպուի իր ապրանքը ծախել մասնաւորներուն, կամ տանիլ հեռաւոր շուկաներ։

Գէշ է նաեւ պտուղի մթերման գործը։ Մալիշկայի եւ Մօտակայ գիւղերուն մէջ հոխայական քանակութեամբ ծիրան կայ (շուտով կը հասնին միւս պտուղներն ալ), բայց գիւղացիներուն հետ փոխանակող չկայ։ Ու գիւղացին կը ստիպուի ծիրանը կամ չորցնել կամ տանիլ ծախել լեռնային գիւղերու մէջ։

Մօտգուլ անասուններու մթերումը լաւ կ'ընթանայ, բայց դրամ չի վճարուիր։ Այսօր, վաղը՝ գնա՛ եկուր։

Քէշիշքենդէն հեռագիր հեռագրի վրայ կը հասնի կեդրոն,— իւղի, պանիրի, մեղրի համար տակառ կ'ուզեն։ Չիք պատասխան։

Կը պատահի, որ Երեւանէն Քէշիշքենդ ղրկուի քանի մը տակառ... գինիի։ Նորէն հեռագիր,— «Խնդրե՛մ, ընկե՛ր Երեւան»։ Ամիս մը յետոյ Երեւանէն նոր հեռագիր,—«Խնդրեցէք Նախիջեւանէն»։

Եւ ձայն, ձուն, աղմուկ, պոռչտուք Երեւանէն մինչեւ Մեղրի։

Բայց մէջտեղը գործ չկայ։

ԲԺԻՇԿ ՈՒ ԴԵՂ

Լենինականէն կը գրեն (19 յուլիս «Խորհրդ. Հայաստան»ի) թէ գաւառին հիւանդանոցներուն ոչ դրամ կը հասցուի, ոչ ալ ապրուստ։

Գաւառին մէջ բացուած են 9 մանկատուններ, խնամելու համար կոլխոզներուն մէջ ծառայողներուն երախաները։ Իւրաքանչիւր մանկատուն ունի 30-35 երախայ։

Հաջի Խալիլի ու Ապարանի մէջ պիտի շրջի բժիշկ մը, բժիշկ մը եւս Մոլլագէօկչայի եւ Դուզքենդի մէջ։ Ուրիշ բժիշկ մըն ալ Մայմունջուղի, Արթիկի եւ Անիի հանքահորերուն միջեւ, հսկելով նաեւ բանուորներուն վրայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 71 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

— Հայի՛ր, եկէ՛ք, ցուցէ՛ք Անդրանիկը, գոնէ մենք ալ է՛ն տեսնենք, որ կառավարութեան ... պատիւ ունենանք։ Եթէ Խալիլը գլուխս կը կտրանցնէ... գիտէք, որ էն ինծի թշնամի է։

Եթէ տալուրցիք ուզէին ալ ...ել տեղը՝ չէին գիտեր տեղը՝ ...ըսէին։ Մենք հինգ օր Մաս... ...նք այդ տրէր։ Հացերնի՛ս ...րրոսեանց, դժուարաւ կ'ուտէին։

Գէորգ ու 2-3 ընկեր ինծ ա...Ջարկեցին Սասնոյ գաւառը ...ալ։ Երկու ժամուան ճանապարհ 7 ժամէն կ'երթայի, ...ըսի.

— Ընկերնե՛ր, հացերնիս քիչ ...օրական տեկ մը ջուր կը խմե...նք։ Ես չեմ ուզեր ձեզ պատ...ն դառնալ, գնացէ՛ք, ես չեմ ...նար քալել, ես ձեզի պատ...ն կը դառնամ։ Ես ինծի բերել կուտամ տեկ մը ջուր՝ կ'երթայ ինծ մի շաբաթ, հացը ալ բաւական է, հոս ալ թնդանօթ կը բանի, ոչ յարձակում գործելով կրնան հոս եկել։ Հակառակ պարագային եթէ գտնուեցայ, քանի մը փամփուշտ կայ ինծի կը ծախսեմ, յետոյ ինքնասպան կ'ըլլամ։ Թո՛ղ գան գիակս էստեղից տանեն։

Ընկերներս լացին բաժնեցան եւ էզ օրն ալ մնացին։

Առաւօտ լուսացաւ, Խիանց աշիրը երեք ճանապարհով կ'երթար Խիանք։ Քիւրտերը առաջուընէ իմացեր էին Ջաւրօ-Գնդտրաան խուղը ապաստանած Թեւանդոյի (Սերոբի ձեռքով) փրկէ ու դնամ ըլլալը։ Խլօվիտէն անցնողները երեք չաւան իրենք են կապեր եւ բլէզուցեր էն էն անդունդը Փրխոսայ Փուրթօ-Գասպարին, որը հաւաքեր է պարկի մը մէջ սպաննուածի ոսկորները եւ դուրս բերեր։ Քիւրտերը տարեր են էզ ոսկորները իրենց հողը թաղելու։

Մկրօն մեզ լուր բերաւ, թէ Քիւրտերն արդէն գացին։ Տալուրցիք գացին Սպաղանք սպանուած գիակները թաղելու։

— Մկրօ՛, — ըսի,— գնա՛ սպաղանաց Մակարին ըսէ, որ հաւատարիմ ընկերոջ մը հետ, առանց ուրիշներուն յայտնելու, գիակներու գլուխը կտրէ եւ տանի թաղէ։ Եթէ ալ էզ գիակները պիտի գան այրեն, որպէսզի աչ մի վկայութիւն չմնայ։ Կարելի է կանոնիլները գան եւ քննութիւն ընեն։

Մակարը չէ ուզեր կատարել։ Տալուրցիք մի հաւասար տապան կը փորեն ու կը լեցնեն մէջը բոլորը կը թաղեն։

Երբ Մակարն եկաւ քովս՝ հարցուցի ինչո՞ւ խօսքս չէ կատարեցիր։

— Դէ, — ըսաւ,— ձեռքս չըգնաց, որ կտրէի. մարդ իրեն գիւղացիի, իրեն անցեալ գլուխը կրնա՞յ կտրել։ Չեմ յուսար, որ էգպէս բան մը ընեն։

.·.

Օրը օրը Ալի փաշան իր զօրքով եկաւ Հարթուց գիմացի Խապանք բռնած տեղը նստեցաւ։ Խալիլն իր աչիրով Հարթուց անցաւ Սպաղանք, հանել տուաւ բոլոր գիակները, լեցուց Մակարի տունը, գարու խուրձերը լեցուց գիակներու վրայ, երեք անուամ նաւթ լեցուց վրան ու վառեց տունը տեղով։ Այրելուց վերջ՝ թաղուած տեղերէն փսերը նորէն լեցուց, այս առուի ջուրը կապեց գերեզմանատան վրայ, ու ջուր հաւասարցուց հողի հետ, որպէսզի հոդ մարդ թաղուիլը յայտնի չըլլայ։

Այդ կատարելուց յետոյ, Խալիլը կ'երթայ Ալի փաշայի քով Խապանք, որ Սպաղանքէն կէս ժամուան ճանապարհ է։ Ալի փաշայի քովն էր նաեւ Խաչօ-Գասպարը։

Այդ առեն զօրքին հաց հարթուց պիտի բերէին. մի պաշտաւուչ եւ քանի մը զօրք գացած էին հաց բերելու։ Զօրքերը Գասպարի տունը տղի քով թրքանիի մը ծառին մէջ կը գտնեն երկու կարգ փամփուշտ եւ Սեւրմալի մը։ Իսկոյն կը բռնեն Գասպարի տղան ու էնոր հարսը, բոր տղան՝ Կրպօն ու բռնաւորուած ջարի մը հացով կ'երթան Ալի փաշայի քով։ Ամեն մէն ալ մեզը կը վերցնեն, որ Կրպոյի ձեռքը կուտան տանելու։ Պաշ-չաւուշը կ'ըսէ. «սպաղանցիներու համար կ'ըսէին քանաֆէտայի են, սեւրմալին ձեռ տանէն կ'ելլէ, պիրինճի քանֆէտային զուց էք եղեր»։

Բացի դրանցից Հարթըք աչ ոք չկար. բոլորը փախեր էին։ Երբ կը հասնին մի յարմար տեղ (Խապանայ կողմը վատ եւ քարոտ ճանապարհ մըն է) Կրպօն ու Ասօն իրարու կը հասկցնեն փախնելու համար։ Կրպօն կը ձգէ մեղրի ամանը եւ երկուքն ալ վար կը փախնին։

Թէեւ լուսնկայ գիշեր մըն էր, բայց զօրքերը անկարող էին տասը քայլ առաջ գնալ։ Հարիւր քայլ գնալուց յետոյ Կրպօն իր չախմուխով Ասոյի թեւերի չուանը կը կտրէ։

Գաղ չավուշը հասածին պէս սեւրմալին կը դնէ Ալի փաշայի առջեւ եւ եղածը կը պատմէ Ալի փաշան կը բարկանայ եւ կ'ըսէ Գասպարին.

— Սեւրմալին տնէդ կ'ելլէ, դուն անմեղ տեղ սպաղանցիք կոտորել կուտաս։

Խալիլը կուգայ Ալի փաշայի ոտքերը կ'ընկնի եւ կը խնդրէ, որ իրեն խաթեր Գասպարը իրեն տայ։

— Էլէ՛ր, հեռացի՛ր, — կ'ըսէ բարկացած Ալի փաշան Խալիլին, — թէ չէ բոլորիդ կոտորել կուտամ։

Աչիրը մէկ կողմ կայնած կը դիտէր։ Ալի փաշան պօռազանը փչել կուտայ եւ զօրքին հրացաններու մէջ փամփուշտներ դնել կուտայ։ Կը հրամայէ սուիններն ալ հրացաններու գլուխն անցընել։ Ապա Քիւրտերուն կ'ըսէ. «Դարձէ՛ք, չէ նէ բոլորիդ ալ կը վառեմ։ Խալիլը իր աչիրով կը դառնայ։ Ալի փաշան կապել կուտայ Գասպարի թեւերը. կը բերէ մինչեւ Կեսալիասայի հովիտը հերոս զամբուռ տակ կը զարնէ. կը սպաննէ։

(Շար)

են Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան մասին։ Մ. Քէմալ փաշան որ ամառը հոս անցուց, խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Ըսմէթ փաշայի, Ֆէթհի պէյի եւ ուրիշներու հետ, Թուրքիոյ ապագայ տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան շուրջ։

Վերջնապէս հաստատուած է որ որոշ տարակարծութիւններ գոյութիւն ունին։ Կը հասկցուի որ թեւ մը կողմնակից է որ ներկայ ազգայնական քաղաքականութիւնը շարունակուի. իսկ ուրիշ թեւ կը պաշտպանէ լայնամտութիւն մը տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան մէջ, շատ մը վարչական փոփոխութիւններով։

Ընդքին իբրեւ ելք մը, որոշուած է կազմել նոր քաղաքական կուսակցութիւն մը, գլխաւորութեամբ Ֆէթհի պէյի, որ պիտի հրաժարի դեսպանական պաշտօնէն։ Միեւնոյն ժամանակ հաւանական կը նկատուի որ Մ. Քէմալ հրաժարի ժողովրդական կուսակցութեան նախագահութենէն, եւ գործօն մասնակցութիւն չպիտի ունենայ ներքին քաղաքականութեան մէջ։

Որով, մէկ կուսակցութեան գլուխը պիտի կանգնի Ըսմէթ փաշան եւ միւսին Ֆէթհի պէյ։ Սխալ պիտի ըլլայ ենթադրել որ այս երկու կուսակցութիւնները հիմնական տարբերութիւններ պիտի ունենան։ Բայց յայտնի կ'ըլլայ որ նոր կուսակցութեան կազմութեամբ պիտի լուծուի Ազգ. Ժողովը եւ ընդհ. ընտրութեան հրահանգ պիտի տրուի։

Ֆէթհի Ըսմէթի դէմ

Թուրք նոր կուսակցութեան հիմնադիրը Ֆէթհի. Քէմալի ուղղուած նամակի մը մէջ, կը մատնանշէ Ըսմէթ փաշայի դահլիճին սխալները, կը բողոքէ դրամական անպէտ միջոցներուն դէմ, կը թուէ եւ կը դատապարտէ աղիտաւոր հետեւանքները վարչաձեւի մը, որուն ցարդ կը պակսէր ընդդիմադրութեան մը հրահանգիչ ազդեցութիւնը։

Ըսմէթ փաշա իր կարգին, «Միլլիյէթ» թերթի խմբագրին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, կը պատասխանէ Ֆէթհիի քննադատութիւններուն եւ կը յայտնէ թէ ներկայ դահլիճը պիտի պաշտպանէ քաղաքականութիւնը զոր հետապնդած է ցարդ։

Երկու կուսակցութեանց միջեւ, արդէն պայքար մը սկսած է։ Էնկիւրիէն տրուած հեռագիր մը, (որուն բովանդակութիւնն ու ոճը կը մատնեն թէ Քէմալ ու Ֆէթհի դաշնակցած են ընդդէմ Ըսմէթի), կը յայտնէ թէ հանրային կարծիքը Ֆէթհիի հետ է, որմէ կը սպասեն տուրքերու նուազում եւ տնտեսական վիճակի բարւոքում։

Ֆէթհի յայտնած է «Միլլիյէթ»ի խմբագրին թէ Ըսմէթի դահլիճին դէմ կը պատրաստէ բուռն պայքար մը, թէ երբեք փափաք չունի մասնակցելու ներկայ դահլիճին, այլ կը նախատեսէ նոր դահլիճի մը կազմութիւնը, որ բաղկացած ըլլայ միմիայն իր կուսակիցներէն։

Քէմալ կը պատասխանէ Ֆէթհիի

ՊՈԼԻՍ, 11 օգոստոս.— Մուսթաֆա Քէմալ նամակով մը պատասխանեց Ֆէթհիի նամակին։ Քէմալ կը յայտնէ թէ ազգային հարցերու շուրջ ազատ վիճաբանութիւնը կը կազմէ միակ եղանակը խորհրդարանական վարչաձեւին, որուն կողմնակիցն է եղած միշտ։ Քէմալ, նոր կուսակցութեան կազմութիւնը Թուրքիոյ համար կը նկատէ կարեւոր դէպք մը, եւ Ֆէթհիի կը խոստանայ իր աջակցութիւնն ու լաւ ընդունելութիւն։

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, ընկերվարական կուսակցութիւն մը եւս կազմուելու վրայ է։

Ո՞վ պիտի յաջորդէ Ֆէթհիի

Ֆէթհիի տեղ, Փարիզի թուրք դեսպանութեան հաւանական թեկնածուներ կը նկատուին Սարաճ օղլու Շիւքրի, ելմտական նախարարը եւ Վասըֆ կրթական նախկին նախարարը։

Աֆրիտիներու յարձակումը

Փէշավէրի դռներուն տակ, Գարայի հովտին մէջ, Աֆրիտիները դարձեալ յարձակում գործեցին անգլիական յառաջապահներուն վրայ ու դարձեալ ետ մղուեցան։ Ըմբոստներու ջոկատ մը որ յաջողած էր գիւղ մը մտնել, յարձակման ենթարկուեցաւ ու մեծ կորուստներ կրեց։ Իսկ մեծ յարձակումը որ կ'ենթադրուէր թէ ըմբոստները պիտի գործեն, ձախողեցաւ։ Աֆրիտիներու հազար հոգիէոց խումբ մը որ դիրք բռնած էր քաղքէն միայն երկու քիլոմեդր հեռու, նոյնպէս պարտաւորուեցաւ նահանջել։ Միւս կողմէ, Քէթթոյէն, ուրիշ ցեղախումբեր ալ ըմբոստացած են։

Վերջին պահուն կ'ըսուի նաեւ թէ ըմբոստներու զօրաւոր խումբ մը յաջողած է մտնել հակառակ օդային սաստիկ ռմբակոծման, Փէշավէրի արուարձանները։ Անգլիական զօրամաս մը անակնկալ յարձակման ենթարկուեցաւ ու մեծ վնասներ կրեց։

Աֆրիտիները կրնան մինչեւ 30000 վարժ պատերազմիկներ հանել, որոնցմէ շատերը ծառայած են հնդկական բանակին մէջ։ Սահմանագլուխի մօտ բնակող ուրիշ ցեղախումբ մը եւս որ կրնայ 10—15000 կռուողներ տալ, մերժած է մինչեւ հիմայ, միանալ ըմբոստներուն։ Հակառակ ասոր սակայն, Լոնտոնի եւ Սիմլայի պաշտօնական շրջանակները մտահոգութիւն ցոյց չեն տար, որովհետեւ Փէշավէր քաղաքը լաւ պաշտպանուած է եւ օգնական ուժեր ալ ղրկուած են։

Աւկանիսթանի մէջ ըմբոստացում

Մոսկուայէն առնուած լուրերու համաձայն, Աւկանիսթանի մէջ խորհրդային նաւազներ ըմբոստացած են։

Ըմբոստները կը պահանջեն իրենց յետնեալ ամսականներու վճարումը եւ յարձակում գործած են խորհրդային ոստիկանութեան վրայ, որ նահանջի ստիպուած է։

Զեկան Արխանկէլ ղրկեց զօրամաս մը՝ և զրահապատ ինքնաշարժ մը, որ ըմբոստներուն վրայ կրակ բացաւ։

Տասներկու հոգի կան սպաննուած։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

բոլոր ընկերները ստիպողաբար՝

ՏԷՍԻՆ.— Վաղը։ Ժամը եւ ժողովի վայրը կը նշանակուին տեղւոյն վրայ։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ուրբաթ իրիկուն, ժամը եւ ժողովի վայրը տեղւոյն վրայ։

Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի լիազօր-ներկայացուցիչը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Եռգկատի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան Անիէռի մասնաճիւղին կողմէ։ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Պուա Քոլոնպի թաղապետական սրահին մէջ Րիւ տէ Հալ։ Մուտք 5 եւ 10 ֆրանք։ Հասոյթը պիտի յատկացուի հիւանդ երիտասարդի մը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կազմակերպուած Շավիլի Երիտասարդաց երկսեռ միութեան կողմէ կիրակի, 17 Օգոստոս։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Քրիստափոր» խումբին կողմէ։ Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծանօթ մարզադաշտին վրայ։

Արտասանութիւն, երգ, նուագ, բանախօսութիւն եւ անակնկալներ։ Նոյն օրը կազմակերպուած է նաեւ ֆուտպոլի մրցում մը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վիէնի, Տէսինի եւ Լիոնի Զ. Ե.Դ. Միութեան խումբերուն միջեւ։ Ճոխ պիւֆէ։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Սեբաստիոյ Քօչհիսարի հայրենակցական միութեան կողմէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն Սէն-Քլուի անտառին մէջ։ Երգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Հաղորդակց. միջոցներ.— Հանրակառք 2 եւ 18, իջնել վերջաւորութիւն, շոգեկառք եւ շոգենաւ իջնել Սէն Քլու. Փավիյոն Պլէօի առջեւ։ Առաջնորդներ պիտի սպասեն մինչեւ ժամը 3։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Հրայր խումբին կողմէ։ Այս կիրակի օր մինչեւ իրիկուն Hôtel Beauséjourի պարտէզին մէջ, կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

Կը խօսի Ընկ. Ռ Է Ն

Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ։ Ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։ Անձրեւի, պարագային մասնաւոր սրահ պիտի տրամադրուի։ Եռգեկառք առնել կառ տիւ նորէն 10.23, 11.51, 1.41 եւ 1.51։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

Այս Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ժուայէօզի մէջ
Իսկ կիրակի կէսօրէ վերջ Փոն տ'Օպնայի մէջ
կը ներկայացուի ՎՐԷԺԻ ՈԳԻՆ եւ ԽԵՋՕԻՆ ԹՈՒՋԸ

ՕՐ. ՆՈՒՐԱՆԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ՄՈՎՍԷՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ
Գիւեանքուր 10 Օգոստ. 1930

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Մուրատ խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով.

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի վիճաբանակ ն ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Նիւթ՝ կրօնքի թէր ու դէմ (շարունակութիւն վիճաբանութիւններուն)։ Մէկ ժամ սենէմա, կը ներկայացուի Նափոլէոնը։ Գ. մաս, (ուր կը տեսնուի Շահխաթունի,։

Մուտքը ազատ է։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնի ծանուցանակութիւնը.—

Միլիտեան 6 ֆրանք, Բ. Քէչիչեան, Յ. Սարաֆեան, Գ. Ինճէեան, Կ. Մանուէեան, Ա. Մարգարեան, Մ. Մարգարեան, Գ. Ալանեան, Ե. Կէօվէրճինեան, Յ. Կիւլպէնկեան, Յ. Քիրազեան, Մ. Մանուկեան, Հ. Մանուկեան, Մ. Նաւճարեան, Տ. Մարտիրոսեան, Զ. Թօփգաքարեան, Ա. Քեաթիպեան, Լ. Պազատասարեան, Մ. Մարգարեան, Լ. Սէրաաեան, Յ. Մատոյեան, Մ. Հաճի Յարութիւնեան, Ս. Սեպուհեան, Մ. Փափազեան, Մ. Տայեան, Կ. Յավակիմեան, Վահրամեան, Գ. Գայիչեան, Ա. Տոլայեան, Ա. Խախամեան, Գ. Սիմոնեան, Սարգիսեան, Խ. Խանլըեան, Խ. Պապիկեան, Գ. Գալֆաեան, Ա. Մանուկեան, Խ. Գրիգորեան, Ա. Չիֆթաօտաղեան, Ա. Սուքիասեան, Տ. Տօնոեան, Յ. Քէլլէճեան, Ա. Զուքարեան, Ո. Դերձակեան, Ե. Բարկամեան, Ա. Այրաեան, Ա. Թէրզիեան, Կ. Տէօվլէթեան, Յ. Գըյամթեան, Ո. Նալպանտեան, Տ. Նարեան, Գ. Մկրտիչեան, Ոմն, Լ. Ահարոնեան, Ա. Նահապետեան, Ն. Նուբէկեան, Յ. Խազնէճեան, Մ. Սահակեան, Մ. Յովհաննէսեան, Ա. Սաղճեան, Ա. Ռուսվէլեան, Յ. Քէշիշեան, Ա. Թումիկեան, Գ. Աւագեան, Մ. Մնայեան, Հափէլեան, Գ. Ինքճեան 10ական ֆրանք։

(Եար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Յարութիւն Սիրմէնեան։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Պրուսայի Մեծ Նոր գիւղէն Յակոբ Զուկեան կը փնտռէ իր քոյրը Նազկատ Էրճէրեան եւ քեռայրը Խաչիկ Լէպլէպեան որ երկու տարի առաջ Պրինեոլ (Ֆրանսա) եղած են։ Կը փնտռէ նաեւ իր միւս քոյրը Վարսենիկ Քէսայեան եւ քեռայրը Մկըր Քէսայեանը։ Կը կարծուի թէ Մարսէյլ կը գտնուին։ Իմացնել՝ Յակոբ Զուկեանի, Ուլիցա Պէլչէվսքա No. 2, Ռուսճուք, Պուլկարիա։

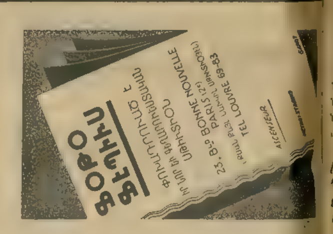

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ 1930
14 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1339 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՅԱՏԱԿ ՏԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

«Նոր Երկիր» շաբաթաթերթը, որ կուսակցութեան մը անունն ալ կը շահագործէ, անյատակ տգիտութեան մը փաստը կուտայ իր «ճշմարտութեան լոյսին տակ» խմբագրականով: Տգիտութիւնն ու անպարկեշտութիւնը իրար խառնուած են, արգահատելի (տգիտութեան համար) ու զզուելի (անպարկեշտութեան համար) պատկեր մը պարզելով:

Խնդիրը կը դառնայ հայկական հարցին և հայ բոլշեւիկներու բռնած դիրքին շուրջ: Հայ բոլշեւիկ տեսաբաններէն մէկը, Բորեան երկու հատոր գիրք գրած է, ռուսերէն լեզուով, ուր քննած է հայկական հարցի փուլերը և բոլշեւիկեան յեղափոխութեան դերը: Կոմունիստ հեղինակը, անշուշտ քաղցր լեզուով չէ արտայայտուած Դաշնակցութեան մասին: Այդ չէ կարեւորը: Բայց ջանալով ըլլալ առարկայական, ան կրցած է բազմաթիւ հիմնական խնդիրներ քննել անկախօրէն և յանգիլ այն եզրակացութիւններուն, ինչ եզրակացութեան յանգած է Դաշնակցութիւնը իր քաղաքական գրականութեան մէջ:

Այս երկու հատորներու մասին Դաշնակցական մամուլը ժամանակին անդրադարձաւ և քաղուածներով ցոյց տուաւ թէ ինչպէս կոմունիստներէն ոմանք, ստիպուած են պատմական ճշմարտութիւնները հաստատել, ճիշտ Դաշնակցութեան ըմբռնումներու նման, նոյն պատճառաբանութիւններով և նոյն ընդգծումներով:

Բոլշեւիկեան պետական այս հրատարակութեան վրայ շատ յարձակումներ գործեցին թէ ռուս և թէ հայ բոլշեւիկները, բայց իրողութիւնը մնաց իրողութիւն:

Երկար ժամանակ անցնելէն յետոյ, «Նոր Երկիր»ը քունէն արթնցածի պէս, Կովկասեան կոմ. կուսակցութեան համագումարին մէջ Լոմինաձէի ճառը կ'արտատպէ քանի մը սիւնակներու մէջ, (ճառ մը, որ մեր տեսակէտները վերհանող բնոյթն ունի), ու այդ առթիւ կը փորձէ իբր թէ «ճշմարտութեան լոյսին տակ» իրողութիւնը տեսնելու: Նոյն իսկ Լոմինաձէի ճառի հետեւեալ հատուածն ալ կ'արտատպէ.— Բորեան գրած է. «Ռուսաստանը հայ ժողովուրդը զոհաբերել է յօգուտ համաշխարհային յեղափոխութեան: Բորեան մխտում է Լէնինի 1917 թուականին գործադրած տակտիկան, ինչպէս նաեւ պնդում է, որ ինքնավար Նախիջեւանի ստեղծումով աւարտուեց Հայաստանի անձնատուր լինելը Ցաճկաստանին եւ ոչինչի հաւասարեցնեց ինքնորոշման իրաւունքը»:

Ընթերցող հասարակութիւնը, այս բոլորէն յետոյ կը սպասէ խմբագրի տրամաբանական եզրակացութիւններուն: Սակայն հայ լրագրութեան մէկ մասին քով, տրամաբանութիւնն աւելորդ բան մը կը նկատուի: Ու մարդիկ ամենայն համարձակութեամբ, տգիտութեամբ զինուած, և ընդունակ անպարկեշտութեան, կարող են խնդալ իրենց ընթերցողներու քթին, վստահ ըլլալով որ հանրային կարծիք գոյութիւն չունի, իսկ մամուլի քարոզականի մասին խօսք ընելն աւելորդ է:

Դուք, անշուշտ կը սպասէք, որ ազգային ինքնորոշման տեսակէտի պաշտպան հանդիսացող խմբագիրը, Բորեանի խօսքերէն յետոյ, Լոմինաձէին կամ այսօրուան Խորհրդ. Հայաստանի ղեկավարներուն ուղղէ իր խօսքը, ի պաշտպանութիւն Բորեանի տեսակէտներուն: Դո՛ւք, գոնէ, առնուազն կը սպասէք որ հայ բոլշեւիկներու երեսին նետէ այն խօսքը որ Բորեան արձանագրած է իր գրքին մէջ, ընդգծելով, որ, «Ռուսաստանը հայ ժողովուրդը զոհաբերել է յօգուտ համաշխարհային յեղափոխութեան»:

Բայց, դուք այդ բոլորի փոխարէն, կը կարդաք հետեւեալ ցափտոսքը, որ տգիտութեան և տխմարութեան գլուխ-գործոց մը ըլլալով հանդերձ, ոչ մէկ կապ ունի քննուած խնդրին հետ: — «Մերինէն զատ ուրիշ ո եւ է քաղաքակիրթ հասարակութեան մէջ, քաղաքական գործիչները խստօրէն կը պատժուին իրենց գործած յանցանքներուն համար եւ կը զրկուին հասարակական գործերով զբաղուելու իրաւունքէն: Կարսի դաշնագրի իբրեւ արդիւնք Նախիջեւանի բաժանումով, Հայաստանի անձնատուութիւնը լրացնող ու դայն աւերակներու վերածելէ յետոյ արտասահման փախչող Դաշնակ գործիչները, օգտուելով երկայնամիտ հայ ժողովուրդի անսահման ներողամտութենէն ... հետզհետէ յանդուգն դառնալով, սկսան նիզակներ ճօճել երկրի ... վարիչներուն դէմ:» («Նոր Երկիր», Օգոստոս 10):

Այո՛, «Մերինէն զատ» ո և է քաղաքակիրթ հասարակութիւն երբէք այսքան տխմարութիւններու և տգիտութիւններու չի հանդուրժեր: Խելքը գլխին հասարակութիւն մը տխտապանի պաշտօնը պիտի տար այսպիսի խմբագիրներուն, որոնք տակաւին չեն գիտեր թէ Կարսի դաշնագիրը կնքուած է բոլշեւիկներու և Թուրքիոյ միջեւ, որ Նախիջեւանի ինքնավարութիւնը ռուս-թրքական բանակցութեանց ամէնէն տխուր արդիւնքն է, որ Դաշնակցութեան վերջին տասը տարուան գրականութիւնը, շատ որոշակի կերպով ազգային ինքնորոշման պահանջները ձեւակերպած է, խոցելի դարձնելով հայ բոլշեւիկներու վարած միասակար քաղաքականութիւնը:

Դաշնակցութեան հայհոյելու եթէ ամէնօրեայ պահանջ մը կը զգաք, շարունակեցէք ձեր տխուր դերը, ձեր ստորճանին եւ մտայնութեան վայել եղանակով: Մենք առանց ուշադրութիւն դարձնելու կ'անցնինք անոնց քովէ: Բայց ճշմարտութեան լոյսին տակ դուք ե՛ւ ծիծաղելի էք ե՛ւ արգահատելի:

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՏԱՐԱԿԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

«Յուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (Օգոստոս 2,)

— «Մեր հայրենիքի չափ աղէտուած ու մեր ժողովուրդին չափ դառն ու աստանդական վիճակ ունի նաեւ շքեղանքը մեր ազգային հարստութեան,— ախորժ, ընտանի, հայ քնքուշ լեզուն:

«Հայոց լեզո՛ւ, Հայոց լեզո՛ւ, քեզ յարգանք... ամէն օր, ամէն ժամ տրորուած, անարգուած դու իմ խեղճ լեզու, ո՞վ քեզ սիրեց, քեզ վրայ ո՞վ գուրգուրաց երբեք...,

«Եւ տասը պաշտ հորիզոններից տակ ո՞ւմ է հասնում առաջին սառնամանիքի սարսուռը, եթէ ոչ քե՛զ, ո՛վ իմ դլխատուային բարբառ մայրենի.

«Ո՞վ է մոռացւում ու լալիս անտէր անտիրական որբուկի պէս դուրս նետուած հայրենի յարկերից եթէ ոչ դու, ո՛վ իմ դաշն, քնքոյշ, հիասքանչ լեզու»:

Այսպէս կ'ողբար «տրորուած, անարգուած լեզուի» ցաւը այդ լեզուի դարբիններէն Ա. Ահարոնեան:

«Անհիւրընկալ ու անիրաւ հորիզոնների տակ,— իր բառերը դարձեալ,— իր իսկ զաւակների շրթունքներին խորշակահար՝ մեղմօրէն հիւծում, հեծեծում ու մեռնում է հայ լեզուն»:

Եւ այսպէս ոչ միայն անգրագէտը, այլ եւ գիր գիտցողը, ոչ միայն անգրիչը, այլ եւ գրչաւորը, ոչ միայն անտիտղոս հայ մտաւորականը, այլ յաճախ նաեւ համբաւ շինած հայ գրագէտը:

Մեր խօսքը Թարախոտ խոցի կերպարանքը առած տառադարձութեան մասին չէ, երբ նոյն թերթի նոյն թիւին մէջ տասը ձեւով *պրապագանդ* բառը կը գրուի: Այլեւս մտքով հաշտուեցանք ու այդքով վարժուեցանք մենք անոր, յուզուած չունինք, երբ քով-քովի երեք այլակերպ փարիզներ կը տեսնենք,— փարիզ, բարիզ եւ Պարիզ:

Բայց աՀա տառադարձութեան հեղեղէն դուրս հայ լեզուի հին, դարաւոր ու աւանդական ուղղագրութեան ալեկոծ աշխարհը, ու գրերը, քերականական կանոններն ու լեզուական օրէնքները յանձնուած են փոթորկած ջուրերուն:

Երկու մեծ Արսէններու— Այտընեան եւ Բագրատունի—շնորհալի աշակերտը, ծերունի, բազմահմուտ Արսէնը (Հ. Ղազիկեան), խարան առած իր ձեռքը վենետիկէն շարունակ կը գոչէ, —«*Մի՛ գրէ՛ք, այլ գրեցէ՛ք*»:

Եւ զուր սակայն: Հայ գրողը — գրագէտէն մինչեւ թերթի մը վերջին ու պատահական թղթակիցը— կը շարունակեն գրել իրենց գիտցած ձեւով, առատօրէն ցուցանքներ փռելով տպագիր թուղթերու վրայ, թերթերէն մինչեւ գիրքերը:

«Պարոնայք, պէտք է յարգանք ունենալ հայ լեզուին հանդէպ, գանձ մը ունինք, արժէքը պէտք է գիտնալ անոր»,— կը յորդորէ շարունակ հմուտ հայկաբանը, նմանելով այն առաքեալին, որ քարոզ կը կարդայ... անապատներու մէջ:

Անիմաստ է ուղղագրութեան «ներածումը» թերթերէն սպասել:

Եթէ ենթադրենք իսկ, թէ մեր թերթերու խմբագրութիւնները անթերի կերպով հայ լեզու գիտեն — որքա՞ն քննադրօսիկ ենթադրութիւն սակայն— դարձեա՛լ անհնար է այս գործը վերէն կատարել:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄՏԱՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԼՈՆՏՈՆ, 12 օգոստոս.— Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Թուրք կառավարութիւնը որոշեց նկատի չառնել Պարսկաստանի բողոքը, որով առարկութիւններ կ'ընէր թրքական զօրամասերու կողմէ, պարսիկ հողի վրայ՝ Քիւրտերուն դէմ կատարուելիք գործողութեանց առթիւ: Թուրք կառավարութիւնը հրահանգ տուաւ Սալիհ փաշային՝ (սահմանագլուխի թրքական ուժերու հրամանատար) որ զինուորական գործողութիւններու ձեռնարկէ Արարատի կողերուն վրայ ամրացած Քիւրտերուն դէմ:

Առջի գիշեր, թրքական ուժերը անցան պարսիկ սահմանագլուխէն եւ Աղրը Տաղի (Արարատ) արեւմտեան կողքին վրայ՝ գրաւեցին ռազմագիտական դիրքը որ ծանօթ է Ալպէյ Տաղ անունով (պարսկական հողամասին վրայ):

Այս կերպով պարսիկ կառավարութիւնը կը գտնուի կատարուած իրողութեան մը հանդէպ: Թրքական ուժերու հրամանատարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, իբր թէ կարելու համար ըմբոստներու նահանջի գիծը եւ այս կերպով կը յուսայ միանգամ ընդ միշտ վերջ տալ քրտական ապստամբութեան:

Զինուորական գործողութիւններուն պիտի մասնակցին հետեւակ եւ ձիաւոր զօրագունդեր, ոստիկանական ուժեր եւ օդանաւային տորմիղներ: Այս գործողութիւնները միանգամայն տեղի պիտի ունենան Արեւելեան Թուրքիոյ— Վանի եւ Պայազիտի վիլայէթներուն մէջ, ինչպէս նաեւ եռանկիւնին վրայ որ կը գտնուի Երեւանէն — Ջուլֆա երկաթուղագծին, Ուրմիոյ լիճին եւ Արարատեան լեռնաշղթային միջեւ:

Ի՞նչ կ'ըսէ Պարսկաստան

«Հավաս» գործակալութիւնը պարսկական իրաւասու շրջանակներէ ստացած է հետեւեալ զեկոյցը.—

Թրքական հողի վրայ, քրտական ըմբոստութեան առաջին օրէն իսկ, պարսկական կառավարութիւնը ձեռք առաւ զգուշական միջոցներ: Մասնաւորապէս հրամայեց սահմանագլուխի փակումը և երկու երկիրներու տեղականիշխանութեանց միջեւ սերտ գործակցութիւն մը, արգիլելու համար Պարսկաստանի Քիւրտերուն որ չկարենան օգնութեան հասնիլ Թուրքիոյ իրենց եղբայրներուն, ինչպէս նաեւ խափանելու համար ճամբան այն ըմբոստներուն, որոնք պիտի փորձէին Պարսկաստան ապաստանիլ:

Պարսկական Քիւրտերը սահմանագլուխէն տեղափոխուեցան եւ տարուեցան երկրին ներսերը, Թուրքիոյ Քիւրտերուն հետ անոնց յարաբերութիւնները կարելու համար:

Մաս մը Քիւրտեր որոնք անցեր էին սահմանէն եւ մերժեր էին հպատակիլ այս կարգադրութիւններուն, վտարուեցան պարսկական հողէն: Միւս կողմէ, բոլորը գիտեն թէ քիւրտ ամենակարեւոր պետերէն Իսմայիլ Աղա Սըմկօ որ Պարսկաստան ապաստանած էր, եւ կը փորձէր հոն հաստատել զաւազրական կեդրոն մը, հետապնդուեցաւ եւ սպաննուեցաւ պարսիկ ուժերուն կողմէ:

Պարսկաստան պատասխանատու չի կրնար ըլլալ Քիւրտիստանի մէջ տեղի ունեցող դէպքերուն եւ սահմանագլուխի շրջանին մէջ, հանդարտութիւնը պահպանելու համար իր կարելին ըրած է: Զարմանալի չէ ուրեմն որ, Թուրքիոյ զեկուցագրին դէմ իր պատասխանին մէջ, դէմ է որ Թուրք զօրախումբերը անցնին պարսկական հող, ըմբոստները հետապնդելու պատրուակով:

Պետրխան կը վտարուի Սուրիայէն

Պէյրութէն «Թայմզի» թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ֆրանսական մարզպանը Պ. Փոնսօ հրամայեց սուրիական հողերէն վտարել քիւրտ պետերէն Պետրխանզադէն: Այս վերջինը, որ եգիպտական անցագիր ունէր, բռնաբարելով միջազգային դաշնագրութիւնը եւ ի վնաս Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ բարեօք յարաբերութեանց, բրոպականտ կը մղէր ըմբոստ Քիւրտերուն մէջ: Պետրխան կ'աշխատէր համոզել Սուրիոյ քիւրտ ցեղապետները որ մասնակցին դրացի երկիրներու ըմբոստական շարժման:

Թուրքիա եւ Ազգ. Դաշնակցութիւնը

Լոնտոնի «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ը կը կարծէ թէ մինչեւ երեք ամիս, Ցէթհի պէյ պիտի կրնայ տեղն անցնիլ Ըսմէթ փաշայի եւ կազմել պատական ձգտումներով դահլիճ մը ու կ'աւելցնէ թէ, քանի մը զիջումներ ընելով՝ Թուրքիա պիտի կրնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու դիմում կատարել:

Ցէթհիի դահլիճին առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ, կը գրէ անգլիական թերթը, վերահաստատել Թուրքիոյ վարկը, կէտառկէտ յարգել ջանալով հանրային պարտքի վերաբերեալ Թուրքիոյ յանձնառութիւնները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 37

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Նշան Կակոսեան	250
Սարգիս Քիւրէճեան	100
Ա. Ճաճիւլեան	100
Հաճիբարձում Պասմաճեան	100
Բարգէն Գավէզեան	100
Տիկ. Հանրրէթ Տէր Պօղոսեան	100
Յակոբ Պապիկեան	100
Տիգրան Ստեփանեան	100
Յակոբ Քէնտիրեան	100
Դանիէլ Պապիկեան	100
Մկրտիչ Շամախեան	100
Խորէն Տէր Նազարէթեան	100
Բարսեղ Հայրապետեան	100
Մկրտիչ Յուքիասեան	100
Արշակ Արսլանեան	100
Մաղաքիա Ալվանեան	100
Բարսեղ Փալուսեան	100
Ոսկեան Տերուկեան	100
Հայկ Սերենկիւլեան	100
Սարգիս Պօյաճեան	100
Մանուկ Մակարեան	100
Միհրան Պետրոսեան	100
Խ. Արզօեան	50
Գումար	2400
Նախորդ գումար	44,017
Ընդհ. գումար	46,417

ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԱՅԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

«Աքշամ» (Պոլիս) իր յուլիս 28ի թիւով կը գրէ.—

«Պարսիկ սահմանին վրայ մողով կը գումարուի եւ կ'որոշուի տասը տարիներէ ալ օգտուիլ: Ասոր վրայ երեք հոգիներ ժամին մէջ կը կազմուի, որպէսզի գործակիցներ ապահովէ Ասորիներէն եւ Հայերէն: Այս մարմնին ամէնէն կարեւոր անդամն է Պէքօն: Դաշնակները իսկոյն նկատի առած են այս միջնորդութիւնը, եւ հայ մամուլը շարժումը ներկայացուցած է իբր քրդական ազգային անկախութեան պայքար: Այս առթիւ քիւրտերէն, հայերէն եւ թուրքերէն յայտարարութիւններ տպուած եւ բաժնուած են սահմանամերձ շրջաններու քիւրտերուն»:

ՔՐԴԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Աքշամ» կը հրատարակէ թարգմանութիւնը քիւրտերէն յայտարարութեան մը, որ ըմբոստներուն կողմէ բաժնուած է քրտական գիւղերուն: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ.

«Ո՛վ քիւրտ եղբայրներ, որ արժանի էք մեծ ազգ մը ըլլալու: Այսօր, երբ բոլոր ազգերը տիրացած են իրենց անկախութեան, պիտի հանդուրժէ՞ք որ Թուրք վարչութեան տակ ապրող քիւրտ սիրելի ազգը տակաւին գերի ապրի: Մեզի ընդարձակ շրջան մը խոստացան, արեւելեան կողմը դէպի Իրան, եւ հարաւային կողմը՝ դէպի Իրաք: Միացէք մեր բացած նուիրական պայքարին (ճիհատ), որպէսզի Թուրքիոյ մէջ գերութեան տակ գտնուող մեր եղբայրները ազատուին եւ կարենանք ձեռք բերել Թուրքիոյ այն հողերը որոնք դարերէ ի վեր մեզի կը պատկանին»:

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

(ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ)

Այն տասնհինգ տարիները որ այսօր մեզ կը բաժնեն Մեծ պատերազմի սարսափներէն, բաւական են որ պահ մը սթափելով մեր գաւառ յիշատակներու տպաւորութենէն, փորձենք ակնարկ մը նետել հայ իրականութեան, մօտակայ մեր անցեալին ու ներկայ կացութեան վրայ։

Եւրոպայի արդէն իսկ ելեկտրացած մթնոլորտը փոքրիկ կայծէ մը բռնկելով, կը հրահրէր 1914ի յուլիսեան դէպքերը։ Խորտակեր էին յանկարծ բոլոր սրտերը ու զէնքը միայն ազատ համարձակ կը սկսէր գործել ամէն տեղ, չմոռնալով թուղթի վրայ նշանակուած մարդասիրական նպատակներու իրականացման խոստումները։ Այս իրականութիւնը ինչպէս դէպքերն ալ յետոյ ցոյց տուին, բոլորովին տարբեր է բարի առաջադրութիւններէն։

Այս տարբերութիւնը ամէնէն աւելի զգաց հայ ժողովուրդը որ գոհաստան սեղանին բերած իր մեծ բաժինին փոխարէն, ստացաւ միայն մարտիրոս անունը։ 1915ի փոթորկալից օրերուն էր որ բովանդակ հայութիւնը անգամ մը եւս գողգոթայ բարձրացաւ, անոր գագաթէն ծիծաղելու համար իր դարաւոր թշնամիին կարճամտութեան վրայ, որ կ'ուզէր ամբողջ ցեղ մը [illegible] ջնջել պարզ անոր համար որ ան դեռ կը սիրէր իր հայրենիքը, կը փնտռէր իր կորսուած ազատութիւնը եւ չէր ուզեր ուրանալ իր դաւանանքը։ Այս հայութեան գործած երեք աններելի յանցանքները՝ որոնք քաւելու համար իրեն վիճակուեցաւ զոհել մէկ միլիոն անմեղներ բռնաւորի քմահաճոյքին։

Այս է հայ սրտի վերջին անհուն ցաւը։ Ցաւ մը որու նկարագրութեան համար՝ մեր ազգային պատմութեան մէջ վերապահուած են սուգի բազմաթիւ էջեր։

Աւելորդ կը համարիմ դեռ մանրամասնութեանց իջնել քանի որ մեզմէ ամէն ոք անոնց մասին հատորներ է կարդացած. իսկ շատեր ալ անձամբ ականատես եղան. որով բաւականանք միայն փնտռել ու երեւան բերել այն պատճառները որոնց հետեւանքով հայ ազգը անգամ մը եւս իր նահատակներուն արեան փոխարէն կը բարձրացնէ իր արդար բողոքի ու վրէժի ձայնը։ Պատճառները բազմաթիւ են եւ մի առ մի զանոնք հոս թուելը մեր կարողութենէն վեր, բաւական է սակայն անոնցմէ միայն մէկը յիշել որ եթէ ոչ առաջինը, գէթ գլխաւորներէն մին է,—քրիստոնեայ կառավարութեանց բռնած յետին ատրճան շահասէր դիրքը հանդէպ հայկական դատին. այսպէս ակնարկենք մեր հզօր սահմանակից Ռուսիոյ տեսակէտը որ մէկէ աւելի անգամներ իր ձարերու բերնով յայտարարած էր թէ «Հայաստան կ'ուզէր առանց հայու»։

Թուրքին համար աւելի յարմար առիթ, պատճառ, չէր կրնար ներկայանալ հայերու դէմ իր ծրագիրները գործադրելու։

Արդարեւ եթէ քրիստոնեայ ձարը Հայաստանը կ'ուզէր առանց հայու, ինչո՞ւ համար մեզ «կեաւուր» կոչողը իր սահմաններուն մէջ ունեցած հայերը չ'ոչնչացնէր։

Մենք մեզ չխաբենք. 1914ին Դաշնակից պետութիւնները զէնք ի ձեռին, յանուն արդարութեան եւ ազատութեան, իրենց հասարակաց թշնամիին դէմ կանգնելով, նպատակ ունէին միայն եւ միայն իրենց ժեկուտի շահերուն յագուրդ տալ. իսկ եթէ մէկ երկու ընկճուած ցեղերու (Լեհերուն ու Չեխերուն) անկախութիւն շնորհուեցաւ, այդ ալ ճիշդ անոր համար էր որ իրենց շահերն ալ այդպէս կը պահանջէին. բայց Հայերը անոնց կարգին չէին կրնար ըլլալ. քանի որ իրենց երկիրը ոչ ռազմագիտական դիրք ունէր եւ ոչ ալ (Նաւթէնի խօսքով) քարիւղի հանքեր։

Այս կէտէն սկսեալ մենք դաշնակիցներէն այլեւս ոչինչ պէտք էինք սպասել, քանի որ յաղթութեան հաւատ առարէն շլացած, մոռցած էին մարդասիրական պարտականութիւնները։ Հայերուս համար սրբազան դեռ իրաւունքի ժամը չէր հնչած, երբ մեր զոհերէն ամէն մին, իբրեւ գերագոյն արտայայտութիւն մեր անկողոպտելի իրաւունքին, ցասումով կ'ըմբոստանար այդ անիրաւութեան դէմ։

Այո՛. իսկոյն պէտք էինք բողոքի դրօշը պարզել, բայց ինչպէ՞ս եւ որո՞ւ առջեւ, երբ այդ ժողովարահներու մէջ ամէն մէկ պատուիրակի ականջին՝ այդ խօսքերը խորթ կը հնչէին եւ որոնց կառավարութիւնները անցեալ օրերուն մեզմէ ուրիշ բան չէին լսած, բայց եթէ խոնարհութեան մեղեդիներ ու անձնուէր հպատակութեան մաղթանքներ, եւ ահա Լօզանի ժողովը՝ որ իսկապէս, մեր ոսկիէ երազներու գամբանաքարը եղաւ։

Պերլինի դաշնագրէն ու 1908ի Սահմանադրութենէն յետոյ, յայսմ վերջին Հայերուս համար երրորդ եւ ամենամեծ յուսախաբութիւնը եղաւ. ամենամեծ, որովհետեւ մինչ Պերլինի մէջ գոնէ յօդուած մը ձեռք ձգած էինք կամ Սահմանադրութեամբ Համիտեան բռնապետութիւնը տապալած, սակայն Լօզանի ժողովը ոչ թէ նիւթապէս, այլ պարզ բարոյական վարձատրութիւնն անգամ զլացաւ մեզ։

Անգամ մը զայն յիշելէ յետոյ՝ անտեղի պիտի չըլլայ եթէ վայրկեան մը ետ դառնալով, հարեւանցի ակնարկ մը տանք Պերլինի դաշնագրին մէջ ամէնէն աւելի հետաքրքրող 61րդ յօդուածին։

Պատերազմը վերջանալուն՝ երբ կարգը հասաւ աւարը բաժնելուն, հրաւիրեալներու սեղանին գլուխը բազմեցաւ Պ. Վիլսըն, որ Նոյի տապանէն թռչող աղաւնիին պէս Ատլանտեանի ջուրերը անցնելով, Եւրոպա եկաւ, կարծես հաշտութեան ժողովին մէջ գծագրիչի պաշտօնն ստանձնելու։

Ան եկեր մրոտեց, հիները ջնջելով նոր սահմաններ գծեց, ինչպէս Հայաստանինը որ սակայն թուղթի վրայ մնալու դատապարտուեցաւ։

Նախ, անմիջապէս ըսելու է որ այդ դաշնագրով արեւմտեան կառավարութիւնները, մանաւանդ Անգլիա եւ Գերմանիա ուզեցին 1878ի Սան Ստեֆանոյի պայմանները թեթեւցնել Ռուսթանութեան վրայէն եւ ոչ թէ հակառակը. այնպէս որ, գալով 61րդ յօդուածին, անով աւելի հասարակաց կարծիքին գոհացում տրուեցաւ, քան թէ զայն պաշտպանողներուն եւ Պիսմարք այդ ժողովին նախագահելով, այս առաջարկը լաւ հասկցաւ սուլթանին եւ ատոր համար ալ «յօդուածը» ծնած վայրկեանին իսկ մեռած կարելի էր համարել։ Միայն 1909ի նոյեմբերին, խիստ ու կարուկ կերպով բարձրագոյն դռնէն կը պահանջուի յարգել յօդուածի պարամագրութիւն գաղթականներու փոքրամասնութեանց նկատմամբ, որուն Թուրք կառավարութիւնը կը պատասխանէ թէ պէտք եղած միջոցները արդէն ձեռք առնուած են (?!). այնպէս որ Հայերուս համար 61րդ յօդուածին ունեցած օգտակարութիւնը եթէ ոչ զերօ փնտռել, ուրիշ բան պիտի չգտնենք բա՛յց թէ անմահ Րաֆֆիի խօսքը՝ (Ցաճկահայքի մէջ) թէ՝ Պերլինի դաշնագրով առաջին անգամն էր որ Հայերը արեւմտեան բարձր դիւանագիտական ժողովի մը ուշադրութեան կ'արժանանային։ Ի՜նչ մեծ մխիթարութիւն…

Կ'անցնին տարիներ եւ ահա երկնքի կամարին վրայ ձգուած կարճատեւ ծիրանի գօտիի մը նման, 1908ի Թրքական սահմանադրութիւնը, որուն յաջորդող անպատմելի եւ աներեւակայելի աղէտները գրեթէ անհունապէս յուսախաբ ըրին։

Այս թուականէն անմիջապէս առաջ ու վերջ՝ հայ եւ օսմանեան կայսրութեան ընդդիմադիր Թուրք յեղափոխականներու միջեւ սահմանուած էր շատ հաճելի համագործակցութեան սպի մը, հասարակաց թշնամին բռնակալը տապալելու համար, եւ որ կամաց կամաց անյայտացաւ մինչեւ որ 1912ի Պալքանեան պատերազմն ալ եկաւ մառայլ շղարշ մը նետելու այդ վաղանցուկ բարեկամութեան վրայ։

Սահմանադրութենէն վերջ՝ գահընկէց սուլթանի կողմնակից յետադիմական եւ հակայեղափոխական ուժերը մէկ քանի փորձեր ըրին սահեղծուած նոր խաղաղ մթնոլորտը պղտորելու, ինչպէս Ատանայի ջարդը, բայց յաջողութեան, որովհետեւ Համիտեան «Հրէշ»ը այլեւս չէր կրնար վերականգնիլ։

Սակայն հոս եւս, այն ինչ որ հակայեղափոխականները չկրցան ընել ներսէն, նորէն արեւմտեան տէրութիւնները դուրսէն, իրենց բարեկամական ձգտումներով, անուղղակի կերպով պատճառ եղան որպէս զի Թուրքը դրժէ իր խոստումները։ Կ'անդրադառնանք յաջորդով։

ՆԱՀԻՐ

ՄԵԾԵՐՆ ՈՒ ՓՈՔՐԵՐԸ

Ազգերու պատմութեան մէջ եղած են այնպիսի դէմքեր ու անհատականութիւններ, որոնք իրենց կատարած բազմաթիւ [illegible] փոխարէն, ժողովուրդին անէծքները ընդունելով հանդերձ, մեծ անուն ու համբաւ են ստացած եւ իբր այդպիսին ալ կը մնան ցարդ պատմութեան մէջ ու մարդկութեան համար։ Անկասկած, ատոնք մեծ ընդունակութիւններու տէր են եղած, որոնց բերումով ալ կրցած են մեծ ըլլալ ու համբաւ շահիլ։ Իսկ իրենց այս ընդունակութիւնն ու տաղանդը ի յայտ բերելու համար, անհրաժեշտ եղած են ինքնայատուկ պայմաններ, որոնցմէ օգտուելով յաջողած են պատմական շրջաններ ստեղծել։

Եթէ Աղեքսանդր Մակեդոնացին քաջ ու յանդուգն զօրավար մը միայն եղած ըլլար, անշուշտ, չպիտի ունենար այն արժէքը զոր կը տրուի անոր այսօր։ Ապրելով այնպիսի շրջանի մը մէջ երբ յունական քաղաքակրթութիւնը պէտք ունէր տարածուելու, ան իր յաղթութիւններու ու աշխարհակալութիւններու միջոցաւ օգտակար հանդիսացաւ Յոյներուն՝ անոնց ծաղկած ու իր տեսակին մէջ միակ քաղաքակրթութիւնը դէպի Ասիա տանելով, ուր ժողովուրդները տարբեր շրջան մը կ'ապրէին դեռ։

Նոյնն է նաեւ Նափոլէոն Պոնափարթի մասին։ Ան՝ նշանաւոր աշխարհակալ մը եղաւ ու փառաւոր յաղթանակներ ապահովեց իր պատկանած ժողովուրդին, որոնք աւելի վերջը ֆրանսական յեղափոխութեան ծնունդ տուող գաղափարներն եղան։ 19րդ դարու ընթացքին, իր ամբողջ փայլով Նափոլէոն ի յայտ եկաւ եւրոպական հորիզոնին վրայ, փոթորիկի մը նման անցաւ թշնամի երկիրներուն վրայէն, աւեր ու սարսափ սփռելով ամէն կողմ ու յանկարծ ասուպի մը նման անյայտացաւ։ Անոր ձգած պատերազմներուն հետեւանքով, մինչ այդ գոյութիւն ունեցող գերեզմաններուն կողքին հազարաւոր նոր գերեզմաններ բացուեցան. ուր՝ զանազան հարիւր հազարաւոր երիտասարդ կեանքեր թաղուեցան անզորամաբար։ Վերջ ի վերջոյ, երբ ան պարտուած ու քայքայուած բանակով մը անխնայօրէն արտաքսուած ու հալածուած իր թշնամիներէն, փախուստ առաւ Մոսկուայէն, անոր զինուորական կարողութիւններն ու տաղանդը սկսան կասկածներու տեղի տալ։ Ու այս բոլորէն վերջ, ան սահքուած եղաւ իր կեանքի վերջին օրերը աքսորի մէջ անցնել։ Հակառակ իր տարած բազմաթիւ ու մեծ յաղթութիւններուն, ինչպէս նաեւ պարտութիւններուն, Նափոլէոն մնաց մեծ՝ պատմութեան համար։

Պատերազմները, մեծ աշխարհակալներու գործերուն արտաքին կողմն են միայն։ Ամենանուիրական ու ամենափառաւոր գործը զոր կատարեց Նափոլէոն մարդկութեան համար, այդ՝ ֆրանսական յեղափոխութեան անմահ գաղափարներու դէպի Եւրոպա տանիլն ու տարածելն, ֆէոտալական կարգերու քանդելը, գիւղացիական գերութեան շղթաներու փշրելն ու ազգերու զարգացման ճանապարհին վրայ գտնուող արգելքներու վերացումը եղաւ։ Այսպէսով, Կեդրոնական Եւրոպայի համար ան նոր շրջան մը բացաւ։

Հին ու նոր շատ մը բռնակալներ, կարծեցին որ բաւական է Աղեքսանդր Մակեդոնացիի ու Մեծն Նափոլէոնի օրինակներուն կապկօրէն հետեւիլը, որպէսզի իրենք ալ մեծ կոչուին, սակայն, անկողմնակալ ու անողոք պատմութիւնը զանոնք «փոքրեր» կոչեց, ժամանակի պէտքերն ու պահանջները չկրնալ ըմբռնելնուն համար։ Օրինակ կ'ուզէք. ահա՛ ձեզի վերջին տարիներու բոլոր բռնակալները, Ապտիւլ Համիտէն սկսած մինչեւ Նիքոլայ IIը ու անոր անարժան յաջորդները — Կարմիր ղեկավարները։

Իրենք զիրենք մեծ կարծող, սակայն իրականին մէջ այս շատ փոքր մարդիկներն եւս, կարծեցին որ իրենք ալ կրնան մէկ-մէկ Նափոլէոններ դառնալ, առանց ըմբռնելու որ պատմութիւնը իր զարգացման ընթացքին ոչ մէկ յաւիտենական բռնակալութիւն չէ ճանչցած տակաւին։ Պատմութեան անողոք դատավճիռը արդար է եղած միշտ ամէն անոնց հանդէպ, որ չեն կրցած հասկնալ կեանքի հրամայական պահանջներն ու օրէնքները։ Այսպիսիներուն, կեանքը անխնայօրէն ապտակած է, պատիժներուն [illegible] ստանալով անոնց։

Պատմական մեծ շրջանի մը սեմին է որ կ'ապրինք։ Այսօրուան դէպքերուն անտարակոյս աւելի մեծ ու նշանակալից շրջան մըն է որ պիտի յաջորդէ։ Այսօր եւս կան թեթեւ մտածող բռնակալիկներ, որ կը կարծեն թէ բռնի ուժին կռթնելով, կարող են գործել ու ընել այն ինչ իրենք կը փափաքին ու իրենց համար նպաստաւոր կը գտնեն։ Այսպիսի յիմար ձգտումներով ու սխալ հաշիւներով առաջնորդուող մարդիկ, օգտակար «մեծ» դառնալէ աւելի, վնասակար է որ կը դառնան ժողովուրդին, իրենց՝ ժամանակի պահանջներուն հանդէպ կոյր ըլլալնին հաստատելով։

Կը կարծուէր որ մօտ 600 տարուան գերութեան երկար շրջանն ու նամանաւանդ վերջի տասնեակ մը տարիներու ընթացքին, մեր ժողովուրդի տեսած ու ապրած բռնութիւններն ու տառապանքը, բաւ էին հայ ղեկավարներու ինքնագիտակցութիւնն ու մտքի հաւասարակշռութիւնը ճշդելու ու աւելորդ փորձութիւններէ հեռու պահելու մեր ժողովուրդը։ Կը կարծուէր որ ազատութեան արշալոյսի ծագումէն յետոյ, ոչ մէկ հայ ստորին ծառայելու պատրաստակամութիւնը պիտի ունենար։ Ափսո՜ս սակայն, այդպէս չեղաւ։ Տառապանքն ու թշուառութիւնը միշտ չեն ազնուացներ՝ ու կը բարձրացնեն մարդուս միտքն ու հոգին զգացումն ու ինքնագիտակցութիւնը։ Մարդիկ որ ստրկութեան վարժուած են, չեն կրնար թռիչքներ կատարել ու նոյնիսկ անոր մասին գաղափար ունենալ։ Օտարացածներ մոռնալով որ տակաւին երէկ հայ կոչուելու վախը ունէին, ո՛չ գաղափարական հաւատքով տարուած, յենուած օտար սուինին, անարգելով ամէն մէկ սրբութիւն, Հայաստան մտան ու սկսան իրենց աւերիչ դերը։ Կարմիր հայ բռնակալիկներ, առանց նոյնիսկ ապագայի նկատումներէ առաջնորդուելու, առանց վարանումի պատերազմ յայտարարեցին այն կուսակցութեան ու ազգային առողջ մտածելակերպ ունեցող դասին հանդէպ, որ ժողովուրդի ամենանեղ ու ողբերգական օրերուն, միշտ ալ զէնքը ձեռին պատնէշի վրայ եւ կամ առաջին գիծերուն մէջ է եղած։

Հայաստանէն հասնող ամենավերջին լուրերը ցոյց կու տան որ հալածանքը կը շարունակուի այնտեղ, որ երիտասարդութիւնը գունդ առ գունդ Սիպերիոյ խորքերը կ'աքսորուի։ Դաշնակցականներու եւ դաշնակցական տեսակէտ ունեցող ազատամիտ հայերու ներկայութիւնը անբաղձալի է հայ կարմիրներու համար։ Պատճառը պարզ է։ Հայաստանի այժմու վարիչները, որ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար եթէ Մոսկուայի գործակալներ կոչէինք, մէկզի դնելով օրինաւորութիւններու հիմքը, կրկին ապօրինութիւններու ձեռնարկած են։ Չենք գիտեր ո՞ւր եւ ի՞նչպէս կը վերջանան։

Ժողովուրդի մէկ մասը իր սեփական ապրուստի հոգերով մտահոգուած, չի տեսներ այն վտանգը զոր կը սպառնայ իրեն եւ երկրին, իսկ տեսնողներն ալ, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան դատապարտուած են լռել, անվերջ լռել։ Մեր ազգային գոյութեան ամենավտանգաւոր շրջաններէն մին է որ կ'ապրինք այսօր կրկին։ Ամէն ինչ գլխիվայր շրջած է Հայաստանի մէջ։ Անհատի ազատութեան, անձի եւ իրաւունքի անձեռնմխելիութեան, մամուլի ու ժողովի ազատութեան, ինչպէս նաեւ մարդկային ազատ մտքի մասին խօսք անգամ չի կրնար ըլլալ։ Ամէն ինչ ճնշուած է կարմիր բռնութեան տիրապետութեան տակ։

Խիղճ, մամուլ, միտք, ժողով, անձ ու գոյքի անձեռնմխելիութիւն պէտք է հպատակին կարմիր բռնութեան, յանուն… [illegible] պրոլետարական համաշխարհային յեղափոխութեան։

Ասոնք են ահա՛ «մեծ» մարդ դառնալու յաւակնութիւնը ունեցող կարմիր լարախաղացներու պրոլետարական բարեփոխումներն ու բարեկարգութիւնները։

Հայ ժողովուրդը իր պատմութեան ընթացքին, երբեք այսպիսի մանր պետական գործիչներ չէ ունեցած։ Հայաստանի այսօրուան վարիչներուն ու Աղեքսանդր Մակեդոնացիներու, Նեռոններու ու Նափոլէոններու միջեւ եղած տարբերութիւնը այն է որ առաջինները «մեծ» են իրենց յամառութեամբ, տգիտութեամբ ու ստրուկի հոգեբանութեամբ, իսկ վերջինները իրենց գործով ու օգտակարութեամբ։ Կարծես մտքէ… լի պատմական հզօր… ներն անգամ ոչինչ չեն… ցուցած այս մարդկանց… նակ յառաջդիմելու, զէնք… գիտութիւն է որ կ'երթ… կին բռնութիւններ, բռնագրաւումներ զէ… ժողովուրդի կամքին դէմ… տիրապետութիւնը յաւ… նելու համար։

Իրերու այսպիսի դր… մէջ, կրնա՞նք հայ կար… տուրներուն «մեծ» ըն… շուշտ ո՛չ։

Յ. Մ. ՄՈՒՐ…

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒ…

Ո՞ՒՐ Է ԵՒ Ի՞ՆՉ ԿԸ… ԳՆԴԱՊԵՏ ԼՕՐԷՆ…

Ֆրանսական համայն… թեան օրկանը «Իւմանի… գրէ —

Իրաքի եւ Անգլիոյ… կնքուած նոր դաշինքը բն… շրջան փոքր-Ասիոյ մէջ… պատերազմական պատ… թիւններուն։ Պարսկաս… Թուրքիոյ քրտաբնակ… րուն մէջ, «Քիւրտիստան… տագրում» կարգախօսով… ըմբոստութիւնները… սպառնան բռնել նոյնիսկ… Հիւսիսը, այսինքն Մոսուլ… ջանը, գրգռուած, զինուած… թապէս օժանդակուած… լիոյ կողմէ։ Լոնտոն… պատուարպետութիւն մը… ծել Թուրքիոյ, Պարսկա… Իրաքի եւ Խորհրդային Միութ… միջեւ, պետութիւն մը որ… հակապէս գտնուի բրիտ… ազդեցութեան տակ եւ… ծառայէ հակախորհրդային… բաղմին։

Դեռ 1930 յունուարին… րեց այն պահուն իսկ,… մէկ ազդանշան կար ըմբ… թեան, «Լը Ցէփէշ»… թերթը կը հաղորդէր թէ… լիոյի խորհրդաւոր ու յ… գապետը Լօրէնս անցած է… տիատան, ընդհ. պատաս… մը կազմակերպելու համար… րիոյ, Իրաքի, Պարսկաստանի… Թուրքիոյ քիւրտերուն միջեւ։

ԼՕՐԷՆՍԻ ԳՈՐԾԸ

Մայիսին, Թուրք թերթեր… կը հաղորդէին թէ առաջին… ըլլալով քիւրտ ուժերու… խումբեր տեղի ունեցած են… փիւպլիք» թերթին թղթակիցը կը հաղորդէր… նոյն ատեն թէ գնդ. Լօր… բնակի Պաղտատ՝ Հանի… անունով։

Հասկնալի է ուրեմն թէ… ըմբոստները Թուրքիոյ… ո՛չ միայն Պարսկաստանէն… պէս կ'ըսուէր ամէնէն առաջ… նաեւ Իրաքէն։ Թուրքիոյ… կատանի քիւրտերը 25… են, Իրաքի հիւսիսը կան… հազար։ Մուսուլի քաղաքի… շրջանին մէջ ուր կը բնակին… տերը. Անգլիացիները հաստ… ցին տեսակ մը «Քրտական… նավար երկիր»։ Իրաքի… «Այս ինքնավար քիւրտ… պէտք է ըլլայ բիւրեղացման… րոն մը, ճնշուած քիւրտ… տութիւններուն կեդրոնը,… գործէն անգլիական պրոպ… ու [illegible] թիւնը, Թուրքի… րիա եւ Պարսկաստանի… քիւրտերը գրգռելու համար։

ԱՌԱՋԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՈՐ ՔԱՐԻՒՂ ԿԸ ՀՈՏԻ

Համայնավար Թերթը… կան ազատագրութիւնը… ծելու իր յիմար յամառ… կը շարունակէ.—

Եթէ բրիտանական… կանները» այսօր կը խօս…

...ին «արգարութեամբ» եւ քիւրտերուն համար կը պահանջեն ...անկախութեան մը սահմանումը, ...կ է բսել թէ այդ «արդարութիւն»ը չափազանց արիւն եւ ...ը կը հոսի։

Եթէ հաւատանք Թրքական ...ներուն, ըմբոստները լաւ զինուած են։ Ու թէեւ Թրքական զօրքերը կարգ մը մանակի ...ղթանակներ կը ծանուցանեն, ...պէս օրինակ Սոլաքատինի ձերբակալումը, ղեկավարներէն մէկը, ...կարծեն սակայն թէ պէտք ...ի ընդհայ արիւնահեղ երկար ...ւերք մը՝ զսպելու համար ...ըմբոստները։

Եթէ այսօր, բրիտանացի ...յեբրապաշտները մէջտեղ կը ...նեն այս նշանաբանը՝ «Քիւրտեր, պայքարեցէք ձեր անկախութեան համար, անգլիական ...պաշտպանութեան տակ», կը նշանակէ թէ խաղ մըն ալ այս է, ...ձքը Ասիոյ մէջ ստեղծելու համար Խորհրդ. Միութեան դէմ ...ռազմական խարիսխ մը, ...բողջովին տիրապետելու համար ...ուսուլի քարիւղային շրջանին, ...պէս նաեւ Քիւրտերը նետելու համար Արաբներու ազատագրութեան պայքարին դէմ»։

Կ'արժէ՝ հարցնել թէ «Իւմանիթէ»ի այս երբամիտ դիւանագէտը ինչո՞ւ կը նախընտրէ ի հաշիւ Արաբներուն, — որոնք արդէն ...ւած են իրենց քաղաքական որոշ ...ազատութիւնը — խեղդուած տեսնել Քիւրտ ազատագրական շարժումը եւ այն ալ Թուրքերուն ...ձեռքով։

Կ'արժէ նաեւ յիշել տալ թէ ...Օրփերէսի հիմնած նոյն այդ թերթին մէջ, բողոքի բուռն խօսքեր ...հեղ արձանագրուած վայրագութեան ...մ այն Թուրքերուն, որոնց ...պաշտպանութիւնը կը փորձէ այսօր, յանուն ազգերու եղբայրակցութեան եւ Թերեւս «պրոլետարական» գաղափ...

Բայց, այդ, երբեմն էր...

ՀԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ? ՍՈՒՐԻՈՅ ՔԻՒՐՏԵՐՆ ԱԼ Կ'ԱՊՍՏԱՄԲԻՆ?

«Էլ Ահրար» կը գրէ.—

Իրաքէն եկող վերջին լուրերուն համաձայն, քրտական շարժումը Իրաքի մէջ շատ կարեւոր ...իրքեր մէջ մտած է։ Անոնց ...ղեկավարները Անգլիոյ ազդեցութեամբ եւ դրամով կ'աշխատին ...մեծ գոյք մը ըրած են քիւրտերը Սուլէյմանիէի մէջ, որուն ...թագքին զօրաւոր բախում մը ...ած է Իրաքի զինուորներուն ...։ Եղած են շատ մը վիրաւորներ եւ մեռնողներ։ Կը վախցուի որ այս շարժումը ընդարձակուի եւ Սուրիական հող ալ գայ։

Հօյպուն կազմակերպութիւնը կը քաշքշէ Թուրքիոյ դէմ քիւրտերու կողմէ մղուող կռիւները եւ ամէն կողմէ կամաւորներ հաւաքելով կը ղրկէ հիւսիսային սահմանը. Պէյրութէն, անոնք գրեթէ 100 կամաւորներ ղրկած են։

Սուրիոյ հիւսիսային մասին մէջ, Եփրատի վրայ գտնուող քիւրտերը կարելի է ապստամբին Թուրքիոյ դէմ։

ՀԷՔԵԱՐ ԵՒՍ ԱՊՍՏԱՄԲԱԾ

Իրաքէն 500 ձիաւոր քիւրտերու յարձակման մասին ծխտեւեալ մանրամասնութիւնները կը տրուին.

Մուսուլի կողմէ 500 քիւրտ ձիաւորներ Իրաքի սահմանը անցնելով մտած են Թրքական սահմանէն եւ սահմանապահ զինուորներու հետ կարճ ընդհարում մը ունենալէ վերջ, գրաւած են պահականոցները։ 7 պահականոցներ գրաւուած են եւ պահակ զինուորները, մօտ 200 հոգի, բնաջնջուած։ Այս ապստամբները միացած են Հէքեարի քիւրտերուն հետ եւ քանի մը հազար ձիաւորներով կը շարունակեն իրենց արշաւը։

Թուրքերը այս անակնկալ յարձակումէն շուարած, պարպած են ընդարձակ շրջան մը, մինչ միայն օդանաւերը անդադար կը շարունակեն ռմբակոծել։ Եղրիի վրայ յարձակման պատրաստուող զինուորները վերադարձած են Ցիլօն՝ զսպելու մօտ այս նոր շարժումները։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԵՂԵՂԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի նոր թղթաբերէն կը քաղենք մանրամասնութիւններ վերջին հեղեղին կատարած աւերին մասին.—

Յուլիս 22ի հեղեղը աւերներ գործած է Հաժմլուի Զոթուռ, Որդնաւ, Ղաշաղան, Աւզերեգ, Ղարալ, Եղրուլաղ, Ղարաբոյա գիւղերուն մէջ։ Կործանած անձրեւն սկսաւ Ղարաբոյա գիւղին բարձունքէն, քանդելով գիւղին ցանքերուն, կազմելով հեղեղ մը, որ քանդեց կարգ մը տուներ, փճացուց անասուններ, ջաղացներ, գիւղատնտեսական գործիքներ, մեղուանոցները, անասունները։

Զոթուռ գիւղին մէջ հեղեղը քշած հասցուց հունձքերուն, խեղդեց 2 անասուն, ողողեց քանի մը տուն։

Որդնաւ գիւղին մէջ հեղեղը քշած հունձքերուն, խեղդեց քանի մը ոչխար եւ երախայ մը, ողողեց 70 տուն, քանդեց մէկ տուն, փճացուց մեղուանոցները եւ վիրաւորեց մէկ հոգի։

Ղաշաղան գիւղին մէջ, որ կը գտնուի լերան մէկ կողին վրայ, շէնքերը չեն քշուած, բայց հունձքը ամբողջովին քշուած է կորսուած։

Հաժմլու գիւղին քշած կը հասնի աւելի մեծ չափերու, որովհետեւ վերէն եկած ջուրերը կը հոսին գիւղին մէջէն, ողողելով տուները։ 16 տուներ քարուքանդ եղած են, փճացած է անոնց ամբողջ գոյքը եւ կահ կարասին։ Վնասուած են նաեւ պարտէզները, բանջարանոցները, գիւղին արեւմտեան կողմի ցանքերը։ Մարդկային զոհերուն թիւն է 4, մէկը այր, 2ը կին եւ մէկը երախայ։ Հեղեղը տարած է նաեւ 250 փեթակ։ 31 տուներ այնքան քշուած են, որ այլեւս անբնակելի դարձած են։ Երեւան տանող խճուղին Նորակառայոյց երկաթեայ կամուրջը քարուքանդ եղած է։

Միւս գիւղերուն ցանքերն ալ քշուած են, բայց մարդկային զոհեր չունին։

Ղարաքիլիսայի մէջ եւս քշուածները շատ են, խեղդուած են 13 հոգի, աւերուած է Նլղովանի ջրանցքը, քաղաքը զրկուած է ելեկտրական լոյսէն։

Վերջապէս այս աղէտին առթիւ քշուած տուներուն թիւն է 132, անձերու թիւը 560, (այսքան հոգի բնակելու համար տուն չունին, ոչ անկողին, ոչ հագուստ, ոչ ալ ապրելու միջոց)։ Աղէտեալները ժամանակաւորապէս տեղաւորուած են դրացիներուն տուները։

Միջոցներ ձեռք առնուած են օգնութեան հասնելու համար աղէտեալներուն անխտիր։

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ

Յուլիս 30ին գործադրուեցաւ վճիռը, որ գնդակահարութեան կը դատապարտէր քանի մը գիւղացիներ, որոնց մէջ ըլլալով կոլխոզին ղեկավարները։ Միայն Երուանդ Մանուկեանի գնդակահարութեան վճիռը փոխարկուեցաւ 10 տարի բանտարկութեան։

ԵՂԱՆԱԿԸ

Հայաստանի եղանակը, ինչպէս ցոյց կուտայ օդերեւութաբանական տեղեկագիրը, տաք է ամէն կողմ, գիւղ ու քաղաք։ Երեւանի ջերմութեան աստիճանն է 34,4։

ՍՈԴՈՄ ԳՈՄՈՐԻՆ ՏԵՂԸ

Անգլիական թերթ մը Երուսաղէմէն կը տեղեկանայ թէ հայր Մալոն, Վատիկանի աստուածաբանական վարժարանէն, յաջողած է գտնել Սոդոմ եւ Գոմոր քաղաքներուն հետքերը։ Լասին վարդապետը 20 տարի թանուրով փորեր փորփրեր ու գտեր է Մեռեալ ծովուն այդ երկու քաղաքները, որոնց վրայ երկնէն կրակ տեղաց եւ այրեց, վերջ լուծելով այնտեղ կատարուած անառակութեանց։

Երեւան հանուած են բազմաթիւ տուներու աւերակներ, Յովսեփոս Սոդոմ Գոմորի բնակարանները հողաշինական շէնքեր են, ունին լայն բակեր, մինչդեռ մինչեւ հիմա ընդունուած էր որ երբայական հին տուները զանկէ ու փոքրիկ շէնքեր էին։

Աւերակները ցոյց կուտան, որ Սոդոմ ու Գոմոր բարգաւաճ քաղաքներ են եղած։ Ամէն կողմ կը նշմարուին այրած կղմինտրներու եւ մոխիրի կոյտեր։ Երեւան հանուած են նաեւ բազմաթիւ կժեր, նոյնիսկ գտնուեցաւ մեռելի մը գլուխը սափորի մը մէջ դրուած։

Կան նաեւ ստորերկրեայ ճամբաներ եւ լաբիւրինթոսներ։

ԵՐԿՈՒ ՓԻՒՆԻԿԵԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Թօֆիգ Սալիտ էլ Խըթեթ անուն անձի մը Նահրի ճամբուն վրայ շէնքի մը հիմը փորելու ժամանակ, երկու կապարէ գերեզմաններու կը հանդիպի եւ իսկոյն լուր կուտայ կառավարութեան։ Հնագիտական հաստատութեան տնօրէնութեան կը հաղորդուի խնդիրը, ուրկէ երկու մասնագէտներ կը ղրկուին գերեզմաններու վայրը։ Հասկցուած է որ այդ կապարէ գերեզմանները Քրիստոսէ շատ դար վերջ թաղուած են. առաջին գերեզմանին վրայ զարդեր եւ կամարներ գրուած են, իսկ երկրորդին վրայ տարբեր նկարներ գծագրուած են, Աստիք Սուրիական եւ փիւնիկեան շրջաններուն կը պատկանին իրենց ձեւերով, բայց թաղուած են Հռովմէական իշխանութեան օրերուն։

Այս երկու գերեզմաններն ալ փոխադրուած են պետական հնութեանց թանգարանը եւ որոշուած է անոնց արժէքին մէկ չորրորդը վճարել Թօֆիգ Սալիտին, կառավարութեան լուր տուած ըլլալուն համար։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Հ. Մ. Մ.ի առաջին հրաւէրին, քանի մօտ երիտասարդներ պատասխանած էին եւ կիրակի առաւօտ Փակաթէլի մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցան շատ մը փորձեր մարզանքի եւ գնդակի։ Մասնաւորապէս Ֆութպոլիստներուն ցոյց տրուեցաւ թէ ինչ տեսակ փորձերով կարելի է մկաններուն կակղութիւն եւ ճկունութիւն տալ։

Հ. Մ. Մ. քաջալերուած այս առաջին արդիւնքէն, պիտի շարունակէ այս դասախօսութիւնները, այս ուրբաթ, շաբաթ եւ կիրակի առաւօտները, ժամը 9էն մինչեւ կէսօր։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայ երիտասարդները ներկայ գտնուիլ այս օգտաւէտ դասաւանդութիւններուն, որոնք կրնան օգտագործել ապագային։

Հ. Մ. Մ. այժմէն ձեռնարկած է իր Ֆութպոլի խումբերուն կազմութեան, ամէն անոնք որ փափաքին գնդակ խաղալ, փութան արձանագրուիլ ու ներկայ գտնուիլ խմբական փորձերուն։

Հ. Մ. Մ. ամէն ջանք ի գործ պիտի դնէ, խումբին մէջ պահելու համար մարզական տիսիբլին մը, ընկերական ջերմ մթնոլորտով։

Կրկին կը յիշեցնենք թէ Փակաթէլ երթալու համար պէտք է Փորթ Մայեօէն առնել հանրակառքը ու իջնել Փակաթէլ։

Վ. Հ.

ՊԱՏԻՒԱՆՇԱՆ

Մարսիլիաբնակ Գ. Վահէ Եսաճաթեան որ այժմ պաշտօնով Եթովպիա կը գտնուի, Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ արժանացած, է Chevalier de la Légion d'Honneur, իբր Մարսէյլի Պահեստի կեդրոնին տեղեկալ։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ընկերային ապահովագրութեանց մասին, մէկ քանի յօդուածներէ զատ, «Յառաջ» տուաւ նաեւ ֆրանսական մամուլի թէր ու դէմ կարծիքները, եւ օրը օրին արձանագրեց այս առթիւ սաստկացած գործադուլի շարժման ելեւէջը, ո՛չ թէ օրէնքին դէմ, այլ օրավարձերու վրայ յաւելումի պահանջով։

Ընկերային ապահովագրութիւնները խորհրդարանին կողմէ քուէարկուեցան 1929 ապրիլ 5ին, բայց մեծ փոփոխութիւններ կրեցին 1930 ապրիլ 30ի օրէնքով եւ գործադրութեան դրուեցան 1930 յուլիս 1ին։

Մեր ընթերցող հայրենակիցներէն շատերը ջերմօրէն ստիպուած են ծետաքրքրուիլ այս օրէնքով։ վաղուընէ սկսեալ եւ յաջորդաբար, անոնց կը ներկայացնենք հարց-պատասխանի ձեւով, ժողովրդական եւ դիւրաւ ըմբռնելի յօդուածներու շարք մը եւ այս կերպով, գոհացում տուած կ'ըլլանք մեզի ուղղուած բազմաթիւ հարցումներու։

«Յառաջ»

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԽԱՌՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻՆ

Վերջերս Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ ձեռք անցուած համայնավար փրոփականտի իբր հեղինակ ամբաստանուած եւ ձերբակալուած խառնակիչներու դատերն ու թռուցիկներու հեղինակներուն քննութիւնը յանձնուած է խառն դատարաններուն, նկատի ունենալով որ անոնց բովանդակութիւնը առհասարակ ուղղուած էր Ֆրանսական կառավարութեան դէմ։

ԿԷՕԹԷԻ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Ամէն տարի Կէօթէի տարեդարձին օրը 10.000 մարք մրցանակ մը կը տրուէր գրագէտներուն։ Այս տարի այդ մրցանակը տրուեցաւ Հոգեվերլուծման վարպետ Ֆրոյտի։ Ժիւրին, մրցանակը յատկացնելով գիտունի մը, ինքզինք կ'արդարացնէ յայտնելով թէ Կէօթէ հոգեբանութեան համար մեծ սէր մը ունէր, երբ դեռ այդ գիտութիւնը ձեւ ու մարմին նոր կը ստանար։ Իսկ այսօր Ֆրոյտ բժշկական հոգեբանութեան մէջ ռահվիրայ մըն է։

ՍՏԱՑԱՆՔ

"ԴՐՕՇԱԿ"ի

Թիւ 8 (Օգոստոս) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Քրտական հարցը (Խմբագրական)։ Քրտական ռազմարշաւը։ Քրտական ապստամբութիւնը (Կ. Սասունի)։ Դարալագեազի ապստամբութիւնը (Արտէն)։ Եզրակացութիւններ (Ա. Ջամալեան)։ Թուրքիոյ շուրջ։ Թըղթակցութիւններ։

"ՅԱՌԱՋ"ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 72 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հայերից ոչ ոք չիմացաւ այդ ...ը։ Միայն 15 օր վերջ հա...ները գտեր էին դիակը հավի...ի մէջ, Լուր կուտան ախպերանց ու կէլիէկուզանցոնց, որոնք ...րթան կը բերեն դիակը եւ ... թաղեն։

Սպաղանաց կռուի օրը մաս... զօրք եւ զապիթ մը (հարիւրապետ) Գլըթօյի Մահմադի ...ան կը գտնուի Խատն եւ կը ...պարկեն տնեցիք տները։ ...անայ Ասատուրի տան մէջ ...խով շինուած արգիլներ ...պուած էին։ Նաեւ էգ տան ...ացած է գոմ մը, որու չորս ...դ 10 ծակ կար։ Զօրքերը ...ն առաջ կը գտնեն բաւական ...պապիրոսի գլուխներ եւ ...ըսեն. «Ուրեմն Անդրանիկը ...րան է»։ Ժողովուրդը փախած ...տները, ոչ ոք չկար։ Զօրքե... տունը կը պաշարեն եւ ... կը վառեն։

Կլնթօյի Մահմադի տղան ձին կը զարնէ կ'երթայ Կէլիէկուզան եւ բարձրաձայն կ'ըսէ.

— Գուրգէն փաշանից սպանուեցաւ, Սերոբ փաշան սպանուաւ, հիմանց Անդրանիկ փաշա մը ունէինք, էն ալ Խատն Ասատուրի տան մէջ վառեցին։

Կ'անցնի Շէնըք, Սէմալ, հոն ալ նոյնը կը պատմէ։ Մեր հաւատակորդները կ'ուրախանան, բարեկամները կը տրտմին։ Երբե՛ք մարդ չէր դիտեր իմ ուր ըլլալս, եւ կ'ըսէին թէ՝ ակրնաւ ըլլալ հող եղաւ եւ այրուեցաւ դոմի մէջ»։

Ալի փաշան կ'երթայ Բաղէշ կուսակալի քով եւ մանրամասն կը ղեկուցանէ, թէ Սպաղանք ոչ մի ֆէտայի չկար եւ պարապ տեղ էդչափ մարդ սպաննեցին ու վառեցին դիակները ու տուները։ Խատնն ալ տուն մը վառեցին, գիտնալով թէ Անդրանիկն ներսն է, այդ ալ սխալ դուրս եկաւ։ Գաղտարի վերաբերմամբ կ'ըսէ, թէ փախաւ ու ինքը հրաման ըրաւ զարնելու։

Ալի փաշան սուտ կը խօսէր. որովհետեւ խղճի խայթոց կը զգար Սպաղանաց այնքան անմեղ արեան համար եւ Գաղտարին սպաննած էր իբրեւ պատճառ եղող մատնիչ։ Կուսակալը քիչ մը կը բարկանայ, թէ ինչո՛ւ է սպաններ Գաղտարին եւ չի հաւատար, թէ կապուած մարդը կրնար փախչիլ։

— Ո՛ր, զօրքերն էին զարնողները. — կը հարցնէ կուսակալը Ալին փաշային եւ բերել կուտայ նրանց։

Կուսակալը կը հարցնէ.

— Ինչո՞ւ էք մարդը փախուց։

Նրանք կը պատասխանեն.

— Այո՛, փախաւ։

— Հապա, կ'ըսէ՝ կապուած մարդը ինչպէ՞ս փախաւ։

Զօրքերը կը պատասխանեն.

— Իրեն գլխի փուշիով էր կապուած, փուշին փտած է եղեր. քաշեց կտրեց ու փախաւ։ Ալի փաշան ալ մեզի հրաման ըրաւ զարնելու՝ մենք ալ զարկինք, սպաննեցինք։

* *

Սպաղանաց այրուածներէն ոսկորները (գլուխներ, թեւեր եւլն. որոնք այրուելէն ազատ էին մնացեր) հանել տուի մեծեր տակից եւ պահել տուի։

Այդ սպաննուածներու, զօրքի թէ Քիւրտերու գալու, Ջարդի եւ Խատնի Ասատուրի տան գէպքի մասին տեղեկագիր մը պատրաստեցի եւ ուղարկեցի Մուշ՝ Առաջնորդարան, Այդ տեղեկագրութեան հիման վրայ, Մուշ Նոր տեղեկագրութիւն էին կազմեր եւ ղրկեցին ինձ, որ ես ինքս ղրկեմ ռուսաց կոնսուլին։ Ռուսաց կոնսուլը Բաղէշէն եկած էր Պօլսոյ պատճ... ... Մատին առաջքաղի վանքը։ Բայց մինչեւ իմ ղրկելս նա արդէն վերադարձեր էր, եւ տեղեկագիրս ինծի վերադարձին։

Երբ կոնսուլը վանք է եկած՝ Խալիլը 150 Հայերու ստորագրութեամբ տեղեկութիւն մըն է տուած թէ՝ «Սպաղանք Ջանֆէտայիներ էին, որոնց դէմ զացինք եւ պատահմամբ գնդակը դիպած է քահանային եւ սպաննուեր է, ուրիշ ոչինչ պատահած չէ, գիւղը ողջ է»։ Այդ տեղեկագիր կազմողը Խալիլի շատ մեծ բարեկամ եւ ազգին ալ դաւաճան Մատին առաջքաղի վանքի վանահայրն էր, որը ամենից առաջ ինքն է կնքեր այդ տեղեկագիրը, ապա ուրիշները։ Շատ անուններն ալ բոլորովին կեղծ են, որպիսիք գոյութիւն չունին։

Սպաղանաց Մակարը եւ հինգ հոգի համագիւղացիք գիմեցին ինձ՝ ընկերանալու Անդրանիկի ... հաւանութիւն վերցնելու՝ եւ դրանց ընդունեցի խմբի մէջ։

Այդ տոհմները նկանք գացինք Իշխնձոր, ուր մնացինք հինգ օր։ Երբ քովիս հացը լրացաւ՝ գիշեր մը, առանց լուր տալու ինծի՝ գաղտնի հեռացան Մակարի հինգ ընկերները։ Անուտական տեսնամ՝ տղերքը չկան։ Դանները բաց թողուցած, ոչ ոքի լուր տուած՝ հեռացեր էին։

Այդ ժամանակները ես ծանր հիւանդ էի. ամբողջ երեք օր ինձնից արիւն կ'երթար թէ՝ բերնէս, թէ նստելու տեղէս։ Բոլորն ալ յուսահատ կարծած էին ինձնից։ Ես ունէի մի փոքր կուժ կարեկի ալիւր քովս եւ մի փոքր կուժ սիսեռ. աղ ալ չկար։ Սիսեռ ափով կը բաժնէի որ երկար բաւականանար եւ անօթի չմնայինք։ Մակարն ալ քովէս հեռացաւ, որ կամ նրանց ալ բերէր, կամ զէնքերը ձեռքերից առնէր։ Քովս մնաց Խիանըի Սարգիսը։

Էդ հիւանդ դրութեանս մէջ կէս փութ արիւն գնացած էր։ Մի գիշեր ալ ընչատութիւնս կտրուեր էր. կը կարծէին թէ մեռեր եմ։ Ուզեցեր են տէրտէր բերել, բայց հեռաւորութեան, անձրեւի եւ ցուրտի պատճառով՝ չեն կրցեր բերել։ Նոյն ատեն եկաւ քովս Ղըզըլ Աղաճցի 19 տարեկան Յարութիւն անուն տղայ մը։

(Նար.)

Ֆէվզի փաշա Արեւելք կ'երթայ

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Ընդհ. սպայակոյտի պետ մարաջախտ Ֆէվզի փաշա արեւելեան նահանգները պիտի մեկնի, քննական պտոյտի համար։

Հաճոյի փախուստը արգիլելու համար

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Պարսկաստանի ծանուցագիրը ստանալէն յետոյ, արտաքին գործավարութիւնը տեսակցած է Միջագետքի դեսպանին հետ, որպէսզի միջոցներ ձեռք առնեն որ Հաճօ չկարենայ Միջագետք փախչիլ։

ՄԱՐՏԻՆ.— Հաճօ հարաւէն յարձակում գործած է, համաձայն Իրաքի քրտական համագումարին առած որոշումներուն։

Հաճօ շրջաբերականներ ցրուած է շրջակայ գիւղերը։ Շրջաբերականը կ'ըսէ թէ «Անկախ Քիւրտիստանի նպատակին շուրջ հաւաքուած աշիրէթները այս ըմբոստութեամբ կամ պիտի շահին իրենց անկախութիւնը եւ կամ յաւիտենապէս գերի պիտի մնան։ Եւ կը հրաւիրէ Քիւրտերը որ մինչեւ վերջին շունչը գոհուին այն դրօշին շուրջ, զոր բացած են Քէօր Հիւսէյինի տղաքը։

Հաճօ զէնք եւ ռազմամթերք կը բաժնէ գիւղերուն։ Գիւղերէն ոմանք չեն ընդունած եւ ներսերը քաշուած են։ Քանի մը գիւղերու բնակիչները միացած են Հաճոյին։

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Զինուոր ղրկուած է այն գաւառակին վրայ, զոր գրաւած է Հաճօն։ Սակայն գիւղը շատ մօտիկ ըլլալով Սուրիոյ սահմանին, կը կարծուի թէ Հաճօ պիտի փախչի իր հետեւորդներով։

Կրօնքը Խորհ. Միութեան մէջ

ԼՈՆՏՈՆ, 12 օգոստոս.— Կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ Սպիտակ Գիրք մը, ուր համառօտագրուած են կրօնքին դէմ գրուած բոլշեւիկեան օրէնքները։ Գիրքը կը յիշէ թէ 1918 փետրուարին, գործավարներու Խորհուրդը հրատարակեց հրովարտակ մը որով եկեղեցին կը բաժնէր պետութենէն եւ ամէն կապ կը խզէր դպրոցին ու եկեղեցիին միջեւ։ Այս հրովարտակը ազատ կը ձգէ կրօնական պաշտամունքը, պայմանաւ որ հանրային կարգը չխանգարուի։ Անկից յետոյ, եկեղեցիներուն եւ կրօնական միաբանութիւններուն մերժուեցաւ սեփականատիրութեան իրաւունքը։ Կրօնական դասաւանդութիւնը արգիլուած է հանրային կամ անհատական բոլոր հաստատութիւններուն մէջ։

Քաղաքացիները կրնան պարզապէս կրօնքն ուսուցանել կամ կրօնական կրթութիւն ստանալ անհատաբար։ Աւելի վերջը, կրօնականներուն ու հաւատացեալներուն դէմ դրուեցան քաղաքական կարգ մը արգելքներ։ Խորհրդային Միութեան սահմանադրութեան 69րդ յօդուածը կը յիշատակէ 7 դասակարգի հպատակներ որոնք զրկուած են իրենց քաղաքացիական իրաւունքներէն։ Ոչ կրնան քուէարկել, ոչ ալ ընտրուիլ։ Քահանաներէն զատ, այս իրաւազուրկներուն մէջ կը մտնեն մտաւորները, քաղաքական յանցանքով դատապարտուածները, շահագէտները (անոնք որ իրենց հաշւոյն ուրիշներ կ'աշխատցնեն) անոնք որ եկամուտով կ'ապրին, վանականները, մոլլաները, ռաբբիները, պատուելիները եւն.։ Խիստ պատիժներ դրուած են անոնց մասին որ օրէնքին դէմ կը շարժին։

Աֆրիտները կը գործեն

ԼՈՆՏՈՆ, 12 օգոստոս.— Աֆրիտներու ըմբոստութիւնը երթալով կը ծաւալի։ Վերջին լուրերու համաձայն, անոնք կը պատրաստուին յարձակում գործել Փէշավէրէն 24 մղոն հեռու Նովշէրայի վրայ։ Բազմաթիւ կառախումբեր որոնք դէպի այս վերջին քաղաքն օգնական ուժեր կը փոխադրէին, կրակի բռնուեցան ըմբոստներուն կողմէ։ Խումբ խումբ ըմբոստներ ծըւարած կը մնան Փէշավէրի շուրջ, պարտէզներու մէջ եւ կը կրակեն պահակազօրքին վրայ։ Քաղաքը գրաւելու իրենց մտադրութենէն չեն հրաժարած։

Աֆրիտներու ըմբոստութիւնը կը վերագրուի բոլշեւիկեան գործակալներու, որոնք Աֆղանիստանէն կուգան, ինչպէս նաեւ հնդիկ ազգայնականներու, որոնք տեւական յարաբերութեան մէջ են Մոսկուայի հետ։

Անոնց գրգռութիւններն առաջին անգամ երեւան եկան Փէշավէրի մէջ, ուր կազմուեցան երիտասարդ խումբեր, Կարմիր Շապկաւորներ անունով եւ որոնք Անգլիոյ դէմ լեցուած են բուռն ատելութեամբ։

Վերջին երկու օրերու ընթացքին, Փէշավէրի անգլ. պահակազօրքը օգնական մեծ ուժեր ստացաւ։

Անգլիական օդանաւերու ռմբակոծումը կ'արգիլէ ըմբոստներու կեդրոնացման եւ ուժերու համախմբման փորձերը։

Լահորի հեռագրական թելերը կտրուեցան ըմբոստներուն կողմէ, որոնք, Փէշավէրէն մեկնող բեռնատար կառախումբ մը կրակի բռնեցին և վիրաւորեցին անոր մեքենավարը։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

բոլոր ընկերները ստիպողաբար՝

ՏԷՍԻՆ.— Այսօր։ Ժամը եւ ժողովի վայրը կը նշանակուին տեղւոյն վրայ։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Վաղը իրիկուն, ժամը եւ ժողովի վայրը տեղւոյն վրայ։

Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի լիազօր-ներկայացուցիչը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Եոզկատի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան Անիէրի մասնաճիւղին կողմէ։ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Պուա Քոլոնպի Թաղապետական սրահին մէջ Րիւ տէ Հալ։ Կը ներկայացուի՝ ԲԱՐՆԱԲԱՍԻՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

եւ ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՈՒՄԲԱԼ է (Զաւեշտ)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Լաթիֆեան, Պ. Պ. Գրիգոր Վահան եւ Եփրատ երգչախումբը։

Մուտք 5 եւ 10 ֆրանք

Հասոյթը պիտի յատկացուի հիւանդ երիտասարդի մը

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կազմակերպուած Շավիլի երիտասարդաց երկսեռ միութեան կողմէ Կիրակի, 17 Օգոստոս։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Քրիստափոր» խումբին կողմէ։ Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծանօթ մարզադաշտին վրայ։

Արտասանութիւն, երգ, նուագ, բանախօսութիւն եւ անակնկալներ։ Նոյն օրը կազմակերպուած է նաեւ բաժակի մրցում մը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վիէնի, Տէսինի եւ Լիոնի Զ. Ե.Դ. Միութեան խումբերուն միջեւ։ Ճոխ պիւֆէ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Հրայր խումբին կողմէ։ Այս Կիրակի օր մինչեւ իրիկուն Hôtel Beauséjourի պարտէզին մէջ, կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

Կը խօսի Ընկ. Ռ Է Ն

Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ, մուտքը ազատ է, Ալ ձրեւի պարագային մասնաւոր սրահ պիտի տրամադրուի։ Շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն 10.23, 11.51, 1.41 եւ 1.51։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

Վաղը Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ժուայէօզի մէջ
Իսկ Կիրակի կէսօրէ վերջ Փոն տ'Օաննայի մէջ
կը ներկայացուի ՎՐԷԺԻ ՈԳԻՆ եւ ԽԵՋՕԻՆ ԹՈՒՋԸ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին կողմէ
ի նպաստ Սալմաստի աղէտահայերուն
Այս Կիրակի ժամը 2ին Rue Jean Massé Sacré Coeurի սրահը

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Մուրատ խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի վիճաբանակ ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Նիւթ՝ կրօնքի Թէր ու դէմ (շարունակութիւն վիճաբանութիւններուն)։ Մէկ ժամ սինէմա, կը ներկայացուի Նափոլէոնը։ Պ. մաս, (ուր կը տեսնուի Ճ ամսախմբունի։

Մուտքը ազատ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Կեդր. ընտրողական յանձնախումբը, քուէարկութեանց մասնակցելու իրաւունք ունեցող կեդրոնի ժողովրդեան արձանագրութեանց դիւրութեան համար որոշեց յանձնախումբին քարտուղարը սպասցնել ամէն օր կէսօրէ յետոյ ժամը 5—7 Պ. Տէրիկեանի գրասենեակը, 13 Rue des Dominicains.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Յարութիւն Սիրմէնեան։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԱՆԳՏՕԼԱՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնի հանգանակութիւնը.— Ո. Եզեկիէլեան, Մ. Զագըրեան, Խ. Մարկոսեան, Ա. Եղեկեան, Ռէն, Յ. Սաֆեան, Յ. Խաչարեան, Թ. Արթինեան, Ե. Նշանեան, Պ. Սաաթճեան, Յ. Վարդանեան, Ս. Թորոսեան, Տիկ. Տոնոեան, Մ. Միքայէլեան, Կ. Աւետիքեան, Կիրիծեան, Սէփէթճեան, Զօհրաբեան, Ե. Կոշկարեան, Մ. Տէմիրճեան, Տ. Աղաճանեան, Կ. Սահաթէլեան, Հ. Ղազիկեան, Տ. Էմտահարեան, Գ. Ղազիկեան, Ս. Սէմէրճեան, Մ. Էմտահարեան, Պ. Պապազճինազեան, Մ. Եղոեան, Թ. Եղոայեան, Յ. Կէօպէքճեան, Կ. Մամասեան, Ս. Աղասարխեան, Յ. Քէնտիկեան, Գ. Սօմունեան, Ե. Քօսեաեան, Ք. Մէհլէմճեան, Ս. Պույուժճեան, Ն. Յակոբեան, Փափազեան, Երեմեան, Պ. Տէրվահանեան, Երէմեան, Ա. Գալաքօչեան, Մ. Կոբուզեան, Ս. Արելեան, Ա. Մուրատեան, Զ. Սինանեան, Յ. Ղարզմեան, Ա. Օզաուզեան, Ե. Անթէպլիեան, Հ. Եփրեմեան, Մնակեան, Տ. Զիֆթճիպաշեան, Ա. Խանտիեան, Ն. Գաֆաֆեան, Գ. Յովհաննէսեան, Շիլիեան, Տիկ. Աղաճանեան, Ս. Պօղոսեան, Տիկ. Մարկոսեան, Ա. Նարտիկեան 10ական ֆրանք։

(Շար.)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
15
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

15 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1340

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ 8ՐԴ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Վաղը կը բացուի Եւրոպայի շրջանի Հ. Յ. Դաշնակցութեան 8րդ Շրջանային ժողովը։ Բազմաթիւ կազմակերպուած շրջաններէն պատգամաւորները հաւաքուած են, մասնաւոր խանդավառութեամբ, նոր ուժ ու թափ տալու կազմակերպութեան։

Մեր շրջանները թէեւ իրարմէ հեռու են, բայց սկզբունքներով և գործունէութեամբ շղթայուած են իրարու և կը կազմեն կուռ բանակ մը այն յեղափոխական կուսակցութեան, որու 40ամեակն է այս տարի։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան այս տարուան շրջանային ժողովները առանձին արժէք մը կը ներկայացնեն։ Անոնք քառասուն տարուան պատմութեան մը ժառանգորդը կը հանդիսանան եւ իւրացնելով անցեալ յեղափոխական բոլոր աւանդները, նոր հաւատքով եւ վճռական կեցուածքով՝ կը պատրաստուին կերտելու գալիք պատմութիւնը։

Տասնեակ մը Շրջ. ժողովները, իրենց բազմանդամ պատգամաւորներով, Դաշնակցութեան հաւաքական կամքը կը մէկտեղեն, ու հայութեան կազմակերպուած ուժի գիտակից ու վճռական խօսքը կը բերեն ամբողջ հայութեան՝ մասնաւորաբար մեր ազգային ազատագրական մեծ գործին համար։

Ութերորդ Շրջ. ժողովի բացման առթիւ մեր խօսքը ուղղելով Եւրոպայի պատգամաւոր ընկերներուն, յաջողութիւն կը մաղթենք այն աշխատանքին, որ անոնք կոչուած են կատարելու։

Մաքուր ու սրբազան աշխատանք մը, որ մեր նախորդները քառասուն երկար տարիներ, տարին շատ դժնդակ պայմաններու մէջ։ Հազարաւորներ ինկան այդ հաւատաւոր ճանապարհին վրայ, ու իրենց ամբողջ ունեցածին հետ, զոհեցին նաեւ իրենց անձը, զօրացնելու համար կուսակցութիւնը իր ազատագրական մեծ առաքելութեան մէջ։ Զգետնուած ժողովուրդի մը տոկուն կերպով ներշնչեցին կազմակերպութեան, կարգապահութեան և զոհողութեան վարժեցուցին այս ժողովուրդի ընտիր զաւակները, որոնք աշխարհի չորս կողմը ցրուած՝ առաջինութիւնն ունեցան մէկ դրօշի տակ գալու՝ անդեկ ու սարկացած բազմութեան գլուխը կանգնելու համար։

Կազմակերպութիւնը ուժ է։ Ու հայ ժողովուրդի քառասուն տարուան պատմութեան մէջ Դաշնակցութեան կազմակերպուած ուժն է որ կը ցուցադրուի։ Եթէ Դաշնակցութեան այս երկար տարիներու անսահման ճիգերն ու ջանքերը, պայքարի ոգին եւ հայութիւնն իրարու շղթայող աշխատանքները պահ մը չեղեալ համարենք, հայկական ամբողջ կեանքի շէնքը մեզի պիտի ներկայանայ խարխլած, առանց սիւներու եւ առանց ամուր պատերու աւերակ մը։

Կազմակերպութեան այս յարատեւ աշխատանքի համար նորէն հաւաքուած են մեր ընկերները աւելի ու աւելի ամրացնելու շղթան հաւատաւոր բանակներուն մէջ, կռելու ու կոփելու հաւաքական կամքը, հաւաքական աշխատանքի համար։

Ու 8րդ Շրջանային ժողովը իր բացման նիստին մէջ եթէ աչք մը դարձնէ ետ, պիտի տեսնէ, որ ութը տարի առաջ հազիւ 15—20 ընկերներ կային քով քովի, իսկ իրենց շուրջ՝ յուսալքուած ու քայքայուած բազմութիւն մը։ Սակայն այսօր, հազարաւոր երիտասարդներ, մագնիսական քաշողութեամբ մը եկած են խումբ կազմելու Դաշնակցութեան շուրջ, յեղափոխական պատրաստակամութեամբ, ստանձնելու այն պարտականութիւնները, որ մեր նախորդները կտակած էին մեզի։ Իսկ, երբ Շրջանային ժողովը, Եւրոպայի շրջանի կազմակերպութեան պատմութեան սահմաններէն անդին ուզէ իր յետադարձ ակնարկը, պիտի տեսնէ քառասուն տարուան այլապէս հերոսական ու զմայլելի պատմութիւնը այն սիզիֆեան աշխատանքներուն որ կատարած են անցեալի մէջ, միշտ դարբնելու կազմակերպական ջիղը ցիրուցան եւ անկամ զանգուածին մէջ։

Նոյն յարատեւ եւ անհրաժեշտ աշխատանքն է որ կատարելու կոչուած է 8րդ Շրջանային ժողովը, դարբինի մուրճին հարուածը անգամ մը եւս տալու դարբնուած մեր շարքերուն եւ մարմիններուն։

Այս տարի Եւրոպայի Դաշնակցական մարմինները կը ներկայանան ժողովին բեղուն գործունէութեամբ մը։ Բացի սովորական եւ կանոնագրական պարտաւորութիւններէն, շրջանը ձեռնարկեց արտակարգ աշխատանքի մը,— Փարիզի մէջ Դաշնակցութեան Տան հիմնումին։ Բոլոր շրջաններէն ընկերներն ու համակիրներն իրենց ջերմ մասնակցութիւնը բերին այս խիստ կարեւոր ձեռնարկին, երեք ամսուան ընթացքին հանգանակելով մօտ 50,000 ֆրանք։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընթացիկ գործերը, տան հիմնումը, պարունակական պրօպականտը և մշտական աճումը անհրաժեշտ աշխատանքներ են, որոնք կը միտին հզօր ու գիտակից դարձնելու մեր կազմակերպութիւնը, որ կուռ ու աննկուն կամքով պիտի կրնայ դիմել դէպի մեր հիմնական նպատակները։

Շրջանային ժողովը այս հաւատքով պիտի ձեռնարկէ իր յեղափոխական ու մաքուր աշխատանքներուն, առանց անդրադառնալու հակադաշնակցական տխուր մթնոլորտին։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՂ ԴԱՏԵՆ ՈՒ ՊԱՏԺԵՆ

«Հորիզոն» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (Օգոստոս 1)։

— «Պէյրութի թերթերը գրեցին թէ տեղւոյն իշխանութիւնները երեւան հանած են հոն համայնավար կազմակերպութիւն մը, որ կ'ուզէր խռովութիւններ յարուցանել սուրիական հողամասին վրայ։ Եւ այս առթիւ աւելցուցին թէ իբրեւ կազմակերպութեան պարագլուխ ձերբակալուած են երեսուն համայնավարներ, որոնց ՔՍԱՆԵՒՀԻՆԳԸ Հայեր են։

Մենք գիտենք, որ ձերբակալուածներու տասնապատիկ թիւով հայ համայնավարներ ալ եթէ հրապարակ գան, զիրենք շրջապատող երկաթեայ օղակին մէջ հաւու մը քթին իսկ չեն կրնար արիւնել։ Անոնց ամբողջ հերոսութիւնը կոչեր ու քուրջեր թխելուն մէջ միայն կը կայանայ։

Բայց ատիկա միայն մենք գիտենք։ Օտարը չի գիտեր կամ եթէ գիտէ իսկ, գիտնալ չուզեր։ Մանաւանդ, երբ ան, մոլեռանդօրէն հակահայ զգացում ունի եւ մեզմէ կը խորշի։ Անոր համար, ականջը կտրած եւ ոտքը կաղ մէ՛կ Հայը, յիսուն ուժանակ կ'արժէ։ Որովհետեւ կ'ուզէ որ այդպէս արժէ։ Որովհետեւ այդպէս կը թելադրէ իր շահը։ Որովհետեւ այդ երեւակայական արժէքին շնորհիւ անոր կը տրուի նոր պատրուակ մը, հայ խլէզներու միջոցով, իր չըլլած հայ զանգուածը հարուածելու համար։ Քի՞չ տեսանք օրինակներ, մինչեւ իսկ մեր զանազան բարեկամներուն մօտ, որոնք այլասերած Հայու մը դաւը, յանցանքը, ընդհանրացուցին ամբողջ հայութեան վրայ, կամայ կամ ակամայ զայն վարկաբեկելու համար։ Երբ բարեկամներն իսկ, այսպէս, զանազան առիթներով, մոլորած Հայու մը կանգունով կը չափեն ամբողջ հայութիւնը, գործուած յանցանքին ամբողջ ծանրութիւնը հայ ժողովուրդին վրայ բեռցնելու թեթեւամտութեամբ, ապա ուրեմն ինչ՞ե չի կրնար ընել եւ ընել այն օտարը, որուն հոգիին մէջ թոյն է կուտակուած հայութեան հանդէպ։

Քսանեւհինգ Հայեր ձերբակալուած են իբրեւ համայնավար Պէյրութի մէջ եւ արդէն հակահայ արաբ մամուլը եւ անոր ոտքի հետքերուն վրայէն քալող բնիկը, քսանեւհինգ տեսակ լեզու կ'երկարեն սուրիահայութեան դէմ, զանգուածը ամբաստանելով եւ հանրային գրգռութիւնը անոր վրայ կեդրոնացնելով։ Ճիշդ է որ համեմատութիւնը (30ի վրայ 25, շատ մեծ ըլլալով, կրնայ մտքերը պղտորել։ Բայց այդ պղտորումն ալ դեռ բաւական չէ արդարացնելու արաբ մամուլին ու ժողովուրդին բացարձակ դժգոհութիւնը հայ ժողովուրդին հանդէպ, որ ոչ մէկ կերպով կրնայ պատասխանատու նկատուիլ քանի մը տասնեակ արկածախնդիրներու արարքներուն համար։

Մենք ո՛չ պետական ուժ ունինք եւ ո՛չ ալ ոստիկանութիւն ու դատարան մեր ծոցէն դուրս եկող չարագործները, յանուն օրէնքի, դատելու եւ մեր ձեռքով պատժելու համար։

Սուրիահայ վարիչները չե՞ն կրնար ճշմարտութիւնը հասկցնել տեղական իշխանութեանց եւ մամուլին։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Իպրահիմ Թալի պէյ կը յայտարարէ

Արեւելեան նահանգներու ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ շոգեկառքով Պոլսէն Ատանա մեկնեցաւ։ Մեկնելէ առաջ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ լրագրողներուն.

— «Արդէն կը սպասուէր որ Հաճօն ալ Մարտինի սահմանին վրայ բախտը փորձէր։ Ներման օրէնքէն վախնալով, Հաճօ Սուրիա մնաց։ Որպէս թէ այդ օրէնքը հրատարակած էինք զէնք եւ նմանները խաբելու համար, եւ թէ երկիր մտնելնուն պէս զիրենք բռնելով պիտի բանտարկէինք կամ սպաննէինք։ Յետոյ, կարգ մը քաղաքական շահախնդիրներ փորձեցին Հաճօն գործիք դարձնել, բայց ահա տեսան իրենց սնանկութիւնը։

«Կարելի է նոր յարձակումներու սպասել Սուրիոյ սահմանէն։ Բայց հարկ եղած միջոցները ձեռք առնուած են բոլոր հաւանական յարձակումներուն դէմ։ Արդէն ժողովուրդէն չկայ մէկը, որ անոնց գործակցի։ Ժողովուրդը շատ գոհ է կառավարութեան հետապնդած քաղաքականութենէն եւ պարզապէս սպառնալիքի վրայ է, որ կարգ մը անձեր անոնց ենթարկուեցան։ Իսկ գործակցողները շատ քիչեր էին։

«Հաստատուած է որ արեւելեան վերջին դէպքերը արդիւնք են արտասահման գտնուող կարգ մը փախստականներու եւ «փոլիթիքոսներու, ինչպէս նաեւ հարեւան երկիրներու կարգ մը ստորադաս պաշտօնեաներու թոյլատու ընթացքին։

«Իմ առած վերջին տեղեկութիւններս կը հաստատեն թէ Իրաք քաշուած են Խարզանի հրոսակները, որոնք Օրամար գաւառակին վրայ յարձակած էին։ Վերադարձս Տրապիզոն — Էրզրում — Վան ճամբով պիտի կատարէի, բայց հարաւային սահմանի դէպքին վրայ, ստիպուեցայ Ուրֆայի ճամբան նախընտրել։ Ատեն մը պիտի մնամ Ուրֆա եւ պիտի քննեմ հայրենասէրներու «միլլի» կազմակերպութիւնը։ Այս հայրենասէրները ժամանակին Ֆրանսացիներուն դէմ ալ հերոսութեամբ կռուած են, եւ վստահ եմ թէ այս անգամ ալ զզուանքով պիտի դիմաւորեն կատարուած յարձակումները։

«Ուրֆայէն Տիարպէքիր ու անկէ Վան եւ Պայազիտ պիտի անցնիմ։ Իմ առած վերջին տեղեկութիւններուս մէջ որեւէ լուր չկայ Ճէմիլ փաշազադէներու Տիարպէքիրէն փախչելու մասին։

Թրքական զեկոյց կռուին մասին

ԷՆԿԻՒՐԻ, 8.— Հաճօ որ 500 ձիաւորով Սուրիայէն մեր սահմանը անցած էր, չկարենալով դիմադրել իրեն դէմ ղրկուած մեր ուժերուն, Սուրիա փախած է։ Հաճօ 16 գիւղ գացած եւ ժողովուրդը ըմբոստութեան մղած էր։ Սակայն ոչ ոք հետեւած է իրեն։

Արարատի շուրջը ճնշումը կը շարունակուի։ Այս աւազակներուն բնաջնջումի ժամը մօտեցած է։

Հետզհետէ կը հասկցուի թէ Արեւելքի ըմբոստական դէպքերը տեղի կ'ունենան նախապէս պատրաստուած ծրագրի մը համաձայն։ Ատոր համար, կառավարութիւնը լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնէ։

Թուրքիա եւ Պարսկաստան

Թրքական Անատոլու գործակալութիւնը կը յայտարարէ թէ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի յարաբերութեանց մասին այլազան ու հակասական լուրեր կը շրջին, ուրեմն անհիմն են և թէ երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութիւնները բարեկամական են։

Էնկիւրիէն Լոնտոն տրուած հեռագիր մը կը յայտնէ միւս կողմէ թէ Թրքական շրջանակներու մէջ կը հաւատան որ Քիւրտերու դէմ կատարուած գործողութիւնները երբեք չեն ուղղուած նաեւ Պարսկաստանի դէմ։

Թուրքիա կը պնդէ որ Պարսկաստան արտօնութիւն տայ Թուրք զօրախումբերուն մտնելու պարսկական հող եւ զսպելու Քիւրտերը։

Յայտնի է արդէն թէ պարսկական սահմանագլուխի բռնաբարումը Թուրքերու կողմէ արդէն կատարուած իրողութիւն է։

Սովետական նոր ձախողութիւն

Մոսկուայէն հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ «Պրավդա» թերթը կը գանգատի սովետական ներքին փոխառութեան կրած կատարեալ ձախողութեան համար։ Արդարեւ մինչեւ այժմ կատարուած արձանագրութիւնները հազիւ կը հասնին նախատեսուած գումարին հարիւրին 35 համեմատութեան։ Գիւղացիները եւս 3 առ հարիւր չափով միայն արձանագրուած են։

Ինչպէս գրած էինք Հայաստանի մեր բաժնին մէջ, Մոսկուա որոշած է 2,230.000 րուբլի հսկայ գումար մը գանձել նաեւ Հայաստանէն միշտ իբրեւ փոխառութիւն, «հնգամեակը չորս տարում» կատարելու համար։ Երեւանի թերթերը կը գանգատէին թէ յամր կ'ընթանան արձանագրութիւնները։

Հեռագիրէն այնպէս կը հասկցուի, որ փոխառութիւնը ձախողած է սովետական իշխանութեան բոլոր «հանրապետութիւններուն» մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 38

Աղեքսանդր Խաչիկեան	150
Թադէոս Մեծատուրեան	150
Գումար	300
Նախորդ գումար	46.417
Ընդհ. գումար	46.717

ՖԷԹՀԻ ՊԷՅԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Իբր պատասխան «Եաքըն»ի շնորհաւորական հեռագրին, Ֆէթհի պէյ Եալովայէն հեռագրած է այդ թերթին թէ իր կուսակցութեան անունը «Սէրպեսթ ճիւմհուրիէթ» (Ազատ Հանրապետութիւն) է, եւ թէ շուտով պիտի հրատարակէ ծրագիրը։

Մինչ այդ, թերթերը կարգ մը տեղեկութիւններ կը հաղորդեն ծրագրին մասին։ Այսպէս, «Եաքըն»ի համաձայն, հետեւեալ կէտերը կան ծրագրին մէջ.— 1. կուսակցութիւնը հանրապետական եւ աշխարհիկ է, այսինքն կրօնքը եւ աշխարհի գործերը իրարմէ զատելու կողմնակից։ 2. Մենաշնորհները պիտի ջնջուին։ 3. ընտրութիւնը միաստիճան պիտի ըլլայ։ 4. կարծիքի ազատութեան յարգանք։ 5. Թուրքիա հեռու պիտի մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան նման եւրոպական կազմակերպութիւններէն։ 6. Պալքանեան պետութիւններու միջեւ սերտ միութիւն մը պիտի հաստատուի։ 7. Օտար դրամագլուխին մուտքը ապահովել։ 8. Նկատի ունենալ որ Թուրքիա Միջերկրականեան պետութիւն մըն է։

Կ'ըսուի թէ Ֆէթհի պէյ իր թեկնածութիւնը պիտի դնէ երեսփոխանական թափուր աթոռներէն մէկուն, եւ այս տարի իսկ պիտի մասնակցի խորհրդարանական կեանքին։ Զրոյց կայ նոյնպէս որ Լոնտոնի դեսպան Ֆէրիտ պէյ եւս հրաժարի, ու երեսփոխան ընտրուելով ստանձնէ նոր կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը։

Գալով ներկայ երեսփոխաններուն, կ'ըսուի թէ անոնցմէ 65 հոգի արդէն իսկ յարած են Ֆէթհի պէյի կուսակցութեան, ի միջի այլոց յիշենք.— Աղա Օղլու Ահմէտ, Ալի (Աֆիոն Գարահիսար), Նեճիպ Ալի, Րէշիտ Ղալիպ, Րեճէպ Զիւհտիւ, Աքչորա Օղլու Եուսուֆ, Հասան Ֆէհմի (Տրապիզոն), Մազհար Միւֆիտ եւայլն։

Մեր տեղեկութեանց համաձայն, կ'ըսէ «Սօն փօսթա», Գազի փաշան մտադիր է վեր մնալ երկու կուսակցութիւններէն եւ հաւասարակշռողի դեր կատարել։

Ըսմէթ փաշա ալ կ'ըսէ թէ գոհունակութեամբ կ'ընդունի Ֆէթհի պէյի ձեռնարկը եւ կ'աւելցնէ թէ ընդդիմադիր կուսակցութեան մը ընթացքին առջեւ կառավարութեան ըրած գործերը աւելի արդիւնաւոր պիտի ըլլան։

ՕՐՈՒԱՆ տօնին պատճառով «Յառաջ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ կիրակի։

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ԶԳԱՅԱՐԱՆՔՈՎ

Դ.

ՅՈՒԼԻՍ 14

Մարսէյլ տօնի մէջ։

Արեւն իբրեւ թագ իր գլխուն, ծովն իբրեւ պատմուճան իր մէջքին ,,հօ՜յ,,կը խայտա՜յ քաղաքը։ Երաժշտութիւնը կը պարտի փողոցներուն մէջ։ Երգեհոնը ֆարկաչուն առուակի մը նման կը փախչի տուներուն արանքէն։ Կանանչ ծիւղերով ծածկուած կառքի մը մէջ ազգային երգերը ծաղիկ կը բանան։ Ու ծիծիքօ աղջիկները կը ծիծաղի՜ն, ու կը ճռուողեն՝ ցուցադրելով իրենց ձերմակ ակռաները, խաղողի հատիկներու նման ալուլոր։ Ցուներուն վրայ գրօշնե՜ր, գրօշնե՜ր,,շատրուանի պէս։

Մութ է հիմա։

Ժողովուրդը բոլոր փողոցներէն կը հոսի դէպի ծով։ Ջ!չ յետոյ հրավառութիւն պիտի կատարուի ծովին վրայ։

Ընկերներով մօտեցեր ենք ծովափին եւ կ'ուզենք նաւակ մը նստիլ, ծովէն դիտելու համար հրախաղերը։ Պզտիկ ամպհովանիներով նաւակներ կը սահին ծովուն ապակիին վրայ, ուր կը դողդղան կարմիր երակներ։ Նաւակներուն մէջ նուագարաններ կան։ Անու՜շ է նուագը ծովուն վրայ,— ձայնը կը քալէ ցածէն, ու կը վախնաս որ ոտքերովդ կը կոխես ձայնին վրայ, հեռաւոր երգիչին շունչն իսկ կուգայ կը դողայ առջեւդ, գետինը կարծես կը բխայ մեղեդի եւ տաղ։

Ահա՜... ա՜...

Զարմանքի բացագանչութիւն մը կ'ըլլէ ժողովուրդը։ Եւ հսկայ բազմութիւնը, մանուկի մը պէս հիացիք, կը հետեւի հրթիռներուն, որոնք կը նետուին երկինք. հրաշալի խաղեր կազմելով մութին մէջ։ Աստղ մը արագ կը վազէ երկինքին պորտին վրայ, յանկարծ կը ճաթի եւ աստղերու անձրեւ մը կը կաթուի մեր գլխուն վերեւ։ Ուրիշ մը ահա, որ վար կը կախուի, կը ճչճչէ, մանուկի մը մատներէն կաթկթող մեղրի պէս։ Հրթիռ մըն ալ, որ կը պայթի, գիծեր կը նետէ ասդին անդին ու, նոյն ատեն, տարօրինակ սրինգի մը պէս՝ սուլումներ կ'արձակէ գիծերուն երկայնքէն։

Ւրիշուկնե՜ր, իրիցուկնե՜ր, ա՜րտ մը լեցուն, յանկարծ ուրիշ մը, որ գոգ մը զանակ կը թափէ մեր գլխուն, ճայթիւն մը սուր, որ սարսեց ծովն ու քաղաքը, կ'ըսես մութ երկինքին մետա՛ղը կոտրեցաւ,— հրթիռ մըն է նորէն, որ, գոյնզգոյն ու ցոլցլուն, բուսաէ քառամանեակ մը կը քսէ ու կը նետէ վար։ Նորէ՛ն, նորէ՛ն, նորէ՛ն,— ու ջահեր կը կաթուին երկինքին մէջ. մոմեր կը վառին, ոսկեհուռ քղանցքներ կը հիւսուին։ Յանկարծ ծովուն վրայ բոցեղէն պատկեր մը։ Հրթիռներուն խաղերով գիրեր կը գրուին,— եթէ մեր հին ձեռագիրներուն վրայ կը տեսնուին թռչնագիր, ծաղկագիր կոչուած գարգերը, այնտեղ հորիզոնին վրայ կ'երեւին, ոսկեղէն փոշիի մը մէջէն, արծաթահօս շատրուաններուն դէմ, ՝կապոյտ դրախտահաւեր, որոնք կարծես իրար կը կոցահարեն, տարօրինակ կոցուցէ մը բանուած՝ կը թաւալին իրենք իրենց վրայ։ Սպիտակ քօղերու մէջ փաթթուած հնգաթեւ խաչեր կան անդին, որոնց վրայ լոյսը ցօղ կը թափէ, արտասուաթուրմ փայտերու պատրանքը տալով։ Եւ վերջապէս հրթիռներ, որ կը գրեն. «կեցցէ՜ Հանրապետութիւնը»։

Եւ գուն, Հայու տղայ, դիտէ՛ ուրիշին երջանկութիւնը, տե՛ս թէ ի՞նչպէս կ'ուրախանան օտարները իրենց հայրենիքով։ Ցնծայ, զգալով գրկանքդ, եւ յիշելով իրականութիւնը,— այո՛, չունիս հայրենիք, ոչ ալ տուն ու տեղ,— գարձուր աչքերդ այդ լուսապատկերներէն, եւ, տխո՜ւր, ըսէ —Երա՜զ էր։

ՇԱԹՕ Տ'ԻՖ

Մարսիլիոյ դիմացը կղզիներ կան, որոնց անունները են Փոմէկ, Ռաթոնօ, եւ Շաթօ տ'Իֆ։ Այս վերջին կղզին պատմական դարձած է իր բանտարկեալներով եւ Ա. Տիւմայի մէկ վէպով, —Մոնթէ-Քրիսթոյի կոմսը:

Զբօսանաւ մը մեզ կը տանի դէպի Շաթօ տ'Իֆ։ Լուացուած երկինք եւ բիւրեղեայ արեւ։ Ծովն այնքան հանդարտ է, որ հեռուն, կապոյտ մարմար կը կարծես։ Քաղաքին առաջանը լեցուն է սպանիական օրրանօնաւերով, Վենետիկեան կոնտոլներով, շուէտական առագաստանաւերով։ Քսան վայրկեան, եւ ահա ոտք կը դնենք կղզիին վրայ։

Կղզին 150 մեթր շրջագիծ։փայտերուն մէջ փորուած ճամբայ մը, որ սանդխամատեր ունի, պէկօզակ կ'երկարի մինչեւ պարիսպը. Հրապարակ մը, աջ կողմը՝ բերդը։ Կամուրջ մը, զոր ժամանակին սովորութիւն էր վերցնել գիշերները, մեզ կը տանի դղեակէն ներս։

Դղեակը շինուած է 1524ին։ Ֆրանսուա Ա. թագաւորն էր, որ առաջին քարը դրաւ այդտեղ, բանտ մը ծուիրելու համար Մարսէյլցիներուն, որոնց եկած էր շնորհակալութիւն յայտնել փոխարէն անոնց հաւատարմութեան, Այդ օրէն, կ'ըսէ պատմութիւնը, շքեղ տօնակատարութիւններ եղան, նոյնիսկ Մարսիլիոյ աւազանին մէջ իրական ծովային պատերազմ մը խաղացին, իբրեւ ռումբ գործածելով.. կարմիր նարինջներ։

Դղեակին բակին մէջ, ճիշդ կեդրոնը՝ ջրհոր մը։ Շուրջը՝ խցիկներ բանտարկեալներուն համար։ «Մոնթէ Քրիսթոյի հերոսը այդտեղ է, որ ապրած է, եւ նոյնիսկ Ֆրանսացի մեր առաջնորդը մեզի կը հաւատացնէր թէ ի՛նչպէս եւ ո՛ր ծակէն (դիմամաք ծակ մըն ալ բացած էին մութ խցիկին պատին մէջ) փախած է վէպին հերոսը։ Ամերիկացի կարծեց մեզ, կլլեցնելու համար այդ սուտը։ Կ'ըսեն թէ պահապան մը աշխատած է այդ պատմութիւնը կլլեցնել նաեւ... վիպագիրին, Ա. Տիւմայի։

Երկրորդ յարկը եւս շուրջանակի խցիկներ, թանձր պատերով, որոնք ձագարաձեւ լուսանցքներ ունին ծովին վրայ, եւ փոքրիկ պատուհաններ՝ բակին վրայ։ Երկրորդ յարկի խցիկներուն առջեւ պատշգամ մը կայ, այնպէս որ բաց երկինք ունի բակը։ Այս խցիկներուն մէջ կ'ապրէին մահապարտներն ու քաղաքական յանցաւորները։

Կը պատմուի թէ այնտեղ բանտարկուած է նաեւ հայ եկեղեցական մը, ինչպէս նշանաւոր դէմքեր, յիշենք Միրապօ, Ֆրանսացի հուգենոտներուն թագաւորը, որ նոյնքան հռչակաւոր էր իր երկաթադիմակն անցուած նկարագիրով,— միթոյ պատմութիւն, մտածում, եւլն.։ Այնպէս որ իր կեանքին մեծ մասը անցուց բանտի մէջ։

Այս խցիկներուն մէջ երբեմն ապրած են 500 բանտարկեալներ։ 1914-1918, ընդհանուր պատերազմին, այնտեղ թեքած էին գերման եւ աւստրիացի գերիները։

Հրաշալի տեսարան մը ունի տանիքը, որուն վրայ կը բարձրանայ, քովէն, աշտարակ մը։ Պահ մը դղեակին տանիքին տափաստ.՝ հերձ բաժակին մէջ կեցած, կը դիտենք համայնապատկերը շուրջանակի։ Դէմը քաղաքն է, դիզուած Քորնիշին տակը՝ բազմութիւն մը, որ կը լոգնայ։ Եռեւ լեռներու պար մը, որ կը գրկէ քաղաքը։ Մեր առջեւն են Փոմէկ եւ Ռաթոնօ կղզիները, քանի մը բնակութիւններ անոնց վրայ, թնդանօթի փողեր, ծառեր, ատամնաձեւ ժայռեր, եւ ուրիշ ոչինչ։ Ու անդին ծովուն թագաւորութիւնը,— անոր սահմանին վրայ կը հսկէ փարոս մը, որ իր լուսեղէն երկրագունդը կը դարձնէ ինքն իր վրայ, ինքն իր շուրջը՝ լուսեղէն համար մինչեւ հեռուները կը յիշեմ, երբ Արեւելքէն հոլածուած, առաջին անգամ կը հասնէի Մարսէյլ, մեթութեան մէջէն այս փարոսը երեւցաւ չափազանց տարօրինակ եւ պայծառ։ Աչքի մը գունդին պէս կը դառնար, եւ լոյսի շեղբերով կը կտրէր ծովն ու հորիզոնը։ Կ'ըսեն թէ մինչեւ հարիւր քիլոմեթր լոյս կը ղրկէ այս փարոսը։

Փարո՛ս, պիտի ուզանա՞յ գեռ օրը, երբ պիտի լուսաւորես իմ ճամբաս դէպի Արեւելք։ Նաւը, որ զիս հայրենիք պիտի տանի, արեւափա՜ռ երկիրներն իմ դէզիս, պիտի քալէ լոյսովդ թրջուած ճամբուն վրայէն, մինչեւ որ հեռանամ Եւրոպայէն։ Անկէ անդին՝ իմ ուրախութիւնս, իմ երիտասարդի երազներս, իմ Հայու երեւակայութիւնս է, որ փարոսի պէս պիտի լուսաւորեն ճամբան իմ առաքելութեանս։ Փարո՛ս, փարո՛ս, թոյլ տուր որ մեկնիմ, ես երբեք չե՛մ դառնար Ամբողջի։ Ես Արեւելքի, ըսէ՛, ե՞րբ պիտի մեկնիմ։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա. ՕՐԷՆՔԻՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

ԻՆՉ Է ԱՅՍ ՕՐԷՆՔԻՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին նպատակն է, նկատի ունենալով ընտանեկան ծանրաբեռնուածութիւնը եւ անգործութեան պարագաներն ալ, աշխատաւորները պաշտպանել մայրութեան, մահուան, ծերութեան, կանխահաս անկարութեան եւ հիւանդութեան վտանգներուն դէմ։

ԱՅՍ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԿՈՒՏԱՅ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵԱԼԻՆ ստանալու.

1.— Հիւանդութեան պարագային,— բժշկական եւ վիրաբուժական խնամքներ, դեղեր գործիքներ եւ օրավարձքի հատուցումներ։

2.— Անկարութեան պարագային,— բժշկական եւ վիրաբուժական խնամքներ եւ գործիքներ մինչեւ հինգ տարի, եւ անկարութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին՝ թոշակ։

3. Ծերութեան պարագային,— երաշխաւորել նուազագոյն թոշակ մը՝ 60 տարեկաններու։ Ապահովագրեալը կրնայ այս թոշակը յետաձգել եւ կամ նախօրօք հաւաքել յարգարի ենթարկել 55 տարեկանին։

4.— Մահուան պարագային, միանուագ գումարի մը վճարում իր ընտանիքին, եւ թոշակ որբերուն։

5.— Ասկից զատ, ապահովագրեալը եթէ 16էն վար զաւակներ ունի, մահուան, անկարութեան եւ հիւանդութեան թոշակներուն վրայ կը ստանայ յաւելուած։

Ապահովագրեալին կինը եւ 16էն վար զաւակները իրաւունք ունին բժշկական դարման եւ դեղ ստանալու։

Ապահովագրական սպասարկութեան դրամագլուխը կը կազմեն ապահովագրեալներու սակի վճարումով, գործատէրերու պարտադիր վճարումներով և պետութեան նիւթական մասնակցութեամբ։

ՈՎ ԿՐՆԱՅ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԻԼ

Բոլորը պիտի կրնա՞ն արձանագրուիլ։

Ո՛չ։ Քուէարկուած օրէնքով, որոշ պայմաններ դրուած են ապահովագրութեան արձանագրուելու համար։ Առաջին պայմանն է նշանակուած առաւելագոյն գումարէն աւելի վարձք, թոշակ կամ եկամուտ չունենալ։

Ո՞րն է այս առաւելագոյնը:

Տարեկան 15000 Ֆր. (այր կամ կին) անոր համար, որ տղայ չունի՝ իր ծախքով հոգալու։

17000 ֆրանք անոր համար որ 16 տարեկանէն վար եւ ոչ աշխատաւոր մէկ զաւակ միայն ունի։

19000 եթէ երկու զաւակ ունի։

Բայց այս առաւելագոյն գումարը նոյնը չէ բոլոր քաղաքներուն համար։ 200.000էն աւելի բնակիչ ունեցող քաղաքներուն եւ ճարտարարուեստական կարգ մը շրջաններու համար. որոնք մասնաւոր հրովարտակով պիտի նշանակուին, այս առաւելագոյն գումարն է 18000, անոր համար որ զաւակ չունի, 20000 մէկ զաւակով, 22.000 երկու զաւակով, 25.000 երեք կամ աւելի զաւակներով։

Սանօթութիւն.— Հրովարտակ մը հետեւեալ կերպով կը ճշդէ այս տեսակի շրջանները.—

Փարիզ.— Սէնի նահանգ, Վէրսայլի երեք համայնքները Պուա-Սէն-Լէժէ, Քորպէյ, Լանժի Մօն, — Վիլնէօվ Սէն-Ժորժ, Օլնէ Սու-Պուա, Էքուէն, Կոնէս, Իլ Ատան, Մօնմօրանսի, Ռէնսի, Արժանթէօյլ, Մէզօն Լաֆիթ, Մարլի-լը-Ռուա, Սէն-Ժէրմէն ան Լէյ, Սէվր, Մանթ (Սէն եւ Ուազ)։

Մարսէյլ.— Մարսէյլի 12 համայնքները, Լա Սիօթա, Օ-պանյը, Կարտան եւ Մարթիկ։

Լիոն.— Լիոնի 12 համայնքները, Վիլլէօրպան Նէօվիլ, Լիմօնէսթ, Վօնյըռէ, Սէն-Ժընի-Լավալ, Ժիվոր։

Փորտօ.— Պորտոյի 7 համայնքները, Փէսաք եւ Նարպօն Պլան։

Լիլ.— Լիլի բոլոր համայնքները, Ռուպէ, Թուրքուան։

Այսօրէն զաւակները կը մտնեն առաւելագոյն վարձքի հաշուին մէջ:

Այո՛։ Ապահովագրեալի ծախքով հոգացուող բոլոր տղաքները 6 շաբաթէն վեր եւ 16 տարեկանէն վար, օրինաւոր ըլլան, այսօրէն, կառավարութեան առջեւ ճանչցած, ընկեցիկ թէ որդեգիր։

Աշխատող տղաքը ենթակա՞յ են օրէնքին։

Այո՛, եթէ վարձքով կ'աշխատին։ Սակայն վարձուոր չեն նկատուիր այն դպրոցական տղաքը, որոնք օրէնքով չորգիլուած աշխատանք կը կատարեն վարձքի փոխարէն, ինչպէս նաեւ անոնք որ առանց դրամ ստանալու, կ'աշխատին իրենց ծնողքին քով եւ կամ անոնց հաշւոյն։

Օտարականները կրնա՞ն ապահովագրուիլ

Այո՛։ Օտար վարձուորները որոնք Ֆրանսա կը բնակին առնուազն երեք ամիսէ ի վեր, կ'ապահովագրուին։

Նոյնպէս այն օտարականները որոնք արտասահման կը բնակին. (ինչպէս Պելճիքացի գործաւորներ, որոնք առտուն կը մտնեն Ֆրանսա (Մընէն-Հալլուէն) եւ իրիկունը կը վերադառնան) եւ կանոնաւորաբար կ'աշխատին Ֆրանսայի մէջ։

Բայց, աւելի յետոյ կը տեսնենք թէ օտարականները չեն վայելեր Ֆրանսացիներու բոլոր իրաւունքները։

ԲԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱ՞Ն

Այո՛։ Այն անձերը որ տարուան մէջ 90 օրական վարձքով աշխատանք չեն կատարեր, օրէնքին ենթակայ չեն։

Որո՞նք են ապահովագրեալները:

Ապահովագրեալներու երկու դասակարգ կայ.— Պարտաւորիչ ապահովագրեալները եւ կամաւոր ապահովագրեալներ։ Երկրագործները մասնաւոր արտօնութեանց ենթակայ են, կրնանք ըսել թէ չորս տեսակ ապահովագրեալներ կան։

1.— Ոչ-երկրագործ պարտադիր ապահովագրեալներ։

2.— Ոչ-երկրագործ կամաւոր ապահովագրեալներ։

3.— Երկրագործական պարտադիր ապահովագրեալներ։

4.— Երկրագործական կամաւոր ապահովագրեալներ։

Որո՞նք են պարտադիր ապահովագրեալներ

Երկու սեռի պատկանող բոլոր աշխատաւորները մինչեւ 60 տարու, եթէ անոնց վարձքը չանցնիր առաւելագոյն գումարը որ նշանակեցինք։

Որո՞նք կրնան ըլլալ կամաւոր ապահովագրեալ

Արհեստաւորները, փոքր գործատէրերը, փոքրաքանակ վաճառականները ոչ- վարձուոր մտաւորականները եւ առհասարակ բոլոր անոնք, որոնք առանց վարձուոր ըլլալու, գլխաւորաբար կ'աշխատին իրենց աշխատութեան արդիւնքով։

Կամաւոր ապահովագրեալ դառնալու համար կան կարգ մը պայմաններ,— Ֆրանսացի ըլլալ, 60էն վեր չըլլալ, հասոյթի առաւելագոյն չափը չանցնիլ, և բժշկական վկայագրով հաստատել թէ տեւական կամ սուր որ եւ է հիւանդութենէ չէ փըռնուած։

Պարտադիր ապահովագրեալներու համար այս բժշկական վկայագիրը անհրաժեշտ չէ, ոչ ալ պարտադիր կամ կամաւոր այն ապահովագրեալներուն համար, որոնք բանուորական հանգստեան թոշակի կազմակերպութիւններէն կ'անցնին ապահովագրութեան սպասարկութեան մէջ եւ մէկ տարիէ ի վեր կանոնաւոր վճարած են իրենց սակերը։

Նոյնպէս անհրաժեշտ չէ անոնց համար որ պարտադիր ապահովագրութենէ կ'անցնին կամաւորին։

Օրինակ, առեւտրական շըրջուն միջնորդ մը որ զաւակ չունի 15000 ֆրանք կը շահի, պարտադիր ապահովագրեալներու դասակարգին կը պատկանի։ Ի՞նչ կ'ըլլայ եթէ յաջորդ տարին աւելի շահի։

Եւ կամ գործաւոր մը որ 16էն վար զաւակ մը ունի, կը շահի 17000։ Պարտադիր ապահովագրեալ է։ Ի՞նչ կ'ըլլայ, եթէ իր զաւակը 16 տարեկանէն վեր ըլլայ:

Եթէ ապահովագրեալը աւելի կը շահի քան առաւելագոյն չափը, կը դադրի ապահովագրութեան մէջ արձանագրուիլ կարենալէն է։ Բայց եթէ իր վարձքը միայն 2000 ֆրանք աւելի է վարձքի առաւելագոյն չափէն, կրնայ կամաւոր ապահովագրութեան որ եւ է մէկ ճիւղին արձանագրուիլ։

Եթէ դադրի ապահովագրեալ նկատուելէ, պիտի կորսնցնէ՞ իր բոլոր իրաւունքները։

Հիւանդութեան, անկարութեան, մահուան պարագաներու յատուկ ապահովագրութեան իր իրաւունքները կը կորսնցէ, պայմանաժամէ մը վերջ, որ կը տրուի հանրային վարչութեան կանոնագրութեամբ։ Բայց հանգստեան թոշակի գլուխին մէջ իր հաշուին արձանագրուած վճարումները իրեն կուտան հանգստեան թոշակի իրաւունք։

(Շարունակելի)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՐԱՇՏԸ.— Նախագահ Հուվըր որոշեց արձակուրդի չերթալ, երաշտին պատճառաւ։ Կը հաշուուի թէ օգոստոս 1էն ի վեր 36 միլիոն եւ կէս հեկտոլիտր ընդեղէն է փըճացած, երաշտին հետեւանքով։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿ[ԱՆ] ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ[Ը]

Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը հետեւեալ Գրութիւն ուղղած է հայ Թեմերուն գամաւորներու ընտրութեան Էջմիածնի կաթողիկոսի ընտրութեան մասին։ Կաթողիկոսի ընտրութեան Թուականն որոշուած է 26 Հոկտեմբեր 1930:

Հանգուցեալ երջանկայիշատակ Գէորգ Եղբ Ընդհանրական Կաթողիկոսի թաղման աւուրդէսը՝ ըստ ներման ժամանակ ամենայն շուտով կատարել յետոյ, Հայաստանական ... կալի եւ Գերագոյն Խորհրդի էական հոգին ... ու աշխատանք չխնայել ... բարեկարգ աթոռը ... թափուր չթողնել, այլ ... ռուսայ ընթացքում գումարել Ազգային-Եկեղեցական ... ընտրել տալ Կաթողիկոս ... մենայն Հայոց, ինչպէս ... գային-Եկեղեցական Ժողով ... մարելու Հայրապետական ... կանոնադրութեան 22րդ ... ուածով նախատեսնուած ...

Այս է պահանջում ... ղեցու գերագոյն շահը։

Այսպէս խորհելով ... պատիւ Տ. Տեղակալի եւ ... գոյն Հոգեւոր Խորհրդի ... տարւոյս մայիսի 23ին ... 454 գրութեամբ պաշտօն ... դիմում եղաւ Խորհրդային ... յաստանի Կենտրոնական ... ծադիր Կոմիտէի եւ Ժողովրդ ... կան Կոմիսարների Խորհ[րդի] ... նախագահութեան, որ ... տրուի գումարել Ազգային-[Եկեղեցական] ... ղեցական Ժողով մօտաւոր[ապէս] ... Հոկտեմբերի վերջերին։

Ս. Էջմիածնի Գերագոյն ... գեւոր Իշխանութիւնը իր ... տրոնական խնդրի հետ ... ծել է նաեւ քանի մը կար[եւոր] ... հարցեր եւս, որոնք ... ունին Ազգային Եկեղեց[ական] ... Ժողովի գումարումը դիւր[ացնե]լու եւ Ժողովը ազատ ու ... նականոր դարձնելու, որոնց ... ա) Դիւրութիւններ ... խորհրդային սահմանն[երից] ... քով թոյլատրուած ... րակների եւ պատգամ[աւորների] ... ժողովներ գումարել ... խաւորել եւ դիւրացնել ... սահմանի պատգամ[աւորների] ... ազատ մուտքն եւ ելքը ...

...անէի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամներէ։
4.— Ազգային Եկեղեցական քննութ... հանդամայութեան ... եւ հաստատութիւն։
5.— Զեկուցում Հայոց ազգային եկեղեցու բարեփոխութեան մասին։
6.— Ս. Էջմիածնի եւ Նորա ... կրթական ու կուլտուրական յարակից հաստատութիւնների նախահաշուի վաւերացում։
Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը՝ ընդ սմին ուղարկելով ... ընտրական հրաւիրատակը, ... առաջարկում է, առանց յապաղելու, կատարել պատգամաւորների ընտրութիւնը։
... Ազգային-Եկեղեցական ժողովը ըստ հնաւանդ նուիրական ... սովորութեան, որ կանոնական ... բնոյթ է ստացել, կը ... Ս. Էջմիածնում Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը ... հաստատուած է թէ հաւաքելու ժողովուրդը, որ միշտ ... ներկայացուցիչ է Հայոց հայրենական զանի անսասանութեան եւ հեղինակաւորութեան. կ՚անհրաժեշտ ձեռնարկել ... պատգամաւորների ընտրութեան ... ընտրել հեղինակաւոր պատգամաւորներին կը պարտաւորէ անձամբ ներկայ լինել ... Ազգային-Եկեղեցական ժողովին ... հեղինակութիւնը բարձրացնելու. օրակարգի հարցերի ... լուծման նպաստելու եւ Ս. Էջմիածնի Հայրապետական գահը բարձրացնելու ... անուրս աթոռակալ, որ կարենայ ներկայ համաշխարհային ... եւ ծանր ժամանակ ... Ս. Էջմիածնի Ընդհանրական Հայրապետութիւնն եւ նուիրական հայ եկեղեցին անսասան պահել, հայ եկեղեցու ... պահպանութիւնը ապահովել իր պատմական դերին համար ... միացնելով ի սփիւռս ... ցրուած վտարանդի հայութեան ... եւ ազգային բարոյական կուլտուրայի ներգործն ու ... անոր հանդիսանալ։
Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը ... միանգամայն վստահ է, որ ... հաւատացեալ ժողովուրդը ... կատարի կ՚առնէ Էջմիածնի ... պատասխանատուութեան հանդէպ ... եւ խոհեմութեամբ ու ... լրջութեամբ ամենայն ... պատգամաւորական ընտրութիւններին՝ կ՚ընտրէ խոհեմ եւ ... անձինք, որոնք ... դերքի վեհութիւնն ... քաղաքական միջավայրի ... կացութիւնը կ՚ըմբռնեն ու ... այնտեղ կը ղեկավարուին ... առաջիկայ Ազգային-Եկեղեցական ժողովը խաղաղ ... բանալու, օգտակար դարձնելու եւ խաղաղ գոցելու։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ... եւ Նախագահող Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի՝
Խորէն Արքեպիսկոպոս
Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամներ՝
(Ստորագրութիւններ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Խորհրդ. Հայաստանի կառավարութիւնը հետեւեալ պատասխանը տուած է Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդին կաթողիկոսական ընտրութեանց առթիւ.

Հայաստանի Ս. Խ. Հ. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտէի Նախագահի կարգադրութեամբ, ի պատասխան Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի 1930 թ. մայիսի 23, նօ. 454 գրութեան Հ. Ս. Խ. Հ. Կենտգործկոմի քարտուղարութիւնը հաղորդում է.

ա) 1930 թ. աշնանը Էջմիածնում Կաթողիկոսի ընտրութեան համար գումարուելիք ընդհանուր եկեղեցական ժողովը, ինչպէս նաեւ Կաթողիկոսի ընտրութեան հետեւանքով Հայաստանի Խ. Ս. Հ. սահմաններում պաշտամունքի գործոց պատգամաւորներ ընտրելու համար հաւատացեալների ժողովները ու համագումարները չեն հակասում Հայաստանի Ս. Խ. Հ. սահմանադրութեան 5րդ յօդուածին, որի հիման վրայ քաղաքացիների խղճի իրական ազատութիւնն ապահովելու նպատակով ընդունւում է բոլոր անձանց կրօնական պրոպագանդայի ազատութիւնը։

բ) Հաւատացեալների վերոյիշեալ ժողովների եւ համագումարների կազմակերպութեան ապահովումը դաշնակից միւս հանրապետութիւններում, որոնց սահմանադրութիւնները ունեն համանման նորմա, վերաբերում է դաշնակից հանրապետութիւնների սուվերէն իրաւասութիւնը վերջինների մարմիններին եւ ըստ պատկանելոյն ուղարկւում է Ձեր գիմումը։

գ) Օտարահպատակ հաւատացեալների մուտքը Խ. Ս. Հ. Միութեան, ուստի նաեւ Հայաստանի Խ. Ս. Հ. սահմանները, վերոյիշեալ ժողովներին մասնակցելու համար, կարող է տեղի ունենալ ընդհանուր հիմունքներով այսինքն՝ Խ. Ս. Հ. Մ. լիազոր ներկայացուցչութիւնների եւ հիւպատոսարանների տուած թոյլտուութեամբ անցագրերի վրայ, նշանակուած վիզաների ձեւով, նշած օտարերկրեայ քաղաքացիների Խ. Ս. Հ. Մ. գալու իրաւունքի իրագործումը կապուած է նրանց ազգային անցագրերով վիզա ստանալու հետ։

դ) Խորհրդային երկրում ստորաբաժանելիք տպագիր գրուածքների հրատարակութեան հարցերը կենտրոնացած են Գրառեպգլխավարում, ըստ որում ժամանակի միջոցով քաղաքացիների կարծիքը արտայայտելու ազատութիւնը ապահովուած է Հայաստանի Խ. Ս. Հ. սահմանադրութեան 6րդ յօդուածով, Գրառեպգլխավարի մարմինները չեն կարող արգիլել կրօնական հարցերի վերաբերեալ տպագիր գրուածքների հրատարակութիւնը, եթէ միայն այդ «գրուածքները» մասնաւորապէս հակախորհրդային նպատակներ չեն հետապնդում։

Հայաստանի Խորհրդ. կեդր. գործադիր կոմիտէի քարտուղար
Կ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուա ձեռնարկած է ներքին նոր փոխառութեան մը։ Մեր թերթը յաճախ տեղեկութիւններ կուտայ այն հնկայական եւ «գլխապտոյտ» ծախքերուն մասին, զորս կ՚ընէ Մոսկուա սրտատանջ մէջ։ Լրաեններ կը վարձէ, հիւպատոսներ ողկը գնէ«, ջինական խռովութիւններ կը շինէ, եւ գեռ ի՞նչ «անհասն» գործեր, որոնց համար դրամը գետի պէս վազէ ներէն չի բաւեր։

Այդ դրամը անշուշտ պիտի հաւաքեր իր հպատակ «հանրապետութիւններէն»։ Եւ Հայաստանի վիզին ալ փաթթած է «արդար բաժին» մը այդ պահանջուած գումարէն, որ կը կոչուի «հնգամեակը չորս տարում փոխառութիւն»։

Հայաստանի ինկած բաժինն է 2 230,000 րուբլի։

ՀՈՒՆՁՔԸ

Այս տարուան հունձքը գրեթէ աւարտած է։ Ցեղ տեղ կալերն ալ սկսած կամ աւարտած են։ Այնպէս կը գնահատուի թէ այս տարուան հունձքը, բաղդատմամբ անցեալ տարուան, աւելի առատ է։ Մասնաւորապէս Վաղարշապատի շրջանը լաւ էր։ Դափանի շրջանին մէջ (Եղվարդ, Ագարակ, Օշական, Եղրանանց գիւղերը) խորշակը զարկած է։

ԿԸ ՄՈՐԹԵՆ

Համայնական գիւղատնտեսութեան կազմակերպութիւնը կազմակերպուելէն ի վեր, հայ գիւղացին սկսաւ մորթել իր անասունները. «Քամլին կը յանձնեմ, կոլխոզին չեմ յանձներ» նշանախօսքով. վնասը մեծ էր, ոչ միայն հաւաքական գիւղատնտեսութիւնը այս ձեւով ջուրը կ՚իյնար, այլ նաեւ շուտով Հայաստան պիտի դատապարտուէր միսի եւ կաթի սովի։ Ուստի պատիժներ սահմանուեցան անոնց դէմ, որոնք կը մորթեն անասունները։ Եւ սակայն կը շարունակուին այդ դէպքերը («Խորհր. Հայաստան», 30 յուլիս)։ Մասնաւոր լրաեններ կ՚ելլեն կ՚իջնեն գիւղերը, լուր տալու համար թէ ո՞վ անասուն կը մորթէ։ Միւս կողմէ պատասխանատու մարդիկ աչք կը գոցեն այս անասուն մորթելու «քաղաքականութեան»։

ՀԱՄԱՅՆԱՑՄԱՆ ԴԷՄ

Նոյն թերթը նոյն թիւով կը պատմէ թէ գիւղացին չէ հաշտուած համայնացման գաղափարին հետ. Նոյնիսկ գիւղական խորհուրդներու նախագահներն իսկ կը խրախուսեն կոլխոզներու քայքայումը։

Աշտարակի շրջանի ղեկավարներէն Մելքոն Մելքոնեան դէմ է համայնացումին։ Պատճառ գործած, որ Աշտարակ, Փարպի, Օշական գիւղերուն մէջ գիւղացիները հեռանան կոլխոզէն։ Ուշ գիւղին կոլխոզն ալ քայքայուեցաւ, որովհետեւ Մելքոնեան կ՚ըսէր.

— Պէտք չէ ինձ այդպիսի տկլոր կոլխոզը. ի զուր կը գնան Ուշ գիւղի կոլեկտիվին յատկացող վարկաւորման գումարները։

— Ինչպէ՞ս, մեր այս կոլխոզները մեզ բան տուող չեն։

Երբեմն կ՚ըսէր

— Թուլթը հաստ թէ չէ, գիւղացիները դուրս կը գան կոլխոզէն։

Ցետոյ

— Ուրանք հաստ թէ չէ, դուրս կը գան նրանք։

Այսպէս կ՚արթնցնէր կոլխոզը քայքայելու միտքը։

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

Լէնինականի հայ բոլշեւիկները որոշած են յուշարձան մը կանգնել այն ապստամբներուն համար, որոնք խռովութիւն հանեցին Լէնինականի մէջ հանրապետական կառավարութեան ժամանակ, տապալելու համար իշխանութիւնը։ Մահարձանը կը պատրաստէ քանդակագործ Արա Սարգսեան։ Բացումը տեղի պիտի ունենայ Հայաստանի խորհրդայնացման 10րդ տարեդարձին օրը։

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹ

Լէնինականի մէջ, որ շինութեանց գլխաւոր մէկ վայրն է, մեծ պակասութիւն կը զգացուի շինութեան նիւթերու, մանաւանդ բարէտ աղիւսի։ Թիթեղ չկայ, ոչ ալ երկաթ։ Ցախատակի գործարանը չի կրնար գոհացնել պահանջները, որովհետեւ անիւի երկաթ չունենալով՝ չի կրնար բանիլ։ Ճաղերն ալ պակաս է։

ԱՆՏԷՐ ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ

Ցակաւին երեւանի փողոցներէն չկրցան հաւաքել բոլոր անտէր երախաները։ Եւ ահա նոր որոշում մը.

— Հայաստանի խորհրդայնացման տասնամեակին օրը հրաման տրուած է ոչ մէկ անտէր երախայ ձգել փողոցներուն մէջ։ Նոյնպէս որոշուած է 200 անտէր պատանի զետեղել արդիւնաբերական աշխատանքներու մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ։

ՎԱՂԻԱՆ ՏԵՐՈՒՆԴԸ

Նամակի մը մէկ անկիւնէն փրցուած.

— «Ալիսս 3 տարուան մէջ յաջողութեամբ աւարտեց Փարիզի մէկ ֆրանսական թաղային վարժարանին եօթը տարուան ընթացքը։ Եւ քննութենէ մը յետոյ ստացաւ բարձրագոյն գովքը։ Այս բոլոր յաջողութիւնը 3 տարուան մէջ։ Առաջ ֆրանսերէն ալ չէր գիտեր, հիմա լաւ ֆրանսերէն եւ անգլիերէն գիտէ։ Ափսո՜ս որ հայերէն չի գիտեր։ Մաքս ը կը խօսի հայերէնը, բայց ոչ կրնայ գրել, ոչ ալ կարդալ։ Այնպէս որ երբ հեռանամ իրմէ, ինծի ստիպուած է օտար լեզուով գրել իր կարօտը։ Այս ձեւով զաւակս ինծի օտարուի կը գտնայ։ Զաւկի եւ հօր միջեւ այս օտարութիւնը զաւակ մը կորսնցնելու չափ ծանր է։ Ի՞նչ հայր մը, որ չի խորհիր երբեմն եւ չի յուզուիր։ Ինչո՞ւ մենք ալ չունենայինք նախակրթարան մը, որպէսզի հայերէն սորվէին մեր զաւակները, եւ մենք մեր զաւակներուն բերնէն լսելով «Ինծաւքանչ լեզուն», հրճուէինք պահ մը։

Արդեօք գեռ պիտի տեսնենք աւելի գժբախտ օր մը, երբ հայր ու զաւակ չպիտի հասկնան իրարու լեզու»։

ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեքսիկայի սահմանին վրայ, Ամերիկայի Արիզոնա նահանգին մէջ երեւան հանուեցան բազմաթիւ կմախքներ, մումիաներ եւ թանկագին առարկաներ, որոնք կը հաստատեն թէ հնդիկներ ապրած են այս շրջանակին մէջ մօտաւորապէս երեք հազար տարի առաջ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ ՕՏԱՐ ՄԱՐԶԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Ժ. Խթիկեան, Օգոստոս 10ին Ֆրանսայի հեռաւոր մէկ անկիւնը, Իւժինի մէջ (Սավուա), ունեցաւ երկու նոր յաջողութիւններ եւս։ Առաջին ելաւ գունդ նետելու մէջ, իսկ սկաւառակը նետեց 33 մ. 24, ինչ որ կը կազմէ Ֆրանսահայ նոր մրցանիշ մը։ Նախկին մրցանիշը՝ 32 մ. 215, կը պատկանէր Գ. Գէշիշեանի։ 1930ը Ժ. Խթիկեանի համար եղաւ յաջող տարի մը եւ իր մարզական կեանքին լաւագոյններէն մին։ Կը մնան դեռ երկու երեք մրցահանդէսներ՝ ուր պիտի ունենայ անտարակոյս քանի մը յաջողութիններ եւս։

.˙. Ց. Մամիկոնեան արժանացաւ նոր տիտղոսի մը։ Օգոստոս 3ին, Գրիւսէլի մէջ տեղի կ՚ունենար Պելճիքա - Ֆրանսա (Բ.) տարեկան պաշտօնական մրցումը։ Ֆրանսական Աթլէթիզմի Դաշնակցութիւնը, գնահատելով հայազգի մարզիկին կարողութիւնները, որոշեց, ձողով ցատկելու մրցումին մէջ իբրեւ Ֆրանսայի երկու ներկայացուցիչներէն մին, ղրկել Մամիկոնեանը։

Այս մրցումին Ցակոբ չկրցաւ լուրջ յաջողութիւն մը ձեռք ձգել, բայց տիրացաւ «Ֆրանս. internationalի» տիտղոսին՝ ներկայացուցած ըլլալով Ֆրանսան պաշտօնական մրցումի մը մէջ ուրիշ ազգի մը դէմ։

Մամիկոնեան՝ որ այս միջոցիս շրջան մը կը կատարէ իր խումբին՝ C. A. S. G.ի հետ Ֆրանսայի հարաւային կողմերը, օգոստոս 10ին Սէն Թ՚Էթիէնի մէջ մասնակցեցաւ երեք մրցումներու, Գ-րդ ելաւ ձողով ցատկելու մէջ (3 մեդր), առանց ձողի բարձր ցատկեց 1 մ. 55, իսկ մէկ քայլով հեռու ցատկեց 6 մ. 14,՝ երեք արդիւնքներ՝ որոնք ցոյց կուտան թէ Ցակոբ կը մնայ միշտ մեր լաւագոյն ցատկողը։

.˙. Աթլէթիզմի եղանակը վերջանալու մօտ է։ Հայ նոր ոչ մէկ մարզիկ երեւցաւ մինչեւ հիմա։ Կը տեսնենք միշտ հին դէմքեր՝ որոնք ինչքան ալ արժէքաւոր ըլլան, օր մը պիտի իյնան վերջապէս։ Ո՞վ պիտի բռնէ իրենց տեղը։ Փարիզը ծոյլ է, իսկ գաւառը չունի շարժումը վարելու կարող անձեր եւ ոչ ալ միջոցներ։ Հայ միութիւններ կը սիրեն միայն Ֆութպոլը։ Քանի մը խումբեր՝ որոնք փորձեցին այժմ տալ աթլէթիք ճիւղին, չքաջալերուեցան։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղը չկրցաւ կազմակերպել այս ճիւղը։ Քանի մը պատանիներ մտան ֆրանս. խումբ մը. անանք նոյնիսկ ունեցան որոշ յաջողութիւններ՝ առանց սակայն ելնելու միջակութեան սահմանէն։ Գաւառի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կրընոպլի մասնաճիւղը միայն կրցաւ բաւական գոհացուցիչ շարժում մը երեւան բերել, բայց ան ալ, շատ հաւանաբար, պիտի դադրեցնէ իր գործունէութիւնը յառաջիկայ շրջանին, նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ։

Ֆրանսահայ տարեկան մրցահանդէսը եթէ տեղի ունենայ անտարակոյս յաղթողներուշարքին մէջ պիտի գտնենք դարձեալ այն անունները՝ որոնց կը հանդիպինք արդէն ութը տասը տարիներէ ի վեր։

Պէտք է նորոգել քիչ մը շարքերը։ Աթլէթիք խաղերը այնքան օգտակար են եւ այնքան հաճելի որքան Ֆութպոլը։

Վ. Մ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԱՌՆԵԱԿՆԵՐ ԵՒ ՂԱԶԱԼՆԵՐ, Բաբա Թահէր Օրիան Համադանի, Թարգմ. Ռուբէն Աբրահամեանի։ Տպգր. Թէհրան, 1930, գին 40 սէնթ։

ՅԱՌԱՋ..Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 73 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մահօրի գնալուց երեք օր ... ես վերադարձայ Ցալւորիկ։ ... Անձորէն Հլուշինք երկու եւ կէս ... մ է։ Ես իրիկունը ճամբայ ... այ լուսաբացին հոն հասայ։ ... Միւս ընկերներս զանազան ... գիւղերից՝ Համբարձում, Ցարութիւն, Գէորգ եւ այլն ու լսեցին ... ես կատարուածները։ ... խտանք ժողով մը ունեցանք։ ... ամէնը կ՚ըլլայինք 16-17 ... հ։ Ընկերներս որոշեցին բոլորը ...

— Հիւանդ ըլլաս, մինչեւ ... անելու աստիճանին ալ հասնիս՝ ... առաջնորդը դուն ես։

Ես առաջարկեցի.

— Ցղերք, որեւէ սխալ մը ... լու ըլլոք, ես շատ խիստ եմ ... բարկացող, երբեմն կը զարնեմ ձեզ, երբեմն ալ անտեղի կը գոռնեմ, ժողովրդին կը բարկանամ եւ ձեզ վրայ կը թափեմ բարկութիւնս։

Նրանք բոլոր միաբերան ըսին Գէորգէն, Համբարձումէն, Ցարութիւնէն սկսեալ

— Մենք ալ ըլլանք, թոյլ կուտանք որ զարնես։

Բոլորի հրացանները առանձին առանձին իրենց յանձնեցի եւ ըսի.

— Եթէ յարգելի պատճառներ ունենաք հեռանալու, էս հրացանները ո՞րին էք պարտական յանձնելու։

— Քեզ,— ըսին։

Նաեւ զինուորական մի շարք օրէնքներ, դիսցիպլինայի ենթարկուելու մասին եւ այլն կարգացի իրենց, նրանք արտախոյս թեամբ ընդունեցին։ Ինձ խորհրդակիցներ եղան Համբարձում, Գէորգ, Ցարութիւն, Մակար (Մակարը իր ընկերները յետ բերեց. նրանք հազար ու մի ներողութիւն խնդրելով խոստացան այլեւս եղածէս չվարուիլ։ Մենք ալ աչքի առաջ ունենալով, որ գիւղը քանդուած էր՝ գիջողաբար վերաբերուեցինք եւ ընդունեցինք մեր շարքերը։

Արդէն աշունը եկած էր. ոչ հագուստ կար մեր վրայ, ոչ ալ ուտելու հաց ունէինք։ Իջանք պաշտ։

Այդ ատեն ես բաւականին լաւ էի։ Գացինք Ցէրկէվանք, կանչեցինք Մշեցի Մճօն, Կոտօ-Հաճին, Մակայ Ղազարը, տէրկէվանքցի Պ Վարդանը, բացատրեցինք նիւթական մեր նեղութիւնը։ Ցէրկէվանցիք եւ Մոկունքցիք յանձն առան իւրաքանչիւրը 250ական դուրուշի հագուստ բերել մեզ համար։ Պօլէթի Մճօն ալ խոստացաւ օգնել, իսկ Կոտօ-Հաճին մերժեց ըսելով «Ես չունիմ, ուրիշ տեղեր ալ չեմ կրնայ հաւաքել»։

— Ցղե՛րք, ըսի՝ եթէ եղբայրս այսօր ձեռքս անցնելու ըլլայ՝ կը կողոպտեմ ու կը հագցնեմ ընկերներուս։ Սպիտակ եմ էսպէս ընելու, մերկ են, ցուրտ է։

Իւրաքանչիւրի տանելու ցուցակը ես իրենց տուի։ Կոտօ-Հաճին ըսաւ.

— Կ՚ուզէ՞ք ես ալ փախստական կ՚ըլլամ, ապրանք չեմ կրնար տանել։

Բայց կեղծ կ՚ըսէր, ես հրացան մը առի իրմէն եւ ըսի.

— Որ այդպէս է, վերցուր եւ հետս մտն արի։

Բայց նա չվերցուց. Վերջապէս, բոլորն ալ համաձայնեցին օգնելու. Վարդանն ու Ղազարը իրենց գիւղերէն հանգանակեցին, իսկ Պօլէթ Մճօն (Մկրտիչ) փող չունենալու պատճառաւ՝ գացեր կարեր էր իր կնկայ ճակտի ոսկիները եւ ատեր էր ցուցակիս համաձայն ապրանք եւ մեզ ղրկեր։ Կոտօ-Հաճին ոչինչ ղրկեց։ Ցղայոց օտքերն ու վրանին որոշ չափով նորոգուեցաւ։

* *

Կաթողիկներից եւ նրանց Առաջնորդ Գերապայծառից լուր եկաւ մեզի թէ՝ «Ալոյինչ քիւրտը մեր գիւղերուն մեծ վնասներ է հասուցեր, մենք կը խնդրենք այդ քիւրտը սպաննել»։

Քիւրտի ըրած գազանութիւնները մենք ալ գիտէինք. նա կառավարութիւնից ալ փախստական էր։ Ես նշանակեցի չէնըգցի Մանուկը, սպաղանցի Ցազէն եւ Բարսեղը այդ քիւրտը սպաննելու։ Էգանք գացին, երեք հրացան զարկեր էին, բայց յաջողութիւն չէին ունեցեր, քիւրտը փախեր էր։

Այդ ատեն հկաւ քոմս եւ խմբի մէջ մտաւ Սերոբի սպանութեան ժամանակ ազատուած տէրկէվանցի Բարսեղը։

Լուր հասաւ մեզի, որ խալիլը եկեր է խասգիւղ շարք մը խուլաճներով եւ պիտի գնար Մուշ։ Խալիլի հետ պիտի գար նաեւ յայտնի գազան բիալիակցի Հաճի-գէորն։ Մակարն առաջարկեց՝ «Երթանք Դղմակայ քիթը նստինք, կայնինք առաջնին»։ Ես համոզեցի թէ «Դղմակայ քիթ պահուելու տեղ չկայ նախ, եւ երկրորդ Մուշի մօտ է, շուտ հասարը կը հասնի եւ մեր յետեւն ալ կապուած է քիւրտերով, տեղը դուրան է, կրնան ազատուիլ. չենք հասնիր նպատակին, կռիւն ալ կը շարունակուի մինչեւ իրիկուն, փամփուշտները կը լրանան, շատ կարելի է մեզնից ալ շատերը սպաննուին»։

(Շար.

Ռուս-ամերիկեան միջադէպին առթիւ

Մոսկուայի թերթերը շատ գայրացած են ռուս-ամերիկեան միջադէպին պատճառաւ։ Երբ ռուսական փայտաբարձ նաւեր Նիւ-Եորքի նաւահանգիստը հասան, Ամերիկացիները արգիլեցին պարպումը, այն պատրուակով թէ ռուսական նաւերու մէջ ծառայողները «բանտարկեալ»ներ են, թէ ամերիկեան օրէնքները չեն կրնար թոյլատրել ապրանք ներածել Ռուսիայէն։

«Էկոնոմիչէսկայա Ժիզն» թերթը, որ օրգանն է սովետական առեւտրական գործավարութեան, խստիւ կը յարձակի այդ արգելքի որոշման վրայ, զոր կը վերագրէ Ամերիկայի վաճառականներուն ճնշման

— «Այս միջադէպը ցոյց կուտայ թէ ոչինչ կ'երաշխաւորէ մեզ որ չպիտի կրկնուի անգամ մըն ալ։ Այս միջադէպը մեզ կը ստիպէ վերաքննահատութեան ենթարկել մեր «ամէրիքոմանի»ին (հիւանդագին հետաքրքրութիւն եւ սէր ամերիկեան բաներու մասին)։ Ճիշդ է թէ Ամերիկա երկիրն է թէքնիքական հսկայ յաջողութիւններու։ Եւ սակայն միայն Ամերիկան չէ, որ մեզի օրինակ պիտի ծառայէր մեր գիւղատնտեսութեան ընկերվարական վերաշինութեան եւ ճարտարարուեստացումին համար։ Եւրոպա մեզի կը շնորհէ վարկեր։ Քիչ մը եւս ճիգ, եւ մենք պիտի կրնանք հայթայթել Եւրոպայէն ինչ որ անհրաժեշտ է մեզի։»

Յետոյ թերթը կը յիշեցնէ, թէ Ռուսիա գնղջած է իր ապրանքներր ամե...ական շուկայէն, եւ առիկա իբրեւ ...։ Զէ՞ որ Ռուսիա միակ երկիրն է, որ ամէնէն աւելի կը ներածէ։ Ընելու ձեւով մը, — թող մտածեն այն երկիրները, որոնք արտածել կ'ուզեն։ Բայց կը վերջացնէ. «Զենք կրնար կացութիւնը գոհացուցիչ նկատել, այնքան ատեն որ ռուս-ամերիկեան առեւտուրը չի հանգչիր միջազգային իրաւական հիմերու վրայ։

Ամերիկացիները վտարուիլ Ռուսիայէն

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ Ստալինկրատի մէջ աշխատող 30 ամերիկացի ելեկտրագէտներ պիտի արտաքսուին խորհրդային երկրէն, այն պատրուակով թէ մերժած են նոյն սեղանը նստիլ սեւամորթի մը հետ եւ դայն դուրս են նետած ճաշարանէն։

Մահա՛ծ է հնդկական ճակատը

Սիմլայէն կը հեռագրեն թէ կացութիւնը խաղաղ է Փէշավէրի շրջանին մէջ։ Կը կարծուի թէ Աֆրիտիները կը նահանջեն, տեմնելով ժամանումը գրահապատ շոգեկառքերու եւ եւ բազմաթիւ զինուորներու Նովշիրայի շրջակայքը։ Ասիկա կը նշանակէ թէ անգլիական զինուորական հրամանատարութիւնը պաշտպանողական գիծի վրայ չպիտի մնայ։

Միւս կողմէ տեղեկացուած է թէ Քուքի-Քէլ ցեղախումբէն 500 հոգի արշաւած են Բաժուրիի դաշտը, ուր հաւաքուած են արդէն մեծ թիւով Օրաքզաէցի կռուող ուժեր։

Վախ կայ, որ Մոհման ցեղախումբն ալ գլուխ վերցնէ, — այս անարկու եւ ռազմիկ ցեղախումբը կ'ապրի Փէշավէրի հիւսիս-արեւմտեան կողմը, մօտ հազար քառակուսի քիլոմեթր հողամասի մը վրայ։ Այս ցեղախումբին պետն է Հաճի տը Թուրանկզէ, որ երկար ատեն է ի վեր եւ քանի մը անգամ օձիք թօթվել տուաւ Անգլիացիներուն։ Թերեւս Թուրանկզէի միանայ նաեւ Միւլլէր, մէկը հնդկական քաղաքական հոսանքի մը պարագլուխներէն։

Խօսք կը դառնայ պատերազմական վիճակ յայտարարել Փէշավէրի մէջ։

Անգլիոյ գործազուրկները

Լէնքշիրի մէջ գործազրկութիւնը աղէտի հանգամանք ստացաւ։ Բանուոր բնակչութեան հարիւրին 42ը անգործ կը պտըտի փողոցները։ Ամէն շաբաթ կերպասեղէնի նոր վաճառատուն մը կը փակուի։

Լէնքշիր հիմա կ'արտադրէ կէսին չափ իր նախկին բնականոն արդիւնաբերութեան։ Գործազրկութիւնը տարածուած է հիմա նաեւ այն գործարաններուն մէջ, որոնք վերջերս օժտուեցան արդիական գործիքներով։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

բոլոր ընկերները ստիպողաբար՝

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Այսօր իրիկուն, ժամը եւ ժողովի վայրը տեղւոյն վրայ։

Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ-ի լիազօր-ներկայացուցիչը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Եոզկատի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան Անիէռի մասնաճիւղին կողմէ։ Վաղը իրիկուն ժամը 8.45ին Պուա Քոլոնպի թաղապետական սրահին մէջ Րիւ տէ Հալ։ Կը ներկայացուի՝ ԲԱՐՆԱԲԱՍԻՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

եւ ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՈՒՄԲԱԼ Է (Զաւեշտ)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Լաթիֆեան, Գ. Գ. Գրիգոր Վահան եւ Եփրատ երգչախումբը։

Մուտք 5 եւ 10 ֆրանք

Հասոյթը պիտի յատկացուի հիւանդ երիտասարդի մը

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Քրիստափոր» խումբին կողմէ։ Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ծանօթ մարզադաշտին վրայ։

Արտասանութիւն, երգ, նուագ, բանախօսութիւն եւ անակնկալներ։ Նոյն օրը կազմակերպուած է նաեւ բաժակի մրցում մը, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Վիէնի, Տէսինի եւ Լիոնի Զ. Ե.Ը. Միութեան խումբերուն միջեւ։ Ձրի պիւֆէ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԱՐՍԵԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Հրայր խումբին կողմէ։ Այս Կիրակի օր մինչեւ իրիկուն Hôtel Beauséjourի պարտէզին մէջ, կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

Կը խօսի Ընկ. Ռ Է Ն

Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ։ Ձրի պիւֆէ, Մուտքը ազատ է, Անձրեւի պարագային մասնաւոր սրահ պիտի տրամադրուի։ Շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն 10.23, 11.51, 1.41 եւ 1.51.

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին կողմէ

ի նպաստ Սալմաստի աղէտեալներուն

Այս Կիրակի ժամը 2ին Rue Jean Massé Sacrè Coeurի սրահը

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կազմակերպուած Շավիլի Երիտասարդաց երկսեռ միութեան կողմէ։ Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն մինչեւ իրիկուն, կէսօրէ վերջ տեղի կ'ունենան վազքեր, մեծերու եւ փոքրերու զուարճալի խաղեր (մրցանակաւոր), նուագ, խմբերգ արտասանութիւն, զուարճախօսութիւն եւայլն։

Ձրի պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Հաղորդակց. միջոցներ.— Port St. Cloudէն առնել հանրակառք թիւ 1 եւ իջնել du pain sans vin, Gare Montparnasseէն (փարիզ) առնել Dir. Versailles, իջնել Chaville R. G.

Առաջնորդներ կ'սպասեն ժամը 11էն մինչեւ 4։

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»

մասնաճիւղին դաշտահանդէսը Սեպտ. 7ին։ Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Սեբաստիոյ Քօչհիսարի հայրենակցական միութեան կողմէ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն Սէն-Քլուի անտառին մէջ։ Երգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ։ Ձրի պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Հաղորդակց. միջոցներ.— Հանրակառք 2 եւ 18, իջնել՝ վերջաւորութիւն, շոգեկառք եւ շոգենաւ իջնել Սէն Քլու. Փավիյոն Պլէօի առջեւ։ Առաջնորդներ պիտի սպասեն մինչեւ ժամը 3։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Մուրատ խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Կեդր. ընտրողական յանձնախումբը, քուէարկութեանց մասնակցելու իրաւունք ունեցող կեդրոնի ժողովրդեան արձանագրութեանց դիւրութեան համար որոշեց յանձնախումբին քարտուղարը սպասցնել ամէն օր կէսօրէ յետոյ ժամը 5—7 Գ. Տէրիկեանի գրատունը, 13 Rue des Dominicains.

ՏԵՍԻՆԻ Սեբաստիոյ Նահան. գայինՈւսումնասիրաց Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները, այս Կիրակի ժամը 2ին Ք.-Ֆէ Թէրասի մէջ։ Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։

Զ. Ե. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին, 23 Պուլվար տէ Կամիլ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Յարութիւն Սիրմէնեան։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնի ցանգանակութիւնը.— Ա. Պալասանեան, Լ. Գայեան, Գ. Միրզեան, Ն. Շատարեւեան, Ռ. Համամճեան Յ. Գէորգեան, Ա. Սիմոնեան, Ա. Գարաճէմեան, Ռմն, Մ. Ռուկերիչեան, Գ. Կիւլիզեան, Գ. Գաղտասարեան, Յ. Տէր Գիւտիկեան, Ս. Մխալեան, Ղ. Մխալեան, Այվազեան 15ական ֆրանք։

Ա. Թոփալեան, Խ. Յովհաննէսեան, Մ. Մասուկեան, Յ. Գրիգորեան, Յ. Խաչատուրեան, Ն. Կէմալմազեան, Տ. Զազեան, Գ. Գրիգորեան, Հափէլեան եղբարք, Գ. Պապիկեան, Կէնճեան, Իմիրզեան, Զ. Քէնտիրեան, Գ. Գույաճըեան, Յ. Ֆէնճեան, Զ. Տիրանեան, Կ. Թաթէոսեան, Գ. Գործակատարեան, Ա. Մարկոսեան, Ք. Ջէտէեան, Տիկ. Փափազեան, Օր. Գրիգորեան, Ռմն, Գ. Հաքիւթիւքեան 20ական ֆր.։

(Շար.)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տոլ.	12 տոլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Téléphone: NORD 67-23

R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ 1930

17 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1341

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Կացութիւնը չափազանց ծանր

ԹԷՀՐԱՆ, 15 օգոստ.— Թուրքիա ետ կանչեց Թէհրանի թուրք դեսպան, Մէմտուհ Շէվքէթ պէյը։ (Հավաս)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու օր է, հեռագիրները լուռ էին Քիւրտերու կռիւին մասին։ Որոշ էր թէ միայն դիւանագիտական զաղանի հեռագիրներն էին, որ տենդագին կ'աշխատէին։ Թուրքերը իրենց զինուորները քանիցս նետելէ յետոյ Արարատի կողերուն, յուսահատեցան եւ իրենց ամբողջ յոյսը կապեցին ձմրան ձիւնին ու փոթորիկին։ Յետոյ զրոյց տարածեցին թէ Քիւրտերը սովի մատնուած են։ Սակայն այս զրոյցները չէին կրնար հանդարտեցնել թուրք ժողովուրդը, որ տեսակ մը խուճապի մատնուած է կարծելով թէ պատերազմ յայտարարուած է։ Թուրք թերթերը սկսան հանդարտեցնել ժողովուրդը, կրկնակի գրելով թէ պատերազմի վախ չկայ։ Միւս կողմէ Թուրքերը գիտեն թէ երբ ձմեռը հասնի, Քիւրտերը կրնան դաշտ ալ իջնել, առանց վախնալու թուրք կանոնաւոր բանակէն, որ չի կրնար շարժիլ Արարատեան դաշտի խորունկ ձիւնին մէջ։

Թուրքերը կանխարգիլելու համար եւրոպական միջամտութիւնը, ուզեցին Ֆէթհի պէյի նոր կուսակցութեան լուրին աղմուկով խեղդել քրտական կռիւներու արձագանգը Եւրոպայի մէջ։ Միաժամանակ բոլոր թերթերուն մէջ երեւցան ապսպրուած յօդուածներ Թուրքիոյ ներքին կեանքին մասին, այնպէս ձեւացնելով թէ Թուրքիա չի հետաքրքրուիր քրտական կռիւներով, որոնց կուտայ միայն աւազակային ընդհարումներու նշանակութիւնը։ Միւս կողմէ թուրք թերթերը կը գրեն թէ «քրտական հարց չկայ, այլ գոյութիւն ունի, եւ հինէն ի վեր, սահմանային վէճ մը Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ»։ Այս խաղով, կ'ուզեն մոռցնել թէ քիւրտ կազմակերպուած ապստամբութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ յանուն անկախութեան։ Թուրքիա, քրտական ապստամբութիւնը վերածելով սահմանային դիւանագիտական բանակցութիւններու երկու երկիրներու միջեւ, Արարատին ետեւը «պարսկական (քրտաբնակ) վտանգաւոր հողամասերու» գրաւումին փոխարէն՝ կ'առաջարկէր Պարսկաստանի թողուլ թրքական հողամասեր, որոնք քիչ մը հարաւ կ'իյնան։ Ահա այս բանակցութիւններն են, որ ապահովաբար ձախողութեան մատնուած են եւ Թուրքիա կը ստիպուի ետ կանչել իր դեսպանը։ Այսպէս աւելի եւս կը ծանրանայ կացութիւնը։ Ու այսուհետեւ է, որ հեռագիրները պիտի բերեն նոր անակնկալներ։ Մինչ այդ, կուտանք օրուան հեռագիրները, կռիւներուն լուրերը, երբ տակաւին կը շարունակուէին բանակցութիւնները։

Կռիւներ Արարատի շուրջ

«Ճումհուրիէթ» Էնկիւրիի գործակալութենէն առնելով, կը գրէ (14 օգոստ.).—

Երէկ, Իգդիրի շրջանին մէջ տեղի ունեցան կատաղի կռիւներ Թուրքերուն եւ Քիւրտերուն միջեւ։ Երկարատեւ կռիւէ մը յետոյ, Քիւրտերը քաշուեցան դէպի պարսկական սահմանը, թողլով 60 սպաննեալ։ Կը հաղորդուի թէ Արարատի ամբողջ շրջագիծը պաշարուած է։ Թրքական ուժերը տակաւին չեն սկսած գործողութիւնները ընդդէմ Արարատի ապստամբներուն։ Հաւանաբար սկսին գալ չորեքշաբթի։

(Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, կրկնութիւն մըն է այս լուրը, որուն նպատակն է հանդարտեցնել թուրք ժողովուրդին յուզուած կարծիքը. ԽՄԲ.)

Թուրք կառավարութեան պաշտօնաթերթը, «Հաքիմիէթը Միլլիէ», կը տեղեկացնէ թէ կառավարութիւնը ուրիշ նոր ծանուցագիր մը տուաւ պարսկական կառավարութեան հաստատելով թրքական տեսակէտները այն դէպքերուն մասին, որոնք տեղի կ'ունենան սահմանին վրայ։ Ծանուցագիրը կը պնդէր թէ անհրաժեշտ է գործակցութիւն մը Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ, պատժելու համար ապստամբները պարսկական հողին վրայ, որպէս զի չկարենան անգամ մը եւս օգնել Թուրքիոյ ներսը յեղափոխական շարժումներուն։

Պարսիկները կը յօժարի՞ն

ԹԷՀՐԱՆ, 14 օգոստ.— «Ռէօյթէր» գործակալութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Պարսիկները միջոցներ ձեռք առած են՝ ետ քշելու համար Ջալալի ցեղախումբը թուրքեւպարսիկ սահմանին մօտիկ վայրերէն, արգիլելու համար անոնց յարաբերութիւնը Արարատի ապստամբներուն հետ, որոնց կ'ուզէին օգնութեան փութալ։ Պարսիկ սահմանապահ զօրամաս մը, երբ կ'աշխատէր արգիլել քրտական խոշոր խումբի մը խուժումը Թուրքիայէն ներս, կորսնցուց 1 սպայ եւ 21 զինուոր. առաւել եւ 11 վիրաւոր։ Կռիւի ընթացքին սպաննուեցան բազմաթիւ Քիւրտեր։

Քիւրտերը կը յարձակին կատաղօրէն

Ռէօյթէր կը հաղորդէ թէ Արարատի Քիւրտերը կատաղի յարձակումի մը սկսան այն թուրք պաշարող ուժերուն դէմ, որոնք կ'ուզեն մօտենալ լերան։

Ի՞նչ կը պատմեն Թուրքերը

ՎԱՆ, 10 Օգոստ.— Անատոլու գործակալութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Խարզանի շէյխերը, որոնք Միջագետքէն գալով յարձակած էին Օրամարի շրջանին վրայ, ստիպուեցան քաշուիլ իրենց բնակավայրը։

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, Պէտէրխանի Սուրէյա վտարուած է Սուրիայէն, իսկ ֆրանսական մարզպանութիւնը պարտադրած է Հաճօն Աղայ Դամասկոսի մէջ։ Այս լուրերը լաւ տպաւորութիւն գործեցին հոս։

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Անգլիացիները ձերբակալած են Զէրքէզ Էաւհէմը եւ հետեւորդները Միջագետքի մէջ, եւ դուրս հանած են սահմանէն։

ԽՄԲ.— Բոլոր այս լուրերը «լաւ տպաւորութիւն ձգելու» եւ հանդարտեցնելու համար թուրք ժողովուրդը։

«Սոն Փօսթա» թերթը նորէն կը յիշեցնէ թուրք ժողովուրդին թէ պատերազմի վախ չկայ պարսիկ սահմանին վրայ, քանի որ նոր ծանուցագիր գրուած է։

Թուրքիա հողային զիջումներ կ'ընէ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 15 օգոստ.— «Հաքիմիէթը Միլլիէ» կը տեղեկացնէ թէ թուրք կառավարութիւնը նոր ծանուցագրով մը Պարսկաստանի կը զիջի թրքական հողամաս մը, որ կը գտնուի սահմանին վրայ, քիչ մը դէպի հարաւ, ի փոխարինութիւն Քիւչուք Աղրիտաղ և Այրէյդաղ շրջաններուն, (հեռագիրը աղաւաղած է տեղի անունները. ԽՄԲ.), որոնք կը գտնուին Արարատ լերան մօտ եւ այժմ թրքական գրաւման տակ։

Բոլշեւիկները կ'ուզեն միջնորդել

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ Ռիկայէն.—

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնած է միջնորդի դեր կատարել թուրքեւպարսիկ վէճին կարգադրութեան մէջ։

Վասնզի, կը պատճառաբանէ խորհրդային մամուլն իր կարգին, Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի շահերը կը զուգադիպին Ռուսիոյ շահերուն հետ։ Թէ յիմարութիւն պիտի ըլլար թողուլ, որ մէկ կողմը տկարացնէ միւսը, բան մը որ հաճոյք պիտի պատճառէ միայն Անգլիոյ։ Փաստ որ քրտական ըմբոստութեան պատասխանատուները կը ներկայանան Անգլիոյ գործակալները։

ԽՄԲ.— Յաջորդ թիւով պիտի տանք ընդհանուր քաղ մը անգլիական, ֆրանսական, գերմանական եւ նոյնիսկ թրքական մամուլէն, ցոյց տալու համար բոլոր այն տեսակէտները եւ միջազգային հետաքրքրութիւնը քրտական ապստամբութեան մասին, որ այսուհետեւ կը մտնէ նոր շրջան մը։

Անգլիական նաւատորմը Սեւ Ծովուն մէջ

ՊՈԼԻՍ, 16 օգոստ.— Օգոստոս 18ին, առաւօտեան, Պոլիս կը հասնի անգլիական տորմիղ մը, որ կը բաղկանայ մէկ զրահաւորէ եւ երկու յածանաւերէ։ Քանի մը ժամ հանգչելէ յետոյ Պոլսոյ ջուրերուն մէջ, պիտի մեկնի Քոնսթանցա։ Իր այս ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 6 օր։

ՊՈՒՔՐԷՇ, 16 Օգոստ.— Տեղական թերթերը զանազան մեկնաբանութիւններ կը նուիրեն անգլիական տորմիղին այցելութեան։ Անոնք կը յայտարարեն թէ այս այցելութիւնը տեսակ մը ցոյց է, որ կ'արտայայտէ բրիտանական ցանկութիւնը նաւային խարիսխ մը ունենալու ռումանական նաւահանգիստի մը մէջ։ Նոյնպէս կը կարծեն թէ այս այցելութիւնը ցոյց մըն է, որ ուղղուած է Ռուսիոյ դէմ, այսպէս հասկցնելով անոր թէ Անգլիա Սեւ Ծովը կը նկատէ ազատ ծով մը, ուր կրնան մտնել իր նաւերը երբ որ ուզէ։

Համայնավարներու դէմ

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԷՆ կը հեռագրեն թէ մօտակայ քաղաքի մը մէջ ոստիկանութիւնը ամբողջ գիշեր մը արթուն հսկեց, արգիլելու համար 1,500 հոգինոց ամբոխի մը, որ կ'ուզէր կրակ ձգել համայնավարներու բնակած շէնքերուն վրայ, և վտարել 70 երիտասարդ համայնավարներ, որոնք բանակած էին Վան Էդդանի մօտերը։

Համայնավարներու դէմ այս գայրոյթը ծագած էր պարզ միջադէպէ մը. — համայնավարները մերժած էին ընդունիլ ամերիկեան դրօշը, զոր իրենց կը նուիրէ տեղւոյն հայրենասէրներու միութիւնը՝ փոխարէն կարմիր դրօշին, զոր յափշտակած էին բանակման վայրէն։

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ եւս կը հեռագրեն թէ Պեսարապիոյ մէջ ձերբակալուեցան մօտ 40 հոգի, այն ամբաստանութեամբ թէ լրտեսութիւն կ'ընեն սովետներուն համար։ Բոլորն ալ ղրկուեցան Քիշնեւ, ուր տեղի պիտի ունենայ դատավարութիւնը։

Չինական ճակատին վրայ

Պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէ թէ ազգայնականները յաջողեցան ճեղքել Ֆէնկ-Եու-Զանկի ձախ թեւը, եւ գրաւեցին Ջի-Նան-Ֆու քաղաքը, ինչպէս նաեւ մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք։ Յաղթականները ծրագրած են մօտօրէն գրաւել Զանկ-Ջէու եւ Քայ-Ֆէնկ քաղաքները։

Միւս կողմէ ալ կը տեղեկացնեն թէ կարմիր բանակը կը սպառնայ Հանքէու, Ու-Զանկ եւ Հան-Զանկ քաղաքներուն, զորս կը յուսան գրաւել 23 օրէն։ Համայնավար ուժերու խումբ մը, որ յառաջացած էր մինչեւ Հանքէուի հիւսիսային դիրքերը, ետ քաշուեցաւ թշնամիին յարձակման պատճառով։

Անցեալ շաբաթ կարմիրները խոստացած էին թէ չպիտի յարձակին Հանքէուի վրայ, եթէ իրենց վճարուի 12,500 տոլարի փրկագին մը։

Կաթոլիկ կրօնաւորներու խումբ մը, որ կը բաղկանայ 12 հոգիէ, Քանթոն հասաւ հետիոտն եւ տաժանելի ճամբորդութենէ մը յետոյ՝ անցնելով լեռներէն, որոնք կը գտնուին կարմիրներուն գրաւման տակ։ Անոնք կը պատմեն թէ Քան-Ջէուի պաշարումին առեն, երբ կարմիրները 16 քիլոմեթր մօտեցած էին, քաղաքական հրամանատարութիւնը չուզեց ստանձնել որեւէ պատասխանատուութիւն փախստականներու կեանքի ապահովութեան հարցին մէջ։

Կացութիւնը ծանր է Հնդկաստանի մէջ

Սիմլայէն կը հեռագրեն թէ կացութիւնը ծանրացած, նոյնիսկ վտանգաւոր հանգամանք ստացած է հիւսիսային արեւմտեան սահմանին վրայ, Փէշավէրի շրջանին մէջ, ուր արշաւած են Աֆրիտիները։ Յարձակողները միաժամանակ կտրած են Փէշավէր քաղաքին հետ հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները։

Աֆրիտիներուն ուժերը կը գնահատուին 1,200 հոգի, որոնք 50ական եւ 200ական խումբերով կը յարձակին գիւղերուն վրայ։ Դաշտերուն բերքը տակաւին հնձուած չըլլալով, դժուար է զինուորական զսպիչ գործողութիւններու ձեռնարկել։ Մնաց որ, կարգ մը գիւղեր կ'օգնեն Աֆրիտիներուն։ Թերեւս այս է պատճառը, որ շրջանի բնակչութիւնը, նոյնիսկ կին ու երախայ, տեղահանուած ու ղրկուած են Փէշավէր։

Աֆրիտիները կը փորձեն ապստամբութեան մղել նոր նոր ցեղախումբեր։

Երկու խումբեր, Օրակզէին ելլելով, կը պատրաստուին յարձակելու Քոհաթի վրայ։

Անգլիացիները կը կարծեն թէ Փէշավէրի ուժերը բաւական են պաշտպանելու համար ամէն հաւանականութեան դէմ։ Փէշավէրի մէջ այժմ պատերազմական վիճակ յայտարարուած է։ Հնդկական եւ բրիտանական կանոնաւոր ուժեր, երեք զօրաբաժին, հրամանատարութեամբ զօրավար Ռոպէրթսընի, ղրկուեցան Ռավալփինտի, առ ի զգուշութիւն։

Անգլօ-հնդկական համաժողով

Անգլիական կառավարութիւնը աշխոյժ պատրաստութիւններ կը կատարէ, գումարելու համար անգլօ-հնդկական համաժողովը, որ տեղի պիտի ունենայ 20 նոյեմբերին։ Կը կարծուի թէ ներկայ պիտի ըլլան 100 պատգամաւորներ։

Պատգամաւորներուն 50ը Հնդկաստանէն, 14ը իշխաններ եւ նախարարներ, որոնց գլուխը պիտի գտնուի Փաթիալա մահարաճան։ Դեռ յայտնի չեն անգլիացի պատգամաւորները, որոնց թիւը հաւանաբար հասնի 10-12ի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Թրքական երրորդ կուսակցութիւն մըն ալ պիտի կազմուի, կ'ըսէ «Ճիւմհուրիյէթ»։ Նոյնիսկ, այս նոր կուսակցութեան համակիրները կը յայտնեն թէ Ֆէթհի պէյէն առաջ մտածած են այդ մասին, բայց մինչեւ հիմա չէին կրցած երեւան գալ։ Այս կուսակցութիւնը պիտի կոչուի Սոցիալ Հանրապետութիւն։

∴ Թուրքերը գոհ չեն Պարսկաստանի պատասխանէն, որ լեցուն է գրականութեամբ, կ'ըսեն։ Պարսիկ կառավարութիւնը կը պնդէ թէ Պարսկաստանի Քիւրտերը դէմ չեն Թուրքիոյ, թէ խռովութեան աղբիւրները պէտք է փնտռել ուրիշ երկիրներու մէջ։

∴ Անատոլուի գործակալութիւնը կը հեռագրէ թէ սխալ են այն զրոյցները, որոնց համաձայն թրքական զինուորները մտած են Պարսկաստան։ Եւ կը պատմէ թէ թրքական զինուորները կը մնան թրքական հողին մէջ, սահմանագիծին վրայ։

∴ Ներսէս Խան Ներսէսեան, Պարսկաստանի պատուակալ հիւպատոսը, ինչպէս կ'ըսէ «Փարի Միտի», երկու կնոջ հետ ինքնաշարժով անցած ատեն, Գաթինէօյի ծառուղիին վրայ (Փարիզ) դէմ առ դէմ կուգայ ուրիշ ինքնաշարժի մը ծանր բախումով մը։ Կիներէն մէկը կը վիրաւորուի լրջօրէն։ Միւսները անվնաս։

∴ Անգլիական օդանաւ մը, R—100, որ կտրեց անցաւ Ատլանտեան ովկիանոսը, Մոնրէալէն վերադարձաւ Եւրոպա։ Միասին կը բերէ հսկայ փունջ մը ծաղիկ Անգլիոյ թագաւորին, եւ մետալ մը դեղձ Կալլէսի իշխանին համար։

∴ Դժբաղդ Չինաստան։ Յորդառատ անձրեւէ մը յետոյ հեղեղը ողողեց 1000 գիւղ, որոնք կը գտնուէին Ջի-Լի քաղաքին հարաւային արեւելքը։ Խեղդուեցան 3,000 հոգի։ Եւ հազարաւոր գիւղացիներ ծառերուն վրայ մնացին անօթի։

∴ Ռուսեւեսթոնիական միջադէպ մը պատահեցաւ Նարվա գետին բերնին վրայ։ Սովետական օդանաւ մը անցաւ սահմանը, եւ Եսթոնիացի սահմանապահ զինուոր մը կրակ բացաւ վարէն։ Օդանաւը կրակով պատասխանեց եւ քիչ յետոյ դարձաւ դէպի ռուսական հորիզոնը։ Կը կարծուի թէ օդանաւը, վիրաւոր, գետին ինկած է ռուսական հողին վրայ։ Եսթոնիոյ կառավարութիւնը բողոքեց։

∴ Հացը աղեկ Փարիզի մէկ առ եւս։ Շաբաթ օրուընէ սկսեալ պիտի ծախուի քիլօն 2 ֆր. 40։

∴ Սարսափելի փոթորիկ մը ծեծեց Նափոլիի շրջակայքը։ Մեծ վնաս պատճառեց հողագործութեան։ 4 հոգի մեռան եւ 70 հոգի վիրաւորուեցան։

∴ Նուրէմպէրկի մէջ (Գերմանիա), ընտրութեանց առթիւ, տեղի ունեցաւ արիւնալից ընդհարում մը համայնավարներուն հետ։ 70 հոգի վիրաւորուեցան ծանրապէս եւ փոխադրուեցան հիւանդանոց։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց բազմաթիւ անձեր։

ՔՐԴԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Տաճկահայաստանի լեռներն ու ձորերը նորից թնդում են հրացանների, գնդացիրների եւ թնդանօթների որոտով։ Նորից հրդեհուած գիւղեր, տարագրուած բազմութիւններ եւ դիակներ, անհամար դիակներ մեր ապաբախտ գաւառներում։

Գործողութիւնների թատերաբեմի վրայ չկայ այլեւս երկրի բնիկ տէրը — Հայը։ Նրա օջախները վաղուց են աւերուած եւ թափուր բնակչութիւնից։ Եւ այս անգամ Հայի արիւնը չէ, որ ողողում է հայրենի հանդն ու արտը, սարն ու դաշտը։ Նրա փոխարէն Քիւրդն է կանգնել այժմ այդ երկրի մէջ՝ կուրծք տալու Թիւրքական հորդաներին։

Քիւրդը՝ որ երէկ անգիտակից գործիք դարձաւ այդ հորդաների ձեռքին՝ նրանց հայաջինջ քաղաքականութիւնը իրականացնելու համար։ Քիւրդը՝ որին դեռ երէկ կարելի չեղաւ հասկացնել, թէ Թուրքիան թշնամի է իր սահմանների մէջ ընկած բոլոր այլացեղ ժողովուրդների համար — լինեն նրանք քրիստոնեայ թէ մահմետական — որպէսզի նա այնքան օրհասական դեր չկատարէր մեր ազատագրական պայքարների ժամանակ...։

Զարգացանները փոխուել են հիմնովին, եւ այսօր քիւրդը իր վիճակի գիտակցութիւնն ունի այլ եւս։ Նա տեսնում է, որ Թուրքիան սլաւոնական, յունական, հայկական եւ արաբական հոծ զանգուածներից ազատուելուց յետոյ, իր ընչաքաղցութիւնն ու արիւնռուշտ բնազդները յագեցնելու համար, ճանկերն ու ժանիքները ուղղել է դէպի լազերը, ասորիները, չէրքէզները եւ մանաւանդ դէպի քիւրդերը, որոնք ներկայիս ամենաստուար եւ ամենաբեկեցիկ փոքրամասնութիւնն են կազմում Անատոլիայում։ Եւ, խրատուած ուրիշ ազգերի փորձերից, խրատուած մանաւանդ հայ ժողովրդի ողբերգական փորձից, քիւրդն այսօր կուի դաշտն է նետուել։ Կուի դաշտն է նետուել ոչ միայն իր ինչքն ու կեանքը պաշտպանելու, այլ եւ Թիւրքական իշխանութիւնը Հայաստանի եւ Քիւրդիստանի սահմաններից ի սպառ դուրս մղելու ծրագրով։

Մենք ուշի ուշով հետեւում ենք այս կուի ելեւէջներին 1925ից սկսած, երբ քրդութիւնը առաջին անգամ ազգային ազատագրական պայքարի դրօշը պարզեց Շէյխ Սաիտի ղեկավարութեամբ

Հետեւում ենք, եւ չենք կարող չհետեւել, նախ եւ առաջ այն պատճառով, որ քիւրդ Թիւրքական զոյամարտը կատարւում է, այսօր գոնէ, մեծ մասամբ հայկական հողերի վրայ։ Հողեր, որոնցից հայ ժողովուրդը չէ հրաժարուել եւ չպիտի հրաժարուի, ցորչափ նրա մէջ չէ մարած ազգային արժանապատուութեան զգացմունքը, եւ կենսունակ հայրենիքով ինքնուրոյն ազգ դառնալու իղձը։

Թո՛ղ կապիտալիստական պետութիւնները իրենց հանգիստն ու շահերն ապահովելու համար, «պարկեշտօրէն» անտես անեն մեր հողային պահանջները Թիւրքիայից՝ թո՛ղ «սոցիալիստական» խորհրդային իշխանութիւնը անպատկառօրէն շարունակէ հաւաստիացումներ տալ Մուստաֆա Քէմալին, թէ ինքը, համաձայն Մոսկուայի եւ Կարսի դաշնագրերի, Տաճկահայաստանը Թիւրքիայի անկապտելի սեփականութիւնն է համարում։ Վերջապէս, թո՛ղ մեր անողնայար պատեհապաշտները, իրենց անձնական հանգիստն ու քսակը անձեռնմխելի դարձնելու համար, բոլոր բեմերից հայ ժողովրդին համակերպութեան քարոզներ կարդան, քարոզներ, որոնք գործնականում այլ բան չեն նշանակում, բայց եթէ համակերպութիւն այն ծրագրին, որի իրականացման համար Էնվէրն ու Թալէաթը, Մուստաֆա Քէմալն ու Քեազիմ Կարաբէքիրը մէկ միլիոնից աւելի Հայ ջարդեցին...։

Հայ ժողովուրդը, որ ընդամէնը մի սերունդի կեանքի ընթացքում ականատես եղաւ, թէ քանի՛ քանի՛ գահեր խորտակուեցին, պետութիւններ քայքայուեցին եւ դաշնագրեր ոչնչացան՝ այսօրուայ քաղաքական կացութեան պատճառով չպիտի հրաժարուի իր արդար իրաւունքից։ Նա, յանձինս իր անձնազոհ եւ հայրենասէր զաւակների, արհամարհանքով անցնելով համակերպութեան վատոգի քարոզիչների մօտից, շարունակում է եւ պէտք է շարունակէ արիւնաներկ հայրենիքի ազատութեան պայքարը այն բոլոր միջոցներով, որ կ'ընձեռեն նրա ժամանակի եւ տեղի պայմանները։

Եւ որովհետեւ այս պայքարի յաջողութեան տեսակէտից բնաւ միեւնոյնը չէ, թէ վերջ ի վերջոյ ո՛ւմ ձեռքը պէտք է մնան մեր տաճկահայկական գաւառները եւ ո՛ւմ հետ պէտք է գործ ունենանք մեր դատի հաշւեյարդարը կատարելիս, դրա համար էլ հարկադրուած ենք գործօն հետաքրքրութեամբ հետեւելու այդ գաւառների մէջ եւ նրանց շուրջը մղուող քիւրդ Թիւրքական կռիւներին։

Մենք հետեւում ենք այդ կռիւներին եւ այն պատճառով, որ նրանք խանգարում են Տաճկահայաստանը Թիւրք գաղթականներով (մուհաճիր) լեցնելու ծրագիրը, որ յամառօրէն հետապնդւում է Մուստաֆա Քէմալի կառավարութեան կողմից, Լօզանի դաշնագրից ի վեր։ Արդէն Շէյխ Սաիտի ապստամբութիւնը խիստ զգալի հարուած հասցրեց այդ ծրագրին՝ մեր մի քանի գաւառներում հաստատուած Թիւրք գաղթականութիւնը քամու բերանը տալով, իսկ նրանից յետոյ, Հոյբունի առաջ բերած շարժումները փաստօրէն ի չիք դարձրին դաւն՝ Թոյլ չտալով, որ Թրակիայից, Ռումանիայից եւ Բուլղարիայից բերուած Թիւրք գաղթականութիւնը Իզմիրից արեւելք շարժուի։

Ով գիտակցում է թէ ի՛նչ ահռելի վտանգ է ներկայացնում Տաճկահայաստանը ազգագրականապէս Թիւրքացնելու այս քաղաքականութիւնը — վտանգ թէ՛ այդ հողերի վրայ ունեցած մեր իրաւունքների համար եւ թէ՛ Անդրկովկասի հայ ժողովրդի ապահովութեան համար — անշուշտ համաձայն կը լինի մեզ հետ, որ եթէ քիւրդական շարժումներն ուրիշ ոչ եւ է այլ շահեկանութիւն չունենային՝ այս մի հանգամանքը մենք պէտք է բաւական նկատէինք՝ արտակարգ ուշադրութեամբ հետեւելու նրանց ընթացքին։

Սակայն, մենք մի երրորդ տեսակէտից եւս կենսապէս շահագրգռուած ենք այդ շարժումներով։ Նրանց թատերաբեմն է հանդիսանում այն մեծ ճանապարհը, որ տանում է Թիւրքիայից դէպի պարսկական Ատրպատականը եւ ասիական Ռուսաստանի որոշ մասերը, ուր հաստատուած են Թիւրք-Թուրանական ցեղերը։ Այս ցեղերն իր հետ միացնելու եւ իր կծկտուած ազգային մարմինն ուժեղացնելու ծրագիրը Թիւրքիայի արտաքին քաղաքականութեան առանցքն են կազմում մի քանի տասնեակ տարիներից ի վեր։ Իթթիհատական Թիւրքիան, Թուրանական ցեղերի միացման ճանապարհը բանալու համար՝ մաքրեց Տաճկահայաստանը հայութիւնից, իսկ քէմալական Թիւրքիան, որ այս խնդրում քայլ առ քայլ ընթանում է Իթթիհատի հետքերով՝ Կարսի դաշնագրով իր քաղաքական հսկողութեան տակ առաւ Նախիջեւանը, որպէսզի նրա վրայով ազատ յարաբերութիւններ ունենայ Ատրպէջանի հետ։

(«Դրօշակ») (Շար.)

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՋԳԱՑԱՐԱՆՔՈՎ

Ե

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Այսօր Հայոց մէջ։

Քանի՞ տարի կ'ընէ, կարծես դեռ երէկ էր, երբ Միջերկրականը ցամաք նետեց բազմութիւն մը հայ տարագրեալներու։ Անոնց նաւը — Հայրենիքը — խորտակուած էր հեռաւոր հորիզոնին ետեւը։ Ու ծովուն հետ լացաւ, հեծկլտաց, ողբեր հիւսեց հայ գաղութը։ Նետուած էր վրաններու տակ, քաղաքին եզերը, խորտուբորտ տեղ մը, զոր Հիննոնի ձորին նմանցուցի։ Հիմա պարա՛պ է տառապանքի այդ ձորը, լռա՛ծ է հայ չարչարանքը։ Եւ Միջերկրականի պէս կը ժպտի՛ մեր գաղութը։

Հայերը շուկայ մտած են արդէն, մրցակցութեան հրապարակը։ Ինծի ցոյց տուին քանի՛ քանի՛ խանութներ, վաճառատուներ, որոնք կը պատկանէին Հայերու։ Ֆրանսացին գոհ է Հայերէն, եւ Հայը գոհ է Ֆրանսացիներէն։ Շուկային վրայ կը տեսնուին օտարներ ալ։ Հրեաներ, Յոյներ, վերջապէս ազգեր, որ հեռաւոր Արեւելքէն եկած։ Եւ շուկան կերպարանափոխուած, դարձած է արեւելեան շուկայ մը։ Ճաշարաններուն ցուցափեղկին ետին Ցըգըր'ը-Ցըգըր'ը կը դառնայ տէօնէր քէպապը, արեւի պէս օծելով ու կարմրցնելով գառնուկին միսը. պտղավաճառներու խանութին առջեւ փռուած են ձմերուկն ու սեխը, ծիրանն ու դեղձը, սալորն ու թութը, խաղողն ու տանձը, հոտէն խենթեցնելով քիթը։ Վերջապէս հայ պանդոկապետներ, հայ բժիշկներ, հայ դերձակներ։ Պոլսոյ ձեւով, հայ կօշկակարները փռեր են իրենց վաճառքը խանութներուն առջեւ։ Ինծի ըսին թէ բացուած են նաեւ փոքրիկ գործատուններ զանազան արհեստներու, աւա՜ղ, որ ժամանակ չունիմ եւ չպիտի կրնամ տեսնել։ Բայց իմացայ եւ տեսայ սրճարաններ, ուր խաղամոլներն ալ Հայերն էին,— ամօ՜թ խաղացողներուն։ Ուզեցի տեսնել հայ պատանիները որոնք, ինչպէս կը պատմէին մեզի, Ֆրանսերէն թերթեր կը ծախեն փողոցներուն մէջ, մրցելով Ֆրանսացիներուն հետ։ Ըսին թէ հիմա բոլորն ալ դպրոց կ'երթան։ Եւ սակայն, իրիկուն մը, երբ ծովէն կը դառնայինք, հանրակառք ցատկեց պատանի մը, որ թերթ կը ծախէր։

— Հա՞յ է, հարցուցի ընկերոջս։

— Ո՛չ, Հայու չի նմանիր։

— Հայ եմ, Հայ, եւ աչքերն ալ աղայ, պատասխանեց պատանին, որ լսած էր մեր խօսակցութիւնը։ Թաւ ձայն մը ունէր, ինչ որ տարօրինակ է այդ տարիքի տղոց համար։ Գլուխն ալ վեր չառաւ, սա կը համրէր ձեռքին մէջ ֆրանսական ձեւով,— սէնք է սէնք՝ տիզ։ Խօսակցութիւն մը սկսելու ժամանակ իսկ չեղաւ, թերթը յանձնեց ու ցատկեց վար՝ առանց սպասելու, որ հանրակառքը կանգ առնէ։ Անկիւնը կեցաւ, դարձաւ մեզի, թերթու ուզքին ծայրովը տեսնելու համար անգամ մը թէ ի՛նչ տեսակ Հայեր էին որ կը հետաքրքրուէին իրմով, մինչ կը պոռար.

— Էը Սոլէ՜յ...։

Կորսուա՞ծ է հայկական ձայնին դրոշմը։

Գիւղերուն մէջ, ուր ամփոփուած են Հայերը, մեր դրոշմը թերեւս աւելի երկար պահուի, կ'ըսեն։

Մարսէյլի մէջ եւս Հայերը կ'ապրին քանի մը փողոցի մէջ միայն, տեսակ մը կղզի կազմելով կամ արեւելեան գիւղ մը։ Բայց տեսնենք հայկական գիւղերը, որ դուրս կ'իյնան Մարսէյլէն։

Սէն Թ'Անթուանը դիտեցի հեռուէն։ Ամէնէն գեղեցկատեսիլ գիւղն է ան, կ'ըսեն։ Սէն Ժիւլիէնը պարտէզներու մէջ կորսուած սիրուն ու համեստ ապարանքներու փունջ մըն է։ Այցելութեան համար, ընտրեցի Սէն Լուն եւ Սէնթ Մարկրիթը, որոնք ամէնէն հայաշատ գիւղերն են։ Եթէ Սէն Ժերոմը, Լէ Կ'Օլիվը եւ ուրիշ գիւղեր տեսնելու առիթ չունեցայ, այս երկու գիւղերը կրնան գաղափար մը տալ։

ՍԷՆ ԼՈՒ

Հանրակառքը քաղաքը կը ձգէ ետեւ ու կը հեռանայ դէպի արեւելք։ Քառորդ ժամ յետոյ, կը լքենք հանրակառքը եւ կը մտնենք օձապտոյտ ճամբու մէջ, որ կը սողոսկի պարտէզներու քարաշէն, հաստ ու բարձր պատերուն արանքէն։ Ալիւրի պէս փոշի մը կը ծածկէ գետինը։ Հրակայ ծառեր շուք կը նետեն ճամբուն վրայ։ Կանանչութեան հոտն ու թռչուններու ձայնը նշան կուտան գիւղէն։ Ահա Սէն Լուն,— լեռան մը տակ, տափակ դաշտի մը վրայ, պատանի ծառեր, ցածլիկ տուներ, աղտոտ փողոցներ։

Գիւղին երիտասարդ քահանան կ'առաջնորդէ մեզ եւ տեղեկութիւններ կուտայ։ Սէն Լուի մէջ կը բնակին 300 տուն, 130ը ունի սեփական շէնք։ Եկեղեցին ոչինչ ունի յատկանշական,— աղքատ սրահ մը, ուր կը տեսնուին գրասեղաններ, որովհետեւ կը գործածուի նաեւ իբրեւ դպրոց։ Գիւղն ունի 192 աշակերտ, իւրաքանչիւրը կը վճարէ 10 ֆր. ամսական։ Տասնեակ մը ձրի։ Ամսական 1500 ֆր պիւտճէ մը։ Դպրոց եկեղեցին ունի 5 պաշտօնեայ,— քահանայ մը, տնտեսուհի մը, 2 տիկին եւ 1 պարոն։ Հոգաբարձութենէն զատ, որ կը բաղկանայ 9 հոգիէ (2ը հրաժարած), կը գործէ նաեւ Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւն մը (140 անդամ)։

— Բուհէջի ունի՞ք գիւղին մէջ, կը հարցնեմ քահանային։

Այդ անպիտան բոյսէն չկայ առ այժմ։ Գիւղին մէջ կան 6 բողոքական, 4-5 կաթոլիկ, մնացածները լուսաւորչական։ Քահանան կ'ապահովցնէ զիս որ բոլորն ալ հաշտ են։ Լաւ որ կրօնքը չի բաժներ զիրենք։ Կը հետաքրքրուիմ այս մանրամասնութիւններով պարզապէս ազգային տեսակէտէ մղուած։ Այսուհետեւ ոճիր է թողուլ որ կրօնքի համար տկարանայ այս ուժաթափ ազգը։ Մեզի համար գոյութիւն չունին լուսաւորչական, կաթոլիկ, բողոքական բաժանումներ, եւ եթէ այդ ծիծաղելի բաժանումները տակաւին պիտի դալաճանեն ազգային մեր շէնքին, լաւ է որ փճացուին։

Գիւղը երկու գլխաւոր փողոցներ ունի։ Սակայն տուները շինուած չեն չափով եւ գիծով։ Բոլորը իրարու վրայ են ինկած։ Առողջապահական բաներու մասին չեն մտածած։ Այնպէս որ վաղը շատ պիտի քանդեն տուներուն աւերակը։ Քարը քարին վրայ դնելը չի նշանակեր տուն շինել, պէտք է խորհիլ արտաքնոցին մասին, կանանչութեան մասին։ Մէկուն տունը կը միանայ միւսին տունին։ Եթէ ծախու հանուին, պիտի առնեն շատ մը տուներ։

Հիմա ամէն տեղ Հայը ինքն է, որ իր ձեռքով կը շինէ տունը։ Ստիպուած է այդպէս ընել, կ'ըսեն։ Սակայն յաճախ կը կատարուին այնպիսի զանցառութիւններ, որոնք ճարտարապետական հետեւանք կ'ունենան ապագային։ Գիւղացիներ կը ճանչնամ, որոնք 5,000 ֆրանքով ճամբայ ելած են տուն շինելու։ Եւ շինած են տունը, ի գին անօրինակ զոհողութիւններու, որոնք իրենց ազդեցութիւնը կը ձգեն շէնքին վրայ։ Այսպէս ալ կ'ըլլայ, այնպէս ալ կ'ըլլայ։ Բայց եւ միշտ պէտք է գիտնալ, որ բնակարաններու վիճակը ուժեղ ազդեցութիւն մը կը գործէ մարդկային նկարագիրներուն վրայ։ Միտք չունիմ գիտական յօդուած մը գրելու, սակայն կը կրկնեմ, որ Հայուն յոգնած հոգին, քայքայուած միտքը, եթէ ոչ մարմինը, կը տուժէ բնակարաններու ձեւէն։ Ուստի, սիրելի հայրենակիցներ, քիչ մը ուշադրութի՛ւն։ Թերեւս ծիծաղիք այս «անհասկնալի» դիտողութեանս վրայ. թերեւս անարժէք նկատէք այս կարեւոր խորհուրդը, որովհետեւ հետեւանքը շօշափելի չէ ձեզի համար։ Սակայն, ճիշդ ինչպէս անձրեւը գաղտնի կը քակէ լեռները, գէշ բնակարանները եւս,— չեմ ըսեր կ'աւրեն ֆիզիքական առողջութիւնը,— նոյնքան գաղտնի եւ յամրաբար կը խանգարեն հոգիի՛ն խաղաղութիւնը. Ուստի տուն շինելէ առաջ, քիչ մը խորհուրդ հարցուցէք հասկցողին։

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Կ'իջնենք Հարաւ։ Հաստ պարիսպներով եզերուած ճամբան, որուն վրայ ծառերն իրենց թեւը կ'երկարեն, հիմա մեզ կը տանի Սէնթ Մարկրիթ։ Տեղ տեղ տանձի ճիւղերը մեզ կը փորձեն, բայց մենք միշտ խելօք՝ բարեւ կուտանք տանձերուն ու կ'անցնինք։

Սէնթ Մարկրիթը կը գտնուի նման հաստ պարիսպներով եզերուած պարտէզի մը մէջ։ Եւ դեռ ուրիշ պարտէզներ ալ, բոլորն ալ պարսպապատ։ Գիւղին տակը հանդիպեցանք խումբ մը տղոց 8-10 տարեկան, որոնք պատին վրայ բարձրացած՝ հետաքրքրութեամբ կը դիտէին ներսը։ Ոմանք հայերէն կը խօսէին։

Կանգ կ'առնենք ու խօսքի կը բռնուինք։ Շուն մը հալածելով՝ քշեր են պարտէզը, եւ հիմա կը նային որ ո՞ւր պիտի փախչի։

Հինգշաբթի է, եւ դպրոցը փակ։ Ու տղաքը այսպէս կը թափառին ճամբաներուն վրայ։ Խօսակցութեան ընթացքին, գիրուկ ու կարճլիկ տղայ մը բաժնուեցաւ մեզմէ եւ ցատկեց կառքի մը պոչին վրայ։

— Պարո՛ն, ան միշտ այդպէս կ'ընէ, կառքերուն ետեւէն կը վազէ։ Անցեալ օր ալ ինքնաշ[…] տակ մնաց։

Կառապանին սպառն[…] վախնալով, վերադարձաւ […]ռակը։

— Օթօն վրայէս անցն[…] չեղայ նորէն։

— Օր մըն ալ տակը կ'իյն[…] ու կը մեռնիս, կ'ըսեմ։

— Ո՛չ, պարո՛ն։

Բարակ ու հասակաւոր […] մը, խելացի աչքերով ու հե[…]նով, մեզի կը պատմէ թէ […] անտառակ է այդ գիւղին […] յաճախ քալելով մինչեւ […]սէյլ կ'երթայ, կամ դէպի […] լողալու համար։

— Հայերէն կարդալ գի[…] տղաք։

— Ես գիտեմ, կաթոլ[…] գիտեր, կը պոռայ գիրուկը։

— Ո՞վ է կաթոլիկը […] չէ՞ն

— Ո՛չ, Հայ չէ, կաթոլ[…]

— Լռէ՛, յիմար, […] Հայ էք, կաթոլիկն ալ, […]կանն ալ Հայեր են։ Գիտե՞ս […] է Հայը։

— Ես գիտեմ, պոռայ […] մը, որ մինչեւ այդ պահուն […] սպասէր պարիսպին վրայ […] ցատկեց, ուղիղ կեցաւ […] եւ, իր դասը կարդալու […] պիտի պատասխանէր՝ երբ […] ընդմիջեց։

— Պարո՛ն, այս տղան […]տան մօրմէն դրամ կը […] եւ Մարսէյլ կը փախի։ Անցեա[լ …] ալ գիշերը տուն չեկաւ։ […] պառկեցաւ, մօրմէն վախ[…]

Շուարեցաւ ու կարմ[…] տղեկը, որ պիտի բացատրէ[ր …] Հայը ի՞նչ է։

Քիչ մըն ալ խօսեցան[…] մը տուինք ու գիւղ մտանք[…] առինք եկեղեցին առջեւ։ […] մանկամարդ կիներ հա[…]տարութեամբ մը բացին […] Համեստ սրահ մը, ց[…]ներով լեցուած, կիրակի օրը […]ղեցի։ Կիները կ'ըսեն թէ […] պիւտճէն չի բաւեր ծախսեր[…] Քահանան Սէն Ժերոմէն կու[…] կիրակի օրերը միայն։

Ի՞նչ լաւ առիթ։ Դպրոցը […] աշակերտները պատրաստ […] է, որ կը պակսի։ Բարեգործ[…] պնակալէզները կրնա՛ն […] իրենց գործը չէ հետաքր[…] գիւղերուն այս ցաւերով։ […] հետեւելով տրուած օրինակ[…] Փարիզի թաղերուն մէջ հայ[…]նի դասեր կուտան հիմա […] չօգնեն գիւղերու մանկա[…]տէզներուն։ Դեռ առիթ կ'ուն[…] խօսելու գիւղերու այդ […] պարտէզներուն մասին։

Սէնթ Մարկրիթի տուներ[…] փողոցներն ալ նման են Սէն […] տուներուն ու փողոցներուն […] կը կրկնեմ նոյն դիտողութի[…]

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲԱՂՁԱՆՔ

Ըլլալ նըւագ համատարած ու թրթռուն —
Սէր մ'անհուն,
Ու թափանցել ամէն ինչի մէջ սիրով...

Ու մեղմօրէն մտերմանալ
Շըջապատող հոգիներուն՝
Որպէս բացուող լուսաբացի պայծառութիւն
Սրտերու մէջ լուսածագանգ
Ու գերագոյն համադրութիւն մ'բաշխել անհուն...

Ըլլալ նըւագ համատարած ու թրթռուն —
փոքրիկ հեծծիւն, վարդագունակ թարմութիւն,
Գրկող համբո՛յր, փետրատուող վարդ մը՝ տըրտում
Երջանկութեան թեւին վրայ հըրկիզուող
Լուսնաթիթեռ ըլլալ սիրով անձնազոհ...։

Ու վերածնիլ, ըլլալ երա՛զ ցանկալի
Ալի՛, ալի՛,
Ու խորհուրդով լուսազարդիչ
Մեռնող ժամերն...

Ըլլալ նըւագ համատարած ու թրթռուն...։

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

…ՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

…ՏՐՈՆ ԱՌԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՏԵՍԻ

Փարիզեան թերթ մը բացած հետեւեալ հարցարանը.

— չէ՞ք կարծեր, որ Թատերական արուեստը տուժէ, երբ… ները, խօսուն շարժանկարը, …յնագրութիւնը մեկուսացնե… արուեստագէտը ճաապրակ …եակի մը մէջ, խզում մը կը …ատահի ժողովուրդին եւ ար…եստագէտին միջեւ:

…Արդարեւ, գիտութեան նորա…ն հրաշքները զանազան գիւ…ութիւններ կուտան գերասաններ… …որհիւ անթելին, ձայնագիրին …մ խօսուն շարժանկարին, դե…ասնը կրնայ միս մինակ հեռա…ր սենեակի մը մէջ, ի՞նչ հարկ …նգիտանալ: Ու երբ դերասանը …ւարտէ իր խաղը, գործիքը …այ այդ խաղը փոխադրել …րէն կողմ: Այս ձեւով ժողովուր… …ւ մէկ ազդեցութիւն կրնայ …ծել արուեստագէտին վրայ, …մինչեւ հիմա զարգացած է …ովուրդին կամ ընտրեալներու …ազատութեամբ:

…հետաքրքրական են հարցա…կին պատասխանները:

…Բոլորն ալ կը թուին տաղան…ութիւններու․ք կը վերաբերին …ուեստի արտայայտութեան այս …ձեւին: Շաուր Կուզէնը․ չուե… …ինք այսպէս պիտի աշխատի …ուած արուեստագէտը, ու եթէ …որմարինքը կ'ըսեն։ Ուրիշներ …ան թէ ժողովուրդը եւս զէշ …ոդ մըն է յաճախ, եւ եթէ …ծեր լաւ ազդեցութիւն մը կը …ծէ, երբեմն ալ «կը վերպեցնէ» …արուեստագէտը: Եւ յետոյ, կ'ը… …աղանդաւոր գերուսայզը. …կը հետեւի արուեստագէտին, …անցնայ ժողովուրդին ճաշա… …արուեստին պահանջները, ան… որ կրնայ սրբագրել գերա… …ին զէշ արտայայտութիւն…

ՃԱՇԱԿԻ ՑԱԳՆԱՊ

…Քլօտ Ֆարեր գեկոյց մը տուաւ …նացի Գրողներու Միութեան …Համագումարին մէջ. ճա… …մասին:

…Լրագրավաճառները, ըսաւ, …նապ չունին: Վաճառ զի ժողո…ը կը խորդայ տանց ընտ… …թեան: Ասիկա կը նշանակէ թէ …ութիւն ունի ճաշակի տագ… …մը: Արդարեւ ժողովուրդը …նաեր ազնիւ գրականութիւ… …արուեստագէտի գործերը: Կը …այ ինչ որ կը հրամցուի, կամ …որ կը գտնէ, եւ կամ ինչ որ …ամը կը ներկայացնէ:

…ՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ԽԵՆԹՈՒԹԻՒՆ

…Ֆրանսացի քրոնիկագիր մը կը պատմէ, — քիչ մը զուարճութիւն, քիչ մը ճշմարտութիւն,— թէ Փարիզի յիմարանոցները սկսած են վախնալ… գերիրապաշտ գրական հոսանքի ներկայացուցիչներէն: Արդարեւ, կ'ըսեն անոնք, Արականի Ոցին գիտութիւնը կամ Անտրէ Պրըթոնի նաձա վէպը կը հաստատեն այդ վախերը:

Սէնթ Ան յիմարանոցին բժիշկներէն մէկը, կարգալէ յետոյ Նաճան, կը մտածէ իր բժիշկին եւ ցոյց կուտայ հետեւեալ հատուածը

— «Եթէ ես խենթ ըլլայի եւ յիմարանոց մտնէի, պիտի օգտուէի տագնապիս ճանդարտ մէկ վայրկեանէն՝ սպաննելու համար գլխաւոր յիմարաբոյժը: Այս ձեւով զիս պիտի նետէին գերագրգիռներու խուցը: կամ թերեւս օձիքս լքէին»:

Խենթը կարդացնելէ ետքը այս տողերը, ձեռքերն իրարու շփեց եւ սկսաւ խնդալ բարձրաձայն, տարօրինակ մտնելով յիմարաբոյժը: Սէն-Լազարի յիմարանոցին բժիշկն ալ կը պնդէ թէ մտաւոր թշնամութիւն մը գոյութիւն ունի յիմարաբոյժներուն դէմ: Բըժըշկահոգեբանական ընկերութիւնը եւս կը պնդէ թէ գերիրապաշտները գայթակղութիւններ յարուցանելու սիրահար, խենթերը աղատագրելու փափաքով երբեմն յարձակումներ կը գործեն յիմարաբոյժներուն վրայ:

ՌՈՒՍԻԱ

ՈՒ՞ՐԻ ՊԱՌԿԻՆ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

«Կոմսոմոլսկայա Պրավդա» (23 յուլիս) կը գրէ.

— «Քաղաքական մեծ կարեւորութիւն ունի բնակարան հայթայթել մեր երիտասարդ սերունդին, որ Մոսկուա կուգայ ուսանելու: Ուսանողական հին պանդոկները չեն բաւեր, պէտք է նորերը շինել: Կառավարութիւնը որոշած էր տուներ շինել 11,175 ուսանողի համար: 15 Սեպտեմբերին այդ ուսանողները կուգան կը հասնին: Պատրա՞ստ են տուները:

Ցուն մը, որ պիտի պատսպարէր 2500 ուսանող, քառորդ մասը միայն շինուած է: Շինութիւնները դադրած են նիւթի պակասութեան պատճառաւ: Կացութիւնը նոյնն է միւս շէնքերուն մէջ: Եւս բանուորները կը մեկնին, ոչ հոգաբարձու կայ, ոչ հըսկողութիւն: Խառնիճաղանճ»:

Եւ նոյն թերթը կը գուշակէ, որ վաղը ուսանողները պիտի հասնին Մոսկուա եւ անպատսպար փողոցը պիտի մնան:

ԿԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵՆ

Բոլշեւիկ թերթերը չեն ծածկեր թէ շարունակ գնդակահարութիւններ կը կատարուին Ռուսիոյ մէջ, եւ առանց պատճառի, առանց հարցաքննութեան,— այս է զարմանալին: «Զա ինտուստրիալիզացիա» թերթը կը գրէ (21 յուլիս).

— «Երկու ճարտարագէտներ, Մոյսէյէ եւ Ադով, որոնք կ'աշխատէին Պաղտա Ալոլի շրջանին մէջ, յանկարծ ձերբակալուեցան, միայն մէկ ժամ քննութիւն մը կատարուեցաւ եւ ճարտարագէտները դատապարտուեցան գնդակահարութեան, թէեւ ոչ մէկ իրական փաստ գոյութիւն ունէր: Ամբաստանութիւնը հիմնուած էր գործատիրոջ վկայութեան վրայ.

«Ընդհակառակն, բոլոր պաշտօնակիցները վկայութիւն տուած էին մահապարտներուն ինպաստ»:

Եւ բոլշեւիկ թերթը չ'ո՞ր կը զայրանայ յեղափոխական դատարաններու «թեթեւամիտ ոճրագործութեան» դէմ:

ՎԱՆՔԸ ԹԻԱՐԱՆ

Սոլովկեան կղզիներուն վրայ (Սառուցեալ ովկիանոսին մէջ) առենօք գոյութիւն ունէր վանք մը, որուն բնակիչները, աբեղաներ, կը զբաղէին ձուկ որսալով, փայտ սղոցելով եւ Աստուծոյ աղօթելով:

Բոլշեւիկները վտարեցին աբեղաները եւ վանքը վերածեցին թիարանի, այնտեղ ղրկելով քաղաքական յանցաւորները: Այս դժբախտները եւս ընտիպուած են կատարելու նոյն գործերը,— ձուկ կ'որսան, փայտ կը սղոցեն եւ կ'աղօթեն իրենց ազատութեան համար:

Ժամանակ մը այս բանտարկեալներուն թիւը հասաւ 30,000ի: Հարկ եղաւ ընդլայնել այս բազմութիւնը: Ան առեն ձկնորսութիւնը պարտադիր դարձաւ, նոյնիսկ տարապարհակ աշխատանք մը, ինչպէս փայտահատութիւնը: Այս ձեւով ճարտարուեստացուած ընթացքին նաեւ թիարանը, ձեր գործնապաշտ բոլշեւիկները: Այսօր Սոլովկեան կղզիներուն մէջ գոյութիւն ունի սղոցարան, խաղախորդարան, ճարպի հալոց, կեցանոցի հանքահոր, առաջնորդարան, եւայլն: Այնտեղ կ'աշխատին բանտարկեալները գերիի պէս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԵՂԵՂԻ ՄԱՍԻՆ

Մանաւոր մարմին մը քննութեան ձեռնարկած է, ճշդելու համար յուլիս 22ի հեղեղին վնասները, որոնք, նախապէս մեր ցոյց տուած վայրերէն զատ, կը տարածուին նաեւ Հաջիխալիլի շրջանին վրայ:

Այս շրջանին մէջ վնասուած են 5 գիւղեր, մեռած են 19 հոգի, վիրաւորուած են 5 հոգի: Ամէնէն շատ վնասուած է Զորանգարաքմազ գիւղը, ուր մեռած են 10 հոգի, քանդուած են 60 տուներ: Զորանպարաքմազ եւ Բրդի թամբ գիւղերուն ցանքը, արօտավայրերը փճացած են ամբողջովին, հողը մերկացած ու սեւցած է: Դարջարիս, Զամշլի ու քէշիշքէնդ գիւղերուն ցանքերը փճացած են կիսովին: Մուղուխլի, Սանդիաս գիւղերուն ցանքերը վնասուած են մասամբ միայն: Զորանգարաքմազ եւ Բրդի թամբ գիւղերը խնդրեցին կառավարութենէն, որպէս զի նոր արօտավայր ցոյց տայ իրենց անասուններուն:

Նկատելով որ հեղեղը քանդած ու աւերակ դարձուցած է Զորանգարաքմազ գիւղը, եւ գիւղին տեղն ալ վտանգ կը ներշնչէ հետագայ հեղեղումներու պարագային, կը խորհին գիւղը փոխադրել ուրիշ վայր մը: Մինչեւ գիւղին վերաշինութիւնը, բնակիչները տեղաւորուած են Բ. թամբ եւ Զամշլի գիւղերուն մէջ:

Հեղեղէն անմիջապէս ետքը, Հաջիխալիլ ուղարկուեցաւ 2500 քիլօ հաց, նոյնպէս օգնութեան յանձնախումբին որամ պարգեւ թեան տակ դրուած է շրջանի քաղաքներուն աղանակոսը, եւ բաւական քանակութեամբ շաքար, ուտելիք, զգեստ ու կօշիկ բաժնուեցաւ աղէտեալներուն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի պետական թատրոնին մէջ գումարուեցաւ ժողով մը, որուն կը մասնակցէին հայաստանի թատերգակներն ու թատերագիրները:

Գիւղխորհրդային ներածութիւն մը ըրաւ որուն հարցին շուրջ, յետոյ սկսաւ վիճաբանութիւնը թէ ինչու ինքնագործ թատերգութիւնը ոչ լաւ կերպով ցած է Հայոց մէջ: Ցոյց տրուեցաւ այն տարբերական գծաւորութիւնները, որոնք արգելք կ'ըլլային հայ թատերգութեան զարգացման:

Պետական թատրոնի վարչութիւնը ներկայացուց ծրագիր մը, խրախուսելու համար թատերգութեան մշակումը:

Թատերագիրները պիտի ընտրեն նիւթեր, զորս պիտի ներկայացնեն մասնաւոր յանձնախումբի մը: Համաձայնութիւն յոյանալէն ետքը, գրողները պիտի մշակեն այդ նիւթերը նիւթական ամէն օժանդակութիւն ստանալով պետական թատրոնէն:

Եւ իբրեւ առաջին փորձ, պետական թատրոնի վարչութիւնը գրողներուն ներկայացուց քանի մը նիւթեր, որոնք անմիջապէս կը բերեն մտած,— գիւղատնտեսական շարժումը, անտեսական շինարարութիւնը, նոր մասնագէտներու պատրաստութիւնը, երիտասարդ ուժեր հրապարակ բերելու փորձերը, նոր կեանքի եւ բարոյականի պայքարը:

Այս խորհրդակցութիւնը յարմար տեսաւ նաեւ ռուս եւ օտար ազգերէ թարգմանել յեղափոխական գործեր, հայացնելով եւ հայ միջավայրին պատշաճեցնելով զանոնք

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԻՒԼԼԷՐԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Գերման ելմտական մասնագէտ Միւլլէր Թուրքիոյ տնտեսական հաշուեկշռի բացին պատճառները քննելէ յետոյ, ելմտացոյցին քննութեան կ'անցնի եւ կ'ըսէ.

«Դժուար է ճշգրիտ թիւեր գտնել պետական ելմտացոյցի եւ պետութեան իրական հասոյթներու եւ ծախքերու մասին: Այսպէս հասոյթի համար ներկայացուած թիւերուն եւ նախատեսուած գումարներուն միջեւ տարբերութիւններ կան: Օրինակ, ընդհ. հասոյթին հարիւրին 25ը կազմող մաքսերու եւ սպառման տուրքի հասոյթը ամբողջովին չի համապատասխաներ վերջին երեք տարուան ելմտացոյցներու նախատեսութեանց:

Աւելի զատ, ելմտական գործավարութեան անունով հրատարակուած թիւերուն եւ ուղղակի ինծի տրուած թիւերուն միջեւ տարբերութիւններ կան: Օրինակ, ինծի հաղորդուած թիւերու համաձայն, 1928-29ի շրջանին, շաքարի եւ քարիւղի իրական հասոյթը 19,261,000 ոսկի է: Մինչդեռ միւս կողմէ այս հասոյթը 19,571,000 ցոյց տրուած է:

Բայց եւ այնպէս, միւս մենաշնորհներու հասոյթներու մասին տրուած թիւերը եւ հրատարակուած տեղեկութիւնները իրարու կը համապատասխանեն:

1920-25 տարիներուն, ելմտացոյցներուն ոչ մէկը հաւասարակշռուած է: 1 յունիս 1926ին չվճարուած յանձնառութեանց գումարը 45 - 60 միլիոն թրքական ոսկիի կը հասնէր:

1921 - 926 տարիներուն ելմտացոյցի բացերէն գոյացած այս պարտքերուն,— զրամատուններուն, յանձնառուներուն եւ թրքահպատակներուն հանդէպ եղած տուրքերը,— իրական գումարը դեռ ճշդուած չէ:

1926-28 տարիներուն, ելմտացոյցներուն մէջ 46 միլիոն ոսկի յատկացուած է այս պարտքերուն վճարման:

1926էն սկսեալ, պետական ելմտացոյցը հաւասարակշռուած է:

Միւլլէրի տեղեկագրին եզրակացութիւններն են —

1 Թուրքիոյ մէջ պետական դրամատուն չի կրնար կազմուիլ:

2 Թուրքիոյ մէջ գործարան չի կրնար բացուիլ եւ ճարտարարուեստը չի կրնար զարգանալ:

3. Երկաթուղիներու շինութեան համար ուրիշ ուղղութիւն մը բռնելու է:

Երկար պայմանաժամով փոխառութիւն մը կնքելու է:

ԷՍԱՅԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ԵՐԿՍԵՌ ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ շաբաթ գիշեր, Գլորիա ճաշարանին մէջ տեղի ունեցաւ անդրանիկ ժողովը Էսայեան Նախկին սաներու եւ սանուհիներու եւ այսպէս հիմը դրուեցաւ Էսայեան Վարժարանի Նախկին Երկսեռ Սաներու Միութեան:

Միութիւնը իր առաջին գործունէութիւնը պիտի սկսի աշնան տօնելով սիրուած ու յարգուած 46 տարուան վաստակաւոր ուսուցիչ Տիար Միհրան Պարթեւեանի յոբելեանը մեծ պատրաստութեամբ:

Իրեն նպատակ ընտրեց ընկերական հաւաքոյթներ սարքել տարին մէկ երկու անգամ, վառ պահելու համար անոնց սրտին մէջ, ընկերասիրութեան մաքուր հոգին, եւ եղբայրասիրութեան տաքուկ մթնոլորտ մը ստեղծել, որուն այնքան պէտք ունի Ֆրանսայի հայ երիտասարդ սերունդը, նոյնպէս յոբելեաններ կազմակերպել, դասախօսութիւններ եւ վիճաբանական ժողովներ տալ եւն.:

Ժողովը միաձայնութեամբ ընտրեց առժ. դիւան մը հետեւեալներէն. Նախագահ՝ Գ. Վ. Ալթունեան, քարտուղար՝ Թ. Ճիզմէճեան եւ գանձապետ Ս. Գալէնտէրեան, որոնք պիտի կազմակերպեն յաջորդ ընդհ. ժողովը, որ տեղի պիտի ունենայ 7 սեպտ. կիրակի առաւօտ ժամը 10ին:

Ժողովը վերջացաւ ուշ ատեն, շատ մեծ խանդավառութեան մէջ, խոստանալով ամէն մէկը իրենց ձեռքէն եկած աջակցութիւնը բերել, սոյն արժանավայել գործին յաջողութեան համար:

Էսայեանցի աշակերտ մը

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Մարսէյլէն ընկ. Հայկ Սեքէնկիւլեան կը խնդրէ մեզմէ յայտնել թէ «Ժողովրդային պլօքի» ընտրելիներու ցանկին մէջ՝ իր թեկնածու իր անունը դրուած է առանց իր համաձայնութեան:

Նոյնպէս, Պ. Գ. Շահլամեան կը յայտնէ թէ առողջական պատճառներով որոշած է թեկնածութիւնը չդնել յառաջիկայ ընտրութիւններուն մէջ:

«Ցօռայց»

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

…Խալիլի Մուշ գալու պատճա… …հետեւեալն էր.— Պլըլըրցի … …աղայ մը Պլըլըրցիներուց … …ուած էր իրբեւ լրտես խար… …ոց վրայ, որպէսզի գային եւ … մէկ կասորէին: Ցզան կը … Խալիլի մեծ 31 տարե… …ողին եւ կը սպաննէ Սուսմ (չախմախը) հրացանով ու …րագունայ: Խալիլը եկած …աւվարութիւնից զօրք պա… …ելու, որ երթար Պլըլըրցի … վրայ: Կառավարութիւնը ի… …պահանջներուն բաւարարու… …տուաւ: Խալիլը կ'ըսէ՝ «Եսի …ամ աշիրեթս պատրաստեմ, … վերջ թող զօրքը գայ»:

…Ես շուրս գիւղերու մէջ մաս… …մարդիկ Խալիլի վրայ լրտես …էի, թէ ինչ ճամբով պիտի վերադառնայ նա, որ ինձ լուր հասցնեն: Նա առաջուց Հայերու ճանապարհով կ'երթար: Ես կը գտնուէի Մղրէն՝ վանքից երեք քառորդ ժամ հեռու, Գէորգը կը գտնուէր Առաքելոց վանք:

Ժամը 2ին Գէորգը լուր բերաւ ինծի, թէ լրտեսները ըսեր են, որ Խալիլը գացեր է Մարնիկու ճանապարհով:

— Մուշէն որ գուրս է եկեր՝ Մարնիկ է գացեր, չէ՞ նէ Ալուբինճ էս գիշերը ո՞ւր պիտի մնայ, — հարցի ես:

— Լրտեսները չգիտցան, թէ ուր պիտի մնայ էս գիշերը.— ըսաւ Գէորգը:

Մենք հոգ հետանգայած երկու ընկեր ունէինք: Ես բոլ համբարձումին, Ցարութիւնին, Գէորգին եւ Մաքարին.

— Ցկ՞րէ, տղա՛ք կը ցաւայ, ես արդ չեմ կրնար շարժիլ գիշերը քալեմ (մեր գնալու տեղը հինգ ժամուան ճանապարհ էր եւ շատ վատ ճանապարհ). վաղը գիշերն ալ քալեմ, կը մեռնիմ, հոգիս չի մնար վրաս: Եկէ՛ք, դուք գացէ՛ք:

— Ի՞նչ որ ալ լինի,— ըսին, — անկարելի է, պիտի գաս:

Համբարձումը թողուցինք հիւանդներու քով, որ Սասուն փոխադրէ նրանց: Միացածները վերցուցի ու գացինք:

Հասանք Ներքին-Մարնիկ, ուր երկու տուն Հայ կը գտնուէին: Գիւղը եզանոցից կէս ժամ հեռու էր: Գոմոնի հարցուցի հաւատարիմ աղայի մը թէ՝ «Խալիլը գի՞ւղն է»: Ըսաւ՝ «Հա»: «Քանի ընկեր ունի քովը»: «Վեց»: «Ի՞նչ կ'ընէ գիւղը»: «Քէչ կը հաւաքէ»: «Վաղը կ'երթա՞յ»: «Ըսպէս կ'երեւի, որ պիտի երթայ»:

Երկու աղայ գցեցինք մեր առաջ, բարձրացանք խոշորալայ սարը, որը կ'ընկնի Մարնիկայ գիւղը: Քիւրտերու գիւղերը ուելի մօտ կ'ընկնին մեզի, քան Մարնիկը: Հասանք որոշ տեղ մը: Լուսը բացուեցաւ: Բոլորս քրտնած ջուր կտրած էինք:

Մեզ բերող աղաքը յետ դարձուցի, որովհետեւ Խալիլը եզանց մէկը շատ լաւ կը ճանչնար: Կանչեցի հաւաքեցի բոլոր տղերքը եւ շուրջ մը խրատներ եւ պատուէրներ տուի:

«Ուրախ կարելի է,— ըսի,— պէտք է աշխատիլ ողջ բռնել, որպէսզի կարենանք հարցաքննել թէ իրեն եղած հայ լրտեսները որո՞նք են եղեր մինչեւ հիմա: Մակա՛ր եւ դուն երկու-երեք ընկեր ձիուն պիտի զարնէք: Ցարութիւն, Գէորգ երկու ընկերով իրեն պիտի զարնէք: Դուք պիտի մնաք այնքան, ինչ հաւիտը իրարմէ 40 քայլ հեռու: Ես հոս կը մնամ երկու ընկերով: Ես կը կռուիմ, որ մինչեւ իրեն գալը երկու լրտես ղրկէ՝ ձանապարհը լրտեսելու: Մինչեւ լըրտեսի ինձ հասնիլը՝ արդէն Խալիլը եկած կ'ըլլայ ձեր մէջը: Դուք կը զարնէք նրան, ես ալ թէ կըրցայ կը զարնեմ եզ առաջ գացողներուն: Երբ Խալիլը եկաւ առաջի մարդուց անցաւ, ընկեր երկրորդի յետեւը՝ այն ժամանակ պէտք է խփել չորս կողմից: Երկու մարդ ալ դրէք ճանապարհի ներքին կողմը: Առանց ձայնի, առանց ձունի հոն կը մնաք մինչեւ նրա գալը: Ձեր գլուխը քարերու միջից չհանէք, ուրիշ մարդ կրնայ ձեզ տեսնել»:

Ժամը երեք ու կէսն էր, երկու Հայու առաջնորդութեամբ 15 ատնակ բարձան Խալիլի քէօշքը կը տանէին Հայերից հաւաքուած էր, բուլղուր եւն: Մեզնից միայն 10 քայլ հեռաւորութեան վրայ անցան, բայց ելի չտեսան մեզ: Երբ Խալիլը գիւղէն ձանապարհ պիտի ընկնի եղեր, ձին կը սկսի փէքոր ընել, մի ագաւ ալ կը սկսի կռկռալ: Խալիլը կ'ըսէ իր խուլամներուն. «Էսօր մեր առաջ փորձանք կայ. ձին փէքոր կ'ընէ, ագաւն ալ կը կռկռայ»: Խուլամները կ'ըսեն «Աղա՛, ո՞վ պիտի ըլլայ առաջդ, երթանք»: Խալիլը կ'ըսէ Հայերուն, ի միջի այլոց մեզ սարը առաջնորդողներուն. «Վերցրէ՛ք ձեր զէնքերը եւ ճամբու գրէք մինչեւ էս սարերը»: Եօթը հայ աղայք ալ կը գինուին, առաջքը կ'ընկնին:

Մէյ մըն ալ տեսանք՝ հեռուէն ձիու գլուխը երեւաց: Ցզերքը որ հովիտի մէջ էին, չէին տեսներ, բայց ես լաւ կը տեսնէի:

Երբ հովիտին կը մօտենան՝ մեզ առաջնորդող հայ տղան գիւմամբ կ'ըսէ՝ «Չարուխիս թելերը կապեմ», եւ յետ կը մնայ:

(Շար.)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Հրայր խումբին կողմէ: Այսօր կիրակի մինչեւ իրիկուն Hôtel Beauséjourի պարտէզին մէջ, կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը:

Շոգեկառք առնել կառ. տըւ Նորէն 10.23, 11.51, 1.41 եւ 1.51:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կազմակերպուած Շավիլի Երիտասարդաց երկսեռ միութեան կողմէ: Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն մինչեւ իրիկուն: Կէսօրէ վերջ տեղի կ'ունենան վազքեր, մեծերու եւ փոքրերու զուարճալի խաղեր (մրցանակաւոր), նուագ, խմբերգ արտասանութիւն, զուարճախօսութիւն եւայլն:

Ձոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Հաղորդկց. միջոցներ.— Port St. Cloudէն առնել հանրակառք Թիւ 1 եւ իջնել du pain sans vin, Gare Montparnasseէն (Փարիզ) առնել Dir. Versailles, իջնել Chaville R. G.

Առաջնորդներ կ'սպասեն ժամը 11էն մինչեւ 4:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Սերաստիոյ Գօչհիսարի հայրենակցական միութեան կողմէ այսօր առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն Սէն-Քլուի անտառին մէջ: Երգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ: Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Հաղորդակց. միջոցներ.— Հանրակառք 2 եւ 18, իջնել վերջաւորութիւն, շոգեկառք եւ շոգենաւ իջնել Սէն Քլու. Փավիյոն Պլէօի առջեւ: Առաջնորդներ պիտի սպասեն մինչև ժամը 3:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱՍԷՐ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի հայ տրամաթիք թատերախումբը իր Էրդ. Թատերաշրջանի (1930 — 1931) բացումը կը կատարէ հանդիսաւոր կերպով Théâtre Albert Ierի մէջ 5 Հոկտեմբեր կիրակի օր (ցերեկոյթ եւ երեկոյթ): կը ներկայացնէ առաջին անգամ Փարիզի մէջ —Մօռիս Մէթէրլինկի MONNA-VANNA (Մօննա Վաննա) պատմական գլուխ գործոցը 3 արար, արտօնութեամբ հեղինակներու ընկերութեան եւ Comédie Françaiseի տնօրէնութեան, թարգմանութիւն Յ. Նշանեանի, Մօննա Վաննայի դերը պիտի կատարէ Տիկին Սիրուհի Նշանեան որուն ի պատիւ պիտի տրուի այդ ներկայացումը, մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն որ հաճին նկատի առնել 5 Հոկտեմբեր թուականը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔԻ

GOUSSAINVILLE. Gare du Nordէն երկաթուղիով 20 վայրկեան: Հող գնելէ առաջ անգամ մը այցելեցէք վերոյիշեալ գիւղը կայարանէն երեք վայրկեան, մաքուր օդ, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, ճամբաները մօտերս հ'աւարտին, բնակարանի եւ խանութի յարմար հողեր: 200 ֆրանք ամսավճարով. կանխիկ վճարում չկայ: Դիմել կիրակի եւ տօնի օրերը կուսէնվիլի կայարանին մօտ «Երան Փրէժի» գրասենեակը:

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 378 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
19
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

19 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1342

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ

ՓՈՔՐ ԱՐԱՐԱՏԻ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օգոստոս 14ին Թրքական կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը տուաւ Պարսկաստանին, երկու նպատակով: Նախ, այդ քայլով ուզեց մեղմել երկու երկիրներու հանրային կարծիքը որ Թուրք-պարսկական պատերազմի մը հաւանականութենէն բորբոքած էր, Օգոստոս 12ին պարսկական որոշ հողամասերու գրաւումով: Թուրք թերթերը կը յայտարարեն թէ Պարսկաստանի հետ պատերազմելու խնդիր մը գոյութիւն չունի, քանի որ կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը տուած է: Երկրորդ, որ աւելի կարեւոր է, Թրքական կառավարութիւնը այդ նոր ծանուցագրով հողային զիջման առաջարկութիւն մը կ'ընէ Պարսկաստանին, Թուրքիոյ հարաւային սահմաններէն (հաւանաբար Վանի կամ Հէքեարիի անկիւններէն մէկը), որպէս փոխարինութիւն փոքր Արարատին եւ Այրէյտաղին (Մակու), որոնք գրաւուածեն այժմ Թուրք բանակի կողմէ: Այսհատուածի իմաստն այն է թէ Թուրքիա, քրտական շարժումը ջախջախելէն յետոյ, ալ չուզեր հեռանալ Մակուի անկիւնէն:

Ծանուցագրի այս մասը դիւանագիտական ճարպիկ խաղ մըն է մոլորեցնելու Պարսկաստանը հողային զիջումներու առաջարկութիւններով, ու արտաքին աշխարհի վրայ թողլու այն տպաւորութիւնը թէ Թուրքիա հողային գրաւումներու ծարաւով չէ առաջնորդուած եւ պատրաստ է իր հողամասերէն մաս մը զիջիլ Պարսկաստանին, առանց պատերազմ մը փրնտռելու:

Արտաքին այս խաղերուն տակ թաքնուած է Թրքական հիմնական նպատակ մը, որ գերազանց կարեւորութիւն ունի ազգայնական Թուրքիոյ համար: Այդ, համաթրքական ճանապարհի բացումն է: Ինչպէս իթթիհատական Թուրքիան, նոյնպէս քէմալական Թուրքիան անշեղ կերպով կը շարունակեն կեդրոնացնել իրենց ամբողջ կորովը թափանցելու Արարատի պատուարէն անդին, ֆիզիքապէս կապուելու Թուրք թաթարական տարրին հետ, որ տեղաւորուած է Նախիջեւան, պարսկական Ատրպատական ու անկէ անդին, իբրեւ շղթայուած կը տարածուի դէպի կովկասեան Ազրբէջան եւ Կասպից ծովու շրջանները:

Ով որ կը գտնուի այդ ճանապարհին վրայ, մահացու թըշնամին է Թուրք ազգին: Հայկական կոտորածներէն յետոյ, քրտական կոտորածները արեան պատմութեան նոր տասնամեակ մը բացին Թուրքիոյ տարեգրութիւններուն մէջ: Այսօր, նոյն շեշտակի հարուածը կեդրոնացած է Արարատի դէմ, միշտ ի խնդիր այս բացուելիք ճանապարհին:

Թրքական վտանգն է որ նորէն պղտոր հեղեղի մը պէս կը գալարուի Արարատին շուրջ եւ Արաքսի հովիտին մէջ: Այդ վտանգի կատարեալ գիտակցութիւնն ունին Պարսիկները, Հայերը եւ Քիւրտերը: Բայց ըստ երեւոյթին, Ռուսերը կը մնան անտարբեր թաթարական վտանգի մը դիմաց, ու Ռուսերուն իբրեւ անբաժան «հետեւորդ» Խորհ. Հայաստանն ալ կամաւոր խուլ կը ձեւանայ՝ Իգդիրէն լսուած թնդանօթներու ձայնին կարեւորութիւնը չափելու:

Թրքական այս վերջին ծանուցագրէն առաջ միջազգային մամուլը արձագանգ տուաւ այն լուրին որ կուգար Մոսկուայէն: Բոլշեւիկեան Ռուսաստանը քաջալերելով Թուրքիան իր վտանգաւոր ձգտումներուն մէջ, երբ տեսաւ թէ իրերը հասան այն աստիճանին որ Թուրք-պարսկական բարեկամութիւնը օդը ցնդեցաւ, հրապարակ եկաւ առաջնելով միջնորդի դերը: Այս միջնորդութեան ընթացքին ռուսական բանաձեւը կը թելադրէր Թուրքիոյ հողային փոխարինութիւն մը ընել Պարսկաստանին իր հարաւային սահմաններէն եւ Արարատի շրջանին մէջ գրաւել այն վայրերը, որոնք բաղձալի էին Թուրքիոյ: Մէկ շաբաթ յետոյ, Թրքական կառավարութիւնը կը շարժի ռուսական հետքերով: Ինչպէս կը տեսնենք, դաւը ռուս-թրքական է ի վնաս Պարսկաստանի, Հայաստանի և քիւրտ ժողովուրդին: Այս վնասը, անմիջական կերպով: Մենք պիտի աւելցնենք նաեւ ի վնաս Ռուսաստանի: Բայց, միջազգային «յեղափոխութեան» թափառաշրջիկներուն համար վաղուան մտահոգութիւնները գոյութիւն չունին:

Թուրք-պարսկական դարաւոր հակամարտութիւնները եկած ու այդ ժեռուտ անկիւնին վրայ խորտակած են իրենց ալիքները: Եթէ Թուրք ազգայնամոլներուն համար կենսական է փոքր Արարատի եւ Մակուի սուր անկիւնի գրաւումը, նոյնքան կենսական եւ ճակատագրական նշանակութիւն ունի այդ անկիւնը Պարսկաստանի համար: Պարսկաստանը որեւէ գնով չի կրնար զիջիլ այդ անօգուտ ու լեռնային շերտը Թուրքիոյ, որքան ալ այս վերջինը առատ հողեր խոստանայ հարաւէն: Եթէ Պարսկաստանը այդ անկիւնը զիջի, Ատրպատականը ձեռքէ հանելու չափ զիջում մը բրած պիտի ըլլայ, ինչ որ անկարելի կը թուի, առանց արիւնալի պատերազմի մը:

Թրքական յախուռն քայլերը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Թուրք-պարսկական պատերազմի մը պայթումը կը պատրաստեն:

Քէմալական Թուրքիոյ համաթրքական ախորժակները գրգռուած են ռուսական զօրաւոր մանանեխով: Եթէ Թուրքերը համեմատաբար քիչ զոհերով անցան Հայերու դիակներու վրայէն, ու այսօր շատ մեծ կորուստներով՝ կը փորձեն անցնիլ Քիւրտերու դիակներու վրայէն, խոշոր դժուարութիւններու պիտի մատնուին Պարսիկներուն հետ ալ չափուելու իրենց փորձին մէջ:

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԶԱՐԱՓՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստոս Ծ):

Հայ հասարակութիւնը շատ լաւ գիտէ, որ տարիներէ ի վեր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միայն գաղափարական պայքար կը մղէ խորհրդային կառավարութեան դէմ ու բացարձակապէս հակառակ է վրեժալ ապստամբութեամբ ու մանաւանդ սաբոտաժով կամ մեքենայութեամբ վայն տապալելու քաղաքականութեան: Նոյն այդպէս չըլլալ, ապահովաբար վերջին տարիներս ու մանաւանդ այս տարուան սկզբին Անդրկովկասի մէջ եղած ժողովրդական բռնկումները անհամեմատ աւելի մեծ ծաւալ ու լուրջ բնոյթ ստացած պիտի ըլլային:

Իր լոյսով ընթացքով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անկասկածմէս չափով մը յետ կը պահէ հայ ժողովրդական զանգուածները բռնի ապստամբութիւններէ: Ու սակայն այսուհանդերձ ժամանակ առ ժամանակ տարբեր ձեւի ցոյցերը կ'ըլլան Հայաստանի այս ու այն կողմը, Դաշնակցութեան զսպող միջամտութեան շնորհիւ անոնք վտանգաւոր համեմատութիւններ չեն առներ ու չեն տարածուիր ամբողջ երկրին վրայ:

Հակառակ ասոր, բոլշեւիկները ոչ մէկ առիթ բաց կը թողուն Դաշնակցութիւնն եւս դնելու խորհրդային իշխանութեան դէմ զինեալ պայքար մղող թաթար մուսաւաթականներու եւ վրացի բոլշեւիկներու կողքին: Այդպէս յամառօրէն կ'ընեն միշտ, եւ ըրին նաեւ վերջերս իրենց կուսակցական համագումարի առթիւ հանելով բանաձեւ մը, ուր մասնաւորապէս կը շեշտեն Անդրկովկասին սպառնացող պատերազմի վտանգը եւ Դաշնակցականներն ալ կը յայտարարեն իբրեւ դիմամարտական երկիրներուն ծառայող հակախորհրդային դաւադիրներ, մուսաւաթականներու եւ մենշեւիկներու հետ միասին:

Անդրադառնալով այդ բանաձեւին՝ «Խորհրդային Հայաստան» պաշտօնաթերթը կ'ըսէ (յուլիս 13)։—

«Իմպերիալիստների (աշխարհակալներու) պատրաստած ինտերվենցիան (միջամտութիւնը) իր ակտիւ գործակալների շարքում հաշւում է այնպիսի ուժեր, ինչպէս դաշնակներն են, մուսավաթականներն ու իթթիհատականներն եւ վրացական մենշեւիկները: Ներքին դասակարգային թշնամու բազմակողմանի ակտիւ դիմադրութիւնը մեր սոցիալիստական արշաւին շատ կապուած է հենց այդ հակայեղափոխական կուսակցութիւնների միջոցով արտաքին կապիտալիստական աշխարհի հակախորհրդային պատերազմի պատրաստութիւնների հետ»:

Ցատկանշական է, որ բոլշեւիկները այս վերագրումները մեզի ալ ընելով հիմնովին կը չարափոխեն Դաշնակցութեան կողմէ երկրորդ Միջազգայնականին ներկայացուած եւ «Դրօշակ»ի մէջ հրատարակուած զեկուցագիրը, ուր շատ որոշ կերպով ըսուած էր, թէ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, անկախ իր սկզբունքային վերաբերմունքից դէպի պատերազմի աղէտը, վճռականապէս հակառակ է խորհրդային Միութեան դէմ ուղղուած ամէն մի պատերազմի»: Եւ հակառակ է շատ հասկնալի պատճառով, որովհետեւ «Թուրքերի ներխուժումը Անդրկովկաս անխուսափելի կոտորած է սպառնում հայ ժողովրդին ոչ միայն Թուրքիայի յաղթութեան, այլ եւ պարտութեան պարագային»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Կացութիւնը

Երբ Հավաս հաղորդեց թէ Թուրքիա ետ կը կանչէ Թէհրանի դեսպանը Մէմտուհ Շեվքէթ պէյ, զարմանքի մատնուեցան եւրոպական մանաւորապէս ֆրանսական քաղաքական շրջանակները: Վասնզի, մինչեւ այդ լուրը, աւազակային ընդհարումի մը հանգամանքն ունէր քրտական ապստամբութիւնը, շնորհիւ Թուրք հեռագրական գործակալութեանց լուրերուն, որոնք հիմա կ'ողողեն Եւրոպան: «Թան» խմբագրական մը նուիրեց այդ դէպքին, միշտ փափաք յայտնելով որ դեսպանին ետ կանչուիլը չյանգի յարաբերութեանց խզման: Շաբաթ երեկոյ ինչպէս մեզի, նոյնպէս Փարիզի բոլոր թերթերուն խմբագրութեանց լուր կը հասնէր թէ Մէմտուհ Շեվքէթ պէյի տեղ Թէհրան պիտի ղրկուի Սոֆիայի Թուրք դեսպանը, Խիւսրէվ պէյ: Ուրեմն, Թուրք հեռագրական գործակալութիւնը խաղով մը կարծիքի հետազօտութիւն ուզեց կատարել Եւրոպայի մէջ, հասկնալու համար թէ ի՞նչ պիտի խորհին եւրոպական պետութիւնները Պարսկաստանի մասին, երբ խզում մը պատահի: Եւրոպական թերթերը մեծ համակրանք ունին Պարսկաստանի հանդէպ, որ անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան, Թուրքիա, ուրիշ հեռագիրներով, կը հաւաստէր թէ երբեք յարաբերութեանց խզման վախ չկայ, թէ նոյնիսկ իր զինուորները սահմանն ալ անցած չեն, թէ Քիւրտերը կռիւի մտած են նաեւ Պարսիկներուն հետ: Հեռագիր մը կ'ըսէր թէ Քիւրտերու խմբակ մը Արարատէն իջնելով, մտած է Պարսկաստան, փախցնելու համար քիւրտ զինուորական ղեկավար մը, որ կը մնար Պարսիկներուն ձեռքը: Վերադարձին բախում ունեցան Պարսիկներուն հետ: Բոլոր այս հեռագիրները, իրենց հակասական բովանդակութեամբ, նպատակ ունին մոլորեցնել արտասահմանի հետաքրքրութիւնը: Եւ նոյն ատեն համոզել թէ գոյութիւն ունի Թուրքեւպարսիկ համերաշխութիւն մը զսպումի գործողութիւններուն մէջ: Մօտ օրէն պիտի հրատարակենք ռազմավայրին քարտէսը, օրը օրին ներկայացնելով զինուորական գործողութիւններու վիճակը: Այժմ կու տանք օրուան հեռագիրները եւ մեր սեփական լուրերը.—

Հեռագիրներ կռիւին մասին

(Թրքական աղբիւրէ)

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ

Թուրք թերթերը գրած էին թէ որոշուած էր անմիջապէս գրաւել Փոքր Մասիսը եւ Այպէյ լեռը, թէ Գործավարներու Խորհուրդին կողմէ հրաման տրուած էր Սալիհ փաշայի անմիջապէս գործողութեանց սկսիլ: Նոյն իսկ ըսուեցաւ թէ Թուրք բանակը անցած է պարսիկ սահմանը:

Իրաւասու անձնաւորութիւն մը այս առթիւ «Աքշամ»ի յայտարարած է թէ նման իմաստով որ եւ է ծանուցագիր չէ տրուած Իրանի, թէ զինուորական գործողութիւններն ալ դեռ չեն սկսած:

∴ Միւս կողմէ Էնկիւրիէն «Փոլիթիքա»ի եկած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ բանակը արդէն իսկ անցած է սահմանը եւ իրիկուան կողմը ամբողջովին լրացուցած է Արարատի պաշարումը: Նախ անցած են ձիաւորները, յետոյ հետեւակները: Սահմանէն անցքը որ եւ է միջադէպի տեղի չէ տուած:

Այսօր վերջնական գործողութիւնը պիտի սկսի ըմբոստներուն դէմ, որոնք 3000 հոգի են եւ կը պատրաստուին ճեղքել բանակը:

Ըմբոստները եթէ անձնատուր չըլլան, ամբողջովին պիտի բնաջնջուին:

Պատերազմի լուրը սուտ է

Անատոլուի գործակալութիւնը զեկոյցով մը կը հերքէ այն լուրերը, թէ Թուրքեւպարսիկ յարաբերութիւնները ձգտուած են, թէ Թուրք բանակը Պարսկաստան մտած է: Անգլ. թերթերը նոյն իսկ գրած էին թէ պատերազմ հռչակուած է Իրանի դէմ...:

∴ Թուրք թերթի մը համաձայն, Փոքր Մասիսը պիտի առնուի Պարսկաստանէն, եւ փոխարէնը ուրիշ հող մը պիտի տրուի:

Հայերու... մասը

Ատանայէն «Ճիւմհուրիէթ»ի կը հաղորդեն թէ քիւրտեւհայ Միութիւնը ժողով գումարած է Հալէպի մէջ: Այս առթիւ Հայերն ու Քիւրտերը բուռն վիճաբանութիւններ կատարած են դրամական զեղծումներու խնդրին շուրջ: Քիւրտեւհայ Միութեան գործադիր մարմինը նորէն վարկ տրամադրած է քարոզութեան հրատարակութեանց յանձնաժողովին:

Մարտինի կուսակալը յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ թէ Հայերն ալ մասնակցած են հարաւային սահմանի վերջին յարձակումներուն:

Տաք են կռիւները

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Թուրքեւիրաք սահմանին վրայ սաստիկ կռիւներ կ'ըլլան: 300 ձիաւորներ ամսոյս 5ին, երեքշաբթի գիշեր յարձակեցան Թրքական Պէյթ Շէպապ գիւղին վրայ եւ զօրաւոր բախում մը ունեցան մեր ուժերուն հետ, տեւելով մինչեւ առաւօտ: Առաւօտուն մեր օդանաւերը օգնութեան հասան,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՈՒՐԻՇ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՆ ԳՐԱՒՈՒԱԾ ?

Քրտական շարժումը ծաւալած է ամբողջ Արեւելեան Նահանգներուն մէջ եւ Թրքական արեւելեան եւ հարաւային սահմանին ամբողջ երկարութեան վրայ: Բոլոր քիւրտ աշիրէթները արթնցած են եւ միացած կը կռուին: Մէկ երկու աշիրէթներ, որոնք քանի մը շաբաթ առաջուան կռիւներուն ընթացքին զաւաճանած էին, բնաջինջ եղած են քիւրտ ապստամբներու կողմէ: Ապստամբները ամենածանր պատիժներու կ'ենթարկեն դաւաճանող ցեղապետներն ու ցեղախումբերը:

Առնուած սոյղ տեղեկութիւններէն կը հասկցուի, որ Վան քաղաքը երկու շաբաթէ ի վեր ապստամբներուն ձեռքը կը գտնուի: Կառավարութիւնը արդէն Արճէշի կռիւներուն ընթացքին պարպած էր քաղաքը եւ բնակչութիւնը, բացառաբար Քիւրտերէ կը բաղկանար, որովհետեւ Թուրքերը արդէն փոխադրուած էին: Վանի ապստամբներու ձեռքը ըլլալու պարագան կը հաստատուի նաեւ անով որ Թրքական թերթեր առենէ մը ի վեր ոչ մէկ լիշատակութիւն կ'ընեն անոր մասին:

Նոր փոխադրուած խումբ մը զինուորներ կը կեդրոնացուին Արեւելեան Նահանգներուն ոչ ապստամբ շրջաններուն մէջ, հաւանական շարժումները արգիլելու համար: Պիթլիսի անմիջապէս շրջաններուն մէջ ոչ մէկ Թրքական զինուոր կը գտնուի: Պիթլիս քաղաքի վերագրաւումը Քիւրտերուն համար շատ դիւրին գործ մըն է, բայց անոնք չեն ուզեր մնալ քաղաքներուն մէջ: Տարբեր է սակայն Վան քաղաքի պարագան, որուն ներկայ բնակիչները բացառաբար Քիւրտեր են:

Սասունի ապստամբութիւնը երբեք չեն յիշեր Թուրք թերթերը, եւ ոչ ալ ուժ ղրկուեցաւ այդ կողմերու շարժումները զսպելու մտօք: Մուհամմէտ Ալի Սուննաւ իր հետեւորդները շատցուցած է եւ լաւ կազմակերպուած վիճակի մէջ կը պահէ: Սասունի շրջաններու բոլոր աշիրէթները միացած են եւ պատրաստ: Եթէ Թուրքերը փորձեն որեւէ յարձակում գործել այդ շրջանին վրայ, Քիւրտերը մէկէն ոտքի պիտի կանգնին:

Տիարպէքիրի շրջաններուն մէջ ալ Քիւրտերը ապստամբած են եւ օրէ օր կը շատցնեն իրենց թիւերը: Սիլվանի ճամբուն վրայ Քիւրտերը գրաւած են 124 բեռնակառք զինամթերք որ կը փոխադրուէր Տիարպէքիր, Քիւրտերը սպաննած են անոնց փոխադրութեան հսկող զինուորները: Մալաթիոյի շրջանին մէջ ապստամբները ամէն օր նոր դէպքեր եւ նոր արշաւներ կը կատարեն:

Պալազիտէն Էնկիւրի ղրկուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ՝ Աղրիի մէջ կռուող ապստամբներուն միացած են վերջերս Պէկխան լեռներու վրայով անցած Պարսկաստանի եւ Իրաքի Քիւրտերէն մեծ թիւով օգնական ուժեր: Այս նոր ուժերը, լաւ զինուած են եւ մէկ մասն ալ ձիաւորներ են: Միեւնոյն ժամանակ, հեռագիրը կ'իմացնէ թէ բազմաթիւ ուսանողներ ժամթերք կը ղրկուի ապստամբներուն Իրաքի սահմանէն, եւ նկատելով որ մնացորդները շատ կանոնաւոր են եւ նոր, անոնք զօրծարանէ մը առնուած են, կ'ըսուի։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՈՒՐ ԿԸ ՏԱՆԻ ԱՅՍ ՃԱՄԲԱՆ

«Այս արագ ընթացքը, որով մենք գնում ենք սոցիալիստական կարգերի կառուցման ճանապարհով, ու այն գահավէժ անկումը, որ ապրում է կապիտալիստական տնտեսութեան ամբողջ աշխարհում, այնչափ սրում են յատկապէս ծակախորհրդային իմպերիալիստական պատերազմի վտանգը։»

Բառեր, մեծ աւուցիկ նախադասութիւններ, անբովանդակ եւ պատառ, որոնք սակայն արտայայտութիւններն են, պաշտօնական խօսքերը մեր երկրի «լրջախօս» եւ «իմաստուն» վարիչներուն, իրենց իսկ պաշտօնական թերթին մէջ։

Հայ բանուորի ու շինականի ծով կարիքներուն մէջ, երկրի տնտեսական իրատես այս ծանր շրջանին, երբ լրջութիւնն ու ինքնամփոփ աշխատանքը միայն պիտի կրնար ապահովել երկիրը նոր հարուածներէն, տարաբախտաբար ճիշտ հակառակ իրողութիւնն է որ կը ցցուի մեր դէմ ամէն օր, ամէն մէկ անոնցմէ առիթով։

«Կապիտալիստական տնտեսութեան գահավէժ անկումը», կամ աւելի պարզ, աշխարհի տնտեսական ներկայ հիւանդագին կացութիւնը կը թուի թէ թեւեր է տուած մեծ ու փոքր համայնավար ժառանգորդներուն։ Մարդիկ այս ուղղութեամբ այնչափ են խանդավառուած, որ սկսեր են այլեւս անվարան յայտարարել «գրամատիրութեան վերջնական տապալումը» բովանդակ աշխարհին մէջ։

Իրենց օրուան «աստուածը», Ստալին, ժամեր տեւող իր ճառին մէջ թիւերով եւ հաշիւներով փորձեց համոզել նոյն եւ հնազանդ ունկնդիրները թէ Ամերիկա, Անգլիա, Գերմանիա, Ֆրանսա, ինչպէս նաեւ բոլոր հակախորհրդային երկիրները կ'ապրէին իրենց վերջին ճգնաժամը, վերջնական քայքայումի անխուսափելի վախճանով։

Եւս միայնայաքան, այլ բովանդակ աշխարհը հրաբուխի վրայ է, ըլլայ անտեսական, ըլլայ քաղաքական բարդութիւններու հետեւանքով։

Մարդիկ երբեմն կասկածով կը նային եղեր խորհրդային երկիրներու ներքին կեանքին, համեմատելով օտար երկիրներու համեմատաբար նպաստաւոր վիճակին հետ, մինչդեռ ըստ Ստալինին.

«Ներկայումս խորհրդային իշխանութիւնը ճանդիսանում է ամենահաստատուն իշխանութիւնը է աշխարհում գոյութիւնը ունեցող բոլոր իշխանութիւնների միջեւ։»

Համայնավար բանւորները աւելի ուժ տալու համար իր պոռոտ յայտարարութեան, չեն համնար անշուշտ զովքը ընելու «Լէնինիզմի» վարդապետութեան, որուն շնորհիւ մէկ օրէն միւսը Ռուսիա պիտի դառնայ միակ երկիրը, տնտեսապէս եւ քաղաքականապէս ուժեղ՝ բովանդակ աշխարհի մէջ։

Զխորանանք այս ուղղութեամբ, որովհետեւ մեր նպատակը չէ խրիլ Ռուսիոյ նոր կայսեր ընկերային եւ տնտեսական վերլուծումներուն այն լաբիւրինթոսին մէջ, որ յատուկ է եւ յատուկ պիտի մնայ միայն այդ աշխարհին։

Էականը մեզի համար այն է, որ այսօր, այս մարդիկը նման պատրանքներով կը փորձեն տեւականացնել իրենց բանւոկայական դերիշխանութիւնը, պահելով բոլորը մութի եւ ահ ու սարսափի մէջ։

Մեր երկրին թութակները, որոնք այլեւս եւ վաղուց կորսնցուցած են իրենց արժէքը, ո՛չ միայն խորհրդային, այլ նոյնիսկ Անդրկովկասեան պետական եւ կուսակցական կեանքին մէջ, հարազատ արտայայտիչներն են անո՛ր այս իրական ծալլվարեան հերոսութիւններուն։

Երկիրը իր օրուան հոգերով մէկ կողմ թողած, անոնք կը շինե՛ն անվերջ, քննադատելու եւ յետոյ ալ քանդելու համար, Եւ որպէսզի հանրային միտքը չկարենայ ի վերջոյ այս բոլոր խեղկատակութիւններուն ուղիղ գնահատութիւնը ընել, կը ճառեն ու կը խօսին համաշխարհային յեղափոխութեան ծաւալման, կապիտալիզմի քայքայման եւ վերջնական պարտութեան մասին։

Բայց որպէսզի խօսքը իր ազդեցութիւնը ունենայ ի վերջոյ, կը կրկնուի չարաճակ պատերազմի վտանգի առասպելը։

Պետական ուղղութի՞ւն է թէ ոչ։ Մէկ կողմէն փառաբանել երկրին տնտեսական զարգացումը,— երբ իրապէս զարգացում չկայ,— ընդգծելով միաժամանակ կապիտալիզմի «անվիճելի քայքայումը», միւս կողմէն ըսել թէ դրամատիրութիւնը, հետեւանք այս մրցակցութեան, «պատերազմի կը պատրաստուի» խորհ. երկիրներու դէմ, եւ հետեւաբար՝ պէտք է ուժ տալ երկրի իշխանութեան ամրացման եւ տեւականացման։

«Օգոստոս 1ի առթիւ է, որ շատ աւելի յստակ կը յայտնաբերուին այս կարգի գոհար միտքեր։

Երկրի կացութիւնը եւ արտաքին աշխարհի դէպքերը իրենց ձեւով վերլուծելով մեր երկրի պաշտօնական բերանը, կը կարծէ թէ «միջազգային բանւոր դասակարգը պարզ տեսնում է իմպերիալիզմի տենդագին նախապատրաստութիւնները մեր Միութեան դէմ, մեր սոցիալիստական շինարարութեան ու կապիտալիզմի ճգնաժամի փորձի հիման վրայ բանւորական հոծ մասսաներն արդէն լաւ գիտակցում են պատրաստւող պատերազմի իսկական էութիւնն եւ նպատակները»։ *Հետեւաբար ըստ մեր կարմիր աղբարիկներուն*

«Այս տարուայ Օգոստոս 1ին ամբողջ աշխարհում ցոյցի ելնող մասսաների դրօշի վրայ գրուած է լինելու— մենք կը պաշտպանենք խորհ. Միութիւն— մարտական երդումը։ (Խ. Հ. յուլիս 23)։

«Օգոստոս 1ը տեսաւ բովանդակ աշխարհն ու մասնաւորաբար Եւրոպան. ի՞նչ խօսք, ո՛չ ոք մինչեւ մեր հերոսներու թեւլադրանքները, որովհետեւ ճիշդ այդ միջազգային բանւորութիւնը որ կը հետաքրքրուի միայն սեփական երկրի իրական դժնդակներով, մոռնալով իսկ դուրս ամէն բան։ Բայց ինչ որ Ստալինն է ըսած, պէտք է որ կրկնեն հայ մեծ ու փոքր Ստալինները։ Բոլորը— գիտակից աշխատաւորն ու բանւորութիւնը խորհուրդներու հետ են յանկերգել միշտ եւ անդադար։

Աւելա միջոցն է խարխլած հիմքերով համայնավար բռնապետութեան՝ անարեկելու եւ պատերազմի պարագային յուսադրելու ինքն իր մէջ, իր դժոխային պայմաններէն խլրտող 150 միլիոննոց հսկայ զանգուածը։

Միջոց մըն է նոյնպէս արդարացնելու նորանոր չահագործումները, կեղեքումները, ի հարկէ միշտ համապատասխան պատրուակներով եւ օրինականացումներով։

Պէտք է ամրացնել, ուրեմն, երկրի պաշտպանութիւնը։ Եւ առաջին առթիւ ոչ մի բանւոր, ո՛չ մի կոլտնտեսական, ո՛չ մի աշխատաւոր-գիւղացի չը պէտք է դուրս մնայ Պաշը - Ավիաքիմի շարքերից» *(Պետութեան աջակցող օդանաւային եւ քիմիական ընկերութեան, Ս. Թ.)։*

Պարզ է իմաստը այս տողերուն, ամէնք ալ պէտք է արամադրէ իր հնարաւորութիւնները «կարմիր բանակին» *խաղաղութեան, պահպանման եւ համաշխարհային յեղափոխութեան նախակարապետին։*

Այսպէս է, որ երկար տարիներէ ի վեր կը ճնշուի բուն ժողովուրդը, որպէսզի ապրին իշխանաւորներն ու իրենց պաշտպան կարմիր բանակը։

Այս ալ անշուշտ ընկերվարական աշխատանք է, աշխարհի «միակ ընկերվարական» կառավարութեան կողմէ։

Ցաւը այս չէ, այլ այն որ այս ամէնը կ'անդրադառնան մեր երկրի ոչ միայն քաղաքական, այլ եւ մասնաւորաբար տնտեսական կեանքին վրայ։

Մինչեւ ե՞րբ սակայն այս անարգ քաղաքական գիծը, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան...

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՔՐԴԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թէ ինչ վտանգ է սպառնում այս ծրագիրը մեր հայրենիքին եւ նրա ներսն ու շուրջը ապրող հայութեանը — այս պարզ է առողջ դատողութիւն ունեցող ամէն մի հայ մարդու համար, եթէ միայն նրա քաղաքական մտածողութիւնը մթագնած չէ հայ բոլշեւիկների եւ նրանց արտասահմանեան արբանեակների անհիմն յոյսերով, թէ Ռուսերը միշտ պէտք է մնան Անդրկովկասում մեզ թրքական ներխուժումից պաշտպանելու համար...

Եւ ահա մեր աչքի առաջ ուրւագծւում է մի նոր պատւար Թուրքերի եւ Թուրանական միւս ցեղերի միացման ճանապարհին — մի պատւար, որ եթէ իրականութիւն դառնայ, Թրքական վտանգը իր նուազագոյն սահմանին կ'իջնի մեզ համար։ Այդ պատւարը ուրւագծւում է մեզ համար Քիւրդիստանը Թուրքիայից իսպառ անջատելու եւ անկախ պետութիւն դարձնելու ձեւով։ Եւ որովհետեւ քրդական շարժումները հէնց այս ծրագրով են ղեկավարւում, ուստի եւ մենք կենսապէս շահագրգռուած ենք նրանց յաջողութեամբ։

Այս ամէնը շատ լաւ յայտնի է Թուրքիայի վարիչներին։ Նրանք քաջ գիտեն, որ մեր առանձնակի շահագրգռութիւնը քրդական հարցով բխում է այն անել կացութիւնից, որին մատնւած է հայ ժողովուրդը։ Բաւական չէ, որ մեզնից խլել են հայրենի հողերի մեծ մասը, այլ եւ ծրագիրներ են որոճւում սափան դարձնելու Հայաստանի վերջին անկիւնը, որպէսզի Թուրք-Թաթարական ցեղերը մեր ամբողջական հայրենիքի դիակի վրայով ազատ երթեւեկ անեն։ Ինչպէ՞ս կարող է այս պայմաններում գտնւող մէկը անտարբեր մնալ դէպի ո՛րեւէ գործ, ո՛րեւէ ձեռնարկ, որ թէկուզ հեռաւոր կերպով փրկութեան յոյս է ներշնչում։

Կրկնում ենք, Թուրքիայի վարիչներին յայտնի է ոչ միայն մեր բարեացակամութիւնը դէպի Քրդերի ազատագրական շարժումը, այլեւ այդ բարեացակամութեան իսկական պատճառները։ Եւ եթէ նրանք, մեր այս վերաբերմունքը «բացատրելու» համար, իրենց մամուլի մէջ խօսում են ինչ որ արտաքին ազդեցութիւնների մասին, որոնց մենք իբր թէ ենթարկւած ենք — այս ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ վրան բաց թրքական բլէֆ՝ արտասահմանեան հանրային կարծիքը մոլորեցնելու համար։

Հայ ժողովուրդը ակնարկւած «արտաքին ազդեցութիւնների» արժէքը շա՛տ թանկ գնով եւ շա՛տ լաւ է հասկացել՝ այլեւս երբեք նրանց ականջ չկախելու համար։ Դեռ աւելին կ'ասենք.— եթէ կայ մի բան, որ կարող էր նրան թերահաւատ դարձնել դէպի ո՛րեւէ թէկուզ խիստ դրական գործ — դա կը լինէր հէնց այդ «արտաքին ազդեցութիւն» կոչւած չարիքի ներկայութիւնը տւեալ գործի մէջ, մի չարիք, որից մեր ժողովուրդը սարսափում է ինչպէս ժանտախտից։

Եւ ուրախ ենք հաստատելու, որ նոյն այս վերաբերմունքն ունին դէպի «արտաքին ազդեցութիւնները» նաեւ մեր հայրենակից Քիւրդերը, որոնք այսօր, զէնքը ձեռքին, կեանքի ու մահւան կռիւ են մղում Թուրքիայի դէմ։ Հայկական Դատի չարաղէտ փորձերից հրահանգւած՝ նրանք իրենց յոյսը բացառապէս իրենց վրայ են դրել, լաւ գիտակցելով, որ «արտաքին ազդեցութիւն» բանեցնողներից ամէն մէկը քրդական հարցին մօտենում է այն նկատումով միայն, որ այդ հարցը ծառայեցնի իր թաքուն նպատակներին եւ ապա, քամւած լեմոնի պէս, մի կողմը նետի։ Կարիք չունենք նաեւ թաքցնելու, որ այս գիտակցութիւնը մարտնչող քրդութեան սեփականութիւնը դարձնելու գործում բաւական խոշոր դեր են կատարել հայ քաղաքական գործիչները՝ ամէն առթիւ զգուշացնելով նրան «արտաքին ազդեցութիւնների» ասպարանքներից, որոնք փորձում էին քրդական շարժումը շեղել իր բուն ազգային-ազատագրական հունից եւ քաղաքական մաքիավելութիւնների կամ իմպերիալիստական դաւերի գործիք դարձնել։

Քրդական հարցի հանդէպ ունեցած մեր հետաքրքրութեան եւ համակրանքի շարժառիթները չեն սպառւում, սակայն, վերեւ մատնանշւած ազգային-քաղաքական հաշիւներով, որոնք բացառապէս հայկական բնոյթ ունին։ Այդ հաշիւներից դուրս եւս մենք դրական վերաբերմունք ունենք դէպի քրդական հարցը։

Քրդերը՝ ազգային մի պատկառելի հաւաքականութիւն Թուրքիայի պայմաններում եւ կենտրոնացած հոծ զանգւածներով բուն Քիւրդիստանի մէջ, ուր Թուրքերը եւ այլ ազգագրական միութիւնները չնչին փոքրամասնութիւն են կազմում, ցանկանում են անկախ ազգային պետութիւն կազմել իրենց համար։ Անկախութեան այս ձգտումը ժամանակին յայտարարւած է քիւրդ ղեկավարների միջոցով, թէ՛ խաղաղութեան վեհաժողովներին, թէ՛ Ազգերի Լիգային, եւ վաւերացւած միջազգային ակտերով, ի միջի այլոց նաեւ Սեւրի դաշնագրով։ Քէմալական յեղաշրջումից յետոյ համոզւելով, որ խաղաղ միջոցներով չպիտի կարողանան իրականացնել այս ձգտումը՝ Քիւրդերը սկզբում Շէյխ Սաիտի առաջնորդութեամբ, իսկ յետագային. իրենց ազգային կազմակերպութեան — Հոյբունի ղեկավարութեամբ, ապստամբութիւնների դիմեցին եւ արեան հեղեղներով ապացոյց տւին, որ անկախութեան պահանջը մահւան եւ կեանքի խնդիր է իրենց համար եւ ոչ թէ քիւրդ երեւելիների կողմից յղացւած մի ցնորամիտ երազ։ Այսօր էլ, եթէ Արարատի փէշերից մինչեւ Տէրսիմ եւ մինչեւ Բիթլիս գետերով արիւն է հոսում, եթէ այդ ընդարձակ տարածութեան վրայ ապրող քիւրդ ցեղերը, մոռանալով երէկւայ ներքին ներհակութիւններն ու թշնամութիւնները միացեալ ճակատ են կազմել Թուրքերի դէմ, դրա պատճառն այն է միայն, որ նրանք գերադասում են բնաւ չապրել, քան թէ ապրել թրքական լծի տակ։

Այսքան զոհողութիւններով նւիրագործւած ազգային անկախութեան մի պահանջ, ո՛ւմ կողմից էլ արտայայտւէր եւ ո՛ր երկրամասում էլ արտայայտւէր՝ մեր անկեղծ համակրանքին պիտի արժանանար։ Որովհետեւ մեզ համար ազգերի ինքնորոշման իրաւունքը սին խօսք չէ միայն՝ մէջտեղ նետւած զգաստների դիւանագիտութեան խաղերը քողարկելու համար ու նրա աչքին փոշի ցանելու համար, այլ մի սրբազան սկզբունք, որից չենք կարող հրաժարւել առանց մեր ժողովրդապետական եւ ընկերվարական դաւանանքներին դաւաճանելու։

Սակայն, Քրդերի անկախութեան պահանջը առանձին ջերմութիւն ու համակրանք է առաջ բերում մեր մէջ, որովհետեւ այդ պահանջն առաջադրւում է մի պետութեան, որ իր հիմնադրութեան առաջին օրերից սկսած միայն արիւն, աւեր եւ թշւառութիւն է պատճառել հպատակ բոլոր ժողովուրդներին։ Չկայ մի հատիկ ժողովուրդ որ թրքական իշխանութեան տակ ծնկէր ու փթթէր, եւ ընդհակառակն, այն բոլոր ժողովուրդները — սերբ, ռումէն, յոյն, բուլղար, արաբ, ալբանացի եւն. — որոնք յաջողել են թօթափել թրքական անարգ լուծը, որ ըստ օրէ յառաջդիմելով, քաղաքակիրթ ազգերի շարքն են դասւում։

Հերթը հասել է հիմա Քրդերին։ Սրանք եւս եկել են այն եզրակացութեան, որ թուրք պետութեան սահմաններում փրկութիւն չկայ իրենց համար, որ թուրքը, լինի նա խալիֆայական թէ քէմալական, սուլթանական թէ հանրապետական — միշտ նոյն թուրքն է՝ պարտաբոյծ շահագործողի, անյագ ընչաքաղցի եւ արիւնարբու վայրենիի բնազդներով ու հակումներով։ Եւ «արդիացած», «հանրապետա'կան» թուրքիան, կարծէք հաստատելու համար այս եզրակացութիւնը՝ Քրդերի ազատագրական ձգտումներին պատասխանում է գիւղերի հրկիզումով, մանուկների սրածութիւնով, կանանց բռնաբարութիւններով եւ կուռ դաշտից դուրս դտնւող ազգաբնակութեան զանգւածային ջարդով...

Սակայն, ինչպէս որ նման բարբարոսութիւններով ժամանակին կարելի չեղաւ կասեցնել Սերբերի, Յոյների, Բուլղարների եւ թրքական բռնապետութեան դէմ ծառացած միւս հպատակ ազգերի յեղափոխական շարժումները, նոյնպէս եւ անկարելի է լինելու, խեղդել քրդական յեղափոխութիւնը։ Թո՛ղ հայկական ջարդերի օրինակը շատ չոգեւորէ Թուրքերին։ Այսօր չկան այլեւս համաշխարհային պատերազմի պայմաններն ու արհաւիրքները, որոնք այնքա՛ն օրհասական դեր կատարեցին հայ ժողովուրդի դիմադրական կորովը անդամալուծելու համար։ Բացի այս՝ Քրդերի վիճակը շատ է տարբեր հայկականից եւ բնաջնջումի այն մեթոդները, որ կիրառւեցան Հայերի հանդէպ, հազիւ թէ կարելի լինի կիրառել Քրդերի դէմ, որոնք գործում են բոլորովին այլ պայմաններում եւ կուռ ուժերի այլ փոխ - յարաբերութեան մէջ։

Անշուշտ, որանով չենք ուզում ասել, թէ քրդական ներկայ ապստամբութիւնն անպատճառ պէտք է յաջողի։ Կարող է պատահել, որ նախորդի պէս, այս ապստամբութիւնը եւս ընկճւի։ Կարող է պատահել, որ երեք-չորս յաջորդական նոր ապստամբութիւններ էլ պարտութեամբ վերջանան։ Բայց ամէն մի պարտութիւնից մարտնչող քրդութիւնը դուրս պիտի գայ աւելի՛ եւս փորձւած ու թրծւած յեղափոխական պայքարի համար, աւելի՛ եւս տոգորւած վրէժի զգացմունքով դէպի անոգորոյն թշնամին եւ աւելի՛ եւս ծարաւի ապստամբութեան եւ անկախութեան։

Ասում են, թէ Թուրքիայի այժմեան վարիչները մեծ եռանդով ուսումնասիրում են իրենց պետութեան հին պատմութիւնը։ Խորհուրդ կը տայինք նրանց աչքաթող չանել նախկին թրքահպատակ ժողովուրդների ապստամբական պայքարները, որոնք թրքական պատմութեան մէջ ընդարձակ էջեր են գրաւում։ Այս պայքարները ընկերաբանական մի մեծ խրատ են պարունակում իրենց մէջ, որին եթէ Թուրքիոյ վարիչները շիտակօրէն հետեւեն՝ միանգամայն խնայւած կը լինի մարդկային այն արիւնը, եւ առաջին հերթին թրքական արիւնը, որ այնքա՛ն առատօրէն հոսում է Հայաստանի ու Քիւրդիստանի լեռներում...

(«Դրօշակ»)

ԿԵԱՆՔԸ ԹԵՀՐԱՆԻ Մ...

Թեհրանի հայութ...
գաղարձուների ընտրակա...
նապի մէջ է։ Նախորդ հ...
ձութեան ընտրական ...
կաշրջանը լրացած լինել...
մի ամիսից աւել է հա...
ու խմբակցութիւններ...
յագուցիչների միջեւ ...
թիւններ են տեղի ունեն...
բաղհասկացողութեամբ հ...
ձութիւն ընտրելու։ ...
տեղի են ունենում, բայ...
որոշ եզրակացութեան ...
Վարագոյրի յետեւում կա...
նեած «չէզոք ազգա...
ամէն կերպ խուզնդում են ...
սանում, վտանգելով հ...
քանի տարի հանգարտա...
րանի հայ անգորր կեան...
Սակայն յուսով ենք ...
սանքների գիտակից ...
ցուցիչները, արժանավոր...
կը նստեցնեն պատր ...
որսացողներին, որոնք իր...
միտ, անձնական շահերի...
նպատակների համար ...
տակ են տալիս ազգայ...
բնասիրական շահերը ...
նելով եւ ոչ մէկ անգեն...
առջեւ։ Յուսով ենք որ ն...
դիմակները ի վերջոյ վա...
նեին, ցոյց տալու ժող...
այդ պնակալէզների դէմք...
սով ենք, մօտիկ ապա...
գեղեցիկ ժեստով ընտրու...
նել մի կարող հոգաբարձ...
որ դպրոցին գործը կը ...
պատշաճ բարձրութեան վ...
«Նրիտասարդաց Միո...
կրթական հաւաքը ...
կերպով անցել է գործի, ...
մանակում կազմակերպ...
սախօսութիւն մի շարք ...
հասարակական ու գիտակ...
թերի շուրջ, որոնց հա...
ւիրւել են խօսելու տեղի...
մտաւորականները։
Առաջին դասախօս...
ւեց Մէլքիսի Ա...
երեսփոխան ընկեր Յ...
եանը խօսելով «Մեր գաղթ...
կեանքը» հետաքրքրակա...
շուրջ։
Բնորոշեց մեր գաղթ...
ազատութեան եւ ինքնա...
թեան պայքարի եւ ...
դալ։ Խօսեց հայկական ...
ների ռուսահայ-թիֆ...
պարսկահայ) մէկ դար ...
կեանքի վրայ ունեցած ...
կան քաղաքական ազդե...
ների մասին, ապա ն...
հաւածների մշակութա...
ղաքական հասկացողութ...
յառաջդիմութեան ...
միտական պայքարի ...
անկախ կեանք եւ հայր...
նենալու մեծ իտէալի շուրջ...
համաշխարհային պատե...
յետոյ հայկական հաւա...
ազգեցութեան նշարը ...
մայն փոխեց, մինչեւ ...
ամբողջ հաւած իր հոգա...
վերցրեց, սակայն նրա ...
խուէալը բնաշխարհում կե...
նալու մասին, մնում է ...
կենսական եւ արմատ...
հանք, պահպանելու համա...
գաք ու ցրիւ բեկորների...
հովելու հայ ժողովրդի ...
կան ֆիզիքական կացու...
Պօղոս Նուպարի ...
գոյժը այստեղ էլ հաս...
ցաւ պատճառելով տեղ...
Եկեղեցական ...
նախաձեռնութեամբ ...
տեղի ունեցաւ հոգեհ...
Յուլիս 28ին ակմբ...
ունեցաւ սգահանդէս, ...
խօսութիւններ այն...

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

«Թայմզ»ի պերլինի թղթակիցը հեռագրով կ'ամփոփէ գերմանական կարծիքը (օգոստոս 13)

Թրքական ներխուժումին կարգը պարսկական հողամասին մէջ հրատարակուեցաւ այս առաւօտ գերմանական գրեթէ բոլոր թերթերուն մէջ, որոնք երկար խմբագրական յօդուածներով անդրադարձան այդ խնդրին, յայտնելով թէ Մեծն Բրիտանիա որոշ մաս ունի առոր մէջ։ Գերմանական թերթերուն ընթերցողներուն մեծամասնութիւնը համոզուած է որ Աֆղանիստանի ըմբոստութիւնը գրգռուած էր Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ գնդապետ Լօրէնսի միջոցաւ եւ ընթերցողը նոյն տպաւորութիւնը պիտի ունենայ քրդական ըմբոստութեան ներկայիս հրատարակուող անպատասխանատու յայտարարութիւններու շնորհիւ. կ'ըսուի թէ քիւրտերը բրիտանական զէնք կը կրեն։ Գերման խմբագիրները, որոնց համար «ան է գաղտնիք» գոյութիւն չունի, կրցած են երեւան հանել որ իբր թէ Լօրէնս Քիւրդիստան կը գտնուի եւ որուն արտակարգ կարողութիւններ կը վերագրեն։

«Գերմանիա», ներկայ կառավարութեան խլեակ կուսակցութեան օրկանը, կ'ըսէ թէ հիմա պէտք է յիշել Լօրդ Քըրզընի բառերը «Հնդկաստանի սահմանագլուխը Եփրատի վրայ պէտք է ըլլայ» եթէ նոյնիսկ քիւրտերը չզինուէին բրիտանական արդի զէնքերով եւ եթէ երբեք գնդապետ Լօրէնսի խորհրդաւոր դէմքը հոն չըլլար։ «Գերմանիա» թերթին կարծիքով հետաքրքիր է որ Իրաքի անկախութեան ճանաչումով եւ Իրաքի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մուտքով, շարժում մը պիտի սկսէր որ ամենէն յարմարը պիտի ըլլար Մեծն Բրիտանիոյ՝ կարենալ տարածուելու համար այս ցանկալի հողամասերուն վրայ՝ Իրաքը պաշտպանելու պատրուակով։ Շարժումը իր ներկայ այս մեծ ծաւալը առած է միայն անոր շնորհիւ, որ անգլիական ուժեղ գաղութի օժանդակութիւնը վայելած է։

«Պերլինէր Թակեպլաթ» չափաւոր թերթը արձագանգ կ'ըլլայ զանազան լուրերու՝ ըսելով թէ Մեծն Բրիտանիա կը փափաքի չէզոք պատուար (բուֆըր) պետութիւն մը հիմնել քարիւղի երկրամասին վրայ, սակայն կը տատամսի հաստատելու այս «երակի հետ եղած թեթեւաբարոյ խաղին»։

Ազգայնական «Պէրսըն Ցայթունգ»ը կ'ըսէ թէ հետաքրքրական է տեսնել թէ Անգլիա, ինչպէս ցոյց կուտան նշանները, պիտի խաղայ նոյն դերը քրդական ապստամբութեան մէջ, ընդդէմ Մ. Քէմալին, ինչպէս խաղցաւ Աֆղանիստանի ապստամբութեան ընթացքին ընդդէմ Ամանուլլահին։

«Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ» կը ծանուցանէ այն մասին թէ քիւրտերուն քով գտնուած են անգլիական նոր զէնքեր, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ շարժման ետեւ կանգնած է Անգլիան. բայց թերթը չի կրնար գիտնալ թէ ի՞նչ է այս դիւանագիտական թակարդին նպատակը։

Ազգայնական «Տէօյչէ Ցայթունկ» կը պնդէ թէ Անգլիա շահեր ունի ոչնչացնելու այն դաշնագիրը որ կնքուած է Թուրքիոյ, Պարսկաստանի, Աֆղանիստանի եւ Խորհրդ. Միութեան միջեւ, քանի որ դաշնագիր կողմերը պիտի յարգեն փոխադարձաբար իրարու անկախութիւն։

Ազգայնական «Լօքալ Անձայկեր» Պոլսէն առնուած տեղեկութիւններու վրայ հիմնուած կ'ըսէ թէ միայն անգլիական քաղաքական շրջանակները դուրսէն կրնան օժանդակել քրտական շարժման, որովհետեւ անոնց շահը կը պահանջէ որ Մերձաւոր Արեւելքը խաղաղ չմնայ։

Ազգայնական «Քրէօզէ Ցայթունկ» եւս կը խօսի այն մասին թէ բացայայտ իրողութիւնը այն է որ անգլիական մատը կայ այս գործին մէջ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Մեր ընթերցողներն արդէն ծանօթ են անգլիական տեսակէտին, որ ձեւակերպուած էր «Թայմզ»ի խմբագրականով։ «Թայմզ»ը խորհուրդ կուտար Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանին ձեռք բարեկամ եւ Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը չխանգարելու ու կ'աւելցնէր.— Եթէ Թուրքիա եւ Պարսկաստան թշնամանան՝ պիտի օգտուի երրորդ ուժ մը. այս պարագային՝ Խորհրդային Ռուսաստանը, որ միշտ պատրաստ է այս երկուքի տկարութենէն օգտուելու։

ԹԷ ԻՆՉՈՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ԿՌԻՒ ԿԸ ՓՆՏՌԷ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ

Ֆրանսերէն «Ժուռնալ» թերթը կը գրէ.—

Պատահական չէ անշուշտ, որ Թրքա-պարսկական կռիւը կը զուգադիպի Էնկիւրիի մէջ ընդդիմադիր նոր կուսակցութեան մը թատերաբեմ գալուն հետ, որ կը ղեկավարուի Ֆէթհի պէյի կողմէ եւ եթէ Քէմալ չի քաջալերեր, գոնէ կը հանդուրժէ։ Կառավարութեան պետը, Ըսմէթ փաշա զգաց վտանգը եւ ուզեց շեղել ուշադրութիւնները ներքին խնդիրներու վրայ։

Գործելու այս եղանակը դասական դարձած է։ Մարդիկ ինչ կը կորսնցնեն եթէ յաղթանակը ապահովեն։ Եթէ առգիտուի ձգձգուի, դրօշին պատիւը ապահովուած է։ Պարտութեան պարագային, մարդիկ հաշիւ պահանջող դիրքին մէջ կ'իյնան։ Այս բանը աւելի վայելուչ է քան պարտութեան ծանրութեան տակ իյնալը։

Ինչո՞ւ Պարսկաստան պիտի քաջալերէր քրտական ապստամբութիւնը, որ կրնայ իր հողամասին մէջ ալ երկննալ, քանի որ Քիւրտիստան, Թուրքիոյ, Պարսկաստանի, Իրաքի եւ Սուրիոյ հողերուն վրայ կը գտնուի։ Այն ծանուցագիրը որ Թեհրանի կառավարութիւնը ղրկեց Էնկիւրի, ինք զինք արդարացնելու համար, տրամաբանական է։ Կրնանք հաւատալ որ Թուրքերը այնքան երկար ատեն պիտի սպասէին երեւան հանելու իսկական մեղադրանքներ, պէտք չէ մոռնալ որ քրտական ապստամբութիւնը կը շարունակուի ամիսներէ ի վեր։

Պարսկաստանի համար ասիկա խոսք փորձ մըն է, աւելի եւս լուրջ սակայն Ազգերու Դաշնակցութեան համար. Պարսկաստան որ Ազգերու Դաշնակցութեան մաս կը կազմէ, անոր օժանդակութեան վրայ յոյս կը դնէ։ Հետաքրքիր է գիտնալ թէ այս մրցակցութիւնը ի՞նչպէս իրեն պիտի գայ Թուրքիոյ դէմ՝ որ Ազգերու Դաշնակցութենէն դուրս կը մնայ։

Ճիշդ է որ Թուրքիա Քելլօգի դաշնագիրը ընդունեց, սակայն այս կողմէն ալ փորձը շահեկանութեամբ լեցուն պիտի ըլլայ, պիտի տեսնուի թէ խաղաղասիրական յանձնառութիւնները ինչ կ'արժեն։

ՀՐԱՉԵԱՅ

Արքը եւ Պ. Գործագոշեանը, գրական բաժնին իրենց մասնակցութիւնն էին բերել անդին երգահոնները։

Այդ օրը Դաշնակցութիւնը պիտի ունենար դաշտահանդէս ...անասորի արշաւանքի յիշատակին առթիւ, բայց ի յարգանս ...ողբ. Նուպար փաշայի, յետաձգեց, եւ հրահանգուեց բոլոր ընկերներուն ...ները ներկայ գտնուելու սգահանդէսին։

ԱՊՊԱՍ ՀԻԼՄԻԻ ԴԷՄ

«Տէյլի Թելէկրաֆ» կ'իմանայ թէ Եգիպտոսի Վաֆտ կուսակցութիւնը յարաբերութեան մէջ մտաւ Ապպաս Հիլմի փաշայի հետ, երբ լուր թէ Թագաւորը ընդունեց Նահաս փաշայի հրաժարականը։

Ֆրանսական թերթ մը, Թուրքիոյ յետոյ Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ տեսակէտը Ապպաս Հիլմի փաշային դէմ բարձրացուած մասին, փափաք կը յայտնէ, որ Ֆրանսա եւս նոյն դիրքը բռնէ այս շնորհազուրկ եգիպտացիին դէմ, որ այժմ կը գտնուի ֆրանսական ջերմուկները, ուրկէ յառաջ ... երկրին թագին։ Մանաւանդ որպէս Անգլիա երբեք չի փափաքիր Ապպաս Հիլմիի վերադարձը քաղաքական կեանքի մէջ։ Իտալիա ... կը նկատէ զայն։ Գերմանիա, որուն դաշնակիցն էր պատերազմի ընթացքին, չի մոռնար այն միլիոնները, զորս վատնեցաւ Ապպաս Հիլմի։

Ֆրանսացի օրագիրը ամէն անսովոր կասկածելի կը նկատէ զայն, յայտարարելով, որ Եւրոպայի մէջ ոչ ոք համակրանք պիտի յայտնէ փաշային, եթէ նոյնիսկ յաջողի թագաւոր ըլլալ։

ԼԱՀԷՅԻ ԱՏԵԱՆԸ

Հաւաստ, Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովէն առաջ, պիտի կատարուին ընտրութիւնները Լահէյի միջազգային արդարութեան ձայնի ատեանին, որ պիտի ունենայ 9 տարուան շրջան՝ սկսելով 1 յունուար 1931էն։

Այս ընտրութիւններուն նախօրեակին, լատին Ամերիկայի պետութիւնները (Պոլիվիա, Չիլի, Քոլոմպիա, Քուպա, Կուաթեմալա, Հայիթի, Հոնտուրաս, Նիքարակուա, Փանամա, Փարակուէյ, Փերու, Սան Սալվատոր) գիր մը յանձնեցին Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղարին, ուշադրութիւնը հրաւիրելով պարագայի մը վրայ, որուն միջազգային արդարութեան ատեանէն մեծ կարեւորութիւն կուտան։

Այսպէս, կը հաստատեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան լատին-ամերիկեան անդամները արդէն կը ներկայացնեն անդամներու ամբողջական թիւին մէկ երրորդը, հետեւաբար կը փափաքին, որ Լահէյի Ատեանին գոնէ երեք անդամները ընտրուէին լատին-ամերիկեան ազգերու ներկայացուցիչներէն։ Այս ցանկութեան աւելի ուժ տալու համար, կ'աւելցնեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ հաւանաբար շուտով աւելնան նորանոր անդամներ դարձնել նոյն Ամերիկայէն։

ՓԹՈՐԻԿ ԱՆՁՐԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՎՐԱՅ

Երկար ատենէ ի վեր Եւրոպա զրկուած է տաք արեւէն։ Շարունակ անձրեւ. վերջերս ցուրտը աստիճանաբար աւելցաւ եւ բարձր լեռներու վրայ ձիւնի փաթիլներ իջան։

Անցեալ օր ալ սաստիկ փոթորիկ մը Ֆրանսայի հիւսիսը աւերեց, ծառեր պատռեց, Շէրպուրկէն մեկնած ճեպընթացին վրայ նետեց հեռագրական սիւն մը, որ պատճառ մեքենավարը։ Մանշի վրայ փոթորիկը կը շարունակուի։

Իտալիա եւս ցուրտ կը զգայ, փոթորիկէն յետոյ, Քասթել Ֆիօրենթինոյի մէջ երկրաշարժի թեթեւ ցնցումներ եղան։

** Ընդհակառակն, անդին Ասիոյ վրայ, Իրաքի մէջ սաստիկ տաք կ'ընէ։ Եւ ինչպէս Ամերիկայի մէջ եղաւ, տաքէն մահեր պատահեցան։ Երկու զինուոր արեւահար մեռան, ուրիշ 70 հոգի հիւանդ ինկան։

ԻՏԱԼԱՑԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ

Իտալական թերթ մը կը գրէ թէ յուլիսին Իտալիոյ գործազուրկներուն թիւը կը հասնէր 342,000ի։ Միայն 60,000ը կը գտնուին Լոմպարտիոյ մէջ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Վարշաւայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 30 երիտասարդներ, որոնք կը պատկանին կոմունիստ կուսակցութեան. Ասոնց մէջ կը գտնուի նաեւ կին մը։

44 ՆՈՐ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐ

Ցունաստանէն կը գրեն թէ կիրակի օր Փիրէօսի Ս. Գ. Լուսաւորիչ վարժարանին մէջ, երդումի արարողութիւնը կատարուեցաւ 44 նոր դաշնակցականներու։

Հանդէսին կը նախագահէր ընկեր Մ. Էպլիղաթեան։ Այս առթիւ խօսած է ընկեր Շաւարշ Միսաքեան։

ՍԵՌԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ

Որոշուած էր սեռային հարցերու մասին միջազգային համագումարը բանալ 13 սեպտեմբերին Վիեննայի մէջ, սակայն գերմանական ընտրութիւններուն պատճառով, համագումարը յետաձգուեցաւ մինչեւ 16 սեպտեմբեր։ Ֆրանսայի կողմէ կը մասնակցի Ց.-Ք. Վաշէ, որ Նախագահն է ֆրանսական պատուիրակութեան եւ «Մարդկային ցեղի վերանորոգութեան ընկերութեան»։ Վիքթոր Մարկրիթ եւս կը մասնակցի այս խումբին։

Համագումարը պիտի ուսումնասիրէ այն գիտական հիմերը, որոնց վրայ կարելի ըլլայ սեռային նոր դաստիարակութեան մը ծրագիրը կազմել։

ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ բազմաթիւ թանկագին նկարներ ու պաստառներ կը պակսին Լենինգրադի «Էրմիտաժ» թանգարանէն։ Վաթոյի, Ռանպրանտի, Ֆրանս Հալսի եւ Վան Էյքի նկարները կորսուած են։

Արուեստագէտներու շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ այս թանկագին պաստառները ծախուած են անցնելով Գերմանիայէն, սակայն սովետները կ'ուրանան թէ ծախած ըլլան Ամերիկացիներու կամ ուրիշ ազգերու։ Միւս կողմէ կը խոստովանին, որ ամենէն թանկարժէք պաստառները պիտի փոխադրուին Մոսկուա, իսկ մնացածը պիտի ծախեն՝ ստեղծելու համար հիմնադրամ մը ռուս աղքատ արուեստագէտներու օգտին։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԵՊԸՆԹԱՑԸ

Միլանէն կը հեռագրեն թէ արեւելեան ճեպընթացը ժամը 80 քիլոմեթր արագութեամբ կը սուրար, երբ Ֆալլանցա կայարանին մօտ դուրս ելաւ գիծէն, առանց շրջելու։ Մեքենավարը, կատարելապէս պաղարիւն, յաջողեցաւ դանդաղեցնել ճեպընթացին արշաւը մինչեւ որ կանգ առաւ։

Անմիջապէս օգնութեան ղրկուեցաւ վարյրաշարժ մը, որ 4 ժամ աշխատելէ յետոյ գիծին վրայ դրաւ ճեպընթացը եւ «Երթաս բարով» ըսաւ։

ՍԵՐՊԵՒՉԵԽ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

«Վրեմէ» թերթը կը հաստատէ թէ առեւտրական համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի չեխօսլովաք եւ եուկօսլաւ կառավարութիւններուն միջեւ։ Փրակա արդէն պատրաստած է նախագիծը, եւ Պելկրատի տեսակէտներն ալ ծանուցուելէ յետոյ, ստորագրութիւնը տեղի պիտի ունենայ սեպտեմբերին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 75 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Իսկ միւս ազերքն ալ որ կռուող ...ն էդոր յետ մնալը, իրենք ալ ...ր թափելու կը կայնին։ Այ...հանին աղայոց մէջ։ Որպէսզի ...նքը սպաննած ըլլայ, Մակարը ...իսցիպլինի չի ենթարկուիր եւ առ...ջին հրացանը ինքը կը զարնէ ...ալիլին, բայց կը վրիպի։ Խալիլը ...ն կը զարնէ ու կը փախի, այնպէս որ միւսներու զարկածն ալ ...նօգուտ կ'անցնի։ Զարկած ատեններնին հովիտի մէջ բնձնից չէր ...րեւար։ Հոն կը սպաննեն մի ...րիկան եւ կը վիրաւորեն մի ա...րիշ սարիկան։ Վիրաւորը կը պահ...ուի։

Ցանկարծ տեսայ Խալիլը դուրս ...կաւ դէպի մեզ։ Այս անգամ ...րաքը չէին տեսներ Խալիլը։ Քովիս ...նկերոջմէ մէկը՝ Գալէն, անդ մը ուզարկեցի, որ այնտեղից սառնոր մարդ չփախի։ Գլուխս գիրքէն վեր հանեցի ու պռռացի. «Շա՛ն որդի, ո՞ւր կ'ազատուիս որ»։ Նա ինքզինքը ապահով կը զգար թէ ազատուած է, բայց իմ պոռալուս՝ քիչ մը ձին կանգնեցուց, սակայն, կրկին արագութեամբ սկսեց վազցնել։ Մէ-մէ հատ զարկինք իրեն՝ չբռնեց։ Մեռածցի ձին է փախողը, մէ-մէ հատ ձիուն ալ զարկինք։ Ընկերոջս ըսի. «Վէր կեցիր, խանչալները քաշենք, երթանք»։ Նա ըսաւ. «Ձին ալ չզարնուաւ»։ Բայց ես հաստատ համոզուած էի, որ ձին զարնուեցաւ։ Բոպէ մը չանցաց, ձին ընկաւ, Խալիլի ոտքը ճզմեց ձիու տակ՝ զինք մէջը։ Նա մեզնից 400 քայլ հեռու էր։ Մինչեւ վրայ հասնէինք՝ Գալէն առաւօտը վերադարձուց մեզ վրայ։ Քիւրդը ծունկ չոքաւ, որ զարկէ Գալէին. Ղամա (խանչալ) խածի ատամներով, երկու հրացան զարկի էգ չոք ատող Քրդուն, նա գնաց ընկաւ բուլերու մէջ. վազեցինք, բռնեցինք Խալիլին։ Նրան նստեցուցի եւ Գալէի առաւ։ Էգ ատեն ուզեցի խանչալով զարնել, մոռացել էի, որ պայմանաւորուած էինք հարցաքննութիւն ընելու։ Մակար, Գէորգ, Ցարութիւն հեռուից պռռացին «Բան պիտի հարցնենք, մի զարներ» եւ սպասեցի մինչեւ էնոնց գալը։

Այդ ժամանակ չորս կողմ հաւար էր ընկած. մեր հրացանը սարի գագաթէն մինչեւ դաշտը արձագանգ կուտար։ Շատ գիւղեր հասկցած էին, որ Խալիլը կը սպաննեն, որովհետեւ գիւղին էգ ճամբով գնալը։

Գէորգ, Ցարութիւն բռնեցին Խալիլի թեւերից, ես բռնած էի գլխու երկար մազերէն։ Ցարութիւն հարցուց

— Խալիլ դէ բժէն դու է (Խալիլ որ կ'ըսեն, դո՞ւ ես)։

Խալիլն ըսաւ.

— Հըլ նիարիա ազըմ (հա՛, ես եմ)։

— Սարը Սերոբ փաշա դու շարժէ քըլ, դու խաբ խեսաբ քը (Սերոբ փաշայի գլուխը դո՞ւ կտրեցիր, եւայլն), դո՞ւն էիր որ Օդաղանք քանդեցիր, աշխարհը քարուքանդ ըրիր։

Նրանից ձայն չէր ելլեր, պատասխան չէր տար։

— Ովքե՞ր էին հոյ լրտեսներդ։

Նա միայն կըզաւ ըսել.

— Բասըլ, բասըլ, իչխունըմը թամամ ըըր (բա՛ւ է, բա՛ւ է, ժամանակս լրացեր է)։

Գէորգ, Ցարութիւն երկու կողմից զարկին երկու խանչալ, եւ ես կտրեցի գլուխը, որովհետեւ կը շտապէինք, հաւալը հասնելու էր։

Մենք հոգ չորս ընկեր էինք. ես, Ցարութիւնը, Գէորգը, Գալէն, միւսները դեռ չէին հասած։ Մի քանի ընկեր գացած գտած են բուլերու մէջ բխալկիակցի քիւրտ մը վիրաւորուած, որը կը խնդրէ հայերէն լեզուով աղաչոց թէ՝ «Ս. Կարապետի եւ Ս. Առաքելի սիրուն՝ ինծի մի՛ զարնէք, ես նրանց գեղից չեմ, ես համբորդ էի, եկայ հեռեբնին ընկայ»։ Ցղերքը մարդ չեն ըրեր, արդէն վիրաւորուած էր, կը զարնեն կը սպաննեն եւ կուգան քովս. հետերնին կը բերեն հրացանն ու խանչալը։

Խալիլի գլուխը բերի գցեցի գիրքիս մէջ։ Ձիու վրայ կը գտնուէր մի մեծ խուրջին լցուած։ Խալիլը վրան ունէր մի ժամացոյց, Սուլթանէն ստացած պատուանշանը այժմս «Դ. օշակի խմբագրատա՞ն»ը, սիգարի տուփ, երկու հատ սիգարի փայտ, չուխայէ փալթօ, շալվար, գօտի եւայլն։ Խուրջինի մէջ կար 7 թօփ մանիսա, 7 թօփ ճերմակ կտաւ, 2 զոյգ զօնդուրա (կօշիկ), սուրճ, ջուղիա, գաւաթ, շաքար, իր աղջկան համար մի խըճայ եւ մի ֆիստան, 40 արշին քիւրդ կիներու գլխուն ձգելի ճերմակ փիազան, երկու հրացան, երեք խանչալ եւայլն։ Խալիլի ստակի քսակէն ելաւ նաեւ 12 հայերէն փորուած կնիք, մէկն ալ իրեն կնիքը՝ քսակի թելէն կապուած։ Այդ կնիքներու բոլորի պոչերն ալ ծակ էին թել անցկացնելու համար։ Գրպանէն ելաւ 33ուկէս ոսկի, 7ուկէս ալ ելաւ միւսներուն գրպանէն, եղաւ ընդամէնը 41 ղուրուշ։ Խալիլը դրամները առաջուց դրկեր էր տուն։ Իր կնիքի վրայ տաճկերէն գրուած էր Խալիլ։

Խալիլը վիզը կախած ունէր մի համայլ կախարդական բան մը, որպէս զի գնդակը չբռնէ վրան։

(Շար.)

որոնց շնորհիւ ապստամբները մինչեւ Քաղաք Թէփէհեսավնդուեցան։ Նոր ուժեր կը ղրկուին այդ սահմանները։

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Քէմալէտոին Սամի փաշան Արեւելեան Նահանգներու զինուորական ընդհանուր հրամանատար կարգուեցաւ եւ մեկնեցաւ առջի օր։ Ապստամբական շրջաններուն մէջ պաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ։

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Ռուսական «Իզվէսթիա» թերթը իր Պարսկաստանի ներկայացուցչին միջոցաւ հաստատած է թէ Լոնտոնէն Թէհրան մեծ քանակութեամբ դրամ ղրկուած է, բաժնուելու համար քիւրտ ապստամբներուն։ Այդ դրամները ամխաներ կրնան բաւել քրտական ապստամբութեան։

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Կ'ըսուի թէ Զինուորական Խորհուրդի անդամներէն Ճէվատ փաշա ոչ-զինուորական կարեւոր պաշտօնի մը պիտի կոչուի Արեւելեան Նահանգներուն մէջ։

∴ Մարտինէն կը հեռագրեն թէ քիւրտ էլխասի հրոսախումբը, 50 հոգի, որ հարաւէն կ'անցնէր, Տիյրիկի մէջ անձնատուր եղաւ կառավարութեան։

∴ Կ'ըսուի թէ արտաքին գործավարութիւնը Թուրքերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով «Կարմիր Գիրք» մը պիտի հրատարակէ արեւելեան ըմբոստութեան ներքին ծալքերուն մասին։

Պարսկական բերբերը այսխանը գիտեն

ԹԷՀՐԱՆ.—Պարսիկ պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն այն լուրը թէ Թուրք զինուորները, հետապնդելով ապստամբները, ներս խուժեցին պարսիկ սահմանէն։ Պարսիկ պաշտօնատարներ կը յայտնեն թէ Թուրքիոյ վերջին ծանուցագիրը պարզապէս կը խնդրէր պարսիկ կառավարութեան գործակցութիւնը, զսպելու համար Քիւրտերը, եւ ոչ մէկ խօսք կ'ընէր սահմաններու սրբագրութեան մասին։

Ներկայիս բազմահազար պարսիկ զինուորներ կը պաշտպանեն սահմանին երկայնքը։

Միւս կողմէ պարսիկ իշխանութիւնները կը հաղորդեն թէ շաբաթ մը առաջ Քիւրտերը ապաստանեցին պարսիկ հողերուն վրայ, յետոյ իրենք իրենց մէջ կռիւ ունեցան, դէպքին վայրը ձգելով քանի մը սպանեալներ։ Անկէց ի վեր ոչ մէկ Քիւրտ կրցաւ անցնիլ սահմանը։

∴ Խալիտ աղայի ցեղախումբէն բազմաթիւ Քիւրտեր կռիւի մտան պարսիկ զինուորներուն հետ։ Սպաննուեցան 300 Քիւրտեր եւ 40 Պարսիկներ։

Քիւրտերը յարձակողական սկսան

ՊԱՅԱԶԻՏ, 18 օգոստոս.— Ազրիտաղի քիւրտ հրոսախումբերը յարձակեցան Թաշպրունի վրայ։ Թուրք զինուորները ետ մղեցին այս յարձակումը, որու ընթացքին Քիւրտերը ունեցան 66 մեռեալ եւ 100 վիրաւոր։ Սպաննուածներուն մէջ կը գտնուէին երեք ղեկավարներ։

Էմիր Թուֆէնք, զրգռութեան կազմակերպիչը, զոր պարսիկ կառավարութիւնը հեռացուցած էր սահմանային շրջաններէն, դարձեալ փոխ-կառավարիչ նշանակուեցաւ Քիլիսքէնդի, որ կը գտնուի սահմանին վրայ։

ԷՆԿԻՒՐԻ, 18 օգոստ.— Թուրք կառավարութիւնը, նոր ծանուցագրով մը, պարսիկ կառավարութեան ներկայացուց առաջարկ մը, անհրաժեշտ նկատելով գործակցութիւն մը Արարատի շուրջ եւ պարսկական հողի վրայ զինուորական գործողութիւններու ընթացքին։

Թուրքիա պիտի սպասէ Թէհրանի պատասխանին, նոյնպէս ղրկելու համար նոր ծանուցագիր մըն ալ, որուն գլխաւոր գիծերը ճշդուած են արդէն։

Յարձակում նոյնպէս Սուրիոյ սահմանէն

Թրքական աղբիւրներէ առնուած լուրերու համաձայն սուրիական սահմանէն ալ յարձակումներ սկսած են։ Թուրքերը սկսած են մեծ թիւով զինուորներ կեդրոնացնել Այնթապ, ուրկէ անոնք կը ղրկուին սուրիական սահմանը։ Այս հաշիւով Թուրքերը ստիպուած կ'ըլլան Տէօթ-Եօլէն մինչեւ Ազրի, Սուրիա-Իրաք-Պարսկաստան սահմանին երկայնութեամբ զօրք կեդրոնացնել եւ միեւնոյն ժամանակ ալ կռուիլ ներսի ապստամբներուն հետ, Վանէն Մուշ—Սասուն եւ Տիարպէքիրէն Տէրսիմ եւ Ազրի։

Կռիւները Հնդկաստանի մէջ

Փէշավէրէն հասած տեղեկութիւններու համաձայն, ըմբոստ Աֆրիտիները պարպած են Քաժուրիի դաշտավայրը, ինչպէս նաեւ Պարայի հովիտը։

Հիւսիս արեւմտեան սահմանին վրայ, ըմբոստները ընդհանուր նահանջ մը կը կատարեն։ Քանի մը գիւղերու օդէն ռմբակոծումը բաւական եղաւ յառաջացնելու այդ նահանջը։ Ռմբակոծումը կատարուած է չափազանց անգթութեամբ, այնպէս որ Պարայի հովիտին մէջ ոչ մէկ ցեղախումբ պիտի համարձակի այլեւս թշնամութեանց մասնակցիլ։

Համայնավար յրեաներ Ճապոնի մէջ

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուեցան 8 հոգի. մէկը գծագրիչ, եօթը ընդհ. սպայակոյտին քաղաքային գրասենեակներուն մէջ պաշտօնեայ։ Բոլորն ալ ամբաստանուած են թէ կը պատկանին համայնավար կուսակցութեան եւ պաշտօն ունէին զինուորական գաղտնիքներ կորզել։ Ասոնք նոյն ատեն ըմբոստութեան մղած են զինուորները։

Օգնութիւն անգլիական նաւու մը

Անգլիական թղթատար նաւ մը, «Թահիթի», որ 7.888 թօնօ տարողութիւն ունի, Ուէլինկթընէն Սան Ֆրանչիսկօ գացած պահուն, Խաղաղական Ովկիանոսին սիրտին վրայ կորսնցուց իր պտուտակը եւ մտնուեցաւ ալիքներուն քմահաճոյքին։

Անմիջապէս օգնութեան հեռագիր ղրկեց ամէն կողմ։

Վերջին հեռագիրները կ'ըսէին, որ ջուրը արդէն սկսեր էր խուժել պտուտակին ծակէն, եւ ջրհանները անբաւական կը թուէին ջուրը պարպելու։ Արդէն մեքենաներու սրահը ողողուած էր։

Վերջին հեռագիր մը կ'ըսէր թէ հրամանատարը որոշած է լքել նաւը, նաւակներուն մէջ իջեցնելով 165 ճամբորդները։

Բազմաթիւ նաւեր ղրկուեցան օգնութեան։ Առաջին հասնող նաւը իր մէջ առաւ ճամբորդները։ Եւ երբ միւս նաւերն ալ հասան, «Թահիթի», ընկղմելու մօտ, տխրագին կը ծփար ջուրերուն վրայ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Գրեց՝ Ոն. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ 220է աւելի մեծադիր էջերով այս գիրքը կը բովանդակէ ամբողջական եւ վաւերական պատմութիւնը

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ, որուն 15ամեակն է այս տարի,

եւ որ մեր պատմութեան փառաւոր մէկ էջը կը կազմէ.

Հեղինակը, Զինուորական Խորհուրդի քարտուղար, այս գիրքը կազմած է օրը օրին. 1915ի Վանի պաշտպանութեան կռիւներու ընթացքին։

Ֆրանսայի համար կ'արժէ միայն 20 ֆրանք

Բացարձակապէս կանխիկ — Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան

«ԴՐՕՇԱԿ»Ի

Թիւ 8 (Օգոստոս) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Քրտական հարցը՝ (Խմբագրական)։ Քրտական ռազմարեմը։ Քրտական ապստամբութիւնը՝ (Կ. Սասունի)։ Դարալագեազի ապստամբութիւնը՝ (Արսէն)։ Եզրակացութիւններ՝ (Ա. Ջամալեան)։ Թուրքիոյ շուրջ։ Թըղթակցութիւններ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մալաքօֆ, Վ. Ե.— 140։
Ռոան, Գարծ.— 236։
Սուլթանապատ, Տոքթ. Ա. Կ.— 240։
Թէհրան, Գարծ.— 500։
Կրընոպլը, Ս. Շ.— 70։
Մօնթրէօյլ Սու Պուա, Օ.Գ.—70։
Քլամառ, Մ. Ա.— 70։
Նէօյեի, Իշխ. Ա.— 40։
Նանթ, Գ. Ս.— 35։
Շէրպուրկ, Հան 35։
Փարիզ, Մ. Ն.— 60։
Մարսէյլ, Տոքթ. Ռ.— 70։
Բան, Մ. Ս.— 17.50։

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ցարութիւն Սիմէնեան։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Հ. Յ. Դ. Ս. Շամոնի Գրադարանը, 15 Rue Jeanne d'Arc, բաց է ամէն հինգշաբթի 7—8 իսկ կիրակի օրեր 11—12։

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ»

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳՈՐԾԻ ՏԷՐԵՐՈՒՆ

Յառաջիկայ Նոր Տարիին լոյս պիտի ընծայենք հասցէագիրք մը, «Ամէնուն հասցէն» անունով, հայկական մանրանկար «Բոթէն» մը, ուր պիտի տանք Ֆրանսա բնակող Հայերու հասցէները, ինչպէս նաեւ Հայերուն համար օգտակար օտար հասցէները։ Կը խնդրուի ուրեմն որ, ֆրանսաբնակ ամէն հայ մեզի հաղորդէ, նամակով մը, իր անունը, մականունը, գործը կամ արհեստը եւ ամբողջական հասցէն (փողոցին թիւը եւ անունը, քաղաքը եւ նահանգը, ինչպէս նաեւ հեռաձայնի թիւը եթէ ունի), բոլորը գրուած որոշ ու յստակ։ Այս անուններն ու հասցէները պիտի հրատարակուին առանց ոեւէ փոխարինութեան, ձրիօրէն։

Ասկէ զատ, այս գիրքին մէջ ծանուցում տալ փափաքող գործի տէր Հայերէն կը խնդրուի անյապաղ մեզի դիմել, ուղղելով մեր ծանուցման սակագինը։ Պէտք է հասցէներն ու ծանուցումները մեզի հասնին մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը։

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— Librairie «Arpi», L. Mozian, 5 Rue Champlain, Paris 20։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 288
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 1 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ 1930
20 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1343
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶԻՉՆԵՐԸ

«Հայաստանի կոչնակ» շաբաթաթերթը, որ կոչուած է «աւետարանական» քարոզներ կարդալու իր հետեւորդներուն գլխին, քրտական շարժման հետեւանքով կը փորձէ նաեւ աւետարան կարդալ Քիւրտերու գլխին, ու կ'իյնայ դիւանագիտական ջրապտոյտին մէջ, անգիտութեան վկայական մը եւս շահելով։

Էնկիւրիի գործակալութեան հաղորդագրութեանց ազդեցութեան տակ, հայ թերթը աճապարած է շարժումը խեղդուած յայտարարելու եւ հին ու նոր դէպքերն ու թուականները իրարու քով շարած է կատարեալ շփոթութեամբ մը, որոնցմէ պարզ կ'երեւի թէ խմբագրութիւնը տակաւին չէ հասկցած տեղի ունեցող դէպքերուն ծանրութիւնը եւ անոնց գերագանց նշանակութիւնը հայկական հարցի տեսակէտէն։

Աւելի թեթեւ է խմբագրութեան վերաբերմունքը դէպի իր առած լուրերը, զորս ընդունած է որպէս ճշմարտութիւն եւ որոնց վրայ հիմնած է իր տեսութիւնները։

«Հայաստանի կոչնակ»ը կը գրէ.—

«Անգլիոյ ծրագիրն ինչ որ ալ եղած ըլլայ՝ Էնկիւրիի համար անկէ շատ աւելի վրդովիչ է հակաքէմալական թուրքերու մասնակցութիւնը քրտական շարժումին։ Եթէ առնուած լուրերը ստոյգ են՝ ծրագրուած Քիւրտիստանի գահուն վրայ պիտի բազմի իշխան Սելիմ, Սուլթան Համիտի որդիներէն մին»։

Եթէ խմբագրութիւնը այս բոլորը հրամցնէր իր ընթերցողներուն որպէս լուր, առարկութիւն մը չունէինք. բայց երբ ան կը հաւատայ այս բոլորին եւ խմբագրական տեսութեան և հետեւութիւններու նիւթ կը դարձնէ, կը մնայ անըմբռնելի։ Թրքական պաշտօնական թերթերը քրտական շարժման առաջին շրջանին այդ բաները գրեցին եւ մեծ ճիգ թափեցին ցոյց տալու որ քրտական խլրտումները յետաշրջական բնոյթ ունին։ Սակայն նոյն այդ պաշտօնական օրգանները ստիպուեցան մոռացութեան տալ հակաքէմալական Թուրքերու մասնակցութեան պարագան, ինչպէս նաեւ Սուլթան Համիտի թոռան Քիւրտիստանի թագաւոր հռչակուելու առասպելը, ու սկսան այն սիւնակներով խօսիլ քրտական ազատագրական մեծ շարժման մասին, որ հիմա արդէն ամբողջ միջազգային մամուլին զբաղման նիւթ դարձած է։

Երանելի «Կոչնակ»ը, սակայն, կը շարունակէ պղտոր ջուրերուն մէջ լողալ։ «Դիւանագիտութեան» եւ «խելքի» այնքան ատարկ քարոզներ կարդալէ յետոյ, անդիւանագէտ ու անխելք, հայ ժողովուրդի միտքը կը պղտորէ, կարծես Թրքական շահերու պաշտպանի դերն ստանձնած ըլլար։

Ու այս բոլոր թշուառութեան տակ թաքնուած է դարձեալ այն անբուժելի հիւանդութիւնը, որ Հակադաշնակցական ոգի կը կոչուի։ Հակադաշնակցական այդ ոգին, ամերիկահայ ռամկավար մթնոլորտէն սողոսկելով մտած է «Հայաստանի Կոչնակ»ի աւետարանական սքեմին տակ, նոյն թոյնը սրսկելու սրբազան ուխտով։

Կարդանք այս ամբողջ հատուածը, ուր աժան ամբոխավարութիւնը, տգիտութիւնն ու հակադաշնակցական ոգին իրարու հետ կը մրցին.

«Այսպէս ուրեմն, քրտական խնդիրը որ գէթ առայժմ արիւնի մէջ խեղդուեցաւ, Թրքանպաստ փրոփականտի միջոց կը դառնայ։ Եւ եթէ երբեք օրին մէկը անիկա վերարծարծուի, Քիւրտերը պիտի պահանջեն մեր Արարատն ալ, քանի որ անոր կողերուն վրայ մղեցին իրենց վերջին կռիւները։ Եւ զարմանալի չպիտի ըլլայ այդ պահանջը։ Արդէն իսկ անոնց քարտէսին մաս կը կազմէ Թրքական Հայաստանը, իրենց բացատրութեամբ՝ Հիւսիսային Քիւրտիստան։ Անոնց պաշտօնաթերթին անունն ալ «Արարատ» է։ Եւ տակաւին մենք ունինք թերթեր, զորօրինակ Փարիզի «Յառաջ»ը (Դաշնակցական), որ հրճուանքով կը մատնանշեն «Հայաստանն ու Քիւրտիստանը կողք կողքի», անճառելի բարիքներ կ'երազեն «հայ-քրտական գործակցութեան» մէջ, եւ կը փառաբանեն Քիւրտը, իբրեւ «Հայուն մէկ հատիկ իրական բարեկամը, որ կը շարունակէ այն գործը, որ ինք կիսատ թողած էր»։

Կարդացէք առանց վրդովմունքի, միայն այն գիտակցութեամբ, որ այս բոլոր զառանցանքներուն տակ շարժող մրուրը հակադաշնակցական թոյնն է, որ փոխանակ մեզ վնասելու, թունաւորած է զայն գործածողները, զրկելով զանոնք տարրական դատողութիւններէ։ Այս մարդիկը երբեք Արարատը երազած, ու Արարատի համար կռուած չեն։ Ու իրենց սիրտը թող ծեծէ այն մասին թէ, վաղը, Քիւրտերը տէր պիտի հանդիսանան Արարատին։ Թերեւս այս մարդոց համար նախընտրելի է որ Արարատը յաւիտեան մնայ Թուրքին։ Այն ատեն մեր անարժան հակառակորդները հանդարտութեամբ պիտի շարունակեն իրենց աւետարանական քարոզները, հայ ժողովուրդի հոգիի փրկութեան համար։

Հայ ժողովուրդը պէտք է լիովին գիտակցի թէ տեղի ունեցած դէպքերը ճակատագրական նշանակութիւն ունին հայկական դատի տեսակէտէն։ Եթէ կը գտնուին որոշ խմբակներ, որոնք անգէտ են, կամ գիտակցօրէն տգէտ կը ձեւանան, ցաւալի երեւոյթ մըն է. բայց անհերքելի է որ տգիտութիւնը այսքան համարձակօրէն իր «կոչնակ»ը հնչեցնէ։

«Հայաստանի Կոչնակ»ին խորհուրդ կուտանք, որ այս պարագային լռէ եւ աղօթէ...

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ»

«Յուսաբեր» խմբագրական մը նուիրած է Խորհրդային Հայաստանի «Պրոլետարիատ»ին 7,070 վերտառութեամբ, ուր ի միջի այլոց կը գրէ (օգոստ. 9).

Ահա Հայաստանի «Պրոլետարիատ»ը։ Պաշտօնական վիճակագրութեամբ՝ այսքան է մեր երկրի «արդիւնաբերական գործակցութեան» մէջ արձանագրուած աշխատաւորներու քանակը։ Այս քանակին մաս կը կազմեն ամէն կարգի «պրոլետար»ներ,— գորգագործ, ջուլհակ, հիւսն, դերձակ, ատաղձագործ, մետաղագործ, կօշկակար եւայլն, եւայլն։

Ու նաեւ արդիւնաբերական պրոլետարները, ընդամէնը... 203 հոգի։

Անուանապէս այս 7.070 «պրոլետարական» դիկտատուրան է որ հաստատուած է մեր երկրին վրայ։ Ու դիկտատուրա ոչ միայն ֆիզիքական, այլ եւ հոգեկան, մտաւոր ու բարոյական։

Ու նաեւ գեղարուեստական։

«Մենք երբեք չենք ժխտում լաւագոյն ժողովրդական երկերի կատարումը, այն երկերի, որոնք կարող են մասսաների հոգեբանութիւնը բանուոր դասակարգի համար անհրաժեշտ եւ ցանկալի ուղղութեամբ կազմակերպել։ Սակայն սրա հետ միասին շեշտը պէտք է դնել իր գոյութեան իրաւունքի համար պայքարող, նոր զարգացող պրոլետարական երկերի ու երաժշտութեան մասսայականացման անհրաժեշտութեան վրայ» («Խոր. Հայաստան» 22 յունիս, 1930)։

Երկերն ու երաժշտութիւնը պրոլետարօրէն «կը մասսայականացնեն», երբ «մասսա»ներու թիւը մէկ միլիոնոց երկրի մէջ կը հասնի ընդամէնը 7.070ի։

Նոյնը նաեւ նուագի նկատմամբ։

Նոյն թերթը, լարային համերգներու մասին խօսելով, ճիշդ միեւնոյն գանգատը կ'ընէ.

«Օրկեստրը հեռու է աշխատաւորական մասսաների կուլտուրական պահանջը բաւարարելուց եւ կտրուած է նրանց դաստիարակութեան գործից» («Խ. Հայաստան», Թ. 2700)։

Միշտ «նրա՛նց», այն 7.070 հոգիներուն, որոնք Հայաստանի պրոլետա՛ր պետականութեան «ներքնաշէնք»ն ու «վերնաշէնք»ը կը կազմեն։

Եւ այսպէս, միշտ նոյն պահանջներն ու նոյն «տենդենց»ները գեղարուեստական ստեղծագործութեան բոլոր մարզերուն մէջ, — վրձին, քանդակ, բեմ, պար, տարազ, ոճ, եւայլն, եւայլն։

Ու նաեւ, ի հարկէ, գրականութիւն։

— Մեր կեանքի հերոսը արօրը չէ, այլ բանուորը, ու պրոլետ գրողը կոչուած է ներկայացնելու բանուորն ու դիկտատուրան.

Ահա երկու բառով առանցքը այն դեգերումներուն, հասկացողութեանց ու ձգտումներուն, որոնցմով վարակուած է խորհրդային Հայաստանի գրական աշխարհը։

Ո՛չ Հայաստանի, այլ խորհուրդներու, որովհետեւ խորհուրդները երբեք չեն ներկայացներ Հայաստանը, ինչպէս նաեւ Հայաստանը երբեք չի ներկայացներ ռուսական տունկը, լենինեան Սովիէթը։ Այս երկուքին միջեւ այնքան կապ կայ, որքան կապ կայ զոհին եւ իր դահիճին միջեւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Կացութիւնը

Լուռ են նորէն հեռագիրները։ Եւրոպական թերթերը աւելի շատ Ֆէթհի պէյի կուսակցութեամբ կը զբաղին, քան թէ քրտական կռիւներուն լուրով։ Ազգերու Դաշնակցութեան յղացումով փառաւորուած Եւրոպան տակաւին կը շարունակէ «հրոսակային ու աւազակային» կռիւ անուանել Քիւրտերու ազատամարտը։ Թէեւ, դժբախտաբար, քրտական ազատամարտին ղեկավարները չկրցան օրը օրին Եւրոպայի հասցնել իրենց կռիւի յաջողութիւնները, բայց եւ այնպէս կռիւն այնպէս մը կը վարեն, որ Ըսմէթ փաշան կը ստիպուի ըսել.«Կացութիւնը չի ներեր բանակցութիւններով ժամանակ սպառելու, վայրկեանը փափուկ է, պէտք է շարժիլ»։

Եւ հակառակ բոլոր հակասական լուրերուն, ստոյգ է որ ծանր եւ տաք կռիւները սկսած են։ Ահա թէ ինչո՛ւ լուռ են հեռագիրները։ Հատուկոտոր հեռագիրներ, Թրքական կամ եւրոպական, շատ բան կը խօսին արդէն։

Ի՞նչ կը պատմեն թրքական վակոյցները

ՎԱՆ.— Շատ բուռն ընդհարում մը տեղի ունեցաւ հրոսակներու եւ մեր մէկ ջոկատին միջեւ, որ դիրք բռնած էր Արարատի փէշերուն հիւսիսային մասին վրայ։ Ընդհարումը, որ քանի մը ժամ տեւեց, վերջացաւ հրոսակներու պարտութեամբ եւ փախուստով։ Աւազակները 100 սպանեալ տուին եւ անցան Պարսկաստան, ուրկէ եկած էին։ Հրոսակները կը գտնուէին Խօժէր Պէկօ, Աճէմ Ապտուլլահ եւ Միրզա Եուսուֆ անուն դատարկապորտներու ղեկավարութեան տակ։ Սպաննուածներուն մէջ գտնուեցան Պէկօյի եւ Միրզայի եղբօրորդիին՝ Ֆէթհի Մահոյի դիակները։

Մեր բանակին անձնուիրութեամբ կատարած այս գործողութեանց մասնակցեցան նաեւ գիւղական քաղաքապահները (միլիս) եւ հերոսաբար կռուեցան։ Հրոսակներուն նպատակն էր գիշերային յարձակում մը կատարել եւ առիթէն օգտուելով՝ կորուստներ պատճառել մեր ուժերուն։

ՎԱՆ.— Տակաւին գործողութիւնները չեն սկսած պարսիկ սահմանին վրայ։ Կացութիւնը պիտի պարզուի այն ատեն, երբ առնուի Պարսկաստանի տրուած վերջին ծանուցագրին պատասխանը։ Թրքական հողերու վրայ մաքրագործումը պիտի շարունակուի սակայն։

Պարսկաստան կը մերժէ

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Կը հաստատուի, որ Պարսկաստան մերժած է Թրքական առաջարկը. — սրբագրութիւն մը կատարել Թուրք-եւպարսիկ սահմանագիծին վրայ, որպէսզի Թուրքիա կարենայ արգիլել քիւրտ հրոսակներու խուժումը եւ ապահովել ապահովութիւնը Թրքական հողամասին վրայ։

Թուրք արտաքին նախարարը մտադիր է Պոլիս երթալ, այս մասին խորհրդակցելու համար Ըսմէթ փաշայի հետ։

Պատմութիւն փոխանակուած ծանուցագրի

Թրքական «Ույանըշ» թերթը կը գրէ.—

Զինուորական գործողութիւնները սկսան։ Այսպէսով արեւելեան սահմաններու կացութիւնը կը մտնէ նոր շրջան մը։

Պարսիկ կառավարութիւնը չէր յօժարած զինուորական գործակցութեան, սակայն իր նոյն պատասխան-ծանուցագիրով կը յայտնէր թէ պատրաստ է դիւրացնելու Թրքական գործողութիւնները։ Թուրք կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը տալով, կ'առաջարկէր գործնական օժանդակութիւն ցոյց տալ այն գործողութիւններուն ընթացքին, որոնք տեղի պիտի ունենան Աղրիտաղին շուրջը։ Եւ որպէսզի պարսիկ հողէն ըմբոստներու ոչ մէկ ուժ նեղէ Թրքական զինուորները, եւ նոյն ատեն փոքր Աղրիտաղի եւ Այպէյ տաղի շուրջ զինուորական գործողութիւնները դիւրութեամբ ընթանան, կը յայտնէր թէ ծրագրած է գրաւել այդ շրջանակը։

Եւ կ'աւելցնէր թէ Թրքական հողերուն վրայ հրոսակային ամէն շարժում, որ նեղութիւն կը պատճառէ Պարսկաստանի, իրաւունք պիտի տայ իրեն մտնել Թրքական հողերը, փճացնելու համար հրոսակները։ Այս ծանուցագիրէն յետոյ, անհրաժեշտ տեսնուեցաւ յառաջ խաղալ, եւ անթել հեռագիրով Թէհրանի լուր տալէ յետոյ, հրաման տրուեցաւ փախուստի ճամբաները փակելով՝ զինուորական շրջանիկ գործողութիւններն սկսիլ արագապէս։ Օդանաւերը անցան սահմանը, օդէն պաշտպանելու համար լերան այն կողմը, ուր կարելի չէր զինուորական շղթայ պահել։

Պարսկաստան իր վերջին պատասխանին մէջ կը յայտնէր թէ բացարձակապէս պատասխանատու չէ անցած դարձածէն, թէ հաստատելով հանդերձ Թուրքեւպարսիկ բարեկամութիւնը, անկարելի կը գտնէր ընդունիլ, որ Թուրք զինուորները մտնեն պարսկական հողը, ինչ որ պետութեանց իրաւունքներուն դէմ կը նկատէր։ Յետոյ ինքզինք պատրաստ կը նկատէր բանակցելու գործակցութեան մը ձեւին շուրջ։ Սակայն երբեք խօսք չէր ըներ սահմաններու սրբագրութեան մասին։

Կը կարծուի թէ Թուրքիա մեծ պաշտօնատար մը պիտի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ֆէթհիի կուսակցութիւնը (որուն շա՛տ կարեւորութիւն կուտան Եւրոպացիները, կարծելով թէ որեւէ որոշ փոփոխութիւն պիտի ստեղծէ Թուրքիոյ մէջ), Հայոց մասին ալ կարծիքներ ունի։

Պոլիսէն երկու հայ խմբագիրներ, մինչեւ Եալովա երթալով, հարցուցեր են Ֆէթհի պէյի կարծիքը փոքրամասնութեանց եւ մասնաւորապէս Հայոց մասին։ Ահա այդ խօսակցութիւնը.—

— Անշուշտ տեսաք մեր ծրագիրը, նկատեցիք թէ անոր սկզբի մասին մէջ իսկ շեշտած ենք որ մեր սկզբունքն է ազատութիւնն ու անձեռնմխելիութիւնը գործադրել առանց խտրութեան Թուրքիոյ բոլոր հայրենակիցներուն համար։ Մեր այս սկզբունքին նպատակն է Թուրք հանրապետութեան հայրենակիցներուն միջեւ որեւէ տարբերութիւն եւ խտիր չդնել, գործնապէս ապահովել Թուրքիոյ բոլոր հայրենակիցներուն գաղափարի, առեւտուրի, սեփականութեան, ճամբորդութեան, ինչպէս նաեւ խղճի վերաբերեալ ամէն տեսակ ազատութիւններու և անձեռնմխելիութեան գործադրութիւնը։

— Ձե՞ք կարծեր թէ Հայերու գործակցութիւնը կը նպաստէ տնտեսական վիճակին ընդհ. բարելաւման։

— Որեւէ է պատճառ չկայ նման գործակցութիւն մը չապահովելու։ Ընդհանուր հաւասարութեան սկզբունքին գործադրութենէն յետոյ, հնարաւոր կը դառնայ երկրին բոլոր ուժերուն գործակցութիւնը։

— Յարմար պիտի նկատէ՞ք որ Հայերն ալ երեսփոխան ունենան։

— Ընտրութիւնները բացարձակ ազատութեամբ պիտի կատարուին հետեւաբար ամէն մարդ պիտի կարենայ թեկնածու ներկայանալ եւ երեսփոխան ընտրուիլ։ Մենք գոհունակութեամբ պիտի ընդունինք բոլորին քուէները։

Պատասխանելով երթեւեկի եւ լքեալ գոյքերու մասին եղած հարցումներուն, Ֆէթհի պէյ ըսած է.

— Մեր սկզբունքը եւ համոզումը այն է թէ բոլոր հայրենակիցները ճամբորդելու կատարեալ ազատութիւն պէտք է ունենան։

Արդիական հանրապետութեան առաջին պայմաններէն մէկն է յարգել հայրենակիցներու սեփականատիրութեան իրաւունքը, այս կարեւոր պարագան մեր գլխաւոր սկզբունքներէն մէկն։ Նկատի առնելու է միայն թէ, հինէն ի վեր, օտարները իրենց քաղաքական նպատակներուն համար գործիք փնտռած եւ փորձած են շահագործել Թուրքիոյ հայրենակիցները։

— Հայերը չեն ընդունուիր պետական պաշտօններու եւ ընկերութիւններու մէջ։

— Երբ իբր հայրենակիցներ անոնք իրաւունք կ'ունենան օգտուելու բոլոր բարիքներէն, պատճառ չկայ որ տեղ չունենան անոնք պետական եւ մասնաւոր գործերու մէջ։

Նոր կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Նուրի պէյ ալ կրկնած է.

— Այո՛, պէտք չէ գործիք ըլլալ օտարներուն, եւ պէտք է օգտուիլ անցեալի դասերէն։

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՋՆՋՈՒՄԸ

Ա.— ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Կոմունիստ կուսակցութեան վերջին համագումարը որոշեց ջնջել գաւառներու դրութիւնը, եւ հանրապետութեանց հողամասերը բաժնել կառավարչական շրջաններու, այսպէս քանդելով ապակեդրոնացման ամէն հետք ու նմանութիւն։ Երկիրը կառավարելու այս ձեւը կը կոչուի շրջանավարութիւն (régionalisme), որ ռուսական յղացում չէ անշուշտ։ Այս օրերուս, եւ հինէն ի վեր, եւրոպական մամուլին մէջ կը յեղյեղուի շրջանավարութեան գաղափարը։ Սակայն, մասնաւորապէս ֆրանսական եւ ռուսական շրջանավարութեանց միջեւ հսկայ տարբերութիւններ կան գէթ ըստ ձեւի։ Ներկայացնելէ առաջ «Խորհր. Հայաստանի մէջ բացուած «միտքերու փոխանակութիւնը» Հայաստանի «շրջանացման» որոշման մասին, նախ բացատրենք ֆրանսական տեսակէտները շրջանավարութեան մասին։

∴

Շրջանավարութիւնը ունի վարչական, տնտեսական, քաղաքական եւ գրական երեսներ։ Տարիներ առաջ, Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ին մէջ խօսելով գրական շրջանավարութեան մասին, գաւառապաշտութիւն թարգմանած էի régionalisme բառը։ Եթէ սխալ չէ այդ թարգմանութիւնը գրական տեսակէտով, անպայման սխալ է ըստ քաղաքական ու տնտեսական բառագիտութեան։

Արուեստներու եւ գրականութեան համար, գաւառներու գոյութիւնը պայման է, եթէ կը սիրէք ու կ՚ուզէք պահպանել երկրի մը զանազան շրջաններուն ինքնատիպ գոյները, ֆոլքլորը, դրոշմը։ Սակայն, տնտեսական ու քաղաքական տեսակէտով, գաւառներու գոյութիւնը աւելորդ կը դառնայ, որովհետեւ գաւառը կը դժուարացնէ կառավարչական աշխատանքները։ Ընդհակառակն, շրջանը կը բառնայ այդ դժուարութիւնը։ Բայց շրջաններու բաժանումը չի վնասեր նաեւ գրականութեան եւ արուեստի գաւառային զարգացման։ Ուստի, շրջանավարութիւն բառով կարելի է հաշտեցնել այն ցանկութիւնները, զորս գրագէտները ցոյց կուտան՝ պահպանելու համար ցեղային ու տեղական գոյները, եւ այն ձգտումները, զորս քաղաքագէտները ցոյց կուտան՝ բառնալու համար յաջորդական կեդրոններու կառավարչական դժուարութիւնները։

Բառին մասին այսպէս հաշտուելէ յետոյ, անցնինք շրջանավարութեան էութեան։

Ինչպէս ամէն բան, հին է այս շրջանավարութեան գաղափարն ալ։ Յիշեցէք իտալական հանրապետութիւնները, ֆլաման համայնքները, երբ ծաղկեցան, ամեններու ձեւով, զանազան ու բազմազան արուեստ մը։ Սառւար հատոր մը, որ կը կրէ Շրջանավարութիւն միակ խորագիրը, կը բացատրէ թէ Ֆրանսայի մարիքն իսկ կը պահանջէ հետեւիլ բնութեան, որ այս երկրին կը պարտադրէ շրջանային կառավարութիւն մը։ Տեսակ մը ֆրանսական Միացեալ Նահանգներ, ինչպէս կ՚ըսուի վերջերս։ Այս ձեւը պիտի հաշտեցնէր մասնաւորապէս Պրըթոնները, որոնք վերջերս բացէ ի բաց պայքար կը մղեն Փարիզի դէմ, պահանջելով ազատութիւնը իրենց կեղտական լեզուին, զոր կը գործածեն արդէն ոչ անշուշտ դպրոցներու մէջ։ Եւ երբ նախկին կրթական նախարարը, Ա. տը Մոնզի, հրովարտակներ գաւառաբարբառներու դէմ, կատղեցան Պրըթոնները եւ հաշտեցին «գերպետութեան» (Super-état) գաղափարին, որ կաղապարուած է «գեր-մարդ» տեսութեան վրայ։

Շրջանավարութեան կողմնակիցները շատ են Ֆրանսայի մէջ։ Նոյնիսկ անոնք կազմած են ֆրանսական Շրջանային Դաշնակցութիւն (Fédération Régionaliste Française) մը։ Այս Դաշնակցութեան Ներկայացուցիչն է Ժ. Շառլ-Պրէօն, որ կը ներշնչուի նոյնիսկ «հայրենիք» (pays) բառէն։ «Հայրենիքը բառական կազմութեամբն իսկ յոգնակի է եւ առով կը ներկայացնէ ամբողջ ծրագիր մը, որովհետեւ կը թելադրէ բազմազանութիւն։ Ընդհակառակն, անպիտան բառ մըն է գաւառը, եւ վարկաբե՛կ բառ մը»։

Ֆրանսական շրջանավարութեան գաղափարը, կ՚ըսէ Շառլ Պրէօն, պատերազմն էր, որ հասունցուց։ Ժողովուրդը սնուցանելու համար, հարկ եղաւ երկիրը բաժնել տնտեսական շրջաններու, իւրաքանչիւրին մէջ կազմելով տնտեսական շրջանային խորհուրդներ»։ Իսկ այսօր, արդէն սէնտիքայական շարժումը՝ հողագործական ասպարէզին մէջ՝ երկիրը բաժնած է այնպիսի շրջաններու, որոնք ջնջած են գաւառներու դրութիւնը։ Հողագործական Ֆրանսան բաժնուած է սէնտիքաներու, որոնք ի վերջոյ պիտի կազմեն «Հողագործութեան Շրջանային Սենեակներու Դաշնակցութիւն մը (Fédération des Chambres Régionalistes d'Agriculture)։ Այն ատեն, հողագործներուն համար գաւառ բառը պիտի դառնայ անիմաստ բառ մը։ Աշխատաւորներու բանակն ալ արդէն կազմակերպութեան մէջ է՝ ստեղծելով շրջաններ։ Արդիւնաբերական աշխարհը շուտով պիտի շարժի շրջանային կազմակերպութեամբ մը։ Ապագան շրջանային վարչաձեւինն է, որովհետեւ երկիրը կրնայ մասնագիտանալ միայն շնորհիւ իր «մասնագէտ շրջաններուն»։

Շրջանավարութեան գաղափարը արդէն սկսաւ կրծել ֆրանսական խորհրդարանին միտքը։ Այո՛, մինչեւ հոն հասաւ։ Ցատակ ու որոշ վարդապետութիւն մը դարձած է այլեւս, եւ հասկնալի են իր պահանջները։

Շրջանավարութիւնը միակ վարդապետութիւն մըն է։ Եթէ ուրիշն, դիւրահասկնալի դարձնելու համար, կը գրուի գրական շրջանավարութիւն, տնտեսական շրջանավարութիւն, պէտք է գիտնալ, որ բոլոր այդ շրջանավարութիւնները մէկ մէկ երեսներն են նոյն վարդապետութեան։ Տնտեսական շրջանավարութիւնը չի կրնար գոյութիւնը պահել, եթէ գաւառները չջնջուին։ Գաւառային վարչաձեւին հիւանդութիւնները (գրասենեկային լաբիւրինթոս, երկարապատում եւ անհատնում թղթակցութիւն) պէտք չէ, որ խանգարեն շրջանային արագ կշռոյթը։ Այս վարչաձեւը կը պահանջէ շրջանային խորհուրդ մը, որ ունելի լայն իրաւասութիւններ ունենայ։ Եւ վարչական բազմաթիւ պաշտօնեաներ, որոնք, թխուած են գաւառապետութեանց մէջ, ազատ պիտի արձակուին, թեթեւցնելով նաեւ պետութեան ելմտացոյցը։ Այնուհետեւ աշխատաւորը կամ գիւղացին պիտի դիմէ ուղղակի իր շրջանին ու շրջանը միակ կեդրոնն է։ Այս վարչաձեւը կարելի է կոչել երկաստիճան (գիւղ-շրջան եւ շրջան-կեդրոն), եւ այս ձեւով կը կորսուին կ՚անհետանան ոչ միայն գաւառները եւ գաւառակները, այլ նաեւ գիւղախումբերը (commune)։ Շրջաններուն տրուած իրաւասութիւններն են, որ պիտի ճշդեն այս վարչաձեւին դիմագիծը, զայն մօտեցնելու համար կեդրոնացման թէ ապակեդրոնացման։ Այդ իրաւասութիւններն են, որ արդէն կը զատորոշեն ֆրանսական շրջանավարութիւնը ռուսական շրջանավարութենէն։ Ֆրանսական շրջանավարութիւնը լայն սահմաններ կուտայ շրջաններուն եւ մեծ իրաւասութիւններ։ Այդ ձեւով է, որ անշուշտ, կարելի պիտի ըլլայ երեւան հանել շրջաններու մասնագիտական դիմագիծը, տեղական գոյները եւ ցեղային թաքուն կորովութիւնները։ Վերջերս Ֆրանսա իր ապիկարութեան կը վերագրէ օտար զբօսաշրջիկներու թիւին նուազումը։ Պէտք է գիտնալ, որ եւրոպական երկիրներու մէջ զբօսաշրջիկները հասոյթի աղբիւրներ են, եւ մասնաւոր մարմիններ կան, որ զբօսաշրջիկ կ՚որսան իրենց երկիրներուն համար։ Եթէ, կ՚ըսեն շրջանավարութեան կողմնակիցները, Ֆրանսան պիտի ըլլայ այն երկիրը, որուն մէկ քաղաքը տարբերութիւն չպիտի ունենայ միւսէն, եթէ ամէն քաղաքի մէջ պիտի երեւին նոյն շատրուանը, նոյն արձանը, նոյնիսկ նոյն անունով փողոցները, եթէ վերջապէս ամէն գաւառային կեդրոն պիտի փորձէ կապկել Փարիզը, այլեւս ի՞նչ փափաք պիտի զգան զբօսաշրջիկները, պտըտելու համար ֆրանսական բոլոր քաղաքները։ Ընդհակառակն, շրջանավար քաղաքները, ստանալով իրենց բնակիչներուն ինքնուրոյն ոճն ու գոյնը, տեղական տարազները եւ երգերը, դիւրութեամբ պիտի հրապուրեն զբօսաշրջիկը, որ կը վազէ ինքնատիպին ու չտեսնուածին։

Այս է ֆրանսական շրջանավարութիւնը։

Յաջորդով պիտի ներկայացնենք ռուսական շրջանավարութիւնը, որ, կոմունիստ կուսակցութեան որոշումով, յառաջիկայ հոկտեմբեր 1էն պիտի փորձուի նաեւ Հայաստանի մէջ, ինչպէս այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնեն, այդ մասին մտքերու փոխանակութիւններ կը կատարեն Երեւանի թերթերը։

ԱՐՄԱՇԱԿԱՆ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

(ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մեծ էր ամէնուն ուրախութիւնը, աննկարագրելի Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ տիրապետող խանդավառութիւնը։

Սահմանադրութի՛ւն, այլեւս եղայր էինք (երանի հաւատացողը), բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւնները, հայ կամ թուրք, գոհ էին, որովհետեւ համիտեան բռնապետութեան տապալումով անոնք հասած էին իրենց նպատակներու մէկ մասին։ Վերջապէս կարելի էր քիչ մը աւելի ազատ շնչել։ Կար երթեւեկի, հաւաքոյթներու եւ խօսքի ազատութիւն, մէկ խօսքով զանազան ցեղերու միջեւ վստահութիւն մըն էր որ սկսաւ տիրել։

Վստահութիւն մը՝ որ դատապարտուած էր շուտով անյայտանալու, քանի որ Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութիւնը իր գոյութեան առջի օրէն իսկ, եւրոպական աչքերուն կողմէ փոխանակ գնահատանքի, ինքզինք անոնց առեղծած թէ տնտեսական եւ թէ մասնաւորապէս դիւանագիտական նորանոր մեծ դժուարութեանց առջեւ գտած էր։ Իբր հետեւանք, Հայերը վերստին կը ժառանգէին իրենց կեաւուր մակդիրը, Հայերը, որ կայսրութեան մէջ բնակող այլազան ցեղերուն մէջ ազնուագոյնն էին ու Արեւելքի մէջ Արեւմուտքի ներկայացուցիչը։

Վերայիշեալ դէպքերու ստիպման տակ՝ Երիտասարդ Թուրքերը սահմանափակելով իրենց ազատամտութիւնը, կ՚որոշեն ստեղծել տարրակին բերանը՝ այսինքն պէտքը կը զգան կառավարելու միայն եւ միայն ազգայնական հոգիով։

Այլեւս ամէն բան վերջացած կարելի էր համարել, ինչ որ Սահմանադրութեան առջի օրը խոստացած էին, մէկ հարուածով ջնջեցին կամ մեռած եւ առին։

Արդարացի չէ՞ ուրեմն ըսել թէ Պերլինի դաշնագիր, Սահմանադրութիւն եւ Լօզանի ժողով, երեքն ի միասին պէտք է արձանագրել մեր պատմութեան մէջ իբրեւ Յուդայի համբոյրներ, քանի որ անոնցմով փոխանակ մեր վիճակը բարւոքելու կրկին անդամնախատութեան մեր նահատակներու ու անոնց թափած արեան սուրբ յիշատակը։

Սակայն պէտք չէ վհատիլ, ինչպէս վտանգի ատենէ եւ նախատինքի ազգեցութեան տակ, մենք մեզ պէտք չէ որ ընկճուած ցոյց տանք։ Ազգային մեծ սուգի օր մը ունինք, անժխտելի է, Բայց այդ մեր ազատութեան մէջէն իսկ պէտք ենք հպարտանալ մեր ցաւով, որովհետեւ այսքան տանջուելէ յետոյ, իրաւունք ունինք նաեւ ապրելու եւ պիտի ապրինք։

Երբ մեր թշնամիները հրճուանքով կը խորհէին թէ վերջնական աղէտով, ջնջուած հայութեան անունը պիտի յիշատակուէր միայն պատմութեան մէջ, յանկարծ Կովկասեան հորիզոնին վրայ յայտ ճառագայթ մը շողաց, կարծես առաջնորդն ըլլալու համար անկախ Հայաստանի վերահաս արշալոյսին։

Իր երեք հարիւր տարուան գոյութենէն վերջ, 1917ին, աղէտաւոր հանգամանքներու տակ, Ռոմանոֆներու հսկայ եւ միապետական փտած կանգին փլուելուն վրայ, ռուսական կայսրութեան սահմաններուն մէջ բոլորովին նոր կայսրութիւն մը ստեղծուեցաւ։

Տիրապետող ազատական եւ ընկերվարական մտայնութեանց առջեւ՝ ռուսական սահմաններուն վրայ պզտիկ ձեւացնող զանազան ցեղեր ինքզինքնին անկախ կը հռչակեն, որոնց կարգին էր եւ Կովկասը, ուր Հայերը, Վրացիները ու Թաթարները միասին կը կազմեն Անդրկովկասեան Սէյմը։ Այլեւս մեր առջեւ կը բացուէր ճանապարհ մը, ուսկից Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի արիւնահեղ ճակատամարտներէն վերջ պիտի հասնէինք 1918 Մայիս 28ի պատմական թուականը։

Ասոնք չեն միթէ հայուն վերջին յիսուն տարիներու պատմութեան գլխաւոր հանգոյցները իր երփներանգ թերթերով, մերթ յուսալից, թախիծ ու սրտագրաւ, մերթ մռայլ, տրտում, եղերական ու հոգեյոյզ։ Եւ եթէ այս եղաւ մեր ցաւալի «երէկ»ը, այժմ ի՞նչ երեւոյթի տակ կը ներկայանայ մեզի «այսօր»ը։

Դժուար հարցում, որուն ամենայարմար պատասխանը լռութիւնը պէտք էր ըլլար, բայց այդ կարելի չէ. եւ ոչ ալ ներելի։ 1915ի Չարդերուն ականատես եղող ու վերապրող ամէն հայ, նախանձախնդիր պէտք է ըլլայ այն միջոցներուն գործադրութեան, որոնք կոչուած են ապահովելու մեր գոյութիւնը։

Այսօր ունինք փոքր Հայրենի Կրտկարան մը, որուն պարիսպներ դոները սակայն տարուան չորս եղանակներուն մէջ ալ միշտ փակ կը մնան արտասահմանի հայութեան առջեւ։ Իսկ աստին ունինք գաղթահայութիւն մը ցրուած աշխարհի ամէն կողմ, կլիմայի զանազան գօտիներու տակ ու տարբեր բարքերու եւ սովորութեանց մէջ։ Բարեբախտաբար գրեթէ ամէնուն ձեռքն ալ աշխատանքը անպակաս է, ինչ որ նախախնամական պէտք է համարել՝ մտածելով որ անդին հարիւր հազարաւոր անգործներ իրենց երկրին մէջ բեռ եղած են իրենց կառավարութեան գլխին։

Բայց դժբախտաբար միշտ ալ կը մնայ ուրիշ մեծ վտանգ մը, որ հետզհետէ աւելի կը սպառնայ արտասահմանի հայ գաղութներու գոյութեան։ Ի՞նչ պէտք է ընել, «ճակատագիր» է ըսելով ձգե՞լ որ ժամանակը իր աւերիչ գործը ի գլուխ հանէ, թէ նախապատրաստութիւններով դիմագրել։ Անշուշտ այս երկուքէն մէկը ընտրելու համար շատ ժամանակի հարկ չկայ։ Ճշմարիտ է որ այս հասարակաց վտանգին դէմ կռուելու համար, ամէն հայ, առանց որեւէ թելադրութեան, իր սիրտին մէջ արդէն պէտք է կրէ ինքնապաշտպանութեան համար իր յատուկ շէնքը։ Բայց եթէ դառնալիքներ գտնուին, պէ՞տք է ձգել որ ուրիշներ եւս հետեւին անոնց օրինակին։

Ինչու արդեօք այս միեւնոյն սիւնակներուն մէջ ուրիշ անգամներ ակնարկուած համագաղթային կեդրոնի մը կամ վերջապէս բազմաթիւ եւրոպական եւ ուրիշ գաղութներու միջեւ հոգեկան հաստատ կապ մը հիմնող կամ ուրիշ նմանօրինակ մարմնոյ մը ստեղծման գործին ձեռք չզարնուիր։ «Յառաջ»ը ըմբռնելով խնդրոյն իսկական արժէքն ու կարեւորութիւնը, խմբագրականով մը ծանրացաւ այս հարցին վրայ, ո՞ւր էին եւ ինչ՞ու արձագանգ չտուին մեր միւս թերթերը։ Զբաղած էին անոնց ոճիր արկածներու նկարագրութեամբ կամ մի ազգային դրօշի գոյներու վերլուծման հարցերով։

Ոտանաւոր գրողներ շատ ունինք, իսկ Նիւ-Եորքի ու Լոնտոնի սակարաններու գիներու սղման կամ անկման վերաբերեալ հարցերով զբաղողներ՝ ալ աւելի, որոնք անտարակոյս ունին իրենց անժխտելի կարեւորութիւնն ու օգտակարութիւնը։ Սակայն ներկայ ժամանակի պարագաները միթէ՞ չեն պարտադրեր մեզ ուրիշ նոյնչափ կարեւոր ու կենսական հարցերու լուծումը։

Վերջապէս մեր խօսքը ուղղելով մեր արտասահմանի հայ ուսանողութեան, երիտասարդութեան այդ զգայուն եւ ողջամիտ տարրին, (ինչպէս ուրիշները, իրենք եւս ենթակայ ձուլման վտանգին), կրնա՞նք գիտնալ արդեօք թէ ան կազմակերպուած ու գիտակից է իր վաղուան կեանքի անհաշտ կռիւին ու իր վրայ ծանրաբեռնուելիք ազգային պարտականութիւններուն։

Թէեւ հեռու մեր հայրենիքէն, այսօր կ՚ապրինք օտար երկնքի տակ, պէտք է որ հոգիով ու սրտով միշտ հաւատարիմ մնանք մեր լեռներուն, գետերուն, հովիտներու եւ դաշտերու քաղցր յիշատակին, յիշենք թէ ամբողջ աշխատաւոր հայ ժողովուրդը ապրեցաւ անոնց։ Երբեմն խորհինք այդ մասին։

ՆԱՀԻՐ

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵՆ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կէփէուն հաստատած է, որ կարգ մը հակայեղափոխականներ ռուսական արծաթ դրամներ գնելով կամ թաքցնելով, փորձած են խանգարել Խորհրդային Միութեան դրամական հաւասարակշռութիւնը եւ ընկերվարական շինարարութիւնը։ Կէփէուն մահուան դատապարտած է գողօնաթաքոյցները, մասնաւորաբար Բոգդանոֆը, գանձապահ Սիմոնոֆը, վաճառական Զբոյովը եւ Մոշկովը։

Արծաթ դրամներու ուրիշ գողութեան կարեւոր խումբ մը եւ գողօնի գնորդներ եւս դատապարտուեցան բանտարկութեան, զոր պիտի կրեն մասնաւոր աքսորավայրերու մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ։

ՕՏԱՐ ՄԻՏՔ

ՄԵԾ ՋՐՀԵՂԵՂ

Le Grand Cataclysme, Henri Allorge, հրատ. Լեմ.

Հանրի Ալորժի ներկայ
տեղի կ՚ունենայ հարիւ
գարուն։
Ցանեւեններորդէն հա
րորդի՞ն ..
Կասկած չէ առիկա, եւ
դիւրին՝ ամբողջ վէպ մը
ւարելու, պարզելու համար
րիւրերորդ գարուն, մա
երբ աչքի առաջ ունինք ե
տողութենէ պէտք չէ հեռ
թէ ներկայիս իսկ, այս
նմանիր երէկին, մէկ օրէ
մը այնպիսի գիւտեր եւ
թիւններ կուգան վերիվայ
նոյնիսկ մարդկային ապր
պը, որ ամէն ըմբռնումէ
միտքն իսկ զարմանահրաշ
կուտայ ինքզինքին վաղուա
սին։
Ելեկտրական խանդավառ
աճուապէս ողջ քաղաք մը
թին մէջ, ու բովանդակ
նեւութիւնն ու երթեւեկը
բամ։ Վաղը, բոլոր խոհանո
փոխանակ ածուխի՝ ելեկտ
նութեամբ պիտի վառի
միտքն կ՚անցնէր թէ մէկ
կի գործածութեամբ աշխարհ
հաղորդակցութեան մէջ պի
լայինք։
Հանրի Ալորժ կը հանդ
ընել այդ փորձը եւ կը
իսկ Ժիւլ Վէռնի նման
կայութեամբ չընթանար
այլ գիտութեան քայլերո
հետեւի, եւ իր երեւակայութ
աւելի խելքի մօտ եւ
9978ին, կ՚երեւակայէ
րի Ալորժ, մեզ ծանօթ աշխ
գրական քարտէսը փոխուա
րոպան գրեթէ կործանած
մինչեւ Փարիզի աւերակներ
սած, այնպէս որ ժողովուրդ
համախմբուած են հիւսի
Ափրիկէի չուրջ։
Իսկ նի՞ւթը՝ նիւթը գ
լու արտօրանքով ինչո՞ւ
վէպի մը բովանդակ հետաքրքր
կանութիւնը, վէպին հոգի
կարելի՞ է մէկ քանի տողով
գատրել վէպ մը, որ տեղի կ՚ո
նայ 9978ին եւ անկէ ալ
Միայն պէտք է խոստ
թէ Հանրի Ալորժի վէպը
կարդալ իբր ժամանցի
ո՛չ թէ գրական արտադ
մը, եւ իր առաջարկած գ
տութեանները պէտք էընդու
րել վէպ մը կառուցանելու
հարկ եղած տարրերը,
գիտական ճշմարտութիւն
Սակայն այս վէպը իր
ձեւով որ ալ նկատուի,
քրքրական է, կենդանի,
հեղինակութենէ զուրկ չէ
«զարգացեալց»ի համար։

ԱՐՑ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

ՆՈՐ ԿՂԶԻ Մ

Ռուսական սառաբեկ
«Սէդով», նոր Զամլիէ
նելով դէպի Հիւսիսային
հանդիպեցաւ նոր կղզիի մը
իր ճամբուն վրայ գտա
սունէ խարսխանիշ մը,
Եար 1902 տարուան
խուզական արշաւանքէ
րեւ խարսխանիշին մէջ
նուեցաւ նօթագրութիւն
բեւեռախոյզ Պոլտուին
կուտար տեղագրական
թիւններ։ Նոյն ատեն կը
թէ ակումբն 150
խոտի, առհնակի եւ ձուկի
կը զգար։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

«Էլ Փայրագ» Թերթին էնքիւրիէն կը գրեն.—

Թուրք կառավարութիւնը տեսնելով որ քրտական ապստամբութիւնը շատ վտանգաւոր փուլերու մէջ մտած է եւ օրէ օր աւելի կը ծաւալի, շատ խիստ յանգիր մը յանձնեց պարսկաստանի դեսպանին, ծնշելու համար իրենց սահմաններուն մէջ գտնուող ապստամբները։ Ամբողջ թրքական թերթերը սկսան բուռն յարձակումներ գործել պարսկաստանի կառավարութեան դէմ։ Պարսիկները սակայն կը հերքեն այդ գրութիւնները եւ կը յայտնեն որ համայնավար Ռուսիան է որ կ'օգնէ քիւրտերուն, Արարատի միւս կողմէն։

Կառավարութիւնը սարսափեցաւ որէն 30.000 զօրք ղրկել ապստամբական շրջանները, որովհետեւ առաջուան 30,000ը չկրցաւ ճնշել շարժումը եւ ծանր կորուստներ տուաւ, որով մինչեւ հիմա ղրկուած ուժը կը բարձրանայ 60,000ի։ Քիւրտերը շատ լաւ կռուողներ են եւ առկուն. բացի այդ՝ շատ առելավառ զգացումներով լեցուած են եւ վրէժխնդիր, մանաւանդ Շէյխ Սաիտի սպանութենէն վերջ անոնց թշնամութիւնները կրկնապատկուած են։

Հաստատուած է որ խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը զէնք բաժնած է քիւրտերուն եւ կ'օգնէ ապստամբական շարժման։ Մի քանի Հայեր են ղեկավարները քիւրտերուն, եւ անոնք կը պատրաստեն բոլոր շարժումներուն ծրագիրները։ Միւս կողմէ սակայն Թուրք թերթերը կ'ըսեն թէ գնդապետ Լորանս ապստամբներուն մէջ կը գտնուի։ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա շատ մեծ կարեւորութիւն կու տայ քրտական շարժման եւ շատ մտահոգ է։ Ան զինուորական խորհուրդ գումարեց, մասնակցութեամբ բոլոր թրքական յայտնի զինուորականներու, եւ զբաղեցաւ քրտական շարժման զսպումի խորհրդակցութիւններով։

Ժամառ գրոյցի մը համաձայն Մուսթաֆա Քէմալ որոշած է անձամբ ղեկավարել բանակը՝ զսպելու համար քրտական շարժումը։ Սա օրէն, կ'ըսուի թէ՝ Մուսթաֆա Քէմալ պիտի մեկնի ապստամբ շրջանները։

Նիւ Եորք «Թայմզ»ի մէջ վ. Գարտաշեան ընդարձակ յօդուածով մը կու տայ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

«Քէմալ այդ շրջանին մէջ այժմ ունի աւելի քան 60.000 մարդ, իսկ քիւրտերն ունին մօտ 20,000 մարդ։ Թուրքերը կը կռուին թշնամի երկրի մը մէջ, ուր դժուար է հաղորդակցութիւններ պահել եւ որ հեռու է իրենց ռազմական կեդրոնէն։ Թուրք բանակին դասալիքները, որոնք ամէն օր կ'անցնին Իրաքի կողմը, կը վկայեն թէ Թուրք բանակը շատ նեղութեան մէջ կը գտնուի եւ կը դժկամակի կռուիլ։

«Քիւրտերը քաջ կռուողներ են, բայց քէչ կազմակերպուած։ Քէմալ գուցէ անգամ մը եւս յաղթէ անոնց, բայց իր դժուարութիւնները դուր պիտի սկսին։ Քիւրտիստան որեւէ ճնշում չի բերեր, իսկ քիւրտերը վճռած են կռուիլ մինչեւ իրենց անկախութիւնը։

«Կարելի է սա եւս աւելցնել թէ, Թուրքիոյ տնտեսական շահերուն համար աւելի լաւ է անմիջական լքումը թէ Քիւրտիստանին եւ թէ Հայաստանին։ Այս երկուքէն որեւէ մէկը օգուտ չի բերեր Թուրքիոյ։ Անոնք երկուքն ալ ծանր բեռ մըն են իր վրայ։ Թուրքիա կրնայ որոշ յոյսեր ունենալ իր ներկայ վիճակին մէջ, եթէ կրճատէ պաշտպանութեան իր հաշուեցուցակը, որ կ'առնէ իր 100 միլիոն տոլարի գնահատեալ պիւտճէն, իջեցնելով զայն 50 միլիոն տոլարի։ Նոյնիսկ այս փոքր պիւտճէով իր երկրին մէջ մարդ գլուխ կ'իյնայ 12 տոլար 50 սենթ տուրք. մինչ պատերազմէն առաջ մարդ գլուխ տուրքը 7 տոլար էր»։

Պոլսոյ Թուրք շրջանակներէն կը ծադորդուի.—

Կառավարութիւնը 50 հազարէ բաղկացած նոր ուժեր ղրկեց Արեւելեան նահանգները. հրամանատարութեամբ Քէմալէտտին Սամի փաշայի։ Կառավարութեան պաշտօնական լուրերէն հասկցուած է որ Շէմտինանի մէջ, Թուրքեւիրաք սահմանին վրայ 700 հոգինոց հրոսախումբ մը եւ Թուրք զինուորներու միջեւ սաստկալի ընդհարում մը տեղի ունեցած է եւ որու միջոցին 350 ըմբոստներ բնաջինջ եղած են։

Գաղտատի քրտական շրջանակներէն «Ազդակ» կ'իմանայ թէ.

Սիւլէյմանիէի քիւրտերը կը պահանջեն որ Էմիր Ֆէյսալ բնագունի Իրաքի եւ Քիւրտիստանի Թագաւոր տիտղոսը։ Այնուամենայնիւ կը հաղորդեն թէ Սիւլէյմանիէի մէջ ընտրական գործը կանոնաւորապէս յառաջ կ'երթայ եւ թէ անգլիական քիւրտերը չեն օգներ Թուրքիայէն եւ Պարսկաստանէն փախած եւ հոն ապաստանած քիւրտերուն, ի վնաս Իրաքի շահերուն։

Թէհրանէն կը գրեն «Ազդակ»ի.—

Պարսիկ իշխանութիւնները Սալմաստ Գիւլաքի մօտերը 10 քիւրտ պետեր գերի բռնեցին։ Այդ քիւրտերը Թուրք զօրքերու հետապնդումներէն փախչելով, ապաստանած էին այդ քաղաքը։ Անոնք զինաթափ ըլլալով՝ գաւառին յանձնուեցան։ Ասկէ զատ պարսիկ զօրքերը Ուրմիոյ լճին շրջակայքը եւս մզեցին 700 քիւրտ ապստամբներ։

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ քրտական կռիւներուն մասին.—

Ամենաստոյգ եւ հաստատ աղբիւրներէ մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Զիլանի կռիւներուն շուրջ Թուրք թերթերու եւ թրքական գեկոյցներու տեղեկութիւնները բոլորովին հակառակ են իրականութեան։ Մանաւանդ կորուստներու մասին թրքական գեկոյցները շատ չափազանցուած յայտարարութիւններ ըրին։

Իրականութիւնը այն է որ Զիլանի կռիւները ամենաբուռն սաստկութեամբ տեւած են 8 օր՝ գիշեր ցերեկ, որու ընթացքին Թուրքերը 800 մեռել, 1,000 վիրաւոր եւ 1,000 գերի տուած են. մինչ քիւրտերը ունեցած են 180 սպանեալ։ Թուրքերը սակայն իրենց փախուստի ճամբուն վրայ գտնուող խաղաղ գիւղացիութիւնը ջարդած են եւ 10,000 հոգի ալ աքսորած։ Զիլանի կռիւներուն մէջ քիւրտերը գրաւած են վաթսուն գնդացիր, ժենաքանակ ռազմամթերք եւ 180 վրան։

Արարատը ապստամբ պետ հաստատ եւ զօրաւոր կը մնայ եւ կ'իշխէ ամբողջ քրտական շարժումներուն՝ բոլոր տարածութեանց վրայ։ Պարզանէն (Իրաք) կատարուած կազմակերպութեամբ պատրաստուած կարեւոր ուժեր միացած են Ճուլամէրիկի ապստամբներուն։

Միւս կողմէ, Ցերսիմի եւ Վէրան Շէհիրի աշիրէթները միացած են ապստամբներուն եւ սկսած յարձակման։ Կ'ըսեն թէ Թուրքերը 33մնեցուցիչ հարուած մը կերած են Ցէրսիմի շրջաններուն մէջ եւ հազարաւոր կորուստներ ունեցած։

Քիւրտ ապստամբական շարժումը ամբողջ Իրաքի սահմանի երկայնքին տարածուած է։

Ամսոյս 3, 4, 5 եւ 6ին եօթը տարբեր ուղղութիւններէ յարձակումներ եղած են թրքական ուժերուն վրայ եւ գրաւուած սահմանային պահակակէտերը։ Սահմանապահ զինուորներ բնաջնջուած են. քարուքանդ եղած են նաեւ բազմաթիւ Թուրք գիւղեր, որոնք սահմանամերձ շրջաններու մէջ կը գտնուէին։

Ապստամբները մինչեւ 30 քիլոմեթր թրքական սահմանէն ներս մտած են եւ կը շարունակեն յառաջանալ. քանի մը օրէն Իրաքի սահմանէն յարձակող քիւրտերը միանան միւս շրջաններու ապստամբներուն։ Արեւելեան նահանգներու բոլոր մասերուն մէջ բռնկած են ապստամբութիւնները, ամբողջ քրտութիւնը համախմբուած է անտարի շրջաններու մէջ եւ զէնք բռնած։ Թուրքերը ամէն բարբարոսութիւն ի գործ կը դնեն ապստամբներուն վրայ եւ անողոք կը ջարդեն։

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Պերլինէր Թակէպլաթ» խօսելով Միջագետքի քարիւղին շուրջ տեղի ունեցած միջազգային մրցումին մասին, կը շեշտէ սա պարագան թէ մօտաւոր ապագային մէջ արդէն իսկ շատ մեծ կարեւորութիւն պիտի ստանայ Միջագետք (Իրաք)։ Գատարագծէն առաջ կազմուած ընկերութիւնները ոչ միայն նոր թափով կը գործեն, այլ ներկայիս եւրոպական մեծ պետութիւնները ամէնքն ալ հոգածու կը գտնուին իրենց շահագործութեանց դաշտը ընդարձակելու, քանի որ քարիւղը միջազգային ճարտարարուեստին անհրաժեշտ պէտքերէն գլխաւորը կը կազմէ։ Որոշուած է Իրաքէն մինչեւ Հայֆա երկարել քարիւղատար խողովակները (անգլիական Թեւարկութեան տակ)։ Բայց Ֆրանսայի նոր պնդումին վրայ շատ հաւանական է որ դէպի Սուրիա եւս խողովակներ երկարին։ Իրաքի քարիւղը կրնայ բավանդակ Եւրոպայի բաւել։

Գերման թերթը, այս տեղեկութիւնները տալէ վերջ, կ'աւելցնէ թէ Իրաքի քարիւղին արժեթուղթերուն հարիւրին 95ը եւրոպական և ամերիկեան տուներու ձեռքը կը գտնուի, իսկ մնացած հարիւրին 5ը, որ անհագին կարեւորութիւն ունի, կը գտնուի միակ անհատի մը ձեռքը։ Այդ երջանիկ մարդն է Գ. Կիւլպէնկեան, ժեծահարուստ Հայը, որ այսօր տէր է առասպելական հարստութեան մը։

ՋՐԻ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական կրթական նախարարը շրջաբերական մը ղրկեց երկրին ամէն կողմը «Ջրի պարտաւորիչ կրթութեան» մասին։

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, Ֆրանսական խորհրդարանը տաք վիճաբանութիւններէ յետոյ ի վերջոյ ընդունեց Ջրի եւ պարտաւորիչ կրթութիւնը երկրորդական վարժարաններու 6րդ կարգի աստիճանով։

Խորհրդարանին նպատակը, կը բացատրէ այս շրջաբերականը, բազմացնել չէ դասարաններու մէջ աշակերտներուն թիւը, որ 1929ին (հոկտեմբեր) կը հասնէր 174,097ի (երկսեռ)։ Այլ այդ որոշման նպատակն է պահպանել դասական ուսման արժէքը, նոյն ատեն բարձրացնել հասնող սերունդին կրթական մակարդակը, յօգուտ ազգին, առանց խտիր դնելու աղքատ եւ հարուստ պատանիներու միջեւ։

Շրջաբերականը այստեղ ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ուսուցիչներուն եւ ուսուցչուհիներուն, որոնք ուղղութիւն պիտի տան պատանիներուն, անոնց միտքը յառել աշխատելով երկրորդական կրթութեան մը բարիքներուն։ Պէտք է խրախուսել եւ համոզել նաեւ այն ծնողքը, որոնք կը վարանին դեռ, իսկ երէկ չէին կրնար իրենց զաւակներուն բարձրագոյն ուսում տալ, եւ նախակրթարանէն հանելով կը նետէին գործի ասպարէզ, պարզապէս նիւթական հոգերէ մղուած։ Պետութիւնը, այսպէս կը խորհի թէ, անգամ մը երկրորդական կրթութիւնը Ջրի ստանալէ եւ «համը առնելէ» յետոյ, երիտասարդները պիտի ուզեն շարունակել ուսման ճամբան, բարձրագոյն համալսարանները։

Ուսուցիչներուն կը մնայ ընտրութիւն մը ընել աշակերտներուն միջեւ, եւ բարձրագոյն վարժարանի մը համար պատրաստել անոնց միտքը։ Այս ընտրութիւնը կարեւոր է։

ՀԱՅ ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐ ԱՏԱՆԱՅԻ ՄԷՋ (?)

Գրած էինք թէ Թուրք ոստիկանութիւնը խումբ մը համայնավարներ ձերբակալեց Ատանայի մէջ։ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ անոնց մէջ կը գտնուէին նաեւ Հայեր,— Սեդրակ, Նազար եւ Կիրակոս,— որոնք սակայն անպարտ արձակուեցան, որովհետեւ փաստեր չկային անոնց յանցանքին մասին։

ՀԻՒԾԱԽՏԻ ԴԷՄ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Օսլոյի մէջ տեղի կ'ունենայ հիւծախտի դէմ կազմակերպուած 7րդ համագումարը։

Համագումարը ծափահարութեամբ ողջունեց փրոֆ. Քալմէթի զեկոյցը իր շիճուկին մասին։ Փրոֆ. Հիս անհրաժեշտ գտաւ ընդհանրացնել ոչ միայն պատուաստը, այլ նաեւ կազմակերպել բժշկական այնպիսի գասընթացքներ, որոնք պիտի ծառայեն կատարելագործել հիւծախտի դէմ պայքարելու նուիրուած բժիշկները։ Նոյն ատեն բուժարաններու եւ հիւանդանոցներու միջոցով, բժշկական ուսանողներուն տալ խորունկ եւ գործնական ծանօթութիւններ հիւծախտին մասին։

Այս ձեւով կարծես կ'ուզեր ստեղծել մասնաւոր վարժարան մը, որ պիտի ուսուցանէ հիւծախտին բժշկութիւնը։

Արդարեւ, հիւծախտը («վէրէմ») հազարներ կը հնձէ ամէն երկրի մէջ, եւ անհրաժեշտ է արմատական միջոցներ ձեռք առնել՝ կասեցնելու համար անոր աղետալի ընթացքը։

ԽՐԻԱՀԱՆ ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ ԿԸ ՇԱՀԻ ՆՈՐԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Հայրենիք Օգոստոս 1 թուականով կը յայտնէ իր բացած երգի մրցման արդիւնքը։

Հայրենիքի կարգադրութեամբ կազմուած յատուկ յանձնախումբը, որ պաշտօն ունէր քննելու Նորեան եղբայրներու երաժշտական մրցանակին մասնակցող բոլոր ձեռագիրները եւ ընտրելու շահող երաժշտական գործը։ Յուլիս 25ին տուած է իր որոշումը միաձայնութեամբ։

Յանձնախումբը, որուն ատենապետն էր երգչուհի Տիկին Նուարդ Շաղոյեան-Ճիվէլէկեան, քննած է տասնեւութը տարբեր մասնակցողներու ձեռագիրները եւ շահող հռչակած է թիւ 2 ձեռագիրը, որ կը պատկանի, ինչպէս վերջը ստուգուեցաւ, Փարիզի երաժշտանոցէն երիտասարդ շրջանաւարտ երգահան Պ. Արայ Պարթեւեանի։

Ինչպէս յայտնի է, մրցումը արուեցաւ Զիթունիի «Ծու՛ Պըծինկօ» երգի բառերուն վրայ։

Երգի բառերուն մրցումը շահող անձը արդէն ստացած է 25 տոլար, իսկ շահող երգահանն այժմ պիտի ստանայ 75 տոլար։

Հետեւեալն է քննիչ յանձնախումբի որոշումը։

«Մենք, ներքոյ ստորագրեալքըս, ծաւաքուած ցիկ. Նուարդ Շաղոյեան-Ճիվէլէկեանի բնակարանի մէջ, քննելով Նորեան եղբարց մրցանակի երաժշտական բաժնի մասնակցող տասնեւութ տարբեր անձերու գործերը (composition) միաձայնութեամբ տուինք մեր քուէները թիւ 2 ձեռագրին։

Երաժշտական դատաւորներ
(Ստորագրութիւններ)

“ՅԱՌԱՋ„Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 76 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հոդ սպանուած Խալիլը, Բիթլիսի քիւրտը, մի սարիկան, վիրաւորուեց մի ուրիշ սարիկան, որ ուրիշներու ձեզ թագնուելը պաշտուեր կը լսէ Ալթանիկի. Մակարի, Ցորումի անունները եւ կ'երթայ կառավարութեանը կը պատմէ, սպանողները Անդրանիկ եւ իր ընկերներն են։

— Ցղեք,— ըսի ընկերներուս.— բոլորիս անունն ալ հանեցաւ, չէ՞։

— Այո,— ըսին,— հանգստացաւ։

— Դէ՛հ ուրեմն, արագ քաշուինք կանխել քովի սեւ դիրք բռնենք, որովհետեւ գիշերը շուտ կուգայ է ընկած։

Այդ օրը առջեւ գաւը բոլորովին մաքեւ եղած էր։ Ցերեկը կ'ըսէին. «Ալ չենք հաւատար, որ դու հիւանդ ես»։

Երեկոյեան ժամը ինն էր, երբ հասանք կանկայ գիւղի սեւ քարերը։ Խալիլի սպանութենը շատ խլած էր Անդրոն, որուն դեռ զէնք չէինք տուեր, կը խնդրէր Աստուծմէ, որ էդ գործը յաջողուի, որովհետեւ խոստացած էի գործի յաջող գնալուց յետոյ գրան հրացան տալ։ Երբ սպանութեան տեղից կը հեռանայինք, յանկարծ դուրս ընկաւ Մարիկեցի երիտասարդ մը, եւ Խալիլի գլուխն ու մաս մը ապրանք էգոր շալկել տարի։

Կանկայ քարէն գացինք Քաջ, բայց գիշերը հոդ չմնացինք, գացինք Շուրամերկ։

Հէնց էս ժամուան հեռացած էինք, որ Ղորամանի բէկը 60 ձիաւորով կը լցուի Քաջ։ Էգանք եկեր էին Խալիլի պահանջման։ Որոշուած էր Խոսլիքցայ զօրանոցէն 2,000 զօրք վերցնել եւ այդ 60 ձիաւորը Խալիլի աշիրէ հետ պիտի երթային Պըռլոցանց վրայ, որոնք, ինչպէս վերը յիշեր ենք, սպանած էին ամիս մը առաջ Խալիլի մեծ աղան։

Խալիլի սպանութեամբ այդ ծրագիրը քանդուեց։ Պըռլոցիք մեզ շնորհակալութիւն ղրկեցին յայտնելով, որ «եթէ դուք չսպաննէիք, մեզ քարուքանդ պիտի ընէր էդ գազանը»։ Ցղայի սպանութեան համար էլ փոխադարձ շնորհակալութիւն ղրկեցինք Պըռլոցոնց։ Մենք Շուշնամերկից վերցրինք Խալիլի գլուխն ու ապրանքները ու գացինք Ցողըլըռնի։

Մենք որոշած էինք Խալիլի գլուխը դարձնել մի մեծ փայտի ծայրին, տանկերէն գրել տալ իր բոլոր յանցանքները, տանել կախել, գիշերով տանել Մշոյ քով եւ տեղ մը կանգնեցնել։ Այս մասին խորհուրդ հարցուցինք Մշոյ Առաջնորդ Բաբկէն վարդապետին, բայց նա խնդրեց, եղպես բան չընենք, թէ չէ ամբողջ Թուրք խուժանը կը գրգռուի եւ կը սկսի էս գիւղերուց կոտորած ընել։

Այդ սպանութեան համար ամբողջ Տարօնի եւ Պոլսոյ ժողովուրդը ուրախութեան մէջ էր։

* * *

Անցաւ ամիս մը։ Մակար առաջարկեց ինծի.

— Եկուր՝ Հէպօ, Գրքօ, Գառաքէ եւ այլն հաւաքենք ժողովի եւ 12ին մէկէն սպաննենք։

— Այ տղայ,— ըսի,— եթէ մենք էդ 12ին սպաննենք, իւրաքանչիւրին քչէն հաշուենք 20 մարդ բարեկամ, կ'ընէ 240 մարդ։ Այդ 240ը մեր դէմ պիտի ապստամբին, այդ ատեն մենք Տարօնէն պիտի փախչինք։ Երկրորդ՝ կնիկներու վրայ միայն անուններ կան, ազգանուններ չկան, Գրքօ՝ հազար Գրքօ կը գտնուին, Հէպօ՝ հազար Հէպօ կը գտնուին. մենք կրնա՞նք ըսել թէ այսինչներն են սրանց տէրերը։

Ցերաւի, Գրքօնիր շատ կային, բայց Բըտանաց գաւառէն սկսեալ ամէն տեղ քննեցինք եւ Շէնըքայ սեւ Հէպոյէն ուրիշ Հէպչ չգտանք։

Բաբկէն վարդապետը ինծ ղրկեց 20 ոսկի, միեւնոյն ատեն խնդրելով Տարօնի ժողովրդի եւ հոգի կարօտեալներու ցուցակ կազմեմ եւ ղրկեմ իրեն, որպէսզի գումար մը ղրկէ ինծի անոնց յրուելու։ Այդ գումարը եկած էր Պատրիարքարանէն, իմ լսելով՝ 200 ոսկի։ Ցուցակ կազմեցի՝ Շէնըք, Սեմալ, Կէլիէկուզան, Ալիգի, Հաթինք, Եղվարդ, Սպաղանք, Տալւորիկի եօթը թաղերը եւ ղրկեցի Բաբկէն վարդապետին, յայտնելով, որ դրամ ինծի չղրկէ, որովհետեւ մասնութիւն կրնայ ըլլալ. վերջը ինքը կը մնասուի։ Բաբկէն վարդապետը փողը տուեր էր երկու մշեցիներու, հետեւնին գրեր էր երկու ոսկիան եւ ղրկեր էր ցրուելու։

Բաբկէն վարդապետը իմ գրած ցուցակներն էր տուեր այդ Մշեցիներուն, այնպէս որ Սասունցիներէն 3-4 կարգացողներ ճանչցեր էին գիրս։ Ես ուրացայ, ըսի՝ գիրս չէ. բայց չէր կարելի ուրանալ, որովհետեւ էգոնք գիրս կը ճանչնային։ Որոնք որ շատ թէ քիչ հաց ունէին ուտելու՝ սկսան արտնջալ իմ դէմ թէ՝ «ուրեմն մենք Հայ չենք, որ մեզ ալ գրէիք»։ Ինչ որ է, էդ գիւղերու փողերը ցրուեցինք այնպէս, որ վերջը բոլորն ալ գոհ եղան։

Սեմալի ցուցակ կազմողը Գէորգն ու քեռթիկ Մանուկն էին։

(Շար.)

զրկէ. հիմը զնելու համար անհրաժեշտ գործակցութեան մը ծրագրին։

«Թըլյանըշ» այսպէս պատմելէ յետոյ, Սալիհ փաշայի նկարին քով կու տայ Ընկիւրիի Թղթակցին հետեւեալ տեղեկութիւններն ալ —

Ըամէթ փաշա ընդհ. սպայակոյտի պետ Ֆէվզի փաշային հետ խորհրդակցութեան գնաց արտաքին Նախարար Թէվֆիք Րիւշտի պէյին ապարանքը։

Այնտեղ խորհրդակցեցան Պարսկաստանի պատասխանին վրայ եւ կարեւոր որոշումներ առին։

Այս խորհրդակցութիւնը այն տեսակէտին յանգեցաւ Թէ բանակցութեամբ եւ խորհրդակցութեամբ ժամանակ կորսնցնելու ատեն չէ, կացութիւնը չափազանց փափուկ է, պէտք է արագ շարժիլ։

Ի՞նչ կը խորհին Անգլիացիները

Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակները կը մերժեն յայտնել իրենց կարծիքը Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի վէճին մասին։ Ասիկա վէճ մըն է, որուն հանդէպ չէզոք մնալով, Անգլիա իրեն արժանի դիրք մը բռնած կ'ըլլայ, կ'ըսեն։

Թէհրանի քուրդ նոր դեսպանը

Կ'ըսուի Թէ մօտ օրէն Թէհրան պիտի զրկուի Թուրք նոր դեսպանը, Խիւսրէվ պէյ, Սոֆիայի իր պաշտօնը յանձնելով Մէմտուհ Շէվքէթ պէյի։ Թուրք շրջանակները մեծ յոյսեր կը կապեն Խիւսրէվ պէյի, որ, կը կարծեն Թէ, պիտի յաջողի նպաստաւոր լուծում մը տալ Թուրքեւպարսիկ սահմանային հին վէճին։

Խռովութիւն Շիրազի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն Թէ խռովութիւն ծագած է Շիրազի մէջ, ուր կառավարական զինուորները, կռիւի ընԹացքին, կորսնցուցեր են 120 սպայ եւ զինուոր։

Ռուս կիները կ'ընդվզին

Նովորոսիսկէն առնուած տեղեկութիւններու համաձայն, ռուս կիները յարձակեցան նաւու մը վրայ, որ ցորեն բեռնալով Իտալիա պիտի մեկնէր։ Ռուս կիները կ'ըսէին Թէ երբ իրենք անօԹի են, ինչո՞ւ ցորենը կը զրկուի արտասահման։ Ոստիկանութիւնը միջամտելով ձերբակալեց 40 կիներ։

Ուկրայնական ապստամբութիւն

Պուքրէշէն կը հեռագրեն Թէ Ուկրայնայի գիւղացիները ապստամբեցան, երբ պոլշեւիկները ցորեն կը հաւաքէին գիւղերէն։ Ապստամբութիւնը տեւեց երեք օր, եւ յետոյ զսպուեցաւ։

Կացութիւնը Եգիպտոսի մէջ

«Մորնինկ Փոսթ» ստոյգ աղբիւրէ մը կը տեղեկանայ Թէ Ֆուատ Թագաւորն ու վարչապետ Սըտքը փաշան միասնաբար կը վերամշակեն եգիպտական սահմանադրութիւնը։ Կը կարծուի որ պիտի առաջարկեն.

1.— Երեսփոխաններուն Թիւը զեղչել, 250էն 100ի իջեցնել։

2.— Այս 100 երեսփոխաններէն մէկ երրորդին ընտրութեան իրաւունքը տալ կառավարութեան։

3.— Երկու երրորդին ընտրութեան իրաւունքը՝ ժողովուրդին։

Թերեւս Թագաւորը ստորագրէ այս տրամադրութիւնները յառաջիկայ շաբԹու, եւ լուծէ խորհրդարանը, որ 97 առ 100 համեմատութեամբ կը բաղկանայ վաֆտականներէ։

Այս ձեւով Թագաւորական պալատը բացարձակ տէրը կը դառնայ խորհրդարանին։

Վերջին պահուն, հեռագիր մը կ'ըսէ Թէ Թագաւորը երբեք մտադրութիւն չէ ունեցած փոփոխութիւն մտցնել եգիպտական սահմանադրութեան մէջ։

Տրոցկի միշտ խաշուած

Գերման Թերթ մը կը գրէր Թէ Տրոցկի մտադիր է Պերլին երԹալ, տեսակցելու համար Չիչէրինի հետ, դարձեալ կուսակցութեան ծոցը վերադառնալու ցանկութեամբ։ Ընդհակառակն, Տրոցկի կը յայտարարէ Պոլսոյ ԹղԹակիցներուն, Թէ երբեք չի խորհիր հեռանալ Փրինքիփօ կղզիէն։

Չինաստան դեռ արիւն կը վախէ

Դադրելիք չունին չինական քաղաքացիական պատերազմները։ Եւ արիւնը կը հոսի շարունակ։

Շանկհայէն կը հեռագրեն Թէ ազգայնականները դիւրութեամբ գրաւեցին Ջի-Նան-Ֆու քաղաքը, զոր պարպած էին Շան-Սիի զինուորները առանց երբեք դիմադրելու։ Քաղաքը հանդարտ է, օտարականները ոչ մէկ կորուստ կրած են։

Ցանկ-Քայ-Շէքի սպայակոյտը կը հաղորդէ Թէ Հիւսիսայինները լքած են 30.000 հրացան եւ 130 Թնդանօթ։ Կը նշանակէ Թէ Հիւսիսայինները խաղ մը չէ, որ կը կատարեն, ինչպէս կարծուեցաւ առաջին առԹիւ, այլ նահանջած են պարզապէս։

Այս յաղԹութիւնը ոչ մէկ նշանակութիւն ունի սակայն։ Վասն զի ամէն ոք յոգնած է կացութեան մասին։

Ցանկ-Քայ-Շէքի տիրապետութեան տակ գտնուած քաղաքները տակաւին կազմակերպուած չեն։ Ջեղծում եւ կամայականութիւն։ Զինուորական իշխանութիւններն են, որ գրաւած են ճարտարարուեստը, ելմտական բոլոր աղբիւրները եւ փոխադրութեանց միջոցները։

Աւազակութիւնը լոյս աչքով եւ քաղաքին պարիսպներուն տակ։ Վիրաւոր զինուորներ կը պտըտին փողոցներուն մէջ, միշտ պահանջկոտ։ Գնումներ կ'ընեն ու չեն վճարեր։ Այսպէս կը դիւրացնեն հակառակորդ բանակին քարոզութիւնները։ Այնպէս որ փոխն ի փոխ պիտի գրաւեն քաղաքները ու պիտի պարպեն, արիւն Թափելով անդադար։

Դժբա՛խտ երկիր։

Բանտէն... համաժողով

Ինչպէս Հնդկաստանի, նոյնպէս Անգլիոյ մէջ, շատ կը խօսուի այն հաւանականութեան մասին Թէ Կանտին ալ, ելլելով բանտէն, պիտի մասնակցի Լոնտոնի անգլեւհնդիկ համաժողովին։

Միւս կողմէ Կանտի կ'իմացնէ Թէ ինք միշտ կը փափաքի անկախ տեսնել Հնդկաստանը։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՄՋՈՑԻ խումբը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, սովորական հաւաքատեղին, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԳԱՐԱԲ

ՏԵՍԻՆԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս ՇաբաԹ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՏԵՍԻՆԻ Պատ. միութեան վիճաբանական ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 7ին: Նիւթ ունենալով «Հայաստանի անցեալ եւ ներկայ կառավարութիւնը»:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը վաղը Հինգշաբթի ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Նիւթ Անհատապաշտութեան Թեր ու դէմ։ Մէկ ժամ սինէմա, նոր. մասը Նափոլէոնի ֆիլմին, եւ ճաշ պարի։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Գիյեանքուրի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ծանօԹ հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ կեդր. վարչութիւնը:

ՈՒՐՖԱՑԻ Հայր. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները վաղը Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին Café de la Petite Source, Métro Odéonի դիմաց.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Ցարութիւն Սիրմէնեան: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Սիոթա, Յ. Գ.— 70։
Մարսէյլ, Գործ.— 874։
Լիոն, Գ. Ն.— 15։
Մարսէյլ, Յ. Ժ.— 55
Վէնսէն, Գ. Հ.— 35։
Ժաւալեօզ, Ս. Մ.— 35։
Սէն Փրիէս տիւ Քոր, Ս. Ք.— 35։
Ֆրանքֆորթ, Խ. Վ.— 50։
Իսի լէ Մուլինօ, Մ. Գ.— 35։
Միլան, Գործ.— 88 լիր. 05։
Վիրոֆլէ, Մ. Մ.— 35։
Լիոն, Գործ.— 1404.15։
Լոնտոն, Յ. Գ.— 2 անգլ.։
Վալանս, Գործ.— 434։
Սէն Շամոն, Գործ.— 302.10։
Վիէն, Ն. Խ.— 35։
Գանեէօ, Ե. Թ.— 35։
Սէնք Մարս, Գ. Ս.— 35։

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնի հանգանակութիւնը.—

Հ. ԹաԹէոսեան, Տ. Ժամկոչեան, Ս. Սատօեան, Գ. Նուրտիկեան, Յ. Տէօքմէճեան, Տէր եւ Տիկ. Գրիգորեան, Յ. Գուլուճեան 25ական։

Խ. Մինասեան 30, Փ. Թէրզիեան 30, Գ. Գալուստեան 40, Յ. Սարգիսեան 40, Ոմն, Տէր-Պետրոսեան եղբարք, Տէր եւ Տիկ. Թօփալեան, Յ. Թօփալեան, Յ. Նիկողոսեան, Տ. Ս. Մարգարեան 50ական, Տիկ. Ս. Մարգարեանի ձեռամբ 43, Եկեղեցւոյ պնակէն 140 ֆր. 50։

Ընդհ. հաւաքԹ 3329 ֆրանք 75 սանԹիմ։ Ստացագիր, Թռուցիկ, փոսԹի, Թամփէյ եւայլն ծախքեր 178.05։ Կը մնայ 3151.70։ (Տես «Յառաջ» 15 Մարտ.)

Le Gérant H. STEPHAN

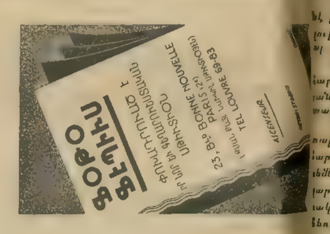

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
21
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

21 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1344

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

[ՕՐ]ՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑ. ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Անցած օր տպեցինք երկու տողնոց լուր մը, որ կը յայտ[նէ]ր թէ Աթէնքի մէջ դաշնակցական մկրտուած են 44 երիտասարդներ։ Թարմ է տակաւին այն լուրը որ հրճուանք պատճառած էր Դաշնակցութեան հակառակորդներուն՝ արձանագրելով 5 անհատներու վտարումը նոյն շրջանի մեր կազմակերպութենէն։

Հինգ հոգի պակսեցաւ, բայց քառասունեւչորս նոր ու թարմ ուժեր եկան խտացնելու մեր շարքերը։ Խնդիրը այս ողղատութեան վրայ չէ։ Առանց կորուստի, այս տարի, բազմաթիւ շրջաններու մէջ, երիտասարդները հոծ զանգուածով ու խտագրուած են մեր գաղափարական դրօշին։ Սակայն, ըստ [ե]րեւոյթին, հայութեան մէկ մասը, եւ մասնաւորաբար մեր [հ]ակառակորդները տակաւին չեն ըմբռնած դաշնակցական [կ]ազմակերպութեան ներքին էութիւնը եւ մեր կուսակցութեան ամբողջականութիւնը։ Այլապէս չէին երեւոյթներէն այնքան չպիտի ոգեւորուէին եւ անընդհատ խօսէին Դաշնակցութեան քայքայման մասին։ Ծիծաղելի պատմութիւն մը, [ո]րու գրուագները շարանը կ'երկարի մինչեւ «երիտասարդ Դաշնակցականներ»ու անյաջողական շարժում մը։

Ակնյայտնի է թէ Դաշնակցութիւնը լիովին ուսումնասիրուած չէ մեր հակառակորդներու կողմէ։ Անոնք բաւականացած են քանի մը թեթեւ ակնարկներով եւ խոր զոհունակութիւն զգացած են իրենց անկշիռ քննադատութիւններու մէջ։ Քառասուն տարուան հսկայ կազմակերպութիւնը իր ներքին [կ]եանքով, եւ իր յեղափոխական ծանրակշիռ գործունէութեամբ մնացած է անքննելի ու անկշռելի հայ քաղաքական մտքի տարողութեան։

Ու այս ողբալի երեւոյթը իր ծալքերուն մէջ կը անուցանէ բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ, ինչպէս նաեւ հակառակութեան սերմեր, որոնք հայութեան ապագայ կեանքին մէջ [պ]իտի շարունակեն արիւն պղտորել։

Ընդհանուր դատողութիւններէն անցնինք աւելի որոշակի հարցերու, որոնք իրենց բացորոշ պարզութեամբ կը ներկայանան յաճախ, բայց կը մնան անբացատրելի կամ աւելի շիտակ՝ անըմբռնելի։

Անցեալները, չէզոք հայ ազգային գործիչ մը, որ երկար տարիներու հանրային կեանքի փորձառութիւն մը ունի, կը հարցնէր.— զարմանալին այն չէ որ Դաշնակցութենէն, երբեմն, քանի մը հոգի կը հեռանան կամ կը հեռացուին, այլ զարմանալին այն է թէ՝ ինչո՞ւ այս կուսակցութիւնը, հակառակ շատ ծանր վերիվայրումներու, հարիւրաւոր մարդոց հեռացումը չարձանագրեր իր պատմութեան մէջ։ Ու հարցուողը, առանց բացատրելու կ'եզրակացնէր.— անպատճառ անչափելի ուժ մը կայ, որ այդքան ամուր կը բռնէ ձեր կուսակցութեան շէնքի ամբողջականութիւնը…

Ու ահա, ուրիշ հարցում մը, որ մեր շարքային ընկերներէն մէկը կ'ուղղէ մեզի.— Եթէ կարելի է, հրապարակաւ բացատրեցէք, ինչո՞ւ մեր կուսակցութենէն հեռացող անհատներն ու փոքրիկ խմբակները, շատ հեռու անցեալէն սկսած, արմատ [չ]են բռնած հայ իրականութեան մէջ եւ դատապարտուած են [չ]ոռացութեան…

Ինչպէս կը տեսնէք, այս երկու հարցումները կուգան բոլորովին տարբեր շրջանակներէ, եւ բոլորովին հակոտնեայ [մ]ասով, սակայն հարցումներուն արմատը մէկ է եւ անոնց [պ]ատասխանները հիմնական պատճառաբանութիւնն [ա]լ նոյնը պիտի ըլլայ։ Եթէ հարիւրաւորներ չեն հեռանար մեր կազմակերպութենէն, հակառակ շատ մը յուսալքող պարագաներու, գաղտնիքը մեր կազմակերպութեան ներքին շղթայող ոգին, եւ մեր քաղաքական իտէալի ամբողջականութեան մէջ պէտք է փնտռել։ Նոյնպէս, եթէ մեզմէ հեռացողները, ոչ անջատօրէն եւ ոչ ալ ուրիշ հոսանքներու միանալով՝ չեն արմատանար եւ գոյն ու դիմագիծ չեն ստանար, դարձեալ պատճառը պէտք է փնտռել իտէալի (ծրագիր) եւ ընկերական շաղախի (կազմակերպութեան ներքին բարոյական) բացակայութեան մէջ։

Հարցը այսպէս ձեւակերպելով, մենք չենք ուզեր զբաղիլ այն անձնական խնդրով թէ ինչո՞ւ հինգ հոգի պակսած է մեր շարքերէն, եւ ոչ ալ այն ոգեւորիչ երեւոյթով թէ ինչո՞ւ հարիւրաւոր երիտասարդներ ամէն տարի կ'արձանագրուին մեր կազմակերպութեան մէջ, ու կ'ուխտեն քալել այն դժնդակ ճանապարհէն, որմէ անցան մեր փառաւոր նախորդները։ Այլ մենք կ'ուզենք մասամբ մը բացատրել Դաշնակցութեան ներքին ուժի էութիւնը, այն բարոյական անգիր օրէնքը, որ տիրական է ամէն մէկ Դաշնակցականի մէջ, եթէ անշուշտ այդ կրթուած արեան մէջ թափանցած է Դաշնակցութեան էութիւնը։

Դաշնակցութեան էութիւնը կազմաւորուած է իր քաղաքական-ընկերային իտէալներով եւ յեղափոխական նուիրուածութեան անշահախնդիր բարոյականի միաձուլումով։ Գաղափարականօրէն Դաշնակցութեան մէջ մտնողները շատ քիչ են։ Ընդհանրապէս, մկրտուելէ առաջ, Դաշնակցական թեկնածուն բարոյական յուզում մը ունեցած է, ուխտելի նախապատրաստուած ոգիով մը ներս մտնելու հայ յեղափոխութեան [սրբ]ոյն ու ընդգրկող կազմակերպութենէն։

Իսկական ուխտեալները դժուարաւ ուխտադրուժ կ'ըլլան, [ո]րու մասին կ'անդրադառնանք աւելի հանգամանօրէն։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՋԳՈՒՇԱՑԷՔ ՀԱՅԿԱՑԱԿՆԵՐԷ…»

Ֆէթհի պէյի կազմած նոր կուսակցութեան շուրջ թրքական մամուլը հետզհետէ իր գիծը կը ճշդէ։ Բայց ներքին մտահոգութիւնները վարակած են բոլորը։ Որովհետեւ Թուրքերը լաւ գիտեն թէ իրենց անվարժ են անուցանելու երկու հակամարտ կուսակցութիւններ, որոնք եւրոպական ըմբռնումներով սահմանափակուէին սահմանադրական պայքարի մէջ։ Ներքին խռովութիւններն ու գաւազրութիւնները իրարու պիտի յաջորդեն իշխանութիւնը իրարու ձեռքէ խլելու համար։

Այս մտահոգութեան բնորոշ արտայայտութիւններէն մէկն է այն բաց նամակը, զոր Թուրք ընթերցող մը, «Սոն Փոսթա»ի մէջ ուղղած է Ֆէթհի պէյին, «Զգուշացէք Հայկացակներէ…» վերնագրով։ Յօդուածագիրը կ'ըսէ.

— «Անոնք (Ոսմ.), իթթիհատականներուն, իթիլաֆճիները եւ դեռ չեմ գիտեր ինչեր ինչ գունեղ ծրագիրներով հրապարակ եկան։ Բայց բոլորն ալ շուտով սպառեցան եւ հաստատ մնալու համար զուլումի քաղաքականութեան կրթնեցան։ Ի վերջոյ ինչ աղաւաղ ծամքաներէ անցան եւ հոգի տուին։

«Անոնք բոլորն ալ գէ՞շ մարդիկ էին միթէ։ Անտարակոյս ոչ։ Համառօտակի ըսեմ ուրեմն թէ ինչո՞ւ չյաջողեցան անոնք Որովհետեւ հացկատակներու եւ հայրենադաւ աւելորդ ազդեցութեան ենթարկուեցան։ Այս տեսակ մարդիկը դժբախտաբար պակաս չեն երկրին մէջ։ Անոնք օր մը թագաւորին եւ վահտէթիններուն խորհրդատու, միւս օրը ամէնէն թունդ իթթիհատական են, բայց ամէն հաւանականութիւն նկատելով, իթիլաֆականներուն լրատուութիւններ կ'ընեն։

«Շրջանը կը փոխուի՝ եւ ահա այս մարդիկը, մինչ Անգլիացիները «Թուրքիան լմնցաւ» կ'ըսեն, Անգլիացիներու եւ Թագաւորին բարեկամներն ու հովանաւորութեան կողմնակիցներն են։ Դուռներնին միշտ բաց է օտար սպաներուն առջեւ՝ եւ՝ շատ զգայուն են, երբ կը զգան թէ Մուստաֆա Քէմալը պիտի յաջողի, անմիջապէս անկախութեան կողմնակից կը դառնան։ Շատ հայրենասէր են եւ օգտակար տեղեկութիւններ կը ղրկեն Անատոլու՝ կիներնին ալ, աղջիկնին ալ, ինչ գնով կ'ուզէ ըլլայ, իրենց յաջողութիւնը կը դիւրացնեն։ Ասոնց մէջ կան նոյնիսկ որ անկախութեան շքադրամ առած են։

«Ցարգելի Ֆէթհի պէյ էֆէնտի, յանուն ձեր յաջողութեան, երջանկութեան եւ երկրին բարօրութեան, հացկատակներէն եւ հաճընաթմազներէն զգուշացէք։ Եթէ Ըսմէթ փաշա, հակառակ իր բոլոր կարողութեան եւ բարեացակամութեան չի յաջողիր, պատճառը այն է որ հաճընաթմազներն ու հացկատակները հրապարակը գրաւած են։

«Ազգը իր հանդարտութիւնը կ'ուզէ, հանդարտութեան մէջ գործունէութիւն կ'ուզէ, բայց կ'ուզէ նաեւ որ յանուն օրէնքի գործուած ապօրինութիւններու էջերը յաւիտենապէս փակուին։»

Թրքական քաղաքական բարքերը մէկ օրէն միւսը չեն կարող փոխուիլ, պարզ զգուշացումներով։ Ֆէթհի պէյը եւ Ըսմէթ փաշան դէմ դէմի եկած ժամանակ, միշտ շրջապատուած պիտի ըլլան հաճընաթմազներ[ով]։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Կացութիւնը

Քաղաքական շրջանակները, մասնաւորաբար Ֆրանսական թերթերը տակաւին եւ երկար կը գրաղին միայն ու միայն Թուրքիոյ նոր կուսակցութեամբ, որ ծիծաղը կատարեալ ըլլալու համար՝ կը մակագրուի «ընդդիմադիր»։ Թերթերուն հետաքրքրութիւնը շատ աւելի աշխոյժ դարձաւ, երբ հեռագիրները հաղորդեցին թէ Ֆէթհի պէյի ծրագիրը կը խոստանայ ընտրութեան իրաւունք տալ Թրքուհիներուն, թէ Մուստաֆա Քէմալի քոյրը, Մաքպուլէ հանըմ ալ կ'անդամակցի ընդդիմադիր կուսակցութեան։ Կենդանի՛ է դեռ Փիէր Լոթիի աւանդութիւնը, գգայավառ հետաքրքրութիւնը Թրքուհիներուն մասին։

Բայց ոչ իսկ նշոյլ մը հետաքրքրութիւն քրտական կռիւներուն եւ քիւրտ ժողովուրդին մասին, որ արիւն կը թափէ յանուն ազատութեան։

Ֆրանսական բոլոր թերթերն ալ յօդուածներ նուիրեցին պաճուճապատանք կուսակցութեան, մէկը կծու, միւսը անուշ տողերով։ Միայն «Էքսէլսիէօր»ը, այս ամէնէն հանդարտ եւ խելօք թերթը, ողջունելէ յետոյ Ֆէթհիի նախաձեռնութիւնը, յոյս կը յայտնէ որ պիտի փարատին թիւրիմացութիւնները Թուրքիոյ Ֆրանսայի միջեւ։

Միայն թէ, — կ'աւելցնէ, — «խաղ մը չըլլա՛յ՝ պարզապէս վարկեր ստանալու, օսմանեան պարտքերու վճարը լաւագոյն ձեւով մը կարգադրելու, տնտեսական շահեր հայթայթելու եւ քաղաքական ապահովութիւն մը ձեռք ձգելու նպատակաւ»։

Ու մինչ ուրիշներ կուսակցութիւն կը շինեն, քրտական ապստամբութիւնը Արարատի լերան վրայ կը փշրէ գերութեան շղթաները։ Թրքական հեռագիրներն իսկ ցոյց կուտան քրտական ուժին արժէքը։

Կռիւները կը շարունակուին

ԷՆԿԻՒՐԻ, 19 օգոստոս.— Օդանաւերու տորմիղ մը, թիւը կարելի չէր ճշդել, սեւ ամպի մը պէս ծածկելով Էնկիւրիի երկինքը, պահ մը կառավարչատան վրայ շրջաններ կազմելով, մեկնեցաւ արեւելեան սահմանը, մասնակցելու համար կռիւներուն։

Հետզհետէ օդանաւային նոր ուժեր կը ղրկուին ճակատ։

∴ Կը հաստատուի, որ Էնկիւրի, օդանաւային ուժերէն զատ, ճակատ ղրկեց նոր հետեւակ ուժեր։

ՄՈՒՇ, 18 օգոստ.— Սկսաւ ձիւն տեղալ Աղրի տաղին գագաթը։

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Աղրի տաղին հարաւը ոչ մէկ նորութիւն։ Շրջանիկ գործողութիւնները կը շարունակուին։

Ասորիները, իրենց կենդանիները արածելու համար, մօտեցան սահմանին արօտավայրերուն։ Անմիջապէս հրաման տրուեցաւ հեռանալ, աւելցնելով թէ հակառակ պարագային զէնքով պիտի հեռացուին։

ԱՏԱՆԱ.— Այստեղ ժողովուրդը մեծ հետաքրքրութեամբ և յուզումով կը հետեւի արեւելեան եւ հարաւային սահմաններու կռիւին։

Ի՞նչպէս տեղի ունեցաւ Թաշպուռնի կռիւը

ԷՐԶՐՈՒՄ, 15.— Արարատի հիւսիսը՝ Թաշպրունի կեդրոնի ջոկատին վրայ գիշերային յարձակում մը գործուած էր։ Արժանահաւատ տեղեկութեանց համաձայն, հրոսակները 100 ձիաւորներէ եւ 200 հետեւակներէ կազմուած էին։ Վեց հատ թեթեւ գնդացիր ունէին։ Հրոսակները կը գտնուէին Ապտուլլահ, Հալէֆ, Եուսուֆ, Միրզա, Էոմէր, Մէրզուք, Հէզըր, Թոգօ, Քէրէմ, Հասօ եւ Քէօր Հիւսէյին օղլու Նատիրի նման կատաղի աւազակներու հրամանատարութեան տակ։ Յարձակումը ապարդիւն անցաւ եւ մեր քաջարի զինուորները շատ տեղի նստեցուցին աւազակներուն այս ձեռնարկը։

Ընդհարումը Օգոստոս 11ի գիշերուան ժամը մէկին սկսաւ եւ մինչեւ լոյս տեւեց։ Բախումը ռումբերով կռուելու չափ մօտէն եղաւ։ Հրոսակները ուզեցին Գուլաքպաշըի եւ Քեաֆիրքէօյի ուղղութեամբ փախչիլ, բայց մեր զինուորներուն հետապնդումէն չազատուած՝ ստիպուեցան Իրանի սահմանն անցնիլ։

Սպաննուած 50 հոգիին մէջ քանի մը պետեր ալ կան։ Տեսնուած է որ սպաննալ հրոսակներէն մեծ մասը ձիերու վրայ զրուելով փախցուած են։ Ճամբուն վրայ տեսնուած արիւնի հետքերն ալ ցոյց կուտան թէ բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

Հասկցուած է որ այս հրոսակներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ Գրօ, Հասօ, Թէլլօ եւ ապայութենէ վտարուած Գիթլիսցի Ինամ։ Սալիհ փաշա գնահատեց մեր զինուորներուն, սպաներուն եւ անոնց օգնող շրջակայ գիւղացիներուն անձնազոհութիւնը։

Չիչէրին պիտի հանգչի

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Չիչէրին արտասահմանի մէջ դիւանագիտական ոչ մէկ պաշտօն պիտի ստանձնէ այսուհետեւ, համաձայն կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅՈՒԶՈՒՄԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

ԷՆԿԻՒՐԻ.—Ըսմէթ փաշա խալովայի ճեպընթացով Էնկիւրի հասաւ, խորհրդակցելու համար Գարսկաստանի բռնած դիրքին մասին. Կայարանին մէջ դիմաւորեցին գործավարները եւ երեսփոխանները, որոնք բոլորն ալ կը խօսէին օրուան դէպքերուն մասին։ Երբ Ըսմէթ փաշա շոգեկառքէն ելաւ, Գոնիայի երեսփոխան Րէֆիք պէյ հարցուց.

— Փաշա՛, պատերազմ պիտի պատահի կ'ըսեն։

— Իրա՞ւ կ'ըսէք։

— Փաշա նոր ընդդիմադիր կուսակցութիւն մըն ալ կազմուեր է։

— Պատերազմը այդ կուսակցութի՞ւնը պիտի ընէ։

Ցետոյ Ըսմէթ փաշա, սեղմելով ընդհ. ապայակոյտի պետը, Ֆէվզի փաշան, ըսաւ.

— Արեւելեան սահման չգացի՞ք ուրեմն։

Ըսմէթ փաշա գործավարներու հետ խորհրդակցելէ յետոյ դարձեալ պիտի մեկնի Եալովա, Մուստաֆա Քէմալի մօտ։

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Թուրք «ընդդիմադիր» կուսակցութիւնը, որ կը կոչուի «Սէրպեսթ ճիւմհիւրիյէթ», նախագահ Ֆէթհի պէյ, ընդհ. քարտուղար Նուրի պէյ (Քէօթահիոյ երեսփոխան), կեդրոն ընտրած է Էնկիւրին։ Վարչական խորհուրդին անդամներն են Րէշիտ Կալիպ (Այտըն), Թահսին (Էրզրում), Թալաթ (Էնկիւրի). Կ'ըսուի թէ մօտ 70 երեսփոխաններ մտադիր են անդամակցելու շուտով։

Ֆէթհի պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ՝ ընդունելով լրագրողները, որոնք կը հարցնէին թէ պէտք կա՞յ Ազգ. ժողովի լուծման եւ ընտրութեան.

—«Խնդիրը կարծուածէն աւելի կարեւոր է, ըսաւ Ֆէթհի պէյ։ Նպատակը այն է որ հանրապետական վարչութիւնը բնական ձեւի մը մէջ իր սլարտականութիւնը կատարէ։ Հիմնական օրէնքէն դուրս քայլերը այս նպատակին հակառակ ըլլալով, երկրին շահուն համար օգտակար չեն։ Արդէն ներկայ ժողովին պայմանաժամը վեց ամիսէն կը լրանայ։ Ցոյս ունիմ որ նոր ընտրութեանց միջոցին իմ առաջքշած համոզումներս հանրային կարծիքին հաւանութեան կ'արժանանան։ Աժմէտ Էմին պէյի կողմէ հրատարակուելիք թերթը մեր օրկանը չէ։

«Մեր կուսակցութիւնը ձախ է, եւ մեզմէ աւելի ձախը ընկերվարական կուսակցութիւն մը կրնայ ըլլալ։ Իսկ այս տեսակ կուսակցութեան մը համար հարկ եղած բաւարար տարրերը չկան մեր մօտ։ Անոնք որ մեր ծրագիրը խալքի սկզբունքներէն տարբեր կը գտնեն, կը նշանակէ որ մեր ծրագիրը կ'ընդունին»։

∴ Նոր կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Նուրի պէյ յայտարարած է որ Ըսմէթ փաշա կ'ուզէր միայուն աթոռ մը ունենալ Ազգերու Դաշնակցութեան մասնակցելու համար։ Իրենք կէս միայուն աթոռով մըն ալ կը գոհանան։ Մնաց որ, վերջերս Ըսմէթ փաշան ալ այս պարագան ընդունած էր։

ՊԱՊԸ ՀԻՒԱՆԴ Է

Հռոմէն կը հաղորդեն թէ Պապը հիւանդ է, նոյնիսկ պահ մը կարծուեցաւ թէ առողջական վիճակը տագնապի մէջ է։ Համաձայն վերջին լուրերու, հիմա բարելաւ վիճակ մը ունի։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՆԱԽԱՆԻՒԹԵՐԸ

Անցեալ աշնան Ամերիկայի սակարաններուն մէջ տեղի ունեցած վերիվայրումներէն ի վեր, ամէն օր հետզհետէ աւելի կը շեշտուի միջազգային ելմտական տագնապը։

Բազմապիսի պատճառներ կան այդ տագնապին, անոնց գլխաւորներն են գերարտադրութիւն արհեստագործուած ապրանքներու, խռովութիւններ ալ եւայլ սպառող շուկաներու մէջ (Հնդկաստան, Չինաստան եւայլն), գործազրկութիւն, եւ ասոնց իբր հետեւանք անկում նախանիւթերու գիներուն։

Նախանիւթ կը կոչուին բոլոր այն հում նիւթերը, որոնցմով արհեստագործութիւնը կը պատրաստէ իր ապրանքները, ինչպէս մետաղները— երկաթ, անագ, պղինձ, արծաթ եւն —, ձգախէժը (քաուչուք), բուրդը, բամպակը, քարիւղը եւայլն։ Այս նախանիւթերէն ձգախէժը եւ բամպակը մասնաւորապէս ահագին անկումներ ունեցան վերջին ամիսներուն եւ պատճառ եղան ելմտական մեծ վերիվայրումներու։ 1929 մարտին բամպակի քիլօն կ'արժէր մօտ 12 ֆրանք մինչդեռ այսօր 8 ֆրանք է, աշխարհի բամպակի արտադրութեան կէսը Ամերիկային է եւ կէսը Եգիպտոսէն, Հնդկաստանէն եւ Պրազիլիայէն, ըստ վերջին վիճակագրութեանց, բամպակի անցեալ տարուան արտադրութիւնն եղած է 35 միլիոն հակ, այսինքն ոչ աւելի քան սովորական տարիներու մէջ արտադրուածը, որով գիներուն անկման պատճառը ոչ թէ առատութիւնն է, այլ սպառման նուազումը։

Սպառումի նուազման պատճառներն ալ, ինչպէս ըսինք, Հնդկաստանի եւ Չինաստանի խռովութիւններն են, ինչպէս նաեւ արհեստական մետաքսի գործածութիւնն՝ որ ահագին մրցում կ'ընէ բամպակին, եւ եթէ յաջողին քիչ մը աւելի նուազեցնել այդ նոր մետաքսի գինը, շատ հաւանաբար յառաջիկային կէս առ կէս պիտի նուազի բամպակի սպառումը։

Միջազգային հրապարակի վըրայ մեծ կարեւորութիւն ունի նաեւ ձգախէժը, որով կը պատրաստուին ինքնաշարժերու մականիւները (pneu)։ Մինչեւ 1910 միայն Պրազիլիան էր ձգախէժ արտադրող գլխաւոր երկիրը եւ աշխարհի ամբողջ սպառումը 60 հազար տակառաչափ (հազար քիլօ) էր։ Անգլիացիք Սէյլան կղզիի մէջ նոր տնկարաններ պատրաստեցին այդ թիւերուն եւ անկէ ի վեր Ափրիկէի գաղթավայրերն ալ մասնակցեցան արտադրութեան եւ սպառումը աւելցաւ աներեւակայելի չափերով, 1914ին 120 հազար տակառաչափ, 1920ին 3 հարիւր հազար, 1925ի 5 հարիւր հազար եւ 1929ին 8 հարիւր հազար։

Ընդհանուր տագնապը ազդեց նաեւ ինքնաշարժերու արտադրութեան վրայ եւ ձգախէժի սպառումն ալ նուազեցաւ զգալիօրէն, պատերազմէն առաջ քիլօն կ'արժէր մինչեւ 120 Ֆր. 1925ին մօտ 47 ֆրանք, մինչդեռ այսօր միայն 6ուկէս ֆրանք, 1925էն ի վեր Անգլիան սահմանափակած էր Սէյլան կղզիի արտադրութիւնը եւ յաջողած էր մասամբ բռնել գիները, բայց սպառման նուազումն արգիլել անկարելի էր, մանաւանդ վերջին տարիներուն ամերիկեան տուները յաջողեցան հին ձգախէժը նորոգել եւ մեծ հարուած տուին նոր ձգախէժի գործածութեան։

Կարելի պիտի ըլլար թերեւս մեծ ագարակներու տէրերը համաձայնեցնել արտադրութիւնը նուազեցնելու համար, բայց հոլանտական Հնդկաստանի մէջ կան բազմաթիւ մանր հողատէրեր, որոնք բնականօրէն կ'աշխատին եւ աշխատանքի վարձ չեն հաշուեր արտադրութեան համար, այսպիսով ի վիճակի կ'ըլլան մրցելու եւ համաձայնութիւններն ի գերեւ հանելու։ Եթէ շարունակէ այս գինը, շատ մը ձգախէժի արտեր պիտի ոչնչացուին, որովհետեւ արդիւնքը չի գոցեր մշակութեան եւ քաղելու ծախքերը։

Մինչեւ այժմ անկումը նկատելի է նաեւ մետաղներու գիներուն վրայ, անագը կ'արժէ մօտ 135 անգլիական ոսկի (հազար քիլօն), որ 1914էն ի վեր չտեսնուած գին մըն է. 1920ին կ'արժէր 419 անգլիական, իսկ 1926ին 326 անգլիական։

Արծաթը որ ժամանակին ոսկիի նման հիմքը կը կազմէր շատ մը երկիրներու դրամական միութեան, այսօր այլեւս ենթարկուած է սովորական մետաղներուն ելեւէջներուն։ Պարսկական դրամը որ ցայժմ հիմնուած կը մնայ արծաթի գինին վրայ, ահագին անկում կրեց եւ մեծ տագնապի մատնեց Պարսկաստանի տնտեսական վիճակը։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս տագնապի հետեւանքն եւ տեւողութիւնը։ Դժուար է պատասխանել, որովհետեւ տագնապը տարբեր տարողութիւն եւ բնոյթ ունի տարբեր երկիրներու մէջ։ Այսպէս, օրինակ, Ֆրանսան ամենաքիչ ազդուողն է եւ անոր ելմտական կացութիւնը լաւագոյնն է բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու։ Գերմանիոյ կացութիւնը կը վատթարանայ Եընկի ծրագրի պարտադրութիւններով, ըստ որոնց պետական սովորական ծախքերը ծանրաբեռնուած են տարեկան տասը միլիառ ֆրանքով, իբր վնասուց հատուցում։

Իսկ Անգլիոյ կացութիւնը շատ աւելի բարդ է։ 40 տարի առաջ Լէնքշայրի նահանգը (Մանչէսթր մայրաքաղաքով) միակն էր իբր աշխարհի հայթայթիչ ամէն տեսակ պատմուճաններու եւ կտաւեղէնի ըստ այնմ պատրաստուած ու կազմակերպուած էին անգլիացի գործարանատէրերն ու վաճառականները, ամէն օր Լիվըրփուլի նաւահանգիստէն առատ նաւակներով շոգենաւեր կը մեկնէին աշխարհի ամէն կողմերը՝ բեռնաւորուած անգլիական բամպակեղէն եւ պղպջամտայ ապրանքներով։ Անկէ ի վեր հրապարակ եկան Գերմանիան, Իտալիան, Ճափոնը եւ Ֆրանսան, իրենց այլեւայլ նմանօրինակ արտադրութիւններով եւ պատերազմէն ի վեր հետզհետէ զգալի չափով կը նուազի անգլիական ապրանքներու սպառումը։ Շատ մը գաղթավայրութիւններ ինքնաբաւ դարձած են, իսկ Ճափոն այսօր յաղթական կերպով կը մրցի Մանչէսթրի հետ իր ձեռնակ կրաւուներով, թէ գինի եւ թէ որակի հայեցակէտներով։

Շատ մը գործարանատէրեր փակած են իրենց գործարանները՝ այլեւս չկրնալով դիմանալու որոշմամբ եւ Մանչէսթրէն նոր հաստող վաճառական մը կ'ըսէր թէ 80 հազար անգլ. ոսկի արժող գործարան մը վերջերս ծախուած է տասը հազար ոսկիի, այսինքն երկաթի գինովը։

Անգործներու թիւը երկու միլիոնէն աւելի է եւ անոնցմէ ամէն մէկը շաբաթը 16 շիլին այսինքն հարիւր ֆրանք կը ստանայ պետութենէն իբր նպաստ, ինչ որ կ'ընէ շաբաթը 2 հարիւր միլիոն եւ տարին տասը միլիառ ֆրանք, այսինքն մօտաւորապէս այնչափ որչափ կը վճարէ Գերմանիա դաշնակիցներուն իբր վնասուց հատուցում։

Միացեալ կայսերական հաւաքոյթին ալ որ կազմուած էր ծրագիր ունենալով մաքս հաստատել բոլոր օտար ապրանքներու դէմ եւ մաքսէ զերծ ընել ամբողջ գաղթավայրերու արտադրութիւններն իրարու մէջ, չգտաւ յուսացուած ընդունելութիւնը եւ յայանի չէ թէ ինչ պիտի ըլլայ հետեւանքը։

Մակտոնալտի ընկերվարական ծրագիրներն ալ բաւական չեղան կացութեան դարման մը գտնելու եւ հաւանաբար նորէն պահպանողականները գան գործի գլուխ շատ չանցած։

Երաշտը, որ առհասարակ կը նկատուի իբր աղէտ մը, այս պահուս Ամերիկայի մէջ նպաստաւոր արդիւնքներ ունեցաւ արմտիքի գիները բարձրացնելով եւ մէկ երկու շաբաթէ ի վեր գործերու թեթեւ վերադարթնում մը կը նկատուի ամերիկեան առեւտրական հրապարակին վրայ, ազդելով նաեւ միջազգային շուկաներուն եւ գիներուն վրայ։

Մ. Ց.

ԽԱՆԱՍՈՐԻ
ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Քաղաքական անկախութեան հետ հայ ժողովուրդը կը թուէր կորսնցուցած ըլլալ իր հոգեկան անկախութիւնը։ Գերութիւնը, որ պատուարի պէս դարէ դար կը թանձրանար մեր հաւաքական մտածումին առջեւ, մեզ բոլորովին մոռցնել տուած էր մեր անցեալէն, եւ մեր պատմութեան ամենէն վաւերական դիւցազնագործութիւնները, դարերով ընդհատուած, այլեւս անզօր էին մեր ժողովուրդին տալու իրականութեան զգայութիւնը։ Վահան Մամիկոնեան, Աշոտ Երկաթ, Թորոս Բ.ի եւ Գող Վասիլի օրինակները թէեւ Սասնոյ Տան դիւցազնավէպին չափ խանդավառող կը մնային, բայց անոր պէս թափուր էին հաւատք ներշնչելու զօրութենէն։ Երբ գիւղին բանգէտը ոգեւորուած կը խօսէր անոնց մասին, ունկնդիրները զայն սթափեցնելու համար կ'առարկէին.

— Այո՛, բայց անոնք կը սնանէին այնպիսի ցորենով մը, որուն հատիկները ընկոյզներու խոշորութիւնն ունէին։

Նախնի արիւնը վաղուց չորցած, անհետացած էր, եւ այլեւս անկարելի էր անով պատուաստել ուծացած սերունդներու հոգին։ Նոր հաւատք ծաղկեցնելու համար նոր արիւն պէտք էր, եւ նոր առաքինութիւններ ծնուցանելու համար նոր օրինակներ հարկաւոր էին։ Հայ յեղափոխականը թէ՛ մէկը տուաւ թէ միւսը։

Ազդեցութիւնը չուշացաւ։ Այն փութկոտութիւնը, որով մեր ժողովուրդը ողջունեց շարժումը, ցոյց տուաւ թէ մեր համբաւեալ արծաթասիրութեան պէս, պորտագիր ծերութիւն մըն էր։ Ազատութեան յոյսը որ վաղուց պանդխտած էր ցեղին հոգիէն, հոն կը վերադառնար ֆէտայիի առաջին զրնդակի ազդանշանին վրայ։ Ա- [illegible] երիտասարդներ, իբրեւ տղամարդութեան գերագոյն հրապոյր, մէջքի խորտաւն շալի ծալքերէն ատրճանակի մը պղպջուն փայլը կը շողացնէին աղջիկներուն աչքին. իսկ վերջիններն անոնց համար արագիլներ կը նաշխէին, գաղաթին վրայ անօղնագործուած խաչ մը, բայց խաչ մը որ կը կազմուէր սուրէ եւ հրացանէ։ Դաւանափոխ հայութիւնը կը վերադառնար իր հին աստուածներուն։

Խանդավառութիւնը չսահմանափակուեցաւ մեր մէջ։ Ան աւելի համարձակ պոռթկում մը ունեցաւ Քիւրտերու մօտ։ Ֆէտայիներու անունները շատ աւելի ազատօրէն կը շրջէին անոնց խաղերուն եւ տաղերուն մէջ, զորս Աղձնեաց լեռներն ի վար կը հասցնէին զուլալ ակերուն հետ։ Անոնք են որ փաշա տիտղոսը տուին Աղբիւր Սերոբին, իբրեւ բարձր հիացումի ընծայաբերութիւն։

— Զգուշացէ՛ք ինծմէ, որովհետեւ իմ գնդակս ֆէտայիի գնդակի նման է, կը պարծենար քիւրտ երիտասարդը։

— Այսի՞նքն։

— Բնաւ գետին չիյնար։

Ո՛չ, անշուշտ գետին պիտի չիյնար։ Հազար դժնդակութիւններով եւ զրկանքներով ձեռք բերուած հրացանն ու գնդակը սպանութեան պարզ գործիքներ չէին ֆէտայիին համար, այլ մեծ ուխտի մը մետաղ սպասարկութիւնները։ Եթէ ֆէտային գետին թափէր գնդակ ունենար, ի՞նչ հրաշքով երեք հարիւր կորիճներ պիտի կարենային հինգ ժամուան մէջ Մազրիկ ցեղը ջնջելու։ Եթէ սուրն ու հրացանը սպանութեան պարզ գործիքներ եղած ըլլային հայդուկի ձեռքին մէջ, ի՞նչպէս պիտի բացատրէինք այն վսեմ հոգեւորութիւնը, որով անոնք Խանասորի արիւնի գոլորշիներով կրկնապէս թանձրացած գիշերին մէջէն անգամ գիտցան խնայել կիներուն եւ մանուկներուն, — այն կիներուն որոնք երբեմն ընդառաջ կ'երթային իրենց ամուսիններուն՝ անոնց շրթունքներէն ֆլայի արիւնին թարմ հոտը շնչելու, երբ անոնք «յաղթանակէն» կը վերադառնային։ Այն ժամանակներուն որոնց համար իրենց հայրերը միայն մէ՛կ ասպարէզ կը պատրաստէին — Հայ կոտորել։ Եթէ Արեւմուտքի մէջ տեղի ունեցած ըլլար, այս անօրինակ վեհանձնութիւնը դասական օրինակ պիտի հռչակուէր, իբրեւ ասպետական ոգիի բարձրագոյն արտայայտութիւն։

Ազնուութիւնն ազնուութիւն կը հարկադրէ, նոյնիսկ վայրենիներուն։ Պէտք է հաւատալ որ երբ ֆէտային իր սուրը Քիւրտին կուրծքը կը խրէր, վէրքին մէջէն՝ հայ ֆիզիքական ուժի զգայութեանը հետ մաս մըն ալ անոր առաքինութենէն կը ներարկէր Քիւրտի հոգիին մէջ։ Անոնք որ մեռան, անշուշտ աւանդեցին իրենց ընթացքը որ այնքան տարբեր եղած էր վեհոգի ֆէտայիի ընթացքէն։ Իսկ այն հազուագիւտները, որոնք վերապրեցան, ինքզինքնին բոլորովին բաժնուած զգացին սառը վրիժառութեան ոգիէն, ապացոյց որ անոնք իրենց սպանեալներուն հետ միեւնոյն փոսին մէջ ամփոփեցին հայ նահատակներուն ոսկորները եւ անոնց հասարակաց դամբանին վրայ գրեցին.

«Անցո՛րդ, հոս կը հանգչին երկու ցեղերու կորիճները»։

Այս բարոյական արդիւնքը ամենամեծ հմայքն է յաղթանակին, եւ այս կէտն է, զոր առաւելապէս արժեցուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նիսի Շրջանային Կոմիտէն իր դաշտահանդէսին մէջ, որ տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի Cagnes-sur-Mer-ի մօտ, գետակի մը ծառախիտ եզերքին վրայ։ Բազմաթիւ ընտանիքներ եկած էին Նիսէն, Քաննէն եւ նոյնիսկ Տրակինեանէն, որ աւելի քան յիսուն քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի հանդիսավայրէն։ Այս ամէնը ինքնաբերաբար, որովհետեւ մեր յայտագիրին մէջ ո՛չ ծանօթ հռետորի անուն կար, ոչ ալ յայտնի նուագածուի մը ջազզրամին պատկերը։ Բայց յայտագիր ալ չունէինք։ Կազմակերպիչ ընկերները զայն ալ աւելորդ համարած էին։ Չէին սխալած։

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը այնքան պարզ որքան մեր դաշտային ճաշը, զոր խմբովին ըրինք նման հայաստանի մշակներուն, որոնք, կէսօրուան աշխատանքը աւարտած, իրենց հերկած կամ հնձած դաշտին մէջտեղը՝ պօրանի հսկայ ամանին շուրջ կը բոլորուին ծալապատիկ։

Բացման խօսքը արտասանեց ընկ. Շէհրէբեան, որ իր յորդանքին մէջ միացուց «երկու ցեղերու կորիճները»։

Ընկեր Երուանդ Թէրզեան վեր հանեց օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ այն բարերար ազդեցութիւնը, զոր ան ունեցաւ մեր ժողովուրդին վրայ։

Իր կարգին, այս տողերը ստորագրողը ընդգծեց այն դժնդակ պայմանները, որոնց մէջ կատարուեցաւ մեր յեղափոխութիւնը եւ կարդաց Օհան Կարօյէն նամակ մը, որ Խանասորի արշաւանքին պատմականը կը բերէր մեր հանդէսին։

Անմահեան իր ջութակովը նպաստեց ժողովուրդին զուարթութեանը։ Արտասանութիւններ կատարեցին Օր. Օր. Ցայեան, Գրիգորեան եւ ընկ. Գարեգին։ Ընկերներ Հմայեակ եւ Արշակ յուսադրիչ խօսքեր ըրին ներկաներուն։

Կը տեսնուի որ հանդէսը նկարագրելու ընդունակութիւն չունիմ, ոչ ալ գովեստի ուսուցիկ բառամթերքը կը ճանչնամ։ Հետեւաբար խօսող, արտասանող, երգող եւ նուագող թող չսրտմտին, եթէ կը շատանամ պարզ յիշատակութիւններով։ Խանասորի հերոսները, երբ մեռնելու կ'երթային, օր մը յիշատակուելու անափառութիւնն ալ չունեցան։

Մնաց որ ճառերէ եւ ասոր պատշաճի խօսքերէ աւելի թանկագին բան մը կար յիշատակութեան արժանի,— ժողովուրդին տրամադրութիւնն էր այդ, անոր ինքնաբուխ ուրախութիւնը։ Գետափին ծալքերէն իրարու ուղղուած ճաշի հրաւէրները, բաժակներէն ժայթքող մաղթանքներն ու կենացները, երախաներու քաղցրալուր երգերն ու աղաղակները, երիտասարդներու հայրենի պարերը՝ առաջնորդուած պապենական զուռնային գլգլոցովը, մեզ վերապրել տուին Շիրուանի այգիներուն կութքի տեսարանները։

Այս բոլորը գիս այն եզրակացութեան բերին որ մեր ժողովուրդին մէջ չէ ցամքած արեւապաշտութեան երակը, այսինքն լոյսի, ճշմարտութեան բաղձանքը։ Ուստի համարձակօրէն կարելի է վճռել թէ վաղը այդ լուսաբաղձ ժողովուրդը, իր պատմութեան մէջ հպարտութեամբ պիտի արձանագրէ Խանասորը, Սասունի եւ Վասպուրականի հերոսամարտները։ Արդէն կարելի է առանց ինքնախաբէութեան պնդել թէ քառասուն տարիներէ ի վեր Դաշնակցութեան պատմութիւնը հայ ժողովուրդին պատմութիւնը եղած է իր բոլոր ցաւերով եւ ուրախութիւններով։

ԵՆՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Պրիւքսէլի մէջ վերջերս գումարուեցաւ Ուսանողական Միջազգային 12րդ համագումարը, որ կը փակուի այսօր հինգշաբթի։

Հայերն անշուշտ ներկայացուցիչ չպիտի ունենային այնտեղ։ Մեզ քիչ կը շահագրգռէ միջազգային կապեր հաստատելը ուսանողներու հետ, որոնք վաղը երկիրներ պիտի կառավարեն։

ԹՈՒՐՔ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒ

Պատմութեան հա
տանք այն նամակը, զոր
ուղղած էր Մուսթաֆա
պարզելով իր տեսա
Թուրք ընդդիմադիր կո
թեան մը ստեղծումին

«Փարիզի մէջ անցո
տարի եւ զուրսէն
մեր երկրին անցուդ
Ամէն տարի արձակուրդ
ըննիք եկած առեւն ալ
ցայ տեսածներովս
քննութիւններս։ Խնդ
տուէք յայտնել իմ
կարծիքներս ու հա

Առաջին ակնարկով
զարնէ տնտեսական
կան մեր տագնապը.
զգան բոլորը։ Ճիշդ է,
նիւթերու գիներու անկ
թէ շատ կասուած առաջ
գրեթէ բոլոր երկիրներ
տեսական գործունէութ
Միայն թէ մեր երկրի
նապը, որ միւս երկիրներ
աւելի զգալի է, այդ ըն
պատճառներէն զատ,
է նաեւ հինգ տարիէ ի
ռավարութեան հետապնդ
ղաքականութեան։ Ասո
ուած եմ։

Կառավարութիւնը
ծախքերու տակ, որոնք
մեծամասնաբարն մեր ա
անարդիւնաբեր են ներ
րունդին համար։ Այդ
պահովելու համար՝
գին ուժէն վեր տուրքեր
է, եւ տեղական արհեստ
բերքերը պէտք եղածին
պաշտպանուած ուցաջ
Այս պատճառով մեր արտ
տարուէ տարի նուազած

Կառավարութեան ըրա
հողութիւններուն մէջ մե
յատկուած է շատ ծանր ա
ներու եւ միացեալ ժամ
տար ապրանքներու ներ
եւ հետեւաբար տոփկի
դրամ) գնման։ Մեր դրամ
ժէքը հաստատուն պահե
մար հիմնական միջոցներ
առնուեցան միայն
երբ դրամը մտահոգիչ
վտանգին ենթարկուեցա
անոց վրայ պէտք է
նաեւ արդարադատութեան
արտաքին ու ներքին
ղաքականութեան մէջ
պակասները։

Մէկ խօսքով, Հողա
ձեռք բերուած արդիւնք
հեռու է գոհացուցիչ ըլլա
կառակ անոր որ ամէն
քափիթիւլասիոնի սեղմ
զերծ մնացինք, գիւղա
հաւրեալի աշխատանք
բեւան բերաւ եւ ժողով
բոլոր դասերը պարծա
ժանի ձեւով աշխատանք
կրին բարձրացման համա

Վայրկեան մը անդրա
րեցայ հարցնելու ինքս ի
ի՞նչպէս այս տեսակ
մը առաջ եկաւ, երբ
րութեան պետերը, զոր
դէմ խորապէս, կառ
ջանք եւ բարեացակա
ցոյց տուին։

Այս հարցումիս պատա
կը գտնեմ միայն այն
մէջ, որ Ազգ. Մեծ Ժողո
կուսակցութենէ կը բաղ
Արդարեւ, կուսակցութեան
դամները զգուշացած էլ
նադատելէ իրենց դաշի
զատ վիճաբանութիւնը
ուած է Ժողովին մէջ եւ
վարութիւնն ալ անպա
նատու քննելիք վիճակ
ենթարկուած է։

Հանրապետական
թիւնը տեւականացնելու
մար, մէկ կուսակցութեան
ռավարութեան տեղ
նութեան ազատութիւնը
տատել, ապահովել որ
վարութիւնը լրջօրէն
տաւ իր ըրած գործեր
եթէ սխալներ կան՝ մէջ
որ անոնք սրբագրուին
մարդու առջեւ տեղի ունեն
ազատ վիճաբանութիւններ

Իբրեւ հանրապետա
սիրահար, իմ նուիրական
փաքս է ապահովել այ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Պոլսէն հասած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, քրտական շարժումը չափազանց ծանրակշիռ բնոյթ ունի։ Այսքան երկար ժամանակէ ի վեր կարելի եղած չըլլալով զսպել զայն, տեղական բնակչութիւններն ալ սկսած են ըմբռնել ըմբոստութեան լուրջ բնոյթը։ Մնաց որ ընդհանրապէս, դժուար կը նկատուի այդ զսպումը, որովհետեւ, Պարսկաստանէն Ներսիմանելն ու Արարատի անցքերը փակելը գրեթէ բան մըն է Թուրքերուն համար, եւ սակայն, կը թուի թէ, Անգլիան եւ Ռուսիան հաշտ աչքով չեն դիտեր պարսկական հողերու գրաւումը։

Այդ միեւնոյն աղբիւրները կ'ըսեն թէ Թուրք կառավարութիւնը խնդրեց հելլէն կառավարութենէն, որպէսզի այս վերջինին կողմէ Փոքր Ասիոյ մէջ ձգուած «մանլիխէր» հրացանները փոխանակուին Յունաստան գտնուող Թրքական «մաւզէր» հրացաններուն հետ։ Եթէ հելլէն կառավարութիւնը չյօժարի այս փոխանակութեան, Թուրքիա պատրաստ է մինչեւ իսկ գնել այդ «մաւզէր»ները, որպէսզի աւելի դիւրանայ Թըրքական զօրամասերու սպառազինումը։

Դարձեալ ստոյգ աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ օր ըստ օրէ աւելի կը սրուի տարակարծութիւնը Մուսթաֆա Քէմալի եւ Ըսմէթ փաշայի միջեւ։ Քանի մը օր առաջ շատ ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ ասոնց միջեւ, ընդհ. սպայակոյտի պետ մարաջախտ Ֆէվզի փաշայի ներկայութեան։ Այս միջադէպի ընթացքին, Ըսմէթ փաշա սպառնաց Քէմալին, ըսելով թէ ինքն է որ զայն իշխանութեան գլուխ բերողը եւ դարձեալ ինքն է որ պիտի վտարէ զայն Թուրքիայէն։

Իրողութիւն է որ, վարչապետ Ըսմէթ փաշա մեծ համակրանք կը վայելէ բանակին ու ժողովուրդին մէջ։

Լարուած այս վիճակը միայն ղեկավարներու միջեւ չէ, որ գոյութիւն ունի, այլեւ ընդհանրապէս բանակին մէջ, որ զանազան խմբակներու բաժնուելով պառակտած է։

Ընդհանուր առմամբ Թուրքիոյ ներքին կացութիւնը անբնական է։ Եւ մասնաւորապէս քրտական ապստամբութիւնը աւելի կը դժուարացնէ ու կը սրէ տիրող այս վիճակը։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» ի դիւանագիտական աշխատակիցը, որ Էնկիւրի կը գտնուի, կը հեռագրէ թէ Ըսմէթ փաշայի դահլիճին անկումը կը սպասուի։ Անկումի պարագային, վարչապետութիւնը պիտի ստանձնէ «Ընդդիմադիր» նոր կուսակցութեան ղեկավարը Ֆէթհի պէյ։

∴ Թերթեր կան որ կը գրեն թէ Պաղտատի անգլիական բարձր կոմիսէրը, օդանաւով, սահմանին մերձակայ շրջանները գնաց, անկախ քրտական պետութեան մը հիմնումի հաւանականութեան շուրջ քիւրտ ցեղապետներուն հետ տեսնուելու համար։

Իրաքի քիւրտ ցեղերը կ'օգնեն այն քիւրտ ըմբոստներուն որոնք Թուրքիայէն Պարսկաստան ապաստանած են։

∴ «Էլ Ահվալ» արաբական թերթը խմբագրականով մը վերլուծելէ վերջ քրտական ապստամբութիւնն ու ներկայ քիւրտ եւ Թուրք կռիւները, շատ նպաստաւոր կ'արտայայտուի Քիւրտերու մասին եւ մղուած կռիւը կը նկատէ Թրքական բարբարոսութեան ներքեւ ճնշուող ու ոտնակոխ ժողովուրդի մը ազատագրութեան փափաքն ու ճիգը։

«Էլ Ահվալ» ի վերջոյ կը գրէ.

«Վերջին լուրերու համաձայն քրտական շարժումը կը ղեկավարուի Պոլսոյ պատերազմական վարժարանէն շրջանաւարտ եւ Թուրք բանակի մէջ ծառայած նախկին քիւրտ սպաներու կողմէ։ Իհսան Նուրի փաշա, որ ներկայ շարժումներուն ընդհ. հրամանատարն է, Թրքական բանակին մէջ ֆէրիք մըն էր։ Քիւրտերը, շնորհիւ իրենց ղեկավարներու զինուորական տաղանդին եւ պատրաստութեանց, իրենց ռազմական ճակատները վերածած են շատ կանոնաւոր զինուորական ճակատներու եւ իրենց գրաւած գիւղերու եւ քաղաքներու մէջ անմիջապէս կը ստեղծեն կառավարական բոլոր պաշտօնատուները։

«Քիւրտերը կանոնաւոր բանակ ունեցող եւ կազմակերպուած տէրութիւններու նման ամէն պաշտօնատուն ունին, ժանտարմըրի, ոստիկանութիւն եւ քաղաքական պաշտօնատուն։

«Սակայն Քիւրտերու այս ազգային շարժման մէջ վտանգ մը կայ, այն ալ անոնց բաւականաչափ զէնք եւ ռազմամթերք չունին։ Կռուասէր եւ հայրենասէր Քիւրտեր կը սպասեն որ իրենց ընկերը մեռնի եւ անոր զէնքը առնելով իրենց կռուին։ Աստուած թող օրհնէ այդ նահատակները եւ իրականացնէ անոնց երազները»։

∴

«Էլ Ահրար»ի մէջ յօդուածագիր մը քրտական անկախութիւնը թէ Պարսկաստանի եւ Իրաքի եւ թէ հարեւան երկիրներու համար օգտակար կը նկատէ, իրենց հիւսիս. սահմաններուն վրայ։ Յօդուածագիրը վերլուծելէ վերջ Թուրքեւիրան յարաբերութիւնները, երկու տէրութեանց սահմանին վրայ ուրիշ ժողովուրդի մը համար օգտակար կը նկատէ, որովհետեւ, կ'ըսէ ան, Պարսկաստան միշտ խնդիր կ'ունենայ Ազըրպէյճանի հետ, որ կը գտնուի Թուրքիոյ ազդեցութեան տակ և ապագային կրնայ Թուրքիոյ հետ միանալով փորձանք ըլլալ Պարսկաստանի։

տակներու։ Հետեւաբար, կը փափաքիմ կազմել առանձին կուսակցութիւն մը, որ բառին ամբողջական առումով հանրապետական եւ աշխարհիկ պիտի ըլլայ, բայց տնտեսական, եւ-տական եւ ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան շատ մը կէտերու մէջ հակառակ պիտի ըլլայ ժողովրդական կուսակցութեան։ Այս կուսակցութիւնս կ'ուզեմ քաղաքական պայքարի հրապարակը նետուիլ։

ԹԱՒՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Թ. Հ. Ա. կազմակերպութիւնը շարունակում է իր աշխատանքները հիմնադրին անմիջական հսկողութեան եւ ղեկավարութեան տակ կազմակերպութիւնը այժմ արդէն ձեւակերպւած է եւ մեր լաւագոյն ու կարեւորագոյն հիմնարկութիւնն է դառել Թաւրիզի պատանեկութեան ֆիզիքական եւ բարոյական դաստիարակութեան ասպարէզում։ Աշխատանքները այս տարի տարւում են Լիլաւայի դպրոցի մարզադաշտում, որը սրայժմար կերպով սարքաւորել է արիներիներին դպրոցի հոգաբարձութիւնը։ Այս ամառնային եղանակին արիները արդէն ունեցել են 4 գրոսանք, որոնցից երկուսը քաղաքի շրջակայքում. երրորդը վերելք «Բաբա Պաղի» գագաթը որ Սահանդից յետոյ այս շրջանում ամենաբարձր եւ դժուարելնելիք բարձունքն է, եւ երրորդ Մուժամբար հայկական գիւղը, որը գտնւում է 43 քիլոմեթր վրայ։ Պատրաստւում են ճամբորդութիւններ Ղարափանէ, Ուրմիոյ լճի ափը եւ Ղարադաղ։ Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս այս օրերին կատարւեց արիների բժշկական քննութիւնը։

Քննութեան ենթարկւել են 158 արի։ Միւսները ամառանոցներում լինելով դեռ չեն ենթարկւել քննութեան։ Բժշկական դիտողութիւններից երեւում է, որ նախկին տարիներից աշխատող արիների մէջ չկայ ֆիզիքական պակասութիւն։ Այս տարւայ գրւածների մէջ շատ են թուլակազմ եւ փոքրաքիւրծք երեխաներ, որոնց համապատասխան մարզական աշխատանք է տրւում, ֆիզիքական այդ կարգի պակասութեան դէմ կռւելու համար։

Կատարւել է նաեւ վիճակագրութիւն անհրաւմ արիների բարոյական կեցուածքի մասին։ Ստացւած արդիւնքը շատ խրախուսիչ է։

Այս տարի լրացել է կազմակերպութեան հինգամեակը, որի առթիւ յաջորդ ամսուն կայանալու է մեծ մարզահանդէս, արիների աշխատանքների ցուցահանդէսով։

Հասարակութիւնը ունի դէպի կազմակերպութիւնը լաւ վերաբերմունք. սակայն կազմակերպութիւնը չի կարողանում ուժեղացնել եւ տարածել իր աշխատանքները շնորհիւ նիւթական աննախանձելի վիճակին։

Մ. ՅԵՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Մարսէյլէն կը գրեն.—

Սրտաճմլիկ արկածները. որոնց զոհ կ'երթան հայ բանուորները շատ յաճախ կը պատահին։ Այդպիսի արկածի մը զոհ գնաց Բոլուցի Պապօեան Պետրոս 30 տարեկան։ Ամսոյս 13ին, Սէն-Լազարի գործարանին մէջ մեքենայի մը անողոք հարուածներէն արիւն թաթախ կըցցեալ, գլուխը ջախջախուած։ Դժոհը իսկոյն Օթէլ-Տիէօ կը փոխադրուի, եւ սակայն հակառակ ջերմագոյն ջանքերուն եւ խնամքներուն, երկու օր վերջ երիտասարդ Պապօեան Պետրոս կ'աւանդէ հայրենակարօտ իր հոգին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 17 օգոստոս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին։ Մեռելակառքին կը հետեւէին աւելի քան 200 ազգակիցներ բոլորն ալ խոր կսկիծով լեցուած։

Դժբաղդ զոհը իր ետեւ կը ձգէ այրի կին մը եւ երկու փոքրիկներ։

Ս. ՎԱՐԴԵՐԵՍԵԱՆ

ՄԻՋԱԴԷՊ ԻՏԱԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Երբ Ֆրանսացի խումբ մը գրօսաշրջիկներ Նիսէն մեկնելով կ'անցնէին Պրէնոի հեղեղատը, կորսնցուցին իրենց ճամբան եւ մտան իտալական հող։ Իտալացի սահմանապահ զինուորները կրակ բացին գրօսաշրջիկներուն վրայ, առանց նախապէս ազդարարելու։ Յետոյ ձերբակալեցին եւ պահականոցին մէջ շատ դժուարութիւններ տուին գրօսաշրջիկներուն, որոնք կը պնդէին թէ կորսնցուցած էին իրենց ճամբան եւ չէին տեսած արգելքի նշանատախտակը։ Այս միջադէպը բուռն բողոք բացաւ ֆրանսական եւ իտալական թերթերու բերանը։

ՄԱՀԸ ԿԸ ՊՏՏԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Աստուածածնայ տօնին յաջորդ օրը շաբաթ ըլլալով, տեսակ մը կամուրջ երկու կիրակիներու միջեւ, հանգիստ օր հռչակուեցաւ։ Այսօր Ֆրանսայի բոլոր անկիւններէն լուր կը հասնի թէ բազմաթիւ անձեր մեռան այդ հանգիստ օրը, ճամբաներուն վրայ, կոխկրտուելով ինքնաշարժներէն։ Մէկ օրուան մէջ 40 հոգի եւ 180 վիրաւոր։

Ֆրանսական թերթերը դարման մը կը խնդրեն այս աղէտին առթիւ, որ ինքնաշարժը կը պատճառէ։ Նոյն ատեն դիտել կու տան, որ Ալպեան լեռներուն գրօսաշրջիկներն ալ յաճախ կ'իյնան անդունդներու մէջ եւ կը մեռնին։ Ուստի կը թելադրեն հսկել գրօսաշրջիկներուն վրայ։

ԼԻԼԻ ԲԱՆԹՈՂՆԵՐԸ

Ֆրանսայի հիւսիսային նահանգներու բանթողները հետզհետէ կը մտնեն գործարան։ Այսպէս Լիլի հիւսուածեղէնի բանթողները ներկայիս կը հաշուուին 13,750, կը նշանակէ թէ 1,250 հոգի գործի մտած են վերջերս։ Մետաղագործ բանթողները՝ 8,600, կը նշանակէ թէ 200 մտած են գործի։ Ռուպէյի մէջ եւս բանթողները 83,000էն իջած են 76,000ի։

Բանթողներու կողմէ պատուիրակութիւն մը նորէն պիտի ներկայանայ աշխատանքի նախարարութեան, համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար այս գործադուլին առթիւ։

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Քանի մը օրէ ի վեր սաստիկ փոթորիկ մը կը տիրէ Գերմանիոյ վրայ։ Նոյն ատեն հեղեղանման անձրեւ մը կը տեղայ հիւսիսային շրջաններուն մէջ։ Ելպա գետը ուռած փքած է, յորդելու աստիճան։ Հիւսիսային ծովուն եզերքները վնասներ կան։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Փարիզի մէջ շատ կը խօսուի այն քննադատութիւններուն մասին, որոնց ենթարկուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Իտալական կառավարութիւնն է, որ լուրջ քննադատութիւն մը ուղղած է Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան, պահանջելով հիմնական բարեփոխութիւն մը կազմական տեսակէտէն։

Իտալական քննադատութիւններուն պատճառը նախ այն է, թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւ խորհրդականը լայն իրաւասութիւններ ունին. Երկրորդ, Ազգերու Դաշնակցութեան գլխաւոր դիրքերը գրաւած են Անգլիայի եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները։ Եւ վերջապէս, իտալական կառավարութիւնը կ'ուզէ որ ինք եւս ազդեցիկ դիրք մը ունենայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Այս հարցը կը կարծուի թէ օրակարգի վրայ պիտի դրուի առաջիկայ շրջանին։

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը լոյս ընծայեց Առեւտուրի եւ արտադրութեան յուշագիրքին նոր մէկ ապագրութիւնն ալ։ Այս գիրքը կը խօսի 1923 1928-1929 տարիներուն մասին։ Այս կարեւոր վերլուծումը ցոյց կու տայ, որ աշխարհի արտադրութիւնն ու վաճառականութիւնը չափազանց զարգացած են 1928ին եւ 1929ին։

Այս վաւերագիրքին համաձայն, երկրի բնակչութեան թիւը 1926էն 1928 աւելցած է մօտաւորապէս 35 միլիոն, ուրեմն տարին 1 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Իսկ բաղդատմամբ 1913 տարուան բնակչութեան թիւին, 10 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Երկրի բնակչութիւնը աճած է մասնաւորապէս հարաւային Ամերիկայի մէջ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԹԱԳԸ

Հունգարիոյ ազգային պաշտպանութեան նախարարը, Կոյէմպոյէս, ճառ մը արտասանելով Միսքոլցի մէջ, շօշափեց Հունգարիոյ արքայական գահին հարցը։ Դեռ վաղաժամ գտաւ այդ հարցը լուծել, որովհետեւ Հունգարիա չունի իր վեհապետական անկախութիւնը։ Բայց եւ այնպէս կը կարծէ թէ «ազգային կեանքը յեղաշրջման մէջ ըլլալով, իբրեւ ղեկավար՝ անհրաժեշտ են ոչ թէ մանուկ թագաւորներ, այլ ուժեղ անհատներ»։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Նկարիչ Պ. Զարեհ Գալֆայեան հրաւիրուած ըլլալով մասնակցիլ Trouvilleի քաղաքային մէջ կազմակերպուած ցուցահանդէսին՝ ղրկած է խիստ յաջող չորս նկար, որոնք ուշադրութիւն կը գրաւեն իրենց գոյներու նրբութեամբն ու ինքնայատուկ դրոշմով։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Նրանք իրենց գիւղը բոլորը …ր էին, իսկ Շէնըք գրուած էր …էնը։ Շէնըքայ հէպօն չի գի…ր թէ մեր կողմից է այդ բա…րը. մեզքը կը գցէ Սեմալայ …երտէքի եւ քեաթիպ Մանուկի …այ, սուր մը քաշելով, կ'երթայ … վերջնի ուժով եօթը ոսկի.

Սեմալցիք այդ բանի մասին …ծի գանգատ ըրին։ Գացի Շէնըք …ափէ բռուած Մանուկի գոմը, …ն կանչեցի Շէնըքցիք եւ փոխե… յետ առի։ Խնդրեցին, աղա…ցին, չորս ոսկի էլի իրենց վերա…րձուցի, ճացանը քովս ճաշ։

Այդ ատեն Շէնըքցի Զօրոյի …ղան Օհան եւ քեաթիպ Միքա…էլ կանչեցին գիւ եւ գաղտնի ը…ին. «Մենք լսեր ենք, թէ քովդ …էպօ անունով միւհիւր մը (կնիք) կայ, մենք կը խնդրենք որ տաս»։ Ես ըսի. «Էդպէս միւհիւր քովս չկայ, եւ ո՞րկից պիտի ըլլայ, որ տամ»։ Էնոնք ուրիշ ոչինչ չխօսացին ու հեռացան։

Ժամանակ մը վերջ Ախպի գտնուեցանք։ Երբ Սպաղանաց գեղջը եղաւ, մաս մը թալան Ախպիէն տարուած էին, մաս մըն ալ Հեթինքէն։ Ախպիցոնց թալանը յետ դարձուցին, իսկ Հեթինցոցը՝ ո՛չ։ Բայց Հեթինցոց ոչխարները Ախպինցոնց էին տուեր, Ախպիցոնց ոչխարներու տեղ։ Հեթինցիք գացեր գանգատեր էին Բաքէին վարդապետին, թէ յետ դարձրած ամբողջ թալանը Ախպիցիք են սեփականացրել։ Բաքէն վարդապետը նամակով մը ինձ էր յանձնարարեր դրանց հաշտեցնել՝ Քանը բոլորի վրայ հաւասար բաժանել եւ ըստ այնմ ալ ոչխարները բաժանել։ Ես ալ էդպէս վարուեցի եւ բոլորին հաշտեցուցի իրար հետ։

Մի կին եւ երկու մարդ՝ Պօղոս եւ Աստուր անուններով եկան քովս եւ գանգատ ըրին, թէ այդ կինը եւ Պօղոսը այդ հինգ օրը կով մըն են կորցրեր։ Աստուրն ալ եկած էր իբրեւ վկայ։ Կովը կեռով եղեր է էդ կնոջն ու մարդունը, կեռով քիւրտի մը. կը ճար էդ հայու մօտ։ Մարդը սկսաւ պատմել

«30-40 կով ու արջառ կ'ըլլար, երկուքը բոլորը մէկ՝ փարախը լեցուցինք եւ դուռը գոցեցինք։ Առաւօտ ելանք տեսանք, բոլորն ալ գողցած են։ Բոլորս մէկ ընկանք սարերը, ամէն մարդ իրանը գտաւ, իմս կորած ճար։ Ես ու Աստուրը (Հեթինցի քէհի) սկսացինք հետքը պարզել կովու հետքը գտանք եւ տարինք Բաբսեցիք (Ախպու թաղ) մինչեւ Գիրօ խոշօ դուռը։

Այդ Գիրօ խոշօն, քանի մը Հեթինցի եւ բոլոր Ախպիցիք հոն էին։ Հարցուցի Գիրօ խոշոյին

— Խոշօ՛, իրա՞ւ կովու հետքը եկած է մինչեւ քո դուռը։

— Պարոն,— ըսաւ,— եկած է հետք մը, բայց ես տեղեկութիւն չունիմ։ Կովու տէրը էնչափ չէ, բայց Աստուրը հոգիս առաւ, կ'ըսէ՝ կամ կովու հետքը կը հանես գիւղէն, կամ կը վճարես կովը»։

Ես կանչեցի իր անեցիք, երդմնցուցի. Նմանապէս կանչեցի բոլոր գիւղացիք. ախօ ու մէջլիս հաւաքեցի երդմնեցուցի, բայց ոչինչ չգիտէին։ Բոլորը մէկ խոստացան թէ՝ եթէ մի տարին, երկու տարին կովը մեր գիւղէն ելնէ, մէկի տեղ երեք կը վճարենք։ Կովի տէրը համաձայնեցանք՝ ոչինչ չըսաւ. բայց Աստուրը մեզնից վազ չէր գար, կ'ըսէր

«Կամ պիտի վճարէք, կամ հետքը գիւղէն պիտի հանէք։ Չէ՞ որ Գուրգէնի, Սերոբի ժամանակ ժողով մը ըրինք եւ երդուելով ստորագրեցինք որ այսուհետեւ հայը հայու ապրանքը չպէտք է գողնայ եւ եթէ գողնայ՝ պիտի սպաննուի. չէ՞ դուն ալ ներկայ էիր այդ ժողովին»։

Աստուրը խօսած ատեն, երբեմն ես կը բարկանայի վրան՝ կը կարկամէր ու կը գունաթափուէր, ինչ որ կարծես գողը ինքը ըլլար։ Ես կասկածեցայ վրան, կանչեցի մի կողմ եւ ըսի.

— Ա՛յ տղայ, ես լսեր եմ կովը դուն ես գողցեր (ես ոչինչ լսած էի, դիտմամբ կ'ըսէի)։ Ես այսինչ տեղը երկու զինուոր կը ղրկեմ, դուն գիշերը կը բերես հոն եւ կը յանձնես զինուորներուն, կովը, ես ալ տիրոջը կը յանձնեմ, ո՛չ քու պատիւդ կը խայտառակուի, ոչ անունդ դուրս կուգայ։ Եթէ հարցնեն՝ «ո՞ւր գտար», ես կ'ըսեմ՝ «ձեր ի՞նչ բանն է ո՛ւր գտայ, ես ձեր կովը գտայ կը յանձնեմ, ա՛լ ոչինչ մի՛ հարցնէք»։

Այս ըսելու ատեն Աստուրը աւելի գունաթափուեց եւ աւելի կարկամեցաւ. կասկածս աւելի ուժեղացաւ։ Նա երդումներ կ'ընէր՝ Ս. Կարապետի մարմար գերեզման, Ս. Ախպէրիկ, Քրիստոսի «տաէ՛ք-կերէ՛քը», երեխային խէրը չտեսնեմ ըւայլն։ Ես երկու ապտակ զարկի, ըսելով թէ՝ «մի՛ երդուիր»։ Ռէս Սինոյի տղայ Սիրօն բարկացաւ ըսաւ թէ՝ «ես իմ տան մէջ չեմ ընդունիր որ մարդ ծեծէք[*]»։

(*) Պատճառը այն էր, որ ազգականն էր։ Դրանից 10 օր առաջ կիրոյին կորած էր 10 մաքի, որը գտնելու համար աթագին չարչարանքներ եմ կրեր։ Ես հենց այդ կիրօ-խաչօ տունը մաքիները գողցող-գողերը սարսափելի ծեծեր եմ, սակայն, ոչ ոք չէր ըսեր թէ՝ «մի՛ ծեծէք», ես չեմ ընդունիր, որ իմ տան մէջ մարդ ծեծէք»։ ԱՆԴ.

(Շար.)

միտէին, այն պատճառաբանութեամբ թէ առողջական վիճակը չի ներեր։

Բայց Չիչէրին, իբրեւ պարզ խորհրդական, պիտի մնայ արտաքին գործավարութեան կողքին, երբ քիչ մը հանգչի։

Բոլշեւիկները հացի սով ունին

Ռուսական ներքին քաղաքներէ առնուած լուրերու համաձայն, հացի սով կայ ամէն կողմ։ Կարելի չէ հաց գնել, առանց «հացի արտօնագիր»ի։ Եւ տրուած հացն ալ գէշ տեսակի հաց է։

Բոլշեւիկները օտար դրամ հայթայթելու նպատակաւ, ցորէն կը հաւաքեն ներքին քաղաքներէն, եւ կ'արտածեն անմիջապէս։

«Մէսաժէ Սոսիալիսթ»կ'իմանայ Նովորոսիսկէն, որ Թուպանէն մեծ քանակութեամբ ցորեն կ'արտածուի Իտալիա։ Թուպանի ցորենն է միայն, որ յարմար կը նկատուի իտալական ազնիւ դդմաճին («մաքարոնի») պատրաստութեան։

Ահա թէ ինչո'ւ իտալացի ծովային զինուորները չեն պակսիր Նովորոսիսկի մէջ։ Ինչպէս բոլոր ռուսական նաւահանգիստներուն, նոյնպէս Նովորոսիսկի մէջ կայ ակումբ մը օտարականներուն համար։ Այնտեղ հրաշալի խոհանոցով մը կը կերակրուին օտարականները, այնպէս որ ոչ ոք կրնայ հաւատալ թէ երկիրը անօթի է, սով կայ։

Բնիկ ժողովուրդը՞ ատելութեամբ կը նայի օտարականներու այդ ակումբին, մանաւորաբար Իտալացիներուն, որոնք լաւորակ ցորենը կը տանին։ Այդ ատելութիւնն էր, որ յորդեցաւ եւ բանուոր կիներ յարձակեցան իտալացի նաւազներու ակումբին վրայ, կոտրեցին ապակիները, հալածեցին զանոնք մինչեւ ցորեն բարձած իտալական նաւը, երբ միջամտեց ոստիկանութիւնը։

Յունաստան եւ Թուրքիա բարեկամ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Թուրք դեսպան Էնիս պէյ, ներկայանալով արտաքին նախարար Միխալաքօփուլոսի, յայտնեց իր կառավարութեան հաճութիւնը Թուրքեւյոյն բարեկամական դաշինքի նախագիծին մասին, այնպէս ինչպէս խմբագրուած է։ Ստորագրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Էնկիւրիի մէջ։

Կասպից բանակին շարժումները

ԹԷՀՐԱՆ. 19 օգոստ.— Այստեղ կը շրջին զանազան զրոյցներ, զորս կարելի չէ ճշդել։ Այսպէս, կը պնդեն թէ սովետական զինուորական շարժում մը կը տեսնուի սահմանագլուխին վրայ։ Թերթերն ու պաշտօնական շրջանակները բացարձակ լուռ կը մնան այդ մասին։ Այսուհանդերձ, որոշ է որ Սովետները զինուորական փոխադրութիւններ կ'ընեն սահմանին վրայ։

Կանտի կը մեղմանայ

Հնդիկ յեղափոխականը, Կանտի, կը յայտարարէ թէ պատրաստ է դադրեցնել անհնազանդութեան դէպքերը, եթէ Հնդկաստանի փոխարքան եւ Մակտոնալտի դահլիճը յանձն առնեն պաշտպանել իր երկրին անկախութիւնը յառաջիկայ անգլօ-հնդիկ համաժողովին մէջ։ Նոյն ատեն պայման կը դնէ ներում շնորհել բոլոր քաղաքական յանցաւորներուն, որոնք բանտարկուած են։

Կանտիի բարեկամները կ'ըսեն թէ ըմբոստ Հնդիկը այս որոշման յանգած է՝ նկատի ունենալով որ Անգլիոյ պահպանողական եւ ազատական հոսանքները աւելի զօրաւոր են քան Մակտոնալտն իր ընկերներով։ Այնպէս որ կը խորհի թէ այս վերջինները երբեք չպիտի կրնային տալ Հնդկաստանի, ինչ որ ինք կը պահանջէր։

Միթինկ կալկաթայի մէջ

Այն պահուն, երբ շատեր կը քննադատեն Կանտին, որ մեղմութիւն կը հրամայէ իր «անհնազանդ»ներուն, միթինկ մը գումարուեցաւ Կալկաթայի մէջ, բողոքելու համար, որ Անգլիա չափազանց մեղմութիւն, նոյնիսկ «անհանդուրժելի տկարութիւն» մը ցոյց կուտայ Հնդկաստանի հանդէպ։ Միթինկին կը մասնակցէին 1.200 Եւրոպացիներ, որոնք նոյն ատեն քննադատեցին տեղական «Եւրոպացիներու ընկերակցութեան» տնօրէնը, որ նահանջող դիրք մը բռնեց հնդկական «անհնազանդութեան» քարոզչութեանց եւ գործունէութեանց ընթացքին։ Եղան հռետորներ, որոնք պահանջեցին խիստ պատիժներ տալ յանցաւորներուն։ Նոյնպէս բողոքեցին այն հաւանականութեան դէմ թէ սահմանադրութիւն մը պիտի շնորհուի Հնդկաստանի, որ երբեք չէ «գիտցած երախտապարտ ըլլալ Անգլիոյ հանդէպ»։

Կը կարծուի թէ պիտի գումարուին նոր միթինկներ, քիչ մը աւելի բուռն...։

Սպանիա եւս տագնապի մատնուած

Ելմտական տագնապ մը կ'անցընէ նաեւ Սպանիան։ Վերջերս սկսաւ իյնալ փեզէթային արժէքը։ Սպանիական այս դրամը, ընդհ. պատերազմին, միակ դրամն էր, որ կը գործածուէր յումայափոխութեան համար։ Այսօր մեծ անկում մը կրած է, որովհետեւ նախ դադրած են Սպանիոյ արտածութիւնները, որոնք ընդհանրապէս հողագործական արտադրութիւններ են։

Բայց ուրիշներ դրամական տագնապը կը վերագրեն խոր եւ հեռաւոր պատճառներու, կ'ըսեն թէ մեղաւոր են սպանիական դրամատուները, որոնք չկրցան օգտագործել ժամանակը։

Տագնապը այնքան աճեցաւ, որ հրաժարեցաւ ելմտական նախարարը, Արկուէլլէս, որուն կը յաջորդէ Վայս։ Նախարարական խորհուրդը շարունակական խորհրդակցութիւններ կը կատարէ, միշտ հաղորդակցելով Թագաւորին հետ, որ կը գտնուի Սանթանտէր։

Նախարարական խորհուրդը կը յայտարարէ թէ քաղաքական կացութիւնը մտահոգիչ չէ, եւ կարելի է սկսիլ ընտրութիւնները։

Օգոստ. 26ին տեղի պիտի ունենայ դրամատուններու բարձրագոյն խորհուրդին ժողովը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Զաւարեան ենթակոմիտէն Մուրատ, Մշօ եւ Վռամեան խումբերուն մասնակցութեամբ կը կազմակերպէ դաշտահանդէս մը
Այս Կիրակի Սէն Քլուի անտառին մէջ
Կը նախագահէ ԹԱԴԷՈՍ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
Ձոխ պիւֆէ, կովկասեան եւ հայկական պարեր

ՄԵԾ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքին տարեդարձին առթիւ
Կազմակերպուած Հ.Յ. Դ. Սէն Շամոնի ենթակոմիտէին կողմէ
Այս Կիրակի «Վարիզիլ»ի դաշտին մէջ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ Մուտքը ազատ է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Իթալիի մասնաճիւղին կողմէ
31 Օգոստոս Կիրակի օր, առաւօտեան 9էն մինչեւ իրիկուն
Սէն Քլուի անտառը։ Ֆութպոլի մրցում, եւայլն։
Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՄՋՈՅԻ խումբը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, սովորական հաւաքատեղին, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոմպի Զէյթուն ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambards, Bois Colombes, կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, կը խօսի ընկ. Գառնիկ Յովհաննէսեան։

ԳԱՐԱՌ

ՑԵՍԻՆԻ Պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՑԵՍԻՆԻ Պատ. միութեան վիճաբանական ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 7ին։ Նիւթ ունենալով «Հայաստանի անցեալ եւ ներկայ կառավարութիւնը։»

ԼԻՈՆԻ Պատանեկան Միութեան գրական երեկոյթը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գրադարանի սրահը։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատանեկան Միութեան Գրադարանը բաց է Բշ. Դշ. Եշ. եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 7էն մինչեւ 3.30։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Նիւթ Անհատապաշտութեան թեր ու դէմ։ Մէկ ժամ սինէմա, Յրդ. մասը Նափոլէոնի ֆիլմին, եւ Շարլ Չափլին։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Գիյեանքուրի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղըուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ կեդր. վարչութիւնը։

ՈՒՐՖԱՑԻ Հայր. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները այսօր Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին Café de la Petite Source, Métro Odéonի դիմաց։

ԼԻՈՆԻ Նալլըխանի Հայր. Միութեան հանդէսը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետութեան շքեղ սրահին մէջ. Նալլըխանցիներու երկսեռ երգչախումբը պիտի երգէ, մարզական խումբ մը խաղեր պիտի կատարէ։ Մուտքը ազատ է։

ՓԱՐԻԶԻ հայ եկեղեցիին վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Ալֆորվիլի մէջ կազմուած է հանգանակութիւն մը, որուն կ'անդամակցին Զօպարեան Տօնիկ, Նալպանտեան Գաբրիէլ եւ Սէմէրճեան Արմենակ։ Այս հանգանակութիւնը պիտի զբաղի Ալֆորվիլի եկեղեցիին գործերով։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բնիկ Ուրֆացի Օր. Եւա Տէլէկեան կը փնտռէ իր ծնողքը հօր անուն՝ Տօնիկ մխճի Յակոբ, մօր անուն՝ Խաթուն Տէլէկեաններ, որոնք կը բնակէին Ուրֆայի Սըթմա Գապուի դիմացը։ Նոյնպէս կը փնտռէ իր եղբայրները Կարապետ, Սիմոն եւ քոյրը Լուսիա Տէլէկեանները։ Ինչպէս նաեւ իր մօրեղբայրները եւ հօրեղբայրները, Տիգրան եւ Յովհաննէս Պասմաճեանները եւ Տօնիկ մխճի Արուսը եւ Տօնիկ մխճի Գէորգ Տէլէկեանները։ Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Արեւելք»ի վարչութեան։

ԱԶԳ. Կրթական բարեսիրական հաստատութեանց բերելու ՆՈՒԷՐ բաշխելու համար, Սեպտ.ի սկիզբը պատրաստ պիտի ըլլայ 1500 օրինակ Հայրէն Այբենարան ընթերցարան, պատկերազարդ, պատրաստուած նորագոյն մեթոտով, տպագրուած ի Ժընեւ։

Ներկայիս կը յանձնարարուի նոյն հաստատութեանց պատուարժ. վարչութեանց այժմէն կատարել իրենց դիմումները հետեւեալ հասցէին։ Դիմել Գ Ա. Մալաթեան, 34 Rue des Sculpteurs, Anvers, Belgique.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 Ֆ.	70Ֆ.	140Ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 Ֆ.	200Ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Telephone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
22
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930
22 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1343 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑ. ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Ինչո՞ւ համար կազմակերպուած զանգուածները չեն հեռանար Հ. Յ. Դաշնակցութենէն։

Տրուած հարցումի պատասխանին կը մօտենանք, երբ հարցնենք թէ ինչո՞ւ այդ զանգուածները մտած էին յեղափոխական կուսակցութեան մէջ։

Այս նախնական կէտին պատասխանը պարզ է. — Հայ քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային կեանքի առօրեայ ծելագրանքներէն մղուած, հայութեան ւէկ մասը, հանրային իղ ունեցող եւ հանրային կեանքը յեղաշրջելու անդիմադրելի անկութիւն ունեցող անհատները իրար կը գտնեն, կը մտնեն էկ դրօշի տակ, հաւաքական կամքով՝ հայութիւնը փոթորող խնդիրները լուծելու համար։

Քաղաքական այս նախատարրերէն մղուած զանգուածները բոլորովին տարբեր են այն միացած հատուածներէն, որոնք իրենց անհատական շրջագիծէն դուրս ելլելու ցանկութիւնն ու մղումը չունին։

Այս վերջին հատուածը քննութեան նիւթ չէ, գոնէ այս պարագային։ Իսկ առաջին զանգուածը, իր նկարագրով, անհատական եւ հաւաքական ապրումներով, իր տնտեսական եւ քաղաքական վիճակի գիտակցութեամբ անհատական շրջագծի մէջ անպարտկելի է, ու հետեւաբար, անհրաժեշտօրէն, ան պիտի գայ իր նեղ սահմաններէն եւ կազմաւորուի աւելի լայն, աւելի բարդ եւ աւելի հզօր շրջագծի մը մէջ, որ կը կոչուի կուսակցական կազմակերպութիւն։

Արդ, հայ իրականութեան մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, քառասուն տարիներէ ի վեր կը հանդիսանայ այն հիմնական քաղաքական շէնքը, ուր պիտի դիմեն հարկադրաբար բոլոր անոնք, որ քաղաքական եւ հանրային կեանքին կ՚ուզեն մասնակցիլ։ Այս քաշողական զօրութիւնը կուգայ Դաշնակցութեան որդեգրած իտէալներէն եւ այդ իտէալները կեանքի մէջ իրականացնելու իր գործելակերպերէն։

Այս նեղ սիւնակներուն մէջ չենք ուզեր աւելի լայն տեղութեամբ պատկերացնել հայութեան տնտեսական եւ քաղաքական կեանքի անցեալ եւ ներկայ փուլերը, ըսելու համար թէ ինչպիսի կազմակերպութեան պէտք ունէր եւ ունի հայ ժողովուրդը։ Սակայն երբ աչքի առջեւ կ՚ունենանք Դաշնակցութեան հիմնադրութիւնը 1890ին, երբ տարեկայական քննութեան կ՚ենթարկենք յեղափոխական կուսակցութեան հին ու նոր ծրագիրները, առաջադրած պահանջները, ու խղճամիտ ուսումնասիրութեամբ մը կ՚արժէքաւորենք Դաշնակցութեան բոլոր ձեռնարկները, կը տեսնենք որ թէ հիմնադիրները եւ թէ տաղայ մտաւորական եւ գործնական ղեկավարները կրցած են խորապէս եւ ընդգրկող կերպով ըմբռնել հայութեան ազգային, քաղաքական, մշակութային եւ համամարդկային պահանջները, ու ըստ այնմ ձեւակերպած են մեր քաղաքական կուսակցութեան նպատակը։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձեւակերպուած նպատակները բովին կը ծածկեն բոլոր այն պահանջներն ու ցանկութիւնները, որ անցած քառասուն տարուան ընթացքին երեւան եկած են քաղաքական հայութեան ներսը։ Ու հետեւաբար, այս ամբողջ ժամանակաշրջանին, երբ հայ զանգուածները ինչ աչքը բացած են քաղաքական յուզումով, ու ներքին մղումով մը ուզած են նետուիլ յեղափոխական ասպարէզը, անոնց առջեւ պարզուած տեսած են Դաշնակցութեան բազմաւ ու ամբողջական դրօշը, որ կրցած է բոլորն ալ ընդգրկել, բոլորի ցանկութիւններուն գոհացում տալ, ազգային եւ մարդկային ազատագրութեան ճանապարհի վրայ, բոլորին գործելու հնարաւորութիւններ ստեղծել։

Այս, Դաշնակցութեան գաղափարներու ամբողջականութեան նկարագիրն է, հարազատ արտացոլացումը մեր ապրած կարգ միջավայրներուն եւ պայմաններուն։

Նոյնքան ամբողջական է նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործելակերպը։ Աչքի առջեւ ունեցէք մեր կուսակցութեան հին ու նոր կանոնագիրները, ժողովական կարգերը, անգիր աւանդութիւնները. պատկերացուցէք կուսակցութեան մտաւորական ուժերու խաղաղ ու մշակութային աշխատանքները, զինուորական ու գործնական ուժերու կռիւներն ու խիզախութիւնները, կազմակերպական դիմացկունութիւնը, գաղտնի ու անծանօթ գործունէութիւնը, բոլոր սահմանները գլող անցնող օրինակ զոհողութիւնները, դուք պիտի համոզուիք որ Դաշնակցութեան գործելակերպն ալ իր ամբողջական իտէալներուն համար բարդ ու բազմակողմանի է եւ լիովին կը բաւարարէ բոլոր անոնք, որ կը մտնեն Դաշնակցական հաւաքականութեան մէջ, ամէնէն չափաւորէն մինչեւ ամէնէն ծայրայեղը։

Հայ ժողովուրդի ազատագրութեան պատմութիւնը իր ընթացքին մէջն է եւ տակաւին կը հիմնուի անցած քառասուն տարիներու բազձանքներու եւ կատարուած աշխատանքներու որոխին վրայ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան նպատակներն ու որդեգրած գործելակերպերը, աւելի յստակ ու աւելի ձեւակերպուած, կը մնան ամբողջական եւ տիրական հայ քաղաքական ձգտումներու հիմին վրայ։

Այս ամբողջականութենէն հեռանալը, հաւասար է կոտորակուելու։ Ահա թէ ինչո՛ւ կազմակերպուած Դաշնակցական անհատ կամ զանգուածը չի հեռանար Դաշնակցութենէն։

Հեռացողներու մասին՝ յաջորդով։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՆ

«Նոր Օր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստոս 16).

— «Անշեղ ու անսայթաք, Դաշնակցութիւնը պիտի քալէ յեղափոխութեան ճամբէն, բալ ծը բռնած քառասուն տարուան դրօշը եւ հաւատարիմ այդ դրօշին վրայ գրուած նշանաբաններուն։

Մեր գաղջութիւնը՝ որ իբրեւ ակարութիւն մեկնուեցաւ հակառակորդներուն կողմէ, կասեցուց մեր յեղափոխութեան վերելքը եւ բարեխառնեց մեր արիւնը անհարազատ ներարկումներով։

Մեր երեսին տուին ամենակոպիտ անարգանքը, կասկածի ենթարկելով մինչեւ անգամ մեր անկեղծութիւնը, այս ժողովուրդին ծառայելու փափաքը։

Դեռ մինչեւ այսօր ալ, մեր հակառակորդները, եկեղեցիներու խորաններէն եւ ժողովարաններու ամպիոններէն, դեռին մամուլի էջերէն եւ հանրային բեմերէն կ՚արհամարհեն մեր քառասուն տարուան յեղափոխական գործը եւ կը հայհոյեն նահատակներու յիշատակին։

Ի՞նչ է այս երեւոյթը. քննենք ու գտնենք պատճառները։

Դաշնակցութիւնը դեմոկրատիկ կուսակցութիւն է եւ կուսակից ծայրայեղ ազատութեան։ Ուրեմն անհանդուրժողութեամբ պէտք չէ բացատրել մեր սրտնեղութիւնը՝ հակառակորդներու կողմէ կատարուած խիստ կամ թեթեւ քննադատութիւններու առթիւ։

Քննադատողը, խծբծողը, Թշնամանողը յանցաւոր չէ։ Հակադաշնակցական խուժանը՝ ուրիշ առաքինութիւն չունի։

Դանք միզի։ Այս երեւոյթին գլխաւոր պատճառը պէտք է փնտռենք մեր մէջ։ Մենք յանցաւոր ենք որ մեր հեղինակութեան եւ ազդեցութեան շրջանին յեղափոխութեան մեզի տուած ուժը չկրցանք լաւագոյն կերպով օգտագործել։ Կեանքը բախտաւորած էր մեզ՝ այս տիրացու եւ աշիրէթային ժողովուրդէն ստեղծել նոր ազգ մը, ուժեղ, կենսունակ ու մարտունակ։ Յեղափոխութիւնը պիտի տանէինք դպրոցէն ու տունէն ներս, եկեղեցիի խորաններուն առջեւ, մինչեւ շուկայ եւ առեւտրականներու գրասենեակը։ Պիտի տանէինք ու պիտի պարտադրէինք որ բոլորը դաստիարակուէին անոր ոգիով եւ շունչով. ընդդիմացողներուն հանդէպ պիտի ըլլայինք խիստ ու աննեբող. քանի մտադրած էինք նոր ազգ մը շինել կամ հայութեան հին արիւնը փոխարինել նորով։

Բարեբախտաբար սակայն, նոր սերունդը որ աչքերը, բացաւ անապատներու եւ Թշուառութեան մէջ, կը հասուննայ յեղափոխութեան ծամբուն մէջ եւ յեղափոխութեան յօգունքներուն տակ։ Տատանումներ չունի ան, ոչ ալ տկարութիւններ։ Հասակը կազմիացուցած յեղափոխութեան ճամբուն վրայ, ասպարէզ կը կարդայ բոլոր հակայեղափոխականներուն, Պոլսէն մինչեւ Ամերիկա դաշինք կնքած պատուելիներուն եւ դեռին պայքարի վ սխկոտ ասպետներուն։

Մեր սերունդի կուրծքին վրայ պիտի փշրուին անոնց մարտակոչներէն արձակուած բոլոր ռումբերը։

Այս՛ նոր Թօղ գիտնան»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Կացութիւնը

«Արեւելեան ճակատին վրայ ոչ մէկ նորութիւն»։ Այսպէս կ՚ըսեն Թուրք թերթերը եւ եւրոպական հեռագիրները։

Ինչպէս հաղորդեցինք, կը կարծուի թէ Թուրք պաշտօնատար մը արդէն հասած է Պարսկաստան, բանակցելու համար սահմանի սրբագրութեան հարցին մասին։ Բայց միւս կողմէ դադրած չեն կռիւները։ Եւ Փարիզցիները, անոնք որ անթելի ընկալուչ ունին, անակնկալն ունեցան լսելու Էյֆէլի անթելի կայանէն քրտական կռիւներու մասին տեղեկատուութիւն մը (journal parlé), անշուշտ քաղուած Թրքական հեռագիրներէն, հաւ տանք օրուան հեռագիրները, որոնք կը հերքեն Թրքական մեծ զինուորական գործողութիւններուն սկսած ըլլալը.—

Արարատի կռիւներուն շուրջ

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Դեռ չեն սկսած զինուորական մեծ գործողութիւնները փոքր Մասիսի շուրջ։ Սահմանագծման յանձնախումբը կ՚աշխատի։ Յանձնախումբին պարսիկ ներկայացուցիչը Պայազիտէն մեկնեցաւ Թէհրան։

Մեծ Մասիսին վրայ խումբ մը հրոսակներ, լսելով պաշարման լուրը, հեռացան լեռնէն։

ՄՈՒՇ.— Աշըր գիւղէն եօթը հոգի, որոնք, ինչպէս հաստատուեցաւ, ողբերգական մահով մը սպաննած էին հարիւրապետ տոքթէօր Ֆաթին պէյն ու ընկերը, վերջապէս ձերբակալուեցան Քարաքէօսէի մեր ջոկատին ձեռքով եւ յանձնուեցան դատարանի։

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Նախ կարծուեցաւ թէ Իպրահիմ Թալի պէյն էր, որ, լուր ունենալով հանդերձ Քիւրտերուն ապստամբութենէն, չէր տեղեկացուցած կառավարութեան։ (Ապահովաբար ինքզինք արդարացնելու համար էր, որ Էնկիւրի գնաց արեւելեան նահանգներու այս լիազօր մարզպանը. ԽՄԲ.)։

Ինչպէս հասկցուեցաւ, Պիթլիսի կուսակալը Զէյնէլապէտինն է, որ լուր ունենալով հանդերձ՝ ծածկած էր ապստամբական շարժումը։ Ներքին գործավարը կը շարունակէ քննութիւնները այս մասին։

Սահմաններու սրբագրութեան հարց չկայ

ԹԷՀՐԱՆ, 21 օգոստ.— Այստեղ կը հերքուի այն լուրը թէ Թուրքիա առաջարկած է սրբագրութիւն մը կատարել սահմաններուն վրայ։ Պարզապէս սահմաններու ճշդում մըն է, որ կը կատարուի Թուրքեւպարսիկ յանձնախումբի մը կողմէ։ Այդ աշխատանքները տեղի կ՚ունենան Մակուի մէջ։

Սեւ ծով մրցակցութեան վայր

Ինչպէս գրած էինք, անգլիական նաւարաժին մը մտած է Սեւ ծով, ուր պիտի ունենայ միայուն ծովային խարիսխ մը, հաւանութեամբ ռումանական կառավարութեան։ «Պերլինէր Թակէպլաթ»ի կրակի թիւով կը հաղորդէ թէ Ֆրանսա դիւանագիտական ձեռնարկներ կը կատարէ իր կարգին ունենալու համար նաւային խարիսխ մը Սեւ ծովուն մէջ։ Գերման թերթը կ՚աւելցնէ թէ Սեւ ծովուն մէջ այս մրցակցութեան շարժումը սկսած է քրտական ապստամբութենէն ի վեր, քանի որ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի վէճը միջազգային հանգամանք մը կրնայ ստանալ։

«Պերլինէր Թակէպլաթ»ի փէշթայի թղթակիցը կը գրէ թէ Սեւ ծովը ազատ ասպարէզ դարձնելու այս նոր փորձը կրնայ խնդիր յարուցանել Թուրքիոյ եւ Սովետներու միջեւ։

Այս պահուս, Քոնսթանցայի նաւահանգիստը կը գտնուին անգլիական պատերազմական երեք նաւեր։ Ժամանումը ողջունեցին Ռումանիոյ ծովային նախարարն ու բարձր պաշտօնատարներ։ Անգլիացի ծովակալը մեկնեցաւ Սինայիա, ներկայանալու Թագաւորին։ Մանիու հացկերոյթ մը տուաւ ծովակալին ի պատիւ։

Ռումէն մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ այս այցելութեան, որովհետեւ Անգլիա մինչեւ հիմա վերապահ դիրք մը բռնած էր կարոլ Թագաւորին հանդէպ։ Սակայն կարգ մը թերթեր այս այցելութեան կուտան ցոյցի մը հանգամանքը, ուղղուած Ռուսիոյ դէմ, որ ծրագիր ունի աւելցնելու իր պատերազմական նաւերուն թիւը Սեւ ծովուն մէջ։ Ուրիշ թերթեր ալ, կը պնդեն թէ Ռումանիա կը փափաքի նաւային նոր խարիսխ մը պատրաստել Սեւ ծովուն մէջ, եւ այս առթիւ պէտք տեսած է առնել անգլիացի փորձագէտներու կարծիքը։

Դիւանագիտական միջադէպ

Վարշաւայի թերթերը կը գրեն թէ դիւանագիտական ծանր միջադէպ մը պատահեցաւ Քովնոյի մէջ։

Ֆրանսական հիւպատոսարանի բարձր պաշտօնատարներէն մէկը իր շանը հետ կը պտտէր քաղաքին փողոցներուն մէջ։ Յանկարծ շունը հաչեց Լիթուանիոյ մէկ բարձրաստիճան սպային վրայ։ Սպան կից մը զարկաւ շունին, իսկ Ֆրանսայի պաշտօնատարը փոխադարձեց ապտակով մը։ Սպան իր կարգին հանեց սուրճանակը եւ կոթովը ծեծեց Ֆրանսացիին գլուխը։ Ֆրանսացին գետին ինկաւ, արիւնաթաթախ։

Անմիջապէս օգնութեան հասաւ բժիշկ մը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ.

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1926 եւ 1927ին օտարականները ոստիկանութեան վճարած էին 375 կամ 40 ֆրանք իրենց ինքնութեան թուղթերուն ստացման համար։ Եսքէն օրոշուեցաւ դանձել միայն 100 կամ 20 ֆր.։ Ոստիկանական տեսչութիւնը կը հաղորդէ թէ այս վերջին օրինական սակէն աւելի վճարողները պէտք է փութացնեն իրենց խնդրանքը, որովհետեւ այդ տարբերութիւնը դանձելու համար 30 օգոստ. 1929ի օրէնքը պայմանաժամ տուած էր մինչեւ այս ամսուն 30ը։ Պայմանաժամը լրանալէն յետոյ, ոչ ոք կրնայ պահանջել այլեւս։ Խնդրանքները կարելի է կատարել նաեւ փոստով, — դիմել ուղղակի ոստիկանութեան տեսչութեան։

ԹՈՒՐՔ ԴՐՕՇԻՆ ՏԷՐՆ ՈՎ Է

Զուիցերական շրջիկ սիրք մը Ցուրիխի մէջ ներկայացում տուաւ։ Նախ զափ ու թմբուկով, շիլ ու զուռնայով թափօր մը երեւցաւ բեմին վրայ։ Ու թափօրին ետեւէն... Թրքական դրօշը։ Հանդիսատեսներուն մէջ կը գտնուէին Թուրք ուսանողներ, որոնք չափազանց ուրախացան եւ վեր վեր ցատկեցին։ Քիչ յետոյ բեմին վրայ երեւցաւ քավուզը, զուռնան Թրքական պահակազօրքը։ Ստամպոլի սուլթանը, վէզիրը, հարէմը, փիղեր, ուղտեր, աւանակներ, բոլորն ալ Թրքական դրօշով զարդարուած։ Թուրք ուսանողները կատղեցան, մանաւանդ երբ լսեցին, որ եւրոպացի հանդիսատեսները իրարու կը հարցնեն.— «Ցակուին այսպէ՞ս են թուրքերը»։

Ալ չեն կրնար հանդուրժել Թուրքերը։ Կը ներկայանան սիրքի տնօրէնին, եւ... կ՚արգիլեն։ Կ՚ըսեն թէ այդ փատիշահները, վէզիրները հիմա վտարուած են Թուրքիայէն, եւ Թուրք դրօշը այլեւս անոնց չի պատկանիր։ Ուստի կը պահանջեն, որ Թրքական դրօշը չկախուի անոնց գլխուն վերեւ։ Տնօրէնը կը պատասխանէ թէ այդ մասին պիտի հարցնէ... ոստիկանութեան կարծիքը։

Օր մը վերջ ոստիկանութիւնը կը տեղեկացնէ Թուրքերուն, թէ նման խաղեր միայն Ցուրիխի մէջ չէ, որ կը ներկայացուին։ Այլ ամէն տեղ։ Եւ մինչեւ հիմա ոչ ոք գանգատած է, եւ Թրքական ոչ մէկ հիւպատոս խնդրած է արգիլել հարէմներու եւ Թուրք դրօշին ցուցադրութիւնը զբօսավայրերու մէջ։

«Ճիւմհուրիէթ», այս թըղթակցութիւնը տպելով, կը յանձնէ Թուրքիոյ արտաքին գործավարին ուշադրութեան։

ԵՐԷԿ ԱՅՆՊԷՍ, ԱՅՍՕՐ ԱՅՍՊԷՍ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 21 օգոստ.— «Միլլիէթ» կը հաղորդէ թէ կարեւոր ժողով մը կը գումարուի այսօր Եալովայի մէջ։ Ժողովին կը նախագահէ Մուստաֆա Քէմալ, եւ կը մասնակցին վարչապետը եւ միւս գործավարները։ Ժողովը կը քննէ պարսկական պատասխանը քրտական ապստամբութեան զսպումին մասին։ Պարսկաստան միշտ կը մերժէ արտօնել, որ Թուրք զինուորները մտնեն իր հողը պաշարելու նպատակաւ Քիւրտերը։ Եւ սակայն Թուրք մամուլը կը հաստատէ, որ Պարսկաստան լուրջ միջոցներ ձեռք առած է արգիլելու համար Քիւրտերուն շարժումը։ Եւ միշտ զինուորական ուժ կը լեցնէ սահմանին վրայ։ Կը կարծուի թէ Թուրքիա նոր ծանուցագիր մըն ալ պիտի ղրկէ։

ՀԱՄԵՒՐՈՊԱ

Դ.

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հին Եւրոպան ենթարկուած է տնտեսական խորունկ ցնցումներու ճգնաժամ մը, ծանր տագնապ մըն է, որ կ'անցնէ, առանց յաւատես ըլլալու ապագային վրայ։ Քաղաքական բարձր մոքի Թռիչքները չէ որ պիտի ստեղծեն Համեւրոպան, այլ տնտեսական ազդակները, պահանջքի եւ մատուցման յարիտենական պայմանները, մաքսի ու հաղորդակցութեան միջոցները, իրարմէ կը տարբերին խորապէս։

Խօսինք փաստերով, եւ,քանի մը ամփոփ խօսքերով, տանք Եւրոպայի տնտեսական գիծագիծը։

Եւրոպական երկիրներու առեւտրական կեանքը 1926ին բաց ցոյց կուտայ 114 միլիոն ֆրանք, իսկ արտաեւրոպական երկիրները՝ 65 միլիառ ֆրանքի շահ, որմէ 27 միլիառը միայն Ամերիկային կը պատկանի։ 1913էն մինչեւ 1927ը Եւրոպայի առեւտրական Թափը նուազած է հարիւրին 14, մինչդեռ Ամերիկայինը աւելցած է հարիւրին 28, Ասիայինը հարիւրին 27։

Կենսամթերքներու արտադրութիւնը 1913ին նախապատերազմեան արտադրութեան հետ համեմատած, նուազած է Եւրոպայի մէջ՝ 1923ին հարիւրին 15ով, 1924ին հարիւրին 10.և 1926ին հաւասարակշռուած է, միայն 1927ին յաւելում է եղած հարիւրին 10ով, մինչդեռ Ամերիկան 1927ին յաւելում է ունեցած հարիւրին 29ով, Հարաւ. Ամերիկան հարիւրին 40, Ափրիկէն՝ հարիւրին 48, Ասիան՝ հարիւրին 30։

Եւրոպան, որ ամբողջ աշխարհի բնակչութեան հարիւրին 25ը կը կազմէ, ունի համաշխարհային արդիւնաբերութեան հարիւրին 37ը, մինչդեռ Ամերիկան որ երկրագնդի բնակչութեան հազիւ հարիւրին 7.5ը կը կազմէ, միայնակ ունի հարիւրին 30։

Առեւտրական ասպարէզին մէջ կացութիւնը նոյնն է։ 1924ին միայն Եւրոպայի միջազգային փոխանակուած ապրանքներու քանակը, համեմատած նախապատերազմեաններուն հետ, նուազած է հարիւրին 15ով, 1925 եւ 1926ին հարիւրին 9ով, նոյնիսկ աւելի քիչ, միայն 1927ին է,որ բարձրացած է նախապատերազմեանէն հարիւրին 3ով։ Մինչդեռ նոյն ժամանակամիջոցին մէջ Ամերիկան, միջին հաշիւով, յաւելում կ'արձանագրէր հարիւրին 55ով, Կեդրոնական Ամերիկան հարիւրին 37, Հարաւային Ամերիկան հարիւրին 18, Ափրիկէն հարիւրին 19, իսկ Ասիան հարիւրին 52ով։ Եւ բացի այդ, Ամերիկան Federal Reserve Bours պանքը իր Ներքնատան մէջ անշարժ պահած է մէկ միլիառ ոսկի տոլար, որ տարեկան իրեն շահ պիտի բերէր միայն 100 տոլար։ Միջազգային առեւտրական շուկայի հաւասարակշռութիւնը չխախտելու համար, այս գումարը անշարժութեան է դատապարտուած. հակառակ իր ցանկութեան։ Եւրոպական պետութիւններուն միայն փոխարինաբար տուած գումարն է 75 միլիառ ֆրանք։

Ահա, Ազգերու Դաշնակցութեան տուած Թիւերուն լեզուն, Եւրոպայի արդի տնտեսական կացութեան մասին։ Կուտակուած հարստութիւններ կան, որ հարկադրուած են բանտարկուած մնալու։

Ի՞նչ է պատճառը:

Բազմաթիւ են անոնք, զորս գծուար է Թուել օրաթերթին նեղ սիւնակներուն մէջ։ Նկատուած է, որ Եւրոպան իր Թեքնիք հնարաւորութիւններով ու բազմաթիւ աղբիւրներով հարիւրին 30 նուազ կ'արտադրէ, շնորհիւ ազգային նեղ հակացողութիւններու եւ դեղնած [illegible]։

Մէկ հիմնական պատճառ կը ցցուի Եւրոպայի այս տնտեսական անկումն արդարացնող։ Ատիկա մաքսային ծիւանդոտ քաղաքականութիւնն է, որ կը վարէ Եւրոպան:

Պատերազմէն առաջ Եւրոպան բաժնուած էր 26 մաքսային պատնէշներու, այսօր անոնց Թիւը բարձրացած է 37ի։ 1914ին գոյութիւն ունէր 16 տեսակ դրամական գործառութեան ձեւ, այսօր բարձրացած է 27 տեսակի։ Ստեղծուած են Եւրոպայի կրծքին վրայ 8000 քառ. քիլոմեդր տարածութեամբ նոր մաքսային պատնէշներ, շնորհիւ փոքր ազգերու վերստացած ազգային անկախութեան։

Մաքսապաշտպան (protectionisme) քաղաքականութիւնը, որ վարակած է բովանդակ Եւրոպան, ստեղծած է ներքին անհնարին տագնապներ ու տնտեսական կծկումներ։ Մաքսազատ (libre échange) հասկացողութիւնը, ազգային նեղ հաշիւներու եւ ներքին արդիւնաբերութեան առողջացման համար, դաւանդրութիւն կը նկատուի տակաւին։ Անգլիան, այս երկու մտայնութեան պայքարի դաշտական երկիրն է։ Եւ տարաբախտաբար ամենուրեք մաքսապաշտպան դրութեան քամին է, որ ուժեղ կը փչէ։

Եւ ահա ասոր համար է, որ անհրաժեշտ է ունենալ մաքսային միջպետական խորհրդարան մը, հինգ ցամաքամասերու մէջ ապրանքներու ազատ շրջանառութեան դիւրութիւններ մշակելու համար։ Մաքսային այս ձեւի միութիւնը կը հանդիսանայ, երկու հակադիր շարժումները հաւասարակշռող քաղաքականութիւն մը։ Անկասկած աշխարհակալութիւնը ուզէ չուզէ, պէտք է փոխէ իր ներկայ քաղաքականութիւնը։ Կարելի չէ երկարատեւ չհանդուրժման աղբիւր դարձնել յետամնաց երկիրներու մանուկ տնտեսութիւնները, ազատ ելեւմուտք գործել եւ յայս ուրիշ երկիրներու վարել մաքսապաշտպան քաղաքականութիւն։ Ընդհակառակն պրոտէկսիոնիզմը, իբրեւ քաղաքականութիւն, պէտք է փոխէ իր հայրենիքը, իր ցամաքամասը, եւ փոխադրուի ասիական եւ առհասարակ ուրիշ յետամնաց երկիրներու մէջ, անոնց մանուկ տնտեսութեան պաշտպանութեան եւ զարգացման համար պատրաստի վահան մը դառնալու։

Մաքսային միութեան (զոլֆէրայն) բուն արժէքը պիտի ըլլայ ներածուող նիւթերուն վերաբերմամբ սահմանագլուխին վրայ պահելու համեւրոպական սակ մը։ Նոյնիսկ, կարգ մը քաղաքական ղեկավարներ կ'ենթադրեն, որ Եւրոպան պէտք է ճեղքուի ռասիոնալիզասիոնի(*) միջոցով։ Ասիկա անշուշտ փոխանցման շրջան մը պիտի ըլլայ, որովհետեւ աշխատանքի մասնագիտականացումը միեւ ժամանակ անգործութեան պիտի մէջ բանուորութիւնը, ինչպէս այժմ Գերմանիայի մէջ կը կատարուի, ուր երկու միլիոն 500.000 անգործներ կան, շնորհիւ ռասիոնալիզասիոնի։ Մարգարէաշունչ Ուիլսըն իր տասնեւչորս պատուէրներուն երրորդը նուիրած էր մաքսային քաղաքականութեան, ուր յստակ կերպով կը բանաձեւէր.— Ջնջեցէք մաքսային բոլոր պատնէշները, ստեղծելով հաւասար պայմաններ խաղաղութեան նախանձախնդիր բոլոր ազգերու միջեւ։ Անտարակոյս խաղաղութեան գլխաւոր ազդակներէն մէկն է մաքսը, այդ սահմանագլխի ժանտարմը:

Պրիանն ալ իր յիշատակագրին Դ. գլուխը նուիրած է տնտեսական հարցերուն, ուր կ'ըսէ.— «Տնտեսական հարցերը պէտք է ստորադասուին քաղաքական հարցերէն։ Քաղաքական միութիւնը, ինքնաբերաբար կ'առաջացնէ եւ տնտեսական միութիւն, կը ստեղծուի համայնական շուկայ, համայնական հայրենիք, մարդկային կեանքի նուազագոյն բարիքն ապահովող»։

Մաքսային միութեան առաջին դժուարութիւն յարուցանողները պիտի ըլլան երկրագործական կուսակցութիւնները։ Եւրոպական երկիրներու մէջ, յաճախակի նախարարական տագնապ յառաջացնողները մեծ մասամբ երկրագործական կուսակցութիւններն են։ Ապացոյց՝ Սկանտինաւեան երկիրները, ապացոյց՝ Ռումանիան, Պուլկարիան եւն.։ Հէէրֆոտը իր «Նոր Եւրոպա» գրքին մէջ, կ'առաջարկէ միանուագ մաքսային սակ մը երկրագործական արդիւնաբերութեան վրայ, որ պիտի կիրարկուի, իբրեւ մէկ ձեւը համեւրոպական սակին։ Եւ կ'ըսէ. «Պարզ է, որ լեհական եւ սերպիական խոզերը աւելի աժան պիտի նստին, քան աւստրիական եւ հունգարական խոզերը, ուր բնական պայմանները այնքան ալ չեն նպաստեր։ Անկասկած ճիշդ դիտողութիւն մըն է ասիկա, որովհետեւ մինչեւ այժմ ալ մարդիկ կան, որ համաշխարհային պատերազմը կը վերագրեն աւստրիական եւ սերպիական խոզերու մրցակցութեան...

Երկրագործական կուսակցութիւնները մեծ ջանքեր կը թափեն մաքսային սառոյցը հալեցնելու։ 1928ին Փրակայի մէջ գումարուած կանանչ Միջազգայինը Եւրոպայի բոլոր երկրագործական կուսակցութիւններուն մասնակցութեամբ, ջանաց համաձայնութիւն մը գոյացնել եւ Թեթեւցնել երկրէ երկիր արմտիքի վրայ դրուած տուրքը։ Հոն ծեծուած է նաեւ մաքսային միութեան հարցը, առանց վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու։

Տակաւին վերջերս յուլիս 22ին Ժընեւի մէջ, մասնակցութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան պատկանող ազգերու ներկայացուցչութեան, քննիչ յանձնախումբ մը իր աշխատանքները նոր աւարտեց Ֆիկէէրոյի նախագահութեան տակ։ Նպատակն էր կազմել մաքսային միութեան անուանացուցակ մը, որոշ ապրանքներու վերաբերմամբ, ինչպէս երկաթեղէնի, կաւեղէնի, ապակեղէնի, հաղորդակցութեան գործիքներու, կօշիկի, գլխարկի, Թելերու, փականքներու, նիզակներու, սռնակներու, գնդասեղներու, ժամագործական եւ ելեկտրական նիւթերու եւ ուրիշ բազմաթիւ յօրակից ապրանքներու մասին։ Յանձնախումբը պիտի ներկայացնէ իր աշխատանքները Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ընդհանուր նիստին։

Անցեալ փորձերը ցոյց են տուած, որ առհասարակ մաքսային միութեան փորձերը յաջող արդիւնք են տուած։ Ինչպէս, Գերմանիայ զոլֆերայնը, Ամերիկան եւ խորհրդային Ռուսիան, որոնք իրենց պետական գերիշխանութեան սահմաններուն մէջ, որդեգրած են մաքսային ազատութեան դրութիւնը։

Համեւրոպայի Միութեան ողնաշարը կը կազմեն, անկասկած, արդիւնաբերական միջոցներու բարուոքումն ու մաքսային ազատութիւնը: Դժուար ու բարդ է հարցը, բայց Եւրոպան, դուրս գալու համար իր քրոնիկ տագնապներէն, պէտք է լուծում մը տայ այս կենսական հարցերուն, առանց որոնց համեւրոպայի գաղափարը կը մնայ սպանիական դղեակ մը։

Այժմ ալ քննենք ա՛յն պատասխանները, որոնք արդէն ժամանակին են յանձնուած։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(*) Ռասիոնալիզասիոնը աշխատանքի գիտական կազմակերպութեան այն ձեւն է, որ իւրաքանչիւր գործարան ու արհեստանոց, մասնագէտ բանուորներով կը կատարէ իր արտադրութիւնը, ժամանակի նուազ կորուստ ունենալու համար։

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ

Այս վերնագրով, «Յառաջ»ի մէջ, բժ. Արշակ Անդրէասեան մի ուշագրաւ յօդուածով վերլուծել է հայ Թատրոնի ներկայ աննախանձելի վիճակը։ Եւ դժբախտաբար, մասնանշել է միայն հայ դերասանների մի շարք Թերի կողմերը։

Հայ Թատրոնի ներկայ աննախանձելի վիճակը արդիւնք է ոչ Թէ միայն հայ դերասանների ունեցած Թերիների, այլ գլխաւորապէս տաղանդաւոր հայ Թատերագիրների զգալի պակասին։ Մենք հարուստ ենք տաղանդաւոր հայ բանաստեղծներով ու վիպասաններով, որոնցից շատերը եւ ամէնից աչքի ընկնողներն անգամ մեր անցեալի եւ ներկայ կեանքից Թատերական երկեր են արտադրել եւ դժբախտաբար լոյս տեսած հարիւրաւոր Թատերական երկերից շատերը երկար կեանք չեն կարողացել ունենալ։ Իսկ հրապարակի վրայ մի կերպ իրենց գոյութիւնը քարշ տուող մի երկու տասնեակ հայկական Թատերական երկերը երկար տարիների բեմադրութիւնից յետոյ, կարելի է անվարան յայտարարել, որ չկարողացան հրապարակել եւ հայկական Թատրոնները լեցնել հայ ժողովուրդով, որպէս զի կարելի լինէր. գոնէ հայաշատ մեծ կենտրոններով բարոյապէս եւ նիւթապէս ապահովուած հայ դերասանական խմբեր ունենալ։

Եթէ հայ Թատերական պատմութիւնը քրքրելու լինենք մենք կը գանք այն ցաւալի եզրակացութեան, որ փոքրաթիւ հայ դերասանական խմբերը՝ նիւթական սոսկալի զրկանքներով մինչեւ հիմա էլ իրենց գոյութիւնը մի կերպ քարշ են տալիս Թարգմանական օտար երկեր խաղալով։ Հայ Թատրոնի աչքի ընկնող դերասան Պ. Ադամեանը, Սիրանոյշը, Աբէլեանը իրենց տաղանդով փայլել են Շէքսպիրի, Կէօթէի եւ Իբսէնի հսկայական երկերի գլխաւոր հերոսների դերերում։

Տաղանդաւոր Թատերագիրներն են, որ ասպարէզ են քաշում տաղանդաւոր դերասաններ որոնք միշտ էլ արժանանում են գեղարուեստասէր հանդիսականների բարոյական եւ նիւթական յայն աջակցութեան։

Եթէ մեր Ադամեանը կարողացել է փայլուն կերպով խաղալ անգլիացի իշխան Համլէտի եւ մեր Աբէլեանը Նորվէգիացի Տօքթ. Շտոկմանի դերը, պարզ է որ աւելի կը փայլէին մեր իշխան Մամիկոնեանի եւ, ասենք բժիշկ Ջալրեանի դերի մէջ, եթէ մենք ունենայինք Թէկուզ մի քանի աստիճան պակաս տաղանդաւոր մեր հայ Շէքսպիրը եւ Իբսէնը...

Որքան էլ մեր տաղանդաւոր դերասանները փայլին արեւմտեան ազգերի կեանքից խաղացած երկերի մէջ, բնական է որ եթէ մշտական անգլիացի լորդի, գերմանացի իշխանի, ֆրանսիացի իշխանուհու եւ ռուս մուժիկի (գիւղացու) կեանքից Թէկուզ ամենաԹովիչ տրամներ ու քրքջալից զաւեշտներ բեմադրելու լինեն, կը ձանձրացնեն մեր ժողովուրդին։

Մեր ժողովուրդը կ'ուզէ որ հայ բեմի վրայ ներկայացնեն այնքան հարուստ, Թէ անցեալի եւ Թէ ներկայի մէջ մեր հայկական ապրումներից գրուիչ եւ յուզիչ ողբերգութիւններ, կատակերգութիւններ, օպերաներ եւ օպերետներ եւ ի միջի այլոց նաեւ Թարգմանականներ։ Երբ կը կատարուի մեր ժողովրդի շատ բնական ու արդար իղձը, այն ժամանակ խուռներամ հայ հասարակութիւնը ուրախութեամբ կ'երԹայ հայկական ներկայացումներ, լեցուի կը վարձատրէ բարոյապէս եւ նիւթապէս հայ տաղանդաւոր Թատերագիրներին, բեմադրողներին ու դերակատարներին։

Ասպարէզ կը գան ոչ միայն տաղանդաւոր այլեւ գաղափարական դերասաններ, որոնք հայ Թատրոնի վրայ չեն նայիր որպէս ապրուստի միջոցի, այլ իսկական գեղարուեստական տաճարի, որին կը նուիրեն իրենց ամբողջ մտաւոր, հոգեկան եւ ֆիզիքական կարողութիւնը, մի կողմ դնելով իրենց անձնական հաճ ու գձուծ շահը, այնպէս ինչպէս եկեղեցական, կրթական, քաղաքական ու ազգային անձնուէր գաղափարական ղեկավարները։ Այն ժամանակն է, որ հայ Թատրոնի հըմայքը կը բարձրանայ մեր ժողովուրդի մէջ եւ կը գայ ժամանակ, որ աւելի կը բարձրանայ քան Թէ եկեղեցիի ու դպրոցի հմայքը։

Որովհետեւ եթէ եկեղեցին բաւարարում է հոգեւոր պէտքերը հաւատացեալների, որոնք մեր մէջ մեծ Թիւ չեն կազմում, դպրոցը մատաղ սերնդի եւ սըրանց ծնողների, իսկ Թատրոնը՝ առանց սեռի, տարիքի եւ կրօնական ու քաղաքական դաւանանքի, բոլորի հոգեկան եւ մըտաւոր պահանջներն է բաւարարում։ Այն ժամանակն է որ մեր ժողովուրդը Թէ հայրենիքում, Թէ օտար հորիզոնների տակ հայ եկեղեցիի կամ մատուռի եւ դպրոցի հետ մէկտեղ կը կառուցանէ եւ հայկական Թատրոն։ Իսկ մինչեւ տաղանդաւոր հայ Թատերագիրների ասպարէզ գալը դժուար է յուսալ որ կարելի լինի Թէկուզ ամենափայլուն կոչերով ու ճառերով հայ Թատրոնը ազատել աննախանձելի վիճակից։

Կարելի է օրինակ Փարիզի մէջ մի քանի տասնեակ ունեւոր եւ սրտցաւ հայրենակիցներից որոշ գումար հանգանակել եւ նոյնիսկ սեփական Թատրոն կառուցանել եւ, ինչպէս բժ. Արշակ Անդրէասեանն է առաջարկում վերեւ յիշած յօդուածի մէջ, շնորհալի նորեկ հայ դերասաններին «Թատերական արուեստի մէջ կրԹելու խնամքը յանձնել ֆրանսացի վարպետի մը։ Միթէ այն տեղն մենք կ'ունենա՞նք այս ստանին մէջ, մեր ուրոյն ազգային Թատրոնը, հիմնուած նոր եւ հաստատուն սկզբունքներու վրայ, ուր ոչ միայն կ'երԹանք հաճոյքով ծափահարելու մեր դերասանները, այլ եւ կը համարձակինք հրաւիրել մեր օտար բարեկամները, որ գան մեզի հետ ծափահարելու։ Որքան էլ մենք բոլորս բժ. Անդրէասեանի չափ տոգորուած լինենք ազգային Թատրոն հիմնելու եւ տաղանդաւոր հայ դերասանների միջոցով բեմադրելու ցանկութեամբ, դժուար Թէ մեր ազգային Թատրոնը յարատեւելու ոյժն ու կարողութիւնը ունենայ, քանի որ մեր նոր կառուցանելիք ազգային Թատրոնի մէջ պիտի շարունակեն բեմադրել մինչեւ այժմ մեր ունեցած ազգային Թատերական ոչ հրապուրիչ էջերը, որոնց շընորհիւ հայ Թատրոնը իր սկզբնաւորութեան շրջանից մինչեւ հիմա քարշ է տալիս իր աննախանձելի վիճակը։ Մեր ունեցած խաղացանկով անկարելի է ապահովել մշտական հասոյթի աղբիւր, որպէսզի կարելի լինի պահել մշտական դերասանական խումբ եւ հոգալ Թատրոնական պէտքերը։ Չի կարելի յոյս դնել զանազան ազգային մարմինների եւ ունեւոր անհատների վըրայ, որոնք յանձն առնէին շարունակ մեր ազգային Թատրոնի բացը գոցելու։ Իսկ եթէ մեր խաղացանկը հարստացնենք Թարգմանական երկերով, այդ դէպքում էլ դարձեալ մեծ հասոյթ անկարելի է յուսալ, քանի որ հայ Թատրոնի յաճախորդները պէտք է լինեն մեր Վանեցի, Մշեցի, Սեբաստացի աշխատաւորները, որոնց սրտին ու հոգուն հարազատ չեն եւրոպական կեանքից բեմադրուած օտար երկերը։

Որպէսզի կարելի լինի փաստերով ապացուցանել Թէ որքան Թատրոնի բախտը կապուած է հեղինակի տաղանդի եւ ոչ Թէ

դերակատարների շնորհք
բաւական է միայն յիշ
շել «Արշին-Մալ-Ալան»
տի պատմութիւնը։

Այս օպերետի հեղինակ
Թար է, որին փայլուն
յաջողուել է Թաթարակ
բոյն կեանքի մէկ էջը
նութիւնը հարազատօրէն
կերացնել «Արշին Մալ
օպերետի մէջ, որ 1915
Թաղիսա Սամսոնը եւ
Ս. Մաղալեանը Թարգմ
հայերէնի եւ բեմադրել
մար գնել գրաւիչ արտա
Թիւն։ Այս օպերետը ան
Թաց յաջողութիւն գտա
րը Կովկասի եւ ապա Պարս
կական վայրերում, շնոր
մինչեւ հիմա էլ մեր
մէջ մեր ժամանակակ
տերը չափազանց կծու
ներով դեռ շարունակում
ուածել։

«Արշին-Մալ-Ալան» օպ
յաջողութիւնը այնքան
եղաւ, որ առաջին տարի
կազմուեցին մի քանի հա
րասանական խմբեր, որոնց
ղացանկը կազմուեցաւ
հայկական եւ Թաթարական
պերետներէ։

Բաւական է ունենալ
կան կեանքից արտադր
տերական մի քանի յա
կեր, որպէսզի առանց
կոչերի ու աջակցութեան
Թատրոնը իր խոր ընկըր
ուի եւ մեր ժողովրդակ
խաւերի ուշադրութիւնը

ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

«Անջօմանը Ադաբ
Թերթին մէջ, ցոքթ. Աֆշ
գրէ ճեմռեւեալ յօդուածր
խօսի Հայոց մասին։—

Այս ազնուագործ
նը մեզ հետ նոյն ցեղի
մանից է սերուած, սակայ
եալի անհման եւ փոխ
ձրագման շրջաններում
միասին եւ երբեմն իրար
ռու ենք եղել կրօնի
Հայերը ընդունեցին
կան կրօնը իսկ մենք
տեւորդներ դառնանք
լեզուն մէկ արմատից
մեր գրութիւնները
տարբերւում են իրարից
պէս շատ պատճառներ
որ այս երկու եղբայր
վուրդները, չնայելով
ցեղին են պատկանում
բեր ազգութիւններ կազ
կայն երկու ազգութիւն
միշտ իրար հետ եղբայր
եւ կը լինեն։

Վերջերս Հայերը
վայրագութիւնները եւ
կութիւնը իմացան,
էլ աւելի բարեկամական
մունքներով տոգորւեց
հանգէպ եւ նրանց ուշադր
մեծագոյն մասը դէպ
ուած է յառած, եւ
զգացւում է մեծ Իրան
նը քէպիր) գրոշի
ծագում ունեցող ազգ
հետ աւելի բարեկամակ
բարեբութիւններ կը
Նոյնիսկ ես ենթադրում
«Իրանը քէպիր» Թեյթ
տում հրատարակւում է
մասւորականի խմբագր
այս մասի հրահրողներ
Թիւն, այսինքն 25
տաղ, Վիկտոր Բերար
հեղինակը, իր «Ռուսակ
րութիւն եւ ցարիզմը»
Հայերի մասին գրում է
սիկները, ինչպէս միշտ,
արդարութեամբ են
ցածիկները նրան ապահով
Թուսասանի ցարը նրա
տում էջ։

Մի ուրիշ պատճառ
րի ներկայ քաղաքակ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Մեր նախորդ թիւերուն մէջ հրատարակեցինք քաղուածք մը գերմանական թերթերէն, որոնք քրտական ապստամբութեան մէջ կը տեսնէին անգլիական մատը։ Ահա նոր քաղուածք մը եւս գերման թերթերէ, որոնք տարբեր կարծիք ունին.—

«Գէօրսէնքուրիէր Ցայթունգ» կ'ըսէ թէ քրտական ապստամբութեան մէջ Լօրէնսի ներկայութիւնը փնտռելը մոլորուած երեւակայութեան արդիւնք է։ Սովորութիւն եղած է ամէն մէկ իսլամական խառնակչութեան հետ կապել Լօրէնսի անունը, այդ տեսակէտէն հասկնալի է գերմանական մամուլի մէկ մասի անհամբերութիւնը, որ սակայն ներգործող է Լոնտոնի համար, որովհետեւ եթէ այդ ենթադրութիւնները ճիշդ ըլլան, կը նշանակէ թէ անգլիական ազդեցութիւնը կը գործէ հակառակ Լոնտոնի կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան։ Պարզ է, որ կառավարութեան քաղաքականութիւնը, որ եւ է շահագրգռութիւն չունի այն քաղաքական խաղերուն մասին, որոնք կապուած են քրտական շարժման։

«Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունգ» գրած էր որ հաստատուած է թէ քիւրտերը կը կռուին անգլիական զէնքերով եւ կը վայելեն Անգլիոյ օժանդակութիւնը։ Այժմ կը հրատարակէ Լոնտոնի իր թղթակիցին գրածը, սրբագրելու համար այդ կարծիքը։ Թղթակիցը կ'ըսէ թէ Անգլիա որ եւ է շահ չունի Միջին Արեւելքի խաղաղութիւնը խանգարելու մէջ, նկատի ունենալով, որ ան բաւական մտահոգութիւններ ունի այլուր։ Անգլիոյ գլխաւոր մտահոգութիւնն է սխալ վէճը առանձնացնել եւ չթողուլ որ մեծ համեմատութիւն առնէ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«Էնֆորմասիոն» թերթին մէջ յօդուածագիր մը կը խօսի այն տագնապին մասին, որ երեւան եկաւ վերջերս, զուգադիպելով քրտական ապստամբութեան։ Յօդուածագիրը չի հաւատար Ֆէթհիի կուսակցութեան «ընդդիմադիր» ծրագրին եւ ոչ ալ նորութեան։ Այնպէս որ դժուար չէ հասկնալ թէ ինչի պէտք է վերագրել այս տագնապը.—

Թուրք քաղաքականութեան նոր ուղղութիւնը, որ խնդրոյ առարկայ է այս պահուս, պէտք չէ որ չափազանց պատրանքներ պատճառէ եւրոպական շրջանակներուն։ Արդարեւ, խնդիրը կը կայանայ պարզապէս յաջորդ մը գտնելու մէջ Ընմէթ փաշային, որուն անձնական քաղաքականութիւնն ու ծայրայեղ ազգայնամոլութիւնը առիթ մը ի վեր անհաճութիւն պատճառած էին Մուսթաֆա Քեմալ փաշային։

Կը մնայ գիտնալ թէ Ֆէթհի պէյ, որ հաւանաբար Ընմէթ փաշային պիտի յաջորդէ եւ որ ճանչցուած է ազատական ձգտումներ ունեցող մարդ մը, ո՞ր աստիճան պիտի կրնայ գործադրութեան դնել իր գաղափարները, օտար երկիրներու աջակցութեան դիմելու եւ Թուրքիոյ ոչ իսլամ տարրերու հանդէպ մեղմ քաղաքականութիւն մը գործադրելու մասին։

Գալով այն կուսակցութեան, որուն կազմութիւնը ծանուցուեցաւ, «նոր» կուսակցութեան խնդիր չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ եթէ Թուրքիա երեւութապէս հանրապետական ռէժիմի տակ կը գտնուի, իրականին մէջ, սակայն, կը կառավարուի միակ կուսակցութեամբ մը (Խալք), որ Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովին մէջ կը ներկայացնէ սակաւապետութիւն մը՝ Մուսթաֆա Քեմալ փաշայէն ղեկավարուած։ Թուրքիոյ մէջ հանրապետական ռէժիմ է, բայց դեռ այնքան զարգացած չէ, որպէս զի ընդդիմադիր կուսակցութիւններու գոյութիւնը կարելի ըլլայ։»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Ընտրական յանձնախումբի կողմէ շատ գեղեցիկ որոշում մը տրուած էր, թէ «ամէն անոնք որ ազգային կեանքով կը հետաքրքրուին եւ կ'ուզեն ընտրութեանց մասնակցիլ, պարտին օր առաջ արձանագրուիլ մ'անձնուոր ատմարի մը մէջ, որ պիտի փակուի օգոստոս 17ին կիրակի երեկոյեան ժամը 6ին»։

Ճշտութեամբ կատարուեցաւ այդ որոշումը եւ արձանագրութիւնները փակուեցան 1137ով։

Մուտքը ազատ ընտրութեան մը համար պզտիկ թիւ մը չէ այս, երբ նկատի առնենք երեք տարի առաջուան 475 ընտրողներու թիւը, որոնք «ազգային տուրք» կը վճարէին կատարելու համար իրենց բարոյական պարտականութիւնը։ Օրէնքի կանոնաւոր գործադրութեան եւ ազգային պարտականութեան գիտակցութիւն ունեցող ժողովուրդի մը մէջ կ'ապրինք, ու միշտ կը տեսնենք կամ կը լսենք թէ իրենց տան կամ խանութի կառավարական տուրքը չվճարող կամ հայրենիքի սիրոյն զինուորական պարտականութենէն խուսափողները իրաւունք չեն ունենար ոչ քուէ տալու, ոչ առնելու եւ ոչ իսկ հայրենասիրութեան քարոզներ տալու։ Մինչ մենք կը քննադատենք ազգային մարմիններու այս կամ այն ընթացքը, թուղթեր ու թերթեր կը մրոտենք, առանց սանթիմ մը տալու ազգային մարմիններ ընտրելով անոնցմէ կը պահանջենք մանկապարտէզներ եւ նախակրթարաններ, մատուռներ եւ հիւանդանոցներ

Երեք տարի առաջ Մարսէյլի ռամկավարները հակառակ էին ընտրութեան եւ կ'ուզէին, որ նշանակովի վարչութիւնով կառավարուին ազգային կրթական գործերը, դաշնակցութիւնը հակառակ հնչակեաններուն նուազութեան եւ անոնց անկազմակերպ վիճակին, միացաւ անոնց հետ միայն հնչակեան անունին բարոյական իմաստին համար։

Այն օրերուն քանի մը թրքցած հայեր դաշնակցութեան փէշերուն տակ կը կծկուէին, եւ առաջնորդութեան պաշտօն կը մուրային ազգային վարչութենէն։ Այսօր հերոս են գործեր եւ իրենց թռուցիկներով անարգած «Հօկ»ին ու ռամկավարներուն հետ խնամի են եղեր՝ ազգ. ընտրութիւններու մէջ յաղթական ելլելու համար։

«Հօկ», «Հնչակ» եւ «Ռամկավար» միացած են «Ժողովրդական Պլօք» անունին տակ եւ հրապարակ հանած են տգեղ ու անիմաստ թռուցիկներ, որոնց պատասխանելու համար կը մեղանչենք «Յառաջ»ի սիւնակներուն, սակայն կ'արժէ պզտիկ յայտարարութեամբ մը պարզաբանութեան հրաւիրել կարգ մը պարոնները։

Ս. Միլտոնեան

ՈՐԲԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒ

ՎԱԼԱՆՍ, (19 Օգոստոս) — Հ. Ե. Ո. Միութեան տեղւոյս մասնաճիւղը, թելադրութեամբ կեդրոնական վարչութեան ներկայացուցիչին, որոշեց արշաւ մը կատարել շրջանները ֆոն տ'Օպնա եւ Ժուայեօզ։ Նախապէս թղթակցեցանք ֆոն տ'Օպնայի մասնաճիւղին հետ, երբ պատրաստակամութիւն յայտնեցին, տեղւոյս մասնաճիւղը պատրաստեց թատերախաղ մը եւ կատակախաղ մը։ 15 Օգոստոսին մեկնեցանք ֆոն տ'Օպնայի խմբով Ժուայեօզ։ Աջակցութեամբ Պ. Ս. Մարկոսեանի, դիմում կատարեցինք քաղաքապետին, որ սիրով տրամադրեց սրահ մը։ Հայ գաղութը սիրով ալ հայ էր, մէջերնին «բուհճիկ» չկայ։ Եւ բոլորն ալ եկան ներկայ գտնուեցան, մեծամասնութիւնը որբ աղջիկներ, 12—16 տարեկան, որոնք պայմանագրութեամբ բերուած են տեղւոյս մետաքսի գործարանին կողմէ։ Մասնաճիւղիս ընկերներէն Շահան բացումը կատարեց եւ քանի մը խօսքով բացատրեց մեր նպատակը եւ կոչ ըրաւ տեղւոյն որբ եւ որբուհիներուն, որ միանան մեզի, եւ կազմուի մասնաճիւղ մը։ Եւ քանի մը քաջալերական խօսքերով վերջացուց իր խօսքը նոյնպէս շէշ մը օ. որբուհիները աճուրդի դրուեցաւ եւ շահեցաւ ընկեր Շահազգեան, բայց զայն նուիրեց որբուհիներուն։ Աճուրդէն գոյացաւ 220 ֆրանք։ Թատրոնէն անմիջապէս վերջ ժողով մը գումարեցինք։ Այսպէս կազմուեցաւ մասնաճիւղ մը 10 անդամուհիներով, պատուոյ նախագահութեամբ Պ. Սամփան Մարկոսեանի։ Վալանսի մասնաճիւղի կողմէ 50 ֆրանք նուէր տրուեցաւ նորակազմ մասնաճիւղին, 25 ֆր ֆոն տ'Օպնայի մասնաճիւղին կողմէ, անհատական նուէրներ ըրին ընկ. Յ. Տէր Սարգիսեան 20 ֆր. Օր. Եւգինէ 10 ֆր., ընկ. Պ. Անանեան 5 ֆր., ընդհ. գումարը 110 ֆր., որ յանձնուեցաւ առժամեայ վարչութեան գանձապահուհիին Օր Էլիզա Թաշճեանի։

Ժողովէն յետոյ որբուհիները չէին ուզեր բաժնուիլ մեզմէ, եւ մենք խոստացանք այսպիսի այցելութիւններ կատարել, եւ մեկնեցանք ֆոն տ'Օպնա։ Կիրակի օր, ֆոն տ'Օպնայի ընկերներէն Սիսակ Մառալեան ճաշկերոյթ մը տուաւ մեր խումբին։ Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին նոյն թատերգութիւնը բեմադրուեցաւ ֆոն տ'Օպնայի մէջ, շատ յաջող կերպով։ Ընկ. Մուշեղ Տէրտէրեան պարեց քանի մը ռուսական պարեր եւ ժողովուրդը շատ գոհ մնաց։ Այստեղ եւս աճուրդէն գոյացաւ 237 ֆրանք, շնորհիւ ընկ. Պէյեանի ջանքերուն։

Ա. Փէլդիկեան

ՎԱԼԱՆՍ — Շապին Գարահիսարի արիւնոտ դաշտին Արծիւ Միութեան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի Մալաթիերի զովասուն եւ գեղատեսիլ անտառին մէջ, Պ. Ցարութիւն Հայրապետեան հանդէսը բացաւ եւ երգեցինք «Մեր Հայրենիք»ը յոտնկայս։ Յետոյ եղան արտասանութիւններ, մեներգներ, եւրոպական խաղեր եւ զանազան անակնկալներ։ Վերջը Միութեան կողմէ խորոված հնդկահաւ մը աճուրդի դրուելով, 648 ֆրանք հասոյթ գոյացաւ։ Աճուրդէն ետք խօսեցաւ օրուան նիւթի շուրջ Պ. Համբարձում Թաթարեան։

Մարտիկ

ՁԱՐՄԱՆ ՃԱՔՅԻՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ — Անցեալ կիրակի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կրագարանին մէջ տեղի ունեցաւ, Զարոանձանքի Հայրենակցական Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին պաշտ. ժողովը։ Պատգամաւորներու հակիրճ զեկուցումէն յետոյ, վիճաբանութեան նիւթ դարձաւ «Երկսեռ» բառը, որուն գործածութիւնը ընդունուեցաւ, խրախուսելու համար Զարոանձանքցի իգական սեռն ալ։

Յետոյ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ վարչութիւնը հետեւեալներէն, Յ. Տէօքմէճեան (ատենապետ), Մ. Մարտիրոսեան (քարտուղար) Ա. Մարտիրոս (գանձապահ)։ Վարչութիւնս կոչ կ'ընէ բոլոր հայրենակիցներուն, որպէսզի գան համախմբուին Միութեան շուրջ, պահելու պահպանելու համար մեր ազգային նկարագիրը, հայրենի աւանդութիւնները եւ փրկելու համար մեր զաւակները ձուլումէն։ Հասցէ 79 chemin St. Priest. Lyon։

Մ. Մարտիրոսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՕՊԼԸ

ԿՐԸՆՕՊԼԸ. 19 օգոստ.— Ահաւասիկ մեր մարզիկներուն ձեռք բերած վերջին յաջողութիւնները։

Օգոստ 15ին Լա Միւրի մէջ Վազգէն առաւ առաջնութիւնը բարձր ցատկելու մէջ 1. մ 55ով, իսկ երկրորդ եղաւ գունդ նետելու մէջ (6 քիլօ) 10 մ. 25ով։

Օգոստ. 17ին Կրընոպլի մէջ Ժ. Խոթիկեան անգամ մը եւս խլեց առաջնութիւնը գունդ նետելու մէջ 12 մ. 29ով։

Ալպեաններու շրջանի այս տարուան վերջին մրցահանդէսը տեղի պիտի ունենայ օգոստ. 31ին Ալըվարի մէջ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները եւս պիտի մասնակցին այս խաղերուն։

** Սեպտ. 7ին Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի ունենայ ընդհ. ժողով մը, որուն ընթացքին մասնաճիւղը, շատ հաւանաբար հաշուեյարդարի ենթարկուի նիւթական պայմաններու բերումով։

Տիգրիս

ԿՈՒՑԵՊՈՎ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ Է ՄՈՍԿՈՒԱ

Պերլինի ռուսական մէկ թերթը, «Ռուլ», կը հրատարակէ յայտնութիւն մը, որ իրեն ըրած է Սթոքհոլմի սովետական պատուիրակութեան նախկին խորհրդականը, Դմիտրիէվսկի։ Այս մարդը 12 տարիէ ի վեր կը ծառայէր սովետներուն առանձնելով բարձր պաշտօններ։ Դմիտրիէվսկի կը յայտարարէ թէ սպաննուեցաւ Մոսկուայի մէջ, ուր էին բերած սովետ ձեռքեր։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ ու յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ։

...սին ունեմ, այն առանձնայատուկ ուշադրութիւնն է որ գրաւեց հայ քաղաքական գործիչներն ու հայ մամուլի կողմից, Թաւրիզում, Ամերիկայում եւ Եգիպտոսում, «Այանդէ» հանդէսի յօդուածաշարքի առթիւ որ գրել էր «Իրանի ազգութիւնը եւ գեղին լեզուները»։ Այդ ամբողջ յօդուածաշարքը թարգմանեց նրանց հայկական թերթերի կողմից եւ այն բացատրականներով եւ քննադատութիւններով որ այդ առթիւ գրեց, արտայայտեցին այն, որ Իրանի ազգութիւնը դէպի իրանց տանում է, իրանց սրտերում խոր ազդեցութիւն է թողել եւ գաղտնօրէն, աչքերից հեռու, մի ճանապարհ է բացել երկու ազգութիւնների սրտի միջեւ, որը ես լաւ նշան եմ համարում եւ լաւագոյն միջոցն էլ այդ է, ինչպէս բանաստեղծը ասել է.

«Աւելի լաւ է դիտուածքին քան խօսք։
Որպէսզի դրան ետին կանգնած թշնամի չլինի»։

Նոյն գրկաբացութեամբ որ Պարսկաստանը հին դարերից մինչ այժմ իր հայ զաւակներին, իր միւս Պարսիկ զաւակների պէս փայփայել է, այժմ էլ այն բարեկամական ձեռքը որ իրան շրջակայքը գտնուող Հայերը կարկառում են դէպի մեզ, մենք անկեղծօրէն սեղմում ենք եւ նրանց բարօրութեան եւ երջանկութեան ցանկացողներ ենք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 78 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Այդ ատեններս ժամու խառն... Լաքոյի ազայ Դոնէն եւ ըսաւ ...է՝ «կովը գողցողը Ասուրն է. ... տուեր է եղբօրս՝ Մակարին, ... կովը հիմա մեր տունն է»։ ...րօն շուզեց, որ ես իր տանը ...րնէի, դուրս հանեցի Ասուրը ...որ եւ հրացանը ուղղելով ըսի. «Շիտակը խօսէ՛, չէ նէ կը սպաննեմ»։ Հրացանի մէջ փամփուշտ ...ուած էր։ Նա էլի շիտակ չէր ...ւեր։ Կիրօյի հօրեղբայրն եկաւ, հրացանն բռնեց, մի կողմ քաշեց ...ելով «Թող, պարոն, էդ կովի ...ըղը մենք կ'ընենք»։

Այդպէս ըսելով հրացանը կրակ ...ւ եւ դիպաւ Ասուրի ծունկին. ...րղը ընկաւ։ Վիրաւորը ապրեցաւ երեք օր։ Աւգիարմու տէր... ...ին եկաւ, նաեւ քանի մը Ասպիտի, տէրտէրը գնաց որ խոստովանեցնէ էդ մարդուն եւ սրբութիւն տայ։ Ասուրը կը խոստովանի, կ'ըսէ. «Արժանի էի սպաննուելու եւ սպաննուեցայ»։ Երկու ընկեր ալ ունեցեր է՝ Մակար ու Թխկայ Խաչօն։

Շուտով երկու զինուոր զրկեցի Մակարը բռնելու, բերելու քովս, նաեւ բռնել տուի Խաչօն։ Նրանք կ'ըսէին «Ասուրը մեզի ըսաւ թէ՝ հօն Քրտու մը կով կայ, հետքը կորսնցուցէք։ Կովը բերաւ մեզի յանձնեց»։ Ասուրը կ'ըսէ՝ «հա, էդպէս է»։ Կը հարցնենք իրեն՝ «ինչպէ՞ս է բերեր կովը»։ «Փարթի մէջի տաւարը բոլորը քշեցի եւ կարմիր կովը խիլտ կոտոշներով գիտէի որ կէօր Քիւրտինն է, բերի յանձնեցի դրանց։ Իմ բաժինս երկու արծաթի ծախեցի դրանց. փողը տուի՝ վերադարձայ»։ Բանից դուրս եկաւ, որ Ասուրը ամբողջ տաւարը հաներ է փարախից հետքը կորսնցնելու համար, բաւական հեռու տեղ կովը վերցուցած բերած է Գիրօ-Խաչօ գուռը, ենտեղից վերադարձուցած՝ տարած յանձնած է էդ երկու մարդուն, առած է երկու արծաթ եւ վերադարձած. յետոյ կովի տիրոջն ալ բերած բռնած է Գիրօ Խաչոյի նախան թէ՝ «կա՛մ կովը կը վճարես, կամ հետքը կը հանես գիւղէն»։ Երեք օրէն մեռաւ Ասուրը, իսկ ընկերները չէին գիտեր, թէ բերածը Հայու կով է։

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

1900 աշնան ժամանակ գացինք Քոփ ցորեն վերցնելու։ Երկու օր հօն մնացինք եւ առինք 80 կոտ ցորեն։ Քոփցիք 40 շալակաւոր պիտի տային ինծի ցորենը Կէլիէկուզան փոխադրելու։ Մէկ էլ յանկարծ գիւղի գլխաւորները եկան եւ ըսին

— Պարոն, Խալիլի հօրեղբայր Իւսուֆի տան՝ Բիալեակցիք սաքեար են կացեր, պիտի գան մեր վրայ թալանելու։ Մի՛ երթար, հօս մնացիր։

— Հաստա՞տ գիտէք։

— Հաստատ գիտենք։

— Դէ՛, ես որ հօս մնամ՝ ժարգ կը սպանուի։ Ցարին 12 ամիս ես չեմ կրնար ձեզ սպասել. այսօր չտանին՝ վաղը կը տանին։ Ես կ'երթամ Շուշնամերկ, կը կանչեմ հոն մնացած ընկերներս, քանի մը երիտասարդ ալ Սասունցի. կռիւ որ սկսուի ես շատ օգնութեան կը հասնիմ ձեզ։ Այս գիշեր դուք երկու հոգի ղրկէք Մուշ, բողոքագիր մը տարէք միւթէսարըֆ փաշային, թէ այսինչ աշիրները պիտի գան մեր գիւղերը պիտի թալանեն։ Եթէ կառավարութիւնը ձեզ լսէ՝ շատ զօրք կը ղրկէ. եթէ չլսէ, թո՛ղ գան ձեզ թալնեն։ Եթէ ես հօս ըլլամ, էնոնք գան եւ կռիւը սկսուի, նրանք չեն ըսեր թէ գացինք թալնելու, այլ կ'ըսեն՝ մենք գացինք ֆան-ֆետայիներու վրայ եւ այդ տան ձեր բողոքը անլսելի կ'ըլլայ։

Նրանք ըսին

— Շատ շիտակ է ըսածդ։

— Պահապաններ զրկէք, — ըսի, — տասը հոգի Խալիլօ Մզրէն, տասը հոգի Հովիտը, 10 հոգի ալ Աւգիարմու գլուխը։ Երկու հոգի ալ շուտ զրկեցէք ձեր բարեկամ քիւրտերու քով։ Եթէ աշիրը ճանապարհին պատահեցաւ էդ երկուքը շուտ կը վերադառնան, ինծի լուր կուտան, չէ նէ կ'երթան ճիշդը կ'իմանան իրենց բարեկամ քիւրդերէն եւ այնպէս կուգան։

Քոփցիք մարդ չըլլալու պատճառով 18 շալակաւոր տուին ինծի։ Ես գացի Շուշնամերկ Գորգէի տունը։ Քոփցիք եւ Աւգիարմացիք ինծի տուած խոստումը չեն կատարեր, ո՛չ մարդ կը ղրկեն բարեկամ քիւրդերու քով, ո՛չ ալ պահապաններ կը դնեն, ամէնքն ալ իրենց տները կը մտնեն եւ ամուր կը քնեն։

Բանից դուրս եկաւ, որ ոչ թէ աշիրն է եղեր Քոփեցոնց վրայ եկողը, այլ Խալիլի եղբօր տղան՝ Սէլ Պրահիմ։ Սրան Խալիլի կինը խոստացել էր հետը ամուսնանալ եւ Խալիլի տղայութիւնը դրան տալ, եթէ դա երթայ Շուշնամերկ Գորգէին, Առաքելին, Դոնէին, Էկոյին գլուխները կտրէ եւ իրեն բերէ։ Սէլ Պրահիմը կ'երթայ Իւսուֆի տուն եւ շատերուն կ'առաջարկէ Շուշնամերկ երթալ թալանել։ 17 աղամարդ կը համաձայնին։

(Նար.)

Ֆրանսայի հիւպատոսը դիմեց Լիթուանիոյ արտաքին նախարարին, որ խոստացաւ պատերազմական նախարարութեան միջոցով պատիժ մը տալ սպային։

Բանուորական Միջազգային Համագումար

Բանուորական Միջազգային Համագումարը բացուեցաւ այս օրերուս Մոսկուայի պալատին Ազնուականներու Հանդիսասրահին մէջ։ Վիճաբանութիւններուն կը մասնակցին ներկայացուցիչներ եւրոպական բոլոր երկիրներէ, ինչպէս նաեւ Չինաստանէն, Ճափոնէն, Հնդկաստանէն, Փիլիպպեան կղզիներէն, նոյնիսկ Լիպերիայի հանրապետութենէն։

Ընդհ. քարտուղարը կարդաց տեղեկագիր մը, որ կ'ըսէ.

— «Ներկայիս, երբ կը գումարուի մեր այս համագումարը, անտեսական տագնապը հետզհետէ կ'աճի — կը տարածուի աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ։ Յեղափոխութեան ալիքը կ'ալէ ու կը ծեծէ Չինաստանը, Հնդկաստանը եւ ուրիշ երկիրներ, որոնք հզօրութեան տակ կը գտնուին կամ գաղթապետութիւն դարձած են։ Նոյն յեղափոխական ալիքը կը տարածուի նաեւ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ, որոնք տընտեսապէս ուժեղ չեն»։

Եւ այս արիսպագոսն ալ, ինչպէս Մոսկուայի բոլոր համագումարները, սկսաւ ճառել նոյն յանկերգով, որ ձանձրոյթ կը պատճառէ այլեւս։

Հնդկական խռովութիւններ

Դադրեցան օդանաւային յարձակումները Մասսդէ ցեղախումբին վրայ, որ ստիպուեցաւ հնազանդիլ։ Միւս կողմէ ըմբոստութիւնը ծաւալեցաւ ուրիշ ցեղախումբերու մէջ։ Այսպէս, կը տեղեկացնեն թէ Քուրրամի բարձրաւանդակին վրայ եւ Ուեթսարի շրջանին մէջ խմբուած են բազմաթիւ ըմբոստներ, որոնք կրակ բացին օդանաւերուն դէմ եւ քաղաքապահ զինուորներու վրայ։

∴ Մոթիլալ, Ժավահար, Նէհրու, որոնք Փունա գացած էին՝ խորհրդակցելու համար Կանտիի հետ, որպէսզի կարելի ըլլայ վերջ մը դնել «անհնազանդութեան»դէպքերուն, ժամանուոր շոգեկառքով վերադարձան Ալլահապատ։

∴ Փէշավէրէն կը հաղորդեն թէ Թուրանկզայի կ'աշխատի կազմակերպել բանակ մը այն ցեղախումբերէն, որոնք կ'ապրին Աֆղանիստանի սահմանին մօտերը։ Իր զաւակն ալ, Պատշահ կիւլ, կը փորձէ կազմել ուրիշ բանակ մը, կռուելու համար հիւսիս արեւմտեան սահմանին վրայ։ Աֆրիտիներու խումբէն քանի մը հոգի կրակեցին ինքնաշարժի մը վրայ, ուր նստած էին անգլիացի սպաներ եւ տեղացիներ, երբ անոնք կ'անցէին Քիպէրի կիրճէն։ Զոհ չկայ։

∴ Ալլահապատի մէջ ոստիկանութիւնը ծեծելով ցրուեց ամբոխը, որ հաւաքուած էր աղջիկներու դպրոցին առջեւ։ Աշակերտուհիները կը փորձէին պարզել ազգային դրօշը, հակառակ դրուած արգելքին։

Եգիպտոսի մէջ

Անգլիոյ մարզպանը հացկերոյթ մը տուաւ Նահաս փաշայի։ Հացկերոյթին կը մասնակցէին նաեւ Իտալիոյ եւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչները։ Եգիպտական կառավարութիւնը եւ ազգայնականները կը կարծեն թէ, հացկերոյթին կանչուած ըլլալով երկու մեծ պետութիւններու ներկայացուցիչները, Լոնտոն Նահաս փաշան կը նկատէր ներկայացուցիչը եգիպտական հանրային կարծիքին։

Չինացիները պիտի հաշտուի՞ն

Չանկ-Քայ Շէք, օգտուելով իր վերջին յաղթութիւններէն, հաշտութիւն առաջարկեց պարտուած թշնամիին։ Եւ կը յայտարարէ թէ, հաշտութեան առաջարկը չընդունուած պարագային, իր զինուորները պիտի կրնան առանց բախումի հասնիլ մինչեւ Թիէն-Ցին։

Թերթերու թղթակիցները, սակայն, չափազանցուած կը գտնեն այս լաւատեսութիւնը։ Ճիշդ է, որ Չանկ-Քայ-Շէք կ'ուզէ օգտուիլ իր յաղթական դիրքէն եւ շահած յաջողութիւններէն, անոնց վրայ ձեւելու համար հաշտութեան նպաստաւոր դաշնագիր մը։

Գերմանական ընտրութիւնները

Շաբաթէ մը ի վեր Գերմանիա եռեւեփի մէջ է։ Ընտրական շրջանակներու մէջ հռետորները կը թափեն իրենց ամբողջ իմաստութիւնը։ Պայքարը հետզհետէ սուր հանգամանք մը կը ստանայ։ Երեք կուսակցութիւններ, —ժողովրդայինները(Շոլց), տնտեսական հոսանքը (Սախսէնպէրթ) եւ պահպանողական-ժողովրդայինները (Վէսթարփ Թրէվիրանուս).— որոշեցին միանալ եւ յայտարարել ընտրողներուն թէ պիտի հետեւին նոյն գիծին՝ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ։

Նոյն ատեն Պերլինէն կը հաղորդեն թէ սկսած են վիճաբանութիւնները ընտրական կանոնագիրքին բարեփոխութեան շուրջ։

Հաւանաբար պիտի նուազի երեսփոխաններու թիւը։ Ատոր համար, պիտի կրնան ընտրուիլ միայն անոնք, որ 70.000 քուէ կը ստանան, փոխանակ 60.000ի։ Ամէն մարդ իրաւունք պիտի ունենայ դնելու իր թեկնածութիւնը։ Երկիրը պիտի ունենայ 162 ընտրական շրջանակ։ Այս օրէնքները, որ 12 տարի գոյութեան իրաւունք պիտի ունենան, կը սահմանափակեն նաեւ կարգ մը ուրիշ իրաւունքներ։

Հնդկաստան պայման կը դնէ

Հնդկաստանի ազգային համաժողովին պոյքոթի յանձնախումբը բամպակի եւրոպական 24 գործարաններու տէրերուն ներկայացուց ծանր պայմաններ, որոնք եթէ չընդունուին, «սեւ ցանկէն» պիտի ջնջուին անունները այդ գործարաններուն։ Այսպէս կը պահանջեն.

1.— Դրամագլուխին հարիւրին 75ը հնդկական։

2.— Գործարաններու վարչութեան անդամներուն երկու երրորդը հնդիկներէ բաղկացած։

3. – Պաշտօնեաները պէտք է հնդիկ ըլլան, եթէ մասնաւոր պահանջ մը չկայ եւրոպացի կանչելու։

4.— Գնումները պիտի կատարուին, որքան կարելի է, Հնդկաստանէն։

5.— Դրամական գործառնութիւնները կատարել հնդկական դրամատուններուն հետ։

∴ Կանտի, հետզհետէ մեղմանալով, Անգլիոյ կ'առաջարկէ փոխանցման շրջանի մը համար Հնդկաստանի տալ իր գործերը հակակշռելու իրաւունքը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
Զաւարեան ենթակոմիտէն Մուրատ, Միօ եւ Վռամեան խումբերուն մասնակցութեամբ կազմակերպած է դաշտահանդէս մը
Այս կիրակի Սէն Քլուի անտառին մէջ
Կը նախագահէ ԹԱԴԷՈՍ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
Ձօխ պիւֆէ. կովկասեան եւ հայկական պարեր

ՄԵԾ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ
Խանասօրի արշաւանքին տարեդարձին առթիւ
կազմակերպուած Հ.Յ. Դ. Ս.էն Շամոնի ենթակոմիտէին կողմէ
Այս կիրակի «Վարիզիլ»ի դաշտին մէջ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ Մուտքը ազատ է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Իթալիի մասնաճիւղին կողմէ
31 Օգոստոս կիրակի օր, առաւօտեան 9էն մինչեւ իրիկուն
Սէն Քլուի անտառին մէջ։ Ֆութպոլի մրցում, եւայլն։
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ Է

ԱՌՏՆԻՆ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ
Հեղ. Բժիշկ ՇԱՒԱՐՇ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
(Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ)

Կը պարունակէ բոլոր ծանօթ հիւանդութեանց անունները հայերէն եւ ֆրանսերէն, ախտանշանները, հիւանդութիւնները ճանչնալու եւ իրարմէ զանազանելու միջոցները, անհրաժեշտ խնամքները եւ դեղերը։

Ամէն հայ ընտանիք բժշկական այս ուղեցոյցով պիտի կրնայ շատ քիչ պէտք ունենալ բժիշկի։ Խմբագրուած է չափազանց ժողովրդական լեզուով, եւ պատկերազարդուած։

Գիրքը պիտի ունենայ 160 էջ եւ լոյս կը տեսնէ այս աշնան։ Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, ղրկելով իրենց անունն ու հասցէն, որպէսզի տպագրուի ապսպրանքին համապատասխանող թիւով մը։

Դիմել՝ Ch. Nartouni, 235, Fbg. St. Martin, PARIS (10e)

ՆՈՐ ԱՌԻԹ ՄԸ ԵՒՍ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳՈՐԾԸ
"ԻՄ ԳԻՐՔԸ", Բ. ՀԱՏՈՐ (ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ)

Տպագրութիւնը աւարտած չըլլալով, մինչեւ գրքին լոյս տեսնելը երկարաձգուած է երկու հատորներուն համար նշանակուած բացառիկ գինը 30 ՖՐԱՆՔ։

Գիրքը հրապարակ ելլելէն վերջ Ա. եւ Բ. հատորները առանձին պիտի ծախուին 20ական ֆրանքի։

Ուստի փութացէք օգտուիլ այս նոր առիթէն։ Կանխիկ 30 ֆր. վճարողները պիտի ստանան երկու հատորը միասին։ Գաւառէն եւ արտասահմանէն փոստի համար ղրկել 2 ֆր. աւելի։

Դիմել հրատարակչին Librairie H. SAMUEL, 51 Rue Monsieur le.Prince, Paris (VIe), Հեռաձայն՝ Danton 88-65։ Մէթրօ Օտէօն։ Դրատան մէջ ուր պիտի գտնէք ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՔԵՐ։ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ վերջին կատարելագործութեամբ տպագրական ամէն կարգի գործեր։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՄՋԱՑԻ խումբը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, սովորական ճաւաքատեղին, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոնպի Զէյթուն ենթակոմիտէի գաղտնախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambards, Bois Colombes։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, կը խօսի ընկ. Գառնիկ Յովհաննէսեան։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի գաղտնախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ընկ. Լ. Զարմիսեանի բնակարանը։

ԳԱՐԱՌ

ՏԵՍԻՆԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանին մէջ։ Պալտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՏԵՍԻՆԻ Պատ. միութեան վիճաբանական ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 7ին։ Նիւթ ունենալով «Հայաստանի անցեալ եւ ներկայ կառավարութիւնը։»

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատանեկան Միութեան Գրադարանը բաց է Բշ. Դշ. Ուշ. եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 7էն մինչեւ 3.30։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Պիլեանքուրի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ ճաւաքատեղին, ներկայ պիտի ըլլայ կեդր. վարչութիւնը։

ԼԻՈՆԻ Նալլուխանի Հայր. Միութեան հանդէսը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետութեան շքեղ սրահին մէջ։ Նալլուխանցիներու երկսեռ երգչախումբը պիտի երգէ, մարզական խումբ մը խաղեր պիտի կատարէ։ Մուտքը ազատ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տրակինեան, Ե. Ի.— 70 ֆր.։ Սկսանք ղրկել։
Քաներ, Գ. Գ.— 70։
Թարար, Լ. Ք.— 35։
Սէվրան, Ա. Գ.— 35։
Լա Կարէն, Գ. Խ.— 210։
Նանթ, Ճուլ.— 35։
Կրընոպլը, Միք.— 35։
Թուլոն, Կ. Փ.— 100։
Սուքահրա, Հ. Խ.— 330։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բնիկ Ուրֆացի Օր. Եւա Տէլէկեան կը փնտռէ իր ծնողքը հօր անուն՝ Տօնիկ մխճի Յակոբ, մօր անուն՝ Խաթուն Տէլէկեաններ, որոնք կը բնակէին Ուրֆայի Սըթմա Գարուի դիմացը։ Նոյնպէս կը փնտռէ իր եղբայրները Կարապետ, Սիմոն եւ քոյրը Լուսիա Տէլէկեանները։ Ինչպէս նաեւ իր մօրեղբայրները եւ հօրեղբայրները, Տիգրան եւ Յովհաննէս Պասմաճեանները եւ Տօնիկ մխճի Արուսը ու Տօնիկ մխճի Գէորգ Տէլէկեանները։ Անոնց մասին առաջ տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Արեւելք» թերթին վարչութեան։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ
Նոր գիրքը
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՕՍ
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ (իր գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանի առթիւ)։

Դիմել՝ L. Kévonianի, 235 Fbg St Martin: Գին՝ 5 ֆրանք, փոստի ծախք չկայ

— Տ. Տօնապետեան Խարբերդ Մորենիկցի, կը փնտռէ իր մօտիկ ազգականը Յարութիւն Խաչատուրեան Մորենիկցի մօտաւորապէս մէկ տարիէն կը գտնուի Bucaresti Romania, Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէ իմացնել հետեւեալ հասցէին, Տօնապետեան, 5 Rue Bolthazar Baro Valence, Drôme։

Ա.Ք.Կ. Կրթական բարեգործական հաստատութեանց ՆՈՒԷՐ բաշխուելու … Սեպտ. ի սկիզբը պատրաստուի ըլլայ 1500 օրինակ … րէն Այբենարան ընթերցարան պատկերազարդ, պատրաստուած նորագոյն մեթոտով, … ի ձրիաւ։

Ներկայիս կը յանձնարարուի նոյն հաստատութեանց … ուարժ. վարչութեանց … կատարել իրենց դիմումները հետեւեալ հասցէին։ Դիմ. … Մալաթեան, 34 Rue des … teurs, Anvers, Belgique.

Le Gérant H. STEPH…

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 Ֆ.	70Ֆ.	140Ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 Ֆ.	200Ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 288

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
23
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

23 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1346

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑ. ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Հ. Յ. Դաշնակցութենէն, անշուշտ փոքրաթիւ անհատներ ու խմբակներ հեռացած են կամ վտարուած։

Ու այս երեւոյթը չնչին կոչուելու չափ աննշան եղած է անցած քառասուն երկար տարիներու ընթացքին։ Բացի այդ, նշանակալից է այն պարագան, որ հեռացածները հայ քաղաքական կեանքին մէջ նոր արմատ չեն կրցած ձգել, ու կորսուած են անհետ։

Այս երեւոյթի բացատրութիւնը պատասխան մը պիտի ըլլայ դաշնակցական ընկերոջ հարցումին, ու միեւնոյն ժամանակ, լրացուցիչ պատճառաբանութիւն մը այն մասին թէ՝ ինչո՞ւ կազմակերպուած շարքերը զանգուածով չեն հեռանար Դաշնակցութենէն։

Դիտուած է որ երկու տեսակ հեռացումներ տեղի ունեցած են Դաշնակցութեան պատմութեան մէջ։ Առաջին տեսակը տեղի կ՚ունենայ առանց ցնցումներու, տեղատուութեան օրէնքներով։ Շատեր կան, որ ինքնաբերաբար դադրած են Դաշնակցութեան գործօն անդամակցութենէ, ու անցած են չէզոք անուան տակ, կամ պահած են համակիր դաշնակցականի պատուանունը։ Այս տարրը բազմութիւն մը կը կազմէ հայութեան մէջ։ Բայց ճապէս անոնք Դաշնակցութենէն չեն հեռացած։ Պարզօրէն անոնց քաղաքական ջիղը թուլցած է ու չէ դիմացած կուսակցութեան պրկուած կեանքին։ Որով, համեմատաբար թոյլ այս տարրերը կուսակցական խստաբարոյ կենցաղէն դուրս ելած են, այսինքն, կազմակերպութեան միջնաբերդը թողած՝ մնացած են նոյն կազմակերպութեան լայն շրջափակին մէջ։

Ամբողջ եւ համակիր այս տարրերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան լայն մթնոլորտը կը կազմեն։ Նոյն դրօշի հետեւորդները կը մնան ու կ՚օժանդակեն անոնց որ այդ դրօշի ուխտեալներն են։

Այս տարրը ենթակայ է մակընթացութեան եւ տեղատուութեան, նայած դէպքերուն եւ պայմաններուն։ Բայց երբ եւ ըլլայ, ժամանակցել քաղաքական կեանքին, իր ընդգրկած նպատակը Դաշնակցութեան նպատակն է, ու ընթանալիք ճամբան Դաշնակցութեան որդեգրած մեթոտներն են։ Ուրեմն, պէտք եղած պարագային, Դաշնակցութեան ամբողջականութիւնը բաւական է այս հատուածին համար։

Երկրորդ. վիճելի կը մնան անոնք, որ Դաշնակցութենէն հեռանալով, քննադատական եղոյթով մը հրապարակ կու գան ու կը ձգտին Դաշնակցութենէն դուրս քաղաքական դեր մը տանելու։ Խօսքը կեդրոնացնենք այս փոքրաթիւ մարդոց վրայ, քննելու անոնց անյաջողութեան պատճառները։

Դաշնակցութենէն հեռացած այս տիպի անհատները դիմացկուն բնաւորութենէ զուրկ, սակայն փոքրիկ փառասիրութիւններէ տարուած մարդիկ են։ Մէկ կողմէ, չկրնալով պրկուած ջիղերով մնալ կուսակցութեան խիստ կարգապահական սահմաններուն մէջ, միւս կողմէ, շոյուած մանր փառասիրութենէ, որ մըն ալ ինքզինքնին կը գտնեն Դաշնակցութեան ամբողջականութենէն դուրս։ Այդ վայրկեանէն իսկ՝ հեռացած անհատը կը զգայ իր կոտորակուած վիճակը։

Դէպի ձախ, որքա՞ն կ՚ուզէ, թող ցատկէ։ Հոն, սարքուած տեսնել Դաշնակցութեան դաւանանքը եւ մեթոտները, սակայն աղճատուած, կիսատ և, որ ամէնէն գլխաւորն է, միտումով։ Դաշնակցութեան քաղաքական մթնոլորտէն անուած անհատը, իր ներքին բազմակողմանի պահանջներով եւ յեղափոխական հնարաւորութիւններով, կ՚իյնայ սահմանափակ հորիզոնի մը մէջ, ուր իր ունեցածը անպարտելի է եւ անըմբռնելի։ Հետեւաբար, հեռացած Դաշնակցականը ստիպուած է կրատել իր յաւակնութիւններն ու փոքրանալ, յետո՞յ, — անհետանալ։

Դէպի աջ... բայց այս մասին գրեթէ ըսելիք չունինք. որովհետեւ այդ կողմը հակած անհատներ դուրս եկած չեն մեր կուսակցութենէն։ Ամէնէն յետին Դաշնակցականը, որքան ալ ձախողութիւններու իր տուրքը տուած ըլլայ կուսակցութենէն վտարուելէն յետոյ, դէպի Ռամկավարները ու յետադիմական հոսանքները չէ դարձուցած իր երեսը։ Որովհետեւ, այդ կողմը, ոչ նպատակ եւ ոչ ալ գործունէութիւն կրցած է տեսնել, թէկուզ կիսատ ձեւով։

Ու այս պատճառներով, Դաշնակցութենէն հեռացածները, եթէ յաճախ, կը մնան առանձին, ու այս կամ այն հակադաշնակցական մթնոլորտի կողքին առնիմեր՝ բաներ մը լսեն հայհոյանքներն ու շառախօսութիւններն անտեսենք, անշուշտ միշտ կարճ ժամանակուան մը համար։ Ատոր կը յաջորդէ լռութիւնը եւ մոռացումը։

Որովհետեւ, ինչ որ այս հեռացածները կ՚ըսեն, որպէս քաղաքական մտածում, եւ որպէս յեղափոխական միջոց, անոնք իր կ՚առնեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամբողջական մտքէն, շատ յաճախ, մանրացուած ու անմարս։ Նոր հորիզոն եւ նոր ճամբայ չունին։

Այլ խօսքով, Դաշնակցութեան ոսկին կը խուզեն, մեծանակ պղնձէ սեւ փող մեզի ցուցադրելու համար։

Բոլոր անոնք որ Դաշնակցութեան մաքերը մանրացնելով, որձած են գայն ծախել հայ ժողովուրդին, դատապարտուած անյաջողութեան։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ը

«Հայրենիքը»ի մէջ այս վերնագրով յօդուած մը ստորագրած է ընկեր Ս. Վրացեան (օգոստ. 13)։ Կուտանք քանի մը ուշագրաւ մասեր.—

— «Մի քանի խօսք էլ «Մեր Հայրենիք»ի մասին։

Ցեն սիրում եւ «Մեր Հայրենիք»ը։ Պայքարում են նրա դէմ։ վախենում են նրանից, ինչպէս սատանան խունկի հոտից։

Վերջերս դեռ, Փարիզում, հանդէսի ժամանակ, «Մեր Հայրենիքը»ի հնչիւնները խեղդուեցին մի քանի «ազնուաշուք» ստահակների կողմից։

Մէսէչուսէտի երեքհարիւրամեակի հայկական երեկոյթը, Բոստոնում, անցաւ առանց «Մեր Հայրենիքը»ի։

Եւ կազմակերպիչները իրենց հոգեկան մերկութիւնը փորձեցին ծածկել ոչինչ չծածկող թզենիի տերեւով. «Արիք Հայկազունք», «Զէյթունցիներ», բայց ո՛չ «Մեր Հայրենիք»։

Ինչո՞ւ այս բոշայական հոգեբանութիւնը, ինչո՞ւ այսքան ատելութիւն ու թշնամանքը եւ կրծտուքն ատամանց ազգային երգի նկատմամբ։

Ասում են՝ «Մեր Հայրենիք»ը դաշնակցական երգ է, պէտք չէ երգել։

Ցիմա՛ր խօսք. «Մեր Հայրենիք»ը յօրինուել է 70 տարի առաջ, երբ դաշնակցութիւնը դեռ գոյութիւն անգամ չունէր։ Եւ ահա 70 տարի է հայ ժողովուրդը հասարակական հանդէսներում եւ մասնաւոր կեանքում երգում է, առանց բնաւ մտքովն իսկ անցընելու, որ այս կամ այն կուսակցութեան երգն է երգածը։ «Մեր Հայրենիք»ը պարզապէս ժողովրդական, ազգային երգ է, եւ երբ ստեղծուեց Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ընդհանուր փաստական ճանաչումով ու նուիրագործումով, դարձաւ ազգային օրհներգ, եւ ոչ ոք, նոյն իսկ այսօրուան հակառակորդները, չառարկեցին։

«Մեր Հայրենիք»ը դաշնակցական ե՞րգ... բայց ենթադրենք, թէ ճիշդ է։ Ենթադրենք, որ այդ պատիւը տրուած է դաշնակցութեան եւ նրա երգը դարձած է ազգային օրհներգ — դրանից երգի արժէքը կը նսեմանա՞յ։

Դաշնակցական է եղել թէ ոչ, «Մեր Հայրենիք»ը այսօր Հայոց ազգային երգն է, հիմնը. կռուել այդ փաստի դէմ՝ նշանակում է ազգային արժանապատուութիւն չունենալ, իսկ ով որ զուրկ է այդ զգացումից, զուրկ է անձնական պատուից։

Ասում են՝ «Մեր Հայրենիք»ի բովանդակութիւնը յարմար չէ այսօրուան կացութեան.

Յարմար չէ այսօրուան կացութեա՞ն։ Հապա ո՞ր կացութեան յարմար է։ Ուրեմն ճիշդ չէ՞, որ մեր հայրենիքը թշուառ է, վասալութական, ցաքօնում, եւ որմն Հայքում, վանանդում եւ ամէն տեղ երկրայի՞ն դրախտ է այժմ։ Հայաստանի խորհրդային մասի մէջ ցնկա չկա՞յ, ժողովուրդը կո՞ւշտ է, հանգի՞ստ է, գիւղացիական ըմբոստութիւններ չկա՞ն, բանտերը լիքը չե՞ն, Թուրքիստան, Սիբիր, Հիւսիսային Ռուսաստան հայկական աքսորավայրեր դարձած չե՞ն։ Հայ ժողովրդի մէկերրորդը՝ հայրենազուրկ, ցիրուցան, անպատսպար, անտէր եւ այլասերման դատապարտուած չէ՞ »։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Կացութիւնը

Լռութիւն կը տիրէ քրտական կռիւներուն մասին։ Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ տակաւին կը շարունակուին բանակցութիւնները, որոնց մասին եւս լուրերը կամ հակասական են, կամ մութ ու շփոթ։

Նոր յարձակումներ

Հալէպի «Եփրատ» թերթը կը գրէ.— Քանի մը օրէ ի վեր գրուց կը շրջի թէ սուրիական սահմանին մօտերը Ռաճօի եւ Իպրահիմ փաշայի աշիրէթները Մարտինի ուղղութեամբ յարձակում գործելով գրաւած են Նիսիպինն ու Միտիաթը, իսկ պաշարման տակ կը գտնուի Մարտինը, որուն անկումը մօտալուտ է։

Նոր ծանուցագի՞ր մըն ալ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 22 Օգոստոս.— Այսօր, Մուստաֆա Քէմալի նախագահութեան տակ, գործավարներու խորհուրդը գումարուելով, որոշեց նոր ծանուցագիր մը եւս ուղղել Պարսկաստանի, պարզելու համար Թուրքիոյ պահանջները քիւրտ ըմբոստներու շարժման զսպումին մասին։

Մեծ կռիւը Սեպտեմբերին

ԷՆՔԻՒՐԻ, 22 Օգոստ.— Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխէն կը հեռագրեն.—

Վերջին զինուորական գործողութիւններուն շնորհիւ, Թուրք բանակը յաջողեցաւ փճացնել այն քանի մը քիւրտ հրոսախումբերը, որոնք յարձակում գործած էին։ Այս պատճառաւ, զսպիչ շարժումները ընդհատուեցան։ Ընդհ. հրամանատարը, որ կը վարէ Թուրք զօրամասերը Պայազիտ եւ Վան նահանգներուն մէջ, կատարելապէս համամիտ ըլլալով Էնկիւրիի կառավարութեան հետ, որոշեց Արարատ լերան շրջանակին մաքրագործման զինուորական շարժումները վերսկսիլ Սեպտեմբեր ամսուն սկիզբը։

Պարսկաստան նոր՛ն կը մերժէ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հաղորդէ.—

Պարսկաստան պաշտօնապէս մերժեց Թուրքիոյ առաջարկը Թուրքեւպարսիկ գործակցութեան մասին ընդդէմ Քիւրտերուն, պարսկական հողին վրայ։ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ նախորդ գնաց խորհրդակցելու համար Մուստաֆա Քէմալի եւ Ըսմէթ փաշայի հետ, եւ ճշդելու համար իրենց դիրքը։ Պատերազմական գործողութիւնները տակաւին արդիւնք մը չտուին։ Քիւրտերը կը պահեն իրենց դիրքերը Արարատի վրան եւ շուրջը։ Մնուեղէ կը նեղուին։

Կը կարծուի որ Էնկիւրիէն ղրկուած այն հեռագիրը, թէ Թուրք զինուորները մտած են պարսկական հողը, կեղծ էր։

Իտալիա կը սպառազինուի ու կը մարզուի

Պատերազմական նախարարը, զօրավար Կացցէրա՛, կը գտնուի Քորսոյի բարձրաւանդակին վրայ, ուրկէ պիտի հետեւի զինուորական այն մեծ գործողութիւններուն, որոնք պիտի կատարուին շրջանին մէջ։ Գործողութիւններուն կը մասնակցին ֆաշիստ քաղաքապահ բանակը եւ կառավարութեան պատերազմիկ բանակը։ Կոբիցիա՛ հասած են 17 սոտր զինուորական օդանաւեր, որոնք պիտի հետեւին այս ռազմափորձերուն։

Միւս կողմէ, Հռոմէն կը տեղեկացնեն թէ պատերազմական նախարարը, գործադրութեան դարման մը տանելու պատրուակով, առաջարկած եւ կառավարութեան արտօնութիւնն առացած է շինել զօրանոցներ եւ զինուորական ամրութիւններ։ Ռազմական հսկայ ծրագիր մը, որուն շինութիւնը պիտի արժէ, կ՚ըսեն, 270 միլիոն լիր։

Բոլոր այս ամրութիւնները պիտի շինուին Փիէմոնի եւ Իսթրիի շրջաններուն մէջ։

Այս շինութիւններէն զատ, պիտի պատրաստուին նոր ճամբաներ եւ պիտի շինուին նոր երկաթուղիներ, որոնց բոլորն ալ պիտի ունենան ռազմագիտական արժէք։

Ծափողները կը ճնճեն

ԼՈՆՏՈՆԻ ՆԱՒԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

«Թայմզ»ի թղթակիցը Թոքիոյէն կ՚իմանայ թէ ճափոնական մասնաւոր յանձնախումբ մը ուշադիր եւ մանրամասն կը քննէ Լոնտոնի նաւային դաշնագիրը։ Այսպէս քննութեան առնուեցան գերագոյն հրամանատարութեան հարցը, նաւային պաշտպանութեան յատակագիծը եւ նիւթական հաշուեկշիռը։ Այս գաղտնի յանձնախումբին նախագահը, պարոն Քուրաթոմի, յայտարարեց թէ որ եւ է տարակարծութիւն չկայ նաւային դաշնագրի քննիչ յանձնախումբին եւ դահլիճին միջեւ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱԹՈՒՄԻ ՎԻՃԱԿԸ

Էմիլ Ցապը, որ «Մարշապետ»ն է Քոմէտի Ֆրանսէզին, Փարիզ վերադարձաւ երկար ճամբորդութենէ մը ետք, ամբողջ շրջան մը ըրաւ Սեւ ծովուն եզերքները, ռուսական եւ թրքական նաւահանգիստները, Մարմարա, Տարտանէլ եւ Յունաստան։ Եւ այժմ կը պատմէ.

— «Երբ նաւը Փոթի հասաւ, սովետները արգիլեցին մեզի դուրս ելլել։ Եւ կնքեցին մեր հագուստներու, լուսանկարի գործիքներու անտուկները։

Պաթումի մէջ, այդ երբեմնի ծաղկուն նաւահանգիստին մէջ, միայն 5 նաւ տեսանք։

Արտօնութիւն ստացան միայն 6 հոգի, իջնելու համար քաղաքը, որ տխուր դիմագիծ մը ստացած էր, անկենդանի։ Խանութներուն մեծ մասը փակ էր։ Մսավաճառ չկայ։ Հացը կը տրուի միայն արտօնագիրով (վէսիքա) եւ մլատութեամբ։ Սեւ հաց մը, թանձր եւ չոր։ Մանր առեւտուրը մեռած է։ Միայն գործակցական խանութներն են, որ կ՚աշխատին։

Երբ դեռ «Թատալա» շոգենաւը Պաթումի առջեւ կը հանգչէր, տեսանք թէ ի՛նչպէս ուժանակով պայթեցուցին Պաթումի ռուսական գեղեցիկ եկեղեցին, անշուշտ վերցնելէ յետոյ թանկագին զարդարանքները։ Բանուորները հոգի հատաւոր կ՚ընէին ամբողջ շէնքը։

ԵՐՐՈՐԴ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ Սոն փոստա թերթին մէջ Ջէլալ Նուրի պէյ այսպէս կը գրէ Ֆէթհի պէյի կուսակցութեան առթիւ.

— Նոր կուսակցութիւնը կ՚ուզէ լայնօրէն երկիր մտցնել օտար դրամագլուխը, փոխառութիւն կնքել, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցիլ։ Այս ձեւով, Խալքի հետ բաղդատելով, Նոր կուսակցութիւնը աւելի աջ է։

Մինչդեռ մեր կարծիքով, երկիրը պէտք ունի աւելի ձախ կուսակցութեան մը։ Կը հաւնուի որ այս պարտականութիւնը երրորդ կուսակցութեան մը մնացած է։

Ռուս օրագրողներն ալ արտայայտուելով Ֆէթհի պէյի կուսակցութեան մասին, յետադիմական կը նկատեն զայն։

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ ԿԸ ԶՏԵՆ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ կոմունիստ կուսակցութեան վերստուգիչ յանձնախումբը վերջացուց իր աշխատանքները։ Կը կարծուի թէ «զտած» ու նետած են 16,000 կոմունիստներ. Թիւ մը որ փլուզում կը նշանակէ, որովհետեւ կուսակցութեան 2 միլիոն անդամներէն (կոմունիստները այդքան կը հաշուեն իրենք զիրենք) 16,000ին վտարումը մեծ նշանակութիւն ունի։

ԹՈՒՐՔ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

ԿԸ ՓՃԱՆԱՅ

«Ճիւմհիւրիյէթ» կը հրատարակէ թղթակցութիւն մը, խարբերդէն հետեւեալ խորագիրով.— «Էլ Ազիզի մէջ կը փճանայ Թուրք սերունդը» եւ կ՚ըսէ.—

Էլ Ազիզի մէջ պոռնկութիւնը ողբերգական հանգամանք առած է։ Կուսակալութեան առողջապահական տնօրէն Մէհմէտ պէյ ըսաւ թէ քաղաքին մէջ արձանագրուած 150 հանրային կիներէն 146ը վարակուած է վեներական ախտերով։ Առողջապահական գործերը անտեսուած են։

ԵՐԲ ՈՒՂԵՂՆԵՐԸ ԿԸ ՉՐՈՏԻՆ...

«ԿՈՄԵԴԻԱ»

Փարիզի համալսարանին գրական բաժնի ուսուցիչը կը հարցնէ, օր մը, քննութեան ատեն, հայ ուսանողի մը կարծիքը՝ Ալֆրէտ տը Վինեիի մէկ ոտանաւորին մասին։ Մեր երիտասարդ հայրենակիցը, բնիկ Կովկասցի, որ շատ մը բաներու կարգին անծանօթ էր նաեւ ֆրանսերէն լեզուին, կը պատասխանէ առանց վարանումի.—

— Վարպե՛տ պրոֆէսօր, իմ կարծիքն էք ուզում, լա՛ւ էք կոռը խմատից զուրկ է եւ գեղարուեստական ո՛չ մի արժէք չի ներկայացնում . . .» Ներկաները կը կը ծիծաղին, ուսանողը կը կարմրի, «պատախօսը» մեկուսայ որովհետեւ — յետոյ ըսին ինծի թէ — այդ ոտանաւորը տաղանդաւոր բանաստեղծին ամենէն յաջող գործերէն մէկն էր։

* *

Ուրիշ օր մը, ուսանողական շրջանակի մը մէջ, համարձակեցայ հարցնել այդ նոր երիտասարդ «գրագէտ»ին, թէ ի՞նչ կը խորհէր Վարուժանի եւ Սիամանթոյի գործերուն մասին։

Պոռաց յոնքերը, երիտասարդ հայրենակիցս, սուր ակնարկ մը նետեց երեսիս բիբերուն խորէն եւ ըսաւ.—

— Դէ՛, լսիր. բա՞ն ես հարց տալիս, նրանք բանաստեղծ չեն էլի, կոմեդիա՛ են, կոմեդիա...

Իր խառնուածքը, ճաշակը եւ մտքին տարօրինութիւնը ներկայացնելու համար, բաւական է յիշել որ այդ մեծապատիւ «գրականագէտ»ը Ռամկավար էր եւ նոյնիսկ վարչական ժողովի անդամ մինչեւ 1921 թուականը։

1922ին օծուեցաւ բոլշեւիկ, որովհետեւ — մի՛ մեղադրէք — պէտք է ուսանող ըլլալ, ռամկավար ըլլալ ու մերժել ամսական երեսուն տոլարի թոշակ մը։ Յաջորդ տարին մեր հայրենակիցը կը վտարուէր Փարիզի պալլվարներէն դէպի այն երկիրը, ուր բոլշեւիկներն են միայն ազատ եւ անկախ . . .

* *

Քնացեր էր այս տղուն յիշատակը մտքիս մէջ, Յիշեցի զինքը միայն անցեալները, երբ դիպուածը ճամբուս վրայ բերաւ զոյգ մը փափկասուն հայ օրիորդներ, պոլսական սալոններու զարդ՝ եւ մէկը, եւ միւսը։ Տովիլին էինք։ Մանշի ալիքները կը գգուէին արեւուն շողերուն հետ։ Սքանչելի էր ծովին ձայնը մեր քաղաքին ժխորը լսել վերջ։

Օրիորդներէն մէկը կը կարդար հաստկէկ հատոր մը, անուն «Ցաք Ճամբոյր կամ սիրելու արուեստը», ֆրանսերէն։ Երկրորդը կը թղթատէր աւելի նիհար գիրք մը, «Ո՞վ սպաննեց Ջօթ. Ցիլրանը», անգլիերէն։ Անուշաբոյր սալոններու գրականութիւն։

Ա՛լ գրեթէ ծանօթ եմ օրիորդներուն կրթութեան մակարդակին ու ճաշակին։ Կը խօսինք սարէն ու ձորէն, եւ ժամ մը վերջ երկուքին փոխասութիւնէն կը սորվիմ բաներ, որոնք նոր էին ինծի համար։

— «Անգլիերէն եւ ֆրանսերէն կը կարդանք, որովհետեւ մեր զարգացումին կը նպաստէ։ Հայերէն չենք կարդար, որովհետեւ հայերը գրականութիւն չունին։ Հայաստան ո՛չ բանաստեղծ ունի, ո՛չ վիպագիր, ո՛չ թատերագիր, ո՛չ արուեստագէտ։ Մեր լեզուն աղքատ է եւ աններդաշնակ։ Քաղաքակրթուած չենք, եւ պատմութիւն չունինք։ Միջազգային դէմքեր չենք տուած։ Մեր ամէնէն մեծ գրողն իսկ չի հաւասարիր Տիւմայի մը կամ Էտկար Ուօլըսի մը։ Ազգ կոչուելու արժանի չենք, յառաջդիմելու ընդունակութիւն չունինք, վախկոտ ենք, ճկուն չենք, լալկան ենք, աշխատող չենք եւ . . .» փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

* *

Կարմիր շրթունքներով օրիորդնե՛ր եւ պատմուած ձեւով մտածող երիտասարդնե՛ր, Վերամի արձակէք հայ ժողովուրդին քաղաքակրթութեան մասին, որովհետեւ ձեր ուսումը կիսկատար է, եւ ձեր աչքերը փակ։ Դուք, որ միայն սիրային վէպեր ու ոստիկանական պատմութիւններ կը մարսէք, յուսահատօրէն անծանօթ էք մեր իրական տաղանդներուն։ Ցոց ըրած էք անուններ, — Լամարթին, Միւսէ, Հիւկօ, Կէօթէ, Թոլսթոյ, Շէյքսփիր, Պայրըն, Տանթէ, տ՚Անունցիօ — առանց նոյնիսկ գիտնալու թէ ի՛նչեր են եւ ո՛վքեր են անոնք։ Կը լափէք ամէն ինչ որ գրուած է օտար լեզուով, բայց չէք գիջանիր կարդալու Աբովեան, Րաֆֆի, Ալիշան, Ահարոնեան, Վարուժան, Թլկատինցի, Զարդարեան, Սիամանթօ։

Լեզու մը ունինք մենք, իշխանական եւ ձեռնածանչ։ Ունինք քաղաքակրթութիւն եւ արուեստ։ Միջազգային դէմք չունինք, քանի որ մեր վերջին հինգ հարիւր տարուան պատմութեան մէջ պետական կեանք ունեցանք միայն երեսուն ամիս։ Այդ պակասը մեր արժէքներէն բան չի նուազեցներ։

Դո՛ւք, եռանկիւն գլուխներ հայոց ազգին, գիտցէք որ անոնց ամբողջաքինութիւններուն, որոնցմէ զրկուած կը նկատէք ձեր ցեղը, մահացած կ՚ըլլայիք շատո՛նց։ Ձեր գնահատութիւնը չափանիշ չէ մեր արժէքներուն, բայց ձեր յաւակնութիւնը գութ կը շարժէ։ Թանկօ պարեցէք, ճնկեցէք քոքթէյլ, կարդացէք ֆէմպէ Քըգ կամ Նասըրէտտին ֆոճա, բայց մի՛ ըլլաք աւելի վեր։

Ու երբ ձեզի հետ առնէք այդ կովկասահայ ուսանողն ալ, իբրաւ երեւ նայեցէք հասկնալու համար թէ ո՛վ է իսկական կոմեդիան. . . .

Ժ. Մ.

ԱՐԱՐԱՏ ԵՒ ԲՆԱԿԻՉ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Վերջին ժամանակներս յաճախ կը կարդանք թերթերուն մէջ թրքական սահմանին վրայ կատարուած քրտական կռիւներու մասին, շատ անգամ թուրք թերթերէն քաղուած։ Ահա թէ ինչ ըսել կարծիք ունին շատեր Արարատի ստորոտը բնակած քիւրտերուն զինուորական ոյժերուն մասին։

1917ին օգոստոս — սեպտեմբեր ամիսներուն գտնուած եմ Պայազիտ եւ դէպի Վան երկարող երկաթուղիին կայարանը եւ անձամբ հետազօտած Արարատ լերան կազմութեամբ։

Մեծ Արարատի անծայրածիր փէշերը տարածուած են կողքեն սկսեալ մինչեւ Մակու, [illegible] աւելի քան հարիւր անգլ. մղոն երկարութեամբ, միջա Հիւսիսային Երեւանի տափաստաններէն սկսելով անհունի բարձրութեան կը հասնի. իսկ Պայազիտէն Ալաշկերտ երկարող տափաստաններէն սկսեալ ոչ այնքան։

Արարատ ըլլալով հրաբխային, երկար տանէ ի վեր մարած է։ Այդ աշխարհին լեռը կը պատսպարէ տասնեակ հազարաւոր քիւրտ վաչկատուն աշիրէթներ, իրենց բազմահազար անասուններով եւ ձմեռնային պաշարով։

Որովհետեւ այդ հսկայ լեռը գրեթէ լերկ է, օծուած անուշահոտ ատք ու պաղ ջրերով, հարիւրաւոր այրերով եւ լեռնային ամրութիւններով, այնպէս որ մինչեւ այրերու անցքին հասնիլը լ՚ալը շրջապատուած է անհամար քարակոյտերով, շատ անգամ եւ շատ տեղ քարակոյտերէն կազմուած են փապուղիներ զանազան ուղղութեամբ, եւ եթէ ամէն մէկ քարի ետեւ թաքնուին ու կռուին 5 - 10 քիւրտեր հարիւրաւոր զինուորներու դէմ, մէկը կենդանի չի վերադառնար, հետեւաբար Արարատի մէջ կամ անոր շուրջը պաշտպանուած քիւրտին մազին անգամ [illegible] անհնար է։

Օրինակ, 1917ին քանի մը քիւրտերու եւ ռուս կազակներու մէջ ընդհարում պատահեցաւ։ Այն ատեն Պայազիտի ռուս հրամանատարը քիւրտերը խրատելու համար ուղարկեց 500 կազակներ լեռնային եւ ծանր թնդանօթներով ռմբակոծելու անոնց բնակավայրը։ Քիւրտերը դիրքեր բռնեցին քարքարուտ տեղեր եւ մօտեցող եւ բեւագող կազակները սպաննեցին։ Թնդանօթները ի զուր կը գոռային։ 4-5 օր պաշարումէն յետոյ կորսնցնելով աւելի քան 50 զինուոր ձեռնունայն վերադարձան ռուսները, յայտարարելով թէ պատերազմ է ամէն մէկը։ Զարմանալի հրամանատարը դիմեց Մակու պարսկական խանին, եւ խնդրեց անոր միջամտութիւնը, մեղմելու համար ճամբաները։

Հարիւր հազար անգամ, եթէ թուրք մամուլը կրկնէ թէ Արարատի քիւրտերը զսպուած են, մի հաւատաք. սուտ է։ Թուրքը ամէն տեղ կրնայ յաղթել, բայց Արարատի ստորոտը կը պարտուի անպայման։ Որովհետեւ ո՛չ թնդանօթ, ո՛չ օդանաւ, եւ ո՛չ մէկ ոյժ կրնայ յաղթել Արարատի քիւրտերուն, անոնք այնքան ռազմամթերք եւ ուտելիք ունին, ամբարած Արարատի անմատչելի այրերուն մէջ, որ կրնան տասը տարի դիմանալ։

ՊԱՅԱԶԻՏՑԻ

* *

Խօսելով Արարատի դէպքերու ծագման մասին, էնկիւրիէն Մէցթի Սատըքտոսին պէյ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ «Փոլիթիքա»ի.—

Ռուսերուն ձեռքը գտնուած ատենն իսկ, Արարատ աւազակներու բոյն մըն էր։ Ռուսերը գործողութեան ձեռնարկ մը ըրին բայց չյաջողեցան։

Արարատը նոյնը մնաց երբ մեզի անցաւ։ Բայց այդ վէրքը մաքրելու համար սպասեցինք յարմար առիթին։ Շէյխ Սայիտի ըմբոստութենէն յետոյ եկաւ առիթը։

Վերջին տարիներուն, արեւելեան կողմի մեր հրամանատարները մօտէն հետեւեցան Արարատին։ Նոյնիսկ Ալմէ փաշայի հրամանատարութեան օրով, հակառակ որ գործողութեան պէտք ձեռնարկուի, աւազակները երկու անգամ հեռացան լեռնէն եւ թուրք զօրքը գրաւեց զայն, բայց դժուար էր պահել տիրապետութիւնը որովհետեւ հոն պահակ պահելը կը նշանակէր Արարատի վրայ պահել տասը հազար զինուորներ։ Իսկ լեռ մը, որ դէպի երկինք սլացած է եւ ձմեռ թէ ամառ ձիւնով է, չէր կրնար աւելի բնակավայր դառնալ զօրքին համար։ Հարկ էր որ զինուորները ձմեռ ձմեռնոցի մէջ անցնէին, եւ ամրան՝ արօտավայրերը բռնէին։ Այս ալ պիտի նշանակէր կորսուած ոյժ մը տեւականօրէն հոն պահել։

Ասիկա հնարաւոր չնկատուեցաւ, եւ երբ զօրքը քաշուեցաւ, ըմբոստներն ալ եկան ու վրան զարկին։

Այս կացութեան պատճառը այն է որ Մակուի կէսը կը գտնուի տակը հարեւանի մը (Իրան) ձեռքը։ Նախորդ եւ տողի տարիներուն, մանաւանդ շարժումներ կատարուեցան մեր կողմէն, եւ մեր իշխանութիւնը խնդրեցին աւազակներուն հանգիստը։ Իսկ այս տարի, որոշուեցաւ անպայմա՛ն արմատէն լուծել Արարատի հարցը։

Այս գործը առանձին հրամանատարներէն մէկը վարեց եւ քաջութիւն ցոյց տուաւ։ Կը կարծեմ թէ այս հրամանատարը Սէլահ փաշան է, որ գործողութեանց համար 100,000էն աւելի զօրք եւ միլիոնաւոր ոսկի պահանջեց։

Փոխուեցաւ այս հրամանատարը, որ գործը մեծ եւ դժուար կը տեսնէր, եւ տեղը կարգուեցաւ երիտասարդ զինուորական մը, Սալիհ փաշա։ Այն միջոցին, երբ Սալիհ փաշա պատրաստած էր իր ծրագիրը եւ գործողութեան պիտի սկսէր, այս գործողութիւնը դադրեցնելու նպատակով ըմբոստները Զիլանի դէպքը պատճառեցին եւ աշխատեցան Արճէշն ու Բաղէշը գրաւել։

Կը տեսնուի թէ, նոյնիսկ այն միջոցին երբ հանրապետական բանակին պաշարած բազուկը շրջապատած էր Արարատը, ըմբոստները յանդգնեցան հինգ յարձակում գործել մեր սահմաններուն վրայ։ Այս յաջորդական յարձակումները ուրիշ իրականութիւն մըն ալ պարզեցին, — հարաւային եւ արեւմտեան մեր սահմանները, մեր հարեւաններու տեղեկութեան եւ նոյնիսկ կրնամ ըսել համաձայնութեան հետեւանքով, ամբողջովին կորսնցուցած են իրենց ապահովութիւնը։ Իրան, Իրաք եւ Սուրիա այսօր թշնամիին մէկ մէկ բոյն դարձած են։ Այս 2000 քիլոմեթրնոց սահմանը զինուորական շղթայ մը տակ պահելու համար, հարկ է 25.000 զինուոր պահել այդ շրջաններուն մէջ, ինչ որ վեր է երկրին ուժէն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Յառաջ»ի ընթերցողները կարդացած են, ժամանակին, Մարսէյլի ընտրողական կեդր. Յանձնախումբի կոչը, ուր ճշդուած էին ընտրողներու եւ ընտրելիներու իրաւասութեանց սահմանները, ինչպէս նաեւ արձանագրութեանց վայրը։

Արձանագրութիւնները սկսան ասկէ քանի մը օր առաջ, բայց ամբողջ շաբաթուան մը ընթացքին, Մարսէյլի Հայոց ժամուն բակը մտնելու պաշտօնեայ մը, քահանան, հոգեւ. արձանագրեց հարիւրեակ մը ազգայիններու անունները։ Առաջարկ եղաւ արձանագրութեան վայրը փոխել, աշխատաւոր հայութեան դիւրութիւն տալու համար։ Ընտր. Յանձնախումբը առարկեցաւ տեղի տալ եւ արձանագրութեան վայր որոշուեցաւ Պ. Գ. Չոպրիկեանի գրատունը։ Այսպէս արձանագրութիւնները բազմացան։

Մեր հակառակորդները, որոնք ամէն առթիւ միջոցներու մէջ խտրութիւն չեն դներ, առարկեցին թէ Չոպրիկեան դաշնակցական է եւն., ինչ որ առիթ տուաւ [illegible]։

Սակայն «Ժողովրդային Պլոք»ի խանդավառ խմբակը ինչո՞ւ երբ չէզոք եւ յարմար տեղ ներկայացուց հեռու վարիչներէն գոնէ Թոռոսեանի վարձած պանդոկին մէկ սենեակը, որուն կից կը գտնուի նաեւ հիւղակ մը ոչ-պարանը, ժամադրավայր հեղինակաւոր բարի ծաղիկներու։

Դժբախտաբար ընտր. կեդր. Յանձնախումբը ընդառաջ գնաց խառնակիչներու փափաքին, (թերեւս յանուն համերաշխութեան, եւ այսպիսով աւելի շփոթեց այս անարժան մարդիկը)։

Ցոմարը առաջնորդարանի բակէն դուրս գալով, տեղէ տեղ թափառելէ ետք, վերջին օրը միայն (կիրակի 17 օգոստոս) նորէն փոխադրուեցաւ ազգային առաջնորդարան։

Հնչակ - ռամկավար - կոմբիր խմբակ մը «Ժողովրդային Պլոք» անունով հրապարակ ելած էր։ Չոպրիկեանի պէս չէզոքի մը ալ դաշնակցական անունով մերժելէ յետոյ, չզոհացաւ եւ [illegible] պաշտ-ցուց եւ առանց բանակցութեանց վերջաւորութեան սպասելու հրապարակ հանեց թեկնածու մը, նոյնպէս իրենց ընտրելիներու ցանկը։ Այսպիսով կ՚ուզէր շփոթեցնել Մարսիլեահայ ընտրողները։

Օգոստոս 17ին փակուեցաւ արձանագրութեան տոմարը։ Արձանագրուած էին 1038 ազգայիններ

«Ժողովրդային Պլոքի» ցանկ-թռուցիկը պղտորեց խաղաղ միտքերը։

Ընտրական պայքարը սկսած է, համերաշխ աշխատանքի ամէն յոյս սպառած։ «Պլոք»ը թռուցիկ թռուցիկի ետեւէ հրապարակ կը հանէ, մէկը միւսէն գրգռիչ։

Գործի վրայ են ապազգայնացած կամ ռամկավար անանուն մարդիկ։

Լուռ է, սակայն, եւ պաղարիւն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, միշտ համերաշխութեան եւ համագործակցութեան ոգին պաշտպանելու իր գնահատելի նախանձախնդրութեամբ, անշեղ իր ուղեգծին եւ անսասան իր համոզումներուն մէջ։ Ցայս ունի որ թերեւս վերջի վերջոյ կը գտնուին անպատասխանատու տարրերը եւ հնարաւոր կը դառնայ բաղձալի համերաշխութիւնը։

Ընտրած է ժողովուրդը։ «Պլոք»ն իր ցանկը թանձրացուցած է անուններովը այն ազգայիններուն, որոնց համաձայնութիւնն առնել...մոռցուած է։

Վաղը ժողովուրդը պիտի տայ իր պատասխանը, ընտրելով այն թեկնածուները, զորս կը ներկայացնէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Ընտրական յանձնախումբը լծուած է իր աշխատանքներուն։

Մարսիլիոյ հայութեան մեծ ստուար մասը, կը սպասէ Դաշնակցութեան ցանկին, եւ իրաւունք ունի։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ամուր կառչած է իր նուիրական սկզբունքներուն, գաղութահայ ժողովուրդի կազմակերպութեան գործին։

Շուտով պիտի կազմակերպուի Մարսիլիոյ հայ գաղութը ունենալով խիստ արժէքաւոր ու վստահելի, չէզոք ու գործունեայ տարրերէ երեսփոխանական ժողով մը։ «Մենատիրութիւնը» երբեք չի խանգարեր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Դաշնակցութիւնը, որ կը հաւատայ թէ Մարսիլիոյ ողջմիտ հայութիւնը պիտի կրնայ գնահատել իր շահերուն պաշտպանը, առիթը տալով որ ան կանգնի իր կոչման բարձրութեան վրայ, առանց ուշադրութիւն ընելու վարէն արձակուած անիմաստ հայհոյանքներու։

ՄԱՐՍԷՅԼՑԻ

ՏՐՈՑԿԻ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ

«Ռուլ» թերթը կը գրէ թէ Տրոցկի գրած է նոր գիրք մըն ալ, սովետական կառավարութեան մասին։ Անտեղ խօսուի կը քննադատէ «հնգամեայ» ծրագիրը եւ կոմունիստ կուսակցութեան 16րդ համագումարը։

ԱՆՏՐԷ ՌԻՎՈՒԱՐ

Պառնասականներու շառաւիղն էր բանաստեղծ Ռիվուար, որ մեռաւ երէկ … տարեկան։ Վիպային զգա… բով տարուեր, Ֆրանսուա … եւ Վերլէնի շունչով օծուն … վուար սակայն Ալֆրէտ տը … սէի քնարական թրթռացու… եւ «Մայիսեան երեկոներ… զգայական սարսուռներուն … մութիւններ, աւելի … էր եւ ներքնապաշտ։

Աշակերտած էր Ժիւլ … իր խորքին մէջ դրած է … տամ երազանքներուն … խառնել։ Իր առաջին գիր… («Կոյսերը») բանաստեղծ… հաւաքածոն Սիւլլի Փրիւտ… անկեղծ շեշտ մը ունի, … տարօրինակ շռայլում … Ռիվուարի տաղանդը զգ… սրգէն։ Երկրորդը («Երբ… ճայքը») մեծ բան մը չէ … երիտասարդ բանաստեղծն… ուան, երբ կուտայ («Միրտ… գը»), նուիրուած Ժորժ … Ռիշի, որուն նման եղած է … եւ սիրոյ մեծ երկրպագու… ժէքառր է «Մոռացում… ճամբան» եւ վերջապէս «… ցանկութիւնը»։ Երգած է … բնութիւնը խանդոտ յա… հոգեպարար զգայականութ… Ռիվուարի լեզուն մաքուր, … ճշգրիտ, նուրբ իւրաքանչ… թարմ եւ կենսունակ։ Ոճը … չափեղ է եւ ազնուական։

Առաջին անգամ Ռի… քաշքշեր է իր թատ… ցանկութիւններուն մէջ։ … վուար գրած է «Համբոյր… թէեւ ոչ ուժեղ՝ արուեստ… տակցութեամբ, սակայն … ղացած լեզուով մը։ Իր թատ… կան փորձերուն մէջ եղած է … տաքքրքրական։ Ցետոյ … «Մեծ ոտքերով Պէրթէ», … մը սինեմայի համար … տուած բանաստեղծական … Սակայն ամէնէն … գործը, որուն շնորհիւ … Ֆրանսայ մտաւ եւ … ցաւ, կը կոչուի «Il était … bergère», որուն մէջ … րու երազային թարմութ… կ՚ապրի հանդիսականը, … նային պարերգներու, … րու եւ սրինգներու յ… կան երաժշտութիւնը, եւ այ… նոյորդին մէջ սիրական եւ … կը խօսին անրջային լեզու…

Ռիվուար միեւնոյն … վրայ կը խաղայ իր «Գ… թագաւորը» 1908ին, … կան հին կեանքէն, Le … du Faune, Juliette et Ro… Roger Bontemps եւ … մը խաղեր ծանօթ թատ… ներու աշխատակցութեամբ։

Հանգուցեալը եղած է … տարի նախագահ «Թատեր… ներու եւ Նուագի Հեղինակ… Ընկերութեան»։ Ասեն մը … «Թան» թերթին թատր… քննադատի պաշտօնը։

Կը նախընտրեմ զինք … բանաստեղծ, քան թատ… Ոճի եւ լեզուի այս վարպետ … մոռնար թատրոնի մէջ … եւ պարզութեան գաղա…

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵ…

ՌՈՒՍ ԳՐԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՐ…

Հասարակական բոլո… ները, որոնք ներկայ… թիւն ունին Ռուսիոյ մէջ, … միացուին կազմելով … մը, որ պիտի կոչուի «Ռ… գետական Հասարակակ… տօրէնը, խաղադրի պիտ… ցեկավարութիւնը։

— Մեր նպատակն է … խաղադրով, առեղծել … պայմաններ, որ գէշ … ները երբեք չկարենան … Ռուսիոյ մէջ։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԱԿՑԻ՞Ն ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ

«Ազգամէ» Սուրիայէն կը քաղէ հետեւեալ տեղեկութիւնները Հաճոյի եւ իրաքեան սահմանին վրայ գործող միւս հրոսակապետներու մասին.—

Հաճոն Հապալթցի Քիւրտ մըն է, որ Շէյխ Սայիտի ըմբոստութեան միջոցին կառավարութեան դէմ ելած եւ յետոյ Սուրիա փախած էր։ Այնտեղ Հաճոն Ֆրանսական ծառայութեան մէջ մտած եւ Գամըշլըր ու Տէրիրչար շրջաններուն քննիչ (?) վարդուած էր։ Հաճոյի հետ քաղաքային պաշտօններ ստացած են նաեւ Գոզան պէյ եւ Շահին պէյ։

Սուրիոյ մէջ Թուրքիոյ դէմ գործող կարեւոր անձ մըն ալ Մարտինցի Գատրին է, որ հիմա Հէ (?) կը կոչուի։ Այս մարդը ընդհ. սպարապետին մահուան դատապարտուած է, բայց միջոցը գտնելով Ֆրանսացիներուն միացած է, որոնցմէ դիւրութիւններ եւ դրամական օժանդակութիւն ստացաւ։

Իբր թէ այս մարդը Տամասկոսին դարձեալ Սուրիոյ նախագահ ընելու համար քարոզչութիւն կ'ընէ։ Մինչդեռ, իրականութեան մէջ Թուրքիոյ հետ կապուած գաղտնի գործերով զբաղած է։ Հաճոյի շարժումները ասոնք են որ կը դիւրացնեն։ Թուրքիոյ դէմ պատրաստութիւններ տեսնողներուն մէջ կարգ մը Ֆրանսացի սպաներ ալ կան, որոնցմէ ոմանք քաղաքացիի հագուստով մասնակցած են քրտական համաժողովին։

Անկէ 15 օր առաջ, Սուրիոյ ընդհ. տեղեկատուութեան գլխաւոր նախագահ փնդղապետ (?) Մարթի Հալէպ եկած եւ այնտեղի Մէվլէվիհանէին մէջ Պամր Չէլէպիին հիւր եղած է, ... պէյ ալ այնտեղ գացած. ... Ճիզրէ մեկնած եւ ... որ Անցած է այնտեղ։ ... պէյի վերադարձէն երկու օր վերջ Հաճոյի խնդիրը ծարծուած է։ Պէտք է բսել, ... վերապահութեամբ ընդունուի այն լուրը թէ Հաճոն ձերբակալուած է Ֆրանսացիներուն ..., որովհետեւ Հաճոն եւ ... միր ձեռքը գործիք եղած Անինչէ ... Միւճիմ Ֆրանսացիներու թելադրութեամբ կը ...։

«ՀԱՅ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐՈՒՆ ՍՈՒՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ»

«Սոն փօսթա» այս խորագրին տակ կը հրատարակէ Մարտինէն ղրկուած հետեւեալ թղթակցութիւնը.—

Կարգ մը աւազակ (չա...) Հայեր, որոնք գանգան յանցանքներու պատճառաւ, քաղաքական նպատակներով եւ ուրիշ դիտումներով Սուրիա անցած էին, նոր խառնակչութիւն մըն ալ ըրին։

Այս աւազակները, նոյն ձըգտումը ունեցող ընկերներու միանալով, ուզեցին անցնիլ սահմանը եւ յարձակում գործելով աւարառութիւն ընել կարգ մը գիւղերու մէջ։

Առանձին լաւ առնուած ըլլալով, ձեռք առնուեցան միջոցներ եւ կուսակալ Թալաթ պէյ Ֆրանսական իշխանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց, միեւնոյն ատեն հաղորդելով անոր՝ շարժումին մասնակցելիք անձերուն ցանկը։

Տէր Զօրի Ֆրանսական հրամանատարը անմիջապէս շփման մէջ մտաւ Գամըշլիի հրամանատարին հետ, որպէսզի շարժումին մասնակցելիք անձերը Տէր Զօրէն հեռացնէ։

Այս առթիւ Մարտինի կուսակալը յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին։

ԷՆԳԻՒՐԻ — Հէմիլ փաշայի տղաքը որ դատապարտուած էին բնակիլ Ցիգրանակերտի մէջ, փախան եւ սահմանը անցան։

ԱՏԱՆԱ — Սուրիոյ Քիւրտեւ-Հայ ընկերութիւնն է, որ կը վարէ քիւրտ ապստամբները։ Արդէն ապստամբական այս շարժումը որոշուած էր երեք ամիս առաջ, երբ Պէյրութի մէջ նոյն ընկերութիւնը ընդհ. ժողով մը գումարեց։ Քիւրտերուն ղեկավարներն են Պետրոսեաններէն քանի մը հոգի եւ Սէլիմ Մէհմու պէյ, որ գինեգործարի օրերուն ընդհ. քարտուղարն էր Քիւրտ բարձրացման Միութեան։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՓԱԽԱՆ

Թուրք թերթերը շատ կը հետաքրքրուին թէ ի՞նչպէս փախած կարգ մը քիւրտ պէյեր, որոնք աքսորուած եւ հսկողութեան տակ առնուած էին։ Այսօր փախած Քիւրտեր են, որ կը վարեն ապստամբութիւնը։ Հիւսէյին փաշան եւ իր զաւակները, Նուրի, Խումայիլ Պուսատա, ամբաստանուած ըլլալով թէ մեղսակից են Շէյխ Սայիտի ըմբոստութեան, աքսորուած էին Կեսարիա, ուր կը մնային հսկողութեան տակ մինչեւ այս վերջին ապստամբութիւնը։

Ժամանակ մը Հիւսէյին փաշա կառավարութենէն արտօնութիւն կը խնդրէ վերադառնալու համար իր ծննդավայրը։

Ցանկարծ այս ապստամբութեան շրջանին անհետացան որ փախեր են բոլորն ալ եւ՝ անցեր են սահմանը։

Կատարուած քննութեանց համաձայն, հիւսէյինեան բացակայութեան ժամանակ, ոստիկան մը մեղսակցութեամբ, մեկներ են Կեսարիայէն եւ իջեր են սուրիական սահմանը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ըսմէթ փաշա, Պորտուգալի պատասխանը քննելու համար Եալովայէն Էնկիւրի անցնելէ յետոյ, դարձեալ Եալովա դարձաւ եւ ամառուան պիտի մեկնի Սվազ, բացումը կատարելու համար նոր երկաթուղիին։ (Այս երկաթուղիին շինութեան պատճառաւ, շատ քննադատուեցաւ Ըսմէթ փաշան)։ Թերեւս Սվազէն ալ անցնի Էրզրում։

* * Դատական գործավարը, Մուհսին Խսսու պէյ, Կեսարիոյ ճամբով մեկնեցաւ Քըր Շէհիր, եւ յետոյ պիտի պտըտի մինչեւ Անատոլու։

ԱՂԱԲԷԿՈՖ ՍԻՐՈՒՄ ԷՐ..

Հռչակաւոր հայ չեքիստը, Աղաբէկոֆ, որ երկար երկիր պաշտօնեաց, բոլշեւիկներուն հաշւոյն լրտեսութիւն ըրաւ եւ ի վերջոյ մեծ աղմուկով հրաժարական մը գրեց Փարիզի մէջ, դեռ կը զբաղեցնէ օրաթերթերը։ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը օծիքէն բռնեց եւ Պելժիքայի սահմանէն անդին նետեց զինք։ Բայց ահա նորէն կը զբաղեցնէ մամուլը։

Այս անգամ եւ խորագէտ մարդը, որ Բռնագուշակին «Մարքոլ»ի համար փորձ եկած էր, Թուրքիոյ մէջ գործակալի մը պէս սիրահարած էր անգլիացի միլիոնատէր աղջկան մը։ Սէրը ... մրձակից էր աղջկան սիրտին մէջ։ Երբ աղջիկը իմացաւ որ Աղաբէկոֆ լրտես մըն է, ըսաւ.

— Կամ կը հրաժարիս Չէքայէն, կամ կը հրաժարիս ինձմէ։

Աղաբէկոֆ հրաժարեցաւ Մոսկուայէն եւ ընտրեց աղջիկը։ Սակայն աղջկան ծնողքը ամէն գինով արգիլել կ'ուզէր անոնց միութեան, զգուշանալով Աղաբէկոֆի լրտեսի անցեալէն համար։ Վերջապէս աղջիկը մէկ կողմ գնաց, Աղաբէկոֆ ալ Ֆրանսա, ուր ինքնութեան թուղթ չունենալով, սահմանէն դուրս հանուեցաւ։

ՏԱՐՑԱՆԵԼԸ ԼՈՂԱԼՈՎ

Օրիորդ Պէկս, որ լողալով կտրեց Մանշ ծովը եւ ճիպրալթարի նեղուցը, աճապարելով վերջերս լողալով անցաւ նաեւ Տարտանէլի նեղուցն ալ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹՈՒՐՔ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ փախստականներու ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ Աճմէտ Րիֆաթի ստորագրութեամբ.—

Համաձայն մեր Ընկերակցութեան ծրագրին, կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար Ֆրանսա հաստատուած Թուրքիոյ բոլոր փախստականներուն միջեւ, Կեդր. Վարչութիւնս ներկայացուցիչ կարգեց Կալիպ պէյը, որ պիտի մեկնի Պուշ-տը-Ռոն եւ Ալփ Մարիթիմի նահանգները, կազմակերպելու համար անխտիր մեր բոլոր հայրենակիցները, որոնք պաշտպանութեան եւ օժանդակութեան կարօտ վիճակ մը ունին։

Կեդր. Վարչութիւնը միջոցներ ձեռք առած է տեղեկացնելու համար յիշեալ նահանգներու իշխանութեանց թէ Կալիպ պէյ պիտի գործէ այդ շրջաններուն մէջ իբրեւ մեր Ներկայացուցիչը։

Բոլոր անոնք, մեր հայրենակիցներէն, որոնք կը հետաքրքրուին, կրնան դիմել Կալիպ պէյի, 38 Curiol, Marseille։

ՉԸՐՉԻԼ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Չըրչիլ, ճառի մը մէջ, յարձակեցաւ Անգլիոյ աշխատաւորական դահլիճին վրայ եւ ըսաւ.

— «Բարձրագոյն շրջանակներու նշանակելի ազդն է, որ պատասխանատու է Փեշաւէրի խառնակութիւններուն առթիւ.

Ոմանք կ'ըսեն թէ անգլիա Հնդիկ խորհրդաժողովը սահմանադրութիւն պիտի շնորհէ Հնդիկներուն։ Պէտք է գիտնալ, որ Հնդկաստանի սահմանադրութիւն շնորհելու իրաւունքը միայն ու միայն կը պատկանի Անգլիոյ խորհրդարանին։

Թէեւ Անգլիա պարտաւոր է քաղաքական դաստիարակութիւն մը տալ Հնդիկ ժողովուրդին, մինչեւ այն շրջանը երբ պիտի կրնայ կառավարել ինքզինք անկախաբար։ Գալով եգիպտական խնդիրներուն, այնպէս կը հասկնամ որ մեր ընկերվարական կառավարութիւնը կը խորհի կարելի եղածին չափ կարճ ժամանակ մը յետոյ ձգել Եգիպտոսը եւ քաշել անգլիական զինուորները։ Կարծես կառավարութեան ջանքն է քաղաքացիական կռիւ մը պատրաստել Եգիպտոսի մէջ։ Քաշուելու համար է արդեօք, երբ Եգիպտոսի մեր մարդկանց հաշիւ ... Եգիպտացի ըմբոստներու ներկայացուցիչին»։

Ցետոյ Չըրչիլ քննադատեց Սնովտընը, պատասխանատու նըկատելով զայն ճարտարարուեստի անգործութեան։ Բարեբախտաբար, ըսաւ, պահպանողականները գիտեն դարմանը, — վստահութիւն ներշնչել գործի աշխարհին. քաջալերել անգլիական ճարտարարուեստն ու հողագործութիւնը, նոյն ատեն հակակշռելով Անգլիոյ ներածումները։

ՀԱՄԲՈՒՐՈՂՆԵՐՈՒ ԿՐՕՆՔԸ

Տարօրինակ դատ մը, որ տեղի ունեցաւ Ամերիկայի մէջ, երեւան հանեց բոլորովին նոր կրօնական աղանդ մը, որուն հետեւորդները կը համրուին աւելի քան 150.000։ Ի՞նչ կ'ընեն այս մարդիկը,— իրար կը համբուրեն, իրարու ոտք կը լուան, գինի չեն խմեր եւ ծխախոտ չեն ծխեր, որպէսզի չհատի լուծը եւ համբոյրը անուշ ըլլայ։

Ամուսին մը, տեսնելով որ իր կինը կը համբուրուի օտարի մը հետ, կը յանդիմանէ եւ կ'արգիլէ անգամ մըն ալ ուրիշին համբուրել ինչ որ միայն իրեն կը պատկանի։ Կինը կը կատղի եւ բռունցքը կը սեղմէ եւ կ'իջեցնէ ամուսինին գլխուն։ Գործը՝ դատաստան, եւ դատարանին առջեւ կինը կը յայտարարէ թէ կը գտնուի «համբուրողներու աղանդին», որ կը հրամայէ համբուրել, կուշտ ու կուռ համբուրել վարդապետը, քահանան, ատամնաբոյժը, վերջապէս ով որ սիրտը կը քաշէ։

Ի՞նչ լաւ կրօնք, ամէն մարդ պիտի ուզէր հաւատացեալ գրուիլ։

ԵՒՐՈՊԱ ՑՄԵՑ Կ'ԸՆԷ

60 ժամ անընդհատ անձրեւ տեղաց Գերմանիոյ վրայ։ Եւ օդը տակաւին չէ շտկուած։ Համպուրկի վրայ սաստիկ փոթորիկ կայ։ Ու ծովուն ալիքները ետ կը քշեն գետերուն ջուրը, որ յորդելու սպառնալիք կ'ուայի։ Դաշտերուն բերքը մեծ մասամբ փճացած է։ Վիւրթէմպէրկի մէջ անդադար կ'անձրեւէ։ Ֆրէօտէնշթատի մէջ կարկուտ տեղաց եւ քանի մը վայրկեանէն ճերմկցուց փողոցները։ Նէքարի հովիտին մէջ խաղողի բերքը փճացաւ։ Ջերմութեան աստիճանը իջաւ մինչեւ մէկ աստիճան։ Ալպեան լեռներուն վրայ ձիւն կը տեղայ։ 1.750 մեթր բարձրութեան վրայ՝ ջերմութեան աստիճանը իջած է զերոյէն վար։ Պավարիոյ մէջ գետերը յորդեցան։ Կարգ մը գիւղեր ողողուեցան։ Մեծ վնասներու ենթարկուեցան տուները եւ բերքը։ Ցեղ տեղ կայծակ ինկաւ, սպաննելով երկու գիւղացի։

Վիեննայի մէջ ... դուրս կ'ընէ։ Կամուրջները ձիւնով ծածկուած են։ Կարգ մը հովիտներ ողողուած են։

Նիւկօլաեւիոյ մէջ եւլոցերը յորդած են անդադրում անձրեւին պատճառով։ Ոչ միայն տեղական բերքերը փճացած են, այլ նաեւ ջուրը ծածկած է երկաթուղին։

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԱՐԻՍՊԱԳՈՍԻՆ ՄԷՋ

Ուսանողներու միջազգային համագումարը, որ, ինչպէս գրեցինք, տեղի ունեցաւ Պրիւքսէլի մէջ, փակուեցաւ բուռն վիճաբանութիւններ եւ քանի մը միջադէպեր ստեղծելէ յետոյ։ Տեսնուեցաւ, որ ուսանողներու մէջ աճած է ազգային ատելութիւնը։ Բոլորը այնտեղ գացած էին վիճելու համար, իբրեւ փոքրիկ պահանջատէրերը իրենց երկրին։ Միջադէպ մը պատահեցաւ, երբ յիշատակուեցան 1914-1918ի դէպքերը։ Միջադէպ մը եւս պատահեցաւ Հունգարացի ուսանողներուն վէճին առթիւ, զոր անոնք ունեցեր էին տեղական ոստիկանութեան հետ։ Համագումարը այնուհետեւ մերժեց հունգարացի ուսանողներուն մասնակցութիւնը։ Իսկ երբ իտալացի ուսանողները պահանջեցին, որ մարզախաղերու ընդհ. գործավարութիւնը յանձնուի իրենց նախագահին ու մերժուեցան, իբրեւ ցոյց հրաժարեցան մասնակցելէ համագումարին։

ՆԱԽԱՆԻՒԹԵՐԸ

«Բաղդոֆսքայա Գազէտա» բոլշեւիկ թերթը, նախանիւթերու մասին մետաղ. գործական տուներուն մէջ քննութիւն մը կատարելէ յետոյ, այն եզրակացութեան կուգայ, որ բազմաթիւ գործարաններու մէջ տասնեակ հազար թոնօ քանակութեամբ դիզուած է աւելորդ մետաղը, մինչ անդին գործարաններ կան, որ դադրած են աշխատելէ պարզ անոր համար, որ նախանիւթ (մետաղ) չունին։ Մոսկուայի մէկ գործարանին մէջ մէկ կողմ նետուած էին 4.845 թոնօ երկաթ եւ պողպատ, առանց երբեք գործածուելու 5 տարիէ ի վեր։

«Միտիշչի» գործարանին մետաղի պահեստը պիտի բաւէր տասնեակ տարի, եթէ գործածուէր։

ՍՈՎԵՏ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ

Ռումանական թերթ մը կը տեղեկանայ թէ Ռատուա կը կոչուի այն լրտեսը,— պարկեշտ ըլլանք,— գաղտնի ոստիկանը, որ Սովետներէն 10.000 տոլար ստացաւ հսկելու համար Ռումանիոյ քաղաքական ներքին կեանքին վրայ։ Եւ Սովետներու այս լրտեսն էր, որ նոյն ատեն հսկեց իշխան Քարոլի վրայ, երբ դեռ Ֆրանսայի մէջ կը գտնուէր։

Այսպէս ուրեմն Ռատուա երկու տիրոջ կը ծառայէր, երկու ձեռքէ դրամ կը ստանար,— միշտ նոյն դրամը, տոլա՛ր։

Ո՞վ գիտէ, բոլշեւիկ պաշտօնեաները քանի՞ տիրոջ կը ծառայեն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ, Յովհ. Աւետեան, տպ. Պէյրութ, գին 20 ստր. դահեկան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 79 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ի՞նչպէս կ'ըսեն, եղանք եկեր Աւգիպարմու վերեւը գտնուած մէրը, Հովիւները կապած են, ... մը մորթած կերած են, ... Պիրարմու գիւղի մէջով անցած ... շները զարկած են (եւ իբր թէ ... չէ տեսած դրանց), եկած ... Քօփայ տակէ գոմերու առաջը ..., շները զարկած են, հովիւ... էգոնց տեսած,— բայց ինձ բերող չեղաւ։

Սակայն, գտանք մեզ գտ... ճեն մենք հասանք Շուշնա... Շոլակուորները ցրեննին ... փեցին եւ վերադարձան *։

ցանուեքը հոց բերաւ, կերանք։ Գորգէին ըսինք։

— Ցըղո՛յ, գիւղը քիւրտ հո չկա՞յ։

— Երկու Բիթլիսցի քիւրտ կան,— ըսաւ,— գիւղը ոչխար ունին, առաւօտուն պիտի երթան։

— Է՛, ո՞ւր պիտի ճանչ մենք։

— Մինչեւ լաւ հոս ճացէք, առաւօտուն ձեզի կ'անցընեմ սարահը, եկող գացող ձեզ չի տեսնի։

Ընկերների մի մասը պառկեցան, մաս մըն ալ, տեղը նեղ ըլլալուն՝ զրկեցինք Սահակի գոմը, Ցարութիւնը արթուն էր. նա բարակ մեղմ ձայնով քիւրտերէն խաղ սկսեց կանչել։ Ես ալ պառկած էի, բայց արթուն էի։

Հոդ կը գտնուէր Սէմալի ջաղացպան մը։ Նա քնացած ատեն երազ մը տեսնէ, կ'արթըննայ եւ առաւօտուն կը պատմէ. «Գորգէ, ձեր գիւղի մէջ հարսնիք էր, դհօլ ու զուռնան կը փչէր։ Մի նոր հարս ձի հեծուցած՝ բերին մզգրին ձեր գիւղը։ Ես երազներս փորձած եմ, վատ երազ է եզ. վայ թէ փորձանք ըլլայ ... ինձ կը լսէ՝ աղերքը հեռացրու էտտեղից»։

Գորգէն մեզ ձայն տուաւ.

— Ցերէք, ելէ՛ք, թուլը (տեսա) երթանք։

— Մինչեւ հիմա կ'ըսէիր հոս մնացէք, — ըսի ես,— հիմա կ'ըսես թուլը՞ երթանք։

— Դէ, ես կ'ըսեմ հոն լաւ է, երթանք թուլան։

Ես բարկացայ եւ ըսի.

— Թէ հոս անյարմար էր, հէնց իրիկուընէ ըսէիր։ Ես իրիկուընէ կ'ըսէի Սահակի գոմը երթանք, հիմի քնից կը զարթնեցնես՝ թուլան երթանք կ'ըսես։

Լոյսը բացուելուն մօտ էր։ Ցարութիւնը, Մակարը, Բարսեղը, Սեգրակը եւ Տարասը զրկեցի Գորգէի թուլան, իսկ ես բարկացած՝ հոն չգնացի, այլ գացի Սահակի գոմը ուրիշ ընկերներու քով։ Գացած ատեն գիւղի աւս Առաքելը հետս էր։ Երբ դրան առաջ հասայ, Առաքելին ըսի.

— Կեցի՛ր, տղայ, քիւրտերէն խօսիմ. քիչ մը տղերքը վախեցնեմ, տեսնամ մեր տղերքը պատրաստ են, չէ նէ անպատրաստ *։

Դրան առաջ ձայնս մարած ըսի

— Լօ՜, լօ, Սահակ. գարի փիւաքա կպայ (Սահակ, դուռը բա՛ց)։

Ներսը իրարանցում ընկաւ։

Սահակը դրան ծակից նայեցաւ՝ տեսաւ՝ ես եմ, դուռը բացաւ։ Ներս մտնեմ՝ տեսնեմ, բոլորը անպատրաստ վիճակի մէջ էին, մինչեւ անգամ շալիկները հանած էին։ Մի քանիսին զարկի՝ նստեցայ։ Պատիւս առի թէ չէ՛ հրացաններու ձայնը եկաւ։

— Շուտ ըրէ՛ք,— ըսի հոն նստողներուն, — ես գացի՝ դուք ալ ետեւէս եկէք։

Քիւրտերը որոշեր էին գոմեր հոգի գալ Գորգէի, Առաքելի եւ ... վրայ, որպէսզի գըլուխները կտրեն եւ տանին։ Գոնէին բռներ էր Սէէ Պրահիմը, անէն դուրս բերեր էր, բայց հէնց այդ ատեն լսուեր էր հրացաններու ձայնը։ Գոնէն կը թողէ ու կ'ազատուի։ Գալով թուլա գտնուող տղաներուն՝ այսպէս է եղեր։ Ներս կը մտնեն երկու քիւրտ Գորգէն բռնելու ու կ'ըսեն.

— Մը բաց ըը խէէր (բարի լոյս ձեզ)։

Սեգրակը կ'ըսէ.

— Ըրէ՛ք, տղէ՛ք, նստէ՛ք, մե՞զ պիտի վախցնէք՝ քիւրտերէն բարեւ կուտաք։

Էգոնք կը կարծեն թէ մըտնողները Հայ են։ Բայց Ցարութիւնը յանկարծ կը ճանչէ քիւրտերը եւ կ'ըսէ՝ «Տղէ՛ք, քիւրտ են»։ Իսկոյն Ցարութիւնը կ'ելլէ եւ մէկը կը բռնէ։ Միւս քիւրտը կ'ուզէ փախչիլ, բայց դուրս եկած ատեն դուռը կը սեղմեն եւ գլուխը ներսի կողմը կը մնայ սեղմած. կը զարնեն խանջալով՝ կը ձգեն գետին։ Ցարութիւնը ու քիւրտը (*) իրար կը վիրցնեն, կը տանին մութ անկիւնը։

(*) Հէնց այդ ատեններն էր, Սերոբի սպանութեան ժամանակ ազատուած Սեղբակ ու ...ոն եկեր էին քովս։ Անդ.

(*) Ես միշտ ընկերներուն կը պատուիրէի, որ առաւօտեան արշալոյսի ատենները միշտ պատրաստ ըլլան եւ երբեք իրենց զէնքերնին չարձակեն։ Անդ.

(*) Այդ այն քիւրտն է, որ Գուրգէնի եւ Սերոբի ժամանակ իր քով եկած ատեն սպաննեց մեր ընկեր Խիանցի Կրպօն։ Անդ.

(Շար.)

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋԸ

Գերմանիա կը վհատի, կը ճաքէ

Ընտրութեանց նախօրեակն է, եւ Գերմանիա հետզհետէ ջղային նկարագիր մը կը ստանայ։ Կուսակցական, ընտրական պայքարը տաքցած է։ Եւ աղմուկն ու սուտ-գրոյցները՝ աւելցած։ Մէկը վախ կը յայտնէ դիկտատուրայէն, միւսը կը ճառէ համերաշխութենէն։

Ու զրոյց կը շրջի թէ տարակարծութիւններ կան Գերմանիոյ ընդհ. ապայակոյտի բոլոր անդամներուն միջեւ։ Տարակարծութիւններ նաեւ բանակի հրամանատարութեանց միջեւ։ Ցանկարծ լուր տարածուեցաւ թէ զօրավար Հէյ կը հրաժարի, եւ անոր պիտի յաջորդէ Համմէրշթայն։

Քաղաքական պայքարը Թուրքիոյ մէջ

«Թան» այս վերնագրով կը հրատարակէ ամփոփումը այն տեսակցութեան, զոր Ըսմէթ փաշա տուաւ քանի մը օր առաջ «Միլլիէթ» թերթին, եւ կ'աւելցնէ.—

Այսօրուընէ սկսեալ բուռն պայքար մը սկսած է երկու կուսակցութեանց միջեւ Հանրային կարծիքը, խորապէս տպաւորուած, ընդհանրապէս համակիր է Ֆէթհի պէյի, որմէ կը սպասէ բազմաթիւ բեռներու թեթեւացում եւ երկրին տնտեսութեան բարեկարգումը։

Ազգերու Դաշնակցութեան նիստը

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան նիստը, որ պիտի գումարուէր սեպտեմբեր 5ին, յետաձգուած է մինչեւ սեպտեմբեր 8ը։

Բոլոր պետութիւնները արդէն նշանակած են իրենց ներկայացուցիչները եւ անոնց մեկնումի օրը։ Անգլիացի ներկայացուցիչները կը մեկնին 3ին, Գերմանացիները 5ին։

Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ նշանակեց իր ներկայացուցիչները։ Թարտիէօ դուրս ձգեց «ձախ»երը։ Նախկին ներկայացուցիչներէն կը մասնակցին միայն 8 հոգի։(Ներկայացուցիչներուն ամբողջական թիւն է 14)։

Այժմ խնդիր է գիտնալ թէ ի՞նչ դիծի պիտի հետեւին այն նոր ներկայացուցիչները, որոնք դէմ քուէարկած էին Լոքարնոյի։ Կը յուսացուի, որ նորէն տիրապետէ Պրիան, իբրեւ նախագահ պատուիրակութեան։

Ազգերու Դաշնակցութեան նիստերը չափազանց հետաքրքրութիւն պիտի արթնցնեն այս տարի, մանաւանդ Եւրոպայի «միացեալ նահանգներու» ծրագրին քննութեան պատճառաւ։

Կ'ըսուի թէ խնդրոյ առարկայ պիտի դառնայ նաեւ Թուրք եւ պարսիկ վէճը։ Ժընեւի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Պարսկաստան պիտի դիմէ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Նոյնիսկ, կ'ըսեն, եթէ Պարսկաստան չուզէ իսկ դիմել, Ազգերու Դաշնակցութեան ծրագիր-կանոնագիրին 11րդ յօդուածը իրաւունք կուտայ իւրաքանչիւր անդամ պետութեան՝ օրակարգի վրայ դնել նման վէճ մը եւ պահանջել անհրաժեշտ միջամտութիւնը։ Անշուշտ խնդիրը բարդ է, քանի որ Թուրքիա անդամ չէ։ Սակայն Թուրքիա պիտի համարձակի՞ մերժել, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ուզէ ստանձնել իրաւարարի պարտականութիւն մը։

Սովետները միշտ կը գնդակահարեն

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կէփէուն, շարունակելով իր քննութիւնները այն վաճառականներուն մասին, որոնք Ռուսիոյ արծաթ դրամները կը քաշէին հրապարակէն, ձերբակալեց ատամնաբոյժներու նոր խումբ մը։ Գնդակահարութիւնը տեղի ունեցաւ առանց յապաղման։

∴ Ռուսիոյ Ստալինօ քաղաքին մօտ, Կապիտալնայա հանքին մէջ պայթիւնի մը հետեւանքով մեռան 10 բանուորներ, եւ վիրաւորուեցան 5 ուրիշներ։

Նոր նոր դաշնագիրներ

«Թայմզ» կը տեղեկանայ թէ Անգլիոյ եւ Իրաքի կառավարութիւնները համաձայնագիր մը կնքեցին Իրաքի երկաթուղիին եւ Պասրայի նաւահանգիստին վերաբերեալ խնդիրներու մասին։

∴ Ֆրանսական, իտալական, անգլիական եւ եթովպիական կառավարութեանց ներկայացուցիչները դաշնագիր մը կնքեցին Եթովպիոյ սպառազինութեան շուրջ։ Դաշնագիրը կը ճշդէ թէ պատերազմական ի՛նչ նիւթեր եւ ի՛նչ զէնքեր պիտի ներածուին Եթովպիա։

Ռուս գիւղացիները կ'այրեն հունձը

Ռիկայէն կը հեռագրեն.—

Կէփէուն եւ երիտասարդ կոմունիստներու խմբակներ հսկայական քանակութեամբ ցորեն գտան Ստորին Վոլկայի շրջանին մէջ։ Գիւղացիները բոլշեւիկներէն պահած էին ցորենի այդ մթերքը։ Տեսնելով որ երեւան ելաւ, գիւղացիները կրակի տուին եւ այրեցին հունձքին մէկ մասը։

Բոլշեւիկները շատ քիչ մաս մը միայն յաջողեցան ազատել կրակէն։

Կէփէուի ներկայացուցիչները այս պատճառաւ գնդակահարեցին 18 գիւղացիներ, առանց հարցաքննելու։

Հասած նոր լուրերու համաձայն, Սեւ ծովին, ինչպէս նաեւ Սիպերիոյ շրջաններուն մէջ, գիւղացիները կրակի կուտան հնձուած ցորենը, չուզելով յանձնել բոլշեւիկներուն։

Մուսոլինի հիւանդ է

Մուսոլինի ինքնաշարժով Չէզոնաթիքօ հասաւ, այցելելու համար իր եղբօրը, որ կարճ ժամանակուան մը մէջ թաղեց իր հիւանդ զաւակը։ Մուսոլինի ինք կը վարէր ինքնաշարժը, սուրալով ժամը 120 քիլոմեթր։

Այսպէս կ'ուզէր հերքել այն լուրերը, որոնք շրջան կ'ընեն իր հիւանդութեան մասին։ Արդարեւ կ'լսուէր թէ Մուսոլինի ծանր հիւանդ է, եւ ստիպողաբար պիտի ենթարկուի վիրաբուժական գործողութեան մը։

Վերջերս օդանաւային մրցումներ կը կատարուին այդ շրջանին մէջ։ Եւ Մուսոլինի ինք է, որ նշան կուտայ անոնց մեկնումին։

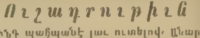

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՄՋՈՑի խումբը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, սովորական հաւաքատեղին, այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆԻԷՌ Գուա Քոլոմպի Զէյթուն ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambards, Bois Colombes, կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, կը խօսի ընկ. Գառնիկ Ցովհաննէսեան։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ընկ. Լ. Զօրմիսեանի բնակարանը։

ԳԱՐԻԱՌ

ՏԵՍԻՆԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանին մէջ, Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՏԵՍԻՆԻ Պատ. Միութեան վիճաբանական ժողովը վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 7ին։ Նիւթ ունենալով «Հայաստանի անցեալ եւ ներկայ կառավարութիւնը։»

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատանեկան Միութեան Գրադարանը բաց է Բշ. Դշ. Եշ. եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 7էն մինչեւ 3.30։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Նալլուխանի Հայր. Միութեան հանդէսը այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետութեան շքեղ սրահին մէջ. Նալլուխանցիներու երկսեռ երգչախումբը պիտի երգէ, մարզական խումբ մը խաղեր պիտի կատարէ։ Մուտքը ազատ է։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տ. Տօնապետեան Խարբերդ Մօրենիկցի, կը փնտռէ իր մօտիկ ազգականը Յարութիւն Խաչատուրեան Մօրենիկցի, մօտաւորապէս մէկ տարի է կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա)։ Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել հետեւեալ հասցէին, Տօնապետեան, 5 Rue Balthazar Baro Valence (Drôme)։

ԱԶԴ. Կրթական բարեսիրական հաստատութեանց իբրեւ ՆՈՒԷՐ բաշխուելու համար, Սեպտ.ի սկիզբը պատրաստ պիտի ըլլայ 1500 օրինակ Հայերէն Այբենարան ընթերցարան, պատկերազարդ, պատրաստուած նորագոյն մեթոտով, տպագրուած ի Ժընեւ։

Ներկայիս կը յանձնարարուի նոյն հաստատութեանց պատասխ. վարչութեանց այժմէն կատարել իրենց դիմումները հետեւեալ հասցէին։ Դիմել Գ Ա. Մալաթեան, 34 Rue des Sculpteurs, Anvers, Belgique.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Մ. Մ.— 140։
Թուռ, Գ. Թ.— 35։
Լիոն, Կ. Ս.— 35։
Մարսէյլ, Գործ.— 832.50։
Մարսէյլ, Մ. Ս.— 35։
Լուառ Շէռ, Քէօսէեան.— 35։
Պաղտատ, Մ. Կ.— 1 անգլ. ոսկի։
Պաղտատ, Մ. Է.— 1 անգլ. ոսկի։

Տէր եւ Տիկին Սերոբ Շէհիրլեան (Կ. Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Թուղլաճեան (Կ. Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Հայկ Թուղլաճեան, Տէր եւ Տիկ. Յրթ. Թուղլաճեան, Տէր եւ Տիկ. Կ. Ստեփանեան, ինչպէս նաեւ Պասմաճեան, Փանոսեան, Մագլըմեան, Ստեփանեան, Չիթունի եւ Մինթանճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն յանկարծական մահը

ԱՑՐԻ ՏԻԿ. ԷԼՊԻՍ ՇԷՀԻՐԼԵԱՆԻ
իրենց մօր, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին եւ որուն յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 19 Օգոստ. 1930 ի Րէնսի։

Le Gérant H. STEPHAN

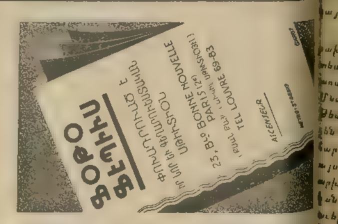

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e

MÉTRO : LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
24
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

24 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1347

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Դ.

Դաշնակցութեան ամբողջականութեան մասին այս քանի մը արագ ակնարկները վերջացնենք, մեր ընթերցողներու ուշադրութիւնը հրաւիրելով Դաշնակցական անհատի նկարագրին վրայ։ Որովհետեւ Դաշնակցականի անձնական նկարագիրը մէկ անբաժան մասնիկն է Դաշնակցութեան ամբողջականութեան։

Դաշնակցութեան ընկերային փիլիսոփայական հայեացքներն ու յեղափոխական մեթոտները, ինչպէս բսինք, ամբողջական են, հայ իրականութեան եւ հայ ժողովուրդի պայմաններէն բխած են։ Այդ տեսակէտէն խիստ ինքնայատուկ է մեր կուսակցութեան դիմագիծը։ Բայց աւելի ինքնայատուկ է մեր կուսակցութիւնը իր անդամներու հաւաքականութեամբ եւ անձնական նկարագրով։ Ընկերային տարրին կցած էր տեսնենք հոգեբանական համանմանութիւն մը, որ կու գայ Դաշնակցականի անհատականութենէն։ Դաշնակցական անհատները, իրենց նկարագրով, ֆիզիքականով, հոգեկան արտայայտութիւններով իրարու շատ կը նմանին եւ մեր հակառակորդներէն շատ կը տարբերին։

Եւ այս իրողութիւնը չափազանց մեծ շաղկապ մը կը ստեղծէ դաշնակցական հաւաքականութեան մէջ, մեծապէս մեղմելով ընկերային-փիլիսոփայական տարբերութիւնները։ Դաշնակցութեան անքակտելի միութիւնը, այսպիսով, խարսխուած է նաեւ մարդկային հոգեբանական եւ ֆիզիքական շատ խորունկ եւ ամուր հիմերու վրայ։

Դաշնակցութեան նկարագիրն անբաժան է դաշնակցականի նկարագրէն։ Կուսակցութեան բարոյական հաւաքականութիւնը եւ կուսակցական անհատը փոխադարձ ազդեցութիւններ կրած են եւ առաջացած է Դաշնակցութեան յեղափոխական ամբողջական նկարագիրը։

Երբ այս ամբողջական գանգուածէն մասնիկ մը կը ճաթի, ասուպի պէս կը մարի։ Ընկերային կեանքի մէջ անոնք չեն յաջողած ու չեն յաջողիր՝ հայ ժողովուրդի տուեալ պայմաններուն բերումով։ Սակայն, հետաքրքիր է նաեւ անդրադառնալ այդ ճապաղածներու անհատական նկարագրին։ Անկասկած, խղճամիտ քննութիւն մը ցոյց պիտի տայ թէ այդ հեռացածները կամ հեռացողները դաշնակցականի իսկական նկարագիր չունէին։ Անոնց անհատը հոգեբանական պառակտութիւն մը ունէր՝ քան ամբողջական նկարագիր ունեցող դաշնակցականը։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այս թերատ նկարագիրը տեսա՞ծ էր, եւ եթէ տեսած էր, ի՞նչպէս կը հանդուրժէր անոր գոյութեան։

Կը պատասխանենք, այո՛, կուսակցութիւնը տեսած է եւ կը տեսնէ իր շարքերուն մէջ գտնուած այն անհատները, որոնք թերատ նկարագիր մը ունին։ Բայց կուսակցութիւնը բարկ դարբնոց մըն է, ուր կիսատ բնաւորութիւնները կակղող են դարբնուիլ, ու ամբողջական դառնալ։ Այս փոխանցման շրջանին, շատերը, առաւել կամ պակաս, կը ձուլուին կուսակցութեան ընդհանուր նկարագրին հետ, իսկ ոմանք, փշրուած կայծի մը պէս դուրս կը ցատկեն։

Քառասուն տարուան ընթացքին դուրս ինկած այս փոքրաթիւ անհատներու ցանկը եթէ աչքի առջեւ ունենանք, պիտի տեսնենք որ միայն մէկ քանի հոգիներ կան, որոնք հեռանալէն առաջ, Դաշնակցութեան մէջ կը նկատուէին Դաշնակցական։ Մնացածները, թէեւ շատերը երկար տարիներով կուսակցութեան շարքերու մէջ գտնուած են, սակայն երբեք չեն նկատուած որպէս իսկական Դաշնակցականներ. Շեշտել արժէ ցոյց տալու համար թէ հեռացողներու խռովէն չէ որ այս վճիռը կ'արձակենք, այլ հիմնուած ենք Դաշնակցութեան օրինակներու վրայ, ուր շատ հետաքրքրական բնորոշումներ կան Քաջազնունիէն սկսած մինչեւ երէկուան վտարուածը, եւ աւելի ծանրապէս որակուած, քան այդ օրին Դաշնակցական թերթերը անոնց հեռանալէն յետոյ։

Այդ բոլորի ցուցակ բարուցը ցոյց կու տայ որ Դաշնակցութեան ամբողջականութենէն քաշուած հեռացած այս անհատները Դաշնակցական չէին բառ էութեան, այլ միայն անունով։

Անոնք իրենց նախկին Դաշնակցականի հանգամանքը կը շահագործեն պարզօրէն։ Որովհետեւ, անոնց մորթը միայն դաշնակցական էր, ու եթէ այդ մորթը քերէինք, տակը Դաշնակցական միս եւ ոսկոր չպիտի գտնէինք։

Դաշնակցութիւնը, առհասարակ քիչ զբաղած է այս տարրերով, զանոնք նկատելով մարող կայծեր։ Բայց մեր հակառակորդները որ «քայքայման» պատմութիւններ կը հիւսեն Դաշնակցութեան շուրջ, լաւ կ'ըլլար որ պզտիկ ճիգ մը թափէին, էապէս ճանչնալու հայ ժողովուրդի իրական վարիչ կուսակցութիւնը։

Այդ պիտի նպաստէր որ մեր հակառակորդները հրաժարին իրենց բազմաթիւ թիւրէ հարուածներէն, ու թերեւս օր մըն ալ ճիգը տեղին հարուածէին մեր մէկ տկարութիւնը, օգտակար հանդիսանալով թէ՛ մեզ թէ՛ հայ ժողովուրդին։

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Պարսկաստան կը բողոքէ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 23 օգոստ. Թուրք կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ստացաւ պարսիկ կառավարութենէն, որ բացատրութիւն կը պահանջէ Ըսմէթ փաշայի վերջին յայտարարութեանց մասին։ Արդարեւ Ըսմէթ փաշա յայտարարած էր թէ Պարսկաստան մեղսակից է այն դէպքերուն, զորս քիւրտ ըմբոստները ստեղծեցին պարսկական սահմանագլուխին վրայ։

Այս ծանուցագրով, պարսիկ կառավարութիւնը կը բողոքէ նոյնպէս, եւ անգամ մը եւս, Թուրք կառավարութեան դէմ թէ Թրքական բանակը կեդրոնացուցած է սահմանագլուխին վրայ եւ նոյնիսկ թուրք զինուոր մտցուցած է պարսկական սահմանէն ներս։

Ըսմէթ փաշա-Ֆէթհի պէյ վէճը

Կը թուի թէ քաղաքական վիճաբանութիւնը սկսաւ Խալք եւ Սերպեսթ Ճումհուրիյէթ կուսակցութեանց միջեւ։ Արդարեւ, Թուրք թերթերէն ոմանք սկսած են բուռն կերպով գրել իրարու դէմ, պարագլուխներն ալ նոյնպէս հրապարակով վէճի բռնուած են։

Այսպէս, Եալովայի մէջ, ընդունելով «Միլլիէթ»ի խմբագիրը, Ըսմէթ փաշա ըսաւ ի մէջ այլոց.

— Նոր ազգեցող երեսփոխաններուն բացէ ի բաց ըսի թէ անոնք որ կուսակից չեն իմ քաղաքականութեանս, ազատ են միանալու ընդդիմադիրներուն։ Այս ընթացքը գէշ աչքով չպիտի դիտեմ։ Խալք կուսակցութիւնը պիտի յաղթանակէ նաեւ յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ եւ առնուազն հինգ տարի պիտի շարունակուի Խալքի քաղաքականութիւնը.

.˙. Պոլսոյ գերման թերթին «Թուրքիշէ Փոսթ»ի խմբագրին ալ հետեւեալը յայտարարեց վարչապետը

— Բնականաբար ամէն ընդդիմադիր կուսակցութիւն իր ծրագրին մէջ կ'անցընէ տուրքերու թեթեւացումը. Այդ դիւրին է, գործադրելը դժուար։ Աւելորդ է ըսել թէ պիտի շարունակենք մեր արդի քաղաքականութիւնը։ Ընդդիմադիրներ պէտք է նկատի ունենան որ ատեանին բացարձակ մեծամասնութիւն ունինք Ազգ. ժողովին մէջ։ Իսկ հիմակուընէ կրնամ յայտարարել թէ անոնք, ընդդիմադիրները, չպիտի կրնան մեծամասնութիւն ունենալ նաեւ յառաջիկայ ընտրութեանց ատեն, որոնք տեղի պիտի ունենան տարի մը յետոյ։ Հաւանական չէ դարձեալ, որ նոր երեսփոխաններ յարին անոնց։

Ֆէթհի պէյի պատասխանը

Պատասխանելով Ըսմէթ փաշայի այս խօսքերուն, Ֆէթհի պէյ ըսաւ.

— Իմ տպաւորութիւնս այն է որ, կառավարական կուսակցութեան համար շատ դժուար պիտի ըլլայ պահել ներկայ մեծամասնութիւնը։ Բնականաբար ասիկա ալ կախուած է ժողովուրդին տրամադրութենէն։ Կը հարցնեմ ձեզի, նկատի ունենալով ներկայ ընդհանուր տառապանքները եւ ճգնաժամերը, կրնա՞ք խորհիլ թէ Խալք կուսակցութիւնը պիտի կարենայ ըլլալ ատեն մեծամասնութիւն ապահովել։ Ներկայ կառավարութիւնը մեծ ծախքերու տակ մտած է եւ այս պատճառաւ տուրքերը աւելցած են։ Մենք կ'ուզենք ծախքերը կրճատել, որպէսզի թեթեւցնենք աղքատ ժողովուրդին տուրքերը։

Գերմանիա Եանգէն աւելի պահանջկոտ

Ֆրանքլէն-Պուլյոն կը տեղեկացնէ Թարտիէօին թէ խորհրդարանի բացումէն յետոյ մտադիր է հարցապնդում մը ուղղել կառավարութեան՝ Գերմանիոյ կարգ մը նախարարներու ճառերուն մասին, զորս անոնք արտասանեցին վերջերս. Մայնսի պարպումին առթիւ, պահանջելով Վերսայլի դաշնագրին վերաքննութիւնը, պելժիական եւ լեհական սահմաններուն վրայ փոփոխութիւն մը, [illegible], ֆրանսական զինուորական ուժերուն կրճատումը...։

.˙. Կը շարունակուի Գերմանիոյ ընտրական պայքարը, որ երբեմն միջադէպեր կը ստեղծէ երկրէն ներս եւ դուրս։

Անգլիական նաւատորմին այցելութիւնը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պուքրէշէն.— Այստեղ կը կարծուի թէ ժամանակը համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի, ռումանական քարիւղ հայթայթելու համար Միջերկրականի անգլիական նաւատորմին։

Ուրիշ ենթադրութեան մը համաձայն, կը կարծուի թէ Ռումանիա կը փափաքի առնել Անգլիայէն ինչ որ անհրաժեշտ է իր նաւատորմին համար, եւ Ֆրանսայէն՝ միայն զինուորական պիտոյքներ։

Այսպէս, թերեւս լուրջ մրցակցութիւն մը ծագի անգլիական եւ ֆրանսական ճարտարարուեստին միջեւ, երբ սկսին ծրագրուած նաւային խարիսխներու կազմակերպութիւնն ու ռազմական տեսակէտով օժտումը։ Աշնան Ռումանիա պիտի հասնին ֆրանսացի փորձագէտներ, եւ սակայն կը կարծուի թէ Սեւ ծովուն մէջ նաւային խարիսխներու կազմակերպութիւնը արդէն իսկ յանձնուած է Անգլիոյ։

ԽՄԲ.— Այս առթիւ կը յիշեցնենք այն լուրը, զոր տուած էինք մեր Ուրբաթ օրուան թիւով։ Այնտեղ կ'ըսուէր թէ Անգլիա ինք եւս նպատակ ունի Սեւ ծովուն մէջ ստեղծել նաւային խարիսխ մը։

Հունգար արքայականներու դէմ

Յամառ զրոյց կը շրջի թէ հունգար արքայականները կը պատրաստուին Պուտափէշթ մտցնել Օթթօ իշխանը եւ իր մայրը, նախորդ կայսրուհին Զիթա։ Ոստիկանութիւնը ամենախիստ միջոցներ ձեռք առած է այս փորձին դէմ։

Բոլոր նաւահանգիստները, հեռագրի եւ հեռաձայնի սպասարկութիւնները հսկողութեան տակ առնուած են։ Ոստիկանութիւնը հրաման ստացած է ձերբակալելու Օթթօ իշխանը, եթէ նշմարուի հունգարական հողի վրայ։

Պարսկաստանի մէջ

Թէհրան հասաւ հանրօգուտ շինութեանց ֆրանսական ընկերութիւն մը, որ բանակցութիւններ պիտի վարէ Դիզֆուլէն Բանդար Շահպուր երկաթուղիի գիծին շինութեանց աւարտման մասին։

.˙. Պարսիկ խորհրդարանը օրինագիծով մը արտօնեց Պարսկաստանի Ազգային դրամատունը 3 միլիոն թուման փոխառութիւն կնքել Քանձային նախարարութեան հետ։ Ուրիշ օրինագիծ մը կ'արգիլէ հնդկական դրամներու ներածութիւնը Պարսկաստան։

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Ամերիկեան կարեւոր թերթի մը թղթակիցը կը հաստատէ թէ, հակառակ անգլիական մամուլի տրուած տեղեկութիւններուն, քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարը ստացած է ծանր ու վրդովիչ ծաւալ։

Պոմպէյի մէջ, անգլիական բամպակեղէնի դէմ պոյքոթը այնքան ուժեղ է, որ հիւսուածեղէնի եւրոպական 24 գործարաններէն 16ը ստիպուեցան ծախել իրենց տուները, մինչդեռ միւսները համաձայնեցան անգլիական որեւէ ապրանք չներածել։

Հունձքի աշխատանքները առայժմ վերջ տուած են աղի պարէն պատրաստութեան։ Բայց ազգայնականները սկսած են դէմ գործել անտառներու վերաբերեալ օրէնքին, կտրելով ծառեր՝ առանց տուրք վճարելու։ Անհնազանդութեան պայքարին սկիզբէն ի վեր ձերբակալուած են 30,000 հոգի։

.˙. Հնդիկ Ազգ. Համագումարին կեդրոնական դիւանը, որ կը ղեկավարէր անհնազանդութեան շարժումը, փոխադրուեցաւ Նոր-Տէլհի, ուր բազմաթիւ կիներ ձերբակալուեցան, ոգելից ըմպելիի վաճառումը արգիլելու մեղադրանքով։

Ազգերու Դաշնակցութեան նիստերը

Մօտեցած ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան նիստերուն շրջանը, հետաքրքրութիւնը հետզհետէ կը կեդրոնանայ Ժընեւի վրայ։

Առաջին նիստը պիտի գումարուի սեպտեմբեր 10ին, նախագահութեամբ Զումէթայի։

Այս տարուան օրակարգը չափազանց լեցուն է։ Հաւանական է, որ այս մեծ ժողովը երկար զբաղի զինաթափութեան հարցով։

Վասնզի ժողովը ինք «զինաթափ» է, այն պատճառով որ Լոնտոնի ժողովէն ի վեր հարցը որեւէ փոփոխութիւն չէ կրած։ Թերեւս փորձուի հաշտեցնել Ազգերու Դաշնակցութեան դաշնագրութիւնը (pacte), — որուն կարգ մը յօդուածները, զանազան պարագաներու տակ, կը թոյլատրեն պատերազմը, — Պրիան-Քէլլոկի այն դաշնագրութեան հետ, որ կ'արգիլէ պատերազմը։ Դժուար հարց, որովհետեւ քանիցս վիճած են, առանց որ եւ է համաձայնութեան, թէ ի՞նչ կրնայ ընել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, երբ պատերազմ ծագի հակառակ իր կամքին։

Օրակարգին վրայ պիտի գայ անշուշտ «մաքսային զինադադարի» հարցը, որուն մասին այնքան վիճեցան անցեալ փետրուարին։ Բայց տնտեսական ներկայ տագնապը աւելի եւս բարդացուց այս հարցը։

Հարց մը եւս, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան կազմակերպութիւնը, զոր խստիւ քննադատեց վերջերս Իտալիա։

Միւս կողմէ Անգլիա օրակարգի վրայ պիտի դնէ Պրիանի հարցարանը Եւրոպայի «միացեալ նահանգներու» կազմակերպութեան մասին։

Եւ դեռ վէճե՜րը, որոնք գոյութիւն ունին փոքր ազգերու միջեւ։ Կ'ըսեն թէ Եուկոսլավիա պիտի հրաւիրէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը մակեդոնական յեղափոխականներուն գործունէութեան մասին։

.˙. Լեհաստան չուզեր Ազգերու Դաշնակցութեան տանիլ Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ վէճը։

Դաւադրութիւն Լիթուանիոյ մէջ

Քովնոյէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց բազմաթիւ սպաներ, որոնք նպատակ ունէին հրամայել զինուորներուն՝ գրաւելու համար խորհրդարանն ու նախարարական շէնքերը։

Ոստիկանական զօրաւոր ջոկատներ այս միջոցիս կը պաշտպանեն պաշտօնական հաստատութիւնները։

ՀԱՄԵՒՐՈՊԱ

Ե.

ՄԱՆՈՒԱԾԱՊԱՏ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Մամուլը օրը օրին արձանագրեց թէ ա՛Օրուէ հասած յիշատակագրերը, որ կը բաժնուին երկու գլխաւոր խումբերու,— թեր ու վերապահ.

Անհատապէս բոլոր փոքր ազգերու յիշատագրերը թեր են։ Ինչպէս Պելճիքայի, Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ, Ռումանիոյ, Հունգարիոյ, Սկանտինաւեան երկիրներու, Լիթուանիոյ, Ֆինլանտիոյ, Եսթոնիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Ցանասատանի եւ ուրիշ պետութիւններու պատասխանները։ Բոլորն ալ ջերմ հաւատք կը տածեն Համեւրոպայի Միութեան հանդէպ։ Բոլորն ալ սկզբնական ունին մէկ սկզբունք,— միանալ բարգաւաճելու համար։

Վերապահ ու թերահաւատ գիրք է բռնած մասնաւորաբար Ֆաշիստ Իտալիան, այս յաղթուած յաղթողը, իր շուրջն համախմբելով պարտուած երկիրներու հանրային-քաղաքական կարծիքը։ Եւ ատոր համար է, որ տժգոյն է Գերմանիոյ պատասխանը։ Թերահաւատ է Անգլիան։ Թերահաւատ է փոքրիկ Զուիցերիան։

Ի՞նչ է իմաստը այս մտային քաոսին։ Ի՞նչ կ'ուզեն եւ ի՞նչ կը պատճառաբանեն։

Ամէնէն խիզախ պատասխանը տուած է Իտալիան, իր միտքերը բանաձեւելով հետեւեալ հարցերուն շուրջ։

Ա.— Յաղթող ու յաղթուող պետութիւններու միջեւ չըլլայ ոչ մէկ տարբերութիւն։ Հաւասարութեան բացարձակ իրաւունք։

Բ.— Ոչ թէ Համեւրոպա, այլ տեսակ մը ճամապետական միութիւն, տարբեր ցամաքամասերու բոլոր պետութիւններն ընդգրկող, տեսակ մը տիեզերական գեր-պետութիւն։

Գ.— Միութեան հիմ ընդունիլ զինաթափութիւնը եւ ապահովութիւնը։

Դ.— Ապահովել խորհ. Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ մասնակցութիւնը այս միութեան մէջ։

Գերմանիան կ'իւրացնէ իտալական միտքերը եւ կ'ըսէ թէ ո՛չ միայն ցանկալի է խորհ. Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ մուտքը, այլեւ պէտք է բաց դուռ մը թողուլ Ամերիկայի համար, որ կըզիացած է Մոնրոյի վարդապետութեամբ։ Եւ կ'աւելցնէ թէ «Գերման կառավարութիւնը քաղաքական գործակցութեան բարւոքման բոլոր փորձերը կախուած կը նկատէ ապահովութեան եւ հաւասարութեան սկզբունքի ամբողջական գործադրութենէն եւ ժողովուրդներու գոյութեան բնական պայմաններու խաղաղ նորոգումներէն»։

Անգլիոյ պահպանողական կարծիքը բոլորովին դէմ է, պատճառաբանելով թէ, Եւրոպայի համար ամէնէն անհրաժեշտը ո՛չ թէ ազնիւ գաղափարներու յղացումն է, այլ քաղաքական գործնական ծրագիր մը, իրատես գործիչներու մասնակցութեամբ։ Բացի այդ, գիտել կուտայ, որ բրիտանական ընդարձակ կայսրութիւնը արդէն ինքնին միութիւն մըն է, իր ցիրուցան գաղութներով։ Համեւրոպան իր տնտեսական և քաղաքական կառուցուածքով կրնայ օր մը վտանգ դառնալ բրիտանական շահերուն։ Իսկ կառավարական պաշտօնական խօսքը ցոյց կուտայ Աշխատաւորական կուսակցութեան հասցէն, որպէս զգուշաւորական հիմնարկութիւն։

Զուիցերիան ալ բոլորովին ուրիշ նկատումներ ունի։ Ինչ ալ ըլլայ, կ'ըսէ, Ազգերու Դաշնակցութեան ճշգրիտ խնդիրը պէտք է նուազի, հակառակ Պրիանի ձեռք առած նախաձեռնութիւններուն։ Մինչդեռ խաղաղութեան անկեղծ բարեկամները պէտք է հզօրացնեն այդ հեղինակութիւնը, քան տկարացնեն։

Այս բոլոր վերապահ, թերահաւատ, առանձնական առարկութիւններէն դուրս, ազգային մոլեռանդ տարրը հինցած երգ մըն ալ կը նուագէ, որմէ ճաթած ջութակի ձայն կուգայ։ Անտիկ սվեհապետութեան նուիրական իրաւունքներու նուազման հարցն է . . .

Ահա պատկերը այն քաղաքական մխորքին, որ ստեղծուած է Համեւրոպայի միութեան շուրջ։

Ո՞րքան հիմ ունին այդ առարկութիւններն ու մտահոգութիւնները։ Սակ թուենք փաստերը եւ անցնինք։

Ի՛նչ «այլատեսւչ» հիւրասիրութիւն։ Մուսոլինի կըպահանջէ որ երկու դիկտատորական երկիրներ եւս բազմին Համեւրոպայի կանանչ սեղանին շուրջը։ Անոնք կարծես փոխադարձ նուիրական հոգեկան կապ մը կը զգան իրարու հանդէպ, հակառակ տարբեր շահերու ու պահանջներու։ Մուսոլինի, Ստալին եւ Քէմալ...։

Համեւրոպայի միութեան դեմոկրատիկ գաղափարը չի հաշտուիր դիկտատորութեան հետ, որ արդի հասկացողութեամբ ժամանակավրէպ փիլիսոփայութիւն մըն է, դիւրաբեկ ու արինոտ։

Ազգերու Դաշնակցութեան pacteը իր առաջին յօդուածին մէջ կ'ըսէ.— «Ազգերը պէտք է կառավարուին ազատօրէն, միջազգային օրէնքի ղեկավար սկզբունքներուն համաձայն»։ Անկասկած, Համեւրոպայի մէջ տեղ չի կրնար գրաւել «դիկտատորական ազատութեամբ» անքացող երրորդութիւնը այնքան ժամանակ, որքան մարդկային իրաւունքն ու ազատութիւնը դարձած են խաղալիք իրենց սահմաններէն ներս։ Միթէ՞ այդպէս չէր ցարական Ռուսիան, որ բարոյապէս միշտ ալ հեռու պահուեցաւ եւրոպական համագործակցութենէն։ Կարելի՞ է ուրիշ վերաբերմունք սպասել Ստալինի Ռուսիոյ հանդէպ։ Ո՛չ գիտէ։ Ցեղյեղուկ ու ճկուն է եւրոպական դիւանագիտութիւնը, որուն արգասիքները դժբախտաբար մենք շատ ենք ճաշակած...։

Անգլիական յիշատակագիրը բացարձակ երկիւղ է։ Անիկա չուզեր հաւաքական մրցակից մը տեսնել իր տնտեսական ու քաղաքական ծաւալուն պղղատաներուն վրայ։ Եւ ատոր համար կը բաւականանայ միայն Ազգերու Դաշնակցութեամբ։

Զուիցերիոյ մտավախութիւնը կը նոյնանայ անգլիական բաղձանքներուն հետ։ Ան կ'ենթադրէ, որ իրաւասութիւններու շփոթը կը կազմալուծէ երկու հաստատութիւններն ալ։ Սակայն կը մոռնայ, որ Համեւրոպան ցամաքամասի մը դաշնակցութիւնն է, մինչդեռ Ազգերու Դաշնակցութիւնը գրեթէ տիեզերական։ Երբ իւրաքանչիւր ցամաքամասի կը կազմակերպուի եւ կը հարթէ իր ներքին միջպետական կնճիռները, համայնական հարցերու լուծման վերջին խօսքը կը թողու Ազգերու Դաշնակցութեան։ Մէկը միւսին մարմին է, միւսը առօրուգասը։

Պետութիւններու վեհապետական իրաւունքներու սեղմումներու հարցը աւելի քան ժանգոտ է իբրեւ մտայնութիւն, որովհետեւ եթէ որեւէ պետութիւն չպիտի զոհէ իր «վեհապետութիւնէն» բան մը, չի կրնար ստանձնել միջազգային պարտականութիւններ . եւ չի կրնար գործադրել միջազգային իրաւական, հրամայական թելադրութիւններ։ Հապա դաշնագիրներն ըը։ Հապա Ազգերու Դաշնակցութիւնն ու Լոքարնո՞ն, Լահէյն ու Պրիան-Քելլոկ դաշնագիրը...

Յ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Վերջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՐԱՄԸ

Աճապարանքի ժամն է։ Իրիկուան այն պահը, երբ բոլոր դռները չարժուած մէջ են։ Գետնուղիները կը յորդին մարդկային ալիքով, վարարուն գետի մը պէս։

∴

.. Կը վազեն շնչասպառ, բազմութեան մէջ օձապտոյտ շրջաններ կազմելով, օգտուելով ճեղքուածքներէն, սողոսկելով, ծռելով, խարխափելով... Կը հրբեմ աստօրանքով գլորուող սանդուխ մը.. սանդուխներէն չորս առ չորս վար կը ցատկեմ... կ'անցնիմ արընթաց՝ քսուելով կնոջ մը թեզանիքին... Կը հրեմ տղայ մը կոշտօրէն ու միանգամայն պատռելով տոմսակ մը տոմսատուէն, հազիւ կը հասնիմ դռնակը չգոցուած...։ Բայց՝ մըն ալ... ուժգին փարուս մը մարմիններու զանգուածին դիմաց ճնշող կառաշարի դռնակին... սուլիչն է... — ա՛յ, տէ՛ղ, սեղմուեցէ՛ք... — եւ ուղիս մէկը ներս, մէկը դուրս, ելեկտրաշարժը ճամբայ կ'ելլէ։

Ճիշդ դրան ապակիին փակած, շարժուելու անկարող, կը հեւամ դեռ, ու կը շնչեմ պժգանքով գինիի ու ծխախոտի գոլորշին, որ դէմքիս կը փչէ ձախ կողմէս, «կանչիս մօտէն, թաց պեխերով մարդ մը։ Անոր ետին ուրիշ մը, օգտուելով ուսիս վրայ եղող պարապութենէն՝ մէկ ձեռքով սիկառ մը կը փաթթէ ու կը հարցնէ շուրջիններուն սրտոտ շեշտով մը. «Կ'իջնէ՞ք յաջորդին», կարծես ըսել ուզէր, «դուրսը պիտի ծխեմ...»։

Աջիս, անուարգելի պաշտօնեան օդափոխ պատուհանէն դուրս երկարած, անտարբեր անցուդարձին կը կարդայ իրթերթը ջառասուն ծալքի վերածած...։ Իսկ ետեւս հսկայ դէր կին մը, բռնցուցեր է մէջքիս իր «մարմինը՝ երեւակայել տալով ինծի Գոլտոյ բանջարավաճառներուն լեցուն սակառին ծանրութիւնը, որուն տակ քրտնաթոր կը տքամ։

Կարենալ շնչելու համար, ճարահատ, շնչառութիւնս կը կանոնաւորեմ քովինիս կուրծքի շարժումին հետ... Կը սպասեմ մինչեւ իր թոքերուն պարպուիլը...։ Գ'ետ մը կ'ուզեմ գլուխս դարձնել, երբ մակընթացութիւն մը շրթունքներս կը դամէ փողկին վրայ՝ հաստատուած ցուցատախտակին ճզմելով քիթս...։

... Եւ այս՝ անընդհատ ինը կայարան։

∴

Ո՛ւֆ... դուրսն եմ։ Ելեկտրական լոյսէն շլմորած՝ աչքերս շփելով, կը նայիմ կայարանին ժամացոյցը... քառորդ. դեռ ժամանակ ունիմ։ Ու անցնելու համար միւս մայթը, կը սպասեմ մէկզմէկ հետապնդող, իրարու փակած ինքնաշարժերու անծայր շարքին, որ կը սուրայ ինչպէս մեծ, օղակաւոր օձ մը մրջիւններու մէջ։

Յանկարծ ձեռք մը ուսիս.

— Օ՛, դո՞ւն, Արա՛մ, ուրկէ՞ այսպէս։

— Զգէ՛ւ, մարդ, մէթրոյին մէջ տեսայ քեզ. ընկու ազին անդին չես նայիր։ Երկու պատուական կտորներ կային քովս, հինգ վայրկեանէն սիրահարած էր պզտիկը, միւսը մայրն էր կարծեմ, կը նախանձէր կոր աղջկան... ափսո՛ս որ ժամանակ չունէի, ժամադրուած եմ, անկէ յետոյ ալ...

— Ինչո՞ւ նիհարցեր ես այսպէս, երեւի...

Ձիս ձգեր որ վերջացնեմ, կը սկսի արագ, բառերը կիսելէն, սխորժակով.

— Նիհարցե՞ր եմ... ոչինչ, աղուորիկները հանգիստ կը ձգե՞ն որ..., Կը յիշե՞ս Քլիշիի գործատէրիս կինը՝ Իտալուհին, խենթ կ'ըլլար, խե՛նթ։ Ճիշդ է որ քիչ մը պակաս կը շահէի, բայց մեղք էր, չէ՞, առանց ձգելու եւ երթալ։

— Ի՞նչ եղաւ ան, ո՞ւր է... մէկ աչքը ապակի, քիչ մը լեցուն կնի...ը՛ը՛... աղջիկը, որ ունէիր։

— Հա՛, Մադլէ՞նը.. մինձոն էր, հէ՞..., մի՛ հարցներ, խեղճը հիւանդ պիտի ըլլար, կ'ուզէր որ ամէն իրիկուն երթամ տեսնեմ զինքը։ Պանծքան մը ամբողջ բացիկ յիշատակ ձգեց։ Նախեցաւ որ չպիտի ըլլայ, իրեն գիւղէն տղու մը հետ ամուսնացաւ։ Մի՞տքդ է, անգամ մը միասին էինք, երիտասարդ մըն ալ կար անոր հետ...։ Բայց Սէն Քլու աշխատած տեղս ոգ...կլ մը կար, աւելորդ է գովելս, երեք անգամ զեղեցկութեան մրցանակ շահած էր... Թէեւ քիչ մը կը կաղար... տեսնելու էիր, բարեկամս, առաւօտէ մինչեւ իրիկուն քիթ-քիթի, իրեն ընկերն ալ ես կ'ընէի... անուշիկ պատառ էր... եւ ի՛նչ քոքեթ... չարաթականս ո՛ւր կ'երթար, չէի գիտնար...։ Օր մըն ալ մաշող մը եկաւ, ամուսինն է եղեր, շատ քաղաքավար մէկը, չմերժեց հետս ճնկել...։ Եթէ ուզէի, կինը ձեռքէն կ'առնէի... չուզեցի...։ Ըսա՞ծ եմ քեզի Հոլեթին հետ ունեցած արկածս... ա՛խ ի՛նչ ապրանք, ի՛նչ չէկ մազեր, ի՛նչ կապոյտ աչքեր, ծո՛վ, ծո՛վ, երկի՛նք, առտըզարդ երկինք... գրիչդ առ, ստանաւոր գրէ, քօքթայլ մը խմելէն զիւրին է...։ Գիշեր մը անտառին մէջ կորսուած էինք։ Խոտերուն մէջ գլորեցանք, քնացած ըլլալու ենք... եկեր գրպաններս պարպեր են...։ Սա ալ ըսեմ որ ծիարշաւէն ճանչցած Սպանուհիիս ոչ մէկը կը հասնի, սեւ մազեր, ճերմակ ատամներ, լոյս ծիծեր... բամպա՛կ, բամպա՛կ ... քապարէի մէջ կը պարէինք... տարօրինակ կերպով իր հօրեղբայրը դուռը... ուղամանդ մատանիներով.ճերմակ մազերով մարդ մը... ատոր հետ ալ այդպէս բաժնուեցանք ..։ Իսկ Քլարա՞ն...։ շատ լաւ աղջիկ էր, ի՛նչ կրծուէք թաթիկներ...։ Բայց քիչ մնացածը իրեն չմօտեցած,երկու տարեկան տղան գլուխս փաթթեր... եկաւ տես որ ամձն չպգատեցայ..։

— Իտալուհի, Սպանուհի,Զինուհի... չեմ գիտեր ինչուհի... կ'ընդմիջեմ սրտնեղած, խափիչիկ ալ ունեցա՞ր...

— Հապա՛... աննման բան մը... քիթդ դուռ մագերուն մէջ թաղէ քնացիր...։ Ժամադրութիւն տուինք, բայց... մինակ չէր...։ Խօսքը մէջերնիս, չենք շնորհք ծեծով մը հազիւ կաշիս փրկեցի... սեւերուն հետ կատակ չըլլար...։

— Իսկ Հայուհի՞ն...

— Դոհա՞ըը...։ Ծաւալի, զթալի դէպք մը։ Խեղճ աղջիկը կը տառապէր սէրովս, ինծի համար կը նիհարնար..։ Ամբողջ դիրք մը կ'ըլլայ իրմէ պահած նամակներս... պիտի նշանուէինք, մէկ մըն ալ կ'ուզե՞ս որ Ամերիկայէն տոլարճի մը չունէր հոս առնէ, գործը աւրէ... իբր թէ կը ճանչնայ եղեր, նամակներ ունի եղեր իրմէ, եւայլն, եւայլն... չերկարեմ, ձգեցի... ամուսնացան...։ Ա՛յ, քիչ մնաց կը մոռնայի...

Ժամանակը կ'անցնի, հրապարակին սպասման տեղը անհանգիստ կը շարժիմ, իսկ ինք աչքերը աչքերուս՝ կը հետեւի, առջեւս կը կտրէ, հարցումի ժամանակ չի ձգեր, անհուն գոհունակութեամբ՝ ձեռքերը կը շփէ, կը քսուի արմունկիս՝ ուշադրութիւնս խթանելու ձեւով մը։ Մտիկ չընե՞լ... ինչպէ՞ս, բայց յանկարծ սարսափով կը նշմարեմ մեծ ժամացոյցին սլաքին ցատկելը... ալ չեմ կրնար հետեւիլ իր շատախօս, ճանկռտող ձայնին, որ հիմա երկար անուանացանկ մըն է Ժորժէթներու, Մարիներու, Գառմէններու, որոնք բոլորն ալ գեղեցի՛կ,հրապուրիչ, մէկզմէկէ աննման, կըտո՛ր, կտո՛ր.. որոնք բոլորն ալ իրեն համար վառեր են, ոտքոնց համար ինքզինք չէ խնայեր, ոչինչ չէ մերժեր... որոնցմէ այնքան թանկագին յիշատակներ ունի, պահարանով բացիկներ, նամակներ, եւ որոնք ամէնքն ալ... «խեղճե՛րը», այս կամ այն կերպ ստիպուեր են բաժնուիլ։

— Ա՛խ, Արամս, կը ներես, մէկ վայրկեանս մնաց, կարեւոր գործ մը ունիմ, ուրիշ առեն կը շարունակենք. կիրակի՝ եթէ ուզես, չըլլա՞ր։

— Կիրակի՞... Հիմա ժաննին պիտի երթամ, երէկ ճանչցայ, եթէ եկած է, կիրակի անոր հետ կ'ըլլամ հաւանաբար...հապա Լիւսի՞ն, սարկա չըսի...հրաշալի բան մը... չէ՛, չէ՛, ուրիշ անգամ կ'ըսեմ, հիմա ըսելս այն է որ, դեռ շատ մը նամակներ ունիմ գրելիք... կ'ապշիս եթէ ըսեմ սիրային նամակներու շաբաթական թիւը... հա՛, կը հասնիս, իրար մի անցնիր... ուրբաթ իրիկուն Սիրք տը փարի, կիրակի իրիկուն տանսինկ, իսկ շաբաթ օր հայկական...։

— Հայկակա՞ն... Ո՞ւրկէ սարկա։

Կըխնդայ հեռանալով հանդերձ անհամբեր քայլերս։ Ի՞նչ չափազանց ազնուութիւն, չգիտնալ կ'ըլլա՛յ . . .

— 125 թիւը, չե՞ս գիտեր...

— Հա՛... պազած իրեն կը դառնամ։ Պէտք կը տեսնէ լուսաբանել, մինչ կը վազենք միասին դէպի կայարան։

— Հասկնալի է չէ՞, անկարելի է ամէնուն զպիլ . . . մաքուր, կայտ աղջիկներ են . . . եւ յետոյ, ի՞նչ աժօթ բան կայ,հոն ալ զառուած, հիանալի։ Ուրիշն Ցըւ Նրբ որ միջոց ունենամ, հասցէդ գիտեմ . . . իմինս ալ նոյնն է։

Ժամանակն է։ Վայրաշարժը երկա՛ր կը հնչէ, ու մէկ անգամէն կը փչէ . . . .

∴

Մինչեւ գիւղ հասնիլս, նաշխուն դաշտանկարը, յաճախակի հեւացող ծխանին սեւ շուքին մէջէն սահող ժապաւէնի մը պէս, ալեկոծեցաւ։

Այդ իրիկուն թերթս ձեռքիս մէջ մնաց, չքացուած։

Դեռ ականջիս մէջ էին Արամին խօսքերը շնչասպառ, արագ, ճռնչող. «Եւ գիտե՞ս . . . ան դեռ չըսի . . . »։

Անխորհուրդ նայուածքով, խամ աչքերով այդ ճերմակ տղան, ձեռքերը մաշող աշխատանքէն կոշտացած, լայնեզր գլխարկը քիչ մը ծռած մէկ կողմ, ու անկանոն փողկապ մը յանձնուած հովի քմայքին։

Իր խորունկ զծեր... քունքերը երկարող ... տեսեցաւ մտածումիս... նոյնն է,... Ուրիշն միշտ ... յարկը՝ ցուրտ ու թշ...

∴

Սիրելի բարեկամս,

Հիմա պիտի զարմանա... քան երկար լռութենէ... առնելով նամակս։ Երկ... ռով ըսեմ. ամիսէ մը ի... նաթորիա մը կը գտնուի... լորդ է ծայրէն սկսիլը... ցուցիչ պատմութիւն ... ցած ըլլալու եմ «առաւ... թքնելս, հիւանդանոց... եւ անկէ ալ մէկուն ... հոս իյնալս։

Լաւ եմ. միայն կը ... նամ։

Տեղէդ մեկնելու օր... ջերմ ունէի, բայց «Մա... բոլի» համար գացի ... առանձին տեսայ՝ Սէսիլ... թան եւ Հանրիէթը . . . որ ատոնց մասին քեզի ... սած։ Երեքն ալ շատ ... էին, ինծի թուեցաւ ... էին, կ'ուզէի դեռ միասն... երթալ, բայց չկրցայ, ... մակներ կը գրեմ քոյրե... ճերը մխիթարելու է ... սամ որ մօտ օրէն կը ... խանեն։ Գալով մօրս, խ... ռաւս ուղղակի խենթ ... ձեր է. երեւի բնաւ դրա... արդէն շատոնց է չէր ... ծի, չի կրնար աշխատ... ալ երէկ գրեցի։

Այս տեղի մասի՛ն ... անհամ օրեր, միօրինակ ... չկայ։ Զմռնած ըսելս ... տեղի ծառայողները բ... գիթութեան քոյրեր են ...

Եւ միակ մխիթա... «քոյր» Փոլինն է . . . ... կար թարթիչները, իր ... ծածնի մպիտին հետ, ... խոռվիչ են . . . ։

Ըսէ՛, դիտանալ ... երբ գետին հասնողի... քսելով կ'անցնի, ... լեցուն կոնքերուն ...

Բաներ մը կըզգայ... դէպ, վստահ կրնա ... ձեռքիս մէջն է, ... որքան կ'ապաշխարե... Զէ՛, եղբայր, ուրի՛շ ... տըղս, ես եղած եմ ... բելու համար, ո՞վ գի... հիւանդութիւնս ... պատիժ մը չէ՞ ինծի...

Այսօր այսքան։ ... Եթէ դրամական ... տեղեակ ըլլալ կ'ուզե... վարք...չըսելու համար ... ջին սանթիմներս ... կելու համար պահեցի...

∴

Երեք օրէ ի վեր ... վերջին բարեւը ... հին։

Ինծի ուղղուած ... կը խնդրէ իր ... բոլոր հազորդել բոլոր ... բաժներուն։

Եւ կը պաղատի ... ըլլայ թէ շատ լան ... նապանութիւն փորձ...

Խեղճ Արամ...։

ՓԱՅԼԱԿ Մ...

ԱՆԱՍԹԱՍԻԱ ՁԱՅ...

Ո՞ւր պիտի երթայ ... բորդ Անասթասիա Ձա... աղջիկը Նիքոլա Բ. Ցա... պէս կը պնդէ ինք ... կոմսուհի Անասթասի... առաքուած է մեկնիլ ... Նահանգներէն, ուր ... մար մէկ տարուան ... թիւն միայն ունէր։

Արդէն աւարտա... մանաժամը։ Անասթ... աշխատեցաւ սիրտ... բառութիւններուն, ... ունի ... Երկար ատեն այ... րիկացի հարուստ ... զային եւս համոզած ... ինք միակ ժառանգ... Ռոմանոֆներուն։

Հիմա, 29 տարեկ... աղջիկ մը, ո՞ւր ... երբ հայրենիքը դո... նելը։

ՄՒՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՐԱԶԸ

Վերջերս Եւրոպացի գրագէտներ սկսան մշակել երազի գրականութիւն մը։ Եւ այս, Ֆրոյտի վերլուծումներէն յետոյ։ Այս առթիւ, պէտք է յիշել որ երազը իսկապէս գրական սեռ մըն էր արեւելեան քաղաքակրթութեան օրերուն։ Գրական սեռ մը, որուն ծագումը կ'երկարի մինչեւ դիւցազներգական գրականութիւն։ Եւրոպացիները, ատոր, դիւցազներգութիւնը յետաձգելով ծնունդ տուին գրական նոր սեռի մը, որ կը կոչուի վէպ։ Արդարեւ վէպը տեսակ մը փրագրուած պատմութիւն է, որուն հիւսուածքին մէջ գիտակցութիւնը կը տանի աւելի մեծ չափով մը։ Ու մինչ վէպը այսպէս եւրոպական գրական սեռ մը կը դառնար, հետզհետէ ծաղկուն եւ կենդանի, անդին Արեւելքի մէջ մոռցուեցաւ պատմական երազը, արուեստի գեղեցիկ սեռ մը իր աւանդութիւնով։

Պատահական կարծիք մը չէ այս, որովհետեւ պատմութիւնը կը հաստատէ թէ երազի մշակութեան մասին գլուխներ ունէին Եբրայեցիները։ Մասնաւորաբար Հրէաստանի մարգարէները կը յիշեն թէ ո՛ւր սորվեցան երազներ մշակելու արուեստը։ Անշուշտ ատիկա քաղդէական արուեստ մըն էր, զոր ժառանգեցին Ասորիները, Հայերը, Եբրայեցիները եւ Պարսիկները։

ՀԷՔԵԱԹԸ

Գրական ուրիշ սեռ մըն ալ այս, նոյնքան հին։ Ան մէկ հիւղն է հին դիւցազներգութեանց։ Ի՛ր Արեւելքի գրականութիւնը սկսաւ թարգմանել, ժողովուրդն ինք ստեղծեց հէքեաթը, որ Միաց իբրեւ հեթանոս թուեստ մը։ Մնաց նաեւ միշտ իբրեւ արեւելեան սեռ մը, որովհետեւ Եւրոպացիները չուզեցին իւրացնել զայն, այլ միայն աշխատեցան փոխադրել Արեւելքէն իրենց մանուկներուն համար, ինչպէս Եւրոպացի աշխարհակալները արեւելեան ոսկի ու զմրուխտը նուէր կը բերէին իրենց թագուհիներուն։ Ժամանակ մը, եղան եւրոպացի գրագէտներ, որոնք փորձեցին հէքեաթներ գրել, բայց միշտ անկումնակ։ Անյաջո՛ղ փորձեր, որովհետեւ անոնք չէին ճանչնար հէքեաթը։ Արդարեւ արեւելեան հէքեաթը չափազանց կարուեստ է, եւ ունի զանազան կարգեր։ Բնագանցական խորհրդով մը օծուն, կերպարանափոխութեան հրաշքով կենդանացեալ, գոյներու եւ ճոխութիւններու երաժշտութեամբ լեցուն, հէքեաթը տարօրինակ երազ վէպ մըն է։ Մեր մէջ մասնաւորաբար հէքեաթը մշակած են Ռուբէն Զարդարեան, Աւետիք Օշական եւ Շ. Նարդունի։ Առաջին երկուքը հէքեաթ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքերու, Պարսիկներու եւ Քիւրտերու յարաբերութեանց մասին «Թայմզ» նոր խմբագրական մը նուիրած է. կուտանք կարեւոր մասերը.—

Ի՛նչ ալ ըլլայ քիւրտ ապստամբներու զինուորական օգտուածքները, անոնք գիտէին թէ անկարելի էր իրենց սեփական ուժերով յաղթել Թրքական բանակին։ Անոնց ղեկավարները բացայայտ է որ կը յուսային թշնամութիւն ստեղծել Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ։ Հաւանաբար այս էր անոնց դիտաւորութիւնը սկիզբէն իսկ։ Մասնաւորաբար, եթէ ճիշդ է Թուրք թերթերու այն տեղեկութիւնը, թէ քիւրտերու կողքին կը կենան Թուրք բանակի նախկին սպաներ, քիւրտ ծագումով։

Թուրքերը, ըստ երեւոյթին, յանկարծակիի եկան։ Անոր առաջ փոքրիկ խումբերու ապստամբութիւնները եւ անկարգութիւնները հազուադէպ, որոնք տեղի կ'ունենային սահմանին վրայ, չէին կրցած լրջօրէն խանգարել Էնկիւրիի եւ Թէհրանի յարաբերութիւնները։ Բայց Ցունիսին, երբ քիւրտ փախստականները քանի մը հարիւր ձիաւորներով սկսան ապստամբութեան, պարզ էր որ այդ կազմակերպուած եւ թալանի ձեռնարկ մը չէր։ Շարժման ձեռնարկողները կրօնական որոշ ծրագիր մը ունէին եւ լաւ զինուած էին։ Անոնք սպառնացին բոլորովին բերդին Արարատ կողմէ, եւ կրցան մեկուսացնել եւ գրաւել Վանը, յաւակնելով, անկասկած, ոսկի համախմբել հարաւային քիւրտերը։ Անոնց լայն ծրագիրը չյաջողեցաւ, բայց Արարատի շրջանի մէջ անոնք կրցան խոյսել դիրք բանել Թրքական շատ մեծ ուժերու դէմ, վեց շաբաթներէ ի վեր։ Անոնք գործնականի մէջ իրենց ձեռքի մէջ կը պահեն լեռնային երկիր մը Թրքական հողերէն, որ սահմանակից

[illegible] են վերապահութեան ձեւով, ճիշդ ինչպէս Կովկասի վարդապետ մնացած հայ ժողովրդական երգերուն։ Նարդունի հէքեաթները մե՛ծ մասամբ կերտած են, ի՛նչ չինած է. (Ց. Ճ. Սիրունի խաբուեցաւ կարծելով թէ անոնք գիւղէն բերուած են)։ Այդ հէքեաթները կը հաստատեն ցանկութիւնը, որ նախնիները ունէին հէքեաթին, գրական այդ հին սեռին վերածնունդը տեսնելու։

է Ռուսաստանին եւ Պարսկաստանին։ Զարմանալի չէ որ Թուրք կառավարութիւնը դանկոտած է ունենալու Պարսկաստանի արտօնութիւնը պարսկական հողի մէջ անցնելու իր զօրամասերը, գործածելու Շահի ուժերուն, ընդդէմ ապստամբներուն, որոնք դէպի Պարսկաստան բաց ճանապարհ ունին եւ այնտեղէն պարէն կը ստանան իրենց բարեկամներէն։ Եթէ այդպիսի արտօնութիւն մը մերժուի, Թուրքիա կը փորձէ որ քիւրտերը սեղմուելու պարագային համ Համեն Նեղուելով, կարող են անցնիլ Պարսկաստան եւ նորէն արշաւել Թուրքիա երբ առիթը ներկայանայ։ Եթէ անոնք յաջողին ընել այս, Թուրքերը ո՛չ միայն իրենց ազդեցութիւնը կը կորսնցնեն Քիւրտիստանի մէջ, այլ ստիպուած կ'ըլլան մեծ զօրամասեր ծախսել Վանի եւ բոլորտիքի մէջ բանակներ պահելու։

Թուրք կառավարութեան ճգնումը իր փրեսթիժը պահելու քիւրտերուն վրայ, արգարացի է։ Արեւելեան փոքր Ասիոյ բնակչութեան մեծամասնութիւնը քիւրտերն են։ Անոնց փոքր մաս մը ազգայնական գաղափարներէ տարուած է, կ'երազէ քրտական ինքնավարութիւն մը կամ անկախութիւն մը, մինչ շատերը Թրքական են նոր վարչաձեւին եւ կրօնական զգացումներ ունին, կամ դժգոհ են Թուրք պաշտօնեաներէն ու հարկահաւաքներէն։ Շէյխ Սայիտի ապստամբութեան ճնշումը եւ տեղահանութիւնները ախորժեցուցին քիւրտերը, բայց չվերջացուցին քրտական խառնակութիւնները։ Սուրիոյ եւ Իրաքի մէջ ապրող ունեցած շարժումները եկան Թրքական մտահոգութիւնները արդարացուցին։

(Խմբագրականը կը խօսի պէտքը խառն Սուրիա պէտ Սուրիայէն արտաքսուելու եւ Իրաքի շրջանի քրտական խլրտումներու մասին, եւ կը պարզէ թէ անգլիական կառավարութիւնը երբեք չէ քաջալերած քիւրտ ազգայնականները շատրդացնելով Թուրք-պարսկական յարաբերութիւնները ու կը պատասխանէ գերման մամուլի ամբաստանութիւններուն, որոնք անգլիական մատը կը տեսնէին քրտական ապստամբութեան մէջ։

Բայց նման լուրերը չեն որ խռովածեն Թուրքիան ու Հիմա գլխէ թէ Անգլիոյ միակ բաղձանքն է Մոսուլի եւ Միջին Արեւելքի խաղաղութիւնը։ Հիւսիս Արեւմտեան Պարսկաստանի քիւրտերը ամէնէն զօրաւորներն են ու Թրքական քիւրտերու մէջ, եւ տանք աւելի կարող են Թուրքիոյ նեղութիւն պատճառել, եւ Էնկիւրիի կառավարութեան այն ձգտումը որ կ'ուզէ վերջնականօրէն վերջ մը դնել անոնց միջամտութիւններուն շատ հասկնալի է։

Ցաւալին որոշ չէ թէ Պարսկաստան համագործակցութեան համաձայնութիւն պիտի տայ (Հեռագիրներ արդէն հաղորդեցին թէ Պարսկաստան մերժած է Թրքական առաջարկը. «Ց.»)։ Պարսիկները միշտ ալ կասկածած են Թուրքիոյ ծրագիրներէն, որոնք ուղղուած են Ատրպատականի դէմ, ուր քիւրտերը զօրաւոր են, բայց Թրքախօս գիւղացիներն ու քաղաքաբնակները շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն. նաեւ մը, ուր Թրքական շովէնիստները բազմաթիւ ցանկութիւններ կը սնուցանէին պատերազմէն առաջ եւ մանաւանդ պատերազմի ժամանակ։ Պարսկական բանակը թիւով շատ չէ, որպէս զի կարողանայ զսպել քիւրտերը, որոնք Պարսկաստանի հողի վրայ իրենց բնակութիւնը շարունար կը գործածեն եւ իրենց կողմնակիցներուն հետ կ'անցնին միւս չպաշտպանուած սահմանները։ Սովետական զօրքերը այս առթու բանաքարկեցին պարսկական հողը, Անդրկովկասի փախստականները հետապնդելու պատրուակով։ Կան նաեւ ուրիշ ցեղախումբեր Պարսկաստանի ներսը եւ Իրաքի սահմաններուն վրայ, որոնց պէտք է հսկել։ Այդ պատճառաւ Շահի կառավարութիւնը շատ մեծ դժուարութեան պիտի մատնուի, եթէ Թուրքիա պաշտօնապէս առաջարկէ սահմանային փոփոխութիւն մը, կամ Թրքական զօրքերու Պարսկաստան մուտքի արտօնութիւն մը պահանջէ՝ քիւրտերու դէմ գործելու պարսկական հողի վրայ։

Շատ ցաւալի պիտի ըլլայ եթէ պատմութիւնը կրկնուի, եւ լեռնական ցեղերը ասկէ ու վրայ ըլլան Պարսկաստանի ու Թուրքիոյ սահմանային վէճով մը եւ իրենց խուսափին շնորհիւ այդ խառնակութեան։ Աւելի քան 2500 տարի առաջ ասորական կայսրութեան եւ Ուրարտուի (ամէնէն հին անունը Արարատի) թագաւորութեան յարաբերութիւնները շարունակաբար կը թունաւորուէին վիճաբանութիւններով, որոնք ա[illegible]ող կուրդային քիւրտիստանի ցեղերու նախահայրերու հատուածներու կամ կողոպուտներու բերումով։

Նինուէի եւ Վանի վերապրումը արձանագրող դուգահեռները ներկայ կացութեամբ կարելի է տեսնել Թուրքիա եւ Պարսկաստան։»

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Հրայր» խումբը, Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ, դաշտահանդէս մը սարքած էր Օթէլ «Պոսէժուրի» ընդարձակ եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ։ Օդին գեղեցկութիւնը աւելի փայլ տուաւ Հանդիսականները մտերմական եւ հայկական սրտաբուխ մթնոլորտով մը աւելի եւս ոգեւորուեցան։

«Մեր Հայրենիք» երգէն վերջ, հանդէսի նախագահ մեր զէնքի ընկերներէն Տիգրան Պաղտասարեան քանի մը կարճ եւ իմաստալից խօսքերով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը։ Այս խօսքը տուաւ օրուան բանախօս ընկ. Օհան Կարօին, որ շատ հասկնալի ոճով մը պատմեց Խանասորի արշաւանքին պատմութիւնը, անոր թողած բարոյական ազդեցութիւնը քիւրտին եւ Թուրքին վրայ։ «Ու այն օրից թէ թշնամին եւ թէ Եւրոպան գիտցան որ Հայը միայն «խաչ օգնական» չի գրագում, պէտք եղած առեն գէնք գործածել ալ գիտէ։ Իսկ հիմա քիւրտը, որ մեզմէ շատ յետամնաց լինելով հանդերձ, այս օր զէնքը ձեռին, ազատութեան դրօշը պարզած, անկախութիւն է պահանջում, մենք Հայերս, առաւել եւս իրաւունք ունինք մեր երազը իրականացնելու, եւ Խանասոր ու նման տօներ մեր սեփական հողին վրայ տօնելու։»

Ցնծութեան արժանի էր Անանիկեան ընտանիքը, 30—35 հոգի, որոնք իրենց պարերով, երգերով նուագով եւ խաղերով համդէսին փայլն աւելցուցին։ Պահ մը յիշեցինք մեր հայկական գաւառներուն վաղեմի բազմանդամ ընտանիքները։

Ընկ. Խոշօ փոստըմաճեան երգեց եւ պարեց։ Օր. Անանիկեան պարեց «Թամարա»ն։ Ընկ. Օհնիկ Կարապետեան շատ յաջող արտասանեց Վարուժանի «Քալէ, հայ ժողովուրդ»ը։ Պ. Արմենակ Աճէմեան՝ Զարենցի «Հայաստանին»ը։

Ու եղան պարեր, երգեր եւ զանազան խաղեր Երեւոյեան ժամը 9էն վերջ ալ սկսան քէֆերը տուներուն մէջ մինչեւ կէս գիշեր։

Օ. Ա.

ԽԵՆԹ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Անցեալ տարի Նորայի էր մրցիլ երկար ժամերով պարելու մէջ։ Շատեր յոգնած ինկան մեռան։ Այս տարի մրցում կը կատարուի երկար ժամերով ծառ ծառերու վրայ։

Պատանի մը, որ 45 օր անդադար թառած մնաց ծառի մը վրայ, ի վերջոյ գլխու պտոյտ մը զգաց, ինկաւ վար եւ մեռաւ հիւանդանոցներու առջին առթ։ Գուշակեցիք, ա՛նշուշտ որ այս մրցումները կը կատարուին Ամերիկայի մէջ։

ԵՐԲ ԿԸ ԶՐՕՍՆՈՒՆ

Վիարեճճիօ կը կոչուի այն ծովեզերեայ զբօսավայրը, որուն քաղաքապետութիւնը ամէն տարի ծովագնացութեան եղանակին (օգոստոս) 10 հազար Ֆր. պիտի յատկացնէ գրական լաւագոյն ստեղծագործութեան, որ կը ներկայացուի իրեն։

Այս տարի առաջին մրցանակը տրուեցաւ երկու իտալացի գրողներու, Լորենցօ Վիանիի եւ Անսելմօ Պուչչիի։ Կարելի չեղաւ միայն մէկուն յատկացնել, որովհետեւ քուէները շարունակ կը կիսուէին։

Այս ծովեզերեայ զբօսավայրը բացաւ նաեւ գիրքի տօնավաճառ մը։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

«ԵՐԳՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

«Սինէ Արմէնի»ի ներկայացուցիչը Պ. Կոզանեան վերջացուց նոր ֆիլմի մը պատրաստութիւնը։ Այդ ֆիլմը կը կոչուի «Երգն Հայաստան»ի (Les mélodies de l'Arménie)։

Այս շարժանկարը խաղացած են հայ դերասաններ Շահան Սարեան, Տիկին Քնարիկ եւ ուրիշներ։ Ֆիլմը կը ներկայացնէ զանազան գործողութիւններ, բոլորն ալ առնուած հայկական կեանքէ,— այսպէս յոյնեւթուրք պատերազմը, Իզմիրի հրդեհը, (տեսարանները գնուած են փաթէ, կոմոն, Էքլէր ընկերութիւններէն), յետոյ Եւրոպայի հայկական կեանքը, Աշարոնեանի յորելեանը, Մխիթարեան վարժարանին բացումը, հայ գրագէտներ, հրապարակագիրներ, քաղաքական դէմքեր, տեսակ մը սինէ-ալպոմ։ Ֆիլմը կը վերջանայ ապագայ Հայաստանի պանծացումով՝ որուն կը մասնակցի դերասանուհի Ժան Օտիլօ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Նոյն ատեն երկու քիւրտ կը հանեն խանչալը ձեռքերնին։ Մէկը բանէ Մակարի վզէն եւ ձեռքելով կը զարնէ վզի կողմը։ Այդ քիւրտին կը զարնէ Սնդրակը գետին կը ձգէ։ Ներս մտնող միւս քիւրտը՝ վախնալէն ներս կը մտնէ գախերու մէջ։ Մակարն ու Սնդրակ դուրս կուգան, իսկ Ցարութիւն եւ Հաւատորցի Մուրատները կը մնան։

Մակարի եւ Սնդրակի լեզուները բռնուած էին, չէին կրնար պատմել թէ ինչ է եղեր։ Վերջը Մակարը միայն այս կրցաւ ըսել, թէ ղեկերը ներս են։ Մակարի վէրքը ծանրացաւ տուի, ըսի՝ «ոչինչ չէ եղեր, դաշոյնի ծէրը քիչ մը դիպեր է ձեռքիդ գիւղի վերեւը»։

Թալոյի մէջ կը գտնուէին նաեւ Գորգէն եւ ուրիշ գիւղացի մը։ Մակարը իր հրացանի սեղ ուրիշ մը կը վերցնէ Թալոյէն։ Ցարութիւն եւ Մուրատը մի կողմից եւ էն քիւրտը միւս կողմից մի 10 րոպէ իրար կը շարշարեն, վերջը Ցարութիւնը մի կերպ կը ձգէ քիւրտը, կը հանէ խանչալը եւ կը զարնէ, բայց խանչալը կը ծռի, այնպէս որ երկրորդ անգամ չի կրնար զարնել։ Ցետոյ իր հրացանը կը դնէ քրտու սրտի վրայ եւ Մուրատին կ'ըսէ. «կրակէ»։ Կը կրակեն եւ քիւրտը կը սպաննեն։ Իսկ այն քիւրտը որ ցախերու մէջ է մտեր՝ փախչելու ժամանակ չի գտներ եւ գիւղերու կողքին կը պառկի, իրեն մեռած կը ձեւացնէ։ Տղերքը մթութեան մէջ չեն նկատեր եւ դուրս կուգան, այնպէս որ այդ քիւրտը ողջ կ'ազատուի։

Մեր միւս ղեկերքը կը բարձրանան գիւղի վերեւը։ Իմ վեր բարձրացած ատեն՝ գիտնալով թէ ես քիւրտ եմ, երկու հրացան զարկին ինծի, մէկը անցաւ ականջիս տակէն. քիչ մը ընկոյ պատի կողմը, պոռացի, քթերցի տղայոց թէ՝ «պիտի սպաննէ՞ք ինձ, շան որդիք»։ Գիւղի վերեւ գտնուող (Սպաղանցիք եւ Շէնըքցիք էին) ղեկերքը սխալմամբ զարկեր էին Հայու մը եւ սպաննած էին, քանի մնացած էին հինգ տղայ, մնացածները բարձրացած, եկած էին Մխիթարոյ խուցը։

Քիւրտերը սկսան մեր յետեւից գալ։ Ցափըկոյ համարը եկաւ։ Օգնութեան եկող քիւրտերը 40 հոգի կ'ըլլային։ Էնոնք պառացին մեր յետեւից. «Անդրանիկ փաշա, ո՞ւր կը փախչիս, կռուելու ժամանակ է»։ Ես քիւրտերէն չգիտէի, ղեկերքը բացատրեցին։

Կանչեցի Մխիթարոյ խուցի ղեկերքը, բայց նրանք չէին գար, չգիտեմ՝ չէին լսեր։ Ոսկիս դուրս գնա կար, լաւ չէր լուացած։ Ես այդ հի՛նգ տղայոց հետ սկսեցի զարնել եւ գէպի գիւղը գնալ։ Քիւրտերը սկսան փախչել։ Նոանք անցան Շուշնամերկ, բլրի վրայ ալուշի ծառին տակ գիրք բանեցին, սկսեցին կռուիլ։

Ցեսուլիցս հասան Մխիթարոյ Ասօ տղայ Օհան եւ եղօն։ Հասան նաեւ մեր ղեկերքը։ Քիւրտերը իրենց դիրքերը հան ալ թողուցին, անցան Հավիտի միւս կողմը։ Ես պոռացի՝ «երկու տղայ եկէք յետեւիցս»։ Եկաւ Շէնըքցի Ղազարը, որին հրացանը նոր էին աւեր, որ կամաց կամաց սորվէ. հրացանի պրուժինն (զսպանակ) ալ թոյլ էր, չէր կարի կապուիլը։ Մեր ղեկերքն ու քիւրտերը իրարու գիմաց՝ կը զարնէին։ Անոնց նկատած ունէին՝ 60 քայլի վրայ մտեցայ այդ կռուող քրտերուն, Ղազարին պատուիրեցի որ յետեւս պահի, ու ես չզարնի յանկարծ։ Քիւրտերը փոսի մը մէջ էին, ինձնից չէին երեւար, միայն հրացաններու ծուխը կ'երեւար։ Երբ հրացան զարնելուց՝ քիւրտերը սկսան փախչիլ։ Քեօսա Պրոհիմի ձեռքը քիչ մը վիրաւորուեր էր. երեք հրացան թողեր էին իրենց գիրքերը ու այնպէս փախեր։ Մենք գիրք չունէինք, նաեւ չիմացանք, որ հոդ հրացան են թողեր, ու այնպէս վերադարձանք։

* * *

Գացի գիւղը։ Եկած էին Շէնըքցիք, Սէմալցիք, մաս մը կէլիէուզանցի։ Գիւղէն մաս մը թալան էին տարեր քիւրտերը։ Գիւղացիք ըսին. «վառենք գիւղը, որ բոլորովին մեղքը իրենց վրայ հասնանենք»։ Վառեցինք քանի մը գոմ։ Ցափըկցիք լուր էին ղրկեր թէ՝ «Աստուծոյ սիրուն, գիւղը չվառեն, թալանը հոս է, մենք կը վերադարձնենք»։ Եւ իսկապէս մաս մը թալան վերադարձուցին։

Մաս մը Գիւղաշէն հաւաքեցինք, գիւղացիք ալ հետերնին մէկտեղ, մաս մըն ալ Շուշնամերկ մնացին։

Ցափըկոյ մէջ քիւրտերու հինգ քեօշք կար ռազմական ձեւով շինուած։ Սասունցիք առաջարկեցին թէ՝ «ետպէս առիթ չըլլար, եկէ՛ք, քանդենք էդ քեօշքերը»։ Ես ի նկատի առնելով քեօշքերու անառիկ ըլլալը՝ համոզեցի, որ «եթէ գնանք՝ մենէ 5-6 հոգի կը սպաննուի եւ ոչինչ չենք կրնար վերցնել»։

Գիւղաշէնի վերեւը կը գտնուէր Սէլիմ անուն քիւրտի մը տուն։ Կռուի ատեն Սէլիմ կը վերցնէ իր երախաները եւ կը փախչի, իսկ տունը կը մնան կինն ու երկու աղջիկը, որոնք նմանապէս կը հեռանան։

(Շար.)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Télephone: NORD 67-23

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
26
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

26 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1348

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՒՐՏ-ԹՐՔԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԵՐՐՈՐԴ ՓՈՒԼԻ ՄԷՋ

Թուրք-պարսկական պատերազմի վախը պահ մը յուզեց միջազգային մամուլը, բայց արեւելեան վարպետութեամբ մը Էնկիւրի եւ Թէհրան հերքեցին այն լուրը թէ թրքական զօրքերն անցած են պարսկական սահմանը: Թուրքիան Նոր ծանուցագիրներու և բանակցութիւններու ճամբան բռնեց, միեւնոյն ժամանակ շարունակելով զինուորական գործողութիւնները:

Անցած շաբաթ օրերու ընթացքին, շօշափելի լուրերու փոխարէն, քանի մը հեռագրական մեգ լուրեր միայն հասան Էնկիւրիէն եւ Թէհրանէն, որոնք սակայն խիստ նշանակալից են եւ ցոյց կուտան թէ քիւրտ-թրքական պատերազմը (հիմա այսպէս անուանելու իրաւունք ունինք) մտած է նոր փուլի մը մէջ, երրորդ փուլը:

Որո՞նք են այդ լուրերը:

Առաջին, Էնկիւրիէն օգոստոս 23 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէր թէ թուրք կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ստացած է պարսիկ կառավարութենէն, որ բացատրութիւն կը պահանջէ Համէթ փաշայի վերջին յայտարարութիւններու մասին եւ կը բողոքէ Պարսկաստանի սահմանին վրայ թրքական բանակի կեդրոնացման դէմ:

Այս բողոք-ծանուցագիրը ցոյց կուտայ որ Պարսկաստանը իր ինքնարդարացման եւ ինքնապաշտպանութեան դիրքէն անցած է յարձակողականի (դիւանագիտական ընդդէմ Թուրքիոյ ոտնձգութիւններուն: Բացայայտ է որ միջազգային քաղաքական շրջանակներու համակրանքը Պարսկաստանի հետն է: Պարսկաստանը կրցաւ այդ իրողութիւնը հաստատել, երբ միջազգային մամուլն արտայայտուեցաւ այն լուրի մասին, ըստ որու թրքական բանակը հրաման ստացած էր մտնել պարսկական հողը: Միւս կողմէ, վերջին երեք շաբաթներու ընթացքին, քրտական շարժումը լայն ծաւալ ստացաւ, երբ Իրաքի եւ Սուրիոյ սահմաններէն խոշոր արշաւանքներ սկսան եւ թուրք մամուլը արձագանգ եղաւ հարաւային Քիւրտիստանի զանազան խլրտումներուն, որոնք պարսկական սահմանի հետ կապուած չէին: Որով, Իրաքի եւ Սուրիոյ հովանաւոր պետութիւններն ալ խնդրոյ առարկայ կը դառնային, ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ Թուրքիան եւ իր համախոհները ուզէին տեսնել միայն Պարսկաստանը:

Թուրքիա երկու ամսուան յոխորտանքներէն յետոյ, երբ քրտական գործողութիւնները հասան Մակուի նշանաւոր անկիւնը, տեսաւ թէ դէպքերը կարող են յանգիլ պատերազմի մը, որ կարող է ոչ միայն միջազգային ծանր բարդութիւններ ստեղծել Թուրքիոյ շուրջ, այլ, այս պարագային, կարող է նմանապէս ոտքի հանել ամբողջ քրտութիւնը, որ Պարսկաստանէն, Իրաքէն եւ Սուրիայէն հաղորդակցութեան մէջ է Թուրքիոյ լուծին տակ ճնշուած քրտական մեծ զանգուածին, ու առնել արտաքին եւ ներքին ճակատով կռիւ մը:

Պարսկաստանը հակառակ իր չէզոքութեան, հակառակ քիւրտերու դէմ իր ձեռք առած խիստ միջոցներուն, տեսաւ որ Թուրքիա քրտական շարժումը ջախջախելու պատրուակին տակ կ'ուզէ կարգ մը կարեւոր խնդիրներ լուծել ի վնաս Պարսկաստանի: Բնական է որ Պարսկաստան պիտի դիմէր զանազան միջոցներու, այդ վտանգը դիմագրաւելու համար:

Երկրորդ լուրը նոյնքան եւ աւելի նշանակալից է:

Էնկիւրիի Գործակալութիւնը Օգոստոս 22 թուակիր հեռագրով մը կը հաղորդէ թէ թրքական բանակի հրամանատարը, որ կը վարէ Պայազիտի եւ Վանի զօրամասերը, համաձայն ըլլալով Էնկիւրիի կառավարութեան հետ, որոշեց Արարատ լերան շրջանակի սաւրագործման զինուորական շարժումները վերսկսիլ Սեպտեմբեր ամսուն սկիզբը:

Այս լուրը կարօտ է լուսաբանութեան: Յուլիս 12ին, երբ թրքական բանակը կրցաւ վերագրաւել Արճէշը, թրքական բանակի հրամանատարութիւնը ձեռնարկեց երկրորդ եւ աւելի լայն քրտական գործողութիւններու ընդդէմ Արարատին: Ամիսներէ ի վեր թրքական հրամանատարութիւնը փոխանակ կառավարական նկարագրութիւնը հաղորդելու, Արարատ լերան միջապատումի պատմութիւնով կը սնուցանէ թրքական հանրային կարծիքը: Սակայն, իրականութիւնն այն է որ ամիսներէն աւելի է ինչ ճակատագրական կռիւներ տեղի կ'ունենան Արարատի շուրջ և թուրք բանակը կատարեալ անյաջողութեան մատնուեցաւ այդ բերդին առջեւ: Այս իրողութեան հանդէպ թուրք հանրապետութիւնը ստիպուեցաւ լռելեան զինադադար մը ընել, Սեպտեմբերին թողնելով կռիւներու շարունակութիւնը:

Այսպէսով, Թուրք-քրտական կռիւներու երկրորդ փուլն կը փակուի, առանց վճռական յաղթանակ մը արձանագրելու Թուրքիոյ հաշուին: Արարատի կորովի դիմադրութիւնը Հարաւային Քիւրտիստանի սպառնալից շարժումները, ինչպէս եւ թուրք պարսկական յարաբերութեանց լարուիլը մեծ մասամբ մատնած է Եալովայի զբօսավայրի հերոսները:

Սեպտեմբերին կը սկսի քիւրտ-թրքական պատերազմի երրորդ փուլը, միջազգային եւ ներքին բարդութիւններով աւելի հասունցած, բայց երեւոյթներէն դատելով Հայաստանի ձիւ՞ը դեռ շատ պիտի համբերէ երկարատեւ զինադադար մը պարտադրել երկու կողմերուն:

Վ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՍԻՍԵՐԻՆ ՇՆՈՐՀԻՒ

«Հորիզոն» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ. (Օգոստոս 17).

— Անցեալ կիրակի, Աթէնքի մէջ, քառասուներկու կրակուբոց երիտասարդներ, իրենց իմաստասէր ու հրապարակային [illegible] ու մտաւ [illegible] ցական [illegible].

[illegible]

չէին անոնք: Ոչ ալ, այս կամ այն ընկերոջ ազդեցութեան կամ քաղցր ու [illegible] խօսքերու ազդեցութեան տակ, խանդեր համար, ճաւաներ էին անոնք արծարծուելու դաշնակցական [illegible] մէջ Աթէնքի քառասուն [illegible] երիտասարդները, դաշնակցականներ էին դեռ [illegible]

[illegible]

էին անոնց մտերմ տարիներէ ի վեր Հայաստանէն անոնք դաշնակցական [illegible] կուսակցական [illegible] եւ տարիներու աշխատութեան ու գալգայութեան [illegible] մը [illegible] դաստիարակուած [illegible] մէջ, ստացեր էին իրենց կուսակցական վկայականները:

Օգոստոս 10ին, անոնց համար ծայր կուտար նոր գործի, նոր կեանքի «Ազգայնականութեան [illegible]» ինչպէս կը կոչեն վերջացնելու ընթացաւարտ ու խանդավառ հանդէս եւ այդ նոր կեանքի մէջ անոնք կը թեւակոխէին [illegible] մարսելէ վերջ այն ամբողջ սնունդը, զոր Դաշնակցական [illegible] ընթացքին [illegible] անոնք այդ վեհանձին մէջ հաւատքով ու ինքնավստահութեամբ, նուիրումով ու գիտակցութեամբ, [illegible] կուսակցական դաստիարակութիւնը ընդունակ էր դարձուցեր զանոնք հոգեկան խոյանքի, [illegible] անոնց կամքը եւ յոկեր՝ միտքը: Որովհետեւ Դաշնակցութիւնը, իբրեւ փորձ ու [illegible] վաղուան պատրաստելու համար:

Դաշնակցութեան մէջ, քառասուն տարիներէ ի վեր պահուած է այս բնական ու բախտական օրէնքին բնականոն ընթացքը: [illegible] այն նոր ուժերուն, որոնք տարուէ տարի եկած են խտացնելու իր շարքերը եւ անոնց տալու նոր Թափ ու նոր տոկունութիւն: Եւ, ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, այդ նոր ուժերը հասուցած են [illegible] պարարտ հողի [illegible]

[illegible] որ ուզեն Թող ըսեն դաշնակցութեան մասին, ինչպէ՛ս որ ուզեն Թող մարգարէանան անոր ներկային ու ապագային շուրջ, Ոգջ[illegible] ու դաշնակցութեան յաւերժական կենսունակութիւնը բացատրող այս գաղտնիքը երբեք չպիտի կրնան ըմբռնել անոնք, որ գնչու կնիկներու նման բակլայ կը նետեն, դաշնակցութեան «լինելն ու չլինելը» գուշակելու համար.....

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քիւրտերը կը յարձակին Ուրֆայի վրայ

Ուրֆա հրատարակուող «Միլլի» թերթը կը գրէ թէ դէպի Օգոստոսի կէսերը Շէյխ Նուհի հրամանին տակ գտնուած խումբ մը Փայանլը գիւղը գալով, գիւղապետը ծեծած եւ վիրաւորած է ոստիկան զօրքերու յիմնապետը: Քիւրտերու այս գրոհը ազդանշանն է եղած հարաւէն ծայր առնող յարձակման մը: Իրօք, համաձայն թրքական լուրերու, որոնք միշտ կը ձգտին նուազեցնել քրտական ուժերը, 40ի չափ ձիաւորներ, ատոնց 20ին յարձակած են Ուրֆայի մէկ պահականոցին վրայ, իսկ 20ին ալ ոստիկան-զինուորներու պահականոցի մը վրայ:

Ընդհարման ընթացքին սպաննուած են 3 թուրք ոստիկաններ, հրամանատարը եւ գիւղապետ մը:

.·. Ուրֆայէն ուրիշ հեռագիր մը հետեւեալ մանրամասնութիւնը կը հաղորդէ.— 40 50 ըմբոստներ անցան սահմանը յարձակեցան, Փայանլը գաւառակին վրայ: Ընդհարում տեղի ունեցաւ, գաւառակի միւտիւրը թեթեւակի, պահականոցին հրամանատարը ծանօրէն վիրաւորուեցան: Ընդհարումէն յետոյ, հրոսախումբը փախաւ, բայց այս առաւօտ 20 Օգոստ. կրկին եկաւ եւ յարձակեցաւ Քազվէրիր գաւառակի ոստիկան զինուորներու պահականոցին վրայ, հինգ ոստիկան զինուոր եղերական ձեւով վիրաւորեց եւ նորէն փախաւ:

Թուրքիա կը պահանջէ որ Պարսկաստան իրեն թողու Արարատը

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ հակառակ Պարսկաստանի մխտական պատասխանին, թուրք կառավարութիւնը միշտ կը պնդէ որ Պարսկաստան ընդունի սահմաններու սրբագրութիւնը, այս կերպով, իբր թէ առաջքն առնելու համար, քրտական նոր արշաւներու հետեւանքով՝ ծագելիք վէճերուն:

Պարսիկ կառավարութեան ուղղած իր նոր ծանուցագրին մէջ, Թուրքիա երկարօրէն կը բացատրէ թէ, Արարատի կողերուն վրայ, թրքական զօրախումբերու կողմէ Քիւրտերու դէմ մղուած կռիւները ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան միջոցներ եւ թէ Արարատ լեռնային շրջանի հակողութիւնը Թուրքիոյ ապահովող սահմանային սրբագրութիւն մը՝ բացարձակապէս անհրաժեշտ է Թուրքիոյ համար եւ թէ իրականանալու է շատ կարճ ժամանակի մէջ:

Փոխարէն, Թուրքիա կը յօժարի Պարսկաստանի թողուլ կարգ մը հողեր այդ պարագային, մանրամասնութիւններուն շուրջ կարելի է վիճիլ, երբ Թուրքիոյ նոր դեսպանը կը հասնի Թէհրան:

.·. Պոլսէն «Թայմզ»ի տրուած ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Պարսկաստանի դիւանագիտական հաղորդագրութեան դէմ, Թուրքիոյ պատասխանը ղրկուեցաւ Թէհրան: Կը կարծուի թէ Թուրքիա դարձեալ կը պնդէ սահմաններու սրբագրութեան վրայ եւ կը թելադրէ որ Պարսկաստան իրեն թողու Արարատ լեռը, փոխարէնն ստանալով դէպի հարաւ երկարող հողամասեր:

Թուրքիոյ նոր դեսպանը որ երէկ մեկնեցաւ դէպի Թէհրան բացարձակ լիազօրութիւն ունի բանակցելու այս մասին:

Եթէ Պարսկաստան ընդունի Թուրքիոյ առաջարկը, քրտական ըմբոստութեան դէմ Թուրքիոյ գործողութիւնները մեծապէս կը դիւրանան:

Արարատէն ստացուած նոր լուրերու համաձայն, յորդառատ ձիւնին պատճառով գործողութիւնները դադրած են:

Թուրք արտաքին նախարարը Թէվֆիք Րիւշտի Եալովայէն մեկնեցաւ Էնկիւրի: Մուսթաֆա Քէմալ եւ Ըսմէթ կը մնան Եալովա:

Նոր խռովութիւններ Իրանի մէջ

Օգոստոս 24 թուականով Էնկիւրիէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Պարսկաստանի մէջ դժգոհութիւններ կը տիրեն օրուան կառավարութեան դէմ եւ թէ Շիրազի եւ Սպահանի նահանգներուն մէջ խռովութիւններ ծագած են: Հակառակ անոր որ հաղորդակցութեան միջոցները չափազանց նախնական ու դժուար են, թրքական գործակալութիւնը կրցած է գիտնալ (?) թէ Քաշգայի ցեղախումբերը ըմբոստացած են Թէհրանի կառավարութեան, այսինքն Րիզա Շահ Փէհլէվիի դէմ: Շիրազի մէջ բախումներ տեղի ունեցած են ըմբոստներու եւ զինուորներու միջեւ. հարիւրի չափ սպաննեալներ կան:

Հեռագրին ոճն իսկ կը մատնէ Թէ Թուրքիա փորձ մըն է որ կը կատարէ յերիւրածոյ լուրերով պղտորելու եւրոպայի հանրային կարծիքը եւ այս կերպով ազդելու պարսիկ կառավարութեան վրայ:

Փարիզի պարսկական դեսպանատունը պատասխանելով մեր հարցման, կը յայտնէ Թէ ցարդ ոչ եւ է տեղեկութիւն չէ ստացած այս մասին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Վերջին պահուն ստացուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Մարսէյլի Թեմական ընտրութիւնները կատարուած են հանդարտութեամբ եւ վերջացած են Դաշնակցութեան եւ չէզոքներու ցանկի յաղթանակով:

Մանրամասնութիւնները կը հաղորդենք փութով:

«ՍԻՐԿԷ՞ ՍԻՐ ՀԱՅԵՐԸ»

Հալէպաւորին սահմանին վրայ վերջերս կատարուած յարձակման մասին, [illegible] մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ «Սօն փօսթայի Ուրֆայի Թղթակիցը.—

Այս յարձակումը անջատ շարժում մը չէ, այլ Արարատի ուղղութեամբ սկսած շարժումին շարունակութիւնն ու անոր մէկ մասն է: Սխալ է կարգ մը [illegible] այս շարժումը վրիժառութեան գործ մըն է, թէօր Հիւսէյին փաշայի [illegible] պատճառով: Թալբանի չէյխերուն այս յարձակումը Շէմսինան եւ Հէքեարի ուղղութեամբ տեղի ունեցած է, եւ ուղղակի Թուրքիոյ դէմ կազմակերպուած դաւադրութիւն մըն է, ցարձակումը տեղի կ'ունենայ մեր սահմանին թէ՛ ծովային արեւելեան եւ թէ մասամբ հարաւէն ու ցայի ուղղութեամբ:

Յայտնի է որ Շէմսինան ու Հէքեարի կախաղան հանուած Սէյիտ Աբտիւլգատիրի եւ անոր նէ մը խմբապետներու ծառայութեան մէջ գտնուող Սէյիտ Թահայի ազդեցութեան շրջանակին մէջ կը գտնուին: Փախստականներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Սէյիտ Ապտուլլահի մէկ փեսան: Բնական է որ այս մարդիկը վրիժառութեան պատրուակ մը կը փնտռէին, եւ օգտուելով բանակին Թիւսիսային կողմը զբաղած ըլլալէն, իրենց արբանեակներուն զայրոյթը ուշացնելու եւ չփոթութիւն առաջ բերելու համար, այս շրջանակին ալ յարձակում գործեցին: Երբ առաջին քայլ, Թէեւ Շէմսինանէն անցնելով Օրամարի գիւղախումբին կեդրոնը պաշարեցին, բայց մեր արագօրէն հասնող զօրքերն ու հաւատարիմ «միլիս»ները եա մղեցին զանոնք:

Այս շարժումը առաջին գոլծոն ձեռնարկն է Հօյպուն միութեան, որ անկախ Քիւրտիստանի մը կազմութիւնը կը հետապնդէ:

Այս միութեան գլխաւոր մասնաճիւղերը Հալէպ, Համ. Պէյրութ եւ Մուսուլ կը գտնուին, Միութեան գլուխը կը գտնուի Ցօլթճիւքլիւ Մէհմէտ, Պէտրխանիները, Ցիալպէքիրցի Ճէմիլ փաշազադէներէ, Հիւրմ, Վիրանշէհրլի Իպրահիմ (փաշա) զադէները, Մէվլանզադէ Րիֆաթ, Վանեցի Մէմտուհ Սէլիմ եւ ուրիշ Թուրքիայէն դժգոհ անձեր որոնք երկար ատենէ ի վեր Քիւրտիստանի անկախութեան երազին ետեւէն կը վազեն:

Այս միութեան գործիչները եղած են Քէօր Հիւսէյին փաշազադէները, Էմին փաշազադէները, Եուսուֆ Ապտալները, Պարզանիները, Հալիքացիները եւ, աւելի ըլլալով (չհաւկցանք Թէ ուրկէ ուր) Հայերը:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՉԱՐԱՂԷՏ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

1920ին, հայ-թրքական պատերազմի օրերուն, եւ անկէ յետոյ, հայութիւնը մեծ յոյսեր էր կապած Խորհ. Ռուսիայէն ստանալիք օժանդակութեան վրայ։

Դարաւոր ռուսասիրութիւնն էր ծնունդը այս հիւանդագին մտայնութեան, որ կ'ապրէր անգամ մը եւս, այնքան հիասթափութիւններէ ետք։

1917ին յեղափոխութիւնները եթէ մասամբ պատճառ էին այս տրամադրութիւններու տեւականացման, տխուր փաստը այն էր, որ 1918ին, համայնավար բռնապետութեան հետեւանքով, այլեւս միամտութիւն էր բարիք սպասել կարմրած նոր Ռուսիայէն։

Լէնինի նշանաւոր յայտարարութիւնն իսկ փոքր եւ ճնշուած ազգերու ինքնորոշման մասին, ոչ մէկ իրական երաշխաւորութիւն կուտար հայութեան իր դատին յաղթանակին համար։

Այսօր ժամանակագրաբար պարզ է, որ այդ բոլորը իրենց խորքին մէջ նպատակ ունէին ժողովրդականացնելու խորհրդային բարոյական ազդեցութիւնը, մասնաւորաբար Ռուսիոյ փոքր ազգութիւններուն մէջ։

Բրեսթ-Լիթովսկի ծանօթ համաձայնագիրը առաջին փաստն եղաւ այս իրականութեան։ Հոն հայութիւնն էր, որ ամէնէն առաջ կը հիասթափուէր համայնավար օրուան նշանախօսքերէն, որովհետեւ հակառակ իրենց հանդիսաւոր յայտարարութիւններուն, Ռուսիա Թուրքիոյ կը վերադարձնէր ո՛չ միայն համաշխարհային, այլեւ 1878ին գրաւած հողամասերը։

Այդ տեղ անտեսուած էին հայոց ազգային շահերը, մոռցուած՝ բոլոր խոստումները։

Այս բոլորէն յետոյ սակայն մտահոգիչ էր նոյնպէս համայնավարութեան սիրալիր քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ եւ թաթարական ցեղերու հանդէպ։

Հակաբրիտանական իր պայքարի ընթացքին, նոր Ռուսիան ոգի ի բռին լծուած էր ոտքի հանելու մահմետական բովանդակ աշխարհը։ Չարաղէտ քաղաքականութիւն մը, որ միանձայն խոտոր կը դատապարտէր հայկական շահերուն։

Աւելի յետոյ, 1919—20ին, երբ արդէն Հայաստանի հողին վրայ հիմ էր դրուած Հայաստանի Հանրապետութիւնը, մեր կառավարութեան բոլոր ճիգերը, ապահովելու Խորհ. Ռուսիոյ բարի դրացիութիւնը, կը բախէին իրական եւ լուրջ ընդդիմութիւններու։

Խօսքի եւ իրականութեան անհամաձայն հակասութիւնը Ռուսերու կողմէ, անընդունելի կը դարձնէին ո՛չ միայն մեր ամենահամեստ պահանջները, այլ եւ մեր գոյութեան համար ամենակենսական նախապայմանները։

Հայ պետական քաղաքականութեան համար պարզ չէր սակայն (կասկածներ կային միայն), որ ճիշդ այդ շրջանին Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, հիմեր կը պատրաստուէին նոր եւ աւելի վտանգաւոր դաշնագրերու, որոնք ի վերջոյ ձեւ կ'ստանային Տրապիզոնի մէջ։

Բրեսթ-Լիթովսկէն աւելի վար, հոս արդէն կը խօսուէր Թուրքիոյ նոր նուաճումներուն մասին, որոնք չէին արգիլեր զայն նոյն այդ Խորհ. Ռուսիոյ օժանդակութեամբ նուաճելու Հայաստանի նորակազմ հանրապետութիւնը։

Այս բոլորը սակայն կարծես թէ չէին ազդեր հայ քաղաքական միտքին վրայ։ Որքան իրական չարիքը նախատեսողներ ըլլային, այնուամենայնիւ իր մեծամասնութեան մէջ յոյս մը կար Ռուսիայէն վերջին պահուն ստանալիք օժանդակութեան վրայ։

1920ին մեր աղէտները, Հայաստանի խորհրդայնացումը, առիթ կու տային վերջապէս Հայուն՝ դէմ դէմի կենալ իր պաշտպանին հետ։

Կարսի չարաղէտ դաշնագիրը եղաւ մէկը այս առիթներէն։ Այս անգամ Խորհ. Միութիւնը կը գործադրէ Թուրքիոյ հանդէպ ժամանակաւորապէս այն խոստումները, որոնք կ'ըլլային ի հաշիւ Հայաստանի։

Վրաստանի եւ ժամանակաւորաբար Ազրբէջանի հաշւոյն Թուրքիա կը նուիրէր Հայաստանին՝ Ալեքսանդրապոլի որոշ մասերը եւ Սուրմալուն։ Հոդ էր որ Հայաստանի կենսական շահերը ամենավստահաբար եղանակով պիտի զոհուէին ի սպաս խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութեան։

Տնտեսապէս եւ ռազմապէս Հայաստանի կապուած եւ Հայաստանի կացութեան համար անհրաժեշտութիւն նկատուած Շարուր-Նախիջեւանի նահանգը կը խզուէր Խորհ. Հայաստանէն, վերածուելով «ինքնավար հանրապետութիւն»՝ Ազրբէջանի հովանաւորութեան տակ։

Եւ հարկ կա՞յ ըսել, որ ասիկա մասնաւորաբար Թուրքիոյ պահանջները, ծնած էին իր իսկ շահերէն, եւ ուղղուած Հայաստանի դէմ։

Հայերը, քաղաքականապէս տհասները միայն անկէ ետք կրնային յոյսեր տածել Ռուսիոյ վրայ։

Այս դժբախտ դասաւորութիւններուն մէջ եթէ փորձենք գնահատել բոլոր դէպքերու արժէքը, ո՛չ ոք կրնայ չընդգծել առանձնապէս այս վերջին հարուածին ծանրութիւնը։

Եթէ Կարսի, Ալեքսանդրապոլի եւ Սուրմալուի շրջանէն մեզմէ խլուած հողերու հետեւանքով կը կծկուէր մեր երկիրը աւելի նեղ եւ աղքատ սահմաններու մէջ, Շարուր-Նախիջեւանի անջատումով տեւականապէս կը խզուէր Հայաստանը արդէն։ Կը վտանգուէր իր ապահովութիւնը, ազատ ասպարէզ կը տրուէր Թուրքիոյ, ամրացնելու ո՛չ միայն Նախիջեւանի մէջ, այլեւ կ'ապահովէր իր ճամբան դէպի Ազրբէջան, դէպի թաթարական միւս երկիրները։

Խորհ. Հայաստանի վարիչները հակառակ այս բոլորին, ո՛չ միայն չկրցան փոխել այս չարաղէտ կարգադրութիւնը, բան մը որ գուցէ վեր էր իրենց թոյլ ուժերէն, այլեւ փառաբանեցին շարունակաբար եղած կարգադրութիւնները։

Ռիկովի անձնական դիտողութիւնները Նախիջեւանի իրականութեան մասին, — բազմաթիւ հրատարակուած եւ գաղտնի մնացած փաստերը, որոնք անվիճելի կը դարձնեն Թուրքիոյ քաղաքական մեքենայութիւնները,— այնպէս ալ ոչինչ կրցան փոխել մեր երկրի վարիչներու ծանօթ վերաբերմունքէն։ Անոնք տարուած համաշխարհային յեղափոխութեան երազներով աւելի եւս նուիրականացուցին Նախիջեւանի անջատման փաստը։

Յուլիս 28ի տասնամեակն էր այդ չարաղէտ թուականին։ Եւ հետեւաբար առիթ մը՝ վերյիշելու պատմութիւնը իր դառն իրականութեան ծալքերուն մէջ։

Մեր վարիչները հոս եւս ոչինչ ունին ըսելու եւ կարծես աւելի քան համոզուած, համակերպական տրամադրութիւններ է որ կը խորանան իրենց մէջ։

«Խորհրդ. Հայաստան» յուլիս 27ի թիւը նուիրելով այս տասնամեակին, «եղբայրական ջերմագին եւ բազմաթեւ ողջոյններ» կ'ուղարկէ Նախիջեւանի «աշխատաւորութեան»։

Սովորական այս արտայայտութիւններէն աւելի հոս բոլշեւիկեան գնահատութիւնն է, որ իր մէջ կը բովանդակէ Ներկայ օրերու ողբերգութիւնը։

Հակառակ այս իրողութեան, որ այս խորտակեալ «հանրապետութեան» մէջ հայութիւնը իրրեւ զանգուած գրեթէ գոյութիւն չունի, ճիշդ նոր ձեւերով որ անոնք ծանօթ են Թուրքիոյ մէջ, մեր «ինտերնացիոնալիստ» հեղինակները չեն քաշուիր ըսելու թէ

«Միմիայն ազգային հարցի Լենինին ըմբռնման հետեւողական կենսագործման շնորհիւ է, որ Նախիջեւանի հանրապետութիւնը ոտքի դրեց սոցիալիզմի կառուցման ֆրոնտում եւ ապահովեց իր յետագայ զարգացումը»

Եթէ իմաստ ունին այս խօսքերը եւ կը ծնին իրականութենէն, ապա ուրեմն այսօր անվիճելի է հայ համայնավարներու համակերպութիւնը Նախիջեւանի հայութեան տխուր ճակատագրին հետ։ Նոյնպէս նաեւ համակերպումը Նախիջեւանի արհեստական անջատումը Հայաստանէն՝ իբրեւ Լէնինեան մեթոդ։

Խոստովանինք, որ ամէն մարդու տրուած չէ այսքան շնականութիւն։ Ընդունինք նոյնպէս որ ամէն մարդու տրուած չէ ազգութեան մը գլխին օր ցերեկով խաղացուած այս ոճիրը գովել ու փառաբանել։

Եւ արդէն ո՛չ ոք, ո՛չ իսկ ամենաթեթեւ վրացի եւ Ազրբէջանցի համայնավարը ընդունակ է այս անպատուեւ կեցուածքը ըմբռնելու Հայը։ Եւ միայն Հայն է, որ ընդունակ է այս բոլորին, որովհետեւ ան է, որ հայ ժողովրդի ոչնչացման գնով «սոցիալիզմ կը կառուցի»։

Եւ ինչպէս չյիշել այս տասնամեակը, որ այնքան շատ դառնութիւններ ունի հրամցնելիք ամէն Հայու։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԱՌԱՋ

Ա.

Երկու յօդուած, ներկայացնելու համար մեր գաղութին վիճակը, 1.— ընտրութիւններէն առաջ, եւ 2.— ընտրութիւններէն յետոյ։

Այսօր, կ'ուզենք խտացած գոյներով եւ հակիրճ, տալ ընդհանուր պատկերը Մարսէյլի ընտրական պայքարին։ Պէտք է եւ հանրօգուտ, զանազան երեւոյթներու պարզաբանումն ընել, մտնել քիչ մը ներքին ծալքերուն մէջ։

Հոս, անցնելէ առաջ մանրամասնութիւններուն, թեթեւ եւ միջանկեալ՝ կանգ առնենք պահ մը Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղթահայ ընդհանուր քաղաքականութեան վրայ. պահ մը միայն։ Յայտնի է բոլորին եւ գրուած է պաշտօնական առիթներով, որ մեր գերագոյն ժողովը, ԺԱ Ընդհ. Ժողովը, բանաձեւեց շատ յստակ ուղեգիծ մը, որուն էական մասերը կը կազմէին համերաշխական լայն ոգին եւ համագործակցական ծայրագոյն զիջող ընթացքը, բոլոր հոսանքներու եւ առհասարակ չէզոքական կերպով չէզոք տարրերուն հետ։ Գործնական քայլեր առա՞ւ։ Ամէն ճիգ եւ զոհողութիւն յանձն առած է գաղթահայ կազմակերպչական գործին համար. սակայն ամէն տեղ հանդիպած է խոչընդոտներու եւ տարբեր հոսանքներու նեղ չկամութեան։ Թերթերեցէք մեր եւ չէզոք պահպանողական մամուլը, ուր պիտի գտնէք միօրինակ մտահոգութիւն [illegible]։

Տարբեր են փաստերը մեր հակառակորդներուն բռնած դիրքին մասին, որ կը բնորոշուի խափանարար ոգիով եւ կոպտաբար գործելակերպով։

Իբրեւ կարկառուն եւ ուժեղ փաստ՝ վերցնենք Մարսէյլի ազգային կազմակերպական մեքենան։

1927։ Կազմալոյծ եւ քաոսային վիճակ։ Մեքենան թոյլ, տկար եւ անշարժ։ Դպրոցը անկազմակերպ եւ անմխիթար. արուարձանները առանց դպրոցի մատուռի, եւ միշտ ենթակայ պատասխանատուութեանց։ Մարսիլիահայ աշխատաւորութիւնը զոհ բախտախնդիր եւ անուս կղերական վարիչներու, անորոշ եւ ցաւալի կացութիւն մը։

Այս ընդհանուր եւ ողբալի կացութեան առջեւ ինչպէս ամէն սրտացաւ եւ գիտակից Հայ, նոյնպէս եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չէր կրնար լուռ եւ անտարբեր մնալ, եւ ճիշդ ժամանակին հրապարակ իջաւ, պաշտպանելու եւ պահելու համար ազգային շահերը։

Համաձայն իր գաղթահայ ըմբռնումներուն եւ ուղեգիծին, ձեռնարկեց համերաշխական եւ համագործակցական աշխատանքի։ Յարաբերութիւն մշակեց տեղական բոլոր հոսանքներուն հետ եւ ստեղծեց ժողովրդային խանդավառ տրամադրութիւն։ Ընտրութիւնը դարձաւ անյետաձգելի պահանջ եւ յատակօքէն ձեւակերպուեցան ծրագիրներ եւ պայմանագրեր, փոխադարձ համաձայնութիւններով։ Ռամկավարները մնացին ըստ երեւոյթին ձեռնպահ եւ դասալիք։ Հնչակեանները միացան։ Կատարուեցաւ ընտրութիւն։ Կազմուեցաւ խառն վարչութիւն, ուսումնական խորհուրդ։ Հրաւիրուեցաւ թեմական առաջնորդ եւ ազգային քայքայուած կեանքը սկսաւ շարժիլ եւ բնականոն գիծի վրայ գալ։ Շինարարական եւ խաղաղ աշխատանքը խոշոր համեմատութիւններ առաւ արուարձաններու եւ շրջանի մէջ։ Դժբախտաբար՝ մեր քուէներով ընտրուած (յանուն համերաշխութեան) հնչակեան 5 երեսփոխանները մութ հաշիւներով առաջնորդուած, եւ դիտումնաւոր լքեցին իրենց յանձնառութիւնները, թողլով ամբողջ ծանրութիւնը եւ պատասխանատուութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ։ Դասալիքները առանց խղճի խայթի եւ անգիտակից իրենց կոչումին, սկսան անմաքուր եւ քայքայիչ պայքարի։ Միացան խռովարարներու խմբակին և սկսան կործանարար գործունէութեան։ Փորձեցին առանձին առաջնորդարան եւ եկեղեցի ունենալ, խլրտումներ առաջ բերին քանի մը արուարձաններու մէջ, անկարգապահութեան մղելով հասարակութիւնը եւ կղերական մը։ Ներելի եւ աններելի միջոցներով ոգեւորէն, աշխատեցան նուազեցնել առաջնորդարանի նիւթական աղբիւրները։ Այս այն միջոցին երբ ազգ. պաշտօնեաներէն 4 հատը միայն Դաշնակցական էին եւ միւսները՝ 4ը չէզոքական հնչակեան չորքային եւ միացածները մեծամասնութեամբ իրենց համակիր։

Ահա բացարձակ ճշմարտութիւնը։

Այս անել վիճակին մէջ, Դաշնակցութիւնը, հաստատ, անընկճելի ու լայնախոհ, վերակազմեց քաղաքին նախակրթարանը, մինչեւ եօթներորդ դասարան, կազմակերպեց եւ միաժամանակ ձեռնարկեց կեդրոնի եւ արուարձաններու դպրոց մատուռներու շինութեան։ Ոչ մէկ պիւտճէ չէր ժառանգած նախորդ վարչութենէն եւ որ եւ իցէ պատրաստ գումար չունէր իր ձեռքին տակ։ Կարճ ատենէն կերպարանք առաւ ազգ. իշխանութիւնը, ստեղծուեցաւ պիւտճէ։ Կազմակերպուեցան հեռաւոր շրջանները (Լա Սիօթա, Փօն տ'Օպնա եւ ուրիշներ։ Պատրաստուեցաւ մասնաւոր թեմական կանոնագիր, եւ ունեցաւ մէկ տարուան մէջ լաւ կրթական վիճակ քաղաքի եւ արուարձաններու մէջ։ Վերջ դրուեցաւ եկեղեցական-հոգեւորական անկանոնութեանց եւ իսկապէս Մարսէյլի գաղութին այս կազմակերպութիւնը ուշագրաւ հանգամանք առաւ։

Վատնուած անշահախնդիր ուժն ու աշխատանքը անխտիր զօրացուցին իշխանութիւնը։

Սակայն եղան մարդիկ, որ առաջնորդուած իրենց խմբակային նեղմիտ եւ տափակ հաշիւներէն, կուրացած «հօսերէն», կարծես նոր թափ առած՝ ծայրայեղութենէ ծայրայեղութիւն գլորեցան, դիմելով բոլոր վատ միջոցներու։ Կրթական հասարակական եւ ազգային ձեռնարկներու չմասնակցելէ զատ, առանձին ստայօդ յայտարարութիւն-թռուցիկներով ուզեցին խանգարել դպրոցական հանդէսները։ Մէկ լումայ իսկ չձգեցին ոչ կրթական գործին եւ ոչ ալ ազգային սնտուկին մէջ, մոլորեցուցին անտեղեակ եւ սուղամիտ ծնողները։ Հարուածելով նոր սերունդի դաստիարակչական շարժումը։ Փորձեցին վարկաբեկել ազգ. իշխանութիւնը յաչս կառավարութեան, զանազան պատրուակներով։ Այս բոլորը ըրին անոնք, որոնք ինքզինքնուն իրաւունք կուտան տակաւին անամօթաբար, խօսիլ, գրել եւ ճառել յանուն Մարսէյլի ժողովուրդին եւ յանուն արդարութեան։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը առանց ազդուելու այս այլանդակութիւններէն, միշտ հաւատարիմ եւ հաստատ իր սկզբունքներուն, եւ մասնաւոր նկատումով (հասարակական բոլոր արժէքները ի մի հաւաքել՝ համերաշխօրէն զանոնք ազգային շինարար եւ խաղաղ աշխատանքի մղելու բուռն փափաքով), դեռ երեսփոխանական 4 տարին չլրացած, մէկ տարի զիջեցաւ։ Անմիջապէս գումարուեցաւ գաւառական ընդհ. ժողով, ընտրուեցաւ ընտրողական կեդրոնական յանձնախումբ մը, բաղկացած 7 ազգայիններէ, 4ը ծանօթ չէզոքներէ և 3ը կուսակցական ներկայացուցիչներ։ Առանց նկատի առնելու երեք կուսակցութիւններու համեմատական ուժն ու քանակը։ Այս յանձնախումբին ծնունդ տուող խառն ժողովին մէջ, կարծիքներու փոխանակութիւններէ վերջ, շատ մը որոշումներու կողքին կը բանաձեւեն կիրակի օրուան ընտրութիւնները ընել ձրի (ժողովրդին աւելի դիւրամատչելի դարձնելու ձգտումով) եւ այս գեղեցիկ որոշումը կը յղեն գաւառական ժողովին, որ կ'իրացնէ, խախտելով թեմականէն վաւերացուած կանոնագրին մէկ մասնաւոր յօդուածը ընտրութիւններուն վերաբերող, դարձնել յանուն ժողովուրդին եւ համագործակցութեան։

Խոշոր փաստ մըն ալ որ Դաշնակցութեան կեդրոնական մտածումը եղած էր համագործակցութիւնը եւ ազգային շահերը։ Կրնար չընել եւ պաշտպանել կանոնագրի տրամադրութիւնը, սակայն զիջեցաւ, միայն ժողովուրդին համար։

Այս ծայրայեղ շրջահայեացութենէն եւ զիջողութենէն յետոյ, եւ պաշտօնական տեղերու մէջ տրուած խոստումներէ վերջ, հրապարակ եկաւ առանձին թռուցիկ մը՝ ժողովուրդին միտքերը պղտորելու եւ կիրքերը հրահրելու համար։

Շաբաթ մը ամբողջ փողոցները ողողուեցան զանազան թռուցիկներով «Ժողովրդային պլոք» անուան տակ, որուն իրական հեղինակներն են «Հօկ» հնչակ եւ ռամկավարներ։

Ի՞նչ երեւան եկաւ։ Յաջորդով կ'անդրադառնանք։

ԴԱՏՈՂ

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Այս միջոցիս Անգլիոյ մէջ տեղի կ'ունենայ համագումար մը անգործութեան տագնապին մասին։

Անգլիոյ Աշխատանքի Նախարարութեան քարտուղարութիւնը կը հաղորդէ թէ 11 օգոստոսին Անգլիոյ գործազուրկներուն թիւն էր 2,050,737, այսինքն 39 270 հոգի աւելցած 15 օրուան ընթացքին, կամ 682,669 հոգի աւելցած անցեալ տարուան վիճակագրութենէն ի վեր։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԵՐԱԶՆԵՐ

Նախորդ յօդուածով [...]
զանք ապագայ գուշակ[...]
սին։ Այս անգամ տեսնենք [...]
ի՞նչ են երազները, եւ թէ [...]
կրնա՞ն ապագայի գաղտ[...]
երեւան հանել։

Շատ հին ժամանակներ[...]
երազները մարդկային հ[...]
քութեան առարկայ եղա[...]
եւ երազատեսութիւնը Միջի[...]
րու մէջ իր վրայ խօս[...]
տուած է։

Արդարեւ, երազները [...]
այնպիսի արտակարգ ու [...]
երեւոյթներ կ'արտադրեն, [...]
ըսելի չէ անտարբեր մնալ [...]
մով չշահագրգռուիլ։ Այդ [...]
նահրաշ երեւոյթներուն [...]
պատճառը երեւակայութի[...]
Մարդկային մտքին, այ[...]
սահման կարողութիւնը [...]
րու մէջ կը ստեղծէ [...]
պատկերներ ու տեսարան[...]
որոնք յաճախ իրականութե[...]
յստակ ու պայծառ են։ [...]
մտքի կարողութիւններու[...]
մասը անգործութեան [...]
ապարատուի, ասոր հակառա[...]
րեւակայութիւնը ծայր [...]
կը գրգռուի, ծնունդ [...]
տարօրինակ երազներու, [...]
ու անծանօթ տեսարաններ[...]
նոնաւոր ու այլանդակ [...]
ներու։

Երազներու մէջ միայն [...]
կայութիւնը չէ որ կը գործ[...]
նաեւ մտքի խորհրդ[...]
գաղափարները, որոնք [...]
կ'ընթանան երեւակայ[...]
հետ եւ առաջ կը բերեն [...]
երեւոյթներ։ Եթէ միայն [...]
կայութիւնը գործէր, [...]
տեսիլները խառնաշփոթ [...]
ըլլային, մինչդեռ [...]
թեամբ գիտենք թէ [...]
սովորաբար կանոնաւոր [...]
իրարու կը յաջորդեն, եւ [...]
նիշ կ'ընեն գաղափարներ[...]
գական եւ արագ [...]
մը։

Երբեմն կը պատահի [...]
ներու մէջ մտքէն ու [...]
անկախ՝ տարօրինակ ու [...]
տեսարաններ կը [...]
այլանդակ ու գնորակ[...]
կը ներկայանան. ասոր [...]
քունի մէջ կամքի ազդ[...]
բացակայութիւնն է։ [...]
միտքը առանց կամքի [...]
գութեան, անկանոն [...]
գործունէութիւն մը կը [...]
եւ ծնունդ կուտայ [...]
ւոյթներու։ Քունի մէջ [...]
կայութեան գերազանց [...]
ցումով եւ կեդրոնացու[...]
զօրանան նաեւ իմացակ[...]
ղութիւններէն մէկ քանի[...]
ազդեցութեան տակ [...]
բեմ այնպիսի գործեր [...]
րէ, զորս արթուն վիճակ[...]
պիտի չկարենար ընել։

Ըստ այնմ, տեսնո[...]
մարդիկ, որոնք հակառա[...]
սահմանափակ մտքին, [...]
մէջ յաճախ ճառեր [...]
դժուարին խնդիրներ լու[...]
ծանօթ լեզուներ խօսած [...]
ջապէս իրենց կարողութ[...]
գործեր տեսած են։

Ուղեղին ստացած գր[...]
համաձայն, երազները [...]
սոր կամ անկանոն են։ [...]
գրգռութեան պատճառ[...]
հիւանդագին վիճակ, [...]
թեան խանգարում, հոգե[...]
զում, զօրաւոր տպաւորու[...]
բարկութիւն, վախ, [...]
տաքութիւն, պառկած [...]
եւայլն։ Անոնք առաջ [...]
մղձաւանջ։

…քաղաքաղ ու բնական ժար…
…իկ քիչ ու կանոնաւոր երազներ
կը տեսնեն, մինչդեռ հիւանդներն
…ու ջղայինները յաճախադէպ ու
…յուզումնալից երազներու ենթակայ
կ'ըլլան։

Երազները երբեմն անցեալ ի…
…րողութիւններ, երբեմն ալ ներկայ
ու ապագայ դէպքերու գուշա…
…կութիւններ կը պարունակեն։ Ցա…
…ւոր տեսնուած են անձեր, որոնց
երազները իրականացած են, այ…
…ւոնք երազներու մէջ նախատե…
…ւած դէպքերը ճշգրտութեամբ
պատահած են։ Աւելի առաջ նկած
…ի երազատեսութիւնը, որ հին դա…
…երու մէջ շատ զարգացած էր։

Գիտնականներէ ոմանք բացար…
…ապէս կը մերժեն կանխատե…
…ղ երազներու գոյութիւնը եւ
…անոնք գիպուածի կամ զուգադի…
…պութեան արդիւնք կը նկատեն։

Արդարեւ, երազներու մեծա…
…ւոյն մասին երեւակայական
…արանք ըլլալը անուրանալի է,
…ակայն միւս կողմէ պէտք է
…գունիլ կանխագուշակ երազնե…
…ու գոյութիւնը, քանի որ անոնք
…ագմաթիւ առիթներու մէջ իրա…
…կան ու շօշափելի արդիւնքներ
…ուած են։

Պէտք չէ մոռնալ թէ բնու…
…թիւնը առկաւին իր ծոցին մէջ
կը պարունակէ այնպիսի անծա…
…նօթ զօրութիւններ ու թաքուն
…ազաղտնիքներ, որոնց չէ կրցած
թափանցել գիտութիւնը, հակա…
…ակ իր հսկայաքայլ յառաջդի…
…մութեան եւ հրաշագործ գիւ…
…տերուն։

Մարդը, որ հրաշալի բնու…
…թեան հրաշալի ստեղծագործու…
…թիւնն է, օժտուած է այնպիսի
…րձր կարողութիւններով եւ
…ըմբռնելի ձիրքերով, որոնք
…ունի մէջ կամ բնախօսական
…անաւոր վիճակներու բերմամբ
…այլ առանձին զարգանալով,
…թեան ամենահրաշալի երեւոյթ…
…ր առաջ բերել։ Հին երազատես…
…րու գուշակութիւնները, ինչպէս
եւ առօրեայ երազներէ ոմանց
…կանացումը կը հաստատեն մեր
…ածը։ Աւելորդ է հոս յիշել օրի…
…կներ, որոնց թուումը շատ եր…
…ր պիտի ըլլար եւ անհնարին
…գմել այս նեղ սիւնակներուն
…ջ։

Մարդ ի բնէ օժտուած է զօ…
…որ հեռատեսութեամբ եւ
…ագած գուշակելու կարողու…
…մբ, հետեւաբար երազները,
…ք մաքի եւ երեւակայու…
…ն արգասիքներ են, կրնան
…աւոր կամ հեռաւոր ապա…
…յի գաղտնիքներ երեւան հա…
…։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՅՔԱՐ

Հետեւելու համար Թուրքիոյ ներքին դժգոհութիւններուն ու պայքարին, կուտանք քանի մը քաղուածքներ Թուրքերէն Թերթերէն։ «Միլլիյէթ» Թերթին մէջ Մահմուտ պէյ կը գրէ.—

Պայքարի նոր փուլ մը կը բացուի մեր քաղաքական կեանքին մէջ։ Ճիշդ է թէ նոր չէ այս պայքարը Սերպեսթ Ճիւմհուրիէթ կուսակցութիւնը հիմա նոր գոյն մը եւ հանգամանք մը կուտայ անոր։

Աջէն անէն կը լսէինք — սիրտերը լեցուն են ցաւերով, ականջները յոգնած են պէսպէս գրոյցներով, կառավարական գործունէութեան վերաբերեալ շատ մը հարցումներ կուգան շրթունքներու վրայ, բայց չեն կրնար արտասանուիլ. ամէն հայրենակցի բերանը կզպուած է…։ Այս ցաւերուն դարման գտնողներ կան, բայց անոնք ալ չեն լսեր։

Ինչո՞ւ Թոյլ չի տրուիր որ սիրտերը պարպուին։ Հատուածականութիւնք ձշմարտութիւններէ և կը վախցուի, թէ ոչ գործեր կան զոր կառավարութիւնը չի կրնար պաշտպանել, արդարացնել։

Ահա նոր կացութիւնը հնարաւորութիւն տուաւ ամէն հայրենակցի գրել, ըսել, ցաւերը մէջտեղ թափել եւ դարման գուցնել երկրին վէրքերուն։ Աւրիթէն օգտուիլ ուզողներ անգագար կը խօսին։ Նոր կուսակցութեան յարգելի պետը կը խօսի, իրենք գիրենք այս կուսակցութեան օրկանը համարող Թերթերը կը խօսին։ Եւ մեր հայրենակիցները երջանկութիւններ, գեղեցիկ յոյսեր կը նշմարեն նոր շարժումի հորիզոնին եւ տակն։

Երէկ անձ մը կ'ըսէր մեզի.

— «Ճիշդը ըսելով, անկարելի է հաւնիլ բոլոր Թերթերուն ուղղութիւնը, գոյնը։ Այն Թերթերն իսկ, որոնք ծանօթցուած էին իբր կառավարութեան կողմնակից, իրենց էջերուն ամէնէն ակնառու տեղերուն մէջ կը հրատարակեն նոր կուսակցութեան պետին յայտարարութիւնները։ Խոյլ կուսակցութեան գործունէութեան դէմ գրուած գրութիւնները տեղ կը գտնեն կարեւոր սիւնակներու գլուխը։ Ցետոյ նոր կուսակցութեան պետին կոչի փաշային գը… բած նամակը, եւ մանաւանդ այդ կուսակցութեան ծրագիրը՝ վիրէն վար դէմ են ըմէթ փաշայի գահլիճին քաղաքականութեան։ Բոլոր այս ամբաստանութեանց պատասխան անգամ չի տրուիր։

Այս ի՞նչ տեսակ կուսակցական մտայնութիւն է»։

Իրաւունք ունի մեր այս բարեկամը, որ անկեղծ եւ արդար քաղաքագէտ մըն է։ Միայն պէտք է գիտնայ որ խոյլ կուսակցութեան ժամուլը եւ կառավարութիւնը չեն անտեսեր ինքնապաշտպանութեան պարտաւականութիւնը, այլ կը յետաձգեն, ժամանակ կուտան որ նոր կուսակցութիւնը կազմուի եւ զարգանայ, մինչեւ կուտան որ մէջտեղը Թափուին այն Թոյները, որոնք լեցուած են հոգիներու մէջ։

Այս Թոյլտուութիւնը բոլորովին առանց պատճառի եւ անելորդ չէ։ Կառավարութիւնը կը գնահատէ ամբողջ օգտակարութիւնը կուսակցութեան մը որ անկեղծօրէն եւ լրջօրէն պիտի հակակշռէ պետական գործերը։ Ասոր համար է որ յարգելի Ըմէթ փաշա ո՛չ թէ խոժոռ դէմքով, այլ խնդուժերես ընդունեց նոր կուսակցութիւնը։ Եւ հա օրէ օր ի վեր բուռն քննադատութիւններ կ'ըլլան եւ յայտարարութիւն յայտարարութեան կը յաջորդէ։

ԽԵՂՃ ՆԻՒ ԵՈՐՔ…

Բախտի անիւը կը դառնայ, կ'ըսէ ժողովուրդներու իմաստութիւնը, եւ լաւ է որ կը դառնայ։ Միօրինակութիւնը— մինչեւ իսկ փարթամութեան մէջ— անտանելի է վերջ ի վերջոյ։

Ցինցագարերէն իվեր Ամերիկա կը լողար ոսկիներու մէջ, եւ եւրոպական դրամներուն անկումը առիթ տուաւ Ամերիկացիներուն իրենց անհաշիւ զեղխութիւնները գուցադրելու նաեւ… մեր աշխարհամասի ու աղքատ ժողովուրդին առջեւ։ Նոր հարուստ, շատ ձեւով մսխուած այս տոլարներու արշաւանքը տեւեց մինչեւ 1929ի աշունը, եւ ահա վրայ հասաւ Նիւ Եորքի սակարանին փլուզումը։ Շատ բարձրէն փլան գիւրաւ կառուցուած այդ շէնքերը, եւ ջախջախումը սոսկալի եղաւ։ Հարիւրաւորներ, որ ճամբայ ելած էին դէպի արեւելք, կէս ճամբէն ետ դարձան. պարտքերու տակ ճզմուած եւ խեղակորոյս։

Նիւ Եորք քաղաքն ամէնէն աւելի զգաց հարուածի ուժգնութիւնն եւ ահա թէ ի՛նչքը պատմէ անկէ նոր դարձած ճամբորդ մը։

Ամէն քայլափոխին վարձու խանութներ, պարապ յարկաբաժիններ եւ գրասենեակներ, ամենուրեք ծախու տուներ։ 102րդ փողոցին անկիւնը 37 յարկնոց շէնք մը, որ պարապ է մէկ տարիէ ի վեր, մէկ վարձակալ իսկ չունի։ Խորհեցան հիւանդանոցի վերածել զայն, բայց արդէն աւելի հիւանդանոց կայ քան հիւանդ։

5րդ ծառուղիին վրայ, ուր մէկ երկու տարի առաջ մէկ սանթիմեթր պարապ տեղ կարելի չէր գտնել, այսօր ամէն դուռներէ ու պատուհաններէ տախտակներ կախուած են «Rooms to let… Apartments to let…» վարձու սենեակներ եւ յարկաբաժիններ վերտառութիւններով։ Նիւ Եորքի մէկ փոքր Թաղին մէջ աւելի շատ վարձու տուներ կան այսօր քան ամբողջ Սէնի նահանգին մէջ։

Շատ մը շէնքեր կիսատ մնացած են, 50 յարկով ծրագրուած շէնք մը 30րդին ծածկել ստիպուեցան գէշ աղէկ։ Մէկ լուրջ գնորդ բաւական եղաւ զօրաւոր երկրաշարժի մը նման հիմնայատակ կործանելու շատ մը նորահաստատ շէնքեր։ Նիւ Եորքի հմայքը կազմող այդ մակերեւութային ճոխութիւնը չկրցաւ դիմանալ հարուածին եւ շատեր կը հարցնեն հիմա թէ արդեօք վաղը մը չէ՞ր գիւրաշահ եւ առանց հաստատուն հիմքի գիզուած հարստութիւնը, որ կը նմանի անհաստատ հողի վրայ կառուցուած խոշոր շէնքի մը։

Նիւ Եորքի ընդհանուր վիճակին ջերմաչափը խափշիկն է, եթէ լաւ հագուած է, այդ կը նշանակէ թէ լաւ վճարուած է։ Ճերմակները միշտ փայլլօրէն հագուած են, եթէ մինչեւ իսկ գրպաննին պարապ ըլլայ։ Բայց խափշիկը կը զարդարուի երբ լաւ վճարուի, իբր պարզ, նուազած, վերելակի պաշտօնեայ կամ կառք լուացող։

Այժմ արդէն խափշիկները գէշ հագուած են, կարելի չէ տեսնել մէկ հոգի տեսնել Broadwayի վրայ. խոշոր ադամանդ մը բերաննին, նարնջագոյն եւ կանանչ զգեստներով, այծեամի կաշիէ կօշիկներով եւ կարմիր մետաքսեայ գուլպաներով։ Անոնք քաշուած են Harlemի նեղլիկ գինետուները, ուր զաւակ մը ուիսկին առաջ ակնթ միայն կ'արժէ։

Այս ամէնը ցոյց կուտայ թէ հարստութիւնը շահելու չափ դժուար արհեստ մըն է զայն պահելն ու հաստատուն կերպով շահագործել գիտնալը։

ՆՈՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Հոկտեմբեր ամսուն, Վէնիզէլոս եւ Միխալաքոփուլոս Էնկիւրի պիտի երթան, ստորագրելու համար յոյն եւ Թուրք բարեկամական համաձայնագիրը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՅՆԱՄՕՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ՎԻԷՆ — Քրիստափոր խումբին նախաձեռնութեամբ Պ. Փէլ՝ լէի դաշտին մէջ մենք ալ տօնեցինք Խնամօրի կուրին տարեդարձը։

Օդը պայծառ էր, եւ համակրականները կանուխէն գրաւած էին դաշտին ծառուտ տեղերը իրենց հետ տանելով ճաշը։

Ցերեկոյս Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւս իր մասնակցութիւնը բերաւ կազմակերպելով բաժակի մրցում մը հինգ խումբերու միջեւ։ Այսպէս, Վիէնի Ա. եւ Բ. խումբերը, Ցէսինի Ա եւ Բ. խումբերը, Լիոնի Զ. Ե. Ռ. Միութեան Ա. խումբը։

Գնդակախաղին առաջին մասը տեղի ունեցաւ Վիէնի եւ Ցէսինի Բ. խումբերուն միջեւ եւ վերջացաւ Վիէնի յաղթութեամբ մէկի դէմ զերօ։

Երկրորդշրջանը տեղի ունեցաւ Վիէնի եւ Լիոնի Ա. խումբերու միջեւ, որ բաւական երկար տեւեց։

Ի վերջոյ Վիէն յաղթեց 1ի դէմ 2ով։

Երրորդ շրջանը Ցէսինի Ա խումբի եւ Վիէնի Բ խումբի միջեւ. վերջացաւ Ցէսինի յաղթութեամբ մէկի դէմ զերօ։

Վերջին մրցումը տեղի ունեցաւ Վիէնի եւ Ցէսինի Ա խումբերու միջեւ, վերջացաւ Վիէնի յաղթութեամբ մէկի դէմ զերօ։ Բաժակը յանձնուեցաւ յաղթականին։

Ժողովուրդը հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր խաղերուն, որոնք տեղի կ'ունենային հինգ քոյր խումբերու միջեւ։

Խաղերը տեղի ունեցան շատ կանոնաւոր։

Ժամը 3ին, յայտարարութեան մը վրայ, ժողովուրդը հաւաքուեցաւ լսելու համար օրուան բանախօսը։ Պ. Հ. Ուզունեան տեղանի մը առջեւ ծառերու շուքին տակ այսպէս խօսեցաւ։ «Մենք ամէն տարի կը կատարենք այս տօնը, որուն նշանակութիւնը շատ մեծ է։ Այս տօնը ինքնապաշտպանութեան եւ յեղափոխականներու պատմիչ ուժին արտայայտութիւնն է։ Այսօր քիւրտն ալ լծուած է ինքնապաշտպանութեան կուին, որ սորվեցաւ մեզմէ»։

Գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին ընկ. Նահապետեան եւ ընկ. Վ. Փողարեան, իսկ ընկ. Ց. Ուզունեան գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրաւ Ց. Թումանեանէն եւ Ահարոնեանէն։

Թղթակից

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այստեղ 3 հայ երիտասարդ մարզիկներ կը շարունակեն իրենց խաղերը, պատրաստուելով ֆրանսահայ ողիմպիականին։ Պ. Աւետիս Պէքմէզեան, Պ. Պօղոսիկ Տատաքեան եւ Պ. Վարդգէս Քէչէճեան։ Փորձերը կը կատարեն շաբաթը 3 անգամ, ինչպէս կիրակի օրերնալ ֆրանսականողիմպիականներուն մէջ, գնահատելի արդիւնք մը ձեռք ձգելով։

Ահաւասիկ այդ արդիւնքները։

Պօղոսիկ Տատաքեան 100 մեթր 11, 4)5, յետոյ 200 մ. 25, 1,5 եւ 400 մ. 57, 2)5։

Վարդգէս Քէչէճեան 800 մ. 13, 2)5, եւ 800 մ. 2 9, 4)5, եւ 1,600 մ. 39 2)5, եւ 3,000 մ. 10,19։

Աւետիս Պէքմէզեան գունդ նետել 11 մ. 5, եւ սկաւառակ նետել 30 մ. 45 եւ 31 մ. 83։

Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ 5 քիլոմեթր վազք փողոցի մէջ. կը մասնակցէին 73 մարզիկներ, նաեւ Վ. Քէչէճեան։

Մեկնումին Քէչէճեան կը գտնուէր 50 60երորդ, 3 քիլոմեթր մնացած՝ սկսաւ քայլերը բանալ, 1 քիլոմեթր մնացած 10 երրորդ էր յետոյ քալելերուած իր քանի մը ընկերներէն, 5երորդ հանդիսացաւ 57 մարզիկներու մէջ։

Ց. Փափազեան

37ՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՄԷԿ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԸ

Ամերիկացի մը 37,500,000 ֆրանք տուաւ ու գնեց Աստուածաշունչ մը, զոր տպած էր Կիւթէմպէրկ։ Կ'ըսուի թէ Աստուածաշունչը չափազանց գեղեցիկ է, եւ մագաղաթեայ Թուղթի վրայ տպուած։

Այսպիսի 6 Թանկարժէք եւ հին Աստուածաշունչեր կային Աւստրիոյ մէջ, որ այժմ միայն 2 օրինակ ունի։

ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Նիւ Եորքի մէջ Ամերիկացի վիրաբոյժ մը գործողութիւն կը կատարէր հիւանդի մը վրայ։ Գործողութիւնը վերջանալու մօտ էր, երբ վիրաբոյժը տարօրինակ զգայութիւն մը ունեցաւ, դարձաւ իր օգնականին եւ ըսաւ.

— Տոքթէօր, ուշադրութիւն ըրէ հիւանդին, ես կը մեռնիմ։

Ու գետին ինկաւ մեռաւ։

ՀՈՒՄ ՈՍԿԻ

Շարունակ հում ոսկի կը հասնի Ֆրանսա, նախանձը շարժելով Անգլիոյ։ Ամերիկա 221 միլիոն ոսկի ղրկեց նորէն «Եւրոպա» նաւով, որ արդէն Շէրպուրկ հասած է։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Քիւրտի տան մէջ կար ցորեն, …ի, կորեկ, կըլկըլ, պանիր, ժա…, պղնձեղէն, տան կահկարա… 14 գլուխ ոչխար եւ ե…եզ։

Շէնքցիք եւ Սեմալցիք խոհեմութեամբ զիս Գիւղաշէն …ցին եւ չթողին Քիւրտի տուբոլորը իրենք կը վերցնեն ու …անեն, քախ կը մնան ոչխար… ու եզները, մանգին մը …ոցին). քանի մը Թափ կառ, Թուր մը եւ այլն։ Ոչխար ու …էկը Շէնքցիք, Սեմալցիք, …կուզանցիք մորթեցին, կե…րծան։ Գիւղաշէնի նազարի …ալ այրեցին։

Առաջարկեցինք որ ինչ չունին, …րկեն էդ գիւղերը, «Չորով… եւ, ըսին, մենք միշտ հոս չենք կրնար մնալ, իսկ քիւրտերը մի օր չէ՝ մի օր կուգան, կը Թալլեն եւ ամէն բան կը տանին»։

Թուղթն ու գրիչը տուի քահանային Մանուկին եւ գրել տուի թէ՝ «Այսինչ ամսու այսինչ օրը Անդրանիկի խմբի վրայ Շուշնամերկ յանկարծակի դէպք մը պատահեցաւ, մենք օգնութեան գացինք։ Բոլորիս համաձայնութեամբ գիւղը վառեցինք։ Սրանից վերջը Սասունի մէջ ուր որ ալ յանկարծակի դէպք մը պատահելու ըլլայ Անդրանիկի ու իր խմբի վրայ՝ մենք պարտական ենք օգնութեան գնալու Անդրանիկին»։

Հոգ նստողներու մի մասը ստորագրեց, միւս մասը ըսաւ.

— Մենք չենք ստորագրեր։

— Ինչո՞ւ համար չէք ստորագրեր.— հարցուցի ես։

— Եթէ,— ըսին,— ընկէլք կուինքդ մեր համաձայնութեամբ է՝ մենք կը ստորագրենք։

— Մինչեւ հիմա,— ըսի,— ի՞նչ կախ է եղեր, որ ես իմ կողմէս յարձակում ըրէի. կախ մը ցոյց տուէք, որ ես իմ կողմէս տեղիք տուած ըլլամ։

Մէկ խօսքով էդ մասը չստորագրեց եւ ուղեց առանց գիւղերու ցորենները դատարկելու՝ հեռանալ։ Թէ՝ բանութեամբ, թէ՝ համոզելով յետ պահեցի։

Բոլոր գիւղերը դատարկեցին, վերին գիւղացիք տարին իրենց գիւղերը բաժանեցին։

Սասունի վրայ ինչ չափ կռիւներ եղեր են անցեալէն մինչեւ 1903՝ զօրքի, քիւրտի հանդստութեան տեղը Շաղախի գիւղերն էին։ Զօրքն ու քիւրտը հոն կ'ուտէին, կը խմէին, այս տասը հանգստացած կուգային կէլիէկուզանի, կամ Ալեաքի, կամ Շէնըք Սեմալի վրայ։ Այդ պատճառով մենք կ'ուզէինք, որ այդ տեղերը բնակութիւն չըլլար։ Եղած մասնութիւններու մեծագոյն մասը այդ գիւղերէն գուրս եկան։ Ընդհարակ, ամբողջ Սասունցիք իրենց մառանները կը ծածկէին եւ կը պաշտպանէին. ամէն տեսակ ալ հասնտաէր, սպաններ, չէին խառնվաներ եթէ ձեռքերնէն գար, յեղափոխականներու դէմ ալ կ'ապաստանէին այդ մառանները պատճառաւ.

Գէորգ, Ցարութիւն, Համբարձում եւ քանի մը ընկերներ հեռերնին զրկեցի Պաշտ, 75 լիտր արճիճ փոխադրելու։ Գէորգը 2 3 ընկերով կը մնայ Մկրէն արճիճի քով, իսկ Անդրօն ու Համբար. ձուկը կ'երթան Շէնիխօս շալակելու։ Ցարութիւն նոյն նպատակով Սեմամերկ կ'երթայ։

Փերգինցի քիւրտ մը կը տեսնէ Ցարութիւնը, բայց չի խօսիր, կը սպասէ, որ Ցարութիւնը հեռանայ։ Եւ հենց որ կը հեռանայ Ցարութիւնը՝ քիւրտը կը սկսի զարնել։ Մօտ 40 հոգի Փերգինցի քիւրտեր հաւաքի կուգան։ Հետերնին կուգան նաեւ քանի մը տաճիկ (քիւափ կին)։

Կռիւը կը սկսուի Հաւատորիկայ հովիտը։ Ցղերքը կռուելով կը բարձրանան. Այդ կռուին կը սպաննուին երեք քիւրտ։

Այդ տան ձիւնը շատ էր, ողերքը չեն կրնար սարը բարձրանալ, որովհետեւ հեւքը չէր երեւար։ Սարէն կուգայ Մշոյ Մանուկը՝ լոքանները առքը։ Նա նորէն յետ կը վերադառնայ եւ ողայոց համար ճանապարհ կը բանայ։ Ցղերքը կ'երթան քով, ուրկէ շալակաւոր կը ղրկեն Գէորգին։ Արճիճը բերին կէլիէկուզան։

Այդ տանները կէլիէկուզան եկաւ Ոսլոյիցի Սերոբը իր երկու զաւակներով։ Մեր զինուորներու թիւը հասաւ 47ի։ Սերոբի եւ Սերոբի մէջ վէճ մը պատահեցաւ։ Սերոբը կ'ըսէր.

— Թէ դու կ'ըսէիր ինծի՝ եկուր սարը, տանուտէր կ'ուզես ըլլալ, խմբապետ կ'ուզես ըլլալ, ամէն բան քեզի պատրաստ է։

Իսկ Սեգրակը կ'ըսէր

— Ես էդպէս բան չեմ ըսեր երբեք։ Իմ ըսածս տան չէկար, կառավարութիւնը յետեւից ընկաւ՝ եկար հոս, կ'ուզես մէկէն տանուտէր խմբապե՞տ ըլլալ։ Եթէ զինուորները տեսնեն, որ դու ընդունակութիւն ունիս տանուտէր ըլլալու՝ իրենք կ'ընտրեն քեզ իրենց տանուտէր։ Խմբապետը առանց զինուորներու չի կրնար տանուտէր որոշել։ Խմբապետը միայն տանուտէրներ կ'որոշէ, իսկ զինուորները իրենք կ'ընտրեն իրենց տանուտէրները։

(Շար.)

Թուրքիա Ազգ. Դաշնակցութեան մէջ

ԼՈՆՏՈՆ, 23 օգոստ.— Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, մեծ փոփոխութիւններ կը պատրաստուին այս միջոցիս, Էնկիւրիի իրազեկ շրջանակներուն կողմէ։ Մասնաւորաբար, հաւանական կը նկատուի Թուրքիոյ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մուտքը։

Կը կարծուի թէ Թուրքիոյ արտաքին գործոց Թէվֆիք Րիւշտիի Մոսկուա այցելութեան նպատակն է համոզել Խորհրդային իշխանութիւնը որ Թուրքիան զերծ կացուցանէ քանի մը տարի առաջ Չիչէրինի տրուած խոստումէն, որով յանձնառու կ'ըլլար հեռու մնալ Ազգերու Դաշնակցութենէն։

Այս լուրը որ հաղորդուած է Պերլինի ճամբով, կը հաստատէ թէ Անգլիա եւ Գերմանիա մանաւանդ, պնդած են որ Թուրքիա հրաժարի ժընեւի ժողովին հանդէպ բռնած իր մեկուսացման քաղաքականութենէն։

Ֆէթհի պէյի պայքարը

Ֆէթհի պէյ սկսաւ Ըսմէթ փաշայի դէմ իր պայքարին։ Նոր յայտարարութիւններով, կը մեղադրէ կառավարութիւնը թէ անտարբեր գտնուած է ժողովուրդին շահերուն հանդէպ, ծանր տուրքերով կը ճլատէ երկրագործութիւնը եւ այս կերպով, մեծ վնաս կը հասցնէ անհատական դրամագլուխին։ Ու նաեւ, Ֆէթհի կը ջանայ ապացուցանել թէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը սխալ է եւ վնասակար Թուրքիոյ համար, ու համոզուած է թէ կուսակցութիւնը շատ չանցած պիտի յաջողի ձեռք անցնել կառավարութեան ղեկը։

Ռուսեւթուրք յարաբերութիւնները

Թուրք արտաքին գործավարը Թէվֆիք Րիւշտի, ռուսական «Թաս» Գործակալութեան բրած իր մէկ յայտարարութեամբ, յայտնեց թէ որ եւ է նոր բարեկամութիւն որ պիտի պահանջէր հին բարեկամութեանց դրժումը, կընկատէ անարժէք։

Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ մէջ, քաղաքական վարչաձեւի փոփոխութիւն մը միայն պիտի կրնայ տեղի տալ նման փոփոխութեան մը՝ ռուսեւթուրք յարաբերութեանց մէջ։

Րիւշտի այս յայտարարութիւններն ըրած է իբր նախաբան նոր բանակցութիւններու կամ խորհրդակցութիւններու, զորս պիտի կատարէ սեպտեմբերին՝ դէպի Մոսկուա ճամբորդութեան մը ընթացքին։

Պուլկարիոյ Ազգ. Խորհուրդը

ՍՕՖԻԱ, 23 օգոստ.— Երկրագործականները, ազատականներն ու արհեստաւորականները Պուլկարիոյ վարչապետին յանձնեցին խնդրագիր մը, Ազգ. ժողովը հրաւիրելու համար բացառիկ նիստի մը։

Վարչապետ Լիափչէֆ մերժեց ընթացք տալ, այն առարկութեամբ թէ ցոյց տրուած պատճառները բաւական չեն բացառիկ նիստի հրաւիրելու Խորհրդարանը։

Պաղեստին միշտ խռով

Երուսաղէմի Արաբները բողոքելու համար ի նպաստ Հրեաներու տրուած կարգ մը վճիռներու դէմ, 24 ժամուան ընդհանուր գործադուլ յայտարարեցին։ Բազմաթիւ խանութպաններ դադրեցուցին որեւէ առեւտրական գործողութիւն։ Ոստիկանական զինեալ խումբեր կը հսկեն Երուսաղէմի գլխաւոր անցքերուն վրայ։ Որեւէ միջադէպ չէ պատահած ցարդ. բայց ժողովուրդը չափազանց գրգռուած է բրիտանական իշխանութեան դէմ եւ հաւանական է որ մէկ պահէն միւսը խռովութիւններ ծագին Պաղեստինի մէջ։

Ընկերվ. Բ. Միջազգայինը

Ընկերվարական Բ. Միջազգայինի Գործադիր Մարմինը, որ այս օրերս Ցուրիխի մէջ ժողովի նստած էր, վերջացուց իր աշխատանքները։ Գործադիրը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը հրաւիրէ սէնտիքաներու միջազգային միութիւնը որ յանձնախումբ մը կազմէ, մշակելու համար գործունէութեան ծրագիր մը, ու նաեւ հրաւիրելու համար միջազգային համագումար մը, գործաւորական բոլոր կազմակերպութեանց մասնակցութեամբ։

Կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, ֆրանսացի եւ գերման ընկերվարականներու մասնակցութեամբ. Սարի հարցին լուծումը գտնելու համար գործնական հիմերու վրայ։

Միջազգայինը անդրադառնալով քրտական ապստամբութեան, բանաձեւով մը, ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ իրենց ազատագրութեան համար պայքարող Քիւրտերուն դէմ գործուած ջարդերուն վրայ։

Ֆրանսայի համայնավարներու օրկանը «իւմանիթէ» անդրադառնալով Բ. Միջազգայինի այս բանաձեւին, հեգնանքով ու դառնութեամբ դիտել կուտայ.— Գերապացուցուած է թէ Քիւրտերու նոր ըմբոստութիւնը կազմակերպուած է անգլիացի գործակալներու, մասնաւորաբար Լօրէնս կոչուած աղխաբեր մարդուն կողմէ, անոնց նիւթական օժանդակութեամբ, թէ Անգլիոյ նպատակն է Քիւրտիստանը վերածել միջնորմպետութեան մը, որուն գործը պիտի ըլլայ խարխափ ծառայել Խորհ. Միութեան դէմ ձեռնարկուելիք գործողութիւններու եւ դառնալ սադրանքներու բոյն մը՝ ընդդէմ Թուրքիոյ։

Բ. Միջազգայինի համագումարը տեղի պիտի ունենայ 1931 յուլիսին, Վիեննայի մէջ։

Հապսպուրկներու դէմ

Հունգարիոյ կառավարութեան կողմէ Հապսպուրկեան Տան գահաժառանգին դէմ ձեռք առնուած միջոցները դայրոյթի մատնած են հունգար արքայականները, որոնք կը սպառնան բուռն պայքար մը բանալ պատերազմական նախարարին դէմ։

Միւս կողմէ, կը հերքուի թէ Օթթօ իշխանը թագաւոր ձեռնադրուած ըլլայ Հունգարիոյ վրայ։

Արքայականներու պետերէն մէկը թերթի մը յայտնեց թէ «ծիծաղելի է ենթադրել որ Օթթօ իշխանը պիտի ուզէ գաղտնօրէն մտնել Հունգարիա. իշխանը պէտք է մտնէ ազատօրէն եւ ամբողջ ժողովուրդին հաւանութեամբ»։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տ. Տօնապետեան Մօրենիկցի (Խարբերդ), կը փնտռէ իր մօտիկ ազգականը Մօրենիկցի, Յարութիւն Խաչատուրեան։ Մօտաւորապէս մէկ տարի է կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա)։ Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել հետեւեալ հասցէին, Տօնապետեան, 5 Rue Balthazar Baro, Valence (Drôme)։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ Սանուց Միութեան պայքեւները շահած են։

50, 75, 85, 91, 129, 130, 135, 171, 180, 198, 199, 217, 218, 225, 226, 229, 289, 327, 350, 361, 366, 387, 420, 465, 480, 484, 518, 541, 560, 595, 602, 666, 710, 732, 756, 791, 821, 834, 859, 872, 881, 892, 898, 905, 909, 990, 993, 1003, 1016, 1036, 1040, 1094, 1106, 1110, 1113, 1125, 1139, 1150, 1181, 1200, 1217, 1275, 1294, 1315, 1321, 1377, 1413, 1424, 1470, 1487, 1529, 1544։

1003 թիւը շահած է ծածկոցը։ Նուէրները ստանալու համար դիմել վարժարանի հասցէին։ Ecole Tebrotzassère, 1 Bld. du Nord, Le Raincy, S.etO.

ՆԱՄԱԿ ունի Արշամ Պօղոսովիչ Փափազեան իր քրոջմէն Սօֆիա Թումանեանէ (Պաթում)։ Ստանալու համար դիմել Mr. Palnikoff, 121 Rue de Flandre Paris (19).

Հ. Յ. Դ. Ս. Ճամոնի Գրադարանը, 15 Rue Jeanne d'Arc, բաց է ամէն Հինգշաբթի 7—8 իսկ կիրակի օրեր 11—12։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

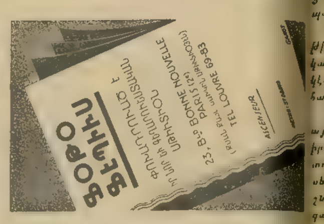

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 378 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ 1930
27 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1349

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՂՄ ՈՒ ՍԵՐՏ ՇԱՐՔԵՐՈՎ

(Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Ը. ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Ը. Շրջ. Ժողովը Օգոստոս 22ին, կըրնալի մէջ լրացուց իր աշխատանքները, արձանագրելէ յետոյ 72 նորագիրներ։

Գալքաններէն վերջ Սուրիա, Յունաստան եւ Ֆրանսա։ Կանգ չենք առներ երեւոյթին վրայ, որ մեզ չի զարմացներ եւ ո՛չ ալ որեւէ Դաշնակցականի կը թելադրէ փքուռոյց պարծանքի մը թեթեւութիւնը։

Թող մտածեն անոնք որ իբր քաղաքական կազմակերպութիւն՝ իրենց քայքայուն մարմին յոգնութիւնը կը ջանան կազդուրել մեր խլեակներով,— անոնցմով որ կ՚իյնան ճամբու կէսին ու թերի հաւատքի մը վարանումներով կը գեգերին հակառակորդ դռներու առջեւ։

Դաշնակցական շարքերու յարաճուն խտացումը նոյնիսկ այն գաղութներուն մէջ, ուր հայ կեանքը դեռ նոր կը գտնէ իր հաւաքականութեան հիմերը, արդիւնքը չէ թափուած յատուկ ջանքերու, կազմակերպուած նուաճումներու։ Գիտէ ընենք նոյն իսկ թէ Դաշնակցականը զուրկ է հոգի կապտելու շնորհքէն։ Պարզապէս անոր համար որ սրտէն առաջ՝ կը սիրէ գարնել դռները մաքին։ Կը սիրէ մտածումի եւ զգացումի դաշնաւոր լծորդումը տեսնել անոր մէջ, որուն պիտի տայ «ընկեր» անունը։

Ահա թէ ինչո՞ւ ան կը նախընտրէ գործել ու կը թողու որ Գործը — իբր պրոպագանդի լաւագոյն եւ ուղղակի միջոց — թելադրէ եւ հմայէ։ Ահա թէ ինչո՞ւ, մանաւանդ նորակազմ գաղութներու թարմ եւ առողջ ուժերը խումբ-խումբ, սակայն խոհեմ ընտրանքով, կը հաւաքուին Դաշնակցութեան դրօշին տակ։

Ծ՚ըսենք, թո՛ղ գլխիկոր մտածեն անոնք որ փցուն ու անկեալ եսերու կրակովը կը մրկին ի տես մեր դիւրին նուաճումներուն, եւ ամրակուռ այս կուսակցութեան ծոցին մէջ՝ քայքայման ցնցում կը փնտռեն գուշակել — եւ ինչ դաւաճան երախտամոռութեամբ — ներ ուր արտաքսումի պարզ գործողութիւն մը կը կատարուի։

Թող ուրախանան մեր նատուկ հակառակորդները, — այդ ըլլայ մեր վերջին շնորհը իրենց։ Բայց թո՛ղ ձգեն մեզ որ անդարտ քալենք։

Որովհետեւ, ինչ որ մեզ կը հետաքրքրէ, իրենց կարծիքը է մեզ հանդէպ, եւ ինչ որ մեզ կը խանդավառէ, մեր շարքերու խտացումը չէ միայն։ Խրոխտ եւ առնական պատմութեան էջերուն մէջ, սորվեցանք ըլլալ անտարբեր՝ հանդէպ մեր արակամ ու անպէտ դրացիին, սորվեցանք գոհանալ քիչով, ընտրեալներով եւ համրանքին տալ իրեն արժանի տեղը։

Ոյլորձ սխողութիւններէն յետոյ, ու հակառակ բոլոր խարէութիւններուն ու դառն պատրանքներուն, երբ կը շարունակենք ծուած Մեալ Գործին նոյն հաւատքով եւ անշեղ նոյն խանդավառութեամբ, գիտենք թէ Հայոց պատմութիւնն է որ ետ դարձած անխիղճ ու ախտաւոր մարդկութեան մը կամքով քաղաքակրթութեան այս 20րդ դարուն, թափառականի մեր ոտքերուն առջեւ կը բանայ քառուղի մը, ուրկէ պիտի ընթանք ամուր ու չափուած քայլերով։

Գիտենք թէ ազատագրութեան ճամբուն վրայ, մեր միակ ամինը զոհողութիւնն է անընդհատ, սրտաբուխ եւ անհաշիւ, եւ մեր վարձքն է գոհունակութիւնը զոր Դաշնակցականը միայն ընդունակ է զգալու,—ներքին, մունջ ու համեստ հպարտութիւնը՝ կատարուած գործին առջեւ։

Որովհետեւ, գիտենք թէ — քսենք հպարտութեամբ — Գործը որ Դաշնակցականը սորված է հետապնդել ուխտաւորի յամառութեամբ, այլեւս չի գոհանար լոկ կեանքի զոհողութեամբ։ Կը պահանջէ նաեւ սիրտ, միտք ու նիւթ, ամէն ինչ որ անհատ կրնայ տրամադրել Իրեն։

Որովհետեւ, ալ յեղափոխութիւնը չէ միայն որ ճակատ կը բանայ մեր առջեւ։ Անոր քով կայ նաեւ քաղաքականը, ազգայինը — պահպանում եւ կազմակերպում —, տնտեսականն ու ընկերայինը։ Ու բոլոր այս ճակատներուն վրայ, Դաշնակցականն է միայն, որ պիտի աքնի, տանջուի, կռուի ու ...ուի, մինչեւ «Ըւացուին դռներն յուսոյ» ..

Այս գիտակցութեամբ էր որ Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Ը. Շրջ. Ժողովը հաւաքուեցաւ լսելու, դատելու, կշռելու եւ կուսակցութեան ամբողջական յանձնառութեան մէջ, իր բաժինը ճըշդորոշելու, Մարմիններուն եւ ընկերներուն պարտադրելով գործունէութեան բեղուն ու բացառաբար բազմապահանջ շրջան մը։

Առիթը կ՚ունենանք պարբերաբար անդրադառնալու արուած որոշումներուն, որոնք անգամ մը եւս հաստատեցին միաձոյլ ու կորովի հաւաքականութեան մը կամքը՝ քալելու ճամբէն, ուղիղ պերելով դէպի վեր, և ուրկէ ետ դառնալ, այլեւս մեր ...ը չէ։

Այս կամքով, ու զոհաբերութեան այս անպատում ընդունակութիւններով, —մենք կը հաւատանք կուրօրէն— ո՛չ միայն պիտի հասնինք մեր նպատակին, սերտ ու սեղմ շարքերով, այլ և ...եզ հետ կը քշենք անոնք որ այսօր, մեզ դէմ կը շարժին։

Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՌԻ ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Հայրենիք» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստոս 16).

— «Անգլիոյ ներկայ դահիճէն փրոֆ. Գըրնս քանի մը օր առաջ Ուիլիըմսթաունի քաղաքական ճեմարանի մէջ յայտնած է զգայացունց կարծիքներ եւրոպայի մերձաւոր ապագայի մասին։

Ըստ Գըրնսի՝ եւրոպայի ներկայ քաղաքական վիճակը չափազանց կը յիշեցնէ եւրոպայի վիճակը 1909 Թ. որ հինգ տարիով միայն հեռու էր յարաշուք 1914 Թուականէն։ Այսինքն՝ ինչպէս այն ատեն, այժմ ալ եւրոպա բաժնուած է հակամարտ պետական խմբակցութիւններու, որոնք բացայայտօրէն պատերազմի կը պատրաստուին իրարու դէմ։

Անգլիացի փրոֆ.ը կը խորհի, որ եթէ արմատական միջոցներ ձեռք չառնուին, այժմէն իսկ կասեցնելու համար սպառազինութեանց խելայեղ թափն ու քաղաքական հակամարտ ուժերու տենդային կազմակերպումը, անխուսափելի կերպով մը հինգ տարի յետոյ նոր պատերազմ մը պիտի բռնկի եւրոպայի մէջ, ինչպէս որ բռնկեցաւ 1914 Թ., փրոֆ. Գըրնս կը հաւատայ, թէ՝ ... նուին շատ շուտով, հինգ տարի յետոյ ոչ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ոչ ալ Քէլլոկի դաշինքը պիտի կարենան կասեցնել դէպքերու գահավէժ ընթացքը:

Փրոֆ. Գըրնս ճակատագրական կը նկատէ 1935-1940 Թ. եւրոպայի համար: 1935 Թուին պիտի աւարտի Ֆրանսայի սահմանային նոր ամրութեանց ամբողջ սիստեմին շինութիւնը: Մինչեւ 1935 Թուականը Իտալիա ամբողջացուցած կ՚ըլլայ իր ռազմական պատրաստութիւնները: Մինչեւ 1935 Թ. Գերմանիա վերջնականապէս շտկած կ՚ըլլայ իր մէջքը եւ աւելի յանդուգն կերպով ի վիճակի կ՚ըլլայ ձգտելու ներկայ գոյավիճակի փոփոխման։

Ուշագրաւ է, որ ասկէ քանի տարի առաջ Մուսոլինի ալ իր ռազմաշունչ ճառերէն մէկուն մէջ ըսաւ, թէ եւրոպայի համար մերձաւոր ապագայի ամենէն վտանգաւոր, բախտորոշ տարիները ըլլալու են 1935-1940 Թ.:

Կարելի է համարձակօրէն ըսել, որ եթէ եւրոպայի քաղաքական վիճակը իրապէս չափազանց մտահոգիչ չըլլար եւ պատերազմի վտանգը կախուած չըլլար անոր գլխուն, Ֆրանսայի արտաքին գործոց Նախարար Պրիան մէջտեղ պիտի չբերէր եւրոպական Համադաշնակցութեան իր նշանաւոր ծրագիրը, որ ամենէն արժատական միջոցն է վերջ դնելու պատերազմին եւ տեւականօրէն ապահովելու խաղաղութիւնը եւրոպայի մէջ: Որովհետեւ Պրիան լաւ գիտէ թէ միայն տնտեսական ու քաղաքական համեւրոպական կազմակերպութեան մը ստեղծումն է որ կարող է իր մէջ լուծել հակամարտ պետական խմբաւորումները, հնարաւորութիւն ստեղծել սպառազինութեանց իրական կրճատման համար եւ հարթել ճամբան խաղաղ միջոցներով լուծելու բոլոր վտանգաւոր միջազգային վէճերը եւրոպայի մէջ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

30,000 զինուոր Բիթլիսի մէջ

Ըստ «Էլ Ահրամ»ի քաղած տեղեկութեանց, Հալէպէն 40 քիլոմեթր հեռու գտնուող Բիլիս քաղաքին մէջ զինուորական կեդրոնացումներ կ՚ընեն Թուրքերը։ Ցարդ հոն համախմբուած և անկէ սահմանները բաժնուած են 30,000 զինուորներ։ 6րդ, 7րդ, և 9րդ զօրաբանակներու կեդրոնն է Բիլիս, ուր կը գըտնուին նաեւ երկու Թուրք զօրավարներ և զինուորական առանձին խորհուրդ մը։

Այս կեդրոնացումը կը բացատրուի անով որ, Հիւսիսային Սուրիայէն դէպի Թուրքիա արշաւող ձիաւորները մեծ իրարանցում առաջ բերած են այդ շրջաններու Թրքութեան մէջ և մեծ վախ պատճառած։ Թուրքերը կը վախնան որ ընդհանուր քրտական յարձակում մը գործուի ամէն տեղէ միեւնոյն ժամանակ։

Քիւրտերը կը յառաջանան

Դամըշըքէն արաբերէն լեզուով օտարի մը ղրկուած նամակէն կը քաղենք հետեւեալ լուրերը.

Սուրիայէն Թրքական սահման մտնող Քիւրտերը հետզհետէ կը բազմանան եւ կը շարունակեն իրենց յարձակումները։ Անոնք ներկայիս 6000 հոգի եղած են եւ Տիգրանակերտցի Ճէմիլ փաշայի տղաքներուն, Էքրէմ եւ Մէմտուհ պէյերու ղեկավարութեամբ կը շարունակեն իրենց յառաջացումը։ Ապստամբները երկուքի բաժնուած են, մէկը կը յառաջանայ դէպի Տիգրանակերտ, իսկ միւսը դէպի Մէրտին։ Ցամառ զրոյցներ շրջան կ՚ընեն իբր թէ՝ Քեազիմ Գարապէքիրի ղեկավարութեամբ Վանի շրջանի Քիւրտերը նորէն ապստամբած եւ երկու «ֆըրգա» Թուրք զինուորներ ջարդած են եւ Վան ու Բիթլիս քաղաքները այրած։

Տիարպէքիրի կողմը Թուրքերը մեծ թիւով զինուորներ կը լեցնեն մը, իբրեւ ապստամբներու կողմնակից ձերբակալուած է։

Նիսէպինի գայմագամն ու ժանտարմայի հրամանատարը Գամըշլը եկան եւ ֆրանսական կառավարութենէն հատուցում կը պահանջեն սուրիական սահմանէն եկած Քիւրտերու պատճառած վնասին համար։ Թուրքերը այս սահմաններուն վրայ, բացի բազմաթիւ զինուորներէ, չէթէական խումբեր կազմած են։

Սուրիոյ Քիւրտերը կ՚ախտորուին

Ֆրանսական զինուորական իշխանութիւնը Սուրիոյ մէջ գտնուող քանի քիւրտ ցեղապետներուն ազդարարեց հեռանալ երկրէն։

Ֆրանսայի կողմէ ձեռք առնուած հակաքիւրտ այս ձեռնարկը ուրախութեամբ ընդունուեցաւ Թուրք շրջանակներէն։

Թրքական վայրագութիւնները

Մասնաւոր աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ Քիւրտիստանէն ստացուած վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Զիլանի մէջ 10,000 անզէն Քիւրտեր, մանուկ, կին ու ծերեր, ջարդուած են Թուրքերու կողմէ։

Թուրքերը դաւադրաբար բռնելով քիւրտ աւելի քան 100 մտաւորականներ, ողջ ողջ Վանայ ծովը նետած եւ խեղդած են։

Ճիւլամերիկի մէջ աւելի քան 500 քիւրտ կիներ եւ մանուկներ ջարդուած են եւ 300 գիւղեր հրդեհուած։

Էյլիի եւ Թանտուրիքի կողմերը հրձիգ ռումբերով հըրկիզուած են քրտական 400 գիւղեր։

Բացի այս վայրենութիւններէն, Թուրքերը կ՚արգիլեն քիւրտ ժողովուրդին քրտերէն կարդալ գրելը, եւ քիւրտ ժողովուրդը հարկադրաբար զէնքի կը դիմէ իր ինքնութիւնը պահելու եւ անկախութեան տիրանալու համար։

Նոր թրքական աղբիւրէ

ԷՆՔԻՒՐԻ, 21.— Յայտնի է որ Գործավարներու Խորհուրդը Արարատի գործողութիւնները սկսելու որոշում տուած է։ Այս շարժումը Սեպտեմբերին պիտի սկսի, կացութիւնը ինչ փուլի մէջ ալ գտնուի։

Գարսիկները սահմանին վրայ զօրքերու կեդրոնացումն ու շարժումը կը շարունակեն։ Կ՚ըսուի նաեւ թէ Թաւրիզ քշուած Նաւասիֆ Ապտալ եւ ընտանիքը ամբողջութեամբ սպաննուած են։

Միւս կողմէ, լուր կայ որ Արարատի ճակատագրին վըճռուիլը շատ մօտեցած ըլլալով, այնտեղ գտնուած ըմբոստներն ու սահմանին երկայնքը գտնուողներէն ոմանք կառավարութեան հաւատարմութիւն յայտնած եւ իրենց ծառայութիւնը առաջարկած են։ Անոնք ներկայ վիճակին պատասխանատուութիւնը կը ձգեն միայն Գարմնաստանի ցեղերուն վրայ, միեւնոյն ատեն ըսելով թէ Հոյպուն Միութիւնը ու Դաշնակցութիւնը Գարսկաստանի թոյլատուութեա՛ը կը գործեն Գարսկաստանի հողին վրայ եւ նոյնիսկ օժանդակութիւն կը ստանան անկէ։

ՄԱՐՏԻՆ, 20 (Ա.).— Քաղաքին մէջ կատարեալ հանդար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԷՆ

(Մեր սեփական Թղթակցէն)

...8 ՕԳՈՍՏՈՍ

Ճիւլամէրիկի մէջ բանտարկուած Գրաւցի յայտնի աշիրէթապետ Մուստաֆա աղան բանտէն հանելով՝ կախաղան կը տանին. այս պարագան իր աշիրէթի Քիւրտերը իմանալով՝ ուժեղ յարձակում կը կատարեն ու Թուրքերու ձեռքէն կը խլեն իրենց պետը, միւս կողմէ Ապուպէքիր չհնազանդելով Էնկիւրիի հրամաններուն, իր շրջանի Թրքական ուժերը զինաթափ կ՚ընէ ու կը միանայ ապստամբներուն։

Ներկայիս ուժեղ եւ սարսափելի կռիւներ կան Զիլանի, Վանի, Շատախի, Ճիւլամէրիկի եւ Սղերդի շրջաններուն մէջ, կը պատմուի, որ ցարդ այս շրջանները ականատես չէին եղած նըման կռիւներու։ Արիւնահեղ ընդհարումները կը շարունակուին Յուլիս 15էն ի վեր։ Ընդհանրապէս քրտական յաջողութիւնները նշանակելի են, Զիլանի քրտական ուժերը երրորդ անգամն ըլլալով Յուլիսին գրաւած են Վան քաղաքը։ Կ՚ըսուի թէ այս կռիւին մէջ Քիւրտերու կողմը անցած են Թրքական 1500 զինուորներ։ Որոշ է որ հակաքէմալականները գործնականապէս կ՚օժանդակեն Քիւրտերուն Արարատէն մինչեւ Սղերդ եւ Ճիւլամերիկ եւ ասիկա բոլորովին ըստոյգ, Յուլիս 22էն ի վեր Շատախ, Ճիւլամէրիկ ու ամբողջ Հէքեարին կը գտնուին քրտական գրաւման տակ։ Թուրքերը ... մղած կռիւներուն առջեւ, անընդհատ օգնական ուժեր կը ղրկեն, որոնցմէ շատերը անմիջապէս կ՚անցնին եւ կը միանան Քիւրտերուն եւ հակաքէմալական բանակին, ինչպէս սովոր են կոչել։

Այս տեղեկութեանց ճշտութիւնը կը կայանայ նաեւ անոր մէջ, որ Յուլիս 26էն ի վեր Թրքական հարաւային սահմանագլխի պահականոցները վերցուած են եւ եղած ուժերը հաւաքուած դէպի Ճիւլամէրիկ եւ Վան տանելու համար։ Ճիզրէ գետը, որ Թրքօ Իրաք սահմանագլուխն է, անկէ եւ Դուռնախի դիմացի Թրք. պահակները թողլով իրենց պահականոցները քաշուած են Սլօփ եւ միանալով Ճզիրէի 7րդ բանակին՝ կեդրոնացած են Ազախ, անկէ Սղերդի վրայով դարձեալ դէպի Վան շարժելու համար։ Միւս կողմէ Թրքական առաջին փոստին (Դուռնախի մօտ) մինչ 24րդ պահականոցները, ըսել է մինչեւ պարսկական սահմանագլխի պահականոցները պարպուած են։ Հեռախօսի թելերը քանդուած են եւ եղած զինուորները, որոնք կը պատկանին 13րդ Թապուրին, սահմանէն շատ անդին կեդրոնացած են Ջրավէզ կոչուած վայրը եւ հրահանգ ստացած են քալել Ճիւլամէրիկի, Շատախի եւ Վանի վրայ։ Այսօր կատարեալ իրողութիւն է, որ Իրաքի ամբողջ սահմանի վրայ Թրքական ոստիկանական եւ սահմանապահ պահականոցները գոյութիւն չունին։ Իրողութիւն է նաեւ, որ հեռախօսային թելերը եւս վերցուած կամ փճացուած են։ Եւ Ճզիրէի 7րդ ու Ջրավէզի 13րդ Թապուրները հաւաքուած են, առաջինը՝ Ազախ եւ երկրորդը՝ Ջրավէզի մէջ, ու կ՚առաջանան դէպի Ճիւլամէրիկ եւ Վան։ Նկատողութեան առնելիք գլխաւոր կէտն այն է, որ Թրքական այս կտրուկ կարգադրութիւնները ոչ թէ միայն Քիւրտերու, այլ իրենց դէմ ծսկայ ուժերով կռիւ մղող հակաքէմալականներու համար են, որոնք, ինչպէս կ՚ըսուի, նպատակ ունին Արեւելեան նահանգներու մէջ անջատ կառավարութիւն ստեղծել։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄԻ ՄԸ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

(Նոր կուսակցութեան կազմութեան առթիւ)

Մանր ճգնաժամ մը կ՚անցընէ Քէմալի երկիրը։

Տնտեսական տագնապը, որ աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր կը տիրէ, արդէն բոլորովին անդամալուծած էր զայն։ Իսկ քըրտական ապստամբութեան առաջ բերած քաղաքական տագնապը մահացու հարուածը տուաւ Ինէօնիւի կառավարութեան, որ տարիներէ ի վեր սանձարձակ ու անպատասխանատու կերպով դէպի անդունդ կը մղէր Թուրքիան։

Այդ յանձնապաստան ու լիմար քաղաքականութեան աւերիչ արդիւնքները օրը օրին արձանագրեցինք այս էջերուն մէջ։ Ու այսօր, երբ պալարը հասունցած եւ պայթած է՝ իր դարշահոտութիւնը սփռելով ամէն կողմ՝ Թուրքերը իրենք ալ սկսած են հասկնալ գործուած սխալները եւ «դիւանագիտական» միջոցներու կը դիմեն՝ Ըսմէթ փաշայի— եւ նոյնինքն Մուսթաֆա Քէմալի— քաղաքականութեան սնանկութիւնը ծածկելու եւ հիմնական փոփոխութեան ենթարկելու համար երկրին ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը։

Լօզանի յաղթականին աստղը կը խաւարի ուրեմն եւ հորիզոնին վրայ կը սկսի փայլիլ Փարիզի հրաժարեալ դեսպանը՝ Ալի Ֆէթհի պէյ։ Ուրիշ խօսքով Խալք կուսակցութիւնը կը մեռնի եւ նոր մը կը ծնի տեղը։

Իթթիհատական պետական մարդերուն մէջ, Ֆէթհին գրեթէ միակն է, որ իր նախկին դիրքը կրցաւ պահել քեմալական վարչաձեւին տակ։ Այս վերջինին մէջ առաջնակարգ պաշտօնները գրաւեցին նորեկներ, Քէմալի եւ Ըսմէթի պնակալէզները։ Հինները բոլորվին չէզոքացուեցան եւ հետզհետէ հրապարակէն քշուեցան։ Ֆէթհին միայն պատնէշին վրայ եւ փոքրիկ ցնցում մը անգամ չունեցաւ՝ երբ Իզմիրի եւ Էնկիւրիի մէջ Իթթիհատի դատավարութիւնը տեղի կ՚ունենար, եւ երբ իր մտերիմ ընկերները՝ Ճավիտն ու Տօքթոր Նազըմը Էնկիւրիի մէջ կախաղան կը բարձրացուէին, երբ Գարա Քէմալն ու բարեկամները կը սպաննուէին Պոլսոյ մէջ։ Մեծ Պատերազմէն առաջ, երբ Ֆէթհի դեսպան էր Սոֆիայի մէջ, Մուսթաֆա Քէմալ իր ստորադասն էր իբրեւ դեսպանատան զինուորական կցորդ։ Եւ այդ օրերուն դարբնուած բարեկամութիւնը անեղծ պահուած է մինչեւ այսօր։ Ապացոյց՝ որ ճգնաժամային այս վայրկեանին Քէմալ անոր կը փարի՝ Թուրքիան փրկելու համար նոր աղէտէ մը։

Այսօրուան կացութիւնը բնական եւ տրամաբանական հետեւանքն է Ըսմէթի եւ ընկերներուն վարած անմիտ քաղաքականութեան։ Ներքին ելմտական, տնտեսական թէ արտաքին քաղաքական ճակատներուն վրայ բացարձակ սնանկութեան յանգած է Խալք կուսակցութեան քաղաքականութիւնը։ Բաժակը յորդած է այլեւս։ Անհրաժեշտ է որ ասպարէզէն քշուի Քէմալի աջ բազուկը եւ տեղը գայ այնպիսի դէմք մը, որ հինգուկէս տարիէ ի վեր ո՛չ մէկ գործօն դեր խաղացած է երկրին ներքին քաղաքական կեանքին մէջ, հետեւաբար եւ պատասխանատու չէ բուն վարիչներու գործած սխալներուն համար։ Նոյնպէս ստուերի մէջ կը ձգուի այդ քաղաքականութեան բարոյական պատասխանատուն — Խալք կուսակցութիւնը՝ խամաճիկներու հաւաքոյթ։

Ըսմէթ փաշան պատուաւոր կերպով դուրս քշելու համար մտածած են հնարամիտ միջոց մը։ Ապագայ վարչապետը՝ Ֆէթհի՝ նախաձեռնարկ կ՚ըլլայ նոր կուսակցութեան մը կազմութեան — Սերպէսթ Ճիւմհուրիէթ Ֆըրքասը (Ազատ Հանրապետական կուսակցութիւն)։ Շատ թափանցիկ է այս խաղը, որուն եթէ ոչ միակ, գէթ գլխաւոր նպատակն է փոշի փչել Եւրոպայի աչքին։

Իրականին մէջ ո՛չ մէկ փոփոխութիւն պիտի մտնէ Թուրքիոյ ներքին կեանքին մէջ։ Նոր կուսակցութիւնը ո՛չ մէկ ընդդիմադիր շարժում առաջ պիտի բերէ Խորհրդարանին մէջ։ Մենք երբէք ականատես չպիտի ըլլանք Իթթիհատի եւ Իթիլաֆի կռուոտ ու շեշտուած հակառակութեանց։ Ո՛չ իսկ Խալքի եւ Յառաջդիմական կուսակցութեան բախումներուն։

Նոյն մարդիկն են, Խալք կուսակցութեան այսօրուան անդամները, որոնք հետզհետէ պիտի մտնեն Նոր կուսակցութեան մէջ, պիտի բոլորուին Ֆէթհիի շուրջ եւ Խորհրդարանին մէջ իրենց մատները պիտի բարձրացնեն անոր հրամանները վաւերացնելու համար, առանց որ եւ է լուրջ հակաճառութեան եւ վիճաբանութեան։ Ուրիշ կերպ չի կրնար ըլլալ քեմալական վարչաձեւին տակ։ Եւ արդէն, առաջին երեւոյթները ցոյց կուտան թէ ինչպէ՛ս պիտի ընթանան գործերը յառաջիկային։

Նոր կուսակցութեան հիմը կը դրուի պարահանդէսի մը մէջ։ Յետոյ շքեղ հացկերոյթի մը ընթացքին կ՚արձանագրուին անդամներ, նոյնիսկ անդամուհիներ, մէջն ըլլալով Մուսթաֆա Քէմալի քոյրը՝ Մաքպուլէ հանըմ։ Ըսմէթ եւ Ֆէթհի արտաքուստ ու սիրազեղ խօսակցութիւններ կ՚ունենան Քէմալի հովանիին տակ։ Զբօսական պտոյտներ կը սարքուին՝ մասնակցութեամբ երկու հակառակորդ(?) կուսակցութեանց պետերուն։ Ֆէթհի այցի կ՚երթայ Ըսմէթի։ Այս վերջինը հաճոյքով կ՚ողջունէ նոր կուսակցութեան կազմութիւնը։ Թերթերը կը փառաբանեն երկու կողմերն ալ։ Մէկ խօսքով, կատարեալ դաւեշտ —Գարակէօզ.

Հարկ չկայ շեշտելու թէ Էնկիւրիի ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ այսպիսի լուրջ յեղաշրջում առաջ բերելու պատճառ դարձած է քրտական ապստամբութիւնը։ Այս վերջինը լրջօրէն կը զգաստեցնէ Թուրքերը, մանաւանդ որ այս անգամուանը շատ աւելի լուրջ եւ կազմակերպուած ձեւով կը ներկայանայ քան 1925ին Շէյխ Սայիտի շղթայազերծած տարերային շարժումը։

Եւ սակայն ո՛չ Ֆէթհի, ո՛չ Մ. Քէմալ, ո՛չ ալ Թուրք թերթերը մէկ բառ կը շշնջան այս առթիւ։

Ինչո՞ւ այս նոր կուսակցութիւնը։ Կամ աւելի ճիշդ, ինչո՞ւ քաղաքականութեան այս փոփոխութիւնը։

Կարդալով նոր կուսակցութեան վարիչին եւ հանրապետութեան նախագահին միջեւ փոխանակուած նամակները, ինչպէս նաեւ Ֆէթհի պէյի յայտարարութիւնները մամուլին, կ՚ունենանք հետեւեալ պատկերը կացութեան։

Իր ծանօթ նամակին մէջ, Ֆէթհի պէյ ամենէն աւելի կը մատնանշէ Թուրքիոյ ելմտական եւ տնտեսական տագնապը։ Թէեւ, կ՚ըսէ, նախանիւթերու գիներուն անկումը ամբողջ աշխարհի հրապարակներուն վրայ տնտեսական սուր տագնապ առաջ բերած է, սակայն Թուրքիոյ անցուցած ճգնաժամը շատ աւելի ծանր է քան ուրիշ երկիրներունը։ Ասոր պատճառն ալ՝ համաշխարհային տագնապի ազդեցութենէն զատ, Թուրք կառավարութեան հինգ տարիէ ի վեր հետապնդած ելմտական եւ տնտեսական քաղաքականութիւնն է։

«Կառավարութիւնը ձեռնարկած է այնպիսի ծախքերու, որոնք մեր կարողութենէն վեր են եւ ո՛չ մէկ օգուտ կրնան պարգեւել ներկայ սերունդին։ Այս ծախքերը ապահովելու համար ժողովուրդի տարողութենէն բարձր տուրքեր դրուած են։ Ներքին ճարտարարուեստն ու երկրագործութիւնը պէտք եղած չափով չեն պաշտպանուած ու քաջալերուած։ Այդ պատճառով ալ մեր արտածումները պակսած են տարուէ տարի։ Կառավարութեան ըրած զոհողութեանց մեծ մասը կը գործածուի շատ ծանր տոկոսներ վճարելու, միւս մասը՝ արտասահմանէն կատարուած ներածումներու, հետեւաբար եւ անուղղակի կերպով օտար դրամ գնելու։ Ո՛չ մէկ հիմնական միջոց ձեռք առնուած է ազգային դրամը ամրապնդելու համար՝ մինչեւ որ անիկա սկսած է մտահոգիչ կերպով անկումի վտանգին ենթարկուիլ։ Ասոնց վրայ աւելցուցէք նաեւ դատական գործերու, ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ գործուած թերիները . . . »

Նոր կուսակցութիւնը մասնաւորաբար կը քննադատէ երկաթուղիներու շինութեան համար եղած անհաշիւ ծախքերը։ Երկրին այսօրուան կացութեան համար այդքան ալ անհրաժեշտ չեն երկաթուղիները. վաղն ալ կարելի է շինել։ Միւս կողմէ ճարտարարուեստին զարկ տալու համար ո՛չ մէկ լուրջ աշխատանք կատարուած է։ Մենաշնորհներու դրութիւնը ծանր տուրքերու տակ դրած է ժողովուրդը։ Պէտք է վերջ տալ ասոր։

Ֆէթհի կը զարմանայ թէ՝ ինչպէս Թուրքիա դէպի անկում դիմած է Լօզանի դաշնագրէն ի վեր, հակառակ անոր որ Կապիտիւլասիոնները ջնջուած էին եւ Թուրք գիւղացին ու առհասարակ ամբողջ ժողովուրդը մեծ ջանքեր թափած էին՝ երկիրը բարձրացնելու համար։ Ու այս բոլոր չարիքներուն իբրեւ միակ պատճառ ցոյց կուտայ այն իրողութիւնը թէ Ազգային Մեծ Ժողովին բոլոր երեսփոխանները կը պատկանին մէկ կուսակցութեան, ազատ վիճաբանութիւն չկայ, հետեւաբար կառավարութիւնը գրեթէ անպատասխանատու կը զգայ ինքզինքը։

Ըսմէթ այս քննադատութեանց դէմ ինքզինքը պաշտպանել կը փորձէ՝ մամուլին ուղղուած յայտարարութիւններով։ Կ՚ըսէ թէ երկաթուղիներու մասին թերեւս հինգ տարի առաջ կարելի էր մտադրանք ընել, բայց երբ քանի օր վերջ Սեբաստիոյ մէջ հնչէ շոգեկառքի սուլիչը, այն ատեն ամէնէն պերճախօս պատասխանը տրուած պիտի ըլլայ քննադատներուն։ Թուրքիոյ արտաքին եւ ներքին կացութիւնը շատ ապահով է։ Վերջին արեւելեան դէպքերուն մէջ Սուրիա եւ Իրաք ուղղամիտ ընթացք բռնեցին։

Անուշ ջուրի այս հակաճառութիւններէն դուրս, ամէն ինչ կ՚ընթանայ խաղաղ ձեւով, համաձայն Քէմալ—Ըսմէթ—Ֆէթհի եռրորդութեան կողմէ նախապէս Եալովայի ջերմուկներուն մէջ պատրաստուած ծրագրին։

Ամէն պարագայի մէջ սակայն, Թուրքիա կը թեւակոխէ պատմական թուական մը, ինչպէս կ՚ըսեն Թուրք թերթերը։ Մօտիկ ապագան ցոյց պիտի տայ թէ ի՛նչ անակնկալներ կը վերապահէ այս կարեւոր յեղաշրջումը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԱԶԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Փէրէկէօի մէջ տեղի կ՚ունենայ տարօրինակ համագումարը Ֆրանսայի ազատախոհներու։ Յեղափոխական ազատախոհները եւ խորհրդարանական ազատախոհները երկար վիճաբանութիւններ ունեցան։ Քննութեան առնուեցան կուսակցութիւններու հետ անհրաժեշտ յարաբերութեան խնդիրը, պատանիներու կրթութեան հարցը եւ ի վերջոյ որոշուեցաւ յառաջիկայ տարի համագումարը կատարել Հավրի մէջ։

ՄՈՒՍՈՒԼԻ
ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Մէկ քանի թերթերու մէջ ցաւով կարդացի գրութիւններ, որոնց մէջ Նահր էլ Օմարի գաղթականութեան տեղափոխութիւնը անճիշդ եւ սխալ տեղեկութիւններու վրայ մեկնաբանուած էր, եւ որոնք իրենց սխալ էութեամբ վնասակար են Իրաքի Հայութեան խաղաղ կեանքին։ Հայ գաղութը ցարդ իր հանգիստ բնաւորութեամբ ու աշխատութեամբ վայելած է Իրաքի կառավարութեան եւ ժողովուրդին համակրանքը։ Ի սէր ճշմարտութեան, կուզեմ յայտարարել հետեւեալը, որ իրականութիւնն իսկ է։ Արդարութիւնը եւ ազգային գերագոյն շահը կը պահանջեն տեղ տալ անոր ձեր յարգելի թերթին մէջ վերականգնելու համար ճշմարտութիւնը։

Մեզի, ինչպէս նաեւ ամբողջ աշխարհին ծանօթ իրողութիւն է, որ Պասրայի անապատային կլիման ո՛չ մէկ կերպով կարելի է համեմատել Մուսուլի կլիմային, եւ մանաւորապէս Մուսուլի հիւսիսային շրջանի կլիմային հետ, որ իր բարեխառնութեամբ եւ առողջարար հանգամանքով կը մօտենայ մեր հայրենի բարեխառն կլիմային։ Մինչդեռ Պասրայի շրջանի կլիման չափէն աւելի տաք եւ վատառողջ ըլլալով հազարաւոր զոհեր խլած է մեր գաղթականութենէն՝ պարբերական հիւանդութիւններու միջոցին։ Իսկ եթէ ասոր վրայ աւելցնենք անգործութիւնը եւ անկէ յառաջ գալիք վնասները. պատկերը կատարեալ կ՚ըլլայ՝ նոյնիսկ բաւական է թեթեւ ակնարկ մը նետել քարտէսին վրայ՝ հասկնալու համար կլիմաներու խիստ տարբերութիւնը, եթէ շուզենք նկատի ունենալ մէկուն անապատային եւ միւսին լեռնային դիրքը։ Իսկ ինչ որ Պ. Ռուբէն Մարտիկեանի կը վերագրուի, թէ՝ «Պասրայի եւ Մուսուլի կլիմաներու միջեւ տարբերութիւն չկայ», գոնէ մեզի՝ Իրաքի մէջ ապրողներուս համար անհաւատալի կը թուի այսպիսի արտայայտութիւն մը, որ իբր թէ կուգայ Իրաքի մէջ բնակող փորձառու անձնաւորութենէ մը, քանի որ իրականութենէն շատ ու շատ հեռու է։

Կլիմայական խստութիւնները ու անոնց կապուած հիւանդութիւնները եւ անգործութիւնը կը ստիպէին Նահր էլ Օմարի գաղթականութիւնը լքելու նոյն շրջանը։ Առաւելապէս իրենց փափաքն էր ո՛չ թէ Մուսուլի շրջանը հաստատուիլ, այլ Հայաստան երթալ ու հայրենական հողին կապուիլ, ասոր համար էր Նահր էլ Օմարի սոսկալի նեղութիւններուն ենթարկուելով չցրուեցան, սպա- թէ ու տարիներ առաջ Իրաքի կառավարութեան եւ անոր հոգատար պետութեան թոյլտուութեամբ, Մուսուլի հիւսիսային շրջանը հաստատուած պիտի ըլլային եւ այժմ բարեկեցիկ վիճակ մը ունենային։ Բայց, երբ ամբողջ տարիներ իրենց աղերսագին դիմումները արձագանգ չգտան խորհ. Հայաստանի վարիչներուն կողմէ, յուսալքուեցան եւ վատառողջ կլիման, հիւանդութիւնը եւ անգործութիւնը ստիպեցին զիրենք ընտրել երկու չարեաց փոքրագոյնը, եւ Իրաքի կառավարութիւնը իրենց դիմումին ընդառաջ երթալով՝ եկան հաստատուեցան Մուսուլի շրջանը, եւ այժմ շատ ուրախ են որ ազատուած են Պասրայի անտանելի կլիմայէն, հիւանդութեանց աւերներէն եւ հաստատուեր են բարեխառն շրջան մը, ինչպէս է Մուսուլի հիւսիսային Սլիվանէ շրջանը։ Այսպէս, անգործութեան դատապարտումէն ազատուելով, կապուած են իրենց նախասիրած զբաղմունքին՝ հողագործութեան, յաւէտ երախտապարտ ըլլալով Իրաքի կառավարութեան։ Ասիկա ընդհանուր գաղթականութեան արտայայտութիւնն է, զոր միշտ լսած եմ իրենցմէ իմ իրենց ըրած յաճախակի պաշտօնական այցելութիւններուս ընթացքին։

Մեզի Իրաքցիներուս համար ամենավտանգաւորը այն մտացածին արտայայտութիւնն է, որ, իբր թէ՝ «Իրաքի կառավարութիւնը չուզեր եղեր Նահր Օմարի գաղթականութեան հողեր յատկացնել Մուսուլի շրջանին մէջ, մինչդեռ հոգատար պետութիւնը իր նպատակներուն համար եւ հակառակ Իրաքի կառավարութեան կամքին թոյլատրած է»։ Ցաւալի է որ հայութեան շահերը պաշտպանելու կոչուած թերթեր տեղեկատուներու սխալ լուրերուն վրայ յենած՝ հրապարակեր այսպիսի արտայայտութիւններ կ՚ընեն եւ մեր դիրքը կը խախտեն։ Արդեօ՞ք այսպիսի լուրջ հարցի մը մասին գրելէ առաջ հարկաւոր չէր իրականութիւնը բուն աղբիւրէն իմանալ, չվտանգելու համար բազմութիւններու խաղաղ կեանքը։ Իբրեւ իրազեկ այս ամբողջ անցուդարձերուն, եւ այս խնդրին շուրջ սկիզբէն մինչեւ օրս կառավարութեան մօտ բանակցութիւնները վարելով, ինչպէս նաեւ գաղթականութեան փոխադրութիւնը իմ գիտութեամբս եւ միջոցաւս եղած ըլլալուն համար կը հերքեմ վերոյիշեալ ազգավնաս ու անհիմն ամբաստանութիւնը, որ ուրիշ նպատակ ու օգուտ չունի, եթէ ոչ Իրաքի Հայութիւնը անբաղձալի տարր մը ներկայացնել յաչս Իրաքի կառավարութեան՝ ու ժողովուրդին, եւ դիրքը խախտելու։ Ի սէր ճշմարտութեան, կը յայտարարեմ ու կը հաստատեմ որ Մուսուլի շրջանը հաստատուելու առաջարկը հայ գաղթականութեան կողմէ եղած է Իրաքի կառավարութեան, եւ եղած առաջարկին սիրով ընդ առաջ գացողը եւ Մուսուլի շրջանի մէջ գաղթականութեան բնակութեան համար Հավրէզք գիւղը որոշած է գործածել Իրաքի կառավարութիւնը, անշուշտ հոգատար պետութեան համաձայնութեամբ։ Եւ մինչեւ օրս Իրաքի կառավարութիւնը իր բարոյական աջակցութիւնը չի զլանար եւ կը գուրգուրայ գաղթականութեան նորաշէն գիւղին վրայ, քաջ գիտնալով որ Հայերը աշխատունակ ու շինարար տարր մըն են եւ պետութեան հաւատարիմ քաղաքացիներ, եւ այս հոգածութիւնը ո՛չ միայն այսօր ունի Հայերու հանդէպ, այլ իր կազմութեան օրէն իսկ, ինչպէս նաեւ արաբ ասպետական ժողովուրդը նոյն բարեացակամութիւնը ունեցած է Հայերու հանդէպ, երբ հայ գաղթականութիւնը տասնեակ հազարներով թափուած էր Իրաքի սահմանը։ Ասիկա կը հաստատեմ իբրեւ Մուսուլի 20 տարուան հոգեւոր հովիւ։

Գ. ՔՀ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ
Մուսուլ

ԱՆԳԼԻՈՅ Եորքի դքսուհին երկրորդ աղջիկ մըն ալ բերաւ աշխարհ։ Այս առթիւ բրիտանական ամբողջ կայսրութիւնը բերկրութեան մէջ ինկաւ։ Նոյնիսկ պաշտօնական օրգաններ եւ ամէնէն լուրջ թերթերը կ՚ըսեն թէ, —չմոռնանք,— քաղաքական դէ՛պք մըն է այս։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ՏՐԱՊԻԶՈՆ... ԱՆԹԱ...

Գրեց՝ Օր. Փօլ Հանրի

Տրապիզոնցի հայու...
ընտանիքի մը մէկ հաւ...
ջիկն է հերոսուհին։ Ս...
թենէն ի վեր գուրգուր...
հոգածու խնամքի ա...
դարձած, չփացած եւ ...
աղջիկ մըն է Անթառամ...
եան, որուն գեղեցկութ...
աչքերն ու հմայիչ քայլ...
կախարդական են։

Անթառամ, որ կը ...
ժըննէ իբրեւ ուսանող...
գիւ վերադարձած Տր...
ընդհ. պատերազմի ...
կին, կը տեղահանուի ...
Թրքահայ ժողովուրդին ...
կ՚ապրի բովանդակ արհ...
աքսորին։

Ի վերջոյ կ՚ազատ...
ապաստանիին հետ, ծառ...
ոստիկանի մը կողմէ ...
մը, Քըզըլպաշ ցեղէն, ...
լեռներուն մէջ քաշուած ...
տենական ըմբոստներու ...

Դժոխային ապր...
վերջ, յանկարծ հաճելի...
մը սէրն ու պաշտպանու...
Անթառամը կը վերադ...
կեանքին եւ փախուստ...
կը կապուի այդ մարդ...
կ՚ամուսնանայ հետը։ ...
նայ զաւակ մը։ Կ՚անցնին ...
րիներ, ազատ բնութեան ...
գուրգուրացող գիրկին ...
Անթառամ կը համակր...
կեանքին եւ ամբողջ իս...
դառնայ զաւակը։ ...
անուն մը դրած եւ ...
սովորեցուցած է։

Այդ միջոցին, իր եղ...
հին, որ մեկնած էր Տրապիզ...
կ՚իմացնէ Անթառամի մա...
զօր. Արծրունիի, որ ...
կամաւորական բանակի ...
մումներուն մասնակցած...
ողջ է Անթառամ ...
հայրը Եւրոպա կը ...
անհ. պատերազմի մէջ Օր...
կամաւոր էր Ֆրանսական...
նակին մէջ եւ սպաննուած...

Զօր. Արծրունի ներկայաց...
ահագին դժուարութիւններ...
յաջողի փախցնել Անթառամ...
Զայն կը բերեն Պէյրութ...
շողենաւ կը գնեն ...
խաղցնելու, նոր կեանք մը ...
պելու համար, մեծ հայրենա...
եւ կատարի հայրենակցութեան...
հասակէր, չեն հասկնար ...
ռամի հոգեկան հիւանդ...
յական վիճակը։

Ահա այդ ճամբո...
ընթացքին է, որ Օր. Փո...
կը հանդիպի իրենց։ Իր ...
վերադառնար Սուրիա...
յիշատակներով ...
սին։ Անթառամի գեղեց...
րուն մէջ տեսած խորա...
ալը տարօրինակ հետա...
թիւն մը կ՚արթնցնէ ...
որ անոնց մէջ անհուն ...
գութիւն մը կայ ...
հակառակ զօր. Արծրունի...
գելքներուն, Անթառամ ...
Փօրտօ կը յաջողին ...
սակցութիւններ ...
Անթառամ կը պարպէ ...
տը, խոստովանելով թէ ...
րէ իր ամուսինը եւ ան...
զաւկին անդիմադրելի ...
գինք կը քաշէ այնտեղ ...
շած է ամէն գնով վերա...
Ի զո՛ւր իր մեծ հայրը ...
նոր հրապոյր մը ...
կեանք մը ստեղծելով։

Ահա Անթառամի ...
գաղտնիքը, զոր Օր. ...
բացատրէ այնքան յաջ...
պով։ Մարսէյլ հասնել...
բաժնուին, բայց վերջ...
հուն Օր. Փօրտօ կ՚իմա...
Անթառամ իր մեծ հօր...
հսկողութենէն խուսափ...
ուած էր ուրիշ նաւ մը...
բայ կ՚ելլէր դէպի Արեւ...

Օր. Փօլ Հանրի Փօր...
գիրքը անկրկնաքարը ...
նայ տարօրինակ այն ...
թեան, որ յայտնուած ...
մը ամէն առթիւ, յաճախ ...
տացնելով հայ ժողովուր...
մեղքնալիք ոչխարի ...
նմանցընէ։

ՔԻՒՐՏ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

(«Հոյպուն» Թուրք եւ քիւրտ լեզուներով հետեւեալ կոչը ուղղած է քիւրտ ժողովուրդին).

Քրտական անկախութեան համար տարիներէ ի վեր շարունակուող կռիւը այսօր արդիւնաւորուած է, քիւրտ հայրենիքի ազատ վայրերուն մէջ։ Քիւրտ մուճահիտներուն եւ մեր իրաւունքին, կեանքին, ազգութեանը, պատիւին ու անոնց վրայ բռնացողներուն միջեւ արիւնոտ բախումներ տեղի կ'ունենան։

Պատմութեան մէջ հին քաղաքակրթութեան մը եւ գիտութեան ու մաքի բարձր հաստատութիւններու տէր եղող քիւրտ ազգն այսօրուան թշուառութեան եւ տգիտութեան մէջ ձգող ուժը, հինգ դարերէ ի վեր մեր հայրենիքին տիրապետող բռնակալ Թուրք վարչութիւնն է։ Քիւրտերը այս վարչութեանը հպատակած էին ոչ թէ բռնութեան եւ պատերազմի գնով, այլ այսօր տգիտութեան անզամ կորց մը ժամանակներու, պայմաններու ազդակներու բերումով։ Եւ շատ չանցած իրենց սխալը հասկնալով, ժամանակ առ ժամանակ գլուխ բարձրացուցած էին այս բռնապետական եւ բարբարոս վարչութեան դէմ։

Հոս հոն տեղի ունեցած այդ ապստամբութիւնները երբ շատ անգամ յաջող ելքի մը հասնելու ճամբու մէջ էին, միշտ ալ ելք համար աննպաստ կերպով վերջացան՝ շնորհիւ Թրքական դաւերուն եւ խարդախութեանց, ինչպէս նաեւ մեր մէջ գժտութիւններ սերմանելու շնորհքին։ Ազգային ազատագրութեան համար տեղի ունեցած այս շարժումները Թուրքերը միշտ ալ աշխատած են օտարներուն ներկայացնել իբր յետադիմական շարժումներ եւ քաղաքակրթական ձեռնարկներու դէմ ըմբոստացումներ։ Հանգուցեալ Շէյխ Սայիտի բարձրացուցած ազգային ազատագրութեան դրօշը, անկախութեան գաղափարներու եւ կախաղաններու տակէ «կեցցէ քրտական անկախութիւնը» աղաղակներով աղջունող հերոս մահապարտներու գոյութեանը հակառակ, Թուրքերը այս շարժումը, քաղաքակրթութեան աշխարհին առջեւ, իբր յետադիմակա՞ն ներկայացնելու կ'աշխատին։

Քիւրտե՛ր, մեր ազգը այսօր դարերէ ի վեր շարունակուող կռուին պատմական ամէնէն կարեւոր օրերը կ'ապրի։ Այս որոշիչ օրերուն մեզի հրամայած նուիրական պարտականութիւնն է անգթալին վերաբերող ու յառաջապէս մեզի տկարացնելու նպատակով Թուրքին մեր մէջ սերմանած անհամաձայնութիւնն ու անհասկացողութիւնը մէկ կողմ նետել, միանալ եւ միացած մէկ զանգուածով Թուրք բռնակալ ու անգութ վարչութեան դէմ կռուիլ արդէն իսկ սկսուած նուիրական պատերազմը յաջողութեամբ պսակելու համար։

Թուրքերուն խոստումներէն խաբուելով, 1925ի յեղափոխութեան միջոցին, քիւրտ մուճահիտներուն դէմ շարժող քիւրտ նահապետներուն զէնք գործածող քիւրտերու վախճանը մեր աչքերուն առջեւն է։ Անոնց մէկ մասը Թուրքերու անարգ գործիքը ըլլալէ ետք, մուճահիտներու հետ միասին անկախութեան գաղափարներու առջեւ հանուեցան եւ իրենց կրօնքին ու ազգութեան դէմ գործած դաւաճանութեանց պատիժը կախաղաններու վրայ քաշեց։ Իսկ անոնց ուրիշ մէկ մասը աքսորի ու բանտի անկիւններուն մէջ փճացաւ։ Երրորդ մէկ մասն ալ իր օճախէն զրկուած, այսօրուան կարիքն ամէնէն առաջին գծին վրայ արիւն թափելով թէ՛ իր պարտականութիւնը կը կատարէ եւ թէ արատը կը սրբէ։

Քիւրտե՛ր, եղբայրներ, այսօր մեր պատմութեան ամէնէն կարեւոր եւ վճռական փուլին մէջն ենք։ Ամբողջ աշխարհի աչքերը մեր վրայ կեդրոնացած են։ Մեր ապրելու, իրաւունք ունենալ կամ չունենալու մասին, աշխարհը իր վճիռը պիտի տայ, այս մեծ պայքարին մէջ մեր ցուցադրած կարողութեանը համաձայն։

Թուրքերը իրենց զրպարտիչ եւ սուտ լուրերով պիտի աշխատին եւրոպացիներուն հաւատացնել թէ յետադիմական է մեր շարժումը։ Քրտական անկախութեանը համար տարիներէ ի վեր տեւող կռուին շարունակութիւնը ու վերջնական էջը կազմող այս նուիրական պատերազմին մէջ «Հոյպուն»ի կողմէ ձեզի հրամայուած շարժելակերպը Թուրքերու այս բոլոր սուտերն ու զրպարտութիւնները պիտի հերքէ։ Այս շարժելակերպին մանրամասնութիւնները ձեզի պիտի հաղորդուին «Հոյպուն»ի հրամանատարներուն կողմէ։ Մեր նպատակը պիտի ըլլայ, քրտական անկախութեան կռուին մէջ միացեալ զանգուածով գրոհ տալ Թշնամիին դէմ։ Հակառակ ընթացքի մը արդիւնքը մեզի շատ մօտ անցեալը կը ցուցնէ։ Դաւաճանութեան պատիժը ամօթ եւ ստրկութիւն եւ Թշնամիին ձեռքով մեռնիլ է։ Յեղափոխութեան չմասնակցիլը միեւնոյն վախճանին կը տանի, որովհետեւ չմասնակցելով պարտութեան պատճառ կը դառնանք, Թուրքին յաղթութիւնը ապահոված կ'ըլլանք։ Եթէ Թուրքը յաղթէ՝ ան այս անգամ Քիւրտիստանի մէջ ընդհանուր ջարդ պիտի սարքէ։ Այս ջարդին մէջ յեղափոխութեան չմասնակցողներն ալ միայն քիւրտ ըլլալու ամբաստանութիւնով պիտի մեռնին։

Այս մասին տարակոյս չկայ։ Այս որոշումը տրուած է Էնկիւրիի մէջ մինչեւ այն օրը, երբ Թուրք կառավարութիւնը իր առաջին զօրամասերը կը ճամբէր Եղէրի քիւրտ մուճահիտներուն դէմ։ Այդ որոշումը ան հիմակուընէ իսկ հաղորդած է արդէն բանակի բարձրաստիճան հրամանատարներուն։ Այս կացութեան առջեւ ո՛չ թէ միայն կրօնքին ու ազգութեան, այլ նաեւ ողջմտութեան եւ անհատական ու ընդհանուր շահերուն հրամայած միակ միջոցը քրտական անկախութեան համար մղուող պատերազմին ինչքով, հոգիով եւ մարմնով մասնակցիլն է։

Շարժումին մէջ կեանք, իսկ անտարբերութեան եւ դաւաճանութեան մէջ մահ կայ միայն։

Ո՛վ քիւրտ, դուն որ ապրելու արժանի ես, շարժէ, ու մի՛շտ յառա՛ջ։

Յաղթանակին համար պէ՛տք է որ շարժիս, եւ պիտի շարժիս։

«ՀՈՅՊՈՒՆ»

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Այս օրերուն Պոլիս Գալաթա Սարայի մէջ Թուրք նկարիչներու գործերը կը ցուցադրուին։ Նկարահանդէսին կը մասնակցին երկու Հայեր՝ Պ. Վ. Արսլանեան եւ Օր. Պօշնաքեան, այս վերջինը անպաշտօն կերպով կը մասնակցի շատ յաջողած կենդանագիրով մը եւ մեռած բնութիւնով մը։

Պ. Վ. Արսլանեան, որ ծանօթ է արդէն իբր նկարչութեան ուսուցիչ, երկու արեւելեան նկարներ ցուցադրած է, Այա Սօֆիայէն անկիւն մը եւ Բիւզանդական մզկիթին դուռը։ Առաջին անգամէն իսկ այցելուն իր մօտ կը քաշեն այս նկարները, որոնք պատուոյ կտաւներու եւ Թարթափուն արուեստի մը փորձերուն քով կը յայտնուին իրենց պատկառելի համեստութեամբ, որ իրական արուեստի դրոշմը կը կազմէ։ Հայ նկարիչը իր կտաւներով կ'երեւայ իբր խղճամիտ ու կազմակերպուած նկարիչ մը, որ լաւ կը հասկնայ արեւելքը, ու ժամանակ մզկիթներու ստուերոտ անդորրութիւնը։

Պ. Արսլանեան արեւելքի առանձնութիւնները կը փնտռէ, զորս երբեմն կը հանէ իրենց ամէնէն արտայայտիչ ու կենդանի գոյներով, առանց փորձելու պատռուած տեսարաններու եւ գոյներու պայծառութիւնը որ գլխաւոր թերութիւնը եղած է արեւելքը ներկայացնող բազմաթիւ արուեստագէտներու։

Ուրախալի է որ Պ. Արսլանեանի արուեստը լայնօրէն գնահատուած է ցուցահանդէս այցելող արուեստագէտներուն եւ Թուրքերէն թերթերու քննադատներուն կողմէ։

ԱՆԳԼԻԱ, ԻՐԱՔ ԵՒ ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԱՆՔԵՐԸ

Լոնտոնէն կը գրեն.—

Իրաքի վարչապետը, Նուրի փաշա, իր առաքելութիւնը կատարած, ի Պոլսոյ գիծով մեկնեցաւ Պաղտատ. վեց շաբաթէ ի վեր կը խորհրդակցէր այստեղ ելմտական խնդիրներու մասին, որոնք ծագած են 30 յունիսին խմբագրուած համաձայնութեան մը մէջ։ Գահ մը գոյալ Թագաւորն ալ մասնակցեցաւ բանակցութիւններուն, որոնք վերջացան կատարելապէս գոհ ձգելով երկու կողմերն ալ։ Համաձայնագիրը կը վերաբերի Պասրայի նաւահանգիստին բարեկարգութեան, Իրաքի երկաթուղիներուն շինութեան եւ մասնաւորաբար քարիւղաբեր գետիններու շահագործման։

Իրաքի կառավարութիւնը ճշդեց իր տեսակէտը, բայց սակայն ուզեց նաեւ Իրաք Փէթրոլիըմ Ընկերութեան կարծիքը իրեն եղած առաջարկութիւններուն մասին։ Թըրքիշ Փէթրոլիըմ Ընկերութիւնը, որ մինչեւ այժմ կը պահէ Իրաքի քարիւղներուն շահագործման մենաշնորհը (24 մայիս 1925ի համաձայնութեամբ), կը բաղկանար ազգային 4 խմբակցութիւններէ, որոնց շահերը կը բաժնուէին հետեւեալ չափով —

Անկլօ Փըրշիըն (անգլիական խմբակցութիւն, որ տէր է ընկերութեան արժեթուղթերուն հարիւրին 51ին), կը ստանայ շահին հարիւրին 23 երեք չորրորդը։ Royaal SShellը (անգլօ-հոլանտական խմբակցութիւն) նոյն չափով. Քարիւղի Ֆրանսական Ընկերութիւնը՝ նոյն չափով. Նիր Իսթ Տիվէլոփմանթը (անգլիական խմբակցութիւն), նոյն չափով. եւ Կիւլպէնկեան (Հայ մը), հարիւրին 5 չափով։

Պէտք է գիտնալ, սակայն, թէ կայ նաեւ մրցակից ընկերութիւն մը, որ կը պաշտպանէ բաց դուռի տեսակէտը եւ կ'աշխատի ջնջել մենաշնորհի դրութիւնը։ Այդ ընկերութիւնը կը կոչուի Պրիթիշ Օյլ Տիվէլոփմանթ Քըմփէնի, զոր կը վարեն ծովակալ Ռ. Էյմիս եւ լորտ Ինվըրֆորթ։ Այս ընկերութիւնը միացած է քարիւղի իտալական ընդհանուր ընկերութեան հետ։ Եւ յետոյ այս երկու ընկերութիւնները գտած են ընկեր մըն ալ. գերմանական խումբ մը, զոր կը ներկայացնէ Թոմաս Պրաուն, Թրէնսփըրթիըն Բէլուէյի կապտան։ Դարձեալ նոյն ընկերութեան ուժ կուտան Օթթօ Վոլֆ եւ Ֆրանց զուիցերական խմբակցութիւնները։

Յիշենք, որ անգլիական ծովակալութիւնը ժամանակ մը կը մտածէր առնել Անկլօ Փէրշիըն Օյլի մենաշնորհը, որուն աչք անկած էր նաեւ Քէնիքըն Օյլ Քըմփէնին։ (Այս վերջինը կարեւոր շահաբաժին մը ունի Իրաք Փէթրոլիըմին մէջ)։ Եւ սակայն այժմ շահագրգռուած է զանազան խաղերով եւ Ուէյմիսի խմբակցութեամբ։

Կը հաւատան թէ քարիւղի երկիրներուն, հեռագրութեան եւ Իրաքէն Հայֆա երկաթուղիի մը շինութեան ուսումնասիրութեան համար անհրաժեշտ վարկը պիտի տայ անգլիական կառավարութիւնը Քոլոնիըլ Տիվէլոփմանթ Ֆընտի հաշւոյն։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Խռովութիւնը, որ ծագած էր Շիրազի մէջ, յառաջ եկաւ այն պահուն երբ պարսիկ զինուորական իշխանութիւնը կը փորձէր զինաթափ ընել Պովէր Համոտի ցեղախումբը։ Երկուստեք զոհեր տուին, սակայն կառավարական զինուորները տէր են կացութեան, եւ կը յուսացուի որ շուտով վերջնապէս զսպուի այս ցեղախումբը։

ԼԱՀԷՅԻ ՉԻՆԱՑԻ ԴԱՏԱՒՈՐԸ

Լահէյի Միջազգային Ատեանին մէջ դատաւոր է, սկիզբէն ի վեր, չինացի մասնագէտ մը, Շունկ Վայ, որ յոգնած ըլլալով, հրաժարական տուաւ։ Իրեն յաջորդէ հաւանաբար ուրիշ Չինացի մը, Լի-Շին-Յուէն, որ նոյնքան հռչակ ունի իրաւագիտական հարցերու մէջ։

ՎԱՖՏԻ ՀՐԱՒԷՐԸ

Եգիպտոսի Վաֆտ կուսակցութեան ներկայացուցիչները, որ այս միջոցիս կը գտնուին Լոնտոն, հրաւէր մը ուղղած են անգլիացի եւ Ֆրանսացի ընկերվարականներուն այցելել Եգիպտոս, ուսումնասիրելու համար կացութիւնը։

ՏԱՔԸ ԱՏԱՆԱՅԻ ՄԷՋ

Սարսափելի տաք կ'ընէ Ատանայի մէջ։ Ատանա երբեք այսքան տաք եղանակ չէր տեսած։ Բազմաթիւ գիւղացիներ մեռան դաշտերուն մէջ, աշխատանքի պահուն։ Հարուստները Թորոսի ամարանոցները կ'երթան։

ՀՐԱԲՈՒԽ

Թոքիոյէն կը հաղորդեն որ Ասամա հրաբուխը բորբոքեցաւ, ուժգին երկրաշարժէ մը յետոյ։ Լեռան 6 կրօնաշրջիկներ, որոնք կը գտնուէին խառնարանէն 600 մեթր հեռու, թաղուեցան տաք լաւային տակ։

ն Օր. Փօլ Փօրտօ, սակայն, արուեստի շունչով ագեկոչած է ոյ ազատագրական պայքարի տական դրուագները։ Հայկրներու շարքին՝ Օր. Փօրտօ ակար եղաւ իր այս վէպովն ունի է, որ երկար ժամանակ ուսումնասիրած է մեր վերջին ունեւոր տարուան գծնդակ եւ հարալից պատմութիւնը, հնաւորապէս աքսորն ու հայ իրաազատագրութիւնը, ինչպէս կուսակ այդ՝ նկարագրել հայ ժողովուրդի տոկունութիւնը եւ հերոսական դիմադրութիւնները։ Օտար ընթերցողին խղճին առջեւ ուժգին ձեւ կը դնէ հայկական անլուր ցանքը իր գրեթէ կարմիր փուլերով եւ իրական տեսարաններով։

ս մեծ հաճոյքով եւ հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի այս վէպը, որուն մէջ վրիպումներ անշուշտ չեն պակսիր։

Պատմելու յաջող եւ բնական կերպ մը ունի Օր. Փօրտօ, թէեւ սկսնակի մը առաջին գործ ըլլալը յաճախ կը զգացնէ։ Մեր մէջ սովորութիւն էր պատմել թէ ի՞նչպէս կը պատժուէին այն հայ աղջիկները, որոնք կը սիրահարէին Թիւրքերուն։ Օր. Փօրտօ հայ աղջկան այդ անմոռ վար սէրը պատմելու առթին հետաքրքրուած է միայն մարդկային եւ ներքին զգացումներու արտայայտութեամբ։

Ցաւալի սակայն ունեցած ենք մեր մասին գրուածքներ կարդալ եւ միշտ ալ ճնշում մը, սրտի անօրինակ սեղմում մը ունեցած ենք։ Առաջին անգամն է որ դրսեցի օտարուհի մը մեր սրտին կը խօսի այնքան ազնուօրէն եւ այնքան յուզիչ շեշտերով, որոնք անկեղծ եւ ապրուած են։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 82 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Զինուորները իրենց տասնապետները ընտրեցին եւ Սերոբին ընտրուած՝ տասնապետի մը ական նշանակեցին, բայց նա ապետի օգնական ըլլալու ալ հնարաւորութիւն չունէր։ Սերոբը ոզաւ, ըսաւ.

— Ես անգամ մը տասնապետ ոզ կ'որոշեն։

Է մարդու գալուն ընդամէնը եւ կէս ամիս էր։ Իր երկու կները շատ կը սիրէր, շորերը կը հագցնէր, մինչեւ ոտքի ամանները։

* * *

սունի ամբողջ գլխաւորները նչելով՝ ձմեռուան մէջ ժողով ունեցանք։

ղովին միայն այս էր մենք մօտ 90 լիտր արծաթ ունէինք որ պէտք է բաժնէինք ժողովրդի վրայ հետեւեալ կերպով. Իւրաքանչիւր գիւղին ալ իր հրացաններու համեմատութեամբ, իրենք թափեն գնդակները եւ լցնեն քօթերու մէջ. գիւղի խմբապետին յանձնելու համար։ Քօթերու վրայ գրուած պիտի ըլլար տէրերու անունները։ Եթէ գիւղի խմբապետին չյանձնէին, մենք փորձով գիտէինք, որ գէլին ըլլար, Թուրքին ըլլար, ալեւորին ըլլար՝ պիտի առանց խնայողութեան զարնէին, մինչդեռ մենք կ'ուզէինք ապագայ վտանգներու ժամանակ գիւղերը որոշ չափով պատրաստ ունենալ։

Երկրորդ՝ առաջարկութիւն ըրինք թէ իւրաքանչիւր գիւղէն, նայած իր մեծութեանը պահեստի զինուորներ առնենք մեզի։ Այսպէս մեր հաշուով՝ Կելիէկուզանը պիտի տար 25 հոգի պահեստի զինուոր, հոգ կ'ըլլար 90 հրացան, Շէնըկ պիտի տար 10 հոգի պահեստի զինուոր, հոգ կ'ըլլար 50 հրացան, Սեմալ պիտի տար 10 հոգի պահեստի զինուոր, հոգ կ'ըլլար 45 հրացան, Իշխնձոր պիտի տար նոյնը հոգի պահեստի զինուոր, հոգ կ'ըլլար երեսուն հրացան, Ֆսկուրիկ եօթը թաղերով պիտի տար 25 հոգի պահեստի զինուոր, հոգ կ'ըլլար հարիւր հրացան, Հեթինք պիտի տար 10 հոգի պահեստի զինուոր, հոգ կ'ըլլար 35 հրացան, Աքչի պիտի տար 15 հոգի պահեստի զինուոր, հոգ կ'ըլլար 63 հրացան, Աղբիւրմը պիտի տար նոյնը հոգի պահեստի զինուոր, հոգ կ'ըլլար 45 հրացան, Քոփ պիտի տար նոյնը հոգի պահեստի զինուոր, այդ տեղերը կ'ըլլար 20ական հրացան։ Ընդամէնը պիտի ունենայինք 140 հոգի պահեստի զինուոր, իսկ հրացաններու թիւը կ'ըլլար 553։

Մեր առաջարկած պայմաններն էին.

1) Սասունէն դուրս որեւէ ձեռնարկ մը ընելու համար պէտք է խորհրդակցէինք Սասունցոց հետ եւ ձայներու մեծամասնութեամբ վճիռ կայացնելէն յետոյ՝ եթէ կենդրոններու (այսինքն՝ Դաշնակցութեան Բիւրօներու, որովհետեւ Սասունցիք կենդրոն ըսելով այդ կը հասկնան) համաձայնութիւնն ալ ըլլայ՝ գործը կատարէինք։

2) Այդ առթիւ այդ 140 հոգի պահեստի զինուորները պատրաստ էին մեզ հետ գալու։

3) Մենք պարտական էինք տարին մի ձեռք զգեստ՝ շոր, տաբատ, տալու այդ 140 հոգուն։

4) Դրանց զէնքի վարժեցնելը բերդանկայի վերաբերեալ մեզի կ'իյնար։

5) Եթէ անցքից մի ապրանք փոխադրելու համար շալակաւոր պէտք ըլլար, այդ 140 հոգին պէտք է կատարէին։

Համաձայնութիւնը ուրախութեամբ ընդունեց մեր բոլոր առաջարկները եւ բոլորն ալ կ'ըսէին՝ «Քեզ ալ գրէ, ինձ ալ գրէ՛»։ Մանաւանդ Կելիէկուզանցիք մեր ծրագիրը ամբողջովին ընդունեցին։ Միւս գիւղացիներէն միայն մի մասը ընդունեց, այսպէս, Տալւորցոց մաս մը, Աղբիւրցոց մաս մը եւայլն։

Մեր ներկայացրած պատրաստի ծրագիրը բոլորն ալ ստորագրեցին։ Հակառակորդներու մէջ ամէնէն աչքի ընկնողը Հէպօն էր։ Ձօրա անուն շէնքցի աղայ մը, որ հետեւնիս էր եւ գիտէր որ Հէպօ անունով կնիկ մը կայ քովը՝ գաղտնի խօսացեր էր Հէպոյին, որ իրեն քեռին էր, թէ «Եթէ ստորագրես՝ քեզ կը սպաննեն»։ Այնպէս որ նա ալ ստորագրեց։ Արճիճը կշռեցինք եւ բաժնեցինք գիւղերու վրայ։ Իւրաքանչիւր գիւղացի իր գիւղը տարաւ։

Որոշեցինք, որ քանի մը տասնապետներ գիւղէն երթան եւ պահեստի զինուորցու ազանց ցուցակներ կազմեն։ Սեդրակ եւ Գէորգ ղրկեցի Դաշտ գործով։

Մենք ինչ որ կ'ընէինք՝ Հրայրի հետ կը թղթակցէինք։ Այս անգամ ալ նամակ մը գրեցինք իրեն թէ՝ «Եկուր Շէնըք, պէտք եղած գործերու վրայ քիչ մը խորհրդակցինք։ Եթէ չես կրնար գալ, մենք կուգանք»։ Հրայրը պատասխանեց. «Դուք մի՛ գաք, հոս խմբապետ գոլիները կը պահին, գործերը կը նային, գէթ մը կրնայ պատահիլ ձեզ վրայ եւ կուգամ»։

Քանի մը Շէնըկցի, Սեմալցի եւ Ալիանցի, որոնք հակառակ էին պահեստի զինուորներ հաւաքելուն՝ մաս մը գաղտնի գանգատներ էին ըրեր Հրայրին մեր մասին։

(Շար.)

տութիւն կը տիրէ, եւ ամէն մարդ իր գործով կը զբաղի։ Նարգ մը Քիւրտեր թէեւ Հալաբ գաւառակը մտած են, բայց քիչ վերջ ստիպուեր են Սուրիա փախչիլ։

Այս ըմբոստութեան ղեկավարն է Հաճօն, որ ժամանակին Մարտին գտնուած է։ Սպայակոյտի Նախագահն ալ Հաճոյի նմանող մէկն է։

Հաճօն յարձակումի համար Հալաբ գաւառակը ընտրած է, որովհետեւ հօն զինուորական ուժ չկար։

ԷՆԿԻՒՐԻ, 20 (Ա.).— Փոփոխութիւն չկայ արեւելեան ճակատին վրայ։ Ձիւնը աւելցած ըլլալով Արարատի վրայ, ըմբոստները սկսած են քիչ մը վար իջնել։

Հարաւային սահմանին վրայ յարձակող հրոսակները կը հետապնդուին։ Ուրֆայի կողմի սահմանը ապահովութեան տակ առնուած է։ Ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ Գիթլիս գացած է, Վան մեկնելու համար։

Ըմբոստութիւն Պարսկաստանի մէջ

ԹԷՀՐԱՆ, (Ա. Գ.).— Իրանի Համիտի աշիրէթը, հնազանդած չըլլալով զինաթափման համար աշիրէթներու տրուած հրամանին, բուռն ընդհարումներ ունեցաւ պետական զօրքին հետ։ Քանի մը հարիւր հոգի սպաննուած են։ Աշիրէթին ցոյց տուած ընդդիմութիւնը շուտով պիտի խորտակուի։

.˙. ԱԹԷՆՔ, (Փ.).— Հռոմէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Պարսկաստանի մէջ ապստամբութիւն ծագած է։ Ըմբոստներուն եւ զինուորներուն միջեւ բախումներ եղած են եւ բազմաթիւ սպաննալներ եւ վիրաւորներ կան։ Ուրիշ զրոյցներու համաձայն, քրտական շարժումը Պարսկաստանի մէջ ալ ծագած եւ տարածուած է։

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Երէկ հաղորդեցինք Թուրք արտաքին գործոց Թէվֆիք Րիւշտիի յայտարարութեանց մէկ մասը, Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Թուրք գործավարը, որ կը պատրաստուի սեպտեմբերին մեկնիլ Մոսկուա, յայտնեց բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութեան թէ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ փոխուած ոչինչ կայ։

«Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը, ըսաւ, մեր դաշնագրերուն մէջ կը կայանայ։ Այդ է որ կը բնորոշէ մեր արտաքին քաղաքականութեան եւ զանազան երկիրներու հետ, մեր յարաբերութեանց գլխաւոր գիծերը»։

Անդրադառնալով Թուրքեւպարսիկ յարաբերութեանց, գործավարը միայն բարեկամութիւն կը նշմարէ, թէեւ «քիւրտ ըմբոստներուն դէմ, գործակցաբար կռուելու մասին կատարուած բանակցութիւնները ելք չեն ունեցած»։ Գալով սահմանային սրբագրութեան վերաբերեալ բանակցութիւններուն, կը կատարուին անկախ միւս բանակցութիւններէն»։

Թէվֆիք Րիւշտի կը յայտնէ նաեւ թէ Թուրքիա հրաւիրուած չըլլալով մասնակցելու Պրիանի յղացած Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու ծրագրին, ուղղակի չի հետաքրքրուիր անով։

Մահափորձ Սըտքի փաշայի դէմ

ԳԱՀԻՐԷ, 25 օգոստ.— Եգիպտոսի վարչապետ Սըտքը փաշա սպանութեան փորձէ մը ազատեցաւ, այն պահուն երբ շոգեկառքով Աղեքսանդրիայէն կը մեկնէր Գահիրէ։ Նստածի վրայ, շոգեկառքին մէջ ձերբակալուեցաւ մէկը, որուն վրայ, զգեստներուն տակ ծածկուած գտնուեցաւ փոքր կացին մը։

Ձերբակալեալը 28 տարու երիտասարդ մըն է, Խարթումի անգլիական վարժարանի նախկին աշակերտ։

Հայու մը մահացու արկածը

Երէկ, Վիրօֆլէյ բնակող հայրենակից մը, Գ. Մելքոն Էսկիճեան, իր կնոջ հետ Իսսիէն կառախումբ կը նստէր Շավիլ երթալու համար, երբ յանկարծ նշմարեց թէ իր կինը կայարանը մոռցած էր դրամապանակը, որուն մէջ կարեւոր գումար մը կար։ Ելեկտրաշարժը արդէն մեկնելու վրայ է, երբ Էսկիճեան դուրս նետուեցաւ դրամապանակը փնտռելու. սակայն գլխու վրայ ինկաւ ու ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ։ Անյոյս վիճակի մէջ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։

Գործադուլը կը շարունակուի

Լիլի եւ շրջաններու գործադուլին վերջ տալու նպատակով գործաւորական եւ գործատիրական ներկայացուցիչներու միջեւ տեղի ունեցող բանակցութիւնները նպաստաւոր ելքի մը չյանգեցան։ Աղջի օր բանուորական սէնտիքաներու ներկայացուցիչները խորհրդակցութիւն մը ունեցան քննելու համար գործատէրերու առաջարկները, զորս կարելի է համառօտել հետեւեալ կերպով.

1) Հաւատարմութեան պարգեւը կը վերածուի յարատեւութեան պարգեւի։

2) Այս պարգեւը ամէն տարի կը վճարուի գործաւորին, առանց այս վերջինին կողմէ դիմումի։

3) Պատճառաբանեալ բացակայութիւնները ընդունելի կը նկատուին։

4) Ներկայ գործադուլներուն համար, բանուորներուն դէմ պատժական բնոյթ կրող որեւէ արարք չպիտի կատարուի։ Յարատեւութեան պարգեւը պիտի հաշուուի, առանց նկատի առնելու գործադուլին հետեւանքով արձանագրուած բացակայութիւնները։

5) Գործատէրերը չեն մերժեր վերաքննել վարձքերու յաւելման առաջարկը, պայմանաւ որ յաւելման պահանջը հիմնաւոր ըլլայ։

Բանուորական պատգամաւորները համաձայնութիւն գոյացուցին տեղեկագրի այն կէտերուն վրայ, զորս պէտք է ներկայացնեն իրենց կազմակերպութիւններուն։

Միւս կողմէ, ամէն հաւանականութեան հանդէպ, Թուրքուանի քաղաքապետը բացառիկ նիստի հրաւիրեց Թաղապետական Խորհուրդը, նպաստի նոր վարկեր բանալու համար բանթողներուն։

.˙. Երէկ, Ռուպէ-Թուրքուանի բանուորական սէնտիքաներու ընդհ. ժողովները քննելով գործատէրերու առաջարկները, որոշեցին մերժել զանոնք եւ շարունակել գործադուլը։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Իթալիի մասնաճիւղին կողմէ 31 Օգոստոս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն Սէն Քլուի անտառին մէջ։

Նուագ, երգ, արտասանութիւն, կովկասեան պար, հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։

Ֆութպոլի մրցում Իթալիի եւ Սարսէլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերուն միջեւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վինաբանական ժողովը վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Նիւթ՝ Թուրքերը եւ մենք։ Մէկ ժամ մինչև։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կրպ. Մամիկեան (Լա Սիօթա) իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ծանօթներու եւ բարեկամներու որոնք անձամբ եւ նամակով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իր հոգեհատորին

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՍՉԵՐԵԱՆԻ

(Մէկուկէս տարեկան)

վաղաժամիկ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Օգոստ. 15ին։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարսէյլի Ս. Փիէր գերեզմանատունը Օգոստ. 17ին։

ՆԱՄԱԿ ունի Արշամ Պօղոսովիչ Փափազեան իր քոյրմէն Սօֆիա Թումանեանէ (Պաթում) Ստանալու համար դիմել Mr. Palnikoff, 121 Rue de Flandre Paris (19).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տ. Տօնապետեան Մօրէնիկցի (Խարբերդ), կը փնտռէ իր մօտիկ ազգականը Մօրէնիկցի, Յարութիւն Խաչատուրեան։ Մօտաւորապէս մէկ տարի է կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա)։ Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել հետեւեալ հասցէին, Տօնապետեան, 5 Rue Balthazar Baro, Valence (Drôme).

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Ուլաշ գիւղացի Գրիգոր Եղեկիէլեան, հօր անուն Մկրտիչ, մօր անուն Հռիփսիմէ։ 1928ին կը գտնուէր Տրամա (Յունաստան) նիր Իսթի որբանոցը։ Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Թորոս Եղեկիէլեանի, 36 Rue Chapelier. Marseille.

Կը խնդրուի Յունահայ Թերթերէ արտատպել։

— Կը փնտռեմ Կէյվէ Օրթա գիւղացի Զաքարիկ Ճէնտիքեան, հօր անուն՝ Խաչատուր, մօր անուն՝ Նոյեմզար, քոյրերը Սիրվարդ, Մարիանիկ։ Ընդհանուր պատերազմին ազատուած է իր մօրաքրոջ հետ, Լուր տուողին մէկ տարեկան Յառաջ նուէր։ Իմացնել՝ Epicerie Nersessian Antoine, Ave. Jean Jaurès. Décines. Isère.

Հ. Յ. Դ. Ս. Շամոնի Գրադարանը, 15 Rue Jeanne d'Arc, բաց է ամէն Հինգշաբթի 7—8 իսկ կիրակի օրեր 11—12։

ԵՐԵԿՈՅԹ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի Պատ. Միութեան գրական երեկոյթը, վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանը։ Կը խնդրուի ճիշդ ժամուն ներկայ գտնուիլ։

ԲԵՄԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Լիոնի Հիւսէյնիկի վերաշ. Միութեան կեդր. վարչութեան կողմէ, այս շաբաթ երեկոյ երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, կը ներկայացուի «Պատւոյ գողը կամ Պախար քէօրը» զաւեշտ։ Նաեւ բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւններ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

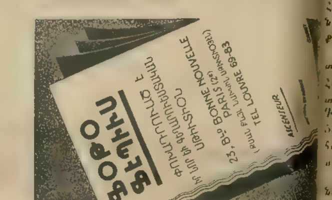

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	[illegible]0ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23

R. C. SEINE 276 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
28
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

28 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1350

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՉԷԶՈՔՆԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Մարսէյլի Հայոց Ազգային Գաւառական ժողովի ընտրութիւնները տեղի ունեցան Օգոստոս 24ի կիրակին: Ընտրութիւնները, համաձայն հասած տեղեկութիւններուն, տեղի ունեցան խաղաղ պայմաններու մէջ, հնարաւորութիւն ընձեռելով հակառակորդ կողմերուն ցուցահանելու իրենց իրական ուժը:

Ընտրութիւններու արդիւնքը ցոյց կուտայ որ Դաշնակցութիւնն ու չէզոքները բացարձակ յաղթանակ մը տարած են ընդդէմ Ռամկավար-Հնչակ-Հօկ պլոքին, որ հակառակ Դաշնակցութեան համերաշխութեան եւ համագործակցութեան կոչին՝ առանձին ցանկով մը հրապարակ եկան եւ ընտրական պայքար մղեցին:

Ընտրութիւններուն մասնակցած են 832 քուէարկող (արձանագրուած էին 1038 հոգի): Ուրեմն բացակայողները փոքր տոկոս մը կը կազմեն, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ հանրային լայն խաւեր իրենց մասնակցութիւնը բերած են ազգային կեանքի կազմակերպութեան գործին: Դաշնակցութեան եւ չէզոքներու ցանկի առաւելագոյն քուէն եղած է 795, իսկ նուազագոյն, 334: Միջին քուէները որ տրուած են մասնաւորաբար Դաշնակցական թեկնածուներուն կը հասնի 550ի: Այսպիսով, եթէ ուզենք այս քուէարկութեան հաստատուն թիւը որոշել, թիւ մը որ կողմերու իրական արժէքը ցոյց պիտի տայ պէտք է ընդունինք միջին թիւը, Դաշնակցականներու 550 քուէն: Հակառակորդները շահած են առաւելագոյն (միայն մէկ թեկնածուի անուան շուրջ) 362 քուէ, իսկ նուազագոյնը 235 քուէ: Հակառակորդներու միջին քուէն պէտք է ընդունիլ 250:

Այս դասաւորութեամբ, քուէներն եկան իւրաքանչիւրին տուին այն կշիռը, որ անոնք ունէին իրականութեան մէջ: Հակադաշնակցական բոլոր խմբակները միացած, իրենց եռեւէն տարին անշուշտ որոշ համախոհներ ալ, ու շահեցան 250 քուէ: Դաշնակցութիւնն իրեն համախոհ չէզոքներուն հետ շահեցաւ 550 հաստատուն քուէ: Առաւել առացուած քուէները կը հաշուենք անհատական ազդեցութեան եւ ընտրութիւններու մէջ յաճախ տեղի ունեցող պատահմունքի արդիւնք:

Թիւերու այս չոր արդիւնքը շատ խրատական է բոլոր անոնց համար, որոնք իրենց ուժին չափը չեն գիտեր, եւ սակայն հրապարակը կ'աղմկեն՝ տիրապետութեան տենչանքով: Ընտրական պարագաներէն դուրս, եթէ Դաշնակցութիւնը համերաշխութեան եւ համագործակցութեան փորձ մը կատարէր, ապահովաբար այսօրուան պարտուածները, առանց իրական ուժերը նկատի առնելու, պիտի պահանջէին երեսփոխանական ժողովի մէջ պատգամաւորներու կէսէն աւելի տեղ ապահովել իրենց: Համերաշխութեան եւ չափաւորութեան որ եւ է կոչ պիտի մնար անլսելի, ինչպէս անցեալի բազմաթիւ փորձերն այդ ուղղութեամբ ձախողեցան:

Այս բոլորէն յետոյ, սակայն ապահովութիւն մը չունինք թէ հակառակորդները պիտի լսեն եւ պարկեշտօրէն լծուին ազգային գործերուն, կամ առնուազն՝ խոչընդոտ չհանդիսանան նորակազմ ազգային մարմնին՝ արդիւնաւոր գործունէութեան մը ձեռնարկելու համար:

Հանրային կեանքի պղտորումը համատարած հիւանդութիւն մը դարձած է, ու անիշխանութիւնը թեւատարած կը սաւառնի ամէն տեղ: Կազմակերպելու, վերակազմելու, ուժերը կեդրոնացնելու, եւ ազգային մեր ցրուած կեանքն ամուր կամքով մը իրարու շղթայելու մեր ջանքերը կիսովին միայն կ'արդիւնաւորուին՝ շնորհիւ այս աւերիչ ոգիին, որ մեր հակառակորդներու անբուժելի թերութիւնը մնալու սահմանուած է:

Այդ պղտոր հոգեբանութեան ամէնէն ցայտուն ապացոյցը տուին մեր հակառակորդները Մարսէյլի ընտրութիւններէն առաջ: Երբ Դաշնակցութիւնը յանուն համերաշխութեան, համաձայնուեցաւ տարի մը առաջ ընտրութիւնները կատարել, եւ երբ համակարծիք գտնուեցաւ չէզոք տարրերուն եւ թելադրեց համագործակցութեամբ եւ համերաշխութեամբ հաւաքական ուժերով վերակազմել Մարսէյլի ազգային կեանքը, մեր հակառակորդներն ամէն միջոցի դիմեցին գաղութը պառակտելու եւ հակամարտութիւնները սրելու, թողլով այն տպաւորութիւնը թէ էապէս անոնց ցանկութիւնը ընտրութիւն մը կատարելը չէ, այլ խառնակել, եւ որքան շատ, այնքան լաւ, ըստ իրենց:

Մենք բաւականացանք միայն մէկ խմբագրական գրելով, ուր համերաշխութեան կոչ մը կ'ուղղէինք բոլորին եւ կը սաւփէինք մեր ընկերները ծայրայեղ գիջումներու երթալ, համագործակցութեան սիրոյն: Մինչեւ ընտրութիւնները, չհրատարակեցինք զանազան թղթակցութիւններ եւ կարծիքներ մեր հակառակորդներու հասցէին, որպէս զի համերաշխութեան ձեռնարկները չվիժին: Սակայն ռամկավար թերթը շաբաթներ առաջ կատաղամտութեամբ հրապարակ եկաւ եւ իրականութեան հակառակ վերագրումներ ըրաւ, որոնք խռովութեան ու պառակտումներու միայն կը նպաստէին:

Ժողովուրդը իր բացարձակ մեծամասնութեամբ եկաւ ու պատասխանը տուաւ բոլոր անոնց, որոնք գոհունակութեամբ ամէն օր առելութիւն կը սերմանեն գաղութէ գաղութ:

Ժողովուրդի վստահութիւնը ստացած, Դաշնակցութիւնն ու չէզոքները ձեռք ձեռքի պիտի տան ազգային կեանքը կանոնաւոր վիճակի մը բերելու: Ու յաղթանակէն յետոյ, դարձեալ պիտի շարունակեն համերաշխութեան ճամբայէն քալել, հնարաւորութիւն տալով բոլորին՝ ազգային գործերու շուրջ համախմբուելու:

Ն. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՓՐՈՎՈՔԱՑԻՈՆ

«Յուսաբեր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստոս 15).

— «Ընթերցողը կը յիշէ անշուշտ այն Թօյնը, որ ժաճէն (մա՛հ թէ անձնասպանութիւն...) առաջ թափեց Հայաստանի գործավարներէն Ա. Մուաւեան եւ ապա իր չունչը աւանդեցւ-իրեն ու զգացումները վաճառքի հանած այս համայնավարը «Խ. Հայաստան»ի էջերէն կը յայտարարէր թէ Դաշնակցութիւնը որոշած է Սուրիոյ կուրծքին, հակառակ արաբ ժողովուրդի բուռն ընդդիմութեան, Հայկական Օճախ ստեղծել:

Այս փրովոքասիոնը տարբեր երանգաւորումներով համայնավար օրկաններէն անցաւ ռամկավար թերթերուն՝ թրքականներուն, եւ ի վերջոյ հասաւ արաբ մամուլին: Ընթերցողը կը յիշէ անշուշտ, թէ այս առիթով ինչ բուռն ու կրքոտ պայքար բացին արաբ թերթերը հայ ժողովուրդին դէմ, անհրաժեշտ եղաւ մեր կողմէ ահագին ճիգ ու եռանդ սպառել լարուած կրքերը մեղմելու ու գէթ չափով մը մեր ժողովուրդին հասցէին տարածուած կասկածները փարատելու համար:

Բայց ահա, այդ առաջին փրովոքասիոնին ծայնը տակաւին չմարած, նոր փրովոքասիոն մը, ոչ պակաս թունաւոր:

Մեր տրամադրութեան տակ է «Խորհրդային Հայաստան»ի 1930 յուլիս 11ի թիւը, ուր, վարի յարկաբաժնին մէջ, մէկ մեթրնոց յօդուած մը կայ սուրիահայութեան դէմ: Այդ սաւանը կը կրէ հետեւեալ խորագիրը.— *«Դաշնակցական աւանտիւրանների նոր օղակները»:*

Համայնավար օրկանի այս գարշելի հակահայ ժուռնալի ոգիին, հոն տեղ գտած մտքերուն եւ անոր հետապնդած նպատակներուն ընթերցողը ծանօթացնելու համար, կ'ուզենք հոնկէ քանի մը յատկորոշ քաղուածքներ ընել:

«Դաշնակցութեան համար լայն հող է ստեղծւում այն կենտրոններում, որտեղ գոյութիւն ունեն հայ գաղթականներ եւ գործում է Դաշնակցութիւնը: Ահա թէ որտեղից են սկսւում ոչ միայն Սուրիայ «Հայկական Օջախ»-ը, այլ եւ Իրաքի Հայերին Մուսուլի շրջանում կենտրոնացնելու քայլերը:

«Սուրիայի «Հայկական Օջախը» իմպերիալիզմի ամենաքարբարոս զէնքերից մէկն է»:

Այժմ կը կարծենք թէ՝ այլեւս գաղտնիք չէ, ուրկէ՝ բուսան այն 25 հայ համայնավարները, որոնք եղան Սուրիոյ մէջ ձերբակալուած 30 համայնավարներու մէջէն: Ինչպէս կը տեսնէք, ասոնք «միացեալ ֆրոնտ»ի բարի-ծաղիկներէն են, — 30էն 25ը հայ, մէկ-երկուքը՝ թուրք, իսկ միւսները՝ արաբ կամ օտարազգի:

Այս թունաւոր փրովոքասիոնները կոմկուսի վարիչները կը ցանեն խորհրդային մամուլի էջերէն, իսկ «միացեալ ֆրոնտ»ի ծաղուկները (25ը 30էն) կ'առնեն ու կը տարածեն արաբ ժողովուրդին մէջ՝ զայն հայութեան դէմ զինելով:

Ու ոչ միայն կը գրեն, այլ եւ կը գործեն, այս թունաւոր փրովոքասիոններու տեղաւորումին վրայ ո՛չ միայն մելան, այլ եւ ոսկի կը սպառեն:

Հոս է ահա այս հակահայ դաւերու բովանդակ ահաւորութիւնը:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Տէօրթ Եօլի, Էրզինի եւ Ճիհանի մէջ չէթէներ

ՕՍՄԱՆԻԷ.— Գօզանի լեռներուն մէջ բնակող Շապան Զավէրի աշիրէթը, Կարս քաղաքին վրայ յարձակելով երկարատեւ ընդհարում մը ունեցած է եւ ժողովուրդը ապստամբութեան հրաւիրած: Տէօրթ-Եօլի, Էրզինի եւ Ճիհանի կողմերը 20—30 հոգիներէ բաղկացած չէթէ խումբեր յարձակումներ կը գործեն պահականոցներու վրայ եւ անհանգստութիւն կը պատճառեն կառավարութեան:

Պուլանըքի ըմբոստները

Արեւելեան Նահանգներու ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ, Պիթլիսի մէջ հետեւեալը յայտարարած է Արարատի շարժման մասին:

— Արարատի Արեւելեան Պարսկաստանի սահմանէն ներս գտնուելուն պատճառով, ըմբոստները Պարսկաստանի հետ շփումներ կ'ունենան: Կրնայ ըլլալ որ պաշարումը ճեղքելու ձեռնարկեն, թուրք բանակէն ազատելու համար:

«Մուշի կուսակալութեան Պուլանըքի մէջ գտնուած ըմբոստները զսպելու համար, զօրաբանակի հրամանատարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է: Հաւանական է որ մօտերս անոնք ալ զսպուին:

«Վանի եւ Հէքքեարի մէջ եղածին նման, հարաւէն և Սուրիայէն պատրաստուած ըմբոստները Սուրուչի եւ Նուսէյպինի կողմերը յարձակում գործելով, Փայամլը գիւղախումբին կեդրոնը մտան եւ Սուրաքի հիւսիսային արեւելեան կողմը յառաջխաղացութիւն մը ըրին: Այս ձեռնարկը, որ բազմաթիւ կենդանիներ գողնալու նպատակով եղած էր, չէ յաջողած եւ ըմբոստներ ժողովուրդին ու ոստիկան զօրքերուն ընդդիմութեամբ ետ փախած են»:

Պէտրխանեանները Իրաք անցան

Ատանայէն կը հաղորդեն թէ Պէտրխանեաններէն Ճէլատէթ եւ Քեամրան Սուրիայէն հեռացած են: Հաւանական է որ Միջագետք անցած ըլլան: Ճէմիլ փաշազադէններէն Էքրէմ Սուրիոյ սահմանէն դուրս հանուած է: Սուրիա գտնուած ընդդիմադիրները շատ ընկճուած վիճակի մէջ են:

Հաճօ աղա Դամասկոսի մէջ

Ծանօթ քիւրտ ցեղապետ Հաճօ աղա, որ իր 600 ձիաւորներով Թրքական սահմանէն ներս մտած եւ յառաջացած էր մինչեւ Հալպաթ եւ գրաւած զայն, վերադարձած է սուրիական հող եւ ձերբակալուած Ֆրանսական պահակներու կողմէ: Այժմ ան Դամասկոս կը գտնուի եւ Ֆրանս. կառավարութենէն հրաման ստացած է Դամասկոսէն դուրս չելլելու:

Տեղական թերթերու քաղած տեղեկութեանց համաձայն Ֆրանսացիները աւելի խստացուցած են Սուրիոյ հիւսիսային սահմանները: Ինչպէս նաեւ կ'ըսուի թէ ուրիշ 15 քիւրտ ձիաւորներ թրքական հետապնդումներէն փախչելով սուրիական սահման ապաստանած են եւ բերուած Հալէպ:

Այս մասին երկու կերպով կ'արտայայտուին տեղական թերթերը. ոմանք կ'ըսեն թէ Հաճօ աղան իր կամքով եկած է Դամասկոս, իսկ ուրիշներ կը պնդեն թէ՝ Ֆրանս. մարզպանութեան հրամանով բերուած է հոն:

Թուրքերը Չիներու կը կեդրոնացնեն

Ճարապլուսէն «Ազդակ»ի թղթակիցը կը գրէ.—

Թրքական իշխանութիւնը նկատի ունենալով որ Քիւրտերը ամէն ուղղութեամբ մեծ յաջողութիւններ ձեռք կը բերեն, եւ վախնալով թէ մի գուցէ Սուրիոյ սահմանակից քրտաբնակ գիւղերու մէջ քրտական ապստամբութիւններ տեղի ունենան, շաբաթէ մը ի վեր երկաթուղիի երկարութեամբ հաստատուած զինուորական պահականոցներէն զօրքերը հաւաքելով, Ճարապլուսի եւ Արաբ Բունարի կայարանները կեդրոնացուցած՝ ռազմափորձեր կը կատարեն:

400 քիւրտ ձիաւորներ Գամըշլիի սահմանէն Թուրքիա անցած ըլլալով՝ անյայտ ուղիներով կը ջանան միանալ քիւրտ ապստամբներուն: Միտիաթի մէջ արդէն Քիւրտեր նոր յաջողութիւններ ունեցած են:

Պոլսէն կ'օժանդակեն Քիւրտերուն?

Պարսիկ դեսպանատան գործակատարը Եալովայի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրք արտաքին Նախարարին հետ: Տեսակցութեան արդիւնքը գաղտնի կը պահուի:

«Աքշամ» թերթը կը տեղեկանայ թէ ծանրակշիռ յայտնութիւններ կատարուած են քէմալական կուսակցութեան քննիչին Հաքքը Շինասի փաշայի: Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, կարգ մը անձեր որոնք իրենց տրամադրութեան տակ մեծ գումարներ ունէին, Պոլսոյ մէջ իսկ կը գնեն մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ, Քիւրտերուն ղրկելու համար:

Ոստիկանութիւնը խիստ հսկողութիւն կը կատարէ եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ԲԱԼՄԻՐԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹ ?

Պէյրութի Ազդակը կը գրէ.—

Կ'իմանանք որ Բ. Գամիսէութեան առողջապահական սպասարկութիւնը համաձայնած է Լիբանանի առողջապահական Նախարարութեան հետ եւ կը հետապնդէ գնումն ու շինութիւնը նոր տուներու՝ հայ գաղթականներուն համար:

Միւս կողմէ Պէյրութի կառավարիչը արոշմնագրով մը նոր պայմանաժամ մը եւս տուած եւ յետաձգած է քէմբի հիւղակներուն քանդումը:

Կ'իմանանք նաեւ որ Բալմիրի մէջ հայ երկրագործական գաղութ մը հիմնելու ծրագիրը ուսումնասիրութեան առարկայ կը դառնայ կառավարական շրջանակներու մէջ: Քանի մը տասնեակ ընտանիքներ, որոնք այժմ Քարանթինայի թաղին մէջ կը բնակին, մօտերս, հաւանաբար հոկտեմբերի սկիզբը, պիտի փոխադրուին Էշրէֆիէ Պ. ձէպէլիի կալուածին վրայ կառուցուած շէնքերուն մէջ:

ՀԱՅ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ

Հալէպի Ֆրանսական իշխանութեան կողմէ 20 հայ երիտասարդներ ընտրուած են, որոնք Միւլիմիէ պիտի ղրկուին օդանաւորդութիւն սորվելու համար: Անոնք կարճ ժամանակի մը մէջ պիտի սորվին օդանաւորդութիւնը եւ զինուորական ծառայութեան մէջ պիտի գտնուին:

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԴԷՊՔԵՐ

ԹՈՒՐՔ ՉԷԹԷՆԵՐ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ

20 Թուրք ձիաւոր չէթէներ, հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, յարձակած են Համաւէ գիւղին վրայ: Գիւղացիներն անմիջապէս սկսած են դիմադրել եւ սաստիկ կռիւ մը տեղի ունեցած է չէթէներու եւ գիւղացիներու միջեւ: Երեք չէթեներ սպաննուած են եւ մնացածներն ալ փախած Թրքական սահմանը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ.— Մարաջախտ Փիլսուտսկի ստանձնեց Լեհաստանի վարչապետութիւնը: 1926ի պետական հարուածէն ի վեր ան երկիրը կը կառավարէր ոչ թէ ուղղակի, այլ իր քաղաքական բարեկամներուն միջոցով:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ.— Պարսիկ կառավարութիւնը իր դեսպանին միջոցով, բողոքագիր մը ներկայացուց Լոնտոնի կառավարութեան, թէ իր վեհապետական իրաւունքներուն դէմ շարժելով, Պահրէյնեան կղզիներու շէյխը, քարիւղի շահագործման մենաշնորհ տուած է անգլիական խմբակի մը:

ՖՐԱՆՍԱ.— Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնախումբը իր տեղեկագրին մէջ որ պիտի ներկայացնէ Ազգ. Դաշնակցութեան, գովեստով կը խօսի Սուրիոյ եւ Լիբանանի վրայ՝ Ֆրանսական հոգատարութեան մասին:

ԱՆԳԼԻԱ.— Սեպտեմբերի կէսին, փորթսմութի նաւարաններէն կը սկսին երեք մարտանաւերու շինութեան: Այս մարտանաւերը կը պատկանին 1929ի նաւային յատակագծին:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Թուրք ընդդիմադիր պետութէն, Թուրքիոյ նախկին Ներքին նախարար Մեհմէտ Ալի կը գրէ իր Թերթին «La République Enchaînée»ի մէջ:

Ծանօթ ենք Թուրք մամուլի կտրող-Թափող ոճին: Հեռու է ժողովրդավար ըլլալէ: Ան հարկատու է միակ անձի մը, միակ կուսակցութեան մը, եթէ կարելի է այսպէս կոչել, քանի որ քեմալական Թուրքիոյ մէջ, միակ կուսակցութիւն մը կայ:

Այս բռնապետական մամուլը վերջին ամիսներու ընթացքին, Քիւրտիստանի դէպքերը հաղորդելով մէկտեղ, անձնատուր կ'ըլլայ երեւակայական մեկնաբանութիւններու, ցնորամիտ եզրակացութիւններու, զորս պիտի վերլուծենք եւ հերքենք կատարեալ խղճմտութեամբ:

Ահա այդ մամուլին ի յայտ բերած գլխաւոր կէտերը:

1.— Ըմբոստութեան պատրաստութիւնները տեսնուած են պարսկական սահմանին վրայ՝ Մակուի մէջ, պարսիկ կառավարութեան հետ՝ համախորհուրդ: Անգլիոյ լրտեսական կազմակերպութենէն զատ. Լօրէնս վառօդը կրակի է տուած իր կառավարութեան հաշւոյն:

2.— Արտասահման, Սուրիա եւ Միջագետք ապաստանած Թուրք հայրենասէրները գործակցութիւն ցոյց տուած են, նկատի ունենալով ըմբոստութեան յաջողութիւնը:

3.— Ցեղափոխութիւնը էապէս յետադիմական է եւ արդէն խեղդուած է:

Առանց ճշդորոշել յաւակնելու Պարսկաստանի դերն ու պատասխանատուութիւնը,—ինչ որ դուրս կը մնայ մեր յօդուածին սահմանէն — ըսենք անմիջապէս թէ եթէ այս վերջինը չուզեց կամ չկրցաւ շարժումը արգիլել իր սկզբնական ծագումին մէջ, իր պատճառները ունենալու էր: Արդ, այդ պատճառներէն գլխաւորին անդրադառնանք նախորդ յօդուածով մը:

Քաղաքական պատճառներով Ռուսիա կ'ուզէ Քիւրտիստան մը ստեղծել պարսկական Ազրբէյջանի մէջ, ընդդէմ անկախ Քիւրտիստանի ծրագրին, զորս անգլիական շահերը կը պահանջեն հաստատել Թուրքիոյ հողերուն եւ Մուսուլի ու Միջագետքի անմիջական շրջանակին մէջ: Բնականաբար, ռուսական ծրագիրը առաջին առթիւ մեզ կը Թուի լաւագոյն քան անգլիական ծրագիրը. բայց եթէ կշռենք երկու ծրագրերու յաջողութեան հաւանականութիւնը, ստիպուած ենք խոստովանիլ Թէ Անգլիացիներն աւելի բախտ պիտի ունենան իրագործելու իրենց ծրագիրը՝ ի վնաս Թուրքիոյ, Թէ Անգլիոյ ծրագրին յաջողութիւնը կը դիւրանայ քէմալական վարչաձեւին բռնութիւններով:

Ուրեմն, Թուրքիա եւ Պարսկաստան դատապարտուած ըլլալով հոգալու երկու պետութեանց ծրագիրներուն հետապնդման ծախքերը, պիտի ըսենք Թէ Պարսկաստան կը գտնուի լաւ կողմին վրայ, տրուած ըլլալով որ ան չի հարստահարեր իր քիւրտ հպատակները և Թէ զանոնք կը դնէ իր միւս հպատակներուն հետ՝ հաւասարութեան նոյն գետնին վրայ: Այս պատճառով էր որ ան կրցաւ ճարտարօրէն շեղեցնել շարժումը այն Քիւրտերուն, որոնք Քէմալի կողմէ զինուած էին ընդդէմ պարսկական Ազրբէյջանի եւ դարձնել իր բուն հեղինակին՝ Քէմալի դէմ, փոխվրէժի ձեւին տակ:

Գալով Լօրէնսի միջամտութեան այս գործին մէջ, կրնայ շատ հաւանական ըլլալ:

Կ'արժէ կանգ առնել քէմալական մամուլին կողմէ ազատական Թուրքերու դէմ եղած մեղադրանքին վրայ: Այդ մամուլին խօսքով, այս վերջինները արդէն դեր ունեցած են նոր յեղափոխութեան մէջ: Բոլոր հօտերուն մէջ, բորոտ գառնուկներ կարելի է գտնել: Հիմա կը հասկնանք Թէ ինչ յետին նպատակներով քէմալական կառավարութիւնը տեղէ տեղ կը պտտցնէր Ֆէթհի Համար փաշան. պարզապէս կ'ուզէր զըպարտել բոլոր ազատականները եւ զանոնք վարկաբեկել իբրեւ դաւադիրներ:

Գալով քրտական յեղափոխութեան, զայն իբր յետադիմական բնորոշելու համար, պէտք է այդ մամուլին շատ նեղ միտքն ունեցած ըլլալ: Գիտենք Թէ Աղըր Տաղի շարժումը էապէս ազգային է:

Ինչո՞ւ այս ցեղախումբերը ըմբոստացած են: Ինչո՞ւ իրենց շարժումը ուղղեցին Թուրքիոյ դէմ:

Պարզապէս, անոր համար որ գիտեն Թէ իրենց ցեղակից եղբայրները կը հալածուին, Թէ մանաւանդ հինգ տարիէ ի վեր, արեւելեան նահանգներուն մէջ, պաշարման վիճակն է որ կը տեւէ անընդհատ, Թէ Թուրքիոյ մէջ քրտական այս մեծամասնութիւնը ոչ մէկ ներկայացուցիչ ունի ազգային կեդրոնական խորհրդարանին մէջ, Թէ իր տունը, իր ինչքերը կ'աւերուին ու կը Թալանուին, Թէ անվերջ աքսորը զիրենք կը դատապարտէ կանոնաւոր բնաջնջման եւ Թէ նման սանձարձակ զեղծումներու առջեւ, այս մարդիկը ուրիշ միջոց չունէին, եթէ ոչ զէնքի դիմել:

Ինչ որ ամէնէն հետաքրքրականն է, Արեւելեան նահանգներու ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալիի յայտարարութիւնն է որ վերջաւորութեան, հակասութեան մէջ կը մնայ, պնդելով որ հինգ գիւղերու բնակիչներ միացած ըլլալով ըմբոստներուն, ինկած են օրէնքի ամէնէն խիստ տրամադրութեան տակ: Ինչպէ՞ս ուրեմն կը համարձակի նոյն այդ յայտարարութեան մէջ խօսիլ Քիւրտերու հաւատարմութեան վրայ՝ հանդէպ Քէմալական վարչաձեւին:

Այս բոլոր նահանգները, քանի մը տարի վերջ պիտի ներկայացնեն ամայացած, անապատային անհուն հողերու երեւոյթը եւ երկրին տնտեսական ու քաղաքական պայմանները արգելք պիտի ըլլան հոն մարդ տեղաւորելու:

Ինչպէ՞ս կրնան յետադիմական կոչել ըմբոստացում մը, որ ժողովրդավար օրէնքներու հետ կապ չունեցող կառավարութեան մը դէմ է:

Էնկիւրիի կառավարութիւնը կը հետեւի նոյն ճամբուն, ուրկէ քալեց իր անդրանիկը, նախորդ վարչաձեւը:

Այս վերջինը, իր բորբոքած ոգիութեամբ, ծայրայեղ ազգայնամոլութեամբ չէ՞ր որ քայքայեց գեղեցիկ կայսրութիւն մը, հարստահարելով Ալպանացիներ, Արաբներ եւ ուրիշ ցեղեր եւ երկիրը նետելով ընդհանուր պատերազմի մէջ:

«Թայմզ»ի Պոլսոյ Թղթակիցը յուլիս 25ին, կը հաստատէր ժամանակի կերպով, ինչ որ քէմալական մամուլը կը գրէր յեղափոխութեան առաջին մասին վերջաւորութեան եւ անոր զսպումին մասին: Ըստ անոր հեռագրին եւ մեր մասնաւոր տեղեկութիւններուն, երկրորդ մասը կը պահանջէ յատուկ պատրաստութիւն եւ զինուորական գործողութիւն ըմբոստներուն դէմ, որոնք քաշուած են Արարատի բարձունքները: Թուրքերը, կ'երեւի 60.000ի ուժ մը կեդրոնացուցած են Վանի եւ Պայազիտի միջեւ, ինչպէս նաեւ 100 օդանաւեր: Այս գործողութիւնը ըստ իրենց, պիտի տեւէ մինչեւ աշուն....

Միւս կողմէ, գիտենք Թէ Հայնի, Ճապաղջուրի Քըզըլ-պաշները որոնք 100 հազարնոց բազմութիւն մը կը կազմեն, զրկութեան մէջ են եւ այս կողմէն, ըմբոստացում մը հաւանական է:

Ըստ մեր նախատեսութեան, ո՛չ ձիւնը, ո՛չ Իպրահիմ Թալիի յայտարարութիւնները, ոչ ալ քէմալական մամուլի սպառնալիքները, ոչինչ պիտի կրնան փոխել եւ չպիտի կրնան զինաթափել ըմբոստները, որովհետեւ ձիւնը չպիտի կրնայ իրենց անառիկ դիրքերէն խախտել Քիւրտերը: Վաթսուն հազարնոց ուժի կեդրոնացումը պիտի ծառայէ միմիայն աւելի քայքայելու երկրին տնտեսական միջոցները:

ՄԷՀՄԷՏ ԱԼԻ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵԱԼՆԵՐ

Բացի պետութեան նիւթական մասնակցութեան բաժինէն, ընկերային ապահովագրութեանց անհրաժեշտ դրամագլուխը կը հայթայթուի գործատիրոջ եւ բանուորին կողմէ հաւասար չափով տրուած բաժնեվճարներով:

Ի՞նչ է այդ բաժնեվճարը

Փոփոխական է, անոր չափը կը ճշդուի համաձայն վարձքին: Ապահովագրեալները կը բաժնուին հինգ դասերու, համաձայն իրենց ստացած վարձքերուն:

Առաջին դասին մէջ կը մտնեն անոնք որ օրական կը շահին 8 ֆրանքէն վար կամ տարեկան մինչեւ 2399 ֆր.:

Երկրորդ դասին մէջ կը մտնեն անոնք որ օրական կը շահին 8էն 14 ֆր. 99 սանթիմ, կամ տարեկան 2400էն 4499 ֆրանք:

Երրորդ դասակարգին մէջ կը մտնեն անոնք որ օրական կը շահին 15էն 19 ֆր. 99 ֆր., այսինքն տարեկան 4500ի եւ 5999ի միջեւ:

Չորրորդին մէջ կը մտնեն անոնք որ օրական կը շահին 20էն 31 ֆր. 99 ֆր. 99 ֆր. կամ տարեկան 6000էն 9599 ֆր.:

Հինգերորդին մէջ՝ անոնք որ օրական կը շահին 32 ֆր. կամ աւելի, այսինքն տարեկան 9600 ֆրանք եւ աւելի:

Իւրաքանչիւր դասու համար հաստատուած է միջին վարձք մը որ կը ծառայէ բաժնեվճարի եւ նպաստներու սակի հաշիւը ճշդելու:

Այսպէս առաջին դասու համար միջին վարձք ընդունուած է 6 ֆր., երկրորդ դաս՝ 12 ֆր., երրորդ դաս՝ 18 ֆր., չորրորդ դաս՝ 24 ֆր., հինգերորդ դաս՝ 36 ֆրանք:

Ի՞նչ պէտք է վճարէ ուրեմն Ապահովագրեալը

Պիտի վճարէ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

Ա. Դաս, — 0.25 օրական, 1.50 շաբաթական, 6 ֆրանք ամիսը, 72 ֆրանք տարին:

Բ. Դաս, — 0.50 օրական, 3 ֆրանք շաբաթական, 12 ֆրանք ամսական, 144 ֆրանք տարեկան:

Գ. Դաս, — 0.75 օրական, 4.50 շաբաթական, 18 ամսական, 216 տարեկան:

Դ. Դաս, — 1 ֆր. օրական, 6 ֆր. շաբաթական, 24 ֆր. ամսական, 288 ֆր. տարեկան:

Ե. Դաս, — 1.75 օրական, 10 շաբաթական, 40 ամսական, 480 տարեկան:

Ի՞նչ պէտք է վճարէ գործատէրը

Պիտի վճարէ իր գործաւորին բաժնեվճարին հաւասար չափով գումար մը:

Սակայն, գործատէրերը պարտաւոր չեն բաժնեվճար տալու իրենց այն պաշտօնեաներուն համար, որոնք ընտանեկան ծանրաբեռնումներու ենթարկուած են եւ կը ստանան աւելի քան առաւելագոյն վարձքասահմանը: Փոխարէն պիտի վճարեն միահաղոյն գումար մը, բոլոր այն վարձուորներուն համար, — ապահովագրեալ ըլլան կամ ոչ — որոնք կը շահին վարձք-սահմանին եւ 25.000ի միջեւ գումար մը:

Այս գումարին գնահատման եղանակը պիտի որոշուի մասնաւոր հրովարտակով:

Բանուորի մը վարձքը միշտ նոյնը չի մնար: Եթէ վարձքը փոխուի, ապահովագրեալին պատկանած դասն ալ կը փոխուի՞:

Ապահովագրեալը որեւէ դասու կը պատկանի մէկ տարուան համար: Այս տարին կը հաշուուի սկսեալ իր ծննդեան Թուականէն: Եթէ անոր վարձքը փոփոխութիւն կրէ, դասը կը փոխուի յաջորդ տարի:

Ցեսանք Թէ ի՛նչ համեմատութեամբ ապահովագրեալը պիտի վճարէ ապահովագրութեան բաժնեգինը: Բայց ինքն իսկ պարտաւո՞ր է իր տուրքը անձամբ վճարելու Ապահովագրութեան Սնտուկին:

Ո՛չ: Ամէն մէկ վճարման պահուն, (շաբթուան, կիսամսեակի, կամ ամսուան վերջը), անոր բաժնեվճարը վար կը դրուի գործատիրոջ կողմէ: Գործատէրը պարտաւոր է գործաւորին ապահովագրութեան տետրակին վրայ փակցնելու մասնաւոր դրոշմաթուղթեր, իբր իր եւ գործաւորին բաժնեգներուն փոխարժէքը:

Գործատէրը կրնա՞յ գործաւորին վարձքին վրայէն վար դնել ինչ որ ինքն իսկ պարտաւոր է իբր ապահովագին վճարելու:

Ո՛չ: Գործատիրոջ ապահովագրութեան տուրքը կը պատկանի միմիայն գործատիրոջ: Օրէնքին այս տրամադրութեան դէմ շարժող գործատէրերուն համար մասնաւոր պատիժներ հաստատուած են:

Միւս կողմէ՝ այն գործատէրը որ ժամանակին չի փակցներ պէտք եղած դրոշմաթուղթերը, կը դատապարտուի վճարելու յետնեալ տոկոսներ:

Ո՞ւր կարելի է գտնել այս դրոշմաթուղթերը

Թղթատարական եւ հեռագրական վարչութեան քով:

Ի՞նչ գործողութիւն կը կատարուի այն գործաւորներուն համար, որոնք օր ընդ մէջ կ'աշխատին

Վարձկան աշխատաւոր կը նկատուին այն գործաւորները, որոնք տարին 90 օրուան աշխատանք կը կատարեն առնուազն:

Ապահովագրութեան օրէնքին մասնաւոր տրամադրութիւնները կը ճշդեն տան մէջ, կտորով կամ գործ գլուխ աշխատողներու բաժնեվճարի գնահատումը եւ գանձումը:

Ի՞նչ առաւելութիւններ կուտայ ընկ. ապահովագրութիւնը

Ապահովագրեալին, կնոջ եւ 16 տարեկանէն վար զաւակներուն կ'ապահովէ բժշկական, վիրաբուժական եւ ատամնաբուժական խնամքներ, դեղեր և հիւանդին վիճակին համապատասխան գործիքներ: Եթէ պէտք ըլլայ հիւանդը կը դրուի հիւանդանոց կամ յատուկ դարմանատուն մը:

Որքա՞ն կը տեւեն այս խնամքները:

Հիւանդութեան սկզբէն մինչեւ բուժում, վեց ամիս ամբողջ:

Այս խնամքները բոլորովին ձրի՞ են:

Ո՛չ: Ապահովագրեալը պարտաւոր է մասնակցելու բժշկական եւ դեղագործական ծախքերուն: Օրական 15էն վար շահողները այս ծախքերուն կը մասնակցին հարիւրին 15 համեմատութեամբ: Մնացեալները հարիւրին 20:

Սակայն, օրէնքը կը նախատեսէ որ 2 տարուան փորձառութեան շրջանէ մը վերջ, ապահովագրական արկղերը պիտի կրնան այս համեմատութիւնը նուազեցնել:

Պէտք է աւելցնել Թէ ապահովագրեալը ազատ է իր ուզած բժիշկը ընտրելու: (2)

ԵՐԲ ՈՒՂԵՂՆԵՐԸ ԿԸ ՋՐՈՏԻՆ

Դ.

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԺԱՆՏԱԽՏ

Լոնտոն՝ 1921, Թրքական խորհրդաժողովի նախօրեակին: Այնտեղ են Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչները որոնց մօտ եմ միշտ իբրեւ քարտուղար: Մեծ ակնկալութիւններ կը խանգարեն մեր պատուիրակները. հեւ ի հեւ աշխատանք դեսպանական եւ քաղաքական անձնաւորութիւններու հետ. շփման մէջ ենք մեր դատով հետաքրքրուող Անգլիացիներու հետ. պատուիրակութիւնները միացած են եւ կը ներկայացնեն մէկ ճակատ. դադրած են վէճերը առժամապէս. Հայ ժողովուրդը եկած է պահանջելու իր արդար իրաւունքը:

Հեռաձայն կ'ընեմ, օր մը, Հայերուն ծանօթ անգլիացի կարեւոր անձնաւորութեան մը, ժամադրութիւն մը առնելու մեր ներկայացուցիչներէն մէկուն համար: Կը ստանամ ուզած Թիւս՝ բայց կ'լսեմ որ նոյն անձին հետ կը խօսի Հայ ռամկավար կուսակցութեան անդամներէն մէկը. հեռաձայնի գիծերը զիրար կտրած են, պատահմունք. ակամայ ականջիս կը հասնի հետեւեալ խօսակցութիւնը անգլիացիին եւ հայ ռամկավարին միջեւ.—

— Այո՛, կը հասկնամ ձեր ըսածը. բայց պէտք է ընդունիք որ Դաշնակցութիւնը ձեր ժողովուրդին ամէնէն ուժով եւ հայրենասէր կազմակերպութիւնն է. առանց անոր չպիտի ունենայիք այդ փոքրիկ Հանրապետութիւնն ալ...

— Կը ցաւիմ որ սխալ տպաւորութեան տակ էք. Դաշնակցութիւնը վտանգաւոր կուսակցութիւն մըն է եւ ան է պատճառը մեր ցաւերուն. մի խաբուիք. անոնք այս ժողովուրդին արիւնը ծծեցին. կուսակցամոլ են եւ եսասէր, բայց ո՛չ հայրենասէր. Հայ ժողովուրդը ունի աւելի մաքուր կազմակերպութիւն մը. ուժ տուէք անոր. երես մի՛ տաք Ա.ին, երես մի՛ տաք Խ.ին. անոնք ճիւաղներ են...

— Չեմ կարծեր որ իրաւունք ունենաք այդքան վարկաբեկելու զիրենք. վերջի վերջոյ անոնք ալ Հայ են. շատ կը զարմանամ որ ճակատագրական օրերուն չէք միանար. եթէ դուք այդպէս խօսիք, Անգլիացիները ինչ կրնանք ընել ձեզի համար. մեր գործը կը դժուարացնէք.

— Հաւատացէք իմ ըսածներուս, ես անոնք շատ լաւ կը ճանչնամ, արդէն շուտով կ'իյնան անոնք եւ հայ ժողովուրդը կը փրկուի տարբեր միջոցներով, խնդրեմ ձեր կարելին ըրէք որ ես ալ ներկայ ըլլամ խորհրդաժողովին եւ այնտեղ խօսիմ...

— Կը ցաւիմ, անկարելի է, արդէն հրաւիրած ենք Ա.ը...

Good bye...

— Good bye...

* * *

Ողբերգութիւն: Դաւ հայ ժողովուրդի կռնակէն: Նօթի առի ըսածներուն կէսը միայն. այդքան ալ բաւական է որպէսզի հասկնայ մեր միամիտ ժողովուրդը Թէ ինչ կարգի հայրենասէրներ ունի Ռամկավար-Ազատական կոչուած կուսակցութեան շարքերէն ներս:

Հայ կուսակցականի մը սիրտը որքան կրծած պէտք է ըլլայ եւ ուղեղը ջրոտ, այդ տեսակ բառեր արտասանելու համար օտարի մը՝ Հայոց աշխարհի ամէնէն հարազատ կողմակիցներ[...] դէմ:

* * *

1930: Ցաւն անգամ
յուսախաբութիւն ինը [...]
մէջ ու տակաւին նոյն [...]
ռամկավարները. Հեռաւ[...]
րենց Թերթերուն եւ [...]
կան գործունէութեան [...]
մինչեւ Սուրիա, Միջագ[...]
Պոլիս:

Համերաշխութեան [...]
Թեան գովքը ընելու [...]
կը մնայ, մինաքէ պիտ[...]
րացնեն Եփեկի կազ[...]
չպիտի դադրին հայ[...]
նակցութեան հասցէին [...]
գիրացիին, եւ Փրան[...]
Թուրքին առջեւ ձգեց[...]
հոյեն, որովհետեւ եթ[...]
հոյեն, չեն շնչեր [...]
տինպէս, ինչպէս որ կա[...]
որ սպառին իրենք իրենց[...]
ռամանկ են ազուէսին [...]
ռէն աւելի: Երբ հայ [...]
ունենայ փառաւոր յաղթ[...]
արդիւնք Հ. Յ. Դաշնակ[...]
ջանքերուն, ռամկավար[...]
սեն օտարներուն «Դաշն[...]
նակցութիւնը ի՛նչ է, ռամ[...]
ի՞նչ է, հնչակը ի՞նչ է[...]
եղբայր ենք, հայ են[...]
տուած չըլնէ, եթէ դաշն[...]
պատանի մը սխալ ընթաց[...]
գտնուի, կրնաք կախել[...]
դարձուցած մը: «Դաշն[...]
է յանցաւորը, անոնք [...]
ուրի՛շ»:

* * *

Բարեբախտաբար [...]
ներունո՞ւց խօսքը, ո՛չ հայ[...]
ո՛չ ալ «գործունէութիւն[...]
գեն հայ ժողովուրդի նախ[...]
վրայ. բայց իրենք [...]
հարց տալու այդ «հայր[...]
ղաներուն.

— Կուսակցութի՞ւն[...], Թէ ժանտախտ:

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ ԱՆԳԼ[...]

Վերջերս Օքսֆորդ[...]
դի ունեցաւ «Ին քնատիպ[...]
խօսութիւն մը, որուն հա[...]
գտնուեցան գրեթէ [...]
գէտ, փաստաբան, բժիշ[...]
մասնագիտական: Հարցը [...]
բերեր Անգլիոյ մէջ մ[...]
տիժներու ձեւին: Գասն[...]
եկեղեցական մըն էր, [...]
կեր մահապարտներուն[...]
Թողուլ ընտրելու մահ[...]
ձեւը: Ամէն մահապարտ[...]
պիտի դրուի զէնք մը [...]
ուսկ մը Թոյն: Այն [...]
յին, երբ մահապարտը [...]
բարձրանալ իր մահու[...]
գուխէն վեր, [...]
վար, (կախում [...]
քայութիւն կամ դժոխք[...]
լէն), վերջապէս եթէ մա[...]
տը քաջութիւն չունենայ[...]
խմելու կամ զէնքը գ[...]
այն ատեն միայն պիտ[...]
գահիճը:

Այս առթիւ խօսելով[...]
լիական Թերթ մը [...]
գործնական կը գտնէ [...]
մահապատիժը, եւ կ'աւել[...]
այս ձեւը ընդհանրացած[...]
մէկական կայսրերուն օր[...]
հիմա իսկ՝ Ճափոնի մէջ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

ՌԻՃՃԻՕ ՑԷ ՔԱԼԱԲՐ[...]

Անցեալ գիշեր գ[...]
երկրաշարժի զօրաւոր [...]
ներ, խուճապի մատնե[...]
վուրդը, որ փախաւ դուր[...]

Ուրիշ նոր ցնցումներ[...]
հեցան Քանթանզարոյի [...]
տոլաթոյի մէջ:

Իտալիոյ այս նոր եր[...]
ժը որեւէ վնաս չէ [...]

Յուլիս 23ին պատահ[...]
րաշարժը տուած էր 1,[...]

ԱՐԱՐԱՏԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

«Ժիւմհուրիյէթ»ի Թղթակիցը կը գրէ —

Արեւելեան եւ հարաւային սահմաններուն վրայ լռութիւն կը տիրէ։ Արարատի ըմբոստները շրջափակման մը մէջ առնուած են, սակայն երբեմն ուժեղ յարձակումներ կը կատարեն փախչելու եւ ազատուելու նպատակով։ Եւ երբեմն ալ զուրկէն ըմբոստներու նոր խումբեր, իրենց կազմուած ընկերները ազատելու միտքով, անհնարին ձեռնարկներ կ'ընեն եւ յարձակման գործեն։ Այսպէս 11 օգոստոսին, երկուշաբթի գիշեր, պարսկական Սալմաստի Ռուսբան ...(?) Նուսուֆ Միրզայի եւ Էօմէր, ...բոյի հրամանատարութեան տակ խումբ մը բախտախնդիրներ Արարատի հարաւային հատուածին մէջ Թաշպուրունի դիրքերուն վրայ, մեր Ջոկատին վրայ յարձակեցան։ 3 ժամ ուժգին կռիւ մը տեղի ունեցաւ եւ յետոյ հրոսախումբը դէպի պարսկական սահման ուղղուեցաւ ... եւ հետապնդութեան ... Հրոսախումբը 60 ընդհանուր ձգեց։ Սպաննուածներուն մէջէն կը գտնուին Էօմէր Պէքօ եւ Նուսուֆ Միրզայի քեռորդին ...Պէյ Մահօ։ Բաղաքապահ խումբերը (միլիս) հերոսաբար պատերազմ մղեցին մեր Ջոկատներուն կողքին՝ ըմբոստներուն դէմ։

Մարտինի սահմանին վրայ եւս լռութիւն կը տիրէ։ Մարտինի ուղղութեամբ յարձակող հրոսախումբին մեծ մասը կը գտնուի վտանգաւոր վիճակի մէջ։ Ոչ միայն ոճիրով, այլ եւ քաղաքական յանցանքներով դատապարտուած մարդիկ ալ կան անոնց մէջ։ Մարտինի կուսակալը, Չիրտուի ֆրանսական պահականոցին ... մը դրկելով, ներկայացուց կատարուած յարձակումներուն եղանակը եւ ...։ Հրոսակները, Թուրք գիւղերուն կողմէ նեղուած պաշարուելով, կը փախչին սուրիական սահման։ Ուստի խնդրեց ... ձեռք առնել այդ մասին ... Պահականոցին հրամանատարը պատասխանեց թէ միջոցներ ձեռք առնուած են, արգիլելու համար այդ յարձակումները։

Հարաւային սահմաններուն վրայ զինուորական միջոցներ ձեռք առնուած են։

Իպրահիմ Թալի պէյ Ուրֆայէն անցաւ Տիգրանակերտ՝ ամառնային այցելած զանազան քիւրտ ցեղապետներու, որոնք հնազանդութիւն կը յայտնէին կառավարութեան։ Հալիվայէն 5 ցեղապետ հեռու, ընդառաջ գալով մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյ ... աշիրէթը հնազանդութիւն յայտնեց։ Քարաքէչիլի աշիրէթը եւս Իպրահիմ Թալի պէյի ճամբան կտրելով, Չէօմէք Գոյունի մէջ վրան լարած կը սպասէր, հնազանդութիւն յայտնելու համար։ Իպրահիմ Թալի պէյ Սեւերէկի մէջ ճաշ մը խօսելով անցաւ Տիգրանակերտ։

Կը հաստատուի, որ Թաշպուրունի առաջին յարձակման ընթացքին ըմբոստները թեթեւ գնդացիրներ ալ գործածած են։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀԱՐՑԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութիւնը, Անգլիոյ հետ միաժամանակ, հրատարակութեան տուաւ տեղեկագիրը այն յանձնախումբին, որուն պաշտօն տրուած էր քննել Պաղեստինի խռովութիւնները։

Յանձնախումբի տեղեկագիրը անդրադարձած է երեք կէտերու Ա.— 1929ի դէպքերը, անոնց պատճառները եւ դէպքերու զարգացման մէջ, Պաղեստինի հոգատարութեան պատասխանատուութիւնը։ Բ.— Անգլիական կառավարութեան ձեռք առած միջոցները, արգիլելու համար դէպքերու կրկնումը։ Գ.— Քաղաքականութիւնը, որուն պիտի հետեւի Անգլիա, լիուլի կիրարկելու համար, Պաղեստինի մէջ, հոգատարութեան պարտաւորութիւնները։

Հակառակ անգլիական կառավարութեան պնդումներուն, յանձնախումբը կը հաստատէ թէ 1929ի դէպքերը կանխամտածուած էին եւ թէ անակնկալ կերպով չեն պայթած։ Յանձնախումբը կը կարծէ թէ կարելի պիտի ըլլար դէպքերուն առաջքն առնել կամ զանոնք սահմանափակել, եթէ հոգատար պետութիւնը, ժամանակին կանոնադրութիւն մը մշակած ու պարտադրած ըլլար Լացի Պաղեստին վերաբերեալ։ Կը մեղադրէ նաեւ որ Անգլիա չէ արգիլած գրգռիչ հրատարակութիւնները։

Գալով հրէական ազգային օճախին, յանձնախումբը հաւանութիւն կը յայտնէ հոգատար պետութեան այն քաղաքականութեան, որով ջանացած է հրեայ գաղթականութիւնը համաձայնեցնել երկրին տնտեսական տարողութեան։

Յանձնախումբին տեղեկագրին պատասխանելով, Անգլիա նախ կը հաստատէ թէ յանձնախումբը «չուզելով» կ'ընդունի որ Անգլիոյ ձեռք առած միջոցները կարգը վերահաստատելու համար, գոհացուցիչ են։

Անգլիա կը մերժէ այն քննադատութիւնները, զորս յանձնախումբը կ'ուղղէ հինգ տարիէ ի վեր Պաղեստինի մէջ կիրարկուած անգլիական քաղաքականութեան, ու կը ջանայ փաստել թէ արաբ եւ հրեայ ժողովուրդին հանդէպ, Անգլիոյ բռնած Թոյլ վարմունքը չէ որ պատճառ դարձած է խլրտումներուն, թէ դէպքերը կանխամտածուած չեն եղբ եւ թէ եւ երբեք չեն ուղղուած հոգատար պետութեան դէմ, ու կը վերջացնէ յայտնելով թէ հոգատարութեան դաշնագիրը Անգլիոյ չի պարտադրեր ստեղծել հրէական ազգային օճախ մը, այդ պարտքը կը ծանրանայ հրեաներուն վրայ իսկ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍՎԱՃԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Սվազի երկաթուղիին բազմաթ հանգէսին ներկայ գտնուելու համար վարչապետը Հայտար Փաշայէն պիտի մեկնի մասնաւոր կառախումբով մը։ Միեւնոյն կառախումբով պիտի մեկնին նաեւ Ազգ. Ժողովի պատուիրակութիւնը որ վեց երեսփոխաններէ բաղկացած է։ Թերթերէն ալ մէկմէկ խմբագիր եւ լուսանկարիչ հրաւիրուած են։

ՔԱՐԻՒՂ ՉԿԱՅ

Աւելի առաջ, գիտական մարմին մը արեւելեան նահանգները ղրկուած էր քարիւղի խուզարկութիւն կատարելու համար։ Գիտական մարմինը այցելած է Կարս, Էրզրում, Վան, Հասանգալէ Բաբերդ, բայց պէտք եղածին չափ քարիւղ պարունակող հողերու չէ հանդիպած, ու ետ դարձած է։

Բայց եւ այնպէս, ընդհ. պատերազմին միջոցին, Ռուսերը Հասանգալէի մօտերը գտնուած գիւղի մը մէջ քարիւղի հանդիպած եւ Պաքուէն մեքենաներ բերելով քարիւղ հանած են։ Այս քարիւղը սակայն, բանակին կողմէ գործածուած է կարս Էրզրում Հաճքավիլէջը բանեցնելու։ Պատերազմէն վերջ, Ռուսական մեքենական զեռեղումը քայքայած, եւ քարիւղի հանումի գործը մոռցուած է։ Գիտական մարմինը այս գիւղին մէջ ալ քննութիւն կատարած բայց կաթիլ մը քարիւղ իսկ չէ տեսած։

ԹՐԱՆԶԻԹ ՆԱՒԵՐԸ

Վիճակագրութեանց համաձայն, անցեալ ամսուան մէջ 520 շոգենաւ Թրանզիթ անցած են Պոլսոյ նաւահանգիստէն։ Այս նաւերէն 168 հատը յունական, 117 իտալական եւ 85ն ալ անգլիական են։ Ասոնցմէ վերջ կարգով կուգան հոլանտական, ռումանական, ռուսական եւ նորվեկիական նաւերը։

Սեւ ծով անցնող հոլանտական շոգենաւերը հետզհետէ կ'աւելնան։ Անցեալ ամիս Միջերկրականէն Սեւ Ծով անցած են 24 հոլանտական նաւեր, որոնց մեծ մասը քարիւղատար նաւեր են,

ԳԱՆՁԸ ՊԻՏԻ ՊԱՀԷՆ

Անցեալ ամիս Իզմիրցի հայ վաճառականի մը տունը ինքեցին, որովհետեւ լուր տրուած էր թէ ջրամբարին մէջ գանձ մը պահուած է։ Լքեալ գոյքերու վարչութիւնը, գրամ չունենալուն, չէր կրցած ջրամբարը փակելու գործը կատարել եւ հրահանգի կը սպասէր։ Իզմիրէն կը հաղորդուի թէ Մանիսայի երեսփոխան Նաշաթ պէյ գանձը փնտռելու համար ըլլալիք ծախքը իր վրայ առած է։ Երեսփոխանին հետ պայմանագրութիւն պիտի կնքուի այս ծախքին եւ գտնուելիք գանձին մասին։

ՑՈՐԵՆԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Ցորենի արտածումը սկսած է, բայց սպասուած չափով չէ եղած դեռ։ Մինչեւ հիմա Պոլսոյ եւ Թէքիրտաղի նաւահանգիստէն 200 թոնօ ցորեն ղրկուած է Յունաստան։ Շահագրգռուող շրջանակներ կ'ըսեն թէ ցորենի արտածման գանգաղութեան պատճառը գիւղացիներուն այն կարծիքն է թէ գիները աւելի պիտի բարձրանան, մինչդեռ միջազգային հրապարակին բաղդատմամբ Թուրքիոյ գիները աւելի բարձր են։

Ցորենի վաճառականներու նախատեսութեան համաձայն, այս տարի 200 հազար թոնօ ցորեն պիտի ծախուի։

ՄԻՒՐԼԻՖԹԼԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

Միւրէֆթէէն կը հաղորդեն թէ «Թըրքիշ-Ամէրիքըն փէթրոլիըմ» ընկերութեան կողմէ եղած քարիւղի խուզարկութիւնները առ-ւտրուած են։ Քարիւղ հանելու համար եղած մեքենական գետեղումներն ալ լըցած են։

Կառավարութեան եւ ընկերութեան ներկայացուցիչ Գ. Օ. Պրէն յայտարարած է թէ սեպտեմբերին պիտի սկսի քարիւղի արտահանումը։

ՀԱՄԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԺՈՂՈՎ

Ինչպէս Եւրոպական Դաշնակցութիւնը գոյց կուտայ, նման հոգ մը եւս գոյութիւն ունի Ամերիկայի մէջ, որ «Համամերիկեան միութիւն» մը կ'ուզէ կազմել։ Եւ ասկայն ազգեր կան, որ կը հակառին այս միութեան վրայ եւ կը կարծեն թէ Միացեալ Նահանգները աշխարհակալական նպատակներ ունին եւ կ'ուզեն տարածուիլ կամ թափանցել լատին Ամերիկայի մէջ։ Մասնաւորապէս Արժանթին, որուն նախկին գեսպաններէն մէկը, Լիպէրօ Ագուօ, այդ կասկածը կը վերագրէ Ամերիկայի եւ Արժանթինի միջեւ անհեդեռութեան եւ համասարութեան բացակայութեան։ Եւ կը կարծէ թէ Արժանթինի նոր սերունդը ոչ միայն խեռ պիտի նայի Ազգերու Դաշնակցութեան, այլ նաեւ Համամերիկեան միութեան.

ԺԱՆ ՊՐԻՒՆ ՄԵՌԱՒ

Անցեալ օր մեռաւ Ժան Պրիւն Ֆրանսայի աշխարհագիրներու հեղինակաւոր դէմքերէն մէկը։

Քոլէժ տը Ֆրանսի այս դասախօսը ծանօթ է իր Մարդկային Աշխարհագրութիւն, ֆրանսական ազգին Պատմութիւնը, Պատմութեան Աշխարհագրութիւնը գիրքերով։ Վերջերս իր աշխատակցութեան հետ պատրաստեց եւ հրատարակեց ցեղերը աշխատութիւնը։ Իր նշանաւոր գործերէն մէկն է նաեւ Աշխարհագրութիւն խաղաղութեան եւ պատերազմի՝ երկրի եւ ծովու վրայ։ Հրաշալի գործ մըն է իր Մարդկային Աշխարհագրութիւնը, զոր պատրաստուած է հոգեբանական եւ փիլիսոփայական խորհրդածութիւններով։ Այնտեղ կը ներկայացնէ նաեւ Հայաստանը, մատնելով համակրանքը մեզի հայերուս, եւ յուզումը մեր տառապանքին հանդէպ։

Ժան Պրիւն կը ներկայացնէր ֆրանսական միտքը ցեղի մասին կատարուած վիճաբանութեան մէջ, ընդդէմ գերմանական միտքին։ Արդարեւ, Գերմանները կը հաւատան մաքրարիւն ցեղերու գոյութեան, եւ իրենց ազգային երգովը,— Գերմանիա ամէն բանէ վեր,— գերման ցեղին մաքրութիւնն ու գերակշռութիւնն է որ կ'երգեն։ Ընդհակառակն քաղաքակրթութեան պատմութեան ընթացքին կորսուած կամ ձուլուած են բոլոր ցեղերը, եւ այժմ գոյութիւն չունի մաքրարիւն ցեղ։ Ֆրանսացիները կը հաւատան ազգին միայն, եւ ոչ թէ ցեղին։ Այս միտքն է, որ կը ներկայացնէ Ժան Պրիւն։ Եւ այդ տեսութեամբ պատրաստուած են իր բոլոր գործերը։

ԹՈՒՐՔ ՀԱՄՔԵՐՈՒՆ ԺՈՂՈՎԸ

Պոլսոյ Թուրք համքերը ժողով մը գումարեցին Ֆաթիհի մէջ։ Կը նախագահէր մարդանքի ուսուցիչներէն Սիւլէյման Սըրրի պէյ, որ ձեռքերով, ոտքերով եւ զանազան շարժումներով բացատրեց թէ ի՛նչ... մեծ ուժ կը կազմեն Թուրք համրերը Արդարեւ, կ'ըսէր թէ, աւելի քան երկու հազար համրեր կ'ապրին Թուրքիոյ մէջ։ Սիւլէյման Սըրրի պէյ հաղորդեց թէ կ'աշխատի գպրոց մը բանալ համրերուն զաւակներուն համար։ Ցեղոյ բժ. Էլալ համր Էսկարտ Փարաճի էֆէնտի, որ ատաղձագործ եւ իմաստալից շարժումներով լուսաբանեց համրերը այն մասին թէ ինչ անպատեհութիւն կայ համր այրերու ամուսնութեան մէջ։ Հանդիսը կ'ընդունէր որ համրը չի կրնար երջանիկ ըլլալ՝ ամուսնանալով ոչ-համրի մը հետ։ Ըսել կ'ուզէ,— բոլոր համր կիները ալ համր կիներուն։

Ցեղոյ որոշուեցաւ համրերուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ղրկել Մուստաֆա Քէմալի մօտ, խնդրելու համար որ ծխախոտի մենաշնորհի ընկերութեան մթերանոցներու գործերը յանձնուին համրերուն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ ամէն կիրակի տեղի կ'ունենայ «Քրիստոնէական դաստիարակութիւն մը», կ'ըսեն թէ Ամերիկեան ընկերութեան մը կողմէ։ Այնտեղ կը հաւաքեն գիւղին հայ մանուկները, որոնց կարգ մը մարդիկ կը քարոզեն զանազան բաներ «փրկելու համար հոգիները»։ Այս մարդիկ կը դասախօսութենէն յետոյ կը ցրուեն «Բանբեր» թերթը, որուն բովանդակութիւնը տարբեր չէ հոգիներու փրկութեան համար կատարուած ծանօթ եւ անծանօթ քարոզներէն։ Այդ քարոզութիւնը վերջերս շատ տարածուած էր հայ ընտանիքներուն մէջ։ Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին պարզամիտ հոգաբարձութիւնը եկեղեցի՞ն ալ «բուհճի»ներու տրամադրութեան տակ կը դնէ հիմա։ Եւ Ալֆորվիլի հայ գաղութը, մանուկներուն ալ ուրիշ սորվեցնելիք բան չէ գտեր, հոգիի փրկութեան ճամբա՞ն գանելու է զրկեր։

Անշուշտ պէտք է պատասխանեն մեզի եկեղեցիին վարչութիւնն ալ, հայ ծնողքներն ալ կ'սպասենք։ Եւ լուսաբանուելէ յետոյ, մենք եւս կ'ըսենք մեր խօսքը հոգիի փրկիչներուն մասին ալ, քնացող ազգային իշխանութիւններուն մասին ալ։

Ն.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հաղորդեն որ կառավարութիւնը գրաւեց արաբ թերթի մը («Ալճամեաթ Արապիա») տպուած օրինակները, ուր հրաւէր մը կար ընդհ. գործադուլ մը կատարելու անցեալ տարուան արաբական ըմբոստութեան տարեդարձին օրը։

** Կ'ըսեն թէ Ռումանիոյ կարոլ Թագաւորին Թագադրութիւնը պիտի կատարուի առանց իշխանուհի Հէլէնին, որ պիտի քաշուի վանք մը։

** Վոլկայի շրջանին մէջ (Ռուսիա) թերթ մը, որ կը կոչուի «Անաստուած», կը հրաւիրէ ժողովուրդը, որպէսզի արծաթ դրամները յանձնէ կառավարութեան «մեհեանի մը կառուցման համար»։

ՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԱՒՄԱՆ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս խորագրին տակ «Հօյպուն»ի Թուրք եւ քիւրտ լեզուով վեծնածաւալ յայտագիր ...յս ընծայած է, ստորեւ ...անք Թարգմանաբար.

1 — Աստուծոյ ողորմութեամբ ու Ծարգարէին օգնութեամբ այս օրէն սկսած քիւրտ երկիրներ մէջ վերջ կը տրուի ...ական գրաւումին եւ կը հաստատուի Քրտական Ազգային կառավարութիւն.

2.— Կառավարական գործերը ...դագրուին ու կը ղեկավարուին «Հօյպուն»ի զինուորական հրամանատարներուն կողմէ։ Թրքական զինուորական եւ ...քային բոլոր պաշտօնատարներուն պարտականութիւնը վերջ կը նկատուի։

Զինուորական եւ քաղաքային իշխանութեանց կողմ ակերպումը, զինուորական եւ քաղաքային պաշտօնեաներու ընտրութիւնն ու հրաժարումը, կառավարական բոլոր ճիւղերու վերաբերեալ գործերն ու որոշումները, ինչպէս նաեւ զանոնք ծանուցանելու կամ չնջելու իրաւասութիւնը յիշեալ հրամանատարներուն կը պատկանին։

3.— Քրտական բանակներէն հետզհետէ գրաւուած հողամասերուն մէջ գտնուող իւրաքանչիւր անհատ՝ քրտական բանակին օգնելու եւ անոր ապահովութեանը համար ամէն կարգի պարտականութիւններ կատարելու պարտաւոր է։ Փոխադրական միջոցներ եւ պարէն հայթայթելը, ինչպէս նաեւ բանակին ի նպաստ խուզարկութիւններ կատարելը այս պարտականութեանց մէջ կ'իյնան։

Այս տեսակէտով անհոգ ու թերի գտնուողները իբրեւ հայրենիքի դաւաճաններ պիտի նկատուին։

4 — Թէ պաշտօնեաները եւ թէ ժողովուրդը սեւէ պատճառով իրենց քով գտնուող պետական բոլոր գոյքերը, դրամները, զէնքերը եւ պիտոյքները դարձնել պարտաւոր են, 24 ժամուան մէջ, այս յայտարարութեան թուականէն սկսած, յանձնել հրամանատարութեան եւ կամ անէ ընտրուած պաշտօնական մարմիններուն։

5.— Զօրքերու յօգուտին մէջ յիշուած գոյքերուն պահեստները գիտցողները պարտաւոր են, միեւնոյն ժամանակամիջոցին մէջ, նոյն իշխանութեան լուր տալու։

Այս կարգի գոյքերուն փճացումը եւ կամ փճացման պատճառ ըլլալը հրամանի անսաստում եւ դաւաճանութիւն պիտի նկատուի։

6 — Օտար բոլոր հիւպատոսարաններն ու հաստատութիւնները քիւրտ կառավարութեան պաշտպանութեան եւ երաշխաւորութեան տակ կը գտնուին.

7 — Քրտական կառավարութեան օրէնքներուն եւ հրամաններուն հնազանդելու պայմանով, բոլոր քաղաքացիները, առանց ցեղի ու կրօնքի խտրութեան, միեւնոյն իրաւունքները պիտի վայելեն։

Ժողովուրդին կեանքն ու ինչքը կառավարութեան պաշտպանութեան տակ է։

Պետական կամ անհատական սեպհականութիւններու վրայ յարձակումը կամ անոնց կողոպուտը խստօրէն արգիլուած է։

Կրօնական ազատութիւնը կը յարգուի։

8.— Մինչեւ քրտական օրէնքներու հրատարակումը, երկրին մէջ պիտի կիրառուին օրէնքները իշխանութեանը վերջ տրուած Թըրքական կառավարութեան։

9.— Գինեմրկ հրելու եւ լոտինական տառերով գրելու սովորականութիւնը ջնջուած է։ Ամէն մարդ իր ուզած ձեւովը կարող է հագուիլ։

Թուրք կառավարութեան կողմէ անգթօրէն գրուած տուրքերը առաջին պատեհութեամբ պիտի քննուին ու բարեփոխուին։

10.— Քրտական հարցին առնչութեամբ Թրքական դատարաններէն ամբաստանուածներն ու դատապարտուածները քրէական յանցագործներ չեն։ Անոնց համար սահմանուած պատիժները ջնջուած կը նկատուին։

Հասարակ ոճրագործներուն եւ դատապարտուածներուն ներում կը շնորհուի։

11 — Այս յայտարարութեան հրատարակումին հետ միասին զինուորական դրութիւն կը հռչակուի երկրին մէջ։

Արեւամուտէն մինչեւ արեւածագ փողոց ելլել, գիշեր կամ ցերեկ տանը բաց կամ գոց տեղերու մէջ հաւաքոյթը արգիլուած է։

Գինետուները, պառերը եւ նման վայրերը գոցուած են։

Սրճարանները արեւամուտին հետ միասին կը գոցուին։

12.— Այս յայտարարութեան հրամաններուն չհնազանդողները եւ կամ անոնք, որոնք արգիլուած ընթացքի մէջ կը գտնուին, պիտի նկատուին իբրեւ ըմբոստներ քրտական կառավարութեան դէմ եւ կամ իբրեւ հայրենադաւաններ եւ պիտի պատժուին մահուամբ։

ՀՈՅՊՈՒՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ։

կասկածելի բազմաթիւ տուներ խուզարկութեան ենթարկուած են:

Քանի չափ անձեր ձերբակալուեցան: Ոստիկանութիւնը երեւան հանեց գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որուն նպատակն էր զէնք եւ ռազմանիւթ հասցնել Քիւրտերուն:

Թուրք-պարսիկ վէճը

ԹԷՀՐԱՆ. 26 Օգոստոս.— Պարսկաստանի արտաքին նախարարը, Հավասի թղթակցին յայտնեց թէ թուրքեւպարսիկ խառն յանձնախումբը որ ներկայիս կը գտնուի Մակուի մէջ, խորհրդակցութիւններ կը կատարէ միմիայն կիրարկելու համար սահմանագծման համաձայնագիրը, որ 15 ամիս առաջ կնքուեցաւ Էնկիւրիի մէջ, Թուրքեւպարսիկ կառավարութեանց կողմէ:

Նախարարը աւելցուց թէ ներկայիս ուրիշ որ եւ է տարբեր բանակցութիւն չի կատարուիր եւ թէ հողային փոխանակութեան կամ սահմաններու սրբագրութեան մասին տարածուած լուրերը անհիմն են:

Վաֆտ կը շարունակէ գործել

ԼՈՆՏՈՆ. 26 Օգոստոս.— Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ ազգայնական Վաֆտ կուսակցութիւնը կարեւոր հաւաքոյթ մը ունեցաւ, որու ընթացքին, Եգիպտոսի նախկին վարչապետ եւ Վաֆտի ղեկավար Նահաս փաշա, պնդեց մանաւորաբար թէ անհրաժեշտ է սաստկացնել տուրքերու վճարման դէմ սկսած շարժումը եւ այս կերպով ստիպել դահլիճը որ հրաժարի:

∴ Գահիրէի ոստիկանութիւնը շատ մեծ կարեւորութիւն կուտայ վարչապետ Սրտքը փաշայի վրայ մահափորձ կատարող անձին ձերբակալման եւ տենդագին կը փնտռէ անոր մեղսակիցները: Ձերբակալեալները ցարդ որեւէ յայտնութիւն չեն բրած:

Կանտոնի խաղաղութեան պայմանները

Սըր Պահատուր Սափուզ, որ Կանտոնի եւ Հնդկաստանի փոխարքային միջեւ միջնորդի դեր կը կատարէ, Սիմլա հասաւ, ուր տեսակցութիւն մը ունեցաւ փոխարքային հետ՝ Կանտոնի խաղաղութեան պայմաններուն մասին: Տեսակցութեան ելքին մասին պաշտօնական որ եւ է զեկոյց չէ հաղորդուած: Ազգայնական շրջանակները կը կարծեն թէ բանակցութիւնները խզուած են: Հնդկական կառավարութիւնը տրամադիր չի թուիր ընդունելու Կանտոնի պայմանները, — Հնդկաստանի համար, անգլիական տոմինիոններու հաւասար իրաւունքներ, աղի տուրքի ջնջում, 30.000 քաղաքական բանտարկեալներու արձակում:

Երզնկեանի դատավարութիւնը

Հէլսինկֆորսի մէջ Օգոստոս 24ին տեղի ունեցաւ Երզնկեանի դատավարութիւնը: Մեր ընթերցողները ծանօթ են արդէն որ Ֆինլանտիոյ խորհրդային դեսպանատունը ասկէ առաջ մերժած էր Երզնկեանի ստորագրած 25.000 ռուբլինի փոխգիրը, առարկելով թէ կեղծ է: Դատարանը հաստատեց, որ ստորագրութիւնն ու կնիքը իսկական են եւ հետեւաբար փոխգիրի կեղծ ըլլալու մասին կասկածները փարատած են: Սակայն վերջին պահուն խորհր. Միութեան այժմու դեսպանը Ֆինլանտայի արտաքին նախարարին նամակով մը յայտնեց թէ այդ դրամը ինքը չէ ստացած Երզնկեանէն:

Երզնկեան պնդեց, թէ դրամին դեսպանին յանձնուելու ապացոյցը կարելի է գտնել դեսպանատան գաղտնի դիւանին մէջ: Ձեկան տեղեակ է այս գործին, մանաւանդ Դրասքովսքին, որ այդ միջոցին Հէլսինկֆորսի Ձեկայի «անպաշտօն» ներկայացուցիչն էր:

Երզնկեանի պաշտպան փաստաբանը պահանջեց իր պաշտպանեալի ազատ արձակումը: Սակայն դատարանը որոշեց վճիռը յայտնել յառաջիկայ Սեպտեմբեր 17ին, եւ մինչ այդ ձերբակալուած վիճակի մէջ պահել ամբաստանեալը:

Ո՞ւր կ'երթայ Ռուսիա

Անգլիացի աշխատաւորական երեսփոխան Թուլ, որ Ռուսիոյ մէջ ուսումնասիրական ճամբորդութենէ մը կը վերադառնայ, հետեւեալ կերպով իր տպաւորութիւնները կը հաղորդէ «Թայմզ»ի թղթակցին:

— Ռուսիոյ մէջ, ապրուստի պայմանները անհաւատալի կերպով վատ են: Եւրոպական կամ ամերիկեան որեւէ քաղաքի մէջ, այդքան թշուառութիւն կամ մուրացկան եւ կամ գինով չտեսայ որքան Լէնինգրադի եւ Մոսկուայի մէջ:

Ուտեստի գիները չափազանց բարձր են: Ամէնէն վատ տեսակէ կարագը կ'արժէ լիվրան 120 ֆրանք, հաւը 125 ֆրանք, կաղամբը 40 ֆրանք, 20 գլանիկնոց ծխախոտի տուփ մը 13 ֆրանք: Ի՞նչ պիտի ըսէին մեր գործաւորները կառավարութեան մը, որ կէս-լիտրանոց գաւաթ մը տեղական գարեջուրին վճարել տար 21 ֆրանք:

Գալով զգեստներուն, կօշիկներուն, հացին, միսին, եւ կենսական անհրաժեշտ պիտոյքներուն, բոլորը վարչական բաշխումներու ենթարկուած են, եւ ամէն տեղ խանութներու առջեւ կը տեսնուին թափօր կազմած կիներ ու տղաքներ, որոնք կը սպասեն որ կարգը իրենց գայ՝ իրենց պէտքը գոհացնելու: Ամէնէն լաւ հագուած անձերն են զինուորներն ու ոստիկանները:

Կառավարութիւնն է որ անոնց կուտայ զգեստ եւ կօշիկ եւ կարելի է ենթադրել թէ որեւէ մէկը ի՞նչ զոհողութիւն պէտք է պարտադրէ ինքն իրեն, երբ ըսենք թէ զոյգ մը լաւ կօշիկ կ'արժէ 1100 ֆրանք:

Շահագէտները չեն անհետացած, այլ պարզապէս տեղ են փոխած: Անոնք հիմա կը գտնուին խորհրդային հսկիչ պաշտօնեաններուն մէջ: Ինքնաշարժները քիչ են եւ նոյնպէս հանրակառքերը, որոնք գոհացում չեն տար փոխադրութեան պահանջին:

Աշխատաւորական երեսփոխանը կը կարծէ թէ Ռուսիոյ ճամբաները, ճարտարարուեստն ու երկրագործութիւնը կարգի դնելու համար, անտուագն 50 տարուան աշխատանքի և մեծ քանակութեամբ նիւթի պէտք կա...

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տ.	10 տ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 379 206

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ 1930
29 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1351 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐՐԵԱԿ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(ԱՐԱԲ, ՀԱՅ ԵՒ ՔԻՒՐՏ)

Արաբական «Էլ-Ահվալ» թերթը խիստ շահեկան խմբագրական մը հրատարակած է քրտական ապստամբութեան առթիւ, որ կ'արծարծէ Արաբներու, Հայերու և Քիւրտերու միութեան քաղաքական կարեւոր խնդիրը։

Մանրամասնութիւնը մեր ընթերցողները պիտի գտնեն հրատարակուած մեր այսօրուան թիւին մէջ։ Մենք կ'ուզենք մասնաւորապէս ծանրանալ խմբագրականի եզրակացութեան վրայ, որ իբրեւ արաբական հանրային կարծիքի մէկ արտայայտութիւնը, ջերմօրէն ողջունելի կը գտնենք։

«Էլ-Ահվալ» կ'ըսէ.— «Այդ երեք ժողովուրդները կը գտնուին Անատոլուի հարաւ-արեւելքը եւ հիւսիսը։ Հայ, արաբ եւ քիւրտ ժողովուրդներն են անոնք, որոնք միացման հրաւէր կը ստանան այսօր։ Իրենց շահերուն համար այդ հրամայական կոչին պէտք է հնազանդին։ Թուրքերը հարիւր տարիէ ի վեր այդ երեք տարրերու յաջորդ ուժերն ու երիտասարդները կը փճացնեն, ինչքերը կը գրաւեն, վերջապէս ամէն բարբարոսութիւն ի գործ կը դնեն»։

Խմբագրականը դառնութեամբ կ'անդրադառնայ Ճէզիրէթ-իպն Օմարի շրջանէն քէմալական կառավարութեան խլած հողամասին, ու կ'աւելցնէ.— «Թուրքը ոչ թէ զինուորական դերքին համար այդ տարածութիւնը խլեց մեզմէ, այլ Անատոլուի ժողովուրդին ցոյց տալու համար թէ ինքը զօրաւոր է եւ իր կամքը կը պարտադրէ։ Արաբ, հայ եւ քիւրտ խելացիները եթէ կան — անշուշտ կան — պէտք է գիտնան այս պահանջքը եւ միանալով գործեն նոր Թուրքիոյ դէմ, այն ատեն Արեւելքը կ'ըլլայ խաղաղ եւ ապահով ու հպարտ Թուրքիան կը ծռէ իր վիզը»։

Աւելի լաւ է ուշ, քան երբեք։ Այո՛, աւելի քան հարիւր տարիէ ի վեր (չորս հարիւր տարուան պատմութիւնը մէկ կողմ դրած) Թուրքը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իր սուրը անխնայ գործածեց Հայուն, Արաբին եւ Քիւրտին դէմ, ու ճզմեց զանոնք առանձին առանձին։ Թուրքը երբեք չպիտի կրնար անցած հարիւր տարուան արիւնալի պատմութիւնը ստեղծել, եթէ դէմ ունենար այս երեք ազգերու միութիւնը։

Ողբերգական պիտի ըլլար եթէ հարիւր տարի յետոյ հայ, արաբ եւ քիւրտ մտաւորականութիւնը եւ քաղաքական ղեկավարները դասեր չառնէին անցեալ պատմութենէն։ 1830էն սկսեալ, պատահեցան ճակատագրական դէպքեր, որոնք ամէն դիւրութիւն կ'ընձեռէին այս երեք ազգերուն թօթափելու թրքական անարգ լուծը։ Սակայն այդ երեք ճնշուած ազգերը խելահասութիւն ցոյց չտուին պատեհ առիթներէն օգտուելու։

Յիշատակենք քանի մը փաստեր։

1834էն սկսած, մօտ 100.000նոց Թրքական բանակ մը գրաւեց Քիւրտիստան, վերջնականօրէն ոչնչացնելու քիւրտ իշխանապետութիւնները։ Այդ ահռելի կռիւները շարունակուեցան մինչեւ 1838 թուականը, մեծապէս տկարացնելով Քիւրտութիւնը։ Հայութիւնը կ'ուրախանար Թրքական յաջողութիւններով եւ նոյնիսկ զօրք կու տար կառավարութեան։ 1831էն սկսած, արաբական շարժումը լայն ծաւալ կը ստանար։ Եգիպտոսի նշանաւոր Մէհմէտ Ալիի որդին, Իպրահիմ փաշա Սուրիոյ տիրանալէն յետոյ, պարտութեան կը մատնէր թրքական 100.000նոց բանակը, կը գրաւէր հարաւային բոլոր գաւառները, Կիլիկիան, Գոնիան եւ կը սպառնար հիմնայատակ կործանել Թուրքիան։ Թուրքիոյ այս տկար ժամանակը, Քիւրտերն ու Հայերը լռեցին։ Ութը տարի յետոյ, երբ արաբական յաղթական հեղեղը իր տեղը քաշուած էր, 1848ին Քիւրտութիւնը նորէն պարզեց ապստամբութեան դրօշակը Պէտրխան պէյի ղեկավարութեամբ։ Թօփալ Օսման փաշայի հրամանատարութեամբ մօտ 80.000 զինուոր Քիւրտիստանը և Հայաստանը ոտքի տակ տուաւ։ Հայերու մէկ մասը Քիւրտերու, իսկ մեծ մասը Թուրքիոյ կողմնակից էին։ Իսկ 1880էն մինչեւ Սահմանադրութիւնը Հայութիւնը արիւնալի կռիւ մը մղեց Համիտեան րէժիմին դէմ, ու մնաց մինակ։ Այս պատմական եւ ճակատագրական անցքերու ընթացքին եթէ Հայերը, Արաբներն ու Քիւրտերը ձեռք ձեռքի տուած ըլլային, անոնց Թուրքիա քշուած կ'ըլլար արեւմտեան Անատոլու, և Արաբիայէն մինչեւ Արարատ ճնշուած ու դրացի երեք ազգեր գտած կ'ըլլային իրենց բացարձակ անկախութիւնը։

Հիմա, Թուրքիա, հակառակ իր տկարութեան, տակաւին սառնալիք մըն է այդ երեք ազգերու ազատութեան եւ անկախութեան։ «Էլ-Ահվալ»ի Եռեակ Միութեան գաղափարը քաղաքական հորիզոն մը կը ստեղծէ երեք ազգերուն համար, որոնք պիտի կրնան Մերձաւոր Արեւելքին տէր հանդիսանալ, եւ ստիպել Թուրքիան որ իր վիզը ծռէ, եթէ այդ Միութիւնը իրօք մարմին առնէ եւ սեփականութիւնը դառնայ …եալ ժողովուրդներուն։

Շ. Մ.

ԹՈՒՐՔԵՒՔԻՒՐՏ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Անկիւրիէն պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ Քիւրտերը Աղրըդաղի մօտ յարձակած են Թուրք ուժերուն վրայ։ Թուրքերը փախուստի մատնած են Քիւրտերը եւ մեծ կորուստ պատճառած անոնց։ Քիւրտերէն երկու պետ եւ չորս զինուոր սպաննուած են։

Վերջին լուրերու համաձայն, Գալսիկները քիւրտ ըմբոստներուն թաքստոցներէն դուրս կը հանեն։

Անկիւրիի պաշտօնական շրջանակներն այն կարծիքն ունին, թէ առաջիկայ ամսուն, երբ Աղրը տաղի վրայ ձիւնել սկսի, ճնշուած պիտի ըլլայ քրտական ըմբոստութիւնը։

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԻՐՃԻ ԱՆՑՆԻՆՔ

«Նոր Օր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստոս 17).

— «Յունահայերու քաղաքացիութեան խնդիրը արձագանգ գտած է Թուրք մամուլին մէջ ալ, թէեւ քիչ մը տարբեր ձեւով՝

Թուրք թերթերու համաձայն՝ Աթէնքի կառավարութիւնը այս մասին պիտի բանակցի Էնկիւրիի հետ։ Մեզի համար մութ ու չի պարզուած կէտեր կան այս հարցի մէջ։ Ի՞նչ ստիպողութիւն կամ պատճառ կը հարկադրէ կառավարութիւնը Էնկիւրիի կարծիքին դիմելու երբ ամէն ոք գիտէ թէ Թուրքիա պաշտպանութենէ զրկած է հայ գաղթականները, արտաքսելով իր սահմաններէն եւ գրաւելով անոնց կալուածական հարստութիւնը։

Մութ կէտ մը կայ այս հարցին մէջ, որովհետեւ հելլէն թերթերն ալ գրած էին թէ «հելլէնօ-թուրք առկախ խնդիրներու լուծումէն յետոյ» Հայերու քաղաքացիական վիճակին կարգադրութիւնը դարձած է հերթական խնդիր։

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, մեծ գոհունակութիւն պատճառեց յունահայութեան ցոյց տուած շահագրգռութիւնը իրեն հանդէպ։

Օրուան խօսակցութեան նիւթ ամէն տեղ այս է։ Կը սպասուի որ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը գործի ձեռնարկէ, գոնէ այս անգամ յաջող լուծման յանգեցնելու համար այս ցաւոտ խնդիրը։

Պատգամաւորականի ընտրողական յանձնախումբի առաջին նիստին մէջ, որուն մասնակցած են Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչներն ալ, այս մասին խօսակցութիւն եղած է անպաշտօն կերպով։

Խօսակցութեան ընթացքին, յայտնի եղած է որ Կեդր. Վարչութիւնը իր հեղինակութիւնը եւ օրինականութիւնը կորսնցնելու համար, կը խուսափի պատասխանատու քայլեր առնելէ։

Փախուստի ճամբայ մըն է այս, որուն հետեւանքները կրնան շատ աղիտաբեր ըլլալ։ Կեդր. Վարչութիւնը պարտաւոր է իր սեղանին վրայ դրուած բոլոր հարցերուն ընթացք տալ եւ կարգադրութիւններ ընել մինչեւ նորին ընտրութիւնը, մեծամասնութիւն ունենայ կամ ոչ, պարտաւոր է զբաղիլ հպատակութեան հարցով, ի հարկին առնելով պատասխանատու քայլեր ալ։

Եթէ կը վախնայ պատասխանատուութենէ կամ անբաւարար կը գտնէ իր ուժերը նման կարեւոր աշխատանք մը յաջողութեամբ պսակելու համար, կրնայ մէկական ներկայացուցիչ ուզել կուսակցութիւններէն յենուելով անոնց բարոյական ուժին վրայ։

Չենք կրնար կառավարութեան ըսել թէ պատգամաւորական ընտրութիւն պիտի կատարենք, որը պիտի քննէ եւ վճռէ հպատակութեան խնդիրը, եթէ այսպէս մտածենք ծիծաղելի կ'ըլլանք։

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը եւ երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչներ խնդիրները բոլորկողմեբընքննելէ ու որոշումներ տալէ յետոյ, գործադրութիւնը կը յանձնեն վարչութեան՝ ըլլալիքին համար իրենց պատասխանատուութեան բաժինը ստանձնելով»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքեւպարսիկ վէճը

ՍՊԱՌՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ՉԷ ՏՐՈՒԱԾ

Մոսկուայէն տրուած լուրի մը նայելով, այնտեղի պարսիկ դեսպանատունը թերթերուն ղրկած զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ, անհիմն է այն լուրը, որուն համաձայն Թուրք բանակը գրաւած է պարսիկ հողերը եւ Թուրքիա սպառնական ծանուցագիր մը տուած է Իրանի։

Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ, քրտական դէպքերու մէջ, պարսիկ կառավարութիւնը օգնած է Թուրքիոյ, եւ թէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կը պահեն իրենց բարեկամական ընթացքը։

Պարսկաստանի տրուած պատասխանը

Պարսկաստանի տրուելիք պատասխան-ծանուցագիրը առջի գիշեր հեռագրով հաղորդուեցաւ Թէհրանի թրքական դեսպան Մէմտուհ Շեվքէթ փաշայի, պարսիկ գահլիճին յանձնուելու համար։ Պատասխանին հիմը բարեկամական է, բայց պարունակութիւնը գաղտնի կը պահուի։ Կ'ըսուի թէ մօտերս պիտի հրատարակուին Իրանի ծանուցագիրը եւ անոր տրուած պատասխանը։

Ֆէթհի պէյի կուսակցութիւնը

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը Օգոստոս 28ին կը հեռագրէ իր թերթին.—

Առաջին օրերու խանդավառութիւնը սկսած է պակսիլ Ֆէթհի պէյի կուսակցութեան շուրջ։ Ժողովրդական կուսակցութիւնը մեծ ջանքեր կը թափէ իր դիրքը ամրապնդելու եւ պաշտպանելու Իսմէթ փաշայի կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Միայն 13 երեսփոխաններ հեռացած են ժողովրդական կուսակցութենէն եւ միացած են Ֆէթհի պէյին։ Մնացածներուն կոչ ուղղուեցաւ որ հաստատ մնան և պաշտպանեն կառավարութեան ուղղութիւնը, այլապէս հեռանան կուսակցութենէն։ Պոլսոյ մամուլը բացի մէկ երկուքէ Իսմէթ փաշայի պաշտպան կը հանդիսանայ։

Իսմէթ փաշայի կողմնակիցները մասնաւոր կարեւորութիւն կուտան Ֆէթհի պէյի այն յայտարարութեան, որով փոքրամասնութիւնները իրաւունք պիտի ունենան երեսփոխանական ժողովի եւ քաղաքապետական ընտրութիւններուն մասնակցելու։ Այս ուղղութիւնը պիտի օգտագործեն ընդդէմ Ֆէթհի պէյի։

Կառավարութիւնը հրաւիրած էր Ֆէթհի պէյը այցելել Սըվազ եւ ներկայ գտնուիլ նոր կառուցուած Էնկիւրի-Սըվազ երկաթուղիին բացման, բայց Ֆէթհի պէյ մերժեց երթալ։ Վարչապետը կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի Սըվազի մէջ, ուր պիտի պատասխանէ Ֆէթհի պէյի քննադատութիւններուն։

Ֆէթհի պէյ հետեւեալ նոր յայտարարութիւններն ըրած է «Եարըն»ի.—

— Ներկայ կառավարութեան հետապնդած տնտեսական եւ ելմտական սխալ քաղաքականութիւնն է որ առաջ բերաւ ներկայ տագնապալի կացութիւնը։ Այսինքն, եօթը տարիէ ի վեր կառավարութեան նետած իւրաքանչիւր քայլը աստիճան մը աւելի անկման մատնեց երկիրը։

«Կառավարութիւնը բնաւ չի մտածեր ժողովուրդի մասին։ Բարձր տուրքերը, որոնք անգործութեան դատապարտած են գիւղացին եւ երկրագործը, քաղաքներու մէջ աւելի տարօրինակ պատկերներ կը պարզեն։ Թափուր գետիններէն եւ վարձու չտրուած շէնքերէն անգամ տուրք կ'առնուի։ Այսինքն, կառավարութիւնը ձեռք կ'երկարէ ժողովուրդին հարստութեան...։

«Ասոնց արդիւնքը մէջտեղն է։ Պարապ տեղը տուրք չտալու համար, Թափուր գետիններու տէրերը կը հրաժարին իրենց սեփականատիրութեան իրաւունքէն...։ Պարապ տուներն ալ մէկիկ մէկիկ կը քանդուին։ Քաջագործութի՞ւն է ժողովուրդը բանտարկելով տուրք գանձելը»։

Հիւսէյին Ճահիտ եւ Իսմէթ

Նախկին «Թանին»ի խմբագրապետ Հիւսէյին Ճահիտ պէյ Եալովա գացած եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Իսմէթ փաշայի հետ։ Կ'ըսուի թէ Ճահիտ պէյ կրկին քաղաքական կեանքին մէջ պիտի նետուի, իր թեկնածութիւնը պիտի դնէ երեսփոխանութեան համար եւ պիտի սկսի հրատարակել «Թանին»ը։

Բայց եւ այնպէս, Հ. Ճահիտ խմբագրի մը յայտարարած է թէ ինք քաշուած է քաղաքականութենէ եւ հետեւաբար հիմ չունին տարածուած զրոյցները։

Եգիպտական տագնապին շուրջ

«Մորնինկ Փոսթ»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, կը կարծուի թէ Ֆուատ թագաւոր եւ Սըտքը փաշա ծրագրած են ամբողջական փոփոխութիւն մը կիրարկել մօտալուտ ապագայի մը մէջ։

Ահա այդ փոփոխութեանց գլխաւոր գիծերը.—

1) Երեսփ. ժողովի 250 անդամները զեղչել մօտ 100ի։

2) Այս անդամներուն մէկ երրորդը պիտի նշանակուի թագաւորին կառավարութեան կողմէ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՐԱՔԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ

«Մօնիթօր» կը տեղեկանայ թէ Քիւրտերը խուճապի մատնուած են անգլեւիրաք նոր դաշնագրի տրամադրութիւններէն։ Դաշնագիրը որ ստորագրուեցաւ յունիս 13ին, կը ջնջէ բրիտանական հոգատարութիւնը Իրաքի վրայ, անմիջապէս որ Իրաք ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, եւ ոչ մէկ յիշատակութիւն կ'ընէ Քիւրտերու եւ այլ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան մասին։

Քիւրտերը կը պահանջեն որ իրենց պաշտպանութիւնը ապահովուի բրիտանական կառավարութեան կողմէ եւ կը նկատեն թէ իրենք խաբուած են, որովհետեւ նոր դաշնագիրը Արաբներուն քաղաքական վարչութեան կ'ենթարկէ զիրենք։

Քիւրտերու կողքին, որոնք շուրջ 500.000 են, կան ուրիշ նշանակելի փոքրամասնութիւններ, Նեստորականներ եւ քրիստոնեայ Քաղդէացիներ, որոնք մօտ 110.000 են, եւ բոլորն ալ Մուսուլի մէջ կ'ապրին։

Քրիստոնեաները մեծ մասով գաղթականներ են, բայց Քիւրտերը ըստ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ եղած քննութեան, «կը նախընտրեն թրքական գերիշխանութիւնը արաբական գերիշխանութենէն, եթէ կարգ մը վարչական երաշխիքներ չտրուին իրենց»։

Վերջերս, հեռագիր մը ուղղած են անոնք Ազգերու Դաշնակցութեան, որով կը յայտարարեն. «Դատելով արաբ կառավարութեան ընթացքէն, երբ դեռ հոգատարութիւն չէր հաստատուած, կը խորհինք թէ ներկայ վարչութիւնը աւելի գէշ պիտի ըլլայ, եթէ հոգատարութիւնը վերջ գտնէ»։

Այս պատճառներով, կասկածելի է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Իրաքը ընդունի 1932ին, առանց նախապէս երաշխիքներ ստանալու փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար։

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

«Եարըն» կը գրէ.—Քրտական ըմբոստութիւնը իր վերջնական հանգամանքը առաւ այլեւս։ Միւս կողմէ օրէ օր մտահոգիչ դէպքեր տեղի կ'ունենան սահմաններուն վրայ։ Միլլի աշիրէթը բուռն գործունէութեան մէջ է Իրանի եւ Իրաքի սահմաններուն վրայ։ Քիւրտ ղեկավարներն ու Դաշնակները համաձայնութեան մը եկած էին։ Դաշնակները ստանձնած են գործին քաղաքական մասին ղեկավարութիւնը, եւ Ասորիներն ու Նեստորականները հաւաքելով տեղաւորած են սահմանամերձ շրջաններուն մէջ, հող տրամադրելով անոնց։ Ասոր համար անհրաժեշտ բոլոր ծախքերը Դաշնակները հոգացած են։

Ասորիներուն, Հայերուն եւ Զազաներուն ալ գործակցութիւնը ապահովելու համար, Քիւրտերը յայտարարութիւն մը հրատարակած են, ուր կ'ըսեն թէ իրենց շարժումը քրտական չէ, այլ ճնշուած ազգերու ընդհանուր շարժումը։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ

Գերմանական երկաթուղիներու վարչութիւնը, գործազուրկներուն գործ հայթայթելու նպատակաւ, ծրագրած է կատարել շինութիւններ, որոնք պիտի արժեն 272 միլիոն մարք։ Այս շինութիւններուն գործի պիտի կանչուին 200,000 բանուորներ։

"ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՀԱՄԱՐԻԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴՈՒՌՆ Է,,

Օտլու Եուրտ ամսաթերթը, որ օրգանն է «միլլի» Ադրբէջանի կուսակցութեան, օգոստոսի թիւով եւ միրզա Բալայի ստորագրութեամբ խմբագրական մը նուիրած է քրտական հարցին, կ'արտատպենք գլխաւոր մասերը։

Միրզա Բալա նախ կ'ընդունի որ քրտական հարցը միայն Թուրքեւպարսիկ վէճ մը չէ, այլ կը շահագրգռէ նաեւ կովկասն ու Իրաքը: Արդարեւ, կ'ըսէ, քիւրտերը եթէ մեծ մասամբ կը բնակին Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ, խմբովին կ'ապրին նաեւ Իրաքի եւ կովկասի մէջ: Եւ բոլոր այս ցեղախումբերը մտերիմ յարաբերութիւն մը կը մշակեն իրարու հետ, Այսպէս քիւրտ ապստամբութեան վաքիլները իրենց կեդրոն ընտրած են Իրաքը, իսկ ռազմական խարիսխ՝ Պարսկաստանը:

Այս յառաջաբանով, Միրզա Բալա ապստամբութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգելով Իրաքի (Անգլիոյ) եւ Պարսկաստանի կառավարութիւններուն վրայ, որոշակի կը մատնէ իր յետին միտքը, — Թուրքերը գրգռել Պարսկաստանի դէմ, որ երբեք չի տար Ադրբէջանի գաղթականներուն:

Միրզա Բալայի կարծիքով, քրտական ապստամբութիւնով շահագրգռուած են պարսիկները, քիւրտերը, Հայերը եւ Ասորիները, որոնց նպատակն է գործադրել «արիական միութեան» ծրագիրը։

Ահա թէ ի՛նչպէս կը քննէ հարցը.—

Պարսկաստան ո՛ր աստիճան մեղսակից է այս շարժումին մէջ, Քիւրտերը Պարսկաստանի տկարութենէ՞ն օգտուելով երկրորդ կեդրոն ընտրեցին այդ երկիրը, թէ Պարսկաստան ինք եւս շահագրգռուած է այս ապստամբութեամբ, Թուրք թերթի մը, փոլիթիքայի մէջ Քան Տէմիր պէյ կը հաստատէ թէ Պարսկաստան խաղալիկ մը չէ, այլ խաղակից մը։

Միւս կողմէ բոլշեւիկ խառնակիչներն ալ այդ կողմերուն մէջ սկսած են գործունէութիւն ցոյց տալ, սակայն Թուրք լրագիրները չեն համարձակիր խօսիլ այդ մասին։ Պէտք է գիտնալ, որ Քիւրտերուն ազգային-մշակութային կեդրոններէն մէկն ալ կը գտնուի Կովկաս։ Ռուսիա կ'ուզէ Կովկասի մէջ ստեղծել երկրորդ (եթէ Պարսկաստանն ալ նկատի ունենանք, երրորդ) քրտական կեդրոն մը կամ քրտական մշակութային օճախ մը ընդդէմ Անգլիոյ։ Ահա թէ ինչո՛ւ Ղարաբաղի Քիւրտերուն համար, որոնք 5-10 հազարէն աւելի չեն, եւ լեզուով ու մշակոյթով թրքացած են, «հանրապետութիւն» ստեղծեց արեւնաբան, քերականութիւն, բառաբան եւ գրականութիւն։ Կեդրոն ընտրելով Երեւանը, Հայաստանի եւ Ադրբէջանի Քիւրտերուն համար հայեւռուս մտաւորականները հիմնեցին քրտական մշակութային եւ քաղաքակրթական հաստատութիւններ։ Կովկասի մէջ ուսումնասիրութիւններ եւ քննութիւններ կը կատարուին քրտական հարցին մասին։

Հայ բոլշեւիկներէն մէկը, Բօրեան, վերջերս հրատարակեց երկու հատորնոց գիրք մը, մօտ 800 էջ։ Գիրքին անունն է Հայաստան, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ խորհրդային Ռուսիա: Այդ գիրքին մէջ Բօրեան կը զանգատի թէ, Ռուսիա անիրաւ գտնուեցաւ մեծ Հայաստանի հանդէպ, թէ Հայաստան զոհուեցաւ խորհրդային Ռուսիոյ շահերուն համար, թէ լաւ չէր ըրած բանակը հեռացնել Թուրքիոյ արեւելեան սահմաններէն, եւ կ'ըսէ.

— «Հայ գիւղացին երեք սիրտ ունի։ Այդ հայկական սիրտերէն մէկը կը քալէ դէպի ընկերվարութիւն, երկրորդը՝ դէպի քաղքենիութիւն, իսկ երրորդը՝ դէպի Թրքահալածութիւն։

Բօրեան, խօսելով Կարսի դաշնագրին մասին, կ'ըսէ թէ, «համաձայն Թուրքիոյ հետ կնքուած այդ դաշնագրին, Ռուսիոյ արեւելեան քաղաքականութեան մէջ Հայաստան դարձաւ աւելորդ ծախք մը»։ Այդ դաշնագրով Նախիջեւանը չտրուեցաւ Հայաստանի, այլ ինքնավար հանրապետութիւն կոչուեցաւ։

Այսպէսով Ռուսիա զլացաւ հայ ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը։

Բագուի ռուսերէն թերթերէն մէկուն, Բագինսկի Բաչոչիի մէջ (թիւ 104), վերջերս Վարգին, խօսելով այն պատասխաններուն մասին, զորս Ռէսիւլ զատէ Մէհմէտ Էմին պէյին տուին Կերենսկի եւ Խանդկարեան, խստիւ կը քննադատէր Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը արեւելեան նահանգներուն մէջ Քիւրտերուն դէմ, եւ կը յարձակէր այն միջոցներուն վրայ, զորս Թուրքիա կը կատարէր յամառութեամբ ձուլելու համար Քիւրտերը, փճացնելու համար անոնց ազգային գոյութիւնը, արձանագրելով որ Թուրքիա երբեք չուզեր իր երկրին մէջ ապրեցնել ոչ-Թուրք տարրերը։

Այս քննադատութեան լեզուն նոյն այն լեզուն էր, զոր մեծ Հայաստան կը գործածէ իր վերջին յոյսը քրտական ապստամբութեան վրայ դրած։ 1927ին «Դրօշակ» թերթը եւ «Իրանը Բէզիր» թերթին խմբագիրը Եղիկեան, համարիական ծրագրով մը, կը ջատագովէին «ձեծ արիական Դաշնակցութիւն» մը միացնելով Քիւրտերը, Ասորիները, Հայերը եւ Պարսիկները Սեւ Ծով-Կովկասեան լեռներ-Հնդկաստան-Պարսկաստան ընդարձակ երկրամասին վրայ։ «Դրօշակ» եւ «Իրանը Բէզիր» այս ծրագիրը կը բերեն իբրեւ հակադրութիւն Թուրքիոյ համաթուրանական ծրագրին, որ, կ'ըսեն թէ, վտանգ կը ներշնչէ ոչ միայն Քիւրտերուն եւ Հայերուն, այլ նաեւ Պարսիկներուն։ Եւ այս միութեան մէջ Պարսկաստանի կուտային դեր մը, որուն նմանը Փրուսիա խաղաց գերման դաշնակցութեան մէջ։ Թէհրանի «Այինալ» թերթին շովինիստները հաճոյքով դիմաւորեցին այս արկածախնդրութիւնը, որ Քիւրտերուն ազատութիւն կը խոստանար, մեծ Հայաստանի ծրագրին կը կապուէր եւ Ադրբէջանի կործանումը կը փնտռէր։ Արդարեւ, Շէյխ Սայիտի ըմբոստութեան ժամանակ Իրանի օրացոյցներուն մէջ կը գրէին. «Պարսկաստան պէտք չէ անտարբեր մնայ ազատութեան եւ անկախութեան պայքարին հանդէպ, զոր եղբայրական Քիւրտերը, արիական ցեղէն, կը մղեն այս օրերուս»։

«Թայմզ», որ խմբագրական մը նուիրած էր այս վերջին դէպքերուն, կ'ըսէր թէ Իրան, երբ դեռ նոր կը զսպուէր հայտութեան ժողովը, կարգ մը պահանջներ ներկայացուցած էր Էրզրումի եւ Տիգրանակերտի մասին։ Պէտք չէ մոռնալ, որ, Մուսուլի հարցին մասին բանակցութիւններ կատարուած պահուն, Պարսկաստանի իբրեւ հոգատար թեկնածութեան մասին կարծիքներ յայտնուեցան։

Դաշնակցականները, որոնք երբեք իրականութիւնը հաշուել չեն գիտեր, կարծեցին թէ հողը պատրաստ է շնորհիւ Պարսկաստանի մէջ յայտնուած այս ցանկութիւններուն եւ Ադրբէջանի հանդէպ մտածուած ծրագիրներուն։ Եւ Լօզանէն յետոյ, Դաշնակցականները հետեւեցան այդ ուղղութեան՝ «շահնամէ» կարդալով Պարսկաստանի մէջ։

ՀԱՅԵՐ, ԱՐԱԲՆԵՐ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԻՄԱՍՏՆ ՈՒ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

«Էլ Ահրամ» այս վերնագիրներով կը գրէ.

Մինչեւ հիմա մեր ընթերցողները չի հասկցան թէ՝ ինչո՞ւ կը մղուին քրտական կռիւները եւ ի՞նչ է իմաստը քրտական ապստամբութեան։ Ոմանք կը կարծեն որ կրօնական մոլեռանդութեան եւ կամ թէ Թուրքիոյ արդիականացման աշխատանքին հակառակ եղողներու գործն է այս շարժումը։ Մենք հիմա պիտի բացատրենք այդ ապստամբութեան բուն պատճառներն ու արդիւնքը։

Սուլթան Համիտի շրջանը.—

50 տարի առաջ, երբ Սուլթան Համիտ գահ բարձրացաւ, իր տէրութեան սահմաններուն մէջ տէրէպէյլութիւն կը տիրէր եւ երբեք վստահութիւն չունէր անոնց վրայ։ Խելացի Սուլթան Համիտ, իր գահը ամրացնելու եւ զօրացնելու համար Թուրքիոյ մէջ գտնուող զանազան տարրերու՝ Քիւրտերու, Հայերու, Չէրքէզներու, Արնաւուտներու եւ Լազերու լայն ապաբէզ տալու եւ աշխատեցաւ զանոնք տէրէպէյլերներու դէմ հանել։ Այս աշխատանքը շատ զազրելի եւ խոհեմութեամբ տարաւ Սուլթան Համիտ։ Այդ պատճառաւ ալ անոնք գահ մնացին Համիտէն եւ հաւատարիմ եղան անոր։ Քիւրտերն ալ այդ շրջանին Սուլթան Համիտի կողմէ սիրաշահուած եւ անոր վստահելին էին՝ իբրեւ զէնք գործածուելու համար միւս տարրերու դէմ։

Իթթիհատի շրջանը.—

Սահմանադրութեան հռչակումով սկսաւ նախանձել եւ կոտրել օսմանեան փառքը եւ Սուլթաններու իշխանութիւնը։ Իթթիհատի տղաները Ռուսիոյ եւ Սելանիկի արիկաներուն օգնութեամբ, երբ կառավարութեան ղեկը իրենց ձեռքին մէջ առին, միւս ազգերուն հանդէպ չափազանց անողորմ եւ թշնամական եղան։ Ուզեցին որ միայն թրքութիւնը տիրէ Թուրքիոյ մէջ եւ միւս ազգերն ստրուկ ըլլան։ Այդ պատճառաւ չափազանց բարբարոսական եւ անմարդկային ճնշումներու եւ բռնութեանց ենթարկուեցան միւս տարրերը. անոնց երիտասարդները մորթուեցան, տուները քանդուեցան եւ ամենավայրագ լուծերու տակ առնուեցան։

Քիւրտերը սակայն այդ օրերուն իրենց թմբիրէն չկրցան շուտով արթննալ, որովհետեւ շատ տգէտ էին։ Իրենց իւլէմաներն ու երեւելիները սակայն սկսած էին աշխատիլ եւ արթնցնել քրտութիւնը։ Հետզհետէ սկսած էր դարգանալ այդ միտքը երբ ծագեցաւ համաշխարհային պատերազմը։

Պատերազմէն վերջ.—

Պատերազմի օրերուն ամէն մարդ եւ ամէն ազգ զբաղուած էր եւ չէր կրնար իր ազգին կամ ազատութեան մասին մտածել։ Պատերազմէն վերջ սակայն, պարագաներու եւ ժամանակի բերումով արեւելքի մէջ շատ մը ցեղեր ստացան իրենց ազատութիւնը. Հայերը իրենց անկախութեան տիրացան Երեւանի մէջ, Արաբներ Իրաքի մէջ, իսկ ուրիշ ցեղեր կիսանկախ վիճակ մը ստացան զանազան երկիրներու մէջ։ Քիւրտերը բացառութիւն կազմողներէն եղան եւ մնացին դարձեալ Թուրքիոյ լուծին տակ։ Մեծցաւ սակայն անոնց գիտակցութիւնը դէպի անկախութիւն եւ ազատութիւն եւ սկսան ձգտիլ հայրենիքի ազատագրութեան։

Ուրիշ պատճառներ.—

Քէմալական կառավարութիւնը հաստատուելուն պէս, յայտնի եղաւ որ ան Իթթիհատէն շատ աւելի մոլեռանդ եւ բարբարոս է ուրիշ տարրերու հանդէպ։ Քէմալականները աւելի մեծ հպարտութիւն մը կը զգային իրենց Թուրք ըլլալուն համար եւ անկէ իրենց արհամարհանքը։ Կրօնքը ու հին սովորութիւնները նետուեցան մէկ կողմ. խալամ տարրերը չի կրցան հանդուրժել կրօնքի դէմ սկսած այդ հալածանքին եւ դժգոհութիւններ ցոյց տալ սկսան։ Քիւրտերն ալ դժգոհեցան այդ ընթացքէն եւ աւելի գրգռուեցան Քէմալի դէմ։

Անգլիոյ օժանդակութիւնը.—

Կարգ մը տկարամիտներ կը կարծեն որ Անգլիան է քրտական շարժման ստեղծիչը։ Ի հարկէ այսպէս մտածողներ կ'ուզեն պզտիկցնել քրտական շարժման իմաստը։ Նիւտակ չէ այդ կարծիքը։ Քիւրտերը անսան որ թրքութեան ովկէանին մէջ կը լողան եւ պիտի սուզուին ջուրին մէջ, իրենց ձեռքը անցնող տախտակի կտոր մը իսկ չուզեցին թողուլ՝ չխեղդուելու համար ովկէանոսին մէջ, մինչեւ ապահով եզր մը հասնին։ Երբ ովկէանոսին ալիքներուն վրայ կը լողային, Քիւրտերը կրնայի՞ն հարցնել թէ՝ ո՞վ դրած է այդ տախտակը եւ ինչո՞ւ դրուած է։ Այս կերպով անոնք օգտագործել ուզեցին տախտակի կտորը։ Որքան ալ տկար եւ անզէն ըլլան Քիւրտերը, անոնք ներկայ ապստամբութենէն զոհ են, որովհետեւ այդ կերպով իրենց կրօնքն ու ազգութիւնը կը պահպանեն։

Անգլիացիները լաւ իրենց շահուն համար, Իրաքի մէջ երեք բաներու պէտք տեսան.

1.— Թուրքիոյ սահմանին վըրայ Իրաքի ապագան պաշտպանող քիւրտ հանրապետութեան մը ստեղծումը։

2.— Ներկայ Թուրքիան միշտ տկար պահել՝ նիւթապէս եւ Ֆիզիքապէս։

3.— Քիւրտ ապստամբութեան զօրավիգ ըլլալ, Նախորդ երկու կէտերը ապահովելու համար։

Քանի որ Անգլիոյ եւ Քիւրտերու շահերը միացան, ապստամբութիւնը ծայր տուաւ։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ արդիւնքը.—

Կարելի չէ հիմակուընէ ըսել թէ՝ կը յաջողի՞ թէ ոչ այս շարժումը։ Մեր կարծիքով այս անգամ շուտով չպիտի յաջողին Քիւրտերը՝ ստեղծելու համար իրենց անկախ հայրենիքը, որովհետեւ ժամանակը անյարմար է։ Քիւրտ լիդերները պէտք է սպասէին յարմար առիթի մը, Պալքանեան պատերազմի մը. այն ատեն առանց արիւն թափելու եւ դժուարութեան հանդիպելու պիտի յաջողէին։

Ներկայ ապստամբութիւնը սակայն քիւրտ ապագայ անկախութիւնը արիւնով նուիրագործեց, որով անջնջելի կը մնայ, արիւն երբ թափուի անկախութեան համար, այլեւս այդ արիւնը չի մոռցուիր։ Քիւրտ եւ Թուրք այլեւս երբեք չեն կըրնար բարեկամ ըլլալ. այսօր կամ վաղը անխուսափելիօրէն պիտի շարունակուին ապստամբութիւնները։ մինչեւ որ իրականանայ նպատակը։

Եռեակ միութիւն.—

Քրտական ապստամբութիւնը երեք արեւելեան ժողովուրդներու միացման հրաւէր կ'ուղղէ։ Այդ երեք ժողովուրդները կը գտնուին Անատոլուի հարաւը, ներսը եւ հիւսիսը։ Հայ, Արաբ եւ Քիւրտ ժողովուրդներն են անոնք, որոնք միացման հրաւէր կը ստանան այսօր եւ իրենց շահերուն համար այդ հրաւիրական կոչին պէտք է հնազանդին։ Թուրքիա հարիւր տարիէ ի վեր այդ երեք տարրերու լալազուն ուժերն ու երիտասարդները կը փճացնէ, ինչքերը կը գրաւէ եւ կ'այրէ, վերջապէս ամէն բարբարոսութիւն ի գործ կը դնէ։ Անատոլուի մէջ այնքան լայն եւ անմշակ տարածութիւններ ըլլալով հանդերձ, Քէմալի կառավարութիւնը մեզմէ խլեց քանի մը մեթր տարածութիւն Ճէզիրէէ Իպն Օմարի

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ՋՈՐ ԿԸ ԽՈՂԽՈՂՒ...

Ֆրանսացի հիմնաւոր ակադեմական եւ հայասէր Լուի Բերթրան «Ֆիկարօ» թերթին 6 օգոստոսի թիւին մէջ տպագրած է հետեւեալ յօդուածը, Օր. Փոլ Հանրի Տոյի «Ծրապիզոնցի Անթառամը» վէպին հրատարակութեան առթիւ:

Որը առելութեամբ կ'առեմ հարստահար...
Եւ երբ աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնէն...
Կանչերն ու կոչերը ժողովուրդի մը...
խողխողեն...

Մօտ հարիւր տարի առաջ լեհական հարցին առթիւ գրուած Վիքթոր Հիւկոյի այս տողերը յիշեցի, երբ կը կարդայի Ցէկ. Փոլ Հանրի Պորտոյի շատ գեղեցիկ գիրքը, «Ծրապիզոնցի Անթառամը»։ Որովհետեւ այս գիրքին ընթերցանութեան ընթացքին, մարդ հիացումէն կ'անցնի գայրոյթի,— հիացում երիտասարդ աղջկան մը համար, որ մեզ կուտայ իր առաջին գլուխ-գործոցը. գայրոյթ հեղինակներուն դէմ այն վայրագութեանց, որոնց զարհուրելի յայտնութիւնը կը բերէ այս պատմուածքը։

Ինծ չի վերաբերիր այստեղ, նման գործի մը գրական գովքը հիւսել։ Բայց, կրնամ ըսել թէ ի՛նչ ուրախութեամբ ողջունեցի այս փայլուն յաջողութիւնը, որ լիակատար փթթումն է վիպագրողի հարուստ բնաւորութեան, զօրեղ ինքնատպութեամբ, գրեթէ առնական մտածման կորովով եւ շարադրութեան կանոնաւորութեամբ։ Հոն, առաջնակարգ ձիրքեր կան, պատմողի եւ գրողի ձիրքեր։

Ինչ որ անմիջապէս սիրեցի, սկիզբէն իսկ, գրագիտուհիին բընածին դիրքն է։ Ցիկին Փոլ Հանրի-Պորտօ, իբր բարի քրիստոնեայ կին, եւ իբր լաւ ֆրանսուհի, մէկ անգամէն մէկէզի կը նետէ այս անմիտ թրքասիրութիւնը, որուն Լոթիի մը թեթեւ ուղեղը շատ նպաստեց որ մեր մէջ նորոյթի կարգն անցնի եւ որմէ, որեւէ Ֆրանսացի որ բոլորովին անմարդէ, պարտաւոր էր կարմրիլ, այն անարժան վարմունքէն յետոյ, զոր Թուրքերը ունեցան մերիններուն հանդէպ եւ դեռ կը շարունակեն։ Այս գրագիտուհին նաեւ ինքզինքը չի յանձներ «տեղական գոյն» կոչուած խաբէութեան, ոչ ալ արեւելեան անսլըրեւոյթին, ինչ որ բնաւ զինքը չարգիլեր զգայուն ըլլալէ կովկասեան կամ անատոլեան մեծ գաշտանկարներու գեղեցկութեան հանդէպ եւ զանոնք մեզ նկարելէ իրենց ամբողջ փայլով. Բայց, ան սրտանց այդ աեղերու այն հոգիներուն հետ է, որոնք մեզ համար աւելի եղբայրական են, եւ կամ գոնէ աւելի կը մօտենան մեզ, աւանդութեանց եւ մշակոյթի նոյնութեամբ. քրիստոնեաներն ու հրեաները մեզ աւելի՞ բարեկամ են քան թէ իսլամները։ Չեմ համարձակիր հաւատալ։

Այս քրիստոնեաներուն մէջ, Հայերը կը բռնեն շատ պատուաբեր տեղ մը։ Բայց, պաշտօնապէս, ամենէն աւելի գժբախտներն են նաեւ։ Պարբերաբար անձիտուած

շրջանէն։ Թուրքը ոչ թէ զինուորական դիրքին համար այդ տարածութիւնը խլեց մեզմէ, այլ Անատոլուի ժողովուրդին ցոյց տալու համար թէ՝ ինք զօրաւոր է եւ իր կամքը կը պարտադրէ։

Արաբ, Հայ եւ Քիւրտ խելացիներ եթէ կան— անշուշտ կան— պէտք է գիտնան այս պահանջքը եւ միաժամանակ գործեն նոր Թուրքիոյ դէմ. այն ատեն արեւելքը կ'ըլլայ խաղաղ եւ ինքնաւէր ու հպարտ Թուրքիան կը ծալէ իր վիզը։

Թուրքերու կողմէ, ցրուած... ձաւոր Արեւելքի եւ ամ... խարհի մէջ, այլեւս լոկ... թեան սաւերը միայն... սակայն, այս ուրուական... վուրդը չուզեր մեռնիլ.

Ինչ որ «Ծրապիզոնցի... ռամ»ին մէջ կը պատմէ... Հանրի Պորտօ, միայն... տանի անպարտելի յոյսի... երկար մարտիրոսագրութ... մէնէն արիւնոտ դրուագը...

*
* *

Մեզ համար ամօթ... վկեցուցիչ իրողութիւն... հոն, զորս մամուլը եւ մ... կավարները խնամքով ծած... մեզմէ. քանի՞ Ֆրանսացի... որ գիտեն թէ ինչ անցած... է Ցարական, Թուրք... կովկասի, Անատոլուի, Պ... Սուրիոյ, Միջագետքի եւ... տնին մէջ, այս վերջին ... ներու ընթացքին։ Իր զլ... ռաջին գլուխներէն մէկու... Ցիկին Հանրի Պորտօ, փ... մը կը բանայ այդ անցքե... վրայ, որոնք անպատու... Թուրքերուն, բայց աւելի... տացուցիչ են մեզ համա...

Մտիկ ըրէք մեր ... մէկուն այս խոստովանութ...

— Գնդապե՛տ, մեր ... բարեկամներուն քով ... 16 ամսուան գերութ... դառնամ։ Ուլֆա մօտ... հեկտամբերին։ Ոչ թնդան... նէինք ոչ գնդացիր. խ... ռազմութիւն. հակա... շարունեցանք դիմադրելու... կու ամիս, ոչ ջուր ... տելիք։ Անձնատուր ... տերազմական պատիւներ... զէնքերն ալ միասին... ժամէ ի վեր կը ... Ֆէրիզ փաշա կոչուած ... գին մօտերը յարձակ... թարկուեցանք։ ... այդ, թէ սպանդ ... ների։ Հակառակ սպիտակ... յարձակումը սկսաւ ... յարձակեցան սուիններով... հեղեղի պէս կը հոսէր ... փոսերուն մէջ։ Մեր մեր... վիրաւորները կը յօշո... րենց կօկորդներէն», ...

Այսպէս, ուրեմն, ... Ֆրանսական արիւնը խառն... հայ զոհերու արեան։ Պ... աւելի որ յուզուինք ան... հեղինակին հետ, այն վ... թեանց համար, զորս ... կը գործեն անպաշտպան... վուրդներու վրայ։

Զարհուրանքներու ... է որ կը չփոթեցնէ երեւ... թիւնը։ կողոպուտներէն, ... ներէն, քաղաքներուն եւ ... րուն մէջ սպանութիւններ... նուկներու խեղդումէն ... բազանի հարուածներու ... պի անապատ քշուած ... մը տառապանքը։ Ամէ... հուրելի մահուան ... պարտուածներու այս ... կազմուած է ծերերէ, ... մանուկներէ, աղջիկներ... հրմշտկեն ու կը քաշք... նոնք մինչեւ որ իյնան ... թէնէ, թշուառութենէ, ... թենէ եւ վայրագ ... երբ որ անոնք կը կարծ... ւած են, վերջին հանգր...

...կանները կը պօռան անոնց,— ...առօ՛, պիտի քալէք դէռ, մին... եւ որ սատկիք ։ Եւ եղկելի վերապրողները կը ...սպիրսկին քալել։

* *

...բարբարոսութեան եւ վայ...ագութեան յառի ապուորութիւն ...էն է որ կը ձգէ այս գործու...ելի մղձաւանջէն։ Եթէ Գրանսա...ները կարենային սրբագրել ի...րենց զգացական միամտութիւնն ...մ միւս ժողովուրդներու մասին ...անց ազնուութիւնը, պէտք պիտի ...կարգանալ մեղլ որկարգան նման ...քեր։ Այս կերպով Թերեւս կա...ելի պիտի ըլլար գիրենց համոզել ...թէ բարբարոսութիւնը մարդ...ութեան տասնէն իննին բնական ...ձակն է ։ Բարբարոսութի՛ւնը...։ ...թէ մեր սահմաններէն կը ...ոխ։ Ո՛չ, ինչպէս պիտի զգային ...րամայական անհրաժեշտութիւ... նուիրական անհրաժեշտու...թիւնը զօրեղ ըլլալու, մեր քա...ղաքակրթութեան փոքրիկ կղզին ...պաշտպանելու համար ընդդէմ ...ադուք բոլոր հորդաներուն, ...եալ Չինաստանէն մինչեւ Սռա...աստան։ Եւ յետոյ Ափրիկէին ...ն գործելի անգթութիւնը, ...ուրքին այդ անգթութիւնը, ...ն միայն Ափրիկեցիին կրնայ ...ուասարել...։

Անշուշտ, Հայոց ջարդարար...ներն ու քրդական կերպասուներր կրնան չատ ...ատճառներ հնարել արդարացնե... համար իրենց արարքը։ Այսպէս ...թէ պատերազմի պահուն, Ներ...ին Թշնամիները կրնան իրական ...անոց մը գտնել։ Բայց ոչինչ ...նայ արդարացնել անգէն ժողո...րդներու այս ջարդը, հաւա...կան այս բնաջնջումը, ծերե..., կիներու, աղոց, տկար եակ...երու վրայ գործուած այս ...նչանքները։ 1906ին, Պոլսոյ ...էյ, Գրանսացիները որոնք զար...ուած էին Աբտիւլ Համիտի ...րգերէն, ինձ ցոյց կուտային ...առահաններ եւ տուներ, որոնք ...երու խողխողումէն կաս կար...ր եղած էին։ Ո՛չ, այս զար...րելի յիշատակը։ Թող ինծի ...քը ըլլան Գրաքի Թուրքերն, ...րի մահմետականներն։ Թող ...րէն արդարացնել նման վայ...նութիւններ, նոյնիսկ իրաւացի ...ատճառներով։ Ես կ՛ատեմ զա...նները։

ԼՈՒԻ ՊԵՐԹՐԱՆ
Ֆրանսական Ակադեմիայէն

...ՍԻԱՅ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՍԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Իզվեստիա» կը հրատարակէ ...ւորական նոր օրէնք մը, որ ...դրէ զինուորները երկու ...րէ աշխատիլ զանազան գործ...ներու մէջ, որպէս զի է հար... կարենան լրացնել բանակին ...ուորական աշխատաւորն... պակասը։ Գիւղացականները ...ն առեն պիտի կատարեն զին...ական իրենց ծառայութիւնը։ ...ուած է զինուորական օրէնքին ...ուրիչ յօդուածն ալ, որ կը ...էր զինուորական ծառայու... իրաւունքէն եւ կը պար...րէր վճարել մասնաւոր տուրք ...երբ մէկը հոյնագուրկ գտա... Այսուհետեւ քանի տալու ի...ունքէն զրկուածները եւս պի... զինուորագրուին աշխատաւոր... համար հողագործութեան մէջ։

* Ռուսիա եւս մասնուած է ...պրկութեան ազգնակի մը, ...եազհեակ կ՛անձի։ Պաշտօնա... վիճակագրութիւն մը 15 օ... ...ոսին 156,407 կը հաշուէ ...այն գործազուրկները, ...նպաստ կը ստանան։ 15 յու... ...նոնց թիւը պակաս էր 3200։ ...ալ տարուան 15 օգոստոսի ...ին բազդատմամբ, 57,000 ...ցած է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (25 օգոստ. սեփ. թղթ.) — Ըստ ընտրական յանձնախումբի որոշման, անգլոյս գաւառական ժողովի ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ ամսոյս 24ին կիրակի, առաւօտեան ժամը 8ին, հովանաւորութեամբ առաջնորդ Պալաքեան եպիսկոպոսի, եւ աչալուրջ հսկողութեամբ քաղաքական կուսակցութեանց երկուական ներկայացուցիչներու։

Կեդրոնի մատրան յարակից սրահի մը մէջ, երեք սեղաններ պատրաստուած էին որոնց վրայ զետեղուած էր մէյմէկ քուէատուփ, քննուած եւ կնքուած բոլորին համաձայնութեամբ առաջնորդին կողմէ։

Իւրաքանչիւր տուփին կը հսկէր կրօնական մը, բացի ընտրական յանձնախումբէն եւ կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէն։

Քուէարկութիւնները տեղի ունեցան կատարեալ կանոնաւորութեամբ եւ կարգապահութեամբ։

«Պլօքը» եռանդուն գործունէութեան մէջ էր, ու ամէն կարելի միջոցի դիմած էր յաջողութիւն ձեռք ձգելու համար։

Իրենց ընտրեալներու հրատարակ եղած առաջին ցանկը անգամ առուելէ վերջ, կիրակի առաւօտ նոր թռուցիկ մը մէջտեղ հանած էին նոր ցանկով, անշուշտ գործածելով միշտ միեւնոյն պախարակելի լեզուն նախկին երկու կոչերուն նման։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, վըստահ իր ժողովրդականութեան, երբեք չփորձեց իր պաշտպանութիւնը եւ չուզեց անիմաստ պայքարի դուռ բանալ պատասխանելով սադրանք բուրող այդ կոչերուն, եւ թողուց որ ժողովուրդը տայ արժանի ու գործնական պատասխանը։

Դաշնակցութիւնը ընտրութեան նախօրեակին մէկ բան միայն ըսաւ ժողովուրդին իր համեստ յայտարարութեամբ եւ մանաւանդ իր ցանկով։

Եւ ահա ինքնագիտակից ժողովուրդի մեծամասնութիւնը անտես այդ խօսքին եւ ցոյց տուաւ իր ողջմտութեան առաքինաչափը։

Ննջեցելոց բակին մէջ տրցակներով թռուցիկ կը բաժնուէր ժողովուրդին եւ անօրինակ իրարանցում մը տեղի կ՛ունենար։

Հնչակեան մը անկիւն մը քաշուած կը ձգնէր չէզոք ու միամիտ հայրենակից մը համոզել։

Սեղանի մը առաջ նստող ռամկավար անձնաւոր պարոնը կը սրտնեղէր ու կը նեղուէր Դաշնակցականներու ներկայութենէն եւ կ՛ուզէր իր քմահաճոյքին խաղալիք դարձնել Դաշնակցական ներկայացուցիչը. բայց ի զո՜ւր ։

Ամէն մէկ քուէարկող ներս կը մտնէր ձեռքին ունենալով ընտրական յանձնախումբի կողմէ ղրկուած քարտը ու գլխարկը կը հանէր։ քուէատուփին։

Այսպէս մինչեւ երեկոյեան ժամը 6, ժողովուրդը կատարեց իր պարտականութիւնը ամենայն կարգապահութեամբ։ Ժամը 6էն 11 հոգի՝ լրացաւ երեք տուփերու մէջ հաւաքուած քուէներու միացումը, որուն համար կ՛արժէ շնորհաւորել կուսակցական ներկայացուցիչներն ու ընտրական յանձնախումբի անդամները նամանաւանդ չէզոք անդամները, որոնք լրջութեամբ եւ անկողմնակալութեամբ նուիրուած էին իրենց գործին։

Ամփոփուած քուէները ընտ...

...րական յանձնախումբի եւ կուսակցութեանց ներկայացուցիչներու կողմէ հաստատուելով ստորագրուեցաւ եւ յանձնուեցաւ Պալաքեան եպիսկոպոսին, որ կարդաց ընտրուածներու անունները որոնք կը կազմեն Դաշնակցութեան ցանկը ամբողջովին։

1038 արձանագրուածներէն կը մասնակցէին (832) հոգի միայն։

ՁԷՋՈՔՆԵՐ	ՔՈՒԷ
Գ.Գ.Յովհաննէս Սահաթճեան	794
Արամ Թէքէեան	795
Յոքթ. Քէչեան	577
Վրթանէս Ղազարեան	554
Գերճ Թաշճեան	543
Գէտրոս Ջամարեան	542
Անտոն Անտոնեան	536
Յարութիւն Շալճեան	533
Յովհաննէս Գալբաքճեան	523
Երուանդ Սեյեան	484
ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐ	ՔՈՒԷ
Գ.Գ.Գարեգին Շահյամեան	559
Յակոբ Գապիկեան	549
Համբարձում Գասմաճեան	545
Աբգար Արզումանեան	538
Սահակ Գրաճեան	539

Գաղափար մը տալու համար «Պլօք»ի ներկայացուցած ուժէքին, յիշենք իրենց ամենաբարձր քուէ ստացողներէ միայն մէկը որը արդէն անկախ ու Թունդ ազգասէր անձ մը ըլլալով սիրուած է գաղութահայերէ շատերուն կողմէ։

Տոքթ Ս Ալթթարեան«Պլօք»ի ցանկէն չէզոք որ ստացած է 362 քուէ,ինչոր անոնց ցանկին ամէնէն բարձր թիւն է։

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՀԱՅ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ

ՄՈՒՍՈՒԼ, 7 Օգոստոս

Անցեալ տասներկու տարի եղաւ որ Թրքական սպանդէն ազատուելով, 18 հազարի հասնող վտարանդական եւ պարսկահայ տարագիրները եկան ապաստան գտան են Իրաքի մէջ։ Ժամանակի ընթացքին, պարբերաբար կարելի եղաւ 10,000է աւելի գաղթականներ վերադարձնել Հայաստան, Պարսկաստան եւ մաս մ՚ալ անդին տրասահման։

Աքսորին տարագրուած ըլլալով, 1915էն ի վեր տառելով կամ նուազ չափով, վայելած ենք այս կամ այն պետութեանց հոգատարութիւնն ու խնամքները։ Միջազգային մանաւորապէս տարագիր հայութիւնը պէտք է խոստովանիլ որ տառելագոյն բարիքները վայելած է անգլիական կառավարութեան բարեացակամութեան շնորհիւ։ 1922ին երբ անգլիական կառավարութիւնը նպաստը դադրեցուց, մեր ժողովուրդը պահ մը յուսահատութեան մատնուեցաւ, ոչ թէ անոր համար որ նպաստի վարժուած ըլլալով անընդունակ էր գործած աշխատանքի, այլ անոր համար որ երկիրի պայմաններուն անծանօթ ըլլալով չէր գիտեր թէ ո՛ւր պէտք է դիմել աշխատանք մը հայթայթելու համար։ Ահա այդ օրերուն էր որ տիրող կառավարութիւնը իր մեծահոգութիւնը ցոյց տուաւ եւ տանց խարական օգն ցուցնելու, լայն կերպով բացաւ գործարաններու եւ զանազան հաստատութեանց դռները, ուր անխտիր կերպով անգլուորուեցան մեր աշխատաւոր ձեռքերը իրենց պարագաներուն օրապահիկ մը ճարելու համար։ Ցարդ մեր իրարու եւեւէ կ՛անցնին եւ Իրաքի կառավարութեան բարեացակամութիւնը անփոփոխ կը մնայ մեր տարագիրներու հանդէպ։ Մինչեւ օրս ալ մերոնք չուրկ ըլլալով սփ...

...փակածութիւններէ, իրենց օրապահիկը կը հայթայթեն միայն ու միայն տառած օրավարձով։ Տարագիր հայ աշխատաւոր ձեռքերուն ուրախութեամբ տեղ տրուած է արար եւ այլազգի գործաւորի կողքին, եւ յաճախ մերոնք աւելի լաւ վարձատրուած են քան միւսները։ Միայն այս պարագան բաւական է ցոյց տալու Իրաքի կառավարութեան լայնախոհ ոգին եւ անկեղծ համակրանքը դէպի հայ տարագրութիւնը։

Կառավարութեան այս գնահատելի եւ անաչառ ընթացքը պէտք է որ օրինակելի գանայ հայկ. շրջանակներու համար։ Եթէ պատահած է որ մերոնցմէ խմբակ մը կամ հաւաքականութիւն մը դրդուած զանազան պատճառներէ, քանի մը անձի օգնութիւն ըրած է այն ժողովուրդին որ եղբին մէջ մեծցած է կամ այդ ժողովուրդին կը պարտի իր գոյութիւնը. առանց խղճելու, նոյնիսկ հրապարակով յայտարարած է թէ աչափ դրամ եւ այլն տուինք հոս կամ հոն հաստատուած ժողովուրդին, եւն. եւն., Եւ տարփա այնպիսիներու կողմէ, որոնք հաւաստապէս վայելած են տիրող կառավարութեան բարիքները։

Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել նաեւ որ Իրաքի հայութիւնը խիստ օրինակելի ընթացք մը ունեցած է ցարդ այս երկրին մէջ։ Տիրող կառավարութեան ցարդ ցոյց տուած հոգածութեան հանդէպ երախտապարտ զգալով ինքզինքը, մեր ժողովուրդը գիտակցած է միշտ ալ հաւատարիմ գտնուելու, եւ առիթ չէ տուած տիրող կառավարութեան վշտանալու։ Ընդունելով մէկանդ որ նշանակելի որ եւ է գէպք մը պատահած չէ մերոնց կողմէ կառավարութիւնը զգուշցնելու համար, պիտի ըսենք որ անհատական յիմարութիւնները այն ալ եթէ պատահած են, պէտք չէ վերագրել ամբողջ հաւաքականութեան, հաւաքականութիւն մը որ յարգանքի տուրք ունի տալու հանդէպ անոր որ հիւրասիրութիւն տուած է ժողովուրդի մը այս երկրին մէջ ապրելու. Աւելորդ չըլլար յիշատակելու նաեւ վերջերս Գաղութ մը հայ տարագիրներէն մասի մը Մուսուլի շրջանը փոխադրելու գործը։ Մասնաւոր ըլլալով մեր ժողովուրդի այդ շրջանի մէջ սահեցուած անհամար պայմաններէն, նոյն այդ Իրաքի կառավարութիւնը գիտեց այս նոր կարգադրութեան, ապրելու գիւղութիւններ սահեցնելու մասնաւորութեամբ։

Այս բոլորին հանդէպ, ինչպէ՛ս կարող է Իրաքի Հայութիւնը երախտապարտ չզգալ ինքզինքը, ինչպէ՛ս կարող է մոռնալ այս բարիքները։

Այս այսպէս ըլլալով մէկանդ, սակայն թերութիւն մը ունինք որ կարծեմ անյաղթելի ալ չէ։

Հակառակ մեր եւ Իրաքի ակար եղող ժողովուրդին մէջ գոյութիւն ունեցող փոխադարձ սիրոյ յարգանքին, չենք յաջողած աւելի սերտ յարաբերութիւն սահեցնել, մասնիկէն իրար լաւ ճանչնալու համար։ Ժամանակին այս մասին գրած ըլլալով հանգերձ, պարագ կրցած անգամ մը եւս շեշտելու որ յանուն այս երկու ժողովուրդներու բարեկամութեան, մեր մտաւորականութեան սեպուհ պարտականութիւնն է աւելի գիւղութիւններ սահեցնել եւ զանազան միջոցներով սերտ բարեկամութիւն յառաջ բերել։ Առիկայ ընելու համար, ըստ իս, պէտք է յանձնառութիւն չփում ունենալ արաբ մտաւորական դասակարգին հետ, հետեւիլ իրենց գիր գրականութեան, եւ երբեմն ալ, հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, փոխադարձաբար ծանօթացնել իրենց մեր գրականութիւնն եւ արուեստը, մեր անկեղծ համակրութիւնը իրենց մամուլի ճամբով։ Այս գործի յաջողութիւնը շատ դժուար չէ եթէ մեր արաբախօս եւ արաբերէն գրականութեան չափով մը ծանօթ մտաւորականները ուզեն ժամանակ յատկացնել այդ նպատակին։

Առիկա պէտք է ընել յանուն Միջագետքի մէջ գտնուած ներկայ 7—8000 հայ տարագիրներու վիճակի բարելաւման։

Վ. ՎԱՆՕԵԱՆ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիական մամուլի մէկ ներկայացուցիչը, որ Ռուսիոյ մէջ ուսումնասիրական ճամբորդութենէ մը կը վերադառնայ, ցնցուցիչ տխուր պատկերը կուտայ Ռուսիոյ մէջ տիրող թշուառութեան մասին։

Ամէն ուր որ գացի, միայն աւերակի մասին լսեցի։ Պիտի ուտե՞նք այս գիշեր։ Վաղը պիտի կրնա՞նք ուտել։ Ուրիշ հարց չկայ ալ։ Ամէնօրեայ ծաղը, ինքնիրեն գործադրուող սովորութիւն մը չէ, ինչպէս քաղաքակիրթ աշխարհի ճաշերու մասին մէջ։ Բացառիկ բան մըն է, հրաշալի, բախտին անակնկալ մը յաջողանքը։ Մարդ ըրէք թէ ինչպէս կը խօսի առանց վերջաւորութեան սննդարար ազատմամբ մը եղած է։ կաոր մը միս ձեռք անցնելու կարենալու համար, ժամերով սպասած։ Բայց խորամանկութեամբ, երբեմն հասած է խանութին դռան եւն մը, ուրկէ կրցած է առնել մը պահանջ ձուկ առաւ։ Երբեմն հանելու վրայ է նաեւ նիւղ մը, ուրկէ պիտի կըրնայ ձեռք ձգել կաոր մը կողիկ։

Թղթակիցը կը շարունակէ — Ամէն ուր որ եղայ, Սամըղանա, Թաշքենդ, Պուխարա փողոցներուն մէջ տեսայ անթայր Թափօններ, կիներ, ծերեր, աղաքներ, որոնք համբերութեամբ կը սպասէին իրենց կարգին, որ կաոր մը հաց առնեն։ Այսօր, չկայ որ եւ է ապրանք որուն սպասումը չափէ ենթարկուած չըլլայ։ Ամէն մէկ նիւթ կը ստացուի համապատասխան քարտերով։ Միակ դեղը զոր գեղարաններ կուտան ուզուած չափով, ասպիրինն է։ Օծան գրեթէ կարելի չէ գտնել որ եւ է տեղ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ֆութպոլի եղանակը վերաբացուած ըլլալով, Ֆրանսայի բոլոր մեծ ու փոքր խումբերը սկսած են մրցումներ կատարել, այս առթիւ հայ խումբերը եւս սկսած են փորձերու, յառաջիկային տեղի ունենալիք մրցումներուն պատուաւոր արդիւնքներ ձեռք բերելու համար, առանց կարգին է «Յարք» հայկական խումբը, որ անցեալ տարի թէ փարիզ եւ թէ գաւառներու մէջ իր կատարած մրցումներով քիչ թէ շատ փայլուն յաջողութիւններ ունեցած էր։

«Յարք»ի վարիչները այժմէն գաւառներու մէջ պայմանագրուած են կատարելու 5 մրցումներ, առանցմէ զատ որոշուած է Ֆրանսայի հայաշատ քաղաքներու մէջ եւս մեծ մրցումներ կազմակերպել, անգլիայն Հայերը խանդավառելու եւ հայ Ֆութպոլի խաղարկութեան արժէքը ցուցադրելու համար անոնց։

* * «Յարք» Հայ ֆութպոլի խումբը եղանակին իր առաջին մրցումը կատարեց փարիզի պատուոյ դասակարգի ամենալաւ խումբերէն «Stade Français»ի Ա. խումբին դէմ, մրցումը տեղի ունեցաւ Ս Քլուի գեղեցիկ անտառին մէջ գտնուող ֆրանսական մարզադաշտին վրայ։ Շավիլի եւ մօտակաները բնակող շատ մը հայ ընտանիքներ իմացած ըլլալով, փութացած էին ներկայ գտնուելու։ Մրցումը սկսաւ ժամը 4.30ին, ֆրանսական խումբին յառաջապահները իրենց առաջին յարձակումին յաջողեցան շահիլ մէկ նշանակէտ, որմէ քիչ վերջ հայ յառաջապահները իրենց կարճ ու ճարպիկ փասերով մօտեցան անոնց բերդին եւ Սարգիս Կարապետեանի զօրաւոր հարուածով հաւասարեցուցին արդիւնքը։ Ա. կիսախաղը վերջացաւ 4ի դէմ 3, ի նպաստ ֆրանսական խումբին, երկրորդ կիսախաղին հայ ֆութպոլիսթները հակառակ իրենց յոգնած վիճակին յաջողեցան մինչեւ վերջերորդ նշանակէտը շահիլ, բայց խաղին վերջաւորութեան 10 վայրկեան մնացած, ֆրանսացի խաղացողները յաջողեցան շարունակաբար նշանակել 5 նոր նշանակէտեր, եւ այսպէսով մըրցումը վերջացաւ 6ի դէմ 9ը նշանակէտով Հայերուն պարտութեամբ։

Ֆրանսական այս խումբը իր մէջ ունէր հինգ ազգային խաղացողներ, առանցմէ զատ կար նաեւ Sprinks եւ Buynan նշանաւոր անգլիացի խաղացողները որոնք իրենց փորձառու խաղերով մեծ դեր կատարեցին։ Հայ խումբէն Սարգիս Կարապետեան այդ օրը կրցաւ ժեծապէս օգտակար ըլլալ խումբին, իր հետ միասին լաւ խաղարկութիւն ունեցան բերդապահ Ցէվէճեան, Ցաճատ, Ռուբէն եւ Նիկողոս

* * «Յարք» խումբը յառաջիկայ կիրակի պիտի մեկնի Սէն Ցիզիէր, ուր պիտի կատարէ իր երկրորդ մրցումը։

Գ. Գասապեան

ԳՈՉ-ՀԻՍԱՐՑԻՆԵՐՈՒՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Գօչ Հիսարի Հայրենակցական Միութեան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Սէն Քլուի անտառին մէջ անցեալ կիրակի։

Ժամը 3.30ին, մեծ բազմութիւն մը, լեցուած էր ժամադրավայրը, կէս ժամ յետոյ հանդէսը բացուեցաւ մեր «Մեր Հայրենիք»ով, «Եփրատ» նուագախումբի մասնակցութեամբ։ Բացման խօսքն ըրաւ օրուան նախագահ Պ. Ռ Փիլիկեան, որմէ յետոյ արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Ղլան եւ Ասողիկ Միքայէլեանները Ս. Կիւլեանը երգեց Սեւ Մուժ ամպեր եւ Անուշ Գարուն, Հ. Մաճարեան արտասանեց Ահարոնեանի «Ցորգանք քեզնը եւ Սիամանթոյի «Պարը» ինչպէս նաեւ «Օգսենին նամակը», Ց. Պօզոեան երգեց «Օդդ սիրուն ջուրդ սիրուն»։ Մէջ ընդ մէջ կը նուագէր «Եփրատ» նուագախումբը։ Գեղարուեստական բաժնէն վերջ, Միութեան կողմէ ձեռնոց մը աճուրդի դրուելով, գոյացաւ 580 ֆ ր. Երկրորդ աճուրդէ մը՝ 57 ֆր.։

Ցեղի ունեցան հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Նուագախումբը նուագեց մինչեւ վերջ։ Դաշտահանդէսը վերջացաւ ժամը 8ին.

Թղթակից

3) Միւս երկու երրորդը պիտի նշանակուին ժողովուրդի պատուիրակներուն կողմէ։

Այս փոփոխման արդիւնքը պիտի ըլլայ Ցուատ Թագաւորի գերագոյն հակակշիռին հաստատումը խորհրդարանին վրայ, այնպէս որ պալատական հզօր ինքնակալութիւն մը պիտի կազմուի։

Բրիտանական իշխանութիւնները, որոնք չեն ուզեր եգիպտական ներքին գործերուն խառնուիլ, պաշտօնապէս որեւէ տեղեկութիւն չունին այս մասին։

Կեդր. Եւրոպա կը կազմակերպուի

Կեդր. Եւրոպայի ութը պետութիւններ Լեհաստան, Չեխօսլովաքիա, Հունգարիա, Ռումանիա, Եուկօսլաւիա, Պուլկարիա, Լեթոնիա եւ Եսթոնիա իրենց ներկայացուցիչները ղրկեցին Լեհաստանի մայրաքաղաքը, մասնակցելու համար երկրագործական խորհրդաժողովին որ կը բացուի այսօր եւ պիտի տեւէ երեք օր։

Խորհրդաժողովին մասնակցող պետութիւնները նախ պիտի քննեն իրենց տնտեսական փոխադարձ յարաբերութիւններու խնդիրը, եւ միւս կողմէ, իրենց յարաբերութիւնները ուրիշ պետութիւններու հետ, երկրագործական շուկայի տեսակէտէն։

Բոլշեւիկները կրօնքի դէմ

Մոսկուայի Խորհրդային իշխանութիւնը խորհուրդներուն հրահանգ տուաւ գրաւելու բոլոր Աստուածաշունչերն ու կրօնական գրքերը։ Բոլոր այս գրքերը պիտի փճացուին։

Միւս կողմէ, ելմտական գործավարին նախագահութեամբ, նշանակեց յատուկ յանձնախումբ մը, որ օտարականները իբր գրօսաշրջիկ Ռուսիա քաշելու միջոցները պիտի ուսումնասիրէ։

∴ Լէնինգրադի մէջ, տան մը պատուհանէն անծանօթ մը կրակեց ամբոխին վրայ, որ համագործակցական վաճառատան առջեւ խռնուած, կարգի կը սպասէր ուտեստ եւայլն առնելու համար։ Ամբոխը զարհուրանքի մատնուեցաւ։ Խուճապի պահուն քանի մը անձեր վիրաւորուեցան ծանրօրէն։

Հակառակ մանրակրկիտ փնտռտուքներու, կարելի չեղաւ գտնել կրակող անձը։

Ռումանիոյ քաղաքական կացութիւնը

Ռումանական թերթերը կը շարունակեն տեղեկութիւններ հրատարակել Ռումանիոյ նախարարական կազմին մասին։

Զրոյցի մը համաձայն, ներկայ վարչապետը Մանիու մտադիր է մօտերս հրաժարիլ։ Իր հրաժարումէն յետոյ, ազգ. գիւղացիական շրջանակները հաւանական կը նկատեն որ գործի գլուխ գայ Միխալաքէ, գիւղացիական ձգտումով եւ կամ Մանիուի դահլիճին նախկին նախարարներէն Եունիան։

Բայց լաւատեղեակ շրջանակներ եթէ հաւաստեն թէ դահլիճի փոփոխութիւնը առայժմ հաւանական չէ, կը կատարուի միայ աւելի ուշ, այն ատեն երբ քաղաքական դէպքերը պարտադրեն համազգային միացեալ դահլիճի մը կազմութիւնը։

Նոր ոճրափորձեր Կալկաթայի մէջ

Կալկաթայի ոստիկանապետին դէմ գործուած մահափորձէն յետոյ, ձեռնառումբերու միջոցաւ, երկու մահափորձեր կատարուեցան նոյն քաղաքին մէջ։ Ոստիկանատան մը վրայ ռումբ մը նետուեցաւ, չորս անձեր վիրաւորուեցան։ Ոճրագործը չէ ձերբակալուած։

∴ Խառնակ կացութեան հետեւանքով, կառավարութիւնը սկսած է խիստ միջոցներու դիմել եւ ձերբակալումներ կատարել։ Ձերբակալուածներուն մէջ են Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդի Կոմիտէին նախագահ Փաթէլ եւ քաղաքացիական անհնազանդութեան շարժման պետերէն Մալավիյա։

Սիմլայի մէջ, 15 կարեւոր ազգայնականներ, որոնք «Ազգային Դրօշի Օրուան առթիւ, թափօր մը կազմակերպած էին, դատապարտուեցան 15ական ամիս բանտարկութեան։ Ամբոխը որ դէպի բանտ դատապարտեալներու կ'ընկերակցէր, կարելի եղաւ ցրուել միայն գաւազանի յարձակումներով։ Բազմաթիւ վիրաւորեալներ կան։

∴ Կալկաթայի Եւրոպացիներու ընկերակցութիւնը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը պահանջէ որ, ինչ որ ալ ըլլայ Լոնտոնի անգլօ-հնդիկ խորհրդաժողովին արդիւնքը, Հնդկաստանի վարչաձեւին մէջ ո՛չ մէկ փոփոխութիւն մտցուի, քանի ըմբոստութեան շարժումը չէ զսպուած եւ քաղաքացիական անհնազանդութիւնը չէ վերջացած։

Վէզիրիները կը կռուին

Վէզիրիներու Հատի Քէլ ցեղախումբերը զինաթափ ընելու ձեռնարկը հանդիպեցաւ ուժեղ դիմադրութեան մը։ Անոնց գլխաւորը, Մոլա Ցազալ Քատիր, զինուած զօրաւոր խումբով մը ընդհարում ունեցաւ կառավարական զօրքերուն հետ։ Կառավարական ուժերէն սպաննուեցան 10 հոգի եւ վիրաւորուեցան 14 եւ 70 հոգի գերի ինկան։ Երկրորդ կռուի մը մէջ սպաննուեցաւ անգլիական սպայ մը։ Մոլա Ցազալ Քատիր մեռաւ իր ստացած վէրքերէն։

Անգլօ-հնդիկ խորհրդաժողովը

«Մորնինկ Փոսթ»ի Սիմլայի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ Հնդկաստանի անգլիական պաշտօնական շրջանակները, ներկայիս լրջօրէն կը նախատեսեն յետաձգումը անգլօ-հնդկական խորհրդակցութեան, որ տեղի պիտի ունենար հոկտեմբերին՝ Լոնտոնի մէջ։ Այդ պարագային հաւանաբար ժողովը գումարուի 1931 ապրիլին։

Այս յետաձգման պատճառ ցոյց կը տրուի 1.) ձմեռը Անգլիոյ մէջ շատ խիստ է, մանաւանդ հնդիկ պատուիրակներուն համար, որոնք ցարդ երբեք չեն հեռացած իրենց երկրէն, 2.) յառաջիկայ ընդհ. ընտրութիւններուն հետեւանքով որոնք Հնդկաստանի մէջ կը կատարուին մէկ ամիս վերջ, հնդիկ պատուիրակները Լոնտոն մեկնելէ առաջ ժամանակ չպիտի ունենան իրարու հետ խորհրդակցելու այն խնդիրներուն մասին, որոնց շուրջ վիճելու կ'երթան, 3.) մինչեւ յառաջիկայ ապրիլ Հնդկաստանի կացութիւնը կրնայ բարւոքիլ եւ թոյլ տալ որ խորհրդաժողովը բացուի աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ, 4.) խորհրդաժողովին յետաձգումը մինչեւ գարուն, թոյլ պիտի տայ աւելի խորապէս ուսումնասիրելու Սիմոնի յանձնախումբին նոր տեղեկագիրը, որուն շուրջ ներկայիս, զանազան առարկութիւններ կան։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբի խումբը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները սովորական հաւաքատեղին այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը' այս շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին Ն. Ալատինեանի բնակարանին մէջ։

ԱՆԻԷՐ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳԻ Զէյթուն Ենթակոմիտէի Փոթորիկ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ Եապօղյն եւ Վիշապ խումբի ընկերները, խորհրդակցելու համար շատ կարեւոր օրակարգի մը շուրջ, այս շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 79, Rue des Chambardsի սրճարանը։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՏԷՍԻՆի Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 7ին, Քաֆէ Լա Փէլի մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ուրֆայի Հայր. Միութեան հաւաքոյթը՝ այս կիրակի Քլամարի անտառին մէջ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPPAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Կէյվէ Օրթա գիւղացի Զոգարիկ Ճէնտիքեան, հօր անուն' Խաչատուր, մօր անուն՝ Նոյեմզար, քոյրերը Սիրվարդ, Մարիանիկ։ Ընդհանուր պատերազմին աքսորուած է իր մօրաքրոջ հետ։ Լուր տուողին մէկ տարեկան Յառաջ նուէր։ Իմացնել՝ Epicerie Nersessian Antoine. Ave. Jean Jaurès. Décines. Isère.

— Յ. Տօնապետեան Մօրենիկցի (Խարբերդ), կը փնտռէ իր մօտիկ ազգականը Մօրենիկցի, Յարութիւն Խաչատուրեան։ Մօտաւորապէս մէկ տարի է կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա)։ Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել հետեւեալ հասցէին, Տօնապետեան, 5 Rue Balthazar Baro, Valence (Drôme)։

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Ուլաշ գիւղացի Գրիգոր Եղեկիէլեան, հօր անուն Մկրտիչ, մօր անուն Հռիփսիմէ։ 1928ին կը գտնուէր Տրապա (Յունաստան) նիր Իսթի արքանոցը։ Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Թորոս Եղեկիէլեանի, 36 Rue Chapelier. Marseille.

Կը խնդրուի Յունահայ թերթերէ արտատպել։

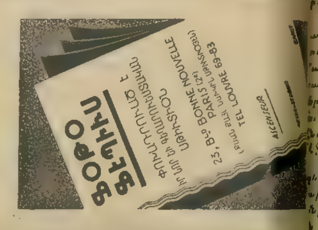

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տարի
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 269

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
30
ՕԳՈՍՏՈՍ
1930

30 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1352

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԵԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐՕՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Տարօն-Տուրուբերանի հայրենակցական միութիւնը, վաղը, օգոստ. 31ին Մարսէյլի մէջ Տարօնի հերոսամարտի 15րդ տարեդարձին առթիւ դաշտահանդէս մը սարքած է։

Ապրիլեան եղեռնէն վերապրածները, նորոգ կեանքի մը յոյսով, հայրենաբաղձ յիշողութեամբ մը անցեալը վերապրելու եւ անցեալի հերոսական աւիւնով զօրանալու գեղեցիկ սովորութիւնը որդեգրեցին։ Ու մենք, ամէն տարի, զանազան [...]աններու հերոսամարտերը պանծացնող հանդէսներու կը մասնակցինք, կարծես եղեռնի դառնութիւնները սփոփելու համար։

Տարօնի հայրենակցական միութիւնը առանձին հերոսամարտ մը յիշատակութեան բերելու դժուարութեան մատնուած է. Տարօնի աշխարհը տասնեակ մը հերոսամարտեր ապրած է. մէկ ու դժնդակ այդ տարուան ցնցումներէն զատ՝ տասնեակ տարիներով յեղափոխական ցնցումներու մատնուած է։ Մէկ կռուի անհատի եւ մէկ խիզախ դէպքի փոխարէն՝ հարիւրաւոր խիզախ դէմքեր տուած եւ հարիւրաւոր հերոսական դրուագներ արձանագրած է իր պատմութեան էջերուն մէջ։

Ու հայրենակցական միութիւնը գեղեցիկ գաղափարը յղացած է յուլիս 15ը, Վարդավառի տօնը, նշանակել Տարօնի հերոսամարտերուն յիշատակութեան օր։ Ամէն տարի, զանազան հանգամանքներ, երբեմն ճիշդ ատենին, երբեմն ուշ, այդ յիշատակութեան տօնին շուրջ կը համախմբէին հայ բազմութիւնները, քանի մը սրտանց խօսք ըսելու իրենց անթիւ հերոսներուն հասցէին, որոնք նահատակուած են, բայց մեռած չեն։ Անոնք կ'ապրին Տարօնցիներու եւ ամբողջ հայութեան հոգիին մէջ։

Վարդավառի օրը ընտրուած է Տարօնի հերոսամարտերը յիշելու համար։ Ու այդ ընտրութիւնն ունի իր խորհուրդը։ [...] Վարդավառը, դեռ հեթանոսական օրերէն սկսած, Տարօնի աշխարհի մեծագոյն տօներէն մէկն էր։ Իսկ յետագային դարձաւ Ս. Կարապետի ուխտագնացութիւն մը, որ Տարօնցիներու համար քաղաքական հաւաքոյթի մը նշանակութիւնն առաւ։ Այդ ուխտագնացութեան շնորհիւ՝ տասնեակ հազար մարդիկ Ս. Կարապետ կը հաւաքուէին, ուր կրօնական [...]ին տակ, գաղտնի յեղափոխութիւնը կը դարբնուէր։

Յետոյ, նախընտրութիւն տրուած է Յուլիս ամսուն, որովհետեւ, 1890 էն սկսած մինչեւ 1915ի Ապրիլեան եղեռնը, Տարօնը տարուան յեղափոխութեան հնոցը դարձաւ։ Եւ ամէն տարի [...]ն, ազատագրական կռիւները կը սկսէին եւ իրենց գագաթնակէտին կը հասնէին ամառուան այս ամսուն։

Հայոց ժամանակակից պատմութեան խանդավառ էջերը [...]ուած են քսանըհինգ տարուան այդ խիզախումներով և [...]նման ժողովուրդի մը աննկուն հերոսական թռիչքներով։

Ամէնէն վերջ, 1915ի դժնդակ տարին իր սպառնալիքներով, [ամէ]նէն առաջ ներկայացաւ Տարօնի ժողովուրդին։ Ու մարտ[...]էն սկսած, կորովի ժողովուրդ մը լարեց իր ջիղերը դիմադրելու թրքական զօրքերուն եւ բազմաթիւ ցեղախումբերուն, որոնք Տիգրանակերտէն, Էրզրումէն եւ Պիթլիզէն կը պաշարէին Սասունը, Մուշը, Խնուսը, Մշոյ դաշտը։ Կռիւները [...]յխեցան բազմաթիւ ճակատներու վրայ եւ տեւեցին շատ [...]։ Թուրք կառավարութիւնը, որ կրցած էր իր հաշիւները [...]ել հայկական միւս նահանգներուն հետ, անզօրութեան [մատ]նուեցաւ Տարօնի շրջանին մէջ։ Յուլիս 15ին տակաւին [...]ուներ կը կռուէր. Գօնի լեռները եւ Ս. Կարապետի անտառ[ներ]ը նոր ճակատներ ամրացած էին։ Մշոյ քաղաքի յեղափո[խա]կան ուժերը կը պատրաստուէին ճակատագրական կռուի։ [...]ուրի շրջանը կը դիմադրէր թուրք զօրքերուն եւ քրդական [...]ժանին, եւ յուլիս 20ին կը միանար կամաւորական բա[նա]կին, ամբողջ ժողովուրդն ազատելով։

Սակայն ռուսական նահանջը կը սկսէր։ Տարօնը կը մնար [մի]նակ իր կեանքի ու մահուան պայքարին մէջ։ Երկիրը կը [...]նար պատերազմի անհելի հնոց մը, ուր յեղափոխական ու [...]րտ ժողովուրդ մը մինչեւ վերջին շունչը կռուեցաւ դեռ [...]իսներ շարունակ։ Ու օգոստոսի եւ սեպտեմբերի արիւնալի [օ]րերուն, այդ ժողովուրդի աչքն արիւն կտրեցաւ Նեմրութի եւ [Սի]փանի գագաթներէն օգնութիւն սպասելով։

Տարօնն օգնութիւն չստացաւ...։

Եօթը երկարատեւ ամիսներու ճակատամարտերէն եւ հերոսամարտերէն յետոյ, ժողովուրդը հետզհետէ ընկճուեցաւ։ Մութ մշուշ մը իջաւ Մշոյ վրայ...։

Բայց երբ 1916ի գարնան կամաւորներն ու ռուս բանակը [մտ]ան Մուշ, զարմանքով տեսան որ Սասնոյ լեռներէն մերկ [ու] կմախացած մարդիկ վար իջան, տակաւին ամուր փարած [իրե]նց զէնքերուն։

Հերոսներն իրենց պարտականութիւնը կատարեցին, ան[...] դրօշը թողնելով վերապրողներու սրտին մէջ։ Վերապրող Տարօնցին, ապրիլեան եղեռնէն յետոյ, յարութիւն առաւ [...]եւ քիչ թիւով, բայց արի ու կազմակերպուած, քալեց ազատագրութեան ճանապարհէն, նոր ու փառաւոր դրուագներ [աւել]ցուց իր պատմութեան վրայ, ու Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնարկէքին մէջ բերաւ իր պատուաւոր մասնակցութիւնը։

Տարօնի հերոսամարտը Հայութեան հերոսամարտն է։ Տարօնի հերոսները ամբողջ Հայութեան հերոսներն են, որովհետեւ [անո]նք, պատմութեան խոր անցեալէն յարութիւն առին Մամիկոնեան անմահ մարտիկներուն։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԷՆԷՆ ՀԱՄԵՐԱՇԽՆ ՈՒ ԱՄԷՆԷՆ ՊԱՌԱԿՑՈՒԱԾԸ

«Յուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 20).

Կ'ուզենք քանի մը բառով կանգ առնել ուշագրաւ երեւոյթի մը վրայ։

Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար հայ կեանքի բոլոր քաղաքական հոսանքները կազմեցին նոր հոսանք մը՝ Հակադաշնակցութիւնը։ Այս հոսանքը կազմուեցաւ առանց նախնական համաձայնութեան, բնազդական մղումով, Դաշնակցութեան գոյութեամբը հաւասարապէս վտանգուած տարրերը եկան ապաստանեցան ընդհանուր հովանիի տակ, Գաղափարական ո՛չ մէկ հարազատութիւն, տեսակէտներու ո՛չ մէկ նոյնութիւն, ո՛չ մէկ ընդհանուր խտէալ դաշնակցող կողմերու միջեւ։ Ինչպէս ֆիզիքական ջարդի ատեն քովքովի կուգան, կը դաշնակցին ու կ'եղբայրանան ամէնէն անհաշտ տարրերը, ճիշդ նոյն ձեւով նաեւ այս անգամ եկան ու եղբայրացան ամէնէն հակոտնեայ ուժերը։

Ֆիզիքական ջարդի սպառնալիք չկար Դաշնակցութեան կողմէ, սակայն կար բարոյական ու գաղափարական ջարդի սպառնալիքը, — վտանգներէն ամէնէն չեզոքականը, ուղղուած հայ կեանքի բոլոր սեւ ու մթին ուժերուն դէմ։ Եւ որովհետեւ այս ուժերէն եւ ոչ մէկը որեւէ աննկուն անկաշառ ու բարձր գաղափարով կապուած չէր հայ ժողովուրդին հետ, ուստի անոնք բոլորն ալ առանց որեւէ գաղափարական սակարկութեան կամովին եկան եւ սիրայօժար տարրացան ընդհանուր տղմուտին, Հակադաշնակցութեան պղտոր աւազանին մէջ։

Աւելի անարգ ի՛նչ կարելի էր երեւակայել քան այն, որ գործելակերպո՛վ ու դաւանանքո՛վ բոլշեւիզմէն ի սպառ հեռու ռամկավարութիւնը՝ «փորի վրայ պառկած», լրջնաշուրթ փառաբանութիւնը կ'ընէր» նոյն բոլշեւիզմին, ինչպէս որ կը խոստովանէր ռամկավար պարագլուխներէն Վ. Թէքէեան։

Դաշնակցութիւնը իր երկարամեայ գոյութեան ընթացքին աւելի անհաշտ հակառակորդ ունեցած չէ, քան հայ սոցիալ-դեմոկրատն ու հայ սոցիալիստ-յեղափոխականը։

Այս երկու հոսանքները սակայն, որոնք այնքան եռանդ, այնքան թուղթ ու մելան սպառեցին Դաշնակցութեան դիրքերը խախտելու համար հայ կեանքին մէջ, երբէք չմերժեցան այս ընդհանուր, հակադաշնակցական տղմուտին։ Ըլլալով ճշմարտօրէն գաղափարական հոսանքներ, ունենալով իրենց ուրոյն դաւանանքն ու գործելակերպը, այս զոյգ կուսակցութիւնները, առանց թիզ մը գաղափար զիջած ըլլալու Դաշնակցութեան, միացին դուրսը եւ բնազդական պժգանքով մերժեցին հակադաշնակցութիւնը։

Եւ որովհետեւ այս վերջին հոսանքը ստեղծող ուժերուն համար գոյութիւն չունէր ո՛չ մէկ գաղափարական սրբութիւն, սկզբունքային եւ ոչ մէկ բծախնդրութիւն, ո՛չ մէկ խտէալ՝ որ տառապանքով կը ծնի եւ խաչուելով կ'ապրի՝ ուստի անոնք բոլորն ալ դիւրութեամբ կազմեցին հայ կեանքի ամէնէն համերաշխ ուժը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 28 օգոստ.— Արարատի կողերուն վրայ ապաստանած կարգ մը Քիւրտեր, թրքական ուժերու կողմէ պաշարման հետեւանքով, ուտելիքէ եւ ջուրէ զրկուած են եւ հպատակութիւն կ'ուզեն յայտնել Թուրք կառավարութեան։

Քիւրտ ղեկավարները չափազանց մեծ դժուարութիւն կը կրեն հանդարտ պահելու համար իրենց մարդիկը, կ'ըսուի թէ բազմաթիւ քիւրտ պետեր սպաննուած են իրենց կուսակիցներուն կողմէ։

Պոլսէն եւ մանաւանդ Թուրք աղբիւրէ հաղորդուած այս լուրը պէտք է անշուշտ ընդունիլ վերապահութեամբ։ Թուրքերը օգտուելով՝ հեռագրական միջոցներու իրենց դիւրութիւնէն, եւ եւրոպական կարգ մը թերթերու մէջ իրենց սուտ ձեւով լուրեր թխելու առաւելութենէն, կը ջանան ամէն կերպով հանրային կարծիքը գրգռել քիւրտ ապստամբական շարժումին դէմ եւ զայն արդէն խեղդուած ցոյց տալ։

Միջպալքանեան խորհրդաժողով

Հոկտեմբեր 6ին, Աթէնքի մէջ պիտի գումարուի Միջպալքանեան խորհրդաժողով մը, որ պիտի բաղկանայ 6 յանձնախումբերէ։

1) Կազմակերպչական յանձնախումբ, պիտի քննէ եւ ուսումնասիրէ այն հիմնական սկզբունքները որոնց պիտի կռթնի Պալքանեան Միութիւնը. պիտի քննէ նաեւ ապագայ խորհրդաժողովներու կանոնագրութիւնը։

2) Քաղաքական մերձեցման յանձնախումբ։

3) Մտաւորական մերձեցման յանձնախումբ (Պալքանեան ճեմարան, պատմութեան ուսուցում, միջհամալսարանական յարաբերութիւններ)։

4) Տնտեսական յանձնախումբ. (տնտեսական համաձայնութիւններ, պաշտպանութիւն երկրագործական արտադրութիւններու)։ Այս յանձնախումբը կարելի պիտի ըլլայ բաժնել մէկ քանի մասնախումբերու։

5) Հաղորդակցութեանց յանձնախումբ, (թղթատարական, հեռագրական, եւայլն)։

6) Պալքանեան հպատակներու իրաւական դրութիւնը ճշդող յանձնախումբ։

Իւրաքանչիւր պատուիրակութիւն պիտի ունենայ ընդամէնը 30 ձայն, իսկ իւրաքանչիւր պատգամաւոր առ առաւելն 3 ձայն, այնպէս որ ամէն մէկ պատուիրակութիւն պիտի բաղկանայ առ առաւելն 10 անդամներէ։

Յանձնախումբերու մէջ, ամէն մէկ պատուիրակութիւն պիտի ունենայ 5 ձայնի իրաւունք։

Անգլօ-իրաքեան դաշնագիր

Իրաքի վարչապետը Նուրի փաշա որ 6 շաբաթէ ի վեր Լոնտոն կը գտնուի կարգ մը բանակցութիւններու համար, քիչ ատենէն կը վերադառնայ Պաղտատ։ Մամուլի ներկայացուցիչներուն կատարած իր մէկ յայտարարութեան մէջ, Իրաքի վարչապետը կ'ըսէ թէ Անգլիոյ եւ Իրաքի միջեւ գոյացած համաձայնութիւնէն բխող կարգ մը նիւթական հարցերու շուրջ տեսակցութիւններն որ ունեցած է Լոնտոնի մէջ, նպաստաւոր ելքի յանգած են, մանաւորաբար Իրաքի երկաթուղիին եւ Պասրայի նաւահանգիստին մասին։ Աւելցուց նաեւ թէ դէպի Լոնտոն իր ուղեւորութիւնը կապ ունէր երկրին տնտեսական զարգացման, մանաւորաբար քարիւղի վերաբերեալ հարցերու հետ։

Անգլիոյ զօրաթափութեան հարցը

Լոյտ Ճորճ եւ Անգլիոյ վարչապետը նոր տեսակցութիւն մը ունեցան զօրաթափութեան հարցին մասին։ Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութիւն մը գոյացնել որդեգրելով ազատականներու ծրագրէն մաս մը ճամբաներու շինութեան մասին, ինչպէս նաեւ «վերադարձ դէպի հող» երկրագործական քաղաքականութիւն մը։ Այս ծրագիրը կարելի պիտի ըլլայ աշնան քուէարկել տալ Խորհրդարանին եւ զայն գործադրութեան դնել այս ձմեռ։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը յայտնէ թէ Սնոտըն հակառակ է ազատականներու այս ծրագրին, զայն կը նկատէ չափազանց ծանր Անգլիոյ պետական գանձին համար եւ մինչեւ իսկ, եթէ ընդունուի, հրաժարելու խօսքեր է ըրած։

Ֆրանքօ-ռումէն դաշնագիր մը

Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ միջեւ առեւտրական և նաւային պայմանագրութիւն մը կնքուեցաւ անցեալ օր, Փարիզի մէջ։

Այս պայմանագրութեամբ որ կուգայ փոխարինել 1907 մարտ 6ի պայմանագրութիւնը, Ֆրանսա եւ Ռումանիա իրենց առեւտրական փոխանակութիւնները կը ճշդեն նուազագոյն մաքսատուրքի հիման վրայ եւ «ամէնէն աւելի նպաստաւորեալ ազգ»ի սկզբունքով։ Ասկից զատ, ֆրանսական արտածումները պիտի վայելեն մաքսատուրքի կարգ մը նուազումներ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 39

Խաչիկ Մինասեան	150
Ագիգ Գէորգեան	100
Գէորգ Գէորգեան	100
Արթին Արթինեան	100
Գումար	450
Նախորդ գումար	46,717
Ընդհ. գումար	47,167

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սուրիոյ իսլամ ազգայնականներու օրկան «Ըլ Նիտա» (Պէյրութ) թերթը, հետեւեալը կը գրէ քրտական շարժման մասին.—

Ստորեւ կը ներկայացնենք վերջերս Էրզրումէն քաղաքս եկող ոչ-թուրք բարձրաստիճան զինուորականի մը յայտարարութիւնները, որ մինչեւ վերջ գտնուած է թրքական բանակին մէջ եւ շատ լաւ տեղեակ է վերջին քրտական ապստամբութեան բոլոր փուլերուն։

— Ի՞նչ կ'ուզեն Քիւրտերը եւ ո՞վ է իրենց պետը։

— Ապստամբները բազմաթիւ են եւ իրենց պետերը մէկէ աւելի. ամէն տեղ կազմակերպութիւններ ունին եւ օժտուած են շատ կարող առաջնորդներով։ Ապստամբութեան պատճառը Թուրք կառավարութեան կողմէ իրենց հանդէպ գործ դրուած զուլումն ու չարչարանքներն են։

— Ապստամբները զինուորականներ ունի՞ն. ուրկէ՞ կը հայթայթեն իրենց զէնքերը. արդիական պայմաններով զինուա՞ծ են. զնդացիր ունի՞ն.

— Քիւրտերը այնքան շատ զինուորականներ ունին, որ ամբողջ Քիւրտիստանը կրնան կառավարել՝ առանց արտաքին օգնութեան։ Շատ կանոնաւոր եւ կարգապահ զինուորներ ունին եւ բոլորն ալ հնազանդ են իրենց պետերուն։ Գնդացիրներուն թիւը անոնց քով անհաւատալիօրէն շատ է, ռազմամթերքի նեղութիւն երբեք չեն ունենար։

Մեր թերթերուն մէջ կը կարդանք, որ Թուրքերը միշտ յաղթական եղած են եւ Քիւրտերը կորսնցուցած։

— Մինչեւ հիմա Քիւրտերը եղած են յաղթողը։ Ես անձամբ տեսայ Թուրք փախստական զինուորները, անոնք կը պատմէին թէ՝ մեծ կորուստներով բոլոր կռիւներու մէջ ալ Թուրքերը փախուստի դիմած են։ Հակառակ մեծ թնդանօթներուն եւ օդանաւերուն Թուրքերը միշտ պարտուած են։ Ներկայիս Անատոլուի արեւելեան մասերուն մէջ ամբողջ Թրքութիւնը վախի մէջ է։

ՄԻՇՏ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Ռիկայի ճամբով Մոսկուայէն գրուած «Զորվէրց» թերթին տրուած լուրի մը համաձայն, արտասահմանի մէջ պաշտօն ստանձնած 134 բոլշեւիկներ ցարդ մերժած են ենթարկուիլ կառավարութեան կողմէ Մոսկուա վերադառնալու համար իրենց տրուած հրամաններին։

"ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՀԱՄԱՐԻԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴՈՒՌՆ Է,,

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այդ միջոցին ես աշխատեցայ Հայերը եւ Պարսկաստան գըրքոյկիս մէջ բացատրել թէ պարսկաստանի բարգաւաճումը եւ յառաջդիմութիւնը այդ ժամբուն մէջ չէ։ Ռուս յեղափոխականներէն Ձերնով քննադատեց գրքոյկս Արեւելեան Եւրոպայի ազգերուն Միութիւնը պարբերականին մէջ, որ կը հրատարակուի Եւրոպայի մէջ։ Ձերնով կը պաշտպանէ քըրտական ապստամբութիւնը, եւ շատ բնական կը նկատէ իր այդ պաշտպանողականը. նոյնիսկ կը գրէ թէ շարժումը կը կրթնի Պարսկաստանի։ Հետզհետէ հայ-քիւրտ-ասորի յարաբերութիւններն աւելի եւս զարգացան, թէ Սուրիոյ, թէ Իրաքի եւ թէ Պարսկաստանի մէջ կազմուեցան հայ եւ քիւրտ միութիւններ։ Այս կազմակերպութիւնը Պարսկաստանի մէջ այնքան ազատութեամբ կը գործէ, որ մենք եւս հիմա գիտենք թէ հետզհետէ կեդրոններ ստեղծուեցան Դաւրէժի, Խոյի, Ուրմիոյ եւ Մակուի մէջ։ Յիշատակութեան արժանի է, որ պարսիկ կառավարութիւնը արգիլած է թուրքերէն խօսիլը բոլոր թուրքերուն, որոնք կը բնակին Պարսկաստանի մէջ, եւ նոյն ատեն Ազրբէջանէն փախած գաղթականներուն թոյլ չի տար ապրիլ ոչ միայն Դաւրէժի եւ Արդաբիլի մէջ, այլ մինչեւ իսկ Գիլանի, Մազանդարանի, Աստրաբադի, Խորասանի եւ Թէհրանի մէջ։ Ընդհակառակն, Պարսկաստան թոյլ կուտայ, որ Հայերը, Քիւրտերը, Ասորիները, նոյն իսկ Հրեաները ամենայն ազատութեամբ աճին ու ապրին։

Պարսկաստանի Ազրբէջանցիներն էին, որ իրենց արեան գինով երկար տարիներ կռուեցան յանուն Պարսկաստանի գոյութեան։ Պարսկաստանի Ազրբէջանցիներն էին, որ նախաձեռնեցին արդի սահմանադրութիւնը պարգեւելու համար Պարսկաստանի։ Եւ փոխարէն, Պարսկաստան չի ձգեր, որ գոնէ թուրքերէն լեզուով դպրոց մը բանան, թուրքերէն լրագիր մը լոյս ընծայեն եւ ուրիշ հրատարակութիւններ ընեն։ Նոյն իսկ անցեալ տարուընէ ի վեր արգիլած է թուրքերէն թատրոն խաղալ Դաւրէժի մէջ։ Ընդհակառակն, Հայերը իրենց մայրենի լեզուով թերթ ալ կը հրատարակեն, դպրոց ալ բացած են, միութիւններ կազմած են, հաւաքոյթներ կը գործեն, թատրոն կը խաղան, եւ ուրիշ գործեր կը կատարեն։ Ահա, այս վերջին տարիներուս, աւելցաւ քրտական եւ ասորական մշակութային գործունէութիւնը։

Պարսկաստան չի թոյլատրեր, որ կովկասի Ազրբէջանցիները Պարսկաստան մտցնեն այնպիսի հրատարակութիւններ, որոնք մի միայն կովկասի Ազրբէջանի մասին կը խօսին եւ Պարսկաստանի համար իսկ վտանգ մը կազմող բոլշեւիզմին դէմ կը գրեն։ Ընդհակառակն, Պարսկաստան ազատ կը թողու որ Հայերը Պարսկաստան մտցնեն Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ իրենց լոյս ընծայած հրատարակութիւնները։ Ազատ կը թողու, որ Քիւրտերը Պարսկաստան մտցնեն Իրաքի մէջ լոյս ընծայած իրենց հրատարակութիւնները։

Քրտական ապստամբութիւնը ո՛ր կողմէն ալ վարեն, ճշմարտութիւնն այն է, որ Պարսկաստանի մէջ թրքութեան հակառակորդները ազատ գետին գտած են։

Վերջապէս, եթէ ճիշդ է որ քրտական ապստամբութիւնը գործնապէս կը ղեկավարուի Մոսկուէն, Սալմաստէն եւ Խոյէն, շարունակ նեղելով Թուրքիան, ճիշդ է նոյնպէս որ Թուրք եւ պարսիկ դրացի երկիրներուն յարաբերութեանց սպառնացող վտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծուած է։ Չենք սխալիր անոնք, որ կը կարծեն թէ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի թշնամիներն են, որ պիտի օգտուին այս կացութենէն։ Կը մաղթենք, որ, ապագային առնելու համար, Պարսկաստան հեռանայ բախտախնդիրներէն եւ շարունակէ պահել իր պատմական, կրօնական, մշակութային եւ անտեսական կապերը Թուրքիոյ հետ։

ՄԻՐԶԱ ԲԱԼԱ

ՀԱՅ ՌԱՄԿԱՎԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՔԻՒՐԴ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

«Ասպարէզ»է առնելով նոյնութեամբ կ'արտատպենք.

«Մեր ընթերցողներէն ոմանց գոնէ ծանօթ է թէ Ֆրէզնոյի մէջ կը հրատարակուի «Նոր Օր» անունով շաբաթաթերթ մը, կիսամկավարական եւ կիսաբոլշեւիկ եւ ուրիշ ամէն ինչական կամ ոչինչական, սանկ «Թիւրլի պասար» մը։

Այս թերթը խմբագրական մը գրել փորձած է իր անցեալ թիւով քրտական ապստամբութեան մասին։ Անոնք որ չեն կարդացած այդ խմբագրականը, թող կարդան, եթէ կ'ուզեն գաղափար մը կազմել թէ ինչպէս կ'ըլլայ հոգեպէս թրքացած մէկու մը բարոյական աղճատ դիմագծութիւնը։ Ահաւասիկ քանի մը մէջբերումներ։

«Պոլիսէն հաղորդուած հեռագրալուրերը օրը օրը կ'իմացնեն քիւրտերու սոսկալի պարտութիւնը Վանի եւ Պիթլիսի սահմաններէն սկսեալ մինչեւ Արարատ եւ Մասիսի փէշերը ապաստանող քիւրտ յելուզակներուն..»։

«Անհիմն են Դաշնակցական թերթերու այն ստայօդ լուրերը, Հոյպունի եւ այլ՝ի ձեռնարկները, իրենք լաւ գիտեն թէ Քիւրտը ո՛վ է եւ ի՛նչ է անոր արժէքը ռազմական տեսակէտով.»։

«Քրտական ապստամբութիւնը ազատագրական հարց չէ, որովհետեւ քիւրտ ցեղը ազատագրութեան պայքար չէ որ կը մղէ, այլ աւարառութեան եւ յափշտակութեան սէրն է որ հինէն ի վեր մինչեւ կը մղէ զիրենք ապստամբութիւններ ընելու»։

Ահաւասիկ թէ ի՛նչ է տեսակէտը հայ «խմբագրի» մը եւ հայ «թերթ»ի մը քրտական շարժման մասին։

Թուրքի մը չափ վրդովուած քրտական զէնքին յաջողութեան լուրերէն, մեր հայանուն «խմբագիր»ը կ'աճապարէ թուրքի մը պէս յայտարարելու թէ անոնք «Դաշնակցական թերթերու ստայօդ լուրերն» են։

Այս ողորմելի մարդը միթէ չի՞ գիտեր թէ Դաշնակցական մամուլը թղթակից չունի Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մէջ եւ կամ ռազմաճակատ, եւ թէ այդ լուրերը բոլորը թարգմանուած են առաւելապէս ամերիկեան թերթերու, «Նիւ Եորք Թայմզ»ի, «Քրիսչըն Սայընս Մոնիթոր»ի, «Շիքակօ Թրիպիւն»ի եւ այլ՝ի թղթակիցներուն հեռագիրներէն, միշտ յիշատակելով տեղը, ժամանակը եւ աղբիւրը։

* * *

«Պայքար» խմբագրականով մը կը գրէ.

«Ինչպէս մեր ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, Արարատի կռիւներուն մասին ամերիկեան թերթերու մէջ տեսնուած լուրերէն յետոյ, մենք քանի մը խմբագրականներով խնդիրը վերլուծեցինք, եւ ցոյց տուինք թէ Քիւրտերը, որոնք մինչեւ հիմա ցեղապետական դրութեամբ ապրած են, տակաւին պէտք եղածին չափ զօրաւոր տարր ու ընդունակութիւն չունին իրենց մէջ, երբեւ ազգութիւն կազմակերպուելու եւ ազգային նպատակներ հետապնդելու համար, թէ անոնք ինչպէս Շէյխ Սայիտի ապստամբութեան պահուն, հիմա ալ կրօնական շարժումներով կը գործեն, եւ կապ ունին միապետական խալիֆայական ու ամէն գոյնէ ընդդիմադիր թուրք տարրերու հետ, որոնք անոնց մոլեռանդութիւնը կը գրգռեն քէմալականներու՝ մորգարէին եւ իսլամական հաւատքին հակառակ գործադրած անկրօն նորութեանց դէմ, եւ թէ վերջապէս, քրտական շարժումները հակառակ թուրք կրթութեամբ ու մտայնութեամբ սնած եւ իբրեւ Թուրք դաստիարակուած, սակաւաթիւ քիւրտ մտաւորականներու ու գործիչներու հաւաքոյթներուն, «ազգային»ըլլալէ շատ աւելի «հակաքէմալական» բնոյթ կը կրեն, եւ այս ուրեմն, սխալ է հայկական դատի տեսակէտով այդ շարժումներուն ազդեցութիւնն ու արժէքը չափազանցել, քիւրտերու հետ արկածախնդրութեան ելլել, եւ յուսալ որ քրտական յաղթանակով պիտի ձեռք բերուին ու ապահովուին նաեւ Թուրքիոյ Հայոց բռնաբարեալ իրաւունքները։»

* * *

«Հայաստանի կոչնակ»ը նորէն կը փորձուի խմբագրական գրել քիւրտերու մասին։

«Այդ մասին մեր վիճակը առաւելապէս ողբերգական է արդարեւ։ Իրաց անվիճելի բերումով՝ Հայութեան քաղաքական ճակատագրին ուղղութիւնը կը պատկանի Մոսկուայի ու Երեւանի կառավարութեանց։ Անոնք չեն քաջալերեր քրտական արշաւանքները Թուրքիոյ հայկական հողերէն ներս... Բայց մենք ունինք արտասահմանեան քաղաքագէտներ որ կը յամառին հին ժամանակութեան վրայ եւ զանգուածային «բնազդ»ը կը շփոթեն պայծառ իրատեսութեան հետ։»

Աւետարանական հնազանդութեամբ «կոչնակ»ը, ուրեմն կը հետեւի Մոսկուայի քաղաքաքաղաքականութեան։ Ըսելիք չկայ...

* * *

Իսկ Փարիզի ռամկավար թերթը, որ քրտական խնդրի մէջ լեզուն քաշած է եւ կը թուի թէ զգացած է շարժման կարեւորութիւնը, կը գրէ.—

«Այսքան ընդարձակ տարածութեան վրայ ծաւալուող շարժումը, եթէ նոյնիսկ թիկունքէն որեւէ սպառնալիք չներկայացնէ Թուրքերուն, անհնար է մէկ կամ երկու ամսուան ընթացքին իրական պաշարման ենթարկել եւ նուաճել։ Առաջին օրերու «յելուզակները», այժմ նոյն թուրքերու կողմէ կը ներկայանան իբր Քիւրտիստանի անկախութեան ձգտող ապստամբներ, որոնք ունին գնդացրական հմուտ ղեկավարներ սաւառնակները վար բերող արագահարութիւններ եւ թնդանօթներ։ Աւելի երեք շաբաթ առաջ յիշուեցաւ որ միայն մէկ զօրաբանակ ձեռնարկած է Արարատի պաշարման, այժմ երկու զօրաբանակի մասին կը խօսուի։ Աւելի քան օր առաջ Արարատի վրայ սկսուելիք յարձակողականին մասին տակաւին խորհրդաւոր լռութիւն մը կը տիրէ։ Իսկ Թուրք մամուլը եւ պաշտօնական շրջանակները աւելի մեծ անհանգստութեան եւ ջղայնութեան մատնուած կ'երեւին։

Այս բոլորը ցոյց կուտան թէ Թուրքերը այս անգամ գործ ունին քրտական լուրջ ապստամբութեան մը հետ, որ իրեն հետ կը բերէ իրապէս վտանգաւոր հեռապատկերներ։»

Ռամկավար մամուլի այս հակասութիւնները մեզ չեն զարմացներ։ Քաղաքական ուղեգծէ զուրկ, ամէն ռամկավար թերթ իր գիտցած ուղղութեամբ կ'արտայայտուի։ Սակայն հակադաշնակցական արտայայտութիւնները ամէն տեղ մէկ են։

ՊԵԼԺԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Երկու ամիսէ ի վեր Պելժերը մեծ խանդավառութեամբ կը տօնեն իրենց անկախութեան հարիւրամեակը։ Այս առթիւ փայլուն հանդէսներ եւ խրախճանութիւններ տեղի կ'ունենան Պելժիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ։ Պրիւսէլ իբր մայրաքաղաք թատր կը հանդիսանայ շքեղ համախմբումներու եւ ոգեւորեալ հանդիսութեանց։ Քաղաքին բոլոր կարեւոր շէնքերը դրօշազարդուած եւ գոյնզգոյն ծաղիկներով զարդարուած են։ Ամէն կողմ մեծ եռուզեռ ու ոգեւորութիւն կը տիրէ, ամէն քայլափոխի փողոցներու եւ ժողովրդական վայրերու մէջ կը հանդիպիս երգի, պարի, նուագչութեան, թափօրներու, լուսավառութեան, գիշեր ատեն քաղաքը համակ կը շողայ ելեկտրական լոյսերու մէջ. անհամար լուսարձակներ իրենց լուսեղէն խուրձերով կ'ողողեն մեծ շէնքերու հաստատութիւններու արտաքին երեսը, հմայիչ ու դիւթական տեսարան մը յօրինելով մթութեան մէջ։

Կ'արժէ այս առթիւ հակիրճ տողերով ներկայացնել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, պատմական այն դէպքերը՝ որոնք տեղի ունեցան աւելի 100 տարի առաջ, պելժ յեղափոխութեան առաջին օրերուն։

1815էն ի վեր, Վիեննայի մէջ գումարուած վեհաժողովին որոշումով, Պելժիա մաս կը կազմէր Հոլանտայի, եւ այս երկու միացեալ երկիրները կը կոչուէին Ստորին-Նահանգներ (Pays-Bas), Օրանժ-Նասաու իշխան՝ Վիլհէլմ Ա-ի գերիշխանութեան տակ։ Այդ թագաւորին օրով, Պելժիոյ վրայ կը ծանրանար բռնապետական եւ խիստ կեդրոնաձիգ լուծ մը, որ օրէ օր անտանելի կը դառնար Պելժերուն համար։ Այնպէս որ ժողովուրդը, այլեւս չհանդուրժելով Հոլանտական կառավարութեան կեղեքումներուն, եւ հետեւելով Ֆրանսական ժողովուրդին օրինակին, պարզեց ապստամբութեան դրօշը։ Ճիշդ ա՛յն օրը երբ պիտի տօնուէր Վիլհէլմ Ա-ի ծննդեան 59րդ տարեդարձը Պրիւսէլի մէջ, 25 օգոստոս 1830։ Հետաքրքրականը այն էր որ յեղափոխութիւնը ծագում առաւ նուագուող թատերախաղի (օփերա) մը ներկայացումէն։

Այդ օրը Մոննէի թատրոնին մէջ պիտի ներկայացուէր «La Muette de Portici» օփերան, նիւթ ունենալով Նափոլիի հայրենասէր Մազանիէլլոյի ապստամբութիւնը (1647 սպանիական բռնապետութեան դէմ)։ Սոյն թատերախաղին ներկայացումը սովորաբար արգիլուած էր Պելժիոյ մէջ, սակայն չի գիտցուիր թէ ի՛նչ պատճառներով Հոլանտական կառավարութիւնը թոյլատու եղած էր որ այդ խաղին ազդերը փակցուին փողոցներու պատերուն վրայ։ Պրիւսէլի ժողովուրդը որ արդէն խիստ գրգռուած էր տիրող բռնապետական վարչաձեւէն եւ չափէ աւելի գրգռուած վիճակ մը ունէր, օգտուելով կառավարութեան այդ թոյլտուութենէն, խուռներամ ներկայ գտնուեցաւ թատերախաղին։ Թատրոնին ներսն ու դուրսը խռնուած էր անհամար բազմութիւն մը։ Երբ երաժշտախումբը սկսաւ նուագել թատերախաղին այն մասը՝ ուր Մազանիէլլօ կ'երգէ հայրենիքի ազատութեան երգը, ժողովուրդը ելեկտրական հոսանքէ մը մղուած, ոտքի ելաւ եւ սկսաւ միաբերան սրահը թնդացնել ազատութեան քայլերգով։

Այս խանդավառութիւնը շատ չանցած թատրոնի սրահէն փոխանցուեցաւ դուրսը փողոցին մէջ, ուր ժողովուրդը անզուսպ անհամբերութեամբ մը անակնկալ դէպքերու կը սպասէր։

Չի գիտցուիր թէ ի՛նչպէս յանկարծ մէջտեղ ելաւ խոշոր եռագոյն դրօշակ մը, սեւ, դեղին ու կարմիր գոյներով, եւ անդիւն վրայ անմիջապէս պարզուելով, կազմուեցաւ փոթորկայոյզ հսկայ թափօր մը, որ սկսաւ մեծ աղմուկով յառաջանալ դէպի յարակից պողոտաները «կեցցէ՜ ազատութիւնը» աղաղակելով։ Ժողովրդական այդ հոսանքը ու ալեծուփ զանգուածը խելայեղ թափով մը յարձակեցաւ «Նասիոնալ» թերթին խմբագրատան վրայ եւ թալանի տուաւ անոր գրասենեակները, ջարդ ու փշուր ընելով ամէն ինչ։ Միջանկեալ ըսեմ թէ այդ թերթը սովոր էր միշտ պաշտպանել հոլանտական շահերը, առանց նկատի առնելու իր ազգին բողոքները։

Յետոյ խուժանը ուղղուեցաւ դէպի դատական նախարարութեան շէնքին եւ ոստիկանական կեդրոնատեղիին առջեւ, կտրեց անոնց պատկերները, պատռեց արքայական դրօշներն ու զինանշանները, եւ կրակի տուաւ Լիպրի-Պայնանօ օրագրողին բնակարանը, որ կուսակից ճանչցուած էր Վիլհէլմ Ա-ի։ Գիշերուան ամբողջ տեւողութեան մէջ ամբոխին զայրոյթն ու կատաղութիւնը իր ծայրագոյն աստիճանին հասած էր, այնպէս որ կառավարութիւնը չի կրցաւ միջամտել, եւ արեւածագին, այսինքն օգոստոս 26ի առաւօտ, ժողովուրդը արդէն տէր էր մայրաքաղաքին։

Անմիջապէս կազմուեցաւ «Ժողովրդական փրկութեան կոմիտէ» անունով ժամանակաւոր կառավարութիւն մը, ինչպէս նաեւ քաղաքային պահակախումբ, որուն թիւը 10000ի կը հասնէր։ Վիլհէլմ Ա անմիջապէս Պրիւսէլի վրայ ղրկեց 6,000 զինուորներէ բաղկացած բանակ մը, իր զաւկին՝ իշխան Ֆրետերիկոսի հրամանատարութեան տակ, զսպելու համար ապստամբութիւնը։ Չորս օրուան արիւնալից կռիւներէ վերջ, Հոլանտական բանակը ջախջախիչ պարտութեան մը մատնուելով, անկարգ ու անկանոն վիճակի մէջ ստիպուեցաւ փախուստ տալ, … լով պելժ ապստամբներ…

Այդ յուղումնալից … շարունակուեցաւ … տարի, որմէ յետոյ … կառավարութիւնը … կնքել 24 յօդուածներ… ցած դաշինք մը, … ազատութիւն եւ … կը շնորհէր պելժ ժող…

Հ. Ց…

ՕՏԱՐ ՄԻՏՔ

Համառօտ Պատմ… Քրիստոնէութ…

(Courte Histoire du … nisme. Հեղ. Ալպեր Հուտէ… F. Rieder. Գին 7.50 …

Ո՛չ ոք այնքան … թիւն ունէր խօսելու … քրիստոնէութեան պատ… վրայով, որքան Ալպեր … Նախկին կրօնական, … զարգացած այդ գիտ… կռիւներով, … կան վէճերով, եւ … հակասականութիւններ… շատ բացատրութ… րէնն էր Փարիզի Մ… ժական Թանգարանի։

Մինչեւ իր մահը … ունեցաւ հազիւ թէ երկ… առաջ, Ալպեր Հուտ… կեանքը յատկացուց … մաթիւ երկերու, որոնց … եղած էին՝ ընդհանրապ… թոլիկ կրօնքն ու … կղերը իրենց զանազ… ւոյթներուն մէջ, … բար իրենց անցեալ… մէջ։

Իր ներկայ երկը՝ … Պատմութիւն Քրիստոն… իբրաւամբ հրաշքի զգ… որովհետեւ մարդ երբ … ունենայ նիւթը եւ ն… տարի, հազիւ 130ն… սարսափելու պատճառ… նենայ։

Իր կարճ յառաջաբ… Ալպեր Հուտէն կը խ… ատիկա հետեւեալ … կը բացատրէ նոյն … որդեգրած ուղղութիւ…

«Ի՞նչպէս համար… խօսիլ այնքան … մէջ անհուն նիւթի մը… Միակ չափաւոր… զակ կեանքիս մէջ … ծած ըլլալս այս պատմ…

«Այնպէս ի՛նչպէս … բեւալ, ան մեծապէս … բերի ինձ աւանդ… որ կ'աւանդեն զնո … դեռատի հայրենակի… տեղեկութիւնները … ներկայացուածս մէջ … նամ փոխել, անիկա … ունի ո՛չ կեանքի … նասիրութիւններէն եւ … ութիւններէն։

«Աւելի զատ, զայն … չղարգացայ ներշնչ… նոսական պատաւ… երեք կանոններէն, … աւանդուեցան, երբեւ… բերուս, Լեւոն ԺԹ. «Պատմութեան առաջ… է՝ ստել չհամարձակ… բորդը՝ ճշմարտութ… չվախնալ, բաց առաւ… բանը պէտք չէ կասկ… տերը թարգմանէ ո՛չ … եւ ո՛չ հակառակութեամ…

Իր երկը կը բաժ… հինգ մասերէ։ Առաջ… (Ծագումը) կը խօսի … առաջին քրիստոնեա… սին, միշտ ցոյց … աղբիւրները, վաւեր… բու անվաւերութիւն… նոնք քաղելով … կան ամենածանօթ … րէն։

Բ. Մասը նուիրուա… տանէութեան առաջ… դարէն մինչեւ ԺԹ. …

Մասնաւորապէս … ծանրանամ բոլոր … րուն, խաղերուն, … թերու, անհաւատալի … ներու մասին։ Հետաքր… թերցողը պիտի … նոնց եւ զիս պիտի …

…ՏՈՄՍԵՐ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԻՈՒԹԻՒՆ…

Օր նոր, միութիւն նոր:

Մանաւանդ սա Հայրենակցական միութիւնները, եւ այնքան անսակաւօրէն այնքան չասւ Զո՛րն ասեմ, կամ զորն խոստովանիմ: Օրինակ մը: Գ. քաղաքացիները Հայք. Միութիւն մը ունին, ամիս մը վերջը նոյն այդ քաղաքի անունով Հայր. Միութիւն մը եւս, (ատոնք ալ երիտասարդներ են)… հատ մը եւս, անոնք ալ «Յառաջդիմասէրներ»էն: Են ու են… այսպէսով բնաւ չպիտի զարմանանք եթէ օր մըն ալ թաղային միութիւններու սկսինք, քաղաքի վերի թաղի միութիւնը եւայլն:

Գիտէ՞ք այս միութիւնները ինչպէ՞ս կը կազմուին՝ բացատրեմ:

= Առաջին շրջան.— Ծրագիր կանոնագրի մշակում, պաշտօնական թուղթ, պաճարան, կնիք ընել տալ եւ կառավարութենէն վաւերացնել.

= Երկրորդ շրջան.— Անխուսափելին, բացման հանդէս մը, արտասանութիւններ, երգեր, բանախօսութիւններով,

= Երրորդ շրջան.— Անգործութիւն…

Չորրորդ շրջան.— Եւ փառք յաւիտեանս ամէն,

= Համագումար՝ Զերօ:

Գեղեցիկ ծրագիրներով մէջտեղ գալ, եւ առանց արդիւնքի վերջացնել: Մինչեւ այսօր իսկ բաւական թիւով պարի, բաղդախաղի հետեւող երիտասարդներ ունինք: Ո՞ր հայրենակցական միութիւնը ատոնք կանչեց խրատեց, որ ետ կենան այդ արարքներէն: Թաւ լիցի, ոչ մէկը, միայն ամսավճարները հաւաքել, եւ տարուէ տարի խնջոյք մը հանդէս մը տալը գործ տեսնալ ըսել չէ:

Այս պայմաններուն տակ եթէ ես հայրենակցական միութիւններուն գլխուն դիկտատոր մը ըլլայի, գիտէ՞ք ինչ կ'ընէի: Ամբողջը մէկէն լուծելով, կը ստեղծէի համագաղթային կամ միջհայրենակցական միութիւն մը,

ՄԱՆԻՇԱԿ

…ելոց բանավէճներու ատեն …ալէ կեղծաւորներու հետ:

Գ. մասը նուիրուած է սուրբ …ուղավիկոսի շրջանին, ժԳ. դարուն, երբ քրիստոնէութիւնն հասաւ իր գագաթնակէտին:

Դ. մասին մէջ կը ներկայացնէ քրիստոնէութեան անկումը, պառակտումները, ոճիրները, բողոքականութիւնը, ժԴ. դարէն մինչեւ միջազգային պատերազմը:

Ե մասը նուիրուած է այժմու վիճակին, ընդհանուր թուահամարին, հռոմէական հաւատքին հակասական կոզմերուն վրայ:

Ալբեր Հուտէն երկու անգամ …ւշատակած է Յիսուսը, Առաջին …նգամ (էջ 29) Յիսուս Քրիստոսի ծննդեան տօնին առթիւ

«Աւելի ետք, քրիստոնեաներու ժեծամասնութիւնը կամեցաւ նաեւ տօնակատարութիւն …Յիսուս Քրիստոսի ծննդեան առթիւ Բազմաթիւ տարակարծութիւններ եղան անոր հաստատումին առթիւ Կղեմէս Աղեքսանդրիացին (մեռած 217ին) …ի կ'իմացնէ՝ Եգիպտոսի մէջ …յիսի 20ին տօնուած ըլլալը… …ւլ, ան տեղի ունեցաւ ապրիլ 20ին եւ յունուարի 6ին: Տրուաղէմ կրցաւ մասամբ ունենալ ժամկինալ եպիսկ.ի ատեն (մեռած 458ին): Ո՛չ մէկ ատեն …ցաւ թափանցել հեղձուածող …յերու մօտ: Հռոմէական եկեղեցապատարագը թողուց որ …ուականը նոյնանայ, ատկաւ …ն ատկաւ, առանց ընդմիջել. …ւ Իրեն համար, գայն հաստատած էր դեկտեմբեր 25ին, անյաղթ Արեւին տօնին օրը: Աստուածապետ. Դիւշէն կը գրէ լատինականօրէն այս մասին.«Դեկտեմբեր 25ը, Natale Solis invicti, տօնի օրն էր արեւապաշտներուն»:

Իսկ երկրորդ անգամ կը յիշատակէ Յիսուսը՝ Հռոմէն բաժանեալ եկեղեցիներու կարգին. «Եկեղեցին ամէնէն հինը եւ ամէնէն շահագրգռականը՝ Նեստորական աղանդն է — կամ էր — Հայերու եկեղեցին: Մնա՞ց տակաւին: Իրենց եղբայրները Եւրոպայի եւ Ամերիկայի քրիստոնեաները՝ թողուցին զանոնք որ ջարդերու զոհ ըլլան»:

Ալբեր Հուտէնի գործը բազմաթիւ արժանիքներ ունի: Իր խիստ կարճ ըլլալն ու ազբիւրներու միասին յիշատակութիւնը կրնան յստակ գաղափար մը կազմել տալ եւ մղել հետաքրքիրները՝ առանց ժամավաճառութեան՝ դիմելու բուն աղբիւրին, եթէ կ'ուզեն ուսումնասիրել:

ԱՐՏ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՍՏԱԼԻՆԻ ՆՈՐ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

Խորհրդ. կառավարութիւնը դժուարութիւններու մատնուած է գիւղերու հաւաքման գործին մէջ, շնորհիւ նոր ընդդիմադիր խմբակներու, որոնք առաջ եկած են կոմունիստական կուսակցութեան մէջ, քննադատելով կառավարութեան ներկայ քաղաքականութիւնը: Քննադատութիւնները գլխաւորաբար կը գտնեն կառավարութեան երկրագործական քաղաքականութեան շուրջ: Բացայայտ է որ գիւղերի հաւաքման գործը գոհացուցիչ արդիւնքներ տուած չէ: Խորհրդային մամուլը գիւղերի հաւաքման գաղափարին կը դնէ: Շատ մը նահանգներ իրենց առլիքին հոգիւ մէկ քառորդը կրցած են յանձնել կառավարութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ

«Հնգամեակը չորս տարուան կատարելու համար, խորհրդային իշխանութիւնը հրաման տուաւ փոխառութիւն մը կնքել, կամ պարզ խօսքով դրամ հաւաքել ժողովուրդէն: Հայաստանի ինկած բաժինը եւս հաւաքելու համար, օրուան իշխանութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած՝ կ'աշխատի օր առաջ Մոսկուա ղրկել պահանջուած գումարը:

Եւ «Խորհ. Հայաստան»ն է, որ առաջուընէ հերքելու համար կատարուած բռնութիւնը դրամ հաւաքելու առթիւ, կը գրէ թէ խիստ հեկղութիւն կը կատարուի «կամաւորութեան» սկզբունքը չխախտելու համար: Հակառակ այդ հեկղութեան եւ «Խորհրդ. Հայաստան»ի խօսքին, ամէն բռնութիւն ի գործ կը դրուի, եւ նոյն իսկ օրուան իշխանութիւնը կը պարծենայ թէ կովկասեան միւս հանրապետութիւններէն աւելի առաջ եւ աւելի շատ դրամ պիտի հաւաքէ:

Եւ ատկայն կ'ընդդիմանայ հայ գիւղացին: Փոխառութիւնը «վիժման վտանգի տակ է», կը գրէ «Խորհրդ. Հայաստան» (9 օգոստոս): Մասնաւորապէս գիւղերու մէջ: Եւ ինչպէս Անդրկովկասի մասին Հլխավա կը հաստատէ թէ «ծայրամասերում փոխառութեան գործը զանգաղ կ'ընթանայ», նոյնպէս ալ Հայաստանի զանազան գաւառներուն մէջ «խայտառակ դրութեան մատնուած են փոխառութեան գանձման աշխատանքները»:

ԱՆՏԱՌԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ

Հայաստան հարուստ է հաճարի անտառներով:

(«Խորհ. Հայաստան» կը սխալի, երբ կը գրէ հաճար, որ seigle ն է, մինչդեռ պէտք է գրել հաճարի, որուն ֆրանսերէն կ'ըսեն houx:

Այս ծառը փշոտ է եւ խողկազին կուտայ, ամառ ձմեռ կանանչ կը մնայ):

Հաճարին չափազանց տարածուած է Անդրկովկասի մէջ, ուր կը գրաւէ աւելի քան մէկ միլիոն հեկտար տարածութիւն, այսինքն Անդրկովկասի անտառներուն երրորդ մասը:

Հաճարին կը սիրէ անձրեւը՝ Ահա թէ ինչո՛ւ Հայաստանի հարաւային շրջաններուն մէջ հաճարի չկայ: Ընդհակառակն Սեւ ծովուն ափերուն վրայ հաճարին ամէն տարի պտուղ կուտայ:

Հաճարին չի սիրեր բարձրութիւնը: 1200 1500 մեթր բարձրութեան վրայ, հաճարին պտուղ կուտայ միայն 3 տարին մէկ անգամ: Արդ Հայաստանի հաճարինները կը գտնուին այդ տարբեր բարձրութեան մը վրայ: Եւ այս տարի կը յուսացուի հաճարի առատ բերք, եթէ չմնացած կարկուտը, որ առատ տեղաց Լոռի-Փամբակի և Լենինականի գաւառներուն մէջ:

Հաճարիին պտուղը կը պարունակէ օղի եւ իւղ: Իւղին մէջ կայ իւկանիւթ (essence) մը, որ կը վնասէ մարդուս առողջութեան երբ շատ գործածուի: Հաճարիին պտուղէն քաղուած ձէթը իր համովը երբեք կարելի չէ զանազան ընկոյզին իւղէն: Եւ Հայաստանի մէջ զանազան գիւղեր, Ղազախի եւ Իջեւանի շրջաններուն մէջ, գիւղացիները հաճարիէն ձէթ հանելով կ'ուտեն ու կը ծախեն: Դժբախտաբար թէ պատահականութիւնը, թէ ձեռնհասութիւնը կը կատարուի նախնական ձեւով: Պտուղը, ծառէն թափելով, կը ծածկէ հողը: Տերեւներն ալ կը ծածկեն պտուղը: Անհրաժեշտ է հաւաքել տերեւները, ծառին տակը, պարկի մէջ լեցնելու համար պտուղը:

Հաճարիի բերքը հազարաւոր գումարներով հարստութիւն կուտայ երկրին:

«Խորհրդ. Հայաստանի մէջ աշխատակիցը կը հրաւիրէ օրուան իշխանութեան ուշադրութիւնը:

«… ԱՐՏԱՔՆՈՑ»

Ծիշդ ինչպէս կատարուեցաւ Փարիզի մէջ, Երեւանի ուսանողներն ալ դէմ են գեղագործական վարժարանի դասախօս Գ. Մեղնիկեանի, որ կը թուի թէ քիչ մը աւելի խղճամիտ կը շարժի ուսանողներուն հանդէպ:

Այսպէս Մեղնիկեան կ'ըսէ.

— Այս ալ թէ համալսարան է, այլ խանութ: Դուք ուսանողներդ եկել էք այստեղ առեւտուր անելու, եւ ոչ թէ մասնագէտ դառնալու: Աւելի նպատակայար է վարժարանը փակել, քան թէ ձեզ պէս խղճուկ մասնագէտներ բաց թողնել: Այս աշխատանոց (laboratoire) չէ այլ արտաքնոց»:

Այս քննադատութիւնները շատ լաւ կը պարզեն դասախօսին տեսակէտը: Կարելի է դուշակել ուսանողներուն պահանջները, — դիւրին ճամբով վկայական ստանալ: Խիստ է դասախօսը, ուսանողները կը դիմեն բարձրագոյն մարմիններուն, եւ «կը հեռացուի» դասախօսը: Սակայն որպէսզի յստակ կերպով պարզուի ուսանողներուն մտայնութիւնը, աւելցնենք որ «Խորհրդ. Հայաստանի մէջ (9 օգոստ.) ուսանող մը կը պահանջէ դասախօս Մեղնիկեանի «չարագէտ» նիւթը, գեղարուեստութիւնը, դասաւանդել մտաւորականութեան հետ զուգընթացաբար, ինչքան որ կը պահանջուի խորհրդային բժիշկէն»:

Ահա ուսանող մըն ալ կը խոկայ խանութի յաճախորդ է, եւ կարեւոր գաս մը, դժուար ըլլալուն համար, կ'ուզէ նետել դուրս: Ինչո՞ւ դասախօսը չըսէ, — «արտաքնոց է»:

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Չ Ե Ռ. Միութեան փարիզի Մոնպառնասի վիճաբանական ժողովները հետզհետէ կը դառնան աւելի հետաքրքրական եւ սրահը կը լեցուի երկսեռ ունկնդիրներով

Մինչեւ այժմ դրուած նիւթերնէին. 1 «Հայրենասիրութի՞ւն թէ աշխարհաքաղաքացիութիւն», 2 — «Պատերազմի թեր ու դէմ», 3 — «Ընտանիքի թեր ու դէմ», 4 — «Կրօնքի թեր ու դէմ», 5.— «Անհատապաշտութեան թեր ու դէմ» եւ յետոյ «Թուրքերը եւ մենք», «Քիւրտերը եւ մենք»:

Ցնոտ պիտի ըլլար գրական գիտական դատախօսութիւններ: Առնենք առաջինը. աշխարհաքաղաքացիութիւնը պաշտպանողներու ընդհանուր կարծիքն այն էր թէ մարդ աւելի ազատ եւ երջանիկ կը զգայ ինքզինք երբ իր ծանկացած տեղը երթայ եւ ապրի այնտեղ, այսպէս կրնայ աւելի օգտակար դառնալ մարդկային յառաջդիմութեան, մշակութային բարձրացման, որով պէտք չի զգար հայրենիքի, ծննդավայրի:

Հայրենասիրութիւնը պաշտպանողները կը ջրէին աշխարհաքաղաքացիին մտքերը հետեւեալ զօրաւոր փաստերով — թէ մարդ ետեւը ուր որ ծնած է, այնտեղէն կը պահէ յիշատակ մը:

Արդէն մարդը ինքնին իսկ հայրենի քաղցր յիշատակներու փունջ մըն է: Եւ յետոյ մարդը բոյսի մը պէս է, կը պահանջէ իր հողը: Մարդիկ միշտ կը սիրեն իրենց աշխատանքը: Եւ աշխատանքն ալ կը պահանջէ որոշ վայր: Մասնաւորապէս Հայերս աւելի հասկցանք վերջերս թէ ինչ է հայրենիքը:

2 — Պատերազմի թեր ու դէմ: Պատերազմի կողմնակիցները կ'ըսէին թէ որքան ատեն կը տիրապետէ ամէն մարդ էակի մէջ ան կ'ուզէ աւելի լաւ ապրիլ քան իր ընկերը կամ դրացին, եւ երբ զօրաւոր է անոնցմէն, անդայքարի անոր դէմ:

Հետեւաբար որքան՝ապրիմարդ արարածը աշխարհի մէջ, անհնարին է խաղաղութիւնը: Ճարտարարուեստը եւ գիտութիւնը մեծ դեր կը ստանան պատերազմի մէջ զօրաւոր ըլլալու փաստէն: Մասնաւորապէս Հայերս գիտենք հիմա թէ երբեք խաղաղութիւնը չի կրնար մեզի տալ մեր իրաւունքները:

3.— Ընտանիքի թեր ու դէմ: Ընտանիքը այն սուրբ տաճարն է, ուրկէ ներս մտնողը պէտք է գըլխարկը վար առնէ: Վերջապէս ընտանիքի գաղափարն է որ կը ստեղծէ հայրենիքի գաղափարը: Հակառակորդները կը պնդէին թէ ընտանիքը գերի կը դարձնէ անհատը: Բայց վիճաբանութիւնը այն եզրակացութեան եկաւ թէ լաւ հիմերու վրայ դրուած ընտանիքը կուտայ այն երջանկութիւնը, որ ամէն անհատ կը փափաքի: Մանաւանդ որ Հայերս, ոչ միայն իբրեւ ընտանեսէր եւ որդեսէր, աշխարհի առաջին ժողովուրդը, որ շատ զաւակ կը բերէ, պիտի պաշտպանենք ընտանիքի գաղափարը, յանուն հայրենիքի:

4.— Կրօնքի թեր ու դէմ

Այս վիճաբանութեան կը մասնակցէին երիտասարդ գրողներ (Ռէն, Օհան Կարօ, Շ. Նարդունի), պատուելիներ, որբեր եւ բազմաթիւ երիտասարդներ: Նախ ներկայացուեցաւ կրօնքին էութիւնը, յետոյ եկեղեցին, ծէսերը եւ արարողութիւնները, եկեղեցականներու կատարած դերը, կրօնքին ազդեցութիւնը ժողովուրդին հոգիին վրայ: Մեծամասնութիւնը ջախջախիչ կերպով յաղթանակեցաւ կրօնքին եւ իր հետեւորդներուն վրայ:

Բոլոր այս վիճաբանութիւններու երեկոյին, մէկ ժամ սինեմա կը տրուի Չ. Ե. Ռ Միութեան անդամներէն ընկեր Բարգեն Քէշիշեանի կողմէ; որ այդ գոհողութիւնն ստանձնած է եւ մեքենան ու ֆիլմերը կը բերէ: Այս օրերուս կը ներկայացնէ «Նափոլէոն»ի ֆիլմը, յետոյ պիտի ներկայացնէ «Թշուառները», «Չարլը Չափլին», եւայլն, ինչպէս նաեւ տեսարաններ, զորս ինք առած է որբերու կեանքէն:

Հ. Ա.

2 ԹԻՒՐՔԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄԸ

«Ճումհուրիյէթ» կը գրէ (19 Օգոստոս).

Քիւրտ Ահմէտ անունով մէկը Իզմիրի մէջ Թէփէճիքի կողմերը պտըտելով, ժողովուրդին կը յայտարարէր թէ — Քիւրտ բանակը կուգա՛յ, ասս շաբթու Իզմիր պիտի մտնէ:

Այսպէս յուզում կ'ուզէր պատճառել ժողովուրդին: Քանի մը հոգի, չափազանց բարկացած, լուր տուին ոստիկանութեան, որ անմիջապէս ձերբակալեց:

Ալաանճագի կողմերը լապտեր վառող Քիւրտ մը եւս կը յայտարարէր, խռովելով ժողովուրդին միտքը.

— Քիւրտ բանակը կուգա՛յ

Այս մարդն ալ ձերբակալուեցաւ: Հարցաքննութեան ընթացքին, յայտնեց թէ այդ լուրերը կուտայ Քիւրտ Ահմէտին թելադրանքով եւ դրամով:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 83 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բայց հենց այդ նոյն մարկը մեզի կ'ըսէին Հայրի մասին՝ «կամ թող գայ հոս, կամ հեռուէն չխօսայ մենք ալ իրեն հետ յեղափոխական չենք ըլլար»:

Մեր գիւղերէններու կէսը Սեմալ էր, կէսը Շէնըք: Օր մը, Սասունի Սեմալ փոքրիկ ատմը մը դրին ձեռք: Հայրը Շենըք էր եկած եւ գիշ հոն կը մնէր:

Ես, Մակար ու Սուլուխցի Սեւե եկանք գացինք Հայրի քով խորհրդակցելով հաւաքուելու Հայրի քով: Սերոբն ալ հոն բայց ըսինք «Սերոբ, եթէ կարելի է, դուն ալ քիչ մը դուրս ելիր» Սերոբը փնթփնթալով դուրս ելաւ:

Մեր գործողութեան մասին բոլորը պատմեցինք. Հրայրին Վերլը ես իմ կողմէս առաջարկեցի.

— Եղբա՛յր, ես այլեւս անկարող եմ: Խումբը 47 հոգի եղեր է, բոլորն ալ փախստական, ես էգոնց վրայ նայիմ, գլուխներուն նայիմ, գործին նայիմ, մանաւոր թղթակցութիւններ ընեմ… Ինչպէս քանի անգամ ըսեր եմ՝ կամ կուգաս, կամ բոլորս զինաթափ կ'ըլլանք, զէնքերնիս քեզի կը յանձնենք ու կը հեռանանք:

Հրայրի հետ եկած էր նաեւ նրա ընկեր Գոմերի գիւղացի Մկրտիչը, որ ժողովին ներկայ կը գտնուէր: (Զմռսամ ըսելու, որ Հրայրը գիտէր կնիքներու մեր քով ըլլալը):

— Ես կուգամ,— ըսաւ Հրայրը.— եթէ որ խօսք կուտաք գիտցիպլինայի ենթարկուելու, եթէ գործի առաջեւէն բան մը առաջարկեմ եւ դուք իսկոյն բաղէսպէս կատարէք:

— 95էն դու մեզի կը ճանչնաս,— ըսի,— դու գիտես, թէ մենք դիսցիպլինայի կ'ենթարկուինք: Զխօսանք նոր եկած զինուորներու մասին: Ով որ չենթարկուի, առ զէնքն եւ ղրկէ: Մեզմէ քանի մը ընկեր՝ Գէորգ, Սեգրակ եւայլն, դուրս կը գտնուին, թո՛ղ էնոնք ալ գան եւ բոլորի ներկայութեամբ կը խօսա, այլեւս ես չեմ խառնուիր, ահա՛ դու, ահա՛ խումբը:

— Ես 3 4 օր չեմ կրնայ մնալ.— ըսաւ Հրայրը,— եթէ մնամ, պիտի փախստական ըլլամ:

Այդ ատեն Սերոբը գուրս քաղաւ եւ Հրայրը կանչեց.

— Արմենա՛կ, եկո՛ւր դուրս, բան պիտի ըսեմ:

Հրայրը գնաց, եւ Սերոբը ըսեր էր՝ «Գգօ յշ կաց, քեզ պիտի սպաննեն»:

Երկինք գետինքէն որչափ հեռու է, էդ բանը նոյնչափ հեռու էր մեզանից:

Իրիկունը մութ առաւ: Գիւղացիք մեզ բաժանեցին տուները: Համբարձում ու Մակարը կ'ուզէին Հրայրի եւ նրա ընկերոջ քով մնալ: Հէպօն ըսեր էր՝ «դուք ուրիշ տեղ գացէ՛ք, հոս նեղ է»: Հրայրն ու Մկրտիչը քեռթիկ Միքայէլի օդան կը գտնուէին:

Հենց այդ գիշերը կը կանչեն մաս մը Սեմալցի, մաս մը Ալիանցի եւ ամբողջ Շենըքցիք: Հէպօն տասւ ու դուրս կուգայ տունէն, կը պատուիրէ, որ ոչ ոք մուշ չերթայ:

Մենք բոլորս հաւաքուեցանք Միքայէլի սենեակը եւ խնդրեցինք Հրայրին Սեմալ գնալ նամերժեց: Մակարը Հրայրի ամանները դրեր էր առաջը եւ կ'ըսէր՝ «Ես քեզ կը խնդրեմ, կ'աղաչեմ, որ գաս եւ բաներին վերջ դրուի»:

Այդ ատեն Մկրտիչը գիս կանչեց, ըսաւ՝ Եկո՛ւր, քեզ բան պիտի ըսեմ» Դուրս ելայ տեսնեմ թէ ի՞նչ պիտի ըսէ:

Գիշերուընէ եկող մարդիկը բոլորը Շենըքի մէջ թագնուած են եղեր եւ յանկարծ եգոնք բուռն բազմութեամբ լցուեցան տան մէջ, ձեռք զարկին մեր զէնքերը, մի մասի ձեռքէն զէնքերը առին: Ցարութիւնը փամփուշտ դրեր էր հրացանը, կ'ուզէր խփել ժողովուրդին, Հրայրը զօրավորէն կը կախուի կ'արգիլէ: Ես հետոյ Ցարութիւնի քով, երկու հատ գարկի, վերցրի հրացանը, նետեցի առաջինին:

Մէկ խօսքով մենէ առին իրը զէնք: Երկու զինուոր ալ ունէի Կէլիէկուզան, էնոնց ալ իմ կեցած տարածութեամբ նամակ մըն են գրեր եւ մարդ են ղրկեր, որպէսզի էնոնց ալ զէնքերնին առնեն, բայց էնոնք Շէնըք չեկած զէնքերնիս առնելու լուրը կ'իմանան Սեմալ եւ հոն կը մնան:

Սերոբի եւ իր երկու որդոց՝ Շէնըքցի երկու աղայոց՝ Մանուկի եւ Զօլոյի զէնքերը չառին: Զառին նմանապէս գոմսայ խոսյինը, որ այդ տեղները բանտէն փախած՝ եկած էր քովս: Պոլսոյ մէջ փախստական չեղած Հրայրի ամենամօտիկ բարեկամն էր:

Շատ զարկին Տէրկէւանցի Բարսեղին, Ցարութիւնին եւ ինծի: Մենք կ'երթայինք Սեմալ (զէնք չառնուածները մնացին Շէնըք Հրայրի քով): Ցետեւէս զրկեցին 17 գիւղացի խանջալներով: Ցարբակը կանաչես վար առին ու ըսին:

— Ո՞ւր են Խալիլի վրայէն առած մէհիւրները, հիմա պիտի տաս:

(Շար.)

մանաւանդ ատուեղէնը, դեղագործական արտադրութիւնները եւ երկրագործական մեքենաները եւ հոտերը։ Ռումանիա իր կարգին մաքսատուրքի որոշ նուազումներ պիտի ստանայ ելեւմտացորենի ներածումներուն վրայ։

Այս պայմանագրութեամբ, երկու կողմերը յանձն կ՚առնեն ուսումնասիրել ռումանական ծխախոտի եւ անգուտ կամ գուտ քարիւղի Ֆրանսա ներածման պայմանները։ Այս վերջին խնդիրը պիտի ուսումնասիրուի երկու երկիրներու մասնագէտներուն կողմէ։

Ցուրտէն վերջ, անտանելի տաք

Ամբողջ գարնան եւ ամրան ընթացքին, ամպոտ երկնքի մը տակ, ցուրտ ու խոնաւ օդերէ յետոյ, Ֆրանսա սկսած է նեղուիլ անտանելի տաքերէն։ Ջերմաչափը երեքշաբթի օր Փարիզի մէջ ցոյց կուտար 31 աստիճան, չորեքշաբթի բարձրացած էր 33ի, հինգշաբթի 33,7ի, ուրբաթ օր 33,5։

Երէկ Փարիզի փողոցներուն մէջ, 15ի չափ անձեր շնչահեղձ ինկան գետին։ Անոնցմէ ոմանք փոխադրուեցան հիւանդանոց, միւսները նախնական դարմանումներ ստացան դեղարաններու մէջ։ Փաէնի մէջ, ուր շուքին տակ 32, արեւուն տակ 52 աստիճան տաքութիւն կը տիրէ, արեւահարութեան բազմաթիւ դէպքեր պատահեցան։

Հռոմի մէջ եւս սաստիկ տաք կը տիրէ։ շուքին մէջ 35 աստիճան։ Սպանիոյ Պիլպաօ քաղաքին գործարանները ստիպուեցան դադրեցնել աշխատանքները տաքին հետեւանքով։

Պոմպէյի մէջ կացութիւնը կը ծանրանայ

Տելհիէն «Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդի կոմիտէին տասը անդամները դատապարտուեցան 6ական ամիս բանտարկութեան։ Նոր կոմիտէն կազմուեցաւ վեց հրնդիկներէ եւ վեց մահմետականներէ, Խալիլ Իւլ Զամանի նախագահութեամբ։

Պոմպէյի Եւրոպացիներու Ընկերակցութիւնը նոր բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը պահանջէ որ Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդը յայտարարուի յեղափոխական կազմակերպութիւն եւ անոր ինչքերն ու դրամը գրաւուին կառավարութեան կողմէ։

Կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը կը զգուշացնէ ժողովուրդը որ մաս չկազմէ ապօրէն նկատուած թափօրներուն։ Բայց Հնդիկ կոմիտէն որոշեց նկատի չառնել Մէյտան կոչուած հրապարակին վրայ՝ կամաւորներու հաւաքման դէմ դրուած արգելքը եւ կիրակի օրուան համար, կազմակերպած է ազգ. դրօշին յարգանքի արարողութիւն մը։ Ազգ. Խորհուրդի կոմիտէին անդամներուն ձերբակալման առթիւ սուգի օր յայտարարուեցաւ արդէն։ Հնդիկ եւ իսլամ թաղերուն մէջ, բոլոր խանութները գոցուեցան, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ դպրոցներ։

Գերմանիոյ ելեւմուտքին շուրջ

Գերման դահլիճը երէկ վերջացուց ելմտական ծրագրի շուրջ իր խորհրդակցութիւնները։ Ըստ պաշտօնական զեկոյցի մը, կառավարութեան բոլոր անդամները սկզբունքով ընդունած են ելմտական նախարարին առաջարկած բարեփոխումները, որոնք պիտի ներկայացուին Խորհրդարանին երբ քաղաքական պայմանները թոյլ տան։ Ահա այդ ելմտական ծրագրին գլխաւոր գիծերը.— զգալի չափով նուազեցնել 1930-31ի ելեւմուտքը. բ) բնակարանային նեղութեան դէմ պայքարելու համար, քանի մը տարիներու ընթացքին իրականացնելու պայմանով, կառուցանել աժան բնակարաններ եւ գործաւորական գաղութներ. գ) ելեւմուտքի հաւասարակշռութիւնը պէտք չէ խախտի անգործներու տրուած նպաստներով, դ) եկամուտներու նոր բաշխում մը պիտի կատարուի, հարկային դրութիւնը պիտի բարեփոխուի, եւ մինչեւ 20,000 մարք հարստութեան վրայ տուրք չպիտի գանձուի։ Ատկէ զատ, պաշտօնեաներու թոշակները վերաքննութեան պիտի ենթարկուին, 5) Տոկոսի սակը պիտի զեղչուի։

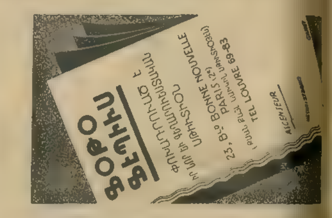

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276.266
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ 1930
31 AOUT 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1353 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԱԿՆՈՑՆԵՐՈՎ

Քրտական շարժման հետեւանքով, թրքական, պարսկական և ռուսական յարաբերութիւնները լարուած բնոյթ մը ստացան։ Խորհրդային Հայաստանի մամուլը այդ առթիւ սկսած է քննութեան առնել Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը, միշտ ձգտելով մոլորեցնել Հայաստանի հայ ժողովուրդը, որ ըստ երեւոյթին, մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի Արարատի շուրջ տեղի ունեցող դէպքերուն։

Որպէս զի մեր ընթերցողները գաղափար մը կազմեն թէ հայ բոլշեւիկները ի՞նչպէս կը մօտենան խնդիրներուն և անոնց կարծիքները ո՞րքան կը համապատասխանեն իրականութեան, գիտենք Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեան պաշտօնական օրկան «Խորհրդ. Հայաստան»ին։

Կոմունիստ Պետիկ Թորոսեան երկու ընդարձակ յօդուածներ գետեղած է «Խորհրդ. Հայաստանի (թիւ 186 և 187) մէջ, «Անգլօ-ֆրանս իմպերիալիզմը, դաշնակցութիւնը եւ «քրտական շարժումը» վերնագրով, ուր բազմաթիւ սխալ վերագրումներ կան Դաշնակցութեան հասցէին և մանաւանդ անգէտ պնդումներ «հայկական օժանդակ մասին։ (Որպէս թէ Դաշնակցութեան ձգտումով, և ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւններու բարեհաճութեամբ, «հայկական օջախներ» կը հիմնուին Սուրիոյ և Իրաքի մէջ)։

Յօդուածագիրը կը ճգնի ապացուցանել թէ քաղաքական ներկայ շարժումը անգլիական և ֆրանսական դրդումներով առաջացած գործ մըն է և թէ՝ Դաշնակցութիւնը գործիքը կը հանդիսանայ այդ իմբէրիալիստական պետութիւններուն ձեռքը, հրահրելու և հովանաւորելու քրտական շարժումը։ Արտասահմանի մէջ, ամէն խելքը գլուխ մարդ կը ծիծաղի այս հեքեաթներուն վրայ։

Քրտական ապստամբութիւնը, որ երեք ամիսներէ ի վեր յամառօրէն կը շարունակուի, գործն է քիւրտ ազգին, որ հրապարակ եկած է անկախութիւնը կորզելու Թուրքիոյ ձեռքէն, առանց որ և է օտար պետութեան աջակցութեան։ Հայ ժողովուրդը և Դաշնակցութիւնը մեծ համակրանքով կը դիտեն դրացի քրտութեան ազատագրական և յեղափոխական ողորումները Թուրքիոյ դէմ, և այդ պատճառով անվերապահ բարեկամը կը հանդիսանան այդ ժողովուրդին։ Արտաքին թելադրանքն ու գաւազրութիւնները խապա կը բացակային այս պարագային, ու ըստ երեւոյթին, այդ կէտը մեծապէս կը ջղայնացնէ բոլշեւիկեան ղեկավարները։

Սակայն, այս բոլոր անտեղի եւ անճիշտ մեկնաբանութիւններէն զատ, Պ. Թորոսեանը կրցած է մատը դնել ճիշդ կէտի մը վրայ, այդ այն է թէ, «Դաշնակցութիւնը այսօր իր ուժերի ծանրութեան կենտրոնը դարձրել է Թուրքիոյ արեւելեան նահանգների հարցը։ Անշուշտ առանց մոռնալու հետեւեալ անիմաստ (իմաստալի միայն հայ բոլշեւիկի համար) յաւելումը, — «Ուժերի այդ տեղաշարժը նա կատարել է բացառապէս անգլիական իմպէրիալիզմի թելադրութեամբ»։

Իբր թէ, անկէ առաջ եւրոպական իմբէրիալիստներու թելադրանքով կը կռուէինք Խորհրդային Միութեան դէմ, իսկ հիմա, նոյն ուժերու թելադրանքով, մեր հարուածները կեդրոնացուցած ենք Թուրքիոյ դէմ։ Այս խնդրին մենք կ'անդրադառնանք յետոյ։ Շարունակենք հետեւիլ յօդուածագրին, տեսնելու թէ ի՞նչ ողբերգական վախճանի պիտի յանգի։

Յօդուածագիրը, բոլշեւիկեան տաքենութեան դէմ գործելով, ջանք թափած է տարրկայական ըլլալ, ու մէջ բերումներ ըրած է դաշնակցական մամուլէն, չխնայելով հայհոյանքներ և բանադրական մեկնութիւններ Դաշնակցութեան քաղաքական ուղղութիւնը խեղաթիւրելով։ Սակայն ընթերցող հայութիւնը այդ մէջբերումներէն յստակօրէն կրնայ գաղափար մը կազմել թէ Դաշնակցութիւնն ի՞նչ հիմնական քաղաքականութիւն կը վարէ ընդդէմ Թուրքիոյ եւ թէ ի՞նչ ակնոցով կը դիտէ քրտական ազատագրական շարժումը, որմէ կը բխի քիւրտ-հայկական բարեկամութիւնը։

Բայց այսքան հայհոյանք ու խեղաթիւրում բաւական չէ նկատուած այսօրուան հայ իշխանաւորներու կողմէ։ Ու, ահա, Դաշնակցութեան քաղաքականութեան «գոհ» կ'երթայ նաեւ կոմունիստ Պետիկ Թորոսեանը։

«Խորհրդ. Հայաստանի» խմբագրութիւնը հրատարակելով Կ. Կոմիտէի անդամ Թ. Մանդալեանի բանադրական յօդուածը, անհարեկուած անոր շանթերէն, յօդուածին տակ կ'աւելցնէ ծանօթ. խմբագրութեան մը, որ շատ յատկանշական է։ Այդ ծանօթութիւնը — «Խ. Հ.» 186 եւ 187 համարներում զետեղուած ընկ. Պ. Թորոսեանի «Անգլօ-ֆրանս. իմպերիալիզմը, դաշնակցութիւնը եւ քրտական շարժումները» յօդուածը սխալ, ըստ էութեան աջ օպորտունիստական, նացիոնալ ուկլոնիստական դիրքաւորում է պարունակում դաշնակցութեան ներկայ քաղաքականութեան նկատմամբ։ Համաձայնուելով ընկ. Թ. Մանդալեանի ըստ արժանւոյն խիստ քննադատութեան հետ, խմբագրութիւնս անհրաժեշտ է համարում մատնանշել, որ սխալ է եղել Պ. Թորոսեանի յօդուածի զետեղումը թերթիս էջերում»։

Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը բնորոշելու համար, ինչպէս կը տեսնուի, իրարանցում մը կայ բոլշեւիկեան շարքերուն մէջ։ Այս պատկերը տալէն յետոյ, յաջորդով կը քննենք խնդիրները ըստ էութեան։

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քիւրտերու զէնք դրկելու լուրը սուտ է

Գրած էինք թէ, Խալք կուսակցութեան քննիչ Հաքքը Շինասի փաշայի լրատուութիւն մը եղած է որու համաձայն, Պոլսոյ մէջ կարգ մը անձեր զէնք կը գնեն հազարաւոր ոսկի ծախսելով, քիւրտ ըմբոստներուն ղրկուելու համար։ Այս առթիւ ոստիկանութիւնը կարգ մը անձեր հսկողութեան տակ առած և Գասըմփաշի, Ֆընտըգլըի, Ղալաթիոյ, Ունգափանի, Լալէլիի, Քիւչիւքփազարի և Գասըմփաշայի մէջ կասկածելի անձերու տուները խուզարկած է։

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, այս դէպքը քանի օր առաջ տեղի ունեցած է։ Խուզարկութեան միջոցին երկու զէնք միայն գտնուած, յանցաւորներն ալ դատական իշխանութեան յանձնուած են։ Այս դէպքին և քրտական շարժումին հետ ո եւ է կապ չէ տեսնուած։

Քիւրտերը Իրաքի մէջ

Պոլսէն հետեւեալ նոր մանրամասնութիւնները կը հաղորդուին Իրաքի մէջ ծայր տուած քրտական գրգռութեանց մասին.—

Իրաքի կառավարութիւնը, անտեսեր էր թելադրութեանը Ազգ. Դաշնակցութեան կազմած մասնաւոր յանձնաժողովին, որ քննելով կացութիւնը հիւսիսային Իրաքի մէջ շարք մը առանձնաշնորհներ տուած էր Քիւրտերուն։ Այս վերջինները սակայն.. բաւարար չգտան տրուած առանձնաշնորհները եւ հիմա, Իրաքէն լիակատար անջատումով, բացարձակ անկախութիւն կը պահանջեն։

Իրենց այս պահանջը, յիշատակագրերով ներկայացուցին Ազգ. Դաշնակցութեան, Պաղտատի անգլիական բարձր քոմիսէրին եւ քրտական շրջանները այցելութեան եկած Իրաքի գահաժառանգ իշխան Ղազիին։

Քիւրտերը կը պահանջեն զատ քրտական անկախութիւն մը, գրաւելով Իրաքի հիւսիսային կողմը գտնուող հետեւեալ գաւառները, — Զիվէքէօյ, Սիւլէյմանիյէ, Էրպիլ եւ Մուսուլի կարգ մը գիւղերը։

Թուրքիա կը պնդէ որ այս ամբողջ շարժումը արդիւնքն է ճիգերուն անգլիական գործակալներու, որոնք շահ ունին քիւրտ բնակչութիւնները գրգռելուն մէջ։

Պուլկար-կոմիտաճիները կը սկսին

ԱԹԷՆՔ, (Փ.).— Սօֆիայէն կը հաղորդեն թէ Մակեդոնական կազմակերպութիւնը Պուլկարիոյ բոլոր թերթերուն մէջ յայտարարութիւն մը հրատարակած է, բողոքելով Մակեդոնիոյ Սերպերուն եւ Հելլէններուն կողմէ պուլկար ժողովուրդին վրայ եղած ճնշումներուն դէմ։ Յայտարարութեան մէջ Սերպիոյ եւ Յունաստանի կառավարութիւնները «դահիճ» կ'անուանուին եւ բոլոր Մակեդոնացիները Մակեդոնիոյ ազատագրութեան համար նոր շարժումի պատրաստ ըլլալու կը հրաւիրուին։

Սերպեւպուլկար սահմանին վրայ վերջերս պատահած դէպքերուն առթիւ, յեղափոխական կազմակերպութիւնը ծանուցագիր մը տուած է արտաքին նախարարութեան, պահանջելով որ խիստ միջոցներ ձեռք առնուին։ Թավանդակ Պուլկարիոյ մէջ հօգեհանգիստի արարողութիւններ պիտի ըլլան, սահմանագլխուն վրայ սպաննուած պուլկար քահանայի մը համար։

ԱԹԷՆՔ, (Փ.).— Պելկրատէն եկած լուրերու համաձայն, Վոլփոլայի մէջ ձերբակալուած են կարգ մը կոմիտաճիներ, որոնք Պուլկարիայէն փախչելով սերպ հողը մտած են, բարձրաստիճան անձերու վրայ մահափորձ կատարելու նպատակով։ Յայտնի է որ այս հրոսակներուն զէնքերն ու ռազմամթերքը դրացի երկիրէ մը հայթայթուած են։

Հելլէնօ-թրքական համաձայնութիւնը

Պաշտօնական գեկոյց մը կը յայտնէ թէ՝ օրինական ձեւակերպութիւնները վերջացած ըլլալով, Անգլիոյ դրամատունը, հելլէնօ-թուրք հին համաձայնութեան գործադրութեան համար հելլէն կառավարութեան կողմանէ իբր երաշխաւորութիւն իր մօտ պահ դրուած 500 հազար սթերլինէն 440 հազարը հելլէն եւ թուրք խառն յանձնախումբին տրամադրութեան տակ դրած է։

Մնացեալ 60 հազարը պիտի վերադարձուի հելլէն կառավարութեան։

Յոյն Արտաքին նախարարը յիշատակագիր մը ստացած է Էնկիւրիի հելլէն դեսպան Պ. Փոլիխրոնիատիսէ, որով կը յայտնէ թէ խառն յանձնախումբի հելլէն պատուիրակ Պ. Ֆոքաս յայտարարած է իրեն թէ՝ հելլէն եւ թուրք համաձայնութեան գործադրութիւնը կը շարունակուի ճշգրտօրէն եւ առանց որ եւ է արգելքի։

Վերջին համաձայնութեան գործադրութեան համար այս գումարէն 300 հազար սթերլինը պիտի յատկացուի Պոլսոյ յոյներուն եւ Արեւմտեան Թրակիոյ Թուրքերուն միանուագ հատուցմանը համար, 125 հազարը պիտի ստանայ թուրք կառավարութիւնը և 15 հազարն ալ դարձեալ թուրք կառավարութեան, իբր երաշխաւորութիւն համաձայնութեան քանի մը յօդուածներուն ճշգրիտ գործադրութեան։

Ֆէթհիի կուսակցութեան ծրագիրը

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Ֆէթհիի կուսակցութեան ծրագրին խմբագրումը վերջացած է։ Օրինակ մը ղրկուած է Եալովա, ներկայացուելու համար Մուսթաֆա Քէմալի։ Ծրագրին հիմնական կէտերէն մէկն է ապահովել որ բոլորը հաւասարապէս օգտուին հանրապետական վարչաձեւին առաւելութիւններէն, կուսակցութիւնը պիտի ջանայ ապահովել աշխատանքի, խղճի եւ մամուլի մէջ կարծիքի ազատութեան սկզբունքները եւ զօրացնելու համար ազգային տնտեսութիւնը, ազգային շահերը պաշտպանելու եւ բոլոր ձեռնարկներուն ուժ տալու համար, կը պահանջէ որ կառավարութիւնը դադրեցնէ նման գործերու մէջ իր միջամտութիւնը, զոր կը նկատէ արգելք մը, երբ չի կիրարկուիր համաձայն սահմանադրական օրէնքներու գծած իրաւասութեանց։

Շուքին մէջ խառասուն աստիճան

ՊԵԼԿՐԱՏ, 29 Օգոստոս.— Եուկօսլաւիոյ արեւմտեան նահանգներուն մէջ, սաստիկ տաք կը տիրէ։ Մօսթարի եւ Շիպէնիքի մէջ, շուքին տակ, մինչեւ 40 աստիճանի բարձրացաւ ջերմաչափը։

∴ Անգլիոյ մէջ, վերջին 48 ժամուան ընթացքին, տաքին հետեւանքով, մօտ 52 անձեր մեռան։

Ասկից զատ, բազմաթիւ անձեր, որոնք արեւահար եղան, հիւանդանոց փոխադրուեցան։ Կարգ մը գործարաններ եւ արհեստանոցներ ստիպուեցան արձակուրդ տալ իրենց աշխատաւորներուն։

∴ Փարիզի մէջ, երէկ երեսունի չափ անձեր արեւահար եղան։ Ջերմաչափը, շուքին մէջ բարձրացաւ 33,5ի։

Պորտոյի մէջ նոյնպէս, սաստիկ տաք կը տիրէ, ցուրտ ու խոնաւ օդերէ յետոյ։ Վերջին երեք օրերու ընթացքին, շուքին մէջ, ջերմաչափը ցոյց կուտար 35 աստիճան։

Ֆրանսայի օդերեւութական կայանը կը նախատեսէ մօտալուտ փոթորիկներ, որոնք քիչ մը զովութիւն պիտի բերեն անշուշտ։

Անընդհատ զնդակահարում

Մոսկուայէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Կիեւէն 10 անձեր գնդակահար ըրած է, իրենց տան մէջ ռուսական եւ օտար դրամներ պահած ըլլալու յանցանքով։

Բոլշեւիկեան թերթերը կը յայտնեն թէ այս մէկ քանի օրուան մէջ, աւելի քան 100 անձեր ձերբակալուած են դրամահաւաքման... ոճիրի համար։ Ասոնց մէջ կան բազմաթիւ կրօնականներ։

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Կալկաթայի մէջ, մահափորձ մը կատարուեցաւ տեղին ոստիկանապետին վրայ, ինչպէս նաեւ Տաքքայի փոխ-ոստիկանապետին վրայ։

Ոճրագործը կրցաւ փախիլ ու ազատիլ հակառակ խիստ հետապնդումներուն։ Երկու վիրաւորեալներուն վիճակը ծանր է։

∴ Լահորէն տրուած հեռագրեր կը հաղորդեն թէ տեղացի ըմբոստ ցեղախումբեր յարձակում գործեցին Տաթթա-Քէլ աւանին վրայ եւ վիրաւորեցին անգլիացի սպայ մը։

Այդ շրջանի ցեղախումբերէն կազմուած բազմաթիւ բանակ մը կը կեդրոնանայ աֆղանական սահմանագլուխին մօտերը եւ կը սպառնայ խուժել անգլիական հողերը։

∴ Երկար դատավարութենէ մը յետոյ, Սուքքուրի դատարանը (Հնդկաստանի հիւսիս-արեւմտեան սահմանին վրայ) 10 տարի բանտարկութեան դատապարտեց իսլամ կրօնական պետ մը Փիր Փարադ, որուն բնակարանէն գտնուած էր մեծաքանակ զէնք եւ ռազմամթերք։

∴ Փէշավէրի շրջակայ քարանձաւներուն մէջ, Աֆրիտիները կը շարունակեն կեդրոնանալ եւ կը պատրաստուին նոր յարձակում մը գործել քաղաքին վրայ։ Աֆղան ցեղախումբեր անցան սահմանագլուխը եւ մտան հնդկական հող։

Հնդիկ զանազան ցեղախումբեր ալ կը կեդրոնանան սահմանագլուխին վրայ։ Հինգ հազար հոգինոց ապստամբական բանակ մը եւս կը պատրաստուի խուժել դէպի Փէշավէր։

Շարք մը յեղափոխութիւններ

ՓԷՐՈՒ (Հարաւին Ամերիկա).— Մէկ շաբաթէ ի վեր տեւող յեղափոխութիւնը մեղմանալու վրայ է։ Կառավարութեան նոր պետը գնդ. Զէրրօ, Լիմայի մէջ վերջ տուաւ պաշարման վիճակին։ Խաղաղութիւնը վերահաստատուած է։

ՊՐԱԶԻԼԻԱ.— Մոնթէվիտէօյէն տրուած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ Պրազիլիոյ Ռիօ Կրանտէ տօ Սուլ նահանգին մէջ, ըմբոստութիւն մը կը պատրաստուի կառավարութեան դէմ։

ՔՈՒՊԱ.— Կառավարութեան դէմ դաւադրութիւն մը երեւան եկած ըլլալով, ոստիկանութիւնը բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարեց։

ԱՐԺԱՆԹԻՆ.— Առջի օր կ'ըսուէր թէ Արժանթինի մէջ, ընկերվարական յեղափոխութեան մը ծագած է։ Պաշտօնական գեկոյց մը կը յայտնէ թէ այդ լուրերը անհիմն են։ Միայն կառավարութիւնը նախազգուշական միջոցներ ձեռք առած է ընդդէմ համայնավար գրգռիչներու։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիացիք երբեւ հնարամիտ եւ ճկուն ժողովուրդ պիտի յաջողէին թերեւս դարմանել անտանելի ներկայ տագնապը, եթէ քաղաքական չափազանց աննպաստ պայմաններ, կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը, չտանապատկէին վարիչ շրջանակներու տաժանքը։

Ընդհանուր ճարտարարուեստի եւ վաճառականութեան քայքայման զուգընթաց քաղաքական անստոյգ եւ վտանգաւոր պայմաններ ստեղծած են այն տեսակ կացութիւն մը որ կը պարտադրէ արմատական միջոցներ եւ հսկայ զոհողութիւններ ամէն ճակատի վրայ։

Բացատրեցինք անցեալները թէ ինչ ծրագիրներ կը մշակեն պայքարելու համար օտար մրցակցութեան դէմ որ անաւոր կերպով կը հարուածէ Անգլիոյ արդիւնաբերութիւնը եւ առեւտուրը։ Կը գրեն առ այժմ ու կը ճառեն. բայց ոչ մէկ քաղաքական խմբակցութիւն կը համարձակի առնելու վճռական քայլը։ Վերջին խօսքը պիտի արտասանէ անշուշտ ժողովուրդը, մանաւանդ աշխատաւոր դասակարգը. իսկ ատոր համար հեւ հեւ կը սպասեն եւ կը պատրաստուին խորհրդարանական ընտրութեանց որոնք հաւանաբար պիտի կատարուին յառաջիկայ յունուարին, եթէ կանխահաս չեն պահպանողական շրջանակներու ենթադրութիւնները։

Շատ աւելի կենսական ու անմիջական հոգեր ունի այս ժողովուրդը իր հայրենիքի սահմաններէն դուրս։ Ահաւասիկ կայսրութեան ողնայարը՝ Հնդկաստանը որ կը շարժի։ Ահաւասիկ Եգիպտոսը, որ չփացած աղէկան մը պէս կը բաղձապատկէ իր պահանջները ամէն օր. որովհետեւ բաւական չէ այն անկախութիւնը որուն տիրացաւ 1922ին։ Ահաւասիկ նաեւ միւս գաղթավայրերը, որոնք դժոյշ բայց լուրջ գանգատներ կը փսփսան Լոնտոնի վարիչներուն։

Ո՛չ մէկ կասկած որ կայսրութեան բոլոր դժգոհ համախմբումները անուղղակի քաջալերութիւն ստացան ընկերվարական վարչութեան մը գոյութենէն։ Աշխարհի բոլոր միամիտները, մանաւորաբար անոնք որոնց ճակատագիրը անմիջականօրէն կապուած է այս երկրին, հաւատացին որ Աշխատաւորականները իշխանութեան գլուխ անցնելէ յետոյ, պիտի իրագործէին այն բոլոր շողշողուն բանաձեւերը որոնք պարբերաբար քուէարկուեցան կուսակցական ժողովներու մէջ։ Քաղաքական տհասութիւն ուրուն ընդունակ են այն ժողովուրդները որոնք չեն ճանչնար Անգլիան ու Անգլիացին։ Հանրային անպատասխանատու գործիչ ու պետական պատասխանատու պաշտոնատար երկու տարբեր վիճակներ են իրարմէ անկախ եւ իրարու հակամարտ։ Համոզուելու համար մօտէն քննեցէք բոլոր ընկերվարական դահլիճներու գործունէութիւնը։ Համոզուելու համար յիշեցէք այն փայլուն խոստումները որոնք շռայլուեցան հայ ժողովուրդին՝ ընկերվարական կամ, եթէ կ'ուզէք, «հայասէր» գործիչներու կողմէ։ Դեսպան ու վարչապետ ըլլալէ ետք դիւրին է մոռնալ նախապէս արտասանուած ճառերու բովանդակութիւնը։ Եւ այսօր յամի շնորհաց 1930 երբ Հնդկաստան ազատութիւն եւ անկախութիւն կը պահանջէ, Անգլիոյ ընկերվարական վարչութիւնը հանդարտ ու պաղարիւն՝ կը շարունակէ հարիւր տարի առաջ սկսուած քաղաքականութիւն մը որ պահպանողական է իր էութեան մէջ։ Արտաքին կարգ մը ձեւեր չեն փոխեր սկզբունքը։

Հնդկաստան՝ 319 միլիոն ժողովուրդ որուն 217 միլիոնը հնդիկ, 69 միլիոնը մահմետական եւ հինգ միլիոնը քրիստոնեայ՝ մօտ երկու միլիոն քառակուսի մղոն տարածութեան մը վրայ։ Վիթխարի գանգուած մը՝ բազմացեղ ու բազմալեզու որ հպատակ է Նորին վեհափառութիւն Թագաւոր կայսեր։ Երկիր մը որ ունի առասպելական հարստութիւն եւ աշխարհագրական դիրք մը, որուն արժէքը անվիճելի է բրիտանական կայսրութեան պահպանումին տեսակէտէն,

Ցեղային հակամարտութիւնները, կրօնական աղանդներու եւ տեղական բարբառներու այլազանութիւնը թոյլ չեն տուած որպէսզի Հնդկաստան ունենար քաղաքական ամբողջութիւն մը, ինքնավար ու ինքնաբաւ։ Այդ պարագան արդէն իսկ նպաստած է բրիտանական տիրապետութեան հաստատումին այդ հսկայական երկրին մէջ։

Հաւատարիմ Անգլիոյ վերջին հարիւրամեակի գաղթային քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքներուն, անգլիացի վարիչները աշխատած են միշտ իշխանութիւն հաստատել այն երկիրներուն վրայ ուր ժողովուրդներու քաղաքական միութիւնը անհնարին է։ Եւ պէտք է ընդունիլ որ իրապէս յաջողած են իրենց հաշիւներուն մէջ։ Բայց ամէնէն հեռատես քաղաքագէտն անգամ չէր կրնար նախատեսել այն խոշոր յեղաշրջումը որուն ծնունդ տուաւ պատերազմը։ Արթնցան ժողովուրդները 1914ին ու այսօր ամէնէն տգէտն անգամ ազատագրական պայքար կը մղէ։ Հնդկաստանի ժողովուրդը որուն հարիւրին 98ը անգրագէտ է, ձանձրացեր է այլեւս բրիտանական վարչութենէն։

Կանոնի սկսած շարժումը տեղական բնոյթ ունի դեռ եւ պայքարը չէ հասած իր գագաթնակէտին։ Սակայն այդքանն իսկ բաւական է մտահոգելու համար Անգլիան։ Ապացոյց այն բազմաթիւ ծրագիրները որոնց մասին կը խորհին որոշ բարենորոգումներ մտցնելու համար Հնդկաստանի սահմանադրական օրէնքին մէջ։

Հնդկաստան ունի կառավարութիւն մը որ կը վայելէ օրէնսդրական եւ վարչական կարգ մը ազատութիւններ, սակայն փոխարքան գերագոյն հեղինակութիւնն է եւ հակակշիռը Լոնտոնի իշխանութեան։

1927ին, Լոնտոնի մէջ կազմուեցաւ յատուկ յանձնաժողով մը Սըր Ճօն Սայմընի նախագահութեան տակ նպատակ ունենալով վերաքննութեան ենթարկել 1919ի տասը տարուան փոխանցման շրջանի մը մը համար պատրաստուած սահմանադրութիւնը։ Յանձնախումբը երկու տարիով գնաց Հնդկաստան տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու կացութիւնը եւ քաղաքական պայմանները եւ քանի մը շաբաթներ առաջ ներկայացուց իր տեղեկագիրը՝ պատկառելի վաւերաթուղթ մը, հարուստ պատմական եւ վիճակագրական տեղեկութիւններով։ Յանձնախումբը կը յանգէր այն եզրակացութեան որ Հնդկաստան այնպէս ինչպէս որ է այսօր, չի կրնար եւ պէտք չէ ունենայ այն անկախութիւնը (Dominion Status) զոր կը վայելեն բրիտանական միւս գաղթավայրերը։ Տեղեկագրին մէջ կան բազմաթիւ թելադրութիւններ վարչական բարենորոգումներու վերաբերմամբ, բայց ո՛չ մէկ ակնարկութիւն հնդկական սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքները փոխելու։ Անգլիա տասնց կուսակցական խտրութեան, ամսը կառչած է այդ հողամասին եւ, ինչպէս դիտել կուտայ «Սընտէյ Թայմզ»ի խմբագիրը, ո՛չ մէկ անգլիական խորհրդարան չպիտի յանդգնի շեղիլ դասական քաղաքականութենէն։ Թերեւս Աշխատաւորականները տրամադիր են ոչ բոլոր զիջողութիւններ ընելու եւ պատրաստ, օրինակ Dominionի մասին մտածելու հիմակուընէ — եւ փոխարքան այդիմաստով ճառ մը արտասանեց անցեալները. սակայն պահպանողական Անգլիան զօրաւոր կերպով հակառակ է այդ փորձերուն։ Յառաջիկայ խորհրդաժողովը որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, օրակարգի նիւթ չպիտի ընէ «անկախութեան» հարցը. եւ այն պարագան որ խորհրդաժողովին անգլիական պատուիրակութեան մաս պիտի կազմեն պահպանողականները եւ ազատականները Մաքտոնըլտի կողքին, ինքնին շատ յատկանշական է։ Հնդկաստանի պահպանութեան խնդիրը այն աստիճան կենսական է Մեծն Բրիտանիոյ համար, որ ընդդիմադիր տարրերը կանգ չպիտի առնեն ո՛չ մէկ խոչընդոտի առջեւ, խուսափելու համար ահաւոր աղէտէ մը որուն մէջ կրնան թաւալիլ ընկերվարականները, եթէ միան ազատ եւ ինքնագլուխ։ Որովհետեւ, արեւուն պէս պայծառ ճշմարտութիւն մըն է որ առանց Հնդկաստանի չկայ Բրիտանական կայսրութիւն։ Հնդկաստանի անկախութիւնը իր հետ պիտի բերէ միացեալ գաղթավայրերու բաժանումը կայսրութենէն, որովհետեւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը այս երկրին կապողը բարոյական շղթայ մըն է միայն։

Տարակոյս չկայ որ Անգլիա պիտի ստիպուի որոշ զոհողութիւններ ընելու հնդիկ հայրենասէրներուն, բայց չպիտի հրաժարի վարչական եւ քաղաքական հակակշիռի իրաւունքէն։ Պիտի աշխատին դիւանագիտական հասկացողութեան մը գալու ազատամրական շարժման ղեկավարներուն հետ, որովհետեւ վստահօրէն գիտեն — հետեւեցէք անգլիական մտածումին — որ այդ շարժումը չի կրնար ծաւալիլ եւ դատապարտուած է ձախողելու ուշ կամ կանուխ։ Արդարեւ երկրին ընդարձակութիւնը եւ ցեղային ու կրօնական տարբերութիւնները չափազանց նպաստաւոր ազդակներ են Անգլիոյ համար։ Հակամարտերին գումարուող խորհրդաժողովը պիտի պարզէ կացութիւնը։ Մինչեւ այդ Անգլիա պիտի դիտէ դէպքերը պաղ արիւն, բայց հետզհետէ աւելի մտահոգ։

Ամէն փառք իր վախճանը ունի, ինչպէս ամէն առաւօտ իր վերջալոյսը։

* Բնութեան այդ օրէնքին կը հետեւի արդեօք անգլիացի ժողովուրդին քաղաքական հեղինակութիւնը Եւրոպայէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք։

Ժ. Մ.

ԱՆԳԼԵՒՀՆԴԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

«Տէյլի Թելեկրաֆ» կը հաղորդէ թէ թէ՛ Հնդիկ շրջանակներ համամիտ են որ, Լոնտոնի մէջ գումարուելիք անգլօ-հնդկական խորհրդաժողովը հետաձգուի, 1931 ապրիլին, ինչպէս կը գրէինք երէկ, սակայն Անգլիոյ վարչապետը բաձրախօսակ դէմ է նման կարգադրութեան մը։ Վարչապետին ընդդիմութիւնը կը բացատրուի անով որ, հաւանաբար 1931 յունուարին կամ փետրուարին կառավարութիւնն ստիպուի ընդհանուր ընտրութիւններ կազմել։

Արդէն Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն այդ լուրը եւ կը յայտնեն թէ համագումարի թուականին վերաբերեալ որեւէ փոփոխութիւն չէ կատարուած։

Հաւանական է որ համագումարը տեղի ունենայ նոյեմբեր 10ին։

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՋԳԱՑԱՐԱՆՔՈՎ

Զ

ՄԱՐՍԻԼԻԱՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Խանդո՛ւն տղաքներ։

Անոնք կարծես արեւով են լեցուած։ Մատղաշ ու թարմ գոյնով ինչպէս Միջերկրականի կապոյտն է։ Փարիզի հայ երիտասարդները աշնան գոյն ունին, իսկ Մարսիլիոյ հայ երիտասարդները՝ գարնան։ Փարիզի մէջ յոգնած են մեր տղաքը, իսկ այստեղ, Մարսիլիոյ մէջ, կայտառ են եւ ժիր։

Ափսո՛ս, սանկ ալ գեռ բան կը սպասեն Փարիզէն։

Վերջերս քանի մը հայ թերթեր զուարճութեամբ կը քննադատէին Փարիզ նստած հայ մտաւորականները։ Նոր չէ քննադատութեան այս ուղղութիւնը։ Երբ Լոյս քաղաքը մտայ, առաջին նամակս յուսախաբութեան աղաղակ մըն էր. զոր ղրկեր էմ ընկերներուս. Մեզ խաբած էին Փարիզի հին մտաւորականները։ Իրենց համբաւ շինելու համար, անոնք ոսկի փոշի ցանած էին Փարիզի վրայ։ Իրենց րեքլամ ընելու համար, անոնք հասարակ գրագէտները՝ հանճար պատկեցին, անկիւն մը ինկած քաղաքագէտները՝ երկրին ղեկավարները կոչեցին, եւ իրենց ուղղուած բարեւ մը՝ հայութեան համար ողջոյն մը ներկայացուցին։ Փարիզի հին մտաւորականները սեւեակ մը շանթաժ ըրին մեզի, Թուրքիոյ անկիւնները նետուած միամիտներուս։ Այսօր, մե՛նք ալ Փարիզ ենք եկած։ Եւ տեսանք ու հասկցանք իրականութիւնը։ Երէկի հայ մտաւորականը երբեք չէ ճանչցած Ֆրանսացին։ Միայն փարիզով կարծիք է ճանչցած Ֆրանսական գաւառները, բո՛ւն ժողովուրդը։ (Երանի՛ թէ լաւ ճանչցած ըլլային Փարիզն ալ)։ Հիմա կը՝ ճանչնանք Փարիզի ծակն ու ծուկը, չափեցինք գաւառներու ժողովուրդը։ Ահա թէ ինչու, վերադնահատութեան ենթարկելով Փարիզի հին մտաւորականներուն արժէքը, քիչ մը խիստ են մեր կարծիքները։

Սակայն ափսո՛ս, որ Ցունաստանի եւ Սուրիոյ մամուլին մէջ, ոմանք այս քննադատութիւնն ըրին նորաձեւութիւն մը հրամցնելու եղանակով։ Վասնզի հիմա գրեթէ ամէն մարդ սկսած է քննադատել «Հայկական Փարիզը»։ Բայց անոնք չհասկցան թէ Փարիզի նոր մտաւորականներուն մէջ կը յորդի յուսախաբութիւնը։ Անոնք չիմացան, որ այսօր ոչ ոք կը պարծենայ Փարիզով։ Պէտք է ընդունիլ, որ Փարիզի դէմ կատարուած քննադատութեանց մէջ կարելի էր նշմարել նախանձ մը, — ինչո՞ւ իրենք ալ բախտը չունեցան Փարիզ բնակելու։ Արդարեւ, կը ճանչնանք ընկերներ որ դէմ գրեցին Փարիզի՝ երբ գաւառն էին, եւ լռեցին՝ երբ Փարիզ մտան։

Բայց ահա իմ կարծիքս այժմ եւ միշտ։ Կարօտ կորած եմ հիներուն հետ, ու ձեզի՛ կ'ուզեմ խօսիլ, խելօք ու յանդուգն երիտասարդներ, ձեզի՛ Մարսիլիոյ հայ երիտասարդնե՛ր։ Բան մի յուսաք Փարիզէն, եւ մի՛ մեղադրէք մեզ թէ Փարիզ նստած ենք։ Փարիզի մէջ կան բանտարկուած երիտասարդներ, որոնք չեն կրնար դուրս ելլել, իրենց ձեռքը չէ՛։ Եւ կան երիտասարդներ, որոնք ատոթէ կը պաշտեն, բայց չեն ուզեր հեռանալ Սենի ափերէն։ Եւ շա՛տ են այս յիմարները, որոնք կէսմաւրապէս գարծած են։ Աշխատելու երբեք կորով չէ մնացած անոնց ջիղերուն մէջ։ Անոնք փճացած են ու կորսուած։ Բայց ո՛չ առաջինները, եւ ո՛չ ալ վերջինները, երբեք անոնք յաւակնութիւն չունին Փարիզով պարծենալու։ Դո՛ւք, երիտասարդնե՛ր Փարիզէն հեռու, բան մի՛ յուսաք «Լոյս-քաղաքէն»։ Լուվրի, Կալըրի Լաֆայէթի նորաձեւութեան նմոյշներուն սպասող աղջիկներուն պէ՛ս են անոնք, որ Փարիզէն կը սպասեն շարժումը։ Ո՛չ, գեղեցիկ է առանձնութիւնը, որ մինակը կ'աշխատի, եւ դաս մըն ալ Փարիզցիներուն կուտայ։ Շուտով կը լրանայ տասը տարին, Փարիզի հայ գաղութին կազմութենէն ի վեր։ Այսքան տարի պարա՛պ պտըտեցան մեր մտաւորականները, ոչ ոք ուզեց նոյնիսկ մտնագիտական բարձրագոյն ուսման ձրի դասախօսութիւններու հետեւիլ։ Նոյնը մի՛ ընէք դուք, սպասելով օտար քաղաքներու փողոցներուն մէջ։ Բացէք ձեր երեւակայութեան գիրքը, եւ ստեղծեցէք նոր նոր գործեր։ Թող Փարիզի մէջ հայ երիտասարդները իրարու միս ուտեն, դուք շարժման մէջ մտէք։ Գեղեցի՜կ է աշխատանքը, եւ անձնուէր յոգնութիւնը։ Փարիզի մէջ ունինք ընկերներ, յոգնութեան ծարաւ, որոնք ինչե՜ր պիտի զոհէին՝ նետուելու համար երիտասարդներու մէջ, կազմակերպելու համար հեռաւոր գաղութները։ Ափսո՛ս, կը պակսի՛ն միջոցները։ Եւ անոնք շղթայ կը կրծեն գիշեր ու ցերեկ։ Նոյն ատեն կը պատմեն choc մը։ Մեր երիտասարդութեան մէջ հոգեբանական յեղաշրջութիւն մը, որ բաժնէր նոր սերունդը հիներէն։ Զէ՞ք տեսներ, արդէն, անտարբերութիւն մը ներերուն հոգիին մէջ բոլոր հին արժէքներուն հանդէպ։

Երանի՛ թէ այսպէս հ կան կեանքին զարգացմ թացքին, յանկարծ երեւ սերունդ մը, բազմաթիւ երիտասարդներու, որոնք շնմանէին իրենց հայր ու կարելի ըլլար գաւազանի մ ծունկի դէմ կոտրել մեր յին պատմութեան հին գ

Եւ ես կը հաւատամ թէ այս անմատանդ սերունդ որբերն են (իրենց աւրեր տասարդներուն հետ) այդ առաքելութեան, եթէ խստանք կատարուի այ գութեամբ։

ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Ամեն է, որ յայտ իմ ժամերուս մեծ մաս ցընեմ հայ որբերուն մէ խոստովանութիւնը կ'ընեմ, զի մէկը չփորձուի պատճ մոլաելու ինծի դէմ։ Ամ հայ թերթերէն մէկը ծանր գրեց հասցէիս, որովհետեւ ես կը վարեմ։ Ինծի ուրախ պատճառեցին այդ թելթ հոյութիւնները եւ թշնա խօսքերը, վասնզի չափազա սիրեմ թշնամիներ Թշնամիներս են, որ զիս ելեկտրականութեամբ եւ ժիս զգայութեամբ։ Միայն կ'աշխատի իմ ներ տարօրինակ զգայարանք

Կեանքի եւ բարոյակ սին համոզումներս են հիմնովին, եւ ի զուր վարները ուժ ու խելք կը մինակ ձգելու համար Եւ յետոյ ծիծաղ կը գա ռամկավարները, երբ մէջ որբերու միութեան հաշտութեան եզր գտնել գոնկութիւն կը յայտնէ Ամերիկայի մէջ կը շա հայհոյութիւնը։

ՄԵՂՄ ԱՆՁՐԵՒ

կը յիշե՞ս…

Ցուրտ էր՝ աշուն իրիկուն.
Ծառերուն տակ ծով մ'անսանձ
Ու անձրեւ մ'անանուն, իմ հոգիէս տրտմագին,
Քու հոգիիդ կը հոսէր.
Ի՜նչ քաղցր էր, լոյսերուն հետ թրթռուն
Կիսամութին մէջ խաղաղ։
Կը յիշես չէ՞… Բառերդ նուրբ ու գգուական
Քնքուշ, խոնարհ, ծաղկաբեռ։
Կանանչ-կանանչ տերեւներ ցո՜ւրտ աշնան մէջ.
Քաղցրաբոյր սիրուն ծիլեր դիւրաբեկ,
Ազգո՛ւն ու անդէկ։
Ջութակի լաց մ'հեռաւոր, հեկեկուն
Ալիք-ալիք, ծերմակ փրփուր ու օրօրուն,
Աշնան գորշ իրիկուն։
Կը յիշե՞ս, տերեւներ վար կ'իյնային,
Մազերուդ մէջ, ձեռքիս վրան, գօսացած,
Որ կը դողար ծեծտագին։
Ցերեւներ վար կ'իյնային՝ սրտիս մէջ
Ցուրտ ու աշուն իրիկուն։
Բառերդ տաք ու խոնարհ, ծաղիկ-ծաղիկ, սարսուռն։

կը յիշե՞ս…

Ցուրտ էր՝ տրտում իրիկուն,
Անձրե՛ւ, անձրե՛ւ, քաղցր, թեթե՛ւ, թախծահոս,
Կը մրսէիր, ամպ էր, ցո՜ւրտ էր, անորո՜շ…
Ձեռքերուս մէջ բոց ու կրակ, քիչ մը հրդեհ կար,
Ու ես — գիտե՛ս — ի զո՜ւր այնպէս կ'ուզէի
Քեզ տալ բոցէն, կրակէն, լոյսերէն,
Սա անվախճան, անլուսընկայ իրերէն։
Փոքրիկ ձեռքեր ունէիր դուն, սիրո՛ւն,
Բուրեան մատներ, անո՜ւշ մատներ քրմական.
Հեշտանքի բոց, սարսուռ՛ն, սարսուռ՛ն։
Լոյսէ թերթեր, ծաղիկներու խնկաբոյր,
Մեղրի ծորան կաթիլներ, հեշտագրգիռ, թրթռո՛ւն.
Փոքրիկ սիրուն մատուըներ։

կը յիշե՞ս…

Ցուրտ էր՝ աշուն իրիկուն։
Մատներուդ վրայ անձրեւն հէք ու տրտում
Կը խաղար։ Ստուերներուն մէջ տարտամ
Ու սրտիս մէջ՝ լուռ կ'իջնէր յորդ անձե՛ւ անձրեւ,
Քու մատներդ, բոյր ու համբոյր…
Քաղցր երգող ծնծղուկ էր, իմ ափիս մէջ անրջահոս,
Լոյսի գիծ էր, ծերմակ փրփուր ու հեշտական,
Ցուրտ սրտիս մէջ բորբ գինի՛ էր, արե՛ւ, քրքում,
Ուրախութի՛ւն ու հաճո՛յք էր, անո՜ւշ սարսուռ,
Ծափ ու ծնծղա՛յ, մեղրամոմէ մատներդ նուրբ,
Անվերջ համբոյր, համբո՛յր, համբո՛յր…

Ցուրտ էր՝ աշուն իրիկուն, անանուն։

Պ. ՄԻՆԱՍ

[illegible]

— Նոր երթանք, լողանք, [illegible]

— Երթանք։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

«Կրասնայա Նովս» բոլշեւիկ ամսաթերթը կը հրատարակէ Չիչկովի նկարագրութիւնը ռուսիոյ լքուած երեխաներու մասին, որ չափազանց ողբերգական է։ Ռուսերը քանիցս գրած են թէ հաւաքած են փողոցներէն այդ բոլոր երախաները, սակայն իրականութիւնը այն է որ անոնք միշտ փողոցն են եւ կը դիմադրեն ոստիկանութեան, կ'արհամարհեն բոլշեւիկ օրէնքները, եւ կ'ապրին ազատ։

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

— Փողոց ելլենք, քեզի բան պիտի պատմեմ, շատ հետաքրքրական է։

[illegible]

— Լաւ։ Բայց այսուհետեւ անունդ պիտի ըլլայ Ձիլկա [illegible] Հիմա երթանք։

— Ո՛ւր, ըսաւ Ձիլկա [illegible]

[illegible]

ՓՈՂՈՑԻ ՄԷՋ

[illegible]

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԻՆՉ Է ԳԵՂԵՑԻԿԸ

[illegible]

ՇՈՒՆԵՐԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԷՋ

[illegible]

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

[illegible] Nouvelle Lanterne [illegible]

ԻՆՉ Է ՌՈՄԱՆԹԻՍՄԸ

[illegible]

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ, 27 Օգոստոս.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական [illegible]

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԼԵՒՈՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ. ԲԱՐՈՒՆԱԿ ԿՐՊՈՅԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

23 Օգոստ. 1930

Փարիզ — Պոլա Բոյանպ

Թաշճեան՝ հակիրճ եւ ամփոփ կերպով պարզեց օրուան նշանակութիւնը, որմէ յետոյ ընկ. Հայկուհի Թաշճեան արտասանեց «Մխիթարութիւն»ը, իսկ ընկ. Վարդան Աթմաճեան յաջողութեամբ արտասանեց «Հայ Հերոսները». փոքրիկն Մինասեան «Նոր սերունդ»ը, յետոյ ժողովուրդի բուռն ծափերու մէջ, բանախօսելու հրաւիրուեցաւ ընկ. Ռուբէն որ շատ հասկնալի ոճով ներկաներուն պարզեց ազգային եանկախութեան իմաստը, վեր հանեց Խանասորի յաղթանակի մեծ արժէքը, հայ մարտիկներու դերը, եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ եւ փայլուն գործունէութիւնը, հայ կեանքի մէջ։

Դաշտահանդէսը վերջացաւ երեկոյեան ուշ ատեն, ուրախութեամբ եւ խանդավառութեամբ։

* *

Անցեալ շաբաթ իրիկուն տեղւոյս «Վարուժան» ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ ընկերա-համակրական դասախօսութիւն մը, ուր դասախօսեց ընկ. Ռուբէն։

Ներկաներէն հինգ համակիրներ մտան Հ. Յ. Դ. դրօշին տակ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Հ. Մ. Մ.ի ֆութպոլի խումբերը, որ ամիսէ մը ի վեր կը ծեծուէին Թէքնիք փորձ — դասաւանդութիւններուն, յառաջիկայ կիրակի կը կատարեն պաշտօնական բացումը ֆութպոլի եղանակին։ Այսօր, կիրակի կէսօրէն յետոյ Հ. Մ. Մ.ի Ա. եւ պահեստի խումբերը պիտի մրցին Բրօմօսիոն տիվիզիոն տօնէօր դասակարգին պատկանող C. A. Bourgetի Ա. եւ պահեստի խումբերուն դէմ, այս վերջինին գետնին վրայ սթատին մէջ։

Պահեստի խումբին մրցումը տեղի պիտի ունենայ ժամը 2.30ին, իսկ Ա. խումբինը ժամը 4ին։

Ժամադրութիւն պահեստի խումբին, Sortie Métro Porte de la Villette, ժամը ճիշդ 1.15ին, իսկ առաջին խումբին, նոյն վայրը ժամ ճիշդ 3ին։ C. A. Bourgetի դաշտը երթալու համար, առնել փոքր տը լա վիլէթէն թիւ 52 կամ 72 թրամուէյը ու իջնել Մօլ Նօւթօն, որ սթատին ճիշդ քովը կը գտնուի։

Կը խնդրուի Հ. Մ. Մ.ի բոլոր ֆութպոլիստներէն ու համակիրներէն, որ որոշեալ ճիշդ ժամերուն ներկայ գտնուին։

Վ. Հ.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

— Միհիւրի մէկը իմ ջերմ [illegible] պատմառով (խաչօ մի[illegible]), եւ միւսները յանձներ եմ [illegible]։

— Կէլիկուզանի գրուած թուղ[illegible] ո՞ւր են, տո՛ւր։

[illegible]

Բոլորս եկանք Սեմալը Հրայրը առմօտ մը գրեր էր թէ՝ «Եկէ՛ք. ձեր զէնքերը վերցրէք առէքը»։ Մենք պատասխանեցինք՝ «Այլեւս պէտք չեն մեզ զէնքերը»։

[illegible]

այսուհետեւ խմբապետը ինքը Հրայրն ըլլայ՝ նա ընդունեց, բայց ըսաւ,

— 15 օր ինծ ժամանակ տուէք, որ անձկան գործերս կարգադրեմ եւ ապա սարը բարձրանամ։

[illegible]

(Եար.)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ի ՊԱՏԻՒ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԻ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐՈՒՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ.Յ.Դ. ԴՊՐՈՑԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանը կը հրաւիրուին Հ. Յ.Դ.դպրոցի բոլոր ուսանողները եւ փափաքող ընկերները։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 34—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE: 20

կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւն

կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7եւ ժամ

Թեամը: կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

7րդ տարի ղեկավար՝ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ 116րդ ներկայացում

ԹԱՏՐՈՆ ALBERT Ier 64 RUE DU ROCHER

Բացում 7րդ Թատերաշրջանի

5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ԵՐԵԿՈՅԹ

ի պատիւ դերասանուհի

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Ա. անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուի Մ. ՄԵԹԵՐԼԻՆԿԻ

ՄՕՆՆԱ-ՎԱՆՆԱ

պատմական ծաղկաւոր Թատերախաղը (3 արար)

բեմադրութիւն եւ Թարգմանութիւն Տ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Կը մասնակցին՝ Փարիզահայ բեմի լաւագոյն ուժերէն՝ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մօննա-Վաննա), Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Կիտօ), ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մառքօ), Շ. ՍԱՐԵԱՆ (Բրէնզիվալ), եւն.։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 15ԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

(երեկոյթը կ'աւարտի ճիշդ ժամը 23.30ին)

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆ
Մօննա-վաննայի դերին մէջ

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — 30 ՀՈԳԻ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ — ՃՈԽ ՏԷՔՈՐ ԵՒ ՀԱԳՈՒՍՏ

(Գիները սովորական) Անպայման փնտռեցէք ճոխ յայտագիրը

Տոմսերը կը ծախուին ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը եւ բոլոր հայ ճաշարանները, իսկ կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյն դիմացի սրճարանը։

ALLIANCE FRANÇAISE

101, Bld. RASPAIL, PARIS (6)

Ֆրանս. լեզուի դասեր, վարժարանը կը բանայ սեպտ. եւ հոկտ. ամիսներուն նախապատր. դասընթացք մը համալսարան մտնելու համար: Շաբաթը 15 ժ. ֆրանսերէն լեզուի դասեր. դաս. 40 դասախօսթ. 10 պտոյտ - դասախօսութ. Փարիզ եւ շրջականները: Ամիսը՝ 170 ֆր., 2 ամիսը 260 ֆր.: Մանրմ. համար դիմել՝ Robert Dupouey, 101, Bld. Raspail, Paris (6e)։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ, Ռումատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արտաքին եւ կանանց մարթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ճերմակ.) եւ վարքերի Մառն. լապարօթուռ. Խորհրդ. եւ արագ. խորհրդակ.ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի9—12.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ALLO, ALLO

Tél. TRUDAINE 81 07

Այս է Թիւը մեր Թէլէֆոնին

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՃԷՆԱՉԵԱՆ եւ ԳԱՍԱՆՃ

8, Rue de Chateaudun, PARIS (9e)

Métro Cadetի, Peletierի եւ Notre Dame de Loretteի

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus

Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութ. Ցատուկ յարկաբաժին *Վեներական եւ Մորթի հիւանդ.* ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարման. կարի, Զգային, Արեան հիւանդութիւններ եւ Յօդացաւ. կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԸ
ՍԵՊՏ. 28ԻՆ
STADE ELISABETHԻ

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Իթալիի մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն Սէն Քլուի անտառին մէջ:

Նուագ, երգ, արտասանութիւն, կովկասեան պար, հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։

Ֆութպօլի մրցում Իթալիի եւ Սարթէլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերուն միջեւ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Porte Maillotէն *հանրակառք Թիւ 44*. Porte St. Cloudէն *Թիւ 2 եւ 18, իջնել* Pont St. Cloud *ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն։*

En vacances :
emportez un

Hawk-Eye Kodak

anastigmat f : 6,3 - 250 frs

On connait la triple joie de prendre les photos, de les faire admirer à tous, d'y revoir enfants, parents, amis, excursions et ses belles heures de liberté.

ԳՆԵՑԷՔ ՔՈՏԱՔ ՄԸ
ԳԻՆ՝ 250 ՖՐԱՆՔ
AMERICAN
PHOTO SERVICE
Place de Trinité
Châteaudun No. 59 Paris

Լուսանկարելով հաճոյքը կ'ունենանք վերատեսնելու ձեր զաւակները, ազգականները, բարեկամները եւ վերյիշելու ձեր զբօսանքի գեղեցիկ վայրերը եւ ար ձակուրդի օրերը:

PLOMBERIE-COUV...

ՋՈՒՐ

ԼՈԳԱՐԱՆԻ, ԵՒՆ.Ի ...

Կը ստանձնեմ ... գինկի ամէն տեսակ մասնաւորապէս ... վակներու գետնկուղ ... գործիւն։ Դիմել նամակով

A. TATOULIAN
4 Ave. de la Porte ...

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է

"ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՈՒՂԵՑՈՅՑ„Ը
(ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ)
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՑՊ. "ԵՓՐԱՏ„Ի
ԼԻՈՆ

ՎԱՐՁՈՒ ՑԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՔԼԱՄԱՌԻ ՄԷՋ

Շոգեկառքի եւ հանրակառքի կայարաններուն մօտ

Արեւոտ եւ լուսաւոր դիրք՝ երեք սենեակ, ճաշասրահ, խոհանոց, Cabinet de Toilette, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, կեդրոնական ջեռուցիչ եւ հեռաձայն: դիմել ամէն օր՝ 27 Rue Lazare Carnot, Clamart.

Ուշադրութիւն

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԴ պահպանէ լաւ ուտելով: Անարատ ... առնելու, ճաշելու վայելքն ստանալու եւ ... համար կերակուրներու այլանդակութիւններէն ... ճախել միայն Ճաշարան

COSMOPOL

20 Rue Rodier PARIS (9)

Իր մաքուր պատրաստութեամբ եւ անթերի ... կութեամբ գոհ կը ձգէ բոլոր այցելողները:

COSMOPOL միակն է որ կը գործածէ ... Թարմ ոչխարի միս իր արեւելեան համեղ կերակուրներ...

Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ Արեւելեան նուագ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան ենթակոմիտէն կը հրաւիրէ Վռամեան, Մուրատ եւ Մշօ խումբերու բոլոր ընկերները անխտիր այսօր՝ Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամ 2ին, սովորական հաւաքատեղին, Օրակարգ.— Զեկոյց Ը. Շրջանային ժողովի մասին։ Ժողովէն վերջ բոլոր ներկայ ընկերները խմբովին պիտի լուսանկարուին։

BRASSERIE HAROLA

3 Rue la Vieuville
Place des Abbesses
Métro: Abbesses, Tél. Marc. 39-88

ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ

Պարահանդէսի, հացկերոյթի, երեկոյթներու եւայլնի համար,

Մասնաւոր գին Հայերու

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ — ԲԺԻՇԿ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Առանց ցաւի կը քաշէ եւ կը դարմանէ ակռաները: Ոսկիէ առամնաշար, ոսկորէ ակռաներ: Զափաւոր գին: Խորհրդակցութիւն ամէն օր ժամը 9էն 8: 3 Bld. Bélville, Métro Mélnimontant.

Գ. ՃԷՔԷՐԵԱՆ

փաստաբան Գոլսոյ Գառոյէն, վաւերացեալ հաշուակալ, անդամ Société des Comptablesի (E. C. I.),

150 Rue du Fbg. St. Denis, Paris. Téléphone: Trudaine 76-42

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՄ այցելու. տոմարակալութիւն փոքր ամսավճարով։

ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՄ Régistre du Commerce, Patente, Chiffre d'affairesի, Bénéfices Commerciauxի և Impôts sur le revenuի *գործողութիւնները։*

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄԵՄ ԵՒ ԿԸ ԼՈՒԾԵՄ

Կրնամ ձեզ գերծ պահել Chiffred'Affairesի եւ BénéficesCommerciauxի *տուրքերէն եթէ արհեստաւոր էք, զոր օրինակ* Lapidaire, Sertisseur, monteur de bijoux, lingère, *շապկագործ, ժամագործ, դերձակ, կօշկակար, սատղձագործ, եւայլն, պայմանաւ որ ձեզմէ եւ ձեր ընտանիքի անդամներէն զատ միայն մէկ գործաւոր եւ մէկ* apprenti *ունենաք։*

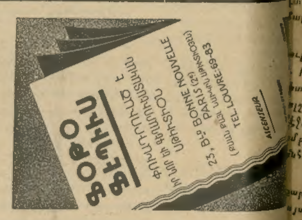

Մախու է ճաշարան - սրճարան մը Թրամուէյի գծին վրայ, Ավընիւ Վէրտէօն (Իսի-լէ Մուլինօ) փողոցին մէջ: Լաւ յաճախորդ (մեծ մասը Ալճերիացիներ են)։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել կէսօրին ժամը 12ին կամ իրիկունները ժամը 6—7 Միհրճան Շիրանեանի 92bis Ave. Verdun, Issy les-Moulineaux.

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

ցէր եւ ցերեկ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներ կը քննարկեն ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6, Թթի, կոկորդի եւ ականջի մասնագէտը ամէն Եշեր. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3. ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

ՅԱՐԳԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

եթէ կ'ուզէք բերնի համով մաքուր եւ անարատ խմել, դիմեցէք հռչակաւոր

CAFÉ SULTANԻ

Ս. ԹՈՐՈՍ (Քէմախցի)

92 Rue d'Angoulème Métro: Couronne, Tél, Ménil...

Ամենավերջին դրութեամբ մեքենաներով ... վաճառատան մէջ պատրաստուած սուրճը կը գոհացնէ նէն նրբաճաշակները,

ձոխ տեսակներ, գիները անմրցելի. փորձեցէք ... եւ պիտի տեսնէք տարբերութիւնը ձեր գործածած ... պատրաստած սուրճին, կ'ընդունինք ապսպրանքներ ... սահմանէն եւ գաւառներէն, փափաքողներու կը ... գիներու ցանկը, փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառ...

գաք.հղտ. գիտութ. գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (Կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.է: 62 RUE DE LA ROCHEFOUCAULD *բակին խորը, Բ. յարկ, ալ կողմ.* MÉTRO PIGALLE.

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

ԱԿՌԱՆԵՐՈՒ դարմանում Ք. ճառագայթներու քննութեամբ: Առանց ցիմքի եւ ցաւի առամնաշարներ: Ոսկի եւ ճերմակ ակռաներ: Զափաւոր գին, խորհրդակց. վերաբոյժ-ատամնաբուժի ժ. 2—8, Կիրակի 9—12, Դիմել՝ 52 Rue de Bondy, Métro République, Lancry, St. Denis.

ԺԱՆՐԱՄԱՆՕԹ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ-ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Նախկին վարիչ հռչակաւոր ՕՄԵԿԱ ժամացոյցներուն ժընեւի գործարանին

261 Fbg. St. Martin, Paris (10): մէթրօ՝ Louis Blanc եւ Jaurès. հեռ. Nord 85—63 եւ 95—50: Հանրակառք՝ 5, 50, 51, 52, 21, 26, 29, օթօպիւս՝ W. M.

Գատի եւ գրպանի ամէն տեսակ ժամացոյցներ, քարերնրիներ, նշանտուքի, հարսնիքի մատանիներ եւ ամէն տեսակ ոսկի եւ արծաթ զարդեղէններ եւ Թանկարժէք գոհարեղէններ: Ոսկերչութեան եւ ժամացոյցի վերաբերեալ խնամով նորոգութիւններ:

Նախքան ձեր գնումները այցելեցէք մեր խանութը:

ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ

39 Rue de Trévise, Paris (9), մէթրօ՝ Cadet, Tél. Prov...

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէն ... փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում:

Անարատ եւ Թարմ ՍՈՒՐՃ

Ապրանքներուն ամէնէն լաւը՝ անմրցելի գիներով

ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ

Մեկնումի պատճառաւ ծախու է Փարիզի բազմամարդ Թաղի մը մէջ ընդարձակ եւ գեղեցիկ ճաշարան մը ամբողջ կազմով եւ մեծ լիսանսով: կարելի է ժէրանսով ալ առնել: Գայլ՝ 9 *տարի, տարեկան վարձք 2000 ֆր. 30—40 հոգիի ապահովութեան սեղաններ: Մանրամասնութիւններու համար դիմել նամակով կամ անձամբ ամէն օր Մաքսիմ Միհրճանեանի,* 37 Rue de Trévise, *Փարիզ։*